Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ПЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 78 (10063) | 1976 чылдың апрель 1, четверг | 1925 чылда үнелеттингеп | Өртээ 2 коп.

СЭКП-ниң XXV СЪЕЗДИЗИНИН ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

КАДРЛАР НЕМЕШКЕН

Дериглелер машинистерниң өөренип турар оолдар болгаш кыстар чоокта чаа экзамен дужаагаан. Хүлээп алышкын комиссиязын бөлүүн рудалап даг-дүтү арыглаар цехтиң техниктиг килдизиниң начальнигни Г. Жданов удуртка-кап.

19 курсаптыларның хөй кезии программа ёзугаар бердинген материалларны багай чедес шиңгээдип алганын көрүскеп. Ылангыя Вера Донмас-оол. Галина Моисеева, Александр Монгуш, Любовь Сагашова болгаш Тамара Стрельбицкая олар экзаменнерни «эки» болгаш «кончуг эки» демдектерниг дужааганнар.

Чаа цехтиң коллективинде кадрлар немешкен.

• • •

ВАЛЕРАНЫҢ БРИГАДАЗЫ

Валерий Ондарга баштаткан шеверлекчилер бригадазының ат-сурва Ак-Довуракта биледингир. Ук бригада эрткен чылын тургустунган. «Тыва даг-дүтү» комбинаттың ийиги эзлчээнин тудуунга киржирябле келген, тудугжу мергежил чок комсомолчуларлан тургустунгэн бригада ол.

Авыяктар Зинаида Сапчат, Светлана Ондар олар —дүүгү школачылар. Олар боттарының амыдыралын тудугжу ишке бараалгалыр деп бижыы-биле шинитпирлээш, бо чугула комплексте ажылдап келгеннер. Катя Допгак, Зоя Куулар олар база олардан чыда калбаан.

Олар шеверлекчи мергежилди ажылдап тура чедип алганнар. Апыяктарның хөй кезии ам 3—4 разрядтың шеверлекчилери болганнар. Олар боттарынга онаашкан участоктуң шеверлел ажылдарын доозарыпче чоокшулаан.

— Бодүүн рудалап даг-дүтү арыглаар цехтиң кол корпусуна киыш турган ажылдарывыс биске практиктиг дузаны чедиртен —деп, Зина Сапчат чугаалады,— бистиң күш-ажылывыстың баштайгы үреттүнгели ол тудугга көзүлген.

Валерий Ондарның бо бригадазы партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болгал.

• • •

КИЧЭЭНГЕЙ КОШКАК

«Тыва даг-дүтү» комбинаттың ийиги эзлчээнде тудуп-зулар, монтажниктер болгаш ажыглакчылар чаа комплекстиң тудуун В. И. Ленинниң төрүттүгенниден бээр 106 чыл болган онаага утказытыр ажыглаага киирер деп хүлээлгенин алганы биледингир. Ол соруганы күүседир дээш ук бүдүрүгеде каара туттунган бүгү кижилер күжелиишкининг ажылдап турар.

Ынчалза-даа бодүүн рудалап даг-дүтү арыглаар цехте монтажниктериниг болгаш ажыглакчыларның кошкак кичээнгей салып турар участогу бар. Ол — савалаашкын шугуму-дур.

Ооң проектизин «Сибирьцветметниипроект» институдунуң ажылдакчылары кылган. Ону четпес ажылдан ылганындан, кажан ол проект ёзугаар савалаашкын шугумун кылыптарывыска, даараныр машиналар продукциязын даараар талазында эвес, а оскелеп талазында апарган. Ооң түңнелинде септелге-механиктиг цехтиң ажылдакчылары ук шугумну катап эде кылыр ужурга таварышкан. Ацаа хөй үе-даа, чарыгдал-даа үнген.

Ниитизин-биле, бодүүн рудалап даг-дүтү арыгдаар цехтиң удуртукчулары савалаашкын шугуңуунче кошкак кичээнгей салып келген. Кажан савалаашкын машиналарының чамдык чугула ажылдарын кылыр ужурлуг үеде, улуг мастер В. Шипының барык бүдүн неделя хиреде рудниктиң, фабриканың удуртукчуларындан компрессор-биле хандырарын негеп келген.

Кажан капитал-тудуг складындан даараныр машиналар, шимчедикчилер болгаш өскелеп дериг-херекселдерни экелгенде, оларны шыгжаар чер чок болган. Ол улуг ортектиг херекселдерни булуң бүрүзүнге чажырып каар ужурга мастер таварышкан. Ооң кадында-ла үүрмек кезектерниң хөй кезии чиде берген.

Амгы үеде ол шугумнуң монтаж ажылдары чоруп турер. Ындыг-даа болза деңнелер хыпаттынмаан, даараныр машиналар ажылдаарынга белеп эвес, чер болганда чыгышпелеп, сагаламаанмаш белеткел ажылдары чоруттунмаан.

Ол дугайында В. Колосовтуң удурткан механика албанының ажылдакчылары. цех начальнигни В. Дзюба болган фабриканың удуртукчулары кончуг эки билирлер. Ынчалза-даа четпестерни чайладыр дугайында хемчеглер алдынмайн турар. Че-шак маннавас, кылыр шиитпирлер дети хереп болгай.

В. ЧЕМЕЗОВ.

Дөртүү разрядтың токарь Анатолий Дронов Балгазынның машина-трактор мастерскаязында чүгле ийи чыл ажып турарда болза, коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Ол бодуунга онаашкан ажылды шалыпкын болгаш эки шынарлыг кылып турар.

А. Дронов бо чылдың баштайгы айларының планын 100—105 хуудан кудулатпайн турар.

ЧУРУКТА: токарь А. Дронов.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Солуннуң бөгүнгү номеринде

- Бии-Хеминиң партия активиниң хуралындан отчет. (Бирги арыы).
- Болгар коммунистериниң XI съездиинде. (Бирги арыы).
- Улус судларының соңгудалаларынга утказытыр болук материаллар. (Ийиги арыы).
- «Ийи өң» деп шинииң чугаалажымшыкмынга холбашыр көрүкчүлериниң бодалдары. (Дөртүү арыы).

ЧАҢГЫС ЭП

СЫРЫЙ КАТТЫЖ

СОФИЯ. (СЭТА). БКП-ниң XI съездизиниң март 30-да кежээки хуралынга СЭКП-ниң делегациязының баштыңы СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары Ф. Д. Кулаков байыр чедирип, чүве чугаалаан.

— Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң омуразынден, совет коммунистериниң, бистиң чурттуң бүгү ажылчы чоннарының омуразынден СЭКП-ниң делегациязы Болгарияның аку-дукма Коммунистиг партиязының XI съездизинге изиг байыр чедирип тур—деп, Ф. Д. Кулаков чугаалаан.— Бистер оон ажылынга киржирип-биле чалааны дээш өөрүп четтирип, болгар коммунистериниң дээди чыыжының бүрүн чедилгелиниг болуруна күзеп тур бис.

Болгарияның коммунистерин, бистиң өнүгүүвүс, ханынмавыс, эвилелчивис — бүгү болгар улусту коммунистериниң, бүгү совет кижилериниң кайы хире ханызы-биле хүндүлеп, эп-найыралчы дүү-биле көрүп турарын бо бедик индирден илередири биске улуг өөрүшкүлүг боон турар.

СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Леонид Ильич Брежневтиң съездиниң киржикчилерине чүректиң ханызындан байыр чедирип. Болгарияның улузунга чаагай аас-кежиктиг болгаш чечектелишкинниң күзээнин дамчыдып, ол хүндүүт даалганы күүседири биске онза өөрүшкүлүг боон турар.

БКП Төп Комитединиң эш Тодор Живковтуң кылганы Отчёт илеткелин улуг кичээнгей болгаш сонуургал-биле дыңнадывыс. Илеткелде Болгарияның ажылчын аңгызының, тараачыннарының болгаш интеллигенциязының тургузукчу ажыл-ижин тодаргайы-биле көргүскен. Силерниң чурттуларның социалистиг дем каттыштырылгазын хөгжүдүрүнге улуг салымчыкының, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук болгаш социал дешпизге дээш улустарның демисселиниге оон боттуг киржилгезин илеткелде бүгү талазы-биле көргүзүп турар-дыр.

Болгарияның алдарлыг Коммунистиг партиязы марксизм-ленинизминиң өөредилин улуртулга болдурбушаан, аку-дукма партияларның дуржулгазыл чогаадыкчы ёзу-биле ажыглап тургаш, сайзырангай социалистиг инитилелди тургузарывын оруу-биле чурттуу бүзүредиг баштап бар чоруур. Ол Болгарияның Улуттуң Чер Эвилели-биле сырый ажылдавышаан, массалыг хөй-ниитти организациларынга даянып тургаш, бүгү ажыларының болгаш социал кежектерниң күжелиишкинниг чүтүлүп каттыштырып, оларны чаңгыс эчис соруктаны чедип алырынче үлеп, баштап турар.

Болгар коммунистер боттарының социализм дээш чорудуп келгени чиик эвес демисселиниң бүгү-ле үе-чадаларында бижыг туруштуг, ыяк бүзүреллиг интернационалистер боон келгенин Ф. Д. Кулаков уламчылап чугаалаан. Монархиялыг фашизмниң эрге-чагыргалыгга удур демисселиң чылдарында мун-мүт болгар коммунистер интернационализмниң бадыткап турганнар. Ажылчы чоннарның эрге-ажыктары дээш чалбыштыг демисселиг, болгар улустуң улуг эглеу Георгий Димитров бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазы-биле интернационализмни бадыткап көргүскен.

Бо бүгү бистерге, совет коммунистерге чоок болгаш биледингир-даа. Пролетаржы интернационализмниң камгалаары — коммунист бүрүзүнүң, марксизм-ленинизм кижи бүрүзүнүң ыяктыг хүзээлгези болурунга СЭКП бижыы-биле бүзүреллиг.

Силерниң партияларның ажыл-чорудулгазы эң чугула теоглуг боттуг чүүлдү: пролетаржы интернационализм биле социалистиг патриотизм чарылбас дээрзин база бадыткап турар. Болгарияның Коммунистиг партиязы кажан-кежээде улус-биле сырый холбажыг боон, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга шынчы, кызымаккайы-биле бараан боон келген болгаш оларның чогаадыкчы күжүн база артаарын улам долузу-биле ажыдарынче чүткүп турар.

ТК-ниң апрель (1956 чыл) пленумунуң шиитпирлеринде, БКП-ниң съездилериниң документилеринде, Болгарияга сайзырангай социалистиг тилелди тургузарының

...галарын айыткан партия...граммазында мындыг п...пиалдыг утказыммышкын...дарадып көргүскен. Де...нин коммунистиг б...ажылчы чонунга...көскү ажылдакчызы, ...ыш чок, туруштуг ин...ционалист. Совет Эвиле...улут өнүгүү эш Тодор ...бока баштаткан Бол...ның Коммунистиг парт...ның Төп Комитединиң ...лаңыышкынны боттунд...дээш кайы хире улут ах...кының турарын совет ...пистер эки билир.

Совет Эвилелиниң ду...да, совет улустуң болга...тың партиязыстың дутай...СЭКП-ниң XXV съезин...делегейге улут ужур-ку...ның дутайында аки, ...сөстер силериниң съезд...ниң индиринден чаңгы...турду. Оо хире улу...үнелээнин дээш силерге ...тин хапызындан өөрүп ...рип тур бис.

Совет коммунистер, ...тер чурттуңун хөй ш...дарлыг улуу Болгар...коммунистери болгаш ...биле найыралды үнелеп ...турар деп. Ф Д. Ку...онзалап демдеглээн. Б...партиязыс, Совет шурут...вет-болгар найыралды б...лаар дугайында, бистин...ажылдажылгавысты бү...лазы-биле хөгжүдеринин...йында үргүлчүүлүн сагы...лыш турар. Ол бүгүнүң...гылыш чок үнелезинин —...биле БКП-ниң үе-ш...хынаттынган дайынчы ...ли боон турар. Ол кады ...дажылга бүгү талаларга ...литиканга, экономиканга, ...ге, культурага-даа бү...дии-биле казбарып, ...турар.

Леонид Ильич Брежн...кылганы ТК-ниң Отчёт...келинде айытмытан ...ның политиктиг, экономи...болгаш социал стратеги...СЭКП-ниң XXV съезди...чаңгыс үн-биле чүүлдү...көргеп.

Делегей ареназынга С...нин ажыл-чорудулгазын...бын, кады ажылдажылга...улустарның хостагазы...гаш хамаарышпас чорук...дечиселл лугайында XXV ...диниң хүзээн алганы про...мазын шиитпирлиг дитин...рарын БКП ТК-ниң ...илеткелинде илереткенин...ке дыка үнелиг боон ...

Социалистиг күрүнелер...дем каттыштырылгаз...сандары чыл келген тур...улам улгадып, оларның ...дүкмалышкы кады ...жылгаазы боттуу-биле ...рып турар болгаш Бир...керээзинин организациязы...де Экономиктиг Дузалаш...Чөвүлелиниң улам идепки...рольду ойнаг турар. О...бистерниң инити, иниле...тиг күзел-чүткүүвүстүн...пелеп-дыр.

Совет Эвилелиниң Ки...нистиг партиязы, Болга...ның Коммунистиг парти...оске-даа аку-дукма пар...лар делегей социализминиң...руштарын, делегейгин ко...нистиг болгаш ажылчын...чээшкининиң, амгы үеним...гү-зе революстуг шүлүгер...чаңгыс эвил быжыглаар ...туруштуу-биле түткүп, ...рын болгаш «чонин-даа ...портунизмге удур, антиса...нистиг идеологияга бо...маонизмнин полинизмаа...удур шиитпирлери-биле ...сежип турар.

Совет Эвилели биле Б...рии социалистиг дем кат...тырылгазының оске-даа ч...тары-биле сырый кады ...давышаан, тәйбыңны бо...удустарның аңгыл чон ...руун быжыглаарынче ...күлүү чайгылыш чо...боттандырып, чоруун ту...Оң чорук бүгү улустар...үдезин эрге-ажыктар...дүгүүн турар. Дүшкүү...чорукту чавырыдыраргы...ону херек кырында бо...чүүл кылырынга идилиг ...зым бүрүү улуг үнелиг ...турар. Делегейге болгаш Е...нага-даа тайбыңны бы...лаарының херээге Болга...Улус Республиканың бо...ролюн мында холбаштыр...деглевеши барып черде ...бас.

Ф. Д. Кулаков чугаала...түңнелинде болгар коммун...терниң съездизиниң уре...пеледиг ажылдарын ку...болгаш БКП-ниң совет-бо...найыралдың, тайбыңның ...гаш коммунизмниң ал...дээш өөрээл салган.

БИСТИҢ АЖЫЛ-ХЕРЭЭВИСТИҢ ПРОГРАММАЗЫ

Советтер чурттуңуң бүгү улустарының чаагай чоруу, тайбыңныг болгаш коммунизминиң херээ дээш ондур улуг ажыл-херектиң программазы — СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин бүгү совет улус ышкаш, бистиң республиканың ажылчы чоннары изин-биле түүлдүгүнүп, база долузу-биле, чаңгыс эп-сетилдиг деткип турар. Бүдүрүгелерге болгаш тудугларга, колхозтарга болгаш совхозтарга хүралдар эртип, ында ону беш чылдың планнарын боттандырарының оруктарын хапызы-биле, бүгү талалыг чугаалажып, бедиткен социалистиг хүзээлгелерни ажылдап кылып база хүзээп ап турар. Республиканың ажыл-шыгларининиң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейиниң ол чаа кодурлүүшкүнүн СЭКП-ниң XXV съездизиниң түңнелдеринге тураскаадып, бо хүннерде эртип турар районнарның партортанныларының хүралдары көскүзүү-биле көргүскен.

— Бистиң партиавыс революсчу-тургузукчу ажыл-херектерже ленинчи утланыышкыл-биле соксавал чокка чоруп, бүгү совет улустуң политиктиг баштыңы болгаш организаторчузу ролюн төлептии-биле күүселип турар. Делегейниң революстуг чорудулгазынга оон хүзээлгезин хемчээл чокка калбарган болгаш оскеп—деп, районнуң партактивиниң хуралынга бодунуң клеткелиниг СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары В. М. Ёвтеши чугаалаан.

Коммунистиг тургузуушкунуң чаа үе-чадазында ажыл-херектиң программазы болуп турар «СЭКП Төп Комитединиң Отчёду болгаш партияның иштики база даштыкы политика талазы-биле эвилчегиниг соруктагалары» деп СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелиң партактивтиң хуралының киржикчилерин сеткил хамыышкын-биле хүзээп алган.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчилер Кызыл тугу-биле шаңнаткан районнуң ажыл-ишчилериниң тоску беш чылдың соруктагалар шиитпирлээрине төлептиг салымшкымын демдеглээн. Ылангыя Ленин орденнит «Кызыл тараачын» совхоз беш чылдың доозукчу чылында эң бедик көргүзүглери дээш «Тоскы беш чылда эрес-маадырлыг күш-ажылы дээш» деп СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Туранчылыг Демдээ-биле болгаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчилер Кызыл тугу-биле шаңнадып, улуг чедиишкиннерлиг болган.

Ынчалза-даа олпу беш чылда районда шиитпирлээр чогуур соруглаларже партия активи улуг кичээнгейни угланыырган. Ооң бирги чылында үлетпур бүдүрүгелер 2,6 миллион рубльдан продукциязын бүдүрер болгаш сайгарар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле олпу эдээн немей өстүрериң чедип алыр. А эртикен айларны алгаш коорге, Тураанның шинажыл-агый черн, районнуң үлетпур комбинады шыкаш коллективтер ажылдың чогуур темпизин хандырып шылавайн. тудуг ыяжы белеткээринин темпизин болгаш оскелеп көргүзүүлерин кудулаткан. Ол шыкаш хлеб заводунуң коллективиниң ажылында бо талазы-биле четпестер база бар.

Бо чылын районга капитал тудугнуң хемчээли элээн озер. 4950 дербелчин метр чурттарга шоолуң, Ооң суурда школа тудуун, Аржаан суурда Культура балыкның, «Шивилиг» совхозта уруглар садын, «Өөк» совхозта хой комплексин болгаш оске-даа объектилерни ажыглалга киирер ужурлуг. Кежүн чоруур № 957 механолоннаның тудугжулары план күүселдеши хандырар талазы-биле болуунуң ажыкын экижилер дээш хөй түүлдү кылыры пегеттинип турар. Ынчалза-даа бо коллективтиң ажылында организас чок, партком секретары М. Т. Кара-Салдың, «Өөк» совхозтуң хойжузу И. К. Ооржактың болгаш оске-даа эштериниң саналдарынга районнуң ажылагыйының кол адыры — кедээ ажыл-агый бүдүрүгелиниң улам ынай хогжүдеринин айтыгларыны кол черни элээп. Съездиниң маңаа хамаарыштыр айтышкыннары Бии-Хеминиң коммунистериниң, кедээ бүгү ишчилериниң ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы болуур, ооң күүселдези ажыл-херекти чаа, эртем ёзугуу-биле көөрүп, курлавырларны долу ажыглаарын негээр дээрзин олар демдеглеп турганнар. Олар чылда тараа бүдүрериң 40 мүң тонна болгаш ону күүнеге садарын 15 мүң тонна чемиреринн боттарының кол соруглазы кылыр санап турар.

Бо чылын районга бедик дүжүттүң үлезинин тургузар дээш хөй түүлдү кылган: бир үреливнерин бирги болгаш ийиги класстың тарыар шынарыпла чедиргеп, ажыл-агыйлар часкы тарилгага кирер техникапы белеткеп, книжилерни белеткеп, бригада, звеноларны тургузуп, тарылга кампаниязының оперативтиг планнарын ажылдап кылып турар.

Бедик дүжүттүг өстүрериң хандырар төлээде, кедээ ажыл-агый культураларын ажыглаан кылырының агротехниктиг деңнелиниң бүгү талабыле бедидерн эргежок чугула. суггатты чөрлерни чөп ажыглаары, органиктиг болган минералдыг чемиичилелерни калбаа-биле ажыглаары чугула деп, партия активиниң хуралы санаан. Бо дизинниң онгу беш чылда совет улустуң мурнунга салган ажыл-агыйлары болгаш политик талазы-биле улут соруглаларын шиитпирээрде, партия организациларының организаторчу болгаш книжиндикчи ажылының деңнелиң бедидерн чугула дээрзинче чымыгаш-ларның кичээнгейни ол угландырган.

— Бүдүрүлгенниң ажыктыг чоруунуң болгаш шынарының беш чылында бистиң бүгү ажылывыска, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга коя бүдүрүлгө фондуларын ажыглаарын экижидерн, иштики бүгү курлавырларны калбаабиле ажыглаарын негеп турар — деп, эш Ширшип демдеглээн.

Бии-Хеминиң кедээ ишчилериниде ыпдыг курлавырлар бар дээрзин эш Ширшип ооң ыяк демдеглээн. Районнуң ажыл-агыйлары техниканы долу ажыглавайн, малдың чаш төлүн эвээлеп ап, суггатты чөрлерни багай ажыглап турарындан, ол чөрлер курут чыдар. Партия организациялары болгаш ажыл-агый удурткучулары специалистериниң дуржулгазынга болгаш биличиге четпес даянып, оларның чогаадыкчы ажылынга чоггуур байдалды тургузарынче сагыш салбайн турарын ол тодаргай чугаалаан. Кадрларның ажылдап үнер-кирер чорууу, бүдүрүлгеде хөй четпестер чогум-па ооң ужурундан боон турар.

Партия эгс организациялары-ның роюн бедидерине, ажылчы чоннарның идейлиг болгаш даажы чаң кижизидилгелиниг кичээнгейни утландырарып партия обкомунуң бирги секретары түңнелинде чугаалаан.

Партия активиниң хуралының чаңгыс үн-биле үлээп алган докладында СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин ийи-биле детиксп болган Бии-Хеминиң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары ооң беш чылдың даалгаларын чедишкинниг күүселир дээш боттарының бүгү күжүн баар дээрзин СЭКП Төп Комитединге бүзүретиен.

РСФСР-де чурттап турар хөй уруглар

«Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тыпсы

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУ

Ол болгаш ооң хөй уругларны божаан болгаш кижизиткенилерге «Маадыр-ие» орденни база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижин бербишаан, «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тыпсы:

Тыва АССР-дөн

Кызыл районнуң «Х Улус хурал» колхозунуң колхозчу — Санчы Ховалыговна **Амунаевага;**

Тес-Хем районнуң «Хем» совхозунуң ажылчының Зоя Четперовна **Багай-оол**

Тес-Хем районнуң «Эрик» колхозунуң колхозчу — Удлан-кыс Саран-Хооевна **Данчытка;**

ССРЭ-ниң Дээди Соведи

ССРЭ-ниң Дээди Соведи

Москва, Кремль.
1976 чылдың март 24.

...ЫҢ ...ГИГ ...У

...жергүүп турар. «Ком...ин» орүө колхоэтуң хой... район Советиниң депу... Татьяна Баянова төрөөн ...юндан 336 хураганны, ...АССР-иниң алдарлыг ...ы Дүпчеп Биличей то... 0 хоюндан 340 хураган... ...ерин» колхозта Маадыр ...дей Сеңил 246 хоюн... 6 хураганны опча-мен... ...талап алган. Бо чүгүлә ...ля үезинде районуң ...арындан 155 херээжен... ...лчыларга дуралажы... ...сакманщиктер үнгеп. ...н Хүп-Сая, Людмила ... Ольга Маңчын, Раиса ...болган оскелер-даа ...чаш төлүп ымгалап ...өш ак-сеткилдиг, бедик ...алгалыг ажылдап ту...

...оолдашкынының үе... ...колэ» ажыл-агыйның ...ртемниглериниң база ...рлериниң ролю улуг. ...н 17 мал эмчиси, 5 зоо... хойжу бригадаларның ...дири туска артемниг ...ипер болуп турар. ...ниимче оруө» колхозта ...шилери Түмен Өшку... ...ндак Байлак, № 1 хой... ...адының бригадири, ра... ...елиниң депутады Роза ...н болган оскелер-даа ...ган ажылынга кызы... ...гелделиг ажылдап ту...

...ипарның негелде-ке... ...н хүн бүрү хамырар ...ээде ажылны чүгүлә... ...үп, 4 автолавка хойжу ...ирга, малчыларның ...ынга, сүт-бараан фер... ...ына чүгүлә хереглеэ... ...ааларын чедирип ту... ...ышкаш районуң ...ан хандырылга комби... ...лчыларже үйүш... ...ы организастап, чүгү... ...хереэселерин, идик... ...ларын садып, эмчи... ...скай үйүшкүи-биле ...арга доктаамал душа... ...рип турары чанчыл

...ңуң колхозтарында ...ипер чөвүелелери пар-

тия организацияларының үйүртүшкэзи-биле, малчынар ортузуңа кижиндилге ажылын ажзы-бүрү угланышкын-биле чорудуп турар. Хойжу бригадаларның хуралдарын доктаамал эртгирип, аңаа бригадаларның ажыл-агыйындан ацгыда, херээженнериниң ажыл-амыдыралынга хамаарышкан айтырыгларны чүгэлажып, лекция, беседаларны чорудуп турар. Ол ышкаш малчын херээженнер бригадаларда организастаан экономиктиг болгаш жөөвет-өредилгеде хаара түттүнгэн. Оларның амыдыралының культуразын улам көдүрер соруглабиле колхозтарда херээженнер чөвүелелдери «Эң эки арыг-шевер малчын ог дээш» социалистиг чарыштыг организастап, шилчип чоруур выпелдерин тургускан.

Мал ойлдашкынының үезинде болгаш өске-даа сезонныг үеде малчыларга шефтээшкиннерин үргүлүү чорудуп келген. Бо хүнзерде колхозтар төптеринде агитквартираларның чүртактыларын, район төвүнде албан-организацияларның ажылдакчыларын малчыларга шефтээшкиннерип үргүлүлевишаан турар. Олар ыштагларда кажаалар көрженин хооруп, фермаларның девискээрин аштап-арыглап, кызыл-будуңнарлы чугайлап, боттуг дуганы чедиргеп. Бо ажылдарга Ленин аттыг «Коммунизмче оруө» колхозтарының агитквартиралары, район төвүнде албан-организацияларның ажыл-шилчилери, эмнелге, райпо, райкүүскомнуң коллективтери идепкейлиг киришкен.

Мал ажылында ажылдап турар херээженнериниң харысалгазын, оларның культурлуг амыдырал-чурталгазын бедидер, уругларының өөредилге-кижиндилгезинче көлкичээгейин селып, будүрүп турар продукциязының шыпарын бедидер талазы-биле мурнукпуста соруга улуг. Херээженнер чөвүелелдериниң аразында организастаан сошиалистиг чарыштың негелделеринде оны тодаргай айыткан. Бо хүнзерде районуң херээженнери ол соруглаларны амыдырадга боттандырар дээш күжелиишкиннииг ажылдап турар.

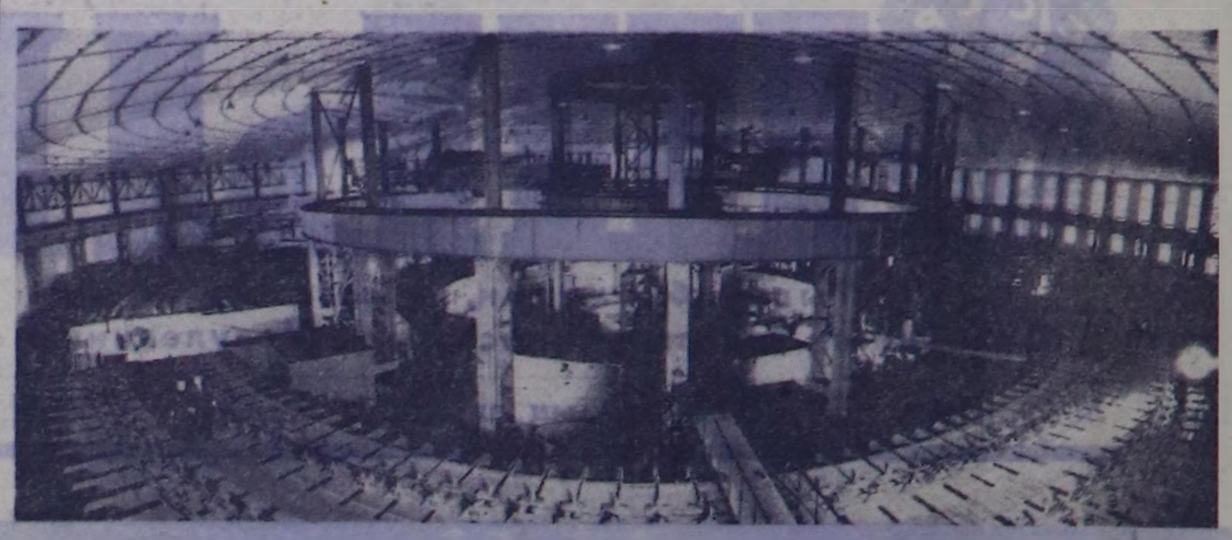
С. БАЙЫР-ООЛ,
СЭКП Эрзин райкомунуң херээженнер ортузунга ажыы чорудар кидизиниң эргелекчизи.

Дүжүт дээш минута бүрүзүнге

КИШИНЕВ. (СЭТА-ның корр. Л. Халаш). Молдавияда сеөлгү үеде кааң-аас болгаш чылыг-чаагай, хүнээректиг хүнерниң ачымында черниң хөрүүнү чылып, чаштырылгапы эгелээрните дыка таарымчалыг апарган. Ол республиканың мурнуу талакы район-парының тараажылары бо хүннерде чаштырылга агрегаттарып шөлдерже үндүргеп, оларның ажыл-ижи кижин түлүктээп: арбайның, суланың болгаш чазын эрте чаштырып тарыыр өске-даа культураларның үреэлиннерин мык болбаазырадып кылгаш, чедилтер чемнигчиткеп шөлдерде чаштырып турар.

Молдавияның колхозтар чөвүелелиниң кыйнадып турарын ёлүүлер алырга, бо чылын республиканың тараа шөлдериниң чаштырылгазы хопуктарга эвес, харын-даа шак болгаш минута бүрүүлдө планнап, үүк-соксаал чонга чорудуп турар. Орайтап келген частың үжурунда механизаторлар боттарының арга-мергежилин долуулу-биле ажыктап турарлар: олар ўнелем үелерде хөрүүнү үреэлиннерин чаштырар хемчээлинге чедир үлүредип кылган соонда хүндүс чаштырып киргилерлер.

ЯДРО ШИНЧИЛЭЭР ИНСТИТУТТУҢ ЮБИЛЕЙИ

МОСКВА ОБЛАСТЬ. Европаның болгаш Азиянның социалистиг чүрттарының башгайы артем төвү—ядро шинчилээриниң Каттышкан институдун тургускан хүнден бээр 20 чыл боол турар.

Ол институтту тургузар талазы-биле эгелекчи болган Совет Эвилелиниң чазаа ССРЭ-ниң Артемнер академиязының Дубна хоорайда ийи артем-шинчилел институдун ооң эргезинге хүлээдип берген. Чаа институттуң интернациональчы коллективиниң бедик энергиязын физиказының талазы-биле дүржулга шинчилеэдерни доп-дараан эгелээр арганы берген шинчилеэдерни мурнунда кылып турганнар.

Каттышкан институт туруп келгенинден 20 чылының ишгинде дыка өскен. Ооң пайызы-даа болуңуң хемчээлиниң болгаш кылып турар шинчилеэдериниң-даа талазы-биле бүлүп-бүдүп институттарга деннежип болур алды лабораторияларында болгаш будүрүлге салбырларында-даа алды муң ажыг ажылдакчылар бар.

Институтта он-оп бажыңнарын: лабораториялар бажыңнарын, мастерскаяларны, энергетиктиң комплексизаан болгаш өске-даа черлерни тудуп тургускан.

Бо хүнзерде Каттышкан институт ЯШКИ-ниң кежигүнү чүрттарының напионна артем төптери-биле калбак харылзаалыг улуг артем төвү болу берген. Институттуң 90 артем ажылдакчыларының арасында—артемнер академиязының 3 академиктери болгаш корреспондент-кежигүнери, 90 доктырнар болгаш 380 кандидаттар бар.

Каттышкан институттуң 20 чылының түңнелин кылбышаан, ооң киржикчизи чүрттарның артемденнериниң болгаш инженерлериниң бир онза хавырлыг школазы, амгы үениң физиказының дыка хөй адырларынга бедик мергежилдиг кижилерни белеткээрининг школазы апарганын демдеглээри чугула.

ЧУРУКТА: институттуң эң улуг дүргедедикчизи—синхрофазотрон.

Ю. ТУМАНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДУРЖУЛГАЛЫГ МЕХАНИЗАТОР

Николай Филатович Матвеев 1942 чылда он алды харлыг оол тургаш, трактористер шуруузун дооскаш, техниканы башкарып эгелээн. Кат айлар эрткенде-ле кызымак эр ажылынчызын көргүзүп, ооруже мактазы бергеп.

Бир чыл эрткенде Ада-чурттуң Улуг даймынга киржир ызыг күзелин илереткеш, эки туре-биле фронтуже чорупкан. Трактурист мергежилди чедип алганы аңаа таныжының башкарыкчызы — механик болурунга дузалаан.

Николай Филатовичиниң дайынчы оруу Белоруссиядан эр гээш, чөөн Пруссияга доозуптан. Немец фашистиг эжелекчилерге удур таныжтың эрес-дидим демисешкенин ооң шынаттканы «Кызыл Сылдыс» ордении болгаш хөй санныг медальдары хереглеп турар.

Амгы үеде эш Матвеев Таңды районда «Коммунизминиң херели» колхозта ажылдап турар. Бо ажыл-агыйга келгеш, он чыл ажыр ажылдаан. Дуржулгалыг механизатор чазын часкы хову ажылдарынга, чайны курунтурулга айдарылгазынга, кыжын техника септелгезинге болгаш өске-даа ажылдарга шалынчы ажылдап келген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, ажылдың шынарлыг болуру дээш ол үргүлчү демисежип, планныг онаалдазын доктаамал ажыр күүседип турар. Николай Филатовичиниң эки ажыл-лын колхоз баштавр чери каш удаа демдеглел, мактап шайнаан.

СЭКП-ниң XXV съездизининң төөгүлүг шиитпирлери хоочун механизаторну күш-ажылче улам сорук киргеп. Амгы үеде ол колхозтуң септелге мастерскаязында часкы хову ажылдарынга киржир техника септелгезинде киржип, мурнакчы механизаторларның бирээзинге сенадып турар.

— Ажылдың шынарлыг болуру дээш кызымак ажылдап тур иеп, чүге дээрге онгу беш чылда салган сорулгавыс ыңдыг. Тракторларны, комбайнарны шынарлыг кылдыр септеп алырга, үреливишкин чок ажылдаар, ажыл бүдүүгүр болур — деп, Николай Филатович чугаалап турар.

М. ЯКУШЕВА.

ЧУРУКТА: Н. Ф. Матвеев.

В. КОНДРАШЕВТУҢ фотозу.

МОГАА БИЛЕ ДҮГҮНДЕЙ

Аныяк Чыргакының Хову-Аксы. 1957 чылдың күзү. Аныяк кижилер өт-бүле тудуп, амыдыралдың терең агымынче кирип, кады чурттап, амыдап эгелээнер. Ынчан аңаа турган «Коммунизмче оруө» колхозка баштай келген симменталь үнсаанын 180 хуваарын Куулар Могаа, Дүгүндей оларга колхоз баштаар чери хүлээдип берген. Ооң бээр аваш эвес уе эртнен, үк кадарчылаар ажылга кыямак, кежэ диртип мактадып, Могаа Москвага белеп чедип каапкан. Ол ССРЭ-ниң улус ажыл-агый чедилпкиннериниң делгелгезинин мөңгүн медалы-биле ийи катап шаңпаткан.

Ажыл-ишчи өг-бүле 1967 чылда хөй ажылынче шилчээн. Дүгүлзей Дүптеновна Шанчыгмың хойжу бригадазының бригадирынге чедип чыл улаптыр ажылдаан. Ол хойжу коланнарны келип, кижилерниң ажыл-ишин, амыдырал-чурталгазы-биле доктаамал таныжып, оларга боттуг дуганы көргүзүп келген.

Куулалар ам Дагыр-Шоминиң Эдер-Даг баарында кыштаглап турар.

Куржаангы, сувур хаяларлыг, чуңма турлаа Эдер-Дагның сүүр бажындан ушуунуп келген артенги хүнүүң алдын-сарыг хереддери ойпал эгелей бергенде, бир эштиг ол аалга чоде бердинис. Чаа үлегер ёзугаар туткан чырык соңгаларлыг кажаанның иштинде малдың алгы-кышкызы диңмиттиг-ле чүве. Сакманщиктер Куулар Шойдаң, Ондар Байыр-оол, Ооржак Көк-көк чаш хураганнарны мелеринге ыткан, чай чок ажылдаан турлар. Куулар Дүгүндей чаа төрээн хураганнар эмзиргеп, а Могаа боос хойлар үскен—кижи бүрүзү чай-шөлээн чок, шупту тускай онаалгалыг.

Ажыл чүгле ооң-биле доозулбас. Сакманщиктер чамдык хураганнарны эмнеткээр, суттарар, сигеп, сула-биле чемгерер. А сырыңгый берген хураганнарны Дүгүндей сыкыртып паар.

Дүгүндей Дүктеновна бистиң-биле ужурашкаш мынча диди:

— Кыш берге-дир. Мында хар дыка улуг. Кежээ хой оваакке кирип келгенде коорге, оектери шаңгыргай дош болур чүве-дир. Тастаар чадавас. Одарга чедир далбый тыртып, орук үндүрүп каан. Берге кыш дээш көрүп орар эвес, ыяш будуу, бүрүзү, шаңдаган эгелээп немелде мал чемин ажыглап тур бис.

Суурнуң агитквартираларын малчын кодан бүрүзүнге бижытпап каапы тавырымчалыг чүве-дир. Колан девискээрин аштаар, кажаа коптарар, суг илидер, тал, хадың, шиви будуктары сөөртүп, кандыгдаа дуганы чедирип тур. Оон мнай районнуң чамдык албан, организацияларга черлери бистиң «Чыраа-Бажы» совхозуң шефке алган. Олар база-ла хойжуларга дузалажып турарлар.

Хойжу кижиниң өске коллективтерии мактап, аңаа чоргаарлаңып орары чап. Чадаалаңның тараа хүлээп алыр пунктузунуң директору С. Ренпык, АТП, «Сельхозтехника» каттыжышкынының начальниктери эштер Нээсимов, Вологин олар совхозка улуг дузаны коргускеннер. Ол коллективтер чорбапы, хомур-даштыг сөөртүп чедирип, лампочкаларны, инчеектерни халаска бергеннер. Бип-Хем райондан сиген, Ак-Чыраадан хыргыш сөөртүрүнге улуг дузапы чедирип турарлар.

Коданда 320 хойдан 300-зү торупкеп. Хураганнар шуптуп мендп. Ниитиниң малының чаш төлүп хорамна чок өстүрүп, доруктурүп алыр дээш хойжулар, сакманщиктер үйгу-чыдын чок, бедик харыысалгалыг ажылдап турарлар.

Хойжунуң коланында мал чемининг курлавыры ам-даа бар. Сакманщиктер Байыр-оол, Шойдаң олар хөй суттараарда, мөк сигенни сутта хандылай хайындырып алыр болдулар.

Хойжу өг-бүле бо чылын 100 хойдан-ва 100 хураганны камгалап алыр аргалыг. Чүге дээрге, хойнуң көй кезии күш-денгелдиг турган-ла оолдапкан. Хураганнар дорута берген. Ында ажылдап турар сакманщиктер арга-дурзугалыг, малдың чаш төлүп доруктурарынга ёзулуг мастерлер апарган кижилер болду.

Куулар Могаа хоюн сүрүп алган, Эдер-Дагның эдектеринче углай чорупту. Ол инчеегин чүктеп алган болду. Сут сөөртүр машинаның чоллаачызы хойжуларның солуннарын база экеп берди.

Эдер-Дагта база бир күш-ажылчы хүн ыяачыар эгелээн.

К. ЭКЕР-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: сакманщиктер К. Шойлаң, О. Байыр-оол, К. Ооржак, хойжу К. Дүгүндей.

Чуруктар авторнуу.

...оңгулдаларга уткуштур

...А А Н

...планнарда көрдүнген. ...ын кырында күүседип

...ы чоннар депутатта... ...айон Советиниң күү... ...митеди көдээ болгаш ... суур Советтериниң ... комитеттериниң дар... ...ын соңгулдаларга кап... ...леткеннп турарының ...да информастарын ...ы болгаш тускай сур... ...ыг семинарны эртгир...

...16-да «Кок-Тей» сов... ажылчыпнарының, ...акчыларының пи... ...ындан Кызыл район... ...с судунуң судьязынга ...ы кылдыр эш Бадыраа ...ич Тюлюшту депутат... ...ээн ажылчы чонпар ...арының район Сове... ...үүсекчи комитеди ону ...ың № 1 соңгулда ок... ...талазы-биле улус ...ыг кандидат кылдыр ...

...үеле районнуң левсе... ...е улус судьязынга ...у эш Б. К. Тюлюш-би... ...кучуларның ужура... ...ынары чоруп турар.

А. КӨШКЕНДЕП,
...райкүүском секрета-

БИР ҮН-БИЛЕ ДЕТКЭЭН

Улуг-Хем районунуң суурларында улус судьялары-биле ужуражылгалар удаа-дараа эртип турар. Кызыл-Даг көдээ Советтин ажылчы чону улус судунуң шиитккекчизинге кандидат кылдыр Т. Т. Белованы бир үнбиле депшиткеп. Соңгукчулар Татьяна Тимофеевна Белованың допчу намдарын кичээнгей-биле лыңнап, аңаа боттарының чагыгларын берген. Ылангыя хоойлу-дурумну сагыырын улам нептередип, корум-чурум хажыдыышкыннарын болдурбазының баш удур суртаал ажылын күштелдирерии чон күзээн.

О. ДОНМУТ,
К. КОМБУ.

...УҢ СОҢГУЛДА ОКРУГУНДА

...ны үргүлчүлеп турар ...малды хүр кыш ажы... ...ш демисел үргүлчүле...

...ынуң ажылчы чону бол... ...ртпя, совет органнары, ...гыг ажыл-ишн-биле чер... ...р, бо чылдың апрель ...болур улус судунуң ...удьязынга соңгулдалар... ...чедишкинниг белетчее... ...рар. Бистин Тес-Хем ра... ...бо соңгулда талазы... ...шгыс округ тургустун... ...өөн төвү—Самагалдай ...бо округтуң иштинде ...скомнуң шиитпири-би... ...соңгулда участоктары ...уган болгаш 10 учас... ...миссиялары бадыпаат... ...

...удага үткуштур аги... ...салыг ажылдарны дек-

торлар, политинформаторлар, агитаторлар калбаа-биле чонга тайылбырлап чорудуп турар. Амгы үеде участок бүрүзүнде соңгучулардың данзызын бижип аскан. Соңгулда комиссиялары ажылдап эгелей берген. Агитпунктуларда дежурныйлаашкынны организастап турар. Бо ажылга Чыргаланды, О. Шынаа көдээ Советтер өкп белетчеңип турар.

Райкүүском көдээ Совет даргаларының болган секретарьларының соңгулда айтырыгының талазы-биле бир хүнлүг семинарын арттирген. Ам участок комиссияларының даргаларының, секретарьларының семинарын арттирерии планнап турар бис. Февраль 17-де Самагалдайда амыдырал хандырылга комбинадының коллективиниң хуралы болган. Ол хуралдан районнуң улус судунуң улус судьязынга кайындатты депшиткен. Ам деткиишкин хуралдары албан организацияларда, колхоз, совхозтарда дооступ турар.

Соңгулдага белеткел ажылдарын улус судунга соңгулдалар талазы-биле Дүрүмнүң негеделелеринге дүүштүр чорудуп турар. Амдыызында хажыдыышкын чок, кылза чогуур ажылдарны чогуур хуусаларында кылып турар. Соңгулдага белеткел ажылдарын күштелдирер сорулга-биле райкүүскомнуң талазындан чамдык хемчеглерни ап турар. Чүл дээрге, соңгулдага белеткел ажылдарын канчаар чорудуп турарының дугайында Шуурмак көдээ Советиниң күүскомунуң ажылын дыңнаап, чамдык четпестерни чайладырының талазы-биле айтымышкынны берип, тускай шиитпирня хүлээп алган. Черчерде участок комиссияларының ажылынга практиктиг дуза чедирери-биле райкүүском кылдистер эргелекчилерин болгаш чамдык активтерни түстүе көдээ Советтерге быжыглаан. Ынчангаш улус судтарынга соңгулдалар дугайында дүрүмнүң негеделеринге ону күүседир хуусаларынга дүүштүр кылза чогуур ажылдарны кылыңг турар, а моон соңгаар күүседир хемчеглер талазы-биле белеткел ажылын баш удур чорудуп турар бис.

З. ЧООДУ,
Тес-Хем райкүүскомнуң секретары.

БАРААН ЭКИЖЭЭН

Бистиң «Коммунизминиң херели» колхозтуң төвү Кочетов суурда ийи магазин ажылдап турар. Магазиннерниң бирээзинде аъш-чем аймаан садып турар. Ооң эргелекчизи чоокта чаа-ла ажылдап кирген. М. М. Таль аъш-чем аймаанын талазы-биле чурттакчы чонну эки хандырып, садып алыкчыларга эзилден-эвилеп боол турар. Ооң мурнунда бо садыг ындыг эвес турган. Аъш-чем аймаа ховер, хөй-ле чүве «ыламаң маралар». Онда-ла хлеб бизин наш хонуятар иштинде неибестей бээр. Ол келгенде хлебтер доң азы ур үеде чыткаштың кургап калган болгулаар.

Бо магазинни мөөң мурнунда наш катап оорлеп, соңгаларын буза шаап турган таварылгалар бар. Чаа чыл мурнунда ол магазинни база катап оорлаанының соонда, эрги садыгмыларын үндүргештиң М. М. Таль биле Ю. Г. Таль оларның ат-бүдүзин садыгмыладып чиргеп. Бо садыгмылар чонуның чагыын чогуур черинде негеп, оларны садыгга чогуур үезинде киирип, чонга барылгадып турарлар.

М. ОЮН.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиндө болгаш облпрофчөвүлелде

КӨРҮЛДЕ АЙЫ

Орук-транспорт озал-ондакторын болдурбазының баш удур хемчеглерин күштелдирер талазы-биле министерстволарның болгаш ведомстволарның ажылын идепкейжидер сорулга-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профессионалдар эвилелдериниң область чөвүлели 1976 чылдың апрель 1-деп май бирге чедир орукка автотранспорт шимчээшкинниниң айыыл чок чоруунуң талазы-биле көрүлде чарлаар дугайында доктаал хүлээп алган.

Ук доктаалда орукка автотранспорт шимчээшкинниң айыыл чок чоруунуң көруудезин организастаарын болгаш эртирерин оперативтиг удуртур талазы-биле комиссияны тургузарын республиканың Иштики хереглер министерствозунга база бо талазы-биле штабтарны тургузарын болгаш тодаргай хемчеглерни ажылдап кылырын хоорүүскомга, райкүүскомнарга, министерстволарның болгаш ведомстволарның, автобүдүрүлгелериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларынга даскан.

Автомобильге хандыкшылыдгларның республикада эки тура нигитилеринге бо көрүлдеге нигитилелдиң бүгү организацияларын идепкейлиг кыпкыртырерин, көрүлдениң чоруп турар хүнеринде кинотеатрларның болгаш клубтарның программаларынга орук шимчээшкинниниң айыыл чок чоруунуң дугайында тускай фильмилерин киирерин республиканың кинофикация эргелелиниге дагыын турар.

Уругларның орук-транспорт болуушкуннуларындан озал-ондакка таварыжы-биле демиселди күштелдирер болгаш республиканың школаларынга кудумчу шимчээшкинниң турумун өнеридири калбартыр талазы-биле немелде хемчеглерни алырын Чырыдымышкын болгаш Иштики хереглер министерстволарынга даскан.

Автомобиль орудтар тудуунуң болгаш эдилелиниң бүдүрүлге эргелеп автоорудтарда ондагайлыг черлерин эдер болгаш чолаачыларга чогуур медээ демдектерин орудтарга тургузар талазы-биле ажылдарны чорудар хүлээлгелиг.

Клубтарны, кызыл-булуңнарны, хаза пардалгазын болгаш тус черниң радиозун ажырлап тургаш, ажылчы чоннар ортузунга таймылбыр ажылын күштелдирер, автотранспорт шимчээшкинниң айыыл чок болдурар талазы-биле тускай дружиналарның база хой-нигитчи контроль комиссияларының ажылын идепкейжидер хемчеглерни профэвилелдериниң адырлар обкомнары болгаш бүдүрүлгелерде комитеттери алыр ужуруут.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профэвилелдериниң область чөвүлели орукка транспорт шимчээшкинниниң айыыл чок чоруунуң айыл эртирер талазы-биле тускай хемчегдерниң планын база бадылаан.

БҮДҮШТҮГ КИЖИ

Борис Серафимович Крохалев—ак сеткилдиг, оннашкан ажылынга кызымак кижилерниң бирээзи. Ооң-биле чаңгыс эвес удаа ужурашкан мен. Ол бодунуң кады ажылдап турар эш-оорүүнүң дугайында дугаалаарынга чүткүлдүг. Бодунуң дугайында ооң мактанып турганын ким-даа дыңнаваан. Кежиниң бүдүштүү ындыг.

Партияның XXV съездизиниң ажылы доозулганындан бээр үр болбаан. Аңаа хемеэрыштыр совет улустуң политиктиг удуг кодураачүшкүүнүн кижи чүге-даа дегинеп шыдавас. Совет улустуң мурнунга салдынган ол сорулгаларны күүседиргеге хамыктың мурнунда коммунистер кол рольду ойнаар ужурлуг.

Коммунист Борис Серафимовичиниң харымсалгазы улуг. Ынчангаш ол хой-нигити ажылыпга-даа, бодунуң онаашкан херээнге-даа, эң-не кызымак болуп, бодунуң күш-ажылчы үлегер-чижээн көргүзүп турар.

— СЭКП-ниң XXV съездиниң онгу беш чылды шынарыкк болгаш ажыктыг чоруктуг беш чылы деп чарлаан — дээш, бодунуң ажылдап турары коллективиниң дугайында өөрүшкү-биле чугаалады.— Ынчангаш «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыннарының ортуунда социалистиг чарыш улам кадбарган. Бис бүдүрүш үндүрүп турар продукцинявыстың бедик шынарлыг чоруун чедип алыр дээш шалыпкын ажылдап турар бис.

Коммунистиң бо чугаазы чөптүг. Чүге дээрге, оң хамыктың мурнунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бүдүрүш үндүрүш турар продукцияның шынарын бедидер дээш ажылдап турар.

Борис Серафимович «Тыва кобальт» комбинаттың төп лабораториязынга электрослесарлап ажылдаанындан бээр ам хой чылдар эртикен, ажылынга ооң мергежили-даа улгаткан. Ол эң шаңы тургузуттуун яңы-бүрү электроонуг хереклелерин септеп турар. Хоочун электрослесарь ажылынга кызымак, харысалгалыг. Ынчангаш ооң септээн дериг-хереклелери үр уеде үрелбес. Ажылдың бергеининден ол өйтелавас, кады ажылдап турар соруунге ооң хүндүткели улуг.

Борис Серафимович—техте партия эге организациязының секретары.

— Партия эге организациязы съездиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырарынга бирги чергениң ролүн ойнаар ужурдут—деп, ооң чугаалаанын бо-ла сактып келир мен.

Кижи бодап-даа көөрге билдингир. Ажылчыннар ортузунга социалистиг чарыштыг организастаарынга, ооң түңнелин чогуур үеэниде үндүрериге, агитаго-массалыг ажылды чорударынга партия эге организациязының ролю улуг. Ынчангаш Борис Серафимович Крохалев чоокта чаа эртирген партия хуралынга коммунистерниң берген сеңгалдыларынче кол кичээнгейин угландырган, ол айтырыгларга үндезилээш, партия эге организациязының чаа планын чогаадып, ону коммунистерге таныштырган, бадылаан алган. Ам партия эге организациязы бүгү коммунистер ол план ёзугаар ажылдап турар.

Ажылчыннарның болгаш коммунистерниң политиктиг өөредилгезинче база улуг кичээнгейин салып, политшколага СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын ам өөренип эгелээн.

Хой чылдар дургузунда кызымак күш-ажылы дээш ол «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле база 1975 чылда «Социалистиг чарыштың тиилекчизин» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан.

Ажылынга кызымак, бүдүштүг кижи Борис Серафимович Крохалевтуң дугайында чорттаралдың спетери бо-дур.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

СЪЕЗДИГЕ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЕК

СОФИЯ. Совет Эвилелиниң ажы-дүнүнга ёзугуунуң дузазы-биле Болгодубна тудуп турар атомнуг электри станциязының тудугжулары Болгарияның Коммунистиг партиязының XI съездизинге күш-ажылчы тергиин белекти сеңгээнер. 440 муң киловатт күштүг ийиги реакторну хуусалындан 45 хонук бурунгаар ажыладып эгелээн. Ооң-биле ол атом-биле ажылдаар электри станциязының бирги эвээш телевизиин күүгүүдүг четкен.

Станциянын ажылдап эгелээн реакторлары-биле кожа станцияның ийиги эвээшиниң тудуу шалыпкыны-биле чоруп турар. Чедиги беш чылдың үезинде ам-даа ийи реакторну ажыглалга киирер ужурлуг. 1980 чылда «Козлодуйнуң атомнуг» станциязы чүргүүн бүгү электри эмергиязының барык 20 хуузун берип турар апаар.

СЛОВАКИЯНЫҢ КОММУНИСТЕРИНИҢ СЪЕЗДИЗИ ДООЗУЛГАН

БРАТИСЛАВА. Словакияның Коммунистиг партиязының съездизи анаа боол эртикен.

Съездиниң делегаттары ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, СКП ТК-ның бирги секретары А. Ленартың кылганы Словакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чехословакияның Коммунистиг партиязының XIV съездизинин, Словакияның Коммунистиг партиязының иөөн чурттадыры съездиниң шиитпирлеринин күүсеедилгезинин дугайында база Компартияның Словакиянга иөөн соцгаргы соруулгаларының дугайында Отчёт илеткелин, СКП-ниң Төп контроль-ревизия комиссиязының илеткелин дыңнап, чугаалажып көрген болгаш чүүлдүг дээш хүлээп алганнар. Словакияның Коммунистиг партиязының төп органнарын база сонгаан.

Ооң соонда болган СКП ТК-ның пленумунга СКП ТК-ның бирги секретарынга А. Ленарт сонгуулган.

ЭЛЕКТРОННУГ ДУЗАЛАКЧЫЛАР

БУДАПЕШТ. Венгрияның эң улуг улетпүүргүүр хөөрайларының бирээзи Татабаньеде хөөрай транспортуун үгланбаскарар талазы-биле электроннуг саналга төөгүн шенеп көөрү доктаалган. Транспорт шимчээшкинниң кажа бажы кажан дүргедирин, пассажирлерни сеңсаал чокка сөөртүүде чолаачылар каш катап рейс кылза чугуурун дээрзин электроннуг саналга машиналары чедип чокка, баш удур төдаралдыр ажыглыг.

Башкарылгаяның чаа системазын шенеп көөрү Татабаньеге эртикен чылдың төөчүзүүде чаа-за эгелээн турган. Ынчалза-даа электроннуг «дузалакчыларны» ажыглаарының дузазы-биле хөөрай транспортуун үзүк-соксаал чокка, тодарыпчалыг ажылдаарын чедип алган, автобустарның сайын 10 хуу пеэшиктеген.

УТТУНДУРБАС ХҮННЕР

ГАВАНА. Совет коммунистерниң дээди чыгжының ажылын чырыдып, бижип турган куба радионуң, солуунарның болгаш телевиденеңниң корреспондентилери-биле Кубаның Журналистер эвилелиниң организастаан ужуражыышкынын СЭКП-ниң XXV съездизинин түңнелдеринге тураскаадтынган. Оларның Совет Эвилелиниг баргаш, эртирген уттундурбас хүннериниң дугайында чугаалаарга дыка содуң болгаш.

СЭКП Төп Комитединиң Чигинде секретары Л. И. Брежневтиң съездиниң делегаттарынга кылганы илеткели бистерге ам-не содуң болганын дээш, «Правда» солуунуң корреспондентизи Хулио Гарсиа чугаалаан. Бистер ону эң чугула ужур-дузалыг программаның документ-зин деп хүлээп көргөн бис. Ол чүге Совет Эвилелиниң улустарынга эвес, харын-даа бүгү делегейниң коммунистеринге, бүрүнгаар дешилелгиг бүгү күштерге болгаш революстуг шимчээшкиннерге-даа үнелеп четтинмес ужур-дузалыг документ боол турар.

(СЭТА).

Дрезденде (ГДР) «Роботрон» дээр комбинаттың коллективин бухгалтер автоматтарым, хемчээнникин болгаш шимйыг приборларын, а ол шиңгээ санаага машиналарын кылып үндүрер болгаш социалистиг дең каттыштырылга чурттарынга ындыг бүдүрүлге черлери-биле сырый хол-

Боттуу-биле көөр чорук

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Сенатта демократтыг болуунтуг баштыңы М. Мэнсфилд стратегтиг хандаашкын чепсегленишкиннерни чүгле кызыгаарлаар дугайында совет-америка чугаажыышкыннарны шиитпирлиг дегизин.

М. Мэнсфилд телевидение данчыштыр чүве чугаалааш, ийи чурт стратегтиг чепсегленишкиннерни чүгле кызыгаарлаарын эвес, харын кызырарын чедип алыр ужурлуг деп онзалап демдеглээн. Ооң-биле хөй-баштыр сенатор америк чазактың АҢШ-тың шериг чарыгдалдарын улгаттырарынче угланыышкынын шүтүмчүзээн. «Пентагоннуң бюджедин кызырып болур болгаш кызырар-даа ужурлуг» деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның арасында чаварылыышкынның политиказын чөрүдөрин демократтарның баштыңы база-на дегизин. «Чаңгыс кижиниң бадыткан турары шиңгээ, чаварылыышкын чаңгыс таланың харакгарыңг деп мен ыңнаар бодаваан турар мен. Бис базала Совет Эвилели шиңгээ ындыг зокыгтыг чүүлдерни эп турар бис» деп, М. Мэнсфилд медеглээн.

АҢШ-тың чамдык политиктиг болуктериниң ам өөскүдүп үндүрүп турары Кубаның адынга кыжаныышкынның маңгаанизын сенатор буруу шаңнап. Мен Кубага удур кандыг-даа хөделимишкиннерни дегимвес мөөк мен, оларны конгресс база-на дегимвес дээрзинге идеген турар мен деп, ол медеглээн.

ПЕНТАГОННУҢ БЮДЖЕДИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Американың Каттышкан Штаттарының президентизи Дж. Форд Пентагонга акша тускайлаашкынын чазактың кинирип келгенин ёзугаар бадылаарынче конгресстиг кыйгырган. Ынчаарга келир сан-хөө чылында Пентагоннуң чарыгдалының ниити хемчээлин 112,7 миллиард доллар ыңдыр планнап турары билдингир болгай.

Мен президент боол келген үемден бээр-ле эң хой түңнүг ийи шериг бюджедин бадылаашкынга киирген мен—деп, Дж. Форд чугаалаан. Ынчангаш бир эвес конгресс ол бюджетти кыскыртыдалыг кылдыр бадылаваш, хүлээп алыр чүве болза, ыңдыг хөөлүү телевилелин хүлээп алырын хоругдаар эргени ажыглаар апаарын президент сагындырган.

Бо сан-хөө чылында Пентагоннуң бюджеди дээрге чурттуң бүгү төөгүзүнде эң-не хой бюджет боол турары база билдингир болгай.

ЛАОС УЛУС-ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА

Империалистиг агрессияга удур демиселге лаос патриоттарның тиилээнининиң соонда ол чурттуң ажылчы чоннары тайбың тургузукчу ажыл-ишче эгелеп киргеп.

ЧУРУКТА: Лаостуң найысылалы Вьентьяньда эң-не улуг дээн «Махосот» деп эмнелгенин бо лабораториязында медицина шинчилелдерин кылып, мергежилдиг медицина ажылдакчыларын белеткеп турар.

ЦБ—ПМА-ның фотозу.

Улуг тиилелге

ЛУАНДА. (СЭТА). Мурнуу-Африка Республиканың сөөк-язы ылгаар эрге-чагыргазы Ангола Улус Республиканың (АУР) девискээринден бодунуң шериг кезектерин үндүрүп алгаш барган.

Анголага империалистиг агрессияның үезинде Мурнуу-Африка Республиканың сөөк-язы ылгакчылары ФНЛА болгаш УНИТА-ның үймээнчи бөлүктери-биле каттыжып алгаш, Африканың ол аныяк республиказын боой тудуп, узуткаарын ораладжып турганы билдингир. Ынчалза-даа Ангола Улус Республика болгаш ооң Чепсектиг Күштери агрессорга өлүмнүг согугну тавары-ыштырган соонда, олар Анголаның мурнуу чүгүнче аткаарлааш, Намибия-биле кызыгаарлашкан черге улуг эвес девискээрге ызырнып турган. Анголаның девискээринден Мурнуу-Африка Республиканың аг-шериглерин үндүргени — эп-найыралчы күрүнелернин деткимчезининг дузазы-биле ангола улустуң чедип алганы улуг тиилелгезин болур.

Жен

ЖЕНЕВА. (СЭТ
америк доктаамал
тивтиг комиссиянын
ында ажыттынган.
1972 чылдың
ССРЭ-биле АҢШ-ты
га эт салган
кажгалалдын
кызыгаарлаар дуг
рээниң болгаш стр
даашкын ченсекте
гаарлаар талазы-б

Чөөн А амытан

КАМПАЛА. (СЭТ
(Уганданың барын
Экология шиитүү
тынган Уганданың
болгаш Танзаниин
денериниң сы
нал-да темазы Чө
ның хевар дээн
таниарын камгалал

Делегейниң ол д
де дириг амытанн
кезиниң санының
оларның чаңдыкта
рүнү-биле улустар
дер дей бергеин
эртемденнериин

АРГЕНТ

БУЭНОС-АЙРЕС.
Генерал Хорхе Ра
лаанын даңгыраан
«Каса Росада» ор
дээп алган болган
тинаның 38-ки пр
нин албан-дужаанын
киришкен. Ол ооң
чазак баштыңчыны
турар.

Генерал Видела
дың августуң 2-д
хоорайга (Буэнос
шу) офицер кижи
лезинге тергүүлүг
чылда шериг
доозаан, кадр
аңаргап. Чепсектиг
элээн пин чугула
дээлгелерин күүсе
Совлгу үеде Чеңге
терниң чингине ш
чалъынга турган. З
дың августа ол ч
гаг чер шерииниң
лакчымызга төнүүл

Чили д

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭ
де шериг хунтазын
руулуг үүлгедин
истээриниң делегей
зының 4-ки сесси
ажылын үргүлчү
Фашиссиярак к
болгаш хунтаның «
чажыт полициязын
хааччыларының ан
чок кижилерни у
чокка тудуп
дап, хилинчектеп,
рарының дугайында
юристерниң, эртем
чугаалаарын, хереч
деглел-билдиримнии
миссиязының хурал
турар. Хунтаның х
бадыткаашкыннарын
илереткен кино-фот
тилер-биле комиссия
гүнүнер бала танып

Улусчу чаңгыс эт
ның сан-хөө минист
Чилиниң Компартия
ның Секретариадын
Подиткомиссиязының
пу Америко Сорриа
чажыт полицияның
жилерни үзүк-сокса
тудуп, хоругдап, ол
жылап турарының,
дун ог-бүдүлерни бе
аратанзыг ёзу-биле
турарының дугай
лаан.

Арабтарның эрге-ажыктарынга удур

1971 чылда Совет Эвилели биле Египет Араб Республиканың (ЕАР-ның) арагадыкылга шаңырал болгаш кады ажылдажылга дугайында чартан керээни египет талаа чаасклаан күш чок болдурган. ЕАР-ның президентизи А. Садаттың саналын ёзугаар хүлээп алган үк шиитпир сөөлгү чылдарда черек кырында тургустунган байдалды бадыткап база быжыглап турар. А сөөлгү чылдарда түү болганыл дээрге, каир улуртулга бистиң чуртка хамаарыштыр шаңырал эвес политиканы чорудуп келбеп, ооң ужурунда ук керээ чогуур үзүк-шынарын чидирген турган.

Аңаа хамаарыштыр Франциянын Франс пресс агентилелиниң айтыканы болза, ССРЭ-ниң Египеттеге коргузуп келген дузазы улаштыр ындыг улуг дузаны чаңгыс чурт эске чуртка коргузер чорук төөгүге кончуг хөөрэ туруп келген, Совет Эвилели сөөлгү ийи он чыл иштинде ун күрүневи израиль агрессиядан үш катап камгалап алган дээрзин чугаалаарга-ла чедер.

Насер олген соонда ЕАР-ның президентизиниң албан-дужаалын эзлей берген Анвар Садат колдуунда ол үеден бээр-ле империализмге удур демиселди кызыгаарлаарының болгаш Барымн чүк-биле чоокшулажырының орүүнче шилчээн. Баштайгы дээрезинде ол национал хосталганың идеалдарынга болгаш социалистиг чурттар-биле шаңырал-га шыпчы болур деп сеспер эдип, аңаа чагдының тургаш, ооң-биле кады үнделип эргүүдеп будуу белеткеп эгелеп турган.

Ол үениң боттуг барымдаарының бирээзи болза бистиң чурттуң Египетке берген камгалал чепсээнге египтяларым середиң, белеткеп турган совет шериг специалистерин ажыглаарындан Каириниң ойталааны болур. Ооң-биле чергелештир президентиниң болдунуң айтышкынын ёзугаар ССРЭ-ниң Чоокку Чөөн чүкте политиказын хөптөп шүүдээр сорулгалыг кампаниязы египет парламентке пептерелип эгелээн.

Ынчаарга Совет Эвилели Чоокку Чөөн чүкте кандыгдаа чиижеп сорулгалар салбайн турар, харын ук районга быжыг болгаш чөптүг тайбың турулун дээш демисежин турар. Чогум-на ынчангаш бистиң чуртувус араб күрүнелер агрессияга таварышкан саныында-ла оларга үргүлчү дузалап, Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязын чыылдырар деп салаа үндүрген күрүнелериниң бирээзи болган.

Чоокку Чөөн чүк айтырыышкы талазы-биле ССРЭ-ниң хажык чок туружу кандыгыла дээрге, Израиль эжелеп алган еске черлеринден үнүп чоруур, ук районда чурттап турар улус бүрүзү, оларның иштинде израильчылар болгаш палестин-арабтары-даа шупту боттарының күрүнезиниң иштинге тайбың болгаш аймыл чок чоруктуң байдалдарынга чурттаар ужурлуг деп санап турар. Чоокку Чөөн чүктүң бүгү чурттарының аймыл чок чоруунуң болгаш кыдыг-кыыгаарларының бүрүн-бүдүн турарының делегей магадыласкын КНО-пуң шугуку-биле алы еске-даа үнделиниге боттандырарынга киирипиге бистиң чурт белеп деп СЭКП-ниң XXV съездизинге идеткелиниге ам Л. И. Брежнев бадыткаан.

Совет Эвилели-биле чаргаа керээден ойтадырын бедотпеп тура, Садат Американың Каттышкан Штаттары-биле сырый харылзааты баш удур турбазуп, дөштыкы капиталга, хамыктың мурнунда соңгуамерикан капиталга Египеттиң эжиин калбаа-биле ажыдып бергенин делегейниң хой-нашпаан билир. Өөне араб чурттарның удурлашкынынарынче кичээнгей салбайн, ЕАР-ның президентизи Израиль-биле «түр дугуржулгаш» чаңгыс төлаалап чарган болгаш ук дугуржулга ёзугаар Тель-Авив 1973 чылдың дайынының үезинде эжелеп алган девискээринден Египетке чүгле Синай чартык ортулуктуң улуг эвес, бичии ынай, эдээшинге кежээ дээрге эгидип берген.

Садаттың ССРЭ-ге удур соңгу базымыш, феодалдыг Сауд Аравиязындан ажыда, бүгү араб делегей шупту буруу шаңнап. Кампге хүлээп алган шиитпирлиг Сирия, Иордания, Ирак, Ливия болгаш өске-даа араб күрүнелер ёзугаар ССРЭ-ге удур соңгу ажыл-ишче эгелеп киргеп.

Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында совет-египет керээни үзе шаңнаш, Садат араб массаларга ажээнинг, египет улустуң эрге-ажыктарынга болгаш күзел чүткүүдеринге удур политиканы чорудуп турарын көргүскен» деп Дамаскинниң «Ас-Сыура» солуун бижээн.

ССРЭ-биле ЕАР-ның аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээни күш чок болдурганының уржуктары даш бүгү харысалга египет талага онаажыр. Совет Эвилели Египет Араб Республика-биле, египет улус-биле найыралдыг харылзаалирны төөгүдеринче утпанган чаңгыс ай, принципиалдыг политиканы чорудуп келген болгаш чорудар-даа апаар деп СЭТА-ның медеглелинде чугаалаан.

А. КРАСНОВ,
(СЭТА-ның хайгаараксчызы).

Шии соонда бодалдар

...ДИ КҮШТЕЛДИРЕР

...ағай, аас-кежиктиг ...түнеш, оскен бис- ...тарывыс революсчу. ...үш-ажылчы чаагай ...га, бедик моральга. ...туг ажы-чанга ки- ...турарынга кижи ...ыр. Ыпталза-даа ...разында ажылдан ...ыр. арагалаар, оон ...кижилерге күжүл до- ...ок-бижек безин ...кижилер ында-хаая ...ге чаржыычыг.

...ганының эртевинде ...старының өөреник- ...ның өске-даа ки- ...бо темага хамаа- ...аап хандыр чугаа

...г. Арагалаар, аът- ...дулиган хөректер ...ргилээр, хөйте кос- ...мовапчыг кижилер- ...ң Аксы-Барлыкта ...збас.

...деп коргүзейн. ...тап бараан садып ... магазинге чеде ...кыл хүнү, совхоз ...рының акпазы үн- ...ү чүве. Баартактар ...тчег маңаа тур бис. ...зырык ийи ашаяк ...тының кирип кел- ...душкан-па кижи- ...гээлеп, шоюжанай- ...-туруп, залчегиин ...үткүл кирип, са-

дыгжыдан арага чээп эгелээнивер. Оозу бербээн. Оожургадырып оралдажып гурувуста арага садып алган хойжуну эдерип үнерде, бак сөстерни то каапкаш баардылар.

База бир чижек. Бүрят АССР-ниң улустуң артизи Цыден Бадмаев концерттиг аалдап келген. Элирик эр залда билет садып ап турган улустуң араазынга кээп, оларны мнай-бээр сывырып эгелээн. Улут, биче кижилерже углай тепдирнирге-де, олар мнай бээр бокперлежип кожуп турганнар, тудар, соксадыр хемчег албааннар.

Мында совхоз ажылчыныңрының ажыл толевири айда ийи улаа үнер. Ынчан бистиң суурувустуң чамдык кижилери 4—5 хүн улаштыр арагалаары чанчыл болуп бар чыдар.

Ону ажыглаап, чамдык ажыл кылбас дүржок аныяк-оскен оларны эдерип, сартыктап алган болүтлежир, чокшур, аас билаажыр, ажылчы чоннуң амыр-дыжын үрээр боор-дур. Ындыг хүнверде элээр кижиниң магазиннер чоогунче чагдаары бөрге апарган. Арагалаашкыының уражуундан аар кемниг херектер-даа болгулай бергилээрдир.

Амгы үениң чамдык аныяктары чурум чок: дашка ууру арагалаар, даңза ууру талакылаар лижир. улут улустуң чемезин кижи бо-ла дыпшаардыр. Амгы шаг ышкаш, ындыг магалыг, аас-кежиктиг үе кайдал. Чамык ужур аныяктарны боттарывыстың амдажыдып алганывыста, оларның ортузунга кижиндилге ажылын чорутчайн турарывыстадыр. Арагалаашкыңыз, чурум үрээшкиннериңге удур демисел мында кошкак. Магазиннерде арага садарының шагын доктаатпаан. Бо талазыбиле көдээ Совет, партия, комсомол организациялары ажылдавайн турар. Улусчу дружинаның эш хуу судунуң ажылы эренгей, кандыт-даа салдар чок.

Көрүпнүм шиниң утказынга дүүштүр маңа ажылдап, чурттап турар черимде байдалды каксы бижээним бо. Бистиң республиканың деңискээрп улут, колхоз, совхоз, хоорай, суурлар эмгежок болгай. Артистер оларның шуптузуп ам-даа кезип четтинкелек. Бо ореди глиг шиниң челингири-биле чонга тайылбырлаары, оон ири-биле чер-черде мангыстал чок, арагачы, хулиганнарның буттарының адаанга отту хөрлээледири чугула деп бодаар мен. **А. ХЕРТЕК,**
башкы.

...ЮП ЭРТПЕҢЕР

...кара туразында ...хамаатыларның ...ын үреп, боттары- ...ажы-чанынга ийи- ...руш чок кижилер- ...тырып ап турар то- ...р бар. Улусчу дру- ...ш хуу судтары ...аная ат чалаан та- ...р база эвээш эвес. ...алдыде бажыңымга ...одумнуң бодалда- ...ичукчулер-биле үле- ...дыг мен. Шиидө бо- ...керек кырында бол-

ган тавар ыга-дыр. Бистиң аравыста чамдыктар хөй-ниитиниң корум-чурумун тударын түтле коойлу-дүрүм ажылдакчыларының хөрээ кылдыр көрүп турар. Ол кончуг шын эвес. Ким-бир кижи хем-херек үүгедип, дүржоктанып турда, көрбээн кижи болуп эрте бээр. Ким-бир кижи хулиганнап, оорданып турда, коргеш-даа чажырар. Ол кижи мээң төрелимдир, ажим-дир, канчап кем-

херекке ыпрер кижи мен. Канчап-даа турза мецээ хамаан эвес дээр хөөнүт кижилер таварыцкылаар. Оор, хулиган кижилерни бир чамдыктарывыс чажырар болгай бис. Шура Горяев ышкаш эрес-дидим, коргуш чок болзувусса, бистиң аравыска кара тураында ажылап чоруур төлеп чоктар чок болур. Бисте төлептиг эки кижилер чүс-чүс болгай. Ук шинни салбыр, бригада бүрүзүнде партия болгаш комсомол организациялары чугаалажып сайтарары дыка күзенчиг.

К. КОМБУ.
Улуг-Хем район.

Музыкага бердинген амыдырал

Москванып Күрүне консерваториязының чанында тургустунган Төп музыка школазы бар. Ында үш салбырларда эң мергежилдиг дээн 350 уруглар өөренип турар. Ол дээрге фортепьяно, хылдыг болгаш үрер хөгжүм салбырлары-дыр. Школаны доосканнардан делегейниң болгаш Бүгү-эвилелдиң конкурстарының ийи үче ажыг лауреаттары тывыпган. Бо талазыбиле мында эң хоочун башкыларның бирээзи — Анна Артоболевскаяның үлүг улут.

Ону доосканнар ам Совет чурттуң симфониялыг болгаш опера оркестрлериниң ажылдап, концерттерде киржип, башкылап-да турарлар. Чоокта чаа олар боттарының башкыларының төрүттүнген хүнүнден бээр 70 харлаанын болгаш чогаадыкчы ажыл-ижиниң чартык үче чыл оюн демдеглээнер.

Шаанда талантылыг музыкант чораан, ийи консерваториниларың доозукчузу Артоболевская концерттерге киржип келген. Амгы үениң эң шылгаракгай композитору Дмитрий Шостакович ону эң мергежилдиг пианист деп адаан. Чүрээ аараан ужурудан пианист концертке ойнаарын сонсадыр ужурга таварышкан.

Оон бээр-ле, Анна Артоболевскаяның чугаалааны-биле алырга, ол бодунуң өөреникчилериниң холу-биле ойнаар апарган.

ЧУРУКТА: Төп музыка школазының эң хоочун башкыларының бирээзи Анна Артоболевскаяның төрүттүнген хүнүнден бээр 70 харлаанын болгаш оон чогаадыкчы ажылының чартык үче чыл юбилейин демдеглээрнигге оон шаандагчы өөреникчилери, амгы үеде делегейде ады-сураа үнген музыкантылар-да, оон удуртугазы-биле боттарының музыкага баштайгы базымын кылып эгелеп турарлар-да келгеннер. Солагай талазында — делегей конкурсунуң лауреады пианист Любовь Тимофеева.

В. ВЯТКИННИҢ фотозу.
ПМА.

Тураскаалдыг болгаш демдеглелдиг хүннер

1—Совет авиаконструктор А. С. Яковлевтиң 70 чылы.
4—Геологтуң хүнү.
5—Эстон ССР-ниң Эртемнер академиязының 30 чылы.
7—Делегейниң кадыкшылга хүнү.
9—Англи философ Бэконнуң мөчээнинден бээр 350 чылы.
11—Чурттуң агаарга удур камгалал шериглериниң хүнү.
12—Космонавтика хүнү. Авиацияның болгаш космонавтиканың делегей хүнү.
14—Таджик ССР-ниң Эртемнер академиязының 25 чылы.
15—Совет физик болгаш физнохимик Н. Н. Семеновтуң төрүттүнгенинден бээр 80 чылы.
16—Делегейниң болгаш немец коммунистиг болгаш ажылдачы шимчээшкинииниң шылгарангай ажылдакчызы Эрнст Тельманның төрүттүнгенинден бээр 90 чылы.
17—1917 чылда В. И. Ленин Апрель тезистериниң телазы-биле илеткел кылган.
17—Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботник хүнү.
21—Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының тургустунганындан бээр 30 чылы.
22—1890—Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнү. В. И. Ленинге тураскаалдыг хүн.
23—Венгр чоткалчы ССРЭ-ге хамаары дайынның болгаш Испанияга национал революстуг дайынның маадыры Матэ Залканың төрүттүнгенинден бээр 80 чылы.
24—Аныяктарның эп-сеткил каттыштырылгазының делегей хүнү.
25—Төрелдешкен хоорайларның денгей хүнү.
26—Татарияның улустуң шулукчузу Габдулла Тукайның 90 чылы.

...ЛЬДЕ АГААР

...аа чаъс эвээш дүш- ... база хой кезиндө ...ыт болган, чүгле ...алаан кылын хар ...нитиин-биле эртken ...нтябрьдан бо чыл- ...а чедир 50—60 мм ...шкен. төп районнар- ...40 мм бооп турар. ...лээрге эртken чыл- ...эрге 10—20 мм ...ып республиканың ...йоннарында бо чы- ...лының дүшкен. Ын- ...күскү-кышкы сезон- ... хорадыгже эки сиң- ...лээрге хар түдүк ...е уеде хово-шолдер- ...ңү доң болур. ...ни эрте чажып та- ...туралардың тарыл- ...едир хөрзүнүң бир ...лга оваартыр шык-

тың хемчээли кончуг эвээш бооп турар. Таңды, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарда 100—120 мм азы хово-шолдүң эң эвээш шык сиңирилгезинниң 56—66 хуузу бооп турар. Барымл районнарның тарылга шолдеринде ол 50 хуузөөн турар. Кызыл районнуң ховуларында шыктың курлавыры кончуг эвээш.

Апрель моонң мурнунда чылдарга бодаарга шала соок, агаарның ортумак температуразы 2 градус чылыгдан 4 градус соок чедип турар. Баштабты оп хонукта шоолуг бүргет эвес болур, хар чагбас. Ынчан хүндүс беэнн агаарның температуразы 3—8 градус чедир соор. Ийиги оп хонуктуң эгезинде болган төнчүзүнде, үшкү оп хонуктуң эгезинде болган ортузунда хар чаар. Ийиги болган үшкү оп хонуктарның төнчүзүнде агаарның температуразы чылыг болур, ынчан хүндүс 5—10 градус чылыг, дүне тиктен 5 градус соор.

Апрельдиң чөр шыгының хемчээли түгле 10—25 мм.

Чөстин аяс болгаш хаттыг хүшеринде черниң өл-шыгы кургаачал. Шак ындыг бир хүнде гектар чердеп 20—40 тонна сүт бустагын үнер. Ынчангаш хөрзүнге шыкты арттырып алыры-биле республиканың ажыл-агыйлары хөрзүп шыгын камнап, шык бөлырышкының ей-шаанда чорудар болза эки.

В. БАТВИНИНА.
Кызылдың гидрометобсерваториязының улуг нижевер-агрометеорологу.

ХҮН ДУРТУ

Айның эгезинде хүн эртең 6 шакта үнер болгаш кежээ 19.09 шакта ажар. Хүн дурту 13 шак 09 минута болур. Айның ортан үезинде хүн эртенгинин 5 шак 25 минутада үнгеш, кежээ 7 шак 36 минутада ажар. Хүн дурту 14 шак 11 минута болур.

Апрельдиң төнчүзүнде хүн эртең 4 шак 49 минутада үнер. Кежээ 8 шак 06 минутада ажар. Хүн дурту 15 шак 17 минута чедир үзаар.

ОРУКТАРГА АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ДЭЭШ

Апрель 1-ден 30-га чедир орукка шимчээшкиниң айыыл чок чоруунуң Бүгү-эвилел көрүдээ боор эртер. Ол көрүдениң онза түүлдериниң дугайын СЭТАның корреспондентизи В. Иткинниң дилээнии ёзугаар ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң КАИ эргелелиниң начальныгы милицияның генерал-лейтенантызы В. В. Лукьянов мынчаар чугаалаан.

— Апрельди көрүдеге шинчи алганы таварыга эвес— деп, В. В. Лукьянов чугаазын эгелээн.—Чаа дүжери билекле оруктарга хөй миллион автосоонуургакчылар шүүжүп үнер, чадаг кижилерниң сагы-даа ковүдээр.

Көрүдениң эрттирериге хөй-ниитиниң калбак бөлүктери киржир. Чер-черде тургускулаан организастыг комитеттерде болгаш штабтарда ишпики херектер органнарының ажылдакчылары-биле кады профсоюзтар болгаш комсомол организацияларының, коммунал ажыл-агый органнарының, чырыдыышкының, транспорт черлериниң, орук ажылының организацияларының, радио, солуун болгаш телевидение редакцияларының толээлекчилери база кирип турар.

Автомобиль ажыл-агый черлериниң администрацияларын болгаш хөй-ниитиин-даа, эң идепкейлиг кижилер соөртүр автоажыл-агыйжылар хөй чүүлдү кылыр ужурлуг. Ниити ажыглалдың техниктиг хандырылгазының станцияларын автомобильдериниң техниктиг байдалын тодарадырынга улуг дузалыг болур ужурлуг. Ындыг станцияларга амгы үениң болбаазын тодарадылга дерит-херкселдери-биле хандыртынган.

Шимчээшкиниң айыыл чок чоруун хандырарының эң чугула аргаларының бирээзи болза, транспортка болгаш чадаг кижилерге тавармычалыг байдалды тургузары болур. Чангыс-ла ай иштинде чаа оруктарны кылын ап шыдавас болбайн аан, ынчалза-даа ажылдаала оруктарның байдалын ыяк билип ап, тодарадыр болгаш трайспорт оруктарының байдалын экижидип, анда шимчээшкиниң айыыл чок болдурарынга ол хуусаа долуулу-биле четчир үе-дир. Ынчангаш орук болгаш комунал организациялары оны долузу-биле ажыглаары чугула боон турар.

Көрүдө үезинде онза кичээнгейни орукка шимчээшкиниң дүрүмнерин пропагандалаарывче угландырар херек. Бо талазы-биле шаандан тура чаңчыккан аргалар-биле чергелештир Прибалтикага, Москвага, Ленинградка, Донда-Ростовка эки түңнелдерни тергүткен тавармычалыг, чаа аргаларны база калбак-биле ажыглаарын ораалдажыр апаар бис. Ол болза автомобильдериниң таварыжыр озал-ондактарының чылдагаанаавын оларның уржуктарын калбак-биле көргүзери районда, хоорайда, областа, крайда, республикада оруктарга болган озал-ондактыг таварылгалар дугайын чонга дораап-па, үргүлчү дыңнадыры-дыр.

Эң ылаңгыя бичии болгаш аазаан уругларның орук-чиринкке сагыыга-чурумнуг болуруүче онза кичээнгей салыр херек. Оларның чамдыктары кудумчуларга корум-чурумну ам-даа чедир сагывайн турары харааданчыг боон турар. Ынчангаш уругларны оруктарга, кудумчуларга ыяк болгаш оваарымчалыг кылаштап, чоруурупуң чацчылдарынга уругларны кижилер улуг сорулга салдынып турар. Бо ажылды школага болгаш кудумчуга-даа, ог-бүлеге-даа чорудар херек. Уругларның авто-хоорайжыгаштары орук шимчээшкиниң дугайында билиглерни өөредип, оларга чаңчыгарынга дыка тавармычалыг боон турар.

Көрүдө организациялар болгаш хөй-ниити эң идепкейлиг киржир болза, ол эки түңнелдерлиг болуру чугаажок. Бо бүгү улуг ажылды чер-ле болганынга деткир болгаш бистиң чуртка орукка шимчээшкиниң айыыл чок чоруунуң деңпели удам-на бедик боор деп идегелди илередир херек.

...ІЛАРДА

...ксандр Монгуш (Кы- ...от-оол Кыргыс, Ана- ...ел-оол (ийилээ Ак- ...нлекчилер өртектиг ...макталга бижиктер- ...ңаптаткаңнар.

...шка найысылалы- ...ёрлары команда та- ... бирги черни алгаш, ...аның күш-культура ...спорт комитединиң ...кубогу, бирги черге- ...лому, тураскаалдыг ...биле шаңпаткан. — Самагалдайның ...ры, үшкүзүн — Ак- ...шүн адыяк боксёрлар- ...нар.

Э. МОНГУШ.

ЧЕМПИОННАР ИЛЕРЭЭН

Кодаа спортчуларның чемпионнарын илередириниң шыдыраа маргылдаазы доозулган. «Урожай» эки түрө спорт шиитилелиниң чемпиону Овур районнуң толээзи К. Ооржак болган. Ол 8 салыгдан 7 кижиге уткаш, бир кижи-биле хаймпашкаш. 7:5 санны ап, чемпионнаан.

Херээжең улустуң шитиндеп Бай-Тайганың шыдыраачызы Т. Ачиймаа 8 салыгга 6 удуг санныг болуп, 1976 чылдың чемпиону атты чаалап алган.

Эрзин ортумак школазының башкызы С. Идам—республика башкыларының чемпиону адын бодунга катап эгидип ап, шыырак шыдыраачы дээрзин база катап бадыткаан.

Маргыдаа соонда тинлекчилерге шаңнап тыпсырының байырлыг хуралын кол судья К. Сеңп ажыттаан. «Урожай» спорт шиитилелиниң толээзинге сөс берген. Чыылганнарның адын часкаашкыының аваа-биле «Урожайның» чаа чемпиону Кызыл-оол Ооржакка алдынналын чайыпналын турар үжүктер-биле бижээн чемпионнуң погаан дештазын, бирги чергенин дипломун, ортектиг белекти тывыскан.

Облпрофсоветтиниң чырыдыышкын ажылдакчыларының обномунуң даргазы эш Слободчикова сөс ап, чүве чугаалаап, башкы шыдыраачыларның спортчу чеднишкиннерипге доктааган. Башкыларның чемпиону атты илередириниң маргыдаазы 1958 чылдан эгелээн. Аңаа Л. Балган, К. Ондар, С. Идам, Б. Хомушку болгаш өске-даа хоочун спортчудар чыл санында киржип келген. 1961 чылдан бээр бо хевирлиг маргыдаалыгга каш удаа чемпионнаан чораан С. Идам 1976 чылдың башкылар чемпиону кылдыр чарлаттырган. Ийиги черни Кур-Чер ортумак школазының башкызы С. Ооржак, үшкүзүн Л. Балган (Чоон-Хемчик) эзээп. Чемпионнарны болгаш шаңпалдыг черлерже үнген ойнакчыларны хүндүлеп бижиктер болгаш ортектиг белек-биле шаңнаан.

С. ДАНЗЫ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 1-ДЕ

МОСКВАДАН

9.10—«Орус чугаа».
9.55—«Спортлото» тиражы. Өңнүт.
10.05—«Ном сөөк амыдыралында». Өңнүт.
10.50—11.00—Чаңсар.
11.00—Медээлер.
11.10—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмини баштайгы көргүзүү. «Капитан Немо». 3-кү серия. Өңнүт.
12.15—«Хөгүлүг поталар». Өңнүт.
12.30—ССРЭ-ниң юстиция министри В. И. Теребиловтуң чугаазы. Өңнүт.
12.45—А. Бородин. № 2 симфония. Өңнүт.
13.15—«Эртем бөгүн».
13.45—ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Архипова ырлаар. Өңнүт.
14.50—«Спортлото» тиражы.
15.00—«Миллионнарның ленинчи университеди». «СЭКП-ниң XXV съездээ партияның экономиктиг стратегиязының дугаймында».
15.30—«Че-ве, кыстар!». Өңнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«№ 5 Горизонт». Киножурнал.
18.05—Телемедээлер.
18.20—«Кандыг чурттан тур сен, Юра?» Документалдыг фильм.
18.30—«Хамаатыны кампалаалыының биилиглерни — кижи бүргүзүнге». Дамчыдыкка.
18.40—Телемедээлер.
18.50—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

18.55—«Анискин биле Фантомас». Уран-чечен телефильм. 1-ги серия.
20.00—Медээлер.
20.15—ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Архипова ырлаар.
21.20—«Миллионнарның ленинчи университеди». «СЭКП-ниң XXV съездээ партияның экономиктиг стратегиязының дугаймында».
21.50—«Адреванис—Совет Эвилели».
22.50—23.00—Чаңсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Аныяр

Бөгүн республикага шөнар булуттаар, чагбас. Ында-бүрү утпаныышкынның хаттын дургени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы лаглыг черлерге 2 градус чыыгдан 3 гардус соок болур, а өске арткаларында 4—9 градус соор.

Кызыгга эдир булуттаар, чагбас. Ында-бүрү утпаныышкынның хаттын дургени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 0 градус болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ак платье» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 (узаткан) шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кедир үениң дайынчызы» киноклуб 10.00, 11.30, 15.00, 17.05, «Кара чаңгыс» 13.00, (узаткан) 18.35, (узаткан) 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Зузудан оваартыы» (2 сериялыг) 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Вертикаль» 15.00, «Кызыл скрипка» 16.50, 18.40 20.30 (узаткан) шактарда.

Ондар Самданович Кан-оолга Кызылдың КАИ-зиниң тывыскаы № 146112 чөдаачы шынылгазы читкен. Ону ам күш чок деп санаар.

1976 чылдың апрель 1-ден эгелээш, даразында агаар оруктарынга пассажирлер рейстерни киргеннин Кызыл аэропорту хамаатыларга чарлап дыңнаттыг: Кызыл — Кемерово — Барнаул аразында ЯК-40 самолёт *вторник, четверг, суббота* хүнверде Москваны-биле 7 шак 40 минута турда Кызылдан ужуду үвер. Апрельдиң 1-ден эгелээш, Кызыл — Кемерово — Томск аразында ЯК-40 самолёт *понедельник, среда, пятница, воскресенье* хүнверде Москваны-биле 7 шак 40 минута турда Кызылдан ужуду үвер. Апрельдиң 1-ден эгелээш, Кызыл — Кемерово — Томск аразында ЯК-40 самолёт *понедельник, среда, пятница, воскресенье* хүнверде Москваны-биле 7 шак 40 минута турда Кызылдан ужуду үвер.

Билетти ужудуп чоруурунга чедир 15 хонук бурунгаар хоорай агентилелиндеп садып ап болур.

...ның ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-81-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амылыра киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, кодаа ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетүүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузут киллизинин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерилиниң 2-30-22, солуун кезбейн Саргында 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17031. ЧАГЫГ № 671.

СОЛУУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ЧЫГЫНЕР

...ның Ном үндүрер чер, полиграфиа болгаш ном садыының талазы-биле аргелелинин типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00506.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 79 (10064) | 1976 чылдың апрель 2, пятница | 1925 чылда үнелип эгелээн | Өртээ 2 коп.

Советтер чурту: чаа чүүлдер

ВЛАДИВОСТОК. Приморьениң кат-чимис өстүрер «Солнечный» совхозунда суггарылга-ковирилге системазының тудуушкуну эгелээн. Ону честек-кат, инек-караа, дошка-кат тарып өстүреринге ажылаар. Ажыл-агыйның чанында хемчигешке плотинилер тургузаар. Оон соонда кат-чимис өстүрер 150 гектар черни суг чаштырар машиналар-биле чаштырып суггарар апаар.

КАЛИНИНГРАД. Калининград областың тараачылары күзүн чаштырган тараалариның бүгү шөлдерин минералдыг чемишчидилгелер-биле чемгереринден дооскан. Чүс мүң ажыг гектар черге фосфор-калийлиг болгаш азотлуг чемишчидилгелерни бүрүн нормазы-биле чаштырган.

КИШИНЕВ. Молдавиядә часны ыяш олуруглазы эгелээн. Ыяш олуруглазын колдуунда-ла хөрүнүп хат болгаш суг ан турар черлерде чорудуп турар. Апрельның ортанга чедир шүүтү 70 миллион ажыг аныяк ыяштарны чоогаларга, чиктерге, кадыр йилерге, чарыктарга олурткан турар.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

Ак-Довуратан медээлер

МУРНУКУ ОДУРУГДА

Тудугларда ажылдап турар шеверлел коллективтериниң кежигүннери колдуунда херээженнер. Бо--шеверлел ажылдарыбиле хөлбашкында маңаа уран хөлдүг херээжен кижиниң таарыжы база-ла чоп.

Ак-Довурак хоорайда ат-сураглыг шеверлекчилер бригадалары хөй. Оларга Зинаида Салчактың, Галина Коляданың, Клара Ензактың бригадаларын хамаарыштырып болур. А ол бригадалардан чыда калбайн ажылдап турар Валерий Ондарның удуртқан бригадазы бар. Бо бригада тургустунга-ла ийи чыл чедип турар. Бо үениң иштинде олар Ак-Довуракка эвээш эвес ажылдарны кылып бүдүргеннер. Эң ылаңгыя оларның «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдилээш ажыглалга киирер дээш кылган улуг-хуулу база улуг.

Комсомолчу оол Валерий Ондар Ак-Довуракның профтехучилищезин дооскаш, тудугда бөлүк бөлүк чыл чедир ажылдап турар. Арга-дүржүлгелиг, тускай мергежилдиг аныяк оолду комсомолчу путёвка-биле келгеч, училище дооскан кыстарның бригадири болуп ажылдарын сүмелээн. Валерий Ондар ажыл-иштин аайын тып, бодунуң мергежилин аныяктарга дамчыдып берип, оларны штукатур-малярның мергежилинге өөредип, бүгү-ле чүвени айтып берип, удуртуп эгелээн. Комсомолчу путёвка-биле аңгы-аңгы районнардан келгилээн, тускай мергежил чок кыстар ам бедик мергежилиг ажылчыннар апарган.

Кол корпуска кылыр ужуглуг ажылын олар дооскаш, кургаг руда складынга, дамчыдылга станцияларынга, янзыбүрү галереяларга шеверлел ажылдарын кылыпканнар.

Бригаданың кежигүннериден С. Ондар, К. Донгак, З. Куулар, З. Санчит олар эки ажылдап, эш-өөрүнге үлегерлиг боп турарлар.

Комсомолчу оолдуң ол бригадазы ам партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга бүтүндүрер, комбинаттың ийиги эдилээш чогуур хүүсәлге күрүне комиссиязынга дужаар дээш улам сорук киргең, күженишкиниң ажылдап турар.

• • •

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цехиниң автотранспортчулары 1976 чылдың бирги кварталының планын хүүсаа бетинде күүседиө дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришкеш, улуг күш-ажылчы тиилелгелерни чедип алганнар. Даг массазы соортуп турар № 1 автоколоннаның (начальнигы А. Игнатьев) чолаачылары бирги квартал планындан ажыр 40 мүң тонна даг массазын соорткен. Эң ылаңгыя «БелАЗ-540» деп машинаның чолаачызы И. Краснов 35 мүң тонна даг массазын соорткеш, үш айларның планын 116 хуу күүсеткен. Ол ышкаш чолаачылар Г. Л. Карпов, Е. Ф. Матвеев, Ю. Н. Яковлев, С. М. Туровец, В. А. Черкас олар 30-30 мүң тонна даг массазын соорткен, азы кварталдың бүдүрүлге планын 100 хуу күүсеткеш, партияның XXV съездиниң ажыттыларының бүтүүнүнде боттарының рапорттарын бергилээннер.

Автотранспортчулар ам-даа ылаңдан ажыр хөй-хөй тонна даг массазын соорткөр дээш күженишкиниң ажылдап турарлар.

Х. МОНГУШ.

СЕПТЕЛГЕНИ ДООЗУПКАН

Онгу беш чыдың баштайгы чылының часкы тарылгазынга белеткелдиң соолгу хүннери келгең. Чамдык колхозтар болгаш совхозтар үреэнни арыглаашкынын болгаш техниканы септелгезинге доозупкан, ажыл планны чогаалтынган, ыяшның чүүү кылыры хуваатынган.

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхоз республиканың үлегерлиг ажыл-агыйларының бирээзи. Ленин орденниг ол совхоз тоску беш чылда көргүзүглериң дээш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Тоску беш чылда күш-ажылчы шылгаралы дээш» Хүндүлел демдээ болгаш Кызыл туту-биле шаңнаткан. Үк ажыл-агыйның техниказы часкы тарылгага белеп. Хову-трактор бригадазының бригадирининг оралакчызы С. Федухин биле МТМ эргелекчизи А. Светюк септеттинген сеңгилаарны чыскаагаш шыпарып хынап турда, журналист Ю. Косарьковтуң тырттырган чуруу (оң талазында).

«Революцияның чалбыжы» совхозтуң техниказын часкы тарылгага белеткээрингө Г. Попеляев эвээш эвес үлүгүү киирген. В. Амыр онгу трактор септеп турда тырттырган.

КЫШТАГЛААШКЫН

Ферманы механизастаар

Бии-Хемниң «Сельхозтехника» салбырының шугум-монтаж участогунуң коллективи бо чылдың эрткен үйн айында дээре коргүзүглерни чедип алып, планның онаалдазын 400 рубльге ажыр күүсеткен.

Амгы үеде участоктуң ажыл-ишчилери прораб Владимир Шыыковтуң удуртулгазы-биле «Саяно» совхозта 200 баш инек киирер кажаанның монтаж ажылдарын кылып турар. Комплекстиг механизастаттынган ферманың дериг-херекселдериниң монтаж ажылдарын чоокку үеде доозар соруглагы олар салганнар.

Партияның XXV съездиниң тоогүүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү совет кижилер хайнымышкынныг ажылдап турар бо хүннерде ук коллективтиң ажыл-ишчилери социалистиг чарыштың калбартышпаан, неделя, он хоюк, ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип турар деп хүлээлгени алган ажылдап турарлар.

И. ОЛДЫРЕВ,
инженер.

ЧЫЛГЫЧЫ-ДАА, ХОЙЖУ-ДАА

Тожунуң агаар-бойдус байдалы Тываның оске районнарындан онзагай: тайга-сыннуг хар улуг дүжер, кужурдувреп база чок. одары борен, ылаңгыя шөөр малга таарымчалыг эвес, назын оттаар нааттар, кадар-сиген чок. Бо бүгү болза аңаа мал өстүрүп, ылаңгыя хөй ажылын хөгжүдеринге улуг күш үндүрерин негээр.

Районда чүгле ини мал эвес, харын Тываның дөрт чүзүн малы шупту бар. Маңаа холбаштыр алырга, аныяк хөйжулар Кол Даш-оол, Ааҥчымай Даш-оол оларның ажылынга мактадыг.

Ол ог-бүле чылгычыга эдээн каш чылда эки ажылдаан. Чамдык белеринде саап турган, чүгле бодунуң совхозу «Тоора-Хемниң» хымыс херегелиин эвес, харын база район төвүн бөзин ол үнелиг сускун-биле хандырып турганнар. Чылгы малдаарындан хөй ажылы ыракта берге болган харымсалгалыг.

Даш-оолдар 1974 чылдан эгелээш, хөй ажылынче шилчээн. Хүлээп алганы 400 кыс хураганы олар эки ажаап, кадарын оттыкарганындан бештайгы кыштуу олар хүр ашкан. Эрткен чазын олардан хөй тотдужуктар төрээп-даа, оларның хураганнары шупту менди дорукнаан. Дүн талазыбиле коргүзүг база эки—түс чер хоюнуң баш бүргүзүнге онаашгыр 3500 грамм дүктү кыргыткан. Ам оларның кодынында 380 тогду хөй база-ла хүр кыштаглаан турар. Соолгу хүннерге чедир 340 баш хөй төрээн, оларның 371 хураганы шупту бар. Онгу беш чыдың баштайгы чыынында түс башка онаашгыр 95 хураган алыр, а тогдулары четче төрүүзиле. ам бээнин 97 хураган онаажыш турар.

Кол Даш-оол 1974 чылда 60 центнер, 1975 чылда 150 центнер сигенни белеткээн, а бо чылын оон база эвээш эвести белеткээрин хүлээнген. Оон кадайы, кодээ Советтиң депутады Ааҥчымай Даш-оол үш уругчуг иезин, ог-бүлеге үлегерлиг, ажылынга кызымак, кижилерге эвилең болган ынайыралдыг.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

НУРУУЗУ ООЛДАПКАН

«Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының бо чылын тарүүр хою 7486 баш, оон нуруузу азы 6500 ажыг хой ооладаган. Апрельдиң эгезинде байдал ёзугаар алырга, шупту кыштагларда чаш мал менди болуп турары өөрүнчүг.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Т. А. Араптаңның удуртканы дөртүү бригададан 3199 хой төрээн, ооң хураганы 3249 болган, шупту мениң. Юрий Кожаганың үшкү бригадазында байдал база хүр.

Менди кыштагладыышкынга, ылаңгыя оон чаш төлүп бүрүү алырынга кол харымсалга — малчыннарга онаажыры биллингир. Бо ажылга сакманныктерниң ролюн демделгелевейн барып болбас. Улуг Хем район Совединиң депутады коммунист Александра Суур-оол 150, комсомолчу Галина Лажы 105, Фан Сонам 100 хураганы түс бүрү доруктурган.

Х. ТОВАРИШТАП.

ХҮЛЭЭЛГЕНИ АМЫДЫРАЛГА

Чөөп-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң малы хөр кыштаглап турар. Бо хүннерде шөөр мал массалыг оолдап эгелээн. Баштайгы төрээн 5351 хойнуң хураганы шупту мендиг.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын танышкаш колхозтуң малчыннары чүс башка онаашгыр 95 хураган алырын, хөй бүргүзүнден 2,5 кг дүктү кыргымарын хүлээнген. Оларның созуг амгы ажыл-херек кырында бадыткаттынып турар.

Куулар Калдар-оолдуң коданында 300, Ондар Амыр-оолдуулардан 302, Ондар Аяк-Хээнинден 298 хой оолдаан. Өске-даа кыштагларга бааргы хураганнар магалыг хүр.

О. САЙЫН.

КОЛХОЗТАРНЫҢ БҮГҮ-РОССИЯ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫ

Колхозтарның Бүгү-россия чөвүлелиниң март 31-де Москвага болган хүралы СЭКПниң XXV съездизиниң ажылының түңнелдеринге болган съездиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле Россия Федерациязының колхозтар чөвүлелиниң соруглаларынга турасказаттынган.

Россияның кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери, бүгү совет улус ышкаш, съездиниң шиитпирлерин чаңгыс эп-сеткилдиг деткип, партияга кызыгаар чок бүзүрелди илереп, партияның ТК-зының Чингине секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП ТК-ның иштики болгаш дашкы политиказын бүрүүбиле чүүлдүгээп турар дээрзин колхозтарның Бүгүроссия чөвүлелиниң даргазы, РСФСР-ниң кодээ ажыл-агый министри Л. Я. Флорентьевтиң илеткелинде, хуралдың киржикчилериниң саналдарында демделеп турар.

Чер ажылының эң чугула соругазы — тараа бүдүрүлгезин бүгү хемчег-биле ковудеирни болур деп партияның XXV съездизи тодаргайлаан. Тараанын чылда ортумак иштин чыындазы Россия Федерациязынга 21—24 миллион тонна, чигир свёкланың бүдүрүлгези чылда ортумаа-биле 32—33 миллион тонна, ягтын (кол денги-биле)—7,5—7,7 миллион тонна, сүттүү — 49—51 миллион тонна ковудээр ужуглуг. Бо беш чылда картофельнин, ногааларның, кат-чимистиң болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязының бүдүрүлгезин дыка өзер. Бо чылын тараанын гектардан ортумак дүкүүн республикага иштизинбиле 15 центнер чедирген турар ужуглуг.

Бар курлавырларны болгаш болдунар аргаларны эң-не долуу-биле мобилизастаарынга, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин ажыктыын болгаш ажылдың шыңарын бедидеринге ажыл-агыйларның чөвүлелдеринде кол күженишкиннерни механизәрине колхозтар чөвүлелеп кыйгырган.

Хову ажылдарынга белеткедир база мал кыштаглаашкынын организастыг доозарынга чөвүлел улуг кичээнгейни салган.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ КҮЧҮЗҮН БЫЖЫГЛААР

ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-зының пленуму бодунуң ажылын март 31-де Москвага дооскан. «СЭКП-ниң XXV съездизиниң түңнелдеринин болгаш ДОСААФ организапциларының соруглаларының дугайында» илеткелди ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-зының даргазы Совет Эвилелиниң үш даянныр Маадыры ужар чүүл маршалы А. И. Покрышкин кылган.

Япызы-бүрү социал-экономиктиг тургузуглардыг күрүлселеринин чайбын коңа-хелбээ догуунаашкынының ленинчи принципизин боттандырарынче утпангган Тайбың программазын СЭКП-ниң XXV съездизиниң документилеринде улам мынай хөгжүткен деп, илеткелчи чугаалаан. Оң-ла үеде бодун революстуг серемчилелинден, социалистиг Ада-чурттуу камгалаарынга совет улустуң болгаш оон Чепсектиг Күштериниң доктаамал белеп турарының эртежок чугулазын съезд сиваан демделээн.

Ол соруглагы шиитпирлеринге чугула роль болдунуп бүгү ышкы-чорудургазы-биле армияның база чоокуң бузуудбас чаңгыс ажын быжыглаар, ажылчы чоннарны, аныяктарны совет патриотизминиң болгаш социалистиг интернационализминиң бәзүзүнге кижиндер, камгалал-массалыг ажылгө шөөлүкейлиг киржирингө база совет Чепсектиг Күштериниң кайынчы белеп чоруун бычыглаарынга ажылчы чоннарның калбак массаларын хөвүрө тудар хүлээлгө ДОСААФ-на онаажыш турар дээш, А. И. Покрышкин демделээн.

Комитеттер болгаш өөредилге организациялары Чепсектиг Күштерге албан эртпирериңге аныктарны белеткээр талазы-биле соруглаларны колдуунда чедиишкинниг шиитпирлеп, спорттуң шериг-техниктиг хевирлерин илеткейлиг хогжүдүп турар.

Хөй миллион кежигүннүг камгалал шиитпирлели СЭКПниң тоогуулг XXV съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, бодунуң мурнунда турар соруглаларны чедиишкининг күүседирин А. И. Покрышкин түңнелинде СЭКП ТК-га шыңыткан.

«Ниитилелдиң организациялариңга отчётчарны база сонгуулдаларны эртпирериниң болгаш ДОСААФ-тың VIII Бүтүнроссиялы съездиниң «Ниитилелдиң организациялариңга отчётчарны база сонгуулдаларны эртпирериниң болгаш ДОСААФ-тың VIII Бүтүнроссиялы съездиниң шиитпирлерин амыдыралга киргизер дугайында» илеткелди ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-ның Президиумунуң оралакчызы генерал-майор В. В. Мосийнин кылган.

(СЭТА).

ЮБИЛЕЙ КОМИТЕДИНИҢ ХУРАЛЫ

ССР Эвилелиниң күрүнениң академиктиг Улуг театрының тургустунган хүнүнден бээр 200 чыл болган ойнага белеткелдиң болгаш ону эртпирериңге талазы-биле Бүгү-эвилелдиң юбилей комитединиң хуралы март 31-де Москвага болган. Комитеттиң даргазы — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев хуралды даргалап эртпирген.

Бүгү-ле эвилелденнең республикаларга болуп эртпилээр юбилей байырлалдарының планының дугайында дыннадыгларны хуралдың киржикчилери чугаалажып корген. ССРЭниң БАУТ-ның кол-кол артистериниң чогаадыкчы отчёт-рапорттарын чүүлдүң эң улуг хоорайларында, ону беш чылдың чугула түлүглериниң организастап турар. Ат-алдарлыг коллектив июньда бүрүн составы-биле Ленинградче ойнаргүүн чоруур. Киевке опера болуунуң болгаш Новосибирскиге — балет болуунуң ойнаргүүлерин телевилеп турар. Улуг театр бодунуң юбилейин А. Эшпайның «Ангара» деп чаа балединиң баштайгы коргүзүлгези-биле болгаш Н. Римский-Корсаковтуң «Садко» деп операзын катап коргүзүп эгелээни-биле үткүп турар.

Коллективтиң алдарлыг чогаадыкчы оруунуң дугайын чугаалап турар уран чүүл делегелелери, хөй санныг фотоальбомнар, очерктер чыындызы, монографиялар Улуг театрның 200 чыл ойнага турасказаттынган.

(СЭТА).

Апрель—17 коммунистиг субботник хүнү

ПЛАННАП АЛГАН

В. И. Ленинниң төрүттүгениниден бээр 106 чыл болурунга турасказаткан коммунистиг субботник эртпирер дугайында Москваның мурпакчы бүдүрүлгелериниң эгелээшкинин Кызылдың ажыл-ишчи коллективтери илии-биле деткип турар.

Күш-ажылчы байырлалды ынчаар эртпирер деп турарының дугайында Кызылдың хлеб заводунуң директору А. М. Градобоев мынчаар чугаалаан:

— Коллективтиң хуралын кылган, коммунистиг субботник эртпирериниң штабын тургускан бис. Ону кол инженер В. Слутко удуртуп турар. Субботникке шиитпи-биле 150 улус кижи киржир. Оларның хөй иези боттарының туруштарынга ажылдаар болгаш 20 тонна хлебти быжырар, 1 тонна 700 кг булочка ыыларын база 3 тонна пряниктерни кылырлар. Планнап алганывыс ыядыг-дыр.

Ол хүн ажылчыннар шиитпи-биле алды мүң рубльдиг продукциязын бүдүрер. Ажылдаан ажыдан 400 рубльди ону беш чылдың фондузунче шилгидер деп планнаан бис.

Бистиң корр.

ЭЭП КЕЛГЕН

Наймаадыг кады ажылдажылганың дугуржулгазын ёзугаар Моол Арат Республиканың Зөвлан аймакка чораан бистиң республиканың идеология ажылдакчылары зөп чаңын келгеп. СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация кидизиниң эргелекчизиниң ажылдакчылары А. К. Кандай, СЭКП Эрзин райкомунуң пиигги секретары Д. Чамзырай СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын алды сумунун болгаш ийи хоорайның чурттакчыларынга таныштырып. лекцияларны ыомчаан.

Совет коммунистерниң улуг шүүлганының документилеринге аңы-дуңма Моолдуң ажылчы чонунуң сонуургалы улуг. Номчуттунган оң бир лекцияга 2.000 ажыг кижиниң келгени оон кесиг бадыткалы. Чылгаанар совет ажылчыларга хөй-хөй айтырыгларны салганнар.

Делегациянның кежигүннери Моолда ажылдап турар совет спецыалистерге база барып, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин совет улус амыдыралга канчаар боттандырып турарының дугайында лекцияларны ыомчаан.

Чоокку хүннерде республиканың идеология ажылдакчыларының делегациязы МАРның Убса-Нур аймаанче чоруурлар. Оон составында СЭКП обкомунуң лектору И. П. Соболев, СЭКП Өвүр райкомунуң секретары Т. С. Доңгак, СЭКП Чөөп-Хемчик райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар кидизиниң эргелекчизи В. М. Килчеп олар бар.

Делегациянның кежигүннери Улаангом хоорайның будүрүлгелеринге, аймактың чурттакчылыг черлеринге, кодээ ажыл-агый каттыжышкынварынга. госхозтарынга барып. СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарының талазы-биле лекцияларны моол өөредилгеге ыомчуурлар.

Совет политиканы хажыды көргүзүп турарынга удур

Чоокта чаа Египет Араб Республиканың президентизин Садат ССРЭ биле ЕАР-ның аразынга наймырал болгаш кады ажылдажылга дугайында 1971 чылдың кежээнинг күштүг чорууп соксадыр дугайын чарлаан, чаңгыс талалыг шиитпир үндүргенин мурнунда дамнаткан болгай. Оон-биле чергелештир Египетте антисоветтиг шуутаашкын кампаниязы калбарган болгаш Совет Эвилелиниң ЕАР-га хамаарыштыр туружун хажыды көргүзеринин, соолгу чылдарда Египетке чорудуп келген политиказының буураашкынын дээш бүүүнү Совет Эвилелиниче чаа каарның оралдажымышкыларын кылып турар.

Бо чылдың март 31-де ССРЭниң Египет Араб Республикадар элчин чери бо айтырыг талазы-биле Совет чазактың моделелин египет талага дамчыдып берген.

Медеглеледе Египеттиң албан бүгүктеринин болгаш солуннарының төлээлекчилериниң хөп-мегечи бадыткаашкынварынга шиитпирниг ойтур шаңарышкомның ыыгаи, ЕАР-га, египет улуска хамаарыштыр Совет Эвилелиниң чайгылыш чок, принципиалдыг, эп-найыралчы политиказының дугайын хереченип турар факт-бирымдаларны айтыкаан.

Президент Насер совет удуртукчулар-биле беседаларында совет-египет керээни чарар күзелин чаңгыс эвес удаа илередип турган. Ол шиитпир кым-даа эвес, президент Садат 1971 чылда Египеттиң Улусчу хуралынга: «Бистиң келир үевистиң болгаш бистин салгакчыларывыстың келир үезиниң эрге-ажыы дээш Совет Эвилели-биле керээге ат салырывыс чүткүп келген мен» деп медеглээн.

Ол керээ империалистиг хамаарылгадап хосталган болгаш бодунуң суверенитедин база экономиктиг тускайлаш чоруун быжыглавары дээш, социал дештилге дээш демиселди бодунуң эчис соруглагы кылдыр салган күрүне—Египет биле Совет Эвилелиниң аразынга харылзаалариңың бетик деңнелин быжыглаар соруглалыг турган.

Антиимпериалистиг демиселдиң болгаш улустарның хосталгазының эрге-ажыктары дээш эп-найыралчы советегипет кады ажылдажылганың туруп келгени чээрби чыл ажыг үениң дургузунда Совет Эвилели Египетке экономиканы хөгжүдер, Египеттиң камгаланыр аргазын быжыглаар талазы-биле улуг дузаламчыны көргүзүп келгенин медеглелде чугаалап турар.

Соолгу чылдарда египет удуртукчулар Совет Эвилелибиле кады ажылдажылганың политиказындан, совет-египет керээнин принципгеринден ойталаашкынны эгелээнин медеглелде база демделээн. Ол чорук Чоокку Чөөн чүк айтырыын шиитпирлээри-биле холбашкай айтырыглардан тодаргайы-биле көзүлген. ЕАРның удуртукчуларынын египет улустуң ёзулуг өөнүктеринден чамыды-биле агрессорга удурланып турар оске-даа араб чурттарның артынга Израиль-биле чарганы чаңгыс талалыг дугуржулгалары эжелеттиргеп араб черлерни хостаары дээш демиселдин фронтуунуң Египетти херек кырында үндүрген.

Египет удуртукчулар агрессорлар болгаш оларның ыдалакчы-камгалакчылары- б и л е эптежин, дугуржурунуң политиказын агартып, камгалаарын орадаажыр дээш ССРЭбиле кады ажылдажылгага хамаарышкан-на бүгү чүүлдерни, эң ылаңгыя шериг талазы-биле чүүлдерни хажыды көргүзеринин оруунче киргеп. Ынчаарга египет Чепсектиг Күштер чогум-на аңаа берген совет боо-чепсектиң ачызында ургулчуледдиг үениң дургузунда израиль агрессорга удур туруп, 1973 чылдың октябрь тулчуушкуннарының үезинде чедиишкиннерлиг болганы бүгү-ниитите база билдингир болгай.

Египет удуртукчулар Совет Эвилелиниң Египет-биле акша чөлэн харылзааларының айтырыглары бодунуң улузунга болгаш делегейниң хөй-ниитизинге будуудур таймылбырлап турар. Херек кырында совет тала Египеттиң делегелерин барымдаалаашкы, мурнуулагы дугуржулгаларны чаңгыс эвес удаа эле корүп, чээлп толеп, сапажырыгын хуусаазын дыка уламы сонгаарладып келген болгай.

Мырыңай чоокта чаа безин совет тала бүгү чүүлдер талазы-биле кады ажылдажылганы кызырымның чаагай күзел-соруун база катап илередикеп дээрзин медеглелде демделээн.

Совет-египет керээнин күш чок болдурганы-биле холбаштыр Совет Эвилели биле Египеттиң аразында харылзаалларга, Чоокку Чөөн чүктеинити байдалга оскерлер чүүлдер эвээш болур деп Египетте чамдык кижилер бүзүредирин орадаажыш турарын Совет чазактың медеглеминде демделээн. Ынчалза-даа мындыг болза херек кырында боттуг чүүлден дыка каржып турар.

Египеттиң амгы удуртукчуларының политиказы египет улустуң, оске-даа араб чурттарның улустарының ёзулуг эрге-ажыктарынга удур боон турар. Ындыг угланыышкын Чоокку Чөөн чүк айтырыны чөп шиитпирлээрин чедип алырын бүргеледир. Израильдин эжелээн черлерин хостаарын чедип алыр дээш, Палестинаның араб улузунуң хоойлу ёзугаар национал эргелерин хандырар соруга-биле араб нурунелерниң салыы турар иденеишкиннерин ношкадыр. Бо политика чүгле египет болгаш оске-даа араб улустарның дайзынларынга, империализминиң, сионизминиң болгаш реакциянның күштеринге ажыктыг боон турар. Совет Эвилели кандыгыл дээ, ССРЭ моон соңгаар-даа араб улустарның империализмге болгаш колониализмге удур, Израильдин эжелеп алганы араб девискилерлерни бүрүү-биле хостаары база Палестинаның араб улузунуң хоойлу ёзугаар национал эргелерин хандырар талазы-биле араб нурунелерниң салыы турарлар.

(СЭТА).

ТӨЛЕПТИГ САЛЫЫШКЫНЫН КИИРЕР

● *Улуг-Хемниң партия активиниң хуралындан* ●

Чуртуун оске бүтү чергелериндо шыкаш, Улуг-Хемниң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизиниге партия Төп Комитединиң Чедилгелиг секретары эш Л. И. Брежневтиң кыланы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин, съездиниң шиитпирлерин болгаш оске-даа материалдарын бүрүн дозу чүүлдүгүнүмүшаан, ажыл-чорудулгавыс дайынчы программазын кылыр хүлээп ап турар. Эгелээн онгу беш чыл районнуң мурнуңга удам-на улуг перспективаларны дажыдар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң түңнелдериниң болгаш Улуг-Хемниң партия организациялыының сорулгаларының дутайында айтырыгны чугаалажыкап районнуң партия активизиниң чооба чаа артыкы хурелыңга югум-на ол дутайында делегеттиг чүтаалар болган.

Анаа бо айтырыгның талазы-биле илеткел кылган СЭКП райкомунуң бирги секретары К. А. Маспык-оол болган санал биргии эштер шуптуулу партияның ленинже угланыышкынын, оң дыштыкы болгаш дашпыкы политиказын, районнуң коммунистерин, ажылчы чоннарының омуразының чаңгыс зо-сеткилдиг бүрүн чүүлдүгүнүн, ол бүгүнү доктаамал удурттун, ажыкы чевек бөттидырыл турары дээш СЭКП ТК-га, оон Политбюрозунга эш Л. И. Брежневке өөрүп четтиришкинин илергейлеп турар. Оон-биле кады районнуң партия организациялары база күш-ажылчы коллективтери, ажылчыларын партияның айытказ сорулгаларын болгаш планнарын амыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүг киирер дээ олар быжыг шиитпирлиг илергеткендер.

Съездиниң мурнуу чарыында-даа база оон эртип турган хүнеринде-даа, чоннуң калбарган күш-ажылчы бедик нөдуруушкуну амгы үеде-даа улам мүнөңнишкининг үргүлчилеп турар. Чоруттуган ажылдың түңнелинде онгу беш чылдың баштайгы чызының бирги кварталында район күүсеткен. Анаа планнаан ажыр 51 тонналы сөткүн. Бирги кварталда сүт садар планның 116.7 хуу күүсеткен, планнаан ажыр 83.5 төнна сүттү сөткөн. Малдың ёөш төлүү база-да арткан чылдың бо үеликиден хөй алдынган. Чылдың баштайгы ийи айында хөй, ошкунуң өлүп хөрээры болгаш боза малды оргидаар, чиидирер чорук арткан чылдың бо үеле-биле деңнээрге дыка бедик—чеп. эш К. И. Кылын-оол чугаалаан. Оон түңнелинде «УТКА 25 чылы» совхоз бирги кварталда күүнеге сүт садар планын 125 хуу, эътиин 286 хуу күүсеткен. Оон-биле кады эш Кылын-оол болган «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Эйлиг-Хем салбырында хойжу В. Х. Доржу олар малчыннарның аймыралт-чүргээлгезинин дугайында сагыш салышкынны күштелдиреринең эргежок чугулаамеле ажыл-агый үдургучуларының кичээнгейин утпаидырган.

— Кыш берге-даа болду, мал чоон бөдө чедиишпес, ынчалзажок XXV съездиниң шиитпирлеринге сорук киргең бистиң совхозтуң малчыннары бо чылын эрес соруктуг ажылдан турар, саавчыларның, хойжуларының иргүүлү эртпеш чылдың бо үеле-биле деңнээрге дыка бедик—деп, эш К. И. Кылын-оол чугаалаан. Оон түңнелинде «УТКА 25 чылы» совхоз бирги кварталда күүнеге сүт садар планын 125 хуу, эътиин 286 хуу күүсеткен. Оон-биле кады эш Кылын-оол болган «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Эйлиг-Хем салбырында хойжу В. Х. Доржу олар малчыннарның аймыралт-чүргээлгезинин дугайында сагыш салышкынны күштелдиреринең эргежок чугулаамеле ажыл-агый үдургучуларының кичээнгейин утпаидырган.

Чер ажылының культурадыр бедиглер, суггатты чорларни чон ажыглаар дугайында хуралга шыгыны чугаалар болган. Кодаа ажыл-агый талазы-биле съездиниң салган сорулгаларын боттандырарынга холбаштыр районнуң партия организациязының мурнунда улуг комтээлдер, нарын сорулгалар салдынын турар. Кодаа ажыл-агыйның специалисттер база машина-трастадыр, мал ажылының механизастадыр, мал болгаш чер ажылының продукциязын бедидер талазы-биле улуг ажылдар чоруттунар.

Улуг-Хем дээрге оң хөй хойлуг улуг район, онгу беш чылдың баштайгы чылында бөзин хөй, ошкунуң 179550 баш чедирер. Кайы ажыл-агыйга. хойнуң каалыг ужуралдың өстүрее ниил дээрениң дутайында чамдык ажылдар чоруттуган-на харын. Чижээ, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң парын дунгуг хойну өстүрүп эгелээн. Ынчалзажок мында моон сеңгер ажыл-агый бүрүзүнге төлептиг угланышкынны тургузар дээш специалисттериниң дузазы-биле шудургу ажылды районнуң партия организациязы чорудуп отпеден турар. Оон-биле холбаштыр мыйыстыг бода малды, чылгыны, хавапны өстүрериниң, оон хөй продукция алырының перспективаларды районнуң ажыл-агыйларында бар чүве төлээде. чамдык «Улуг-Хем», «УТКА 25 чылы» мижеш совхозтарга 1800 инектиг сөөр улуг комплекстерни тургузарын база планнаан турар.

Съездиниң мөлөг ажыл-агый талазы-биле салган сорулгаларын боттандырарынга партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының роливи, ниитилеп ажыл-ажыдыг кадрларының, ылаңгыя специалистериниң нарыыласкалгазын ү[illegible] төлептиг бедиктериниң артыжок чугулазын партия активиниң хуралынга чугулаан айытказ.

Чаа Чаа-Хөлдүң тудуун ыяш турар КМК база темпизин кудулаткан. Тудугжуларның аймыралт-чүргээлгезиниг болгаш культура хандырылгазында [illegible] шиитпирлер ужурлуг айтырыглар хөй.

Актив хуралынга Чаа Чаа-Хөлдүң тудуунда тудугчулар бригадазының бригадири М. Ломсанның сөзүлгези сонгун болган. Ол мынча дээн:

— XXV съезд тудугжуларның мурнуңга үлүг сорулганы сеңгеп, ажылдың шыңарынче көп кииргейлиг үеликтирген болгай. Бистиң бригадавыс анаа дүштүр ажылдап турар. Шыңарны хынаар түсүлү комиссия бар. Ажыл иштың чидирер чорук-биле бистедемиседи күштелдиргеп. Чүге дээрге ол болза улуг курлавыр-дыр. Арагадаар, коруктурум, үрлээр, ажыл шагы үзүүлүп-чаңгыс кижилерге хамаарыштыр олар-биле алтөшпес байланды тургузуп турар бис. Партияның амгы үеде шеглелези-даа ындыг болгай Бригаданың тудугжулары съездиниң салган сорулгаларын чолдиишкининг боттандырар дээш бүгү чүүлдерни кылыр.

Чаа Шагаан-Арыгның тудуу онгу беш чылда районнуң партия, совет болгаш ажылчалай организарынга шыңгыы ниилгелде болур. Ынчангаш коң тудуттарга материалдыг болгаш күш-ажыл хуралдырларын моошкен, тудугжулар ортуузунга партийн организазыг болгаш политиктиг ажылдарны күштеелдирип тургаш, тудуттуң темпизин бедидеринче кичээнгейлиг утпаидырган.

Партийн организазыг болгаш идей-кижизидилгезиг ажылдарның ёл чүтүлә айтырыгларының дутайы хуралга улуг черни аалаан. Партия организацияларының ажыл-чорудулгазында амгы үеде көп чүүл XXV съездизиниң материалдарын хамыжыгже өөредиглеп, кадбаа-биле пропагандаларын, күш-ажыл ба коллективтериниң күжүн онгу беш чылдың онаалдаларын күүсеткеринче мобилизилеп ажыглаар болуп дээрзин хураглаан ойнаап айтыкан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин нанн-биле детиивишаап, ону ажыл-чорудулгага хажык чоокка удурттулга болдуруп, күүсеглер дутайында докгаалды районнуң партия активизиниң хуралынга чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Партия активизиниң хуралынга СЭКП Тыва обкомунуң идеги секретары эш В. Н. Филиппов киржип, чүве чугаалаан.

С. ШОЙГУ.
«Шынның» түскай корреспондентизи.

СОНУУРГАЛДЫ БОЛДУРГАН

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин масса чоңга таныштырар, пропагандалаар талазы-биле «Билиг» шиитпелиниң Барыын-Хемчик район организациязы эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан. Совхозтар төөгерилеринге, чалбырларда хойжу бригадаларга, фермаларга болгаш район төвүнүң бүдүргелеринге, түдүг, албан организацияларынга комчуттуктан хөй санныг лекциялар чүс-чүс кижилериниң улуг сонуургалын болдурган. Чер-чергелерге лекциялар болгунуң, беседалар, илеткелдер кылганнарның составынга партия райкомунуң, райкүүскомунуң харыысалгалыг ажылдакчылары, лекторлар, пропагандистер, политинформаторлар... —шупту 180 ажыг кижи киргеп.

Съездиниң материалдарын чон оргуузунга пропагандалаар ажылга, ылаңгыя «Билиг» шиитпелиниң Барыын-Хемчик совхозтарга, Аксы-Барлык оруумак школада эге организацияларының (секретарьларының О. Көк, В. Шүрүн) оныа идепкейлиг киргиш чүүлдүр.

Бо талазы-биле ажылдарны моон сеңгер үдам шыңарлыг болдурун, оны үзүктелдирбейн доктаамал хевирлиг болурун чедип ап турган, ажыл-ишчилерниң бүдүргечи ажыл-чорудулгазын удам идепкейжидирин чедип алырының сорулгазы ам салыынган.

М. ЧУЛЬДУМ.

Декабрь 5-ке чедир күүсеглер

Шагаан-Арыг АТБ-зиниң автобустар чолаачыларының бригадазы онгу беш чылдың бирги кварталының онаалдаларын чедиишкининг дээшкин. Ол мурнакчы бригаданы партияның обвасть конференциязының келегазы, партияның Улуг-Хем райкомунуң кежигүнү С. Н. Киялн удуртуп турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеп бригаданың коллективи боттарының аргаларын чугаалажып киргеш, бедиткен социалисттиг хүзээлгелерин ап, 1976 чылдың күүнеге планның декабрьның 5-на — Конституция хүнүнге чедир күүсеглерин шиитпирээннер.

Ашгы үеде коллективте социалисттиг чарыш калбарган. Чарыштың мурнуку олурууңга доктаамал турары чугаажок.

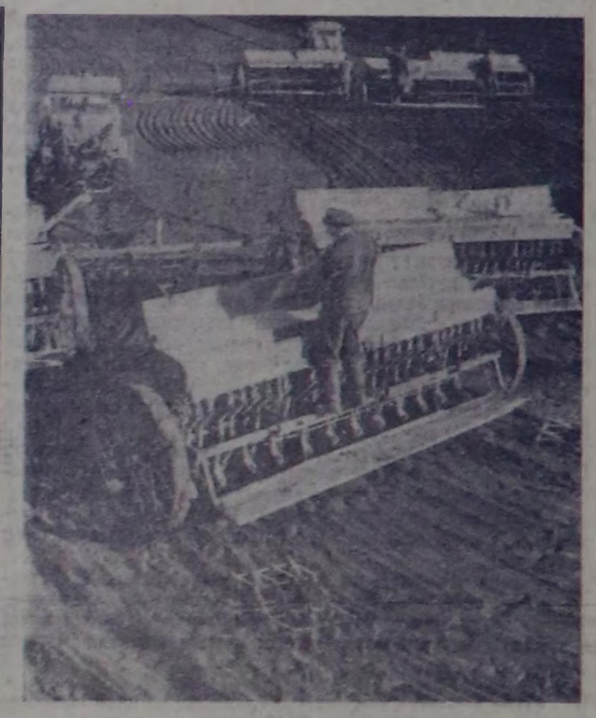
ЧУРУКТА: автобус парыгының болуп чолаачылары (сөлегай таладан өң тавакше)— бригадир С. Н. Киялн, чолаачылар Б. Т. Намрасов, Н. А. Воронцов, Л. К. Степанов болгаш слесарь М. М. Сонь-оолдуур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Эки ажыл макталдыг

Кызылдың дээрениг фабриказы—республиканың мурнакчы будурүлгелериниң бирээзи. Фабрикаңың коллективи 1975 чылдың планын болгаш шиитпир-биле тоскү беш чылдың планнарыг онаалдазын күүсеглиринге белек коргүүлерни чедип алган. Ында күш-ажылдың сагылга-чуруму белек болганындан социалисттиг чарыштың каш-даа удаа тиилекчизи болуп үнгүлээн. Мурнакчы будурүлгеле 29 дааранывчы тоскү беш чыл планын хуусаадаа эрте күүсеткен. Оларның аразында Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг Анда Ефимовна Золотухина, «Хүндүлеглиң Демдээ» орденниг Валентина Мартемьяновна Акулова, «Күш-ажылчы алдар» орденниң III чергезиниң адылекчизи Клавдия Фатеевна Барзенко болгаш оон-даа оске мурнакчылар бар.

Фабриканың делгем пегинге дааранывчылар доллур чыглып келген. Олар күжениишкининг ажылының түңнелинге ёзулуг чоргаараның болуурлар. Партияның XXV съездизиниң төлептиг уткуур дээш чарышка идепкейлиг киришкеш, чуртуун коммунистериниң төөгүдүг улуг чыжыгга күш-ажылчы чедиишкининң рапорт-

Украин ССР-ниң Крым облазында чазын тарыыр культураларны чамнып тарыыры эгелээн, ындыг механизаторлар идепкейлиг ажылдап турар. Чурукта—«Солнечный» совхозта суланы тарып турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Шынның» материалдарының изи-биле

МУРНУКУЗУНДАН ЭКИЖЭЭН

«Кадрларны шилип, оларга негелделиг болуур» деп эгелиг «Шынның» түскай корреспондентизи Б. Дирчининиң чүүлү арткан чылдың декабрь 27-де парлаттынган. Тес-Хем райониуң культура одарларында четпестерни, илеткелдерни ол чугула участокта кадрларбыла ажылдың негелдеге дүүштүр тургустунмазының түс чүүлдө бижээн.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация киидизиниң эргеленчизиниң орапакчызы М. Оюннуң редакциязына дыңнатканы:

Царлаттынган чүүлү сайгерлип чугаалажкаш четпестерни илереткенин шын деп демдеглээн. Материалдың изи-биле чер-черге байдалды ажыктердиниң хемчегларин алган.

Тодаргайларга, «Тес-Хем» совхозтуң төвүнде Культура бажыңын дериң, шимаан. Ол ам ай, квартал планнаг докгаамал ажылдап турар. Мурнунда турган массовик Лаңзыы Дайлыгы ында катап ажылдап эгелээн. Культура бажыңында ниити мырныы, шиинии, танцының үш болгуу ажылдап турар.

Берт-дагжылар чоокта чаа болуп арткан район фестивалынга келгеш, яйнги черни эзеп, өртектиг барааннар-биле шаңнаткан.

«Ак-Эрик» колхозтуң Культура бажыңының директорунда Б. Калдан чоокта чаа ажылдап кирген. Оон иштин чүтайдаашы, негелдеге дүүштүр дерип, шимаан.

«Чодураа» колхозтуң клубунуң эргелекчизинде Б. Оюн база чоокта чаа кирген. Клубтуң шимелде, дерилгези ажыккан. Ол колхозтуң бот-тывынгыр артистери район фестивалынга үшкү черни алган.

«Ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге культура чырыдылышкын албан черлериниң ролюн бедидер дутайында» деп айтырыгны арткан чылдың апрелинде СЭКП райкомунуң бюрозунга чугаалажкаш, докгаал хүлээп алган турган. Ажыл-агыйлар бүрүзүнден чыл санында ийи, бир кижиниң түскай сөөредиглеге чергелиниче чорудуп, кадрлар белеткеп алырын ында айытказ. Докгаалдың күүсеглези хынаалдада турар.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АП ТУРАР

Бо чылдың январь 27-де үнген солуна «Районнуудан чүге куду болганыл» деп эгелиг Тес-Хем райондан Т. Сандының чүүлү парлаттынган. Кызыл-Чыраа ортумак база Шүүрмак сес чыл школаларының сөөредиглеге деңнели бо 1975—1976 сөөредиглеге чылының бирги чартык чылында иштп райониуудан куду болганын ында бижээн.

Шүүрмак сес чыл школазының башкылары парлаттынган чүүлү ажыктел хураалынга чугаалажканнын шөйлә директорунуң хүлээлгезин түр күүсеглеп турган М. Куулар редакциязына дыңнаткан.

Үк чүүлү чугаалажып көрген болгаш бо талазы-биле аналитп кылып, хемчегларни алган. Чижээ, школаның башкылар коллективи өөреникчилерниң билиниң ажыктер, оон-биле өөредиглегиниң хүзүүн бедидер дээш хүн бүрүнүн ажылдың чорудуп турар. Үк школада бо өөредиглеге чылының бир-ле дугаар узаткан хүн белүктери тургустунган.

Школаның башкылар коллективи, ында комсомол, пионер организациялары өөредиглеге чылының төөгүзүнге чедир өөредиглегиниң шиларын ажыктер, оон хүзүүн бедидер дээш бар арганарны ажыглаан, нурдавыразрны тыптырын турар.

Бир чагаанын изи-биле

ТӨЖЕКТЕЛГЕШ, ОЛУРУПКАН

Шагаан-Арыг хоорайда хлеб быжырар черниң ажылында четпестер-де хөй. Оон уламындан ий, квартал, чыл планнары күүсеттинместеен. Коллективте ажыл-ишти удуртур үзүлүрүг эш Дюкарев ажылды ажыжидер талазы-биле хемчегер албастаан, оон ажылчаны шаңны, хурал-суглаа, өөредиглег, социалисттиг чарыш дутайында чүүле ында сорбастаан.

Мынаар утказыг чагаалы ол коллективтиң планнаг ажыл-ишчиниң [illegible] эштер [illegible] ажыл байдалдарын алган үеликтиг-биле хөрөө хемчегер ажыры бесеттиниң турарын аймаан.

Хлеб быжырар черниң эргелекчизи эш Дюкарев, быжыртынган хлебтерни хүлээп алыр А. Ефасова, ол хүнгү эштерниң улуг мастера Т. Чебогоева олар-биле ажыл-херектиг байдалын чугаалажып олур бис.

— Квартал төөгүзүнге чедир каш-даа төнүк артаан, ам 35 төнна хлебти быжырып шилээс бис—деп М. Дюкарев чугаалаан иженди.— Чүге дээрге планны, хүлээгеш бис албаан бис, а үстүнү черлер биске бөрөн ыяш. Ак-Таңче хлеб сөөртүүн турар бис—ында муусетпиимин турарывыс бар ыял чылаагаазы ол. А үс-түн черлерге магазинерже хлеб сөөртүр машиналар база чымчыбайн бөөр-дыр. Ынаган-биле чугаалаптарга, райпо баштаар черге бистиң четпес үзүүрүг тур.

Эш Дюкаревтиң ынаар чугаазын ыяшкы харыыга ажыглаан. арга-дурумчалыг эвээш эвес. Бир эвес ында ажылды эш удуртур болза ажыл-ишчин коллектив чүве — дээш, Роза Николаевна мурнакчыларын адаапа. Дурзулаттыг улуг мастер Т. Чебогоева 160 ажыг төнна хлеб быжырып, доозукчу чылдың планнаг ажыр күүсеткен. А. Т. Доржу, С. Батанова, Н. Доржу, Ч. Бүүүн болгаш оон-даа өскелер түүтүзүнде 75 тонналаг хөй хлебти быжырганнар.

Чаңгыс кижи дег тура-соруккур. хөйү — чаңгызы дээш, а чаңгызы — хөйү дээш аңмаддавас, бот-боттарын билиишпес, деткишпес, аныкчарга хоочунналрның арга-дурумчулгазын дамчыдар ажылды чорутпас болза, ол ёзулуг ажыл-ишчин коллектив боол дыпаас. Ол ёзүлүрүнүң — коллективтиң удуртукчузу. райпода партия эге организациязының секретары эш М. Дюкаревтиң кол хүзээлгези.

Хлеб быжырар черниң ажылында четпестерни чайладыры-биле райпо баштаар черниң хуралынга моон мурнунда кап удаа чугаалажкан. Июньда болган ындыг хурадта хлеб-биле хандырылгада. бүрүүн турарн продукциянның шыңарывың талазы-биле четпестерни чугаалажкан болгаш планнаг онаалдаларның күүсеттинин үскелп. коллективте кижилер-биле ажылды судаттарны дээш оон эргелекчизи эш Дюкаревке шыңгыы домуглда хүлээткен. Анаа респотребсоюзтуң толээш эш Белогорская киржип, ажылды ларый ажыжидерни эш Дюкаревке сүмелеп-даа. Августа болган хуралга база-на ол айтырыгны чугаалажкаш, эш Дюкаревтиң харыысалга чок ажылдан турарын, оон удуртка коллективиниже күш-ажылды организастааны иудуку деңнелим, ында социалисттиг чарыш организастаттынмаанын, арткан чылдың ол үеликиге деңнээрге күш-ажылдың бүдүргеттүүлүү 16 хуу күдүлаарын айтып, сентябрь 1-ге чедир айытпынган четпестерни эдерип эш М. Дюкаревке даасхын. Оң доктаалдың күүсеглелин сентябрьда болган хуралга чугаалажкан — база күүсеттинмээн болган.

Шагаап-Арыгның хлеб быжырар черн хонукта 2.5 тонна чедир быжырган хлеб боор. улуг эвес, арга быжында. Оон халаарынга довурга төөгүн баспп турар. Анаа кире боорге коллективтиң ажыл-ижин, чарыштың мурнакчыларны көргүскен иижу аңгаашкыны шуут чок. Бо хире бөөнүн бүдүргеттиг кылайтыр дериээп, хонукта кымның кавчаар ажылдаанын көргүүт самбыразынга чүге бижип турбазыл?

— Райпо даргазы эш Абрамова иижу агитацияны харыылаар даалгалыг кижи. Оон кылыр ажылы-дыр — деп, эш Дюкарев харыылаар болду.

Хлеб быжырар ажыктың деңнээр ийи деңнинин кайызында урелик. Оон уламынан хүзээ алган дагган-биле быжыртынган хлебтин деңнээ дүүшпейн барып турар тавариылгалар база бар. Ноябрь, декабрь, январь айларда 2 тонна 568 кг далган карышмактыг болгашындан хлеб быжырыкчыларының кижи санындан 20—60 чедир рубльди толеткен (ону шын эвес деп саназа-даа, амга чедир акпазын эгидин бербээн).

Коллектив кежигүнери политпросветработникке хаара түүтүнмеен. Ажылчыларның ажылдан унуп-кирер чоруу хөй. Хлебтиң шынары багай болгуларн хаяа эвес. Оон дугайында чугаалажып олура, чамырыста чыгыыдаан өртөө-кара хлебтерни ыям быжыргенин, ону эм нанчаар аңгыларын айтырарымга эш Дюкарев дегийт-ле: «Бисте хаван фермазы бар болгай»—дээн.

— Хлеб — ол дээрге чоннуң кыымнак ажыл-ижинин түңнели, улуг аас-кежии... Ында тираажымның, шанчөрүүң, механизаторүүң, конструкторүүң, химиктиң, машина тудушкун ажыдавачыларының — бүгү ажылчын ацтының, интеллектиң күш-ажылы кирген—деп, сураглыг тараажы. Социалисттиг Күш-ажылдың ийи дангыр Мааңгыны А. Гитаевтүүн «Тараа дугайында бодал»—деп номунда бижээнин коммунист удуртукчу эш Дюкарев уттупкан бе? Чүгле ол дээш бөзин аңаа партийни харыысалга онаар ужуралт.

Райпода партия организациязының ажылында четпестерни СЭКП райкому база билир. Өртөө чылдың июньда от айтырыгны бюро хуралынга чугаалажкан. Кадрларның идей-политиктиг кижизидилгезинде болгаш профессионалдыг өзүлдезинде четпестер хөй, билиг белдиринин кичээлдери хөвээр болуп турарын, чамдык ажылчыннар партияның политчырыдыышкын системазында өөредиглеже хаара түүтүнмеенин, коммунистиг күш-ажылның бригазазы дээш туружун турар колдектив-даа, кежигүн-даа райпода чок боол турарын ында партия организациязының четпес ажылдыкка дыгарын айтып, ажылда четпестерни дериг чайладырын эш Дюкаревке даалкан.

Түңнел кандыгыл?

СЭКП райкомунуң бюрозунуң доктаалы-даа, райпо баштаар черниң шиитпирлерин-да күүсеттинмээн: колдектинте кадрларның солчур чоруу хөй, коску агитацияның байдалы багай, партия организациязының ажылы коску эвес, ажылчыннар оргуузунда социалисттиг чарыш чок. СЭКП райкомунуң-даа, райпонуң-даа чамдык удуртур ажылдакчылары хлеб быжырар черниң бичии коллективинде бо четпестерни көре тура-на, ону эдип алырының хемчегларни албаан. Ында коску агитацияның, политпросветработникке байдалын, ажылчыннар оргуузунга чарыштың хынаар ажылды райкомунуң пропаганда болгаш агитация киидизи доктаамал чорудуп турган болза, ында байдал мындыг эвес болур турган.

Чүгле ол эвес. Продукциянның шыңарын экижидер, ажылды коммунистиг ёзу-биле өөрүп дээш бо коллективтиң кежигүннерин сагыш салбайн, а ажылга төөрүмчалыг байдалды тургузуп бериир маан органы бар четпес. Ботидепкейлиг, тура-хөрүккүр, тывыныр ажылдаан болза, ынаар четпестер турбас ийин.

Партияның XXV съездизиниг СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелиге эш Л. И. Брежнев садытда, шиитпирниң чемненилгезинде, ажы-дээ чедирер черчерде ажылдап турарларга хамаарыштыр ынаар дээн:

— «Совет кижилериниң чаагай амыдыралы-даа, сагыш-сеткилги-даа силерден, силерниң күш-ажылыңгардан райпуубиле хамаарыжыр апаар, ынтер. Ол дутайың сактып алыкар. Эң эки болгаш эгелекчи туружу-сорулгаг ажылдакчыларга, мурнакчыларга дешкижидер. Партия силерни олче ыяшгырып, силерден ону маңаа турар».

Бо чалбыыштыг сөстер Шагаан-Арыг хоорайның хлеб быжырыкчыларының ажылдаарынга кол угланыышкынны болур ужуруут. А ажылын үзбастаан, төлептелгеш орурупкан эргелекчи, партия организациязының секретары М. Дюкаревтиң дугайында айтырыгны СЭКП райкому дарый шиитпирээрни чугулаар.

М. КАЛЧАП.
«Шынның» түскай корр.

ЧАА ХООРАЙ–САЯНОГОРСК

Саян-Шушенское ГЭС-тиң тудуунда чаа Саяногорск хоорай туттунуп турар. Үстүмде чурунта— ол хоорайның бир булуку, а адаанда— Саяногорскиниң ооруктуң кезээ.

П. ДЕМЕНЬТЕВТИҢ фотолары.

Улус судтарынга соңгулдага уткуштур

ХООЙЛУ-ДҮРҮМНҮ ШЫҢГЫЫ САГЫЫР

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак хоойлу-дүрүмүн шыңгыы сагыыр дугайында сеелгү чылдарда чүгүлә доктаалдарны хүлээп ап, оларга хамаарыштыр дээштиг хемчегларни чоруткан. Улусчу эки тура дружиналарын эде организастаны, корум-чүрүм үрээшкиннерин болдуруп турар янзы-бүрү чылдагааннарны ой-шаанда чайладып илередири, чаңда хамаарыштыр удуртукчу ажылдакчыларның харыысалгазын улгаттырганы, прокурор хайгааралының ленинчи принциптерин шыңгыыратканы, суд, милиция органнарының ажыл стилин үнделиин-биле экижиткени социалистиг хоойлу-дүрүмүн ролүн бегиткен.

Хоойлу-дүрүм дугайында ленинчи сорелгилиг үлам хогжүүшаан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде айытканы үүлдерге дүүштүр социалистиг хоойлу-түрүмү хажык чокка сагыыры киижи бүрүзүнүң иштики негелдези болгаш бүгү чонуң херээ болуру чугаажок.

Хой-чыдыышкын корум-чүрүмүн үүрер киижилерге бир-ле дугайында арагачылар хамаарыжыр. Ынчангаш ындыг байдалга үүрү чорудуп турар хемчегларнын үжүр-үткалы улуг. Ынчалза-даа Самагалтай, Берт-Даг, О. Шынаа, Чыргаланды кодээ Советтерниң депутаттарынга арагалаан киижилерге хамаарыштыр дээштиг салдарны чедирбейн турганындан, хоойлу ёзугаар кордүнген хемчеглер чамдыкта күүсеттинмейн баар таварылгалар бар.

Мурнунда шиитпирни чорааш, күш-ажыл колониязында хоспталган элээн кыш киижи эрткен чылын кем-херек үүлгеткен. Моон алгаш коорге, оларның ажылдан, чурттап турар черинин аайы-биле хамаарышкан кодээ Советтер ол киижилерни учётка ап, тодаргай киижиниилге ажылын четче чорутпаан. База ол ышкаш назы четпес уругларның ортузунда өөренмейн, ажылдавайн турар алээди уругларның учёт-оңгёдү чамдык кодээ Советтерге четчелеттинмиин.

Районда 10 эш хуу суду, 7 улусчу дружина ажылдап турар. Берт-Дагда Ч. Арапчын даргалаан эш хуу суду 1975 чылда черле эки ажылдаан. Ындыг-даа болза ында улусчу дружинаның ажылын кодээ Совет, милицияның участок инспектору эгезинге элээн баткарып чорүй, шала сөөлүүредир ала-чайгаралаашкынның агымынче киргеп үүлдер бар. Шуурмак кодээ Советтин девискээринде херээженнер чаңдээли, улусчу дружина болган эш хуу суду мурнунда чыдарга бодаарга ажылын идепкейжиткен.

Районда болуп турар бүгү кемниг үүлгедиглерни кылып, хой-иитинниң корум-чүрүмүн үрээлер колдуунда маңгыстал-чок амыдыраа-биле чурттап чоруур, доктаамал ажыл кылбас, ол-бо черлерге ажыл солуур, арагалаар кижилер бодуп турар.

Кеминг үүлгедиглерин болдуруп турар чамдык чылдагааннарны моон соңгаар каттаптавас сорудга-биле улус сүлүнүн үндүрген түскай доктаалдарынга хамаарыштыр хоойлу ёзугаар будун ай куусаа иштинде хемчег ап, ында харылап бээр дугайында дыпмадыгны ийи-чаңгыс удуртукчу эштер чөгүүр ой-шаанда харылагае фактылар бар. Ындыг таварылгалар «Чодураа» колхозка, «Тес-Хем» совхозка тургулаан.

Бо чылын чон мурнунга 11 отчёттарны берип, 20 ажыг лекция, бееседаларны эргехоойлу темазынга бодум хуумда кылган мен. Оон-биле кады мында хамаарыштыр эрттирип турарывыс чамдык кежээлер чаңыс деңнелде болуп артпышаам. Ынчалза-даа кайда-ла хоойлу-дүрүмну хажык чокка сагырының дүрүмнерин эки пропагамдалап турарыл, ында ажылдың ажыктыг талилары кестүп, дүржүлгага ажыглап болгу дег ёзугаар үүлдер кестүп кээр. Чижек кылдыр Чыргаланды ортумак школазынга чоокта чаа «Кижи болгаш хоойлу» деп кежээнин уткашынары идейлиг, кижизидикчи салдарлыг болуп эрткенин демдеглексейл-бир мен. Бо хевирлиг солуп хемчеглерни черлерге чагадыкчы ёзу-биле ап, кем-херек үүлгедиглериниг удур сагындырыг ажылдарны калбартып, дагдыныкчыларның ролүн бегидери — аңыдыралдыг код негелдеэн ол дең санап турар чем.

Аңгылтар оргузунга киижиниң ажылын экижилип, оларның ажылдар, ыыштыр, өөренир байдалдарын тааржыткыр гүргүзүн, дагдыныкчыларның салдарын күштелдирери эрежок чүгүлә. Чүге дээрге бистиң районда кемниг үүлгедиглерни кылып, хой-иитинниң корум-чүрүмүн үрээ турарларның дой кежиин аңмак өскенге хамаарыжыр турар. Маңаа кескү рольду бир-ле дугаарында районның комсомол организациязы ойнап, аңыктар-биле ажылдарының ажыг-хевирлерин экижидип, чогуур үүлгедиглерни үндүрүп эки.

Эрге-хоойлуну хамгалап турар органнарның мурнунда салдынган хүнүлүүг сорудга чүл кээре, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг бөгүдүрүп, хой-иитинни организациялары болгаш үлетчүр бүдүүлге, слабл организацияга черлериниң коллективтери-биле кады хоойлу-дүрүм хажыдыышкыларын болдурбазын дээш бир демниг ажылдарны болгур.

Д. ОЮН-БАРТАН.

Тес-Хем районнуң үлүг судунуң судьязы.

Көскү агитация

Сорук киирип турар

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң парткому, профсвиязы болгаш комсомол организациялары көскү агитацияның айтырыгларынче доктаамал кичээнгейни салып турар.

Ажыл-ишчилерниң мурнунда салдынган сорудгаларны, оларның алган, бедиткен хүлээлгелерин болгаш социалистиг чарыштың түңнелдерин доктаамал, чогуур үезинде коргускен көскү агитация планның онаалдаларын чедиишкиннерже мобилизастаарынга улуг рольду ойнаарынга бүзүреливиин улуг. Бистиң совхозтуң ажыл-агыйының ниитизи-биле эки бөөк турарының бир чылдагааны — төлергай болгаш дээштиг кылдыр үргүскен көскү агитацияда деп санап турар бис.

Совхозтуң төп сууруунда болгаш хөөү бригадаларында көскү агитация үүлүдерин коруштуг кылдыр шимээ кыгаан болгаш ону доктаамал, үнниг нөөлеэнниг дүүштүр чаартып турар. Контора чанында дериг үргүскен коргузуг болгаш өске-даа самбыраларда, стенділерде ажыл-агыйын онгу бөөк чылдың баштайгы чылынга күүсеэр планныг онаалдаларын, бедиткен хүлээлгелерин болгаш төлергай төлөп үндүрүүнүң дүүжаар планның канчаар күүсеттинип турарын база «Шамбалыгның» мурнакчыларының түгле ат, фамилиязын эвес, оларның дүржүлгазын биилеп ап болур.

Түс-түс бригадаларның арасында социалистиг чарыштың түңнелдерин ай, квартал аайы-биле түңнеп үндүргеш, «Чарыштың экраны» деп самбырага көргүзүүг кылдыр бижип турар.

Хойчулар бригадазының Кызыл-Дагда кыпсыл-булуңу, бөда мал бригадазының кызыл-булуңу база-ла ындыг янзылыг дериттингеп.

Бистиң совхозтуң чарылга шөлү 9 мун гектар ажын турар. Хөөү турлагларында бүгү техниканы чедиритпеген. Турлагларның сөпчелгези бүрүн кылдыгнай болгаш олар дериң, шиметтинген. Турлагдар шимелдээни март айның ортан үезинде түскай комиссия хынап коргеш, эки деп саналаан. Часкы хөөү ажылдарынга ажыддар киижилериниң хүнде кылыр нормалары, бедиткен хүлээлгелери, социалистиг чарыштың негелдемелери, материалдыг болгаш моралыг шаңнал-макталдың хемчеглери дээш сөөл-даа өске үүлдерни ында аскаан.

Часкы тарылганың хүннеринде киижи бүрүзүнүң кылган ажылынын түңнелдерин хүн бүрүде түңнеп үндүрер, ону коргузуг самбырязынга, агитхудустарга доктаамал чырыдып турарын дугуруушкан.

Бо бүгү часкы хөөү ажылдарын кыска хугеэзээ, бедиг деңнелге өртүлерине дузалаар дээрэн билдингир.

Д. ОҢДАР.

ЭРГИ ЛОЗУҢНАР, ЭЛЭЭН ПЛАКАТТАР

СЭКП-ниң XXV съездизиниге идеологтуг ажылды улам күштелдирери сөөлээн демдеглеттинген болгай. Марксизм-ленинизминиң олуг чөк идеаларын пропагандазының база бир дөмүлүг хевири—көскү агитация бистиң Тээли суурга база багай эвес чоруттунуп келген. Район төвүнүң янзыбүрү албан организацияларының иштики, хаштыкы дериге-класталгазы багай эвес. Ылангыя харызаа бедидиргн бо талазы-биле эвээш эвес ажылларны кылып чоруткан. Мында чонга көскү, аныңыг чуруктар, коргузуглерни кылганы черле шынарлыг.

Ынчалзажок суурувустуң дашкыны хевирин кааптап, ала киирип турар көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин—адрестер, афишалар, лозуңнар болгаш плакаттарның хей нуруузу чаартыннайн турары хомудавчыг. Ылангыя Тээли суурнуң тен Карл Маркс кудумчуузунда музыка школазының чанында кино чарлалы азаар херекселдя шагла-ла турбугеган, ам ол шуут-ла элдерей берген, эртикен-дүшкен улустуң карааңга чараскынчыг боор кестүп турар. Оны чаартып азы солуп кааптарының дугайында мынчага чедир кыл-даа бодаваан. А район төвүнде шал ынчелгезинниң пунктузунуң адресин та кайнаң бижээн чүве, калбак шуутайы бөзин тиглеми берген турар. Үстүмде чугаалаанывыс К. Маркс кудумчуузунда 1970—1975 чылдарның коргуузут чурунтары анча чедир солуттунмаан. Ол ышкаш районнуң шериг комиссариадының чанында шериг-патриоттуг темага чүрээн чуруктар шуут чок деп болур.

Бистиң черде түскай середиглеге чери хөөнүн профессиональ чурукчу киижи чок болганындан бот-тывынгыр чуруктарның чүрээн чуруктарының шынары куду, урантывынгыры-биле онаалап ылгалбас болгулаар-дыр. Ынчыг чуруучуларны чыып, семинардан организастаан, чамдык арга-сүмелерден бөөр болза, оларга ыка ажыктыг болуру чугаажок. Оон аңгыда Тываның Чуруучулар эвилели биске бичe-даа болза дуза коргузер ойу келген боор деп санап турар бис.

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң пропаганда болгаш агитация киилиэзи (эртелекчизи Б. С. Чульдум) бо айтырыгларга хамаарыштыр кандыг хемчеглер ап чорудар деп турарыл? Тээли суурнуң чуруктакчылары бо айтырыгга дүрий харыыны мадаң турар.

О. ТАҢДАР-ООЛ.

«Тээли» совхозтуң Найырал сайбырында недээ клуб мектеми.

делегей бо хүннерде

ЧЕПСЕКТИ ДҮЖҮРЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КОМИТЕТТЕ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чепсекти дүжүрер талазы-биле комитеттиң хуралынга ССРЭ-ниң төлээлекчизи А. А. Рощин чүве чугаалаашаш, долганыдыр турар бойдус үүлдерине салдар чедирериниң чепсектерин дайынга азы соп өске кандыгдаа хоралакчы сорулталарга аңыгларын хоруурунуң айтырыынга доктааган.

Бо айтырыгны шиитпирдээринин чугулазын болгаш ол талазы-биле делегей дугуржулгазы чарарының эргежок керектиин СЭКП-ниң XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң илеткелинде демдеглээн деп ол чугаалаан. Совет күрүнениң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының кол уламчылаарын КПО-нуң Кол ассамбледязы Чепсекти дүжүрер талазы-биле комитетке дааскан.

АНГОЛА УЛУСТУҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

ЛУАНДА. (СЭТА). Бис калбак улус массаларның бүрүн деткимчези-биле социалистиг ниитилелди тургузуп турар бис деп, Ангола Улус Республиказының премьер-министри Лопу Ду Насименту мелеп дээш. Чурттуң бодуун ажылнычылеринин эрге-аныктарынга дүжүп турар дыка хөй хемчеглерни АУР-нуң чазаа ап чорутказ деп, ол неделя сайында үнер француз солуун «Юманитеге» берген интервьюзунга онзалаа демдеглээн. Чижек, халас болгаш ыяан-ла албан эге середилгени, халас медицина хандырылгазын киирген, экономиканың колкол секторларын национализастаар дүтайында хоойлуну хүлээп алган.

Специалист кадрларны бедеткээринче чазак бирги чергениң мичээнгейин салып турар деп. премьер-министр чугаалаан.

Чурттуң национал курлавырларын ангола улуска барып болдурар дээш чазактың шиитпирлиин Лопу Ду Насименту бадыткаан. Чурттуң хамаарышпас чорууң симионистиг ангылаашкынының аргазы-биле үзеринче утпанган империалистиг болуктериниң оралдажыышкыннары буурап дүжөр дээринге бүдүрелип олиеретке.

Премьер-министр делегей айтырыгларынга хамаарыштыр чугаалаан. Ангола Улус Республиказы хүлээп коорунге болуунуң негелдезин онаалаар дээп АКШ-тың оралдажыышкынын, ылаңгыя оң айтырыгны АУР-нуң социалистиг чурттар-биле дарылзаалларынга хамаарыштыр тургузуп турарын буруу шапкан.

ЕЭК-ТИҢ СЕССИЯЗЫ

ЖЕНЕВА (СЭТА). Европага аймыл чок чорук болгаш кадыы ажылдажыга талазы-биле чөвүдел хүрээдиҢ Түңнел актызының чүүдерин бодтандырарынга КПО-нуң Европа талазы-биле экономиктиг комиссязының (ЕЭК) киржилгезиниң болгаш чавырлыышкынны материализастаарының айтырыглары—ЕЭК-тиң кыында ажыттынган 31-ги сессиязының кол темазы болуп турер. Оон ажылында Европаның бүгү чурттарының, а ол ышкаш АКШ-тың болгаш Канаданың делегацияларының киржии турар.

АЖЫЛ СОКСАДЫЫШКЫННАРЫ

ТОКИО. (СЭТА). Японияның ажылчын аңгызы бодуун эргелерин база эрге-ажыктарын камгалаары-биле демиселдиң чаа чадазын эгелээн. Ажыл соксадыышкыннарының ийиги челгы чуртта калбарын үнген. 2,2 миллион хире киижи ажылын соксаткан.

Демиселдиң авангардында демир-оруқчулар чорун турар. Транспортчуларның ажыл соксадыышкыны демир-оруктарны база хоорай транспортун нимчевес болдурган. Поездилер, автобустар тургулаткан, метро хагдыраан. Чурттуң 70 далай ортолыкның докерлери, харылаачылар, шахтерлар база ажыл соксаткан.

Күүүе албан черлериниң болгаш будурулгелериниң албан-хаяқчыларының ажыл соксалыр эргезин катап тургузарын, ажыл төлевирииниң магадылаттыгнан минимумун доктаадырып, социал хандырылга системазын экижидерин ажылчыннар негеп, ажыл чонталыр чорукка, өртектериниң өөрүшкүүнге база акшанып үнелиинин кудулаашкынынга улурланып турар.

Япоп ажылчы чонларының бо ческы чаныышкынынга 9 миллион хире киижи каттыштырын турар профовилеедери киржии турар.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ХӨМҮР-ДАШЧЫЛАР ТЕМПИНИИ БЕДИДИП ТУРАР

БУДАПЕШТ. Социалистиг Венгриниң хөмүр-даш калын тывар үлетүүрү сөөлгү чылдарда шаанкыы хогжуп турар. Эрткен чыдың, дөрткү бөш чылдың дооскуу чылында, республиканың шахтерлары 25 миллион тонна хире хөмүр-даштыг калын үндүргеп. Ай чуртта бүгү шуулуг шахталардан хөмүр-даш казарын чөөрүү кыдырып, чер кыырчаа техника-биле дериттингеп чаа хөмүр-даш үүргайларын тургузуп турар.

Чогум-ла бүгү адырны чаартканы чорун ВУР-нуң улус ажыл-агыйының олуп турар хереглелерине дүүштүр хөмүр-даш казын тиварының темпиниң бедидериниң аргазын шахтерларга берген. Бедик бүдүрүкчүдүг техниканы, мурнакчы технологияны шиитпирлээн аргаларны ашаа чугула ролдуг болган.

Хөмүр-даш казын тывар үлетүүрүү улам ыңай чаартырын бо бөш чыл үезинде-даа төлевилээн. Республиканга беш чыл дургузунда чидда орту-маа-биле 25 миллион тонна хире хөмүр-даштыг казын тывар, оон-биле кады од чылдарның дургузунда хөмүр-даш тывыжын чоорту улгаттырарының базазынын тургускан турар. Эчис сорулга болза хөмүр-даш тывыжының деңнелин 1980 чылга чедир чылда 30—37 миллион тонна чедирери болур.

ТҮДҮГҮҢ ХЕРЕГЛЕЛДЕРИНГЕ

ВАРШАВА. Польша түдүгүлүүлер 1976—1980 чылдарда будун чарлык миллион ажыг чаа квартираларды ажыглалга киирерин төлевилээн. Ол сорулганы күүсеттирингe чугула роль бодуунуң будурулге күүселерин бо беш чылда дыка улгаттырар түдүг материалдарының индустриязынга онаалаар турар.

Чүгле чоокку үш чылда бөөнүн республиказа бажың түдүр 54 комбинат ажыглалга киирер, оларның дыка хөөрү Совет Ленинниң техниктиг дэмжимчал-биле түзелип турар. Ол будурулгелер чыл бүрүле 250 мун квартираларны бээр.

Цемент болгаш шил үлетүрүнүң күүселери база-ла өөрер. Суг болгаш чылыг ажыглаар материалдарны будурун үндүрөрөн дыка көөдүүр.

Тайбыкны бижиглаарының эрге-ажыктарынга

НЬЮ-ПОРК. (СЭТА). СЭКП-ниң XXV съездизиниге Отчёт шиитпирде айыттыган, делегей харылаалаарынга күштүг ажыглаавышкын дүтайында бүгү делегей мөрөөзүн чаарар дээш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң санаалынга КПО-нуң чиигине секретары К. Вальдхайм чогумчалыг үнелээшиннии берген.

Күштүг ажыглаавас чоруктуң принцини болза, КПО-нуң ажыл-чорудулгазының болгаш делегей харылаалаарының күштүг ажыглаавышкының идезиин тодарадыы-биле болгаш чугаа чокка үүлдүүзүнүп турар оон уставының чарылбас тудуш кезээ болур деп, К. Вальдхайм чогумчалыг үнелээшиннии берген.

Вальдхайм КПО-нуң шаанда корреспондентилер ассоциязының ында журналистер-биле бээдээшинга чедир чүгле ында-ла чаңыыр чөрүүлерин айтырыгларынга АКШ кежээ-бир үүлгедиглерни болгаш делегей байдалын деткиирине тазырымчалыг байдалдарны туруларынга үлегер деп ол чугаалаан.

К. Вальдхайм Чоокку Чөрүүк айтырыгларынга хамаарыштыр чугаалаан, ук-чаалдар дээштиг ооң иштикиннерни кеңгелер аазыр дээр болбазаан Чоокку Чөрүүк чүгле болгаш тайбыкны чедирер шиитпир дээш демдеглээн.

Г. КИССИНДЖЕРНИҢ ЧУГААЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер конгресстиң төлөлекчилер палатазының делегей харылаалаарының төлээлү-биле комиссязынга чүве чугаалаан. Совет Эвилелби-биле керээниң күштүг болуп турарын чаңгыс тала-биле соксаткан Египеттиң президентизиниң шиитпиринге, а ол ышкаш Египетке хамаарыштыр Баттыскан Штаттарның политиказынга доктаатап.

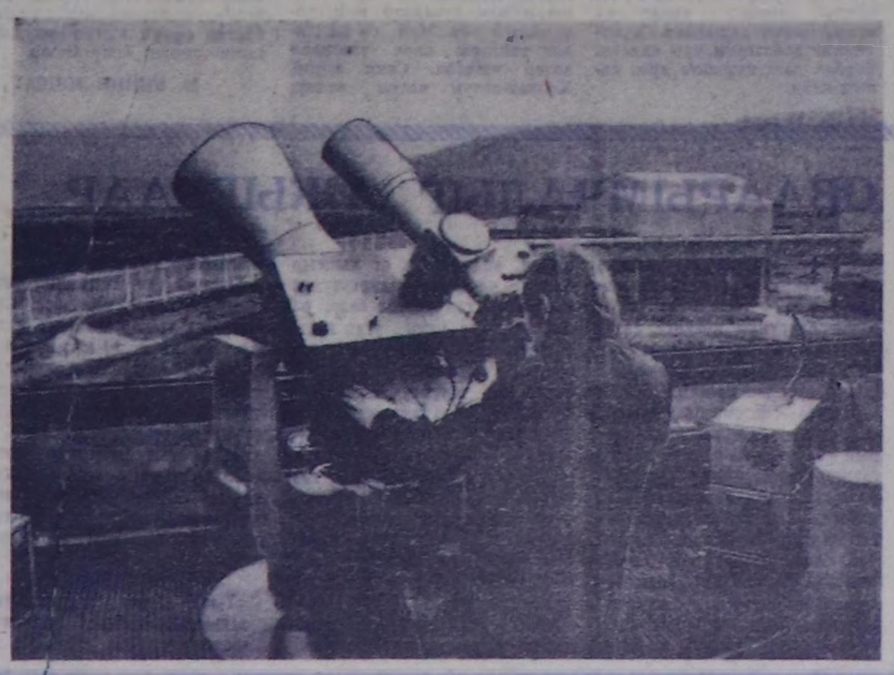
Президент А. Садат элээн каш чылдар мурнунда барыын чүк-биле ынак харылаалаарны тургузуп эгелээнин, болдуунун мурнунда турган киижилериниң чорудуп келген ыяшкыларындан болгаш делегейниң ол районунда колдан турган чүүлдерин адырлыр дээш шиитпирин хүлээп алган деп, Г. Киссинджер чугаалаан. А. Садатка шиитпирин сонуг болур аңаар деп Г. Киссинджер чугаалаан.

Египет-совет керээниң чүге чөк болдурар дээнинин дугайында А. Садат мындыг бараныыг илеткенинге чедир чүгле ында-ла чаңыыр чорудуп турар деп, Г. Киссинджер чугаалаан.

Бир үезинде А. Садаттың чорудуп турар политиказы бойдан дүжер чүге болза, оон түрелээнде Чоокку Чөрүүк-ке радикалдыг күштелдир аңаар дээрэн Г. Киссинджер демдеглээн. Оон сөөл-биле ылырга, ол чорук АКШ-ка хамаарыштыр болдуушкуннарның дыка таарымча чөк хөгжүлээн болуп турар.

«С-130» самолеттарны Египетке салаа чорук Египетке ында чыдарга чедир дуралаашкынга аныктырарынга АКШ кежээ-бир үүлгедиглерни болгаш делегей байдалын деткиирине таарымчалыг байдалдарны туруларынга үлегер деп ол чугаалаан.

«С-130» самолеттарны Египетке салаа чорук Египетке ында чыдарга чедир дуралаашкынга аныктырарынга АКШ кежээ-бир үүлгедиглерни болгаш делегей байдалын деткиирине таарымчалыг байдалдарны туруларынга үлегер деп ол чугаалаан. Ол ышкаш Египетке хамаарыштыр болдуушкуннарның дыка таарымча чөк хөгжүлээн болуп турар.

Бо чылын Венгрия кылымал спутник-эдериичилериниң дуазы-биле Чернн коглюстан болгаш геодезиялыг аргалар-биле шинчилээриниге киржир. Ол шинчилел ажылын делегейге калбаа-биле эрттирер деп турар. Ол сорулга-биле түскай обсерваториялы Совет Эвилелиниң киржилгези-биле республиказа түдүп турар. Оон бажыңнарының бирээзинде тургускан совет будурулгеге кылган телескоп-биле эртем шинчилелдерин эгелей берген.

ЧУРУКТА: совет телескоптуң дуазы-биле эртемден геодезист Черниң кылымал спутнигни хайгаарап тур.

МТИ—ПМА-ның фотозу.

Республиканың школаларында

КАЯА-ДАА ҮЛЕГЕРЛИГ

Кур-Чер суурнуң эге класс башкызы Мая Седеновна Даргат оналашкан ажылынга кызымак, хөйге үлегерлиг кижи. Чүвүк-даа мурнунда ол өөредилгенин шынарынче кичээгей салып, бичии урутларны бижиг билигтер-биле чепсегдеп турар. Ол школага ажылдаа-ла он ийи чыл ажып турар. Мынча чылдар дургузууда чаңгыс класска катап олурган өөреникчи барык чок. Шынап-ла башкы бүрүзү мынчаар ажылдаар болза кижиге ажыл-херектериниз удам эки болур-дур ийин.

Бо башкының эрткен чылын доостурган үшкү класты ам эки класс деп санадып турар. Өөреникчи бүрүзүнге чаңгыс ай негелдениң боттанылгазын чедип ап турар. Ооң кичээлдери солуп, кергүзүт материалдары эвбек. Ол ам школада эге класстарның өөредилге эргелекчизи, аныяк башкыларга арга-дружулгалып дамчыдып берип, бүгү талалыг дузаны көргүзүп турар.

Аныяк коммунист Мая Седеновна эвилең-эвдек чаңгыбле болгаш культурлуг чоруу-биле чоннуң макталын чедип алган.

С. МОНГУШ-ООЛ.
Кызыл район.

Коммунист Вера Николаевна Шагдыр Ак-Довурак ортумак школазында башкылап турар. Ооң ажылдан турары 7 «а» класс чүе хуу өөредилгелиг. Ол маңаа 14 чыл дургузунда ажылдап келген, өөреникчи бүрүзүнүң онзагай талаларын билир, ада-иелер-биле бижиг харылзаалыг. Школада «Билиг» пиктилелиниң эге организациязын ол ийи чыл удуртуп келген. Кижизидилге темазынга солуп лекция, беседаларны бо-ла чорудуп турар.

ЧУРУКТА: В. Н. Шагдыр.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ЧАА НЕМЕЛДЕ ТУДУГ

«Кара-Хөл» колхозтуң Тапсы-Аксы суур чылдан чылче өзүп олурар. Бо өөредилге чылында мында ортумак школаны ажыткан. Эрги школа бажыңын шагда-ла туткан, бичии, тар. Ынчангаш чаа школаны улай тударын чогуур органнар чопшээрээн.

Чаа немелде тудугнуң баштайгы ажылдарын чорудуп эгелээн. Колхозтуң колашкынында мал оолдаашкыны кидин түлүк-даа болза, колхоз баштаар черн тускай бригаданы үндүрген. Комсомолчу бригадир Алексей Салчактың бригадазы тудугну кылып киришкен. Маңаа ажылдаары-биле базе бир бригада немежир. Май бирниң бетинде тудугнуң ханалзын доозар сорулга салдынган. Ынчангаш чаа өөредилге чылында школаны дооскаш, урутларга белек кылдыр бээр деп турар. Чаа школага спорт залы база бар болтур.

Д. САЛЧАК.
Бай-Тайга район.

ӨӨРЕДИЛГЕГЕ АЖЫГЛААР

Чаа-Хөл ортумак школазынга төрээн черин өөрениринниң музейин тургускандан бээр чээрби чыл ажып турар. Эрткен чылдарда янзы-бүрү хөй экспонаттарны ында чыгган. Эрги шагның эт-херекселдери, янзы-бүрү чес акпалар дээш оске-даа солуп түүлдер бар.

Музейде чыгынган түүлдерни өөредилге-кижизидилге ажылынга ажыглап турар.

Д. МОНГУШ
Улут-Хем район.

Часкы дыштанылга хүшеги школаларга солуп эрткен. Бот-тывынгыр уран түүлдүң көрүзелери чер болганга эрткен. Бистиң ургуларывыс бот-тывынгыр уран түүлге сонуургаздыг, уран талантылыг дээрээн көргүскеннер.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 5 школазының ыры, танцы ансамбли концерт үезинде.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

УРУГЛАРГА СОЛУН КЫЛДЫР

Хөр-Тайга сес чыл школазының коллективи өөредилге-кижизидилге ажылынче кичээгейни улгаттырган. Школада кижизидилге ажылының планын «Мээң Төрээн чуртум—ССРЭ» деп марштың маршруттарын бүтаар тургускан. Эрткен үеде янзы-бүрү темалыг чыыштар, ужуражымышкынар хөй болган. Школа коллективи партияның XXV съездизин төлептиг утказы, солун ажыл-херектерни боттандырган. Ам школачылар часы дыштанылгазын хогалуг эрттирген, өөредилге чылының сөөлгү улдунуңче өөренип киришкен.

Д. ООРЖАК.
Чөөп-Хөмчик район.

ӨСКЕЛЕРГЕ ҮЛЕГЕРЛИГ

Кандыг-даа ада-иениң күзели—уругларын эртем-билигдиг, совет кижиниң бүгү-ле чараш аажы-чаңы сингиккен, Төрээн чуртунуң төлептиг хамаатызы кылдыр кижизидип алыры. Ындыг болганда ада-ие кижи уругларының кижизидилгезиниң бар байлак дуржулгазын ажыглап, школа-биле хүн бүрү бижиг харылзааны түзүп тургаш, ажы-төлүн бүгү талазы-биле сайзырангай, моральдыг талазы-биле бижиг туруштуг, сагыш-сеткил талазы-биле байлак, келир үеге төлептиг кижи кылдыр өстүрүп алыр. Ынчангаш уругларның кижизидилгезинге өг-бүленнің, ада-иениң ролю улуг. Уругларынга үлегерлиг өг-бүленнің бирээзи Төэли суурнуң чурттакчылары Кара-Донгактарның өг-бүлезиниң дугайында номчукчуларга таныштырар бодай-дыр мен.

Найыралдыг өг-бүленнің эр аазы Өлчей Кара-Донгак совхозта мактадыг ажылдап, хөй-никтиниң херээнге үргүлчү идепкейлиг киржип келген. Өг-бүленнің херээжен аазы он бир уругну божаан болгаш кижизиткен, бодунуң хамаарышкан ажылынга кызымак, көзээде хөй-никтичи ие Бичии Хомушкуевна ам совхозтуң конторазында ажылдап турар.

Ада-иениң кайызы-даа уругларының кайы бирээзиндең кандыг-бир опчок азы таарымча чок аажы-чаң биледиве берзе, ону чайладырынга, моон соңгаар болдурбазынга төптүг хемчегни ол дораан алыр, а эки түүлдер болганда ону ойлаанда эскерер, үнелээр чаңчылдыг улус. Олар уруглар кижизидилгезинче бичии чажындан эгелээш доктаамал кичээнгей салып турарлар. Оларның уругларының кижи бүрүзү бажында кылыр ажылдыг, даалгалыг, школада хөй-никти ажылының база-да идепкейлиг киржикчилери, мактадыг өөреникчилер.

Төэли ортумак школазының чедишкинниг доозкан Зина районнуң амыдырал хандырылга комбинадының даараныкчызы, Коля совхозта чоогаачылап турар, а Ураҥутмаа районнуң ХБАБ начальнигинде ажылдап турар, бичии Лена садикте. Коля шериг албаны эрттирип турар, өскелери школада өөренип турарлар.

Бичии Хомушкуевна үр-дүн ажыглаар, ооң ажылынга идепкейлиг киржип келген. Бичии чаштар-биле ажылдаар, ада-иелериниң школа-биле харылзаазын быжыктырар талазы-биле кылып келген ажылы хөй, дуржулгазы байлак. Бичии чаштарны шын кижизидери—күрүненип, бүгү-никтиниң херээ. Уруглар кижизидилгези түгле школадан эвес, харын-даа ооң үнер дөзүү—өг-бүледен улуг хамаарылгалыг дээрзин Бичии Хомушкуевна эки билир, ынчангаш ол өг-бүле кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып турар. Ол ие амыдыралдың алыс үнер дөзүү—күш-ажылга уругларны кижизидери кончуг чугула деп чугаалап орарын бо-ла дыңнаар мен. Ол өг-бүленнің уругларга ажылгыр, кежээ, улугларын бичелеринге дузалашкан, өг-бүле ажылынга киришкен турарын бо-ла көрүп болур.

В. ДОЛМАЖАП.
Бай-Тайга, Төэли суур.

ОЛИМПИЙЖИЛЕРГЕ ХЕМЕЛЕР

ЛАТВИ ССР, Юрмаладың «Дзинтарс» деп дуржулга-шевелде заводунуң коллективи ам онза чагытны күүседип — чурттуң шилиндеп олимпий командазынга хереглээр 36 байдаркалы, каноэни болгаш акademиктиг хемелерни кылып турар. Ол баштайгы олимпийжи чагыт эвес. Маңаа белетизээн эжер судволар моон мурнундагы Олимпиадаларга шылгалдаанын алдарлыы-биле тудуп эрттирген.

ЧУРУКТА: спорт судволарын бо цехте хемээн, будуп, долуулап, чолуурларынга белеткеп турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

(Төнчүзү. Эгези №№ 67, 69, 71, 75, 76 «Шында»).

Эртине кырган адазының чурттап чораан хонаштарын дөгеренип эргээн. Адак сөөлүнде кыштап турган кыштаанга кээп доктаагаш. Одарлыг чер. Өглер орну тогеринелип чыдар. От орну соргактелип чыдар. Кажаалар иргилээш, чамдыгылай бергилээн. Өдек орну карарып чыдар. Аът баглап турган чагы куурарып турбушаан. Адазының кара аттырып өөреткен дыдының эрги балыгларындан сарыг-сарыг чуктар сыстыгылап үнүп келген болгаш шагда-дүште болаага чурттап чораан кижилерни чоктаапы ыглап-сыктап турганзыг-даа, Ниитиниң муң хире хой, өшүүүн, бир чүс шарыларын чайлыг чыл аксырып болур деп черилээн. Суур төвүнден аргыжары берге болгаш ырак боорга, көңгүс үттүндурган кыштаг-дыр. Ынаар көжүп чедер оруктуң шаптараазынныт чөрлерин аштап каапкан.

Келир чайын суурнуң аът мунупку дег бичии оолдарын, кыстарын эдертип алгаш, адазының аннаң чоргулаан оруктарын айтып бээр, хонуп турган чадырларын айтып бээр, торээн чуртунуң байлаан көргүзер, эм кылыр оттарын тус-тус танывдар болдаан. Калчан-Шилгизин мунуп алгаш, анчылар оруу-биле чортуп чорааш, барыксаан черлеринге барып алган. Ооп ыяй Эртине кырганның кандыг көкпалап чорааның ким-даа билбес.

Чыгычылап турар оглунуң аалынга чедерин кызыдып оргаш, хеп-хенертен деңгели баксырай берген. Хем иштинге доктаар хөнүү чок болган. Эрес анчыларының үнери Пөштүт-Хаяга канчап чедерин сактырга, бир-ле талыгыр оранче баарынга домей болган.

Эртине кырган суурдан үнгенден бээр чээрби чедип хонган. Аалы-даа сураг, боду-даа сураг. Аъттыг, чадаг дилеп шаңга киргеннер. Хойжулар, сөрлыкчылар, ивижилер, чылгычылар баар ырак-узак оруктарны көзүп каапкан. Школачылар болгаш суурнуң улут кижилери караазаан аргаларын аглап шаңга киргеннер. Эмпеп турган эмчилери вертолёт-биле Тере-Хөлдүң девискээрин караңгыып каапкан.

Элдептиг читкен кырганны дилээрин сокпаткаш, түгле дыңнаалаар ужурга таварышкап. Кижиниң экер оглу маңгыт-ла ыйнаан, Хоптак-оол чаасказап дилеп эгелээн. Тывылбас. Суурга кирип келгеш, адазының бажыңынга чедип келген. Эртине кырганның бичии-бичии өңнүктери херим-даштында сыңмарлажып турганнар.

— Чүнү канчап тур силер, кончут кулугурлар? Тарап чангылаңар. Бо бажыңның ээзи келбээн-дир!—деп, Хоптак-оол котпактай бергеп.

— Кырган-ачавыс маңап тур бис!—деп. Достак-оол өдегара харылаалап, чоруур хөөн чок болган. Бир чамдык дезипкен өөрүн хол былган, кыйгырып турган.

— Кайнаар барган ийик?

— Та.

— Кырган-ачаңар читкендир.

— Читкес кижи.

— Ээн бажың чанынга чыызбаңар. Тарап чангылаңар.

— Кырган-ачавыс барган черни билбес мен. Анчылар оруун эдерер мен дээр кижи чораан.

Анчылар оруу деп чүве дыңнап каапш, Хоптак-оол сырбаш кылынган. Суурнуң бир хоочун анчызындан арга-сүме айтырган. Кырлар сиртедир анчылар оруун айтырын алган. Кады чоруур дээрге, буттары бастынмас — аарыг болган.

— Мээң үемниң анчылары бергедеп келгенде, кыр сиртедир оруктаар турган. Хүнезин төнгенде, аътан чарыланда, багай чүвеге тавармышканда сирт кырынга кок мыз үндүрүптер—ону хем иштинде чораан кижи дораан эскерип каар!—деп кайнаар-кайнаар баарын, читкен кырганың баш дозуп дилээрин аарыг анчы айтып берген.

Хоптак-оол честезин эдертип алгаш, читкен адазын сураган чорувуткан. Суурнуң чаштары болгаш улут кижилери сураглыг кырганның кажан чанып келирин маңавышаан туруп,маңгаштар.

• • •

Эртине кырган Пөштүт-Хаяның кырынга дөңгүп-даңгып үнүп келген. Эртине кырган аъдының ээер, човаан сойгаш, түгенин ужулгаш, бажынга чоддак дыңмыг чулар суп каапш, бошка салыпкан. Хүнезининг даалыңын уун чадаан. Борбак даш кырынга арта салып каап.

Аъдын кыйгырар дээрге, хөрээ кагылгаш, тыныжы кыскаларар болган. Арай боорунда коъш-алдыжы көргүзөргө, Калчан-Шилги бирде туруп, бирде хоюп чораап, ээзининг чанынга кылаштап келген. Эртине кырган маңгар пөштүп күргаг будуунлап солагай холу-биле туттунуп алгаш, сегедектей олуруп алган. Калчан-Шилги хаймыраныг ээзининг ытпазын кырынга сегелип салып бергеш, йөрээл салырын маңап турган. Эртине кырган оң холу-биле Калчан-Шилгиниң ыдык челин сыйбагылаап, карааның чажын топ бадырышкан. Чүве чугаалаттынмас—дыпы кагылар, ол хирезе угааны чарт. Төрээн чуртунга ынаан, мунар аъдынга сүзүктүүн кончут ооржум сыгырангай.

«Калчан-Шилгим! Адам-өгбем чуртун эргип алдым. Ол—сээң ачың. Кежиксээн хемнерим кешкилеп алдым. Үнүксээн сынналарым үнүп алдым. Ол—сээң ачың. Мен ам чер челин албас апардым. Сен аалыңче чанырыт. Мээң чанымга турба—бөрүлер сени чиң кааптар. Мен маңаа дыштанып чыдайн. Дээк одунмас боор мел. Сен ам мээң-биле чеже-ле чер кезип чоруур сен, чарыланнай чарды бергеп. Сени түретпес бодаан мен. Дем кежип келген хемнеристен сугдан кижи алгаш, чаяз маңнаныт. Ачамның кыштаанче баар оруктуг аштап каап мен, малчыннарга таптыг айтып бээр сен. Сени кым баштай мунуптар болдур, кады чораан черимиске чедирде бергей сен. Анчылар кокпазын истеп өөренген-не болгай сен. Тайганың бедингге хажылалай бергеш, хат-салгын дег, хостуг маңнап чоруурук бараанныг чыткай мен аан. Черде муңгарава. Черде муңчулба. Черде чаасказавырава. Тайга черинде оъдун оттаан кулуп чүгүрүк болбайн канчаар сеп. Че, чана бер, Калчан-Шилгим! Дузалаар шаам-биле дузалаан мен, хомудалым чок. Мен бо меңгиляг тайганы кара чаасказ эдерп чыдайн. Сени көрөе, Хоптак-оглум чедип келир, мени тып аар. Мени ыаавыт, Калчан-Шилгим!»

Калчан-Шилги хаймыраныг ээзин кайын каярыл! Бир ай тос ховук иштинде мөңгерей берген Эртине кырганның моңчу-сөөгүн кадарып-каяктап белген. Сускай бергеш-ле үзөрби беш километр ырак хемдеп сугну барып ижип алгаш, одунмас апарган кырган ээзининг чанынга маңнап чедип келир. Мадагар пөштүп дөзүнде чытса-да чыдар кырган ээзининг чаныя долгандыр оъттап турган. Дөзүн бөрүлерге касканнаткан даалар, читкен черинден мажаландайта хоора тырттырган чудуктар карарып чыткылаар. Үнген хүн, ашкан хүн шонуп эртер бедик черде ыыштанып чыдар кырган ээзининг чанынга Калчаан-Шилги кандыг-даа дайзын чагдатпаан-дыр. Менги чеже-даа каякты чылчырыктадыр чайнап турза, соок хат үргүлчү хадын турар, тооруктуг пөштер, чалым үскүзээп калчаа чалгыглар дег, клагайндыр, хинегейндир шимээргеп тургулаар.

Дал-дүүш турда, хем иштин өрү чоктап бар чыткан аъттыг кижилер бараанны көргеш, Калчан-Шилги хая-дашты сирилеңнеңир, ээзим-арганы чаңгыландыр киитей каапкан. Хоптак-оол хемче кирип, дагже үвүп турган аът изин тып алгаш, кыр кырынга будгандырын үнүп келген. Калчан-Шилги малагар пөштүп дөзүнге тамчыктыг уйгузуун улуп чыдар кырган өнүүүнүң кажап оттуп көзүрил маңавышаан, Төрээн чуртунуң кыдыгаарын таңныылдаан солдат дег, меңгилиг сынның белинден ак-көк шынаваларже харап-ла турар болган.

• • •

Чугаажыр өнүүм Эртине кырган чорткан соонда, Хүнгүртүже барбаан мен. Таныырым кижилер-биле чагаалажып турар мен. Ол черниң чону чыдын чытпас кара сут дег ажыл чок олуруп чедаан кырганның сөөгүн салган белик черни Эртине-Тайгазы диэн бергеп. Кайтамчык үгланнып Калчан-Шилгини даргададып салыпкан. Түгле часкаар чайын, өөредилге чылы төнери билек. Хүнгүртүг суурнуң пионерлери Калчан-Шилгиге үүт-хөөзүн чүдүргеш, орук баштадып алгаш, төрээн черни көзүп чоруптар. Калчан-Шилги кымга-даа четтирбес, калган өжүнүң чортуп чораан көкпазы-биле башпытар. Калчан-Шилги бодунуң бичии өңнүктерин хамыкты мурнай малчыннарга кыштаанга чедирер. Пионерлер чайгы дыштанылгазының баштайгы хүннеринде хой кажаазының көрженин хоорар, кургаг өдек белер, малчыннарның көжүп колган оруун аштап-арыглаар аажы-чаңдыг апарганнар.

М. КЕНИП-ЛОПСАН.

Спорт

ЧАМДЫК БОДАЛДАР

Март 30-да Кызылдың шыдыраа клубунга республиканың көдээ шыдыраачыларының болгаш башкыларның каттышкан маргылдаазы доозулган.

«Урожай» пиктилелиниң 1975 чылдың чемпиону К. Ооржак, Кызылдың көдээ ажылгатай техникумунуң сургуулу М. Сат, Бай-Тайганың төлээзи Ш. Хертек, Эрзиледен Н. Чооду стратегтиг болза талазыбыле ханы чараш салыгларын көргүскен. Чөөп-Хөмчик районнуң хоочун шыдыраачызы Л. Балган зорткү, черни ап, хоочуннар аныяктарга туруштарын аналга-ла чайлап бербейн турар дээрээн бадыткаан.

Маргылдаа шыдыраа клубунга эртсе-даа, ооң киржикчилери хөй болганындан алаан таарымча чок болганын демдеглексей-дир мен. Ойнакчыларны көрүкчүлер бүзөлей тургулап алыр, коридорга таакпыдаан улустуң папиросунуң ыыжы зад иштин хемеап, оюн төнчүзүнде суг ойнакчыларга нарын бодал бохаар хамаан чок, тынары бе-зад дакпыжай бээр турду. Шын ыяныг дакпаан, берге байдал турды-ла, хүнүгүн-не ийи салыгны ойнап келдинис. Бо чорук оюнуң шынарынга багай салдарлыг болганы чугаажок.

Республиканың шыдыраа федерациязы бо чылгы Тыва АССР-ниң чемпионадынга «Урожай» пиктилеледен 3 төлээ киржир дээнин ук федерациязың кежигүнү эш Шипигин биске дыңнаткан. Мен бодап көөрүмге, республиканың чурттакчы чонунуң хөй кезии көдээ чурттакчылар болганда, шыырак шыдыраачыларның хөй кезии база-да көдээде болгай. Шынангаш бир эвес ол пиктиир ёзугаар болур чүве болза, районнар чемпионнары кажан, каяа, кымның-биле ойнаарыл? Чылдынга үштеп турган, шыдыраа спортунуң массалыын кажан чедип алырыл, аныяк көдээ шыдыраачыларны республика деңнелиниң чедир капчан кодүрерил дээн ышкаш айтырыглар чайгаар тургустунуп келир-дир. Бо, айтырыгларны шыдыраа федерациязы эки тура спортчу пиктилелдер-биле дутуралуп турган, көдээ спортчуларга хамаарыштыр чөптүг шиитпирни түлээн алыры чугула деп санадыг мен.

С. ЯДАМ,
республика башкыларының чемпиону.

Телевидение

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

9.05—«Литературалыг ужуражымышкынар». Сергей Михалков.
9.50—«Москва болгаш москвачылар».
10.20—«Хөгүүт концерт». Өөнүт.
10.50—11.00—Чаңсар.
11.00—Медээлер.
11.10—Уруглаарга фильм. «Барабанчының салыы-чолу». Уран-чечен фильм.
12.35—Ш. Кова мрлаар. (Венгрия). Өөнүт.
13.15—Телеочерк.
13.45—Музыкалыг телефильмнер.
14.15—Венгр Улус Республиканың телевидениезиниң программазы. Өөнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Телемедээлер.
17.40—«Тыванын неделязы». Информастыг программа.
17.55—«Неделяда болуушкунарның тайылбыры».
18.10—«Тывазының геологтары—беш чылга». Дамчызыңга.
18.50—Чарлалдар.

ХОСКВАДАН

18.55—«Аниекин биле Фантомас». Уран-чечен телефильм. 2-ги серия.
20.00—Медээлер.
20.15—Венгр Улус Республиканың телевидениезиниң программазы. Өөнүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чер биле дээр аразында» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 (узаткан сеанс) шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ыытты паровоза орнап тур мен» 9.15, 10.40, 14.05, 15.35, «Ак платье» 12.15, 17.05, 18.55 (узаткан), 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультфильм 10.00, «Зузудан оваартыы» (2 серияныг) 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Финист—Эрес зүрек» 15.00, «Гостиницага херек үүлгедишкинин» 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ГАЗТЫ ОВААРЫМЧАЛЫГ АЖЫГЛААР

Газты ажыглап, аңаа аъш-чем хайындырарга дыка эптиг. Ынчалза-даа ону шын ажыглап билирп чугула. Ооң дүрүмүн бичии-де хажыдар болзувусса, улуг айылга таварыжы болур бис.

Кыпкан газ агаар-биле холушкап часты-даа, өртени-даа берип болур. Ынчангаш газ чытталып турар өрөэлге серегги, электри чырыын кыпсын азы өкүрүп болбазының чылдагааны ында. Ол хамаан чок, суугу шиитиниг чедир ошпээн бичии кес безин орт үлүрүп болур.

Бай-Хаак суурга мындыг таварылга болган. Газтың баллонун солуп турган үеде квартира иштиниң агаарынга газ тарай берген. Ол газ дүүн одаан суугунуң көзүнге дээпкен, ооң өрт болганындан бажың иштинде эт-херекселдер шупту өртенип калган.

Одалга системалары ажылдап турар үеде газ баллоннарын солуп болбазының чылдагаапы ында. Газ плитазын ажыглаарының бетинде бажың иштинде кыпкан оттуг бар, чогун хываар керек. А кажан чем хайындырар дей бергеннерде баштай оттуу кывыскаш, ооң соонда плитага краның ажыдарын утпанар. Бир эвес, баштай газты ажыдып алгаш, ооң соонда от кыпсыр болза, ол үениң дургузунда кыппаан газ чыгы бээр, ол чыылган газ хары угла кыпкаш, арыг-балгы-даа өртедип, оон-даа еске халап үндүрүп болур. Бо чоруктуг Кызылдың Интернациональная кудумчузунда бир бажыңга болган таварылга балыткаан.

Чамдык таварылгаларда газ кырынга хайнып турган суук чүүл пантыы ажа хөөреэш, хып турган газче токту берип болур. Ооң уламындан чалбыш өөскээш, харын-даа частыныкынга таварыжып болур. Ынчангаш газка аъш-чем хайындырып турган, ону доктаамал хайгаарааар керек.

Кыпкан газ кижиниң организминге хора чедирбес, ынчалза-даа тынар агаарны өртедип чок кылгаш, кижини албыктырып болур. А кажан газ чедир кыппаан болза, ооң угарлыг газ үнер. Ол кижиниң организминге хоралыг.

Газты ыын ажыглаар дизе, өөскээди уругулуг агаарладыгы, газ херекселдерин арыг-шевер тудуп, үстүнде адазының дүрүмнерин шынгыы сагыыры чугула.

В. ГАРМАЩОВА,
«Тыва газ» эргелелиниң техниктиг кабинет эргелекчизи.

Чаа расписание-биле

Кызылдың автомобильдерин техника талазы-биле ажаарыкың станциязы бо чылдың апрель 1-ден эгелээш, чаа расписание-биле ажылдап турар: эртенгиниң 8 шактан кежээкиниң 20 шакка чедир ажылдаар (субботта хүнеринде 8-тен 17 шак чедир).

Артык кезектер сөөр пункт 10-дан 19-шакка чедир ажылдаар (дыштанып хүнеринде — воскресенье болгаш понедельник).

Станциянын директизязы.

Кызылдың медицина училищезиниң 1976 чылдың февраль 24-те Зинаида Борисовна Монгушка тывысканы 439931 дугаардыг дипломунуң читкенинин ужурундан ону күш чок деп санаар.

Кызыл КАИ-ниң 1966 чылдың июнь 2-де Кызыл-оол Тюлюшевич Конгаадың адынга тывыскан ВЕ серияныг 538451 дугаардыг чоланчы шинзылгазының читкен ужурундан ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсалгалыг секретарьның 2-23-54, партийкин амыдырал киллизиниң 2-37-13, культураа киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет туружуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун кезээдээ сарганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17031. ЧАГЫГ № 672.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үлүгүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00527.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 80 (10065) | 1976 чылдың апрель 3, суббота | 1925 чылда үнелеп эгелээнгеден | Өртээ 2 коп.

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

Бистиң республиканың пайызылааш — Кыналдың улеп-шүрүүнүң, тудуг организацияларының ажылдакчыларының эрткен беш чылда чүткүлдүг ажылдаанар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң эки ажыл-херектербиле үткүүр дээш кыймак ажылдаашаар, хой-хой бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери чыл онаалдаларын күүсеткенин рапорттаанар. Мун-мун кызылчыларның шалынчы күнажылын төлептиг үнелээн: РСФСР-ниң Министрлер Чөвүдели болгаш ВЦСПС 1975 чылдың улус ажыл-агый планын хүүсаа бетинде күүседири болгаш тоску беш чылды чедишкинниг доозары дээш Бүгү-россия социалистиг чарыштың түңнелдерин тугаалажы корген. федерацииниң оске-даа хоорайлары-биле кады Кызыл хоорайны база тиилекчил кылдыр санаан болгаш ону шилчиир Кызыл тук-биле шаңнаан.

Бүдүрүлгениң мурнакчылары, хоорайның хой-шиитиниң төлээлекчилери Политчырдымның бажыңына ол бедик шаңналды тыпсырынга тураскаатказ хуралга чыглып келгеннер. Хуралды партияның Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов ажыктаан.

СЭКП ТК-ның ленинчи Топ Комитединиң Политбюрозуп СЭКП ТК-ның Чиигизие секретары Л. И. Брежневти башталыр хуралдың хүндүлүг президиумунга бедик көдүрээүшкүн-биле сонгаан.

Дараазында СЭКП ТК-ның кежигүнүзе кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң секретары Г. Ч. Ширшиин сөс алгаш, шилчиир Кызыл тукту тыпсырынга тураскаатказ богүнгү хүрээ онзагай ойде, СЭКП-ниң XXV съездизиниң болдурганы, бүгү ажылчы чоннуң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрээүшкүнүүң, съездиниң шиитпирлерин боттандырып киргинкенинин үезинде болуп турарын тугаалаан. Съездиниң түңнелдерине доктаагаш, ол болза, бүгү партияның, бүгү чурттуң амыдыралында, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниде шылгараглай боллуушкүн болгатын, съезд Топ Комитединиң иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгазын бүрүнү-биле үүлдүтүнгенин, ону бүгү совет улус бир эп-сеткилдиг деткип турарын ол демдеглээн.

Партияның XXV съездизиниң чурттуң экономиктиг хогжүлдезинин, улустуң чаагай чорууп үлам бедидерининг талазы-биле аажок улуг соруулганы партияның, совет улустун мурнунга салганын айыткаш, эң Ширшин ол соруулгаларны күүседири коллектив бүрүзүнүң, кижи бүрүзүнүң чүткүлдүг, чогаадыкчы ажылдарындан, бар курлавырларны чоп ажыглаарындан хамааржыр дээрзин демдеглээн. Съездиниң шиитпирлериге дүүштүр ажылхеректи чаазы-биле коорү, чаазы-биле шиитпирлээри чугула, кызылчыларның ажылжинде чедишкиннер хөй, ынчалза-даа дарый шиитпирлээр болгаш кылыр ажылдар коңчуг ковей.

Маңаа хамаарыштыр эң Ширшин бүдүрүлге фондуларының берилишкинин шыңгыы көвүдедиринин, эвээш чарыгдалдыг, эки шынарлыг хөй продукциялы бүдүрериниң, продукцииге шынар демдээн чедип алыры дээш демиселдиң калбартырының, бүдүрүлге коллективтерин бижыглаарының, бүдүрүлгеже аныяктарны улам хөйү-биле киирип, оларны өөредириниң чугулаашкынын, черлеп-чергелеп ажыдыышкынын, ажыл-ишти чаңчылдыг кылдыр организастаарының чугулуг болганын демдеглээн.

Кижилер-биле политиктиг ажылдың күштелдиринин чугулазын демдеглээш, хоорайда хой-шиитиниң, күш-ажылдың сагыга-чурумун хажылар фактыларлап ам-даа хөй болуп турарын ол демдеглээн. Хоорайны үлегерлиг корум-чурумнуг, арыг-шевер болдурар дээнде, таймылбыр-массалыг ажылды калбартышаан, кижилерлең негелдени күштелдиреринин, корум-чурумну шыңгыыдыраашынын, үлегерлиг корум-чурум дээш демиселди күштелдиреринин чугулазын айыткан.

1975 чылдың планын хүүсаадан арте күүседири болгаш тоску беш чылды чедишкинниг доозары дээш Бүгү-россияның социалистиг чарыжыга бедик көргүзүүлерин дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниң, ВЦСПС-тин шилчиир Кызыл тугу-биле Кызыл хоорайның шаңпаткаңы-биле холбаштыр хуралдың киржикчилеринге, оларның нүүрү-биле СЭКП хооркомунга, ооң кежигүннеринге, хоорай Советинге, ооң депутаттарынга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүделиниң мурнундан изиг байыр чедирип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге улуг чедишкиннерлиг болуруп Г. Ч. Ширшиин күүзээш, шилчиир Кызыл тукту хоорайның ажылчы чоннарының төлээлекчилеринге хуралдың киржикчилери дыңмыттыг адыш часкап турда тыпсыш бергеп.

Кызылчыларның тоску беш чылда болгаш ооң доозукчу чылында күш-ажылын бедидиниле үнелээни дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет күрүнеге оорүп четтиргинниң чыдыг сөстерин Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, бирги чүк АТБ-зинде чолаачылар бригадири Ю. Н. Зюзин, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады, Кызылда 48 дугаар тудуг эргелелиниң шеверлекчилер бригадазының бригадири А. И. Ельшова, «Кызыл тудуг» эргелелиниң тудугжулар бригадазының бригадири С. А. Борбакоол, Тывага баштайгы коммунистиг күш-ажыл бүдүрүлгези—республика типографиязының директору И. М. Караоол олар чугаалап, бедик шаңналга харыы кылдыр улам шалынчы ажылдан турган, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга оларның коллективтери болган кызылчылар төлептиг үлүг киирер дээрзин бүзүреткеннер. Ылаңгыя эң Зюзин бодунуң бригадазының тоску беш чылды 10 айларда күүсеткенин, бирги кварталдың планын № 1 АТБ-даа, бригадада-даа чедишкинниг күүсеткенин, а А. И. Ельшова, ооң бригадазы 1976 чылдың планын ноябрь 7-де, эргелел шиитизи-биле декабрь 25-те күүседир хүүсаагелерин айташ, бирги кварталда чедишкинниг ажылдап турарын чугаалааннар.

СЭКП хооркомунуң бирги секретары эң В. Б. Добромыслов чүве чугаалаан, кызылчыларның күш-ажылып бедидиниле үнелеп, улуг шаңналды тыпсысканы дээш СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Советиге болгаш чазааңга, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниге, ВЦСПС-ке СЭКП хооркомунуң, Кызыл хоорай Советиниң, ВЛКСМ хооркомунуң болгаш хоорайның бүгү ажылчы чоннарының мурнундан өөрүп четтиргинниң илергейлээн. Ол ышкаш Кызыл хоорайның хогжүлдезинче хүн бүрү сагыш салып, улуг дузаны чедирип, чөптүг негелдерни кылып турарын дээш СЭКП обкомунга, республиканың Министрлер Чөвүделиниге оорүп четтиргинни чугаалаан.

Чаңгыс чыл дургузунда ийи тукту Кызылдың аазаны хоорайның ажылчы чоннарының, бүгү ажылчы чоннуң күжелиишкинниг ажылынын, партия, совет органнарының болгаш хой-шиитиг организацияларының ажылының салдарының бедээшиниң херечизи болуруп ол демдеглээн.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин кызылчылар бир үн-биле деткиишаан, оларны амыдыралга боттандырар дээш бедик көдүрүүшкүнүүр ажылдан кирипкенин эң Добромыслов чугаалаан, шилчиир Кызыл тукту ап тура, ам-даа хөйүү кылыр апаарын билир ужурлуг бис деп демдеглээш, чамдык чугула соруулгаларга доктаагаш, партияның съездизиниң төлевилээни өндүр улуг программаны боттандырарынга төлептиг үлүг киирер дээш кызылчылар күүнүң, энергиязын харамнанмас дээрзин СЭКП ТК-га бүзүреткен.

Бүдүрүлге мурнакчыларының болгаш социалистиг чарыш тиилекчилериниң хой-шиитикиниң төлээлекчилери-биле каттышкан хуралы Кызылдың бүгү ажылчы чоннуңа кыйгырыгны хүлээп алган.

ЧУРУКТА: РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының төлээлекчилеринге тыпсып турда, СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшиниң чугаазы болгаш тукту тывыскан үези.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Фоторепортаж

«Тыва тудуг» трестиң № 18 КМК-зының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары чаа Шагаан-Арыгны тудар чыл программазын декабрь 28-те доозар деп бедиткен хүзээгелеш алганнар.

Үш бүдүрүлгеде И. Карповка, И. Амзараковка болгаш А. Ковальчукка удуртқан бетонщиктер бригадазы ай планын доктаамал 125—130 хуудан кудулаттайн келген. Александр Ковальчуктуң бригадазы амгы үеде электродажчыдылга шүгүмүн, ол тудугже суг дамчыдар ажылды кылып турар.

ЧУРУКТА: (созагай талазындан) улуг инженер Г. Фоменко, бетонщик-бызаңчы А. Потапов болгаш бригадир А. Ковальчук олар.

Чаа Шагаан-Арыгда бо хүшкерде чүс-чүс кижилер чурттап турар. Ында столовая, магазин, Культура бажыңы ажыглалда киргеп. Тудугжудар келир үениң хоорайында бетон заводунуң материал-техниктиг баазазын база тудуп киирипкен. Бо объектиде 1975 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизин, дашчы Иван Чинчик (үстүнде чурукта) база ажылдап турар. Ол планын ай саныңда 120—130 хуудан кудулаттайн келген.

А. ЗАЙЦЕВ.
Авторлуң фотолары.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Ядролуг чепсектиң чер иштинге шөнелделерин кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-биле АКШ-ның араазынга 1974 чылдың июль 3-те Москвага ат салган керээде талалар 1976 чылдың март 31-ден эгелээш доктааттынганындан артык күштүг ындыг шөнелделерни кылбазын көрүп турар.

Амгы үеде тайбың соруулгалар-биле чер иштинге ядролуг чазыдырылышкыннар кылыр талазы-биле дугуржулганы чаразар дугайында совет-америк чугаалажылышкынар үргүлчүлеп турар. ынчангаш воң ужурунаан үстүнде айыттынган көрээ күштүг боол эгелевейн турган.

Ынчалза-даа ядролуг чепсекти чер иштинге чазыдырарын кызыгаарлаар дугайында көрээ ындыг шөнелделерни бүрүнү-биле соксадырынче боттуг базын боол турар чугула ужур-дузазын барымдаалаш, а ол ышкаш тайбың соруулгалар-биле ядролуг чазыдырылышкыннар дугайында дугуржулганы белеткээринге чедип алдынган боттуг чедишкиннерни кичээнгейге албышаан. Совет Эвилели, бир эвес АКШ бодунуң талазындан базала ынчаар кылыр боляа, көрээниң негелделеринге ауушпес кандыг-даа чүүлдерни кылбазын күзеп турар.

Тайбың соруулгалар-биле чер иштинге ядролуг чазыдырылышкынар дугайында дугуржулганы дүрген-не чедип алырынга болгаш 1974 чылдың июль 3-түң керээзиниң күштүг боол эгелээринге хамаарыштыр ийи талэ боттуг күүсеништиниң кылыр дээрзинге идегелди база илередип турар.

Кандидаттар-биле ужурашкан

Барыын-Хемчик районнуң улус судунуң судьяларынга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражылгалары болуп турар. Кызыл-Мажалыктың № 1 соңгуда участогундан улус судьязынга кандидат Галина Ивановна Пикалова-биле ужуражылгалар Кызыл-Мажалыктың септелге-тудуг участогунуң коллективинге, түүйбу заводунга болган. № 2 соңгуда участогундан улус судьязынга кандидат эң Владимир Бегзи-Сюрюнович Тюлюш-биле ужуражылгалар «Шекпээр» совхозтуң Бичетей, Аянгаты салбырларынга, «Бардык», «Доң-Терезин» совхозтарта эртикен.

Соңгукчулар улус судьяларынга кандидаттарга боттарының чагыг сүмелерин берип, оларга быжыг бүзүрелин илергейлеп турганнар.

Апрель 17—

Коммунистиг

субботник хүнү

ТУДУГЖУ СЕПТЕКЧИЛЕРНИҢ ҮЛҮҮ

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүлеп бээр 106 чыл оюн толептиг күш-ажыл-биле үткүүр дээш Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң апрель 17-де коммунистиг субботник эрттирер дугайында патрпоттуг эргээшиниң «Тыва септелге-тудуг» трестиң коллективи ынак-биле деткээн.

Трестиң салбырлары республиканың бүгү районнарында септелге-тудуг ажылдарын боттандырып турар. Ынчангаш субботник хүнүнде мунмун тудугжу-септекчилер республиканың бүгү девискээрлеринге бедик бүдүрүкчүлүг ажылдарны боттандырар.

«Тыва септелге-тудуг» трестиң Кызылда бүдүрүлгелериниң беш чүс хире ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары ынаы-бүрү объектилерге тудуг-монтаж ажылдарын кылыр болгаш хоорай чаагайжыдылгазынга илепкейлиг киржирин ында тургускан коммунистиг субботник штабындан богун биске ынчаткан.

Апрель 17-де күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап, 2900 рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын боттандырарын олар шиитпирлээн. Оң ышкаш 1900 рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидерин көргеп.

К. ИВАНОВ.

• • •

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИР

Чөөн-Хемчик районда «Сут-Хөл» совхозта Чамбал-оол Кок-оолович Монгушка удуртқал Сайыр хойжу бригадазының малчыннары чыл бүрүзеле коммунистиг субботниктерге идепкейлиг киржип келген.

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүлеп бээр 105 чыл оюнга аллар болдурган коммунистиг субботникти эрттирер дугайында москвачылар-ның эгелекчи чоруун бригаланың хойжулары ынаы-биле чүүлдүгүнүүп деткээн. Күш-ажылдың байырлалының хүнүнде шалынчы бөү-биле ажылдаашаан, онгу беш чылдың фондузунга боттарының төлептиг үлүг киирерин малчыннар шиитпирлээн.

Ол хүн бригаланың кежигүннери малчыннар чурттаар ийи чуртталга бажыңнарынга хереглээр тудуг ыяжын кезии белеткээш, ол ыяштыг кыштагларны тудар черлеринге сөөртүп чедирерлер. Малчыннар ол хүн ажылдаан акпеэзын онгу беш чылдың фондузунче шилчидер.

М. ОЮН.

БАРААН-ДААА, СУГ-ДААА БЕЛЕН

Эрткен чылын малдан кыштаан иргичгештери менди, хүр чыл ашкан. Чайгы семиртилгени, күскү одырадыышкынны эки организастаанындан, бир харлыг ол ирттерин күргүнеге дужаарга, бирээзинин-не диниг денгизи 40—45 кг болган. Дүгү база арбып — 2300 грамм четкен.

Хоочун малчыннар О. Л. Шыыраптың, ооң кадайы О. С. Севилчаптың кыштаа —Сыын-Чүрээнде. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң малчынынга олар 27 чыл дургузунда макталдыг ажылдан келген. Кайызы-даа пенсионер, ынчалза-даа ынак, мергежээн ажылын ам-даа үргүлчүлевишаан.

«Баян-Таладан азы Чадаана хоорайдан Сыын-Чүрээнге чедир 25 км хериң чер. Ол араазынга, шаанда өзерлиг аттыг азы шанактыг хондур чораан бараанаар, хереглелдиң өскеда чүүлдерин хандыртынып алыр турган. Шынаадан сигенни, Адар-Төштеп оттулар ыяштыг база-ла шанакка сөөртүр чордувус. Чем кылып ижерде, мал суггарарда харны ожук шапка эргизер турган. Амгы байдал магалыг: автолавкала бараан андырын, автомашинага сут-даа тургулуг келир, оттулар ыяштыг, хереглелдиң өскеда чүүлдерин белеткеп бээр».

Кырганнарның бо сактыышкынын — деннелге чугаазын ынаааарга солуп. Шынап-ла бүгү чүве бар, малды өстүрери-даа, макталдыг ажылдаарыда кижиниң болуундан хамааржыры билдингир.

Ондар Лопсапович биле Ондар Сувановна эрткен күзүн 350 ар хураган хүлээп алган. Эки ажаалда, хайгааралдың ачызында база-ла хүр чыл ажып турар. Ондарлар эрткен чайын болгаш күзүн боттарының күжү-биле 100 центнер сигенни, 50 центнер саванны белеткеп алган. Колхозтуң экеп бергени-биле катай, Сыын-Чүрээ кыштагда мал чемининг курлавыры ам-даа бар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери хоочунарны күш-ажылче улам сорук киирген. Онгу беш чылдың баштайгы чылында кодан иртчигештерниң баш бүрүзүнге онааштыр 40 килограммдан куду эвес семиртилгени организастаарын, бирээзинден-не 2400 грамм үүкү кыргызарын хүлээнеген. Хоочунарның саву ажыл-ишкинден карышпас.

Н. ОРУС.

КҮЖЕНИИШКИННИ ҮНДҮРҮП ТУРАР

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң ажылчылары XXV съездиниң материалдарын улуг сонуургалбиле өөренип эгелээннер. Чер болганга митингилер эрткилээн. Чонуң амыдырал байдалын моон-даа соңгаар улам ынай хогжүдериниң талазыбиле съездиниң перспективалары кижи бүрүзүн өөртүп турар. Кайда-даа кижилер хей-аътты, соруктуг ажылдап турар

Ол колхоз амгы үеде бүгүле күштүг часкы хову ажылдарының белеткелиниге углаңдыртаан.

Часкы хову ажылдарынга белеткелдер дугайында айтырыгны кодаа Советтиң чоокта чаа эрткен сессиязында болгаш механизаторлар ортузунга болган хуралга чугаалажып корген. Бо хүнперде колхозта эки шынарлыг кызыытас, чиңге-тараа үреянии чажар шынарынга чедир ажылдап кыдыытаан. Кожуг машиналарының, андазыннар, плиирлер, сеялкалар болган тракторлар прицептериниң септелгези доозулаан. Ийи трактортуң септеп дооскан, дөрт трактортуң ам септеп доозуп турар. Колхозтуң кодаа ажыл-агый машиналары — база-ла агар септелгези эрткен. 24 машина шупту ажылдап турар.

Колхозта бо чылын 500 га хире шуукан чер бар, бүгү шупту ынаар моолгазырып ыламнап турар. ооң ангыда колхозтуң Кок-Терек ховузунда 260 га суггарып тарыыр дээн чер бар, ооң бугазын Чадаанаанын № 1 КМКзы (начальнигы Байкалов) эрткен чылын-на үндүрүп бээр болганы ам-даа үндүрүп бербээн, керээлиг хүлээгеевин үреп турары четпес. Колхоз чамдык үүрмек ажылдарны четчелеп апса, часкы тарылгаже киришперинге белеп.

• • •

Колхозта шупту 30 кодап хой бар, оларның 5000-у торүүр хой, мартның эгезинге чедир хойнуң 4000 хирези төрүүкеп. Колхоз пиитизи-биле үүс хойга онааштыр 79 хураганны бо хүнперде камгалап алган. Хураганнар онча-менди доругуп турар. Колхозтуң малы бо кыжын пиитизи-биле эрткен чылга деңгээрге черле онча-менди, хүр кыштаан. Чүтле бо эртип турар кыштың соолгу айында улуг хар чагган, ооң соонда хат хадаан. Мал коданының девизизээри хөртүктээн, ынчангаш кыштагларының байдалы элээн парылаан.

Ынчалза-даа колхоз башкаар черж, колхозтуң парткому ол айтырыгны дораан киржээнгейниң төвүнге ап, олче бүгү күүгү мөөнүзүн. Кыштагларны түс-түс болуктерге чаргеш, специалистерге, удуртукчуларга быжыглаан, мал чеминиң үчедуп күштелдиргеп, немелде мал чемин тывараның бүгү эргаларын ажыглаан.

Бо хүнперде-даа колхозтуң бир бригадазы Убса-Нурда хыырганыш белеткеп, бир бригадазы Адар-Төште шивп, пош будуу белеткеп турар.

Чамдык хойжулар боттарының хүлээгеевин бо хүнперде-ле күүседип турар.

Хараганныг-Ховуда кыштап чыдар Ондар Балдайган, Теректиг-Чарыкта Ховалыг Тапар-оол Комбужакта Ондар Мукужжак, Сесегедо Сат Бегзи олар 100 хойга онааштыр 95—100 хураганнарны онча-менди камгалаап ап турар. Малчынарының колдушарынче сиген, сула, будук-бүрү, комбикорм, дустуг чедирип турар. Колхозтуң 5 кудуу бежелээ ажылдап турар, ынчангаш малга суксуун база четчип турар.

Сөөлгү чылдарда үргүлүг сакмашшиктеп келген, колхозтуң дуржугаалыг сакмашшиги, ВЛКСМ ТК-ның «Алдарлыг сакмашшик» деп хүлер көрек демдээнин эдилекчизи Александра Өлзей-оол, сакмашшик Сат Чүсүмаа чүс хойдапа 120—120 хураганнарны, Монгуш Апчымаа 102 хураганны онча-менди доруктуруп алганнар.

Колхозта суг сөөртүр машина човаачызы, тоску беш чылдың аныяк гвардейжизи, базала ВЛКСМ ТК-ның хүлер көрек демдээнин эдилекчизи Миша Ондар база бодунуң хамаарышкан ажылын ак сеткилдиг күүседип, малчыннарны суг-биле үргүлүг хандырып келген. Малчыннар моолдаа соңгаар ажылдаарын хүлээнип турарлар.

• • •

Колхозтуң төп сут-бараан фермазы. Сигеп, хыырганыш, сула болгаш комбикорм кажаалардың кырында болгаш иштинде ам-даа бар. 160 саар инектеп 40 инек бызаалаан, бызаалары шупту онча-менди, семис, шыырак озуп турар. Бызаалардың ажаалдазы эки, аңгы-аңгы клеткаларда бызаа ажаакчылары Монгуш Көкүү, Монгул Эмирекеек оларны рацион бүзүлаар чемгерип, алаан үргүлүг күргалап турар.

Ферманың саапчыларының ортузунда бедик шыпарлыг, албек сут саалдазы дээш социалистиг чарыш калбарган, саапчы бүрүзү план күүселеэн дээш бедик харысалгалыг ажылдап турар. Чарыштың түңнелин 10 хонуктан үндүрүп турар. Ферманың саапчылары сөөлгү он хонукта 4 тонна 583 литр сут саптап, ооң мурнунда 10 хонуктан сут саалдазын 103 литрге көвүдеткеп. Колхоз 1 кварталда күргүнеге 29 тонна сут дужаар планныг тургаш, март 20-гө чедир 25 тоннаны дужаган. Онгу беш чылдың баштайгы кварталының планын чүтле күүседир эвес, харын-даа ажыр күүседириниң бүгү эргаларын бар. Ленин аттыг колхоз күргүнеге сут дужаар талазы-биле сөөлгү он хонукта районнуң колхозтар, совхозтар аразында социалистиг чарышка киришкеш, партияның XXII съездизи аттыг совхозтуң соонда II черже үнеген. Ферманың саапчылар ортузунда чарыш база эки организастаттынган. Эң шилгиян коммунист саапчылар Ондар Чечек, Ондар Анай тулугнур, эрестиг ажылдаашаш, 500 литр сут саар тургаш, 779—780 литр сут саап, планын ажыр күүсеткензер. Фермада инек кадарчылары ол-ла ажыыга 25 чыл ажылдап турар Монгуш Сандыал, Монгуш Нава-Сүү база хүлээгеен ажылын ак сеткилдиг күүседип, инектерниң ажаалдазын эки тургузуп турар.

— Үстүнде көргенивис чамдык чедишкиннер колхозтуң бүгү ажыл-ишчилериниң кызыммаккай күш-ажылының түңнели-дир. Эрткен чылын мал чеми кошкак белеткеттинген, ынчангаш мал чудан кыштаап, ооң түңнел үндүргеп бис. Бо чылын кол кичээнгейни малга быжыг чем баазазын белеткээринче үндүргеп бис. Малдың өлүп хораар чоруун колхоз бо чылын үш чатап кудулаткан—деп. колхозта партком секретары аш К. Э. Тувак донучулап чугаалады.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

ШЫНАРНЫҢ БЕШ ЧЫЛЫ

Шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы — онгу беш чылда бистиң республиканың кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунда улуг соруглаар салдынган. Оны чедишкинниг шинчилеринде эрежок чүүлээ чамдык ол чүүлдерни толдургайлаарга мынаат.

Кодээ ажыл-агыйның ажыктыг чоруун бедиларинге эрежок түүлээ чүүл болза, экономиктиг көргүзүгү жижилер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер бираажыл-агыйларны спецпализастаары болгур. Бо беш чылда республиканга картофель болгаш ногаа бүдүрер ажыл-агыйларны специализастаарын көрген. Моон мурнунда картофельди 36 нотаалары 42 ажыл-агый бүдүрүп турган, 1977 чылда картофельди чүүле 8, нотааларны 6 ажыл-агый бүдүрер апаар.

1977—1980 чылдарда тараа культураларының болгаш хой чылдыг ситгенниринң үрезинниң бүдүрер талазы-биле 7 ажыл-агыйны үлетпүр үндезинниче шилчидер. Оскаар чугаалаарга, СССР-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыжы», «Саян», СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг, «Күш-ажылдың тооруу» совхозтар болгаш Каа-Хемде «Коммунизмче оруу», «Тиилелге» колхозтар үрезин безеткеп, республиканың бүтүү ажыл-агыйларын хандырар базалар болуп, специализастаттынар. Оң үеде бүгү үрезиннериң 55 хуузу биргө, ийнги класстың үрезинлери болу бээр.

Ногааларны болгаш картофельди бүдүрери специализастаар, күш-ажылдың механизастаалыкчының безиткенинниң түпелиивиле, бүдүрүлге чарыгаллары кызырлыр. Бо культураларны хой ажыл-агыйдарга быдаргай байдалдыг остүрүп турда, ында техниканы комплекстиг ажыглаары берге туруза. Амгы специализастаттынган совхозтарны болгаш колхозтарны чаа техника-биле, механизастаттынган шыгжамыр черлери болгаш продукция сайгарыр пунктулар-биле хандырар.

Малды ажаап, семиртирин үлетпүр үндезинниче шилчидерниче улуг кичээнгейни утландырар. Бо чылын бедин биргээнинге-ле 3500 хой турар 18 семиртилге шилдерин тударын көргеп. Амгы үеде бистиң мыйыстыг бода мал семиртир чаңгыс ай хевиринде 20 ажыг малды ажырап турар. Эки семиртикеп малдарны дужаагаш, эът бүдүрерин 20—25 хуу остүрүп чедип алыр бис.

Малдың баш санын доктаамал остүрериниң эрежок чугулазын барымдаалаш, чоокку чылдарда хуналыннар остүрер талазы-биле районнарның болгаш районнар аразының каттыжылышкыларын турузар. Күргүвеге дужаар бода мал семиртириниң ыдыг хевирилг каттыжылышкыларын база эргинизастаар. Бедик механизастаап мал ажылын хөгжүлгеринге малдың бижыг чем базазының турузары чугула, ол чокка үстүнде айтырыглар шинтпирлеттинмес апаар.

Тараа болгаш мал чемн бүдүрерин улгаттырарының эң кол курлавыры — чер ажылының, ылаңгыя суггаттыг черлериниң культуразын бедидер. Шынарлаш бо чылын шолдерже 15 муң тонна минералдыг чемшинчидилгелерни тогер. Тараа-фураж культураларын, хой чылдыг ситгенниринң тарырып алзап ховудеир. Мал чемнин үлетпүр аргазы-биле белеткээрин чугулалап көргеш, бо чылын янтаминниг ситген далганы кылыр агрегаттарны немей амдаа тосту туудар. Мал чемниң белок балансызын экижидери-биле чочак-тараа-сула холумаан 12 муң гектарга тарыыр болгаш күзүн оок мочевина холумактыг 120 муң тонна силостуг салыр. Мурнакчы арганы ажыглаан, 18 муң тонна сенажты, 60 муң тонна просяган ситгенин болгаш саванны, 40 муң тонна силостаан сеңаппы белетиир.

Суггаттыг черлерни чон ажылдаарын чедип алыр. Тывага суггаттыг шөл 62 муң га ажыг. Суггарылга чүүлдерни, системаларны кылыр, оларның чамдыктарынга «Фрегат», «Волжанка», «ДДН-100», «ДДА-100М» дээр белок бүдүрүкчүлүүр колхозтар үрезин безеткеп, республиканың бүтүү ажыл-агыйларын хандырар базалар болуп, специализастаттынар. Оң үеде бүгү үрезиннерниң 55 хуузу биргө, ийнги класстың үрезинлери болу бээр.

Ногааларны болгаш картофельди бүдүрерин специализастаар, күш-ажылдың механизастаалыкчының безиткенинниң түпелиивиле, бүдүрүлге чарыгаллары кызырлыр. Бо культураларны хой ажыл-агыйдарга быдаргай байдалдыг остүрүп турда, ында техниканы комплекстиг ажыглаары берге туруза. Амгы специализастаттынган совхозтарны болгаш колхозтарны чаа техника-биле, механизастаттынган шыгжамыр черлери болгаш продукция сайгарыр пунктулар-биле хандырар.

Малды ажаап, семиртирин үлетпүр үндезинниче шилчидерниче улуг кичээнгейни утландырар. Бо чылын бедин биргээнинге-ле 3500 хой турар 18 семиртилге шилдерин тударын көргеп. Амгы үеде бистиң мыйыстыг бода мал семиртир чаңгыс ай хевиринде 20 ажыг малды ажырап турар. Эки семиртикеп малдарны дужаагаш, эът бүдүрерин 20—25 хуу остүрүп чедип алыр бис.

Малдың баш санын доктаамал остүрериниң эрежок чугулазын барымдаалаш, чоокку чылдарда хуналыннар остүрер талазы-биле районнарның болгаш районнар аразының каттыжылышкыларын турузар. Күргүвеге дужаар бода мал семиртириниң ыдыг хевирилг каттыжылышкыларын база эргинизастаар. Бедик механизастаап мал ажылын хөгжүлгеринге малдың бижыг чем базазының турузары чугула, ол чокка үстүнде айтырыглар шинтпирлеттинмес апаар.

Тараа болгаш мал чемн бүдүрерин улгаттырарының эң кол курлавыры — чер ажылының, ылаңгыя суггаттыг черлериниң культуразын бедидер. Шынарлаш бо чылын шолдерже 15 муң тонна минералдыг чемшинчидилгелерни тогер. Тараа-фураж культураларын, хой чылдыг ситгенниринң тарырып алзап ховудеир. Мал чемниң үлетпүр аргазы-биле белеткээрин чугулалап көргеш, бо чылын янтаминниг ситген далганы кылыр агрегаттарны немей амдаа тосту туудар. Мал чемниң белок балансызын экижидери-биле чочак-тараа-сула холумаан 12 муң гектарга тарыыр болгаш күзүн оок мочевина холумактыг 120 муң тонна силостуг салыр. Мурнакчы арганы ажыглаан, 18 муң тонна сенажты, 60 муң тонна просяган ситгенин болгаш саванны, 40 муң тонна силостаан сеңаппы белетиир.

Суггаттыг черлерни чон ажылдарын чедип алыр. Тывада суггаттыг шөл 62 муң га ажыг. Суггарылга чүүлдерни, системаларны кылыр, оларның чамдыктарынга «Фрегат», «Волжанка», «ДДН-100», «ДДА-100М» дээр белок бүдүрүкчүлүүр

«Партияның аграр политиказын амыдыралга боттандырар дээш демиселдин мурнуку одуруунда шөлдериниң болгаш фермаларның ажылдакчылары туржуп келген болгаш туржуп турар. Оларның ажылы чиик эвес, олар шынап-ла даң хаяазындан эгелээш орай кежээге чедир ажылдап турарлар. Ынчангаш кодээнин ажыл-ишчилеринге бистер шуптувус — партия болгаш чон улуу-биле четтирдивис деп үндезинниг чугаалап турар бис».

(СЭКП-ниң XXV съездиниң эш Л. И. Брежневтиң иштелкизиндэ).

Апрельның бирээде Политиктиг чыдыышкын бажыңында ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хоорай комитединиң каттышкан пленуму болуп эртпеи. Анда «Партияның XXV съездиниң түңнелдери болгаш республиканың аныяктарының коммунистиг кижизидилгезинин улам ыдай күштелдиреринин соруглалары» деп иштелкелди ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Романов кылган.

Иштелчи болгаш санал берген эштер съезд бүдүүзүнде комсомолчу-аныяктарның чедип алган чедишкинниринин, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинин дугайында айтырыгларга тодаргай доктаалган. Аныяктарның 1500 ажыг төлээлери боттарының төлевилиг күш-ажылы-биле, хөй-ниитиниң ажылынга клепкейлиг киржилгези-биле база тергиин эки өөредилгези-биле XXV съездиге Ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эргени алганнар. Мун-муң ооллар, кыстар, 280 комсомолчу-аныяктар коллективтериниң хей кезии тоскуу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседткен.

Республикада бо хүннерде «Аныяктарның чогаадыкчы чоруун болгаш сорук кижилерни күжүн — ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылынга» деп хөзүнүң адаа-биле патриоттуг шимчээшкин калбарган.

Комсомолчуларның болгаш аныяктарның мурнунда онгу беш чылда өндүр улуг соруглаар салдынган.

Кызылдың даварыпла комбинадының үш комсомолчу кыстары беш чыл планын үш чылда, 44 аныяктары — дөрт чылда күүселирин хүлээнген. Олар бүдүрүп турар продукциязының шынарын бедидер дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозта комсомолчу-аныяктарның Дөргүн сүт-бараан фермазы онгу беш чылдың планныг онаалдазын дөрт чартык чылда күүселдер деп шиитпирээп. Каа-Хемниң хемүр-даш разрезиниң ажылчыннары беш чылдың баштайгы ийи чылының планын Улуг Октябрьның 60 чыл ооюнда доозар хүлээлгени алган.

1976 чылдың башгайгы айлары харак кызыл күш-ажылдыл хей-аът, киирикчи үлегер-тижектери-биле демдегленнип турар. Комсомолчу-аныяктарның Дөргүн. «Кызыл тараачыл» совхозтуң Хүт сүт-бараан фермалары. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөл, «Малчын» колхозтуң Кара-Хөл хойжу бригадалары болгаш оске-даа коллективтер мурнунда салдынган онаалдаларын чедишкинниг күүседип турар.

Чаа кижинин хевирлээриниң коммунизм тургузукчуузунуң төлевилиг молуу-шынарынга онуу кижизидериниң айтырыглары партияның XXV съездизинге база бир кол черни эзлээн.

Аныяктар ортузунга идеологиялыг ажылын комплекстиг чорударынга Ленинчи зачёттуң ролю улуг. «Партияның XXIV съездиниң шиитпирлерин — амыдыралга» деп Ленинчи зачётка республиканың 40 муң ажыг комсомолчулуу болгаш аныяктары киришкен.

Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин күштелдирер соруглга-биле анаа комплекстиг чорудулганы каңгырар талазы-биле ВЛКСМ Төп Комитединиң V Пленуму «Партияның XXV съездизинин шиитпирлерин — амыдыралга» деп Ленинчи зачётту эртиреринге докладтаткан.

Комсомол комитеттери бо ажылды боттандыкпырынче утлаашаан хемчеглерни ап чорудун турар. Партияның, комсомолдуң политиктиг өөредилгезинде марксизм-ленинчи теорияны 16 муң ажыг аныяк ажыл-шиитпирлер өөренип турар. Аныяктарның политиктиг өөредилгезинге ленинчи кичээлдерни, теоретиктиг конференцияларны, семинарларны ажыглап турар.

Республиканың комсомол организацияларының XXV съезжинин материалдарын аныяктар ортузунга пропагандаларлар, тайылбырлаар, өөредир талазы-биле шудургу болгаш организастаг ажылды чорудун турар. ВЛКСМ-ниң Кызыл хооркому, Эрзин, Бии-Хем, Барыын-Хемчик болгаш оскедаа райкомнары съездиниң түңнелдериниң дугайында лекция, беседаларны даәштир арттырып, съездиниң делегаттары-биле ужуражылгаларны организастаап турар. Пленумга санал берген эштер ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң бирги секретары Б. Байыр-оол, ВЛКСМ Каа-Хем, Улуг-Хем райкомнарының бирги секретарылары З. Ондар, В. Дамдын, Кызылдың даварыпла комбинадының ажылчыны Е. Полякова, Турап школазының өөреникчизи Г. Зайпева болгаш оскелер-даа ол ажылдың ажыктыын бедидеринче кол кичээнгейни утландырган. Ол ышкаш пленумга удетпүр болгаш коозо ажылагый продукциязының шынарын мөңгидеринге аныяктар-ның ролюнуң дугайында ажыл-херекчи чугаа болгаш.

Ажыгчыннарның болгаш коозолуу тараачыннарның төлептиг салгалын совет удыстуң резолюциязу дайынчы, күш-ажылчы таваг чаңчылдарынге кижилерни партияның съездизин чугула соруглаарының бирозун деп санаан. Мацаа дагдынышкынның роль улуг.

Ол дугайында иштелкелчилээ, санал берген эштер: ВЛКСМ Мөңгүн-Тайга райкомунуң бирги секретары С. Кержек-оол, Кызыл хооргайның № 4 профтехучилищениң суртуулу Г. Дадар, Чөөл-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозта ВЛКСМ комитединиң секретары Ю. Бызыпаа, «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң ВЛКСМ комитединиң секретары Н. Сарын олар тодаргай чижектерни коргускеп.

«Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир бис» деп айтырыглыг Бүгүзавилелдиң комсомол хураларын апрель 2-деи 10-га чедир комсомол организацияларынга эрттирип эгелээн. Ол хуралларга комсомолчу бүрүзүнүң, комсомол аъе организацияның бүрүзүнүң партияның шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга киржилгезиниң тодаргай программазы ажыглаан кылдынар.

Пленумнуң ажылынга СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүнге палдыдат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин киржип, чүве чугаалаан. Эң Г. Ч. Ширшин съездиниң материалдарын хамаана-биле өөренириниң чугулазын, аныяк кижи бүрүзүнүң мурнунда салдынган соруглаарны бүтүү талазыл, оналаан билир үкүрлүг хөзүнүн айтыкан. Кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже уламдырып, ажылдың ажыктыг чоруун болгаш шынарын бедидерин пегеттинип туларын демдеглээн. Үлетпүрге, тудугга, кодээ ажыл-агыйга каммалга чурумун шыгжы сагыыгының чугулазын, кодээ ажыл-агыйны улам ыдай хөгжүлгеринге механизатор кадрларның ролюн демдегнеп, хөрөөжен механизаторларның санын көвүдедиринин чугулазын онаалап айтыкан.

Республиканың комсомолчулары моон-даа соңгаар партия организациязының шынчы дузалакчызы, оон дөйынчы курлавыры болбушаан, бүтүү күжүн, эверглиязын XXV съездиниң төөгүдүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга киирип, ленинчи чагыгларга кезээде шынчы болуп, коммунистиг ёзу-биле өөренир, ажылдаар, түрүүр дээрээн пленумнуң киржикчилери СЭКП обкомунга бүзүретков. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин ханы-биле детгиевшаан, ону ажыл-чорудулгага хажык чокка удуртулга болдуруп, күүседир дутайында доктаалды пленумга чаңгыс үй-биле хүлээп алган.

Д. КУУЛАР.

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ

Владимир Круцкий соодулга херекселдериниң эптекчизи. Бүдүрүлгеге эки көргүзүглерни чедип алганы дээш тоску беш чылдың доозукчу чылында «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаннаткан.

ЧУРУКТА: Чадаананың сүт заводунуң мурнакчы мастери В. Круцкий ажыл үезинде.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

МОЛДАВ ССР. «Беш хүннүң диалогузы — дөрт хүнде». Ленинградтың ажылчыннарының ыңдыг кыйгырыы Киишиневтуң «Виброприбор» заводунуң эптекчи-слесары Галина Дмитриевна Пущинага күш-ажылчы норма-чижек апарган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады Г. Д. Пущина ленинградчыларның саналын эдерериже бодунуң эштерин кыйгырган болгаш ол бүдүрүлге черинде чүе-чүе ажылчыннарны амгы үеде кировчуларның графигин даңгаар ажылдап — минута бүрүзүн кымнап, тергиин шынарлыг продукцияны кылып үндүрүп турар.

ЧУРУКТА (солагай талдан оң талаже): мастер П. В. Иванская, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады слесарь-эптекчи Г. Д. Пущина болгаш контролёр З. П. Львова олар Г. Д. Пущинаның ажылдап турар участогу Күргүзелиң шынар демдээн тыңыскан гальваникетрлерни кылып үндүрүп турар.

А. СЕМЕХИНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Өшкү малды кадарарга, өзүүчел-даа, ажыктыг-даа

ТУСКАЙЛААРЫ ЧУГУЛА

Шаанда Тывага бодуун дукаат, чоокчут өшкүнүң бир хевирин остүрүп турган. Оозо малдарга бодаарга, аймаалла шөолуг дегевес, кадыр-бөрт черлериниң одарларын эки дыштаар, өстүүчел, ийнстээр боорга, арат кижи оларны остүрериниге сонуургалдыг чораан.

Тыварык болгуун дуктуг, чоокчут өшкүлериниң уксаазын мөңгидериниң аажы-бажы бежен чылдарының ортаа үезинде эгелээн. Баштайгы үеде Доң кавыны уксаанын чоокчут хүналарны-биле, а оок соонда алдан чылдардан бөөр апгор, соолгу он чылда совет дукаат уксаанын хүналарын ажылагый турган.

1974 чылда чорутпан уксаа үчёдүдэн алгаш көөрге. Тыаның колхоз, совхозтарының бүтүү өшкүнү мөңгиттикеп уксаже шилчип орар болган. Оок баш санының өзүлдезин адырга ыңдыг: 1941 чылда Тывага 425,5 муң, а 1974 чылда — 160,4 муң. Өшкүнүң баш санының кызырлыганының кол чылдагааны — соолгу чылдарда олче болуур-хогуурулу-биле сагыш салбастай бергенинде.

1968 чылда өшкү эдининиң, кежиниң, чөгүнүүң база апгор өшкү дүгүнүң сеңээн алыр ортаа 30 хуу улгаттырар кылдыр чазап тускай доктаалды хүлээп алган болгай. Оок соолдуде ажыл-агыйлар өшкү малды остүрериже элээн сагыш салгаш 1969—1974 чылдарда өшкү дүгүн белеткеп садарыкың өзүлдезинден көрүп бооур. Колхоз, совхозтар 1969 чылда 32,1 тонна өшкү дүгүн саткан болза, 1974 чылда 58,8 тоннаны саткап азы ол көргүзүг 1,8 катап көвүдөп. 1969 чылда чоп хүзүнүнде өшкүлүнден 32,1 тонна дүктү саткап болза, 1974 чылда 73,6 тонна өшкү дүгүн күргүеге дужаатаан. 1974 чылдың дужаатынган 98,9 тонна өшкү дүгүнүң 98,4 тонназы апгор хайыраанын чартык бөдүүн дугу, а чүге 0,5 тонназы бөдүүн дүктүг болган.

1974 чылдан эгелеп өшкү остүрериге специализастаттынган 6 ажыл-агыйларга бонитировканы чорудуп турар апаргаш. Кылдынган бонитировканың түңнелиниң көргүскени болза, ажыл-агыйларның өшкүлериниң хей кезии IV класстың (49,5 хуу), а элитэ-биле бирги класстыы чүге 5 хуу болуп турар.

Мурнакчы малчыннар эштер Х. Сүге-Маадыр, С. Лама-Сүрүң («Тээли совхоз»), Н. Мялчын-оол, К. Дамдын-Доржу («Кара-Хөл» колхоз) 105—119 аайлыы чүс башка опаанытыр остүрүп, бир баштан 1,0—1,5 кг чедир дүктү кыргып ап турааралар.

Үстүнде сан чүрагайларын болгаш мурнакчы малчыннериң чедишкиннеринден алгаш көөрге, соолгу чылдарда өшкү малдың өзүлдезин болгаш продукциязы шынарлары дүрген хөгжүүн турар. Ындыг-даа болза, өшкү малды остүрериндө ам-даа чедир кылдынмайн турар чүүлдер көрей.

Бир-ле дугаарында, мээң бодап турарым-биле алырга, ажыл-агыйларда-даа база районнуң болгаш республиканың удуртуур органнарынга ажылдакчылар өшкү малды ацгы адыр кылдыр үнелеп көрбейн турар. Бир кол чүүл — өшкүнүң хойдан шуут ангылаар. оок учёт-отчёдуп, черыгдалып, база продукциязы ацгы сандары. Ынчангаш ажыл-агыйга район, база аны-биле өшкүнүң продукциязы шынарларын, экономиктиг ажуктыын, бүдүрүп-даа, садып-даа турар продукциязының бот-үнезин тодарадып, экономиктиг анализтер ыыгыр ажылдаары чугула. Оон ацгыда зоотехниктиг ажылдарны эжиидер, өшкүнүң баш санын көвүдедир, продукциязын улгаттырар, чалын бонитировканы кылыр, коданнарны класс азы продукт бөөр дайбыбиле үзүп ацгылаар, өскөр чугаалаарга, ускажыдылга ажылын чедир чорудар херек. Бо ажылдарны күштелдирбес болза, өшкү малды айнга черинин кылдыр көөр чоруктаа азырлыры берге.

Өшкү малдың өзүлдезин болгаш продукциязы шынарларын бедик продуктулуг бүдүрүмчү хуналарбиле хандырар ажылды эжиидерн мүзенчит. Бо талазыбиле ажыл чүгле Каа-Хем районнуң «Бүрен» совхозта чогумчалыг. Ол совхозта уксаалыг түс ферма бар. 1967 чылда «Сүт-Хөл» совхозка уксаалыг өшкү салбырын бадыдаан Оок күүседеин багай эвес чоруттунган. Ынчангаш амдаа хемчеглерни ап, өшкү ажылын удам шапкын хөгжүдеря негеттинип турар.

Колхоз, совхозтарның чыл отчёдунга-даа, бүдүрүлге-сайхөө планынга-даа өшкүнүң бүдүрер, садар продукциязын, оок бот-үнезин, продуктулуун хойдан ацгылаан графиктерин тургузар ус келген. Ол ышкаш Статистика эргелелиниң ай, квартал, чыл отчёттарынга үстүнде чүүлдерни база ацгылаар болгаш чурумчудар болза экн. База бир кол чүүл өшкүнү мөлдан турар ажылагыйлар уксажыдылга планын кылып алгаш, ол ёзугаар ажылдаар болза, өшкүнүң продуктулуг шынарларының экижизири чугаажок.

СЭКП Тыва обномунуң X пленумунуң доктаалында республикага өшкүнүң баш санын 1973 чылда турганынга деңээрге барык 1,7 катап удаттырар деп көрген. Бо доктаалдың күүселдезин чедип камда, өшкү уалды остүрериже чогумчалыг кичээнгейни салып, чылдан чылче бедик көргүзүглерлиг ажылдарны—бистиң бүгү малчыннарывыстың, тускай эртемнилгелериниң ажылагый удургукчуларының сонгулгазы болур.

К. ЧАШ.

республиканың уксаажыдылга каттыжымышкынының кол зоотехниги.

Ангор ажыктыг

Дөргү-биле чугаалаарга, өшкү ажыктыг мал. Оон эдди-даа, дугу-даа үнелиг. Ангор өшкүнүң дүгүнден хевистер, чоорганнар, аржыылдар болгаш оске-даа чүүлдерни аргып ап, ажыглап болур. Ындыг болганда, соолгу чылдарда өшкү малды остүрериже ишкак кичээнгей салып турарын шын эвес деп бодаар мен.

Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң девискээринге өшкүнү азырап, кадарарынга таарымчалыг черлер бар. Одар-бедчиир четчир. Өшкү остүрер даңгаар маңаа чамдык ажылдарны чорутпаан. Оок уксаазын сайлырадыр даңгаар баштай, ангор, оок соонда Доң кавыны уксаанын чоокчут кара хуналарын эккеп салган. Ынчалза-даа ол хуналар бо черге таарышпас болган. Удатпаанза катап ангор уксаанын хуналарын салган. Ангор өшкүлер эътжир, суткур, дүкүр-даа малдар. Ангор уксаанын өшкүзүн остүрериже кичээнгейни утландырза чугуур.

Өшкү кыргылдазының үезинде бир четпес чүүл бар. Ангор-даа, түс черинин-даа өшкүзүнүң дугун аңгылавас, ол-ла хевээр холуй кыргаан, чорудуптар. Оларны аңгы савалап каар болза, ынчан сорттан ылгаарынга эптэг, өртек-үнеге чедирип алырынга-даа дузалыг болгу дег. Ону ынчаар кылып болурунуң аргазы «Торгалыг» совхозта бар деп бодаар мен.

К. САРЫГ-ХАА.

Өшкү малды остүрер, оок баш санын көвүдедир талазы-биле хемчеглер алдынмайн турары кымга-даа билдингир. А херек кырында оок амыктыы аажок болгай.

Чөөн-Хемчик районну ап көрээл. Оок даглыг черлери — алдыы, үстүү Ишкинерге өшкү дыка таарыыр. Өшкү — өзүүчел мал. Куш деңгелеи эки, семис-шыырак болза, оларның ийистээри көвүдээр. Барын-ла 200 хире өшкүге дөрт хуна четчир. Октябрь, ноябрь айларда эдерилгеге киргеи өшкү март, апрель айда өлдай бээр.

Өшкү суду амыктыг. Оок шынары эки аъш-чемнин белеткеп болур. Кежиниден, дүгүнден мандыг-даа хөп аймаан кылып ап, ону улус ажыглап чораан. Ажыл-агыйларга өшкү остүрер, оок уксаазын эжиидер дугайында чамдык эштериң бодаалдарынга долузу-биле каттыжар мен.

Д. ШОЙДАР.

Чөөн-Хемчик район.

Февраль 21-де үнген № 43 «Шын» солунда парлаттынган өшкү дугайында материалдарны комчаап, бодумнуң бодаалдарым бижип олур мен. Өшкү ыыштың совгун-даа белен төөвас, улуг азырал-төмээл база негевес мал.

Өшкүнү кадарып чөрдүм. Өшкү дүгүн эжип алгаш, чеъп аргамчы кылып ап, аът өртеп чөрдүм. Ол дээрге, эртнен үениң

САЛДАР ЧЕДИРЕР

Бистиң Тес-Хем районла хоойлу-дүрүм камгалалының талазы-биле чамдык бодалдарымны илередиксей-дир мен.

Совет хоойлу-дүрүмүң хажыдар, хөй-ниитиниң чүрүмүн үрээр, аймылдыг кем-херек үүлгедир чоруктар — кижилериң культура аммыралыпың совуургалывга болган хөй-ниитиниң доктаатынган корум-чүрүмүн быжыглаар херекке шаптыктап турар. Шак мындыг ниитилелге коралыг чүүлдерге удур маэк сөөлалым мындыг. Бир-ле дугаырында ажылчы чонарның оргузугга кижизиндиге ажылын бүтүү талазыг чорударды чугула деп бодаар мен. Бо ажылды партийжи-политиктиг хемчеглер-биле хөлбаа тургаш, коммунистиг кижизидилгениң норма-чижектерин хомаалы бүрүзүнүң уламдаа-бодалыны чедирери чугула. Маңаа күш-ажылчы коллективтерде хөй-ниитиг организациялары коскү рольду ойнаар, дээштиг салдарны чедирер ужуралуг. Чүге дээрге кижилерниң коммунистиг кижизиилгеге медерели бедээн тудум, даандыртаң ажыл-деректи кылып бүдүрериңе, хөй-ниитиниң сагылга-чүрүмүн быжыглаарыңа, социалистиг оныг-хөреңгини камгаларыңа сонуургалы улуг болур деп чүве бүүдеге билдингир.

Районда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү давыс болуп турарының бир чылдагааны ажыл хүнүпле хөй шак үзер чоруктарның ам-даа когу үзүлбейп турарында. Кайыдаа суурда чамдык кижилерниң талазындан арагалаар чүүлдер ам-даа бар. Ооң түнелиңде аймылдыг кем-херек үүлгедиглери тыптып кээп, ак сеткилдиг ажылдап турар ажылчы чоннуң хөй кезиниң сагыш-сеткилин дүвүредип турары тавариылга эвес.

1975 чылда район иштиге кемниг үүлгедилгерге онаалтыр оттурган херектериниң 90 ажыг хуузу арагазавшкыпиның уржуу-биле болганы ылгоон. Чижээ, чоланчы мергежилдиг М. Селдин арагалап алгаш, болупуң бажыңыпга дүржок-

Кижи болгаш хоойлу

таның, боо боодап, улус коргудуп, хүлүгеп херекти үүлгеткеп. Самагалдайга электромонтерлеп ажылдап турган С. Бавыр эмирик хүлүгешкөө өгелээн, «болайыкпыл» ийи холдуның кырызып сыл шаап эттээн. Х. Данва дыран кадаашпага болган оске өөрүнге аар кемдээшкинии арагалаашкын үеэлиңде чедирген. Шак бо үстүнде ады үнген кижилерге хоойлу бүүлгаар чогуур харыысалгаңы хүлээткеп.

Чамдык үелерде бистиң хөй-ниитиг организацияларывыс кижизидилге темазынга хамаарыштыр айтырыгны коллективтиң ниитиг хуралдарының хүп айтырыы кылдыр бедик деңгелге кодурбейн турарын четпес деп бодаар мен. Хоойлу-дүрүмүң шын сагыш күүселириңге, хөй-ниитиниң корум-чүрүмүн быжыглаарынга эки тураның улусчу дружиналары. эң хүү судтарын эң ийделкейлиг кижизи погеттинин турар. Кайда-ле хөй-ниитиг организацияларывыс дээштиг ажылдап, баш удур чогаалтыпган план бүүгаар хынамчалыг ажылдап турарыл, ында коруя-чүрүм үрээр чорук эвээш. Ооң чижээнге «Гес-Хем» совхозта Ч. Арапчыпның даргалааны эш хүүзүнүң судун киирип болур. Берт-Дэт суурда арагачыларга, корум-чүрүм үрекчилериңе удур сагындырыглыг хемчеглерни ап чорудуп келгенинден эш хүү судунуң ролю бедээн. Ажыл-амыдыралга толеп чок кижилерни чоп мурнунга тургузуп, оларның хүүда херектерни ижин-кара чокка сайгарып чугаалажыры удаа-дараа эртип, чаңчыл болуп бар чылдар.

Самагалдай суурда «Сельхозтехника». № 1070 КМК, тудуг-септелге участогу, райпо ышкаш коллективтерде корум-чүрүм кошкак. Район төвүнүң чанында «Чодураа» колхозта чамдык колхозчуларның чүрүм үрээр чоруу оске суурларга деңнээрге ам-даа эвээш эвес.

«Хулиганнаны дээш кезеңге харыысалгалың күштедирер дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1966 чылдың июль 25-дагы Чарлымның негелдезин дажык чокка күүселир дээш арагалаар, хулиганнаар чоруктарга удур шыңгыы хемчеглерни алыры — районнуң кодээ Советтериниң хөй-ниитиг организацияларының мурнунда туруп турар кол соруглга ол. Ооң-биле кады СЭКП-ниң XXV съездиниң тоогудуг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга административтиг органнарның ажылдакчылары боттарының төлептиг үүлүп киришкилерин, хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн улам быжыглаар даарыңге чигаашкыг турбас.

Д. МИЖИТ,
Тее-Хем район прокурору.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

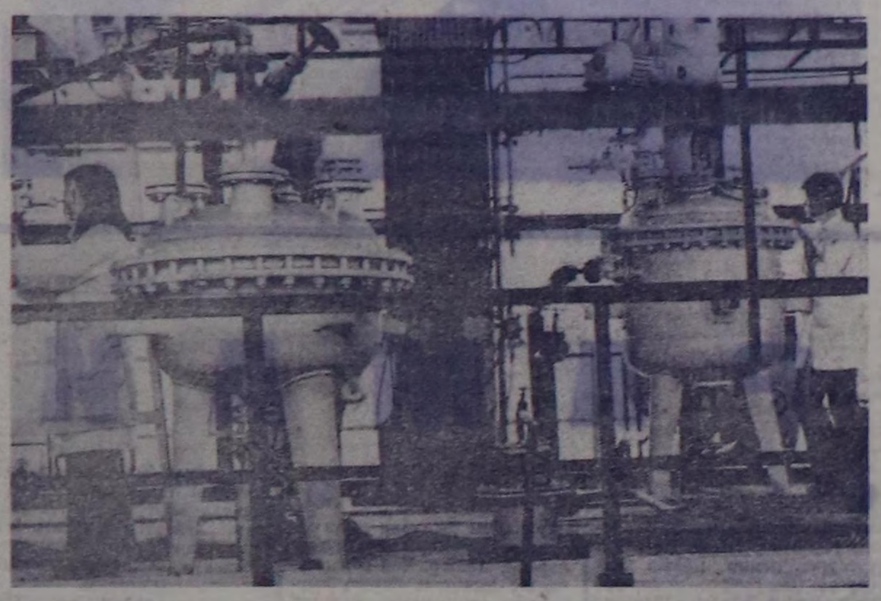
СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның Коммунистиг партиязының XI съездизи партия хүрээлелиниң бузулбес чаңгыс оюмя. Болгарияның Коммунистиг партиязының бодунуң Төп Комитединиң долгандыр сырый каттыжышкыпыл, партия биле улустуң арасында быжыг, үзүлбес харылаалы коргүзүп турар. Болгарияның Коммунистиг партиязының ленинчи шүгүмүнүң, бүгү болгар улустуң маадырлыг ажылжинил, социалистиг дем каттыштырылгазының чаңгыс оюмя, делегейниң коммунистиг пикчоннукпининиң сырый каттыжышкыпын быжыглаарынче болгаш буржуаз идеологияга удур демисселдя күштелдиреринче угланганын демдеглээн. Идеологтуг демисед ийи системаларның аңгы талазы-биле демиселиниң эң чугула фронтузу боон кел чыдарын оратор демдеглээн. Ынчангаш Болгарияның Коммунистиг партиязы болуп ол фронтузуңуң мурнуку одуруунда дайынчызы деп санавышаан, ооң эң чугула участогунда ленинчи СЭКП-биле кады сырый холбаалыг туржуп турар.

БКП-ниң XI съездиниң идеология ажыдыының айтырыглаарынче анаа чогаадыкчы ниителгеңгейниң киржиринче улуг кичээнгейни салып турар. Болгар Чогаалчылар эвилелиниң даргазы академик П. Зарев съездиниң ипларинден республиканың чогаалчыларының ажылының дутаймп чугаалаан. амгы үениң темазы, социализм дээш демигел Болгарияның чогаалчыларының ажылының бирги черии эзелеп турарын демдеглээн.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, эң Л. И. Брежневтиң шылгарандай ужур-дузалыг илеткелинде айыткан үүлдерин Болгарияга сайгыраптай социалистиг ниитилелдя тургузарының, чаа социалистиг бүүзүң кижилерин кижизидерииниң, социалистиг культураны хөгжүдериниң тодарган программазы кылдыр үткүп, хүлээп алган бис — деп, БУР-ның Министраер Човуделиниң чанында урап үүүл болгаш культура талазы-биле комитет даргазы Л. Живкова чугаалаан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, мергеп угланыпыг ленинчи, тайбың дээш быжыг турушкак, шынчы демиссечи эш Леонид Ильич Брежнев ыяштың ыдыг улуг шылгарангай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы амгы делегей кырында чок.

Апрельдиң ийиде съезд ажызын үргүлүүзээн.

БОЛГАРИЯ УЛУС РЕСПУБЛИКА

«Фармахим» дээрге күрүмениң будуруллге маттыжыышкынымының ады-дыр. Ол чүүле эм-таң аймаан, парфюмерияны, косметиканы болгаш микробиологтуг будумелдерни ыяштың үндүрер. Сөөлгү беш чыл иштинде ол маттыжыышкынның ыяштың продукциязының хемчээли 60 ажыг хуу улгатканын.

Болгария даштыныже эм-таң болгаш косметиктиг чүүлдер садып үндүрер талазыбиле кол чурттарның бирээзи боон турар. «Фармахим» Совет Эвилелиниге антибиотиктерни, эфир үстерни, парфюмерияны чорудуп бээп турар. Ол фирма ЭДЧ-ниң шугуму-биле эм чүүлдерни будуруп үндүреринче болгаш совет химия үлетпүрү-биле харылаажаа онза янчазигей салып турар.

ЧУРУНТА: Софияның химия-фармацевтина заводунуң дүржулга ыяштың цегинде. София-пресс-ПМА-ның фотозу.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын өөренир

ВАРШАВА. (СЭТА). ПКАП ТК-ның чанында ниитилел артемчериниң Дээди школазының болгаш Польша-совет найырал ниитилелиниң Кол башкаар чериниң организастаалы «Социалистиг тургузуушкунның теориязынга болгаш практикалынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң ужур-дузазы» деп темалыг артем конференциязы анаа боон арткен.

Конференцияга ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПКАП ТК-ның секретары Я. Шидлак чүве чугаалаан. СЭКП-ниң XXV съездизи марксизм-ленининзмиңиң амыдыралчы улуг күжүүн коргузуу болганын ол чугаалаан. Марксизм-ленининзмиң теориязы болгаш ниитилел практиказы социализм амгы үеде делегейде сонуургалдыг боон турар бүгү айтырыгларга харыыны берип шыдаарын ол съезд база катап бадыткаан. Дайын чок делегей дугайында кижи терелгетеининң улуг күжел-соруу амгы үеде социализмниң чайгылыш чок практиказында боттанып турарын СЭКП-ниң XXV съездизи база катап бүүзүредип коргускенин бадыткаан.

ПРАГА. (СЭТА). СЭКП-ниң XXV съездизиниң түнелдериниң дугайында ниити-республика семинары чехословак найысылалга болган.

ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнүңге кандидат, ЧКП ТК-ның секретары Я. Барыл ол семинарга чүве чугаалаан, СЭКП-ниң XXV съездизи делегейниң революстуг шимчалкинин, марксизм-ленининзмиң теориязын хөгжүдеринге чугула болуушкун болганын онзадап демдеглээн. Съездиниң кылган түнелдери — коммунистиг партиялардың коллективтиг дүржулгазынга онза чугула салыышкын болган.

Социализмни тургузарын күзээр азы тургузуп-даа турар улустарга СЭКП-ниң дүржулгазы канчаар-даа аажок улуг үнелиг деп Я. Барыл демдеглээн. Социализм болган коммунизм тургузуушкуунуң хөй талаларын ССРЭ-ге социализм болган коммунизм тургузуушкунуңун, ЧССР-ге база өскедаа чурттарга социалистиг тургузуушкуңуң практиказы бадыткап турар. Чехословакиянның байдалдарынга тазырыптыр оларны чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаар чорук бистиң партиянын күжүүн болган чеминшкиннериниң кол үпер дээш боон турар.

Культура харылзаалары калбарган

ВАРШАВА. (СЭТА). ПУР биле ССРЭ-ниң аразынга 1976—1980 чылдарда эртем-культура талазы-биле кады кылыр ажылдарның планынга ат салыышкыны аңаа болган. Эртем, дээди өөредилге, чырыдыышкын, культура, уран чүүл, кадык камгалалы, массалыг информация, совет болгаш өске-даа чүүлдер талазы-биле ийи чурттуң кады ажыл-чорудулгаларын дыка ханыладып быжыглаарын ол планда көрүп турар. Эң ылангыяда, уран чүүл коллективтерии, ыраажылар болгаш делгелгелер-биле калбак солчуушкунну кылырын, ийи чуртка организастаар фестивальдарга, конкурстарга болгаш культура хүнеринге удур-дедир киржирин айтып турар.

ПУР биле ССРЭ-ниң аразынга харылзаалардың ындыг хевирлиг баштайгы беш чыл планы акы-дүнма ийи чурттуң аразынга культура болгаш эртем талазы-биле кады ажылдажылганы үргүлчүлелдиг хуусаада, хөй талалыг калбартырынга чаа боттуг базым болур.

Сорук киирер үлегер-чижек

МОГАДИШО. (СЭТА). Капитализмден социалистиг системаның артык күштүг тодаргайы-биле коргускен СЭКП-ниң XXV съездизи үүлге совет улуска эвес, харын база бүгү кижи терезгетеңге ёзулуг теоретуг ужур-дузалыг. Ооң шиитпири амгы үениң хөгжүлдезиңге чаагай салдарын чедирер болгаш делегейге социализм дугайында эртеминиң идеаларын улам пеитередиринге идиглиг болур. Сомали Демократтыг Республиканың Дээди Революстуг Човуделиниң (ДРЧ) президентизи Мохамед Саид Барре ол дугайны чугаалаан. Ол СЭКП-ниң XXV съездизиниге СДР-ниң делегациязын баштап чораан.

Съездиниң делегаттарының хүлээп алган шиитпирлери бүгү совет улустуң тура-соруун болгаш күзел-чүткүүлүн илередип, оларның СЭКП-ниң долгандыр чаңгыс эптиг катышканың херечилеп турар.

Делегейниң амгы байдалын эртемге үндезилеп анализтеп, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын чоокку беш чылда хөгжүдериниң улуг программазын айыткан СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илеткели сомали делегациянын кежигүнеринге уттундурбас соңуң болганын Мохамед Саид Барре дедиглээн. Экономика болгаш социал дешилге талазы-биле Совет Эвилелиниң чедиишкиннери бүгү чурттарга, эң ылангыяда хөгжүлдениң капиталистиг эвес орууның киргеп шүүлелерге сорук киирер үлегер-чижек боон турарын Сомалиниң ДРЧ-ниң президентизи демдеглээн.

Массалыг тираж-биле

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Политиктиг ном үндүрер чер «Кошут» СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарының чыындызын массалыг тираж-биле парлап үндүрген. Ында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң «СЭКП Төп Комитединиң Отчёду болгаш иштики база ханытыкы политика талазы-биле партияның эдлчеглиг соруулгалары». ССРЭ-ниң Министрлер Човуделиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол үлгалышкынныры» деп илеткелдерин, СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүлээп алган документтерии, а ол ышкаш ВСАП ТК-ның бирги секретары Я. Кадарның чугаазын. ВСАП ТК-ның Политбюроунуң СЭКП-ниң XXV съездизиниң ужур-дузазының дугайында недеглезин киирген.

Коммунистерниң соңгулада мурнунуң кампаниязы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Делегей хамылаалаарында душкуулуг чорукту чамыралдырарын күштелдирер дээш, бүгү делегейге тайбыныы быжыглаары дээш, ажылчы чонларның эрге-шөлээзерии хамыраары база соок-ааы маргаар чорукту соңсадыры дээш демиселди улам күштелдирер сорулгаларже Каттыжыкан Штаттарның Коммунистиг партиязы бодунуң соңгулда мурнундагы кампаниязын калбартып чорудар үеде кол кичээнгейни үгландырып турар.

Чамдык штаттарда коммунистерниң соңгулдага Киржирии хорутдаан соңгулда дурумнери америк «демократтыг» кажар-оныг артыларының коргузуу боон турар. Бо чылдың чижээ, Калифорния биле Алабама дээш шиитка штаттарга ындыг хөөйлуларны конституцияга удур чүүл кылдыр хүлээп көрүп партия чедии алыр сорулгаңы салып турар.

Партия Төп Комитединиң чоокта чаа болган хуралынга коммунистерниң туружуп болганы күзел-соруун пропагандаазарынче угланган хемчеглериңе калбак программазын айыткан. Митингилерге, ажылчы чоннар-биле ужуражышкыларга Г. Холлд биле Дж. Тейлерниң чүве чугаалаарын планнап турар. Оларның сорулгазы — коммунистерниң идеяларын америк улустуң калбак массаларынга чедирер болур.

Делегейниң журналистеринге кыйгырык

ПРАГА. (СЭТА). Делегейниң Журналистер эвилели болгаш ССРЭ-ниң, Кубаның база Чехословакиянын журналистер эвилелдериниң төлээлекчилери ол ужуражышкынга чүве чугаалаан, чили патриоттарны деткикпининиң чугула хемчеглериниң дугайында, фашистиг хунтаның кем-буруулуг үүлгедиишкиннеринге удур демиселдиле эп-сеткил каттыштырарыныи дугайын демдеглээннер.

Делегейниң Журналистер эвилели болгаш ССРЭ-ниң, Кубаның база Чехословакияның журналистер эвилелдери чили хунтаның кара-бажыңнарында болгаш хилинчектээшкин лагерьлеринде хоруудаттырган демократтыг журналистерниң амы-тынынга сагышемраң турарын илерткеннер.

Олар Луис Корваланны, шериг эрге-чагыргаларының хорудаалында чили журналистерии, Чилиде бүгү политиктиг хоруудаттырганнарыны доп-доралаан хостаарын негээп.

Галилейде ханныг шаажылал

ДАМАСК. (СЭТА). Тель-Авивтиң сионистиг чагырыкчылары Израильдиң колдуудада-ла араб чон чурттап турар районну — Галилейде чурттакчыларга удур хаиныг үүлгедиишкинии кылган. Арабтарга хамаарыжыг турар тер участоктарын күш-биле хунаап алырынга Израильдиң 500 мун чурттакчыларының бүгү-ниитии удурлажымышкып кампаниязының киржиичилеринге удур чоруткан полиция болгаш шериглер оларны тарады сывырышкан. Галилейниң элээп кээп районнарының тайбың чыскаалчыларынче ажыткан боодашкыныдан 6 кижи, оларның арасында бир школачы олген. 30 ажыг кижи болыглаңган. Израиль эрге-чагыргазар 500 ажыг чыскаалчыларны кара-бажыңнап алган.

Олурукчу үүлгедиишкинге удурлажып, киленгээн чыскаалчылар дыка хөй чурттакчылыг черлериниң кудумчуларынга орттеткеп машина дуглуларын-биле мооспактарны тургусканнар. Олар удурлажышкынның палестин шимчээшкинии деткээн кыйгырыглаарны сайлап турган.

Массалыг удурлажышкынга кампаниязынга холбаштыр чарлаан ажыл соксадышкынынга Назарет хоорайның чурттакчылары — барык 40 мун арабтар шуптузу киришкен болгаш Галилейниң өскедаа районнарының ажылчыларының хөй кезии ажылче үмээн. Чурттуң туруп келгенинең бүгү дургузунда араб чоңнуң ындыг массалыг хөделиишкинии болбаанын информация агентилелдерии онзалап демдетлеп турар.

РИМ. (СЭТА). Израильдиң Коммунистиг партиязының Кнессетте (парламентиде) болуу арабтарның чер участоктарын израиль эрге-чагыргаларының хавырарынга удурлаан дээш оларны полицияның болгаш солдаттарның хавыыг ёзу-биле шаажылаанынга шиитпирлээ-биле удурлажып, буруу шапканын аңаа келген медээлерде айтып турар.

Аргентинаның президентизиниң чугаазы

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның президентизи генерал Хорхе Рафаэль Видела национал телевидениеге болган радиога чүве чугаалаан, бүгү социал кежектерии «национал эде организастаашкынның эрге-ажызы» деп кады ажылдарынче кыйгырган.

Чурт эң тоогунуң чаа үе-чагазының кирген деп күрүне баштыцы демдеглээн. Хамыктың мурнунда «ол оон хөгжүлдезиниң мурнунда турган үе-чагазында тергиндээн саттынмакчы, террорлуг чорукту болгаш хоозун-меге аазаапкыпнар ыяштың чорукту узутказар ужуглуг». Эң чугула айтырыглар — экономикада кризисти, терроризмниң кедергээн, ажыл чокталышкынны, даартагы хүнге бүзүреллиң чогун мурнуизагы чазак шуут шиитпирлер — шыдаар аргазы чок боорга, Чепсектиг Күштер эрге-чагырганы бодунуң холунга алыр деп шиитпирлээнин Видела чугаалаан.

Шериг чазаанның мурнунда турар кол соруулгаларның биразинге генерал Видела эрге-чагырга органнарынга аргентиннерниң бүзүреллин катап тургузары болгаш иштики айыыл чок чорукту хандырары болур деп көрүп турар.

Бүрүне баштыңы шериг чазаанын даштыкы политиктиг угланышкынынга холбаштыр чугаалаан, кайы-кайызын-даа хундүлээринии, кады ажылдажылганым болгаш бот-боттарының иштики херектерине холгаарлаашпазының принциптериңе үндезилээш, делегейниң бүгү чурттары-биле харылаалаарны быжыглаарынче чазактын чүткүүр апаарын айыткан.

ТЕЛЬ-АВИВТИ БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израиль шериглериниң эжелеинде киргем араб черлерде болгаш Израильдиң бодунда-даа болуушкуннарыны Каттыжыкан Нациялар Организациязында сөөсаая чок хайгаарап турар.

Палестинаны хостаар Организацияның Каттыжыкан Нациялар Организациязында доктаамал хайгаарачыызының хүлээлгезин күүседип турар З. Л. Терази израиль агрессорларны төмээртыр негелдени кылган. Израильдер Палестинаның араб улузунга удур надыгдошкун үүлгедиишкиннериниң политиказын чорудуп турарын ол Айыыл чок чорук Човуделиниң даргазының адынга чоруткан биминиңде айтып турар.

Оларның девискизэрлерин эжелээрии үргүлчүлеп, сөөкзязы ыяштаар политиканы чорудуп, арабтарның черлериңе шериглэткен чурттанчылыг черлерии тургузар соруулга-биле күш-биле хунаап ап турарынга удурланганын илередири-биле палестин арабтар марттың үженде бүгү-ниитиниң ажыл сөөсадыышкынын чарлаан.

Араб черлерии ужур-дурум чокка эжелээр чорукту сөөсадырын Тель-Авивтен негээринче Палестинаны Хостаар Организацияның төлээлекчизи Айыыл чок чорук Човуделии ыяштаргаң.

Палестинаны хостаар Организацияның төлээлекчизиниң ол ыяштырыын араб чурттар ангазы деткип, КНО-нуң Чиңгине секретары К. Вальдхаймның адынга чоруткан чагаазында Израильдиң ындыг политиказы дээрге нижиниң эрге-шөлээзии болгаш хосталгазын каршызы-биле үрээн чорук-тур деп көрүп турар.

Лаосна дайын боон турган чылдарда онон муң нижи төрээн черлерин каггаш, чоруур ужурга таваржып турган. Шазанданының эрге-чагыргазы делгем районнарны «хостуг атнылажыр чер» ыяштыр дээш чонну күш-биле көжүруп-даа тургулаан. Көшкен нижилер ынчан «десленнер лагерьлери» дээр черлерге (үстүнде чүрүк) чылчыдыы-биле баш муңгаш аргастанып чурттаар ужурга таваржып турганнар.

Амгы үеде ол аяныг республиканың революстуг эрге-чагыргазы десмен нижилерни чуртунче катап көжүрер дээш улуг күштү салып турар. Көшкен нижилерге «Аэрофлоттуң» самаетгары дузалап турар (одаанда чувукта).

А. МИСЕЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

КОЛ КИЧЭЭНГЕЙНИ—АНЫЯКТАР ӨӨРЕДИЛГЕЗИНЧЕ

Аныяктарның өөредилгези—бүгү-ниитиниң херээ. Партияның XXV съездизинге аныяк ажыл-ишчилерниң ниити билиин бедидерин база бир чуртуда сорулга деп чугаалажып көрген болгай.

Ажылчын салгалдың ниити билиин, культурлуг деңнелин бедидер, бистиң чуртувуска улус өөредилгезиин хогжүдер болган: сайзыradыр талазы-биле партияның планнарын күүседирип — бүтү улустуң херээ боол турар.

Эрвин улуг эвес, колдуунда кодээ ажыл-агыйлыг район. Ажылчыпар болган колхозчуларның, ылаңгыя аныяктарның, ниити-политиктиг, күш-ажылчы идепкейн оларның ниити билиинин, культуразының өскенинден кол хамаарыжыр.

СЭКП Эрвин райкому бо айтырыгже кол кичээнгейни салып турар. Аныяк ажыл-ишчилерни бүгү-ниитиниң өөредилгезинче хаара тударын калбарымр талазы-биле чогуур хемчеглерни ажылдап кылган болгаш партия, комсомол организацияларынга, ажылчы чоннарның чер-чер Советтеринге, бүдүрүлгелер болгаш колхозтар удуртукчуларынга аныяктарның чедишкинниг өөренирингге таарымчалыг байдалдарны тургузар талазы-биле улуг ажылдарны чоруткарын даскан.

Өөредилге-консультастыг пунктуларның ажылы партия райкомунуң, райкүүскомунуң хүн бүрү доктаамал кичээнгейнинде товүүде турар.

Партия, комсомол, профэвилел комитеттериниң хуралдарынга, семинарларга ажылчын аныяктарның өөредилге, кижизидилгезинге хамаарышкан айтырыгларны үргүлүү чугаалажып турар. Чер-черде бот-өөредилгелиг школага дузалажыр комиссиялары тургустунган. Ол комиссияларда партия, комсомол организацияларының бүдүрүлге черлериниң, школаларның төлээлери кирип турар. Олар бот-өөредилгелиг школага өөренирилерге таарымчалыг байдалдарны тургузарынга боттуг дузаны чедирип турарлар. Чижээ, Кызыл-Сылдыстың өөредилге-консультастыг пунктузунуң (эргелекчизи Д. Баезын) ындыг комиссиязын депутат Зинаида Нопту эки удуртуп турар.

Ынчангаш районда аныяктарны ажылдавышаан өөредирининг планы чылдан чылче күүсеттинип, школаны араказар чорук эвээжеп, өөредилгениң шыпары экижээн.

Нарынмын, Кызыл-Сылдыстың, Бай-Даһының өөредилге-консультастыг пунктуларының башкылар коллективиниң эки түңнелдерни чедип ап турар.

Ынчалза-даа Эрвинде, Моренде өөредилге-консультастыг пунктуларының ажылы амдаа чогуур деңнелде тургустунмаан. Моренниң өөредилге-консультастыг пунктузу эргелекчизиниң ажылынга харыысалга чогундан ийнги чартык чылдан этелеп доктаамал расписание чок, журналдарны чеге долдурбайн ажылдап келген. Ам ол пунктуну П. С. Ижи эргелекчилээр, анаа бо хүнерде хой-ниити организацияларының, башкылар коллективиниң талазындан улуг дуза негеттинип турар.

Чамдык бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары чүгле ажыл планын күүседирипче кол кичээнгейни салып, ажылдавышаан өөренип турар аныяктарга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бербейн турар.

Колхозтарның, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары өөренип турар аныяктарга моральдыг болгаш материалдыг дуза чедирерининг аргаларын дилеп тып, экономиктиг онаалгаларының күүседеминден ангыда, ажылчын аныяктарның ниити билиин бедидеринче утпаңган хемчеглерни ап, маңаа түскей акша-хөреңгини үндүрүп, ажылдың күүседеминиң түңнээрде, бо чүүлдерни база демдеглеп көрүп турары эргежок чугула.

Р. КНЯЗЕВА,
Кызылдың турум болгаш бот-өөредилгелиг школазының методизи.

Москваже доот ужар апаар

Тоску беш чылда тыва ушудукчулар ЯК-40 болгаш АН-24 самолёттар, МИ-8 вертолёттар-биле үш чүс муң чедир пассажирларны болгаш ажыл-бүрү чугула чүктерни чыл санында дажыглап келгеннер. Тываның чаа-чаа агаар оруктары чүгле бодунуң деңнелиниң эвес, харын база өске областар, крайлар, хоорайларже немежин турар. Апрельдиң 1-ниң хүнүнде Красноярск, Иркутск, Абакан болгаш Улан-Удэ хоорайлардан ажыда Кемерово, Томск болгаш Барнаулче ЯК-40 деп реактивтиг пассажир самолёттары ужуп үнүшкен. Ол — чаа агаар оруктары-дыр.

Бо хүнде Тываның самолёттар болгаш вертолёттар четпейн турар чурттакчылыг черлери чок деп чугаалап болур. Ынчаарга онгу беш чылда республика агаар оруу-биле чурттуң аазын наң хоорайлары-биле тудуш харылзаалыг болур. Эң млаңгыда бо чылдың дөртку кварталында Кызыл — Москва аразынга амгы үениң дүргей ужар, эң таарымчалыг самолёттары дорт чоруп турар апаар. Ол ышкаш чоокку чылдарда Кызылдан Алма-Ата болгаш Ташкент хоорайларже агаар оруун ажыдарыкмың арганы база өөренип көрүп турар. (Бистиң корр.).

ЭСМ ПАССАЖИРЛЕРГЕ

МОСКВА. ССРЭ-ниң Хамааты ужар чүүл министерствозунуң агаар харылзаазының Кол агентилел черинде информация-башкарылганың чаа системазын тургузар ажыл дооступ турар. Ону амгы үениң болбаазырангай электроннуг санаалга техниказынга үндезилеп кылган. Амгы электроннуг санаалга машиналары самолёттарның расписаниезиниң, шимчээшкинниниң, тарифтериниң болгаш өске-даа дыка хой чүүлдериниң дугайында, агаар транспорту-биле пассажирлерниң, чүктерни сөөртүрүнүң дугайында эргежок чугула медээлерни пассажирлерге дыңнадыр аргалыг апарган.

ЧУРУКТА: телефон дамчыштыр харыы бээр черниң оператору Надежда Лыткина электроннуг санаалга машиназындан медээни ап тур.

Б. КОРЗИНИНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КУУГЕЙ ТОЛОСЕВ, алтай чогаалчы.

КАРАМАЙ

● Чечен чугаа ●

Чашкы шаңыста сүрүнүң дарганнаар черинниң херимнинг иштинге ойнаарынга дыка-ла ыпак бис. Ары хүнү бадыр аржая дадарып калган сиген кезер машиналар чоогунга бистиң үнеринвис үзүктелбес тургулаан. Карамай даай ынчан колхозтуң дарганы бооп ажылдап турган чүве.

«Эй уруглар, юбкаларынар демирлерге ора соктуруп алдынар. Тарап чоруңар. Кайының кээп турар уруглар ыйлаап бо»—деп бир-ле катап бистерни көрүп каап, хыйлаы берди.

Дарганның бисти «уруглар» деп адаанынга байгы-ла сеткилиинстең шыжыккаңывысты илередип, узун хөйленгеривистиң чедерин дагбышаан, хая көрүнгүлей берген бис. Кырган чопсүмген аңгыы хөрээп ажытыпшаан, топтуу-биле мынча диди: «Эрлер ышкажыл. А мен уруглар деп бодадым. Эрлерни дарганнаар черже киирип болур мен». Ооң дарганнап турар чери найгамчык-ла! Ышкам казанактың бүүргей чырыын оттур чаа, эрги демирлер чыткылаар. Бистиң думчуктарыска хөмүрүт, демирзиг чыттардан аңгыда аътсыг чыт база мээп турган. Ишек бели дег хеверик кара чүвениң чоогунда хөмүр бузавдуларының ягаан-кызыл оттары ямиреңзээр. Хеверик чүвениң адын хорук дээр болду. Карамай даай хорүктүң тудазы болур чинге ыяштыг өрү-куду чайгагылаптарга, хорук «тыпып-да» эгеледи. Өкпең оттар баштай кып-кызыл апарып, ооң шуут агара-агара келзе, кыва бердилер, а оларның аразындан чингежек чалбыраактар өөрү аттыга бээрге, отчугаштар кыдыгларынче хөлүү-биле самнап эгеледилер. Ынчан дарганнаар чөр иштп дыка чырык апарды. Карамай даай хорүктү базарта, бүгү-ле чүвениң аңаа эвес боол турарындан ийикпе, сактырга хорүк хөгжүм үнүп үлүгүп, ыяп-даа тудуп турган ышкаш. Ынчан Карамай даайның арын-шырайы ажыыксып, бүткүр бодунуң шимчегирип дендеп баар.

Холдарынга улуг демир кыскашты алгаш, ооң-биле кыпкан хөмүрлериниң ортузунче суп киирипти. Чаштанчылар үжүгүп-ла турлар, а Карамай даай хорүгүн басшаан. Чалбыыш ам мөөрей эгеледи. Демир баштай кызып, ооң агара бээрге, демгиле кыскажы-биле доңгу кырынче үштүп салыпты. Эң-ле солун чүвениң эгеледээп бо. Ам Карамай даай моң маскапы тудуп алды. Хөлчек-ле аар маска ийин—мен ону чүгле бүгү-ле күжүм-биле көдүрер турдум. А Карамай даайның холунга ол ойнаарап-ла. Бир каккан—имиледе кызыл чаштанчылар агаарже тарай бергеннер. База бир тутсурга, демир ыйлып калбарган. Ооң соонда—демир ескө хевирже кирип, кып-кызыл өңүн ягаан-кызыл өңге солупту, а оон кеж апарды. Карамай даайның бага бир шимчээшкинниниң соонда, демир соок сугаар деспи иштинде чыдыр.

Изит демир супкан сут шимгейндир хайны бээрге, казанак иштп өкпең бус-биле дола берди.

Боостаага ышкамы хөлчок —тынары берге. Үр-даа болбаазда, туман аразындан Карамай даайның селбегер бажы көстүп келди. Карактарының индазында өөрүшкүлүү хөлчок, бир-ле чүвени химиренмишаан, дожүде ижеңген турар.

Карамай даайга ынак бис. Ооң дарганнаар черинге база. Кижи бүрүзү өзүп келгеш, аңаа дузалакчы болуп ажылдарын дыка-ла күзээр. Ийе, Карамай даай биске база-ла тоомча чок турбаан. Ындыг болза демир каскыштарны канчап кылып бергенив?! Ёзулуг оорүшкү биске ол-дур!.. Ол каскыштар-биле чоок-кавының аргаларындан айлап, бестээр турдувус.

Бир-ле катап дадарык сиген кезер машиналар аразынга ойнап чедип келгеш, Карамай даайның: «Эй, уруглар!» дээн бистп баштактанып кыйгырган үнүп дыңнавадывыс. Арта казанак ажынның кара хаалгазы безин оскүссүрей берген ышкаш болчук. Ыпаар каш катап кирселедивис. Агаары соок болгаш ол шык. Дарганнаар черниң чыды безин өскерлип калган. Карамай даай чокта.

Кырган дарган чок апарган деп ол-хүн дыңнаан бис.

Бүгү суур хоорждудагеге келген. Кажап кыргеннь хоорждүп каапкапның соолунде кажыдаан кырганнар мынчаар чугаалажыр чораан: «Бодулуң соруг-биле чоруй барбаан... Моңгунда хан-кучук ыжыктар, эриперинде шыйбактар. Коңчуг-ла чүве-дир пйин. Бодуңуң оруунга чүү таваржырып ким-даа баш удур билбес»..

Биске баш бурунгаар сагыдырып каан: «Кежээлерде бажыңнарыңардан үнмеңер. Карацгыда аттарыңар адажып чугаалашпаңар. Ырлажып черле болбас...»

Шак ынчаар бистиң чурттагывыска баштайгы кажыдаадың келгени ол. Ол бистерни каттыштырган болгаш ким-даа кижи бүрүзүнге үнелиг чүве-дир деп чүвени билиндирипкен... Кежээ дужуп кээрге-ле чыгыыл алгаш, кайы-бир-ле оглерниң бирозинче кырганнарның коргунчуг чугааларын дыңнаар дээш чоруптар бис. Коргунчуг чугаалар-даа эгелээр. Хой кежи чагымны эжингеш, бир-ле кырганның ооргазынга чоленип олуруп алгаш, ол элдеп-хоолуп чугааларда болуп турар чиритим таварылгалар дугайында дыңнаваш, кортканымдан кыргинним ооргазынче дам-на сыңаып. моорай бер чазып олургулаар мен. Чамдыкта дүнү өттүр-даа дыңнап каапкан болгулаар...

Ёзулуг ыядыры деп чүл дээрзин ынчан көрген мен. Оң мынчаар болган чүве. Бызаа кадарып чораан мен. Үенин сыбазы-даа ковчуг, чалгаралчыы-даа хөлчек. Үе эрттирээрп-биле арга кыдымнга кызыл-каттап эгеледим.

Дараазында мыжыраш-кат сыптарынга чедип келдим. Көвейин канчаар силер. Бирээзип ап чыдырында, артыңдаазы чаагый көргүзер, а ооң мындында он-ону-биле кыза бергеп тургулаар. Мыжыраш-катка таварылгаш, бызааларым дугайын уттуп ап-тыр мен. Билип көэримге, оларымның барааны безин чок. Дилеп халып чоруплаткан мен. Өрүкуду ыяшаан—кайда-даа чок. Ам канчап бажыңче дедир чанарым? Мындыг таварылгаларда аңам шуут эттеттер. Ону оюп артери-биле чүнү бодап алза экиз? Аарыычаңнаар бе? Канчаарын?! Бажым дээскинин, кулаам шанчып тур дизе чүл аңы иштим аарып тур дээр чоор бе? Бүзүревестер. Холумну аңы будумну балыглапсымаа чүл? Бажыңымга хаинып чеде бээримге, аваам мээң даай-аваам эвес-ле болгай, көэргевес... Канчаар балыглаттынып аарының дугайында катап-катап бодаңыпла олурдум. Хепертен орук ортузунда лагыр-лутур будуктарлыг кургаг ыяш дазылын көрүп кагдым. Мээң камгалакчым ол-дур! Маңнап чеде бергеш, улуг эргээм-биле ээ чидиг будуузундан сегирип алгап дораан, дазылды ажа хөлый бердим. Караам безин шийип четтиксээп мен. Эргээм кадык хевээр болду. Ыыт-дыр — деп бодаңып алгаш, адыкпык иштинче дүкүүрүнгеш, база бир катаптадым. Чүү-даа болбады. Хорадан эгелээп мен. Кандыг ор дээрил аап мени, эргээн безин кемденип албас деп иштимде бодумну чектедим-даа. Ынчалзада бужар эргек балыглаларын күзевеп. Сагыпсыраарым хөлчок. Өдү-даа бердимзе, менээ алкырбас ышкаш. А ооң соонда олүрүү менээ хомудаңчыг апарды, ынчангаш бажа-ла катап бар шаам-биле аарыырын күзей бердим.

...Байыңымче кадык чанар үзкүрга таварыштым. Суурга чоокшулап келдим. Хөңгүмүүн багайы-даа хөлчок. Чевер-ле кызыл-биле чоруп ора. Карамай даайның хөөрүнүү чап-чаа мортуун көрүп кагдым. Хевертен бажымга бир бодаа каре дүштү! Баяңыңымга ооңум чоокшулап келгеш, эжикте ажылыптым.

— Кана чалып чордуң?— деп, аваам бо келди.

— Авай, аарый бердим.

— Бызааларың чүге эзе иттиң?

— Аарыы тур мен.

— Шынап-ла, аарый бергенин ол ышкажыы!— дээш, аваам таа будуу ышкыныпты оң холу-биле сегирип алды. Шыпкыыш селеме эвес-ле болгай. А мээң холдарым демир дөстүрүлгер база-ла эвес. Шыпкыыш үнүү чаңгыланы-да берди. Оон эъликте деттеп чери ылап диди.

— Авай аарышкылыыш. Аргага Карамай даайга ужурашпадым, авай. Коргунчуу хөлчок чорду. Бажы селбегер.

Аваамның холунда шыпкыыш ышкавейн барды.

Карактарын менче ажыды көрүп келгеш, аваам:

— Чүнү чугаалап турарын ол?! Аъдының бажы хоя бергеп кижиниң, а сеп адын адап де...

— Авай, дүште дедир-даваннар каапкалап чордум. Оон соолуңде. Дыңнаалаарымга бир-ле кижи артымда кел чор... Хая көрүдүм: Карамайның бажы... холу-даа чок, буду-даа чок, бели база, а чүгле бажы чорун ор... Селбегер баш, а карактары хүлүмзүүрүп чоруур. «Мээң демир каскыжымны экжел!»—диди. Оон соонда чүү болганын билбестир мен. Аарып тур мен авай. Чыдып алзымза.

Аваамның ариы ак тос дег апарып, карактары кылаңайлы бердилер. Чаагын куду карак чаштары саагайны бергеп. Аваам сиригээп холдарыбиле мени куспактапты.

Аваам ыглавышаан бажымны суйбап, чугаазының эгеледи: «Эх! Мээң оглум чүнү кылыы каапыл? Чүге мээң оглумну алырын күзеп турарыл?... Чүү дээш?...».

Шынап-ла мени аваамдан биилеп апаар дээш чүве-биле домей, ботка хомудапчыып. Аваамның мен дээш ыглап орарынга ышпашпайн, кады ыглап эгеледим...

Ынчыг-дыр. Аваамны мегелээним дээш. Ам оон дугайын чугаалап ыдавас сеп. Аваамның мениң кижилыы кайы хире ыяорын ынчан караамбыле көрген мен.

Ынчангаш ол хүн аваамга кажан-даа меге сес чугаалавас, кажан-даа кижилерни мегелевес деп бодумга дамчыраалаан мен.

Ол сөстеримге бо хүнге чедир шынчы болуруун кызып чоруур-дур мен.

Ону канчап уттур боор...

Б. КУЖУГЕТ
оруузундан очуулдурган.

Шыдыраага бодал херек

ОЛИМПИАДАНЫҢ ҮШКҮ ЭЭЛЧЭЭ

«Шын» солуннуң редакциязы шыдыраа композициязының эгелекчилериниң бирээзин, шыдыраа бодалгаларының чогаадыкчызы С. Лобзута тураскаатказ шыдыраа олимпиадазын чорудуп турар болгай. Олимпиаданың ийиги эзлээнин бодалгаларын бистиң солуннуң дыка хой помучукчулары бодаап чоруткан.

Оларның аразындан Р. Чанчып, К. Сат, С. Хомушку, Д. Чечекпаа болгаш С. Ондар олар ийи бодалганын ийилдирип кончуг шын бодаап, өскелерни мурнай берген. Өске чагаалардың авторлары колдуунда-ле этюдту шын эвес бодааннар. Ам ол бодалгаларны канчаар шын бодаарын көрөолидер.

«Үш көштен мат» деп бодалганы мынчаар бодаар: 1. Лg6! Сg5 2. Лf2 келир көште мат. 1. Лg6! Се3 2. Лg3 келир көште мат. 1. Лg6! Сd2 2. Лg2 келир көште мат.

Маргылдааның баштайгы хүнүнде бистиң могелеривис аймактың бирги шилиндек командазы-биле ужурашкап. Ол командаңың составы дараазында могелерден тургустунган: Эң чиик деңгээ аймактың чемпиону, ийнги разрядчы Басан Жамсран, 52, 57 килограммнарга, бирги разрядчылар Элбэг Дорждэрэм биле Цэвээний Дагвадорж, 62 килограммга, бирги разрядчы, национал хүрешке Моолдуң аразынан шолалыг могези Даш Ойдов, хостуг хүрешко делегей маргылдаазының чеди дакпыр кыржикчизи, спорт мастери Бавуу Намшил (68 кг.), аймактың чемпионнары Монхийн Янжив (74 кг), Батын Туменелзэй (82), 90 килограмга спорт мастери, национал хүрешке МАР-ның начын шолалыг могези Цэрэнгомб Лхамаа, бирги разрядчы, аймактың чаан шолалыг могези Дорж Дашдаваа (100 кг) болгаш эң аар деңгээ Убса-Нур аймактың аразынан шолалыг могези Данзан Хуландсамбуу олар хүрешкеннер.

Ол ужуражылгага ниити сан 5:5 бооп, хайым кыздыр доозулган.

Маргылдааның дараазында хүнүнде ийнги командазы-биле ужурашкаш, оларны 7,5:2,5 салга тиилээн бис.

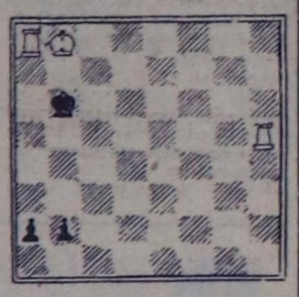
Хүрештиң үшкү хүнүнде бистиң республиканың спортчулары Убса-Нур аймактың эң шыырак могелери-биле маргышкан. Маңаа Тыва АССР-ниң шилиндек командазы хевистиң эзлерин 6:4 салга ойнап алган.

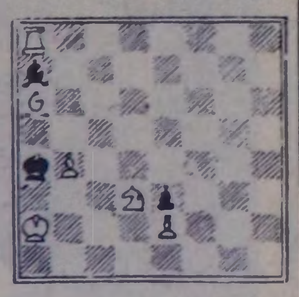
Мартның 28-те национал хүрешке аймактың 13 эң шилиндек, бистиң могелеривистен Ооржак Чадамба, Виктор Попов болгаш бо түүлдүң автору хүрешкеннер. Маңаа Моол Арат Республиканың арзылаң шолалыг могези Даш Ойдов шүүлген, бистиң могегис Виктор Попов үжүүрлешкен.

Убса-Нур аймактың чону маргылдааны улуг сонуургалбиле көрүп, хостуг хүрештиң парын, чараш, ёзаалгыр аргаларын эки билир деп чүве илдең болду. Кажан моге кижи чараш аргаңы ажыглаарга ийикпе, азы удурланыкчызын октаарга бистиң-даа могелеривиске, боттарының-даа спортчуларынга деп адыш часкап, ооруп байыр чедирип турдулар.

Шак ол эш-хуузунуң ужуражылгазындан бистиң-даа могелеривис, ол аймактың-даа могелери дыка хой ажыктыг, эки түүлдерни билип ап, аргадуржулгавысты база байыттывыс.

О. ДАПЫЛ,
маргылдааның кыржикчизи.

Н. ШИШИГИН,
шыдыраа спортунга ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат.

Н. Ондарның «ЧАС КЕЛГЕН» деп чураан чуруу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 3-ТЕ
МОСКВАДАН

7.40—«Ала-челер, сылерге».
8.10—А. Островскийниң ырларынга хамаарышкан ламчымдыга. Өнүүт.
8.20—«Хой саңныг эки барааннар дээш».
8.50—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
9.20 — «Моорай-күскелер». Мультфильм.
9.40—«Шуптуузуп билип алыксап тур мен». Киножурнал. Өнүүт.
9.50—«АБВГД-лээр». Өнүүт.
10.20—«Кадыкшылга». Эртемпептередилгелиг программа. Өнүүт.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Уругларга фильм. «Мергежилгиг томаартыкчы». Уран-чечен телефильм. Өнүүт.
12.20—«Кадыкшылга». Эртемпептередилгелиг программа. Өнүүт.
12.50—«Дирол амытаннар орамында». Өнүүт.
13.50—Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Бостонның хой талалыг аммыралы». Автору — Валентин Зорин. Өнүүт.
14.20—«Топ телевидение экранынга бир-ле дугаарында». Московат аттыг күүшениг академиктиг театрының шинги. «Элдептиг миссис Сэвидж». Автор — Д. Петрик. Өнүүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чапсар.
17.40—«Хореография талазыбле бичии көргүзүлер» Ленинградтан дамчыдыгга. Өнүүт.
18.10—«Москоу ньюс» солуннуң шаңналы дээш спортчу гимнастикага делегей маргылдаазы. В. И. Ленин аттыг Топ стадионнуң Спорт орулуулар дамчыдыгга. Өнүүт.
18.50—«Сылерниң чагааларыңар ёзугаар». Музыкалыг программа. Өнүүт.
19.30—«Поэзия». В. Солоухин.
20.00—Мелодээр.
20.15—«Күүгүнениң соңгу чүктүн орус улустуң хорунуң концерти». Коллективтиң 50 чылынга. Өнүүт.
20.55—«Чурукчулар дугайында чугаалар». В. Фаворский.
21.20—«Литература чогаалдарын экранжыдары». «Үнелиг даштан кылган билектээш». Уран-чечен фильм. Өнүүт.
22.50—23.00—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чер биле дээр аразында» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ытты пароходка орнап тур мен» 9.15, 10.40, 14.05, 15.35, «Ак платье» 12.15, 17.05, 18.55, (узаткан), 22.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кара чаңгыс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Фашист — Эрес эзир» 15.00, «Зузудан оваартым» (2 серияныг) 17.00, 20.00 шактарда.

Кызыл КАП-завод 1968 чылда Леонид Михайлович Поповтуң адынга тывысканы 064841 дутаарлыг чолаачы шынзылгазының читкен ужурулдап ону күш чок деп санаар.

Редакцияның адреси: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң оралактыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культуро киллизинин 2-23-54, сөөлө ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетүүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-50-22, солун келбейн Саргаада 2-32-75 телефонче болгаар.
Гирам 17031. ЧАГЫГ № 673.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00530.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 81 (10066) | 1976 чылдың апрель 4, воскресенье | 1925 чылда үнезилеттинген | Өртээ 2 бот.

Тараажының курлавыры — химия

Чеминчидилгелерни, ууш кемзалалының химиктиг чепсектерин үре-түңнелдиг кылдыр ажыглаарывыга үнделгилээш, черниң ууш-дужут-күрүм бедидериниң өөй келген айтырыларын Москвага апрельдиң 2-де доозулаан Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга чугаалажып көрген. Чер болгаш мал ажылын интенсификастаарының чүвүде чүүлү болуп турар бүдүрүлгени бүгү талалыг химизастаарының калбак программалыг бистиң чурттуста боттанзырып турар деп, ооң киржикчилери демдеглээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде бат үдур көргенин ёзугаар кодээ ажыл-агыйга минералдыг чеминчидилгелерни чорудуп бээри онгу беш чылдың тончузунде 115 миллион тонна чедер. Фосфорлуг чеминчидилгелерниң үлүг-хуузу ниити ундуруушкунның үштүң бир кезии кылдыр, холушкан чеминчидилгелер бүдүрери барык-ла дорт катап өзер.

Ам кол чүве — химия индустрилизимың берип турар ачемизи мергежилдиг, ажыл-агыйжы ёзугбиле, хумагалыг ажыглаары болур деп, чөвүлел хуралга онзалаан демдеглээн.

(СЭТА).

Бөгүн — Геологтуң хүнү

Комсомолчу Александр Булатов Саян геологтарның бөлүүнде гидрогеолог болуп ажылдап турар. Ол Саянның шыгжалыырларын өөренип көрүп, гидрогеологтуг байдалдарны шинчилээриниг үлүг үлүг-хуузун киирип келген.

А Булатовтуң кылган ижинден үнелиг даз-дугумуң курлавырлары ажыттынар, ооң түңнелдери көстүр. Александр чүгле бедик мергежилдиг специалист эвес, харын база идепкейлиг хөй-кинтичи. Ол болза бөлүктүң хака солуунуң редколлегия кежигүнү болбушаан, комсомолчу прожекторда база киржип турар.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

МЕЛИОРАЦИЯ БОЛГАШ СУГГАРЫЛГА

Көдээниң ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын изин-биле деткип, ону ажылынга удуртулга болдуруп турарлар. Онгу беш чыл — көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыын, продукцияның шынарын бедидериниң чаа үе-чадазы болганы оларны улам өөрүп, күш-ажылчы хей-аъдын көдүрген.

СЭКП-ниң XXV съездизи чер ажылындан магадылалдыг дүжүттү алырынче улуг кичээнгейни угландырган. Ол чүл дээрге-ле, мелиорация болгаш суггарылга ажылын экижидери. **«Суггат чок черлерге бодааргa, суггаттыг черлериниң мурнакчы ажыл-агыйлары 3—4 катап хөй дүжүттү өстүрүп турар. Оларның дуржулгазын ажыглап, кадрларны белеткеп, чер бүрүзүнге ыңдыг көргүзүглерни чедип алыр херек»** деп, СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинге чугаазы мелиораторларга болгаш суггатчыларга орук айтыкчызы болур ужурлуг.

Бистиң чуртувуста амгы үеде 25 миллион гектер суггатгыг болгаш кургаткан черлер бар. Бо беш чылда оларның кырынга 9 миллион гектар ыңдыг черлер немежир. Ооң түңнелинде тараанын ортумак чыылдазы көвүдээр, мал чеми культураларның шөлү калбарар, бир гектарга онааштыр дүжүдү бедирир болгаш бижыг чем-суур тургустунар. Партияның көдээ ишчилер мурнунга салган бо сорулгаларын күүседиринде, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин мелиорацияга болгаш суггарылгага нептередирин дүргедедири, суг ажыл-агый тудуун болгаш ооң ажыглалын улам ыкай индустриализастаары, суггарылганын депшилгелиг аргаларын ажыглаары, мелиоративтиг системаларны башкарарын болгаш механизастаарын хандырары чугула дээрзи билдингир.

Бистиң республикада суггаттыг черниң шөлү 63,7 муң гектар четкен. Ооң 27,5 муң гектарында инженер-дерилгелиг ажылдар кылдынган, а 10,7 муң гектар чер чаашкынадып суггарарынга белеткеттинген. Бо суггаттыг черниң 44,9 муң гектары тарылга шөлү, өске артканы — одар-белчир болгаш сиген шөлү. Тыванның тараажылары ол суггаттыг черден 1976 чылда 24 муң тонна тарааны, 10 муң тонна картофельди, 9 муң тонна ногааны, 12 муң тонна хөй чылдыг сигенни болгаш 18 муң тонна кукуруза масссазын өстүрүп алыр ужурлуг. Ол дээрге, бир гектар суггаттыг черге онааштыр тараа культураларының 15,8 центнер, картофельдиң 90 центнер, ногааның 121 центнер, кукуруза массазының 155 центнер дүжүдүн алыры-дыр. Чер-черде партия организациялары, партбөлүктер болгаш коммунистер бо белен эвес сорулганы амыдыралга боттандырар улуг үүлеже ажылчы чонну мобилизастаар болгаш боттары мурнуку одуругга турар ужурлуг.

Кандыг-даа ажылдың чогумчалыг болуру быжырымчалыг белеткелден хамааржыр. Ынангаш бүгү суггарылга системаларын, машина-техниканы амдыгааштан септеэр, кадрларны четчелээр, оларның өөредилгезин организастаар болгаш ажыл планын тургузар, күштүг хуваар херек. Бо хүннерде ажыл-агыйларда чаашкынналыр 144 машинаның үгле 60 хуузу белен. Барыын-Хемчик районда ыңдыг 20 машинаның 7-и, Кызыл районда 14-түң 8-и септеттинмээн. Чаашкынналыр машиналарның машинистериниң өөредилгези чамдык районнарга ам-даа эртпээн. Элээн хөй районнарда суггатчыларның байдалды база-ла ыңдыг. Ооң ыңай суггатчылар, тускай эртемниглер чедиишпес ажыл-агыйлар эвээш эвес.

Өөктүң болгаш Шекпээриниң буга ооруглары чаартыры чугула. Элегестиң суггарылга системазында эде кылыышкынналар ам-даа доозулбаан. Ында кол буганың унунда болгаш ооруунда кылыр ажылдар хөй. Межегей унунда ногаа өстүрер черде суг четпээн, Көк-Тейниң болгаш Медведевканың суггарылга системалары чедир тудтунмаан. Барлыктың суггарылга системазының хөй кезии ажыглаттынмайн келген. Бо болгаш өске-даа чижектер мелиораторларның ажылын экижидерин негеп турар.

Республиканың суггатчылары 1976 чылдың тарылгазынга 3970 гектар черни күзүн суггарган болгаш 3290 гектар чёрни кыжын доштадырган. Суггаттыг черниң тарылгазынга «Революцияның чалбыжы», «Алдан-Маадыр», «УТКА 25 чылы» совхозтарның белеткели чүгээр. Ынчалза-даа элээн хөй ажыл-агыйларда бригадалар болгаш звенолар четчелеттинмээн, тускай хеп саттынмаан, ажыл планы бадылаттынмаан болуп турар. Суггаттыг черлер органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелер-биле чедир хандыртынмаан, шуут чемишчиттинмээн шөлдер безин хөй.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарында **«Черни мелиорастаарын калбак хемчээлдерге үргүлчүлээр... Суг курлавырларын улам эки ажыглаар»** деп дорту-биле айыткан. Ындыг болганда Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйларының министерствозу, суггарылгэ системаларының эргелелдери, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери суггаттыг черни долу ажыглаар талазы-биле дээштиг хемчеглерни дарый алган турарын партия организациялары чедип алыр ужурлуг.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

«Кызыл тудуг» эргелелиниң Вячеслав Ульяновка удуртқан дашчылар бригадазы бо чылдың башталгы кварталында бедик көргүзүглерни чедип алган. Бригада партияның XXV съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чарышка эргелелдиң бригадаларындан барган черши база алган.

Олар марттың планын ажыр күүсеткен. Бригада кежигүнү Григорий Калзан тудугга 1962 чылдан бээр ажылдап келген. Ол Ленин болгаш Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи, республиканың сурагыг тудугжузу Оюн Калзанның оглу-дур. Адазының соон ол салган, ажылчын ажыгның толештир дайынчызы болган. Ооң эжи Александр Дере база бедик мергежилдиң дашчызы.

Бо бригада бо хүнде дортку микрорайонда 110 ааш-шыл чурттаар бажыңның тудуун доозуп турар. Шалыпчы бригаданың кежигүнери партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кылынмак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Г. Калзан (оң талазында) биле Александр Дере.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ЭГЕЛЕЭЭШКИНИ

СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң бюрозу онгу беш чылдың баштайгы ийи чылларының бүдүрүлге планнарын Октябрь революциязының 60 чыл ооюн байырлалынга чедир хуусаа бетинде күүседир дугайында хоорайның мурнакчы коллективтериниң инициативазын деткээн.

Ооң эгелекчилериниң бирээзи, тоску беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллективи болган. Разрезтиң дагжылары дериг-херекселдерни долузу-биле ажыглаарының, фондуну дедир эгидерин көвүдеринниң күсели-биле ийи чыл дургузунда бир миллион 360 муң тонна хөмүр-даштыг тыварын 1977 чылдың ноябрь 7-ге чедир күүседир, хереглекчилерже планнан ажыр 127 муң тонна хөмүр-даштыг үдүрүп чорудар деп бедиткен социалистиг хүзээлгени алган. Дагжылар 1976 чылдың бирги квартал планын март 11-де күүсеткен.

Үстүнде коллективтиң чагаг эгелээшкинин деткип, бо талазы-биле организастыг ажылдарны чорударын хоорайның үзеттүр бүдүрүлге, тудуг, транспорт черлериниде партия организацияларынга бюро дааскан.

К. ХЕРТЕК.

Ак-Довуракган медээ

ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЕГДЕ

«Тыва даг-дугуу» комбинаттың ийиги эвлчээнниг кол корпузунуң 24-кү демдээнде операторлар өртээли ажылдап, ол ам даймычы төптүң штабы апарган. Улуг орээлдиң ортузунда кожа салыы каан ийи столда техниктиг аппаратуралар чанында бөлүк әр, хереэжеп кижилер олуруп турар. Ол дээрге ээлчег начальниктери, технологтар болгаш оске-даа тускай эртеминг специалистер-дир.

Оларның мурнунда янзы-бүрү схемалар турган карталар, а орээлдиң бир чатында улуг щитте база-ла янзы-бүрү өжүп, ыыш турар чырыктар коступ турар. Ол дээрге корпуста ажылдап турар конвейлериң, машиналарның схемазы-дыр. Ооң бүгү чүве көстүп турар: кайда чүү үрели бергенин, канчаар ажылдап турарын оортан билип алыр. А оператор корпуста бүгү-де ажылдап турар улуска дыңнадыгларны, медээлерни берип, рапорттарны хүлээп ап орар. Өрээлдиң кирер эжик аскында база ийи столда ажылчын хептит узуг бар. Ол — дежурный слесарьлар, электриктер-дир. Кайда-ла чүү үрели берген дээр болдур, дораан олар баргын кыап каар.

— Бо-ла болгай, бистиң ийиги ээлчегнин начальниги — деп, таныырым мастер Хомушку Кек-оол, узун, аныяк эр-биле мени таныштырды.

Ол дээш эртеминг, аныяк специалист, моон мурнунда даг-дүгү бүлүрер хоорайның арыглаа фабриказынга үр үеде ажылдап турган болду. Ооң биске чедип келгенинден бээр уламаа бир чыл болур. Бедик мергежилдиг аныяк кижи ийиги ээлчегниң дериг-херекселдерин шевээрингe, орта аныктарны өөредиринге улуг дузаны чедирип, бодунуң кыымак, негелделинбиле мактанды чедип ап турар.

— Бо хүннерде ийиги секцияда бүгү-де дериг-херекселдерниң шенелдези чоруп турар. Кол ажыл ам бирги секцияда, ыыпда шенелделерин чорудуп, дериг-херекселдерни кылыш турар — деп, ол чырыш турар щиттерде лампочкаларжо айтып, кайда, чүү канчаар ажылдап турарын чугаалай-дыр.

— Бүгү-ле чүве шупту чедиишкиниг чоруп турар дээрге хоржок, үрелиишкинер база болгулай бээр, ону ол-ла дораан кылып турар бис — деп ол улаштыр чугаалай-дыр.

Ол ыыпкаш ээлчегде бедик мергежилдиг мастерлер, машинистер, регулировщиктер, савалакчылар барын, оларның Тоpostoн чуртка бедик сорттуг даг-дүгүн бээрингe беленип ол демдеглей-дир. Ам бүгү күштү бирги секцияны бүрүнү-биле шенеп ажылнадырынче утпан, ийиги технологтуг шугумну ажыглалта киирери-биле монтаж ажылдары чоруп, чоокку хүннерге чедир 24 үүрмектекчилерни, 60 ажыг агаар сорлуурукчуларын ажыглалта киирген болгаш технологтуг шугум-биле үүрмектээн даг-дүгүнүң концентрадын алган.

Дериг-херекселдерниң шенелделери үргүлчүдеп. чедир кылдынмаан үүлдерни чоокку хүннерде доозар дээш бүгү күштү үзүлеп ажыл-херек хайнын, операторлуң чидиг үнү бүгү корпус иштинде чаңгыланып турду.

Х. МОНГУШ.

ЧАА ТЕХНИКА

Бистиң республикадың колхоз, совхозтарынга хереглээр кодээ ажыл-агый техниказы хүн бүрүде немежи кээп турар. Үүлге сөөлгү үениң дургузунда безин «Сельхозтехника» каттыжышкынының Минусинск хоорайда станциязынче ажы-бүрү маркалың 110 тракторларын чурттуң заводтары чүдүрүп чоруткан. Оларның аразында бистиң республикага бир-де дугаарында кээр МТЗ-80, Т-150 деп тракторлар бар.

Хоргуң ажылдан кылыр машиналарзан СЗ-3,6 деп 40, СЗП-3,6 деп 60 сеялкалар, кукуруза тарыыр 24 сеялка, азыглыг 118 аңдазын, хөй санныг илиирлер база бар. К-700 деп күүчүлүг тракторга ажыглаар ПН-8-35 деп 48 аңдазынны алыр бис.

Ам сорулга болза ында келген бүгү техниканы часкы тарылга эгелээринiң мурнунда бээр дажыглап ап, ажыглалга киирери болур.

И. ОЛДЫРЕВ.

ДААРТАГЫ ХҮНЧЕ ҮҮТКЭЭННЕР

Мало-Юганскиде бедик продуктулуг нефть байлаан Барыын Сибирьнин шинчилекчилери тыпкан. хөмүр-даштың күүчүлүг каттары Прикарпатьеде илерээн. демир руданың чаз байлаа Ортаакы Уралда тывылган. 1976 чылда чурттуң геология талазы-биле картазында байлактыг он-он чаз черлер көстүп келген. Чер иштинин шинчилекчилерн боттарының байырлалын күшажылчы улуг чедиишкиннер-биле үткүп турар.

Ажылдың түңнелдериниң болгаш планнарының дугайында ССРЭ-нин геология министри Е. А. Козловскийниң СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалааны болза:

Тоску беш чылда чер байлаанын талазы-биле үүгүл хевирлерниң продукциязының ханзызы улам көвүдээн. ол хевирлерни бүдүрериниң хемчээлиниң талазы-биле Совет Эвилели делегейде бирги черде болу берген. Хөмүр-дашка, демир руданыга, цементиге болгаш өске-даа чамдык продукциялар соолгу чыдаалакай, нефть, минералдыг чемишчилелер немежи берген. Геологтарның ол чедиишкиннери бүгүдеге билдингир. Чижээ, эрткен беш чылда геологтар апатиттерниң болгаш фосфориттерниң шинчилеттингген курлавырын барык бүтүн чартык катап. нефтиниин болгаш бокситтиин — үштүн бирээзинге көвүдеткен. Бойлус газының курлавырлары 60 хуузга, сурьманы — 40. никельдин — 30. честин — барык 20 хуузга өскен. Үлетпүрүн болгаш көдээ ажыл-агыйның бойлус курлавырлары тывар талазы-биле алырының чедип алынган деннелин улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң бедик темпилин улуг хемчээл-биле магалаан.

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев **«тоску беш чылда бистиң улуг кичээнгейиниг шиитпирлеп келгенивис чугула айтырыг»** дугайында чугаалап турган. Ук айтырыг бойлус курлавырларының чедишпезиниң үжурунда бистиң мурнувуста турул турар эвес, а улетпүр төптеринге чөөк, эрги районнарда оларның эвээмининң чылдагаанында бооп турар. Нефть, газ, хөмүр-даш, руда дээш биске ам чөөн болгаш соңгу чүктерже улам ырап бар чыдар апарган бис. Чүгле Барыын Сибирьде безин нефть тывыкы 1976 чылда 150 миллион тонна, а газтыы —38 миллиард хире кубометр четиен. Ол иадыг-дошкун оранда кылдынган-даа, кыядынып-даа турар үүлдер дээрге ёзулуг маадырыыг хереитер-дир».

Чүс-чүс муң кижилерниң кыпсп турар маадырлыг үүлдеринде геологтарның улуг биче эвес. Олар болза Барыын Сибирьге чурттуң эң улуг одалга-энергетиктиг базазының тургузарының эгезин салганнар.

Бистиң чурттуң девискээрин план ёзугаар шинчилээри чүгле тактиктиг эвес, харын база стратегтиг — минералчиг-эт курлавырын перспектива талазы-биле тургузар сорулгалыг болуп келкеп. Геологтарга чедиишкинниг болган тоску беш чыл онгу беш чылда хөй чүүдерни хандырган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеи геологтар хүн-хүнү-биле ажылдың темпилерин бедидип турар. Ам болза моон мурнудаазындан оранчок хөй ажылдар кылдывар болгай.

Амгы үеде чер иштинин шинчилекчилериниде мун-мун өрүнээр станоктар, дзг базар механизмнер, автомобиль болгаш ужар чүүл транспорту. нарын геофизиктиг аппаратура, электрон-саналга машиналары бар. Техниктиг базазы улам шинй көвүдедиринин болгаш өжижидерининг бүсели-биле чаа-чаа сорулгаларны геология шиитпирлээр.

Тюмень областтың соңгу талазынга нефть, бойлус газы болгаш конденсатты дилеп тывырының чаа черлерин шинчилээрни дүргедедир. Приобьеның ортаа талазынга, Чөөн Сибирьге, Якутиягa, Коми АССР-ге, Архангельск областка. Ортаакы Азиягa болгаш Казахстанга, далайларның болгаш океанларның кыдыы черлерге геология-шинчилел ажылдарын калбартыры онза чугула сорулга бооп турар. Дон, Печора, Мурнуу-Якут болгаш Канск-Ачинск хөмүр-даш бассейиниринге улуг карьерлерни болгаш шахталарны тудары-биле коксталыр болгаш энергетиктиг хөмүр-даштарны дилеп тывырының темпизин үргедеткен турар. Демир руданы Уралга, Казахстанга, Чөөн Сибирьге, Якутиягa болгаш чамдык өске-даа районнарга дилеп шинчилээр. Көргүлчиниик руданы, а чурттуң европа кезээнге — алюминий чиг-эдин шинчилеп тывары уламчылап турар.

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш Бүгү-эвилелин социалистиг чарыжынга киришпишаан, боттарының мурнунда салдынган харысалгалыг сорулгаларын күүселир дээш, геологтар бүгү күштерин, билиглерин болгаш дүрзүлгазын ажыглаарлар деп, Е. А. Козловский түңнелинде чугаалаан. Бистиң чурттуң экономиказын хөгжүлгезиниң үндезини — минерал-чиг-эт баазазын улам ынай быжыглаары үстүнде айытынган онаалгалар-биле шуут холбаалыг.

ДАШТЫКЫДА

БКП-НИҢ XI СЪЕЗДИЗИ АЖЫЛЫН ДООСКАН

СОФИЯ. (СЭТА) Бодунуң ажылын апрельдиң 2-де доозкан Болгариянның Коммунистиг партиязының XI съездизи марксизм-ленинизминиң идеалдарынга болгар коммунустериниң шынчызын, партияның болгаш сайыранган социалистиг шиитпирлерни тургузуп турар улустуң чаңгыс эптиин көргускен.

Чурттуң партия организацияларының төлээлекчилери эрткен оруктуң түңнелин үндүрген, келир үениң планнарын төлевилээн. БКП ТК-ның Бирги секретары Т. Живковтуң кылганы БКП ТК-ның Отчёт илеткели, делегаттарның саналдары Болгарияның Коммунистиг партиязының оруу Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының оруубиле чаңгыс аай, болгар улустуң оруу совет улустарының оруу-биле чаңгыс аай дээрзинге хапы бүүрел-биле сиңиккен. Болгария бодунуң ыыр үезин аку-дунма социалистиг чурттар-биле, хамыктың мурнунда Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели-биле ыяк чаңгыс эптe деп көрүп турар.

«Чедиги беш чыл планының чылдарында (1976—1980 чылдарда) БУР-нуң шиитпирлеп-экономиктиг хогжүлдезиниң кол утпашыышкынналарының дугайында шиитпирни чаңгыс үү-биле хүлээп алган.

Съезд БКП Төп Комитединиң 154 санныг кижи кылдыр соңгаан. ТК-ның кежигүнериниң кандидаттарынга 121 кижини соңгаан.

Төп Комитеттиң болуп эрткен пленумунга БКП ТК-ның Бирги секретарынга база катап Тодор Живковту соңгаан дээрзиниң дугайында ыыпнадыгны съездизиниң киржикчилери үргүлчүделлиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. БКП ТК-ның Политбюрозун болгаш секретариадын база соңгаан.

Съездиге эш Т. Живков түңнел сөс чугаалаан.

АТКЫЛАЖЫЫШКЫННЫ СОКСАДЫРЫН ДУГУРУШКАН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның национал-патриоттуг күштери болгаш барыын үзелдиг партиялары дайын чорудулгазын 10 хонукта түр соксадыр дугайында дугуржуушкунну чедип алган. Ол дугуржуушкун апрель 2-де күштүг болуп эгелээн Найысылалга болгаш оон чоок кавызынга корум-чурумчу тулары дээш харысалганы чурттуң түр шериг губернатору генерал А. Ахдабка болгаш падестин хосталга арминизының кезектериниге хүлээткен.

Он хонук хуусаанның дургузунда Ливанның президентизи С. Франжьо эрге-хүлээлгезинден дүжерни, а парламент чаа президентиниң сонгуурун национал-патриоттуг күштериниң төлээлекчилери негээн. Бир эвес президент эрге-хүлээлгезиниге кирер кандидат чуртта күүдүе эрге-хүлээлгелерин шажыын-чүдүзүге барымдаалаш хуваар практиканы узуткаарын, Ливан айтырыын политиктиг арга-биле шиитпирлээрин чедип алырын болдунуң программазынга баш үдур коер болза, ол таварылгала ону деткиир дээрзин национал-патриоттуг күштер медегдээн.

КАМНАЛГА — БИРГИ ЧЕРГЕНИҢ АЙТЫРЫЫ

«Дүргөн, камналганыг болгаш амгы үениң техниктиг базазынга даянып тудары — напитал тудугнуң бедик ашыктыының кол үндезинниери. Хейхей миллион тудугшулар шак ынчаар ажылдаар дээримге бүзүрээ бис» деп партиялың XXV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелиге аң Л. И. Брежнев чугаалаан. Ол сорулгалар одуг беш чылда тудугжуларның ажылывга тулуг даймычы программа болур. Тудуг материалдарны камнаг ажыглаар, оларның калгалалын экижидери дээрге-ле эвээш чарыгдалды үндүрүп тургаш хей, эки ышнарлыг продукцияны бүдүрээнин бир кол магадыалды-дыр.

Бистиң республикада тудуг материалдарының базазы быжыгып база хогжуп орар. Хей саннаг чугула материалдарны Тывада бүдүрбейн турарындыстан оларны өске областтардан, крайлардан сөөртүп ап турар бис. Оларга цемент, битум, сонга шилп даап оон-даа өске үнелиг, ховар материалдар хамаржыр.

Улус ажыл-агыйының шапкын хогжудезинге тудуг материалдарының чугулазын барымдаалаашаң. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бистиң республиканы тудуг материалдары-биле хандырарын Кызыкы Сонгу чүкке деннештирген. Бистиң тудугларывыска эргежок чугула эки шынарлыг материалдарны четчирибиле ап болурунуң бүгү аргалары тургустунганы ол. Оларны хынамчалыг савалап, шаралыынган сөөртүлге үезинде үрелип чорук эвээжээн. Ам кол-ла чүве тудуг материалдарын өске черлерден Тываже четчири-биле сөөртүп алыры болур.

Бо чылдың эрткен айларында байдал кандыгыл? «Тыва кодээ тудуг» трест тудуг материалдарының сөөртүлгезин болгаш оларның ажаалдазын болгаш калгалалын экижидер талазы-биле чамдык хемчеглерни ап чоруткан. Абакандак, Минусинскиден 6130 тонна чүктү Кызылга чедирип алган болгаш районнарга тудугларны тудуг материалдары-биле хандырары чүрүкузунган экижээн. Оон уламыдан «Тыва кодээ тудуг» трест январь, февральда тудуг-монтаж ажылдарының планын күүсеткен.

Шинчалаа-даа тудуг материалдарын ажыглап, калгалап турарывыста улуг четчестер ам-даа бар. Ол мышаң тудуг материалдарын Абаканнаң Кызылга сөөртүп экээрин план, график ёзугаар чорудуп шыдавайн, хожудадып турар бис.

Март 15-те байдал-биле алырга. Абаканның базазында бистиң республикаже сөөртсе чогуур 6800 тонна чүк анаа чыдар. Оон иштинде 4500 тонна цемент бар. А мартың ийиги чартында ам-даа 2100 тонна цемент заводтан ол базазга келген. Үк базаа ынча хей чүкту кадгалалар, сынырып, шыгжаар чер чогуннан арткан 2100 тонна цементинин хүлээп алырынаң шүүт ойталап турар.

СЭКП обкомунуң бирюзу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели «Абакан, Минусинск, Абаза хоорайларның сэйгарызга базаларында чүктерни бистиң республикаже сөөртүрүн күштелдиреринин хемчеглериниң» дугайында доктаалды хүлээп алган. Февраль 16-даң апрель 18-ке чедир Абаканның, Минусинскиниң базаларында тырып чыдар чүктерни республикаже сөөртүрүнүң хемчеглерин алырын хамаарышкан организацияларга даскан. Ол-ла доктаалда «Тыва кодээ тудуг» трестиң хамаарышкан чүктерни Кызылдың транспорт ажыглал конторазының күжү-биле хүнде 100 тонналы, трестиң бодунуң күжү-биле 25 тонналы сөөртүрү көрдүнген.

Херек кырында ажыл канчаар чоруп турарыл? Март 1-де 16-га чедир транспорт ажыглал конторазы (март 12-де 100, 13-те 132, 15-те — 132 тонналы сөөрткенин санаваска) хүнде ортумаа-биле чүгле 45—50 тонна хире чүктү сөөртүп эккеп турары ыяк эвээш. Трест бодунуң күжү-биле графикте көрдүнгенин донгүп-ле хандырып турар.

Кварталның эгезинден бүгүле хемчеглерни алыр түрбүже, трестиң удуртукчулары, бүдүрүлге-техниктиг четчелээшкин эргелелиннин харысалгалыг ажылдакчылары оңу боттадырбаан. Ол мынаң Тываның транспорт эргелели (начальниги эш Сатаев) январь, февральда «Тыва кодээ тудуг» трестиң Абакандан чүк сөөртүп бээринин планын январьда 817, февральда 60 тонналы чедир күүсетпээн.

Мынчаа байдал чүге чедирерил? Эрткен чылдың бергеурукчуларын үүнаан бис. Абакан базазынга эртеен чылдың бирги, ийиги кварталдарында хей чүк сынмаржыр. Үрелип туруп бээрге, аргажокуун кырында цементиниң сөөртүлгезин үшкү, дөртку кварталче шилчитпивис. А чайның чылыг үезинде (тудуг кылырынга таарылчалыг үеде) тудугга хереглээр цемент шүүт чок болган бис. Чайгы айларда тудугжуларга немелде күш болур — студентилерниң тудуг отрядтары келгенде, цемент чок болганындан чеже акша түнүг тудуг-монтаж ажылдарын кылып ап болурунуң аргазын чидиргенивисти безин санап түңнээри берге.

Тудуг материалдарын базаага үр үеде кадгалап шыгжааны дээш Абаканның базазы треске 20 мун рубльдин торгаадын бо чылын онаган. А кварталда тончүзүнге чедир ол хире демчеглиг чүктү кадгалааны дээш ам-даа 80 мун рубльни (чижеглеп санаарга) төлээр апаар бис.

Үк базаала чыдар 4500 тонна цемент ам үредип агелээн. Үе маңдар әвес, частың чылыг хүннери болдунуң эргезинде киргеп. Доң чер, хар эрээнинде үнелиг, хайыраан цемент шыгып, суг-биле холушканындан үрелип турар. Цементинин шынары кудулаанындан, оон марказын кудулаар ужурлуг, ынчангаш бир кубометрин бетоннаарының ажыглаар нормазы барык 1,5 катап улгадыр. Оон ужурунда тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези улгадыр, а шынары кудулаар.

Бир тонна цементиниң ортаа 19 рубль 60 көпеек, а оңу Абаканнаң Кызылга чедир сөөртүрүнүң ортаа 19 рубль 80 көпеек азы транспорт чаргылалы 1 тонна цементиниң бодунуң ертээнден удут. Ынчаг болганда тудуг материалдарын чүгле Кызылче сөөртүрүште безин муң-муң рубль чаргдаттынып турар-тыр.

Байгал чыңдыг турда, тудуг материалдарының сөөртүлгезин чогуур үезинде организастап шылзаанывыстан, «Тыва кодээ тудуг» трест каш дакпыр наряжага таваржып турар. Материалдарның шүүт үрелиринээн, шынары кудулаарыннаң тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези аартап, хей саннаг чидиргилер болуп турар.

Сайгарылга базазының хүлээп алырынаң ойталаанын 2100 тонна цементини (ажыгыбле чугаалаарга, трест оңу камгалап алырының аргазы чок) чидиргининең чайлавас апарганывыс ол.

Ынчангаш республиканың тудугларынга чугула тудуг материалдарының килограмм, тонна бүрүзүн камнаг ажыглаар, чидиргинин болдурбазы — бистиң хүлээлгевис. Тудуг материалдарының сөөртүлгезин план, график ёзугаар чорударын чедип ажырынче бүгү күштү моолнеп, хожудаашкыннарны чайлаар болзувусса, ам арткан үеде безин хойну кылып ап болур бис.

Р. ЗЫКОВА.

«Тыва кодээ тудуг» трестиң эргелекчизиниң материалдыг хандырылга талазы-биле орлакчызы.

ХАЙНЫЫШКЫННЫГ ИШ

Бии-Хем район оңгу бөш чылда чал ажылының продуктуларын бүдүрөрин дыка көвүдедирип көрген. Чижээлээрге, 1980 чылда күрүнеге зът садары 22 хуу, сүт садары 31 хуу, дүк садары 27 хуу өзер. Бо өзүлөлөнің темпизи кончуг бедик, ынчангаш малга быжыг чем-суурну тургузар талазыбиле ажылдарны күштелдирери, мажаз-хөрээны эжижидери негеттинип турар.

Районнуң план күүселдезинге Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхоз эвээш эвес үлүгну киирип келген. Чедимишкиниң дээш ук совхоз тоску бөш чылдың түңнелдери-биле СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Түрүскаал демдээ-биле болгаш шилчиир Кызыл тугубиле шаңналтаан. Амгы үеде ук совхозта бода малдың семиртилге шөлү тургустунган, 278 шарлыыктар ында туснай азырапда турар. Оларның ажаап, чемгерип турар малчыннары — Маады Кара-кыстың болгаш Маады Деспий-оол биле Салчак Сарыг-оолду Юрий Несарынов бо чуруктарда тыртыпган.

КЫШТАГДА

Мөгөн-Бүрөн бажында Шынгылдырак деп черге колхозтуң тудугжулары чаа бажынның таваан салып, ханаларын тургузуп, ырышазын шын бээрге, оон соңга, хаалгавын, иштики ажылдарын малчын Хертек Сеңгиштиң боду кылгаш. Чаа ыяштаанга малчынның ам ийиги чыл кыштаглап турары бо.

Одар-белчиир, суг-суттат-биле кыштаг дыка таарымчалыг. Кедээзинде катташкак-катташкак тейлер, дөңнер шуургаңнында малга магалыг ыяк. Кыштагның мурнунда зелгем хову. Хой оолдапканда ол шөлге одарладырга дыка эки. Кыштагның чанында кара сутлар база сыстып ыдар.

Хертек Сеңгиштиң коданының бир ортөөнинге таваржы бердинис. Ол боду болгаш өөнүң аазы Саая Бичин, кожалары Хертек Мыйзоң, Хертек Сат олар кажаа иштинде. Доозазы-ла хураган ыяган, ындамында тоотшалаан, хой, хураган үнү чилешкен. Таптыг тортап дыннап турарга, кажаа иштинде бир-ле салдыктындырбас аялганы салыннандаа дег.

Бир чай аразында «Мөгөн-Бүрөн» колхозтуң аныяк хойжузу Х. Сеңгиш-биле хөөрежип, үнелиг аргалыг болгаш өскелер-даа идепкейлиг киржип турар. Беш чылдың иштинде улус суду херектерни шымарлыг көрүп сайгартан, чөзөмче болгаш нетелде херектериниң 30 хуузун үнүшкүнүүт суттарга кылган. Ол ышкаш хойлудурум талазы-биле чоп ортузунга хей саннаг лекцияларны, бесседаларны кылган болгаш 49 черге отчёттарны кыдаа.

Чамдык кылдыгаан ажылдардан аңгыда, судтуң ажылында чедир шиитпирлеттинмейн турар чүүлдериниң аразында барың, оларны чайладырының чугулазын илеткелчи болгаш санал берген эптер чүтаавааң. Ылаңгыя улус судунуң күүсекчи ажылы чонбиле ам-даа четпес харылзаалыг, кем-херек үүлгеткен, самчыгдал кылган чамдык хамаатыларны кеземче харысалгалыга онаап турарында, чедирген шүүделиг толеттирип турарында четпестер бар. Районла кем-херек үүлгедир, хуснаннаар, оорзаар, күүленнің ончу-хөреңгизин сам-лап. 1974, 1975 чылдарда ол көргүзүлгелерин кудулаттаан.

Амгы үеде хойжуның коданында 324 хой бар, оон 275 оолдаан. Хураганнары дооза онча-мевди. Малчынның кыштаанда сиген, суда, чарба четчир хемчеэлдиг. Олар арып, сулааран хойларны үргүлчү көрүп, немелде чем-биле азырап турарлар.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылында ол белгиген социалистиг хүлээлгени алган: чүс хойдан 95 хураган, тыва уксаалыг бир хойдан 1,6 кг дүк алыр. Болуунуң күсели-биле 5,5 тонна сигенни белеткээр.

А. БЕГЗИ.

СЭКП Бай-Тайга райкому партия активиниң середилгезин бедик деңнелге тургузуп, ону солуп болгаш шынарлыг эртирер и ч е улуг кичээлгейни салып турар. Кичээлдерге аныяктыг партия организациларының кылып чорудуп турар организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарында эки чүүлдерниң болгаш чедерчетпестерниң дугайында чугаалажып турары чамчыя апаар чыдар.

Чоокта чаа эрткен ыңдыг кичээлге «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында партия организациязының ажылының дугайын чугаалашкан. Бригаддарда партия организацияларының болгаш партболуктериниң ажылын парткончуун удуртуп турарының дугайында, хей-ниитти организацияларыбиле ажыл база партболуктүң организас-массалыг ажылының, салбырда коскү агитациянның байдалының дугайында дыңнадыгларны совхозта партком секретары К. Чамбыйоол, Кызыл-Даг салбырда партия организациязының секретары А. Дамдын база Кудукта хойжу бригаданың партболуунуң организакчызы хойжу С. Манзырыкчы олар кылганнар.

Салбырның болгаш Кызыл-Даг ортумак школазының партия организациялары (секретатарлары А. Дамдын, К. Хертек) хей-ниитти организациялырыңа удуртулганы ажыктикен. Профсоюзтар, комсомол организацияларының, херээженнер чөвүлелиниң ажылдарын партия хуралдарынга дыңнап, оларның ажылынга боттуг дузаны чедирип турар. Салбырның, школаның партия организацияларының, херээженнер чөвүлелиниң булуннарын түскай деңнер-биле чараштыр дерип кылган. Булуннарда чорудар ужурлуг ажылдарның планын бижээп аскан, оларның күүселдезин доктаамал хынап турар. Суурнуң бүгү-ле албан-организацияларында коскү агитациянын байдалын экижиткен.

Ажылчы чоннуң кижизидилгезинге херээженнер чөвүлели (даргазы Б. Бичелдей) улут үлүг-хүүзүн кирип келген. Агитквартираар аайы-биле лекция, бесседаларны чорудуп, корум-чурум айтырыгларын хуралдарга үргүлчү чугаалажып турар. Арагалаар, хейниитинии корум-чүрүмүн үрээр ийи-чангыс кижилерни чуртакчылларның хуралдарынга чугаалажып, хемчээн ап турар. Агитквартираларда «Бистиң эки кижилеривис» деп булуунну дерип, эки өредилгелиг өөреникчилерниң чуруктарын аскылаан.

Салбырда профсоюзтар месткому (даргазы Ч. Дагбы), комсомол комитеди (секретары З. Намчыл) ажылчы чоннуң болгаш анаптарның хосту шагын чоп ажыглап, дыштанылгазын ажыктыг кылдыр эртиреринче улут кичээнгейни угландырып, оон-биле чергелештир кижи бүрүзүн бүшажыкче хаара тударын экижиткен.

Кичээлдиң киржикчилери Кызыл-Даг салбырның Кудукта хойжу бригадада партболуктүң организакчызы С. Маңзырыкчының ажылы-биле таныжып, малчыннар А. Бажы-Натыя, Б. Салчак оларның кыштагларынга баргаш, оларның ажыл-ижин сонуургап көргөннер. Бригадада партия болуу партия организациязының удуртулгазы-биле хураларны ай санында доктаамал эртиреп, анаа бригаданың ажыл-ижи-биле холбашкан чүгула айтырыгларны чугаалажып, коммунистерниң отчёттарын дыңнап турар. Бригаданың кызыл-булуңунда партия болуунуң булуңун дерип кылган. Малчыннар ортузунда экономиктиг билиглерин үзээринерин өөренир школа ажылдап, зооветеринарлыг өредилге неделя санында эртип турар. «Отчугаш» агитквартира (даргазы Л. Санчай) болгаш улусчу контроль постуну (даргазы Б. Салчак) эки ажылдап турар. Бригадага корум-чурум үрээшкини болуп көрбээн.

Ында шупту 26 өг-бүле бар, оларның культурлуг деңнези бедик. Өг-бүле бүрүзү радиоприёмниктиг, үштен эвээш эвес чагылгалыг, өгде чурттап турар малчыннар тыва хөлиг кежегелерлиг, хевис база кидистен сыраан чадыглырлыг.

Малчыннар ортузунда калбарган социалистиг чарыштың ай санында түңнеп, тилекчилерни чүгле эки ажыл-агыйжы көргүзүлериниң ангыда корум-чурумун, урут-дарыының өредилге, кижизидилгезин барымдаалап илередип турары мактанчыг. Бригада төвүнче күштүг электри шугумуи шөйүп өгелээн болгаш ында чунар-бажың доктаамал ажылдап турар.

Кичээлдиң киржикчилери — колхоз, совхозтарның партия-организацияларының секретарылары Кудуктуң хойжу бригадазының кызыл-булуңунга чыылгаш, өредилгениң эртекенин түңнээннер. Олар Кызыл-Даг салбырда партия организациязының партболук, хей-ниитти организацияларының ажылын удуртуп, коскү агитацияны чорудуп турарының эки үлегер-чижектиг демдеглеп, ол арга-дүржүлганы партия организациялары шиңгээдип, боттарының практиктиг ажыл-чорудулгазынга ажыглаарын чүүлдүт деп көргөннер.

Б. БАРБА.

Дүвүренчиг медээ

ҮЕ МАНАВАС

Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхоз бо чылын барык 3 мүң гектарже янам-бүрү культураларны тарыыр, ыңдыг түрбүже часкы тарилгага белеткел ажылдары коңчуут шүшпей.

Чаптырга чогуур 54 тонна арбай үреэнинден 17 тонна четпес, чаңгыс чылдыг сигеннериңү 298 тонна үреэнии шүүт чок. Бар болуп турар үреэнинер бокту болганындан оларны кәтөп арытаар ужурга тазаржыы турар.

Колхоз суттаттыг 710 га черге тарилганы чорудар. Ынчалза-даа күскү суттарылга «Зиг-заг» маркалыг 34 ыллыр четпес, а мурнунда турган 25 ыллырның кайдазы-даа билдинмес, ис чок читкен. Сентеттинген техниканың ышнары кошкак, районнарда «Сельхозтехника» каттыжыышкыны чүгүлә артык кезектерни чедир хандырбайн турар.

Колхозтун девискээринге бо чылын хар чүге дүшкен. чылыг хүннер үнере-биле хар дүргөн эрин ыаар, ажыл хайытар үзүрлүг. Ынчангаш часкы тарилгага белеткелди дүргедиринге ле далаштыра бергеп.

С. АРТАЕВ.

Улус судтарынга соңгулдага уткуштур

Соңгукчуларның санал-оналы

Апрель 11-де эккелдешкен республикаларның улус судтарының соңгулдалары болуп эрээр. Бо политиктиг кампания СЭКП-ниң XXV съездизиниң соон дарый артып турар. Тыва автономнуг республиканың районнарында болгаш хоорайларында дег. Мөңгүн-Тайга районда соңгулдаларга хамаарыштыр чоруттунар ажылдар бигей эвес организастаттынып турар. Тускай ыңдыгнаган хемчеглер бүгээр бир округ, дөрт участоктар тургустунган, участок соңгулда комиссияларында толеттир кижилерни соңгукчулар дешпидин үндүргеп. Ол мынаң соңгукчулар залымдары четчелеттинген болгаш бүгүнниитте чарлап астыпган.

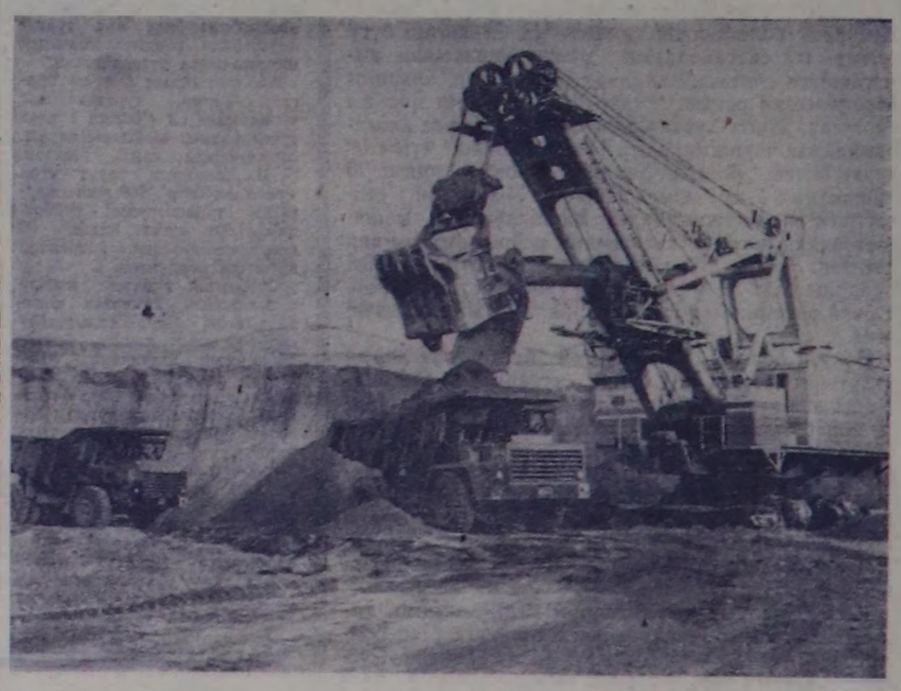
Бо улус херекти районнуң партия, совет органнары чугузага көрүп, боттарының хамаатыг хүзээлгезин күүсединнге соңгукчуларга бүгү-ле тварымчалыг байдалдарны тургустукпин. Районнуң «Малчын» колхозунуң бүгү колхозчулары район судунга соңгулда талазы-биле округтан улус судьязынга кандидат кылдыр ол-ла улус судунуң судьязы турган эш Борис Лопсанович Даңдынны чаңгыс эт-сеткилдиг дешпиткен болгаш округка бүрүткедирер-биле чоңдозорлап бээрин дилээн. Мурнуларгы соңгулдала улус судьязынга соңгуткан турган эш Б. Л. Даңдынның адынга чылыг сестерни соңгукчулар чугаалап, боттарының бүзүрелин илерегйлээп. Колхозчуларның дешпиткен кандидатуразы эш В. Л. Даңдынны хөөн районнуң, орун-тудуг участогунуң, «Мөгөн-Бүрөн» колхозтуң коллективтери чаңгыс кижи дег деткээннер.

Районнуң улус судунуң судьязынга кандидат Б. Л. Даңзы совет хөөйлүнүң негеддеринге дүүбитүр ажылдап, бодунуң биилиин, ажыл-агыйжы энергизиин харам чокка бараан бовдуруп, ол шүтүмга хей чылдарның иштинде ажылдан келген. Эш Б. Л. Даңзы депшейлиг хей-ниитти-ни, чон-биле ханы харылзаалыг. Ол администратывтиг органнарда партия эгс организациязының секретары. Районда соңгуткан 90 улус төлээлери-биле ханы харылзаалыг түдүп, оларның ажылдаарынга практиктиг дузалы доктаамал чедирип турар. СЭКП райкомунуң болгаш район Советиниң күүсекчи комитединиң дадгалдыг ажылдарын ак сеткилдии-биле күүселип турар.

Мугур-Аксы судунуң бүгү соңгукчуларының улус судьязының кандидады Б. Л. Даңзы-биле ужуражылгазы болуп арткан. Анаа эш Даңзы соңгукчуларның берип турар бедик бүзүрелиниге оорүп-четтиргөн сеткил-сагыжын илередип, моон соңгаар ажылдың дүржүлгазын болгаш чорудулгазын хөөйлүтүп дүүтүр үзлэ сайгырацгайжыдып, ажылга турган чамдык четпестерни чайладып ажылдарын хүзээнмишаан, эрткен чылдарда ажылының допчу отчёдун бергеп.

Бистиң районда суд чорудулгазынга улус төлээлери С. Самбуу, Б. Салчак, Ш. Доңгак, О. Очур-оол, А. Намай-оол, Б. Хертек, С. Шыырап болгаш өскелер-даа идепкейлиг киржип турар. Беш чылдың иштинде улус суду херектерни шымарлыг көрүп сайгартан, чөзөмче болгаш нетелде херектериниң 30 хуузун үнүшкүнүүт суттарга кылган. Ол ышкаш хойлудурум талазы-биле чоп ортузунга хей саннаг лекцияларны, бесседаларны кылган болгаш 49 черге отчёттарны кыдаа.

Чамдык кылдыгаан ажылдардан аңгыда, судтуң ажылында чедир шиитпирлеттинмейн турар чүүлдериниң аразында барың, оларны чайладырының чугулазын илеткелчи болгаш санал берген эптер чүтаавааң. Ылаңгыя улус судунуң күүсекчи ажылы чонбиле ам-даа четпес харылзаалыг, кем-херек үүлгеткен, самчыгдал кылган чамдык хамаатыларны кеземче харысалгалыга онаап турарында, чедирген шүүделиг толеттирип турарында четпестер бар. Районла кем-херек үүлгедир, хуснаннаар, оорзаар, күүленнің ончу-хөреңгизин сам-

ИЙИГИ ТӨРҮТТҮНГЕНИ

«Чурттуң чөөн районнарынга хөмүр-даштың ажык арга-биле назып тыварының талазы-биле ажылды калбартып чөрүдер» деп 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң ноя угланышкынналында чугаалаан. Моон-биле холбаштыр аяырга, Бурят АССР-де Малохелбильдиниңниң хөмүр-даш разрезинге үндезилээш, чаа болгаш мурнукузумдаадаа артык улуг разрезти ылып турар. Ол чыл санында-ла Гусиноозер ГРЭС-зинге одаар 3 милиион тонна хөмүр-даштың баар.

Септелге-механиктиг мастерскаяны, автобазаны тудуп, бетон автворуунту ылып турар. Чаа разрезке ажылдаар техника ында барып турар. Чижээ, ында ам Донецкиниң машина ылыр заводунга белеткээн «ЭРГВ-630» дээр роторлуг экскаваторну шенеп көрүп турар. Ол улуг эвес деңзияг (300 тонна) болза-даа, кандыг-даа кадыг хөмүр-даштың боду-ла үүрмектеп, чудуруп шыдаар. Ол шантала 630 тонна хөмүр-даш казар аргалыг.

Чаа разрез бо чылын үлетпүрге ажыглалга киргеп турар.

ЧУРУНТА: чаа хөмүр-даш разрезинде черни назып турары.

В. МАТВИЕВСКИЙНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Бөгүн — Геологтуң хүнү

ШИНЧИЛЕЛДЕРНИ УЛАМЧЫЛААР

Чылдын-на, апрельдин баштайгы дыштанар хүнүмде, совет геологтарбын чартык миллион отряды Геологтуң хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Ол оналагай хүнде чурттуң геология албанының ажылдакчылары эрткен чылда кылган ажылдырының түннелдерин үндүрери чаңчыл апарган.

Партияның XXV съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү совет кижилер күжениишкинниг ажылдан эгелээн бо үеде байырлалывысты эрттирип тур бис.

Тываның «Хүндүлеликтиң Демдээ» орденниг геологи-шинчилел экспедициязы тоску беш чылдың планныг онаалдарын чедиишкинниг күүсеткенин рапорттаан. Саянда казымал байлактарны тывар таалзы-биле улус ажыл-агый планы 100,5 хуу күүсеттингеп, моңгүс суунуң чаа курлавырын Терлиг-Хаядан тыпкан, Чаа Шагаан-Арыгның чанында цемент чиг-ээнинин курлавыры шинчилеттинген, Дус-Дагның дус курлавыры ажыттынган, «Тыва кобальт» комбинатка хереглээри-биле Ак-Талдан хөмүр-даштыг ажык арга-биле тывар черлерни илереткен, ук комбинаттың минералдыг чиг-ээт базазының уягаттырарының аргалары бар дээрзин тодаратқан медээлер алдынган.

Бистин республиканың чамдык районнарынга 705,3 муң дөрбелчин метр шөлдүң чер алдында суг курлавырын дилеп тыпкан болгаш колхоозтарга, совхоозтарга 8 кудукту ажыглаары-биле казып берген бис. Оон ангыда. Тываның районнарында геология болгаш шинчилел белүктери перспективтиг ажыктыг казымалдарның он-он хевирлерин, бүдүмелдерниң геофизиктиг болгаш геохимиктиг шынарларын тодаратканнар.

Тываның геология экспедициязының коллективи 1975 чылды көскү чедиишкиннерлиг дооскан. Саяндан казымал байлактар тывар таалзының планы 104 хуу күүсеттингеп, моңгүс суу тывыжыга белеткел ажылдары чоруттунган, Тываның төп районнарында моңгүн суу бары тодаратгынган. Республиканың мурнуубарының чүгүнде ховар рудалар элементтилери барын геологтар илереткен. ССРЭ-ниң курлавырлар талазы-биле күрүне комиссиязы: Тывада цемент чиг-ээнинин болгаш дойнук, чугайның курлавыларын ажыдары-биле төлевилелди чоокта чаа бадылаан. Тывага цемент бүдүрүп болурунуң бүгү аргалары бар.

Үстүнде алаанывые чедиишкиннерни чедип алырынга геология шинчилекчилериниң кызымак күүл-ажылы, коллективте калбарган социалистиг чарыш дузалаан. Бистиң геология болуктеривисте 400 хире кижи бот-боттары-биле, а белүк бүрүзү база аразында социалистиг чарыштыг.

Эртиен чылдың түннелдериниң алырга, мурнакчылар бисте эвээш эвес болган. Оларга Ю. Савваның, Г. Александровтуң, Б. Коржтуң болгаш өске-дээ эштерниң удуртқан шинчилел белүктери мурнакчылар болган. Оон ангыда Хову-Аксы (начальниги И. Ерохин), гидрогеология (начальниги В. Кладимиров), Өөк (начальниги С. Куликов) болгаш Саян (начальниги А. Гуменюк) белүктериниң эки ажылын Красноярскиниң геология эргелели демдеглээн. Чер үстээр бригадалардан Саян болүүнде А. Чариковтуң удуртқан бригадазы бирги черни эзээн. А чыл түнелди-биле 15 мурнакчылар «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан.

Чедиишкиннер-биле чергелештир бистиң мурнувуста амдаа кызаа чогуур ажылдар хөй. Шинчилел ажылдары бисте копкак чоруттунуп турар таварылгалар база бар. Алдының, вольфрамның, кобальтының курлавырларын шинчилээр ажылдар бисте кошкак, Саяның казымал байлактар шыгжамырында дар-дүгүн шинчилээрин чогуур негелдеринге чедирип шыдавайн турар бис. Чер өрүмнээр ажылдар кошкак, а өөң темпизи оожум чоруп турар. Бо четпестерни чайладыр, геология ажылдарының шынарын бедидер, оон ажыктыг чоруун улгаттырар сорулганы онгу беш чылда салган бис.

Тываның геология-шинчилел экспедициязы онгу беш чылда алганы планнарын эде корун, бүгү күштүү партияның XXV съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче үгледи. Бол сорулгавыс геология ажылдарын моон сөңгээр узам хөгжүдүп, республиканың иштинде чедир шинчилеттинмээн районнарга шинчилел ажылдарын калбартырынче угланыр. Бо чылдың эгезинден бээр чее рудаларын шинчилеп тывар ажыктар калбарган. Тывага алдының шыгжамырларын эзилеп тыварын үргүлчүлээр бис.

Онгу беш чылда бистиң республикада цемент чиг-ээнинин курлавырларын чугаалажыр болгаш Тывага цемент заводун түзүп эгелээринин айтырынын шиитпирлээринге дузалаар сорулга тургустунган. Оон-биле чергелештир Саяның казымал байлактар шыгжамырында даңдүгүн улам хандыр өөренир сорулга салдынган. Ынчангаш, бистиң коллектив онгу беш чылда алган планныг онаалдарын чедиишкиннит күүсеттир дээрзинге бүзүредиг.

А. ПОДКАМЕННЫЙ,
Тываның «Хүндүлеликтиң Демдээ» орденниг геологи-шинчилел экспедициязының улуг геологу.

Тываның комплекстиг геология экспедициязының № 4 орумнекчилер бригадазының кежигүннери (солагай талазындан) Анатолий Иконников, Валерий Зимин олар ЗИФ-650М деп станок-биле черни 600 метр чедир хандыр орумнеп турагдыр. Оларның ажылындан черде курлавырларның чамдыы илереттинер.

М. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

Тоску беш чылда бистиң улуг кичээнгейлиг шиитпирлеп келгенивис база бир чугула айтырыг болза одаар чүүлге, энергияга, металлга болгаш чиг-этке чурттуң хереглелдерин хандырары боон турган... Нефть, газ, хөмүр-даш, руда дээш бис ам чөөн болгаш соңгу чүктерже улам ырап бар чыдар апарган бис... Ол кадыг-дошкун оранда кылдынган-даа, кылдынып-даа турар чүүлдер дээрге ёзулуг маадырлыг херектер-дир. Ук херекти бүдүрүп турар чүс-чүс муң кижилерни Төрээн чурт онза бедии-биле үнелеп, хүндүлеп-даа турар.

(СЭКП-ниң XXV съездизинге Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ниң Отчёт илетпелиндеп).

ДИЛЕП ТЫВАРЫ — ООҢ СОРУЛГАЗЫ

Тываның «Хүндүлеликтиң Демдээ» орденниг геологи-шинчилел экспедициязының техниктиг хандырылга кылдынының начальниги В. А. Воробьевна бо хүнер ажылдан турары коллективиниң 30 чыл болган геологи-шинчилел ажылдарынга оон ажылдан эгелээнинден бээр 40 чыл болганы-биле холбашкан.

Виктор Алексеевичиниң төрүмелиндеп геолог деп адап болур. Школачы чылдарындаза бойдуска ол ынак, оон дегдем ховуларынга, ногаан аъттаарынга хондур-даа болза кылаштап чоруксаар. Ыраккы черлер, шинчилеттинмээн денискээрлер оон сагыжын амыраткан чораан. Оон күзели будуп, 18 харлыында-ла топографтың мергежилиг чедин алгаш, Барыын-Сибирьнин геология-шинчилел эргелелинче томуйлаткан. 1931 чылдан эгелеп даглыг Шорияның демир болгаш алдын рудаларын шыгжаадып алырынга ол идепкейлиг киришкен. Анаа Виктор Алексеевич топограф-геодезия ажылдарны кылган.

Ол үеде бергелер оон мурнунга удаа-дараа таварышы турган. Бодунун шилип алган ажылынга изиг ынакшыл, комсомолчу сагыш-сеткил оон чүрээн дүй аспактаткан, баштайгы шинчилекчилериниң белен эвес ижинге ол чалданмаан. Баштайгы беш чылдардан эгелеп, Виктор Алексеевич бодунга кадыг-бертеге торулбас будуш-шынарны каанап алган. Анаа даандырган ажыл бүрүзүн сагыш-сеткилинин ханывындан күүседир кылдыр ол болуп чанчыктырган.

1934 чылда В. Воробьевту Совет Армиязын хүрөлеринге албан эрттирери-биле келдирген. Шеригге турганы ийи чыл иштинде ол артилерия техниказын чедиишкиннит шингээдип ап, «Бичө арттехник» деп эргелиг курлавырже халашкан.

Ол катап шинчилел ажылынче киргеп. Красноярскиниң оң талазы эриимге бажыңнар түдар талазы-биле шинчилел ажылдарын чоруларынга Виктор Алексеевич улуг улуг-хуузун киргеп. Оон соонда чылдарда Абаканның демир-руда курлавырларын болгаш Новокузнецк комбинадының будурулге-базазын калбартыр ажылга идепкейлиг киришкен.

1939 чылда төөрби чедиг харлыг аныяк ар Виктор Алексеевич Воробьевту аэротопографиа болүүнүң начальнигинге томуйлаан. Анаа ажылдан киреринин мурнунда ол мергежилгин бедидип, Москвага курс база эрттирген.

Оон удуртқан болүү «Кузбасстың болгаш Чөөн Саяның девискээрлеринге шинчилел ажылын чорудун, Абакан — Тайшет демир-орук магистралын тударынга база киришкен.

1941 чылдың мартта Виктор Алексеевич СЭКП кежигүнүге кирген. А каш ай эрткенде Ада-чурттуң Улуг дайны эгелээн. Дөрт чыл иштинде коммунист В. Воробьев фронтунуң кайы шугумунга четпээн дээр! Чүүү корбаан дээр! Ол немец-фашистиг эжелекчилерни Кенигсбергке чедир чылча навышкан. Тиилелгенин түгү киискин, тайбың чарлаттынганда, ол капитан эргелиг чурттунче чаңган.

Оон соолунде чылдарда Виктор Алексеевичиниң амыдралы база-ла шинчилел ажылдары-биле холбашкан. 1946 чылдың октябрьда ол Тывага келген. Баштайгы чылында оон экспедициязы Кара-Сугтуң шыгжамырын дилеп тывар ажылдан эгелээн. Тываның комплекстиг геология-шинчилел экспедициязының туруттунген үези база ол чыл болган. Оон бээр В. Воробьев бистиң республикавыстан үнмээн. Өскээр барбаан. Шинчилээ-дээ Тываның иштинге узунда, доора-даа дургаар чоруп каашкан. Ол Хову-Аксыга ажылдан турган, Кара-Сугта чораан, Ак-Довуракка шинчилел ажылдарын кылган, Дус-Дагның дус курлавырын шинчилеткен...

Тываның комплекстиг геология-шинчилел экспедициязына «Хүндүлеликтиң Демдээ» орденни каш чылдар бурунгаар тывыскан болгай. Ол даярга экспедициянның ажылчымнарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларның шудургу күш-ажылының түннелзи-дир. Анаа Виктор Алексеевичиниң кииргеп улуг-хуузу улуг болганы чугаалажок.

Амгы үеде В. А. Воробьевтуң хары 64. Пенсиияже оңу дөрт чыл бурунгаар үдепкен бис. Шынчаза-даа ол апаа олуруп шыдаваан. Шинчилеп, тывар ажыңче катап эәп келген. Виктор Алексеевич геология-шинчилел экспедициязында техниктиг хандырылга кылдынын удурткашаан, аныяктарга бодунуң билиг, мергежилгин дамчыдып берип турар.

Виктор Алексеевич Воробьевтуң шаннаалары хөй. Ол Ада-чурт дайнын орденниң II чергезиниң эзилекчизи. Оон ангыда хөй-хөй медальдар оон хөрээн кааспан чоруур.

Бистин аравыста тайбың күш-ажылдың дайынчызы, коммунист мындыг эштин ажылдап, чурттап чоруурунга чоргаарланыр бис.

Г. АЛЕКСАНДРОВ,
болүү начальниги.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

УЛУГ КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ УТКУП ТУРАР

ПРАГА. Бүгү чехословак улустуң амыдыралында улуг болуушкун — ЧКП-ниң XV съездизинин Прагага ажыттынгаң хүнү чоокшулаан. Чурттуң ажылчы чоннары ону күш-ажылчы эгелекчи чоруктун көдүрлүүшкүнү-биле, бүдүрүлгечи улуг чедиишкиннер-биле уткуп турар.

Нератовице хоорайда «Спольана» комбинаттың химиктери съезднге алдар болдуруп, баштайгы чартык чылдың онаалдазын ажыр күүседирин хүдээнген. Алды ай дургузунда бүдүрүлгенин коллективи улус ажыл-агыйыңа планга немей 12 муң тонна күүгүр кислотаазын, муң тонна капролактамны, өске-даа үнелиг хөй продукцияны өөр. Чаа цехтерни төлевилеттингенинден эрте ажыглалга киирген турар.

СЪЕЗД МУРНУНУҢ ЧАРЫЖЫНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

БЕРЛИН. ГСЧП-ниң IX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка боттарының хүлээлгелерин ГДР-ниң ажылчы чоннары алдарлыы-биле күүседип турар.

Берлинде «Бергман-Борзиг» бүдүрүлгенниң болгаш Герлицте энергия машиназы кылыр заводтуң коллективтери бо чылдың баштайгы үш айының дургузунда нимти күүгүз 740 муң киловатт ийи газ болгаш ийи бүс турбиназын кылып үндүргеч. Берлинниң болгаш Герлицтин машина түдүкчулары 25,4 хуузун берген болгаш 75 муң шак хире ажыл үезин кымнап алган.

ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКАНЫҢ ТЕМПИЛЕРИ

ВАРШАВА. Эдлчеглиг улуг электростанциянын түдуушкуну польша хоорай Поланецтин чанында чоокта чаа эгелээн. Оон баштайгы турбоагрегадын келир чылын, а соолгузун — ийи чыл болгаш, ажыглалга дужаар. 1600 мегаватт «Поланец» деп электростанция бо беш чылда польша электроэнергетиканы хөгжүдеринге улуг салыышкын болур. Ол үеним дургузунда электри энергиязын бүдүрүп үндүрери 9 муң мегаваттка өзер.

Польшанын эң улуг электростанциязы «Козенице» ийи чыл болгаш, бүрүнү-биле ажыглалга кирер. Анаа онза кичээнгейни салып турар: кайызы-даа 500 мегаватт, чурттаа эң күүгүлүг энергоблоктарны анаа тургузар. Оларны Совет Эвилели чорудуп баар.

МАТААМБРЕ БӨГҮН

ГАВАНА. Матаамбреде (Пинар-Дель-Рио можу) чее рудазының шахталарының дагжылар коллективинин дугайында чазагай алдар бүгү Кубада биилингир. Чее рудазы казып тывар талазы-биле ортуудута эң улуг ол төптүң шахтёрлары бүдүрүлге онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип турар. Дагжыларның ажылын эки организоставп, күш-ажылдың материалдыг изиг бериишининн мергежилдиг ажыглап турар. Тус-тус шахтёрларның болгаш бригадаларның аралында калбарган социалистиг чарыш чугула ужур-дузалыг болуп турар.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XXV съездизинин түүлдүг деп көргени, тайбың болгаш делегейниң кады ажылдажылгазы дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ыңайгы демиселдиң программазы болза дешилгелиг бүгү кижи төрелгетенниң быжыг тайбың дээш, аргессияга болгаш дайынарга удур демиселдиг шылгарынгай үе болуп турар деп, «Улустар аразынга тайбыны быжыглаары дээш» деп Ленинчи шаннадлың лауреады, КНО-нуң Апартеидке удур тускай комитединиң даргазы, Гвинея Республиканың КНО-да доктаамал төлөөлекчизи Жанна Мартен Сиссе медеглээн.

«Бис съездиниң ажылын канчаар-даа аажок улуг кичээнгей-биле хайгаарап турган бис» деп, Ж. Мартен Сиссе СЭТА-ныҢ корреспондентизи-биле бесседазынга чугаалаан. СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежнев партияның съездизинге бодунуң хаңы утказы илеткелинге тайбың, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселдиң эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Ол кыйгырыг чер бомбурээ-ле утказы дээш, Ж. Лакомб демдеглээн. Совет Эвилели-биле экономиктиг солчугаганы хөгжүдеримге Франциянын ажылхерекчи болуктери хаңы соңуургалыг болуп турар.

Аңгы те-чалаза француз-совет экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринниң эң-не солун бөлгаш перспективалыг угланышпышкынарының бирээзи болза кады кылыр улуг демчээлдиг төлевилелдерни бөстандырары болуп турар деп, «Жизофра» каттыжылышкынның тинглине директору айыткан.

УЛУГ ТААРЗЫНЫЫШКЫН

ПАРИЖ. (СЭТА). СЭКП-ниҢ XXV съездизинин документилери, а ханыктың мурнунда Л. И. Брежневтиң илеткели чавырлыышкынны болгаш тайбың хөжа-келбээ догунналашкынны быжыглаарынче, ССРЭ-ниң даштыкы чурттар-биле кады ажылдажылгазының ботбодунга ажыктыг хөй талалыг харылзааларын калбартырынче угланган совет даштыкы политиканың угланышкынының оскерлиш чогуунун француз-ларга чаа бадыткашкының болган деп, ССРЭ биле Франциянын аразынга садыгланган жылганы хөгжүдер талазы-биле каттыжышкынның тинглине директору Жорж Лакомб СЭТА-ныҢ корреспондентизи-биле бесседазынга медеглээн.

Француз-совет кады ажылдажылганы Л. И. Брежневтиң илеткелинде бедии-биле үнелээнин, а ол ышкаш бистиң ийи чурттарывыстың аразынга дугуржуушкуунун база кады ажылдажыганың талаларын калбартырынга ССРЭ-нин белениң СЭКП ТК-ның Чингине секретарының илергейлээнин француз ажыл-херекчи болуктер улуг таарзыныышкын-биле утказы дээш, Ж. Лакомб демдеглээн. Совет Эвилели-биле экономиктиг солчугаганы хөгжүдеримге Франциянын ажылхерекчи болуктери хаңы соңуургалыг болуп турар.

Е Э К-тиң сессиязында

ЖЕНЕВА. (СЭТА). ЕНО-нуң Европа талазы-биле экономиктиг комиссиязының ыяа болуп турар 31-ги сессиязынга хүн чурумнуң кол айтырыгларының бирээзи — «Долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаарының, транспорттуң болгаш энергетиканы хөгжүдеринниң талазы-биле кады ажылдажылганың айтырыгларын чугаалажыр ниити-европа конгресстерин алы вүрүнелер аразының човудел хураалдарын эрттирер дугайын» чугаалажып көөрүн эгелээн. Ол айтырыгны совет делегациязының эгелекчи санаалы-биле хүн чурумунга киирген.

Совет делегациязының ол эгелээшкинин социалистиг чурттарының делегациялары ынанбиле деткивишаан. ССРЭ-ниң саналы Хельсинкиге болган човудел хураалдың Түнелел актыынын чүүлдерин боттандырарынче угланган деп онзалап демдеглеп турар.

ССРЭ-ниң саналын өске-даа эдээн хөй делегациялар чогумчалыг деп көрүп турар. Чижээ, Турциянын төлөөлекчизи совет эгелекчи санаал улуг соңуургалды болдуруп турар деп айыткан. А Швециянын делегациязының баштыңы ажылчорудулганың айыткан талаларынга Швеция идепкейлиг киржирин медеглээн.

Буруулугларны кезедир бе?

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Бодүүнүң продукциязын өске чидерин киирген.

Мовополиялардың камгаашкынынарын сөйгалап илереткен чорук «дыка ыңайлы политиктиг айтырыгларны тыптып кэрингге» чедирген даярын Дж. Форд бодунуң медеглелинге хүлээп чугаалаан.

Америк корпорациялардың даштыкыга дүрүм чок үүгедиглеринге удур дээштиг хемчеглерни ол комиссия ап шыдавас даярын Дж. Фордтуң медеглелинден оон-биле кады хоступ турар. «Тургускан тускай болуктуг соруулгазы болза америк корпорацияларга көзөмче көргүзери эвээ» деп, президент айыткан. Ол бүлүкке чүлээ «айтырыгның хемчээлин» тодарадырын болгаш илеткелди чыл төнчүзүнде президентиге киирип келирин дааскан болуп турар.

Расистерге дузаламчыга удур

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Каттышкан Нацнялар Организациязының чогуур шиитпирлерия турда-ла АКШ-тың Мурнуу-Африканың расистеринге дузалап турарынга америк депшилгелиг кижилер шиитпирлиг удурлаашкынын илереткен турар.

Лос-Анджелоска (Калифорния штат) оон чурттакчыларының масслыг митингизи болган. Африканың мурнуу чүгүзе каш-ла санныг ак кешитиг кижилерниң эрге-чагыргазынга америк дузаламчының калбартырының планнарынга оон киржикчилерни улурланып турарын илереткен. Дыка хөй санныг плакаттарда: «Мурнуу-Африканың расистеринге бүгү ховирниң дузаламчызын дорвап соксадыңар», «АКШ болза делегей организациязының шиитпирлерин сагыыр үжурлуг», «Мурнуу-Африканың расистеринге каяыг-даа дузаламчы — Мурнуу Африканың үндезин чопунга чаа кинчи-дир» деп бижип каап.

Ол митингиге чүве чугаалаап кижилер Мурнуу-Африканың соок-язы ылгаар бүүчурумунуң талазы-биле АКШ-тың политиказын буруу шапканнар.

АГРЕССЧИЛЕРНИ БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу-Африка Республиканың расисчы бүү-чурумунуң болгаш оон империалистиг өмзаржикчилериниң Ангола Улус Республикага удур агрессиязының дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн КНО-нуң Айыыл чок чорук Човудели дооскан. Кайда-даа каттышпайн турар болүк чурттарның кижилери, Анголага удур Мурнуу-Африка Республиканың чепсектиг интервенциязын шиитпирлин-биле буруу шаап турар резолюция төлевилелин ол үүлдүг деп көрген. «Ангола Улус Республиканың хамаарышпас чоруун, тускай догуннаашкынын болгаш девискээринин четче-бүрүн турарының Мурнуу-Африка Республиканың хажык чок сагыырын негеп турар.

Мурнуу-Африка Республиканың дүрүм чок черге эжелеп алганы Намибияның девискээрин АҮР-га азы өске-даа коңазы африка күрүнеге удур иңчүк-төнгээлиг агрессчи үүгедиглер кылырынга ажыглаарындан ойталаарын Айыыл чок чорук Човудели Преториянын бүү-чурумундан негеп. Анголага чедирген когаралдарны болгаш үргедээшкиннерни бүрүнү-биле төлээринин болгаш Мурнуу-Африка Республиканың эрге-чагыргаларының эжелеп алган дериишкиннерни база материалдарын дедир эгидип бээринин дугайында Ангола Улус Республиканың чөптүг негелдерин Мурнуу-Африка Республиканың чазаанын хандырарын човудел база-ла негеп.

Резолюцияны тос бадылаашкын-биле хүлээп алган. Пекинниң төлөөлекчизи резолюцияны деткиринден ойталаан болгаш бадылаашкын үезинде Айыыл чок чорук Човуделиниң хуралынга келбээн. Шилыг янаылыг чорукту ында чугаалажып турары ышкаш, маонсчи делегат мурнуу-африка расистеринин болгаш оларның өлемчидикчилериниң агрессиязын буруу шаап турар резолюцияга удур «буду-биле бадылаап», деколонизациянын болгаш Африканың чаа хамаарышпас чурттарының күрүне болуп тургустунарының айтырыгларын шиитпирлээринге хамаарыштыр Пекинниң политиказының бүрүнү-биле бөйлап дүшкенин оон-биле көргүскен.

АКШ, Англия, Франция, Италия болгаш Япония бадылаарындан дадагалзаан. Анголаның девискээринче Мурнуу-Африка Республиканың чепсектиг күштериниң халдап киирин Каттышкан Штаттарның база НАТО-нуң болүглежиишкиннинин илергейи-биле болгаш чажыды-биле деткип база чарылдырыкчы болүглежиишкиннер ФЦЛА-га болгаш УНИТА-га калбак шериг деткимчезин көргүзүп турганын агартырын оралдашкаш, АКШ-тың төлөөлекчизи эвээш эвес куженнишкинин үндүрген.

Улустарның национал-хосталгалыг шимээшкинин хажык чок деткип турар ССРЭ-нин тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказынче шүүл-меге халдашкынарны совет төлөөлекчи М. А. Харламов ойтур шапкан. Ангола Улус Республикага удур агрессияга мурнуу-африка расизм чаасканн эвес турган деп, ол онзалап демдеглээн.

БЕЙРУТ. Ливанда иштинн политиктиг кризис уламчылаал турар. Чурттуң найысылалында дувуреэзинниг байдал хевээр артпышаан.

ЧУРУКТА: Бейруттуң кудумчуларында бөө-чепсектиг кижилер.

(СЭТА-ның телефотозу).

РЕВОЛЮСЧУ, ЧОГААДЫКЧЫ

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флозунуң Ленинградта Тоң музейинге улус үргүлүү эңдэрик болур. Ылангыя Россияның сут адаанга чоруур хемелериниң баштайгыларының бирээзиниң чаныга көргүзүгөр ур-ле тургулаар. Ол дээрге модель эвес, а орус-япон дайынынга киржип турган хеме-дир.

Ону көрүп турарга, аңаа эжиндирер хамаан чок, харын-даа оң иштинче кирери безин берге болгаш коргунчуг ышкаш сагындырар. Ынчалза-жок ол чүтле сут адаанче кирип турган эвес, харыс дайынга удур операцияларны мылып турган хеме-дир.

Ону кым чогаадып тургусканы, Россияның сут адаанга эжиндирер хемелериниң тудуушкуну канчаар эгелээнил? Бо ажылдың эгелекчилериниң бирээзи революсчу Казимир Гаврилович Чарповский болган. Санкт-Петербург шивээзинге хорутдаттырып турган, Минск чуртуг дворянин Чарновскийниң «херээ» архивтен тывылган. «Херектиг» 1829 чылда эгелээн болзажок, оң дутайында дыңнадыг чүтле бистиң үевисте парахалгага кеступ келген.

Шаг-шагның доозуну-биле шыптынган «херек» революсчу, чогаадыкчы Казимир Чарповскийниң болгаш хаан чазааның кара-бажыңнарының оске-даа хорутдаттырганнарының дутайында хөйну көргүскен.

1829 чылдың май 6-же дүперинде жандармерия офицери Афросимов Петропавловски шивээзинге Петербургтуң медикохирургия академиязының студентизин Казимир Чарповскийни аккелген. «Ол политика талазы-биле ынаныш чок аныяк кижилер-биле харылзаалыг турган» дээш хорутдаткан.

1829 чылдың июнь 19-та хорутдаттырган Казимир Чарновский Николай I хаанга чагаа бижээн. Ында мындыг сөстер бар: «1829 чылда сут адаанның судиозун чогааткаш, ону амта чедир болбаазырадырын оралдажып турар мен, ынчангаш мээң чогаадылгам чедиишкинниг болур боор деп бүзүрээр-дир мен...» Казимир Чарновский бодунуң чагаазынга ол сут адаанның судиозун далай дүвүнден ак чинчи чырынга ажыгдаарып сүмелээн. Оон аңгыда ону шериг-далай херээнге ажылган болурунуң аргазы барын айыткан.

Ол үеде чаңгыс-даа чуртка сут адаанның хемези турбаан. Ынчангаш Николай I Россия сут адаанга чоруур дайынчы корабльдиг болур-дур деп чүвеге удурланмаан. Ол хемениң төлевилелин саазынга чуруп, бижээш көргүзерин Чарновскийге дыңнатканнар. Удаваанда төлевилел белен болган. Ында көрдүгенин ёзутаар хемениң узунун оң метр хире, а калбаан үш метр хире кылдыр мылыр ужуруур. Ооң корпузун демирден кылыр. Хемени чепсегээрээге адар чепсектен аңгыда, дайынның судиозунуң дүвүгее дегинитер боду кывар мнаны кылырын Чарновский сүмелээн. Николай I ол төлевилелди көөрү-биле дуржулгалыг шериг инженер болган математик П. Базенче чоруткан. Ол аллээ хөй эдилгелерни кылган. Базен төлевилелди көрүп турган үеде Казимир Чарновскийни Санкт-Петербург шивээзинден Шлиссельбург кара-бажыңче шилчиткен.

Ооң соонда Казимир Чарновскийниң дутайында үр үеде чүү-даа дыңналбаан. М. Герветтиң «Хаан кара-бажыңының төөгүзү» деп ажылында Казимир Чарновскийни хаан чазаа Архангельск губерниязынче чоруткан деп айыткан. Чоокта чаа Архангельск хоорайның архивиниден чамдык фактылар тывылган.

1834 чылда Казимир Чарновскийни полициниң шыңгы хайгаараы-биле Архангельскиже шөлээн турган. Ону губерния баштаар черинге канцелярия ажылы кылыр кылдыр томуйлаан.

1836 чылдың декабрь 3-те губерния баштаар черн Архангельскиниң шериг губернаторуна Казимир Чарновскийниң дутайында мынчаар бижээн: «...баштаар черге ажылын ак сеткилдиг болгаш чедиишкинниг күүседип турар». Оон хенертен, 1839 чылдың февраль 14-те, шериг губернатора Казимир Чарновский Архангельскиге уймээн уд

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 82 (10067) | 1976 чылдың апрель 6, вторник | 1925 чылда үнделип тургаш | Өртээ 2 көп.

БЕДИК ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАН

Дүүн Кызыл районунуң Суыпак кодээ Совединиң болгаш «Суыпак» совхозунуң ажыл-ишчилеринге улуг байырлал болган. Суурнуң болгаш совхозтуң-даа ажылчы чоннары тоску беш чылда улуг күжениишкинниг ажыктап, ажыл-агый, культура тургузуушукунунга эки түңнелдерни чедип алган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш М. К. Мекдүне Суыпак кодээ Советке РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-ниң шилчимир Кызыл тугуу байырлыг байдалга тывысхан. Кодээ Совет күүскомунуң даргазы Б. Ч. Ондар ол бедик шаңналды хүлээп ап тургаш, Суыпак суурнуң бүгү ажыктыг чоннарының өмүнээзинден Коммунистиг партизига болгаш Совет чазакка оларның ажыл-ижин бедии-биле үнелээни дээш өөрүп четтиришкинин илереткен. Онгу беш чылда суурнуң бүгү күш-ажылчы коллективи болгаш ажылчы чону улам улуг күжениишкинин-биле ажылдап, улуг-улуг чедимишкиннердиг болурун ол аазаан. Ол үк совхозтуң тоску беш чылда чедимишкиннериниң дугайын чыылганнарга чугаалаваш, онгу беш чылда плакнарны чедимишкинниг күүседириңче оларны кыйгырган. Совхозта механизаторларның ол чедимишкиннерге улуг улуг база демдеглээн. Онгу беш чылдың эгезинден тура мурнакчыларның саны база улам көвүдеп турар.

Оларга чижээ, механизаторлар И. Серебренников, П. Гладиев, С. Осипов, Н. Медведев, малчыннар Д. Килин, М. Бегзев, С. Хирлиг-оол болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Шаңнал тыпсырынның байырлыг хуралынга үүле чугаалааннар моон-даа сөңгээр улам эки ажылдазырын хүлээнип турганнар.

(Бистиң корр.).

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ХҮННҮҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

Партияның XXV съездизиниң ажылының түңнелдериниң хамаарыштыр бүдүрүлгениң ажыктының бедидер, тудугнуң шынарын болгаш тудуг материалдарының камналгазын эженидер талазы-биле коллективтиң соруглаларының дугайында айтырыгны «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлээнин тудуунда партия организациязының ажык хуралынга чугаалашкан. Ук айтырыг талазы-биле илеткелди кол комплексте партбюро секретары эш Л. Фандюшин кылган.

Ак-Довуракты тудугжулары СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжына кириштиваан, онгу беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы бодурүүшкүнбиле эгелээн. Партияның XXV съездизиниге «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлээнден баштайгы даг-дүгүн ап, төрээн партиязының съездизиниг күш-ажылчы рапортту берген.

Съезд мурнуңу социалистиг чарыжын калбартып тургаш, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелели эрткен айларда планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Тодаргайлаарга, тудуг эргелели январь, февраль айларда 654 мун рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылып тургаш, ону 1 млн. 14 мун чедирип, планын 155 хуу күүсеткен. Ол ышкаш № 42 тудуг эргелели планын ийи катап ажыр күүсеткен.

Планныг онаалдаларын күүседириңге комбинаттың ийиги эдлээнде ажылдап турар Ооржак Комбуй-оолдуң дашчылар, Галина Болдға, Валерий Ондарның шеверлекчилер, Афауновтуң монтажниктер база Виктор Савылдың бызанчы-бетонщиктер бригадаларының киирген үлүг-хуузу улуг. Ол ышкаш комбинаттың ийиги эдлээнин тудуун дүргедиринге чурттуң янзы-бүрү хоорайларындан келген бедик мергежилиг ажылдакчыларның көргүскен дузазы улуг. Тудугжулар комбинатты В. И. Ленининиң төрүттүнгенинден бээр 106 чыл болганын таварыштыр бүрүнү-биле ажыглалга киирер дээш бүгү күштү мооннеп, каш дакпыр күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир чугула тудугнуң тудуунда ыяа хөй четпестер барын илеткелчи болгаш санал бергеннер демдеглээн. Онгу беш чыл — бүдүрүлгенин ажыктының бедидериниң болгаш шынарның беш чылы. Ынчангаш чугаа колдуунда анза хамаарыштыр болуп, моон соңгаар тудугнуң шынарын экижидип, тудуг материалдарын камналгынче кол кичээнгейни угланыпарының дугайында чугаалашканнар. Бо хүннерге чедир ол талазы-биле база өөрээш өвес хемчеглер алза-даа, оон түңнелдерин тудуг штабы доктаамал үндүрөйн, хыналданы кошкаткан.

Тудуг-монтаж ажылларының бот-үнээн улгадып, экономиктиг камналгалар эвээжеп, иштики курлавырларны четче ажыглавайн келгенинден тудуг эргелелиниң хөй түңнүг акша ажыр чарыгдаттынган. Чүгле ийи ай иштинде 414 мун рубльдиг ажыр чарыгдаан. Ол ышкаш тудуг материалдарының камналгазын багай, бар материалдарны чарыгдап турарында отчёт-учёт кулу деңнелде, ону хүлээп ап, аналаа тускай демдеглелдерни кылбайн турарынган ол кайда-даа чыдар. Тудугда ажылдап турар техниканы ажыглап турарында четпестер бар. Бо бүгүнүң үржуунган тудуг эргелели каражага таваржып турарын хуралга шыңгыызы-биле шүүмүчүлээн.

Хуралга санал берген бригадир Данзырык Балдар-оол мынча дээн:

— Тудуг материалдарын камналга чок ажыглап турар бис. Бо чорук бистиң бригадирлериң хыналда чогундан база болуп турар. Ол ышкаш мастерлер, прорабтар тудугга ажыглаары-биле автомашинадарны ап алгаш, ону боттарының туразы-биле кайнаар-даа ажыглаваш, оларга хөй шак ажылдаан шынаылгалар бижип берип турар чоруктарны дарый сөңгедыр херек.

Ийиги болгаш дөртку участоктарның начальниктери В. Николаенко, В. Музыка олар бо беш чылда тудугнуң шынарын экижидип, тудуг материалдарының камналгазын күштелдирериниң база боттарының участоктарында ажыл-иштиң чоруп турарын чугаалаваш, түүйбу заводунуң, үлетпүр-бүдүрүлге комбинадының бүдүрген кылыгларының шынарының багайын чугаалаваннар.

Хуралга «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде партком секретары В. А. Бакулин, ажыглалга кирер комплекстиң начальниги Б. В. Глазков олар санал бергеш, тудугжуларның мурнунда турар кол соруглаларга токтаалаганнар.

Хуралдың киржикчилери айытынган четпестерни чайлдып, партияның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш даразында план-хемчегларин хүлээп алганнар. Тудуг ажылдарының бот-үнезин чиңгедир соруглага-биле бо чылын 24 мун рубльдиң тудуг материалдарын камнап алыр, чаартыкчы болгаш чогаадыкчы саналдарны ажыглап тургаш 43,5 мун рубльди, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 12 хуугa остургеш, оон 69 мун рубльди камнап алырын, 45,4 тонна металл, 57,8 тонна цемент, 239 кубометр дилиг материалдарын камнап алырын олар хүлээнгеннер. Тудугга хол-биле кылыр ажылдарны эвээжедирин, чаартыкчылар ортузунга конкурстарны эрттирип, ай бүрүзүнде «Шынар хүнүн» тургузарын, бригадалар аразынга шынар талазы-биле көрүлделарни организастаарын, ажылчыннарның амыдырал-хандырылгазын экижидип, оларның билиг-мергежилин бедидер дээн ышкаш хемчеглерни алыры кордуунган.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

МЕДЭЭЛЕР

Мурнуку одуругда

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң малы хүр кыштаглап, менди чыл ажып турар, күжү семис малдың чаш толу боткур, дүргей маңдыычал болур. Бо чылын 14.350 хой төрүүр, ам оларның барык кезии оолданкан, хураганы шупту бар.

Ай саның соолгу кайы бир хүнүнде малчыпнарның, ыяңгыя хойжуларның ажылын түңнээрп, соруглаларны айтыры чаңчыл болган. Оон ылерээн чамдык мурнакчы хойжуларны чижекке көргүзүп болур.

Ийиги бригадада Александр Кара-оолдуң кодапында 323 хой 325 хураган төрээн. Бирги бригадада Оюн Биче-оолдуң кыштаанда 164, үшку бригадада Доржу Чадамбаның-да 260 хураган шупту менди.

С. ДУВАА.

• • •

Сакманщиктер

Мал оолдаашкынының амгы үезинде ыяңгыя сакманщиктериниң ажылы онза харымсалгалыг.

«О. Шынаа» совхозтуң хойжузу Борис Мапчын-оолдуң кыштаанга бергеи кижи-биле байдалды магадап сонуургаар. Кажаанның ишти шевер, девискээри арыг-силиг, мал чемининиң янзы-бүрү курлавырлары бар. Сери адаанда хойлугуп дешкилешкен хурагаанарны көөрге дыка чараш.

Баштайгы оолдаан ийи түс чыгам хураганы Светлана Доңмит биле Тамара Ойдуп олар чүгле ийилээп ажаарынга четтигип турары өөрүнчүг болду.

А. САРЫГ-ООЛ.

МАГАДЫЛАЛ ТУРГУСТУНГАН

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы кончуг таарымчалыг черде: ооң чанында иогаан арыг, эки одар, сүт бар. Саанчылар чаагайжыды туттуунган чурттарга бажыңнарлыг. Инек саар болгаи чечкерер механизастаап чаа комплекстн тударып доозуп турар.

Фермада 22 саанчы, 8 кадарчы, үш бызаа ажаакчызы ажылдап турар. Хоочун саанчылар: С. Серен бодунга быжыглаан 22 пизовден бо чылдың бирги кварталында 7591 кг, Э. Мандышпаа 21 пиектен 7450 кг,

ФОТОРЕПОРТАЖ

Э. Дугар 22 пиектен 7427 кг сүттү саган.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеи Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи боттарының сөзүнге эр боош, эрес-кежээ ажылдаан. Олар эрткен чылдың бирги кварталында 67 тонна сүттү бүдүрүп, ооң 57 тонназын күрүнеге сатнаи болза, бо чылдың баштайгы кварталында 117 тонна сүттү бүдүргеш эрткен чылдаазындан 20 хуу хөй сүттү күрүнеге дужаагаи.

Бо бүгү чүүлдерни мал чемин четчири-биле белеткеп, малды эки ажаап, кыштаглаашкынга таарымчалыг байдалды тургускаанының түңнелиниде чедип алган. Фермада социалистиг чарышка кадарчылар Л. Дыртынна, К. Балдан, Н. Кыргыс олар эки түңнеядя чедип алган. СЭКПниң XXV съездизиниң материалдарын коллектив кежигүннери хамыды-биле өөренип турар болгаш онгу беш чылдың баштайгы чылынын планныг даалгазын хуусаа бетинде күүседиривиң боттуг магадылалын тургузуп турар.

ЧУРУКТАРДА: мурнакчы саанчы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдлекчизи Э. Дугар. Төску беш чылдың шалыпчызы, саанчы Е. Темур-оол. Саанчы, анникгарның дагдынакчызы С. Серен комсомолчулар Е. Дамит болгаш С. Кевдеп-биле кады тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

КАШ-ДААА УДААА

«Бис онгу беш чылды шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы кылдыр хуулдурар ужурлуг бис» деп СЭКП ТК-ныц Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП Төп Комитединиң декабрь (1975 ч.). Пленумунга чугаалаап. Ынчангаш беш чылдың ажыл-херектерин чүгле сап талазы-биле эвес, харын бүгүле аяыл-үүлени шынарлыг болгаш ажыктыг боттандырары кижи бүрүзүнүң херээ.

Петя бичиизинден-не демирлес-биле үрелдежиринге ышак чораан. Оң дөрт чыл бурулгаар Балгазынның механизацня училищезинге өөренип киргеш, ону чедиишкиниг доозуп, тракторист-машинист мергежилдп чедип алган. Чөөп-Хемчикте Ленин аттыг колхозка чедип кээрге, ацаа ДТ-54 тракторну быжыглаан.

Амыдыралдың ажыл-ишчи оруун чаа эгелээн оол бир чыл бичии ажып чорда, колхоз баштаар чери ону техника септедири-биле Чадаапаже чорудупкап. Ажылынга ышак, сетиилп бичии, ажылды чүгле эки кылырынга чаңчыкан оол септелге дооступ, механизаторлар ажыл-агыйларже тарап чапып турар үеде колхозуиче чоруур деп турда, «Сельхозтехника» салбырының эргелекчизи ону келдирип келгеш, мынча дээн:

— Бир талазында, ажылга кызымак, апыяк-тыр сеп, бүгү-ле чүве сээң мурнуңда болгай, ийи талазында, колхозуң даргазы-биле база дутуруштум, силерни маңаа арттырып каарын шиитпирлеливис, кандыг деп бодаар силер, Петр Ондарович?—деп айтырган.

Ынчаарда 1964 чыл турган. Септекчи механизаторнуң чаа коллективке ажыл-ижи оон эгелээн. Септекчи-моторист Петр Байыр-оол оон эгелээшле тракторлар моторун септээринге специализацнияны алган. Трактортуң моторун чазып, септеп-солуп, үзеп-чаап, эдиктирилгеии кылыры ындыг-ла белеп эвес. Тракторнуң «чүрээнге» септээшкин үезинде бичии-ле частырыг болур болза, ол катап үредиишкинге таваржыр. Ынчангаш бо чүгүлә участоктуң парын ажылдарын ол хоочун өөрүнден өөренип, литературалардан помчуп, хойнуу билир, кылыр апарган. Алган даалга, хүлээлгезин ажыр күүседип турары дээш администрацня черинин хүндүлел бижиктери, өртектиг бараан-биле наш удаа шаңнаткан.

Кады ажылдап турар өөрү Петр Ондарович Байыр-оолду партия кежигүнүнүң кандидадынга дадагалзаг чокка хүлээп алган. Чыл эрткенде ону партия райкомунуң бюрозунга келдирткен. Партияның чиңгине кежигүнү болур кижиден негелде база улуг, чогум-па оон ужурунда СЭКП райкомунуң бюро кежигүнеери хөй айтырыгны оон салган. Ынчаарда 1971 чылдың март 30 турган.

— Богүн Москвада чүү болуп турарыл?—деп оон айтырган.

—СЭКП-ниң эдлеглиг XXIV съездиниң ажыттынган, ында партияның эдлеглиг соруглаларын болгаш дараазында беш чылда чурттуң хөгжүдезиниң айтырыгларын чугаалажып турар — деп, ол харыылаан.

Партияның кандыг-даа даалгазын бедик үлегер-чижек-биле күүседир деп, алган сөзүн ол эдлеп, бодунуң ынак мергежилиге ак сеткилдиг ажылдап турган аныяк оол—Байыр-оолду удаваанда Кызылда районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынынга септекчи боон ажылдаары-биле улуг идегелдп көргүзүп, үдеп чоруткан. Харыысалга улам бедээп. Улам парын ажылдарны кылырын аңаа дагзып турган. Септелге ажылдарын болур-чогууру-биле механизастаап улуг бүдүрүлгеге од база-ла үлегерлиг ажылдап, эш-өөрүнүң хүндүткелин чедип алган.

Петр Байыр-оол ажыл-агыйлардан келген ДТ-75 трактордуң моторун эки шынарлыг септеп келген. Ол, эрткен чылдан эгелеп, К-700 деп күчүлүг тракторларның моторун септээр хүндүлүг эргелп чедип алган. Аныяк септекчи часкы болгаш күскү сезон үелериниде колхоз, совхозтарның шөлдерииге барып, чамдык септелгелерни кылып, улуг дузаны чедирип турар.

Коммунист Байыр-оол эрткен беш чылдың болгаш 1975 чылдың бүдүрүлге планын ажыр күүсеткеп шалыпчыларның бирээзи. «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдээнин эдлекчизи.

Бодунуң кол ажылындан аңгыда хөй-иннги амыдыралыпга идепкейлиг киржип турар. Петр Ондарович—райоппар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынында партбюронуң болгаш профзвилел комитединиң кежигүнү. Коллектив кежигүнеринииң ажыл-ижинге, амыдыралынга ооң киржилге, дузазы улуг. Бүдүрүлгедо аныяк ажылчынларны бодунуң мергежилиите өөредип турар дагдынакчы.

Коммунист, септекчи механизатор Петр Ондарович Байыр-оол СЭКП-ниң XXV съездиниң бадылааны «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланышкыннары»-биле танышкап, ону сеткил ханышкыны-биле үүлдүтүнүп, ол программаны дөрт чыл оң ай иштинде күүседирин хүлээнгеп.

С. САНДАН.

Мал продуктуларын күрүнеге садып турары

Партияның төөгүүлүг XXV съездиниң ондур улуг программазынга сорук киргеи Тывапың мал ажылдыглары бо чылдың бирги кварталында күрүнеге мал продуктуларын садар талазы-биле даалгаларын чедиишкиниг күүседип турар. Ол дугаймда Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң апрель 1-ге чедир медээзинде тодаргай айтып турар.

Республика иннзи-биле бирги кварталда күрүнеге сүт садарының планын 122,8 хуу, колхозтар 133,7 хуу, совхозтар 120,7 хуу күүсеткеп. Районнарның аразында социалистиг чарышка Эрнининң малчыннары эки коргүзүгүнү чедип алган. Район сүт садарының квартал планын 221 хуугa боттандырган. Тес-Хем районнуң саанчыларының, кадарчыларының, бызаа ажаакчыларының үлүг база улуг болган. Олар күрүнеге сүт садар даалгазын 214 хуу күүсеткеш, боттарының чаржып турары эрнинчилерге бичии-ле четпейн барган.

Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарның мал ажылдыглары ооң дараазында черлерде чоруп, квартал планын тус-тузунда 192,7 хуу болгаш 181 хуу күүсеткилээп. Тожуунуң малчыннары боттарының планныг даалгазын 2,6 катап ажыргаш, мурнакчыларның одурууна кирген. Өскээр чугаалаарга, Таңды районнан оске бүтү районнар онгу беш чылдың баштайгы кварталының сүт садар планын ажыр күүсеткеп.

Совхозтарны ап көөрге, «Хемчик» совхозтуң малчыннары улуг чедиишкиниг болган. Оларның көргүзүү—202,7 хуу, а СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз 201,2 хуу күүсеткеп. «Бардык», «Тээли», «Найырал» совхозтарның ажыл-ишчилериниң чедип алган түңнелдери база өөрүнчүг.

Бирги кварталда күрүнеге ат садарының планы база чедиишкиниг күүсеттинген. Республика иннзи-биле 28031 центнер ааттн дужаагаш, квартал даалгазын 125,1 хуу күүсеткеп. Районнарның социалистиг чарышкыта Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Бай-Тайга районнар мурнап турар. Бирги кварталда ат садар даалгазын республиканың колхозтары 120,9 хуу, а совхозтар 138 хуу күүсеткенин Статистика эргелелиниң дыңнадынында база айыткан.

«Чыраа-Бажы», «Большевик», «Ак-Туруг», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Бүрен», «Суыпак» совхозтардан оске бүтү ажыл-агыйлар квартал даалгазын чедиишкиниг боттандырган. Ынчангаш «Суыпак» совхоз даалгазын түгле 45 хуу, а «Большевик» совхоз ооң-даа дора — 25 хуу күүсеткеш, ажыл-агыйларның эң-пе кудуруунда хожудан турар.

Бо чылдың баштайгы кварталында күрүнеге дүк садарының байдалы эрткен чылдың ол-ла үезинде турганындан база элээн бедик болганы оорүнчүг. Ажыл-агыйлар, хуу сектор 1975 чылдың апрель 1-де тургашындан ийи катап ажыг хой дүктү хүлээп алыр пунктуларда дужаагаи.

Үстүнде сан-түңнерден ап көөрге, Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары күрүне мурнуңга планныг даалгаларын чедиишкиниг күүселии турары илдең. Ындыг-даа болза, моон мурнунда чылларда бо көргүзүтлер талазы-биле барык үрлүүлү мурнуку одурутта туруп келген Таңды районнуң ишчилери боттарының туружун оскүүп даалгаларны чедир күүсеттнейн турары хараадаачыгыр. Ук районнуң партия, совет, ажыл-агый удурткучулары моон чогуур түңнелли үнүрер ужурлуг.

ХУРАЛГА ДЕМДЕГЛЭЭН

Тайбың комгалалының Тыва республика комитединиң Президиумунуң эдлеглиг хуралы болуп эрткен. Анаа Комитетпп эрткен чылын кылып чоруткан ажылдарының түңнелдерин чугаалажып көрген болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүүлүг шиитпирлеринге хелбаштыр республиканың Тайбың комгалал комитединиң 1976 чылда кылып чорудар ажылдарының планын бадылаан.

Тайбының совет Программазын. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ленинчи эштыкы политиказын чон ортузунга пропагандалаар. тайбының совет фондузунга акша-хөреңги чыылырын дузалаарының Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Чөөп-Хемчик. Тожу, Эрзин районнар база Кызыл хоорай комиссиялары алээп идепкейлиг ажылдап турарын Президиум хуралынга демдеглээн.

Оон-биле чергелештир чамдык районнар комиссиялары, ыяңгыя Бпи-Хемниң, Монгун-Тайганың, Улуг-Хемниң, Таңдының комиссиялары бо интернационалчы болгаш патриотчу буянныг ажылды түс черлерде кошкак организастап чорудуп турары база демдеглеттингеи.

(Бистиң корр.).

ЧАҢГЫС КИЖИ ДЕГ

Кызыладың пиво заводунуң коллективи Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл оон күш-ажылчы чедиишкиннер-биле үүкүүрүнге белеткеннп, ол хүнүң күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүг ижи-биле демдеглээрин боттарының хураныта шиитпирлээн.

Бо хүнперде заводта Кызыл суббота хүнүнүң штабы ажылдап, бүдүрүлгеле курлавырларны илередип турар. Чыл эгезинден бээр камнап алган чиг-эт-биле субботникте ажылдаар. «Шын» солуунуу чыскаап турда, пиво заводунуң директору Петр Александрович Нгбоковтуң биске дыңнатканы болза:

Ажылчыннар, инженер-техниктер ажылдакчылар, албан-хаакчылар шупту үүс үжен кижи субботникке киржир. Олар кол пуруузунда-ла боттарының ажылдаар черлеринге бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаар. Коммунистиг субботник хүнүнде 6206 рубльдиг продукциязын бүдүрерин болгаш сайгарарын көргеп. Оон ангыда бүдүрүлгенин девискээрин чаагайжылар, ыяштар олуртур ажылды кылыр апаар.

Субботникте ажылдаан акшадан 440 рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидер.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАГА ДАЯНЫР

Бай-Тайганың партия активиниң хуралындан

— СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыл-чорудулгазын бастың. Туралыг бригадазының хойжулары улут кичээнгейбиле совуургап, оон материалдарын ханызы-биле ѳренип турар — деп, «Бай-Тал» совхозтуң хойжуузу **С. Б. Очур-оол** партия активиниң хуралынга бодунуң чугаазын эгелээн. Съездиниң шиитпирлеринге, ажыктыг чорукту болгаш ажылдың шыварын бедидеринче утпаган оон айтыышкыннарын чүге чүүдүгүнүп хүлээп алыр аве, онгуденип чыл бистиң совхозтуң ажыл-агыйының кол адыры — мал ажылын кандыг арга-биле хөгжүдеркел база оон хөй продукциязы кынчап алаа чогууруп дээрзинин дугайында биске улам-на бедик негелдеринги тургузуп-турар дээрзин ол демдеглээн.

Бо чылын оларда кыштаглаашкын ажжок берге болган. Ынчангаш бригада мал чеминге шыдгыы контрольду тургускан болгаш ону хумагалыг чарыгдап, төрүүр малды болгаш оон чаш төлүн камгалап алырынче улут кичээнгейни • салган. Ынчангаш алдынган 3400 баш чаш мал мейдиң камгалаттынган. Ынчалзажок бергелер ам-даа аваш аве, ону ашкы артеринге совхозтуң удурткучулары, специалистер биске чогуур дузаны көргүзер ужурлуг. Ынчалзажок мындыг дуза чамдыкта четпес боол турар. Коданнарга сүтүү чогуур ѳйүзиде эккелбес, зоотехниктер болгаш ветеринария ажылдакчылары неделя-неделяларда, а чамдык ырак кыштаглаарга ишкинче эгеленип бээр келбейн турган таварылгалар бар. Съездиниң шиитпирлерин күүсеңир төлээде кыштаглаашкынны кестүп корбээн күжениишкиннерге доозар дээш малчыннарның күш-ажылгы күжениишкиннерин специалистер болурдаар ѳскерге, ѳске фермалар-биле база-ла бир ѳмей. Ынчалзажок аар-хавакчылар ажыл-херекти биледиг организастаашкындан ындыг эки түңнелдер четпип алдынып турар. Мында зооветеринарлыг эмнеттинг кылдыр организастаашкын, аргаларны болгаш курлавырларны чеп ажыглаар болза, эки түңнелдерни чедип алыр дээш чүве тодаргай-дыр. «Тээли» совхозтуң Эр-Хавак фермазын чижекке ап корээл. Бо коллектива эрткен беш чылдың бүгү көргүзүлгелер-биле эки дооскаш, ону беш чылды база багай аве ангылаш. Ооң турар черинең байдазын ап көөр

Советтер амыдыралы

КАПИТАЛ ТУДУГ — ХҮННҮҢ АЙТЫРЫЫ

Кызыл хоорай Советиниң элчелиг сессиязынга сопиал-культура объектилериниң болгаш чуртталга тудугларының чоруп турар байдалының дуганыңда илеткелди Кызыл хоорқүүсомуунуң даргазының оралакчызы В. Парунин кылган.

Тоску беш чылда тудуг индустриязының материал-техникиг бөзазы бымыккан болгаш калбарган. Тудугжу кадрлар өскен дөрээш ээш Парунин бодунуң илеткелиниң эгезинде демдеглээн. Беш чылдар дургузунда кылып бүдүрген ажылдарның түңнелиинде капитал тудугунуң демээлэл тоску беш чылда 106,9 миллион рубль болган. Оон иштинде чуртталга тудуу 35 миллион рубль түңе кылдынган. «Кызылщстудуг» эргелели (начальниги Э. Первухин), «Сибирьтехмонтаж» трестиң участогу (начальниги хоорай Советиниң депутады А. Поручник) болгаш өске-даа тудугжу коллективтериниң капитал тудугга киирип келген төлептиг салымышкынын илеткелчи тодаргай чижектерге чугаалаан. Социалистиг хүзөлгелерни күүседириниң талазы-биле бедик коргузүлгелерни чедип алган шалыпчы бригадаларның болгаш мурнакчы тудугжуларның саны чыл сапында немежээ турар. Оларга М. Шаповаленковуун, А. Борбак-оолдуң, К. Зуевтиң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады М. Сифропованың, Ленин орденниң эдилекчиин, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады А. Ельцованың удуртмал бригадалары база бүдүрүлгениң мурнакчылары, 48 тудуг эргелиниң малзыры Аня Иргит, автоэргелелде тудуг-монтаж эргелелиниң хамаары Аня Ерина, «Кызыл тудуг» эргелелиниң дүңгаалакчызы Ю. Чащухин болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Депутат ээш Парунининг илеткелинге капитал тудуг талазы-биле тудуг организациязының ажылында амыралдаа чедир ажыглаттынмаан арга-курлавырлар кол чериниң талазын. Херектиң ужуру дээрге, капитал тудугга кордүзеген акша-харедигиин чамдык чагыг киирген чердер болгаш тудугну бүдүрүп турар организациялар чыл сапында чедир шиңгээдип ап олмадаайн турар. Тоску беш чылда 19 миллиоп рубль чедир шиңгээттинмээн. Чүгле 1975 чылда бөлип 10,4 миллиоп рубльдиң хол фондулары шиңгээттинмээн барган. «Кызыл тудуг» эргелели 5420 дөрбелчин метр чуртталга шелүн ажыглалта киирбээн.

«Кызыл үлетүүр-тудуг» эргелели планның даалгаларын күүсетпейн келген. Бо эргелелде тудуг материалдарынга чарыгдал улуг болуп дужаавайн турар чүүлдер бар. Аэропорттуң командылал-диспетчер пунктузуун, 110 авл ишти чурттаар № 9 чуртталга бажыңын шеверлекчилерге улуг саалдашкын-биле дужаатан. Шеверлел ажылдарынга тудуг объектилерин шак мынаар оландадып дужаар чорук чудуталралар чорукка чедирер. Оон түңелиинде дужаатан объектилерниң шынары чавыс болуур.

Илеткелчи болгаш санал бергеннер оон ынай «Тыва септелге-тудуг» трестиң тудуг-септелге эргелелиинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, түүйбу заводунда күш-ажылды организастап турарының чавыс дениелде туруп турарын шүтүмчүзээп.

Кызыл хоорай Советиниң сессиязы

Тудуг кылып турар үеде чамдык черлерде материалдарны чарыгдарының хемчээлин чедир сагывайн турар. Ылаңгыя эде кылышкынналр үезинде шилдя болгаш өске-даа чүүлдерни үрей кылып турарындан хөй чарыгдал үнүп турар. Хоорайның тудуг организациялары орулга алырының планын (84) мүң рубльге чедир күүсетпээн. Ынчангаш ажыл-агый удуртукчулары, хоорай Советиниң депутаттары, хөй-иннң организациялары бо чергелиг ажыл-агыйжы эвес чорукка удур демиселди күштелдирери негеттиинин турер.

Тудуг материалдарының шын чарыгдалының айтырыгларынга талазы-биле доктаамал комиссиниң даргазы К. Цойлуң отчёт илеткелип дыңнаан.

Кызыл хоорай Советиниң элчелиг сессиязы чугаалашкан айтырыглар талазы-биле чогуур доктаалдарны хүзөлээн алган.

Д. САЛЧАК.
«Шынын» корр.

ОРГАНИЗАС-МАССАЛЫГ АЖЫЛДЫҢ САЛДАРЫ

Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг суурунга чеде берген кижи Советтериниң түгүн кырында өскен, лозунг-плакаттар-биле шиметтинген, овааларлаачок бажыңны дорээн-не эскерип каар. Ында Кызыл-Даг кодээ Советиниң конторазы туруп турар. Ооң иштинче кире бээрге, аңгы үениң чап-чаа столдары, сөңдейлары, диванары киллиниң кичөөнгейиң дорээн-на хаара тудар. Ханаларында — кодээ Советтин чагыда бот-башкарылгалыг хөй-иннң организацияларының хереженнери чөвүлелиннп, улустуң дружиналың, депутаттар болүтерининң буянчыларын көрүштүг, чараш кылдыр дериң кылгаш, ында оларның ажылының планнарын, ажыл кувааларын, социалистиг хүзөлгелерин, ооң күүселделивиин көргүзүглерин база салбырының ажыл-агый талазы-биле планныг даалгаларын, социалистиг хүзөлгелерин, оларның күүселдеринин коскү болгаш шевергин бижип көргүскен.

Кызыл-Даг кодээ Советтиң даргазы Комуун-оол Салчакович Күдерек-биле чугаалажырга, салбырның бүгү ажылхерээн, ында албан организацияларының, хөй-иннң организацияларының ажылының байдалын эки билир, салбырның амыдыралының бүгү талаалырынга улуг салдарлыг кижи болуру илден. Бодугга хүзөлгеен ажыл-херекке хаяа бердингеп, ынаа, чазаатыг айтыышкыннарын амыдыралга чиге күүсеп ап турар, ук чергеге совет эрге-чагыргаяы төлээлеп, ээ болуп турар кижи мындыг-даа болуур үзүүлүт.

Кады чоранның партия райкомуунуң секретары Ламажык Хертекович Допудаан кодээ Советтиң ажылының байдалын сонгуурган айтырарынга, районда дээрге ажыглыг Советтериниң бирээзи болуурун бадыткады. Ынчангаш ук Советтиң ажыл-чорудулгазының чамдык төлээларын сонгуурган бирии алдым.

Депутаттарның эргелерин калбартыкан, Советтерге болгаш сонгуулда округтарынга оларның ажылының кол угланышкыларын айыткан «СССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-хүзөлгеениң дугайында» ССРЭ-ниң Хөөлүзүүн кодээ Совет бодунуң удуртулга болдуруп, ооң негезделерин аңмыралга күүседип ажыглаан турар. Ооң ачызында ук кодээ Советтиң ажылы идепкейжин, ооң денискээринде турар «Тээди» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының ажылын удуртуруп, суурда культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазын башкарарынга салдары бедюп.

Кызыл-Даг кодээ Советинде

1975 чылда болган сессияларга мал чемнинг белеткелиниң чоруп турарының болгаш дүжүт ажаан алышкынынга белеткел дугаймында салбыр эргелекчизе Буян-Былчейниң, эрткен өөредилге чылының түңнелдери болгаш чаа өөредилге чылынга белеткел дугаймында Кызыл-Даг школазының директорунуң, кыштагламашкынга белеткел дугаймында салбырның зоотехниги Ким Хомушкунуң илеткелдерин; бо чылдың январьда Кызыл-Даг болгаш Тээли кодээ Советтерниң каттышкан сессиязынга «Тээли» совхозтуң 1975 чылда ажыглаанын түңнелиинин дугаймында совхоз директорунуң О. Кара-Донгактың илеткелин дыңнап чугаалашкан, төлептай хемчегларын айыткан шиитпирлерин хүзөлээн алган.

Сессияга чугаалажыр айтырыгларның байдалын баш удур ханы өөредип көрүп, ону сессияга белеткеп киирериниг, бо талазы-биле шиитпирлериниң төлевилелин белеткээринге кодээ Советтиң удус өөредилге болгаш кадык камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиязы (даргазы Л. Салчат), кодээ ажыл-агый талазы-биле комиссия (даргазы Ч. Дагба) идепкейлиг киирип турар. Кодээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле сессиязының хүзөлээн алган доктаалдары, оларның күүселдеэин организастаар болгаш хынаар талазы-биле күүскомнуң болгаш депутаттарның чорудуп турар ажылдары үк салбырның муриунда сөңдиган планның онаалдаларны күүседириниг шиитпирлиг салдарны чедирип турар. Салбыр тоску беш чылдың долукчу чылының планын - чедиишкининг күүсеткен. Онгу беш чылдың бирги чылының бирги кварталында күрүнеге эът садар планын 127,4 хуу кылдыр хуусаа бетинде ажыр күүсеткен. Салбырда бо хүнге чедир төрээн 2089 хойдан 2618 хураганны чедириг чок алган. Малчын депутаттар ажыл-хөй талалыг организмакчы, мобилизакчы болгаш кижилдикчи ажылды чорудуп турар.

Кодээ Совет суурда ортумак школаның болгаш культура албан черлериниң ажылынче улуг кичөөнгейни салып турар. Ол школада кодээ Советтиң депутаттары Б. Бичелей, Н. Мөңгат, Е. Сат олар школаның өөредилге-кижилдаалгат ажылын экижидер, чаңгыс-даа урут өөредилгелиг ара кагбаан. Суурда эмнелге салбыры, уруглар сады база эки ажылдап турар.

Суурнуң кодээ клубунуң ажылы база чагай эвес. Ында уран чүүлдүң ыры, танцы, шын, хылдыг хөгжүм болгумнери доктаамал ажылдап турар. Ында 37 кижи киржип турар. Клуб чанында тургустунган агитбригада суурга болгаш малчын бригадалар төптеринге концерттерни көргүзүп турар.

Кодээ Совет бодунуң сессияларын, күүсүзүм хуралдарын Конституциядa айыткан хүүсаашыда эрттирип турар. Оон депутаттары сөңгүкчүлер-биле ужуражылгалыг, чагыглар күүселделивиин, Советтиң хүзөлээн алган шиитпирлериниң дугайында отчёттарын оларның муриунга доктаамал кылып турарлар.

Үстүнде демдеглээннер фактылар түңү көргүзүп турарыл дээрге Кызыл-Даг кодээ Советиниң бодунуң организас-массалыг ажылын соолгу үеде экижиттекпин, ажыл-агый болган культура тургузуушкынуун айтырыгларын шиитпирларинге ооң ролюнүң бедюпин тэда херечилеп турардыр. СЭКП-ниң XXV съездизиниң айытканы ондур улуг соругалараны амыдыралга бөртандырар дээш демиселге ук Совет оон-даа артык улуг чедиишкиниерлиг болуру чугаажок.

Р. ДАЛАЯ-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Португалияның чаа конституциязын хүзөлээп алган

ЛИССАБОН. (СЭТА-ның корр). Тургузукчу хурал Португалия Республиканың чаа конституциязын бадылаан.

Конституцияның киридезинде чугаалаанны-биле алырга, ол демократтыг күрүнениң бактаан турарын хандырар, португали улустуң тура-соруун хүндүлеп барымдаалавышаан, социалистиг инитгелерди тургузарынга орукту ажыглар, хостуг Португалияны тургузарының сорулгазын салып турар.

Чаа конституцияны ёлугаар португалия күрүнениң баштыы дээрге, калбак бүгүн эргелериг республиканың президентизин болур. Ол хары үеде Революстуг Чөвүлелдиң даргазы болгаш чурттуң Челсектиг күштериниң кол командылакчызы болур.

Эрге-чагырганың дээш хообүзүдүлга органы чурттуң 18 хар четкеп бүгү хамаатыларының дөрт чажыт бадылашкыны-биле соңгуурулуг Республиканың хуралы болур.

Күүсекчи эрге-чагырга Министрлер Чөвүлелиниг онаажыр болгаш ол бодунуң бүгү ажыл-чорудулгаларын кылырда президентиниг болгаш Республиканың Хуралынга чагыртыр. Премьер-министрни президент томуйлаар.

Революстуг Чөвүлел республиканың президентизиниң чанынга чөвүлээр орган болуруубиле чергелештир «португалия революциязының магадылалы, чурттуң демократтыг албан черлериниң чогумчалыг ажыддаарының болгаш конституциязының негелделерин шыңгыы сагыырының магадылалы болуру.

Революстуг Чөвүлелдиң чугула политиктиг ролюн хообүдү бүүгаар бымыгларын чорук Португалияның политиктиг амыдыралынга Чепсектиг күштерниң идепкейлиг киржирин хандырар.

Чаа конституция бүгү португалиялерге хамаатыг эргелерни болгаш демократтыг хосталгаларны магадылаан бөзр, ажылчы чонпарның социал эргелерин хандырар, бүдүрүлге черлерниге ажылчынпар комитеттерни болгаш бүгү чурттуң иштинге профсоюзделерининң хостуңзудуп тургузар. Ол массалыг организацияларның чер-черниң бот башкарымышкылыга киржир аргазын бөзр, бүдүрүлгениң колкол чепсек-херекселдерни, черни болгаш оон байлактарын ыяштының ончу-хөрецизи болдурарының принципгерин бөртандырар, үлетүүрге монополияның болгаш помещиктерниң чер эелээр чорууп үзүткээр.

Португалияның президентизи Ф. Да Кошта Гомеш тургузукчу хуралга чүве чугаалаазы, чурттуң фашистиг эргечагырганы хостаарынга болгаш демократтыг күрүне тургузуунуң бажыг үндезинерин тургузарынга Чепсектиг күштер шимчээшкининиг кол ролюн онзалап демдеглээн.

Чаа конституция португалди үлустуң ханы күзел-соруун илередип, демократтыг болгаш хостадганың орниктерин бөртандырар, ажылчы чонпар массаларының амыдыралын экижидер орукту ажыдар, Португалияның демократтыг орук-бөлө хөңгүрүнге бажыг магадылалды берип турар.

Чаа демократтыг конституцияны хүзөлээп алган чорук — Португалияның чөөн күптеринең улуг тиилелгези. Тургузукчу хуралга ол чаа конституцияны хүзөлээп алырынга чүгле барыын үзээдиг бүржуаа партия Социал-демократтыг төптүң төлээлекчилерни удур бадылаашаар.

Э. КОВАЛЕВ.

Хоралыг угланыышкын

ДАМАСК. (СЭТА). Садаттың эрге-чагыргазы 1952 чылдың июль революциязының бүгү чедиишкиниерин ажыы-биле, шуут унуткаан болгаш чурттуң иштинде база даштымыдаа реаксылыг күштерни бажыларының чаа үе-чадазынче эгелеп киргеп—деп, Сирияның «Аль-Баас» солуну бижээн. Садат оон-биле кады «ажык эжиктерниң» дээр ыпдыг политиказын бөртандырып чорудуп турар. Ол болза чурткa барыып чүк капиталын хаара тударын, аңаа болдуларла бүгү чинге-лелерни кылыры-дыр.

Чурттуң удуртулгазынга контрольду бөртандырарын чедип алган Египетте барыын үзелдиг күштер Насериниң чаалап алышкыннарының талалакчыларын баскан, садыгүзетүүр буржуазиязын күрүне секторундан-даа артык кодүрүп, Египетти экономика талазы-биле бууразынынга чедиргеппер деп, «Аль-Баас» солуп таймылырлап бижээн. Олар Садаттың холу-биле бүжаф-чүдеп Синай дутуржултазынга ат салган болгаш АКШтан болгаш барынын-европа чурттарындан боо-чепсек дилеп турар. Ол солуп ыңдыг дилеглериниң ажык чогун таймылырлаан, мынчаар бижээн: шеригни боо-чепсектиг стратегиг хевирлери-биле катап чепсегдээринге хөй чылдар йогеттинер деп чүве эки билдингир.

Египет эрге-чагырга ам иштикпин бергелериниң улам улгадыышкынынга таваржы турар апарган деп, «Ас-Саура» солун бижээн. Садаттың АКШ-тан болгаш Барынын Европадан дилеп турар дузаламчызы ооң иштики болгаш араб чурттар аразынга-даа бергелерин ажыр эртериниге дузалаар дээрниге хайгаарактылар боттарының чиганнышкынын илередип турарлар.

Египетгин улузунуң ол бүгүге таварышпас чорууның үлам улгадып турары ацгы-аңы чурттарның хөй-иннгээнге болгаш парлалгаларынга эки билдингирин солуп үламчылап бижээн. Ол чорук хамыктың мурнунда ажылчынларның болгаш офицерлериниң аразында көстүп турар. Ол бүгү экономика талазы-биле улуг бергелердең боол турар.

Шиитпирлиг удурланыышкын

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ССРЭ-ниң Каттышкан Нациалар Организациязының чанында доктаамал төлээ черинiң Чаа антиковеттиг оңчук-чөңгээниң — ССРЭ-ниң КПО-ның чанында төлээ черинiң Нью-Йоркта турар бажыңын боолап турганыында холбаттыыр АКШ-тың миссиязынга шиитпирлиг удурланыышкынын медеглээн.

Америк миссияже чорутkан нотада апрель 2-ниң дүпезинде төлээ черинiң бажыңынче боо ажыл турганың айытkан. Төлээ черинiң ажылдакчызының ог-бүлези чурттан тургар бажыңның соңгазын оттур деттеп ок ярзалдың удур корүнген хапазынче кире бергеп. Ол ярзалге турган бичии уруглуг херээжеп кижиге ок аас-кежиктиг таварылга боол дегбээн.

ССРЭ-ниң Каттышкан Нациалар Организациязының чанында төлээ черинiң Нью-Йоркта бажыңын боолаарының бо дөрт дугаар таварылгазы болгаида ССРЭ-ниң төлээ черн ыңдыг кем-буруулуг үүлгедиишкинерiниң олза ыңгыязын нотада айытkан.

ССРЭ-ниң төлээ черинiң бажыңынче боолап турган кем-бурuу үүлгедикчилериниден кыинy-дaa индигаа чедир харыысаага онаажаан болгаш, болза-чогуур-биле кежиче хүзөлээнээн. Ынаыг байдал дээрге сионистериниң араатанзыг үүлгедиишкинерiниң херек кырында деткээн-биле дөмей боол турар-дыр.

ССРЭ-ниң төлээ черн ол чаа кем-бурuулуг үүлгедиишкининиң доп-дораап истеп көөрүп, бүрuулуг кижилерни тутkап, кежиче көргүзерин, а ол ыпкаш келир үеде ыңдыг террорлуг үүлгедиишкинiерiн болдурбае, ССРЭ-ниң төлээ черинiң болгаш оон ажылдакчыларының айыыл чок чорууп хандырар талазы-биле хемчегlерин америк таладай алырын негээн. Ынаыг хемчегlерни азбалының түңнелиинде үүгүн болуур үржүктер дээш бүгү харыысалга америк талага онаажыр алаар.

Дж. Фордтуң медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). КПО-ның чавында совет төлээ черин боолап турганы-биле холбаштыыр хаяы сагыш човаашкының президент Дж. Форд илереткен. Ол дээрге, америк чаңчылдарга бүрүүбиле чорудээлиг бзу-биле ходелиг турар экстремистер болүктериниң ыдаан араатанзыг үүлгедиишкинiерiниң соолгу таварылгазы-дыр деп, ол чугаалаан. АКШ-тың улузу терроризмни көөр хөөн чок болгаш ыңдыг үүлгедиишкинiерни чөп кылырын негеп турар. Кижиниң амы-тынын айыылга таварышпырын, уруглarга болгаш херээженнерге кыжаалып турар ыңдыг кижилерниң кижиниң эргелериниң дугайында сагыш салып турарын медеглээри кижи кайгаар чорук боол турар.

Ол араатанзыг үүлгедиишкинiи кылганы дээш харыысалгалыг кижилерни судка киирер дээш Нью-Йорктуң эрге-чагыргалары-биле кады болдунар бүгү чүүлдерни кылыр айтыышкынны иостация министерствозунуң чорутkанын президент дыңнаткан.

Тайылбыр булуңу

Мурнуу Родезия

Мурнуу Родезия — Африканың мурнуу түгүнде чурт. Шолу—390,6 мүң дөрбелчин километр, чурттакчы чону — 6 миллиоп кижи, оларның иштинде 5,7 миллиоп африканчылар (колдуунда баштуулуг), 270 мүң европа укпуглар бар. Наймыылалы — Солсбери (500 мүң чурттакчылыг), күрүне дылы — англандыл.

Амгы Мурнуу Родезияның девискээри XIX кезиниң төнчүүнде британ колонизатторлар эжелеп алган. 1923 чылда ол бодуң башкартымар колониязының статузун алган. 1953—1963 чылдарда Родезия биле Ньясаленда федерациязының составынга кирип турган. Түе черниң чурттакчы чонунуң массалыг антиколониалдыг демиселиниң түңнелиинде Великобритания 1963 чылда федерациязының тарадыр үжүрга таварышкан, а 1964 чылда Соңгу Родезияга (Замбия) болгаш Ньясаленднге хамаарышпас чорукту бергеп.

Мурнуу Родезияның салымчолу оон-даа көзээр шиитпирлеттингеп. Мында кээп чурттай бергеп ак кеттиглеринiң расписчи партиязы — Родезийзин фронт — 1965 чылдың ноябрь 11-де чонуң хөй кезиниң хүсэ-соруунга чыруттур, колониялың чаңгыс талалыг «дамаарыпнас чорууп» чарлаан. 1969 чылдың июль 20-де Родезияга референдум болган, аңаа сонгуучуларның «хөй кезии» (бүгү африкан чондан чүгле 6934 кижи бадылаашкынга киришкеп) конституциянның төлевилелин болгаш Родезияны республика кылдыр чарлаар дээш санаадыл чөптүү деп корген. 1970 чылдың мартта мурнуу Родезияны Родезия Республика кылдыр чарлаан.

Конституция ёлугаар, күрүнениң баштыы болгаш чепсектиг күштериниң кол командылакчызы — президент, ону чалак 5 чылда томуйлаар. Хообүзүдүлгеер орган—хурал сенадындан болгаш палатазындан тургустунган парламент (сонгуттурган 66 депутаттың 50-и—европейжилер). Күүсекчи эрге-чагырганы Родезийзин фронт партиязының удуртукчузу Ян Смитке баштаткан чазак чорудуп турар.

Мурнуу Родезия — аграр-үлетүүлүг чурт. Иштин национал продуктузунуң хемчээлиниң талазы-биле ол Африканың Алжир, Египет, Нигерия, Ливия дээш ыпкаш чурттары-биле денңежиг турар. Чурттуң экономиказында кол черлерни дыштыны монополиялар— (Англиязының, Мурнуу Африка республиказының, АКШ-тың болгаш өске-даа чурттарның) эзлеп турар. Чижээ, англи үлестүр компаниялары Мурнуу Родезияда 300 ажыг салбырлардыг болгаш бичежек будүүлелериг.

Кодээ ажыл-агыйның кол ажылы — чер ажылы. Эң эки черлериниң чартык кезиниден хөөү мында чурттай бергеп европейжилерге хамаарыкыр. Малдың чартык кезии чартык натуралдыг болгаш үүлмек барааның тараачы ажыл-агыйдан тургустунган африкан секторга хамаарыкыр. Коддуунда иштики хереглелче чорудуп турар кодээ ажылагый продуктуларын ол ажылагыйлар будүүрүп турар.

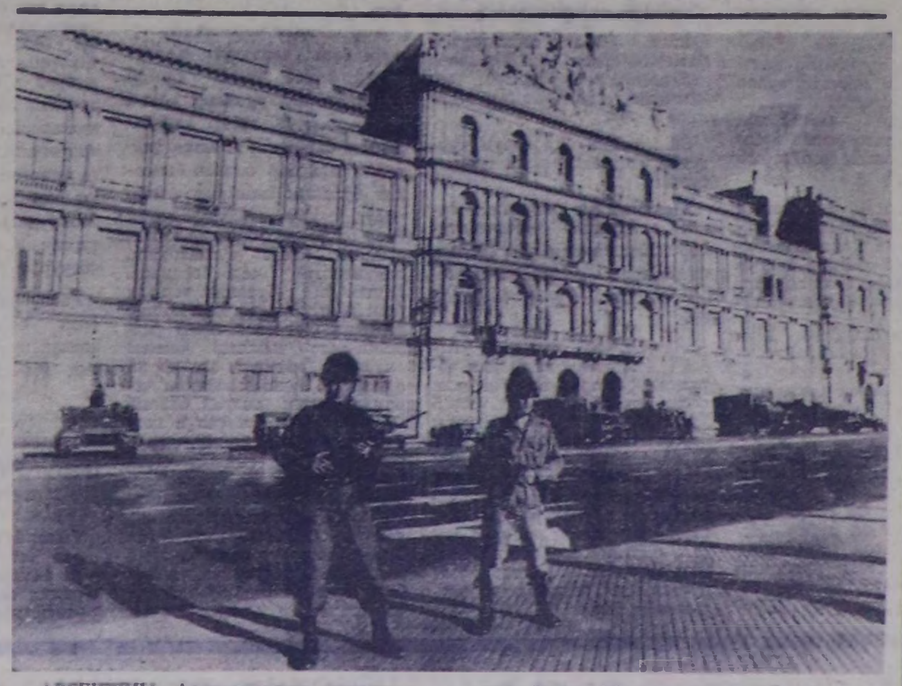
Мурнуу Родезия минералдыг будүмелдерниң кулавыры-биле байлак, ооң базазында даг үлестүрү хөгжүп турар. Эң улуг үлестүр төптери— Солсбери, Булавайо, Уитали районнары. Мында аңгы үениң металлургия, коксохимиктиг, электротехниктиг, металл ажылдап кылыр, химия заводтары база ол ыпкаш чиик болгаш аъш-чем үлестүрүүнүң будүүрүлгелери бар.

Мурнуу Родезияда үнделиг чурттакчыларның аңмыралдайлалы коңчуг куду деңнелде. Экономикада-даа, политикада-даа сөөк-яны ылгаар чорук төптүнден турар, эң-не куду ажыл төлевирин ап турар кижилер — африкачылар. Албан ёлугаар дыңнадыглар-биле алырга, африкан оттуүселериниң 90 хуузунуң орулгазы ядыыг байдалга чурттаа болуруудан куду болуп турар.

Ак кеттиглеринiң расписчи ёзу-чуруму Родезияның «дамаарыпнас чорууп» чарлаанын Родезияның үндезин чурттакчыларының хосталга болгаш хамаарыкыр чорук дээш демиселин күштелдирген. Родезияда национал-хостагланы шимчээшкинiң чепсектиг демиселдиң хевирииче улам-на ханылаан бар чыдар болгаш олче үндезин чурттакчыларның яны-бүрү аймактарының төлээлери хаара туттунган.

Хостагла дээш демиселдиң күштелириниден корткан расистер дүкү-даваң хемчегlерни ап чорудуп турар. Партизаннар хиделип турар районнар хаагыыг зоналар кылдыр чарлаттынган, ында чепсектиг күштерниң болгаш полициянның немелде келектерни моолиган. Хой-хой чурттакчылыг черлер ыңгыттынган лагерьлер апаргылаан, чуртта полициянын террор күштелген.

Бүгү делегейниң хөй-иннтизи Мурнуу Родезияның расписчи ёзу-чурумун деткип турар барынын күрүнелериниң политиказын шиитпирлээ-биле буруу шаап турар.

АРГЕНТИНА. Аргентинаның чепсектиг күштериниң командылал черн күрүне эргилдезин кылган. Чуртту иштинде эргечагырганы шериг хунтазы холга алган. Чуртта дайын байдалын чарлаан, хурал болгаш митинг кылырын хорааи, хунтаның дужаалын нууседирин чогга айытkан. Буэнос-Айресте шериглер бүгү-де колкол албан черлерин, а ол иштин улугулуг профсоюзделдерининң турар квартираларын контрольдап турар.

ЧУРУКТА: чазак бажыңының чанында.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

ПОЧТА МАРКАЗЫНДА—ХЕРЭЭЖЕННЕР

Херээженнер айтырыгларын шиитпирлээринге Советтер чүрту делегейде төөгүдүт улут чедишкиннерин чедип алган. Почта маркаларының ол дугайында байлак коллекциязын совет филателистика чыгган. Херээженнерге дең эргени хандырбышаан, оларны экономиканың, социал-культурапың хөгжүдезинге калбаа-биле киириштирери, тайбыңны быжыглаарынга, улустар аразының айыралын, кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге оларның ролюн бедидери—бо чаагай лолуң совет почта маркаларының, чагаа хаптарының, карточкаларының темалары апарган.

Сөөк-иязы ылгавар чоруккa удур, оларга дең эргени тыпсыр дээш херээженнер демиселди хөй-хөй он чылдарда чорудуп келген. Бо талазы-биле иденкейлиг демиселчилерниң аразында революстут демиселдиң шылгарангай ажылдакчылары Клара Цеткин болган Роза Люксембург оларны маркаларда көргүскен.

Октябрьның социалистиг Улут революциязы херээженнерге ёзулуг социал болган угаан-бодал талазы-биле хосталганы берген. Хой сайның филателистика материалдарын аңаа тураскаактакан. В. И. Ленинге тураскаактакан маркаңы көөрге, «Херээженнерге долу хосталганы чаалап албайн, пролетариат долу хосталга чедип ап шыдавас» деп ооң чагыы сагышка кирип кээр. (В. И. Ленин «Херээжен ажылчыннарга», чогаалдарының долу чымындызы, т. 40, арын 158).

ССРЭ Конституциязының 15 чыл оюн демдеглээн 1952 чылдың бөлүк марказында революцияның чарлааны херээженнерниң политиктиг болган хамаатты дең эргезин совет хоойлу-дүрүм бижиглап турар дээрзин көргүскен. Маркаларның бирээзинде—кызыл тук чанында ажылчын болган колхозчу. Конституцияның 118-ки үүлүнде: «ССРЭ хамаатылары ажылдаар эргелиг» деп айыткан сөстерин ол маркада бижээн. База бир маркада—парта артында школачы болган МКУ-нуң бажыңы. Конституцияның 121 үүлүнде: «ССРЭ хамаатызы өөренир эргелиг» деп айыткапның ында бижээн.

1963 чыл. Кадыкылганың бүгү делегей хүнүге уткуштур 3 ялаш марка үнген. Бирээзинде—ажылак херээжен кижи. «Бистиң кижи бүрүзү дыштаныр эргелиг» деп ында бижээн. Маркалар яазы-бүрү. Чижээ, соңгуда урназынче бюллетень суп турар херээжен кижиниң маркада көргүскен. Ол дээрге херээжен кижиниң совет парламентиге соңгуур база соңгудар эргезиниң дутайын хереченлеп тудар.

Бистиң революсчу чонувустуң хүрээлеңинден профессионал революсчу эвээш эвес херээженнер онзаланып үнгеи. В. И. Ленинниң шынчы ажы болган революсчу демиселге соратниги Н. К. Крупскаяга, баштынчының улут утбазы А. И. Елизарова-Ульяновага, дунмазы, кескү революсчу М. И. Ульяновага, 1898 чылдан партия кежигүнү Е. Д. Стасовага, бистиң партиявыстың шылгарангай ажылдакчызы, революсчу база кескү совет дипломат А. М. Коллонтайга тураскаатkан маркалар база-да онзагай.

Улус ажыл-агыйынга херээженнериң салымшкыны улут. Опу маркаларда, чагаа хаптарында тодаргайы-биле илереткен. «Книжниң чаагай чоруунга» деп 1962 чылдың бөлүк маркаларын чижекке ап көрээл. 7 үүлү марканың 4-үп коммунизм тургузукчулары херээженнерге тураскаатkан. Оларның иштинде колхозчу, пос-таавы бүдүргелгенниң ажылчызы, кезер эмчи, студент дээш кымнарны чок дээр. «СЭКП-ниң XXII съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга!» деп бөлүк маркаларда химик, малчын, тудугжу болган харылзаачы херээженнерни көргүскен. Ол шыкаш «ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чеди чыл планы» деп бөлүк маркалар төөгүге солуп. Инженер-химик, хевел ажаакчызы, пос-таавычы, комбайнер херээженнерни ооң көрүп болур.

Көдээ ажыл-агыйга херээженнериң ролю улут. Оларга тураскаатkан хөй-хөй маркалар бар.

Ие херээженнер бисте хаы хүндүткелдиг. 3 миллион ажыг херээженнер «Ленинң алдары» орден-биле шаңнаткан болгай. Оларны маркаларда база сиилбээн. Ие херээженнерге тураскаатkан ол чижектиг еске-дээ филателистика материалдары хой. «Советтер чуртунуң уруглары» деп бөлүк маркадан бистиң кадык-шыырак, омак-сергек урутларывысты чаптаар бис.

Культура амыдыралынга херээженнериң киржилгезин филателистика материалдарывыда тодаргай коргускен. П. Чайковскийниң «Куулуг хөл», Р. Глиэриң «Кызыл чечек», Б. Асафьевтиң «Парижтиң чалбыыжы», С. Прокофьевтиң «Ромео болгаш Джульетта» деп балеттериңге тураскаатkан маркалар сонуургалды хаара тудуп турар.

Күрүнеңиң Пятницкий аттыг орус улустуң ниитп ыры коллективиңге, И. Моисеевтиң удурткапы ССРЭ-ниң күрүнеңиң улустуң танцы ансамбліңге тураскаатkан маркалардан бөлүк артистерни, ыраажыларны, танцычыларны коргускен.

«Апыяк гвардия», «Солдат дутайында баллада» деп кинофильминерден чамдык маадырларның розьдарын ойнаан артистерни маркалардан база көөр бис.

П. ВАКС,
филателистиниң Бүгү-эвилел ниитилелиниң баштаар черииң ажылдакчызы.

БАЛЫКТАН КЫЛГАН КОНФЕТАЛАР

ВАРШАВА. Лодзиде «Русалка» аттыг конфеталар кылыр кондитер цехи балыктан конфеталар кылып үндүреринiң чаа аргазын тыпкан.

Кондитер ажыл-агыйында балыктан конфеталар кылыры бир дутаар боон турар. Ол онзагай болуушкуннуң кол материалы—балыктың белоктары боон турар. Балыктан кылган ол мындыг конфеталар эң ылангыя организмниде белок четпес бичии уруглarга коңчуг ажыктыг.

ӨЛҮРҮКЧҮ АРЫЛАР

Бо болуушкуп Аргентинаның наймыллалындан 500 километр хире черде туруп турар Кальчак дээр суурга болгап. Шыкка шолээн оттап турган аттарже ол черлерде улустуң «дириең сөөктер» деп адап турары болук арылар халдаан. Аттар кайнаар-даа дезип шыдаваннар, олар дораан черге чыткылапканнар.

Ол уеде чоок кавызынга чораан ийи бичии оол аттарга дуза чедирери-биле машнажып келгеннер. Арылар ол ооларны база шакпаннар. Берге байдалдыг ооларны чоогунда эмнелге черинге чедирген.

Африканың ол арыларын америк генетик-эртемденнер 1956 чылда ол черниң арылары-биле хайнакташтырар соругa-биле Аргентинага экелгеннер. Ол арылар лабораториядан «дезин» ужуп үнгеш, ук черниң арылары-биле чамдыкшы хайнакташкан. Шак мынчаар Аргентинага арыларның чаа каржы ужеазы тыныгган. Ол чуртка олар 1967 чылда биллиие бергеннер. Эртемденнер, бир эвес оларга удур хемчег албас болза, удавас будуң Африка чурттарынга, Мексикага, Америкага тарай берип болурупуң аймыны бар дең санап турар.

А. П. ЧЕХОВТУҢ БАШКЫЗЫ

А. П. Чехов аттыг Литература музейиниң ажылдакчылары чоокта чаа бир ооруп олурa, орук ара үш элик сегин корген бис. Ол уеде 5 элик ховужо үне маңнажы бергеш, бараанын корүп турушуста, адаа-үстүнден ийи чиик машина ол эликтерни сүрүп, хову ортузу безин чедирбейн, шуптузуп машина киптиндеп боолап, өлүрүп алгаш, бистиң бараанывыс көргеш дезипкеннер. Машинаның дугаары-даа, ээзи-даа тодаратпынайн баргап.

Ол 1874—1875 ооредилге чылдарында келир үениң улут чогаалчызы А. П. Чеховтуң математиканга кылып турган хыналда ажылы болган. Хынында ажылдың соолуңде: «Кылдыпның кылганы болгаш бодавны кончуг шын... Кончуг эки. Э. Дзержинский» деп бижээн.

Эртемденнер ол бижиктиг каттыжылышкыны келген аалчыларга болгаш хоорайның чурттакчыларынга онзагай сүй белектерни—«чугаалаан», «ырлап турар» авторучкаларны, чидиг чырыктан кантаалаар карак шилдерни бүдүрүп үлүргеп.

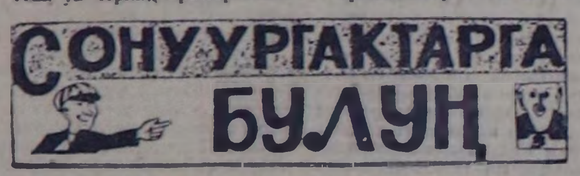
Ындыг авторучкалар-биле түгле бижиттинер эвес, радиодамчыдыганы база дыңнаар. Ол соругa-биле ручканың ужунда хенгит приемник, аккумулятор болгаш чиңге удазыныг телефон таарыштыр кинр орумнеп каан. Шак мындыг «чугаалап турар» аппаратты карак шилдериңде база-да таарыштыр кылган.

ХОВАР ШАКТАР

Женеваның шак фирмазы ховар шактарны бүдүрүп үндүрген. Ол шактың дузазыбиле радиову дыңнап, теледамчыдыганы көрүп, судалды хемчээп, арифметиканың дөрт кылдымның күүседип болур. Кол-да чүве—үени тодарадыры болбайн ваи.

Шактың хемчээли 5х6 см. Холга аптин-биле ап чоруп болур. Ол чаа шактар удавас садыгларга кирер.

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

Аныяк талантылар көрүлдези

МОСКВА. Чурттуң хореографиа училищелериниң Бүгү-эвилел семинары болгаш көрүлдезиниң наймыллалда боол турар.

ЧУРУКТА: Буряттының хореографиа училищезиниң өөренчилери—Людмила Пермякова, Татьяна Зельская, Марина Бугрова болгаш Лариса Федотова олар «бичии куу куштарның танцызын» күүседип турлар.

А. КОНЬКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникazы).

«Наврүз»—частың байырлалы

ЧУРУКТА: район төвү Курган-Тюбеде байырлалдың эгелеп турары.

К. ТАРУСОВ биле Р. РАХМЕДОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникazы).

ТАДЖИК ССР. Республикaның тус-тус чурттакчылыг черлеринге чаңчыл болган национал байырлал «Наврүзту» эрттиргеп. Аңаа алдарныг хөеңчилер, хойжулар, механизаторлар, садоводтар кирип-кеннер.

КУДУК

Чер аттарын шинчилеп өөренири төөгү ужур-дузалыг болур. Чамдык черлериниң аттарындан түс черниң девискээринде чурттап турар чонуң амыдырал байдалын, ниитилел хөгжүдезиниң билип ап болур. Хөгжүдениң айы-биле аттар солуттуна-да бээр.

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында хойжу бригаданың адын Кудук дээр. А ол бригаденың төвүн база Кудук деп адап турар. Бригаданың хойжуларының амгы уеде чурттап турар девискээринге шаанда Кудук деп чер ады турбаан. Оон тыптып келген төөгүзү ыңдыг-дыр. 1961 чылда «Тээли» совхоз тургустунган соонда, хойжу бригадаларга төптер тудуп эгелээн. Кызыл-Дагның Улуг-Саамчыыр, Биче-Саамчыыр, Үзүктер-Кыры ол ынчаар чурттап, кыштап турган малчыннарны бир бригада кылдыр каттыштырганы, Биче-Саамчыыр-Дөзү деп черге бригаданың төвүн кылган. Аңаа хой суттарар мотор-биле сөөдүрүп ажылдадыр бажыңныг кудукту база казып кылган, ажыглалга киирген.

Малчыннар кышкы уеде хоюн кудуктан суттарып кээр, хураларны, өөредилгелерни бригадазының төвүнге чыглып келгеш, арттырып турар апарган. Оон уламыдан баштай «Кудуктан суттарып алыр», «Кудук саар» деп чугаалар тывылган. Чоорту бригада төвүн шуут тургускан черинiң Биче-Саамчыыр-Дөзү дээр ады читбеш, Кудук деп чаа ат тыптыш нептерей берген. А иниги бригаданың адын база Кудук дээр апарган.

Б. БАРБА.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 6-ДА

МОСКВАДАН

9.10—Кострома хоорайның профессилелдериниң академиктиг хорунуң концерти. Оңнуг.
9.40—«Езулуг оолдар». Өңнүт.
10.20—«Шөвер холдар». Өңнүт.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—Уруглarга фильм. «Дан чечек». Уран-чечен фильм.
12.30—Юөзее Римас ойнаар.
12.40—«Поэзия». Андрей Вознесенский. Останкинода концерт студиязының дамчыдылга. Өңнүт.
14.35—«10-гу беш чылдың чыл деңдеглери». Эгези. Документалдыг телефильм. Өңнүт.
15.50—«Хөгжүт роман». Уран-чечен фильм. Өңнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Ийи комедия». Телефильм.
18.10—Телемедээлер.
18.20—Телефильм.
18.45—Телемедээлер.
19.00—«Курильдер». Документалдыг фильм.
19.10—«Улусчу чогаалдыга фестиваль чоруп тур».
19.50—Чараалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Хөгжүт роман». Уран-чечен фильм. Өңнүт.
21.25—«10-гу беш чылдың чыл деңдеглери». Эгези. Документалдыг телефильм. Өңнүт.
22.40—Юөзее Римас ойнаар. Өңнүт.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

АПРЕЛЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Алло такси» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50 (кивопанорама), 21.00 (узаткан) шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кайгамчык чүүлдер оранында Джек» 9.30, «Орлята» кивоклуб 15.15, «Чер биле дээр арасында» 11.15, 13.00, 17.00, 18.45, 21.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Финист—Эрес аанар» 15.00, «Хуузунда амыдырал» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ытты паровозка орнап тур мен» 15.00, «Кара чаңгыс» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ХӨЙ-НИИТИЧИ БАШКЫ

Суг-Аксы ортумак школазының зге класс башкызы Кара-кыс Хавaевна Осбаң 18 чыл дургузунда ажылдап келген. Уругларның өөредилгези болгаш кижизидилгези дээш кезүүде сазыын човаан, ада-иелерbиле харылзашкан, арга-сүме каткан чоруур.

Ук башкыны № 12 агитквартирада база быжыглаан. В. И. Ленинниң намдарын агитквартирада организастаан болгунде өөредип турар. Партиялың XXV съездизиниң материалдарын ол чонга тамыштырып, бо талазы-биле бесседаларны чорудуп турар. Башкының бүдүмүң ажы-төлүнүң өөредилгези база үлегерлиг.

М. СЕГБЕ.

Чөөн-Хемчик район.

Аянтан беринер.

А. Монгуштуң фотозотюду.

БОЙДУС—ӨДНҮҮВҮС

Хайгааралга алыры чугула

Тес уну чайгаар үнген хынгыныш болгаш өлең сиген-биле байлак.

Ийи чыл буруғаар аңаа республиканың мал чөми белеткээр механизастаттынган бригадазы тургустунган. Тываның алды районнарының 40 ажыг бригадалары чийин сиген, кыжын хынгыныштың мал чеминге ында белеткеп турары таварылга эвес. Ол дээрге республиканың колхоз, совхозтарының малынга быжыг чем-суурну белеткээринге кол база болуп турар. Моон соңгаар оон-даа сайзырааp болгаш харын-даа келиринде барып чамдык тулаа черлерни кургадыр, дөңгелчиктер болгаш бичии чаа үнүп орар талдыг алаактарны десктээр ажылды чорударын планнап турар.

Тес уну делгем болгай, а чүгле Оруку-Шынаның (О. Шынаа) уну бойдустуң байлаа—аң-мең талазы-биле республиканда аң-пе байлак черлериниң бирээзи дизе черде хөөрем чок.

Ооң бир хереченизи: «Сарыг-Булуң деп черден 40 ажыг элик үне маңнажы бергенин магадаан бис. Ол черде ам ыыырыныш кезии турар бригада бар. Моок мурнунда Дус-Дагже дуставп машинага эртен эрте олурушкаш Торгалыг уунче чоруптарга. Шынаага ескен эликтер тайгаже барбас.

Эликтериниң бир турум чуртунда чаа совхоз база тургустунган.

Шак мындыг «кажаалаттырган» эликтерни төтчегленнилер кайы хамаан чок боолап, харын-даа машина-техникабиле аңнап турар чоруктар бар.

Чоокта чаа чылгычы Аргаан Дондурнуң аалынган чоруп олурa, орук ара үш элик сегин корген бис. Ол уеде 5 элик ховужо үне маңнажы бергеш, бараанын корүп турушуста, адаа-үстүнден ийи чиик машина ол эликтерни сүрүп, хову ортузу безин чедирбейн, шуптузуп машина киптиндеп боолап, өлүрүп алгаш, бистиң бараанывыс көргеш дезипкеннер. Машинаның дугаары-даа, ээзи-даа тодаратпынайн баргап.

Сиген кезип турар бригада бүрүзүнүң чоогунга баарга, өлүрген эликтериниң кежи бола чыдар, чогум кымның мынчаар олүрүп турары билдинмес.

А О. Шынаның девискээринде түгле эликтер эвес, а буур, булан база чайгы уеде тайгадан шөлге кирер. Ол уеде адаа база-да сиген кескен бригадалар ажыыдан турар. Тотчеглекчилериниң «дуран» караа эртеп эрте ховудан ыраавас.

Бир мындыг чаржынчыг чүвени база көрдувус. Сарыг-Талга сиген кезип турган бригадага келиривиске: «Ам 4 хонду, кончуг эрте, дең бажында бир чиик машина тайгаже үнүп бар чыткан бызаалыг буланны сывырып алгаш чорупту, хирези өлүрүп алган боор олар» деп бригада кежигүннери биске чугаалаарга, ооң изиңге чеде бердивис. Шынап-ла буланны чер-дээ алыспайн ооругда хараганнар аразынга тотчеглекчилер машина-биле чыпшыр четкеш өлүргеш, эъдиниң эки черив аппаргаш, а чамдыызы ол черинде чыдып калган болган. Ол черде бызаазы өлүп калган болду. Кады чораан эжим, республиканың аңныыр черiниң охотоведи эш Чооду Чорбаа менээ мынчаар тайылбырлады: «Булан ооллаан соонда каш хонгаш, аргалыг-ла болза бызаазын хөлче киирер, аңаа эжиндирер, хөл ъдуп чиртир боор чүве, бистиң бо тайгада ындыг хелдер эвээш боорга. Бо булан мында хелдерни эки билир болгаш бызаазын эдертип, ходче киирип чораап, дедир тайгаже чаңчып орда бо «араатаннар» таваржып, машина-биле сыырткан чок кылган-дыр. Ол бызаа иезиниң илп-биле соондан чедип келгеш, иезин мавап, ооң чанынга аштап өлгени ол-дур» деп чугаалады. Ол тотчеглекчилер туттурган болгаш чогуур хемчегни хүлээткеп.

Хорутуг аңнарны кайы хамаан чок өлүрүп турар кижилерни тудар талазы-биле хемчег база алдынып турар. Шуурмакта ийи адыгны чеп-шээрел чоокка өлүрген база араалыг боолар кылып турган кижилерни чогуур ойунде илереткеш, үстүкү органнарга киирген. Ол ышкаш Чалаазы девискээринге араалыг боонy чопшээрел чок эдилеп турган К. Туматтың боозун чогуур ойунде хавырган.

Республиканың аңныыр-тывыш ажыл-агый черiниң ажылдакчылары болгаш бистиң Тес-Хемде ол талазы-биле харылсалгалыг эштер районнуң ол байлаан камгалаар талазы-биле чогуур хемчегни алыр боор деп идегелим.

Т. САНДАН,
Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң чанында аңныыр ажыл-агый черiниң штаттаа дашкаар инспектору.

ЧОРГААРЛАНЫР

Монгуш Мезил-оол Чадааананың ыяш ажыл-агый черiнге он ажыг чыл иштинде ажылдап келген. Ол «Сут-Хөл» совхозтуң девискээрин харылаан турар. Монгуш Мезил-оол Алдым-Ишкин, Ийи-Шуи, Хемчик арыы дең черлерни аътыг, чаңгыс эргиннезип, оран-чурттуң ач-неңин, кат-чимнин, балык-байлаңны хайгаарап, оларны кайы хамаан чок тотчеглээр кижилерге удур ажылды чорудуун турар.

М. Мезил-оол ажылчыннарынын, малчыннарының хурал-суглаазынга докладтаал олуржуп, бойдустуу чамгалаар дугайында лекция, бесседаларны үргүлүү кылып, ол талазы-биле масса-политиктиг ажылды докладтаал чорудуп турар. Бойдус байлаан карап-ажыттап, тотчеглээр кижилер ооң кескү карааңдан чайлаас, чогуур хемчегни оларга онаап турар ан сеткилдиг кижилериниң бирээзи ол.

Эрткен чылын М. Мезил-оол Ишкин салбырга 20 тонна сигенин белеткеп бергеп. Мал-маганның деңгээзеэн бедик тургуп дээш ооң сагыш салып чоруурупуң бир хереченин ол. Оон аңгыда чартык тонна чыжырганааны кактаап, күрүмеге хужаглаан. Бойдустуң байлаан чөп ажытаавы-биле ооң хуу үлегерин көргүүп турары ол.

Даапкан ажылынга ээ-харымсалгалыг М. Мезил-оол чыл сайында Хөр-Тайга школазынга болгаш участок эмнелгезинге одаар мяшты белеткеп берип келген. Бистиң аравыста мынчаар ажылдап, чурттаң чоруур буянныг кижиге чаңгыс чер чурттуглары чоргаарланыр.

Эки кижиниң кылган ажылы элеп-читпес, улус-чонуң кескү карааңдан чайлаас чүве болгай. М. Мезил-оол өөрү О. Халбың-оол, О. Араллуг олар-биле чыжырганга катарышта идепкейлиг кижии турары дээш чонуң хүндүткелин база чаалап алганнар.

М. ЧАПТЫГ-ООЛ.

Редакциянық адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харымсалгалыг секретарьның 2-23-54, партийже амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, недээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солуп келбейн баргаза 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1300.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00303.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 83 (10068) | 1976 чылдың апрель 7, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Апрель 17-де—коммунистиг субботник

АЖЫЛДААРЫНГА БЕЛЕН

Бай-Тайга райпозунуң коллективиниң март тоңчуазында болган ниити хуралынга коммунистиг субботник эрттирер 6 кижи составтыг комиссия тургускан.

Коллективтеп субботник үнүнде ажылче 135 кижи үнер. Оларның чамдыызы тайгада 80 кубометр одаар мяш белеткээр, мурнунда мяш белеткеп турган 3 гектар черниң будуун аштаар. Оон ыдай 6 тонна демирдес аймаан чыыр, кол кудумчуда магазиннер чоогунда 60 дес янзы-бүрү мяшты тарып олуртур. магазиннер девискээрин аштап, кажал херимнерин чугайлаар.

Ажылының аайы-биле ол хүн субботникке дорт киришпес чамдык садыгжылар, хем-ниити чемненилгезиниң ажылдакчылары, хлеб-бижырыкчылары, одакчылар ол хүн ажылдаап акшазын онгу беш чылдың фондузунче бүрүнү-биле шилчидер деп патриотчу саналга киттыжыңнар.

Ол бүгү ажылдарыны бүдүрүп кылырынга 6 автомашина, 1 трактор-самосвал, боду узар хымыштыг 1 трактор кордунген. Субботник үнүнде кылдыпар ажылдарның ниити түңү 675 рублыг докталган, оон 350 рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчилер.

Х. КАН-ООЛ.

ҮШ БӨЛҮККЕ ЧАРЛЫР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болдурунга тураскаатқан коммунистиг субботникке Улуг-Хем районда Жданов аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери төлептиг үлүүн киирерин шиитпирлээнгер. Ол хүн ниитизи-биле 485 кижи үш бөлүкке чарлып ажылдаар.

Тайгага 50 кубометр одаар мяш, 100 кубометр тудуг мяжы белеткээр, 50 гектар тарылга шөлүнүң дажын аштаар болгаш сиген шөлүг суттарар 2 километр дурттуг бута унуп каазы аштаар. Субботникке 6 трактор, 5 автомашина ажылдаар.

Онгу беш чылдың фондузунче ол хүнгү кылдынган ажылдардан 654 рубльди шилчидерни шиитпирлээн.

Д. ШУЛУУ.

СОҢГУЛДАЛАРНЫ ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР

1976 чылдың апрель 11-де бистиң чуртувустуң бүгү эвилелдешкен республикаларының районнар (хоорайлар) улус судтарының улус судьяларын соңгуур. Тыва АССР-ниң эң сес хар четкен бүгү чурттакчы чону ол хүн соңгулда участоктарынга келгеш, шын шиидилгениң херээн башкарып чорудар улуг идегелге төлептиг кижилер дээш боттарының бадылаашкынын бээр.

Совет эрге-чагырганын эге үезинде-ле В. И. Ленин «Хамаатылар шуптузу судка болгаш чуртту эргелеп башкарарынга киржир ужурлуг» деп айыткан. Ол ам амыдыралда боттанган. Бистиң чуртувуста шын шиидилгенин херээн социалистиг демократияның принциптерин ёзугаар ажылчы чоннарның соңгааны улус судьялары болгаш улус төлээлери чүгле совет хоойлуларны удуртулга болдургаш, боттандырып турар.

Улус судьяларының амгы соңгулдалары СЭКП-нин XXV съездизиниң соон дарый, съездиниң салганы өндүр улуг сорулгаларны бүгү совет улус политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле күүседип кирипкен үеде эртип турары-биле онзагай. Бо байдал улус судтарынга соңгулдаларга белеткелдерни улам ханы утка-шынарлыг болгаш бедик идепкейлиг болдуруп турар. Съезд социалистиг демократияны, совет хоойлу-дүрүмиң улам ыңай сайзыраңгайжыдарының, ниити корум-чурумун бижыглаарының, кижилерниң мөзү-шынар кижизидилгезиниң оруктарын тодаргай айыткан.

«Совет хоойлу сагылгазының, совет ниитилелдиң эрге-ажыының, совет хамаатыларның эргелериниң камгалалында турар **милицияның, прокуратураның, судтарның, юстицияның органнарының** ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдарынче үргүлүг кичээнгей салып келген болгаш моон соңгаар-даа салыр бис. Партия, күрүне ол албан черлериниң ажылдакчыларының чиик эвес болгаш хүндүткелдиг күш-ажылын бедии-биле үнелеп, оларның составы эки белеткелдиг, төлептиг кадрлар-биле четчелеттинген турзун дээш сагыш салып турар» деп, эш Л. И. Брежнев XXV съездиге ТК-ниң Отчёт илеткелинге демдеглээн.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтышкыннарын улус судтарының моон соңгаргы ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдурбушаан, эрткен соңгулдалардан бээр бистиң республиканың улус судтарының ажыл-чорудулгазын судьяларның отчёттарынга, кандидаттар-биле ужуражылгаларга, соңгулда мурнунуң агитас-массалыг ажылдарынга аналиэтеп көргүспүшаан, ажылчы чоннарга таныштырары чугула. Улус судтары соңгукчуларның идегелин шынзыдып келген. Маңаа хамаарыштыр Тес-Хемниң, Эрзинниң, Мөңгүн-Тайганың улус судтарының эки ажылдааның демдеглеп болур. Ол улус судтары кирген херектерни саадатпайн көөр, шиитккелдерниң ылаптыын чедип алыр, ажык болгаш үнүүшкүннүг судтарны ажыглаар талазы-биле хөй ажылдарны кылып, суд чорудулгазының кижизидикчи утка-шынарын бедидип, чон ортузунга хоойлу-дүрүм тайылбырлаарын элээн калбарткан.

Ынчалзажок республикада улус судтарының ажылында херектер көөр хуусаазын эрттирер, хүлээп алган шиитпирлер шын эвес болганындан оларны катап көөр азы күш чок болдурар чоруктар хөй боон турар. Ындыг түүлдерни Улуг-Хем районнуң, Кызыл хоорайның улус судтарының чамдык улус судьялары болдуруп турган.

Съездиниң материалдарын пропагандалаары-биле кады улус судтарынга соңгулдаларга белеткелдер улам калбарып турар. Тыва АССР-ниң девискээринде улус судтарының судьяларынга 22 кандидат депшиттинген болгаш бүрүткеттинген. Оларбиле ужуражылгалар организастыг эртип турар. Депшиттирген кандидаттар эртем-билиниин, хууда будуңгунуң болгаш практиктиг ажылының талазыбиле чоннуң идегелин хандырып шыдаар. Оларның аразында хоочун суд ажылдакчылары Р. В. Цуканова, Б. Л. Данзы, Д. О. Оюн-Бартан болгаш өскелер-даа бар.

Амгы үеде чер-черде агитпунктулар, участоктарның соңгулда комиссиялары ажылдап турар. Партия болгаш совет органнар соңгулдага белеткелдерже кичээнгейни күштелдирген. Соңгукчуларның данзызын ылавылаары дооступ турар. Хөй санныг агитаторлар, лекторлар соңгукчулар ортузунга политмассалыг ажылды калбартып турар.

Ынчалзажок ол бүгүге оожургаар барымдаа чок дээрзин демдеглээр херек. Соңгулда хүнүнге чедир каш-ла хонук арткан болза-даа, чамдык агитаторлар соңгукчуларга четче барбаан. Соңгукчуларның данзызын хынаары оожум чоруп турар. Соңгулда участоктарын дерииры база саадап турар. Бо айтырыглар партия организацияларының, чер-чер Советтериниң, соңгулда комиссияларының кичээнгейинин төвүнге турар ужурлуг. Соңгулда хүнүнде чоннуң садыг, культура хандырылгазындан эгелээш, транспорт харылзаага чедир бүгү айтырыглар баш удур белеткеттингеп болгаш чогуур үезинде хандыртынган турары чүгула.

Соңгулдаларны организастыг болгаш бедик деңнелге эрттирер дээш бүгү түүлдерни кылган турар ужурлуг бис. А СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеп республиканың ажылчы чону апрель 11-де боттарының бадылаашкыннарын төлептиг кандидаттар дээш бээри чигзиниг чок.

Беш чылдың лозунгу: **АЖЫКТЫЫ БОЛГАШ ШЫНАР**

СЪЕЗДИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИНГЕ СОРУК КИРГЕН

«Востоксантехмонтаж» трестиң Б. Уланов баштаан бригадазы соңгу үеде «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эдлээшиниң тузуунга идепкейлиг ажылдаан. Кызыга эвээ келгеш, дөртүү микрорайонда чурттаар башкыңга бригада ажылдаанда, кыска үе иштинде 16 муң рубльдиг ажылын кылган. Ында ажылдарны доозаан соонда бригада ыяш болбаазырадыр заводтуң тудуунга ажылдаарлар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеп монтажниктер улуг көдүрүүшкүн-биле ажылдап, эдлээ онаалдазын доктаамал 130—140 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: бригаданың кежигүннери (солагай талдан) дүжүүлекчү И. Тюмкин, слесарь Ю. Хватов, бригадир Б. Уланов, слесарь Ю. Сургутский, мастер Г. Платец болгаш слесарь В. Писарев олардыр.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ХООРАЙНЫ НОГААНЧЫДАР

Дүүн, СЭКП Кызыл хооркомунга, хоорайның бүдүрүгелериниң, организацияларының болгаш албан черлериниң удуртукчуларының хуралы болган. Анаа 1976 чылда Кызыл хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазыбиле планны чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткелди Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Ш. Д. Куулар кыскан.

Хуралга СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң даргазы М. К. Шыырап олуржуп, анаа делегеректей чүве чугаалаан.

Хоорайны чаагайжыдар база ногаанчыдар талазы-биле план-онаалдаарын түс-түс коллективтер күүседир төлээде чүүү кызыга чогуурун, хоорайның санитарныг байдалын экижидериниң чугулазын, Кызылды корум-чурумнуг хоорай болдурарда чүүү кызыга эки дээркеи ол тодаргай чугаалаан.

Ол мшкаш хуралга хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле эртикен чылдың социалистиг чарыкшың түңелин үндүргенин дыннаткан. Тываның «Хүндүлелдиң Демтээ» орденниг геология-сынчилел экспедициязы бирги черни алгаш, 500 рубль түңнүг акша шаңналын алган.

(Бистиң корр).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СУДУНУҢ ПЛЕНУМУ

Чоокта-даа ССРЭ-ниң Дээди судунуң эдлээшиг пленуму Л. Н. Смирновтуң даргалаашыбиле боон эрткен.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр суйтуң ажыл-чорудулгаашкын деңнелин бедидер дугайында удуртулга болдурар үзүрлүг таңылбыр чүүлдерин пленум хүлээп алган. Күрүненин, күш-ажылдың болгаш бүдүрүгенин-даа сагыпга-чурумун улам быжыглаарының, социалистиг өөчүг-хөреңгинин холгаарлаарынга удур шиитпирлиг демисежириниң, күрүнени мегелеор таварылганы, төтчегелекчи, ажыл-агыйжы эвес чоруктарны узуткаарының, багай шынарлыг продукцияны кылып үндүреринге удур демисежириниң, болгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаарының чугулазын, онза хичээнгей салырын пленум суд органнарынга дааскан.

Социал хөгжүдениң болгаш улустуң амыдыралының материалдыг деңнелин бедидер талазы-биле партияның айыткан программазын күүседирибиле холбаштыр пленумнуң доктаалында совет хамаатыларының эрге-ажыктарын, оларның амыдыралын, кадыкшылын болгаш толептиг чоруун, эргелерин болгаш хоойлу ёзугаар эрге-ажыктарын камгалаарын хандырарынга суд черлериниң улам улгаткан ролүн онзалаан демдеглээн. Кижилерге удур аар кем-херек үүлгетиишкиннериниң дугайында, хүнүганнаар болгаш хамаатыларже халдаары-биле холбаштыр өскеже-даа үүлгедиишкиннер дугайында кеземче херектерни суд черлери эң шыңгыызы-биле, онзалаш коор хүлээлгелиг болгаш суд чорудулгаларын хоойлу-дүрүм үрекчилерин бүгү-ниитиниң бүрүү шаварынга ажыглаарын чедип алыр ужурлуг.

Арагалаар чорукка болгаш алкоголизмге удур шыңгыы демисежири чорударынче суд черлериниң кичээнгейин утландырган. Чогум-на оон түңелиинде дыка хөй санныг үүлгедиишкиннер боон турары билдингир. Хамаатыларның күш-ажылчы, чурттаалга болгаш өске-даа хууда база эт-хөреңги талазы-биле эргелерин камгалаарының эрге-ажыктарын барымдаалаш, хамааты херектерин, эң ылаңгыя бүдүрүлге ажылы-биле, күш-ажыл төлевири, күш-ажылдың сагыпга-чурумуу-биле холбашкан херектерни көөрүнүң талазыбиле ажылды экижидерин пленум суд черлеринден негээн.

Социалистиг хоойлу-дүрүмиң эң ынчыгызы-биле сагыырын, суд черлериниге херектерни коорунуң шынарын бедидериниң болгаш культуразын бедидериниң эргежок чугулазын СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлеринең негеп турарынче пленум суд черлериниң кичээнгейин утландырган. Ол күрүненин болгаш хөй-пиитиниң эрге-дүрүмнерин быжыглаарынга суд черлериниң эң чугула сорулгазы болбушаан, коммунистиг ниитилелдиң кижизин хевирлээр талазы-биле партияның салган сорулгаларын шиитпирлээринге идиг кылыр хүрээлелиг.

Суд черлериниң ажылын улам сайзыраңгайжыдары-биле холбашкан өске-даа айтырыгларны база чугаалашкан.

Пленум суд херектериниң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди судунуң болгаш ССРЭ-ниң Чиңгине прокурорунуң удурланышкыннарын чугаалажып көрген.

Пленумнуң ажылынга ССРЭ-ниң Чиңгине прокурору Р. А. Руденко болгаш ССРЭ-ниң юстицияның министриниң бирги орлакчызы А. Я. Сухарев олар киришкен.

Ак-Довуратан медээ

АЖЫЛДАР ДООСТУР ЧЕТКЕН

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эдлээшиниң бөдүүн үезин чоокшулаан. Оон тудуунга хөй-хой организацияларның, бүдүрүгелериң коллективтери боттарының үлүг-хуузун киирип келген.

«Северовостокэлектро м о н т а ж» трестиң А. Безносовка удурткан участогунуң коллективи аңаа үш чыл иштинде ажылдаан. Бо үениң дургузунда кол корпуска реакторларыны, 6000 хире чырык точкаларын, 750 километр демирдузактыг, 14 комплект трансформаторлуг ставцияларны болгаш оон-даа өске үүле-херекти олар кылып бүдүргенпер.

Ол-ла трестиң мастери Александр Бобровка, Алексей Кузнецовка, Николай Лашенкога удурткан бригадалар боттарынга онаалган ажылдарын ак сеткилдиг күүседип турарлар.

«Северовостокэлектро м о н т а ж» трестиң Ак-Довуракта участоктарының кылыр ужурлуг ажылдары ам доостурунуң кырында келген. Амгы үеде цехтерде үүрмек монтаж ажылдары арткан. Оон аңгыда электри удаазыннарын кол корпустуң чамдык черлеринге чедир шөөрп арткан.

— Бо ажылдарны чоокку хүннерде доозар бис — деп, А. Безносов чугаалады.—Ынчалза-даа № 14 механизация эргелелиинде В. Сухачевка удурткан золгыр ток удаазыны шөөрп ажылчыннары казар ужурлуг черин мынчага чедир назып шыдавайн турары бистиң дүвүредип турар. Бир эвес олар ол ажылын дооспас болза, бистиң участогувустуң хүлээлгезин күүсеттинмес.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

МАЛЧЫННАР ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

Дүүн Кундустуг суурнуң Культура бажыңынга Каа-Хем районнуң малчыннарының хуралы болган. Анда саанчылар, бичээ-аңгылакчылары, казаачылар, чыгычылар, мал ажылының специалистери, ажыл-агыйларда партия организацияларының секретарылары, коданың Совет күүскомнарының даргалары келгилээн. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тон сугбараан фермазында саар инектерни ажаан, азырап турарыбиле хураадың киржикчилери танышкан. Оон соонда ажылчы чоннар депутаттарының Каа-Хем район Совединиң күүскомунун даргазы К. С. Очур-оол районнуң мал ажылдакчыларының тоску беш чылда ажылаанының түңнелдериниң болгаш 1976 чылдың сорулгаларының дугайында илеткел кылган.

Хуралдың киржикчилери ажыл-иште четпестерни чугаалап, оларның чылдагааннарын аналиэтээн. Мурнакчылар боттарының дуржулгазын чугаалап, келир үеден планнарын сөөлүргеткен.

Партияның XXV съездизиниң делегады, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретазы Ц. Я. Ширшин доктаал хуралдың киржикчилеринге чүве чугаалаан. Ындыг янзылыг төвүлел хуралдарның болгаш мурнакчы дуржулга селчуушкуннарның роляын бедии-биле үнелевишаан, партияның съездизиниң көдээ ажыл-агый талазы-биле салган сорулгаларынга ол доктаалган. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин концентрастаарынче болгаш специализастаарынче, ниитиниң малының баш санын өстүрериниче, оон продуктулуун бедидеринче онза кичээнгейни Г. Ч. Ширшин углаан. Көдээ ажыл-ишчилерниң кол сорулгазы мал кыштагламашкынын чеднишкинниг доозары болуур дээрзин ол демдеглээн.

Түңнеликле болук мурнакчыларга Хүндүлел бижиктерни, күш-ажылчы эрес-маадыр чоруктун демдектерин болгаш эртектиг белектерни тывыскылаан.

АВАНГАРДЧЫ РОЛЬДУ БЕДИДЕР

Каа-Хемниң партия активиниң хуралындан

Эрткен понедельникте Каа-Хем районнуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. Анаа «СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылының түңнелдери болгаш районнуң партия организацияларының сорулгаларының дугайында» илеткелди СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары **Н. П. Федоров** кылган.

СЭКП-ниң эдлээшиг XXV съездизи болгаш оон хүлээп алганы тоогулуг документилери база шиитпирлери, бүгү республикада ышкаш, Каа-Хем районнуң ажылчы чоннарын күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерже улам сорук киирген. Районнуң ажыл-ишчилери амгы үеде съездиниң материалдарын, ылаңгыя партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң съездиге кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин ханызы-биле өөренип көрүп, онгу беш чылдың өндүр улуг планын амыдыралга боттандырар дээш күжениишкинниг ажылдап эгелээнин илеткелчи болгаш актив хуралынга саналбергеннер тодаргай чижектерге чугаалаан.

Район онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында күрүнеге эът садарының планын 151,2 хуу, сүттүүн — 120,5 хуу күүсеткен. Юбилейжи онгу беш чылды хүүсаа бетинде күүсеткир дээш калбарган социалистиг чарыштың бирги одуруунда «Тинлелге» колхозтуң ажыл-ишчилери чоруп турар. Бо колхозтуң кежигүннери күрүнеге мал болгаш чер ажылының продуктуларын садар талазы-биле хүлээлгелерин доктаамал күүседип келген. Амгы үеде мал кыштагламашкыны эки эртип турар, часкы хову ажылдарынга белеткел доозулган.

Районнуң бүдүрүлгелериниң № 958 мехколонна, № 1104 тудуг участогу, ыяш ажыл-агый черинин, садыг организациязының коллективтери чаа бет чылды эки көргүзүглериг эгелээн.

Онгу беш чыл—бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидерининь болгаш улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга ажылдың шынарын экижидерининь беш чылы. Шичаңгаш илеткелчиниң база саналбергеп «Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы **Б. А. Морозов**, «Тинлелге» колхозта партия организациязының секретары **Т. С. Салчак** болгаш өске-даа эштерниң чаа беш чылдың бо онзагай талааларынче кичээнгейни утландырып, партияның XXV съездизиниң бо талазы-биле салган сорулгаларынга дүүштүр районнуң экономиказында, түс-түс адырларында байдалды ханы аваалиэтээн таварылга эвес.

Бир эвес бо негеделеерге хамаарыштыр алыр болза, районда чедир ажыглаттынмайн турар курлавырлар хөй. Бойдус-хөрээн талазы-биле Каа-Хем өске районнардан түгээр байдалдыг. Ындыг турбуже тараа болгаш мал чеми будуреринин хемчээли соолгу чылдарда элээн кудулаан. Оон уламындан мал чеминге хереглээр саваң болгаш өске-даа чүүлдерни Саян ындыдан соортуп, улуг чарыгдалларны үндүрүп турар. Тараа эки үнген чамдык чылдарда саваның тараазында чылдарда четчир кылыр белеткеп, ажаап ап болур арга районда бар. Мал чеминиң будун чартык чылда четчир курлавырып тургузар талазы-биле «Тинлелге» колхозтуң тускайжыттынган бригадазының байлак дуржулгазы районда нептеревээн.

Чер ажылының культуразын бедиттейн турарындан чамдык ажыл-агыйларның остүрүп турар тараазының ботунези улут. Чижээлээрге, районда ниитизи-биле 1 центнер тараның бот-үнезин 10 рубль 53 коп. турда (1975 чылда планнаттынганы 6 руб. 06 коп), «Коммунизмче орук» колхозта 13 руб. 28 коп, а «Ленинчи орукта»—19 руб. 74 копеек боон турар. Бо чылдың часкы тарылгазынга «Совет Тыва», «Кызыл тук» совхозтар, «Октябрь 30 чылы» колхоз кошкак белеткенген. «Бүрен», «Кызыл тук», «Бурунгаар» болгаш оон-даа өске ажыл-агыйларның чамдык малы чудап турар.

Бо болгаш өске-даа четпестер түс-түс ажыл-агыйларда партия кежигүнериниң ажылчынзарның, колхозчуларның өртүзүнга авангардчы ролүнүң ам-даа куду боон турарындан болгулаанын илеткелчи база Сарыт-Сеп суур Совединиң күүскомунуң даргазы **В. В. Сарапулов** болгаш өскелер-даа демдеглээн.

Партияның XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү болур партиявыс хүрээлеринең быжыглаарынче болгаш хөгжүлгеринче улуг кичээнгей салырын демдеглээн. Бо негелдени Каа-Хем районнуң чамдык ажыл-агыйларында болгаш бүдүрүлгелериниде партбюролар, парткомнар чедир күүсетпейн турар. Ыяш ажыл-агый черинде, амыдырал хандырылга комбинадында, «Кызыл тук» болгаш «Совет Тыва» совхозтарда партия организацияларының хүрээлеңня соолгу чылдарда өспээн. Районнуң амыдырал хандырылга комбинадының партия организациязында үүле үш коммунист бар. Олар шуптузу удуртукчу ажылдакчылар. «Кызыл тук» колхозтуң партия организациязында (секретары М. С. Санмал) партия кежигүнү чаңгыс-даа хойжу, малчын, механизатор чок. СЭКП райкомунуң бюрозу, оргкилдие моон ынчыгы түңнелди кылып алаар.

Партияның XXV съездизи ажылын доозандан бээр ай ажыг уе эрткен. Республиканың ажыл-агыйлары, бүдүрүлге чемнери коскү агитапшынын бүгү хевирлерин съездиниң салган сорулгаларынга дүүштүр эде дерип, чаартқан. А бо районнуң «Ленинчи орук», «Совет Тыва», «Кызыл тук» совхозтарының төп суурлары ам-даа эки дериттинмээн.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады, партия Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин хуралдың ажылынга киришкен болгаш бүдүрүлгенин ажыктыг чоруун бедиттериниң болгаш ажылдың шынарын экижидериниң талазы-биле онгу беш чылдың сорулгаларын күүседирин хандырар арга, курлавырларга, республиканың ажил, амыдыралындан түскай чижектерни көргүзүп тургаш, доктаапган. Кайы-даа адырда чедиишкиннии үнезинии күш-ажылчы коллективтерде партия организацияларының сан, шынар составын экижидериниден, коммунистеринип авангардчы ролүн бедидериниден хамаарыжыр деп, ол онзалап демдеглээн.

Онгу беш чылда районнуң ажылчы чоннарының мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Чижээлээрге, 1980 чылда күрүнеге эът садарын 3300 тонна, сүттүүн — 3600 тонна, дуктуг — 261 тонна чедирерп планда көрдүнген. Районнуң тараажылары чыл бүргүе күрүнеге 11,5 муң тоннадан эвээш эвес тараны салар планныг.

Районнуң партия активиниң хуралы СЭКП ТК-ның боттандырып турары пиитики болгаш даштыкы политиказының бүрүн деткиинээн, 1976 чылдың планныг онаалдаларын, белиткеп хүлээлгелерни күүседирин хандырар хемчеглерин айыткан чаартаалды хүлээп алган.

С. МААДЫ.

«Шынның» туснай корр.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга

ШЫҢГЫЫ ШЫЛГАЛДАНЫ ТУДУП ЭРТЕР ДЭЭШ

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде айыттынган чүүлдерни болган түңнелдерни, съездиниң өске-даа документтерни бүгү совет кижилербиле бир дөмей, Улуг-Хемниң коммунистери болган ажылчы чоннары бүрүн долгуу-биле чүүдүлгүнүп, ажыл-чорудулгага дайынчы программа кылыр хүлээп ап турар. Партияның онза кичээнгей салып турар кол айтырыгларының ыразынга кодээ ажыл-агыйны чайгылыш чок кодурерининг айтырыглары кирип турар дозаанга съездиге чүгүлээп айыткан болгай.

Кодээ ажыл-агыйны удам ыңай хөгжүдер дүгайында съездиниң айтыышкынынарын районда партия организациялары практика кырынга бөстеңдырып киргикеп. СЭКП-ниң XXV съездизиниң түңнелерин болгаш партия организациялының сорулгаларының түгайын чүгээлашкан райочкуң партия активининг база чер-черде партия организациларының хүрээдарыңга чогум-ва ол дүгайында шынгы партийжи чүгээлар болгулаан.

Улуг-хемчилер мал ажылының талазы-биле съездиниң салган сорулгаларын болгаш онгу беш чылдың планныг онаалдаларын боттандырар талазы-бээ бүгү улустуң үүлдерээнге төлептиг үлүүн киирерин бедик харысалга-биле медерел билип турар. Оон чедишкилиг күүсеттиңерни бөш чылдың баштайгы чылыындан-ла эгелээр ужуралут. Ылаңгыя малдың баш санын өстүрөри, оон продуктулуун көвүдедири, ажыл-агыйлар кыштаглаашкының көйы хире хүр-чаагай, организастыг эртинерининден улуу-биле хамаарыжыр. Мурнунгыдан чылдарның кыштары Улуг-Хемниң кодээ ажыл-агый ажылдакчыларынга, ылаңгыя малчыннарга, улут бергедээшкинерин таварыштырып тургулаан.

Районның партия организациязы оон чогуур түңнелди кылгаш, арткен чылын малга бижыг чем-суурлуу түргузөрмиче, кыштаглаашкыңга белеткелди бүгү талалыг чоруударыңче улут кичээнгейин салгап. Ажыл-агыйлар сиген, сеанаңы, будук-бүргүү база малдың өске-даа чемнерин шыдаар шаа-биле белеткээн, сааң нурлавырларының четпезин барымдаалаашкы үш совхоз Красноярск крайда «Уральско» совхозтуң девискээринге 1200 тонна сааңны прессташ, девискээрниче сөөртүп алган. Белеткеттингем мал чемнинг барык 40 хуузу фермаларга, кыштагларга чедиртингеп турган. Кыштаглаашкыя — түгле мал ажылдакчыларынга эвес, партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазынга база шынгыы шылгалда түрө төлээде, опу ажып эртер дээш чоруттунган хемчегер багай эвес түңнелдерни бергеп. Чижээ, арткен чылдың төнчүүзүнде малдың өлүп хоразары оон мурнунгы чылдың соолгу айынга бодаарта дөрт катап элээжээн. Фермаларга сүт саалгазы база коскуу-биле бедээн. Эрткен чылдың баштайгы ийи аймага ажыл-агыйлар 334 тонна сүттү бүүдүрген болза бо чылдың ол үеынде сүт саалгазы 512 тонда четкеп ийикпе, азы 44 хуу көвүдүп. Мында «Улуг-Хем» «УТКА 25 чылы» совхозтарның саанчылары улуг улуг-хуулгаа кииргеп.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң бүдүүлүшкүнүнде болгаш оол артин турган хүнинеринде районның Даг салбырында Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Т. А. Араптаңга удуртқан хөйжу бригада төрүүр 100 хойга онаалтыр 100 хураганы алган. Ол мынаң хойжулар Ш. Нолит-оол, Д. Сундуй, («УТКА 25 чылы» совхозта), М. Дамдың, С. Артаа («Найыралда») Н. Кара-оол («Улуг-Хаяа»), Т. Маадыр-оол («Ак-Туругда»), Ч. Шулуу (Жданов аттыг совхозта) олар бедик көргүзүлгелерни челип ап, төрүүр 100 хойга онаалтыр 100-тен хөй хураганы камгалап алган.

Совхозтарда партковинарның болгаш база чер-черде Советтериниң, ажыл-агый удуртулчуларының, специалистериниң шудургу ажылының түңнелинде ниитиниң малының өлүп хоразары болгаш чилерни база кызырылган. Совхозтарда шээр малдың өлүрү эртнең чылдың ол-ла үезинде деңнээрге 58,6 хуу, чидерни —58,3 хуу, мыйыстыг бода малдыңнан 45,2 хуу кызырылган.

Ниитилээ-биле мал кыштаглаашкынында чамдык эки талалар бар-даа болза, бо чугула ажылда ам-даа улут четпестер бар. Совхозтарда бода малдың баш санын элээн кудулаан. Оон моя чылдагаанны бызаанны чедир албайн турарында. Маңза бодүүн чижекти көрээлп. Эрткен чылдың баштайгы ийи аймага 100 ивекке онаалтыр 12 хире бызаа алдынган болза бо чылын чүгле 8 болган.

Кыштаглаашкын шыңгыы шылгалда болүр деп чүвени «Ак-Туруг», Жданов аттыг совхозтарның удуртукчулары, специалистери болгаш оларда партия организациялары бедик харысалга-биле көрбээн болгаш 1975 чылдың бөрге кыжыдан олар кичээнгирлиг албаан, чогуур түңнел кылбаавар. Оон ужурулдан бо ажылагыйларда малдың өлүр чоруу эртнең чылгысыдан ковүдээн. Чижээ, «Ак-Туруг» совхозта мыйыстыг бода малдың өлүрү 80 хире башка көвүдээн, а Жданов аттыг совхозка ол көргүзүг ийи катап, а шээр малдың өлүрү 2,2 катап улгаткеп. Бо чижектер ол черлерде ажылды шуут харылаап турар ажылдакчыларның ажыл-херекке харысалганының көпкаан көргүзүп турар-дыр.

СЭКП райкомунуң бюрозунга Жданов аттыг совхозта кыштаглаашкының байдалын чугаалажып көргеш, улуг четпестерни илереткеп. Ында малдың дөгерлп ярын баксыраап, мал чемнинг курлавыры барык төптеп. Ажыл-агыйга удуртулганы сандарадып, тускай эртемнигдерден, негелдеп кошкатканы даап ол совхозтуң директору эш Догурооллу ажылындан хостаан.

Час — кыштагдаашкынны доозарының эң шиитпирлиг, эң берге үези болгай. Ынчангаш фермаларга болгаш хойжу кодаларга малдың ажаалда-тежээлдезин, оон чемгерилгенин күштелдирериниче малдың чаш толуп бүрүн мөңги камгалап алырынче опза кичээнгейни салыр ужурлуг. Маңаа хозбаштыр бүгү малчыннарның, специалистериниң, ажыл-агый удуртукчуларының хууда харысалгазын бүгү талалыг бедидер херек. Партия организацияларының сорулгаларының дүгайында айтырыгны чүгээлашкан районның партия активинкин хуралынга илеткел кылгап СЭКП райомунуң бирги секретары П. Т. Дамба-Хуурак болгаш санал берген коммунистер СЭКП-ниң ниитиги болгаш даштыкы политиказын районуң ажыл-ишчилери детиген, СЭКП ТК-ның, оон эш Л. И. Брежневтиң Политбюрозунуң коммунистиг тургузуушкынының сорулгаларын боттандырарынче, улустар аразынга тайбынны быжыглаарынче утпангган ажыл-чорудулгазы дээш өөрүн четтиргенин илереткеп.

Районнуң ажыл-ишчилери съезд мурнунгу социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш, күрүнеге мал продуктуларын садарының квартал планын хуусаа бетинделе, съездиниң ажыттынар хүнүнде күүсеткенин СЭКП обкомунга, республиканың Министрлер Чөвүлелинге рапорттаап Районнуң кодээ ажыл-агыйының ишчилери күрүнеге эът садарының квартал планын 129,6 хуу күүсеткеп, планнан ажыр 31 тонна эътти саткан. Бирги кварталда сүт садар планын 214 хуу күүсеткеп, планнан ажыр 28,5 тонна сүттү саткан.

Районнуң сүт-бараан фермаларының арааныда чарыжка СЭКП райкомунуң бюро кежигүү Ч. Батыырының удуртқаны Хараал-Тей сүт-бараан фермазы тиилекчи болуп, 22,6 тонна сүттү планнан ажыр күрүнеге саткан.

Хой оолдаашкыны районда кыдын-түүн. Ниитиниң малының баш санын өстүрер талазы-биле районнуң хойжуларының кызымак ажылының түңнелинде бо хүннерге чедир күрагаапаан 31583 койдан 31484 хураган алдыгган. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге районда 2230 баш хураганы хойну камгалап алган. М. Сувандий, Е. Данзырын, С. Хайык, Б. Сырат, А. Бызаакай, Б. Аракчаа, Б. Лоңгак, Б. Бичө-оол, А. Карма, М. Доктуут, С. Чооду ышкаш мурнакчы хойжулар 95—100 чедир хураганнарны төрүүр 100 хойга онаалтыр камгалап алган.

Онгу беш чылдың баштайгы чылын районнуң ажыл-ишчилери чедишкининг агелээн дөзүнде районнуң партия активинин хуралының киржикчилери демдеглевишаан, ол төмнүнү кошкаткайн сорулгуг ажылдарын сананарынга чугаалаан.

«Ак-Эриг» колхозтуң болгаш «О. Шыпаа» совхозтуң ажыл-ишчилериниң бирги кварталда «» түңнелдериниң болгаш моон соңгаарғы сорулгаларының дүгайында ол ажыл-агыйларда партия организацияларының секретарылары эштер С. Шалык, Д. Салчак олар чугаалап, ыяла чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларга докпаагап. «Ак-Эриг» колхозтуң хойжу бригадалары докпаамал тен чок. колхозтуң клубу амгы үеның культурлуг негелдеэнинге дүүшпес, суурлуг өөдөдеинде-даа, оон чаагайжыдылгазынында-даа чаартылгалар кончуг эвээш, ында ажыттынган ортумак школа башкылар-биле чедир хандыртыпмаанындан чамдык чугула эртемнерге кичээлдер болбайн турар. «О. Шыпаа» совхозтуң ажылчыннарын дүүредип турар кежигүү Ч. Батыырының удуртқаны Хараал-Тей сүт-бараан фермазы тиилекчи болуп, 22,6 тонна сүттү планнан ажыр күрүнеге саткан.

Хой оолдаашкыны районда кыдын-түүн. Ниитиниң малының баш санын өстүрер талазы-биле районнуң хойжуларының кызымак ажылының түңнелинде бо хүннерге чедир күрагаапаан 31583 койдан 31484 хураган алдыгган. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге районда 2230 баш хураганы хойну камгалап алган. М. Сувандий, Е. Данзырын, С. Хайык, Б. Сырат, А. Бызаакай, Б. Аракчаа, Б. Лоңгак, Б. Бичө-оол, А. Карма, М. Доктуут, С. Чооду ышкаш мурнакчы хойжулар 95—100 чедир хураганнарны төрүүр 100 хойга онаалтыр камгалап алган.

Онгу беш чылдың баштайгы чылын районнуң ажыл-ишчилери чедишкининг агелээн дөзүнде районнуң партия активинин хуралының киржикчилери демдеглевишаан, ол төмнүнү кошкаткайн сорулгуг ажылдарын сананарынга чугаалаан.

«Ак-Эриг» колхозтуң болгаш «О. Шыпаа» совхозтуң ажыл-ишчилериниң бирги кварталда «» түңнелдериниң болгаш моон соңгаарғы сорулгаларының дүгайында ол ажыл-агыйларда партия организацияларының секретарылары эштер С. Шалык, Д. Салчак олар чугаалап, ыяла чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларга докпаагап. «Ак-Эриг» колхозтуң хойжу бригадалары докпаамал тен чок. колхозтуң клубу амгы үеның культурлуг негелдеэнинге дүүшпес, суурлуг өөдөдеинде-даа, оон чаагайжыдылгазынында-даа чаартылгалар кончуг эвээш, ында ажыттынган ортумак школа башкылар-биле чедир хандыртыпмаанындан чамдык чугула эртемнерге кичээлдер болбайн турар. «О. Шыпаа» совхозтуң ажылчыннарын дүүредип турар кежигүү Ч. Батыырының удуртқаны Хараал-Тей сүт-бараан фермазы тиилекчи болуп, 22,6 тонна сүттү планнан ажыр күрүнеге саткан.

Хой оолдаашкыны районда кыдын-түүн. Ниитиниң малының баш санын өстүрер талазы-биле районнуң хойжуларының кызымак ажылының түңнелинде бо хүннерге чедир күрагаапаан 31583 койдан 31484 хураган алдыгган. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге районда 2230 баш хураганы хойну камгалап алган. М. Сувандий, Е. Данзырын, С. Хайык, Б. Сырат, А. Бызаакай, Б. Аракчаа, Б. Лоңгак, Б. Бичө-оол, А. Карма, М. Доктуут, С. Чооду ышкаш мурнакчы хойжулар 95—100 чедир хураганнарны төрүүр 100 хойга онаалтыр камгалап алган.

Онгу беш чылдың баштайгы чылын районнуң ажыл-ишчилери чедишкининг агелээн дөзүнде районнуң партия активинин хуралының киржикчилери демдеглевишаан, ол төмнүнү кошкаткайн сорулгуг ажылдарын сананарынга чугаалаан.

«Ак-Эриг» колхозтуң болгаш «О. Шыпаа» совхозтуң ажыл-ишчилериниң бирги кварталда «» түңнелдериниң болгаш моон соңгаарғы сорулгаларының дүгайында ол ажыл-агыйларда партия организацияларының секретарылары эштер С. Шалык, Д. Салчак олар чугаалап, ыяла чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларга докпаагап. «Ак-Эриг» колхозтуң хойжу бригадалары докпаамал тен чок. колхозтуң клубу амгы үеның культурлуг негелдеэнинге дүүшпес, суурлуг өөдөдеинде-даа, оон чаагайжыдылгазынында-даа чаартылгалар кончуг эвээш, ында ажыттынган ортумак школа башкылар-биле чедир хандыртыпмаанындан чамдык чугула эртемнерге кичээлдер болбайн турар. Ажыл-агыйларда организастыг-даа, культура амыдыралының-даа тудугларын оон дериг-херекселдерн эргижээп. Ынчангаш республиканың чамдык районнарын тудуг материалдары-биле хандырып турар Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң ажылынче кичээнгейин «Тыва көдээ тудуг» трест (эргелекчизи Ю. Корякин) утпаапырза чогуур дээрзин ол чугаалаан.

Кодээ ажыл-агый бүдүүлгезинин болгаш концентрастаар, мал болгаш чер ажылының продукциязының бедидер талазы-биле «Тес-Хем» совхозтуң директору **Н. Балчий-оол**, «Чодураа» колхозтуң даргазы С. Чаңгыоол, райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигы К. Куулар болгаш еске-даа эштер партия активинин хуралынга саналдар берген. Маңаа хамаарыштыр районда чамдык чаа, эгелекчи чүүлдерни ажыглаап, шептередип турар. Ажыл-агыйларда организастаттынган мал эмнээр пунктулар, малга чем болбайырадыр бээр чергер, улгаттыр каттыштырган кодаанар болгаш аңаа түттүнгеп каажалар — баштайгы эки түңнелдерни көргүүп эгелээн. СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң каттышкан хуралының докпаалын бүүрлер бо чылын «Чодураа», «Ак-Эриг» колхозтарга тускайлаттынган 7 хойжу бригадаларны, улгаттырган 11 кодаанарны, а Хараал-Тей сүт-бараан фермазын чүгле сүт бүдүрер ферма кылдыр тургузары көрдүүнген.

Ынчалза-даа, кодээ ажыл-агыйны специализастаарны болгаш концентрастаары кээрге-ле ону эртемге үндезилеп, мурнакчы дүрүмчүгага даянып организастаары түрбуже, районда өстүрүп турар тус черниң, бөдүүн, чартык-таш нарын дүүтүр, сараалга уксалыг хойларының кайызының ажыктыының дүгайында чүгле чугаа чоруп турар, а эртемге үндезилеттингеп бөстүт түңнелдер кылдынмаан.

Чер ажылының культурazын бедидер, суггаттыг черлерни чөп ажылдарының талазы-биле саналдар партия активинин хуралынга болган. Районда чер ажылының культуразы эң-не куду деңнелде тургустунганын, суггаттыг черлерни чөп ажылдар, тарылга шөлдерине культуратехниктиг ажылдарны чоруудар, шөлдерниң дүжүттүр чоруун бедидер талазы-биле хемчегер районнуң ажыл-агыйларында четпес чоруттунуп келген. Районуң девискээринге бо чылын чээ эрте дүшкенинден, часкы хову ажылдарын эрте эгелээр арга бар. Шидыг түрбуже, бо хүннерге чедир 200 ажыг тонна үрезин сөөртүмээн, ажыл-агыйларда бар үреэннер чогуур негелдеэнинге чедир арыгаттынмаан, хорапаттынмаан, хову турлаглары четче белеткеттинмээн. Сеялкаларның 27, тракторларның 24 хуузу амга чедир сеттеттинмээн, чакпас ээлчегге ажылларынга безин 17 механизаторлар чедишпес. Төрүүр 100 малга онаалтыр чаш төл камгалап алдыры районда чыл санында-ла эвээжеп турар. Оон кол чылдагаанны — малдың кыырап турарында. Ынчангаш хойжу эрте оолладыр, оон төлүн чидиргеп чок камгалап алдырыга дузалыг дээрзин районнуң партия активинге санал берген эштер демдеглээн.

Районда 546 хойжунуң 137-зи 46—55 хар чедир назылыг, а 56-зы — пенсионерлер. Ынчангаш ажыктарны мал ажылынче хаара тудар талазы-биле ажылдаа хөлга ап, ону идепкейжилерин ВЛКСМ райкомунуң ажылдакчыларындан, ажыл-агый удуртукчуларындан үе иегеп келген.

Партия активинниң хуралынга СЭКП обкомунуң бюро кежигүү, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Б. Ш. Долчанмаа киржип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүүлүг ужур-дузазының дүгайын чугаалаан. Онгу беш чылда республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунда сорулгаларның дүгайында ол чугаалаашаң, ону күүседиргинге районнуң партия организациязының улуг-хуузунга докпаагаан. Ылаңгыя районда чергер Советтериниң, административтиг органнарның ажылының дүгайында эш Б. Ш. Долчанмаа тодаргай докпаап, кем-херек үүгелелгелерни болдурбас талазы-биле ажылды амжидирериниң утланыышкынарын чугаалаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин районнуң ажыл-ишчилери үзин-биле хүүлдүгүнүп, боттарының ажылынга докпаамал удуртулга болдурарының дүгайында докпаалды партия активинин хуралы чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

М. КАЛЧАН,
«Шыныың» түскай корр.

СПЕЦИАЛИЗАЦИЯГА ҮНДЕЗИЛЭЭШ...

◆ Тес-Хемниң партия активиниң хуралындан ◆

Партияның XXV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Чиагзиие секретары эш Л. И. Брежневтиң кыягаты СЭКП ТК-ның Отчёт илетпелинде Тес-Хем районнуң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары бүрүн-бүле чүүлдүгүнүп детки-яашаан, ында айыттынган үүлдерни болгаш сорулгаларны ажылга удуртулга болдуруп, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын чедишкининг күүсеттинери сорулганы боттарының мурнунда салгап. СЭКП-ниң XXV съездизиниң түңнелдерни болгаш районнуң партия активинин хуралынга илеткел кылгап СЭКП райомунуң бирги секретары **П. Т. Дамба-Хуурак** болгаш санал берген коммунистер СЭКП-ниң ниитиги болгаш даштыкы политиказын районуң ажыл-ишчилери детиген, СЭКП ТК-ның, оон эш Л. И. Брежневке баштаткан Политбюрозунуң коммунистиг тургузуушкынының сорулгаларын боттандырарынче, улустар аразынга тайбынны быжыглаарынче утпангган ажыл-чорудулгазы дээш өөрүн четтиргенин илереткеп.

«Ак-Эриг» колхозтуң болгаш «О. Шыпаа» совхозтуң ажыл-ишчилериниң бирги квартала «» түңнелдериниң болгаш моон соңгаарғы сорулгаларының дүгайында ол ажыл-агыйларда партия организацияларының секретарылары эштер **С. Шалык, Д. Салчак** олар чугаалап, ыяла чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларга докпаагап. «Ак-Эриг» колхозтуң хойжу бригадалары докпаамал тен чок. колхозтуң клубу амгы үеның культурлуг негелдеэнинге дүүшпес, суурлуг өөдөдеинде-даа, оон чаагайжыдылгазынында-даа чаартылгалар кончуг эвээш, ында ажыттынган ортумак школа башкылар-биле чедир хандыртыпмаанындан чамдык чугула эртемнерге кичээлдер болбайн турар. Ажыл-агыйларда организастыг-даа, культура амыдыралының-даа тудугларын оон дериг-херекселдерн эргижээп. Ынчангаш республиканың чамдык районнарын тудуг материалдары-биле хандырып турар Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң ажылынче кичээнгейин «Тыва көдээ тудуг» трест (эргелекчизи Ю. Корякин) утпаапырза чогуур дээрзин ол чугаалаан.

Кодээ ажыл-агый бүдүүлгезинин болгаш концентрастаар, мал болгаш чер ажылының продукциязының бедидер талазы-биле «Тес-Хем» совхозтуң директору **Н. Балчий-оол**, «Чодураа» колхозтуң даргазы С. Чаңгыоол, райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигы К. Куулар болгаш еске-даа эштер партия активинин хуралынга саналдар берген. Маңаа хамаарыштыр районда чамдык чаа, эгелекчи чүүлдерни ажыглаап, шептередип турар. Ажыл-агыйларда организастаттынган мал эмнээр пунктулар, малга чем болбайырадыр бээр чергер, улгаттыр каттыштырган кодаанар болгаш аңаа түттүнгеп каажалар — баштайгы эки түңнелдерни көргүүп эгелээн. СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң каттышкан хуралының докпаалын бүүрлер бо чылын «Чодураа», «Ак-Эриг» колхозтарга тускайлаттынган 7 хойжу бригадаларны, улгаттырган 11 кодаанарны, а Хараал-Тей сүт-бараан фермазын чүгле сүт бүдүрер ферма кылдыр тургузары көрдүүнген.

Ынчалза-даа, кодээ ажыл-агыйны специализастаарны болгаш концентрастаары кээрге-ле ону эртемге үндезилеп, мурнакчы дүрүмчүгага даянып организастаары түрбуже, районда өстүрүп турар тус черниң, бөдүүн, чартык-таш нарын дүүтүр, сараалга уксалыг хойларының кайызының ажыктыының дүгайында чүгле чугаа чоруп турар, а эртемге үндезилеттингеп бөстүт түңнелдер кылдынмаан.

Чер ажылының культуразын бедидер, суггаттыг черлерни чөп ажылдарының талазы-биле саналдар партия активинин хуралынга болган. Районда чер ажылының культуразы эң-не куду деңнелде тургустунганын, суггаттыг черлерни чөп ажылдар, тарылга шөлдерине культуратехниктиг ажылдарны чоруудар, шөлдерниң дүжүттүр чоруун бедидер талазы-биле хемчегер районнуң ажыл-агыйларында четпес чоруттунуп келген. Районуң деңнээрге бо чылын чээ эрте дүшкенинден, часкы хову ажылдарын эрте эгелээр арга бар. Шидыг түрбуже, бо хүннерге чедир 200 ажыг тонна үрезин сөөртүмээн, ажыл-агыйларда бар үреэннер чогуур негелдеэнинге чедир арыгаттынмаан, хорапаттынмаан, хову турлаглары четче белеткеттинмээн. Сеялкаларның 27, тракторларның 24 хуузу амга чедир сеттеттинмээн, чакпас ээлчегге ажылларынга безин 17 механизаторлар чедишпес. Төрүүр 100 малга онаалтыр чаш төл камгалап алдыры районда чыл санында-ла эвээжеп турар. Оон кол чылдагаанны — малдың кыырап турарында. Ынчангаш хойжу эрте оолладыр, оон төлүн чидиргеп чок камгалап алдырыга дузалыг дээрзин районнуң партия активинге санал берген эштер демдеглээн.

Районда 546 хойжунуң 137-зи 46—55 хар чедир назылыг, а 56-зы — пенсионерлер. Ынчангаш ажыктарны мал ажылынче хаара тудар талазы-биле ажылдаа хөлга ап, ону идепкейжилерин ВЛКСМ райкомунуң ажылдакчыларындан, ажыл-агый удуртукчуларындан үе иегеп келген.

Партия активинниң хуралынга СЭКП обкомунуң бюро кежигүү, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы эш Б. Ш. Долчанмаа киржип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүүлүг ужур-дузазының дүгайын чугаалаан. Онгу беш чылда республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунда сорулгаларның дүгайында ол чугаалаашаң, ону күүседиргинге районнуң партия организациязының улуг-хуузунга докпаагаан. Ылаңгыя районда чергер Советтериниң, административтиг органнарның ажылының дүгайында эш Б. Ш. Долчанмаа тодаргай докпаап, кем-херек үүгелелгелерни болдурбас талазы-биле ажылды амжидирериниң утланыышкынарын чугаалаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин районнуң ажыл-ишчилери үзин-биле хүүлдүгүнүп, боттарының ажылынга докпаамал удуртулга болдурарының дүгайында докпаалды партия активинин хуралы чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

М. КАЛЧАН,
«Шыныың» түскай корр.

МУРНАКЧЫЛАР ХӨЙ

Чурттаага коммунал ажылагый министерстводунуң АТБ-зинде бо чылдың бирги кварталында планныг онаалдаларын чедишкининг күүсеткен мурнанчылар хөй.

Чурукта — (солагай талада) № 1 автоколоннаның начальнигы Василий Пелев үш айның планын 130 хуу күүсеткен. Механиктиг мастерская начальнигы, күш-ажылдың хөвчүнү Петр Ермолаев болгаш слесарь-моторист, будүүлгенинг зө эки чаартыкчызы, Ленин орденинг эдилекчизи Иван Васильевич Цымбаленко олар РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин, ВЦСПС-тиң Кызыл тугун Кызыл хөрээйга тыпсын турар үеде, Политиктиг Чырыдыышкын бөлүктүнге чедип келген турда оларны тыртырганы бо.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЭКИ ОРГАНИЗАСТААНДА

АГИТКВАРТИРАЛАР— МАЛЧЫННАРГА

Кыштагларже үүүшкүн — малчыннарга дуза-лаар, шеф чер болганда үнелиг чанчыл апарганы өөрүнчүг. Хөндергей суурда 13 агитквартираның шуптуу ында малчыннарны хүваажып алган.

Бо удаада бирги, дөрткү, алдыгы агитквартираларның ажылын сонуургадым. СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң ол салбырда малчыннары Д. Комбу, О. Чотпа, М. Монгуш оларның кыштанга чорааннар.

Шефтиер ол хүн хойнуң үш улуг кажалының көрненин көптергеш, шуптуузун арыгаап бергеп. Оларның чамдыктары мал чемниге будук-бүргү, берек болгаш хаак шылбаны белеткээн.

М. ДАЛАР-ООЛ.

ХААКТЫГ-АЖЫКТАН

Ак-Туруг ортумак школаның дирекциязы, ында төрөлдер комитеди болгаш кодээ Совет күүскому, келир өөредилге чылында оттуулар мяш белетиглиг кичээнгейин утпаадыргап. Чоннуң, ында аданаанның идепкейлиг киришкеп шеф ажылы каш-даа болган.

Чоокта чаа болган воскресшикке 50 ажыг кижи киришкеп, 5 автомашина, 2 трактор ажылдаап. Ол хүннүң түңнели мурнуку субботниктер ышкаш база эки болгап.

Күш-ажылды эки организастаан Хаактыг-Ажыктан токпак чүдүргеп машиналар улажып хүнээн. Келир чылын оттуулар ышкаа ол хүн 120 кубометр база пемешкеп.

М. ЛАМА.

БИЛИИН БЕДИТКЕН

Бистиң «Х Улуг хураа» колхозтуң машина техникazының саны чыл бүрү өзүп, чаачаа машиналар пемежип турар. Сөөлгү үеде колхоз башаар черн, ында партия организациязы механизатор кадрларның билиг мергежилин бедидерининг улуг кичээнгейин салып келген. 1975—76 чылдарның кыжынында чолаачыларынга 35, трактористе 28 кижи барык кичээл үсөйин, педеля сонында өөренип келген.

Ажылдавышаан өөренири ыяшыг-ла белеп эвес дээрзинге маргыдда турбас. Бистиң механизаторларывыстың бижыг соруктуг, кызымак өөренгенин демдеглээри өөрүнчүт.

Кызылдың ДОСААФ черинің автошколазының башкылары класстар аайы-биле чолаачыларның түңнел шылгалдазын март төнчүүзүнде хүлээп алган. Экзаменнинг түңнелинде 11 кижи бирги класстың, 16 кижи ийиги класстың чолаачылары болуп, документтерлер коичүт ээжээ. Ында суттаттыг черлерниң бирээзи — Улуг-Ховуда тараа шөлүү. Оон шуптуузу суттартынмас. Ынчангаш шөлдүң адаа талазын суттарып турар. Оон бир гектардан-на кукурузаның 150 центнер ногаан массазын ажаап ап келген.

Ийи чыл мурнунда Шагаан-Арыгның суттарылга системазының ажылчыннары Улуг-Ховуда буганы мерээ ёзугаар чаартып кылыр болган. Ук организацияның бута кылыры-биле бир трактор чорудупкан. Буганың иштин ханыладыр каскаш, оон ариптерни дургаар үнген таа, теректерни дазылындан тура үстүрүп каапкан.

Кукуруза шөлүнче ам сут барбас апарган. Чылдагааны — буганың үнүн ханы каскаанында болуп турар. Бута дээш артижираан. Суттарылга системазының черн Улуг-Ховуда бугазын кылырынга хөй чарыгдал үнер-дир дээш ам ара каапкан. Оон сөптелгезин ам кажан эгелээр ирги?

К. КОМБУ.

АЖЫГЛАЛГА КИИРЗЕ

Чөөп-Хемчикте «Искра» колхозтуң Шыкы-Кудуруу деп черниң үстүү талазында тараа бугазының дозу бар. Ону ажыглап, Шыкы-Кудуруу, Карө-Тал ховуазуның тараа шөлүү суттарын ап турган. Ол шөлдерден колхоз чаагай дүжүттү остүрүп ап чорааан. Ам ол бута үттүндүруп калган. Ону ажыглаага кииргеш, суттаттыг шөлдерни чөп ажыглаза чүү?

Д. ШОПДАР.

Чагаа парлаттынмаан-даа болза

Радиога-даа чарлаан

Чөөп-Хемчик районнуң Суг-Аксы суурнуң магазинериндө шил савазарны албайн турарывыл, ажыктыг болгу дег хааржактарны өртедип турарынга хомудаан ьторнуң чагазы редакциязга келген.

Суг-Хол ажылчын кооперациязының баштаар черинин даргазы В. Бюрбөөнүң редакциязга дыңматкаңы:

-Чамдык ажыглалдан үнген үреллик хааржактарны одаар чүүлге ажыглаанны шыя.

Суг-Аксыда «Челээш» магазинниң өргелекчизи Сарыглар Бичии-кыс, дежурный садыгжы Галина Монгуш оларны кооперациянның баштаар черинге келдиргеш чагаанның фактыларынга хамаарыштыр чүтээлашкан. Чурттакчы чоннан хүлээп алыр ужурлуг шил савазарны садыгларга хүлээп ап келген. Садыгларга шил савазарны моон соңгаарда алыр дээрзин чурттакчы чонга суурнуң радио белдирип чарлаан.

Херэзженнер чөвүлелдеринде

ШАЛЫПЧЫЛАР

Коммунист Ондар Шактаровна Кыыядаа Ийме кодза Советтиң дөстутады. Ленин аттыг колхозта херэзженнер чөвүлелиниң даргазы. Оңа кол ажылы хөвүтрактор бригадазының улуг пөвары.

Ол ажылы үзүктеди бээр үеде Ондар Шактаровнаның кылбазы-за чок. Бо хүнерде ниитиниң малынга немелде чем болур будуқ-бүрүү чыыр звенону удуртуп турар. 10 херэзжеи чыпчылер составтыг бо звено Көк-Терек арынга хар ажып турган, 8 тонна ажыг будуқ-бүрүнү болуп, 1 тонналы хойжу С. Монгуштуң коданында, 3 тонналы СБФ-зында, 4 тонна ажыгны малга кылбырадып чидиртири-биле ажыл-агыйның төп складына дүжүрген. Ие херэзженнер Д. Дүмен-Байыр, Т. Ары-оол, Р. Иргит, Э. Ондар, О. Кызылдаа олар хүнде 100 кг бүрү чыыр нормазын 130—150 кг чедирип, хүн үлүгүн ажыр күүседип турар. Тракторист К. Монгуш чыгынган бүрүнү шалыпкын чүдүрүп, мактаткан.

Звенонуң кежигүннери 20 тонна бүрү чыыр хүлээгээнин бо хүнерде күүседир чыгай берген.

А. ОНДАР.

* * *

КЫЛЫГЛАР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

«Чыраа-Баштың» совхозтуң Хөрүм-Даг суурда херэзженнер чөвүлели дыштанып хүннерде фермага, малчыннар полаанналарынга шефтээшиниин бо-ла организастаар. Культура-массалыг амыдарга база идепкейлиг.

Чоокта чаа план ёзугаар солун делгелге организастаан. Суурнуң ар улустарының хоңдары-биле кылган кылыгларын аңаа делгээн. Оларның кылганы аъш-чем айтаан, ыяштан болган демирден кылган национал ажылелдерни, хөгжүм хереселин чон сонуургаан.

Ылангыя Монгуш Норбужун ачил, быжаанчыны, далган дээрбезин, Монгуш Уктуштуң кыскашты, албекти, хүл үзарны, Ховалыг Хүргүл-оолдуң чүрүк хоорларын, Ховалыг Оюунуң бажын македин кылганы эң-не солун, мактанчыг болган.

Делгелгеге «Хемчик», «Чечек», «Хүнчүгеш» агитквартиналарның чүрттакчылары идепкейлиг киржип, шаңналдыг черлерни эзлээн. Уран-шеверлерни илередириге, оларның дүржүлгазын неттередиринге ол делгелге ажыктыг болган.

К. МОҢГУШ,
башкы.

Чөөн-Хемчик район.

Бөгүн—Кадыкшылдың бүгү-делегей хүнү

СОВЕТ ОФТАЛЬМОЛОГТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

1949 чылда доктаадың тургускал - кадыкшылдың Бүгү-делегей хүнүн бо чылын: «Караа көзүлбестөөр чорукту чайладып болуруы биилии аңгы» деп доңуң-биле эрттирип турар.

Моон-биле холбаштыр карак аарыгларының Гельмгольц аттыг артем-шинчилел институдунуң директорунуң орлаңчызы, офтальмологтарның делегей академиязының члениие кежигүнү профессор Э. С. Аветисов-биле СЭТА-ның корреспондентизи ужурашкан.

— Кадык камгалалының бүгү-делегей организациязының сан-чурагайындан алырга, амгы үениң медициназының чедиишкиннерин турза-даа, делегейде карак аарыглары өзүп турар —деп, эртемден чугаалаан.

Ол аарыг болза чонуңуң амыдыралының гигиена болгаш материалдыг деңнели куду боон турар чурттарда опза пептерээн.

Бистиң чуртувуста карак аарыгларынга удур демисеглн организастарын түскай черлер боттандырар ужуралуг, оларда 17 муң эмчи катышкан. Оон бүгү албан черлери чаңгыс аай план ёзугаар ажыддан келген. ацаа офтальмологтуг 90 ажыг клиникаларның болгаш чедиишкинниң артем-шинчилел институттарының сумелерин ажылаан турар. Массалыг профилактиктиг шинчилелдерни чаш урутнуң баштайгы чылындан эгелээш-де чорудуп турар, оон соонда ону урутнуң үш харлыында болгаш школага кирер мурнуу чөрүмнүң чорудар. Ол чоруп эмнээшкиннин чогуур ойүнде эгелээр аргазы бээр.

Ыракка карап четпес чоруктуң тыптырының дутөйында чаа теорияны совет артемденнер ажыктаан, ону бзугаар алырга, бичии урутларга оон тыптын кеширииң чыыдагаанарының бирээзи —оларның карааның аккомодациязынут деп адаар шыптаның коокка боон турар. Бистиң эмчилеривис болза ол шыңганнарны шинчедип, өген шенээриниң дузазыбиле ук аарыгны болдурбазының боттуг артазын саналлаан.

Улут кижилериниң арасында эмчилер чылдың-на глаукоманы чогуур ойүнде тыл алыры-биле дөртен хардан өрү беш миллион хире кижини шинчилеп турар. Амгы үеде ол аарыгны эмнээриниге кеэп эмнээриниң принцип талазы-биле чаа аргаларын ажыглаан турар. Эмчилерге дээриниң херелдери база дузалап турар.

Карак согурара бөриниң ийнги, эң-не хой болдур чыыдагааны — карак шөөлүүнүң бүдүрүүнээри болгур. Бистиң чуртта ол түңнээшкинни чайлаып, ал клаптар талазы-биле чедиишкиниг хой иезин эмнээшкиннерни ылып турар. Оларны микроскоп-биле көрүп кезер. Бүдүрүлгизөөн шөөнүң орнунга кильмал шөөнү салып каар. Өске-даа ямыының хой хевирлиг кезиишкиннерни кылып, оларны улут совет офтальмологтуг төптерге кылып турар.

Чоокта чаа-за чөрө эмнеттинмес кыдыр санаттының турган хой карак аарыгларын эмчилер бо үеде чедиишкиниг эмнеп турарлар деп, профессор Аветисов түңнелинде чугаалаан. Карак согурарар чорукка удур бистиң ан турар хемчегеривистиң чедиишкиниг болуру түгэе медиторинг күзеннишкиннеринден хамаарыжыр эвес, харын хүн бүрүзүнүң ырыктазында бар херелселдерни чөптүт ажыглаарындан, караанның дутөйында кижиниң бодуңуң сагыш салыңгыңындан база хамаарыжыр дээрээнге бүзүрөөр мен.

Москва.

ЧУРУКТА: РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи, карак эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи Надежда Николаевна Киялна болгаш карак эмчизи Л. Ч. Спиридонова оларның карак аарыын шинчип турары.

Фотозу А. ЗАЙЦЕВТИҢ.

ЧОННУҢ КАДЫЫ ДЭЭШ

Бо хүнерде бүгү совет чон партиязының XXV съездиниң шиитпирлерин амыдырапга боттандырар дээш перспективтиг сорулгаларынга хейәзат киргеп чурттап, ажыддан турар. Бистиң чуртувустуң миллион-миллион ажыглы чонунуң демнеп күш-ажылының түңнелинде кылып чоруткан ажыл-херээ, советтер чуртунуң өндүр улуг планнары ол Л. И. Брежневтиң Отчёттуг илеткелинде эң тодаргайы-биле илереттинген.

Ол планнарның одуруг бүрүзү девижи партиязың, оон Төп Комитединиң кижи дээш, кижиниң чаагай чоруу дээш ада сагыш салышкыны-биле сиңиккен.

Ол бүгү медицина ажылдакчыларынга эң чоок болгаш билдингир. Эш Л. И. Брежневтиң: «Социал айтырыгларының талазы-биле совет кижилериниң кадыкшылдының дугайында сагыш-салыңгыңдан артык үнелиг түңе чок. Бистиң бо талазы-биле чедиишкиннеривис бүгүдеге билдингир. Ынчалза-даа бистиң мурнувуста туруп турар айтырыгларывы база көөрү чугула» дээн сөстерин эмчи кижи бүрүзү бодунга эң чоок хүлээп алган. Бистиң чуртувуста кижилериниң кадыкшылы кичээнгейниң төвүнде туруп турар. Кижилериниң кадыкшылды дээрге чонуңуң үнелеп четпес байлаа. Онгу беш чылда амгы үениң эртемде ажыдышкыннарын медицинаның практикавыга калбаа-биле ажыглаарын, диагностиканың болгаш эмнээриниң чаа аргаларын тывары-биле улам ынай неттередири негеттинип турар. Моон соңгаар янзы-бүрү аарыгларны баш удур эмнээр, чонуңуң эм аймаа-биле негелдезин чедир хандырар, медицинаның нульгуразын болгаш медицина дузаазын чедарериниң шынарын бедидер, эмнелге албан черлериниң ажылының организациязын улам экижидер ажыддар кадык камгалалының мурнунда туруп турар.

Чыл келген түдүм-на чонуңуң кадык камгалалының херээге үнлурүн турар акша-хөреңгинниң саны улам көвүдеп турар. Бир эвес 1970 чылда республиканың кадык камгалалывга 12265 рубль үндүрген турган болза, 1975 чылда ол сан-түң—16393 рубль чедир өскен. Республиканың эмнелге черлери чыдың-на чаа дериг-херекселдерни ап, транспорт болгаш инвентарь-биле немей хандыртынны турар. Чамдык районнарда болгаш «Тыва даг-дүтүү», «Тыва кобальт» комбинаттарда чонуңуң аарыыр чоруу эвээжээн. Республика эмнелгезиниң специалистери ажылчы чонуңуң чурттап турар черлериие эмчи дузазын чедирип, үлегүүрбүдүрүлге черлериие эмчи шинчилгенни эрттирип, малчыннарже болгаш хову-тураларже үнүүшкүннерни чорудуп турар.

Амгы үеде республикада 68 эмнелге албан черлери, оон иштинде 5 тускайлаттынган диспансер, районнарның болгаш хоорайның 14 санитар эпидемия станциязы, 23 участок эмнелгелери болгаш 132 фельдшер-акушер пунктулары ажыддап турар. Кызыл хоорайда республика чагыргазында ажыддап турар 10 ажыг улуг эмнелге черлери бар. Бүгү эмнелге черлериниде 4000 эмнелге оруннары, оон иштинде — 1250 орун кедээ эмнелге черлериниде ажыттынган. Республикада иштинээ-биле 679 дээш эртемниг эмчилер ажыддап турар. Оларның саны чыл келген түдүм-на улам көвүдеп турар.

Эмчи кадрларны кижилиидерин, түскай эртемниг эмчилерни белетиирге база-да ажыглама кол черни залап турар. Ол соруула-биле чыдың-на эмчи кадрларның ортузунга конференциялар, семинарлар, курстар эртип келген, чыдың-на республиканың найысылалы Кызыл хоорайга болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга 100 хире эмчилер боттарының билгии бедидин эң турарлар.

Кижилеринең кадыкшылы дээш үр үеде ак сеткилдиг ажыддап, хүн бүрү боттарының кызымаккай күш-ажылыбиле кижилерге кадыкшылдың өөрүшкүзүн эгидип берип турар эмчилер эвээш эвес. Оларны чоргаарал-биле адап болаур. Е. А. Новикова, Б. Б. Лошайич (Тожу), Т. Калин-оол, Б. И. Эренчин (Эрзин), М. С. Сузак (Тес-Хем), С. Донгак (Барыын-Хемчик), К. Начын (Өвүр), А. И. Капунников, В. А. Воронагин, А. Г. Дьячова, Е. К. Норбу, Н. П. Ситыгалалывга 12265 рубль үндүрген турган болза, 1975 чылда ол сан-түң—16393 рубль чедир өскен. Республиканың эмнелге черлери чыдың-на чаа дериг-херекселдерни ап, транспорт болгаш инвентарь-биле немей хандыртынны турар. Чамдык районнарда болгаш «Тыва даг-дүтүү», «Тыва кобальт» комбинаттарда чонуңуң аарыыр чоруу эвээжээн. Республика эмнелгезиниң специалистери ажылчы чонуңуң чурттап турар черлериие эмчи дузазын чедирип, үлегүүрбүдүрүлге черлериие эмчи шинчилгенни эрттирип, малчыннарже болгаш хову-тураларже үнүүшкүннерни чорудуп турар.

Амгы үеде республикада 68 эмнелге албан черлери, оон иштинде 5 тускайлаттынган диспансер, районнарның болгаш хоорайның 14 санитар эпидемия станциязы, 23 участок эмнелгелери болгаш 132 фельдшер-акушер пунктулары ажыддап турар. Кызыл хоорайда республика чагыргазында ажыддап турар 10 ажыг улуг эмнелге черлери бар. Бүгү эмнелге черлериниде 4000 эмнелге оруннары, оон иштинде — 1250 орун кедээ эмнелге черлериниде ажыттынган. Республикада иштинээ-биле 679 дээш эртемниг эмчилер ажыддап турар. Оларның саны чыл келген түдүм-на улам көвүдеп турар.

Эмчи кадрларны кижилиидерин, түскай эртемниг эмчилерни белетиирге база-да ажыглама кол черни залап турар. Ол соруула-биле чыдың-на эмчи кадрларның ортузунга конференциялар, семинарлар, курстар эртип келген, чыдың-на республиканың найысылалы Кызыл хоорайга болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга 100 хире эмчилер боттарының билгии бедидин эң турарлар.

Кижилеринең кадыкшылы дээш үр үеде ак сеткилдиг ажыддап, хүн бүрү боттарының кызымаккай күш-ажылыбиле кижилерге кадыкшылдың өөрүшкүзүн эгидип берип турар эмчилер эвээш эвес. Оларны чоргаарал-биле адап болаур. Е. А. Новикова, Б. Б. Лошайич (Тожу), Т. Калин-оол, Б. И. Эренчин (Эрзин), М. С. Сузак (Тес-Хем), С. Донгак (Барыын-Хемчик), К. Начын (Өвүр), А. И. Капунников, В. А. Воронагин, А. Г. Дьячова, Е. К. Норбу, Н. П. Ситыг-оол (Кызыл хоорай) болгаш оон-даа өске хой-хой эмчилер чонуңуң хүндүткелин чедип ап турар.

Кадык камгалалының материал баазазын моон соңгаар улам ынай быжыглаары болгаш сайыралыры корүүнеп. Ол соруула-биле 10-гу беш чылда Эрзинге 50 орунныг, Тандыга 100, Ак-Довуракка 120 орунныг эмнелге черлерни туттунар. Кызыл хоорайга база-да бо беш чылда 600 кижи бир эллчегде кирер поликлиника тудуу эгелээр болгаш 60 орунныг божуур бажыңның, хоорайның санитар-эпидемия станциязының тудуу доостур. Чаа Шагаан-Арыгга 250 орунныг, Чаа Чаа-Хөлге 50 орунныг эмнелге тудутларын чорудар.

Бо чылын Чадаана хоорайга урутлар эмнээр салбыр, Шагаан-Арыгга — кезер эмчиниң салбыры. Туран хоорайга — божудулга бажыңының тудуу доостур.

Партиниң планнарын амыдырапга боттандырары бүгү эмнелге албан черлериниң удуртукчуларындан, эмчи бүрүзүнден бүгү күжениишкинни үнлүрүп ажыддаарын, бодунга болгаш өскелерге негелдеми улам күштелдирерин, бодунуң ажылын коммунистиг ёзу-биле көөрүп негеп турар. Бодунуң билиин болгаш мергежилин улам бедидер, совет медициназының чаа аргаларын өөренир, кижилерни эмнээриниң чаа методтарын дилеп тывар —бо бүгү дүрүмнер эмчи бүрүзүнүң хүлээлгези. Кижилерни эмнээр, кижилерге кадыкшылдың өөрүшкүзүн эгидер чаагай, эң-не гуманныг алкыл-херекке бодуңуң моральдыг мозу-шынар талазыбиле ыяпар белеткээр, аарыг кижилерге эптиг-зелдең болуру эмчи кижиниң кол бүдүжү болур ужуралут.

О. ОНДАР,
республиканың кадык камгалал министриниң орлаңчызы.

ЧУРУКТА: Республиканың диш эмнелгезиниң эмчизи А. А. Малавов.

Аныяк эмчи бодуңуң ажылынга ак сеткилдиг, бедик харысалгадыг ажыддап турарындан ыңгыда, коллективтиң хой-ниитин ажылынга база идепкейлиг киржип турар. Ол бот-тывынгыр уран чүүлдүң доктаамал киржикчизи.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

КАРАК ААРЫГЛАРЫН УЗУТКАП БОЛУР

Бо чылын кадыкшылдың бүгү-делегей хүнү карак аарыг, көзүлбестөөр шыкаш ыядыг улуг аарыг-човуландан кижи торелгетенин хостап, ону узуткаары дээш кыйгырыгның адаа-биле эрнп турар. Бистиң чуртта караңгы аартып, ону шуут көзүлбестедип, согурартыр оспа, трахома, говорея, карак лепразы дээш ыяпаш ыядыг дыка хой аарыглар узуткаттынган 'деп болур. Улустуң амыдырал-чурттаалгазы чаагайжып, медицина албан черлериниң болгаш эмчилериниң көзүлбеэнинииң, карак аарыгларынга баш удур хемчегелерин дээштин-биле алганының түңнелинде ыядыг аарыглар читкеп.

Ынчалза-даа карап шуут көзүлбес болгаш багай көөр кижилерниң саны ам-даа ыяап хой деп чүтээлээр херек. Глаукома карак четпестөөр аарыг, карактың кемдээра болгаш карактың туберкулёзу дээрге, карак көзүлбестөөриниң чыдыгааннары боон турар. Бо аарыглар дугайын допчулап көрээлиидер.

Глаукома аарыг эрте-бурүңгудан тура-ла биилдингир аарыг. Ону эң баштай Статсёт-Диния дээр араб эртемден 1348 чылда-ла шинчилеп тыпкан. Ол аарыг колдуунда-на карактың тургузуудан, оон иштинде суук чүүлдер дамчыыр дамырларының трелиринден, организмниң оске-даа дамырларының, ян базымшкынының аарыгларының түңнелинде тыптыр аарыг болур. Бо аарыг-биле демисежирп дыка нарын. Глаукома үр үеде аарыыр болбушаан, эмневес болза кижини ыяп-ла караа көзүлбестөөрииге чедирер. Оон демдектери: карактың иштики базымшкынының улгадыры, шылаары, туманнаары болгаш карак чажы тектүрү, карак огу улгадыры болур.

Чамдыкта глаукома аарыг дыка дүрген эгелээр болгаш карак иштп кызар, дыка өйүп аарыыр, чырыкка көзүлбестөөр, ол бүгүнүң түңнелинде аарыг кижиниң хөңү баксыраң, кузар болгулаар. Ынчаар аараан кижиге эмчиниң дүрген дузазын чедирбес болза, 2-3-де хүнүң дургузунда карааның көзүлбестеп, согурарын болур. Глаукоманы эмнеп болур болгаш эмнээр-даа ужурлуг. Шиидыг аарыг кижилерни дораан эмчи үүдүнга киирер болгаш бүгү талазы-биле шинчип, эмнээр. Бир эвес ынчаар аараан кижилерге дамдыладыр, инжиртир эмнер дузалавас, карактың иштики базымшкыны кудуловас болза, кезип эмнээр апаар. Ол аарыгны эрте эмнеп эгелээн түдүм-на түңнел эки болгурун билип алыр херек. Бир эвес ол аарыг үр апарган, ханыялап болза, ону эмнээри берге, чамдыкта харын дуза бербес болгулаар.

Глаукоманы баш удур илередир сорулга-биле бүгү-ле албан, бүдүрүлге черлериниге 3 чыл болгаш-ла 4 катап шинчиктеп имнып, 40 хар ашканнарның карактарының базымшкынын хемчээр ужурлуг. Бистиң республикада глаукома кабинеди хоорай поликлиниказында ажыттынган болгаш ол вторник, четверг хүннеринде эртенгинниң 8-тен 11 шакка, среда, пятницада — 14-тен 17 шакка чедир ажыддап турар. 40 хар ажыг назыныг кижи бүрүзү ол кабинетке баргаш, карак базымшкынын хемчээдип ап болаур.

Карактың база бир аарыы — ыракка чүве көрбес, оон шөөнүң четпестээри болур. Бо аарыг болза кижи школа назыныг турда-ла эгелээр. Карактың оюо четпестеп, ырак чүүлдер көрбестээри ханыялаан тудум-на оон иштики каттарары херлир, хан дүжер, удаазынналчак черлери үстүр, оон түңнелинде карактың көөрү улам дорайтаар. Карак четпестеп, аарыыр чорук шын эвес олурарындан, бажың иштинниң чырыкның четпезинден, шуут донгайын алгаан номчуп азы бижиринден, чыдып алган номчуурундан тыптып, улам хаяларар. Ол шыкаш бичии кижиниң организмин кошкадыр бүгү аарыглар карекка салдарын чедирип, аартып болурун утпас херек.

Карак четпестеп, аарыыр чорукту болдурбас дээ, уруглар школага өөренип кирер мурнунда түскай карак эмчизи — окулиске барып, шинчидери чугула. Бир эвес аарыг чаа эгелеп чоруур болза, эмчи карак шилип шыя шилип бээр болгаш сагыыр корум-чурумну айтып. бээр. Карап ынчаар аарыы, четпестээн кижилерни диспансер учедунга кирер болгаш чылда-за 2-деп эвээш эвес шинчилгени кылып турар.

Дареавында карактарының кемдээшкинге таваржыыл корээлиидер. Ол дыка аар урыжуктарга чедирип болур. Карактың чидиг уштут ыяш, даш бузулган шил, ыяш чаштанчыларының ок-боо-даа кемдедип болур. Ол шыкаш аңаа щёлочиниң, кислотаның чаштанчызы, от чалбыжы, ыяш демир, хаймаган суук чүүлдер дора чедирип, кемдедип болур. Карактың ажыл үеанинде, бүдүрүлгее болгаш аңаа-ла бажыңга турган-даа үеде кемдедип ап болур. Ол шыкаш бичии уруглардың карап кемдээр чорук бо-ла тургулаар. Бүдүрүлгеге карак кемдээр чорук үргүлчү-ле чиик хевирлиг болур. Чүге дээрге, ыяш камгалал чүүлдерин баш удур көргеп болгаш ажыктың бүрүзү тускай эт-херекселдерлиг болур.

Бо талазы-биле чонуңуң культуразы бедидерп, дыштанылганы шын организастаары, уруглары садтарга, эскивлерге тургузары, тайылбыр ажыдын кынары улуг ужур-дузалыг. Уруглар чидиг, ыяш чүүлдер-биле ойнавас, ыяш буспас, дары чазылдырбас, ча-согун атпас болгун дээш, оларны ынак хайгаарал алыры чугула.

Бистиң Совет чазак болгаш Коммунистиг партия улустуң чаагай чоруун улам көдүрер, медицинал албан черлерни немештирр тудар, кандыг-даа аарыгларны баш удур болдурбас дээш бүгү чүүлдерни кылып турар. Карак аарыгларын баш удур болдурбазы бистиң совет медициназының бир хүндүлүг болгаш харысалгалыг хүлээлгези боон турар. Ынчангаш бо чылын кадыкшылдың бүгү-делегей хүнүн карак аарыгларынга турасиадып туруры-да таварылга эвес.

Т. СЕРАЯ,
карак эмчизи.

ДЕЛЕГЕЙ бо хүннерде

ПОРТУГАЛИЯ: соңгулда кампаниязы эгелээн

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияда эгелээн соңгулда мурнуунуң кампаниязы апрель 23-ке чедир үргүлчүлээр.

Соңгулда кампаниязында политиктиг 14 партиялар, оларның иштинде Португалияның Коммунистиг партиязы база киржип турар.

Португалияның Коммунистиг партияды Республика хуралынга чоон үзелдиг хой таланы тургускаш, чоон күштериниң чазаан тургузары дээш демиселдиң лозунгун салып турар.

Социалистиг партия чүгле социалистерден тургустуртан чазакты оларның тургузар арганы бээр кылдыр бадылаарывче соңгукчуларны кыйгырган.

Амгы соңгулда кампаниязы эртнен чылдыңдан дыка ангы боон турар. Бир эвес буржуаз партиялар бээнп тургузукчу хүрелге соңгулдага боттарын «социализминиң талалакчылары» кылдыр көргүүн турган хирезинде-ле, ам олар ёзулуг арнын чажырбайн, аграр реформалыгга, банкыларны болгаш страхование компаниялларын хураарынга, улуг болгаш оргумак-даа үлетпур черлерин хавырарынга ажыыбиле удурланып турарлар. Иштилел тургузуу хамаан чокка бүгү-ле чурттар-биле, оон иштинде Совет Эвилели болгаш оске-даа социалистиг күрүнелер-биле харылаанны тургузуу калбартырынга олар удурланып, ыяш политиканы шүтүмчүлеп турар.

ДЕМИСЕЛЧИНИҢ КҮШТҮГ МӨЗУ-ШЫНАРЫ

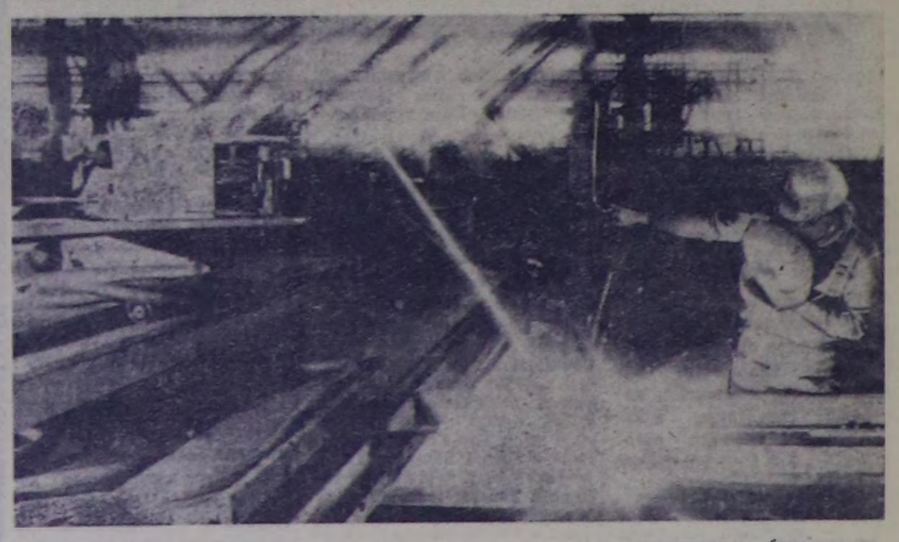
ГАВАНА. (СЭТА). Чурттуң иштинде диктатурага удур демиселге делегейниң хой-ниитилиниң санал-овалыш мөңгээрп болгаш калбак улус массаларын сырый каттыштырары Чилиге демократияны катап тургузарынга шиитпирлиг фактор ол болур деп, Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Луис Корвалан медеглээн.

Луис Корваланы камгалаар талазы-биле болчукчуларның бүгү-делегей коллегиязының кежигүнү, чоокта чаа Сантьягога чораан Гундо Кальви-биле беседага үнделээш, Пренса Латина агентилелдиң корреспондентизи ол дугайын дыңнадып турар. Г. Кальви эртнен неделяда «Пресс-Аламос» деп хоругдал лагеринге Луис Корвалан-биле ужурашкан.

Луис Корваланың кадыңшылының дыка баксыраанын ол итеди адвокат дыңпатканы: ол коду оюлганындан, артриттен болгаш оске-даа аарыглардан аарып турар. Ынчалза-даа кандыг-даа кызамдашкыннар боон, кадыы баксыраа-даа, Луис Корвалан демиселчиниң быжыг туре-соруун хөнзөр камгалап, бир эвес хүнта ону судтап, шаажылаар деп шиитпирлээр болза, «буруудаттырыкчыдаю буруудадыкчы болурунга белеп — деп, Г. Кальви демдеглээн.

Бир эвес Пиночеттиң эргечагыргалы Луис Корваланны судтап эгелээр болза, ону бүгү бурунгаар демиселгелиг делегей буруу шавар апаарын адвокат онмалап демдеглээн. Фашистер ийи чыл дургузунда хоозун-мегe истелгени кылып келзе-даа, Луис Корваланы болгаш улусчу чаңгыс эштиң оске-даа ажыддакчыларын буруудадыр кандыг-даа факт-барымдаалы тып чадашкаанарын Г. Кальви немеп чугаалаан.

Луис Корваланың юмлар болгаш солуннар ажытлаарын хорун каапкыга ук юрист киленээнин илергейлээн.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү чурттарның Совет Эвилелиниң деиисизеринге Усть-Илимниң целлюлоза комбинадын тудар дугайында хой талалыг дугурмулгазынга дүүштүр ГДР-ниң Цвиккауда тудуг-монтаж комбинады металлдың чиик тудуг конструкциязын белеткап турар.

ЧУРУКТА: Цвиккауның заводунуң маңналга цегинде.

ЦБ—ПМА-ның фотозу.

Кингтиң тураскаалы

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корр. Н. Сетунскийниң дамчыткаңы: АКШ-тың 25 миллион негр чону, расизмниң, сөөк-ялы илгаар болгаш национал мелчүгделди көөр хөнзү чок бүгү американнар негрлериң хамааты база социал эргелери дээш шылгарангай демиселчи Мартин Лютер Кингтиң тураскаалын сактып, демдеглээнпер.

Сес чыл мурнунда, 1968 чылдың апрельде, Мемфиске (Теннеси штат) оон амы-тынына четкен боо даажы чаңгыланган. Апрель дөртте, Кингтиң олурткенин хүнде, Мемфиске, ону оршукшуткан Атлантыга (Джорджия штат), Каттышкан Штаттарның оске-даа он-он хоорайларынга негр болгаш демократтыг хой-ниитиниң Кингке тураскаавткан чыскаалдары болгаш митингилери болган.

КӨРҮКЧҮЛЕРНИҢ КҮЗЕЛДЕРИ

Тываның хөгжүм-шинэ театрының үлегэлеттиниң турғустуңганындан бәр 40 чыл оюн таварыштыр хоочуп болған аныяк артистер чер-черге көрүкчүлер-биле ужуражыышкынын кылып, чогаалчы Кызыл-Эник Кудажының «Ипчеек» деп шинэзин ажылчы чонга көргүскен.

Хүнүң амыдыралынга дүүшкен, школа дооскан аныяктарны хой ажылынче кыйырып турар солун, ханы утка-шыпарлыг шинэни чонга көргүскени тыва театр коллективиниң чогаадыкчы белээ деп санаар апаар.

Кызыл-Эник Кудажы соолгу чылдарда амыдырал-биле сырый харылзаалыг шилерни бижип турары черле кончуг эки.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң төвүгге ужуражыышкын үезинде хоочуп артистер Александр Тавакай, Владимир Монгальбинниң хамаарышкан ролъдарын багай авес күүседип келгенин кежээнин киржинчилерни онзалап демдеглээн.

Көрүкчүлер шинэни көрүп, сайгарып, ортумак школаны дооскан, Мергенниң таныжы, аныяктарның хойжу бригадазының кежигүнү Чараштаа нинтшиң малын кадарып чораап, шуурганга таваржып үедей берген үезинде лагдыныкчы Кежик Чыргаловичиниң водка-биле эмнеп турарын таарымча чок деп саналдаан. Чүге дээрге бистиң республиканың кайы-даа булуңунда малчыннар эмчи дузазы-биле бүрүн хандыртынган.

Оон ынай кедээниң ажылчылеринге таарыштыр турғустунган программалыг СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирип амыдыралга ботталдырарынче утпаган утказыг концерттерни бараалгадырын театр коллективиниге сүмелээнилер.

Драматург В. Көк-оолдуң олум чок сценадан дүшпес «Хайыраң бот» деп шинэзин көргүзүп, шаандакы Тываның эрткен оруу-биле аныяктарны таныштырарын болгаш тудугжулар дутайында чаа шинэни репертуарга киирип ойнаарын театрның дирекциязындан көрүкчүлер дилээн.

К. ЭКЕР-ООЛ.

ЧУРУКТА: «Ипчеек» деп шинден көргүзүт.

Авторлуң фотозу.

ЧААРТЫНГАН КОМБИНАТ

КОЖАВЫСТАН МЕДЭЭЛЕП ТУР

Улап-Удэниң бажың тудар комбинадын чаарты кылырының бирги ээлчээ дооскан. Буряд тудуг эргелелиниң № 7 тудуг-монтаж участогу улуг панель бажың тудуунуң ийиги заводун күрүне комиссиязынга «эки» деп үнелелге дужаагаң. Чоорту оон күүгүү чылда-ла 100 мун дербелчин метр чурталга шелүң кылыр апаар, азы ол бир дугаар заводтуң күүгүүнден ийи катап улугдуг. Комбинат амгы үеде Улан-Удэ хоорайның бүгү тудуг организацияларының кылып турар бажыңнарының саны-биле дең санныг бажыңнарны кылыр.

НАЙЫРАЛЫ УЛАМ БЫЖЫККАН

Совет Бурятияның найысхалы — Улан-Удэ хоорай биле Моол Арат Республиканың үлетпүрүг аныяк хоорайы Дархандың аразында найырал улам быжыккан. Олар аку-дүмалышкы болган хоорайлар.

Чоокта чаа СЭКП Улан-Удэ хооркомугга 1976—1977 чылдарда аку-дүмалышкы хоорайларның аразында харылзаалырының улам сайыралыр сорулга-биле кылып чорудар ужурлуг ажылдарының дүгүржүлгазынга ат салдынган.

СЭКП Улан-Удэ хооркомунуң бирги секретары эш Беляков хүндүлүг залчыларга — МАРН Дархан хооркомунуң бирги секретары эш Гомбосүренге болгаш оон-биле кады келген өскелээ удуртукчу эштерге байыр чедиргеш, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга, ийи чурттуң аразынга аку-дүмалышкы найыралдың улам быжыгарынга бо ийи хоорайның аразында харылзаалырының хөгжүп турары улуг салдарлыг дээрзин демдеглээн.

Эш Гомбосүрен болуунуң харыы сөзүнге Моолдуң арат чонунга совет улустуң доктаамал болган харам чок дузазы дээш өөрүп четтиргенин илереткен.

БАШТАЙГЫ КӨРГҮЗҮГ УДАВАС

Бурятияның опера болган балеттиң Ленин орденниг күрүне театрында М. Мусоргскийниң «Хованщина» деп музыкалыг драмазының белеткели чоруп турар. М. Фроловтуң «Энхэ — булат баатор», Д. Аюшеевтиң «Аку-дүмалышкы болгаанар», А. Бородинниң «Игорь князь», Б. Ямпиловтуң «Цыремпил Раинуров» деп чижектиг чогаалдары-биле чергелештир «Хованщина» театрның репертуарында база бир онзагай болуушкун.

Театрның аныяк ыраажылары Б. Базарсадаев, Д. Даниев, В. Васильев, Ю. Данилова олар кол ролъдарны ойнап турарлар. ССРЭ-ниң улустуң артизи Ахасаран Лиховони Хованский князьтың партизаны күүседип турар.

С. ОЧИРОВ,
Новосибирскиде партизаның дээди школазының дыңнажчызы.

ЭМНЕЛГЕ-САНИТАР ПУНКТУЛАРЫ

Мал аарыгдары-биле демиселди комплекстиг чорудар төлээде, аарыг малдарны эмнээри кол черни гөлеп турар. Эмнээшкин ажылын билдилиг организастаан таварылгада, малдың продуктулуг чоруу бедиир, өлүрү дыка кызырлыр. Бистиң республикада малдың ниити аарыының 90 ажыг хуузу халдавырлыг авес аарыг боон турар.

Ынчангаш профилактиктиг хемчегларниң системазын сайыраңгайыдары чүгүла айтырыг боон турар. Малдың чемгерилгезин, ажаалдазын чорударынга зоогигиеналыг таарымчалыг байдалды база аарыг малдарны эмнээрине чогуур байдалды тургузарынче угланган тодаргай хемчегларниң планын ажыл-агый бүрүзүнге ажылдап кылырының аргежок чүгүла болу берген ужуру-даа ында.

Бо хемчегларни боттуу-биле чорударда эмнелге-санитар пунктуларын (ЭСП) тургузары чүгүла. Фермалар улуг девискээрже тарап, көже берген таварылгада ааран малдарны чангыс черге бөлүп эмнээри беден авес. Моон ужурунда ааран малдар боттарының коданнарынга артып, бедик мергежилдиг эмнээшкинниң алдын, ажаалдазы баксырап, кедизинде барып өлүп-даа бээр. Моону болдурбазының карачангыс аргазы — эмнелге-санитар пунктуларын тургузары.

Бистиң республикада, чангыс аай авее-даа болза, 40 ЭСП-ни тургускан. Улуг-Хем районда «УТКА 25 чыл» совхозтуң эмнелге-санитар пунктузунуң ажылын эки деп санап турар бис. ЭСП-ниң кол мал эмчизи Б. Горичев 1975 чылда шээр малды эмнээринің ажыктыын 73,5 хуу, мыйыстыг бода малдыын — 80,7 хуу, чылгыныын — 83 хуу чедирген. Аңаа моон мурнунда ценуроз-биле ааран хойлар барык шупту өлүп турган болза, бо чылын ЭСП-ге ол-ла аарыдан аларан 191 хой киргеп, оларны дүргеп эмнеп, хемчег алган соонда, 134 хойну боттарының коданнарынче дедир чоруткан азы эмнээшкинниң ажыктыы 70 хуу болган.

Совхозтуң бо эмнелге-санитар пунктузун 1974 чылда тургускан, ол ам малдың эмнелге-профилактиктиг комплекизи апарган, ында бүдүүлге болгаш еске-даа бажыңнар бар. Пунктуның девискээринде бөдүүн, холумак болгаш минералдыг чемнериң четчир санныг курлавыры бар.

Ааран малдарны ЭСП-же сөөртүп алыр автотранспортту ында быжыглаан. Совхозтуң ветеринар специалистери неделя санында-ла фермаларны аргий кезип, ааран малдарны үскеш, ЭСП-ге тургузу эмнээри-биле чорудуп турар. Малды эмнээрине эргежок чугула эмнер, янзы-бүрү керектелдер, приборлар база бар. 800 хойну тургузу эмнээр аргалыг ол стационарда хойларны аарыглар аайы-биле тургузар, сегээн хойларны ангылаар өрээлдер бар. Эмнелге-санитар пунктузунуң штады 6 кижи: 1 мал эмчизи, 2 санитар, 2 кадарчы болгаш 1 таныыл.

Эмнелге-санитар пунктуларын ажыл-агый бүрүзүнге ажылдаза кииреп чугула. Оон түнелинде, эмнээр ажылдарын ажыл-агый бүрүзүнге ажылдаза киирери чугула. Оон түнелинде, эмнээр ажылдарны организастаарының аргалары өскерлир, малдың хоралар чоруу эвээжээр, мал сегин арыглап, ашталарының системазы экижилир, ЭСП ажылдап турар үеде мал ажылының специалистериниң күш-ажылы болгаш специализациязы чурумчуур. Ааран малды ЭСП-же чорударга, хой-хуларның болгаш мал ажылының өске-даа ажылдакчыларының будурүлгеге ажылдаар байдалын экижидер, олар аарыг малче чартыкпас, харын ниити коданче улуг кичээйгейни угландырар арга тургустунар.

Республиканың чамдык ажыл-агыйларында ЭСП-нерни тургускан-даа болза, оларның эвээш эвес кезии бодуун кыза чогуур ажылын чедир кылбайн турары кымга-даа чажыт эвес. ЭСП-лерже ылап аарыг эвес, а арын-кошкаан малларны чорудуп турар таварылгалар бар. Ол чорук малды эмнеп, экиртириңге шаптыктап турары илден ышкажыл. Ажыл-агыйларның боттуг дуңмаларын барымдаалап, ЭСП-лерни тургузуп турар үеде бар баазаларны — кажаалларны — малды ажаап, эмнээрине таарыштыр дерип ажыглаан база болур. Кедизинде барып ажыл-агыйларның эмнелге-санитар пунктулары шупту чангыс аай, бүгү негелдеге дүүшкен комплекстер болган турар ужурлуг. Оон ажыы чангыс — республикага малдың бедик продуктулуун чедип алыр, оон өлүп-хораар чоруу дыка кызырлыр.

Ф. САФОНОВА,
республиканың ветлабораториязының директору.

Часкы аян. Д. САЯНЫН чураан чуруу.

ЭМ ҮНҮШТЕРНИ АПТЕКАЛАРГА

Бистиң республика үүш аймаа-биле, ан илангыя эм оттар-биле кончуг байлак. Үүш аймаандан эм кылып үндүрүп турар ийикпе азы аптекалар дамчыштыр ону чогуур шыпарыпта чедир ажылдап кылгаш, чурттакчы чонга садыңп үндүрүп турар. Ынчангаш үнүш аймаа эм кылыр чиг-этпиг байлак үндезинин боон турар.

Эм үнүштерни белеткээринге, аптекаларга дужаарынга школачылар, комсомол-пионер организациялары, аптека болгаш арге-арыг ажылдакчылары, бажың эелери, пенсионерлер, бүгү чон идепкейлиг киржир үнүрлүг.

Эрткен чылдың Тываның аптекалары ыяш ажыл-агыйының черлери-биле кады 5 тонна эм үнүштер дужаар планныг тургаш, оон үүле 43 хуузун күүсеткен.

Бистиң республикада ыт-кады, чодураа, честек-кат, чыжыргапа, киш-кулаа, улуг оът, шеңге, кара ай, хадың мочургазы, чекше болгаш оске-даа эм оттар хөй-хөйү-биле үнүп турар. Үүле ыт-кадың безин Тываның девискээринден 13—15 тонналы, чодураанны 235—240 тонналы чыып ап болур. Эм үнүштерни чыырын чогуур үе-шаапла организастап чорудар болза, планны үүле чедир-эвес, харын-даа ажыр күүселиг болурунуң бүгү аргалары бар.

Бо хүннерге чедир-ле эм аймаа үнүштерни үүле чамдык аптекалар, школалар азы ийи-чаңгыс кижилер чыып турар. Оон иштинде эң хөйүн Шагаан-Арыг хоорайның № 2 аптеказы (эргелекчизи Куулар) планын 122 хуу, Сарыг-Сепкиң № 6 аптеказы (эргелекчизи Саая) планын 101 хуу күүсеткен. Хөндергей суурнуң чурттакчызы пенсионер Н. Монгуш 73 кг эм үнүш аймаа чыгаап дужаагаң. Шагаан-Арыгда бажың эезим Т. Обухова болгаш пенсионер М. Румянцева олар база хөй эм үнүштерни чыгаанар. Барыын-Хемчик районнуң Аянгаты ортумак школазының өөреникчилери эм үнүштер чыырынга эң идепкейлиг киришкеннер.

Бо чылын бистиң республика 7 тонна эм үнүштер чыыр планныг. Эм үнүштерни чыырының баштайгы үезин келгеп. Республиканың аптека эргелели бо чылын эм үнүштер чыыр талазы-биле аныяк чыыкчыларның ортузунга «Ногаан аптека» аттыг конкурс чарлаан.

Хөй эм үнүштер чыгаа конкурстуң киржинчилеринге — школалар, пионер болгаш комсомол организацияларынга, өске-даа урулар албан черлеринге шаңналларны тыпсыр.

Час — эм үнүштер чыырының баштайгы үези. Чазын хадың мочургазын, хадың чекпезин, киш-кулааның бүрүзүн болгаш оске-даа үнүштерни чыып болур. Республиканың бүгү хамаатылары! Эм үнүштерни чыырынга идепкейлиг киржиңер! Кандыг эм үнүштерни кажап, канчаар чыырының талазы-биле консультацияны чер-черниң аптекалары сөлерге бээр.

В. КАЛЕДИНА.

ЧАС — ӨРТКЕ АЙЫЫЛДЫГ ҮЕ

Часкы, чайгы үелерде бажың, кажаа-херимнериң, албан организацияның черлериниң девискээрлеринге ыяш-бүрү кывар, чаар материалдарның, бок болгаш чүүлдү артышкынынарындан орттүң тыптып кээр айылы оон улус ажыл-агыйынга хораэы улгадып болур.

Ажыл-агыйларның, албан организацияның черлериниң удуртукчулары часкы үеде артыш калган бок чүүлдер — орттүң тыптып кээрикиниң бир дугаар чылдагаавы деп чүвени кезээде сактыры чугула.

Эрткен чылдың өртке айыылдыг часкы-чайгы үелериндеөртке удур япзы-бүрү профилактиктиг ажылдарын баш удур чорудуп келгенинниң камында-ла складтарга, көдээ ажыл-агый черлеринге, аргаарыгларга орт улуг когаралды чедиртеп.

1975 чылдың апрель 20-де тараа базазының чапынга часкы бок сигнеперни өрттеди турда, от тараа складынче дамчаап склад орттентеп. Ол өрт үүле удуртукчу ажылдакчыларның оваарымча, харыысалга чок чоруудан болган. Оон уламнадан улус ажыл-агыйынга улуг когарал таварышкан.

Өрттүң тыптып кээн турар чылдагаавнары япзы-бүрү. Оон эң пептеренгей чылдагаавнары — электри хөрекселдериниң болгаш электри дамчыдыкчыларының үр үеде үрогаш отту бичии кижилер онза сонуургаары билдингир. Уруглар бүгү-ле үүвени дүрген-не билип алыксаар, боттары барып хол чедиксээр. Ынчанг

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 84 (10069) | 1976 чылдың апрель 8, четверг | 1925 тыда үнедилеттингеш | Өртээ 2 коп.

ТӨЛЕПТИГ САЛГАЛДЫ КИЖИЗИДЕР

СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын, бүгү чурттаазы-биле бир дөмей, башкылар коллективтеринде, школаның партия организацияларында калбаа-биле таныжып, өөренип турар. Совет башкылар съездиниң төөгүлүг шиитпирлеринге улам сорук кирбишаан, улус өөредилгезиниң мурнунда салдынган перспективтиг сорулгаларны шиитпирлээринче бүгү күжүн мөөнеп турар.

Партияның XXV съездизиниң материалдарын, хамыктың мурнунда, башкылар боттары ханызы-биле өөренириңден аңгыда, ооң кол идеяларын бар арга-аргаларны бүгү талалыг ажыглап тургаш, өөреникчи бүрүзүнге чедирери башкылар коллективтеринин чугула сорулгазы.

Коммунистиг кижизидилгени улам сайзыраңгайжыдарының чугулазын съездиге айыткан, ол чүл дээрге улус өөредилгезиниң болгаш профессионал белеткелдиң, ниити билигниң бүгү системазының, чүнүң-даа мурнунда, ортумак школаны улам ыңай сайзырадырының айтырыы болур-дур. Идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларының чаңгыс аай болурун хандырары, ону комплекстиг көөрү кижизидилге айтырыында эң чугула сорулга кылдыр салдынган.

Школаның ролю, аныяк кижи бүрүзүнүң салымчолу дээш ооң харыысалгазы кажангызындан артык бедип олурар. «Кижиге эргежок чугула билиглерниң хемчээли дүргени-биле өзүп турар, амгы үеде чүгле чамдык фактыларның элээн каш түнелдерин шиңгээдип алыры-биле кызыгаарланып шыдавас бис. Билиниң боду бедидип чоруур, эртем болгаш политиктиг информацияның шапкын агымынга шын турушту тып билир чорукка өөредири чугула» — деп, эш Л. И. Брежнев партияның XXV съездизинге Отчёт иletkelinge demdeglээn. Башкылар коллективтериниң ажылын үнелээрде чоруткан ажыл-херектериниң «сан-түңү», аңаа «киришкен» кижилер саны-биле эвес, харын школачы бүрүзүнүң хамааты бедик мөзү-шынарлыы, идепкейлиг чоруу, хөй-ниити хүлээлгезип медерелдии-биле көрүп турарын барымдаалап тодарадыр. Ону чедип алырының оруу — идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң нарын айтырыгларын комплекстиг көрүп шинтпирлээринде.

Башкылар коллективтери, школаның коммунистери, комсомол болгаш пионер ажылдакчылары кижизидилге ажылының бүгү-ле бар арга-хевирлерин партияның XXV съездизиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле сорулгаларынга дүүштүр шүгүмчүлекчи ёзу-биле шүгдүнүп көрбүшаан, чогуур түңнелдерни үндүрер ужурлуг. Кижизидилге ажылын кыры-биле көөр, эренгейлээр чоруктан ушту-нуп, үе-биле деңге базып, ажыл-херекти партийжи ёзу-биле көөрү негеттинип турар.

Кызылдың № 4, Тандының Кочетов ышкаш школа коллективтери өөредилге-кижизидилге ажылынга эки көргүзүглерни чедип алгаш, тоску беш чылдың түңнелиин ёзугаар шаңнал-макталга төлептиг болганнар. Уругларның күш-ажылчы кижизидилгезин өөредилге чорудулгазы болгаш кижизидилге айтырыглары-биле ханы холбап турар Чадаананың № 1 школа дээш өске-даа башкылар коллективтери бистиң республикада бар. Мурнакчыларның аргадуржулгазы бүгү хөй-ниитининн болган турарын чедип алыр дээш республиканың улус өөредилгезиниң удуртур органнары онза кичээнгейни угландырар ужурлуг.

Даандырган ажыл-херек дээш бедик харыысалга дугайын, ылангыя школа удуртукчулары уттуп болбас ужурлуг. Школага кол кижи — башкы. Оон бедик идейлиг, ханы эртем-билиглиг, арга-дуржулгалыг, чогаадыкчы соруктуг болуру доктаамал негеттинер. Башкыларның бот-өөредилге-биле билиг бедиринче, оларның угаан-бодал болгаш профессионал өзүлдезинче доктаамал сагыш салыр, аңаа дузалаары чугула. Школаларның партия организациялары бо айтырыгны бирги чергенин кылдыр көөр болза чогуур.

Республиканың чамдык школаларында өөредилге-кижизидилге ажылы чавыс деңнелде. Өөредилгенин билиг бээр талазы, оон шынары чергелиг айтырыглар кошкак. Өөреникчилерниң идейлиг болгаш мөзү-шынар кижизидилгезин кыдыра көрүп турарының чылдагааны-биле чамдык школаларда уруглар хөй-ниитининң корум-чурумун үрээр, оон кедерезе херек үүлгедир чорук безин таварышкылап турар. Кижизидилге ажылынга хайгаарал чок, ала-чайгаарлаашкынга алзыр чоруктуң уржуундан ол бүгү үнүп турар.

Онгу беш чылда республиканың школаларының мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Школаларның, ылангыя көдээ черлерге, материалдыг баазазы улам быжыгар. Бо беш чылла ниитизи-биле 11 мун кижи өөренир чаа школаларны тудар. Өөредилге-кижизидилге ажылының бедик деңнелин чедип алыр. Ылангыя Россия Федерациязының төп областарының ниити көргүзүүнүң деңнелинге чедер дээш шудургу ажылдаар апаар.

Өөредилге чылы доостур четкен. Шиитпирлиг дөрткү үлдун чоруп турар. Доозарының күрүне экзаменнери, доозукчуларның келир үеде ажыл-херектери дээш өске-даа айтырыгларга хамаарыштыр кичээнгейни кошкатпас ужурлуг бис. 1975—76 өөредилге чылын чедиишкинниг доозарының үндезини ында.

Ак-Довуратан медээлер

ЧАА ОТРЯД

«Тывс даг-дүгү» комбинатта дериглелер машинистериниң курузунда өөренип турар оолдар болгаш кыстар бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң техниктиг килдизиниң начальниги Г. Ждановка удуртқан комиссията шылгалдз дужаганнар.

Аңаа биинин хыпаткан 19 өөренишкилериниң барык шупту-ву программалыг материалдарны эки шиңгээдип алганын көргүскен. Ылаңгыя Вера Донмас-оол, Галина Моисеева, Александр Монгуш болгаш өскелер-даа «эки» болгаш «кончуг эки» демдектерниг доосканнар.

Чаа пехтиң коллективиниге тускай эртемниг аныяк кадрлар немеңнеп.

* * *

КОНКУРС

Ак-Довуратың комсомол комитединиң инициативазы-биле парын рудадан даг-дүгү арыглаар цехке савалакчылар конкурузу эрткен.

Шыңгыы демиселдиң түңнелиинде бирги черни ук цехтаң № 5 эдлчээнде Хомушку Кушкаш-оол алган. А ийиги болгаш үшкү черлерни Саая Кызыл-оол биле Раиса Урошина олар эзлээнгер.

Савалаар машиналарның машинистериниң дузалакчылары Клара Арапчаанын, Михаил Ооржактың болгаш Анастасия Сурун-оолдуң эки ажылдыр өөрүп демдеглээн.

(Бистиң корр).

Апрель 11 — улус судтарынга соңгулда хүнү

Кызыл хоорайның бүгү агитпунктуларында келир воскресеньеде болур улус судтарынга соңгудаларга белеткелдер үргүлчүлеп турар. Соңгукчуларның данзызын тургузары болгаш ылавылаары дооступ турар. Улус судьяларынга кандидаттар-биле ушуражылгаларны организастап, лекция, бееседаларны чорудуп турар.

Ылаңгыя Тыва респотребсоюзтуң агитпунктузунда ажыл эки чоруттунуп турар. Агитпунктуну дерээни эки, солуннар, журналдарны көнгээш, столдарда салгылаан. Апрель 6-да чаңа улус судьязынга кандидат Виктор Михайлович Макаровбиле соңгукчуларның ушуражылгазы болган.

Агитпунктунуң ажылынга 156 агитаторну хаара тутқан, 6 парторганизация киржип турар. Соңгулда комиссиязы соңгукчуларның долузу-биле кыдыынган данзызын ёзугаар чаңгыс черге билеттерни бижип, а агитаторлар оларны тарадып турар.

№ 5 агитпункт каш чыл улаштыр хоорайның эки агитпунктуларының бирээзи болуп келген. Бо бүгүде Тыва респотребсоюзтуң партбюро секретарының оралакчызы А. Жаровтуң киирген үүлү улус.

ЧУРУКТА: агитпунктуда соңгулда мурнуңуң бүдүүлүлде; (солагай талазындан): участоктуң соңгулда комиссиязының секретары В. Н. Малышева, партбюро секретарының оралакчызы А. М. Жаров, агитпункт эргелекчизи И. И. Родина болгаш Культура министерствозунда партбюро секретарының оралакчызы Н. А. Кызыл-оол чаңгыс билеттерни участоктарга хуваап турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

КУБАНЬНЫҢ МЕХАНИЗАТОРЛАРЫНДА

КРАСНОДАР КРАЙ. Тимашевск районуңуң «Искра» колхозунда часкы хову ажылдары кыдыы-түлүк чоруп турар. Бо чурукту Социалистиг Күш-ажылдың Мавдыры А. Ф. Ворошиловтуң каттышкан механизастыг звеновозунга тыртырган.

Ооң 12 кижиден тургустунган звеновозу беш чылдың баштайгы чылында 1300 гектар шөлге чигир свёклазын, тарымал тоорукту, кукурузаны өстүрер дээш.

СЭКП-ниң Тимашевск районунуң бирги секретары, XXV съездиниң делегады В. Ф. Соколов Социалистиг Күш-ажылдың Мавдыры А. Ф. Ворошиловтуң шөлүнүө механизаторлар-биле кээп ужуражыры чораан.

ЧУРУКТА: В. Ф. Соколовтуң (ортузунда) СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүдүг шиитпирлериниң дугайын механизаторларга чугаалаан бергеш турары.

Е. ШУЛЕПОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң болгаш Швецияның Премьер-министри У. Пальмениң аразында чугаалажышкынар апрель 6-да Кремльге эгелээн.

Найыралдыг, ажыл-херекчи байдалга эрткен чугаалажышкынарның үезинде ийи талалыг совет-швед кады ажылдажылганың болгаш ону улам ыңай хөгжүдүрииң перспективаларының айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарны солушкан. ССРЭ-ниң болгаш Швецияның аразында харылзаалардың турум характерин, бүгү-ле деңнелдерге совет-швед солчулгаларның болгаш аралажылгаларның калбартаның демдеглээн, ол харылзааларны политика, а ол шынаш экономика болгаш культура харылзааларының талазы-биле ханыладырының болдунар аргаларын чугаалажып көргеп.

Делегей айтырыгларын чугаалажып турар үеде делегейниң дүшүүрүүг чоруун улам ыңай чаазырыдырарының айтырыгларын база көргеп.

* * *

ССРЭ-ниң чазаа Улоф Пальмеге алдар болдуруп, Кремльдиң улуг ордузунга эртенги шайлаага кылган.

Эртенги шайлаагага Премьер-министр-биле кады ону аян-чорукка үдеп чоруур швед албан кижилери киришкен.

Совет талаадан А. Н. Косыгин, А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчылары, албаннын өске-даа кижилери киришкен.

Найыралдыг байдалга эрткен эртенги шайлаага үезинде А. Н. Косыгин биле У. Пальме чугаалар солушкан, ону олурушканнар аныш часкаашкынары-биле уткаан.

* * *

Швецияның Премьер-министри апрельдиң 6-да Кремльдиң ханазында билдинмес солдаттың көөрүүге чечектер боодалып салган.

Чер кырынга быжыг тайбың дээш, гиперлиг эжелекчилерге удур демисселге амытының берген совет дайынчыларның тураскаалын хүндүлүг айлчы модге оттуң чанында минута хире ыыт чок туруп ёзулаан.

* * *

Апрель 7-де Кремльге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко-биле Швецияның Премьер-министри У. Пальмениң аразында чугаалажышкынар доозулган.

Москвага болган беседалар болгаш ужуражышкынар делегей айтырыгларын шиитпирлээринге талазы-биле совет-швецин кады ажылдажылганы улам калбартып, а ол ышкаш ССРЭ биле Швецияның аразында бүгү талалыг харылзааларны ханыладырынга идиглиг болурунга идегелин чугаалажышкынар киржикчилери илереткен.

(СЭТА).

Дүжүт — ниитиниң херээ

МАШИНАЛАРНЫ БҮРҮН БЕЛЕТКЭЭР

— Тараажыларга белен час турбас. Бо час база онзагай түүдерниг: чыныг озалдап дүшкеп, хову ажылдарын чорудар үе ажок кылырылган — деп, ССРЭ-ниң Көдээ ажылагый министерствозунуң механизациязының база электрификациязының кол эргелелиниң пачальниги В. С. Куцевич СЭТА-ның корреспондентизи-биле бееседазын ынчаар эгелээн. — Өл-шык базырышкынын, чаштырыышкынны өйтап хуусааларында чорудар төлээде, хамыктың мурнунда техниканы ыяк белеткеп алыры эргежок чугула дээрзин эрткен чылдарның дуржулгазы көргүзүп турар.

— Техниканың байдалы канчыгы?

— Техника лугайында сагыш салыышкынын күстен-не эгелээн. Эптиг-ле ыңдыг болуру ышкаш, механизаторлардан, оларга эргежок чугула байдалдарны тургузарындан эгелээн. Хөй-хөй ажыл-агыйлар тускай бригадаларны болгаш авеноларны тургускан, оларга ораң-саваңы дерээн, септелгениң технологиязын база ону организастаарын ажыктикен. СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыры-биле ону беш чылдың баштайгы чылдың хову ажылдарынга техниканы бедик шынарлыг белеткеп алыры — ол-ла ыңдыг. Ынчалза-даа, оон-ла бригадазының бригадири Даваа Дыт-оолдуң санаары-биле чоннаарежири берге: байдал мынчыг турда, мурнуудагы чылдарда ышкаш, дүжүт эрээш үрезиннерни оскээртен соортуур чорук катап тургуступ бербес бе?

5 мун гектар чыгыы суггартыг шөлдерни чөп ажыглаар талазы-биле бо чылын Тес-Хемде чугаа эвээш эвес чоруп турар. 1¼ мун гектар тарыга шөлдүг бо районга чайладыр суггартының болур 2 мун гектар шөл — бүлүт эртинелир. Ынчалза-даа, машина-биле суггарып болур шөлдер чүгле «Ак-Эрик» колхозта турбуже, анаа ажыглаар ДДН—70 тип установкалар районнуң ажыл-агыйларында чыткыдаар. Оларның чүгле 2-зи ажылдап болур.

Септеттингеп техника турар черлерже чүгле хос эвес, районнуң ажыл-агыйларында доктаамал хову бригадазы чогу алдептир. Ол бригадалар бар-даа болза, кышкы үеде механизаторлар мал ажылынче хаара туттунган. А чай келири-билек, олар мал чеми белеткелиниче кирер. А дүжүтче чүгле чазыя сагыш салырга болур бе?

Наряд чок бот-оруга-чарыгалыг звеноларны суггартыр дугайында чугаа Тес-Хемде база пептерээн. Ынчалза-даа, оон ужур-дузазының, бистиң зонага ажыглаар болур бе дээрзиниң дугайында айтырыгны өөренип коорү чугула дээрзин М. Монтатов чугаалады. Шынап-ла, ажыл-агыйларында 100 хире трактордуг, 135 мун баш малдыг бо районга техниканы звеноларга тускай быжыглаары берге. Азы бригадаларга авеноларга тургустунган бе, азы мал чемин белеткээр бот-оруга-чарыгалыг ажыл-агыйлар тургузар бе — бо айтырыглар шиитпирлеттинер ужурлуг.

Хову ажылында күш-ажылды организастаарының айтырыгларын районнуң удуртукчуларының кичээнгейниинң төвүнге турар ужурлуг. А «Тес-Хем» совхозта часкы тарылга эрттиреринин планы амга чедир чок. Часкы хову ажылдарынга чеже техника хереглиг, кааш механизатор негеттинип турарын көдээ ажыл-агый эргелелинде белеп эки билдинмес.

Мал ажылының культуразы районда өскен. Мал чемгерер шөлдер, мал эмнээр пунктулар коступ келгилээн, удаттырган кодиларны моон сонгаар-даа көөрдедирип көрдүнгеп. СЭКП-ниң XXV съездизинин шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш районнуң ажыл-ишчилери онгу беш чылды ажыл-херекчи ёзу-биле эгелээн. Чер ажылы куду деңнелде тургустунганда мал ажылы чедиишкинниг хөгжүвес дээрзин олар билир. Ынчангаш ол ажылды үениң негелдезикпе дүүштүр чорудар ужурлуг.

Е. ПОПОВ,

республиканың үнүш камгалал станциязының кол агровому.

В. КАРМАПОВ,

М. КАЛЧАН,

«Тувинская правда», «Шын» солуннарның тускай корреспондентилери.

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

«Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарның каттышкан рейдизи

Тестиң девискээрлеринге бо чылын час эрте дүшкеп. Эрткен чылдың ол үезинде одарларга долбын тыртып турган болза ам хову, шөлдер хардан хостанган. Оон-биле чергелештир хорзүнде шык база эвээш. Ынчангаш часкы тарылганы эгелегиже чедир хову ажылдарын бедик агротехниктиг байдалга чорударының чугулазы ында.

СЭКП райкому болгаш райкүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелели часкы тарылгага колхоз, совхозтарның белеткел ажылдарын шалыышкын доозар дээш хемчегларын ап турар. Техника септелгези, хову турлагларының белеткези, үрезин айтырыы — хүннүң чугула айтырыгларының бирээзи.

— Хову ажылдарынче бистиң районда сөөлгү чылдарда кичээнгейни улгаттырып турары өөрүнүүт. Мурнуудагы чылдарга деңнээрге, эрткен чылын часкы хову ажылдарынга хой шөлдү белеткээн. Эрткен чылдарга деңнээрге, бо чылын техника септелгези база шору чоруп тур. Ажылдың шынарынче кичээнгей улгаткан. Оон түңнелинде эрткен чылын «Чодураа» колхоз 200 га суггаттыг шөлүнүң гектар бүрүзүндээ чангыс чылдыг септелгелерин 50 пентнер ногаан массазыр ажаан алган — деп, көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол агровому М. Монтатов чугаалай-дыр.

Хову ажылында байдалдың дугайында өске-даа эштер биске чугаалаан. Шынап-ла, эрткен чылдарга деңнээрге озулду бары чугаажок. Ынчалза-даа ол озулдеден дүжүттүң белээни чедип алдынмаан. Эрткен чылын тараанын шөлдерден үрезин безин алдынмаашындан бо чылын районнуң «Чодураа» колхозтуң 3 чыл бурунгаар 1010 рубль-биле садыл алгаш үрезин хораапаар херексели тоймаглаттынгаштыдан ак мындыг херексел тивыдбастаан.

Районда техника септелгези, үрезин соортулгези болгаш белеткели хожудаашкында. Септеттингеп көдээ ажыл-агый машиналарының шынары багай. «Ак-Эрик» колхозта септелгеге, ооң бригадазы 17 хонукта чер андартаан, 30 хонук тарыыр болза часкы хову ажылдарын доозар. А Украинада безин тарылганың ээ таварымчалыг хуусаалын чүгле 2—3 хонук деп санап турар болгай.

— Часкы хову ажылдарын өскээртен дуза чокка доозар бис — деп, М. Монтатов биске бүзүреттир. Ынчалза-даа ооң-ла чоннаарежири берге: байдал мынчыг турда, мурнуудагы чылдарда ышкаш, дүжүт эрээш үрезиннерни оскээртен соортур чорук катап тургуступ бербес бе?

5 мун гектар чыгыы суггаттыг шөлдерни чөп ажыглаар талазы-биле бо чылын Тес-Хемде чугаа эвээш эвес чоруп турар. 1¼ мун гектар тарыга шөлдүг бо районга чайладыр суггартының болур 2 мун гектар шөл — бүлүт эртинелир. Ынчалза-даа, машина-биле суггарып болур шөлдер чүгле «Ак-Эрик» колхозта турбуже, анаа ажыглаар ДДН—70 тип установкалар районнуң ажыл-агыйларында чыткыдаар. Оларның чүгле 2-зи ажылдап болур.

Септеттингеп техника турар черлерже чүгле хос эвес, районнуң ажыл-агыйларында доктаамал хову бригадазы чогу алдептир. Ол бригадалар бар-даа болза, кышкы үеде механизаторлар мал ажылынче хаара туттунган. А чай келири-билек, олар мал чемин белеткелиниче кирер. А дүжүтче чүгле чазыя сагыш салырга болур бе?

Наряд чок бот-оруга-чарыгалыг звеноларны суггартыр дугайында чугаа Тес-Хемде база пептерээн. Ынчалза-даа, оон ужур-дузазының, бистиң зонага ажыглаар болур бе дээрзиниң дугайында айтырыгны өөренип коорү чугула дээрзин М. Монтатов чугаалады. Шынап-ла, ажыл-агыйларында 100 хире трактордуг, 135 мун баш малдыг бо районга техниканы звеноларга тускай быжыглаары берге. Азы бригадаларга авеноларга тургустунган бе, азы мал чемин белеткээр бот-оруга-чарыгалыг ажыл-агыйлар тургузар бе — бо айтырыглар шиитпирлеттинер ужурлуг.

Хову ажылында күш-ажылды организастаарының айтырыгларын районнуң удуртукчуларының кичээнгейниинң төвүнге турар ужурлуг. А «Тес-Хем» совхозта часкы тарылга эрттиреринин планы амга чедир чок. Часкы хову ажылдарынга чеже техника хереглиг, кааш механизатор негеттинип турарын көдээ ажыл-агый эргелелинде белеп эки билдинмес.

Мал ажылының культуразы районда өскен. Мал чемгерер шөлдер, мал эмнээр пунктулар коступ келгилээн, удаттырган кодиларны моон сонгаар-даа көөрдедирип көрдүнгеп. СЭКП-ниң XXV съездизинин шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш районнуң ажыл-ишчилери онгу беш чылды ажыл-херекчи ёзу-биле эгелээн. Чер ажылы куду деңнелде тургустунганда мал ажылы чедиишкинниг хөгжүвес дээрзин олар билир. Ынчангаш ол ажылды үениң негелдезикпе дүүштүр чорудар ужурлуг.

Е. ПОПОВ,

республиканың үнүш камгалал станциязының кол агровому.

В. КАРМАПОВ,

М. КАЛЧАН,

«Тувинская правда», «Шын» солуннарның тускай корреспондентилери.

ПАРТИЯНЫҢ ПЛАННАРЫН КҮҮСЕДИРИ— БҮГҮ УЛУСТУҢ ХЕРЭЭ

Районнарның партактив хуралдары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин дайынчы программа кылдыр хүлээп ап турар

ТАНДЫ

Районнуң партия айтавының хуралынга партиянның Тандының райкомунуң бирги секретары Г. А. Заркевичиниң «СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылының түңнелдери болган районнуң партия организациязының сорулгаларының дутайында» илеткелиниң чугаалажыы кортеп. СЭКП-ниң иштики болган даштыкы политиказын «СЭКП Төп Комитединиң Отчёду болган иштики база даштыкы политиканың талазы-биле партиянның залчегинг сорулгалары» деп эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыткан түңнелдерни болган түңнелдерни язын-биле деткин, түңүдүгүнгенин, делегейге тайбыгны хандырар талазы-биле ажыок улуг. Үретүңнелгинг ажыл-чорудулгалы дээш, чуртуң экономиктиг болган камгалал күүзүн быжыглаар дутайында, совет кижилериниң чаагай чорууи бөлдер дутайында домбаамал сагыш салымшкыны дээш партия Төп Комитединге, оон Политбюрозунга, Леонид Ильич Брежневке районнуң коммунистериниң болган ажылчы чонунарының өмүнээзинден үреткиң хамыдыкан чорууи четтиргенин илеткелчи болган сапал бергеннер чугаалап турганнар.

Опгу беш чылда салдыгаи удуг сорулгаларны демдеглевишаан, партия активиниң хуралы районнуң экономиказының байдалын, партия организациязының организастыг база идеологтуг ажылын шүүмүлчелчи ёзу-биле анализтеп, пинтилел будүрүлгенинин ажыктыны, бүгү ажылдың шынарын безидеринің, өргежок чугулазынче кичээнгейин салган.

«Тыва кобальт» комбинатта, Бай-Хаактың хлеб заводунда, районда чонпуң аймыдырал хандырарга комбинадында кол фондуларны четпес ажыглап турарын илеткелчи демдеглээн. Тудуг организациязында материалдыг күрлавырарны, кижилерни хей объектилерже быдаадыы турар, оларны ажыттала кияреринің хуусавазы уламдыгыы турар.

Туүйбу, шил болган эскода материалдарның чедишпези № 585 кожуу чоруур мехколонналың коллективинің ажылының сан талазы-биле коргузүглеринге багай салдарны чедирип турар болбайн аан. Ынчалза-даа мехколонналың (начальниги В. Мельниченко) коллективтиң бүженнишкинин ажылдың шынарын безидеринче, материалдар камгалалынче үлап шыдавайн, еске-даа четпестер-биле эштежип турары четпес.

Кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының мурнуида улуг сорулга туруп турар. Район өртекен чылын болган бо чылдың бирги кварталында хову ажылының продукциязын, ёзу, сүт будүрүлгенин планнарын күүсетпээн. Соолгу ийи чылдарда агаар-бойдустуң берге байдалы кодээ ажыл-агый будүрүлгенинге таарымча чок уржукту чедирбегени билдингир. Ынчалза-даа канаашкынны тараа, еске-даа продуктулар будүрүлгенинің дыка кудулаанының кара чаңгыс чылдагааны дең саналар болаза частырыг болур ийик. Бо дутайын райкүүскомунуң кодээ ажыл-агый эргелелгинің ког агроному А. М. Пимонов, Межегей кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы П. Е. Успов, С. К. Тока аттыг совхозтуң кол зоотехниги Ч. С. Хертек, ол-даа совхозтуң механизатору В. Т. Иванов олар болган еске-даа эштер-хуралдың индиривдеп тодаргай чугаалаан.

Районда хөрүүнүң хаттан үреливиже үдур техниканы ажыттаарынын, инзидерин дилиндектей тарымрының багай эвес дуржулгазы бар. Бо чорун ванзаашкынның чылдарда гектардан-на 5—8 центнер тарааны алыр аргазы берип турар. Чогум-на моон болган агротехниктиг хемчегларни комплекстиг күүсеткенинің хамыдыкан Дуржулга станциязының дөртку болган бешки бригадалары эрткен болган бүрүнгү чылдың ванзаашкынныг-даа болза, гектардан-на 7—8 центнер дүжүттү алган. А районда тараа культуразарының дүжүдү мынчан гектарга опаанытыр 2,8 центнер болган.

Районда 7642 гектар суггаттыг чер бар. Суггарызгавың техниказы, индыг черлерни ажыттаарының эки дуржулгазы бар. «Коммунизмниң көрээ» колхозтуң тараажылары культуразының погаан массазын гектардан-на 100—150 центнерлеп. Дуржулга станциязы — гектардан 35 центнер люцернаны ап турар. А еске бүгү ажыл-агыйлар сут-сөөд ажурнуун социалистиг чарыжынга киришкен, тивлекчи болуп, боттарының чедип алган күш-ажылчы тиилелгелериниң дутайында рапорттарны съездиниң адресинче чорутken. Ынанган Бүгүзавлел ужур-дузалыг будүрүлге — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги залчээнинің технологтуг дериг-керекселдерининң комплекстиг шенелдеайп эгелеп, ында баштайгы даг-дүгүн алганы бүгү тудуг-ыларының, монтажниктеринің, дагжыларының съездиге холбаштыр чедип алган улуг гинделгези болган.

Бирги кварталдың планын болган боттарының социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үлетпүр-будүрүлге комбинады, № 208 оруктуг эргелели, Кызыл-Мажалыктың харылзаа салбыры, аэропорт, райпо коллективтери эки ажылдаан.

Съездиниң материалдарын районнуң ажылчы чонунга пропагандалап, тайылбырлаар талазы-биле улуг ажылды партия организациялары чоруткан. Ынанган бо талазы-биле чугула ажылдарны моон соңгаар планнап, ынанган мал чемин белеткээр шөлдериниң хемчээлин улгаттырарынче, ам часка белеткелди күштелдирип, чаагай дүжүттүң магадылалын тургузарынче кичээнгейни күштелдирее чогуур.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин иэин-биле деткивишаан, ону ажыл-херек кырынга боттандырарының дайынчы программазы кылдыр хүлээп ап, ону күүсединче утланган хемчегларнің дутайын айыткан доктаалды районнуң партия активиниң хуралынга чаңгыс уй-биле хүлээп алган.

Партия активиниң хуралынга СЭКП Тыва обкомунуң секретары Г. Н. Долгополов киржип, чүве чугаалаан.

Х. МОҢГУШ.

«Шынның» корреспондентизи.

* * *

КЫЗЫЛ РАЙОН

Үе биле доктө баскан чогаадыкчы улуг иш республиканың эң аныяк району—Кызыл районда база хаймыкаан. Тываның экономиказынга үжүр-дузалыг үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый будүрүлгези мында улам хөгжүп, районнуң овур-хевирин чаартымнаа, чонпуң күш-ажылының база аймыдыралының деңнели улам бедип турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлери, онгу беш чылдың сорулгалары районнуң мурнунга чаа, улуг перспективаларны ажыдып турар. Районнуң партия активиниң хуралынга илеткелчи—СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуу болган сапал бергең эштер олче кол кичээнгейни үгландырган. Чаа беш чылда сорулгаларны тодаратмышаан, олар тоску беш чылда база бо чылдың эртекен айларында улус ажыл-агыйының ажыгаңгы адырларынга чамдык чедишкинверни чедип алганын демдеглээн. Ол ышкаш чедир шиитпирлеттинээн айтырыгларны партийан принципиалдыг бау-биле илерелип, экономиканы, культураға удуртулганы улам күштелдиргенин, партийжи ажылды, съездиниң негелделеринге дүүштүр массаның коммунистиг кижизидилгезин күштелдиргенин арганнарын тодаратпаан.

Ажыл-агыйлар пынтаглаашкынны хүр-чаагай эртиргенинің хемчегларин ап, эртекен чылдың ёй үезинге деңээргө эът, сүт будүргөн бирги кварталда мөвүдеткеп. Кварталь планындан ажыр 660 центнер эътти, 988 центнер сүттү күүрүнге сатkан. Мыйыстыг бода малдың хөйнүн, ошкунуң алып, хораары элээп кымырыган. Ам хойнуң массалыг оолдаштыкыны үргүлчүлевишаан.

Съездиниң шиитпирлерин база 1976 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир, пынтаглаашкынны хүр-чаагай дээзар, часкы хову ажылдарынга белеткелди чедишкинниг эсозар, малдың чаш төлүн чидирлг чок камгалап алыр, ону агротехниктиг белик деңнелге чорудар дээш ажыл калбарган. Бо дугайын плеткелчи болган сапал бергең эштер: «Кара-Хаак» совхозтуң механизатору Д. Түлүш, «Шамбалыг» совхозта хову бригадазының бригадири М. Монгуш, кежүп чоруур № 62 мехколоннада партия организациязының секретары О. Бартан, Кызылдың мыш ажыл-агыйының директору М. Середин, район прокурору О. Губина, райкүүском даргазы А. Бакулин олар болган еске-даа эштер чугаалаан.

— Бени чылдың база бо чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш чарыштыг кажбартым, колхозтуң де маал бажын өстүрер, малдың пордуктуулуг чоруун коваедир ужурдут.

Амгы байдал районнуң ажыл-агыйларында элээн дүвүрээзинниг боон турар. Чамдык совхозтарда малдың өлүп, хораары көвүдээн. Эртекен чылдың бо үезинге деңээргө район малдың чаш төлүн эзээштп алган. Ынанган, «Шекпээр» совхозта малдың өлүр чоруу эртекен чылдың бо үезинден барык бәй катап хей болган. Совхозтар күрүнге ът, сүт садарын эвээжеткен, малды оор алыр, чидирер чорук уламчылап турар.

Совхозтарга механизастаан сүт-бараан фермаларын тургузар айтырыгже база «Барлык», «Шекпээр» совхозтарга ногаа остүрер ажылдарже кичээнгейни партия активиниң хуралы угландырган.

Районда чер ажылының культуразы чавыс. Ынчангаш бо талазы-биле чугула ажылдарны моон соңгаар планнап, ынанган мал чемин белеткээр шөлдериниң хемчээлин улгаттырарынче, ам часка белеткелди күштелдирип, чаагай дүжүттүң магадылалын тургузарынче кичээнгейни күштелдирее чогуур.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин иэин-биле деткивишаан, ону ажыл-херек кырынга боттандырарының дайынчы программазы кылдыр хүлээп ап, ону күүсединче утланган хемчегларнің дутайын айыткан доктаалды районнуң партия активиниң хуралынга чаңгыс уй-биле хүлээп алган.

Партия активиниң хуралынга СЭКП Тыва обкомунуң секретары Г. Н. Долгополов киржип, чүве чугаалаан.

Х. МОҢГУШ.

«Шынның» корреспондентизи.

* * *

БАРЫЫН-ХЕМЧИК

«Партияның XXV съездизиниң түңнелдери болган районнуң партия организацияларының сорулгаларының» дугайында айтырыгны Барыын-Хемчиктиң партия активиниң хуралынга чоокта чаа чугаалажып корген. Ук айтырыг талазы-биле илеткелдя партия райкомунуң бирги секретары Ш. К. Куулар кылган.

Районнуң дыка хей коллективтерни, ажыл-ишчилерни сөөд ажурнуун социалистиг чарыжынга киришкен, тивлекчи болуп, боттарының чедип алган күш-ажылчы тиилелгелериниң дутайында рапорттарны съездиниң адресинче чорутken. Ынанган Бүгүзавлел ужур-дузалыг будүрүлге — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги залчээнинің технологтуг дериг-керекселдерининң комплекстиг шенелдеайп эгелеп, ында баштайгы даг-дүгүн алганы бүгү тудуг-ыларының, монтажниктеринің, дагжыларының съездиге холбаштыр чедип алган улуг гинделгези болган.

Бирги кварталдың планын болган боттарының социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үлетпүр-будүрүлге комбинады, № 208 оруктуг эргелели, Кызыл-Мажалыктың харылзаа салбыры, аэропорт, райпо коллективтери эки ажылдаан.

Съездиниң материалдарын районнуң ажылчы чонунга пропагандалап, тайылбырлаар талазы-биле улуг ажылды партия организациялары чоруткан. Ынанган Бүгүзавлел ужур-дузалыг будүрүлге — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги залчээнде тудуг-монтаж ажылдарының темпинин сөөлгү үеле кудулаан.

Совхозтарда кол объектилерни тудуп турар № 741 КМК-ның ажылынга улуг четпестер бар болуп, эртекен чылдарда дүжээр ужурлуг чугула тудуктарны амга чедир ажыглалга киирбээн. Бо организациянның тудугжулары бо чылын Кызыл-Мажалыкка 640 оореникчи өөреник ийи кат школаны, «Хемчик» совхозка общежитиэни, «Шекпээр» совхозка ийек ажыканы, «Дон-Терезия» совхозка автомашиналарның гаражын ажыглалга киирер ужурлуг. Бо тудуктарда ажыл организазе чок, ажылды үзер, тудуг материалдарыйле четче хандырбас чорудар бар.

Актел хуралынга сапал бергең «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң муржакчы Лунадуп Сылва болдунуң кады ажылдан турар эш-өөрүнүп ажыл-ижин чугаалаан. Кызыл-Мажалыкта түүйбу заводунуң болгаш Ак-Довуракта үлетпүр-будүрүлге комбинадының адресинге мындыг шүүмүүлелди кылган:

— Бир талазында тудуг материалдарын чоруур шаңында чедирип экелбес, үргүлчү озалдадыр, ынанде, Кызыл-Мажалыктың түүйбу заводунуң будүргөн түүк-бузунуң шынарын куду, чаңгыс аай эвес, колга тударга буступ, үреливиже кавр. Ону самосвал машиналарга чүдүрүп экелгеш, дужүрерге, оон чартым будуп артар. А үлетпүр-будүрүлге комбинадының кылып турар ховодуглары, бетоя-арматураларының шынары база-ла ында, бо дугайында чугаа хей удаа болган, а түңнел чок.

Эрткен чылдарның четпестерин катаптаваа дээш районнуң партия организациязының кодээ ажыл-агыйлы хөлөгдер талазы-биле чамдык хемчегларни ап туруа-даа, ынанда шиитпирлеттинээн айтырыгларже, четпестер ам-даа хей.

Келир чылдың эгелеп районга эът комбинады ажыглалга киреря-биле күүрүнге эът садары көвүдээр. Ону күүседирде мал бажын өстүрер, малдың пордуктуулуг чоруун коваедир ужурдут.

Амгы байдал районнуң ажыл-агыйларында элээн дүвүрээзинниг боон турар. Чамдык совхозтарда малдың өлүп, хораары көвүдээн. Эртекен чылдың бо үезинге деңээргө район малдың чаш төлүн эзээштп алган. Ынанган, «Шекпээр» совхозта малдың өлүр чоруу эртекен чылдың бо үезинден барык бәй катап хей болган. Совхозтар күрүнге ът, сүт садарын эвээжеткен, малды оор алыр, чидирер чорук уламчылап турар.

Совхозтарга механизастаан сүт-бараан фермаларын тургузар айтырыгже база «Барлык», «Шекпээр» совхозтарга ногаа остүрер ажылдарже кичээнгейни партия активиниң хуралы угландырган.

Районда чер ажылының культуразы чавыс. Ынчангаш бо талазы-биле чугула ажылдарны моон соңгаар планнап, ынанган мал чемин белеткээр шөлдериниң хемчээлин улгаттырарынче, ам часка белеткелди күштелдирип, чаагай дүжүттүң магадылалын тургузарынче кичээнгейни күштелдирее чогуур.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың сорулгаларны районнуң мурнунга чаа, улуг перспективаларны ажыдып турар. Районнуң партия активиниң хуралынга илеткелчи—СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуу болган сапал бергең эштер олче кол кичээнгейни үгландырган. Чаа беш чылда сорулгаларны тодаратмышаан, олар тоску беш чылда база бо чылдың эртекен айларында улус ажыл-агыйының ажыгаңгы адырларынга чамдык чедишкинверни чедип алганын демдеглээн. Ол ышкаш чедир шиитпирлеттинээн айтырыгларны партийан принципиалдыг бау-биле илерелип, экономиканы, культураға удуртулганы улам күштелдиргенин, партийжи ажылды, съездиниң негелделеринге дүүштүр массаның коммунистиг кижизидилгезин күштелдиргенин арганнарын тодаратпаан.

Ажыл-агыйлар пынтаглаашкынны хүр-чаагай эртиргенинің хемчегларин ап, эртекен чылдың ёй үезинге деңээргө эът, сүт будүргөн бирги кварталда мөвүдеткеп. Кварталь планындан ажыр 660 центнер эътти, 988 центнер сүттү күүрүнге сатkан. Мыйыстыг бода малдың хөйнүн, ошкунуң алып, хораары элээп кымырыган. Ам хойнуң массалыг оолдаштыкыны үргүлчүлевишаан.

Съездиниң шиитпирлерин база 1976 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир, пынтаглаашкынны хүр-чаагай дээзар, часкы хову ажылдарынга белеткелди чедишкинниг эсозар, малдың чаш төлүн чидирлг чок камгалап алыр, ону агротехниктиг белик деңнелге чорудар дээш ажыл калбарган. Бо дугайын плеткелчи болган сапал бергең эштер: «Кара-Хаак» совхозтуң механизатору Д. Түлүш, «Шамбалыг» совхозта хову бригадазының бригадири М. Монгуш, кежүп чоруур № 62 мехколоннада партия организациязының секретары О. Бартан, Кызылдың мыш ажыл-агыйының директору М. Середин, район прокурору О. Губина, райкүүскомунуң даргазы А. Бакулин олар болган еске-даа эштер чугаалаан.

— Бени чылдың база бо чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш чарыштыг кажбартым, колхозтуң чер-чергелерге эге организациялары кеску ажылды кылын чорудуп турар. Партия райкомуң съездиниң материалдарын масса чонга биилиниг тайылбырлап, таныштырарда районнуң түүсүг ажыл-агыйларының амыдыралы-биле шын холбаарының арга-методтарының дугайында лекторларның, пропагандистерниң, агитаторларның, илеткелчилерниң семинарларын ажыл-агыйларга болган район төвүнге организастап эрттирилээн. Оон соонда партия эге организациялар, партконнар секретарьларының, лекторларның, пропагандистерниң семинарын Тээли сүүрга база эрттирген. Семинарның киржикчилерине СЭКП ТК-ның съездиге Отчёт илеткелинде болган «1976-1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрериниң кол үгланымышчынарында» теоретиктиг түүдерни, практиктиг түнелдерни хамы тайылбырлаар сорулга-биле партия райкомунуң, райүүскомунуң удуртур ажыдакчылары, СЭКП обкомунуң районга сургакчылап келген пропагандисчи болуунуң шенгүннери делгереглей лекциялары иомчааннар.

Амгы үеде съездиниң материалларын чонга тайылбырлаар ажылды 350 агитатор, 64 политинформатор, 29 илеткелчи, 172 лектор болгаш районнуң ээлин хей удуртукчулары чорудуп турар. Бо хүннерде хей санныг агитаторлар боттарынга быжыглаан участоктарында, ам илаңгы малчыннар ортузунда съездиниң материалдарын тайылбырлаар ажылды күштелдирген. Ынчаарга лекторлар, илеткелчилер болуу колхоз, совхозтарга, фермаларга, будүрүлге черлеринге болгаш район төвүнде албан организациялаарга—36 черге таныштырылга хураддарын эрттирип, съездиниң материалдарының талазы-биле илеткелдерни кылып, лекциязарны номчаан. Хуралдарга 6158 кижи олуржуп, 59 кижи сапал берген болгаш съездиниң шиитпирлерин ажыдырылга боттандырар талазы-биле бедиткеп социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Чижээ, «Мурнакчы» колхозтуң аныяк хойжуу Күнзенмаа Оксур онгу беш чылдың бирги чылында төрүүр 100 хойдан-на 103 хураганны, бир хойга опаанытыр 2,5 килограмм үүлүг кыргын алырын хүлээлгеп. «Тээли» совхозтуң хойжуу С. Хертек, «Кара-Хөл» колхозтуң малчыннары С. Дахба, М. Хертек олар төрүүр чүс хойга опаанытыр 101—110 хураганны алырын хүлээлгеп. «Тээли» совхозтуң түүг бригадазының бригадири Я. Базыр бо чылын планда кордүтеп түүтларны хуусаа бетинде, ээн шынарлыг кылдыр кылырын аазаан. Ынанган бедиткеп хүлээлгелерни механизаторлар, садыг болгаш коммунал ажыл-агыйның ажылдакчылары база алгылаан.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин ажыл-чорудулгазының даймычы программазы кылдыр хүлээп ап, ону күүседир дээш күш-ажылчы коллективтиң үүлүн тайылбырлаар дугайында доктаалды партия активиниң хуралы хүлээп алган.

Хуралга партия обкомунуң чанында партийжи комиссиязының даргазы Г. В. Иванов киржип, чүве чугаалаан.

В. МААДЫР,

«Шынның» түскай корреспондентизи.

УСТЬ-ХАНТАЙ ГЭС-ТЕ

КРАСНОЯРСК КРАЙ. Усть-Хантай ГЭС баштайгы агрегадын ажылдадып эгелээн хүндеп бээр миллиард киловатт-шак электри энергиязын берген.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында электри станциязының коллективи электри энергиязы ажылдап үндүрериниң планын хуусадап эрте—Энергетиктиң хүнүнге чедир күүседир, электри энергиязының бот үезинге планга удур 1 хуу нудуладырын хүлээлгеп.

ЧУРУКТА: Усть-Хантай ГЭС-тиң машиналыг залында.

Г. ВОЛКОВТУҢ фотозу.
(СӨТА-ның фотохрониказы).

СЪЕЗДИНИҢ ИДЕЯЛАРЫН ЧОНЧЕ

«Съездиниң идеяларын коммунист бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге чедирери — чүгле пропагандистерниң, лекторларның, илеткелчилерниң эвес, харын бага бистин бүгү партийжи эътивизистиң хүндүлүг хүлээлгези болур. Ол ажылга боттарының бүгү биилиниг болгаш бүгү мергежилин, сагыш-сеткилдин бүгү күүзүн киирер херек. Ол бүгү — съездиниң шиитпирлерин амыдыралга чайгылаш чок боттандырарының баштайгы негеделерининг бирээзи болур» дээрзин СЭКП ТӨ-ның Чигинге секретары эш Л. И. Брежневтиң партиянның XXV съездизиниг илеткелинде демдеглээн.

Шак бо чугула сорулганы амыдыралга боттандырар дээш СЭКП Бай-Тайга райкому, оон чер-чергелерге эге организациялары кеску ажылды кылын чорудуп турар. Партия райкому съездиниң материалдарын масса чонга биилиниг тайылбырлап, таныштырарда районнуң түүсүг ажыл-агыйларының амыдыралы-биле шын холбаарының арга-методтарының дугайында лекторларның, пропагандистерниң, агитаторларның, илеткелчилерниң семинарларын ажыл-агыйларга болган район төвүнге организастап эрттирилээн. Оон соонда партия эге организациялар, партконнар секретарьларының, лекторларның, пропагандистерниң семинарын Тээли сүүрга база эрттирген. Семинарның киржикчилерине СЭКП ТК-ның съездиге Отчёт илеткелинде болган «1976-1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрериниң кол үгланымышчынарында» теоретиктиг түүдерни, практиктиг түнелдерни хамы тайылбырлаар сорулга-биле партия райкомунуң, райүүскомунуң удуртур ажыдакчылары, СЭКП обкомунуң районга сургакчылап келген пропагандисчи болуунуң шенгүннери делгереглей лекциялары иомчааннар.

Амгы үеде съездиниң материалларын чонга тайылбырлаар ажылды 350 агитатор, 64 политинформатор, 29 илеткелчи, 172 лектор болгаш районнуң ээлин хей удуртукчулары чорудуп турар. Бо хүннерде хей санныг агитаторлар боттарынга быжыглаан участоктарында, ам илаңгы малчыннар ортузунда съездиниң материалдарын тайылбырлаар ажылды күштелдирген. Ынчаарга лекторлар, илеткелчилер болуу колхоз, совхозтарга, фермаларга, будүрүлге черлеринге болгаш район төвүнде албан организациялаарга—36 черге таныштырылга хураддарын эрттирип, съездиниң материалдарының талазы-биле илеткелдерни кылып, лекциязарны номчаан. Хуралдарга 6158 кижи олуржуп, 59 кижи сапал берген болгаш съездиниң шиитпирлерин ажыдырылга боттандырар талазы-биле бедиткеп социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Чижээ, «Мурнакчы» колхозтуң аныяк хойжуу Күнзенмаа Оксур онгу беш чылдың бирги чылында төрүүр 100 хойдан-на 103 хураганны, бир хойга опаанытыр 2,5 килограмм үүлүг кыргын алырын хүлээлгеп. «Тээли» совхозтуң хойжуу С. Хертек, «Кара-Хөл» колхозтуң малчыннары С. Дахба, М. Хертек олар төрүүр чүс хойга опаанытыр 101—110 хураганны алырын хүлээлгеп. «Тээли» совхозтуң түүг бригадазының бригадири Я. Базыр бо чылын планда кордүтеп түүтларны хуусаа бетинде, ээн шынарлыг кылдыр кылырын аазаан. Ынанган бедиткеп хүлээлгелерни механизаторлар, садыг болгаш коммунал ажыл-агыйның ажылдакчылары база алгылаан.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин ажыл-чорудулгазының даймычы программазы кылдыр хүлээп ап, ону күүседир дээш күш-ажылчы коллективтиң үүлүн тайылбырлаар дугайында доктаалды партия активиниң хуралы хүлээп алган.

Хуралга партия обкомунуң чанында партийжи комиссиязының даргазы Г. В. Иванов киржип, чүве чугаалаан.

В. МААДЫР,

«Шынның» түскай корреспондентизи.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачы» совхозта Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг Семен Филиппович Чөкүлээв мактадыг, беш чылдың шалыпчыларының бирээзи.

Ооң удуртkан хову-трактор бригадазы эрткен чылда гадан-на 13 ажыг центнер дужуттуу остүрүп аяганнар.

Чөкүлээвтиң бригадазы кодээ ажыл-агый машиналарын партияның XXV съездизи амыттынар хүнге чедир септеп доозупкан. Ам олар шөлдерни чөкишчидип, оден төгеринче болгаш чөрни тарыырынга белетkелдер ажылдарынче киргеннер.

ЧУРУКТА: бригадир Семен Чөкүлээв.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

Эвилеҥшкен республикаларда

РСФСР: А. А. Березин аттыг шаҥнал

Горький областында Совет Эвилелиниҥ Маадыры А. А. Березин аттыг куш-ажылчы алдарным шаҥналым «Авангард» колхоштуҥ трактористи Г. О. Агафонов эҥ баштай алган.

Андрей Арсентьевич Березин Краснобаковск районнуҥ Тимирязев аттыг колхозунга бүгү назылында трактористеп ажылдап келген. Ол дыка хөп кижилерге үлегер көргүзүп, бүгү күжүн бүргүнү-биле берип, ажылдап турар. Тараалзынның куш-ажылаы калдыгынга үзүктелишкин чүгле Ада-чурттуҥ Улуг дайынының үезинде болган, дайын шөлдеринге эрес-маадырлыг коруктары дээш Төрээн чурт аҥаа маадыр атты тывыскан. Фашистиг Германияны совет улустуҥ аштан Тывелегжонкиҥ 30 чыл июньҥ чылында областка А. А. Березин аттыг шаҥналды тургускан. Ол шаҥнал дээш муҥ-муҥ механизаторлар кижиле ажылдап турган. Тиилекчи болур төлээде, чүгле бедик түҥнелдер чедап алыры чолдуг негелдезинге дүүшпес болур. Техниканы эки эдилээр, кывар чүүлдү камныг чарыгдаар, хөй-ниити ажылынга адеп-кейлиг каржир үзүрлүг.

Аныяктарның дагдыныкчызы, чаартыкчы, Чкалов районнуҥ «Авангард» колхозунуҥ эҥ тергиин трактористи Г. О. Агафонов массалыг чарыгчы тиилекчизи болган.

— Ындыг алдарлыг атты тывысканыңга өөруп тур мен. Оны чүгле улам кызымак күш-ажыл-биле бадыткаар үзүрлүг мен. Бистиҥ кара эвес хөрээҥнүг чөрле-бивисте гектар бүргүзүндеме 23,8 центнер тараа, 300 центнер картофель, 550 центнер кукуруза алыр деп турар бис. Хүлээлгелер бедик, ынчалза-даа оларны күүседип шыдаар бис—деп, чарыштың тиилекчизи чугаалаан.

УКРАИНА: район төвүнде университет

Одесса областа район төвү—Великая Михайловкада колхоз тургузуушкунуҥ Украинада эҥ баштайгы улустуҥ университеди ажыттынган. Ында кичээлдер СЭКП-киҥ XXV съездизиниҥ делегады, партияның XX съездизи атты колхозтуҥ саанчызы Е. А. Васькивтиҥ лекциязы-биле эгелээн.

Университеттиҥ 150 ажыдыҥакчылары — районнуҥ ажыл-агыйларының удуртукулары болган специалистери—ийи чыл дургузунда СЭКП-киҥ аграр политиказының айтырыгларын, колхоз болган чер талазы-биле дүрүм-хөйлуларны, совет эргени өөренир, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин эгелеп башкарарының арга-торларын шиҥээдип алыр. Партияның XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Чиргүүзи секретары эҥ Л. И. Брежневтиҥ шилеткели база ол ышкыскы «1976—1980 чылдарда ССРЭ-киҥ улус ажыл-агыйын хөгүдериниҥ кол угланыышкыннары» болган съездиниҥ оон-даа өскө материалдары өөредилге программазында кол чергиин эгелеп турар. Эртеминнеп болган специалистер, партия болган совет ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның журнакчылары болган чаартыкчылары университеттиҥ башкылары апарган.

КИРГИЗИЯ: республиканың бедик дагларда оруктары

Киргизияның автоорукчулары Фергана сыныында бедик даглармыг черлерде автомобиль орунуҥ баштайгы километрлерин кылып эгелээн. Ол орук республиканы Төп Тянь-Шаньга-биле харылзаштырар. Джалал-Абад-Казарма деп 160 километр узун дурттуг бо үениҥ оруу далай деҥнелиидеп үш муҥ метр бедикте даглардың таварып эртер.

Бедик даглармыг республикада автомобиль орук-тары — транспорттуҥ кол оруктары. Од оруктар-биле бүгү чүүлдериниҥ оҥнуҥ тос кезээн чедирип турар.

Үүле соолуг беш чыладында Киргизияга муҥ аҥаа ямаометр орукту тутканы. Шаанда үүле самолеттар барып турган берт районнарже ам автомобильдер, пассажирлериг автобустар үүктел чок шуужуп турар.

Киргизияның орук ажылдакчылары онгу беш чылда улам ыңай хөгүүр. Автомобиль транспортунуҥ чүвүк соорту-лээн 58 хуу ковудээр. Ол машиналарның санын ковудеткенинге, даглырга автомобильдериҥ чаа оруктарым тутканының ачызында боттанар.

(СЭТА).

Социализм чурттарында

● **БУДАПЕШТ.** Частың дүжерги-биле кады венгр черде бүгү улустуҥ улуг байырлалы—ол чурттуҥ Совет Армиязының хостаанындан бээр 31 чыл ою боор эрткен.

Хостаалга шөлүнде совет дайынчыларга тураскаадыры, хоорайның оске-даа черлериниде тураскаалдарның баарынга чечектерни салган. Кадыт-дошкун тулчуушкуннар үезинде боттарының амы-тынын Венгриянга хостаары дээш, оон бүгүнгү алс-кежин дээш берген кижилерни хүндүлеп, оларга өөрүп четтириишкин венгр улус шынаар илередип турар.

● **УЛАН-БАТОР.** Моолдуҥ чиик болган ачы-чем үлетүүрү амгы үеде республиканың үлетпүрүҥүк инити продукциязының дөртүү кезиин бүдүрүп үндүрүп турар. Моолдуҥ улус ажыл-агыйының ол алырлы мергежилдит кадрлар-биле барык бүрүн хандыртынган. Оларны белеткеп үндүрериниҥ талазы-биле дыка улуг хемчеглерни эрткен беш чылда алган. Чижээ, республиканың болган социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының дээш өөредилге черлериниге 240 ажыг инженерлер, техникумнарга — 500 ажыг кижи, профессионал-техниктиг училищелерге — 2400 ажылчыннар өөренип алганнар.

● **ХАНОЙ.** Вьетнамның «Чаҥгыс эптиҥ найыралы» дээр демир-орук шүгүмүнда турар эҥ улуг ковуургелериҥ биргезинге айыткан хуусазымдан беш хонук бурунгаар катаа тудуп тургускан. Ол 248 метр узун дурттуг ковуруг Соңгу Вьетнамның Нгетинь можузунуҥ Винь-Линькам дээр участогунда демир-орукту тудуштурун турган. «Чаҥгыс эптиҥ найыралы» демир-оруктуҥ тудуттулары боттарының күш-ажылчы чедишкинин бүгү Вьетнамның Национал хуралынга болур соңгудага тураскатканнар.

(СЭТА).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

СОФИЯ. Болгар телевидение БКП-киҥ XI съездизиниҥ делегаттары коммунистер дугайында кинофочерктер сериязын белеткээн. Болгар черге социализмниҥ тургузарының херээнге төлептиг салыышкынны боттарының күш-ажылы-биле киирип турар ажылчыннарның болган инженерлериниҥ, аграр-үлетүүр комплекстериниҥ ажылдакчыларының, эртемденнериҥ бүдүрген кайгамчыктыг ажылхереглериниҥ дугайын чугаалап турар «Большевик», «Авазаашкыны», «Ногүүгү хүн» деп документалдыг фильмнерни телекөрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеп.

МАДРИД. Ажылчы чоннар болган студентилер киришкен массалыг чыскаал Барселонага болган. Эрге-чагырганың хорутдавышкынның тураа-даа, хөй-хөй чүс барселоначылар хоорайның иудумучуларынче үнген болган политиктиг хорудаттыргаларны келдередип үндүрери негээн.

Кафак чажы төгүлдүрер газтыг гранаталарны, докпактарны болган резина октарны ажыглап тургаш, полиция чыскаалчыларны тарадыр сывырган. Тудуп хорудаар чорукту кылган.

ГААГА. Роттердам университединиҥ студентилер ассоциязының эдилекчи коруу-биле организастаан Совет Эвилелиниҥ неделязы ол өөредилге черинге чедишкинниг эрткеп. Неделя үезинде болгулаан информация кежээлеринге студентилер ССРЭ-ниҥ даштыкы политиказы-биле, амыдыралдың янзы-бүрү адырларынга совет улустуҥ чедишкиннери-биле танышкывааш, совет документалдыг база ураа-чечен фильмнерни көөрүүге кирипшкен.

ИСЛАМАБАД. Пакистанның Пенджаб можузунга соолгу дөрт чыладарның дургузунда муң улуг болган түүмек үлетүүр будүрүлгелери ажыглавга киргеп. Чаа будүрүлгелериҥ арагында инити күүзү 1000 янзы аргымчыкты болуп турар 71 аргылда фабриказы, элээп каш чагыр заводтары болгаш рис арыгаар будүрүлгелер бар. Ол үлетүүр будүрүлгелериге 35 муң хире кижи ажыл алган.

ЛИМА. Перуның Чепсектиг күштериниҥ революстуг чаазының 1969 чылда хүлээп алганы аграр реформазының дугайында хоойлуга үидезиилээш, перу тараачыннар баарык-ла 8 миллион гектар черни алган. Аграр реформаның биргү үе-чадазын бо чылдың июнь 24-ке чедир доозарын планнап турар. Оон шүүлгелиниде тараачыннарга пинтиляр-биле 11 миллион гектар черни дамчыдып берген турар.

Ийнги үе-чадапы боттавдырарының чорудугазында кол кичээнгейлиг коллективтиг тараачын ажыл-агыйларны калбертырынче болгаш быжыглаарынче, көдээ ажыл-агыйның будүрүүшкүүп дыка көөдедирип чоокку чылдарда чедип алыры-биле, ажыл-агыйларны техника-биле деринриичe салыр апаар деп, кодзо ажыл-агый министерствозунуҥ парлап үндүрген медегелиинде чугаалап турар.

(СЭТА).

СЪЕЗД МУРНУНУҤ ЭЭЛЧЭЭНДЕ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның ажылчы чоннары ЧКП-киҥ чоокшулап орар XV съездиниҥ күш-ажылчы болган политиктиг кодургүүшкүнүҥ байдалынга үткүп турар. Бүгү республика съезд мурнуҥ көлчээнде турунган деп чугаалаан болур.

XV съездиге алдар болдуруп, 15 шалыпчы неделяның ажылдап эрттирер дээш «Остравар» шахтада Л. Сакмарның кыйгырымыга чүе-чүе будүрүлгелериҥ коллективтерп каттыышкан. ЧССР-де эҥ улуг Соңгу Чехияның хөмүр-даш бассейниниҥ шахтёрлары боттарының социалистиг хүлээлгелерин чедишкиннииг күүседип турар. Мартта олар 5618 муң тонна хөмүр-даштыг казып үндүрген. Бассейниҥ бүгү тоогузуҥүн дургузында дагжымар мындыг түшелди чедип ап көрбөзин турган.

ЧСР-де эҥ улуг тудуг организациязы болуп турар Прагаҥ тудуг каттыжышкыны элээп каш чылдарда улаштыр мурнавчы болуп келген. Оон коллективиҥ съездиге алдар болдуруп, бо чылын ажылдарының хемчээлин 1975 чылга деҥнээрге, 135 миллион кроп акша чедир ковудедирип. 23.300 чаа квартираны хуусал бетинде — декабрьның 23-те дужаарын хүлээгеп. Каттыжышкынының ажылдакчылары кол кичээнгейни рационализацияже, чаа техниканы база техвологияны шиҥээдип алырынче, тудуг ажылдарының шынарын экижедиринче угландырып турар.

АМЕРИК КОММУНИСТЕРНИҤ ЧЕДИИШКИННЕРИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр. Ю. Романцовтуҥ дамчытканы болза): АКШ-тың Коммунистиг партиязы Кентукки штатка негелде бижиктиң адаанга хол үжүү чыырын доозкан. Ол бижик ноябрь аайда болур президент соңгудазынга кандидат-коммунистеҥ аттарын соңгудага бюллетенниге киирериниҥ үидезиин болур ужурдут. Бүдүрүлге черлериге, күш-ажыл биржаларында болгаш өөредилге-даа черлериге бир неделя бичии-ле ажыг үе иштинде ол штаттың хоойлузуун ёзугаар херек хол үжүүнден ийи катаа хөйүү чыыр аргалыг болган.

Чиргүүзи секретарь Г. Холл биле Төп Комитеттиҥ Политиктиг комитединиҥ кежигүнү Дж. Тайпер олар түс-түзүнде чүртүүн президентизиниҥ болган ораалакчы президентизиниҥ кандидаттары кыдыр АКШ-тың Коммартиязындан дешпиктеки билдингир.

Мичиган болгаш Огайо штаттарның соонда Кентукки бичии-ле ажыг үе иштинде ол штаттың хоойлузуун ёзугаар херек хол үжүүнден ийи катаа хөйүү чыыр аргалыг болган.

Чиргүүзи секретарь Г. Холл биле Төп Комитеттиҥ Политиктиг комитединиҥ кежигүнү Дж. Тайпер олар түс-түзүнде чүртүүн президентизиниҥ болган ораалакчы президентизиниҥ кандидаттары кыдыр АКШ-тың Коммартиязындан дешпиктеки билдингир.

Мичиган болгаш Огайо штаттарның соонда Кентукки штаттарында ол сонгуулда мурнуку кампаниязының чугула үе-чадазын доозканы үшкү штат боон турар. Расистерниҥ ажыы-биле хөделип турар чери болур чогум-на аҥаа олар аҥ улуг бергелерге таварыжып, оларның ажылчы чоннар болган студент массаларның ортузуунга ажыл чорударынга кадыг-доштуг моондактаашкынарга таварышканнар. Партияның активчилериге кыжы-ныышкыннарны чаҥгыс эвес удаа кылып турган болгаш полиция оларга бүгү-ле аргаларбиле шантыктап турган.

Коммунистер чоҥга боттарының программазын танышкыраарынче улуг кичээнгейни салып турар. Чоокта чаа Г. Холл Пенсилвэн хоорайның (Нью-Йорк штат) чурттакчыларының мурнуга чүве чугаалаан. АКШ-тың Коммартиязының чиргүзи секретарын чылыг-биле угланнаннар.

ЭГИПЕТТИҤ НАЦИОНАЛ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА ЧӨРҮШТҮР

ССРЭ биле ЕАР-ниҥ аразында Найыралга болган кады ажылдажылга дүтээлиде 1971 чылдың керээзиниҥ күштүг болуу турарын Египеттиҥ ангы удуртулгазының чаҥгыс тала-биле сонсаткаанына канмаарыштыр Совет Чазактың медегелиинде таайылбырлаттынган ССРЭ-ниҥ чөптүг болган принципиалдыг туружу делегейниҥ хөй-ниитизиниҥ калбак деткимчезин ап турар.

Президент Садаттың ол чоруу Египеттиҥ национал эргеажыктарынга, араб улустарының ёзулут эрге-ажыктарынга удурланышкак болуп, Чоокку Чөөп түккө чөптүг ниитпирээшкинниҥ чедип алырынга боттуг бергедээшкинниҥ таварыштырыы, түүле арабтарның дайынчыларынга, империализмниҥ, сионизминиҥ болган реакциязының күштеринге ажык болуп турар деп, араб чөөп түктүҥ дыка хөй чурттарының парламтазы база күрүне ажылдакчылары демдеглеп турар. Египет удуртулганың алдагдалдыг болган ажымадыг ол базымы Тель-Авивке база Пекинге оорушкуҥу болдуртаны эй эвес, а Вашингтонуҥ албан бөлүктери «Садаттың эрес-дидим чорудуга» хамаарыштыр мактаан состерин харамнаймайн турар.

Бистиҥ күрүнеевис төөрби ажыг чыл дургузунда Египетке израильтиг агрессияны обтур шаварынга, камгалаҥар арталымын бижыглаарынга, оон экономиктиг базазын чаартырынга болган хөгүдерингө канчаар-даа ажык улуг дузалажылгын көргүзүп келген.

Франс пресс агентилелдиҥ бижээни болза: «ССРЭ шыкаап, Египетке ажыытыг хей чүүлдү кылган өскө ыдыг чуртту дилеп тыварыга берге боор.

ССРЭ Египеттиҥ тыныш дөрт катаа камгалаан алган:

Бирги удаада 1956 чылда англи болгаш француз шериглер Порт-Саидке кээп ажыртынгеп соолгуде.

Ийнги удаада 1967 чылда Египеттиҥ армиязын кедергей кыска хуусаада катаа тургускаш.

Ушку удаада 1970 чылда израиль шериг ужар түүлүүнүҥ Египеттиҥ дазырнее ужуулуушкуннар кылырын чайлаткаш.

Дөртку удаада 1973 чылдың октябрьда агаар ковуругун тургускаш (Египетче чепсектя болган он-чемзекти октаабры-биле—ред. тайыл).

Оон ыңгыда, чүгле ССРЭ-ниҥ ачызы-биле бедик Асуан плотиназы тургустунган болган Египеттиҥ аар үлетпүрү турүп турар.

Ынчаарта ССРЭ ол чурттуҥ ишткы амыдыралынга хол-гаарларын кажан-даа оралдашпайн келген».

Империализмге удур, Чоокку Чөөп түктү борыын түктүҥ нефть монополиязыларының эҥселел чери болган антисоветтиг шериг пландарны болдурар дээш оралдажылыкшынарга удур демиселге эргеажыктарның ниити чоруунга үидевилеттингеп найыралдыг совет-египет кады ажылдажылганың базазында салып тургускан ЕАР-ның бүгүдээйгы президентизи Гамаль Абдель Насер бистиҥ удуртарывыстың аразында найыралды бедии-биле үнелеп база хуматалап турган. «Совет Эвилелиниҥ детжимчези эвес болза, Египет экономиктиг, ол шыкаап политиктиг чаҥгыс-даа парын айтырыгны шиитпирлеп пыдавас ийик дээрээ бис дыка эки билип турар бис» деп, Насер чугаалаан.

Президент Садат ССРЭ-биле Найыралга болган кады ажылдажылга дүтээлиде керээге 1971 чылда ат салган-даа болза, Насериҥ мөчээниниҥ соолуде Египеттиҥ политикалыга оске түткүдер терилдей бергеп. Амты египет удуртулгазының Насериҥ үтээныышкынындан, 1952 чылдың июль революциязының чаалап алышкынарындан болган совет-египет керээниҥ принципиздерин ойталаашкынын 1973 чылдың төөгүзүндей бээр күштелген.

Садаттың ёзу-чуруму экономика кавызыга египет буржуазиязының дээдги бөлүгүнүҥ эрге-ажыктарын удуртулга болдурташ, «ажык эжиктериҥ» содиатказы деп адаар түүлче, тодаргайларта даштыкы хуу капиталга ажыл-бүрү чингелделерин болган артык эргелерин берип тургаш, оҥу кайгермиче ыяныштыг салган. Коскү египет политиктиг ажылдакчы Халед Мохи ад-Диниҥ айтыш турары мынаан: «күрүне секторуҥүн бүгү-ле удуртукчу ажылдакчыларының даштыкы капиталдың Египетче киреримге хозбаштыр ондаксынышкынын илергейлеп, даштыкы капиталга ыңгыгарааштыкшынарны кылган турар ужуруут деп санап турбужее, «ажык эжиктериҥ» политиказын чорудар берген. Политика байларның база миллионерлериҥ кызыы болүүүҥүн тыптырыпта, ортекүүеҥиҥ кедергей аартаашкынынга, социал деҥ эвес чорукту күштелирипте чедиртен. Египеттиҥ амгы орели 11 миллиард доллар чедир турар болгаш хөрецилиин канчаччоол чедиштерери-биле египет удуртулга Персид мугул дүрүүн пефть тыныштыг күрүнелериҥ байларындан 21 хуудуг үптекчи кыска хуусалыг чаазынлерин алыр ужурга таварыжып турар.

Чоокку Чөөп чүк айлаашкынының айтырыгларынга Канр араб күрүнелер болгаш чазактар башкыныарының Рабат чоҥулел хуралының шиитпирлерин хажыттырыпаан. Израильдың чазаа-биле чажыт дугуржулгазы чарган. Агрессорга удур турүүн турар араб чурттардан чажыды-биле чартан Синай чартык ортулукка египет болгаш израиль шеригнерни чарар дугайында ийнги дугуржулга Израильдиҥ эжелеглиге Синайның 87 хуузун, бүгү Барының Иорданияны, Газа районун, Голан бедиктерин, Иерусалимни хевээр арттырган болгаш араб черлерни хостаары дээш, Палестинаның араб улузуунуҥ дүрүм ёзугтар паиновал эргелерин катаап турбугаары дээш демиселдеҥ фронтузундан Египетти херек кырында үндүрген.

Бодунуҥ даштыкы политиктиг үгланышкынынга АКШ-ны шилгей оскерткеҥиҥ атартпыпаан, «Чоокку Чөөп чүк аайлаашкынны оон хамаарыжар үүгүлүт министриҥ 90 хуузу Вашингтонуҥ холунда турун турар» деп, Садат бадыткаан турар.

Бүгү-ниитиҥ тайбыҥның салым-хуузу оҥу ниитпирээшкинден хамааржыр Чоокку Чөөп чүк кризизи — ол дээрге моорейлиг кезээр ойнаашкыны эвес-тир. Ынчаарга 1967 чылдың даамыжында-даа, 1973 чылдың октябрьның чепсектиг үеклежиишкинниҥже-даа израиль арагларынга ыяныштыг болган дуржуулиниҥ дээдги бөлүгүнүҥ эрге-ажыктарын удуртулга болдурташ, «ажык эжиктериҥ» политиказы деп адаар түүлче, тодаргайларта даштыкы хуу капиталга ажыл-бүрү чингелделерин болган артык эргелерин берип тургаш, оҥу кайгермиче ыяныштыг салган. Коскү египет политиктиг ажылдакчы Халед Мохи ад-Диниҥ айтыш турары мынаан: «күрүне секторуҥүн бүгү-ле удуртукчу ажылдакчыларының даштыкы капиталдың Египетче киреримге хозбаштыр ондаксынышкынын илергейлеп, даштыкы капиталга ыңгыгарааштыкшынарны кылган турар ужуруут деп санап турбужее, «ажык эжиктериҥ» политиказын чорудар берген. Политика байларның база миллионерлериҥ кызыы болүүүҥүн тыптырыпта, ортекүүеҥиҥ кедергей аартаашкынынга, социал деҥ эвес чорукту күштелирипте чедиртен. Египеттиҥ амгы орели 11 миллиард доллар чедир турар болгаш хөрецилиин канчаччоол чедиштерери-биле египет удуртулга Персид мугул дүрүүн пефть тыныштыг күрүнелериҥ байларындан 21

Египеттиҥ ангы удуртулгазының чаҥгыс тала-биле сонсаткаанына канмаарыштыр Совет Чазактың медегелиинде таайылбырлаттынган ССРЭ-ниҥ чөптүг болган принципиалдыг туружу делегейниҥ хөй-ниитизиниҥ калбак деткимчезин ап турар.

Президент Садаттың ол чоруу Египеттиҥ национал эргеажыктарынга, араб улустарының ёзулут эрге-ажыктарынга удурланышкак болуп, Чоокку Чөөп түккө чөптүг ниитпирээшкинниҥ бергедээшкинниҥ таварыштырыы, түүле арабтарның дайынчыларынга, империализмниҥ, сионизминиҥ болган реакциязының күштеринге ажык болуп турар деп, араб чөөп түктүҥ дыка хөй чурттарының парламтазы база күрүне ажылдакчылары демдеглеп турар. Египет удуртулганың алдагдалдыг болган ажымадыг ол базымы Тель-Авивке база Пекинге оорушкуҥу болдуртаны эй эвес, а Вашингтонуҥ албан бөлүктери «Садаттың эрес-дидим чорудуга» хамаарыштыр мактаан состерин харамнаймайн турар.

Бистиҥ күрүнеевис төөрби ажыг чыл дургузунда Египетке израильтиг агрессияны обтур шаварынга, камгалаҥар арталымын бижыглаарынга, оон экономиктиг базазын чаартырынга болган хөгүдерингө канчаар-даа ажык улуг дузалажылгын көргүзүп келген.

Франс пресс агентилелдиҥ бижээни болза: «ССРЭ шыкаап, Египетке ажыытыг хей чүүлдү кылган өскө ыдыг чуртту дилеп тыварыга берге боор.

ССРЭ Египеттиҥ тыныш дөрт катаа камгалаан алган:

Бирги удаада 1956 чылда англи болгаш француз шериглер Порт-Саидке кээп ажыртынгеп соолгуде.

Ийнги удаада 1967 чылда Египеттиҥ армиязын кедергей кыска хуусаада катаа тургускаш.

Ушку удаада 1970 чылда израиль шериг ужар түүлүүнүҥ Египеттиҥ дазырнее ужуулуушкуннар кылырын чайлаткаш.

Дөртку удаада 1973 чылдың октябрьда агаар ковуругун тургускаш (Египетче чепсектя болган он-чемзекти октаабры-биле—ред. тайыл).

Оон ыңгыда, чүгле ССРЭ-ниҥ ачызы-биле бедик Асуан плотиназы тургустунган болган Египеттиҥ аар үлетпүрү турүп турар.

Ынчаарта ССРЭ ол чурттуҥ ишткы амыдыралынга хол-гаарларын кажан-даа оралдашпайн келген».

Империализмге удур, Чоокку Чөөп түктү борыын түктүҥ нефть монополиязыларының эҥселел чери болган антисоветтиг шериг пландарны болдурар дээш оралдажылыкшынарга удур демиселге эргеажыктарның ниити чоруунга үидевилеттингеп найыралдыг совет-египет кады ажылдажылганың базазында салып тургускан ЕАР-ның бүгүдээйгы президентизи Гамаль Абдель Насер бистиҥ удуртарывыстың аразында найыралды бедии-биле үнелеп база хуматалап турган. «Совет Эвилелиниҥ детжимчези эвес болза, Египет экономиктиг, ол шыкаап политиктиг чаҥгыс-даа парын айтырыгны шиитпирлеп пыдавас ийик дээрээ бис дыка эки билип турар бис» деп, Насер чугаалаан.

Президент Садат ССРЭ-биле Найыралга болган кады ажылдажылга дүтээлиде керээге 1971 чылда ат салган-даа болза, Насериҥ мөчээниниҥ соолуде Египеттиҥ политикалыга оске түткүдер терилдей бергеп. Амты египет удуртулганың Насериҥ үтээныышкынындан, 1952 чылдың июль революциязының чаалап алышкынарындан болган совет-египет керээниҥ принципиздерин ойталаашкынын 1973 чылдың төөгүзүндей бээр күштелген.

Садаттың ёзу-чуруму экономика кавызыга египет буржуазиязының дээдги бөлүгүнүҥ эрге-ажыктарын удуртулга болдурташ, «ажык эжиктериҥ» политиказы деп адаар түүлче, тодаргайларта даштыкы хуу капиталга ажыл-бүрү чингелделерин болган артык эргелерин берип тургаш, оҥу кайгермиче ыяныштыг салган. Коскү египет политиктиг ажылдакчы Халед Мохи ад-Диниҥ айтыш турары мынаан: «күрүне секторуҥүн бүгү-ле удуртукчу ажылдакчыларының даштыкы капиталдың Египетче киреримге хозбаштыр ондаксынышкынын илергейлеп, даштыкы капиталга ыңгыгарааштыкшынарны кылган турар ужуруут деп санап турбужее, «ажык эжиктериҥ» политиказын чорудар берген. Политика байларның база миллионерлериҥ кызыы болүүүҥүн тыптырыпта, ортекүүеҥиҥ кедергей аартаашкынынга, социал деҥ эвес чорукту күштелирипте чедиртен. Египеттиҥ амгы орели 11 миллиард доллар чедир турар болгаш хөрецилиин канчаччоол чедиштерери-биле египет удуртулга Персид мугул дүрүүн пефть тыныштыг күрүнелериҥ байларындан 21 хуудуг үптекчи кыска хуусалыг чаазынлерин алыр ужурга таварыжып турар.

Чоокку Чөөп чүк айлаашкынының айтырыгларынга Канр араб күрүнелер болгаш чазактар башкыныарының Рабат чоҥулел хуралының шиитпирлерин хажыттырыпаан. Израильдың чазаа-биле чажыт дугуржулгазы чарган. Агрессорга удур турүүн турар араб чурттардан чажыды-биле чартан Синай чартык ортулукка египет болгаш израиль шеригнерни чарар дугайында ийнги дугуржулга Израильдиҥ эжелеглиге Синайның 87 хуузун, бүгү Барының Иорданияны, Газа районун, Голан бедиктерин, Иерусалимни хевээр арттырган болгаш араб черлерни хостаары дээш, Палестинаның араб улузуунуҥ дүрүм ёзугтар паиновал эргелерин катаап турбугаары дээш демиселдеҥ фронтузундан Египетти херек кырында үндүрген.

Бодунуҥ даштыкы политиктиг үгланышкынынга АКШ-ны шилгей оскерткеҥиҥ атартпыпаан, «Чоокку Чөөп чүк аайлаашкынны оон хамаарыжар үүгүлүт министриҥ 90 хуузу Вашингтонуҥ холунда турун турар» деп, Садат бадыткаан турар.

Бүгү-ниитиҥ тайбыҥның салым-хуузу оҥу ниитпирээшкинден хамааржыр Чоокку Чөөп чүк кризизи — ол дээрге моорейлиг кезээр ойнаашкыны эвес-тир. Ынчаарга 1967 чылдың даамыжында-даа, 1973 чылдың октябрьның чепсектиг үеклежиишкинниҥже-даа израиль арагларынга ыяныштыг болган дуржуулиниҥ дээдги бөлүгүнүҥ эрге-ажыктарын удуртулга болдурташ, «ажык эжиктериҥ» политиказы деп адаар түүлче, тодаргайларта даштыкы хуу капиталга ажыл-бүрү чингелделерин болган артык эргелерин берип тургаш, оҥу кайгермиче ыяныштыг салган. Коскү египет политиктиг ажылдакчы Халед Мохи ад-Диниҥ айтыш турары мынаан: «күрүне секторуҥүн бүгү-ле удуртукчу ажылдакчыларының даштыкы капиталдың Египетче киреримге хозбаштыр ондаксынышкынын илергейлеп, даштыкы капиталга ыңгыгарааштыкшынарны кылган турар ужуруут деп санап турбужее, «ажык эжиктериҥ» политиказын чорудар берген. Политика байларның база миллионерлериҥ кызыы болүүүҥүн тыптырыпта, ортекүүеҥиҥ кедергей аартаашкынынга, социал деҥ эвес чорукту күштелирипте чедиртен. Египеттиҥ амгы орели 11 миллиард доллар чедир турар болгаш хөрецилиин канчаччоол чедиштерери-биле египет удуртулга Персид мугул дүрүүн пефть тыныштыг күрүнелериҥ байларындан 21 хуудуг үптекчи кыска хуусалыг чаазынлерин алыр ужурга таварыжып турар.

Чоокку Чөөп чүк айлаашкынының айтырыгларынга Канр араб күрүнелер болгаш чазактар башкыныарының Рабат чоҥулел хуралының шиитпирлерин хажыттырыпаан. Израильдың чазаа-биле чажыт дугуржулгазы чарган. Агрессорга удур турүүн турар араб чурттардан чажыды-биле чартан Синай чартык ортулукка египет болгаш израиль шеригнерни чарар дугайында ийнги дугуржулга Израильдиҥ эжелеглиге Синайның 87 хуузун, бүгү Барының Иорданияны, Газа районун, Голан бедиктерин, Иерусалимни хевээр арттырган болгаш араб черлерни хостаары дээш, Палестинаның араб улузуунуҥ дүрүм ёзугтар паиновал эргелерин катаап турбугаары дээш демиселдеҥ фронтузундан Египетти херек кырында үндүрген.

Бодунуҥ даштыкы политиктиг үгланышкынынга АКШ-ны шилгей оскерткеҥиҥ атартпыпаан, «Чоокку Чөөп чүк аайлаашкынны оон хамаарыжар үүгүлүт министриҥ 90 хуузу Вашингтонуҥ холунда турун турар» деп, Садат бадыткаан турар.

Бүгү-ниитиҥ тайбыҥның салым-хуузу оҥу ниитпирээшкинден хамааржыр Чоокку Чөөп чүк кризизи — ол дээрге моорейлиг кезээр ойнаашкыны эвес-тир. Ынчаарга 1967 чылдың даамыжында-даа, 1973 чылдың октябрьның чепсектиг үеклежиишкинниҥже-даа израиль арагларынга ыяныштыг болган дуржуулиниҥ дээдги бөлүгүнүҥ эрге-ажыктарын удуртулга болдурташ, «ажык эжиктериҥ» политиказы деп адаар түүлче, тодаргайларта даштыкы хуу капиталга ажыл-бүрү чингелделерин болган артык эргелерин берип тургаш, оҥу кайгермиче ыяныштыг салган. Коскү египет политиктиг ажылдакчы Халед Мохи ад-Диниҥ айтыш турары мынаан: «күрүне секторуҥүн бүгү-ле удуртукчу ажылдакчыларының даштыкы капиталдың Египетче киреримге хозбаштыр ондаксынышкынын илергейлеп, даштыкы капиталга ыңгыгарааштыкшынарны кылган турар ужуруут деп санап турбужее, «ажык эжиктериҥ» политиказын чорудар берген. Политика байларның база миллионерлериҥ кызыы болүүүҥүн тыптырыпта, ортекүүеҥиҥ кедергей аартаашкынынга, социал деҥ эвес чорукту күштелирипте чедиртен. Египеттиҥ амгы орели 11 миллиард доллар чедир турар болгаш хөрецилиин канчаччоол чедиштерери-биле египет удуртулга Персид мугул дүрүүн пефть тыныштыг күрүнелериҥ байларындан 21

БУРЖУАЗ ИДЕОЛОГИЯГА УДУР ЧАҢГЫС ААЙ ФРОНТ

Политиктиг беседа

Бистиҥ бо хүннеривисте коммунистиг идеология социалистиг делегейниҥ миллионмиллион кижилериниҥ тургузукчу ажыл-чорудулгазында сиңиишкен болган оон-биле кады капиталистиг база хөгжүп турар чурттарның миллион-миллион ажылчы чоннарын сорун кижирип турар. Делегей болуушкуларының бүгү чорудулгазы марксизм-ленинчи өөредилгенин, амыдыралдың янзы-бүрү адырларынга совет улустуҥ чедишкиннери-биле танышкыланы, совет документалдыг база ураа-чечен фильмнерни көөрүүге кирипшкен.

ИСЛАМАБАД. Пакистанның Пенджаб можузунга соолгу дөрт чыладарның дургузунда муң улуг болган түүмек үлетүүр будүрүлгелери ажыглавга киргеп. Чаа будүрүлгелериҥ арагында инити күүзү 1000 янзы аргымчыкты болуп турар 71 аргылда фабриказы, элээп каш чагыр заводтары болгаш рис арыгаар будүрүлгелер бар. Ол үлетүүр будүрүлгелериге 35 муң хире кижи ажыл алган.

ЛИМА. Перуның Чепсектиг күштериниҥ революстуг чаазының 1969 чылда хүлээп алганы аграр реформазының дугайында хоойлуга үидезиилээш, перу тараачыннар баарык-ла 8 миллион гектар черни алган. Чижээ, республиканың болган социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының дээдги өөредилге черлериниге 240 ажыг кижи, профессионал-техниктиг училищелерге — 2400 ажылчыннар өөренип алганнар.

● **ХАНОЙ.** Вьетнамның «Чаҥгыс эптиҥ найыралы» дээр демир-орук шүгүмүнда турар эҥ улуг ковуругелериҥ биргезинге айыткан хуусазымдан беш хонук бурунгаар катаа тудуп тургускан. Ол 248 метр узун дурттуг ковуруг Соңгу Вьетнамның Нгетинь можузунуҥ Винь-Линькам дээр участогунда демир-орукту тудуштурун турган. «Чаҥгыс эптиҥ найыралы» демир-оруктуҥ тудуттулары боттарының күш-ажылчы чедишкинин бүгү Вьетнамның Национал хуралынга болур соңгудага тураскатканнар.

(СЭТА).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

СОФИЯ. Болгар телевидение БКП-киҥ XI съездизиниҥ делегаттары коммунистер дугайында кинофочерктер сериязын белеткээн. Болгар черге социализмниҥ тургузарының херээнге төлептиг салыышкынны боттарының күш-ажылы-биле киирип турар ажылчыннарның болган инженерлериниҥ, аграр-үлетүүр комплекстериниҥ ажылдакчыларының, эртемденнериҥ бүдүрген кайгамчыктыг ажылхереглериниҥ дугайын чугаалап турар «Большевик», «Авазаашкыны», «Ногүүгү хүн» деп документалдыг фильмнерни телекөрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеп.

МАДРИД. Ажылчы чоннар болган студентилер киришкен массалыг чыскаал Барселонага болган. Эрге-чагырганың хорутдавышкынның тураа-даа, хөй-хөй чүс барселоначылар хоорайның иудумучуларынче үнген болган политиктиг хорудаттыргаларны келдередип үндүрери негээн.

Кафак чажы төгүлдүрер газтыг гранаталарны, докпактарны болган резина октарны ажыглап тургаш, полиция чыскаалчыларны тарадыр сывырган. Тудуп хорудаар чорукту кылган.

ГААГА. Роттердам университединиҥ студентилер ассоциязының эдилекчи коруу-биле организастаан Совет Эвилелиниҥ неделязы ол өөредилге черинге чедишкинниг эртпеп. Неделя үезинде болгулаан информация кежээлеринге студентилер ССРЭ-ниҥ даштыкы политиказы-биле, амыдыралдың янзы-бүрү адыр

Ю. А. Гагариннің космосче ужудуушкунунуң 15 чыл болганынга уткуштур

ЭҢ БАШТАЙГЫЗЫ

Ол хүнлү бистер, совет кижилер, Тиледелге хүнү ышкаш бүгү назынывыста утпас бис. Бүгү чүрт ынчан байырлап турган. Бодунуң төөгүзүнде эң-не аар-берге шылгалдаларны шилдэжип эрткеш, улам бурунгаар хөгжүп орар чүрттүң амыдыралчы эгелээшкини, үлүстүң чогаадыкчы күштери Гагариннің ужудуушкунундан эң-не көскү болгаш үттүндүрбас чүүлдү тып алган ышкаш болу берген. Гагариннің ужудуушкунунуң он беш чыл болган оюн бо чылын демдеглеп эрттирер бис. Ынчалза-даа ол ужудуушкун биске эң-не үрегдекчи дайынның доозулганының сөөлүнде чүгле он алды чыл эрткенде болган дээрзин элээш кижилер билир чаявас боор.

Богтарының кылып алган доозунарын тудуп алгаш, 1961 чылдың апрель 12-де Кызыл шөлге чоруп турган мырыңай хып дээн аныяк кижилер ам үжен хар ажа берген. А Гагарин... Айылдыг өзал-өндакка таварышкаш, ол мочээн, ынчалза-даа бистин сагыш-сеткилривиске кажан кезээде ол аныяк хевээр арткан. Бир эвес ол бистин аравыска дириг артып, бистин-биле кады назы дөгүп, чүрттээ чораан болза, ол кайгамчыктыг күзелди боттандырган чалыы назынның сүлде демдээ болуп база-ла кажан кезээде артар турган.

Совет космонавтарның баштайгы болүүн шилип ап, оларның кайызы мурнай ужудар дээрзинээ дугайында шинтпирил үндүрүп тургаш, совет космиктиг программаның удуртукчуларының болгаш специалистер аныяк назынны кол үнелел бадыткалы кылдыр саналвайн турган болбайн аан. Ынчалза-даа Гагариннің адаалдарының нептерээринге ол кончуг чүгүлә болган. Ынчаргa чүгле аңаа чалыы назын эвес, харын ханы үткалыг, орус чалыы назын-дыр. Космонавтиканың аныяк чоруун бисте-даа, даштыкыда-даа аныяк Юрий Гагарин-биле холбаштырып турар. Бижиниң ажыл-чорудулгазында оон артык хандыкшылдыг болгаш эрес-мээлелиг чорукту тывары берге-ле боор. Оон-биле чергелештир космоска маадырлыг чорук биле Гагариннің бодун чангыс алй түүл кылдыр каттыштырып турар.

Гагариннің ужудуушкунуң бистин беш чылдарывыс белеткээн. Муң-муң кижилер ол ужудуушкунну болдунар аргалыг болдурган, харын-даа ол киска хуусаада боттанган. Оон баштайгылары чүгле Юрий Гагарин биле Сергей Королёв эвес, харын оон-даа өске дыка хөй специалистер болган.

Кижиниң космосче эң баштай үперкн хандырар төлээде, түскай дериг-херекселдерни болгаш системаларны тургузары эргежок чүүлүл турган, оларны кылырының талазы-биле делегей практиказынга кандыг-даа дуржулга турбаан. Чедирикчи-ракетаның болгаш космос кораблиниң талазы-биле техниктиг ажылдап кылдынган чүүлдерниң хөй кезии ынчан эң баштай күүсеттинген. Бир чамдык чүүлдерни ужар чүүлден база бир чамдык чүүлдерни сүт адаанга ажылдаарларның дуржулгаларындан үлегерлеп алган. Дыка хөй таварылгаларда көңгүс изеттинизэн оруктар-биле чоруп, болдунар таварылгаларда Константин Циолковскийниң эгелеп салган теоретиктиг баазазын ажыглап, а бир чамдыкта чүгле шенелделериниң болгаш частырыгларның берге аргаларын ажыглап турган.

Бүгү чүве дораан-на бүде бербээн. Ажыглаан аргаларның чамдыызы тиледелгеге чедирбээн. Ынчалза-даа энтуазазы, чеңишкинге ханы бүзүрел бүгү шаптыктаашкыннарны ажып эртер арганы берген. Оон дугаймында амдызында кончуг эвээшти бижээн. Ынчалза-даа совет космонавтиканың ёзулуг магалыг, чаагай үелери тургулаан. Космонавтикага Юрий Гагарин биле Сергей Королёв дыка хөй үүдерни кылган. Гагарин барык-ла белен пирамиданы хүлээп алган. Королёв оон түүйбуларын чаңгыстап салгаш, цементилеп каан. Ол кижилерни чүгле удуртуп база оларны өөредип турган эвес, харын оларны хандыкшыдып, эң улуг харыы-салга-дыр деп чүвени билиндирип турган.

Бүгү чүүлдерни шуптузуп барык-ла бир дугаарында кылган хирезинде-ле, олар «шуптузуу» эгезинден төнчүзүнге чедир ядык чок ажылдаар ужурлуг турган. Чүге дээрге чугаа кижиниң амы-тынының дугаймында чоруп турган болгай. Кижи башкарып чоруур кораблыге бүгү-ле чүве шуптузуу тергиин эки ажылдаар ужурлуг. Ол ындыг-даа болган. Ону кылырынга кайы хире күш-ажыл, чеже хире шылгалдаар, эртемниң болгаш техниканың талазы-биле бодалдың кайы хире күжениишкини үнмээн дээр!

Совет космонавтиканың төөгүзүнде хамыктың мурнунда кижи башкарып чоруур ужудуушкуннарының талазы-биле дыка хөй кескү арыннар бар. Ынчалза-даа ол бүгү ужудуушкуннар Гагариннің ужудуушкунундан үндезиленип үнген. Литератураның болгаш уран чүүлдүң эртинелериниден ылгаштыр кижи төрелгетениң техниктиг угаан-бодалының эртинелери дыка хөй салгалдарга ажып эртинмээн үлегер-чижектер болуп артпайн турар. Гагариннің ужудуушкунунуң техниктиг чеңишкиннери оон сөөлүнде элээн кай айлар эрткенде «Восток-2» корабльге Герман Титовтуң ужудуушкунунуң үезинде ажып эртинген. А «Салют-4» станцияга ийи ай дургузунда уламчылаан сөөлгү ужудуушкунну Гагариннің 108 минутазы-биле деңнеп болбас болбайн аан.

Ынчалза-даа техника талазы-биле алырга, Гагариннің ужудуушкуну — ыракка эртken үениң (космонавтика хемчээлери-биле) чеңишкини болган. Оон үнези кижиниң сагыш-сеткилиниң өндүр улугуның илереди болуп, кажан кезээде читпес. Ынчангаш бүгү делегейге апрель 12-нин хүнүн Космонавтиканың хүнү кылдыр демдеглеп эрттирип турар. Космосче кижи башкарып чоруур ужудуушкуннарның эразын совет кижиниң — Юрий Гагариннің ужудуушкуну эгелээнинге бис аажок чоргаарланып чоруур бис.

Юрий МАРИНИН,
ПМА-ның эртем тайынбырлаачызы.

Умудукчу-космонавт кижиниң амыдыралы—чай чөн күшамыл болгаш тывынгыр чорук-биле холбашкан. Белеткелдер, лабораториялга кичээлдер, теория өөренири, база катап шенелде белеткелдери... Эң ылаңгыя Юрий Гагаринге дыка хөй ажыл онаажып турган: ол космосче ужарынга белеткенип турар кижилерге бодунуң дуржулгазын дамчыдар ужурлуг.

Элчегликлиг белеткел ужудуушкуну чүгле чаа доозулган. Юрий Гагарин биле оон өнүүн Алексей Леоновтуң омак-сергээ хөлчок. Олар кезээде-ле оман-хөглүг чаңчылдыг эжишкилер чораан. Олар кандыг-даа берге таварылга үезинде хүлүмзүрүп, оман-хөглүг болурунга чаңчыланнар.

ПМА-ның фотозу.
(Эң баштай парлап турар).

Цирк ареназында

АДАЛЫШКЫЛАР БОЛГАШ ДИРИГ АМЫТАННАР

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң үлүстүң артизи Владимир Вазыр-оолович Оскал-оолга удурткан цирк бөлүүнүң артизи турган Борис Вавын-оолович Оюнүүн арткен чылдың марттан эгелээш, Красноярск циргининг баазазында Тывадан барган бөлүк сарлыктарны болгаш сыннарны цирк ареназынга ойнаарынга өөредип эгелээнин сиздерге биллингир.

Ындыг-ла үр эвесте Красноярск циргининг директору Татьяна Николаевна Восходова телефоннаап:

— Борис болгаш Эрес Оюн адашкыларының аңнары ареназже үнүп эгелей берилдер. А. Котляров болгаш Е. Седов оларның сценарийлерин әзүгаар «Чебурашка цирктe» деп программаны белеткээн. Красноярск хоорайның школачыларының часкы дыштанылгазынга белеткээн бо программада Тывадан келген сарлыктар, сыннар база киржип турар. Кээп көрүнер — деп, чалаап чүве.

Красноярскиже удаваанда ужудукпан мен. Борис Оюнбиле Москвага болган сөөлгү ужуражылгам самолёт иштинге сагыжымга кирип келди.

— Тываның сарлыктарын, сыннарын ивилерин болгаш өске-дөө аңнарын холга кирип, цирккe оюн көргүзеривиге өөредир бодал шагдан тура сеткилим оожургатпайн келди. «Саян чурттуг кадарчы» деп аттыг цирк көргүзүүнүң чижек сценарийн-даа бар. Каяа-даа чораан, аңнар-биле ажылдаар кижилериниң ажылын сонуургап, оларга дузалажып, азырал малды азы чердик аңнарны цирккe ойнап турар кылдыр өөредип алырының чажыдын шинээлеп ап келген кижи мен. Мээң бо ажылымны боттандырарымга В. Б. Оскал-оол улуг дузаны көргүзүп, деткип турар. Ам ажыл-херекти холга адыр үе келген—деп, ол чугаалап, маңаа хамаарыштыр бодуңуң бодалдарың болгаш планнарың ынчан бирден бирээ чокка тайылбырлап турган чүве.

Артистиң бо бодалы амыдыралга канчаар боттанып турар ирги дээш бодалга алынкан. Красноярск циргининг өргээзинге кирип келдим.

Борис Оюн, оглу Эрес, кадайы база-ла цирк артизи Эмилия, дузалакчылары Алдын-оол Шомукаан, Анатолий Холдуй олар аңнары-биле эзлегелиг репетиция-белеткелди эрттиреринге белеткенип тур. Өргээниң чырыын долузу-биле кыпсышкан. Кино болгаш чүрүк тырттырар аппараттар белеп.

— Аңнарны ареназже!—деп, Борис Оюнүүн командазы дыңналган.

Баштай сыннар кожеге артындан үне маңнажып келди. Ареназның ортузунда Эрес биле Борис адашкылар. Беш сыын чыскаалын алгаш кылаштажып, «Вальс!» деп командылаарга, чаңгыс черге дескинип, «танцылаш», адактың соонда мурнуу буттарын «сөккө» олуртуп мөгейип кагды. Оон соонда сарлыктар бо селберержип берген маңнажып кирип келди. Олар база-ла чыскаалын алгаш ийилеп, үштеп... кылаштажып, барьерниң кырын-биле маңнажып, төгерик манежтиң дөрт чүгүнге туруп алды. Сыннарның эң улуу Туран деп шолалыг сыын сыр маң-биле келгеш, демгилерин ажа хадыды. Оон соонда ийилеп, үштеп тургузуп каан сыннарны болгаш сарлыктарны база ажа халаан.

Өске аңнар кожеге артыңче маңнажып кирген соонда Туран болгаш Аржаан деп шолалыг ийи сыын артып калгаш, Эрестиң командазын әзүгаар соңгу буттарының кырынга турупкаш, мөгейип кагды...

Бо бүгүнү Красноярск циргининг кол режиссёру Евгений Федорович Седов, РСФСР-ниң алдарлыг артизи, адыглар-биле оюн көргүзер Владимир Жанович Тин, циркти директору Татьяна Восходова олар база көрүп турган.

Чугааны Евгений Седов эгеледи:

— Бо аңнар-биле артистерниң ажылы эгелээнден бээр бир чыл хире болган. Киска хуусаанның иштинде улуг ажыл кылдынган. Циркте шуут чок сыннарны, сарлыктарны мынчаар өөредип алыры белеп эвес. Оларны бо чылдың эгезинде ареназже үндүрүп эгелээн. Аңнарның өөренгенин, чамдык көргүзүүлерин черле эки кылып турарын көрүп тур силер. Номер ам-даа чедир кылдынмаан—режиссёр кижи ону тургузар, музыка погаадыр, артистерниң хевин тазырыштырар деп ажыл улуг. Бо дээрге улуг ажылдың чүгле эгези, а ол эки болган—деп, ол чугаалады.

РСФСР-ниң айдарлыг артизи Владимир Тиннің бодалы мынчыг болган:

— Бо аңнарны ажаар, өөредир талазы-биле сүме бээр бензи арга чок кижи-дир мен. Чүге дээрге мынчыг амыдыраар циркте шуут чок. Номер чаа кылдынып эгелээн-даа болза, көрүштүг болгаш эки. Режиссёр тургузуп, хеп-сыны таварыштырган, музыкалаан соонда солуун номер болуру чугаажок. Ол кедиген барып аттракцион кылдыр өзер ужурлуг.

Циркти директору Татьяна Николъевна Восходованың чугаалааны болза:

— Биске бо аңнарны ырак районнардан алырынга, бээр аккаарынге Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуу, Министрлер Чөвүлелиг, Культура министерствозу ажок дузалаан. Оларга улуг өөрүп четтиришкинин илереди турар бис. Мен бодаарымга, киска хуусаада база-ла улуг ажыл кылдынган. Артистерниң мурнунда ам-даа хөй ажыл бар: аңнарның кылып турар бүгү чүүлдерин байыдар, режиссёрнуң дузазы-биле таварыштырып, национал хевирлиг солуун номер кылдыр киска хуусаада ажыдап кылыры чугула.

Циркче үш көргүзүг үезинде Тывадан барган аңнарның ойнаарын, көрүкчүлериниң оларны канчаар хүлээп алырын сонуургап кордум. Сарлыктарны болгаш сыннарны чоюуң сонуургаары ажок. А олар ойнай бээрге адыш часкашкыны диңмирей-ле турар.

— Бистиң ажылывысты түскай эртөнгилериниң, көрүкчүлериниң шору деп үпелеп туралары өөрүнчүг. Эртken айларда улуг бергелерни ажып эртивис. Аңнарывыс аарып, чамдыктары өлүп-даа турду. Хоорайда сураглыг мал эмчилери, аңнар-биле ажылдаар артистер дээш сумелешпээннивис киижилер чок. Хүн бүрү эрттирип, чамдыкта аңнарның чанында хонуп турган, чамдык чүүлдерни кылыр кылдыр өөредип алдывыс. РСФСР-ниң алдарлыг артизи, режиссёр Александр Николаевич Корнилов номерни тургузары-биле удаас чедип келир. Саян чурттуг кадарчы оол—артист Эрес Оюн тыва азер-чүгеннит аъдын муныл алгаш аңмбакка ойнавышаан, ыдыы аздертип алгаш аренага үмүй кээр, оон соонда аңнарын ойнадып эгелээр кылдыр үе номерин тургузар деп бодал бар. Номер белен болуруга курцирктиң Тываның төлээлери хүлээп алыр. Ол номерни ам-даа солуп, көрүштүг кылдыр чедир кылып тургузар дээш бүгү чогаадыкчы мүмкүүрүүстү мөңгеп алган ажылдап турар бис—деп, артист Борис Оюн чугаалады.

Мырыңай чоокта СССР-ниң Күрүне циргининг төлээзи эш Домбровская Красноярск циргинге херек кылып кээп, Оюнларның белеткел турар номерин коргеш, база-ла эки үнелеглиг Сергей болгаш ону чүгле номер эвес, а аттракцион кылдыр белеткээр дугайында саналын киирери-биле Москваже чоруй барган.

Борис, Эрес болгаш Эмилия Оюнларның сыннарны, сарлыктарны циркке ойнаар кылдыр өөредир талазы-биле берге, солуун ажылы уламчылавышаан.

А. ЧАРАШ-ООЛ.
Красноярск—Кызыл.

ЧУРУКТАРДА: сыннар болгаш сарлыктар көргүзүүт соонда көрүкчүлерге мөгейнин тур. Оларның-биле кады Эрес болгаш Борис Оюннар. Артист Борис Оюн Туран деп шолалыг сыын-биле белеткел үезинде.

Авторнуң фотолары.

Иссык-Кулька ким чурттап чорааныл?

Бедик даг кырында Иссык-Куль көлдүң дыка хөй чүс чылдарда эртнен төөгүзүнүң Киргизияның археологтары «номчуп» тыпкан. Оон баштайгы арыннары даш веи үезиниң турасказалдары-биле ажыттынар, ол турасказалдар көлдүң эриктеринге шаг-шаанда чурттап чораан кижилериниң дугайын чугаалаан турар. Ол-не эрте-бурунгу турасказалдарга мустыг үезиниң турлаа хамаарышыр, ол турлагны Тоссор хемниң эриинден тыпкан. Ында хүлер веи үезиниң чепсектери болгаш нуш-шагны херекселдери база бар, оларны Тюпск мугулдурунуң эриинден база Пржевальск хоорайның чевгундан тыпкан. Демир дээ үезиниң янзы-бүрү турасказалдары эң-не хөй болган.

Хорумнарны таарыштыр тургускан түскай чуруму суг үнер дестелиг черлерге кижилер колдуунда чурттап турганзын кыйыспаңар, а бир эвес сайгылгаан хып турза, ОНУ ЭЖҮР БАСПАҢАР. 04 дугаарлыг телефон-биле «Тыва газтын» озал-ондак албанынче дыңнадыңар!

Озал-ондак чайладыр машина келгижеге чедир газтыг аларган черни камгалаарын организастандар база аргалыгла болза ону салгынадынар.

КИЧЭЭНГЕЙЛИГ БОЛГАШ ОВААРЫМЧАЛЫГ БОЛУҢАР!

Ыш үнер хоолайларның салган туулбуларын чаазын эштиде үреви бээр болгаш ону туулбу бузаундулары дутлай бээр болгуллар. Ыш хоолайларында агаар тырттар черлерни ажыларын утпаңар!

Агаарны тырттары багай болза, суг чылдыкчының ажыглаан болбас! ОЛ АМЫТЫНГА АПЫЫЛДЫГ!

Газтыг баадоопчут хереселди ажыглап турар ХАМААТЫЛАР: бир эвес газ плитазы ыяжын ажыглаттынмайн турган болза, ону чазын ажыткаш кыпсырда, кончуг оваарымчалыг болуңар. Газ плитазының кыпсыр черинің хей үнмейн турарын хынаваанда, ону кыпыспаңар.

Хейниң үнүн турарын чүгле саваң көвүү-биле хынап көрүңер. Бир эвес саваң көвүүн чаарынарга, ол хейленип турар болза, плитаны ажыглаваңар.

ГАЗТЫҢ ҮНЕР ЧОРУУ ЧАСТЫЫШКЫННАРГА БОЛГАШ ОРТТЕРГЕ ЧЕДИРИП БОЛУР ДЭЭРЗИН САКТЫП АЛЫҢАР!

«ТЫВА ГАЗ» ЭРГЕЛЕЛИ.

ОВААРЫМЧАЛЫГ БОЛУҢАР

Часкы хүннерде хөрүүн эрин турда, чер сенип, сиңип болур, ынчангаш чер адаанда газ дамчыдар хоолай чарыы бээр чадавас. Оон түшелиңде газ чуртталга бажыңнарының шалазының адазынче, шыгжамыр черлеринче болгаш кудуктарже дамчып эрте берип болуур.

Озал-ондактыг таварыгларды — газтың чалбыштарының азы частырын болдурбазы-биле бедик серемчиледдиг турары база бажыңның адаанда шыгжавыр черин доктаамал хынап көөрү эртежок чугула.

БАЖЫҢ АДААНЫҢ ШЫГЖАМЫР ЧЕРИНЧЕ УРУГЛАР КИИРБЕҢЕР! КЫПКАН ОТ АЖЫГЛАВАҢАР! АҢАА ТААПКЫЛАВАҢАР!

Бажыңнар эргелелдериниң ажылдакчылары болгаш бажыңнар комендаттылары! Бажың адаанның шыгжамыр черлериниде база дамчыдылга киирген черлерде электри дамчыдылгазының үрелбөөнин доктаамал хынаварын организастандар, оларны хынаварыбиле «Тыва газ» эргелелиниң ажылдакчыларын шаптыктаашкыңар чок эрттирип турунар.

Эштер! Хоорайның кудумчуларында чоруп, канализацияның черлериниң чапы-биле, чуртталга бажыннарының чадаларыбиле эртип тургаш, газ чыды биилп калганнарга. ХЕРЕККЕ АЛБАЙН БАРБАҢАР! Газ чыды бар апарганда айыыл чок болурунуң бүгү хемчегелерин доп-дораан алыңар: ОТ ШАКПАҢАР, ТААПКЫЛАВАҢАР, ЭЛЕКТРИ ЧЕТКИЗИН КЫЫСПАҢАР, а бир эвес сайгылгаан хып турза, ОНУ ЭЖҮР БАСПАҢАР. 04 дугаарлыг телефон-биле «Тыва газтын» озал-ондак албанынче дыңнадыңар!

Озал-ондак чайладыр машина келгижеге чедир газтыг аларган черни камгалаарын организастандар база аргалыгла болза ону салгынадынар.

КИЧЭЭНГЕЙЛИГ БОЛГАШ ОВААРЫМЧАЛЫГ БОЛУҢАР!

Ыш үнер хоолайларның салган туулбуларын чаазын эштиде үреви бээр болгаш ону туулбу бузаундулары дутлай бээр болгуллар. Ыш хоолайларында агаар тырттар черлерни ажыларын утпаңар!

Агаарны тырттары багай болза, суг чылдыкчының ажыглаан болбас! **ОЛ АМЫТЫНГА АПЫЫЛДЫГ!**

Газтыг баадоопчут хереселди ажыглап турар **ХАМААТЫЛАР:** бир эвес газ плитазы ыяжын ажыглаттынмайн турган болза, ону чазын ажыткаш кыпсырда, кончуг оваарымчалыг болуңар. Газ плитазының кыпсыр черинің хей үнмейн турарын хынаваанда, ону кыпыспаңар.

Хейниң үнүн турарын чүгле саваң көвүү-биле хынап көрүңер. Бир эвес саваң көвүүн чаарынарга, ол хейленип турар болза, плитаны ажыглаваңар.

ГАЗТЫҢ ҮНЕР ЧОРУУ ЧАСТЫЫШКЫННАРГА БОЛГАШ ОРТТЕРГЕ ЧЕДИРИП БОЛУР ДЭЭРЗИН САКТЫП АЛЫҢАР!

«ТЫВА ГАЗ» ЭРГЕЛЕЛИ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

9.10—«Спортлото» тиражы. Өңнүт.
9.20—«Литературулуг ужуражылгышкыннар». Георгий Марков.
10.05—«Школадан — улуг амыдыралче».
10.50—11.00—Чаңсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Алдын шайба» клубтуң шанналы дээш. Өңнүт.
12.10—К. Чуковский — «Бибигон». Өңнүт.
12.25—«Аныяк-өскенге музыка кежиктери». Программада Р. Щедринниң болган Галынишниң чоргаарлары. Өңнүт.
13.30—«Бодуңну шенеттинг». Өңнүт.
14.30—«Москваның концерт залдары-биле». Допчулал. Өңнүт.
15.20—«Миллионнарның ленинчи университединде». «Кодээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдери —бүгү улустуң херек».
15.50—«Бүгүделиктиг кижи». Уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү. 2-ги серия. Өңнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Кандыг чурттап турсең, мишиң?» Документалдыг фильм.
17.40—Телефильм.
17.55—Телемедээлер.
18.05—Чараалдар.
18.10—Мультфильм.
18.15—Телемедээлер.
18.30—«Продукциянның шылырынга — ажылчының магалылаар» Дамчыдыкка.

МОСКВАДАН

19.00—«Бодуңну шенеттинг». Өңнүт.
20.00—Медээлер.
20.15—«Бүгүделиктиг кижи» Уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү 2-ги серия. Өңнүт.
22.50—23.00— Чаңсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станцизының медээзин өзүгаар алырга, бөгүн республикага өдир бүдүүттаар, чагбас. Барыын чүвче утланышкынның хаттын дүргени секундада 7—12 метрден дүшү соонда күштелип, секундада 12—18 метр чедер.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 5—10 градус чылыг болур, а өске артканнарынга 3 градус соокtан 2 градус чедир чылыг болур. Автооруктарга кестүр эки.

Республика найысылалынга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүвче утланышкынның хаттын дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 5—7 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мариенбадка бооллашкынныар» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.40, 18.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кайгамчык чүүлдер оранында Джек» 9.10, «Капитан Микула Малый» 10.55, 15.00, 17.25, «Алло, такси» 12.40, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дээр биле чер аразында» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хайгаарачы» 15.00, 18.40, «Кайгамчыктыг Жезуинө» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың № 2 ортумак школазын 1956 чылда доосканнар-биле ужуражылга кежээзи 1976 чылдың апрель 10-да болур. Ужуражылга кежээзиниң 19 шакта эгелээр. 1956 чылдың доозукчуларын ужуражылгага келиринче школа чалап тур.

Кызыл КАИ-зиниң 1976 чылдың январь 13-те Василий Васильевич Семерийниң адынга тывысканы ААА серилиг, 733642 дугаарлыг чолаачы шынзылгазы читкен ужурундан ону күш чок деп санаар.

Кызыл КАИ-зиниң 1966 чылда Иван Сидорович Лифановтуң адынга тывысканы чолаачының 067448 дугаарлыг талону читкен ужурундан ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солуун келбейн Саргында 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1302.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00537.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 85 (10070) | 1976 чылдың апрель 9, пятница | 1925 чылда үнелезилеттингеи | Өртээ 2 кеп.

ЛЕНИНЧИ СУББОТНИККЕ

Совет кижилер ленинчи коммунистиг субботникке шак белеткенип турар. Кампаттыган чиг-аттың болгаш материалдарның, электри энергизының болгаш оттулар чүүлдүн хемчээли хүнүүн-не немежип турар. Оларны апрель 17-де дыка хөй коллективтер субботник хүнүнде ажыглаар.

КРАСНОЯРСК. «Красноярск ыяш үлетпүрүүнү» каттыжымышкымының дыка хөй лесовозтарында кызыл тукчугаштар киискип чоруп турар. Ол дээрге коммунистиг субботниктиң графигин бүзүлаар ыяш сөөртүп турар мурнакчы чолаачыларның машиналары-дыр. Ангара чоогунуң тайга-сынныгындан он-он муң кубометр ыяшты хуусаа бетинде сөөртүп үндүрген. Апрельдиң 17-де Красноярск крайның барык ийи миллион ажылчы чоннары Саян даглар ының эдектеринден Диксон ортулукка чедир коммунистиг субботникке үнер деп белеткенип турар. Будуруге тудут черлериниң болгаш колхоз, совхозтарның коллективтери СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлеринге сорук киргеп, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден баар 106 чыл болуруп демдеглээри-биле күш-ажылчы ап белик будурүүчүдүт болгаш шинарлыг чорукту чедип алыр шиитпирлиг.

КИЕВ. Украинаның литература, уран чүүл, культура-чырыдышкыны албан черлериниң ажыглакчылары база-ла Бүгү-авиелдиң коммунистиг субботниктериге белеткенип турарлар. Киевтиң Шевченко аттыг, Иван Франко аттыг болгаш Леся Украинка аттыг театрлары коммунистиг субботниктиң санына боттарының үлүгүн киирериге белеткенип турар. Оларның субботник хүнүндө көргүзүүлериниң кирген акша-хөреңгизи беш чылдың фондузунче шилчиттинер. (СӨТА).

СОВЕТ-ШВЕЦИЯ ДУГУРЖУЛГАГА АТ САЛГАНЫ

Апрель чедиде Кремльдиң Улуг ордузунга Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң биле Швецияның арагыга садыг дугайында үр хуусаалыг дугуржулгага ат салган.

Дугуржулгага ат салганнар: Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазааның өмүнээзинден ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин;

Швецияның чазааның өмүнээзинден Швецияның Премьер-Министри Улоф Пальме.

Ол документтиге ат салыр үеде анаа бирганнар: совет талаадан—СЭКП ТК-ниң Политбюро межигүүн, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, өскеда албан кижилери; швеция талаадан —Премьер-Министрниң үдеп чоруур албан кижилери.

(СӨТА).

Швецияның Премьер-Министри Москвадан чорупкан

Совет чазактың чалаанын ёзугаар Совет Эвилелинде келгеп Швецияның Премьер-Министри Улоф Пальме апредь 8-те Москвадан Новосибирскиже чорупкан.

Швецияның болгаш Совет Эвилелиниң күргүне туктарын киискиткеп аэродромга оны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, албаннын өске-даа кижилери үдээнгер.

Ужудуушкун шолүлге хүндүлел таныылыы чыскаагаан болгаш Швецияның база Совет Эвилелиниң күргүне гимнерип күүсеткеп.

У. Пальме биле А. Н. Косыгин олар совет дайынчыларның чыскаалын эргип коргеннер.

Швецияның чазааның баштының найысылалдың ажылчы чоннарының төдээлекчилери аэродромга үдээнгер.

(СӨТА).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Бистиң партиявыстың массалар-биле харылзаазының чугула хевирлериниң бирээзи ажылчы чоннарның чагаалары болур дээрзин СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев партияның XXV съездизинге Отчёт илеткелге демдеглээн.

Оон ынай илеткелде айытканы болза:

Ажылчы чоннарның чагааларында кичээнгейге ап, хемчег алгы дег бүгү-ле айтырыглар талазы-биле медээлерни Төп Комитет чер-черден доктаамал ап турар. Эң чугула саналдарны болгаш бодалдарны Политбюрога болгаш ТК-ның Секретариадынга чугаалажып турар болгаш доктаалдар база хообылулар ажылдап кылырда оларны өөренип көрүп турар—дээн. Партияның дээди индириндеп бо удуг үнелээшкин дээрге, чон-биле партияның ханы, бызыг харылзаазының көскү бадыткалының бирээзиндир. Бистиң иитилеливистиң күжү—бүгү чүүлдерниң дугайын масса чоннуң билип, медерелдии-биле көөрүнде болуп турар деп, В. И. Ленин чугаалаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң өндүр сорулгаларынга чалгынналган Тываның ажылчы чону кажангызындан-даа артык, каш дакпар күжениишкинниг ажылдап, чурттап турарлар. Ажылчы чоннуң ындыг көдүрлүүшкүнүн бижикчилерден «Шынның» адресинге хүн бүрү кээп турар хөй санныг чагаалардан номчуп болур. Чыл эгезинден бээр биске 2000 ажыг чагаа келген. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкынарының дугайында XXV съездиге СЭКП ТК-ның төлевилелинге хамаарыштыр редакция почтазының корреспонденцияларында 300 ажыг тодаргай саналонадлыг чагаалар бар.

Бистиң Төрээн чуртувус бай-байлак, чонувус чурттал газы улам эки болзун дээш совет кижилериниң шудургу ажыл-ижиниң дугайын кээп турар чагааларда бижигилээн. Бай-Тайга районнуң ыраккы «Кара-Хөл» колхозунуң экономизи, ында партия эге организациязының секретары Х. Кара-оолдуң чагаазында: «СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир бистиң колхоз күрүнеге эът садарының чартык чыл планын 117,8, сүттүүн 130 хуу күүседип, съездини күш-ажылчы белектиг уткаан. Колхозчулар чедип алганынга ооржургавайн, оондаа эки ажылдаар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжында калбаа-биле хаара туттунган» дээн. Чоннуң күш-ажылчы чедиишкиннерин йөрээген, оларның чалгынналган тура-соруун илереткен ындыг чижектиг чагааларны хөйнү киирип болур.

Совет парлалга— чоннуң, партияның, күрүнениң даяныр чидиг чепсээ. Солуннуң хөй санныг бижикчилериниң редакцияга чагааларының темазы байлак. Партия болгаш чазак таарымчалыг байдалды тургузуп келгенинден совет кижилер ада сагыш салыышкында бүргеткен. Ынчангаш ам олар ажылдаарынга, чурттаарынга шаптыктыг четпестер-биле эптешпестер.

Чыл эгезинден бээр редакцияга келген чагааларның аразында шүгүмчүлелдер база бар. Эрткен үеде үнген солуннарның арыннарынга шүгүмчүлелдиг чагаалар база парлаттынган. Солуннуң редакциязы шүгүмчүлелдиг чамдык чагааларны чер-черде партия, совет, хөй-иитии организацияларының кичээнгейинге киирген. Ажылдың кандыг-даа адырында азы чоннуң амыдырал-чурттал газында бар четпестерни иитии күш-биле чайладыры бистиң кол сорулгавыс болур.

Оя чугула херектиң бисте байдалы кандыгыл? Илереттинген четпестерни чайладып, оон чогуур түннелди кылып, боттуг хемчеглерни ап турар черлер чок деп болбас. Сөөлгү үеде Таңды болгаш Кызыл, Улуг-Хем районнарның партия, совет органнарының, ажыл-агый удуртукчуларының адрестеринге барган бижиктерге долу, тодаргай харыыларны редакция алган.

Таңды районнуң белеткел конторазының ажылында четпестерни илереткен шүгүмчүлел март 11-де солунга парлаттынган. Районнуң белеткел конторазының директору М. Козленков илереттинген четпестерниң талазы-биле чогуур хемчегни алганын редакцияга дыннаткан. Шүгүмчүлелдерге ынчаар дыннангыр харыылап, иитии күш-биле четпестерни чайладырын оралдажып турарынын ындыг эки чижектериниң ам-даа ховарын айтыр апаар.

Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тожу районнарның партия, совет организациялары солунга парлаттынган болгаш парлаттынмаан шүгүмчүлелдиг чагаа, бижикти тоомчага албайн турар. Ол ышкаш солун негелдезинден дүрген-не адырлып алырын болаан, эренгей бижиктер чорудар черлер база бар.

Тес-Хем районнуң төвүнде ээлиг, ээ чок ыттар көвүдээнин илереткен чагааны редакция алгаш, ажылчы чоннар депутаттарының Самагалдай көдээ Совединге дыннаткан. Көдээ Советтиң күүскомунун даргазы Н. Комбуй-оол тус чагаага хамаарыштыр алдынган хемчээ билдинмес, долу эвес харыыны редакцияга берген. Четпестерни чайладыр дээш ону бүгү талазы-биле анализтээри четпес чүүлдерни болгаш аңаа буруулуг кижилерни аңаа эрттирип каар, хемчег албас чоруктарны болдурбас дээни ол деп, СЭКП-ниң XXV съезлизи айытқан болгай.

Чагааны тодарадыры дээрге-ле кижилерниң санал-оналын алыры ол болур. Ынчангаш чоннуң чагааларын партияның бедии-биле үнелеп-даа турары сл. Ажылчы чоннуң ажыл-херекчи санал-оналдарын, шүгүмчүлелдиг чүүлдерин кичээнгейлиг көөрү—совет парлалганың чугула сорулгазы.

СЭКП-ниң XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ УДАВАС ЭГЕЛЭЭР

ҮРЕЗИН БЕЛЕТКЕЛИН ШАПКЫНЧЫДАР

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң апрель 1-ге чедир медээзинден ап көөрге, республиканың ниитизи-биле 388634 центнер үрезиннерни хынап көрген, оон иштинде тарыыр шынарынга чедир арыглаваан үрезиннер 17,7 хуу, бок-чамныг үрезиннер 6,3 хуу болган.

1975 чылдың ол-ла үезинде республиканың ажыл-агыйларынга барык 473 муң центнер үрезинни белеткеп, хынаан турган, оон иштинде тарыыр шынарынга чедир арыглавааны 14,2 хуу, бок-чамныы —6,4 хуу турган. Ынчангаш бо чылгы үрезни белеткеп эрткен чылдаазындан элээн шүшпеп байдалда бооп турары үстүнде саннардан илдең-дир.

Бия-Хем районнуң чер ажылдакчылары онгу беш чылдың баштайгы чазының хову ажылдарынга дээре белеткенген. Ында 63870 центнер үрезиннерни белеткээн, оларның барык шупту-зуу бирүү болгаш иигни классты бедик шынарлыг үрезиннери бооп турар.

Тожу, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга районнарда үрезни белеткеп элээн дүвүренчиг байдалда. Ам каш-ла хонгаш, шык базырыышкыны, оон улаштыр чазын тарыыр культураларның чаштырылгазын эгелээр өй чыгап келгенде, ол районнарда үрезиннерниң хөй пуруузу тарыыр шынарынга чедир белеткеттинмээн, бок-чамы хөй бооп турар. Чижээ, Тожу районда мун центнер үрезинниң шупту-зун чаштырар шынарынга чедирбээн, бокту хевээр. Эрзин районнуң ажыл-агыйларында үрезиннерниң 60,2 хуузу, Чөөн-Хемчик районда—21,3 хуузу тарыыр шынарынга чедир арыглаттынмаан.

Тываның ий тараалаң черн—Таңдының колхоз, совхозтарында үрезни арыглаашкыны база элээн саадап турарын айтыр херек. Районда белеткээн бүгү үрезиннерден 31530 центнери, азы 39,7 хуузу тарыыр шынарынга чедир арыглаттынмаанын илереэн.

Түс-түс ажыл-агыйларның байдалын ап көөрге, «Өөк», «Сагын», «Бызыл тараачын», «Шивилиг» совхозтар үрезинни эки шынарлыг белеткеп алган. Совхозтарда бар үрезиннерниң шынарын хынап көөрге, ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозта 90,8, «Совет Тыва» совхозта—62,3, Тока аттыг совхозта—45,6, «Тыва» совхозта—52,3 хуузу тарыыр шынарынга чедир арыглаттынмаан.

Шынарның болгаш ажыктыг чоруктун беш чылының баштайгы чазының хову ажылдары бөгүн-даарта эгелээр. Чаңгыс-даа минута, шак чидирбейн тургаш, бүгү үрезиннерни тарыыр шынарынга чедир арыглаары— сонгаарладып болбас чугула сорулга болур.

Бия-Хем районнуң «Сагын» совхозунуң саанчылары болгаш кадарчылары онгу беш чылдың баштайгы чылын күш-амырлыг чедиишкиннерлиг эгелээн. Бирги кварталда күрүнеге сүт садарының планы 110,9 хуу күүсеттинген ийиктре, азы 3437 центнер эки шынарлыг сүт дужаттынган.

Малдың ажаалда, чемгерилгезин эжиктиктениинин ачызында эки көргүзүглер чедип алдынып турар. Мал ажылын хогжүдер, малдың продуктулуг чоруун бедидер дээш совхоз специалистериниң тодаргай хемчеглерни ап турарын демдеглээр херек. Ылаңгыя сүт-бараан фермаларын боторуула-чарылгаже шилчиттикени кылган ажылының түңнелинге кижилерниң сөөмүргалын бедиткен. Саап турар инектерниң чем рационну арбын. Саваң болгаш оон-даа өске бөдүүн чемнерни бус-биле ылбырадыр чымчаткаш, малга берип турар. Концентраттыг чемни инек бүрүзүнүң сүдүнүң хемчээлин барымдаалап берип турар.

Сүт-бараан фермаларының аразында малбарган чарышка төп сүт-бараан фермазының коллективин бирги квартала эки көргүзүглериниг болган. Сүт саалдазын мудулаттас дээш бо ферманың мурнакчы кадарчылары Кушкаш-оол Намчыл-оолович Байкара, Деспий-оол Базыржапович Маады кызымакнай ажылдап турарлар. Бо кадарчыларның малдап турзры 550 инээниң күшдеңгели эки, чаңгыс-даа инек ырып баксыраваан.

ЧУРУКТА: «Сагын» совхозтуң мурнакчы кадарчылары Н. Н. Байкара (солагай талазында) биле Д. Б. Маады.

С. МААДЫНЫҢ фотозу.

ШЫК БАЗЫРЫЫШКЫНЫ

Тес-Хемде «Чодураа» колхозтуң Сайгында хову турлаан ийи кижи шимеп-хласташ, онгу беш чылдың баштайгы чылының хову ажылдарын эгелээринге тураскаадаган митингини эрттирген.

Бо чылгы дүжүттүң магадылаалы тургузуп эгелээр механизаторларның митингиниинге колхоз даргазы ап Саң-Хоо, партия райкомунуң секретары ап Төигүр-оол, өскелер-даа байыр чедирип, СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң, ВЛКСМ райкомунуң Хүндүлел бижиктерин колхозта ап Аралдың удуртқан бригадага, болуп механизаторларга тывыскан. Бригада кежигүнери ол бедик шаңнал-биле техника септелгезин организастыг эрттиргенин дээш шаңнаткан.

Партия райкомунуң бирги секретары ап Дамба-Хуурак механизаторларга байыр чедиргеп, оо чылдың шык базырыышкынын бир дугаарында эгелээр үргени Белек-Баир Марчын, Василий Самдан оларга тывыскан. Ховунуң күүгүлүг машиналары шык базырыышкынынче шуужүп үнүпкен. Оларның саны 14.

Хову турлаанда столовая, чүүар-бажың, кызыл-булун ажылдап эгелээн. Механизаторларның чурттаар бажыңнарын чугайлап, чаа орун-херекселдер-биле дезээн. Хей-ыт киприкчи ишче чер ажылдыларын кыйгырып турар лозун, плакаттарны аскан. Хову турлаанда шупту 45 кижи чеде берген. Оларның 90 хуузу комсомолчулар.

К. КҮҮЛАР.

СУГГАТЧЫЛАРДА

«Дөң-Терезинь» совхоз часкы тарылага белеткеп ажылдарын доозуп турар. 1100 гектарга мал чеми культураларны тарыыр 14 трактор, анализи болгаш селякаларны техниканың белеп турарының шугумүнүн чыскаалган, хову турлаан септеп доозуп турар.

Механизаторларның ниити хүралыта бо чылын кылыр ажылдарны, социалистиг чарыштың негелделерин чугаалашкан. Бүгү культураларны суггатыг черге тарыыр. Ынчангаш 33 кижи составтыг суггатчылы звенону четчелеп тургускан, олар бо хүнүнде Элегей-Аксында шөлдерни суггарып киришкеп. Гидротехник Монгуш Часкымзактың удуртқаны 22 кижилиг бригада Хемчик үнүндеп үндүрген буганың унуп аштаа эгелээн.

Суггатчылар көдер идиккеп, дериг-херекселдер-биле бүрүн хандыртынган. Чаштырар үрезиннер белеп, оларны хоранпаа эгелээн.

Х. МОНГУШ.

АПРЕЛЬ 17 — КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ШУПТУ ЧАҢГЫС КИЖИ ДЕГ АЖЫЛДААР

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болганынга турасиаатқан Бүгү-авиелдиң коммунистиг субботниктиг эрттирер дээн москвачылардың патриотчу эгелээшкинниң Каа-Хем районнуң «Бурутгаар» совхозунуң ажыл-ишчилери ийин-биле түүлдүгүүшүп, детискиннер.

Апрель 17-де бедик будурүкчүдүт ажылдарын совхозка болган хуралдың киржикчилери шиитпиргеен. Ажыл-агыйының директору Афанасий Андреевич Мусинниге удуртқан субботник эрттиреринің штабы графигти чогаадып турустаан хынамчалыг тодарадып эгелээн.

«Кызыл субботаның» хүнүнде совхоз будурүлгезиниң ямзы-бүрүү адырларынга 290 кижи ажылдаар. Олар ол хүн 2800 рубльдиң продукциязын бүдүрер. Механизаторлар ховуларлерге ажылдап хүнээзин 500 гектар черниң шыгын баярар, тудугчулар 20 кубометр дилиг материалдарын белеткээр.

Совхозтуң ажыл-ишчилери ажылдаан акшазындан 900 рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидер.

• • •

Республиканың хереглекчилер иитилелиниң автотранспорт конторазының чолаачылары, ажылчыпнары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаавчылары күш-ажылдың байырлалы — коммунистиг субботник хүнүнде чаңгыс кижи дег ажылдарынга белеткенип турар. Ол хүн боттарының бедик будурүкчүдүт ажыл-ижи-биле демдеглээрин олар хуралынга шиитпиргеен.

Субботникке шупту 190 кижи киржир болгаш 70 автомашина ажылдаар. Чолаачылар 200 тонна ямзы-бүрүү баараашарны республиканың районнарынга сөөртүп чедирер. Дыка хөй чолаачылар боттарының кемнап алган кывар чүүлү-биле рейстерни кылыр.

Коммунистиг субботник хүнүнде 2500 рубльдиң продукция будүрерн кордүгеп. Ол хүн ажылдаан акшазындан 400 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

М. ОЮН.

ДАШТЫКЫДА

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

ПРАГА. ЧКП-ниң XIV съездизиниң соонда партияның ажылының болгаш иитилелдиң хогжүдезиниң дугайында отчёттуу, 1976—1980 чылдарда ЧССР-ниң экономиктиг болгаш социал хогжүдезиниң Директиваларын ЧКП ТК чүгаалажып көргеш, чүүлдүг деп хүлээп алганын пленум болган дугайында дыңнадыгда айытқан. Отчёттуу, илеткелди болгаш Директиваларны ЧКП-ниң апрель 12-де ажыттынар XV съездизинге чугаалажып көөрү-биле киирер.

ЛИВАН

БЕЙРУТ. Ливанда иштики политиктиг байдал мурнундагы шыкаш нарын бооп артынаан. Тайбыңчыдыга дугайында дугуржулганы ёзугаар национал-патриоттуг күштериниң каттышкан отрядтары-биле барыын үзелдиг партияларның чөпсектиг көзектериниң аразында калбак дайылдажымышкынар соксаан-даа болза, пайысылалдың төп районнарында сайгарлер хелбяшаан турар.

Апрельдиң алдынгы хүнүнде 30 ажыг кижи өлген.

Барымн партиялар тайбыңчыдылганы боттарының дайынчы отрядтарын катап чөпсеглээрнге ажыглап турарын депшиглелиг солуннар демдеглеп турар. «Ап-Нидаа» солуннуң дыңнатканы-биле алырга, барыын үзелдиг партияларга чоруткан чаа боо-чепсек Джунния портта чедип келген. Оларның аразында 40 тапк болгаш куйктыг машиналар бар бооп турар. Ливанның политиктиг ажылдакчылары парламент хуралын эрттирерните таарымчалыг байдалды чедип алыр дээш чугаалажымышкынарны кылып турар. Парламент хуралы чаа президентиниң хуусаа бетинде соңгуллаазын эрттирери-биле конституцияга эдилгени кылыр ужуруг.

АРГЕНТИНА

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентинада байдал парын болбушаан турар.

Чаа эрге-чагырга черлери боттарының чарлааны «национал эде организастаашкынын» боттандырып эгелээн. Кризистеке туттурган экономика айтырыгларынче улут кичээнгейин салып турар. Күрүне албан-хаавчыларының саның кызырарын, үндүрүт-дадывырларны, улгаттырарын болгаш ажыл телевизирин чаңгыс денгеле тутпушаан өртектерин бетидерин көрүп турар.

Күш-ажылдың Бүгү-ниити Конференциязын болгаш ол чугула 12 национал профсоюзтерин шериг эрге-чагыртазары контрольдавышаан. Ажыл соксадышкынны кызырып хорун каан. Оон-биле чергелештир ажылчыпнарга ажыл төлевизирлиг минимумуның ажылдаа үнген таварыгага телевизирлиг дугайында, пенсия алыр эрге дээш еске-даа магадылалларның хевээр артканын хунта чарлаан.

Политиктиг партияларның ажылын соксадыр дугаймда шиитпир ам-даа күштүг бооп турар.

Оон-биле чергелештир кедергей барыын болгаш чөөнзүргей организациялардың үзүк-соксаал чок террорлуг үүлгедишкиннериниг удур демпсел үзүк шиитпирлер.

КЫДАТ

ПЕКИН. ККП ТК-ның Политбюрозу Тиньаньмэнь шелге болган «контрреволюстуг үүлгедишкинниң» болгаш «Дэн Сяо-пиниин сөөлгү үезе чурум-сагылгазын» чугаалажып көргеш, дыннадыгда айытканы биле алырга, Дэн Сяо-пин дугайында айтырыг антагонистиг байдалдыг чоруудаэ чедир оскен» деп саналының дугайын ында чарлаан. Политбюро Мао Цзедуңнуң саналын ёзугаар «Дэн Сяо-пинии партияның иштики болгаш даштыкы-даа бүгү албан-хүзээлелериниң лүжүрер» деп шиитпирин үндүрген.

Ол ышкаш Политбюро ККП ТК-ның даргазының болгаш КЧР-нуң Күрүне чөвүлелиниң премьериниң албан хүзээлелерин Хуа Го-фэңниң аазаарының дугайында шиитпирин база хүлээп алган.

ЧАА-ЧАА БЕДИКТЕРНИ ЧЕДИП АЛЫР ДЭЭШ

● СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин районнарның партия активтериниң хуралдары бүрүн чүүлдүзүнүп, оларны күүседиринге долу шиитпирлиин илергейлеп турар ●

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары улуг кичээнгей-биле өөренип, танышып турар. СЭКП ТК-ның Чингине секретары аш Леонид Ильич Брежневтиң съездиге ТК-ның Отчёт идектелин болган съездиниң шиитпирлерин чугаалажыы корүп, өөренишаан, чөөн-хемчикчилер партияның иштики болган дашткы политиказын, СЭКП ТК-ның, оон Политбюрозунуң хей таламыг ажыл-чорудулгазын чаңгыс ак-сеткилдиг чүүлдүзүнүп, оңгу беш чылда боттарының мурнунда соруглаларны тодаралып турар.

Бо дугайын Чөөн-Хемчик районнуң партия активинин хуралынга илеткедчи — партия райкомунуң бирги секретары **Н. С. Бойду** болган санал берген эштер улуг кедүрүүшкүн-биле чугаалаан. Ол хуралга «СЭКП-ниң XXV съездизиниң түүнелдери болган районнуң партия организациязының соруглаларының дутайында» айтырыгны чугаалашкан. Бүдүрүлгенин ажыктыын улам ылай бедидер, бүгү ажылдың шынарын экижидер, күш-ажылды организастаарын сайзырангайжыдар, чарыдаттынып турар акша-харагдаган эп-не- хей эгидиишкинни алыр, күш-ажыл болган материалдыг курлавырларны чөп ажыглаар талазы-биле тодаргай чугаа партия активинин хуралынга болган.

Оңгу беш чылда ажылчы чоннарның мурнунда калбак перспективалар ажыттынган, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйның хөгжүдүнүнүң кол угланышкыннары» совет кижи бүрүзүнге дорт хамаарылгалыг. Шинчээн ол улуг соруглаларны боттандырар дээш улам эки, улам бүдүрүкчүлүг ажылдарын хуралдың киржикчилерин илергейлээн. Районга мал бажы 1980 чылда 270 мүнгө, оон иштинде бода мал 18 мүн ажыг, шээр мал 246 мүн баш чедер. Эът, сүт, дүк, тараа бүдүрери алдап ковудаар. Тоску беш чылга деңнеэрге оңгу беш чылда күрүнеге эттиг 11,2 хуу, сүттүг 8,1 хуу, дүктүг 12,8 хуу хойлуг садар. Бо чылын ажыл-агыйлар күрүнеге 3500 тонна эттиг, 2600 тонна сүттүг, 390 тонна дүктүг, 3000 тонна тараалыг садарын хүлээнгей.

Съездиниң материалдарын пропагандалаар, саддынган соруглаларны күүседир дээш партия организациялары ажылчы чоннарның ортузунга партийзин политиктиг, организастыг ажылды улам идепкейжиттеп. Съездиниң материалдарының талазы-биле алды мун кижиге 100 ажыт лекция номчуттуруглан. Ол чугула документилерни политөөредилгенин бүгү хевирлеринде өөренирин организастаан.

Ниитининң малын хүр-чаагай кыш ажырар, оңгу беш чылдың бирги чылының улус ажыл-агый планнарын долдур болган ажыр күүседир дээш чаржып турарларның хураалеңи өзүп турар. Ажылчы чоннарның бедик кедүрүүшкүнүнүг күш-ажылдың түүнелинде район бо чылдың бирги кварталында сүт бүдүрер планын, күүрнеге сүт салар онаалдазын чедишкинниг боттандырган. СЭКП-ниң XXII съездиэн аттыг, «Большевик» совхозтарлыг, «Искра» колхозтуң сүт-бараан фермаларының коллективтерин эки ажылдаан, «Искра», «Октябрь 30 чылы» колхозтар, СЭКП-ниң XXII съездиэн аттыг совхоз сүт садарының квартал планын күүсеткен. «Искра» колхоз төрүүр чүс хойдан-на 97 хураганы алган. Сүт саалдазының, чаш хураганнарны камгалап алырының талазы-биле бедик көргүзүглүг болган хойлулар, саалчылар, сакманчиктер районда хей. Ол ышкаш районнуң чөкүүн амыдырал хандырылга комбинады, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң Чадаана участогу болган өске-даа будүрүлгедер бирги кварталда багай эвес ажылдаан.

Кылынган чүүлдерин анализдеп, чедишкиннерин демдеглевишаан, чамдык партия, совет органнар, ажыл-агыйларның удурутукчулары болган специалистери үлегшүр болган кодаа ажыл-агый будүрүлгезинин дүрген озуктезинин бар аргаларын ам-даа кошкак ажыглап турарын партия активинин хуралынга демдеглээн.

Мал ажылын интенсификастаар талазы-биле ажыг чепес тургустунган. Эрземнин чедишкиннерин болган мурнакчы дуржулганы шилгедир ажыл кошкак. Будүрүлгенин ажыктыын, продукциянын мынарын экижидер дээш демисел чогуур деңнелде тургустунмаан.

Мал оолдаашкынында байдал таарыңчалыг эвес, чаш малдың хөрамчазы чамдык ажыл-агыйларда хей. Малдың олуп-хоразы, ону оорга алдыр, самчыгдаар, чидирер чорукпар ам-даа эвээш эвес. Бирги кварталда 629 бода, 3833 хей, ошку алген. Оон аңгыда ажыл-агыйларда дудагдаан малдар бам хей. Ылангыя «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл», СЭКП-ниң XXII съездиэн аттыг совхозтарда хей мал олуп-хораан болгаш самчыдаттынган.

Часкы хову ажылдары чөокшулаан. Ындыг түрбүже белеткел багай. Тракторлар сентээриниң планы 83 хуу, кодаа ажыл-агыйның чажыдаш машиналарын сентээриниң планы 85 хуу күүсеттинген. Хереглезе чогуур үрезиниң 50 хуузун чажар шынарыны чедирген. Ам-даа 2000 тонна үрезин хереглеттинип турар.

Чемнинчилге сооргулгезин, үрезин хорапнаашкыны, хову турлагларының септелгези чижектиг ажылдарны организастап чорудары негеттинип турар. Дүжүүт бедидерниң агротехниктиг негеделерин шыпкы сагыыр, суггаттыг черлерниң ажылгалаш эжиктер, чер ажылының культуразын бедидер талазы-биле ажыл районда ам-даа чогуур деңнелге четпейн турар. «Большевик», «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездиэн аттыг совхозтарда суггаттыг черлерниң ажылгалы кошкак.

Бо болгаш өске-даа чугула айтырыгларның дугайын район баштаар черинин даргазы **Д. Сат**, СЭКП-ниң XXII съездиэн аттыг совхозтуң директору, партияның XXV съездизиниң делегады **Т. Пичен-оол**, «Сельхозтехника» салбырының эргелекчизи **В. Вологин**, «Искра» колхозтуң баштаар черинин даргазы **Д. Насын-Дорму**, районо инспектору **Ш. Доңган** олар болгаш өскеде эштер санаалынга чугаалаан.

— Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш малчыннар кызымаккай ажылдап, социалистиг чарыштыг калбартканнар — деп, «Сүт-Хөл» совхозтуң хойжузу **Б. Түлүш** чугаалаан, мал ажылының байдалын эреңгейлеп көөр черуктуң барын шынгыы шүүмүлээн. Шинчээн малчыннарның ажылынга, ажыл-агыйларның специалистеринге боттуг дуза чедиреринге райкүүскомнуң кодаа ажыл-агый эргелелиниң специалистеринин кичээнгейин ол угландырган. Ылангыя Шеледе хей кодан хойнуг бригадага «Сүт-Хөл» совхозтуң зоотехниктери, мал аччылери ховар малчылар боон турар. Ол боданнарда малдың янзы-бүрү аарыгларынга удур тарышкын, малчыннарның салыг хандырылгазы чижектиг ажылдарны кичээнгейге албайн турар.

Партияның съездизиниң материалдарын пропагандалаар талазы-биле ажылды калбартпышаан, партия, совет болган өске-даа хей-ниитин организациялары чон ортузунга идепкижизидилгелиг, масса-политиктиг ажылдың бүгү чепсээн ажыглаарының чугулазын актив хуралынга айыткан. Ол ышкаш улус өөредилгезинин, кадык камгалалының ажылдакчылары оңгу беш чыл планын күүседиринге улуг салыышкынын киирер.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары **Д. К. Ооржак** партия активинин хуралынга киржип, чүве чугаалаан. Районнуң амыдыралында чугула кол айтырыгларга ол доктаагаан.

Хуралдың киржикчилери партияның даштыкы болган иштики политиказын, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин ынаа-биле деткээннер. Оны чайгылыш чокка боттандырарынче утланган доктаалды олар хүлээп алганнар.

• • •

Ол хуралга СЭКП обкомунуң секретары **Д. К. Ооржак** тоску беш чылдың хей болук мурнакчыларынга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктерин база республиканың алдарлыг аттарының херечилелдерин тывыскан.

М. СЕВЕН.
«Шынның» корреспондентизи.

МӨҢГҮН-ТАЙГА

Мөңгүн-Тайганың ыракы малчыннар коданнарындан болгаш суурлардa будүрүлгелерден, албан организация чөрлеринден коммунистер район төвүнге болуп эртken партия активинин хуралынга чыглып келген. Олар аңаа СЭКП-ниң XXV съездизиниң түүнелдерин болгаш оон шиитпирлерин боттандырары-биле холбаштыр районнуң партия организациязының сорулгаларының дутайында айтырыгны чугаалашкан. Партия активинин хуралынга бо айтырыг талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары **О. Н.-С. Шагдыр-оол** кыпган.

Ыракы Мөңгүн-Тайганың коммунистери, бүгү ажылчы чоннары, бүгү чурттаазы ышкаш, төөгүлүг улуг шуулган — СЭКП-ниң съездизиниң ажылын аажок улуг кичээнгей-биле хайгаарап, аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Брежневтиң кылганы СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелинде айыттынган чүүлдерин болган түүнелдерин, съездиниң өске-даа документилерин бүрүн долузу-биле чүүлдүзүнүп, съездиниң шиитпирлерин болгаш оңгу беш чылдың планнарын күүседир дээш чаа-чаа күш-ажылчы үүле-херектерни будүрериңге долу шиитпирлиин чаңгыс үн-биле илергейлээн.

Районнуң колхозтарының малчыннары амгы үеде кыштаглаашкынны хүр чагай доозар дээш бүгү күжениишкиннерни салып турар. Бо хүннерге чедир төрээн хойнуң чаш хураганнары коллуунда бүрүн камгалап алдынган. Олза бүгүнүң дугайын актив хуралынга санал берген эштер: «Малчын» колхозтуң мүрнакчы хойжузу **Т. Дамдын**, «Мөген-Бүрен» колхозтуң чолаачызы **С. Дорму**, ол-ла колхозта партком секретары **С. Хованыг** болгаш өскелерде тодаргай чугаалаан.

Партия активинин хуралы XXV съездиниң айтыышкынналарынга дүүштүр районга мал ажылын хөгжүдүнүнүң перспективалыг айтырыгларынче, партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин улам бедидеринин эргежок чугулазынче улуг кичээнгейни салган.

Мөңгүн-Тайганың партия активинин хуралынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдөлиниң Даргазының оралакчызы **К. С. Шойгу** киржип, чүве чугаалаан. Съездиниң ажылынын, аңаа хүлээп алган шиитпирлериниң, оңгу беш чылдың соруглаларының дугайынга ол тодаргай доктаган. Оон ангыда ол мал ажылында чамдык четпестерни айыткан, малдың уксаазын экижидериниң, аңаа чем баазаны тургузарының дугайын болгаш съездиниң шиитпирлерин, оңгу беш чылдың онаалдаларын күүседиринге партия организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедидеринин эргежок чугулазын айыткан.

СЭКП-ниң XXV съездиниң ажылынын түүнелдерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш **Л. И. Брежневтиң** кылганы Төп Комитеттиң Отчёт илеткелинде айыттынган чүүлдерин болгаш түүнелдерин бүрүн долу чүүлдүзүнгөн, оңгу беш чылдың болгаш оон баштайгы чылының планнарын боттандырар талазы-биле хемчегларни айыткан доктаалды актив хуралы хүлээп алган.

Улус судунуң соңгулдаларынга

у т к у ш т у р

УЧАСТОКТАР БЕЛЕН

Районнарның болгаш хоорайларның улус судыларынга соңгулдаларга белеткел Кызыл хоорайда бүрүн дооступ турар. Соңгулда участоктарының кежигүннери болгаш хой саңыыр агитаторлар апрель 11-де соңгукчуларны хүлээп алырының сөөлгү дугуржулгазын кылып, участоктарны белеткээн.

Апрель 5-те Кызыл хоорайның улус судыларынга соңгулда төптөринің бирээзи — ДОСААФ Тыва обмомунуң бажыңында дутаары чедиг агитпунктуга ол пунктуга хамаарыжып турар агитучастоктар удуртукчулары болгаш партия эге организациларының секретарьлары чыглган. улус судыларынга соңгулдаларының түүнел белеткелдеринге хамаарышкан айтырыгны чугаалажып корген. Агитпунктуның эргелекчизи О. К. Намчылак чыыганнарга соңгулда мурнуңуң кампаниязынга агитколлективтерниң кайчаар ажылдаапын, соңгулдага чедир арткан хүннерде агитатор бүрүзүнүң чорудар ажылын чугаалаан болгаш ол округтан хоорайның улус судьязынга кандидат В. М. Макаровтуң допчу намдарыбиле оларны таныштыргаан.

Чуртталга-коммунал ажызагый министерствозунуң АТБ-зинин, «Транссельхозтехника» АТБ-ниң, «Востоксантехмонтаж» участогунуң, республика типографиязының, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдөлиниң АТБ-зинин, Енисей пароходствозунуң Кызылда район эргелелиниң, Кызылдың № 4 школазының, ДОСААФ обкомунуң агитколлективтери соңгучуларга чалаалгаларны тарадып чедирген болгаш соңгулда чурумунуң дутайын чугаалап берип, тайылбыр-массалыг ажылдарны чорудуп турар.

Ол-ла хүн Кызыл хоорайның улус судьязынга соңгулда чорудар дутаары өөс соңгулда участогунуң кежигүннериниң хуралы болган. Анда соңгулда участогунуң даргазы Н. Г. Потехин участок кежигүннериниң тус-тузунда кылыр ажылдарны тодаралып, соңгукчуларның дандыын алфавит аайы-биле хувааганын дыңнаткан болгаш ол хүн соңгукчуларны агитаторларның эзчегліг дежурныйлаашкынының аайы-биле хүлээп алыр чурумун тайылбырлап берген.

Хоорайның улус судунга соңгулда талазы-биле № 8 соңгулда участогу бодунуң соңгукчуларын апрель 11-де хүлээп алырынга бүрүн белеткелдиг.

БИСТИҢ КОРР.

Кандидаттар-биле ужуражылгалар

• • •

Төөгү район судунга соңгулда талазы-биле соңгулда округундан улус судьязынга кандидат эш В. К. Морозов-биле соңгукчуларның ужуражышкын хуралы «Тоора-Хем» совхозтуң Май 1 салбырынга болуп эрткен. Кандидаттың бүзүреттирген кижиэн СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация киздизиниң эргелекчизи Б. Сарыглар илеткел кылып, кандидаттың ажыл-амыдыралын чыыганнарга таныштырган.

Ий суурнуң чурттакчылары судьяга кандидатка чагыглырын берип, апрель 11-де кандидат эш Морозов дээш бадылаашкынын бээрин бүзүреткен.

Д. АЙЫР-САНАА.

Өөвүр районнуң улус судунуң судьязынга кандидат В. Д. Кулар-биле Кызыл-Тей суурнуң соңгукчуларының ужуражылга хуралынга суд соңгулдаларының дугайында илеткедди бүзүреттирген кижи СЭКП райкомунуң секретары Б. Монгуш кыпган.

Ужуражылга хуралынга санал берген соңгучулар улус судьязынга эш Кулларның кандидатуразын бир эп-сеткилдиг детківишаан. соңгукчуларның мурнундан чагыглар берген.

О. ДАЛБЫЙ.

«Шынның» материалдарының

и з и-б и л е

АЙТЫРЫГНЫ КӨДҮРГЕНИ ШЫН

Бо чылдың март 11-де үнген солунга «Алгы-кеш курлавырын төп ажыглаар» деп эгелиг эштер Строганов, Петрунек оларның материалдары парлаттынган. Республиканың Чөөн-Хемчик. Таңды районнарында ажыл-агыйлардан болган чөпден эки шынарлыг алгы-кеште хүлээп алыр талазы-биле чогуур негелдеге чедир ажылдавайн турарын оларның кайызында-даа бижээн.

Чөөн-Хемчик райпозунуң белеткел конторазының директору эш Прокопсиконуң туе чүүге хамаарыштыр биске бижээни:

Бижиттинген материалды коллективке сайгарып, илерээн четпестерни чайладырының хемчегларининң дугайында чугаалашкан.

Ажыл-агыйларда алгы-кеш чыып турар харыысалгалыг кижилерниң семинарын эрткирген. Анда алгы-кеште хүлээп алганда баштайгы ажылдан кылыр хемчеглерни өөредип, чиг-этти чогуур үезинде дужаарын айыткан.

Хоорай, суурлар, чурттакчылыг черлер, фермалар болган малчыннар турлагларын машиналыг, тергеглиг кеширининг тускай графигин тургускан. Алгы-кеш аймаан эки шынарлыг кылдыр ажаан кадагалаарының, оңу чогуур үезинде дужаарының дутайында тайылбыр ажылын чер санында чорудуп турар.

КЕЗЕМЧЕНИ ОЛ ХҮЛЭЭР

Бистиң черде Дырыш Кызыл-оол деп аныяк кижи кайда-даа ажылдавас, автолавкаларда ушкажыпкан аалдар кезип, арагалаш чорун турар. Ол эйирип алгаш улус эттээр, өске-даа төлеп чок ажыл-чаңдыг. Оңу томаартыр үе келген деп, Улут-Хем районда Ждавов аттыг совхозтан редакцияга келген чагаадаа бижээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының Хендерге кодаа Совединиң күүсекчи комитединиң дартазы Т. Монгуштуң редакцияга дыңнатканы:

Авторнуң бижип турары чын. Кодаа Советтиг талалыдан Д. Кызыл-оолду кижизидериниң арга-хемчегларын нааш удаа алган болгаш райкүүскомнуң иштики херектер кылдызынге оон төлеп чогуп каш удаа медээлеп, оон адырга чогуур документилерни берип келген.

Бо бүгүнүң түүнелинде Дырыш Кызыл-оол аңгы үеде хорутдалда киргеп. Үүлгеткен хөрээ дээш кеземчеп ол хүлээр апаар.

Төлептиг харыы

Чаа беш чылдың баштайгы чылының база бир дүжүү — малдың чаш төлүн камгалап ап турар бо харыысалгалыг үеде «О. Шынаа» совхозтуң администрациязы организастыг хемчегларни ап чорутkан. Ылангыя СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын малчыннар ортузунга пропагандалаар ажылды партия организациялары кадбарткан.

Мал төлүн менди ажаан алырының шалычы айын чарлаан. Малчыннарның ортузунда кадбарган социалистиг чарыштың негеделерин кажыдан кылташ. Мурнакчы малчыннарны, болгаш сакманчыларны мактап-шандаары-биле 50-деп 100 рубль чедир шандалды тургускан. Малчыннарга шеф ажылын организастаарын совхозтуң Ира Левая удуртукан керээжениң бир чөвүлели эки чорудуп түүлээр.

Аас чорутkан хемчеглерниң түүнелинде совхозтуң хойжу бригадаларының малчыннары 6628 хураганы менди камгалап алган, ынчалаа-даа, олар ам-даа 7 мүн ажыг төрүүр хойнуң чаш төлүү камгалап алырын уламчылап турар. Амгы үеде дорт хойжу бригаданың чедип алган киргүүлерни колдуунда деп, чаш малдың чидирин эртken чылгызыктан эзээн боон турар.

Боттарының эрес-кежээ ажылы-биле иштин соруглаңы күүседирээрге улуун киришкирлиг турар шалыпчылар хей. 200 чедир хураганны остүрүп турар сакманчыларга Аңаймаа Янчык, Ирина Араажы, Роза Самаа болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

«О. Шынаа» совхозтуң малчыннары 60 чылдың соруглаарын чедишкинниг шиитпирлеп, оон-биле партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге төлептиг харыылаар.

О. ЧИЧИМИТ.

Сүт продуктулар делгээ

Тываның сүт комбинады будүрүп үндүрген сүт продуктуларының делгелгезин чөвүта чаа организастап эрттирген. Аңаа 3.9 болгаш 30 дугаарлыг магазинлер киришкен.

Ук делгелгеге киришмен чоннуң хей нуруузу боттарының ажыттыг саналаналарын бергизээн. Чижээ, Ада-чурттуң Улуг дайынының киришкинчилери О. В. Иванченко, В. В. Компеев олар делгелгениң амыктыын, аңаа киргеп сүт продуктуларының шынары кеззеде бо хире бедик турарын мүүзээннер.

• «Кызыл-тудуг» эргелелиниң ажылачыннары быштан аймаан, төөрөгтү, сливкаларны шкөлэлер буфеттеринге үргүлчү киирип турарын саналаваннар.

В. ЧИХАЧЕВА.

ЧУРУКТА: сүт заводунуң будүрүп үндүрген продуктуларының шынарын киргеп делгелге үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

МАГАДЫЛААДЫҢ ЭГЕЗИ

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедишкинниг боттандырар, чаш малды менди камгалап алыр болгаш кыштаглаашкынны организастыг эрттирер дээш Өөвүр районнуң хойжулары эрес-шүдүргү ажылдап турар.

Сөөлгү үеге чедир районда ниитинээ-биле 26280 хураганны, азы эрткен чылдың ол-ла үезинде турганындан 6857 хураганы хойнуң менди камгалап алган. Хойжу бригадалар эразында социалистиг чарышка «Коммунизмче орук» колхозта Юрий Дагба бригадазын Бора-Шайда бригада төрүүр чүс хойга онаалтыр чүс хураган камгалап алгаш, бирги черде чорун турар.

Ниитининээ-биле районда бо чылгы көргүзүг эки. 1975 чылдың бо үезинде районга чүзе беш малчын төрүүр чүс хойдан 85-тен 108 чедир хураган алган болаа, ам бо көргүзүгнү 11 хойжу чедип алган.

Төрүүр чүс хойга онаалтыр «Кызыл тук» колхозта Ооржак Дертей — 108, Ооржак Хүндероол — 99, «Коммунизмче орук» колхозта Василий Доржу — 104, Кара-оол Бөвең-оол — 101, Монгуш Намбар-оол — 103, Монгуш Сендеп — 102 хураганы чүс-тузунда менди ажаан ап, мурнакчыларның одуруунда киргеп.

Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр, малчыннарга материалдыг болгаш моралдыг детківичени күштелдирер соруда-биле партия райкомунуң бюрозу немелде хемчеглерни ажылдап кылган, ажыл-агыйларның хойжу бригадаларынга район төвүнүң организацияларын быжыглаан, олар малчыннар кыштаглырынче комплекстиг үүшүкүннерни кыпкын, оларның кажаа-хораазының иштин коптарып, аштап, партияның XXV съездизиниң материалдарын оларга улам ханы таныштырары-биле лекция, беседаларны эртирип, кино, концерттерни көргүзүп турар.

Оон-биле кады малды сугбиле хандырарында четпестер бар. 6 кудук ажылдавайн турар, сут сөөртүр машиналарны четче ажыглавайн турары четпес. «Кызыл тук» колхоз, «Торгалыг» совхоз сут сөөртүр машиналарны шын ажылгавайн турар.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылының чугула соруглаларын эрестиг күүседип будурунун магадылаады Өөвүрүнүң хойжуларында тургустунган.

Х. МОНГУШ.

ЧЫЛГЫЧЫДА

Кара-оол Лопсанович Ак «Тоора-Хем» совхозтуң хоочун ажылчыннарының бирээзи. Ол Тежуга башгайгы колхоз тургузуушкунунга идепкейлиг киржип, 1958 чылга чедир удут, суур кылчын келген.

К. Ак бызанчылаарындан хосталган мал ажылынче шилчээн. Тоску беш чылдың дургузунда малчын Кара-оол Лопсанович шудургу ажылдан, төрүүр чүт беге онаалтыр 70-деп куду эвес кулунну чыл бүрү ап келген.

Ол кады ажылдап турар эштери чылгычылар Алексей Доглаамай, Илья Седенбаа-биле кааргаң малын салбыр товуп-деп 200 ажыг километр Ак-Суг тайгазының чүм оъдунга чылдың-на семиртип ап келгеннер. Ам оларның кедан чылгыны Чиваш хеммин шыналында хүр кыш ажып турар.

Кара-оол Ак совхоз будүрүлгезиниң мурнакчыларының одуруунда. Ол Ий кодаа Совединиң депутады. Депутат соңгуткан округтуң соңгукчуларынга доктаамал отчёдун берип турар. Оон округтуним соңгукчулары шуптү будүрүлгеде хаара туттунган ажылдап турарлар.

А. ДМИТРИЕВ.

ТЕХНИКА СЕПТЕКЧИЛЕРИНГЕ

«Техниканы шынарлыг септээри — хүннүң кол айтыры» деп темага номнар делгелгези республиканың Пушкин аттыг библиотеказының кодаа ажыл-агый салбырында ажыттынган. Делгелгеде киргеп номнар чүгле септекчилерге эвес, харын кодаа ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга солун болгаш ажыктыг. Техниканы шынарлыг септээринге хамаарышкан чамдык номнарның кыска домчуладын көрээли.

К. А. Ачкасовтуң «Кодаа ажыл-агый техниказын чаа депшилгелиг аргалар-биле септээри» (Москва, 1975 чылда үндүрген) аттыг ному колхоз, совхозтарның тускай эртемниг-техниктиг ажылдакчыларынга, септекчилерге тааржыр кылдыр парлаан. Септелге мастерскаяларынга технология дериглерин тургузарын, дериг-херекселдерниң тус-тузунда тайылбырын, херексел бүрүзүнүң техниктиг характеристиказын, оларны тааржыштыр тургузарын, кыза, канчаар хереглээрин, өске-даа чүүлдерни долу тайылбырлап бижээн.

«Кодаа ажыл-агыйның чаа машиналары» (Минскиге 1975 чылда үндүрген) номда 1971—1975 чылдарда кылган чаа машиналарның характеристиказын бижээн. Номда хөрээн ажылдаң кылыр, кодаа ажыл-агый культуразары олуртур, ол ышкаш үнүштер камгалап, ажылдан кылыр өске-даа машиналарның дугайын тодаргай бижээн. Ол ышкаш үстүнде машиналарның кайызында кандыг чаа өскерилгелерни киргенин, септелге, үезинде оларны канчаар септээриниң сүмелерин бижээн.

«Кодаа септекчиниң справочниги» деп номда техниканы септээринин мурнакчы дуржулгазын чыып бижээн. Ук номда септээр, техниканы чазарының, оларны чыып, септээринин депшилгелиг аргаларын, четпес кезектерни тывазының, орнаш-солуурунуң янтыг аргаларын айыткан.

Ю. П. Попов болгаш Ю. Г. Полудяхтың **«Тыва АССР-ниң кодаа ажыл-агыйынга машина-трактор парыгын ажыглаары»** (Кызылга 1974 чылда парлап үндүрген) номунда ажыл-агыйларның машина-трактор парыгын ажыглаарының дугайында тодаргай сүмелерни берген.

Пушкин аттыг библиотеканың кодаа ажыл-агый салбырында септелге ажылдарынга хамаарышкан өске-даа хөй-хөй номнарны делгээн. Кодаа ажыл-агыйның бүгү ажылдакчылары, тускай эртемниглер, септекчилер анаа кээп, боттарынга тааржыр номнарны бижидип ап, үнелиг арга-сүмелерни ап болурдар.

Н. ТАМДЫҢ,
библиотеканың кодаа ажыл-агый салбырында улуг библиограф.

НОГААН ШӨЛДЕРДЕ ЧАС

АБХАЗ АССР. Ачигварның шай өстүрер совхозунда часкы амылдар эгелээн. Одуруглар аралын механизастыг болбазырадырын, шай үнүштерин дескилей кезерип, оок-биле нады нада берген бүрүлерни кыстырар шай белеткээринге амыглаарыбиле чыырын дүрген темпилер-биле чөрудуп турар.

Ачигварның шаймылары социалистиг чарышты калбартпышаан, бо сезонда нуриеге 4 муң тонна соргтуг бүрүлерни дужаарын хүлээнген, ол — пландан 400 тонна хөй.

ЧУРУКТА: шэй үнүштериниң бүрүлерини механизастыг дескилей кестирип турары.

И. ЧОХОНЕЛИДЗЕНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГАЛАРНЫ КАЛБАРТЫР

Бай-Тайга районнуң хереглекчилер ниитилелиниң хуучудар төлөлекчилериниң хуралы чоокта чаа болуп эрткен. Анаа райпо башчаар черинең болгаш ревизия комиссиязының отчеттарын дыннап чугаалаткан.

СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарында ажылчы чонларның материалдыг болгаш культурулуг дениелиң бедидеринче чиза кичээнгей салдынган. Бо чугула сорулганы боттандырарынга чугула роль садыг организацияларынга онаажып турарын ол документтерде тодаратқан. Шынчаагаш хуучулар төлөлекчилериниң хуралынга илеткел кылган болгаш санал берген эштер райбнуң хереглекчилер ниитилелиниң баштаар черинiң кылып келген ажылын болгаш роон сонгларгы сорулгаларын партияның съездиниң шиитпирлериниң негелделерин бүзүлаар чугаалажып көрген.

Бай-Тайга райпозуның баштаар чери тоннуң садыг хандырылгазын экижидер дээш тоску беш чылга болгаш 1975 чылда багай эвес түңнелдерниг ажылдап келгенин хуралга демдеглээн. Бардан сварылганының беш чыл планын райпо эрткен чылдың ноябрь 20-де күүсеткеш, пландан ажыр 450 муң рубльдиң бараанын чонга саткан. 1975 чылдың бараан сварылгазының планын 102 хуу күүсеткен. Районда 31 садыг черлериниң 19-у, 4 автолавканың ийнзи планнарын ажыр күүсеткен. Чүрттакчы чонуң бир кижизиге онаашпыр районга 423 рубльдиң бараанын саткан. Белеткедиринин, хлеб садарышкын, орулга кирип алырының, хуучулар кирип алырының болгаш дадывыр чыыцазының планнары ажыр күүсеттинген.

Ажылчы чоннарны үлетпүр барааннары-биле, ылаңгыя үр адилээр ховар бараанвар-биле хамчырары ажыктаан. Оон төлөргай чижээ эрткен чылын чонга 18 чиик машинаны, эвээн хөй мотоциклдерни, 84 велосипедчүнү болгаш 25 муң рубль түңнүг мебельни сатканы дадыткан турар. Райпонуң сан-чээ аппарады ажылын эвээн экижиттинеп, оок түңнелиниг ере-самчыгдалдарының шиитпирлерин негелделерни

БИОЛОГИЯ АРГАЗЫ—КЕЛИР ҮЕНИИ

«Үнүштер камгалалының албаның сайзырангайжыдар болгаш быжыглаар. Кодаа ажыл-агый культураларының хөөкчилери-биле демиселдиң биологтуг аргаларын улам ыңай хөгжүдерин хандырар».

(1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкынындан).

Кодаа ажыл-агый культураларының хоралакчыларынга — хөөкчилерге, аарыгларга болгаш бок үнүштерге үдур демиселге дириг организмнерни болгаш аарыглар тывылдырыкчыларын ажыглаарынга үнделилеттинген биологтуг аргада ындыг четпестер чок. Бо чугула арганы калбаа-биле ажыглаарынга улуг кичээнгейни угландырып турарының ужуруда ында.

Амгы үеде үнүштер аарыгларынга үдур демиселге ажыглаары-биле паразит болгаш карамдык насекомнарның —энтомофагтарның, патогенниг микроорганизмнерниң, антибиотиктериниң хөй янзы хевирлерин шинчилээн болгаш шинчилеп турар. Бо үүлдерниң дузазы-биле ССРЭ-те чыл санында-ла 6 миллион га черниң кодаа ажыл-агый культураларын камгалап турар.

Совлгу чылдарда бистиң республикада хөөкчилер-биле (өөрт, күске, күзүген болгаш оон-даа өске) демиселге бактероденциз даар биологтуг препаратты ажыглап турар. Бо дөөрге хөөкчилер ортузунга аарыг нептередир бактерилялар холаан эм-дир. Ону ажыл-агыйларның чагыын ёзугаар республиканың баклабораториязында белеткеп турар.

1975 чылда бо эмни 4330 га шолге чаштырып, ажыглады. Гектар черге-ле 1—2 кг эмни чашкан. Оон түннелинде ол шөлдерде бүтү өргелериң 69—79 хуузу шуут үзүткаттынган. Эң эки түннелди Баа-Хем районнуң ажыл-агыйлары чедип алган, а Кызыл районга — 38 хуу болган. Дөөштиг эвес болган чоруктуң чылдагааны — ону орай хуусаада ажыглап өгелөөни болган. Бо арганы барыын зонада районнарга — Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарга март-тың төнчүзүнде, өске черлерге апрель айның бирги болгаш үшкү декадазында, өскээр чугаалаарга, көк үнүп эгелээр мурнуунда ажыглаарга дөөштиг.

Амгы үеде баклабораторнада дыка хөй ажыл-агыйларның чагыын ёзугаар бактероденцилги белеткээн, анчалаа-даа чагыг берген черлер ол эмни кандыг-даа чылдагаан чокка соөртүп албайн турарындан, ону шыгжаар чөгүүр чер чо-гунда өске ажыл-агыйларның чагыын күүседир арга чок боон турар. Белеткээн эмнерни Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тандың. Кызыл районнарның ажыл-агыйлары бо хүннерде соөртүп алыры негеттинип турар.

Ногаалар, колдуунда-за капуста бүрүзү үзүткап, чинр курттарга удур моон мурнунда хлорофосту ажыглап турган болза ам энтобактерин-3 деп эмни ажытлаары ажыктыг апаргап. Эмни республикажеҳоюр хевирлиг чорудуп турар болганда, ону сугга эвилдирер, ажыглаарынга чедир 2 шак турда белеткеп алыр. Бо эмни үр шыгжаарга, кургап эгелээр болгаш дөөштиг чоруу чидө бөөр. Оон дөөштиңи чедип алырының эң дээре хуусаалары мындыг: агаарның температуразы 24 градус чылыг турда гектарга 500 граммны, 20 градус хире чылыг турда гектарга 2,5 кг-ны ажыглаар, 14 градустан эвээжей бөөр болза, ону ажыглаан херээ чок. Шерги, курт-кымыскаяктар 6—8 шактардан 10—12 хонук иштинде узуткаттынып каар.

Эрткен чылын Тандың, Баа-Хем, Кызыл районнарның совхозтарынга тараан 182 га черниң капустазынга энтобактерин-3-ту ажыглаан, оон дөөштиңи 82—98 хуу болган.

Ажыктыг насекомнарны—энтомоагтарны түскэй черлерге өстүргеш, хоралакчы курттар көвүдээн шөлдерге салыры чугула. Паразит болгаш карамдык курт-кымыскаяктарны, өске-даа организмнерни ажыгларының аргалары хөй, ону ажыл-агыйларның специалистери эки билир, оон ыңай баклабораториядан түскэй консультацияларны база ап болур. Бо тараырлгалар колдуунда-ла Бии-Хем, Баа-Хем районнарның чамдык ажыл-агыйларынга кол хамзаржыр.

Шинчаагаш үнүштер камгалалын организастыг чорудар төлээде, агрохемчегленип чогуур хуусааларында эрттикрери, химиктиг ажылдап кылышкынналры авазедип, биологтуг аргаларны ажыглаазры чугула боон турар. Ол ышкаш ногаа тараан участоктарже ажыктыг насекомнарны хөөрүбиле халра тудар төлээде, оларның өзүп көвүдээрине таарымчалыг байдалды тургузары база чугула. Ону чедип алырда, ногаа участоктарынга морковьту, койнуттарны хөйүбиле тарыыр херек.

Г. КРЮЧКОВА,
республиканың үнүштер камгалаар станциязында лаборатория агроному.

Часкы хем эриин. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозтюду.

КӨРҮКЧҮЛЕРГЕ ААЛДАП ЧОРААН

Улан-Удэниң «Дружба», «Прогресс», «Родина» кинотеатрларынга «Мосфильм» студияга сураглыг япон режиссер Акира Куросаваның тургускары «Дерсу Узала» деп чаа кинофильмниң баштайгы көрүүзүлерни чоруп турда. киноның совет режиссеру В. Васильев, тургузукчу оператору Ф. Добронравов, кол рольдүн ойнакчызы РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи М. Мунзук олар көрүкчүлер-биле ужуражыр, кинону тырттырып турганы тоштыргап. Режиссер, оператор, артист Кемерск хоорайның цемент заводунуң, Селенганың целлюлоза-саазын комбинадының ажылчыннары, тудугжулары-биле база ужурашканнар.

Фильмниң кол оператору Борис Добронравов РСФСР-ниң уран үүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы. Күрүне шаналының лауреады Улан-Удэге төрүттүнген. Көрүкчүлерге ол кол рольларның ойнакчыларын шилип ап турганын сонуургаткан. Арсеньевтиң роленга Чита чурттуг, амгы үеде Москваның Бичө театрының актеру Юрий Соломинни чалаан турган. Куросавага ол дораан тааришкан. Дерсу Узаланың ролюнга актерну үр дээн калген. Тываның хөгжүмшин театрының актеру Максим Мунзукту самолеттан утпкуп алгаш, анчы ыдык-деп кедиргеп, боо чүктеткеш, Куросавага ужураштырарга ол мендилешкеш «Мээң Дерсум бо-дур» дээн.

Кожаан аңы-дунма республиканың көрүкчүлериңе М. Мунзук болунуң ролюн күүседири дээш кызымак ажыглыг, сураглыг кино мастерлери-биле ажылдаар ааскежиктиг болганын, «Ак-көл хемниң кижилери» деп башгайы тыва кинону тырттырып турда, бурят артистер-биле кады ажылдап турганын сонуургаткан.

В. НИМБУЕВ.
Улан-Удэ.

СОНУУРГАКТАРГА

ЭРТЕ БУРУНГУ ШАК

Прага хоорайның Старо-местск шөлүнде суургаларның кырында делегейде эң узун назылыг хоорай шактарының бирээзи ажылдап турар. Ол шакты XV чүс чылдың эгезинде анаа тургускан, ол үк черниң астрономиктиг шаг үезин айтып турар болгаш Хүнүүн, Айның шимчээшкинин база көргүзүп турар. Оон ыңай чех чуруктуу Йозеф Манестин чуразы календарьда хүнүү база көргүзүп турар. Таптыг-ла бир шак болгаш-ла суургаларның ийи кезеңекчигештери ажыттына хоза бөөр, оон шөлде турганнарга ыяш-биле чаазы кылган Войтех Сухардының скульптуразы кестүп эртер.

2200 кезектен тургустунган ол варчы механизмниг шакты Рудольф Ваценкий ам 42 чыл шугында камгыг ажаан кадагалап турар. Ол суургаларны педеляда үш удаа хайгаарал көрүп, аштап, чаазы херек апарганда септелгени-даа ыяш турар.

УКТАРНЫҢ ХАРЫ КАЖЫЛ?

Кижилер узун болгаш ыяска уктарны үрлен бөөр кедип келген деп бодаар боор силер аа? Шынаа-ла үрлен бөөр чүвелир. Ону балыктаар чүве—археологтарның тыныглары. Египетке черниң бистиң эравыска чедир 3000 чыл кадында бичии урут үтү тывылган.

Уктар Бурунгу Грешлага база-ла билдингир турган. Ынчалза-даа олар калбаа-биле ажыглаттынмайн турган, чүге дээрге гректер боттарының ажелекти дайынарын чылыг чурттарга чорудуп турган болгаш имдыг. Ынчангаш оларга бүтү чидиг даштардан болгаш изиг элезиннен камгалаар сандалилер-ле четпир турган.

Римге уктарның модазы Германиядан чедип келген ол черниң улуу чыланнарының шагарыннал камгаларыр сорулга-биле делгем, узун дүн болгаш алгы уктарны кедип турганнар. Ол үүлдүү рим херээженнер оттуне берген, а оон соонда эр улус база үк кедип кирипкеп.

А аргылга тевенелерни кажан чогаатканыл? Тоолчургу чугаа-биле алырга, олар Венецияга тыныглаан. Ынчаарда уран чүүл-биле холбаалыг эрлер дүктен аргаан пес-биле кыпган уктарны кедип турганнар. Ынчалза-даа олар дыка эпчок, эде-хере тырттынмас турган. Шак ол өйде кижилер эде-херс тырттынар уктарны аргыры-биле аргылга тевенелерни чогаатканл.

«Служба быта» журналдан.

УРАН ҮҮЛ УЧИЛИЩЕЗИНДЕ

Кызылдың уран үүл училищезиниң сургуулдары теоретиктиг билиглерин прантика-биле ханы холбап, келир үениң мергежилдиг специалистери болурунга боттарын белетиеп турарлар.

ЧУРУКТА: үрер хөгжүм оривстрииң кичээлинде (үстүнде), бирги курстуң сургуулдары Улусчу чогаадылга бажыңының ажылы-биле таныжып тур.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотолары.

Силерниң хууда үлегериңер

ШҮГДҮНҮП КӨРЭЭЛИҢЕРЕМ

Башкы А. Маскырның болгаш бажыкчы Ч. Колдуң «Шынга» парлаттынган үүлдериниң аайы-биле боттуң бодалын чугаалаар бодап олур мен.

Уругларны кижизидери — ада-иелериниң үүле хууда хереэ эвес, а коммунистиг кижизидилгениң чарыдбас кезээ болур.

«Ажыл шагы төне берди хостуун...» деп ырлап турары дег, шынап-ла чымыштыг шитн доозкап, ада-иелер чанып келир. Бажыңның ажыл-агыйында кылза чогуур үүлдер-ле арбып. Кол-ла үүл болза, өг-бүленнің кежигүнериниң кижи бүрүзү бажыңга кылыр ажылдыг турары чугула. Чамдык өг-бүлелерде бажыңның бүтү-ле үүрмек ажылдарын аваазы азы кырган-аваазы сагыш човаа кылыр, оскелери тоовас болгулаары черле шын эвес. Ындыг өг-бүлелерге аваазының, кырган-аваазының телевизор көөр, киноларг шагы чок болгулаар. «Аваам кылып паар пөпеп!», «Кырган-аваам пенсионер, хостут кижи саваларны чүп тургай-ла» дээр, азы оон кедереэрге «Хереэжеп улустуң ажылы» деп хоонзүргей бодалга алыскаш, бажыңның чымыштыг ижинге бичии-даа дузазы чок ор кижилер тургулаар.

Хостут шак-үеш уругларыбиле эрттирери аажок улуг кижизидилгелиг ужур-утказлыг. Бажыңга ажыл-ишке кежээкей кылдыр өөренген уруглар алыышпа бөргаш ажылгыр кижилер болур. Амгы үеде партияның XXV съездиниң шийтпирлерин амыдыралга боттандырып, ону беш чылда эки шынарлыг, эвээш чарыгдалдыг, хөй продукцияны бөөр деп лозун-биле ажылдап турда, уруг-дарыгны кижизиг кежээкейлер кылдыр кижизилери дег чаагай үүле турар бе? А ол бүтү ог-бүледен эгелээр.

Ада-иелер дээрге будурүлгениң шалыпчылары, хүндүлүг кижилер болгулаар. «Ачам тутказ бажыңы-дыр!» деп ол чоргаар чугаалаар. Ачазы чанып келгеш, оглунуң өрээлинче бакылаар:—Че, школага кандыг хүнээлиг, оглум?» Онгу классчы ачазындан бээн экти бедик туруп келгеш, ийи беш салааларын көргүзер. Ол номун өскээр сала тыртпаш, кухунга маннап келгеш, чаагай чемнин столга экээр. Ачазы бажыңга кедер хептиг бо-ла келир. Аяк шай-биле кады тулугнуң чаа үүлдерн, школада болуушкуннарны адашкылар аажок хөөрежип олурар. Адазы, оглу — бузулуг пайыралдыг, эң-не чоок кижилер.

Авазы каттырып кирип келир.

— Ачээй, аваамның чаражын көрем—деп, оглу хүлүмаүрүп орар.

— Апрель 17-де субботникте даараар чаа моданың платьелерин шилип турдувус! — дээн, авазының өөрүшкү маннайы аажок.

Хейлер кызы школадан келгеш, дневникти столга ыыт чокка салып каар. Авазы ажыл көөрге, ол хүн келген алды кичээлдиң дөртүнге «5»-торлиг болур.

Ажылчын өг-бүленнің амыдыралындан бичии чурумалды көрдүвүс. А чамдык өг-бүлелерде байдал шуут өске болгулаар.

Ада-иелер ажыл-хожуулу-биле ында-ла бурудаткан турар, уруглары боттары хире-шаа-биле өөренир, өөренмес-даа болгулаар. Оглунуң канчаар өөренип турарын билбес адалар ам-даа бар. Амгы үеде элээди оолдарның кижизидилгезинге онза сагыш салыры чугула. Эртем-техниктиг революциянның чылдарында бичии оолдар 5—6 класс чедип чораан-ла, хөйүү билир апаар. Оң-ла үеде олар улуг оолдар гүнүзи өске ажыл-агыйларның чагыын күүседир арга чок боон турар. Белеткээн эмнерни Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тандың. Кызыл районнарның ажыл-агыйлары бо хүннерде соөртүп алыры негеттинип турар.

Ногаалар, колдуунда-за капуста бүрүзү үзүткап, чинр курттарга удур моон мурнунда хлорофосту ажыглап турган болза ам энтобактерин-3 деп эмни ажытлаары ажыктыг апаргап. Эмни республикажеҳоюр хевирлиг чорудуп турар болганда, ону сугга эвилдирер, ажыглаарынга чедир 2 шак турда белеткеп алыр. Бо эмни үр шыгжаарга, кургап эгелээр болгаш дөөштиг чоруу чидө бөөр. Оон дөөштиңи чедип алырының эң дээре хуусаалары мындыг: агаарның температуразы 24 градус чылыг турда гектарга 500 граммны, 20 градус хире чылыг турда гектарга 2,5 кг-ны ажыглаар, 14 градустан эвээжей бөөр болза, ону ажыглаан херээ чок. Шерги, курт-кымыскаяктар 6—8 шактардан 10—12 хонук иштинде узуткаттынып каар.

Эрткен чылын Тандың, Баа-Хем, Кызыл районнарның совхозтарынга тараан 182 га черниң капустазынга энтобактерин-3-ту ажыглаан, оон дөөштиңи 82—98 хуу болган.

Ажыктыг насекомнарны—энтомоагтарны түскэй черлерге өстүргеш, хоралакчы курттар көвүдээн шөлдерге салыры чугула. Паразит болгаш карамдык курт-кымыскаяктарны, өске-даа организмнерни ажыгларының аргалары хөй, ону ажыл-агыйларның специалистери эки билир, оон ыңай баклабораториядан түскэй консультацияларны база ап болур. Бо тараырлгалар колдуунда-ла Бии-Хем, Баа-Хем районнарның чамдык ажыл-агыйларынга кол хамзаржыр.

Шинчаагаш үнүштер камгалалын организастыг чорудар төлээде, агрохемчегленип чогуур хуусааларында эрттикрери, химиктиг ажылдап кылышкынналры авазедип, биологтуг аргаларны ажыглаазры чугула боон турар. Ол ышкаш ногаа тараан участоктарже ажыктыг насекомнарны хөөрүбиле халра тудар төлээде, оларның өзүп көвүдээрине таарымчалыг байдалды тургузары база чугула. Ону чедип алырда, ногаа участоктарынга морковьту, койнуттарны хөйүү-биле тарыыр херек.

Г. КРЮЧКОВА,
республиканың үнүштер камгалаар станциязында лаборатория агроному.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

9.35—«Эртем, техника, дениилге». Австрияның эртем болгаш техниказының ССРЭ-де хүннериие. Өнүүт.

10.05—«Чаңгызы хөйү, хөйү чаңгызы дээш». Ленинградтан өңүүт дамчыдылга.

10.50—11.00—Чапсар.

11.00—Медээлер.

11.10—Уругларга фильм. «Кызыл ярылар». Уран-чечен өңүүт фильм.

12.20—«Чүрүк бүрүзүнде — хүн». Өнүүт.

12.35—«Алдын вота». ГДР-ден өңүүт дамчыдылга.

13.35—Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ биле Польшаның шилиндек командаларының оюну. 2-ги 3-кү үеэи. Польшадан өңүүт дамчыдылга.

15.00—«Эрес-маадырлыг чорук».

15.30—«Экранда — кинокомедия». «Эвн ховунуң ак хүнүү». Уран-чечен өңүүт фильм.

17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Тываның неделязы». Информастыг программа.

17.45—Телекедээлер.

17.55—«Неделяда болуушкуннарның тайылбырлаа».

18.10—«Кижи болгаш хоойлу». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

18.40—Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ биле Польшаның шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү үеэи. Польшадан өңүүт дамчыдылга.

20.00—Медээлер.

20.15—«Дүрлида — кинокомедия». «Эвн ховунуң ак хүнүү». Уран-чечен өңүүт фильм.

21.45—«Эрес-маадырлыг чорук».

22.15—ССР Эвилелдиниң Улуг театрының солисти РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Бессмертнова танцылаар. Өңүүт.

22.50—23.00—Чапсар.

23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүлүттагылап каап турар хүн болур, чаашкы чок. Агаарның температуразы даглыг-даа черлерге, оон арткаиларында-даа 5—10 градус чылыг болур.

Кызылга агаарның температуразы 5—7 градус чылыг.

АРАГА—МЭЭ-МЕДЕРЕЛГЕ ХОРАЛЫГ

Алькоголь кижиниң организминиң клеткаларының кезиктамдызын, а харын чамдык келектерни будун-будунгу-биле мунчуралдын, оон кислородуң өлүрүп каапгарын артемделнер чоокта чаа шинчилээнлер. Чемпеннишкинге болгаш кислород хаплырылтазынга мээнин нервилери эң-не дүрген мииниишкилиг организм дээринге олар кол даянганнар.

Мээниң кислородуң алкоголь капчаң чок кылып каапгарыл? ССРЭ-ниң Медицина эртемперинин акалемиязының академик профессору Б. Клосовскийниң мээде хан эргилдезинин талазы-биле кылып чорутказп улуг шинчилелдери домырыгаштар биле нерв клетказларының баш мээзинде шуут карылзашкак болганын кайгамчык тода коргүскеп. Баш мээзинин нерв клетказарында капиллярларның дегжи бергилээп тудушкатары эң-ме-тик чок, а дириг амытанарның болгаш кижиниң оске органнарында олар эвээш. Профессор Б. Клосовский мээде хан эргилдезинин капиллярлар-биле харылзаалараындан аңгыда характер талазыбиле ылгалдыг элээп каш нейрон хевирлери барып илереткеп.

Капиллярларга дөөшпес, ажылдазары суда болгаш, амыдыралчы чугула функция күүсетпес нерв клеткаларга база бар боон турар, а мээниң улуг картының пирамида хевирлиг нейронларының кырын капиллярларның чинге адырлары шыва алы бергеннери база бар. Ындыг клеткалар оскелеринге дединээрге, соксаал чок күжениишкиниг ажылдаар болгаш чемпеннишкинниидаа, кислородуу-даа боттарынче хөйүү халра тыртып алыр шиннектиг.

Мээже тутчуп кирген капиллярлар болгаш аргып каан чоткы шыкаш чамдык нерв клеткаларының хепзиг-хепзиг дамырлардан тургустунган. Оларның төнгүлээп уштары бир диаметр безин четпес хепзигис адыр-мыдыр кызыл ханнар (эритроциттер) болгулаар. Ынчангаш чүрек согуушкунунуң аайы-биле эритроциттер дамырлар дамчып «агып» чоруп тура, дамды хевирлиг апаргылаш чымчак ылбыргай капиллярларга дыгылчаабиле дээш эртип тургулаар. Шак ынчан эритроциттер капиллярларның «саваларын» дамчыштыр нерв клеткаларынга чеменелге будумелерниң болгаш кислородтуң курлавырын бербишаап, нерв клеткаларындан ылгалган чүүлдерни ап чоруп турар. Ындыг болганда, ыпаар алкогольдуң кирер, сыцер черидээ чок ышкаш сагындырар.

Ынчалза-даа алькогольдуң мээ-медерелго салдар-халдавырып профессор М. Нейсли болгаш оон ажылдакчылары Г. Москоу, Р. Пеннингтон (АКШ) олар айыткан. Арага ижинкеп соон дарый кижиниң карааның огу ишл дег кылагар апаарып Нейсли тодараткан. Ынчап каракты бичиибичии дамырларынга хан дестелип туруптар. Каракты ынчап баар байдалын хайгаарал көөр дизе, кижиге чаңгыс-ла шүүжка пиво ижиртпертге, ол-ла!

Ёзулуг эзиртир спирт хевиринин арага аймаан ижиптер болза, дамырлар хаяы дединдескн дестелип, оларның саны көвүдеп бар-ла чыдар, а хаяның ишкичээшкини улам ооженнээп-ле орөр. Ажыг араганы хөйүү ишкеп тудум-на карак кыртыжының ишкин доглалдыр турар хепзиг-хепзиг ылбыргай капиллярлар шыдашпайн савазын чара теп үнүп келгилээр, оон клеткаларга түгле микроскоп-биле көөрге кестүр хан агышкыны болур.

Арагапы ижинкеп соонда шак ындыг таварылгалар кижиниң оске-даа органнарынга болгулаар. Араганың дегген эритроциттери капиллярларны дуй алы бээрге, органнаминиң клеткалары үреливр. Эвирнирп дээрге, чамдык нейронларның, азы мээниң кол нерв кезээндө нейронларның дең-дески тудушкан белүктериниң ажылынын соксай бээрп-дир.

Чайгаар-ла ындыг айтырыг тыптып көөр: арагалаар кижиниң нерв клеткаларының олүглезин үрелиишкини түге ол дораан-ла багай чүвего чедирбейн баргылаарыл? Бир эвес баш мээзинин чамдык онзагайларын сактып көөр болзувусса, ол айтырыга харыы көнгүс болгун апаар. Совлгу медээлер ёзутаар ылырга, түгле мээниң улуг картында безин 14 миллиард хире нерв клетказы бар, а капиллярларының иинги узуну 1200 километр! Ындыг болганда, арагапы түгле ында-хаая ижер кижилериң безин түсүс, азы муң-муң нерв клеткаларының үрелиишкини болурга безин баш мээзинин функциязынга, оон тургузуунга ындыг-ла кончут онзагай оскерлиишкини болбайн баргыпаар.

Мээ-медерелге арагапың салдарының дугайында Нейслиниң кодүүл турар айтырыы омдыызында шупту-ла фактыларга харыы боон шыдавас. А совет эртемденнер В. Банщиков биле Ц. Короленко мээниң нерв клеткаларынче алкогольдуң шуут сиңип кирип турарын бо совлгу чылдарда шинчилээш, шыпаттыканнар. Арага аймаан чаңгыс дугураанны безин ижерге, оон «изи» мээниң клеткаларынга неделя дургузунда арылбайн чоруурун олар ылап тодараткан. Арагапы ишкеп соонда чем хайылдырыышкынынга болгаш нерв клеткаларының составында чамдыкта херекке алдынмас хире оскерлиишкинер болгулай бээр.

Совет эртемденнер шинчилел-эксперимент кылгаш, эзирирининң баштайгы чадазы дүрген сулараашкынга чедирер болгаш кижиниң ажызын кыпаар базе сагыш-бодалдарын башкарын чоруур мээде тептерни хилинчектеп элетедиин туруп бээр деп шынытпаннар.

Арага ижери —мээ-медереддиң ажылдаарынга хора чедирип, ону ажаок үрээр. Ону үргүлүү ижип чоруурларының медереп шуут кошкаар, ортатаптыг ажыл кылыр шиннээп оскунар болгаш угаап-медереллиге чырык чаагай чүве кирбестээр, бодаар-сактыр-ла чүвези арага апаар. Хоочураан арагачыларның угаап-медерели шуут албаараш каар, бодал-сагыжы бойлаар, чугаазы ужур-утка чок болгулаар, үеп-даян ажылыг болу бээр болгаш «калгаа аарыг» апаар.

Ынчангаш мээ-медерелге арагапың хоразының дугайында кыска-даа бол шак бо кылгаш тайылбырдап тодаргай түүнелдерни үндүрүп болур ужурлуг. Биле-тура-ла организмни хораанаш чоруурлар бисте бар-ла болгай. Чижээ, наркотик хереглээриниден ангыда алкоголизм эң-не аймылдыг болгаш харын олүмнүг.

Алкоголизм кижиниң аргамергежилин, күш-ажылчы кылыгаш чогаадыкчы идепкейин хенертен сулаарадыптар. Оң дээрге, кижиниң угаан-бодалынның бойлаарынга, кем-херек үүлгедиринге болгаш генек аарыыр чоруукка чедирер. Ынчалза-даа түгле оң ойде когараар эвес, а оон соонгаы салгалдарын база «оскунар» апаар. Ынчангаш алкоголизмни социал аймыл деп көргөш, аңаа улур чаныш-сыныш чок демиселдя чорудар ужурлуг бис.

Угаан-медерелниниң ачы-дузазы-биле кижи дириг амытаннар делегейиниден эрес-шудургу азырлып үнгеп, бойдусту чагырып, чырык черге бодунуң тускайлаң амыдыралы өгелээн. Кижи культураның, уран үүлүдүн болгаш эртем-техниканың кайгамчык чогаалдарын тургускан. Октаргайже базымны кылган, амдаа кижи ис баспаан делегейже аян-чорук кылырына «салгынларын» херип турар. Бүгү-ле чүвени кылырына материяның сайзырадының эң ыяш хевири — мээден торгүүлер үгаанны кижи боду-ла хилинчектеп, хораанаш чоруур ышкажыл. Ону ынчаар артында-ла кижи эки туразы-биле, бодунуң күзели-биле кылып турар-дыр.

М. НИКИТЕНКО,
биология эртемперинин доктору.
(«Неделя» солуидан).

КИНО

АПРЕЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Сорулганы шилип алыры» (2 сериялыг) 9.30, 12.30, 15.10, 18.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Джек кайгамчык үүлдер орапында» 17.25, «Капитан Микула Мазый» 11.40, «Светофор» киноклуб 10.00, 15.40, «Алло, такси» 13.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ыытты паровозка орнап тур мен» 10.00, «Чер биле дээр аразында» 15.00, 18.40, «Дээр-биле кады мен» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дээр озарга чыртткан» 15.00, «Мариенбадка бооллаашкымнар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Редакциянық адреси: индекс 667000

Кызыл. Шетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсаалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодаа ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үзетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солуп келбейн бергенде 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1303.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00538.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 86 (10071) | 1976 чылдың апрель 10, суббота | 1925 чылда үнезилеттингеннең | Өртээ 2 бот.

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ЧҮҮЛДҮГ ДЕП КӨРГЕН

СЭКП ОБКОМУНДА

Республиканың үлеттүргүнүң, транспортунуң, тудуунуң, колхозтарының болгаш совхозтарының, чоннуң хандырыга кавызының ажыл-ишчизиниң СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң сорук киргеш, 1976 чылда бедиткеш социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. А «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, «Кара-Хем» разрезтиң, Хову-Аксының автобүдүрүлгезиниң коллективтери оңгу беш чылдың баштайгы үш чылының үлүе ажылагый планнарын Октябрьның социалистиг Үлүг революциязының 60 чыл оюнга чедир күүседир деп эгелекчи чорукту үндүргеш. Даг-дүгүнүң тывыкчылары 1977 чылдың тоңгузунге чедир онаалдага пемей беш мун тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүрериң, разрезтиң дагжыларының—127 мун тонна хөмүр-дашты казып үндүрериң, Хову-Аксының АТБ-зиниң чолаачылары —20 мун тонна чүлүү соортүрүн хүлээлгеш.

СЭКП-ниң область комитединиң бюрозу «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Кара-Хем разрезтиң, Хову-Аксының автобүдүрүлгезиниң коллективтериниң эгелекчи чорууң чүүлдүг деп көрген. Мурнакчы ажылчының коллективтериниң үнелиг эгелээшкинниң казба-биле пенте-редир дээш ажылчы чоннарның ортузунга организаторчы база масса-политиктиг ажылады чорударын, бүдүрүлгениң ажыктың бедидерин, үлүе ажыл-агыйының бүгү-ле авеволарынга ажылдың шынарын экижидерин дээш, күрүне онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты казбартырын бюроның хүлээп алган доктаалы СЭКП-ниң Кызыл хоорай болгаш районнар комитеттеринге, тудугларының парткомнарынга, министерстволарга болгаш ведомстволарга, облпрофчөвүлелге болгаш ВЛКСМ обкомунга хүлээткен.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА

КВАРТАЛДЫЙН КҮҮСЕТКЕН

Эрткен чылын Мугур-Аксының ажыдыраал хандырыга комбинады күрүне планнарын күүседип шыдавайн барып, чыдып каан турар бүдүрүлгеге сайгарткан.

Комбинатта партия, профсоюзтар, комсомол организацияларының база директорларының эрткен чылдың түңнелдерин чугаалашкан бүдүрүлге хуралдыңга бүдүрүлгеде турар бар аргаларны шын ажыглап, ажыглаттынмайн турар курааныларны дилеп тывар, күш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн бедидерин, күш-ажылга бедик сагыыга-чуруумнуг болуруп чедип алырын, иланғыя социалистиг чарыштың түңнелдерин мурнаңдагы ышкаш ай, кварталдан эвес, харын 5—10 хонуктап үндүрүп, мурнакчыларны шанаап-мактаарын доктаамал практикаларын шиитпирлээн.

Бо эгелээшкинниң комбинатта партия эге организациязының (секретары Хорлуу Херелмаа) боттуг удуртулгага ап, социалистиг чарышты дээштиг удуртуруп чедип ап шыдаанының түңнелинде амыдыраал хандырыга комбинады (директору О. Очур-оол) оңгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталының күрүне планнарын ажыр күүседирин чедип алган.

Ниитизин-биле комбинат күрүне планнарын бирги кварталда 109,9 хуу күүсеткен. Түс-түс цехтерден социалистиг чарыштың тиилекчизиз чурук тырттырар цех (фотограф Овуудан Хеймер-оол) болган. Квартал планын ол цех ийи катап ажыр күүседишкен. Оон ында комбинаттың ядык даараар, сеңгээр цехи (даараакчылар Сала Хайындырым, Донгак Мөңге) квартал планын 108,5 хуу, даараныр цех 107,6 хуу күүсеткен.

Даараакчылардан «Социалистиг чарыштың тиилекчизин» деп хөрек демдээнниг эдилекчилер Клара Хертек, Кара-Сал Долума, Донгак Эртине эң дээре ажылдап. комбинатта калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Амгы үеде комбинаттың ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле социалистиг чарышты кадбарткан.

А. БЕГЗИ.

ШАЛЫПЧЫЛАР

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлээнде ажылдап турар бригадаларда Савыл Семис-оолдуң слесарлар бригазазы мактанга үргүлчү чедип келген. Бригаданың кежигүннериниң кылып турар ажылы харыысалгалыг: олар кол корпуста руда үүрмектекчилерин эптей салып, оларны ажылдалып шенеп турарлар. Ындыг машиналар мында 60 хире.

—Руда үүрмектээр машиналарның ам хой кезиниң шенеп ажылдаттывыс. Ам арткан машиналарны кыска хуусаада доозар бис. Бистиң бригаданың шынары база хамаарыр.

Бо нарын машинаның бирээзи ажылдавайн баар болза, өскелери база соксай бээр. Оон эки ажылынган руданың шынары база хамаарыр.

Мында үүрмектекчилерни амдыызында шенеп-даа турар болза, оон чаныңдан машинистер ыравас, оларның ажылдарын доктаамал хайгаарап, ажылдың байдалын үргүлчү көрүп, электри энергизының күжүнден бээр хынап турар чүве. Ынчангаш кижи бүрүзүнүң харыысалгазы мында база бедик.

Бригада кежигүннеринден Владимир Кыргыс, Хертек Калдар-оол, Ооржак Чаш-оол, Виктор Чеботарев олар кызымак ажылдап турарын бригадир мактады. Олар аңгы-аңгы районнардан келгилээн, маңаа күш-ажылчы базымын эгелээнер.

Х. МОНГУШ.

Ниитиниң малының баш санын өстүрериңге төлептиг үлүг-хуузун кимирштирери — аныяктарның коп сорулгаларының бирээзи. «Тес-Хем» совхозтуң комсомолчулары, аныяктары хой солдаашкынының үезинде малчыннарның чымыштыг, солун, харыысалгалыг ажыл-ижинге дузалажыр чаңчылдыгыар. Сакманщиктеп чорутқан аныяктарның эразында кандыгдаа мергежилдиң кижилери бар. Бо чурукта комсомолчу кыс — Берт-Даг өртүмаа шөлээзинде кимизидикчи Наташа Кечил-оол-дур. Хөйнуларга дузалажыр сакманщиктер негеттинип турарын ол дыңнаш, совхозтуң комсомол комитединге келгеш ынаар чоруварын дилээн. Наташаны Л. Арамчаанаң удуртқаны № 1 хойшу бригадазынче сакманщиктедип чорутқан. Ажыл-ишчи, тура-соруңкур комсомолчу кыс бо хүннерде 100 ажыг хураганнарны менди доруктуруп, оларның санын 200 чедирер дээш кызыынаан ажылдап турар.

Сөзү, фотозу М. КАЛЧАННЫҢ.

ШУПТУ МЕНДИ

Одарны шагның дөрт эдлээнге тааристыр шилиири чүгле зоотехниктиң эвес, малчының база хүлээлгези. «Кара-Хөл» колхозтуң мурнакчыларының бирээзи К. К. Дажыны маңаа чижекке айтып болур.

Кара-Хөл бажының чулук сигеннинг, эрээн шокар чечек шыпкан одарларын Хертек Кудрукпаевич эки билир. Кыштаг кыдыр Оваачыны шилиң алганы база тааристыр эвес.

Бо чылын хар улуг дүшкеп, мынчалза-даа малчының 370 баш кодан хой хүр кыштаан. Соолгу үеге чедир төрээн 275 хоюнун хураганы шупту менди. Ол коданда сакманщиктер Салчак Чылбак, Хертек Сазрооп база мактадыг ажылдап турар.

Б. КҮЖҮГЕТ.

ТАРЫЛГАГА БЕЛЕН

«УЛУГ-ХАЯ» СОВХОЗТУҢ Ийи Тал салбырының механизаторлары часкы хову ажылдарынга хынамчалыг белеткенген. Янзы-бүрү маркаларның 10 тракторун бүрүн сеңгээш, тарылга эгелээринге белен кыдыр тургускан. Ол ышкаш 6 сеялканы, көдээ ажыл-агыйның өске-даа кожуг машиналарын бүрүн сеңгээн.

Техника белеткээр ажылга Чалчын Херел, Дакпа Даваа-оол, Яков Кызыл-оол олар идепкейлиг ажылдаан.

О. СҮГЕ.

«АК-ТУРУГ» СОВХОЗТУҢ Кызыл-Даг салбырының ажылчылары часкы хову ажылдарынга белеткелди шулуудаткан. Хову турлаанга төп шаңның девискээрин аштап, арыгаан, столовая, чунар-бажың, кызыл-булун, механизаторлар-чүрттаар бажыңнарның чугайлаашкынын, будуушкунун дооскан.

Техниканы, үрезинии белеткээрин доозуп, хову турлаанга ажылдаар поварларның, аштакчыларының, тараз хораанаар кижилериң эмчи шинчилгезин эрттирген. Лозун, плакаттарны чаартып, аскан.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.

Апрель 17— коммунистиг субботник хүнү

ШАЛЫПЧЫ НЕДЕЛЯНЫ ЧАРЛААН

Москваның мурнакчы будүрүлгелериниң апрель 17-ни коммунистиг субботник хүнү болдурар дээн эгелээшкинниң Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң ажылышчилери бир үн-биле деткээн. Совхозтуң директорлуу, ында партком, хөрөөженнер чевүлели апрель 10-дан эгелеп шалыпчы неделяны чарлаан. Субботникте кылыр ажылдарны тодаратқан.

Күш-ажылдың баймралынга пинтиан-биле 350 кижи киржир. Олар часкы хову ажылдарынга, көрөзүшүү хаттан камгалап, ыяш олуртуруунга, одалгага хереглээр ыяш белеткелиниг, Ак-Хемниң оруун кылырынга база суур чаагайжыдылгазынга болгаш өскедээ ажылдар кылырынга күштү таарыштыр планнаан.

Оңгу беш чылдың фондузунче 650 рубльдиң шалчидерин ажыл-ишчилер шиитпирлээн.

Д. САРЫГЛАР.

• • •

ДАҢЗЫЗЫН ТОДАРАТҚАН

«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылышчилери В. И. Ленинниң төрүттүнгенниинден бээр 106 чыл болурунга тураскаатқан коммунистиг субботникке белеткеп ажылдарын улам калбарткан.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүүнүң баймралы — ленинчя субботникти эрттиреринип 13 кижи составтыг штаны тургустунган. Оон ажылын ук совхозта ажылчым комитединиң даргазы И. Монгуш удуртуп, субботникке киржир күзелдиг 680 ажыг ажыл-ишчилериниң аттарын илередип, даңзызын тодаратқан. Субботник хүнүнде 10 автомашина, 17 трактор, 90 хире ат болгаш өске-даа күш-ажылдың чепсек-херекселдерн баш удур хуваалда ёзугаар түс-түс участоктарга үлеттингеп.

Сүт-хөлчүлер апрель 17-де болур субботникче бир деминг үнүпкеш, ында-бүрү ажылдарны ынаш будүрүүшкеш, ол хүн ажылдап алганы акшазының чамдызын беш чыл фондузунче шилчидерни шиитпирлээн.

БИСТИҢ КОРР.

МЕХАНИЗАТОРЛАР ХҮЛЭЭНГЕННЕР

Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилери часкы хову ажылдарын бедик деңгелге эрттирер, оңгу беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле демдеглээр хаай улуг ажылдарны чорудуп турар.

Ажыл-агый бүрүзүнге часкы хову ажылдарын кол шиитпирлээр кижилер — механизаторларның хуралдарын апрельның баштайгы хүннеринге бедик кежүрлүүшүнүүг эрттиргилээн.

Районнуң көдээ ажыл-ишчилери оңгу беш чылдың баштайгы чылын эки эгелеп, бирги кварталда күрүнеге эът садарын немелде планы-биле кады 155,7 хуу, а сүттү 141,4 хуу күүсеткенин механизаторларның хуралдарынга демдеглээн. Ол чедиишкиннерге механизаторлар тодарай үлүүн кириштирген, эрткен чылдың агаар-бойдузунуң таарымча чок байдалдары турза-даа, тараа культураларының саваның, черинн чайгаар үнген эът-сигенин ажаап алырынга, витаминниг сиген далганын белеткээрин көвүдиринге ажыктыг ажылдар чоруттунганының түңнелинде мал ажылынын продуктулуу көвүдээн.

«Найырал» совхозтуң механизаторлары чылгып алган, оңгу беш чылдың баштайгы чылының часкы хову ажылдары-биле холбашкан сорулгаларны тодаргай ажыл-херекчи байдал-биле чугаалашкан. Олар районнуң бүгү механизаторларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

Бо чылын тараанын ниити чыыладазын 6035 тонна, картофельни 240 тонна, ногааны 150 тонна чедирер. Тараа культураларын 7100 гектарга чорудар. 5100 гага шык базырыышкынын эрттирер. Ниитиниң малынга быжыг чемсуурну тургузар сорулга-биле 3790 тонна сигенин, 12560 тонна силосту, 500 тонна сенажды белеткээр болгаш тараа саваннарын бүрүнү-биле ажаап алыр. Тараа культураларын 10—12 ажыл хүнүнде бедик агротехниктиг негелеге дүүштүр чорудар. Часкы ажылдарның үезинде социалистиг чарышты агрегат, звено, бригада аразында калбартыр, мурнакчы механизаторларның ажыл-дүржулгазын, билиг-мергежилин өскелерге нептередир.

Найырааччыларның кыйгырыын өске ажыл-агыйларның механизаторларының хуралдарындан бүрүнү-биле деткээн болгаш олар түс-түзүнда социалистиг хүлээлгелерни алгылаан.

«Улуг-Хая» совхозтуң механизаторлары тараа болгаш мал чеми культураларын 9800 гектарга эки шынарлыг чорударын, 55 гектарга ногаа культураларын олуртурун, часкы тарылганы 12 ажыл хүнүнде доозарын, тараанын бир гектарынаан ортумаа-биле 11 центнер, ногаа-даан 160 центнер дүжүттүг ажаап алырын социалистиг хүлээлгеде биижээн. Олар 3800 тонна сигенин, 16800 тонна силостуг, 650 тонна сенажтыг, 300 тонна витаминниг сиген далганын белеткээр. Оларның хүлээлгезинде өске-даа төдаргай санчурагайлар бар, «Улуг-Хая» совхозтуң механизаторлары «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң механизаторларын чарышка кыйгырган.

— Часкы хову ажылдарының чедиишкинниг болуру механизаторларның организастыг, бедик бүдүрүкчүлүг ажылжиниден, ажыктыг чорукту болгаш шынарны бедидеринден, чарыштың дээштиниден, боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин херек кырында күүседиринден кол хамаарыр. «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының мурнакчы механизаторларының бирээзи Кенден Дадар-оол болгунга бедиткеп хүлээлгени алган, Шанчы салбырның механизатору Суваккыт Сагаан-оолду чарышка кыйгырган. Чижээ, эш Дадар-оол болдунун башкаарган трактортунга чыл дургузунда ажылдап кылышкынны 1000 гектарга чедирерин хүлээнген.

Часкы хову ажылдарының үезинде механизаторларның, тараажыларның мурнында улуг сорулгалар салдынган, ону күүседир дээш колхозтың ажыл-ишчилери бүгү күжүн, аргаларын мөөнгеп, шудургу ажылдарны чорудулар.

Д. АРАКЧАА.

КАРА-ХӨЛЧҮЛЕРДЕ

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерингe сорук киргеш «Кара-Хөл» колхозтуң ажылышчилери оңгу беш чылдың баштайгы кварталында күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ажылдаан.

Колхозтуң ишчилери бо чылдың бирги кварталында күрүнеге эът болгаш сүт садарының планныг даалгаларын ажыр күүсеткенин рапорттаан. Колхоз баштаар черн, партия организациязы шиитпиниң малын кыштаң хүр ажырар дээш элээп хемчээлерни ап чорутқан. Ам ажыглаттынмайн турган эрги кыштаг, чазагларны сеңгээн, колхоз төвүнде бөдүүн мал чеми үүрмектээр, чымчадыр хайындырар механизмнш ажыглап эгелээн. Эмнелге-санитар пунктузунга 80 ажыг малды экирти эмлээш, түс-түс коданнарынче чедиртен.

Бо хүннерде кыштагларда хой солдаашкыны түлүк. Ниитизи-биле 5850 хураганны менди камгалап алган. Кадарчылар О. Маңчын-оол, Х. Дажы, С. Тамба, Х. Мандыл-оол олар төрүүр үүс хойга онаашпыр 85-тен үүс чедир хураганнарны ажаап алган.

Партиянын XXV съездизиниң документилерин хапызыбиле өөренирин колхоз төвүнде, бригадаларда беш кезек чорде уламчылап турар. Политинформаторлар, агитаторлар, пропагандистер съездиниң материалдарын өс-бүле бүрүзүнге чедир тайылбырлаан.

Кара-хөлчүлер бо чылын күрүнеге 250 тонна эът тын, 26 тонна дүктү дужаар, ийи хой кажаазын, ийи чүрттаалга бажының болгаш 320 урут өөренир школаны ажыттаалга киирер сорулгалыг.

К. ХЕРТЕК,
колхозтуң экономизи.

САРЫЛЫК КАДАРЧЫЗЫ

Тоску беш чылдың шалыпчыларының бирээзи, Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» колхозтуң сарлык кадарчызы Очур Боратанович Донгак ынак мергежилиниң оп сес чылда үзүктел чок ажылдап келген хоочун кадарчы.

Мөңгүн-Тайганың кадыг-ширинщ бойдузунга чаңчыккан сарлык малды өстүрериниң байлак дүржулгазын чедип ап, төрээн колхозунга чылдан чылче хой сарлыкты, тодаргайларга, чыл санында-ла төрүүр үүс сарлыктан 90-дан 101 чедир бызаларны өстүрүп берип келген.

Ак сеткилдиг, кымнак чоруу-биле «Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны» атты чедип ап, Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени, Ленинчи юбилей медалы-биле шаңналткан. Ол ышкаш СССР-ниң Үлүг ажылагый чедиишкиннериниң делегезин, Маадыр-хоорайларны экскурсиялап көөр халас путевкалар-биле, хүндүлел бижиктер-биле шаңналткан.

Коммунист Очур Боратанович Донгак оңгу беш чылдың баштайгы чымында төрүүр үүс сарлыктан үүс бызаны алырын, бодунуң күжү-биле 10 тонна сигенин белеткеп алырын хүлээнген болгаш социалистиг чарышка база-ла сарлык кадарчызы С. Олчей-оолду кыйгырган эрестиг ажылдап турар. Д. ДАСТАК.

ДУРЖУЛГАЛЫГ ДАШЧЫ

Таптыг-ла оң чеди чыл бурунгаар Бай-Тайга чурттуг Күжүгет Алдын-оол Ак-Довуракка келирге, аңаа чамдык бажыңарның тавааң чаа салып эгелеп турган.

Аныяк эрниң кайы сунуп чедерин-даа айтырган, ажылагый сураң чоруурун-даа сонуургаан эш-оор ону долгашып келген. Күжүгет Алдын-оол бодунуң сагыш-сеткилин чугаалап берип олурган. Ажылчын болур дээн изиг күзелиндээ илереткен, аңаа турган эш-оорүнүң аразынга ажылдарын-даа дилээн. Тудугжу эрлерниң чамдыктары баштактангылап, бадды тудуп билирин-даа айтырган, балык шелип шыдаарын-даа шепээн, узун чудумтун моң ужундан тудускаш, терге кырынче кагдырган-даа. Алдын-оол аңаа улуг ыяка торудбаан. Ийи биле-лекти сывырыпкаш ажылдаанда изиг, соокту-даа шыдажып эртер шудургузун бадыткаан. Тудугжулар Алдын-ооллу бригадазынга хүлээп алган.

Бызаңчы эрлериниң ажылы эртен эрте эгелээр. Чамдыкта баштайгы дагаа үнүбиле деңге-де оларның балдызының даажы Кара-Даштың хаяларынга чаңгыланыр. Демниг иш. тудугжуның нарын ажылы Күжүгет Алдын-ооллуң сеткилинге таарышкан. Амыдыралын ооң-биле, ол ажылбиле бижыг холбаарын ол шиитпирлээн.

Айлар, хүннер эртип, кыш, чай солчуп, амыдырал бодунуң шаңкын агымы-биле бурунгаарлап бар чыткан. Ак-Довурак хоорай тудугжуларның демниг күжү-биле улам чаагайныр, хогжүп орган. Күжүгет Алдын-ооллуң бызаңчы мергежилинге ам дашчы деп мергежил немежи берген. Ол ам хой каът даш тудуглар кылчып турар апарган. Ооң ажылынга, мергежилинге дуза чедирерни хүлээнген Ооржак Комбуй-оол база шудургу ажылдап турган. Олар ийилээ «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң дашчылары апарган.

1967 чыл Күжүгет Алдын-ооллуң амыдыралынга уттуптурбас. Бодүүн тудугжу ажылчыныы Ак-Довуракты коммунистери СЭКП-ниң хүрээленинге кирип алган. Ооң ажылга харыысалгазы, хөйнинги амыдыралынга идепкейн улам бедиген.

Моон мурнунда чылдарда Күжүгет Алдын-оол хурал-суглаага чүве бөзин чугаалавас чораан. СЭКП кежигүнүүге киргеп. оон идепкейн бедээн. Ажылда бар четпестерни ол шыңгымзы-биле шүгүмүлеп, бодунуң бодалын хөйнүң мурнунга илередип, санал-оналыын киирип турар.

Чоокта чаа болуп эрткен бригада хуралынга ол сөс алган:

— Бистиң кылып турар ажыныыстың шынары чамдыкта чүге кудулай бээрин? Ында бистиң бурүүзүс база бар. Үлетпүр-бүдүрүлге комбинадындан кээп турар бетонның, туулбу заводунуң бүдүрген туулбузунуң шынары багай турда, ону хүлээп ап турар-дыр бис. Ажылдың темпизин кошкан, бүдүрген продукциявыстың шынары кудулап турар чыдагаашы ол. Ол ажылды экижидер талазы-биле чогуур организацияларже дамчыдып, боттарывыстың санал-оналыысты киирээлинер, эштер — деп чугаалаан.

Тоску беш чылды коммунист Күжүгет Алдын-оол багай эвес дооскан. Ай, квартал планын ол доктаамал аяжыр күүседип келген. 1970 чылда Ленинчи юбилейлиг медальбиле ооң шаңнаткалы таварылга эвес. «1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчилиг» деп хөрек демдээ-биле база шаңнаткан. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бирги эдлээн ажыглалга киирериңге улуг-хуузу дээш ол ВЛКСМ Төп Комитединиң Хүндүлел бижин-биле шаңнаткан.

Ооң шаңналдары хөй. Эң көскү черни «Хүндүлелдиң Демдээ» орден эзелеп турар. Күш-ажылга дадыккан, кылган ажылынга харыысалгалыг бодүүн ажылчыныы партия, чазак болгаш чон ынчаар бедии-биле үнелеп турар.

Оңгу беш чылдың баштайгы айларын Күжүгет Сүрүүлович база эки дооскан. Январь, февральның планын СЭКПниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнүң бүдүүзүнде 100 хуу күүсеткен. Амгы үеде ооң бригадазы 60 аал иштиг чурттаар чурттаалга бажыңнының түдүүн чаа кылып эгелээн. Ооң фундаментизи салдынган.

— Бистиң бригадавыста 17 кижи бар. Олардың оп ийизи хөрөөженнер. Кыстар дашчы болурга мырыңай улам эки, холдары туттунгур, шевер, эптиг-эоллек. Дашчы дээрге кадыг-берге ышкаш сагымдырар, а херек кырында хөрөөженнерге база таарыжыр ажыл. Надя Ондар, Чечек Мөңге-Назын сугнар ам мурнакчылар апарганнар. Бригадирвис шаандакы-ла башкым коммунист Ооржак Комбуй-оол.

Күжүгет Алдын-ооллуң ажылдап турар бригадазы СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдары-биле танышып, ону бүрүнү-биле чүүлдүгээвредип, улам шудургу ажылдаарын шиитпирлээн. Олар оңгу беш чылда бүдүрүлге планын доктаамал ажыр күүседирин, 3000 кезек туулбуну, 10 кубометр хоюдуну камнап алыр, 5 кижиниң холушкак (каңнакчының, бетонщиктиң) мергежилге оюредир сорулгалы салган ажылдап турар. А Күжүгет Алдын-оол боду үстүнде адаанывыс мергежилдериниң 3-кү болгаш 4-кү разрядтарын шагда-ла чедип алган, тудуг кылып турар үеде оларны эптиле ажыглап турар. Бүдүрүлгеге холушкак мергежилдиң ажыы улуг дээркин ол база бадыткаан.

Эртенги хүнүнүң хереглери чөөн чүктеп дээш, ажыл-ишАк-Довуракка хайның эгелеп турда, Күжүгет Алдын-оол ажылынче базыптар. Ооң бодалдарын чүгле дашчының ажыл-ишкә эвес, хөй-ниитиң даалгазын ылаптыг күүседиринин айтырыглары база хайныктырар. Күжүгет Алдын-оол участокта местком болгаш «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде тудуг комитединиң кежигүнү. Ак-Довурак хоорай Советиниң депутады. Ооң хөйниити ажылынга идепкейлиг киржип турарын К. Алдын-ооллуң кады ажылдап турар өөрү-даа, эргелелдиң удурукчулары-даа сеткил-хынышкыс-биле чугаалады.

Д. ЧЫДЫМ.

Тыванның профэвилел активиниң хуралы

Дүүн Кызылдың Политчырыдымшкын бажыңында республиканың профэвилел активиниң хуралы болуп эрткен. Анаа СЭКП-ниң XXV съездизиниң, ВЦСПС-тиң X пленумунуң түңнелдерин болгаш республиканың профэвилелдер организацияларының сорулгаларын чугаалашкан. Хуралга илеткелдиг профэвилелдериниң область чөвүлелиниң даргазы Т. Ч. Норбу кылган.

СЭКП ТК-ның кежигүнүүге кандидат, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады, СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин хуралдың ажылынга киржип, чүве чугаалаан. Партияның съездизиниң шиитпирлериниң дугайын чугаалаш, оңгу беш чылдың болгаш оон бирги чылының планнарын күүседирине ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле профэвилелдер организацияларының практиктиг сорулгаларын айыткан доктаалы хурал түзээн алган.

АПРЕЛЬ 11 — УЛУС СУДТАРЫНГА СОҢГУЛДАЛАР ХҮНҮ

ЧОННУҢ НҮҮРҮ-БИЛЕ

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1975 чылдың декабрь 12-де үнген Чарлыын ёзугаар Россия Федерациязынга улус судьяларының соңгулдаларын 1976 чылдың апрель 11-де, воскресеньеде, эрттирерин көрген. Бо политиктиг чүгүлә ажылга белеткелдер партиниың XXV съездизиниң шиитпирлерин совет улустуң амыдыралга боттандырып турар патриоттуг кодулүшкүнүнүң болгаш бедик организаквлыг чоруктуң байдалында болуп эртип турар.

Районнуң (хоорайның) улус судтарының соңгулдалары социалистиг хөйлу-дүрүмүг болгаш корум-чүрүмүг удам ынай быжыглаары-биле сырый холбашкан. Совет суд бодунуң ажыл-чорудулгазы-биле хамаатыларны Төрээн чүртүнга бердинген чоруктуң ёзугуна, совет хөйлу-дүрүмиг хажык чокка шын күүседириниг, социалистиг оңчу-хөреңгиге каминг болурунга, күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн быжыг тударынга, күрүвенин болгаш хөй-ниитинин мурнунга хүлээлгеэин ак сеткилдиг күүседирингге кижизидип турар. Ынчангаш бистин чүртүвүскаштың шиидилге коммунистиг түргузуушкунунуң база бир эргежок чүгүлә негелделериниң бирээзи болуру чугаажок. Чогум-на оон үжурунда хөйлу-дүрүмиг болгаш корум-чүрүмиг бызыглаарывыың айтырыгдары бистин партиливыстың болгаш күрүвенистиң кичээнгейиним төвүнде туруп турар.

Улус судьяларынга кандидаттарны депшидер эргени ниитилелдиң ажылчы чоннарынга болгаш хөй-ниити организациаларынга берип турар. Оларны үлетпүр будүүлге, албан организация черлериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралдарынга депшидип үндүрүп турар. Улус судьязынга соңгулда хүүшке чедир 25 хар четкен, эрге-хөйлу ёзугаар соңгуур эргелиг Совет Эвилелиниң хамааты бүрүзү соңгудуп болур. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдырала чедиишкиниг боттандырарының, херээнге улус судьялары төлептиг садыышкының киирип, кем-херек үүлгедиглерин болдурбазының сагындырыглыг хемчегларын болгаш оларның үнүп кээп турар чылдагаамнарын хандыр өөренип, тодаргай ажылдарны кылып чорудар апаар. Моон алгаш көөрге, шын шиидилгени чорудар бүзүрелди чедип алган, чоннуң депшиткен төлээлериниң судтуң ажыл-чорудулгазының деннели болгаш ажыктыг чорүү улуг хамаарышталыг.

Бо эртий турар соңгулдалар улус судтарының ажыл-чорудулгазының көрүндези болбушаан, оны сайгыарангайжыдарының орулгарынга чда базымны кылып, суд кадрларының составын экижидерингге болгаш хөйлу-дүрүмиг бызыглаарынга көскү салдарны чедирер. Маңза хамаарыштыр Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуу 1976 чылдың январь 4-те «РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарының улус судьяларынга соңгулдаларны эрттирериниң болгаш белеткелиниң дугайында» түскай доктаалды хүлээп ап, Тыва АССР-ниң девискээрингге чорудар хемчегларының комплекстиг планын бадыткаан. Ол чорук республиканың Юстиция министерствозунум, Дээди судтуң болгаш улус судтарының ажылын удам идепкейжидерингге улуг идиглиг болган. 1976 чылдың түгле январь, февраль айларында бежен ажыг отчёттарны улус судьялары соңгулдалар мурнунга кылганнар. Аңаа оң муң ажыг кижи олурушкан.

Социалистиг ниити чүрттелгенин сагылга-чүрүмүн быжыглаарынга, ниитиниң корум-чүрүмүн экижидерингге болгаш хөйлу-дүрүмниг күүселдезиниң дээштиин чедип алырының херээнге улуг-хуузун ак сеткилдиг киириштирип чоруур улус судьялары республикада хөй. Таңды районнуң улус судьязы Х. Г. Файзуллин аңаа үр үениң ишкинде ажылдап, чоннуң бүзүрелии бадыткап келген. Оон сузка көргөн херектериниң

шынары кезээде бедик болуп келген. Каа-Хем районнуң улус судьязы Н. В. Лещинская үнүүшкүнүнүг суд ажылын чогуур деннелге түргузуп, эргежөйлуну чон ортузунга пропагандалаарын аңаа экижиткен. Д. О. Оюн-Бартаа — Тес-Хем районнуң улус судьязы. Ол бодунуң ажылын совет, партия болгаш административтиг органнарның ажыл-чорудулгазыбиле сырый холбап, корум-чүрүм үрээшкиннери, кемниг үүлгедиглер дугайын хамаарышкан черлериниг докгаамал дыннадып, ол бүгүнүң үнүп кээр чылдагаамнарын тайылбырлап бербишаан, хамаатыларның кижизидилгезинге ужур-дузалыг сагындырыглыг ажылдарны чорудуп, лекция, беседаларны кылып берип турар.

Соңгулда мурнунуң белеткели доозулган. Улус судьяларынга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражышкын хуралдары бедик кодурлүшкүнүүг байдалга болуп эртилээн. Республикага ниитизи-биле 22 улус судьязынга кандидаттарны депшиткен. Ол-ла санга онаалтыр хөйлу-дүрүмиг барымдаалап, 22 соңгулда округтарын, 195 соңгулда участоктарын тургускан. Кызылда хоорайның улус судунуң судьяларының санывыле 5 соңгулда округун, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Таңды районнарында ийи-ийи округтарны, а арткан районнарда — бир-бир округтарны тургускаан. Улус судьязының кандидаттарынга депшиттирген кижилерниң 70 ажыг хуузу юрист эртемниглер.

Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Таңды, Тес-Хем районнарынга, Кызыл хоорайга болгаш еске-даа черлерге улус судьяларының кандидаттары-биле соңгукчуларның ужуражышкыннары организастыг эрткилээн. Ол чорук 1976 чылдың апрель 11-де болуп улус судунуң соңгулдаларынга бүрүтпеттинген кандидаттар дээш бир үн-биле бадылаашкынны бааринин долу илереашкини болуп турар-дыр.

И. МАКУШИН,
Тыва АССР-ниң юстициа министриниң ораалакчызы.

«Бистиң социалистиг демократиявысты сайзырангайжыдарын бис хамыктың мурнунда ниитилелдиң бүгү херектерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарның улам калбак киржилгезин хажык чок хандырары, бистиң күрүневистиң демократтыг үндезиннерин улам ынай хегжүдери, кижиниң бүгү талалыг чечектелиишкининге таарымчалыг байдалдарны тургузары ол деп билип турар бис. Партия ынчаар ажылдап келген болгаш ынчаар ажылдаар-даа».

(СЭКП-ниң XXV съездизинге ТК-ның Отчёт илеткелинден).

ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНГА БЕЛЕН

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери ажылчы чоннуң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик кодурлүшкүнүн болдурбушаан, улус судтарынга соңгулдаларга белеткелдерни улам ханылдың, идепкейжиткен. Барыын-Хөмчүк районнуң партия организацияларының болгаш чер-чер Советтерни съездиниң материалдарын пропагандаларын болгаш чонга өөредирин организастаавары-биле кады улус судтарынга соңгулдаларга белеткел ажылдарын бүгү черлерге калбартып чоруткан.

Соңгулдалар үеинде чорудар ужурлуг организастыг болгаш агитас-массалыг ажылдар соңгулда дугайында Дүрүмге база СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң ажылдап кылганы хемчеглерге дүүштүр чоруттунуп келген. Улус судтарынга соңгулда талазы-биле районда ийи соңгулда округу тургустунган. Кызыл-Мажалыктың № 1 соңгулда округундан улус судьязының кандидадынга Г. И. Пималованы «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары депшиткен. Барыын-Хөмчүктүң № 2 соңгулда округундан улус судьязынга кандидат кылдыр В. Б. Дулуштуң «Барлык» совхоздуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары бир ээ-соткелдиг депшиткеннер. Улус судьяларынга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражыглары бедик деңнелге эрткен.

Район Советиниң күүсенги комитединиң шиитпирин ёзугаар район делиискээринде 17 соңгулда участогун тургускан болгаш оларның комиссияларының составында ажылчы чоннарның хөй-ниити организацияларының депшиткени активтер ажылдап турар. Район девискээринде бүгү соңгулда участоктары болгаш агитпунктулар доктаамал ажылдап турар.

Съезд материалдарын чон ортузунга пропагандаларын болгаш соңгулда мурнунуң агитас-массалыг ажылдарын калбартыры-биле чергелештир партия организацияларының, хоорай, суур, көдээ Советтерни шиитпирниң корум-чүрүмүн быжыглаарынче, кем-херек үүлгедир чоруктарны болдурбалының баш удур хемчегларын күштелдирериниче чүгүлә кичээнгейин салып келген. Улусчу дружиналарның, эш хуу судтарының, еске-даа хөй-ниити организацияларының ажылып XXV съездиниң негелделеринге дүүштүр экижидер талазы-биле ажылдарны чорудуп келген.

Соңгулдаларга организастехниктиг белеткелдер колдуунда доозулган. Соңгулда участоктары эргенон чүгүлә чүүлдер-биле хандыртынган болгаш дериң шиметтингеп. Район Советиниң күүсенги комитедиң көдээ, суур болгаш хоорай күүскомнарының дараалаарының, секретарьларының, соңгулда участоктарының комиссияларының даргаларының, секретарьларының практиктиг семинарын эрттирген. СЭКП райкомунун, райкүүскомунун төлээлери соңгулда участоктарынче үнгүлээп болгаш оларның соңгукчуларны хүлээп алырынга белеңнин хынап корген. Соңгулда хүнүнде ажылчы чоннарны садыг болгаш культура-массалыг хемчеглер-биле хандырарының планы кылдыгган база ылавылаттыгган.

Ынчангаш Барыын-Хөмчүк районда бүгү соңгулда участоктары апрель 11-де районнуң 12,5 муң ажыг соңгукчуларын хүлээп алырынга белеп болгаш оларның хамаатыл дүлээлгезин күүсеңип, улус судьяларын соңгуурунга идепкейлиг киржиринге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

М. ХЕРТЕК,
Барыын-Хөмчүк райкүүском секретары.

Кызылдың № 4 Мурнуу-Чөөн соңгулда округунуң агитпунктузу.Ында соңгулда хүнүнге белеткеп ажылдарны доозулган. Соңгучуларның ортузунга агитас-массалыг ажылдар чоруттунган. Агитпунит № 1 орук-тудуг эргелелиниң бажыңында турун турар. Бо агитпунктунуң эргелекчизи Галина Михайловна Онева соңгучуларны бадылаашкы бээр черинин иштикп, даштыкы шимелдезинче кичээнгейни салып, көрүштүг кылдыр хөзүп, плакаттар-биле дерип шимээн. Аңаа ол агитпунктуда ажылдап турар агитаторларны киржилгези улуг болган.

ЧУРУКТА: № 4 Мурнуу-Чөөн соңгулда округунуң соңгулда участогу.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КИЖИНИҢ САЛЫМ-ЧОЛУ ДЭЭШ

Совет улустуң амыдыралчуртталгазы хүн бүрү удам ажыкшы орар. Бай-шыдалдыг, магалыг эки чурттап турар бис. Ынчалза-даа күрүшеник болгаш хуунуң өөчү-хөреңгизиниче холгаарлай бээр, ниитилелге удур кеминг үүлгедиглерни кылып чоруур ийи-чаңгыс кижилерниң ам-даа тыштың көөп турары бистиң амыдыралывыска шаптыктап турар. Улус төлээзиниң ажылчорудулгазынга хамаатыларның тыш, илередип, оон кайдыг байдалдарда болуп турарын тодаргай өөренип көөрү күзенчиг. Шак мындыг херектерни судка дыннап сайгарып турган, кижилерниң салым-чолу дээш улут харыысалганы улус судунуң төлээзи база хүлээпир апаар. Чүге дээрге бистер база-ла улус судьязы-биле бир домей эрге-хүлээлгелиг болуп, оон шиитпирни үндүрүп турар бис. Ынчангаш улус төлээзи кижи бодунуң билиг-мергежилии бүгү талазы-биле хөй бүрү бедидип чоруур ушуру-даа ында.

Бодумнуң ажылдан турар коллективимде дагдыныкчы кижи болгаш, кады ажылдан турарым анмак-өскенниң ортузунга кижизидилге ажылыын шыдаар шаам-биле чорудуп турар мен. Моон-биле чүнү чугаалаксап тур сен дээр болза, черле ынчаш назы-харыдөгүй берген будурулгенин хоочуннары бодунуң ажылчын коллективиниң иштинге кижизидилге ажылыынче чогуур кичээнгейлиг салыры чугула. Бир эвес ажылчын коллектив бүрүзүнге корум-чүрүм хажыдыышкыннарынга удур шиитпирлиг, дюштиг хемчеглерни алыр болза, амыдырал, ажыл-ижимиске шаптыктап турар арагачылар, негечилер, алыскак-чиксек хөөннүг, оскенниң «карманы-биле чурттакаар, от-бүлезиниге төлеп чок кижилер болгаш еске-даа кем-херек үүлгедиглериниң сыны эккээзер ужурлуг деп санап турар мен. Ынчангаш кижи бүрүзүнүң херээ — коллективтиң ат-алдары, ап-норузуң ырыы-шүүрү дээш ажылдаар, ниитилелге ажыктыг, хөй, солуун ажыл-херектерни кылып бүдүрери болур.

Н. ШЕВЦОВА,
улус төлээзи, Кызылда харылзаа белдирииде телеграф петиниң начальныгы.

Ол судтуң херээнге киришкен техникумнуң башкызары болгаш суртуулдары, судтуң сандайынга олуруп, буруудаттырган 7 суртуулдуң хуулган үүлгедиин бүрүү шаап, ажыктыг чагыг-сүмелерин берип турганнар. Бүрүүлүг кижилерге чогуур хемчегни ажык судтуң кирлекчилери хүлээткен.

Мен бодан көөрүнге, бо чижектиг үүлгедиглериниң үнүп кээп турар чылдагаамнарын тыш, илередип, оон кайдыг байдалдарда болуп турарын тодаргай өөренип көөрү күзенчиг. Шак мындыг херектерни судка дыннап сайгарып турган, кижилерниң салым-чолу дээш улут харыысалганы улус судунуң төлээзи база хүлээпир апаар. Чүге дээрге бистер база-ла улус судьязы-биле бир домей эрге-хүлээлгелиг болуп, оон шиитпирни үндүрүп турар бис. Ынчангаш улус төлээзи кижи бодунуң билиг-мергежилии бүгү талазы-биле хөй бүрү бедидип чоруур ушуру-даа ында.

Бодумнуң ажылдан турар коллективимде дагдыныкчы кижи болгаш, кады ажылдан турарым анмак-өскенниң ортузунга кижизидилге ажылыын шыдаар шаам-биле чорудуп турар мен. Моон-биле чүнү чугаалаксап тур сен дээр болза, черле ынчаш назы-харыдөгүй берген будурулгенин хоочуннары бодунуң ажылчын коллективиниң иштинге кижизидилге ажылыынче чогуур кичээнгейлиг салыры чугула. Бир эвес ажылчын коллектив бүрүзүнге корум-чүрүм хажыдыышкыннарынга удур шиитпирлиг, дюштиг хемчеглерни алыр болза, амыдырал, ажыл-ижимиске шаптыктап турар арагачылар, негечилер, алыскак-чиксек хөөннүг, оскенниң «карманы-биле чурттакаар, от-бүлезиниге төлеп чок кижилер болгаш еске-даа кем-херек үүлгедиглериниң сыны эккээзер ужурлуг деп санап турар мен. Ынчангаш кижи бүрүзүнүң херээ — коллективтиң ат-алдары, ап-норузуң ырыы-шүүрү дээш ажылдаар, ниитилелге ажыктыг, хөй, солуун ажыл-херектерни кылып бүдүрери болур.

Н. ШЕВЦОВА,
улус төлээзи, Кызылда харылзаа белдирииде телеграф петиниң начальныгы.

ИДЕГЕЛГЕ ТӨЛЕПТИГ

Александр Дыртык-оол дээрзи амыдыралдың өөрүшкүүү — күш-ажылдан оспаксыраар чораан болгаш маңгысталчак амыдыралдыг кижилерни бирде дугаарында эш-өөр тыртар, оларнын-биле оң-тала тударга турган. Ол бо удаада бодунуң судчазынга Алексей Ооржакты пат-да когудуп, чаңчыкканы кажар шестеп-биле баштайгы ужуражышкынындала алдеципеен. Олар баш удур дугурушкаанын ёзугаар орай күстүң бир эртенинде олча хайдынып үнүпкеннер. Тодаргайларга, эрткен чылдың ноябрь айда «Коммунизмниң хереени» колхозтуң кодан хою Элегес-Аксы суурдан ырак эвес черге орун дургаар, чадыпкал ак ааржы дег, шүүштүр оттуп чораан. Паш долдур уядуртуп каан ээттиг, бусталын түрер изиг кара мүнүң чвагай ымдыы алызындан алыскак-чиксек хөөннүг Дыртык-оолдуң бодалынга караш кылынган. Ол бүгү оон сагыш-сеткилин хөме ап көөрго, оттан чорван хөйлер, артында-да курут ышкаш, бичии-бичии сагындырган. Кадаттың соонга харагаһнар арагынга сүрүштүр кел чораан хойнуң надарчызын белии ол сөкербээн.

— Хойну дүрген салыңар! — дээп кадарчының үнүн оорлар чаңдыр-соора дыннаан.

Үстүнде ады үнген ийи аныяк кижиниң арага-дары-биле холбашкан арыг эвес пайгыалы оларның кайгыял-даа суд салдайынга экжелген.

Улус судьязы Бадырга Кулчаевич Тюлюш херектиң шеглелгези хандыр өөренип, ук болушкунуунуң үнүп келген чылдагаанпарын тодаргай анаамзатсн, ниитиниң хөрөңгизиниче үүлгэшилиниң чүге ыяа бергенин бирдең бирээ чокка угаан, кем-херек үүлгедикчидерилеп берген өчүүн хөөнүг кичээнгейлиг дыннап оргаан. Эзээн үр үргүлчүдеп келген суд хуралы хагдыгаан. Маңза кол бүрүү А. Дыртык-оолга онаашкан. Ол бо үүлгедиглиниң мурнуу чарында ниитилелге удур корум-чүрүм үрээш, улус ажыл-агыйынга ажылдап турган, оон база хуусаазы тонмээнде дезип, дургунай берген.

Бүрүнө оңчуун кара-туразы-биле үптээн кижилерге хамаарыштыр суд шиитпири болган чоптуг шииткелди хүлээп алган. Республиканың Дээди суду оларның хомудал биллиримнигнин күш чок кылган, шииткелди бадылаан.

Бо дээрге улус судьязы эш Тюлюштүң күш-ажылчы пландарының үүлге чаңгыс хүнүдүр. Аныяк юристиң ажылчорудулгазы 1970 чылда эгелээн. Бадырга Кулчаевич ол чылын Свердловск хоорайга бодунуң мергежилиниң талазы-биле дээди билигтиг чедип ап, Бай-Тайга районнуң улус судьязынга ноябрь айда соңгуткан.

Чербиже соңгукчулар-биле ужуражылга хуралынга баар мурнуу чарында бодунуң ажылдаар кабинединге бо удаада Бадырга Кулчаевич быстерин үткүп алды. Арай чавискалак сиинныг, тырың мага-боттуг, борбак хүрең шыралыг аныяк кижи караанын киилин үштүп, салып каан, улус судьязының берге болган харыысалгалыг нарын ажылын каксы-даа бол, допчулай зарак сеткилиниң хапыыланган чүгээлээн ор.

— Судка көрүп турар херектериис аңгы-аңгы. Херек бүрүү-ле кижилериң салым-чолу, келир үеэш-биле холбашкан — дээш, ол стол кыырынга чыткан кезенче хөөнүүдүүн ажа-түткүлай-дыр: — Кандыг-бир кижиге шииткелди онаан тура, кадыдыл-даа, чымчадып-даа болбас чүве-ле болгай. Ону бодум чааскаан шиитпирлээр эргем база чок. Ыяап-да улус төлээлериниң киржилгези-биле кады кылып, боттавдырар. Хөөйлү-дүрүмде херек үүлгеткен бүрүүлүг кижиге хамаарыштыр түс-түс чүүлдерни айтып-даа турза, оны шын дүүштүрер — улус судьязының ажылында харыысалгалыг улуг негелде бо.

Б. Тюлюш бодунуң ажылынга ханы бердинген дээрзин чүгле бо бадыткалдыг сөстер эвес, а хүн бүрү чорудуп турар практиктиг ажыл-херээ тодаргай чугаалап көөр. Улус судьязы кижи чүгле чаңгыс хүнүүн дургузында безин чеже янзы-бүрү айтырыгларны шиитпирлевес дээр! Аңаа келген кижилер ярге-хүлээлгелерин катап тургузуп бээринге дуза-даа дилээр-ле, өскелеря хөй-ниитиниң корум-чүрүмүн үрээнперге эптеш чок дүвүреллиг илередип, хомудалдаа кирер, үлүгдерп—аңаала сүме айтырып-даа четкилеп көөр. Б. Б. Тюлюшке бир-ле катап адаак ажылчын оол ажылдыдан үндүрткенинниң дугайында чугаалап чедип келген. Улус судьязы аңаа судче биллиримнигнин киирерин сүмеээн. Каш хонгаңда, суттуң чонтуг шиитпири-биле биллиримнигнин ээзи хөөйлү ёзугаар бодунуң ажылдаар туружун эзлеп, катап ажылдай берген.

Мырынай чоокта чаа улус судьязының кабинединиң эргинин холдуңда чаш уруг куспактаап ие херээжен дидим эвес артап кирген. Иенин карактары чаштыг болган. Бадырга Кулчаевич ону оожургадып, оон сагышкын кандыг айтырыг дувүредип чоруурун айтырып эгелээн. Херээжен кижи иштинигнин ылгавышаан, сеткил-чүрээн ойдүктүрүп чораан чүүлдерин шүүтүүп чугаалап берген. Ол бодуң «Кок-Тей» совхозтуң күш фермазында ажылдап турар. Иштыт бүрүүлээр от-буле туткан. Аас-кежиинниң баштайгы хереглиэ— ажы-төлдүг-даа ажарга. Ынчалза-даа ашаа ариглаап алгап келгеш, херээжен кижиниң куду мөрүп. доромчылалдыг сестер ээс каапкан. Херээжен кижиниң сеткилди аңаа хомудаап, чаңа бадылажырының дугайында билиишкин бижип экжелген. Бадырга Кулчаевич кыска чугаалажышкын соонда, кезек бодаглаан:— Мөңээ даарта өг-буленериниң эр ээзи-биле кады чедип келиидер. Мен бодан көөрүнге, ол кижи буруузун аажок миниин, сагыш човаа турар хире-дир.

Шынап-да кезек үе эртиннде ол өг-бүленинң эзлери арезинда эптежип алгаш, биезги хевээр найыралдыг чурттаи, Бадырга Кулчаевичиге өөрүшкүүнүң чылыг сестерин илередип чорууп.

Бадырга Кулчаевичиниң хүлээп алышкынынга шак мынчаар хөй-хөй кижилер хүн бүрү кээп, совуургаан айтырыгларынга хамаарыштыр амыралынга ажыктыг чаа түүлдерни билип ап турар. Ол мышкаш судка кирер хөректер оок киржилгеен-биле дамчып эртер. Херек бүрүү-ле кижиниң ат-алдарының, чоргааралының дугайында. Чогумна оок ужурунда Бадырга Кулчаевич хүлээп алышкынга келген кижилериң негелделеринге эвилеп, кичээнгейлиг болуп, суд хуралдарынга херек сайгарылгазынга каш катап хынамчалыг белеткеним, бүгү-ле байдалдарны хандыр өөренип ап чаңчыкган.

— Шииткелдиң түңнели херектиң истелгезинден кончуг хамаарыжыр — деп, Б. К. Тюлюш онаалап демдеглээвишаан, чугаазын үламчылай-дыр: — Бүрүүлүг кижилерни суд мурнуна тургузуп көөрге, чамдык факт-барымдаалар удурлаашкак-даа болгудаар-ла, артык, тудуу-даа чижектер таварыш көөр. Суд доостурга, херекке дораан-на ат салып каар чүве эвес болганда, маңза буу-даа түшел үндүрери берге.

Шынап-да коммунистиг медерел чаяыс чамдык ийи-чаңгыс кижилер судтуң шииткелиниге удурлаашыр-даа хөөннерлиг белүүлээр. Чоокта чаа Сукпак суурга үвүүшкүүнүүт ажык суд болган. Аңаа 8 иней оорлаан, херээн көрдүргеп И. Букатов биле В. Бадий-оолдуң шииткели доозулган соонда, суд залындан «эзецгиинн» бичии дынаадыпкан хамаатының судтуң шиитпиринге таарзынмаан килеңниг сестери дыңналган. Ынчалза-даа ол шииткелди республиканың булуң бүрүзүнде амыдап, тудугмунуң белеп эвес ижинде хаара туттунган. Аңаа «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде Ооржак Комбуй-оолду, «Кызыл тудугда» Салчак Чайдыпты хамаарыштырып болур.

1973 чылда Оюн Лагбаевич пенсияже үнүп турган. Ол бодунуң хереселлин аныяк дашчы Александр Дегеге дамчыдып бергеш:

— Бо хереселдерии камныг эдиле, муш-амылыкны улус-чонга турескаат, оглум, бедик-бедик чалымнар дег тудугларны улам хөйну тударыкны сетиилиимниң хамызындан күзедим — деп чугаалаан.

Оюн Лагбаевич ам чоргаар. Оон сеткили серген, сагыжы амык. Ол чүгле хөй санныг өөреникчилерии республиканың тудугларында арттырып чаан эвес, оглу Григорий Оюнович Калзаңны база тудугмунуң мергежилинге өөредип чаан. Ол база үлегерлиг ажылчын болуп, адазының амылдап турган участогунда ажылдап турар.

С. САНДАН,
бригадир.
Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугчузу.

ТУДУГЖУНУҢ САЛГАКЧЫЗЫ

Оюн Лагбаевич Калзаңның ат-сураа чүгле Кызылда эвес, биствң республикада билиингир. Оон тудугжу мергежили, ыызыыак ижии, кады ажылдап турар эш-оорунге эптигээлдээ Оюн Лагбаевичиниң ат-алдарын кодурген.

Ол 1939 чылда тудугжулап эгелээн. Совет Эвилелиниң чаладып келген башкы Василий Карпович Сухановтуң удуртулгазыбиле ол бажың тавааи баштай саяып, нарын мергежиляи шиигээдип ап эгелээн.

— Мээң баштайгы ылышкан тудуум Кызылдың № 2 школазы болгай — деп, Оюн Лагбаевич чугаалады. — Ол үеде кодуртур кран-даа, эзилдириг, хоюдугну булгаар хереиселлдаа чок, ийи аттыы кошмаш, бастырыптар турган чүве. Оон соонда тускай деспиге кутказ, ийи кулаавидан тутказ, үстүмү наттарже ийи кижи бээыптар чүве-ле болгай.

Оюн Калзаң оок дугайында чугаалап, ол хире берге үеде ындыг нарын ажыл-үүледен бергезинмээн өөрүй мактап, кижиниң мергежилиниге бердингенин, хандыкшаакын, ону чедип алырынга чайныг изиинге, ыыштың соогунга чалданмас туруштуг кижилерге ол чоргаарланып олурду.

Оок баштайгы башкызы Василий Карпович эни сеткилдиг, эзлдек кижи чораан. Тууйбунуң, дойнуң, элезининиң составындан бээр тайылбырлап, ону эзилдирер, салыр, чыыкаар аргазын кончуг таптыг айтып берип, келир үедеги кадрмаан ажылчыннарны кижизидер ээзш ол күмениишкинниг амылдаан.

Шак ынчаар бир чыл ажылдаан соонда Оюн Калзаң дааляганы боду тускай нүүседип турар апарган. Оон-биле чергелештир № 2 школаның тудуу-даа доозулган.

Үе-даа эртип турган. Оюн Калзаң ылган ижиниге чөөрту мергежип, эш-оорунуң хүндүткелин чаалап ап турар апарган. Ол хөй-аът кирип, коллектив дээш, будүүлге дээш турмурунга чаңчыга берген. Ынчалза-даа бодунуң бирги башмызы, сураглыг тудугжу Василий Карпович Сухановтуң чыяыг сөзүн, чымчак хөөнүн ол каждаа утпас.

Оюн Лагбаевич Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тун орденнериниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, күш-ажылдың хөөчүну, идепкейлиг дагдыныкчы. Оон өөреткен кижилери бистиң республиканың булуң бүрүзүнде амылдап, тудугжунуң белеп эвес ижинде хаара туттунган. Аңаа «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде Ооржак Комбуй-оолду, «Кызыл тудугда» Салчак Чайдыпты хамаарыштырып болур.

1973 чылда Оюн Лагбаевич пенсияже үнүп турган. Ол бодунуң хереселлин аныяк дашчы Александр Дегеге дамчыдып бергеш:

— Бо хереселдерии камныг эдиле, муш-амылыкны улус-чонга турескаат, оглум, бедик-бедик чалымнар дег тудугларны улам хойну тударыкны сетиилиимниң хамызындан күзедим — деп чугаалаан.

Оюн Лагбаевич ам чоргаар. Оон сеткили серген, сагыжы амык. Ол чүгле хөй санныг өөреникчилерии республиканың тудугларында арттырып чаан эвес, оглу Григорий Оюнович Калзаңны база тудугмунуң мергежилинге өөредип чаан. Ол база үлегерлиг ажылчын болуп, адазының амылдап турган участогунда ажылдап турар.

С. САНДАН,
бригадир.
Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ПКАП ТК-НЫҢ ПОЛИТБЮРОЗУНДА

ВАРШАВА. (СЭТА). ПКАП ТК-ның Политбюросунуң хуралының дугайында дыңнадыгны ында парлап үндүрген. Партияның хүрээлеңиниң составын экижидер талазы-биле идей-ижижэндилгелиг болгаш организанчы амылдың байдалын Политбюрога чугаалаып турган. Партия иемигүнүрүнүң идепкейин бедидеринче угланган амыл-черудулганың хей-хей хевирлери хогызаан. ПКАП-тың составында амылчыннарның үлүг-хуузу деитээмээ бедип, партияның шиитпирлерин амылдап ыдырынга база күүседиринге оларның релю өзүп турар.

Кедээге партияның салдары күштелген, социализмниг интеллигенция-биле оң харылзаазы быжыккан деп дыңнадыгда айтыкам.

Партияның хүрээлеңиниң составын экижидер чорук иитпилел амыдыралының бүгү-ле навыларынга ПКАП-тың салдарын доктаамал быжыглаарын хандырар үшүрүүг. Улус үлөтпүр төптеринде партия организацияларын быжыглаарынче мурнукку хевээр өнза кичээнгейни салыры эргежок чүгүлээ деп, ПКАП ТК-ның Политбюрозу онзалап демдеглээн.

Софияга чилп патриоттар-биле эп-сеткил каттыштырарын илередиринин митингизи болган.

Аңаа киришкеннерниң аразынга Чилиниң Компартиязының Чиңгиче секретары Луис Корвалашың Виниав болгаш Мария-Виктория дээр ийи уруу база турганнар. (Чурукта оргузунда).

БТА—СЭТА-ның фотозу.

Айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). *Дүшкүүргүг чоруктуң чавырлыышкыны — Европа дилге тайбыны болгаш депшилгени хөөзөр турғузарының кара чаңгыс оруу деп. Европаның аймыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш улустар аразының комитединиң секретараадының дыңнадында чугаалап турар.*

Оон-биле чеөелештир Европага аймыл чок чоруктуң хандырарының хөрээнде дыка хөй шаптыктавышкыннар турүп турар деп дыңнадыгда демдеглээн. Чавырлыышкынның удурланыкчылары хөй-ниитизи ниити Европа чөвүлел хуралының идепларынга удурлаадырарын, ол чөвүлел хуралга чедип алдынган түңнелдерниң үшүр-дузазын кудулаадырын ораалдажып турар.

Ындыг янзы хөделиишкиннер Хельсинкиге болган үшүражышкынчының түңнелдерин амыдыралга боттандырары дээш Европаның хөй-ниитизиниң демиселин калбартырының эргежок чугулазын негеп турар деп дыңнадыгда чугаалап турар. Ону бармадавааш, Европаның аймыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш улустар аразының комитеди чөвүлел хуралдың Түңнел актыжының ёзузунга дүшүүр Европага кады ажылдажылганы күштелдиринге угланган тодаргай саналдарны ажылдап кылыр деп шиитпирлээн.

Политиктиг чавырлыышкынга шериг чавырлыышкынын кемээн турар үжүрлүг деп чугаалап турар декларацияны комитеттиң сессиязынга хүлээп алган чорук өңдере чепсегленишкиннерни соксадыры дээш, чепсекти дүжүрер талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр дээш хөй-ниитиниң идепкейлиг демиселин калбартырының аргазын бээр деп дыңнадыгда демдеглээн.

ФКП-НИҢ ДЫҢНАДЫЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Ам партияның бүгү ажылчорудулгазының төвүнде турүп турар ФКП-ниң XXII съездиниң идепларын неп-терелдиринче болгаш амыдыралга боттандырарынче бодунуң бүгү организацияларын база бүгү коммунистерни Франциязының Коммунистиг партиязының Политбюрозу кыйгырган. Улустуң ниичээшкиниинин калбарышкынны болгаш дайынчы чорук ажылчы чонналрының таарзымчазының база чүрттүн амыдыралынга өскерлиишкиннерже оларның чүткүлүнүн өскенинин дугайын хереченлеп турар деп, Политбюро онзалап демдеглээн.

Эрге-сагыргаларының өнөчилдиргээ-биле бүдүрүлге ээлериниң боттандырып турары, ажылчын активчилерге база профсөвилелдер ажылакчыларынга хамаарыштыр күчүлээшкиниң хемчегларинге ФКП-ниң удуртулгазы удурланмышкынны кылган. Ажылчы чонналрга хамаарыштыр ужур-дүжүк ажылдашкынналры партияның организацияларының болгаш кежигүннери чер болганга ойтур шаап база демократтыг болгаш профсөвилел хөстелгелерниң кампаазары, калбартыры дээш чекиселли күштедирер апаар деп, Политбюро айтып турар.

АКШ-тың ажыл-херекчи бөлүктери ССРЭ-биле садыглажылга дээш

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АБШ-тың ажыл-херекчи бөлүктериниң эң улуг организация — үлетпүр ээлериниң национал ассоциациязы Катышкан Штаттарның Совет Эвилели-биле база социалистиг өске-даа чүрттар-биле садыг-экономиктиг харылзаалар-ның калбартырының эргежок чугулазы дээш турүп турар.

1300 ажыг фирмалар кирип турар ассоциацияның даргазы Д. Кеннз сенаттың садыг комиссиязының даргазынга чагаа чоруткан. АБШ-тың ССРЭ-биле болгаш социалистиг өске-даа чүрттар-биле чөгүмчалыг садыг-экономика харылзаалар-ның түргүзар чорук кайы-кайызынга ажыкты бээр база ийи таланың эрге-ажыктарынга дүгжүр ийих деп онзалап демдеглээн.

Ынчангаш харылзаалар-ның түргүстүнарынга идигин бээр төлээде, АКШ-та турүп турар хөөйлуларны өскертирп эргежок чүгүлээ деп чагаада демдеглээн.

Ассоциацияда кирип турар үүс-түс компаниялардың төлээлекчилери барыын болгаш чөөн чүктерниң аразынга садыг-экономика харылзаалар-дың чөгүмчалыг кылыры-ның болгунар авгаларынга база перспективаларынга хамаарыштыр боттарының үзелболалын сенат комиссиязынга тайылбырлаар деп, Д. Кенна дыңнаткан.

АКШ-та соңгулда мурнунуң кампаниязы

ЙЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Эге соңгулдалар» деп аттаар соңгулда база бир америк штат — Висконсинге болуп эрткей. Баштайгы мелээлер ёзугаар алырга, республиканчылардан бадылаашкынның хей нуруузун — 55 хуузун президент Дж. Форд алган. Оон аларанажыкчызы Калифорния штаттың губернатору турган Р. Рейган бадылаашкынның 44 хуузун алган. Ынчангаш Дж. Форд эге соңгулдалар болуп эрткээн 7 штаттың 6-дызынга тиилеп үнген.

Демократтардан мурнунда Джорджия штаттың губернатору турган Дж. Картер чедиишкиниг болган, ону соңгукчулар бадылаашкынның 37 хуузу-биле иеткээн. Конгресс кежигүнү М. Юдолл аңаа чүле чаңгыс хуу четпейн барган. Олар Алабама штаттың губернатору турган Дж. Уоллести болгаш сенатор Г. Джексонну дыка мурнай бергеп.

Эге соңгулдалар бо чыдын ноябрьга Каттышкан Штаттарга доостур соңгулда кампаниязының эге үе-чадазы болур. Президентиниң болгаш оралакчы президентиниң алдан-дужаалынга кирер кандидатуваларны бадылаар ужурлуг республиканчы болгаш демократтыг партияларның бө чайын болур съездиринге делегаттарны аңаа соңгуур. Ол алдан-дужаалдарга киреринь көрдүп турарлар эге соңгулдаларга хей нуруузу алган штаттарының соңгулдачыларының талазындан съездилерге деткинче алырынга шаанын болур.

М. КАДДАФИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ТРИПОЛИ. (СЭТА). Египет ёзуг-чуруунун АКШ-биле чоокшулашкан чоруу оңаа аймылдыг, оон баштайгы түннели болза алдыгы америк флоттуң амгы үеде Ливаниң арыктеринин чанында чорудуп турар ончук-чоңгээлиг хөделиишкиниери болур деп, ЛАР-ның Революстуг командылалының чөвүделиниң даргазы М. Каддафи аңаа болган митингиге чүве чугаалаан, медеглээн. Чер ортузувун далайының бө райониуга АКШ-тың флодуның кара туразында ажылап турары дээш харылсалга АКШ-тың көрабльдериниң бодунуң дазай ортээдилериниг баарын чөпшээрээн Египеттиң чазаанга онаажир деп, ол чугаалаан.

ЛАР биле Израильдың аразында дүгүржүлга арабтарга каныгы-дыг боттуг политиктиг болгаш шериг талазы-биле артык күштүг чоруктуг бербээн база берип шыдавас-дыг деп, М. Каддафи онзалап айтыкан. Шак ыныг сулчаазын чүгле бодунуп лужунда эрге-ажыктарын бодаан Египет удуртулганын политиктиг ойлук чок көрүү кылдыр көрээ чогуур деп, ол чугаалаан.

Ол дугуржулга болгаш аңгы үезе чоруулун турар «ажык ажиктериниң» политиказы дээр чүүл АКШ-тың болгаш оон авиелчизи Израильдың Чоокку Чөөн чүкке салдарын араб революциязының хөрээнге аймылдыг кылдыр күштелдиреринге дерт идигин берип турар.

Ливия революциязынга болгаш Чоокку Чөөн чүкте дешилгелиг өске-даа күштерге удур ам чорудуп турар калбак пропаганда кампаниязын РКЧ-ниң даргазы шыгыыны-биле бүүрү шапкан.

РАСИСТЕРГЕ УДУР ШИИТПИРЛИГ ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

ЙЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Родезиянның расисчи ёзуг-чуруунуга удур экономиктиг хемчегларни калбарткан резолюцияны хамаарыштыр Африка чүрттарының эгелекчи чоруу-биле КИО-нуң Аймыл чок чорук чөвүделиниң чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Родезиядa байдал дугайында КИО-га бир дугаар чугаалаашкын турары оң-зээс. КИО-нуң уставынга болган нөлөкчи чүрттарга база улустарга хамаарыштыр чоруктуу тыпсыр дугайында декларацияга хүүштүр Зимбабвениң улузунун бот-тодаратпынар болган хамаарыштыр турар эргежок Аймыл чок чоруктуң чөвүделиг-даа, ол шыкаш КИО-нуң Коз ассамблеязы-даа хүлээп кергеп. Смиттин расисчи ёзуг-чуруумунга удур делегейниң эрге корум-чуруунуң сагындырыг хемчегларын база ыяап-ла алган өске-даа хемчегларын Аймыл чок чорук чөвүделиниң шиитпирлерин-биле хүлээп алган.

Ынчалзажок барыын чүүлүг чамдык күүрүелери ол хемчегларын ажыы-биле хажыдып турар. Аймыл чок чорук чөвүделиниң шиитпирлеринге чөрүүтүр АКШ хромну болгаш өске-даа чит-эттн Родезиядан массалыы-биле үндүр сөөртүп алырын үргүлчүдел, Смиттиң расисчи ёзуг-чуруунун индыг янзы өлемчидип турар. Хемчеглер хажыдыкчыларының сапыга Мурнуу-Африка Республика база кирип турар деп, хураага сайба бергеп, африка күрүелериниң төлээлекчилери айтып турган.

Хемчеглер хажыдарын шүүт болдурбазы болгаш Родезиялып расисчи ёзуг-чуруунун ацгылаарын ооң-биле күштелдирери эргежок чугула деп, Танзаниянын КИО-да доктаамал төлөөлекчизин С. А. Салим онзалап демдеглээн. Родезиябиле демир-орук, далай, агаар, почта, телеграф харылзааларын бүрүүзу-биле сөңгөлдүрин ниитпирлер. КИО-нуң уставынга бат удур кордүнген бүгүде хемчегларын Смиттиң ёзуг-чуруунута хамаарыштыр ацгылары дээш КИО-нуң иемигүнери чүрттарның хей нуруузу турүп турар даярын ол сагындырган.

КИО-нуң хүлээлгээн — Зимбабвениң улузун як кеширлерин дорамчылаашкынындан адырарын чедип алыры болур деп. ССРЭ-ниң төлөөлекчизи бодунуң санаалынга айыткан. Ол болза делегейде колониализмниң болгаш расизмниң соолгу одагларын туюлунга чедир удуткан чок кызырымнын чүүлүн чүүлүп иезээ.

Совет Эвилелиниң принципиалдыг туружу хосталга болгаш папповал хамаарыштае чорук дээш демиселиин турар паңногал-хосталгалыг шимчээшкиннерге база колонияга улустарга иезээде бүгү хемчегларын Смиттиң ёзуг-чуруунута хамаарыштыр чугаалаан.

СОЦИАЛИСТИГ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

СОФИЯ. (СЭТА). СЭКП-ниң XXV съездиниң үндүрген түннелдерин болгаш шиитпирлерин барымдаалап корбес болза, шиитпилелдиг болгаш политиканың өйү келген улуг айтырыгларын анализтээри бөвүдунар арга чок даярын СЭКП-ниң XXV съездизи доозулганының соонда, ам удамна тодаргай апарган деп, «Кооперативно село» солунга парлап үндүрген «Социалистиг интернационализмнин тугунун адаа-биле» деп эгелиг чүүлде чугаалап турар.

Эң-не күчүлүг социалистиг күрүенин башкарыкчы партиязы — СЭКП болуунун съездинге делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң коммунизмче орукту бүзүрелдиг салып турар ёзулуг авангарды кылдыр болуун улам-на тода коргускеп.

Делегейниң социалистиг деңнаттыштырылгазының чүрттары революстуг өске шимчээшкиннерниң аразында кол өтпээ болуп турар деп, солуун улам-чылаан. Чогум-на ынчангаш СЭКП-ниң XXV съездизи социалистиг күрүелериниң аразында харылзааларны бирги черге тургускан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүлээп алганы 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң кол угланышкыннарында илергейлеттинген экономиктиг стратегия делегейниң социалистиг системазының экономиктиг күүү-шыдалын улгаттырарынга, капитализм биле социализмниң аразында чарышка Совет Эвилелиниң онза ролюнун дугайын тодаргайы-биле коргузуп турар.

Социалистиг күрүнелерниң аразында марксизм-ленининизме үнзезилеттинген үзел-бодалдарның чаңгыс эвиниң, идеологтуг кадыг ажылдажылганың болгаш политиктиг зайлап таарыштырарының, деп эргелериниң, айтырыгларны эш хүүзүбиле чугаалажып көрүүнүң база бот-бодунга дузалажырының шимчаар-даа ажок улуг ужур-дузалыын СЭКП-ниң XXV съездизи бүзүрелдин-биле болгаш барымдаалыы-биле үндезилээн.

Чамдык чүрттарда күрүне шугуму болуу берген «чөөн» болгаш барынын ревизионизмнин ажылчын база революстуг шимчашкинге хоралыг ролюн солун демдеглеп турар.

Политика талазы-биле бойлап дүшкен маанын калчаалыг реакция-биле болгаш милитаризм-биле каттыжа берген деп, солун бижип турар. Ол дээрге чавырлыышкынның дайынчыны-биле, Мурнуу Родезиянын болгаш Мурнуу-Африка Республиканың расистери-биле, Чилиде фашистиг чагырыкчы хунта-биле база өске-даа империалистиг болуктер-биле сагыышеткил каттыштырарының шугуму-дур. Ынчангаш Быдат алыс үнказына империализмнин социализмге удур демиселинге оон эвилелчнан болу берген. Херек кырында ССРЭге, социалистиг өске-даа чүрттарга болгаш коммунистиг партияларга удур угланган маанечи «революстуг угланыышкынын» алыс үнказын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ажыы-биле, коммунистиг ёзубиле сойгалаап.

СЭКП-ниң интернационалистиг угланыышкынны СЭКП-ниң XXIV съездизинге идип үндүрген болгаш XXV съездизинге немээн база хогжүткен Тайбынның болгаш делегейниң чаа адыышкынын айыылын чайладыгының программазында тодаргайы-биле илереттинген.

Чижектээр чүүл чок интернационалисчи, коммунистиг шугумнуң чаа бадыткаашкынларын, социализмнин база коммунизмниң үргүлүүшкүнүнга байлак дүржүлгазының, делегейниң коммунистиг шимчашкининиң дүржүлгазының үнер дээзүн Болгарияның Коммунистиг партиязы келээде СЭКП-ниң съездилеринден коруп келген деп, чүүлде оон ынай чугаалап турар.

Пролетаржы интернационалдамге болгар коммунистерниң шынчызын ВКП-ниң XI съездизиниң бүгү ажылы тодаргай бадыткаан деп, солун түннелинде айыткан.

АНГЛИЯДА ААР-БЕРГЕ БАЙДАЛ

ЛОНДОН. (СЭТА). Англиниың чаа премьер-министри Дж. Каллагэн чоокта чаа радио болгаш телевидение ламчыштыр пашиига чүзе чугаалаан. Чүрттүн экономиктиг улуг бергелериниң мурнунда турарын ол мишиин чугаалаашкы, ону ажыын артери-биле сырый маттыжарынче бүгү британиларны ол кыйгырган.

Бистер дазылы улам хамыдаан ийи айтырыгга — акшаның үнезиниг кудулаарының болгаш ажыл чокталыышкынының айтырыгларында таварыкын турар-дыр бис. Акшаның үне чокталыышкынының темнизин оожумалыр талазы-биле ажылын чазак черн үргүлчүдээр аңзарын аазаашкы, акшаның үнс чокталыышкынының деңнелин кудулаттас болза, ажыл чокталыр чорукту кажан-даа аазаажелип шыдавас дээрзин ол чугаалаан.

Бистер боттарывыстың амыдырал деңнелиишкиннерниң хуузазы-биле тудуп турар бис, а ынаыг чорук моон сонгаар үргүлчүдеп болбас ужурлуг. Чүрт өрө-ширеге туттурарын сонгаптаап шаанда, амыдырал деңнелиш иезегелии-биле белиндерн болдунмаздаа. Чиле оруктун чок бөөп турарын Дж. Каллагэн чугаалаан. Ынчангаш мен силерге чоокку үезе кандыг-даа боттуг чинчилелиг назавайн тур мен деп, ол сагындырган.

КОФЕНИҢ ТӨРЭЭН ЧУРТУНДА

(Эфиопиядан корреспонденция)

Эфиопияның улузувуң шаандакы тоозчургу чугаазын ёзугаар алырга, чашпаи-сигеи бажын чыып чип, маңнажыр ешкүлерниң дузазы-биле ол чурттуң кижилери кофе дээр чаагай чыттыг үшүтү делегейде эң-не баштай тып алган боон турар. Ынчангаш Эфиопияны, ооң оп дөрт можуларының бирээзи—Каффа можуну кофениң төрээн чурту деп санап турар.

Кижилер ижерге, чаагай амданныг, чыттыг, кижи омак-сертек апаар ол продуктуну шаанда-да калбаа-биле ажыглап эгелээнүң Эфиопияда чугаалажып турар. Ам ында кофе плантацияларын өстүрүп турар, ынчалзажок Каффа можунуң чамдык рейоннарында черден боду үнген кофе база бар. Ол можунуң ады-биле ук үшүтү кофе деп адап берген.

Каффа можунуң административтиг төвү—Джимма хоорайда 50 ажыг муң кижи чурттап турар. Эфиопияның пайысылалы Аддис-Абеба хоорайдан Джиммата чедир машина оруу-биле чоруурга, 340 километр болур, а борт оруи-биле баар болза—оортан ийи катап чоок болуру чугаажок, чүте даяе машина оруу хөй санныг кадыр-берт черлерни болгандыр ооң чоруткан. Каффа можунуң шолу кайгамчык үшүш-дүжүттүг: ол дугайын янда тараан картофоль, морковь, чигир спёкладзы, погаа аймаа болгаш өске-даа чаагай дүжүттүг кузуралар хереченлеп турар. Боттарының ногаазын, картофелин тараачыннарның дыштапыр хүннерде массалыы-биле садары чаңчыл болган. Ол ышкаш кааспан турган, чазаар кылган үш буттуг сапдайларны, корзиналарны, челээш ышкаш чүүүн-базының оңдүг кылдыр орун кааи чечиктерни, кофе тараазын бичии суурлар кыдынга тараачыннар база садыглаан турар. Бабунна дээр сарбашкыннар чамдыкта орунтарны кежир маңнажып турарын кижи корүүн каар. Мага-боду улуг ол сарбашкынпарны көөрге, өлүүдн оолларга-даа домейлежир.

Аддис-Абебадан үргеш, Джимма хоорайга чедир чоруурга, чедн хире шак болур. Ол хоорайга чедө бээрге, баймдаал ёзуулу-биле кылган улуг хаалы көстүп келир, ынаар кире бээрге—делгем шел чыдар, ооң төвүнде даш арамлаңнар көстүп турар. Ол дээрге—Эфиопияның хааны турган I Хайле Селассиенниң тураскаалыдан артказ чүве чүтле ол-дур. Чүрттүү ол чагырып турган үеде чопнуң бүгү байдалы кедергей багай турган. 1974 чылда болган улусчу революция феодал-монархиялыг эргө-чагырганы дүжүрүп узуткаан болгаш бурунгу шагның чурту болур Эфиопияның национал улуг буржуазиязы хамаарыжып турган банкыларны, страхование компаниялары, үлетпүр болгаш садыг бүдүрүлгелерни арткан чылдың январьла национализастаан. 1975 чылдың мартта аграр реформазын чарлаан, ол реформа помещиктерниң чер ээлээр эргеэнн узуткаан болгаш черни ядыы тараачыннарга дамчыдып берген. Эрткен чылдың декабрьда күш-ажыл хөөйлузун чарлаан болгаш 8 шактыг ажыл хүнүн Эфиопияның төөгүзүнде бир-ле дугаар доктаадып тургускан. Кедээ черлерге тараачыннарның ассоциацияларын (эвиледдежилгелерин) тургузуп турар. Социалистиг угланыышкынны чазак бодунуң политиктиг шугуму кылдыр чарлаан.

Эфиопия чаа амыдырал-биле чурттап эгелээн. Помещиктерниң эргеэнните турган кофе плантацияларын мооң мурнунда Джимма хоорайны долганыр шыва алган турган. Ол черни тарып, дүжүүүн ажаан турган тараачыннар алдынган дүжүдүн колдуунда чер эзлеринге берип чораан. Ынчаарда хоорайның кудумчуларынга аарыг, ядыы-тренги, бажыңы чок кижилер кылаштаажып турган, а губернаторуун бажыңында, ооң девискээринге—байлар арагалап, байырлап, пайырлаар, хогээр чораан. Можунуң бүүүн чартык чөвүн эргеэнни, стаканда кофени суудуп. Ол можунуң бүгү тараа плөлүүн дөрттүң үш кезиниле кофени өстүрүп, ооң дүжүдүн ажаап ап турарын, кофе дүжүдүүнүң талазы-биле ук можу бүгү чуртта алдаржып келгенин ол уламчылап чугаалады.

— Кофени чурттуң өске-даа можуларында база өстүрүп турар. Ынчалзажок бистиң Каффа можу—кофениң төрээн чурту болганынга чоргаараалыыр бис—деп, полковник оорушку-биле чугаалап олурду.

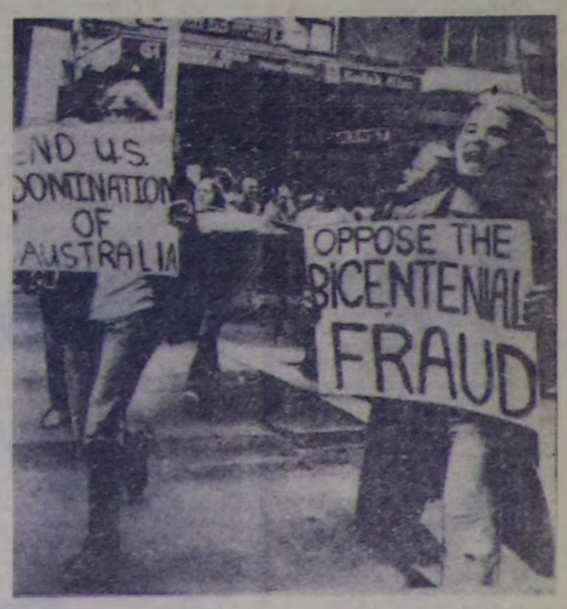
Кофе өстүрер маштарны көөрге, оларның онзалаңыр чүвээн чок. Бүүүн чартык метрден ашпас, ол чолдак ыыштарының кара-ногаан бүрүлеринде ак чечектер көстүп келген тургузаар. Ооң сроида—кофениң кыыл өңүүг тараазы көстүп келир. Бир сыпка-ла 17—20 тарва бар болур. Корзина туткан тараачыннар быпкан кофени чытташ, хүннге кургадып алыр.

— Чүтээ бистиң можунуң эвес, харын-даа бүгү Эфиопияның амыдыралы кофениң дүжүдүнден дыка хамаажыр—деп, Касан Мандефро тайылбырлады. Күрүенниң кассазынга кирни турар акша-хөрөнгөнниң 70 хуузун кофе бээр болганда, ону бүдүрер ажылда барык 5 миллион кижи киржип турар. Кажан кофе дүжүдү чавыс боорга, аш-чут можуга недереп турган. Ынчангаш аш-чем болгаш техниктиг культуралардың тарылгазын калбартырын чазак бүгү-ле чүүлдер-биле деткип турар. Эфиопияның агаар-бооду байлалдарынга, ыяңгыя кукуруза болгаш чигир троствиги дыка таварыр болган. Улуг чер эзлеринден хамырган шөлдерни ажыглаар кылдыр тургускан күрүне ажылагайларында бө талазы-биле улуг хемчегларын боттандырып турар. Можуда тургустунган тос күрээлы-агыларда кофе-биле чергелештир погөө аймаан болгаш шитрус чимишин өстүрүп турар.

«Чер ажылын хөгжүлериге, ооң үшүш-дүжүттүүн бөдиделиге кол рольду тараачыннарының ассоциациялары ойнаар ужурлуг» деп, Касан Мандефро уламчылап чугаалады. Аграр реформазының дугайында декрет оларга улуг эргелерни берген болгаш тараачыннарның ол-ассоциацияларының чер-черде эрге-чагыргаларының ролюн күүседип турар. Каффа можуда 1400 ассоциацияларда 400 муң ажыг тараачыннар каттыжкан.

— Коллективтиг күш-ажыл — ак даярге түңнелдерин бээр дээрзин эртнеи айларывыс дужаалгазы бадыткаан. Ынчаарга тараачыннарның ассоциацияларының херек кырында кооператптер бооп, инда алдынган дүжүттү кыягап ажылдың хемчелн-биле хувлаа турар—деп, кол администратор чугаазынын түңелиинде онзалап демдегледи.

Ю. УСТИМЕНКО,
СЭТА-ның корреспондентизи.

АВСТРАЛИЯ. Сиднейге болган чысказалдың киришичилери чурттуң чазаанын чорудуп турары, Австралияның экономиктиг болгаш политиктиг амыдыралынга АКШ-тың кеадап турар салдарын хевээр арттырарынче угланган политиканы шыңгыы шугумчулаазн.

ЧУРУКТА: Сиднейге болган чысказал үезинде.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

Ю. А. Гагариннің космосче ужудуушкунунуң 15 чыл болганынга уткуштур

СЫЛДЫСТАРЖЕ БАШТАЙГЫ УЖУДУУШКУН

Космсос делгемнерин кижинің идепкейлиг шинғээдип алырының он беш чылының дургузунда космоска 77 космонавтылар болгаш астронавтылар чораан, дика хөй автоматтыг ужудар аппараттарны, спутниктерни болгаш станцияларны салып үндүрген, олар космос делгемнерин әртем талазы-биле шинчилээринің улуг программазын күүсеткен.

Совет Эвилелиниң хамаатызы, бистин планетавыстын кижизи Ю. А. Гагарин Октаргай делгемперинче оруктү ажыткан. Гагариннің болгаш оон-даа өске космонавтылардың космосче ужудуп үнериниң мурнунда канчаар белеткенин турганын хайгаараар, космодромга ол әрес-маадырлыг кижилерни космос делгемнеринче үдээр болгаш ужудуушкун программазы доозулган соолунде оларның кижи бүрүзүн төрээн Черинге үткүп алыр аас-кежик мөңээ таварышкан чүве.

1961 чыл. Апрель 12. Байконур космодрои. Ужудуп үнер үезин чоокшулап келген. Белеткенири бир шак, оон соонда чартык шак артканын радио-биле чарлап турган. Ужудуп үнериниң шөлү эвээрээн. Ужудуп үнериңе чедир санныг минуталар арткан.

Бис хайгаарал пунктузунга чедип келген бис. Телевизорнун экранынга Юранын арны аңы көстүп турар болду. Ол сергек болгаш хөглүг.

— Байдалым эки-дир. Холхаптарым кедип, гермошлемим дуглап алдым, ужудуп үнеринге белен мен — деп, Юрий Гагарин академик С. П. Королевка илеткээн.

Соолгу секундалар! Бүгү кижилер шуптузу космос кораблинче көрүү берген. Аажок ыржымда:

— Үнүпсүп!—деп үн дынналган.

Радиохарылзаа биске Гагаринниң өөрүшкүлүг үнүн дамчыткан:

— Чоруптум! Бүгү чүве чогумчалыг-дыр.

Шимчедикчилерниң даажы улам киткей берген. Соплодан үндүр теп турар чалбыраштан ракетаның корпузу чоорту бедип үнүп каан. Кандыгла бир дирпг амытан ышкаш, сирлеңневишаан, Черден хоорлуп, шуурганнап турар оттуг дүвүзүн арттырып каап, ырап чоруп берген. Дээрде чүгле тода оттуг изи көстүр.

Ужудуп үндүрген черинден космос кораблинин адырлыг үнген үезин демдеглеп алдым: «1961 чылдың апрель 12-де Москва шагы-биле 9 шак 07 минута, Байконур космодром».

Кижи төрелгетенниң төөгүзүнде Космосче кижиниң ужудуушкуну эң баштай эгелээни ол. Ону шериг ужудукчу Юрий Алексеевич Гагарин космос кораблинге —«Восток» спутникке кылган. Бистиң әртемивис дээш, бистиң үлүзүвүс дээш өөрүшкү болгаш чорудаарал сагыш-сеткилге сыныпыстаан.

Космонавтының кээп хонар девискээри. Ында төрээн Черинге космонавтыны үткүп алырынга бүгү чүвени белеткээн.

Үр мааан үе-даа келген: Ю. А. Гагарин «Восток» деп космос кораблинге чер бомбүрээн долгандыр ужуткаш, ужудуушкунуң программазын күүсеткеш, Саратов областа Энгельс хоорайның мурнуу-барын чүгүнде 26 километр черде айыттынган девискээрге 10 шак 55 минута турда кээп хонупкан. Ол дээрге Терновск районнуң Смеловка суурунуң чоогу-дур.

Космонавтының кээп хонупкан черинден ырак эвес черге бистиң вертолёдувус база хонупкан. Бүгү кижилер шуптузу космос кораблинче маннажып чеде берген, корабльдин чанында Гагарин хүлүмзүрүп турган. Мээн мурнумда чогумна ол, космонавт—Юрий Гагарин турар-дыр деп чүвени билир-даа болзумза, спорт дүрүмүнүн негелдезинн ёзугаар оон шыязылгазын ап алгаш, дугаарын болгаш тывыскан үезин бижип, түскай майыкка фамилиязын, алын, адазының адын, кээп хонган хүнүн болгаш шагын бүрүткээш, даштында «Восток—СССР» деп бижиктиг космос кораблин хынап көрдүм.

Корабльдин кээп хонган черинге Юрий Алексеевич Гагаринниң тоолчургу ужудуушкун үезинде тургусканы космоска делегейниң баштайгы үш рекордун бүрүткээн: ужудуушкуннуң үргүлчүлелиниң рекорду (108 минута), ужудуушкуннуң эң бедиинин рекорду (327 километр) болгаш ол бедикче көдүрүп үндүрген эң аар чүгүнүн рекорду (4725 гг).

«Восток», «Восход» болгаш «Союз» корабльдерге өске космонавтыларның космосче ужудуп үнер хүннеринде космодромга болгаш Москвага Юрий Гагарин-биле үргүлчү ужуражып турган мен. Ол үеде Юрий Алексеевич ССРЭ-ниң аваа-ла ужудукчу-космонавтызы эвес, харын космонавтылар отрядының удурткучузу апарган, ол чорук оон улуг харысалгазы негеп турган. Бодунуң космосче ужударынга белеткенири дээрге бир аңгы херек-тир, ынчаарга кончуг улуг болгаш делгеренгей программа ёзугаар ужудукчуларның бүдүн бөлүүн белеткээри оон-даа артык берге. Ол хүлээлгелерни ол чеднишкинниг күүседип турган.

ФАИ-ниң 61-ги кол конференциязынга ССРЭ-нин ужар чүүл спорт федерациязының делегациязының саналын ёзугаар Ужар чүүлдүң болгаш космонавтиканың бүгү делегей хүнүн тургузарының дугайында шиитпирни хүлээп алган, ону 1968 чылдан эгелээш, кижиниң космосче эң баштайгы ужудуушкунун Ю. А. Гагаринниң кылган хүнүнде —апрель 12-де чылдын-на демдеглеп турар. Ынчан оон ады-биле атталган алдын медальды база тургускан.

Ю. А. Гагарин аттыг медальды база Ужар чүүлдүң болгаш космонавтиканың бүгү делегей хүнүн тургускан чорук болза тайбын соруглга-биле космос делгемнерин шинчилээринге болгаш оорениринге совет эртемнин шылгарангай чеднишкиннерин бүгү делегейнин хүлээп көргени ол болур.

Космоста—Кижи! деп кайгамчыктыг медээ делегейге тарай берген хүнден бээр ам 1976 чылдың апрель 12-де он беш чыл болур. Ол кижи болза Совет Эвилелиниң хамаатызы, коммунист Юрий Гагарин болган.

Ол «Восток» кораблыге чүс сес минута дургузунда ужуткан. Черни чүгле чангыс долганган. Ынчан билдинмес чүүлдер дээрге эмгежок хөй турган! Октаргайның эжин ажыдар деп кижи төрелгетенниң чүс-чүс чылдарда бодап чораан күзелин боттандырары Гагаринниң үлүүнге онаашкан.

Ол үеде Космосту шинчилээринің баштайгы базымнарды кылдынган турган: Черниң баштайгы совет болгаш америк кылымал спутниктерни салып үндүрген, «Луна-3» деп совет космиктиг станциянын луазы-биле Айның Черден көзүлбес талазының чуруун тыртырып алган, планеталар аразынга ужугар совет станциязы Венераже салып чоруткан. Ынчалза-даа ынчан чангыс-даа кижи Космоска чөрүп көрбээн. Космоска кижи туртпан база ажылдап болур бе, Октаргайга уг-шигни тыш, кораблдин системаларын башкарып шыдаар бе деп айтырыгларны тарылаары Юрий Гагаринге таварышкан. Ракета Черден адырлып үнүп турар үеде космонавтының: «Чоруптум!» дээн үнүн радио дамчыткан. Оон соолунде Космостан: «Улам ынай чоруптум!» дээн. Бүгү-ле чүве телевилеттингени ышкаш болуп турарын, ол болу болгаш техника бүгү шылгалдаларны алдарлыы-биле шыдажып әртер дээрзин билир шинчээчинни бүзүрели ол сестерге чангыланган.

Юрий Гагаринни Октаргайның Колумбузу деп адап турар. Оон ужудуушкуну космос делгемнерин ажыларының чаа эразын ажыткан. Космосче кижиниң баштайгы ужудуушкунунуң соон дарый нйнги, үшкү, төөрбнги... ужудуушкуннар улажы бергилээп. Он-он совет болгаш америк космонавтылар космос орбиталарынга чорун казанган. Оларның кижи бүрүзү Космоска баштай чораан кижиниң овур-хевирин бодунуң чүлдү-чүзээнге каминыг кадзалап чораан.

№ 1 космонавт дээрге чогум кандыг кижил ол?

Юрий Гагарин үй-балай эвес кижи. Колхоз бызанчызының оглу, кижиниң бүгү амыдыралының үткалы —кижилерге ажыктыг күш-ажыл болур дээрзин аныяндан тура көрүп келген. Юрийниң амыдыралчы оруу—ол дээрге могаг-шыллаг чок доктаамал ажыл, чанчыдарны болгаш билиглерни ылап шинғээдип алыр дээш чүткүл, кандыг-даа ажыл-херекти эчизинге чедирер болур.

Ракета-космиктиг системаларның шылгарангай конструктору Сергей Королев оон дугайында мынча дээн: «Юра — ол дээрге орус үлүстүң кезээ монгеде аныяк чалыызының илереп-дир... Ында бүдүүжүнден әрес-маадырлыг чоруу, аналиэтээр үгааны, күш-ажылга кайгамчыктыг ынаксылы... аас-кежиктин-биле каттышкан».

Маңаа Гагарин аажок ээлдек-эвилең, хоглуг болгаш кончуг баштак кижи дээрзин немеп каары чугула. Оон ол бүгү шынарлары дээш кады ажылдап чораан эштери аваа ынак, ужулуушкунуң удурткучулары хүндүлээр турган. Ол чорук кым ол баштай ужудар дээрзин шүүт эчизинге чедир тодаратқан.

Космоска ужуткаының дуржулгазын оңнуктеринге, өөренииччилеринге бирдең бирээ чокка чугаалап берип чораан. Оон әрес үгаалгыр, хайгаараачал чоруу, аналиэтеп билири космос техниказының конструкторларының, эвчилериниң, инженерлериниң оонда ынай кылыр ажылдарынга дыка дузалыг болган.

Космонавтының чангыс ада-чүртчулары, бүгү делегейниң кижилери Юрий Гагариниң кижизит болгаш хамаалы шынарларын бедик-биле үнелээн. Ону ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга, комсомол Төп Комитединиң кежигүнүнге, Совет-куба найырал ниитилелиниң президентизинге, Финляндия—ССРЭ ниитилелиниң хүндүлүг кежигүнүнге, Астронавтиканың бүгү делегей академиязының хүндүлүг кежигүнүнге сонгаан. Ол Совет Эвилелиниң болгаш оон-даа өске күрүнелериниң дээди орденнери-биле шаннаткан. Космос кораблибиле делегейни кескинтеп, оон соолунде Гагарин ону аргинкелип, он-он чүртларга күзенчиг аалчы болуп чораан. Ол тоолчургу иладырының ролюнда ойталаан, улустар аразынга тайбынның болгаш найыралдың идеяларын нептередир кайгамчыктыг пропагандистин берге болгаш хүндүлүг хүзүүлгезин шилип алган. Оон кылган түүлү—ол дээрге күчүлүг индустрияны тургускан база әртемни болгаш техниканы коствун корбээн бедикче кодүрген бүгү совет улустун әрес-маадырлыг чоруулур леп, ол ылап шыны-биле санаш чораан.

«Аддар болгаш аваа аддар бар. Улуг үүк-биле эгелеп бижиири күзенчиг аддар кажаа-даа чүгле сээн аддарын болбаан болгаш болбас-даа. Ол аддар хамыктың мурнунда сеңи кижизиткен болгаш остурген тургузуглуун, улустун аддары болуур» деп бодунуң сөстеринге космонавт кезээде шынчы болуп чораан.

Апрель он кайнн. Юрий Гагариниң башкарып чораанн «Восток» кораблынын ужудуп үнген хүнүн Черниң улустары мерген үеленнің чыртыкылыг күштеринин байырлалы — ужар чүүлдүң болгаш космонавтиканың бүгү делегей хүнү кылдыр демдеглеп турар.

(ПМА).

Юрий Гагарин ада-иезн Анна Тимофеевнага база Алексей Ивановичиге кончуг ынак болгаш оларга чоргаарланыр чораан. Бодүүн орус херээжен биле колхозчу бызанчы ажы-төлүүн эң эки кижизиг шынарларга: оптимизмге, ак сеткилдиг чорукка, күш-ажылга, ынакшылга кижиландыр шыдаан. Юрий Гагарин бодунуң иезинин дугайында мынча дээн: «Авам менээ кижинин мерген үеленнинин этвертинмес үнер дөзү кылдыр сагындырар».

ПМА-ның фотозу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

7.55—«Музыка календарь» (С. С. Прокофьевтиң төрүттүнгенинден бээр 85 чыл болганынга). Өңнүт.
8.25—«Чечен чогаалдарының акрачылдыгазы». «Гамлет». Ураи-чечен фильм. 1-ги серияны.
9.50—«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес». Өңнүт.
10.50—11.00—Чаңсар.
11.00—Мелодиер.
11.10—Өңнүт мультфильмнер программазы: «Кым эм-не иштингэ?». «Гошо мегечи».
11.35—«Ленинчи шандалды тыңсырынга киирген». И. Авакос—«Оскүдүртен орай-сава». Өңнүт.
11.55—«Кадыкымза». Әртем-пептередиглиг өңнүт программа.
12.25—Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ биле ГДР-ниң шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү үези. Полышадан өңнүт дамчыдыкка.
13.50—«Неңиин 76 чылдың чазыныда». Документалдыг өңнүт телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. Автору—Г. Зубков.
14.30—Л. Малюгин — «Кочуулаңнығ аас-кежиктиг». Күрүнениң академиктиг Евг. Вахтангов аттыг театрының фильм-шинчилиниң баштайгы көргүзүлгези.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чаңсар.
17.40—Төп телевиденениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм хереклеринин үлегерлиг оркестриниң конперти. Дирижеру — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасов. Өңнүт.
18.35—«Чечен чогаалдарының акрачылдыгазы». «Гамлет». Ураи-чечен фильм 1-ги серизы.
20.00—Мелодиер.
20.15—«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес». Өңнүт.
21.15—Ураи чүүл мастерлериниң концерти.
22.50—23.00—Чаңсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бегүн республикага шөнар булуттаар, чамдык черлерге бичө хар чаар. Барын чүк утланымышкынның хаттың дүргени секундала 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 5—10 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барын чүк утланымышкынның хаттың дүргени секундала 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 5—7 градус чылыг болур.

Редакторнуң орлакчызы
М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 10-ДА

«НАПЫРАЛ»: «Сорулгалы шилиири» (2 сериялыг) 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Джек кайгамчык түүлдер орайында» 17.25, «Капитан Микула Малый» 11.40, «Светофор» киноклуб 10.00, 15.40, «Аллo, такси» 13.20, 19.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аллo, такси» 15.00, 16.50, 18.40 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дээр биле чер арасында» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың № 2 ортуман школазын 1956 чылда доозукчулар-биле ужураашкыга келирииче школа чанап тур.

Кызыл КАП-зинин 1944 чылда Яков Митрофанович Карасевтуң адынга тыныскаан 139105 дугаарлыг чолаачы шыпызыгазы читкен ужурудан ону күш чок деп санаар.

Совет органнар шуптумунга хөй чылдарда ажылдап чораан пенсионер

Чааган-оол Мухукович ХОМУШКУНУҢ

моңээнин Бай-Тайга район Советн ханы кажымдал-биле дыннатпышаан. моңээн кижизиң горолдерине болгаш чоок кижилерниге ханы кажымдалды илергейлеп тур.

СЫЛДЫСТАРЖЕ БАШТАЙГЫ УЖУДУУШКУН

Космсос делгемнерин кижинің идепкейлиг шинғээдип алырының он беш чылының дургузунда космоска 77 космонавтылар болгаш астронавтылар чораан, дика хөй автоматтыг ужудар аппараттарны, спутниктерни болгаш станцияларны салып үндүрген, олар космос делгемнерин әртем талазы-биле шинчилээринің улуг программазын күүсеткен.

Совет Эвилелиниң хамаатызы, бистин планетавыстын кижизи Ю. А. Гагарин Октаргай делгемперинче оруктү ажыткан. Гагариннің болгаш оон-даа өске космонавтылардың космосче ужудуп үнериниң мурнунда канчаар белеткенин турганын хайгаараар, космодромга ол әрес-маадырлыг кижилерни космос делгемнеринче үдээр болгаш ужудуушкун программазы доозулган соолунде оларның кижи бүрүзүн төрээн Черинге үткүп алыр аас-кежик мөңээ таварышкан чүве.

1961 чыл. Апрель 12. Байконур космодрои. Ужудуп үнер үези чоокшулап келген. Белеткенири бир шак, оон соонда чартык шак артканын радио-биле чарлап турган. Ужудуп үнериниң шөлү эвээрээн. Ужудуп үнеринге чедир санныг минуталар арткан.

Бис хайгаарал пунктузунга чедип келген бис. Телевизорнун экранынга Юранын арны аңы көстүп турар болду. Ол сергек болгаш хөглүг.

— Байдалым эки-дир. Холхаптарым кедип, гермошлемим дуглап алдым, ужудуп үнеринге белен мен — деп, Юрий Гагарин академик С. П. Королевка илеткээн.

Соолгу секундалар! Бүгү кижилер шуптузу космос кораблинче көрүү берген. Аажок ыржымда:

— Үнүпсүп!—деп үн дынналган.

Радиохарылзаа биске Гагаринниң өөрүшкүлүг үнүн дамчыткан:

— Чоруптум! Бүгү чүве чогумчалыг-дыр.

Шимчедикчилерниң даажы улам киткей берген. Соплодан үндүр теп турар чалбыраштан ракетаның корпузу чоорту бедип үнүп каан. Кандыгла бир дирпг амытан ышкаш, сирлеңневишаан, Черден хоорлуп, шуурганнап турар оттуг дүвүзүн арттырып каап, ырап чоруп берген. Дээрде чүгле тода оттуг изи көстүр.

Ужудуп үндүрген черинден космос кораблинин адырлыг үнген үезин демдеглеп алдым: «1961 чылдың апрель 12-де Москва шагы-биле 9 шак 07 минута, Байконур космодром».

Кижи төрелгетенниң төөгүзүнде Космосче кижиниң ужудуушкуну эң баштай эгелээни ол. Ону шериг ужудукчу Юрий Алексеевич Гагарин космос кораблинге —«Восток» спутникке кылган. Бистин әртемивис дээш, бистин үлүзүвүс дээш өөрүшкү болгаш чорудаарал сагыш-сеткилге сыныпыстаан.

Космонавтының кээп хонар девискээри. Ында төрээн Черинге космонавтыны үткүп алырынга бүгү чүвени белеткээн.

Үр мааан үе-даа келген: Ю. А. Гагарин «Восток» деп космос кораблинге чер бомбүрээн долгандыр ужуткаш, ужудуушкунуң программазын күүсеткеш, Саратов областа Энгельс хоорайның мурнуу-барын чүгүнде 26 километр черде айыттынган девискээрге 10 шак 55 минута турда кээп хонупкан. Ол дээрге Терновск районнуң Смеловка суурунуң чоогу-дур.

Космонавтының кээп хонупкан черинден ырак эвес черге бистиң вертолёдувус база хонупкан. Бүгү кижилер шуптузу космос кораблинче маннажып чеде берген, корабльдин чанында Гагарин хүлүмзүрүп турган. Мээн мурнумда чогумна ол, космонавт—Юрий Гагарин турар-дыр деп чүвени билир-даа болзумза, спорт дүрүмүнүн негелдезинн ёзугаар оон шыязылгазын ап алгаш, дугаарын болгаш тывыскан үезин бижип, түскай майыкка фамилиязын, алын, адазының адын, кээп хонган хүнүн болгаш шагын бүрүткээш, даштында «Восток—СССР» деп бижиктиг космос кораблин хынап көрдүм.

Корабльдин кээп хонган черинге Юрий Алексеевич Гагаринниң тоолчургу ужудуушкун үезинде тургусканы космоска делегейниң баштайгы үш рекордун бүрүткээн: ужудуушкуннуң үргүлчүлелиниң рекорду (108 минута), ужудуушкуннуң эң бедиинин рекорду (327 километр) болгаш ол бедикче көдүрүп үндүрген эң аар чүгүнүн рекорду (4725 гг).

«Восток», «Восход» болгаш «Союз» корабльдерге өске космонавтыларның космосче ужудуп үнер хүннеринде космодромга болгаш Москвага Юрий Гагарин-биле үргүлчү ужуражып турган мен. Ол үеде Юрий Алексеевич ССРЭ-ниң аваа-ла ужудукчу-космонавтызы эвес, харын космонавтылар отрядының удурткучузу апарган, ол чорук оон улуг харысалгазы негеп турган. Бодунуң космосче ужударынга белеткенири дээрге бир аңгы херек-тир, ынчаарга кончуг улуг болгаш делгеренгей программа ёзугаар ужудукчуларның бүдүн бөлүүн белеткээри оон-даа артык берге. Ол хүлээлгелерни ол чеднишкинниг күүседип турган.

ФАИ-ниң 61-ги кол конференциязынга ССРЭ-нин ужар чүүл спорт федерациязының делегациязының саналын ёзугаар Ужар чүүлдүң болгаш космонавтиканың бүгү делегей хүнүн тургузарының дугайында шиитпирни хүлээп алган, ону 1968 чылдан эгелээш, кижиниң космосче эң баштайгы ужудуушкунун Ю. А. Гагаринниң кылган хүнүнде —апрель 12-де чылдын-на демдеглеп турар. Ынчан оон ады-биле атталган алдын медальды база тургускан.

Ю. А. Гагарин аттыг медальды база Ужар чүүлдүң болгаш космонавтиканың бүгү делегей хүнүн тургускан чорук болза тайбын соруглга-биле космос делгемнерин шинчилээринге болгаш оорениринге совет эртемнин шылгарангай чеднишкиннерин бүгү делегейнин хүлээп көргени ол болур.

И. Г. БОРИСЕНКО,
космосче ужудуушкуннар талазы-биле спорт комиссары. (СЭТА).

ЮРИЙ ГАГАРИН, ОНУ БИЛИП АЛГАНЫВЫС

Космоста—Кижи! деп кайгамчыктыг медээ делегейге тарай берген хүнден бээр ам 1976 чылдың апрель 12-де он беш чыл болур. Ол кижи болза Совет Эвилелиниң хамаатызы, коммунист Юрий Гагарин болган.

Ол «Восток» кораблыге чүс сес минута дургузунда ужуткан. Черни чүгле чангыс долганган. Ынчан билдинмес чүүлдер дээрге эмгежок хөй турган! Октаргайның эжин ажыдар деп кижи төрелгетенниң чүс-чүс чылдарда бодап чораан күзелин боттандырары Гагаринниң үлүүнге онаашкан.

Ол үеде Космосту шинчилээринің баштайгы базымнарды кылдынган турган: Черниң баштайгы совет болгаш америк кылымал спутниктерни салып үндүрген, «Луна-3» деп совет космиктиг станциянын луазы-биле Айның Черден көзүлбес талазының чуруун тыртырып алган, планеталар аразынга ужугар совет станциязы Венераже салып чоруткан. Ынчалза-даа ынчан чангыс-даа кижи Космоска чөрүп көрбээн. Космоска кижи туртпан база ажылдап болур бе, Октаргайга уг-шигни тыш, кораблдин системаларын башкарып шыдаар бе деп айтырыгларны тарылаары Юрий Гагаринге таварышкан. Ракета Черден адырлып үнүп турар үеде космонавтының: «Чоруптум!» дээн үнүн радио дамчыткан. Оон соолунде Космостан: «Улам ынай чоруптум!» дээн. Бүгү-ле чүве телевилеттингени ышкаш болуп турарын, ол болу болгаш техника бүгү шылгалдаларны алдарлыы-биле шыдажып әртер дээрзин билир шинчээчинни бүзүрели ол сестерге чангыланган.

Юрий Гагаринни Октаргайның Колумбузу деп адап турар. Оон ужудуушкуну космос делгемнерин ажыларының чаа эразын ажыткан. Космосче кижиниң баштайгы ужудуушкунунуң соон дарый нйнги, үшкү, төөрбнги... ужудуушкуннар улажы бергилээп. Он-он совет болгаш америк космонавтылар космос орбиталарынга чорун казанган. Оларның кижи бүрүзү Космоска баштай чораан кижиниң овур-хевирин бодунуң чүлдү-чүзээнге каминыг кадзалап чораан.

№ 1 космонавт дээрге чогум кандыг кижил ол?

Юрий Гагарин үй-балай эвес кижи. Колхоз бызанчызының оглу, кижиниң бүгү амыдыралының үткалы —кижилерге ажыктыг күш-ажыл болур дээрзин аныяндан тура көрүп келген. Юрийниң амыдыралчы оруу—ол дээрге могаг-шыллаг чок доктаамал ажыл, чанчыдарны болгаш билиглерни ылап шинғээдип алыр дээш чүткүл, кандыг-даа ажыл-херекти эчизинге чедирер болур.

Ракета-космиктиг системаларның шылгарангай конструктору Сергей Королев оон дугайында мынча дээн: «Юра — ол дээрге орус үлүстүң кезээ монгеде аныяк чалыызының илереп-дир... Ында бүдүүжүнден әрес-маадырлыг чоруу, аналиэтээр үгааны, күш-ажылга кайгамчыктыг ынаксылы... аас-кежиктин-биле каттышкан».

Маңаа Гагарин аажок ээлдек-эвилең, хоглуг болгаш кончуг баштак кижи дээрзин немеп каары чугула. Оон ол бүгү шынарлары дээш кады ажылдап чораан эштери аваа ынак, ужулуушкунуң удурткучулары хүндүлээр турган. Ол чорук кым ол баштай ужудар дээрзин шүүт эчизинге чедир тодаратқан.

Космоска ужуткаының дуржулгазын оңнуктеринге, өөренииччилеринге бирдең бирээ чокка чугаалап берип чораан. Оон әрес үгаалгыр, хайгаараачал чоруу, аналиэтеп билири космос техниказының конструкторларының, эвчилериниң, инженерлериниң оонда ынай кылыр ажылдарынга дыка дузалыг болган.

Космонавтының чангыс ада-чүртчулары, бүгү делегейниң кижилери Юрий Гагариниң кижизит болгаш хамаалы шынарларын бедик-биле үнелээн. Ону ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга, комсомол Төп Комитединиң кежигүнүнге, Совет-куба найырал ниитилелиниң президентизинге, Финляндия—ССРЭ ниитилелиниң хүндүлүг кежигүнүнге, Астронавтиканың бүгү делегей академиязының хүндүлүг кежигүнүнге сонгаан. Ол Совет Эвилелиниң болгаш оон-даа өске күрүнелериниң дээди орденнери-биле шаннаткан. Космос кораблибиле делегейни кескинтеп, оон соолунде Гагарин ону аргинкелип, он-он чүртларга күзенчиг аалчы болуп чораан

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 87 (10072) | 1976 чылдың апрель 11, воскресенье | 1925 чылдан үнедип эгелээнге | Өртээ 2 коп.

СЭКП-ниң XXV СЪЕЗДИЗИНИН ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

Апрель 12–Космонавтика хүнү

Маадырлыг чорукту кылганы дээш—космосче баштайгы ужудуушкуну, ол үеде эрес-дидим, маадырлыг, коргуш чок чоруу база совет улуска, бүгү кижи төрелгетениниң депшилгезинге кызыгаар чон бараан болганы дээш Юрий Гагаринге Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскаш, Ленин ордени болгаш «Алдын Сылдыс» медаль-биле шаңнаан.

ЧУРУКТА: Л. И. Брежнев Юрий Гагаринге 1961 чылдың апрель 14-те байыр чедирип турганы.

ПМА-ның фотозу.

Ак-Довуратан

медээ

ХУУСААЗЫНДА ДООЗАР

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлээнин кургаг руда склады—чугула объектилерниң бирээзи. Ында «Ачинск алюминий тудуг» трестиң № 28 тудуг эргелелиниң ажылчыннары тудуг-монтаж ажылдарын кылып турар.

Ук ажыл дооскаш четкен. Александр Пахомовтуң удуртканы 25 кижи составтыг бызаңчы-бетонщиктер боттарының хүлээлгезин күүседип, ам чанарлар, а Анатолий Зыряновтуң бригадазы дамчыдар складтың үнер эжиниң аксында этажерказы кылыр.

Олар ол этажерканың хапларын март 22-де салып эгелээн. Апрель ортан үезинде дооскаш ужуруут улус бис. Ынчалза-даа Ак-Довуратың үлетпүр будүрүлге комбинадының (директору В. Харченко) хоюдуунуң шынары куду болганындан чамдыкта темп кошкай бээр-дар. Ол четпестерниң чайладыр хемчегин алыр ужуруут. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлээнин тудуг-монтаж ажылдарын апрель 16-да дооскаш, В. И. Ленинниң төрүттүвениинден бээр 106 чыл оюн демделеп турар хүнде, ол түгүлә тудугну бүрүшү-биле ажыглалга киирер соруглагы салдывыс. Оны күүседип дээш бүгү күжүвүстү, билинивисти бээр бис—деп, аныяк мастер чугаазын доозу.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

№ 1 врук-тудуг эргелелиниң коллективи төскү беш чыл-дың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш кызыман ажылдап турар. Оон түңнелинде бирги кварталдың планы 104,9 хуу күүсеттинген. Онгу беш чылдың баштайгы чылында өрүкчүлер 2,9 миллион рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын ылыр азы эртнен чылдың планыдан 400 муң рубльге хөй. Орук ажылдарынга киржир техника септелгезинде ажылдап турар эштер база кызыман ажылдап, квартал планын 120 хуу күүсетпен. Ылаңгыя Н. Пахомов, Я. Астраханцев, К. Оюржак оларның чызыман ажылы коллективте мантадыр.

ЧУРУКТА: (солагай талдан): Н. Пахомов, Я. Астраханцев. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң кыштагларында хөй оолдар шкыны кидип-түлүк. Совхозтуң девискээринде кылып хар чагпанындан кышкы үеде малчыннарга машаваапы берге байдал тургустунган турган. Ынчангаш малчыннарга дуза чедирер талазы-биле совхозтуң партия организациязы, комсомол комитеди кол кичээнгейни салган.

Комсомолчу путёвка-биле 15 комсомолчуну малчып коданнарже дузалакчы кадарчылардан алткарган. 6 кижини немей сакманчыладып чоруткан. Комсомолчу сакманчык Маша Сериң өртнен чылын чүс баш хойга опаалтыр чүс хураганы камгалап алган. Ол бо хүнде 112 хураганы мешеп доруктуруп турар. Алдынкыс Саян, Галина Саян, Татьяна Саян олар аныяктар ортузунга шеф ажылының идепкейлиг организакчылары. Бо комсомолчу кыстарга удуртқан «Дүжүт—10», «Комсомольская—5», агитквартиралар малчыннарга доктаамал шефтээшкиннерни кылып, оларга улуг дузаны көргүүн турарлар.

Март айны шалыпчы ай кыадыр чарлаан болгаш совхозтуң бүгү чону мал ажылын шефке ап, кажаалардың көржегин коптаржып, чылгылажып, мал чеминге хереглээрибиле тал, терек будуктарын хескеш, коданнарга чедирип берип турган.

Суурнуң агитквартираларын совхозтуң № 1, 2 хойжу бригадаларында түс-түзүнде хүннээн ыяштар камгалавышаан. Шерин Хомушку, Солуп-кыс Саян, Саян Допау бижиглаан коданнарынга үргүлүг барып, хой болгаш хураган кажаалардың коржегин коптаржырынга идепкейлиг киржикчилер. Кодаа Совет ажылдакчыларын кадарчы Кызыл-оолдуң коданынга шефтеп тораан. Ниитининиң малын онча-менди кыштап ажырары—малчып бүрүзүүн, кижи бүрүзүүн хүлээлгээ болур. Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери ону чугулаалап корбүшаан, ам-даа тогуур хемчеглерни алырлар.

Д. МОНГУШ.

Апрель 17—коммунистиг субботник хүнү

25 МУҢ РУБЛЬДИҢ АЖЫЛЫН КЫЛЫР

«Тыва тудуг» трестиң эргелекчизиниң оралакчызы Павел Иванович Бондаренкога удуртқан коммунистиг субботник эрттиреринiң талазы-биле штаб тресте тургустунган. Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнгенинден бээр 106 чыл болур оюнга турасказаткан субботникче трестиң ажыл-ишчилеринден 1236 кижи тудуг объектилеринче үнер. Оон иштинде 480 кижи трестен, арткаларны—Кызылдың аңгы-аңгы организацияларындан келир.

Кызылдың дөрт болгаш беш дугаар микрорайоннарынга, эске-даа кварталдарда тудуглар шөлдеринге «Кызыл тудуг», 48 дугаар тудуг эргелели, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелдериниң тудугжу бригадалары тудуг-монтаж ажылдарын кылырлар. Ол хүн Ленин күдүмчүзүнде хөгжүм-шии театрының удуг тудуу, дөртку, бешки микрорайоннарда беш кат чуртталга тудугларының түүйбу ханаларын немежип, бедип үнгүлээр. Өөредиглиг черлериниң сургуулдары, студентилери, чамдык албан организация черлериниң ажыдакчылары тудуг ажылдарын кылырынга дузалажыр.

Тресте тургустунган субботник штабы ол хүн кылыр ажылдарны тодаратқан. Ленинчи субботник хүнүнде ниитизи-биле трестиң тудуг объектилеринге чээрби беш муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыр. Ылаңгыя тудуг эргелелдериниң бригадаларының күжү-биле 22 муң рубльдиг ажылын бүдүрер. Ажылче хаара түттунган чоннуң киржилгези-биле үш муң рубльдиг ажылдары кылдынар.

Күш-ажылдың улуг байырлалында «Тыва тудуг» трест ниитизи-биле беш чылдың фондузунче 2975 рубльдиг шилчидер.

Субботникке үнүп ажылдаар кижилер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинии төөгүлүг шиитпирлерин, онгу беш чылдың планын күүседир дээш, сорук кирип ажылдавышаан, субботниктиң хүнүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн эң бедик деңнелин чедип алыр соруглаңы салганнар.

О. ОХЕМЧИК.

ЧАҢГЫС КИЖИ ДЕГ ҮНЕР

«Тыва көдээ тудуг» трестиң үлетпүр будүрүлгелериниң коммунистиг субботник хүнүнде 320 ажыг кижи күш-ажылче үнер. Олар 8 муң 500 рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүргеш, 1100 рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидерин хүлээнгеннер.

Трестиң будүрүлгелериниң Тураның мыяң ажыл-агый пунктузунуң коллективи ол хүнде 66 кубометр ыяштан янзы-бүрү кылыгларны бүдүрүп үндүрер, 45 кубометр ыяшты хирээлеп, пунктунуң девискээринде 25 гектар черге арыглал аштаашкынны кылыр. Ол ажылдардан 400 рубльди фондуже шилчидер деп үк будүрүлгенiң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары дугуруушкан.

М. ПОПОВА.

АЛДАРЛЫГ ЧЕДИИШКИН

Ужар түүлдүң генерал-майору, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, космонавтылар белеткээр Ю. Гагарин аттыг төптүң начальнигиниң оралакчызы Алексей Леоновтуң чугаазы:

— Кижи төрелгетен бо чылын Космонавтика хүнүн Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездиниң идеяларынга болгаш планнарынга удуг соруқ кирбишаан, демделеп эрттирер. Эртемденнер, конструкторлар, ажылчыннар болгаш бистер, космонавтылар-даа черниң делегейге эң баштайгы эдерипчизиниң Ю. А. Гагариниң баштайгы ужудуушкуну-биле космосту шинчилеп, шинчээдир талазы-биле соруглаларны херек кырында боттандырып, чорударын «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүм кол утпаныышкыннарында» улам калбартыр деп айыткынын сеткил ханыышкыны-биле демделеп турар бис. Космонавтылар белеткээр төптүң коллективи онгу беш чылга төлептиг үлүүн киирер дээш бүгү түүлдерни кылыр апаар.

— Чоокку беш чылда космонавтиканы хөгжүдүрүнүң перспективаларының дугайын чугаалап болур сиздер, Алексей Архипович?

— Съезд делегады боор, ону бадылаарынга киришкеним кол утпаныышкынларда мынча деп чугаалап турар: «Космос делгемин шинчилээрин болгаш шинчээдирин үргүлүүлээр, черниң бойдус курлавырларын шинчилээринге, метеорологияга, океанологияга, навигациянга, харыызаага болгаш улус ажыл-агыйының эске-даа хереглеедиринге космосту ажыглаарының шинчилелдерин улам калбартыр».

Космонавтиканың даартагы хүнүнүң хемчээлин эки билип алыр төлээде, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының космос шинчилээр институдунуң «Авиация и космонавтика» деп журналда бижээн чамдык түңнелдерин чижекке ап көрээлиңер. Ында чугаалаавыбиле алыгза, эртнен беш чылда космодромнардан 496 аппаратар көдүрүүн үнгеп. Телевиденнеңи, телефон-телеграф харылзаазын эки-жидер соругга-биле чер девискээриниң кырарының ханында көргүскеп. Чогум кайы хире хуусаадал? Ам-даа ол айтыгырыгга долу харыы алдынмаан. Аңаа харыыны үргүлчүлелдиг үе дургузунда алыр ужурга таварышкан. Чогумна ол соругга-биле Андриан Николаев биле Павел Поповичиниң, Валерий Быковскиниң биле баштайгы херээжен космонавт Валентина Терешкованың бөлүк-бөлүк ужудуушкуннарын кылган болгай. Башкарылгалыг техниканың дузазы-биле чер чоогунуң делгемнеринге дуржуугаларны келир үеде үре-түңнелдиг кылырынга онза чугула ужурдузалыг болган.

— Шуут-ла космосче кижиниң үнгени-биле кады «Восход-2»-ниң ужудуушкуну космонавтиканга кандыг черни эдлеп турарыл?

— Бистиң Павел Беляевбиле кады ужудуушкунувустуң мурнунда чер чоогунуң делгемнеринге Владимир Комаровтуң, Константин Феоктистовтуң болгаш Борис Егоровтуң ажылы чедиишкинниг доозунган. «Восходтуң» ужудуушкуну чүгле техниканы, эң шылгыда чымчак, хонуушкунну ажылдап кылырынга чугула ужур-дузалыг эвес, харын-даа академик М. В. Келдыштың айтканы шыкаш, «шуут-ла кораблыг олуруп алгаш, эртемден болгаш эмчи кижилер боттары хайгааракшыннарны, эртем хемчээшкиннерин эң баштай кылганы-биле» онзаланып турар. Ынчаарга бистиң «Восход-2» кораблыг ужудуушкунувус кандыг болганын дээрге маңаа холбаштыр академик С. П. Королёвтуң 1965 чылдың март айда чугаалаан бодалын сактып көрейн. Ынчаарга ол хүнде космонавтыларның корабльден үнеринiң чугулазының дугайын чугаалаан. Ол эртем дуржуугаларын кылырынга, ужутар аппарат даштынга үнгеш септелге ажылдарын күүседиринге-даа херек боор болур. Ол бодалдың шынның амыдыралга бадыткаан.

Ужудуушкун үезинде корабльдерниң чоокшулажып, тутчурун организастарары хүннүң айтырыы апаргаи. Ол соругга-биле корабльдерни тутчур агрегаттарын, тыпчын, чоокшу-

(Төөчүзү 4-кү арында).

Бөгүн—улус судтарынга соңгулда. Шупту соңгулдаже!

УЛУСЧУ БОЛГАШ МАССАЛЫГ

Бөгүн, 1976 чылдың апрель 11-де, улус судтарының эмчегинг соңгулдалары болуп эртил турар. Бо болза бистиң чурттувустуң политиктиг аммыдыралынга улуг болуушкун болуп артып калыр.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр шиитилел аммыдыралының болгаш күрүненiң эрге-хоолгу үндезиннерин быжыглаарынга, социалистиг демократиянның улам ыңай хөгжүлдезинге улусчу судтарының ужур-дузазының дугайында ССРЭ-ниң Дээди судунуң даргазы Л. И. СМИРНОВТУҢ чугаазын мооң адаанда парлаттыбыс.

Совет улустуң соңгуп турары улус судтары Совет күрүненiң болгаш оон хамаатыларының дүрүм ёзугаар эргеажыктарын камгалавышаан, бодунуң ажыл-чорудулгазынга социалистиг хоойлу-дүрүмнү идепкейлиг бадыткап турар совет суд системазының кол адыры апаргап.

Олар боттарының барык алдан чыл хире турун келген үезиниң иштинде күрүненiң эргелеп башкарарының бөлүдүлгезинде школазы болуп бижыккан. Чогум-па оон ужурунда шын шимдилгени боттандырарынга, профилактиктиг хемчеглерни эрттиреринге, кижизидилге ажылын чорударынга улуг үүле-херек оларга опаажып турар.

Бо соругларны шиитпирлээринге улус судьялары улуг ролдуу ойнап турар. Олар шупту-даа мөргежилиниң талазы-биле болгаш политиктиг белеткелди чогуур үезинде эрткеннер. Улус судьяларының хөй кезии шилип алган эртемнинг зайы-биле беш чыл ажыг үениң дургузунда ажылдап турарлар. Дыка хөй судьялар Ада-чуруттуң Улуг дайынының киржикчилери. Олар амыдыралчы улуг арга-дуржулганы, бедик мораль-этиктиг шыпарларны боттарынга шингээткен болгаш суд аппаратының харысаалгалыг адырларында кадрларның кол ооргэн тургузуп турар. Судьяларның 52-ден ажыг хуузу хереэженнер. Ол даарга делегейнiң кайы-даа чурттарыныңдан хөй сан-түн-дур.

Улус судтары судтуң ажылчорудулгазынга судьялар-биле бир дөмей деп эргелиг улус төлээлериниң киржилгези-биле бүгү-ле хереглерни көрүп турар. «Хамаатылар шупту-зуга судка болгаш чурттуг эргелеп башкарарынга киржир ужурдуг» дээш В. И. Ленинниң айтыышкынын амыдыралга боттандырбышаан, улус төлээлерин, база-ла судьялар ышкаш, ажылдан азы чурттап турар черниң зайы-биле беш чыл ажыг үенiң дургузунда ажылдап турарлар. Ында чугаалаавыбиле алыгза, эртнен беш чылда 496 аппаратар көдүрүүн үнгеп. Телевиденнеңи, телефон-телеграф харылзаазын эки-жидер соругга-биле чер девискээриниң кырарының ханында көргүскеп. Чогум кайы хире хуусаадал? Ам-даа ол айтыгырыгга долу харыы алдынмаан. Аңаа харыыны үргүлчүлелдиг үе дургузунда алыр ужурга таварышкан. Чогумна ол соругга-биле Андриан Николаев биле Павел Поповичиниң, Валерий Быковскиниң биле баштайгы херээжен космонавт Валентина Терешкованың бөлүк-бөлүк ужудуушкуннарын кылган болгай. Башкарылгалыг техниканың дузазы-биле чер чоогунуң делгемнеринге дуржуугаларны келир үеде үре-түңнелдиг кылырынга онза чугула ужурдузалыг болган.

— Шуут-ла космосче кижиниң үнгени-биле кады «Восход-2»-ниң ужудуушкуну космонавтиканга кандыг черни эдлеп турарыл?

— Бистиң Павел Беляевбиле кады ужудуушкунувустуң мурнунда чер чоогунуң делгемнеринге Владимир Комаровтуң, Константин Феоктистовтуң болгаш Борис Егоровтуң ажылы чедиишкинниг доозунган. «Восходтуң» ужудуушкуну чүгле техниканы, эң шылгыда чымчак, хонуушкунну ажылдап кылырынга чугула ужур-дузалыг эвес, харын-даа академик М. В. Келдыштың айтканы шыкаш, «шуут-ла корабльге олуруп алгаш, эртемден болгаш эмчи кижилер боттары хайгааракшыннарны, эртем хемчээшкиннерин эң баштай кылганы-биле» онзаланып турар. Ынчаарга бистиң «Восход-2» корабльге ужудуушкунувус кандыг болганын дээрге маңаа холбаштыр академик С. П. Королёвтуң 1965 чылдың март айда чугаалаан бодалын сактып көрейн. Ынчаарга ол хүнүнде космонавтыларның корабльден үнеринiң чугулазының дугайын чугаалаан. Ол эртем дуржуугаларын кылырынга, ужутар аппарат даштынга үнгеш септелге ажылдарын күүседиринге-даа херек боор болур. Ол бодалдың шынның амыдыралга бадыткаан.

Ужудуушкун үезинде корабльдерниң чоокшулажып, тутчурун организастарары хүннүң айтырыы апаргаи. Ол соругга-биле корабльдерни тутчур агрегаттарын, тыпчын, чоокшулажып, ССРЭ-ниң Дээди судунуң улус судтарынга удуртулга болдурар тайылбыр бижиктерiнге, тус-тус хереглерге хамаарыштыр оон шиитпирлериниң чаңгыс эвес удаа чугаалаан турган. Моңу СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң дүүштүр суд шииткелиниң боттандырарының деңнелин бедиреринiң дугайында айтырыта тураскаатқан Дээди судтуң чоокта чаа болуп эртнен пленумунга база чугаалажып көргеи.

Коммунистиг партия болгаш оон Төп Комитедиң, СЭКП ТК-ның Чиңгиже секретары эш Л. И. Брежнев боду-даа судтуң ажыл-чорудулгазын сайырангайжыларының, социалистиг хоойлу-дүрүмүү быжыглаарының, судтуң ат-алдарын бедиреринiң, судьяларның кымга-даа хамаарышпас чоруун болгаш олардың түүле хоойлуга чагыртыр эргелериниң магалылазын боттандырарының айтырыгларынче улус кичээнгейни доктаамал салып турар. Күрүне болгаш шиитпирел амыдыралынга эрге-хоойлу үндезиннерин быжыглаарының улус ужур-дузазын партияның XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниге база катап демделээн. Улус судьяларынга эмчегинг соңгулдалар—социалистиг демократияның принциптериниң тиилелгезин база катап чайыннанчаа-биле коргузери чиганиинг чок.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Ленинчи база Күрүне шаңналдарының комитетте

Апрель 7 болгаш 9 хүннеринде Москвага академик М. В. Келдыштың даргалааны-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Ленинчи база Күрүне шаңналдарының комитединиң пленуму болган. Чуруттун эң сураглыг эртемденнери болгаш улус ажыл-агыйының түскай эртемниглери пленумунуң ажылынга киришкен.

Пленумга 1976 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыры-биле конкурска киргеи ажылдарны болгаш оларны хөй-ниитининиң канчаар көргенинiң түңнелдерин чугаалажып көргеи.

Комитет ол ышкаш 1976 чылдың Күрүне шаңналдарын тыпсыры-биле киргеи ажылдарны база көргеи болгаш оларның эң дээрелерин конкурска киирери-биле шилип алган.

Конкурска киржири-биле саналдаан ажылдарның данзызын «Известия» солунга парлаар.

ПАРТИЯНЫҢ ПЛАНЫ—ЧОННУҢ ПЛАНЫ

Партия активтериниң хуралдары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин бир үн-биле чүүлдүгзүнүп турар

АК-ДОВУРАК

Бүтү-авилелдиң социалистиг чарыжынга киришкиннээн, салган сорулгаларын чедиишкинниг күүсеткен, аныяк хоорай Ак-Довурак эртеки тоску беш чылдың түңнелдеринде тиилекчи болуп, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң, ВЦСПС-тиң, БЛКСМ Төп Комитединиң шилчин чоруур Кызыл тугу-биле шаңнаткаш хоорайның ажылчы чоннарын улам сорук киирген. Ажылчын хоорай онгу беш чылда улам чаагыныып сайзыраар, ооң перспективалары улуг.

«Партияның XXV съездиниң түңнелдери болгаш хоорайның партия организациязының сорулгаларының» дугайында илеткелиге «Тыва даг-дүтү» тулуг эргелелинде партком секретары В. А. Бачуди бо дугайында толдарган демдеглээн.

— Партияның шиитпирлериниң харын кылдыр «Тыва даг-дүтү» комбинат чаа эгелээшкинни үндүрген. Коллектив чергелештир чедир кылдыымайн турар чүүлдерни анализтеп, онгу беш чылда колкол сорулгаларны күүседиринге кичээнгейни углаанывыс.

Биргн кварталда «Тыва даг-дүтү» комбинат даг-дүтү бүдүрер планын сав-даа, ассортимент-даа талазы-биле чедир күүсеттээн. Хереглекчилер 180 тонна даг-дүтүн чедир албаан. «Бо бүтү комбинаттың партия организациязының, оон удуртукчуларын моон соңгаар нол кичээнгейни алдынган планнын онаалдаже углаарын сагындырып турар болгаш бодунга хамаарыжыр цехтерни чаа беш чылда чаарты дериир, улгатыр тудар ажылдарны чорударын негеп турар» деп, сапал берген «Тыва даг-дүтү» комбинаттың директору В. А. Ухов демдеглээн.

Хоорайның тулуг организациязының ажылында четпестер хөй. Биргн кварталдың түңнелинде генподряд талазы-биле кол комплекске план 141 хуу күүсеттингеп-даа болза, эът комбинадының чурттарга тулуглырының планы күүсеттинмээн. Тулуг организациязында күш-ажылды оргайнастаашының эдиелиг чаныс, бот-оргага-чарылгажо получнир ажылдар чоруттунмайн турар. Тудутка кадрларның үнер-кирер чоруу ам-даа хөй. Январь — февраль айларда ажыл-агыйжы эвес чоруктардан, тудут материалдарның, механизмнерниң шын эвес чарыгдаттынылган тудут эргелели 500 мун рубльдин каражазын болдурган. Тудутка катап эдс кылыр проект ажылын хажыдар чоруктар бар. Үүгле кол корпус тудутка безин эдс кылышкынга 5 мун рубльдин артык чарыгдалын болдурган. Бо бүтү тудутнуң ажыглалга кирер хуусазын база үзамдыктырып турар.

Ам тудутжуларның, монтажниктериниң мурнунда кол сорулга «Тыва даг-дүтү» комбинаттың ийнги эзлчээн В. И. Ленинниң төрүттүнгенниден базар 106 чыл болур хүнүнде дужаары болур. Ынчангаш апрель 12-де ийнги технологтуг шугумну, од ышкаш бүтү комплекстиң шенелдезин чорударын планнаан.

«Тыва даг-дүтү» комбинаттың үлетпүр-будурүлге комбинады планның онаалдаларын күүседип турар-даа болаз, оларның кылып үндүрүп турар продукциязының шынары багай.

Келир чылда даг-дүтүн сөөртүрү 40 хуу мөвүдээр болгаш эртеки чылдарга деңнээрге 6 катап хөй даг-дүтүн сөөртүр апаар. Ынчангаш Ак-Довурак АТБ-ниң мурнунда сорулгалар улуг. Бо чылын 150 автомашиналар киирер гаражтың тудуун доозуп, машиналарны ийи эзлчетте, бригада чуруму-биле ажылдадырып чедип алыры чугула.

— Чүүлгү мында тудуруп. Абалда дүжүрүп турарында улуг четпестер бар. Машиналар хөй уе-шактыг чидирип турар. Ынчангаш опу механизаторларывыс кичээнгей салыры чугула. Ак-Довурак — Абаза орууп алтыды эдс кылыры күзенчит, бо арамында КАИ постулары чок, ынчангаш хөй аварии болуп турар— деп. Ак-Довурак АТБ-зинин чолаачызы А. А. Алексеев санаашка чугаалаан. Ол ышкаш чолаачы кадрларны өөредип, оларның амыдырал-чуртталгазынче кичээнгей салырын ол демдеглээн.

Кол сорулга комбинаттың ийнги эзлчээн ажылдага киирерн. Ниитизин-биле опгу беш чылда 40 мун дөрбелчин метр чурттарга шөлүн, 1000 уруг өөренир школаны, 120 кижи чылдар эмнелгени, 280 олуттуг ажылдар садыг төвүн, 100 кижиге аалчылар бажыңын, бир хонукта 30 тонна эът болбазырадыр комбинатты, асбесткартон будурер фабрикалы тулуп, амгы ТЭЦ-тиң алгыдып, улуг чүк машиналарынга, бульдозерлерге гаражты тулар ужурлуг.

Бо бүтү ажыл-херекти будуруп кылырынга боттарының коллективтериниң улут-хүүзүн киирер дээрзинге бүүдүрелдиин активке санал берген эштер «Тыва даг-дүтү» комбинаттың директору В. А. Ухов, бызаңчы-бетонщиктер бригадири Данырык Калдар-оол, хоорайда комсомол комитединиң секретары Н. П. Сакыя, арыглаг фабрикалының директору В. Д. Ропин, № 11 АТБ-ниң механиги А. Чымба, Ак-Довурак ортумак школазының директору М. Н. Давыдова болгаш өскелер-даа чугаалаанар.

СЭКП ТК-ның политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын бүүдүүбиле деткип, чүүлдүзүнгенин илереткеп, партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылган Отчёт илеткелинде айтыышкынарны болгаш түңнелдерин ажыл-херекке удуртулга болдурарын, ажылдың ажыктыгын, шынарын бедидеринин курлавырларын ажыглаар дугайында доктаалды хурал хүлээп алган.

Хоорайның коммунистериниң хуралынга СЭКП Тыва обкомуюн секретары Г. Н. Долгополов киржип, коммунистерниң моон соңгаар сорулгаларынга хамаарыштыр чүве чугаалаан.

Х. МОНГУШ.
«Шынның» корр.

Эгелээшкинниң инициаторларында

Москвадың Владимир Ильич аттыг электромеханиктиг заводунуң коллективи СЭКП-ниң XXV съездизинің төөгүүт шиитпирлериниге сорук киргеш, ажыктыг чорудуп биле шынарының беш чылының биргн чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш социалистиг чарышты удам-на калбарткан. Найысылаадың муриавчы будурүлгезинин ажыл-ишчилерн аттестациялга кирер ужурлуг продукциязының бүгү хемчалының чартымыдан хойну, ооң иштинде бүгү-ле улут электри машиналарын болгаш 100 киловаттан ажыг күүгүүт электри шынчедиячилериниң 85 хуузун күүгүнниң Шынар демдээ-биле будурүп үндүрерин, күш-ажылдың будурукчуүүн планда кордүнгеп 6,2 хуунун орнунга 7,1 хуу бедидерин, продукция будурүп үндүрериниң бүгү немелде өзүлдезин ажыг-чынарының санын новүдетпейн тургаш алырын хандырарын хүлээнгеп. Заводту техника талазы-биле эдс дериварнин, күш-ажылды база будурүлгезин организастваның сайзыраңгайжыдарының, ажыг-чын бүүдүүшүн продукция белетээринге күш-ажыл чарыгдалын төлевилел нормативтерге удур ортумаа-биле 30 норма-шак эвээжедиринин күсели-биле ол бүгүнү чедип алырын планнап турар.

ЧУРУКТА: электри шынчедиячилериниң статорларын салып турарларын коммунистиг күш-ажыл бригадазы (солагай талазындан): Н. П. Дмитриев, А. А. Гореликов, В. Н. Гусев болгаш В. А Комков. Бригада эң-не харысалгалыг ажылды — 100 киловаттан ажыг күүгүүт бедик вольтуулт машиналарның статорларың салырын кылып, нормавын 150—180 хуу күүседип турар. А. ПУШКАРЕВТУҢ фотозу.

ЧАРЫШ КАЛБАРГАН

Будурүлгениң ажыктыгы, ажылдың эки шынары дээш чарыш чер болганында улам калбарган. СЭКП-ниң XXV съездизинин түңнелдерин, сорулгаларын чугаалаткан хуралга бо чылдың будурүлге планын декабрь 15-те күүседирин дус-дагылар хүлээнген. Оларның сөзү ажыл-ишкиндең карышпайн турар.

Каа-Хем хөмүр-даш разрезинин ол участогу бо чылын 9500 тонна дустуг белетвеп үндүрер. Улут эвес коллективке, ол чиик эвес сорулга. Бүш-ажылдың будурукчуүүн 4,1 хуу бедирин, чер кырынын довураан чайладыр планны 101 хуу күүседирин, квварчаар чүүл талазы-биле камналгалыг болурун дус-дагылар шиитпирлээн.

Чамдык четпестер тураажок, техниканы будурукчуулуг ажыглаанывын, кижи бүрүзү деңнег ажылдаанының түңнелинде коллектив бирги кварталда сорулгазын чедимишкиннег күүсеткен. Дус будүреринин болгаш ону сайгарарының 2800 тонна планын болгаш чер кырының 5000 тонна довураан чайладыр сорулгазы хуусаа бетинде күүсеткен.

Ажылдың будунгуруг, продукциязының эки шынары дээш чарышка экскаваторчу Андрей Куршаков, дизелист Дарый-оол Базыр-оол, орумнекчи Донгак Бичө-оол ышкаш ажылдың хүн нормазын 110—125 хуу күүседип, өскелерге үлегерин коргүзүп турарларга коллектив чоргаарлаашыр.

Дустуң чугулазын, республиканың ажыл-агыйларынга ооң онза негеттинип турарын коллектив эки билир.

Дээрдиве бедий берген улуг кожагар тейнин хойнунда, кырында довураан чайладыпкан магалыг арыг байлак дустуг коптарып, хамаанчактарын сөөнай чонгаш, курлаангылаштыр чыып турда көөрге магалыг чаагай болду. Аная республиканың кайы-даа районнарындан автомашина келир. Даңгаар эртеңнеи ерайга чедир дустуг чүдүрүп чорудуп турар.

Ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның бодалдарын болгаш чөптүг негелделарын база бижип көрөөли. Республика ужур-дузалыг ол чугула будурүлге черинде магазин чок, ооң үзамындан аъш-чемге, үлетпүр баразаларынга хереглеңнең кижилер 15—20 километрде Торгалыгаан азы Чаа-Суурдан барып хандыртынар. Автолавканың, кино болгаш концерт аргинишкинни доктаамал организастваары күзенчиг.

Эскаватор, үш чадалыг насос ышкаш чамдык оскелэа техникаларга хереглиг артык кезектер чогундан, олар 2—3 чыл иштинде алыглал чок турары харааданчыг. Ол ышкаш цистерна чогундан, ук будурүлгеде сүт хандырылгазы база кыпсы.

М. СЕВЕН.

ХОВУ-АКСЫ

Эртеңен пятницада «Тыва кобальт» комбинаттың транспорт, тудут организациязының, аймыдырал хандырылга будурүлгелериниң коммунистери Культура ордузунга партия активиниң хуралынга чыглып келген. Оларга анаа СЭКП-ниң XXV съездизинин түңнелдерин болгаш ооң шиитпирлерин боттанзырарынга холбашкан сорулгаларның дугайында айтырыгны чугаалашкан. Партия активиниң хуралынга бо айтырыг талазы-биле илеткедн «Тыва кобальт» тудут эргелелинин партком секретары В. В. Жестовский кылган.

Илеткелчи-даа, санал берген эштер: комбинаттың сеттелге-тудут цехинин бригадири, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу А. П. Глухов, даг цехинин ажылчыны Г. Я. Медведев, сеттелге-механика цехинин ажылчыны Н. С. Чыргалоол, автоматиканың болгаш хыналганың төп лабораториязының электрослесары А. И. Литвиненко, гидрометаллургия цехинин партбюро секретары Ю. Качаев болгаш өскелер-даа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелинде айтыынган үүлдерни болгаш түңнелдерни, съездиниң өскө-даа докүментилерин бүүрүн долузу-биле үүлдүдүзүнүп, съездиниң шиитпирлерин болгаш онгу беш чылдың планнарын күүседир дээш чаа-чаа күш-ажылчы үүле-херектерни бүүдүрериниге долу шиитпирлиин илергейлээнинер.

Хуралдың киржикчилери кылдынган ажыл-херектерни анализтеп, чедимишкиннерни демдеглевишаан, кол кичээнгейни чедир кылдыыган үүлдерже углаандырган. Коллектив бүрүзүнүн ажылының ажыктыг чоруун болгаш шынарын бедидери партия организациязының киченгейнинн төвүнге турар ужуруг.

Бүш-ажылдың сагылгачуруму кошкак, бүдүрүлгенин бүгү аргалары долу ажыглаттынмайн баар, материалдыг курлавырларны чарыгларында ажыл-агыйжы эвес болгулаар, камналга чок чоруктар баар болганындан комбинат бо чылдың бирги кварталының продукция бүдүрер планын чедир күүсеттээн. Ол ышкаш хуралдың киржикчилери комбинаттың чиг-эт курлавырларын ковүдедириниче кол кичээнгейни салган.

СЭКП Тыва обкомуюн үлетпүр болгаш транспорт килизининн эргелекчизи А. П. Пожидаев партия активиниң хуралынга киржип, чүве чугаалаан.

Партиядың ламтыкы болгаш иштики политиказын, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүүт шиитпирлерин бүүрүн долузу-биле чүүлдүзүнгеп, онгу беш чылдың болгаш ооң баштайгы чылының планнарын боттандырар талазы-биле хемчегнерни айыткан доктаалды активе хуралы хүлээп алган.

АТ-СУРАА АЛГААН

№ 48 тудуг эргелелинде Михаил Горбачевскийге удуртқан бызаңчылар бригадазының дугайында ат-сураг алгаан. Чүге дээрге олар ай планын доктаамал 170—180 хуу күүседип, ажылчын кадрларны киижизидер талазы-биле элээн ажылдарны кылганнар.

Сөөлгү ийи чылдың дургузунда чөзөрбе ажыг киши бызаңчының мергежилин шиңгээдип алган. Куш-ажылга идепкейлиг чоруу дээш «Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы» деп атты тывысхан. Олар ам майысылаадың 5-ки микрорайонунда ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: бригада ажылчым эзлчегже үнериниң мурнунда. Ортузунда бригадир М. ГОРБАЧЕВСКИЙ.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

ДААЛГАНЫ БЕРГЕН

Эртеңен чылдың төөчүүзүнде Тес-Хем районнаан редакцияга чаңма келген. Ында бижип турары:

Самагалдай ортумак школазының интернадынга кладовшиктеп ажылдап турган бот отчёттуларны чүгле халаштыргаш саналга, түңнел үндүрбес, өрелиг-даа болза хевээр баар-дыр деп, автор хомудаан.

Районуң улусчу контроль комитединиң даргазы Д. Хертектиң түс чагаага хамаарыштыр бижээн.

Районуң улусчу контроль комитединиң даргазы Д. Хертектиң түс чагаага хамаарыштыр бижээнде дыңнатканы:

Школага кладовщиктеп турган Делгермаа Аралдың, Долума Күзүлек оларның кырында хөй санныг өрө-самчылдалдың бары шын. Райкүүскомуюн улус өөредилге киллизи, район Советиниң депутады Чыжыр-оол Дөжүлейниң — 80, Хомушку Түмей-соңдуң — 80, Адаа-оол Байлактың — 60 ошкүлери төрээн, аналбары шупту бар.

КҮЗЕЛДЕР. БОДАЛДАР. Материалдыг байлактың үндезилекчилери — кижилер, малчыннар дугаймында, оларның амыдыралчы культурлуг негелдеэнин хандырар дугаймда айтырыг онаа чугула. Монгун-Тайга болгаш Бай-Тайга район төптери-биле харылаажыры берге, ылангыя Тоолайлыг ышкаш черлерде малчыннарны тускайлап көөрү күзенчиг.

Бригаданың бөдүүн-даа бол, микротөвүн тудуп, дерип кыыр уе ам келген ышкаш. Тоолайлыг биле Барлыктың белдиринде аянга турган баш бажыңнар ам шуут ээнзирел будалган. Микротөптүң чогумна үүлелиин ол болбайл канчаар.

Айлар, харын чылдар бээнн билдирбейн эртип турган. Колхоз баштаар черинин микротөп тургузар талазы-биле шиитпири түңнел чок артпышаанын. Тоолайлыгның малчыннары ам ону айтырарындан безин эпчоксумар апарган.

Тоолайлыгга чыглып хуралдаар, ойнап дыштанып, кинолаар клубчуташтыг, өөренир, помчулга кылыр кызыл-булуңнуг, чунар-бажыңныг, садыг болгаш эмнелге салбырлыг микротөптү үүдезилеп тургузары күзенчиг.

А. БЕГЗИ.

МАГАЛЫГ ОРАН

САЛДАК. Ооң тейнинге үнерн берге, азаан хөректелдир бедий бергеш көөрге: Өөрүүнүн Саглы үннары, Алтай крайның сураглыг сынныры, Моолдуң Улут, Бичө Быраатгылары, Бай-Тайганың Чараш-Даш. Сыын-Баштыг шуут-ла ядзел, дуранга көрүнчүктелдир чымрлын келир.

Салдак артын ашкаш, кудуртөлаа бадыктарга Түмзе, Тоолайлыг хемнер кестүп келир. Бойдустуң чайгаар бүткен ыыдыг чараш чурумалдары ховар кылдыр сагындырар. Алдың, Үстүү Иткектерин. Ажа-Халыырны кижи шуут-ла хандыгын кайгаар.

Шаг-тоогузеп сураггаан кыза — Ажа-Халыың Түмзе хемнин үнүнде кызыр-берт кашпалдан моорел баткан ол хемчигеш ылангыя үеринэн таварылгада олче чүгле куш үнүүн эртер боордан өске, кижи чеңгирир аргажок.

Кашпалдың белии 60—70 метр хире, ооң чаңгыс кызаа чери — Ажа-Халыырның калбаа 1,5 — 2 метр. Элдеп бүткен орай, те-чуңма, ап-мекпиң аргыыр чери ол. Дидим чүреникир кижилер оолап ажа-халаш, чоруун кылып уламчылай баар дижир чүве.

ТООЛАЙЛЫГ. Түмзе хем агып баткаш. Тоолайлыг хемге каттышкан черни Улут-Белдир деп адаан. Тоолайлыг шыпап-ла тоолга ышкаш хем-үнүүн-чимнин байлак, балык-байлаңы албек, ап-мекпи арбын. Ооң сунуп баткап делгем үнү чурттап-ла хаммас чыл бүрү хүр, чаш төлү мелди болуп келген. Бо хүннерде кайы-даа коданга, кыпкы болган часкы одарларга байрта мал түлүк оолдаан, быаа, хөй чиилээн, кижи бүрүзү ажылче сундукпан тургулаар.

МАКТАКСАНЧЫГ КИЖИЛЕР. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Д. Б. Очур чүүле Монгун-Тайга районда эвес, харын база республикада безин сураглыгларның бирээзи. Тоску беш чылдың түңнелинде ону Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаңнаан. ооң хөрөзинде Ленинчи юбилей медалы база чайнап чоруур.

Улут-Кош-Ойда ыыттаандан ол ам Чолаалыг хемниң аксында, сарлык төлүн хүлээп алырынга таварымчалыг чазаында келген. Баштайгы төрээн 21 сарлымның быазаларын шупту менди. Д. Б. Очурпуң чарыштыг эжи Д. Д. Доспанның инектери база хүр, бо хүннерде 13 сарлык төрээн быазаазы четче.

Ангор өшкүлер чедп кодында база хүр чыл ашкан. Бригаданың мал эмчизи Саая Маадыр-оолдуң балыткадын саутаар алырга, малда кандыгдаа эмнек-сырынгы, чок, күжү — барык күскү хевээр деп болуур.

Маритың сөөлгү он хонуунда Хомушку Бичинивин 135, район Советиниң депутады Чыжыр-оол Дөжүлейниңде — 98, Хомушку Түмей-соңдуң — 90, Адаа-оол Байлактың — 65 ошкүлери төрөөн, аналбары шупту бар.

КҮЗЕЛДЕР. БОДАЛДАР. Материалдыг байлактың үндезилекчилери — кижилер, малчыннар дугаймында, оларның амыдыралчы культурлуг негелдеэнин хандырар дугаймда айтырыг онаа чугула. Монгун-Тайга болгаш Бай-Тайга район төптери-биле харылаажыры берге, ылангыя Тоолайлыг ышкаш черлерде малчыннарны тускайлап көөрү күзенчиг.

Бригаданың бөдүүн-даа бол, микротөвүн тудуп, дерип кыыр уе ам келген ышкаш. Тоолайлыг биле Барлыктың белдиринде аянга турган баш бажыңнар ам шуут ээнзирел будалган. Микротөптүң чогумна үүлелиин ол болбайл канчаар.

Айлар, харын чылдар бээнн билдирбейн эртип турган. Колхоз баштаар черинин микротөп тургузар талазы-биле шиитпири түңнел чок артпышаанын. Тоолайлыгның малчыннары ам ону айтырарындан безин эпчоксумар апарган.

Тоолайлыгга чыглып хуралдаар, ойнап дыштанып, кинолаар клубчуташтыг, өөренир, помчулга кылыр кызыл-булуңнуг, чунар-бажыңныг, садыг болгаш эмнелге салбырлыг микротөптү үүдезилеп тургузары күзенчиг.

А. БЕГЗИ.

ЧУРТТУН АГААР КАМГАЛАЛЫ

Бөгүн—Агаардан халдаашкына удур камгалал шериглериниң хүнү

Чурттуң Агаардан халдаашкына удур камгалал шериглери ленинчи Төп Комитеттиң политиктиң шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын чыгыс ап-сетинге-биле чүүдүлгээнүн детпиннинээн, совет Чеңсектиг Күштериниң мурнунга СЭКП-ниң XXV съездиниң салгазы соруглаларны чедиишкиннигг күүсөдиринге бүрүн бүзүрелдиг деп, Андрей Егорович чугаалаан.

Аныяк Совет күрүнезиниң агаардан халдаашкына удур камгалалының башгайы кезээ 1917 чылдың октябрьның хүнеринде, кызыл Петроградче өлүмнүг айыыл диргелип турда тывылаан. Эш В. И. Ленинниң дөрт айтыышкынынбиле Путилов заводтуң ажылчыннары зенитниг пушкаларлыг куяктыг шолдуг туткаш, дайынчы командалы тургусканнар. Путиловтуң көң артиллерия дивизионну чуртка агаардан халдаашкына удур камгалалдың башгайы кезээ болуп берген. Оон дайынчылары хамаатыг болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларына эрес-дидым тудчуп турган, агаардан болгаш чер кырындан халдаан дайынмаргa удур демисеглге чугула рольлуг ойнаавнаар. Ол ат-сургалыг кезектиң амты үеде салгалы болза Ленин орденниг, Путилов-Киров аттыг, агаардан халдаашкына удур камгалалдың зенитниг ракеталыг гвардейжи полугу болур, оон хууда составы Москвага Кызыл шелге байырладдарда болур шериг чыскаалдарының докпаамал киржикчиин.

Дайын мурнунда чылдарда агаардан халдаашкына удур камгалал шериглерин чаа дайынчы техника-биле дериир, кызыгаар дилиидээнге болгаш чугула административтиг-политиктиг база экономиктиг төптерни долгандыр чаа-чаа кезектерни тургузар талазы-биле хөй чүүлдер кылдынган.

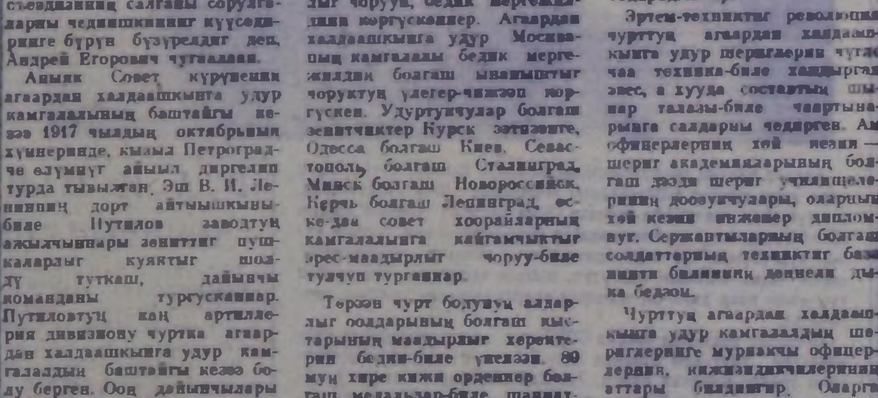
Ада-чурттуң Улуг дайынының эгезээнинде баштайгы хүнеринден эгелээш-ле агаардан халдаашкыга удур камгалал шериглери эрес-неадырлыг чоруун, бедик мергежилдиин көргүскеннер. Агаардан халдаашкына удур Москваның камгалалы бедик мергежилдиг болгаш ыяапшыттыг чоруктуң үлегер-чижээн көргүскен. Удуртулучулар болгаш зенитчиктер Курск эътизинге, Одесса болгаш Киев, Севастополь болгаш Сталинград, Минск болгаш Новороссийск, Керчь болгаш Ленинград, оске-даа совет хоорайларның камгалалынга кайгамчыктыг эрес-неадырлыг чоруу-биле тулчуп турганнар.

Төрээн чурт болуунуң алдарлыг оолдарының болгаш кыстарының неадырлыг хереглерин бедик-биле үнелээн. 80 мүң хире кижи орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан. 92 дайынчы Совет Эвилелиниң Маадыры болган. Агаардан халдаашкына удур камгалалдың 29 кезектери болган каттыжылышкыннарлы, хөй-хөй корпустар, дивизиннар, политар хүндүлүг аттарны чедип ап, ССРЭ-ниң орденнеринге шаңнатканнар.

Дайын соолүндеги үеде чурттуң агаардан халдаашкына удур камгалалының шериглериниң шынар талазы-биле улуг оскериглелер болгулаан, оларның дайынчы артынганээн бедөөн, олар совет Чеңсектиг Күштериниң бот-тускайлаң хевири апарган. Олар амгы үениң күүдүг дайынчы чепсээ-биле, техниказы-биле хандыртынган.

Агаардан халдаапкына удур камгалал шериглериниң кол неаво болза зенитниг ракета шериглери болур. Олар ракеталыг комплекстер-биле чепсегленген. Дайынга кайы хире-даа бедикке база кайы хире-даа дүргеи чорда, олар ол узуткан болур. Агаардан халдаашкына удур камгалал авиацнязының немаидыалынчызы, Совет Эвилелиниң ийи даклыр Маадыры авиацияның генерал-полковниги А. Е. БОРОВЫХТАН СЭТА-ның корреспондентиин дилээн.

Агаардан халдаашкына удур камгалал шериглериниң хүнү СЭКП-ниң XXV съездизинниң хайныгырганы улуг патриоттуг кодуралуушунуңуң бийдалында демдеглеп эртип турээ. Агаардан халдаашкына удур ийгалал шериглериниң чедиишкиннериниң дугайын чугаалап бээрим агаардан халдаашкына удур камгалал авиацнязының немаидыалынчызы, Совет Эвилелиниң ийи даклыр Маадыры авиацияның генерал-полковниги А. Е. БОРОВЫХТАН СЭТА-ның корреспондентиин дилээн.

Бакунуң агаардан халдаашкына удур камгалалының Кызыл туктуг округу. Округтуң дайынчылары СЭКП-ниң XXV съездизинниң шинтпирлеринге төлептиг амыр-хереглери-биле харыылап турааннар. Партияның съездизиниң шинтпирлеринге сорук киргеи округтуң бүгү хууда составының, үмудукчуларның болгаш ракетчиктерниң, локаторщиктерниң болгаш холбаачыларның кыйгырыы бо: албанны тергиин эки эрттирер болгаш өөренир, дайынчы аалганы кандыг-даа байдалда күүседиринге неазээде белен болур.

Кезектерде болгаш бөлүктерде элган хүлээлгени ак сетиилдиг күүсөдир дээш чаруш улам нолбаргаан. Ияасстыг специалистерниң болгаш тергиин эки бөлүктериниң саны өзүп, дайынчы болгаш политиктиг белетнел эниижип турар. Боттарының байырлалын — Агаардан халдаашкына удур камгалал шериглериниң хүнүн округтуң дайынчылары сэрелилге-дайынчы онаалдаларны күүседиринге чаа-чаа чедиишкиннер-биле үтүп турааннар.

ЧУРУКТА: бирги класстың дайынчы умудукчулары умудуушкун сөөнда. Солагай талазындан оң талазынче: майор Николай Скореход, капитан Георгий Андреев болгаш улуг лейтенант Леонид Дронов.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ГАВАНА. Гавананың портунда кужениишкининг, кымымакнай ажыл үзүк-соонаал-даа чок. Кубаның бүгү чүүк сөөртүлгезиниң 60 хире хуузу оны дамчып эртер.

Анаа ол хөй баар валчылар — совет океан судноолары. Олар Кубага чугула машиналарны, болгаш дериг-херекселдерни чедирип, куба бараанналарны хүлээп алгаш, чүдүрүп турар. Чоокта чаа оя портка чүүк сөөртүр «Скульптор Коненков» деп теплоход барып чораан.

ЧУРУКТА: совет судноюң чүүгүн дүжүрүп турарлы.

Н. Чигирьның фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЧЕХОСЛОВАК АЖЫЛЧЫННАРНЫҢ РАПОРТУ

⊙ **ПРАГА.** Чехословакияның ажылчы чоннары ЧКП-ниң XV съездизинниң бүдүүзүнде чурттап турар. Ол съезд даарта — апрель 12-де ажыттынар. Ол артикен беш чылдың кайгамчыктыг чедиишкиннериниң түннелдерин үндүрер. Социалистиг Чехословакия ол хире улуг чедиишкиннерни оон мурнунда чедип албайн турган.

Съезд мурнунда калбараның социалистиг чарыш үезинде дыка хөй үнелиг эгелээшкинер тывыларган. Соңгу Моравия областа Аумир Сакмарның бригадазының ажылчыннары: «ЧКП-ниң XV съездизинге алдар кылдыр — 15 неделяда шалыпчы ёзу-биле ажылдаар» деп кыйгырыгны үндүрерге, ону бүгү чуртка калбаа-биле детквээн. Оон түннелинде бо чылын 116 миллион тонналаан эвээш эвес хомүр-даш кастынар.

Кошицада Чеон Словакияның металлургия заводунуң коллективи бо чылдың бирги кварталында бодунуң тоогуунде эң бедик бүдүүзе коргүзүглерин чедип алганын партияга айыткаан. Продукция бүдүүн үндүрелиниң талазы-биле планга көрдүнген даалганы 17 миллион крон-акшага ажыр күүсеткен. «Бөгүнгү рекорд — даарта норма-чижек болзуун» — деп, Кошицаның металлургтарының кыйгырыы ындыг.

ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

⊙ **СОФИЯ.** Бо чылдың бирги кварталында Болгарияның үлетпүрү болгаш кодээ ажылагыйы планнаан ажыр барык 230 миллион лев-акшаның продукциязын бүдүрүп үндүргеи. Болгарияның Коммунистиг партиязының XI съездизинге алдар бөлдүргеи социалистиг чарыштың түннелиниде бүгү чуртка үш айның планы хуусаазынаан 3 хонук бурунгаар күүсеттинген.

Болгарияның Коммунистиг партиязының чоокта чаа доозулган XI съездизинин шинтпирлери болгар ажылчы чоннарны чаа-чаа күш-ажылчы көтүрүлүшкүнче сорук киирип, чогаадыкчы ёзу-биле ажыллаарыны үндүрүп турар. Чоокта чаа оя портка чүүк сөөртүр «Скульптор Коненков» деп теплоход барып чораан.

ЧУРУКТА: совет судноюң чүүгүн дүжүрүп турарлы.

Н. Чигирьның фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ТААКПЫ ДҮЖҮДҮН АЖААП АП ТУРАР

⊙ **ГАВАНА.** Кубада таакпы дүжүдүн ажаап алыры доостур чыгаан. Республикада ону тарып, өстүрүп турар районнар эвээш эвес, ынчалза-даа ону кол-даа кылып үндүрүп турар черни Пинар-дель-Рион деп сапап турар. Ол можу Кубаның бүгү таакпызының чартык кезиин берип турар.

Таакпы болза, куба экспорт бараанналарының улуг үлүүн эзлеп турар болгаш оон хөй акша-харенги кирип турар. Кубаның сигаралары болгаш чанчыыр таакпызы-даа делегейниң дыка хөй чурттарында нептераан.

Экономиканы хөгжүдеринниң беш чыл планында таакпының дүжүдүн улам улгаттырарын болгаш ону тарып, өстүрер шилдерин калбартырын көрүп турар.

(СЭТА).

Венада чугаалажыышкыннар

ВЕНА. (СЭТА). Төп Европада Чеңсектиг Күштерни болгаш бөө-чеңсекти кайы-даа таланың кызырарының дугайында чугаалажыышкыннарының киржикчизин 19 чурттарның делегацияларының эвлечглиг пленарлыг хуралы анаа болган. Анаа май айның ортан үезинге чедир чапсарлаарын чарлаан. Анаа ССРЭ-ниң болган АБШ-тың делегацияларының мегеглел кылганнар. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралың чедиишкинниг бөөн эрткени-биле холбаштыр амгы үеде Европа динке шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырарының сорулгазы онза чугула апарган. Венада чугаалажыышкыннарга сонуургал улам улгадып турар. Чугаалажыышкыннарның эрткен үе-чадазы улам идепкейлиг, а саналгонаал солчуушкыну улам тодаргай болган практиктиг байдалдыг болганында сеткил ханып демдеглеп турар.

Төп Европага Чеңсектиг Күштерни болгаш чеңсегленишкинни кызырарының айтырыышының чугула ужур-дузалыын үнелеп турар Совет Эвилелиниң болгаш Варшава керээзиниң киржикчизи өске-даа чурттарның быжыг туружуның ачызында ындыг байдалдың чедип алдынганын анаа болган парлалга конференциязында ЧССР-ниң төлөөлекчизи Т. Лалоза демдеглээн.

Ол чугаалажыышкыннарның чедиишкинниг болурун хандырар сорулга-биле ГДР-ниң, Польшаның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның делегацияларының чаа чугула саналды база киирген.

Социалистиг чурттарның ол чаа саналы чугаалажыышкыннарның киржикчилериниң кичеңгейин хаара туткан. Ынчалза-даа НАТО чурттарының туружу кайы-даа талага талырымчалыг чоруккa үндезилээш, ол саналды хүлээп алырынга шаптыктап турар.

Социалистиг чурттар чаагай күзел-соруун болгаш ындыг дугуржулгага белеинии медеглээн, ам сос болза барымын чүк күрүнелеринде онаажыш турар. Олар улак боттуг болгаш тодаргай турушту ээлээр ужурлуг—деп, Венада чугаалажыышкыннарның эрткен үе-чадазының түнелги ындыг боол турар.

Үре-түңнелдиг кады ажылдажылга

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Премьер-министр У. Пальмениң Совет Эвилелиниң ала-чоруунуң үезинде ССРЭ-биле Швецияның арагында үр хуусаалыг садыг дугуржулгазына Москвага ат салгаанынга Швецияның солуннары байыр чедирип турар. Ол дугуржулга швед-совет харылзааларны быжыглаарынга идиглиг болуруи «Свенска дагбладет» солун бижээн. Ол болза ийи чурт арагында садыгны улам калбартырынга база улуг ужур-дузалыг.

Совет Эвилели биле Швецияның арагында садыг болгаш экономиктиг харылзаалар улам быжыглып турар. Сөөлгү үеде совет даштыкы садыг паттырыышкыннары болган швед фирмалар-даа машина тудуушкуунуңуң, электри техника үлетпүрүүң, энергетиканың болгаш тудугнуң талазы-биле керээлерни чарган. «Альфа-Лаваль», «Асеа», «Стансаав», «Л. М. Эриксон» болгаш өске-даа хой-хөй фирмалар совет организацияларыбиле садыг-үлетпүр талазынга харылзажырының дуржулгалыг черлери боол турар. Бүдүүлгени кооперастаары болгаш технологтуг шинчилелдерни кады кылыры дээш ышкаш, ындыг айтырыглар амгы үеде чугула апарганын швед солуннар демдеглеп турар.

Эрткен беш чыл дургузунда ийи чурттуң арагында садыг барык үш катап калбарган.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: Гагарин хоорай чаагайжыыр

Амгы үезе Юрий Алексеевич Гагаринниң адын эдилээн бурунгу Гжатск хоорайны чаартыры эгелээн.

— Бирги космонавтының тураскаалын тургузары шинтпирлеттингеи — деп, хоорайның кол архитектору Б. Е. Цветков чугаалаан.— Москвада күрүнеииң хоорайлар телевилээрииниң институту тураскаал-хоорайның солуи телевилелин ажылдап кылган. Ону тударынга 1300 гектар черни тускайлаан.

Архитектура хевириинин үндезинии — чараш чурумалдыг эриктерлиг Гжатск хем. Плотина оон суун көдүрүптер. Хемниң ийи талазы-биле— 9—16 каттарлыг чурттарга бижиннары тургулап каар, уруглар садтары, школалар бар болуур. Космонавтиканың төөгү музейин, стадионнуг Пионерлер ордузун, спорт комплекизин анаа тутқулаар.

Ю. А. Гагаринге тураскаалды тургускан турар кол шелге Советтер бажыңы, «Турист» гостиницца тургулаа келир.

Өгленип бадылажырының ордузунуң, ниити-культура төвүмүн, Ю. А. Гагаринниң бажың-музейининиң телевилелдерин кылганы солун. Хоорай ногаан болур — оон парктарынга болгаш сесерликтеринге 50 гектар черни берген.

Гагарин — Бүгү-эвилелдиң комсомолчу тудуу. Чай бүрүзүнде-ле бүгү эвилелдешкен республикаларлан студентилерниң тудугжу отрядтары анаа тудуг кылырлар.

Амгы үениң ол чаа хоорайы космосту шингээдип алырынга Юрий Гагаринниң болгаш совет улустуң маадырлыг үүлелерин мөңгежидер.

БЕЛОРУССИЯ: заводтар магистральдары

Орша хоорайның станок тудуунуң «Кызыл демиселчи» заводунда ук бүдүүлгениң иштинге ажыглаар автомат-оруктуг ажыглалга киирген, ону электрогрузовоптар-биле чепсегээн. Ону чаңгыс оператор башкарып турар. Сан-чурагайны ажыглап алгаш, ол болза дериигелерлиг составты складтан оларны чаиап турар станогушче демги оруктап чорудуптар.

Бо чаа чүүлдү чаартыкчылар тургускан. Ам оларның дузазы-биле эдээн каш ындыг автомат-оруктарны база белеткеп турар.

— Чоокта чаагы үеге чедир-ле дузалал болгаш склад бажыннары дериигелер азы белен продукция ыыгжаар черлер бөөп тургаи болгай—деп, кол инженериин оралакчызы А. А. Лобанов чугаалап турар. —Ам олар чаңгыс аай технологтуг чорудулганын тудуш кезээ бөөп турар. Транспорттап —кодүрер болгаш склад ажылдарын механизастаапы ой-он ажылчыннарны хол-биле кылыр ажылдан хостаар арганы берген, ол ажылчыннарның хөй иируузу станокчулар мергежилин өөренип алганнар.

Амгы үеде бо заводка механизастаттынган беш склад ажылдап турар, ында ямзы-бүрү шуушкурулгалар база бар. Ону беш чылда дузалал бүдүүлгени механизастаарын дургедир.

ТАДЖИКИСТАН: кур черлерде садтар

Ленинабөд областың цынаадары ажок оң кире бергеи. Ында үлетпүрүүн абрикос садтарының 500 гектар шолу бирле дугдар чечектелип келгени ол, олар кур черде өзүп турар болгаш бо чылын баштайгы дүжүдүн бээр.

Ленинабад областы Таджикистаның кат-чимис чурту дижир. Ховен тарыырынга таарышпас ол черлерде чыл-чылы-биле садтар шолу чыдың өзүп турар. Ленинабад областың садтары болгаш виноград тараан черлери амгы үеде 33 мүң ажыг гектар черни ээлеп турар. Кат-чимис тарылгазының моон сонгаар-даа калбартыры көрдүнгеи.

ЭСТОНИЯ: садып алыкчыларның саналы

«Балтика» дээр даранылга каттыжышкынының кылганы эр кижилерниң костюмнериниң башгайгы болуу шуптузу чаарби амгы кыдыг болган. Моон мурнунда чаа чүүлдерни дораан-на массалыы-биле будуртеш, садыгларже чорудуп турган. А ам оны өскээр кылып турар: костюмнер эки бе, каңгыгыл дээрзин садып алыкчылар боттары шинтпирлээр, чүүлдээ костюмнерни магазинче чоруткулаш, оларны кайы хире садып ап турарын контрольлаар кижини будуруле ында тургузуп каан.

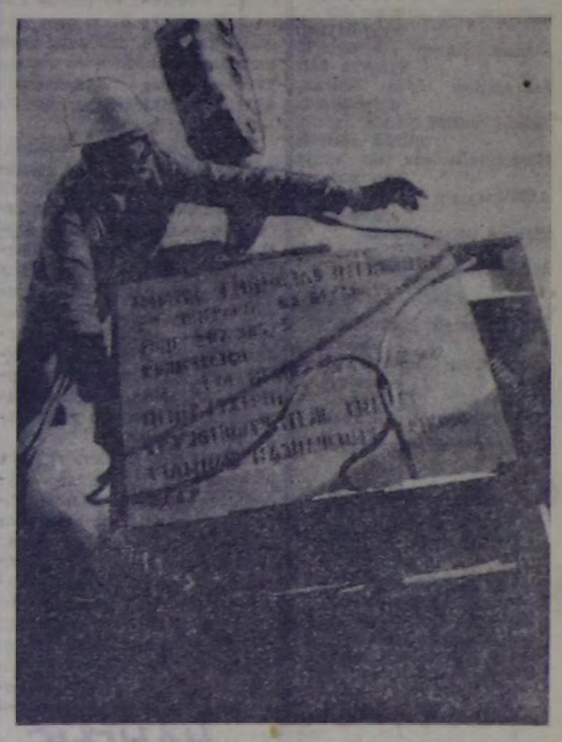
Даараныкчыларның бодап турары-биле алырга, ындыг практика болза продукция складка чыдып бербес дээрзинге магазылал болур. Ажылдың бедик шынарлыын хандырар төлээде, будуруленин иштинде база контрольду тургускан. Инчангаш кылыг бүрүзүнге хамаарыштыр контроль хүүдүс тургускан, аңаа кылыг бүрүзүнүң дугайында бүрүткээш, кылыг бедик шынарлыг кылдынган дээрзин аңаа демдеглеп баар.

Бо чаа системаны чылдың өгезинде эгелээн-даа болза, бодунуң ажылын ол ам-на берип эгедей берген.

Хүлээп көөр ужурга таварышкан

ПЕКИН. (СЭТА). Чоокта чаа Тиньаньмэнь шелге болган боолуушкуннар-биле холбаштыр «Жэньминь жибао» солун чүүл парлап үндүргеи, оон он-он муң киржикчилерни «контрреволюстуг политиктиг ускулежишкин өөскүткеи ангы дайзынналар» кылдыр көргүзүп турар. Чыскаалдың киржикчилери «дарга Мао Цзе-дунга удурланып турганыңа» солун айыптышаан, ук чыскаалдың антимаоизчи «мөңгүдүг болганын хүлээп көөр ужурга таварышкан. Чыскаалдың киржикчилери маоизчилерниң политиказынга удураанып, чурттуң милитаризастаарынга таарыышмас чорукту күштүг дузазыбиле базар дээн кыдат эргечагыргаларының оралдажышкыннары-биле, чуртка социалистиг чаартылгалардан ойталаары-биле, экономиканың буураашкыны-биле, ажылчы чоннарның улам ыңай ядараашкыны-биле тодаратгынып турар «демиселдиң амгы кол угланышкынындан кижилерни чайладырын» орадлажып турган дээрзин «Жэньминь жибао» база-да херек кырында хүлээп көрүп турар.

«Жэньминь жибаога» парлаан чүүл—калбак ажылчы массаларның антимаоизчи хоопнеринин өскени-биле холбашкан. Кыдатта демиселдиң чидиглеигенинин база бир херечизи.

ЭДЧ-ниң кезигүүнери чурттарның Комплекстиг программазынга дүүштүр. Оренбург-ССРЭ-ниң барымын кызыгаарын тавараан газ дамчыдылгазының дериишкинниге Болгария, Венгрия, ГДР, Польша болгаш Румыния-биле кады Чехословакия база идепкейлиг киржип турар. Александров Гайдан Сахарновкага чедир шөйүлген 500 километр дурттуг газ дамчыдылгазының чехословак участогуига дериишкиннер, техника, материалдар ЧССР-деп кээп турар.

Есеникте (Соңгу-Моравия область) металл конструкциялар заводу газ дамчыдылгазының оруулга тудуп тургулар чурттарга бажыңнарынга болгаш складтарга хереглиор эптей салыр конструкцияларны белеткеп турар. 1976 чылда заводтуң коллективи 57 бажыңнарга эптей салыр конструкцияларны белеткеп үндүрер.

ЧУРУКТА: Оренбург-ССРЭ-ниң барымын кызыгаарын тавараан газ дамчыдылгазының тудуунче чорудар конструкцияларны чүдүрүп турары.

ЧТК—ИМА-ның фотозу.

АЛДАРЛЫГ ЧЕДИИШКИН

(Эгези 1-ги арында).

лажырының херекселдерин болгаш оске-даа хөй-хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг турган. Ол нарын инженерлиг сорулганы чедиишкинниг шинчипрлээн.

1971 чылдың апрельде үр хуусаалыг ужугар «Салют» станциянын черни долгандыр орбитажке үнгени, ооң иштинге Георгий Добровольскийниң, Владислав Волковтуң болгаш Виктор Цапаевтиң ажылы башкарылгалыг ужудуушкунар кылырынга шыпар талазы-биле чаа чүүлдү немээн. Ам ында ужудуушкуннар бистиң чүрттүн космонавтиказынга кол угланышкын апарган. Шинчалаа-даа ол дугайын чугаалаарыпың мурнунда оңза черни эрлеп турар бир шенелдениң дугайын сагыпдырайн. Чугаа болза Андриан Николаев биле Виталий Севастьяновтуң «Союз-9» корабльге 18 хоногта ужудуушкунунуң дугайында болур. Ол үениң ең үргүлүүлелдиг ужудуушкуну деңзи чок байдал оюнчук эвес деп чүвени кижи бүрүзүнге билиндирген. Эртемденнер болгаш специалистер кижиниң үргүлүүлелдиг ужудуушкун кылгаш, чер кырынга ээп келгенинде соонда оон органнамнынге күзенчиг эвес салдарны узуткаар арганы тыпканнар. Оон түнелинде космонавтылар Петр Климук биле Виталий Севастьянов «Салют-4» станциянын иштинге ийи ажыг ай дургузуунда барып ажылдааннар.

— Үргүлүүлелдиг хуусаада ужугар станцилар—космосту шинчилээринге кол угланышкын деп чугааладыңар, Алексей Архипович. Оон ужур-дузазы чүдел база келир үеэн кандыгыл?

— Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтич кылганы СЭКП ТК-ның Отчёдунда эртем-техниктиг деп-шилгени шапкынчыдарының оңза чугулазын демдеглээн. Маңаа холбаштыр үргүлүүлелдиг ужугар станцияларга кылыр эртем-шинчилелдери чугула черни эрлеп турар. Ол ышкаш черниң чүүл-бүрү сорулгалыг кылымал спутниктериниң ужур-дузазын оон дудак чок деп база демдеглээр херек. Оларның кижилерге бээр ажык-дузазының дугайында чугаа хөй-ле боол турган. Космонавтикага чарыгдаттынган рубль бүрүзү улус ажыл-агыйынга янзы-бүрү хемчээлдер хөй катап дедир эгиттингенин маңаа чугаалап кагза чогуур. Эргежок чугула чүүлдер-биле хандыртынган «Салют» станциялар эртем-техниканың болгаш улус ажыл-агыйының сорулгаларынга шинчилелдерни болгаш кайгаараларны ийи космонавтының кылырынга дыка таарымчалыг боол турар. Ол станциялар картография, геология, кодээ болгаш ыяш ажыл-агыйы, гидрология дээш, оон-даа оске дыка хөй адырлар талазы-биле дыка эки түнелдерни берген.

Үргүлүүлелдиг хуусаада ажылдаар станцилар эртем-шинчилел лабораторияларынга болуруп база катап демдеглексеп тур мен. Үргүлүүлелдиг эвес-даа болза, бодумнуң ийи-ги ужудуушкунумнуң дугайын чугаалап көрейн. «Союз-Аполлон» программаны ёзулаар ажыл үезинде чер кырынга кылдыныл шыдаттынмас холумак материалдарны тургузарының талазы-биле дуржулганы космоска кылган. Олар эртем-техниктиг деп-шилгеге дыка улут ужур-дузалыг боол болур. Бо талазы-биле ажыл деңзи чок байдал үезинде монокристаллдарны кылып алырынга база хамаажыр. Ындыг кристаллдар шын болуунарлыг болурунуң талазы-биле чер кырының ындыг материалдарындан дыка артык шынарлыг болур. Ынчангаш оларны лазер болгаш электроннуг техникага ажыглаарга, кайгамчыктыг таарымчалыг болур. Моон алгаш көөрге, чердеп оске делгемнерге материалдарны кылып алыры чогум-на орбита станцияларындан этелээр деп бодаар мен.

— Бистиң чүрттүн космонавтиказының янзы-бүрү адырларын тайылбырладыңар. «Союз-Аполлон» программа дугайында чүвү чугаалаар силер?

— 1975 чылда кылган совет-америк шенелдени шуут онаалаңдыр көрүп болбас. Ол дээрге ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының «Интеркосмос» чөвүлелин дамчыштыр боттандырып чорудуп турар чүрттер аразынга кады ажылдажылганың хевирлериниң бирээзи-дир. Леонид Ильич Брежнев «Союз-Аполлон» комплексти чүрттер аразының каттышкан орбита станциязының баштайгы хевири-дир деп адаан болгай. Ол станцияга ийи улустуң төлээлекчилери кады ажылдап турган. Ынчалза-даа «Чердеп ыракта» деп эртем-фантастикалыг тоожузунда К. Э. Циолковскийниң баш удур билип, бижээнь ышкаш, орбита станцияларынга дыка хөй улустарның төлээлекчилериниң үре-түнелиг ажылдавр хүвү ырак эвес.

А. РОМАНОВ,
(СЭТА-ның тайылбырлакчызы).

Хоорайның чаңгыс хүну

Зөөдний дээр хоорайжыгаш бар. Ону бүгү делегей билир. Ында космостуң совет шинчээчилери чүрттап, ажылдап, чаа ужудуушкуннарга белеткенип турар. СЭТА-ның корреспондентизин космонавтылар белеткээр төп черинге чаңгыс-ла — апрель чединиң хүнүнүң дугайын чугаалап турар.

«Гагаринчи номчулгаларының» плеварлыг хуралы Культура бажыңынга ажыттынган. Башкарылгалыг корабльдерниң космоска ужуп эгелээнинден бээр он беш чыл болганының дугайында, өртемчей делгеминче баштайгы ужудуушкуннар дугайында «Союз-Аполлон» программаны ёзугаар ужудуушкун дугайында СССР-ниң ужудукчу-космонавтылары Г. Т. Береговой, Г. С. Титов, А. А. Леонов, олар чүве чугаалааннар. ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары П. И. Климук биле В. И. Севастьянов олар орбитаның «Салют-4» станциязының ужудуушкунунуң чамдык түнелдерининң дугайында чугаалаан.

Номчулгаларның планында — академик Б. Н. Петровтуң «СЭКП-ниң XXV съездизи техниктиг деп-шилге, космос шинчилелдерининң болгаш космоска чүрттарның кады ажылдажыгазы» деп илеткели база киргеп.

«Гагаринчи номчулгаларга» космостуң баштайгы ажыдыкчызының аваазы Анна Тимофеевна Гагарина база олурушкан.

Белеткел төвүнүң өөредилге лабораторияларында эртемденнер болгаш специалистер космонавтылар-биле эзлчеглиг кичээлдерни кылып турган. Ол хүнүң өөредилге планын ажыллап кылырынга болгаш оон түнелдерни үндүреринге космоска ужудуушкунуң хоочуннары — ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары А. Г. Николаев, А. А. Леонов, П. Р. Попович болгаш Г. С. Шонин олар киришкен.

Белеткел төвүнүң болгаш Зөөдний хоорайжыгаштың хөй-ниити организацияларының удуртукчуларының Космонавтика хүнүнге белеткелге холбаштырган хуралы болган.

— Илеткелдиң кылырын меңээ дааскан — деп, белеткел төвүнүң начальнигы ужар чүүлдүң генерал-майору Г. Т. Береговой чугаалаан.— Аңаа ажылдың чамдык түнелдерин кылып, онгу беш чылда СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле бистиң коллективтин сорулгаларын айтыр апаар.

ФАИ-ниң космонавт В. М. Комаров аттыг Хүндүлел дипломнарын «Салют-3» орбита станциязының болгаш «Союз-14» корабльдиң кады членишкининг ужудуушкуну ээдш ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары П. Р. Поповичиге болгаш Ю. И. Артюхинге тывыскан. Ол мынаш «Союз-Аполлон» программа ёзугаар ужудуушкун үезинде делегейге түлган рекордтары ээдш ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары А. А. Леонов биле В. Н. Кубасов олар ФАИ-ниң дипломнарын база алганнар.

Зөөдний хоорайжыгаштың Космонавтика музейиниң делгинрлерин чаарткан. Ону он беш чыл мурнунда Юрий Гагарин үндезилээн.

Зөөдний хоорайжыгаштың немештир туттунуп турар. Албан черлериниң чаа-чаа корпустарын, чүртталга бажыңнарын тудуп, чаагайжыдылга ажылдарын кылып турар.

№ 1 космонавтының самолётка белеткел ужудуушкунуң үезинде өзегин үүнүвден бээр сес чыл эрткен.

Адаларны оларның уруг-дарыы кажан-даа утпас. Бо чурукта — Юрий Гагариниң улуг уруу Лена-дыр. Ол адазындан дыка хөй чүүлдерни дезеп алган: ол аңазы ышкаш омак-сергелең, өөрүшкүзүг, ону школада эш-өөрү база-ла ынчаар үндүлээр. Бо чылын оон амыдыралынга чугула болуушкун болган: аңаа ССРЭ-ниң хамаатызының паспортун байырлыг ёзулал-биле тывыскан.

ПМА-ның фотозу.

Чаа кино

КӨРҮКЧҮЛЕР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГА

Чалаага хоорайның кино чарлалдары аңаа самбыраларының «Удаяас» дээн кезээнге «Дерсу Узала» деп кинонуң чарлал-плакады ай чартыы ажыг туруп келген. Көрүкчү бүргүү плакатты көргеш-ле кино дүрген үнер болаа дээн күзелин илередип, районнуң кино четкизинин «ВЛКСМ 40 чылы» кинотеатрының администрациязынга коллективтиг чагыларны киргизээн.

Көрүкчүлерниң маңааны «Дерсу Узала» деп ийи сериялыг кинофильм «ВЛКСМ 40 чылы» кинотеатрның экранынга үнер чоокшулап турда. Дерсу Узаланың ролун чедиишкинниң ойнаан РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи, Тыва хөгжүм-шинге театрының үндезилекчилерининг бирээзи Максим Монгужукович Мунзук көрүкчүлер-биле ужыражыр, оларның саңал-оналың ынналар дээш Чаалаага келгеп.

«Мосфильм» киностудиязга «Ателье-41» (Япония) студиязынын киржилгези-биле тургускан «Дерсу Узала» экранга үнүп эгелээн. Дерсу Узала (М. Мунзук)-биле улуг, бичке көрүкчүлер ийи хүн дургузунда кинотеатрның залынга болгаш фойезинге ужурашкан. Максим Монгужукович көрүкчүлер мурнунга болунун чугаазынга «Ак-кек хеминң кижилери», «Тайганың ээзи», «Хереченнин читкени», «Шолбан—эргенги сылдыс» деп кинофильмнерге ойнап киришкенин айыткан. мынча дээн:

— Хөгжүм-шинге театрынга шиңге ойнап, концертке киржип турганымга бодаарда, кинога ойнаары эң-не берге, эң-не харыысалгалыг ажыл. Совет Эвилелининң театрларынга Дерсуунуң ролун күүседип ойнаптар артист тывылбас эвес. Сураглыг япон режиссёр Акира Куросава «Дерсу Узаланы» тургузар ээдш элээн хөй артистерни шилээн. Оон иштинде бистиң театрның артизи эң Таваклай шилилгеге мээң-биле кады киришкен. Ынчаарга шилилге шилелге-ле болгай. Кайгамчык чараш бойдус чуурмалдыг-даа, дошкун, пиринии-даа аңаар-бойдустуг Ыракты Чөөн чүкте Уссурий крайның хөй биче-бүүрай улустарының иштинде голь сөөктүг Дерсу Узаланың (кинонуң кол маадыры) ролюн күүседир эң берге, эң улуг харыысалга менээ олаалыкап болгаш режиссер Акира Куросаваның идегелин күүседир бүүрел менээ таварышкан. Бо кинону 7ам каш минута болгаш көре бээр силер) тыптырып турда, менээ кандыг бергедээшкиниер турбаан дээр! Шын эвес болганы-биле чеже кинокадрлар үрелбээн дээр. Мээң назыным пенсионер, а актер ажылым аныяк. Ынчангаш кино тыптырышкынының үезинде мунчулап-даа, дедир тыптырып-даа турумаажок, сураглыг япон режиссёрнуң идегелин күүседкен мен.

Сураглыг орус геолог-чогаалчы В. Арсеньевтин ролюнга ойнаан артист Юрий Соломин болгаш коллективтин өскелээ артистери мээң күүседир ажылымга, улуг дузаны чедирген.

Москвага (1975 ч.) болуп өрткен делегейнин IX кинофестивалынга алдын шаннал-биле демдеглеткен «Дерсу Узаланың» кол маадырының ролюн күүседкен М. М. Мунзукка чаңаначылар язык байырын чедирбишаан. оон моон сонгаарны актёр ажылынга улуг чеминткиннерни күзээн.

— В. Арсеньевтин номун номчаан мен. Ук кинону тургускан, тыптырган коллективке, ылаңгыя япон режиссёр Акира Куросавага, совет кижилер байыр чедирер апаар. Актёр Максим Мунзуктуң кинога чүүлү-чүрээнден бергинген ойнаашкынынга «эр-хей-дир» дээрден башка чүү дээр боор —деп, аддын хар чоокшулаан В. И. Зыряков чугаалады.

М. СЕВЕН.

ЧАҢГЫС КЕЖЭЭ

Культурлуг дыштанылга

Суурнуң туруткачы чону В. Закруткиниң «Авыралыг не» деп номунга номчулга конференциязы болур дээн чарлалды помчаан, кежээликтей клубка доллур чыглып келген. Конференциялы библиотека, клуб, херээженнер чөвүлелдериниң кежигүннери баш бурунгаар белеткеп алганнар. Библиотека эргелекчиэн З. Аллай, башкылар К. Даржай, М. Кара-Сал болгаш өскелер-даа помнуң идейлиг утказынга, бодүүн, орус совет не-херээженнин лайынның хадаптыг аймылып, ажыг-шужүгүп, аш-чүтту бижиг, туруштуг «жып эрткеш, өске кижилерге даянгышш, дузаламчы болуп шыдаанынга хамаарыштыр боттарының санаал-оналың берип, помдан алган чижектерни киирип, амыдырал-биле холбааннар.

Конференция соонда суурнуң бот-тывыштыр ураң чүүлгө шылгараан агитквартирязының концерти болган. Концерттиң программазы, киржикчилериниң тен каастагазы, сцена культуразын сагыыры, күүселдегиниң шилги шыңары көрүкчүлерни магадаткан. П. Бегзиниң «Төрээн черим», Р. Чанчыптың «Оюмаа», Ч. Даржайның «Бай-ла Хемчиим» деп ырларны, болүк күүседикчилерниң шоодутлуг коргүзүүлерин чоп сонуургап, ынчаарга аңаш часкаашкыны-биле үдеп турган. Конференция-даа, концерт-даа чыылганнарның сеткилинге таарыжып, чонуң культурлуг дыштанылганынга бараан болган.

Н. ТОВАРИЩТАЛ.
Улуг-Хем район. Булуң-Терек суур.

Спорт

УЖУРАЖЫЛГАЛАР ЭГЕЛЭЭН

Бокска бистиң республиканың команда болгаш хууда бирги черни дээш түңнел маргылдаазы апрельдиң 9-та Кызылдың хөгжүм-шин театрында эгелээн. Чыл бүрүде чаңчыл болган эртип турар ол улуг маргылдаага күжүн шенежип, эрткен үениң дургузунда чүү хире белетиечил, спортчу чедиишкинниерни чедип алганын көргүзүп, кылып чорутпан ажылының түңнелин көөр дээш эң шылыраң спортчуларның чыглып келгени ол.

Оларның аразында бокска ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидаттар Улут-Хем районда Жданов аттыг совхозта хөй-нимитчи тренер Василий Белек, Тес-Хем районнуң төлээзи Александр Бичеевп, Ак-Довуракпак Дүгүр-оол Лоовай олардан ажыг, республиканың эрткен чылгы чемпионнары Эрес-оол Хомушку, Николай Арчумаев, Сергей Чадамба, Владимир Мартемьянов болгаш оон-даа өскелер бар.

Маргылдааның баштайгы ужуражылгаларынга дүрмүлгалыг, бедик мергежилдиг боксёрлар типелгелеврни чедип алган. Бөгүн маргылдаада киржип турар боксёрларның деңзи бүргүзүнге 1976 чылда республика чемпионну ат ээдш түңнел ужуражылгалары болур.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

РАЙОН ЧЕМПИОНАДЫ

Баскетболга Чөөн-Хемчик районнуң бирги черни дээш маргылдаа Чадаана хоорайга болуп эрткен. Аңаа 17 команда киришкен.

Ийи хүн үргүлүүлээн маргылдаанның түңнелинде эр улустан «Искра» колхозтуң шилиндеп командазының ойнакчылары боттарының кол удурланыкчылары — Чадаананың № 1 ортумак школазының башкыларын түңнел оюнда уткаш, бирги черни бүдүрелдии-биле чаалап алган. Ийиги, үшкү черлерни Чадаананың № 1 ортумак школазының бөшкылары биле уругларның спорт школазының командалары эзлээннер.

Херээжен спортчулардан Чадаананың № 1 школазының уруглары кымга-даа уттурбайн, чемпион атты чедип алган. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң баскетболистери багай эвес ойнап, үшкү шаннадлыг черни алган.

Ийи хүн үргүлүүлээн спортчу пемпеелдин түңнелинде Чадаананың № 1 ортумак школазының баскетболистери команда талазы-биле бирги черни алган, районнуң күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогун алган.

А. СУНДУЙ.

ЧЕМПИОНАТ ЭГЕЛЭЭН

Шайбалыг хоккейге делегейниң бирги черни дээш маргылдаа Польшаның Катовице хоорайда апрельдиң 8-те эгелээн. Чемпионаттың бирги оюнунда Швеция биле ГФР-ниң шилиндек командалары ужурашкан. Оларның оюнуның түңнели 4:1 болуп, Швецияның хоккеистериниң тиилелгези-биле доозулган.

Шайбалыг хоккейге делегейниң ээ шылыраң спортчуларының бирээзи Чехословакияның хоккеистери ГДР-ниң командазын 10:0 санга уткан.

Делегейниң, Европаның болгаш олимпий оюнларының хөй лакыр чемпионнары — ССРЭ-ден шилиндек командазы баштайгы оюнунда арай чедиишкин чок ойнап. Польшаның хоккейжилеринге 6:4 санга уттурган.

(СЭТА).

Телевидение

АПРЕЛЬ 11-ДЕ

МОСКВАДАН

7.55—«Чуруага уран түүлүүң болгаш архитектура талазы-биле Ленинчи шаннадлы тыңсырынга киирген». Өңнүт.

8.15—«Совет Эвилелиниң даштыкы аалчымаринга көргеш-биле». Өңнүт.

8.30—«Чечен чогаалдарының экранчымдыгазы». «Гамлет». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы.

9.45—ССР Эвилелиниң Улуг театрының солиси, РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Бессмертнова тапцылаар. Өңнүт.

10.20—«Шөртаннын чарлымбилее». Өңнүт мультфильм.

10.50—11.00—Чапсар.

11.00—Медээлер.

11.10—Концерт. Программада чехословак артистерниң күүселдегинде совет ырлар. Өңнүт.

12.00—«Совет Эвилелиниге баран боол тур мен!»

13.00—Спортчу программа: 1. Хоккейго делегей чемпионады. Швеция биле АКШ-тың шилиндеп командаларының оюну. 3-ку үеэн. Польшадан өңнүт дамчыдылга: 2. Аар атлетиказа Европа чемпионады. Берлиндеп дамчыдылга.

13.50—«Бөгүн—чүрттүң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң хүнү». Чүрттүң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң кол командылакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы П. Ф. Батицкийниң чуглазы.

14.05—Чүрттүң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң күнүнге тураскаакталган концерт. Совет Армиязың академический Төп театрындан өңнүт дамчыдылга.

15.00—«Делегей панорамазы». Өңнүт.

15.30—«Музыкалыг киоск».

16.00—«Кино ажы-чорукталарының клубу».

17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Телемедээлер (тускай үилүргүлгэн).

МОСКВАДАН

17.40—Хоккейге делегей чемпионады. ГФР биле Финляндияның шилиндек командаларының оюну. 3-ку үеэн. Польшадан өңнүт дамчыдылга.

18.15—Аар атлетиказа Европа чемпионады. Берлиндеп өңнүт дамчыдылга.

18.45—«Чечен чогаалдарының экранчымдыгазы». «Гамлет». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы.

20.00—Медээлер.

20.15—«Кодээниң ажыл-ишки».

21.25—«Бистиң комаларывыс». В. Скороходов—«Диспетчер ыяшаа тур». Өңнүт.

22.20—22.30—Чапсар.

22.30—«Үе». Информастыг программа.

23.00—01.15—«Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ биле Финляндияның шилиндек командаларының оюну. Польшадан өңнүт дамчыдылга.

АПРЕЛЬ 12-ДЕ

МОСКВАДАН

9.05—«Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралы». «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиликер». Өңнүт.

9.35—«Улустуң уран чогаадылгазы». Дончулал. Өңнүт.

10.20—«Бурятиво делегелгези». Өңнүт.

10.50—11.00—Чапсар.

11.00—Медээлер.

11.10—Урутларга фильм. «Петька космоста». Уран-чечен өңнүт телефильм.

12.15—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Өңнүт.

12.45—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».

13.30—Хоккейге делегей чемпионады. ЧССР биле Швецияның шилиндек командаларының оюну. 2-ги 3-ку үеэн. Польшадан өңнүт дамчыдылга.

14.55—Т. Докшицер ойнаар. Өңнүт.

15.15—«Кижи, Чер, Октаргай». Өңнүт.

15.55—С. Рахманиновтуң чогаалдарындан концерт.

16.20—Документалдыг фильмнер программазы: 1. «Союз»—«Аполлон». «Орбитага ужураашкынын». 2. «Марсче эскадра». 3. «Венера чажыттарын ажыдып тур». Өңнүт.

16.50—17.00—Чапсар.

17.00—«Үе». Информастыг программа.

17.30—«Сымдыс минутазы» Уран-чечен документалдыг өңнүт фильм.

18.35—Хоккейге делегей чемпионады. ЧССР биле Швецияның шилиндек командаларының оюну. 2-ги. 3-ку үеэн. Польшадан өңнүт дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер.

20.15—«Чөлзөөн». Дамчыдылга.

20.40—Телемедээлер.

20.50—Чараалдар.

МОСКВАДАН

20.55—Космонавтика хүнүнге тураскаакталган байырлыг хурал. Совет Армиязың Төп театрындан өңнүт дамчыдылга.

22.00—Концерт. Өңнүт.

22.40—«Гагарин аттыг өөр сылыстар». Музыкалыг телефильм.

23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ДЕЛГЕЛГЕ

МОСКВА. (СЭТА). Күрүнениң А. С. Пушкин аттыг Чуруага урам чүүлүнүң музейинде барыын-европа болгаш америк уран чурузганын делгелгези ажыттынган. Ында беш америк хоорайларның музейлеринден келген 54 чурук бар. Делгилдерде Армани Хамеерниң ийи чуруу кирген. Рембрандтының, Гойяның, Ренуарның, Тицианның, Пикассоның, Модильяниниң, Сезаниың, Деганың болгаш өскелерниң-даа өлүм чок чуруктары ында делгеттингилээн.

Ағаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттагылап каап турар хүн болур. Чамдык черлерге өл хар чаар. Агаарның температуразы даглыг черлерге тик градус, оон арткан нарынга — 5-10 градус чыыт.

Кызылга 8-10 градус чыыт.

КИНО

АПРЕЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Финист — Зрес эзир» 9.20, 10.50. «Сорулганы шилип алыры» (2 сериалыг) 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Джек кайгамчык чүүлдер оранында» 9. 00, 12.30, 14.15, «Капитан Микула Малый» 10.45, 16.00, «Ак платье» 17.45, 19.30, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ытты паровозка ормап тур мен» 12.00, 13.30, «Ал-ае, такси» 16.50, 20.30, «Орус шөө» 15.00, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдын дуңгуур» 11.30, «Дээр биле Чер аразында» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АПРЕЛЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ыскна шөлээ» 9.30, 11.25, 13.20, 15,15, «Италия, Испания» 17.10, 19 05, 21.09 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Джек кайгамчык чүүлдер оранында» 9.00, «Дириг эмытаннар делегейинде» кинеклуб 10.40, 15.20, «Пар хереглеттинип турар» 16.55, 18.35. «Сорулганы шилип алыры» (2 сериалыг) 12.35, 20.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мэриенбадка баолаашкыннар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аьттыг, бажы чок кижи» 15.00, «Ал-ае, такси» 17.00, 18.40, 20.30 шактарда.

Владимир МАТВЕЕВ

БАМ ДУГАЙЫНДА

А биле Б деп үжүк
мырынай кожа,
Амур биле Байкал холлуң
аразы ырак
Ынчалза-даа оларны ам
тудуштурар
Ындыг күштер комсомолчу
тудугда бар.
Тайгаларны буза тепсин,
оргулашкан,
Даңгы хемнэ оскыар аксын,
дыпын туткан.
Магаданчыг шак ол тудуг
ады алгаан,
БАМ кыдыр хураңгайлап
адаттынган.
Шак-ле ында кызыы,
далаш,
А биле Б-ның тутчур
бачым—
хүнү келир
Шалып-ишчи дайынчылар-
анаантар
Амур биле Байкал холлу
тудуштурар.

Очулдурган Д. ЧЫДЫМ.

ОЛ-ЛА ДЭЭРЕ

Калбак делгем хову-шөлду
Кааи оду бекпеп алган.
Долу чеми согуун калган
Доошу баштыг тараа бо-дур:
Чаа-ла погаан бүрүдери
Саргарганнын дүрүүн калган.
Салтын хатка хмыырткайлып
Чарлып, үглуп, тогаан турган.
Чаржынчыды хилээн үнүш
Чашкан зодеп чашнып дээн:
«Ооба чаңгыс дамды болза,
Онгаан боксум шыгытсымза!»
Чаагай дүжүт өстүрер деп
Чараш созуп берген ээзи
Чайны оттур дээрже көрүп,
Чаашкын маңаа даамай орган.
Артезиан кудуун казып,
Ажок күштүг насос кылып,
Бута-сумун үнүн казып,
Булгантаны ээрге тур боор.

Х. СЕРЭЭ.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

Редакторлуун оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуун 2-24-63, редакторлуун оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, сөөртпейн амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кежээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлегүр киллизиниң 2-22-64, чаңгыс киллизиниң 2-41-27, информациа база совет туругуур киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45 солуң колбейн Саргаазы 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1305.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00545.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 88 (10073) | 1976 чылдың апрель 13, вторник | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

АЛМА-АТА. Казахстанның ажыл-агыйларынга час эгелиинден бээр беш миллион хой пемешкен. Кыш нарын-берге болза-даа, республиканга төрүүр чүс хойга опаштыр ортумаа-биле 107 хураган алдынган. Чимкент, Гурьев, Чээн-Казахстан, Алма-Ата болгаш Джамбул областарның коданнарынга эң-не хөй — төрүүр чүс хойга опаштыр 116-дан 136 чедир хураган алдынган.

ВЛАДИВОСТОК. «Пограничник» колхозтуң механизаторлары чазын эрте чажар тараалар-ның чаштырыгазын Приморьеге бир дугаарында дооскан. Крайда планнаттынган 227 мун гектарның баштайгы он мунунга эрте чажар тараалары чаштырган. Ажылдың фронтузу Приморьеңиң соңгу чүтүнче кадбарып бар чыдар.

АШХАБАД. Саят, Серах болгаш Каахкин районнарның механизаторлары кукуруза шөлдериниң одуруглар аразын болбаазырадырыпче киргилеп. Кукурузаның тараазын алыры-биле республикада бо чылын 25 мун гектар черни тараан. Ол шөлдерниң кезиин ам чаштырып каапкан. Ажылды специализастаттынган бригадалар чорудуп турар.

(СӨТА).

ЧЕХОСЛОВАКИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XV СЪЕЗДИЗИНГЕ

Эргим эштер!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң он беш чартык миллион коммунистериниң база бүгү совет улустуң омуразинден Чехословакияның Коммунистиг партиязының XV съездиниң делегаттарынга, аңы-дукпа Чехословак Социалистиг Республиканың коммунистеринге болгаш бүгү ажылчы чонларынга изиг байырны чедирип тур.

ЧКП-ниң XIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга соруглаже чүткүлдүг боттандырбышаан, 1968—1969 чылдарның политиктиг кризизиниң уржуктарын чедиишкинниң-биле ажып эртиишаан, Чехословакияның ажылчын аңгызы, кооперастаан тараачыларын база улустуң интеллигенциязын коммунистерниң партиязының удурткагазы-биле бодунуң төрээн чуртунуң удам ыңайгы бүгү талалыг социалистиг депшилгезин хандырган.

Экономиканың планныг хогжүдези, чуртакчы чоннуң амыдырал депшелиниң боттуг өзүлдези, чехтерниң болгаш словактарның социалистиг культуразының үнелиг чаа чүүлдер-биле байлакшаазы, улустуң социал-политиктиг болгаш идейлиг сырый каттыжышкыны, ЧССР-ниң делегей түрүштарының бижыгышкыны—ол бүгү чүүлдер партияның угланыышкынының шынныының дугайын тодаргай хереглеп турар. Социалистиг тургузуттуң артык күштүг чоруу, ооң ёзулуг демократизми болгаш чаагай сеткилдиг чорууга чаа шинтилезин доктаамал хогжүдериниң төнүп читпес болдурар аргалары база катап бүзүрелдин-биле бадыткаттынган.

Чехословакияның шылгаранга чедиишкиннериниң эң чугула үнер дээш болза Коммунистиг партиязың, ооң Төп Комитединиң уламчы, мобилизакчы болгаш организакчы ажыл-чорудулгазы болур. Коммунистер сайыраңгай социализмниң тургузукчуларының бирги одуругунда чоруп турар. Эртемниг коммунизмниң улуг идеяларын боттандырарының, социалистиг шиитилел харылзаалардың хогжүдерипиң, амыдыралдың чаа овур-хевирин база чаа моральды бадыткап тургузарының талазы-биле улуг иштерниң чогаадыкчы тургузукчу ажыл-чорудулгазын ЧКП баштап турар.

ЧКП XV съездинге болгаш бодунуң үндезилеттингенинден 55 чыл ооңга Чехословакияның ажылчын аңгызының, бүгү күш-ажылчы чонунуң сырый каттышкап, бодук ат-алдарлыг маркеченчи-ленинчи авангарды, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң дайынчы отряды болуп келгенинге бистер, силерниң оңшуктериңер болгаш чаңгыс бодалдыгларывар, шын сеткилиистен өөрүп тур бис.

Варшава керээзиниң организациязының киржикчилери аңы-дукпа чүрттарның болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң хөй талалыг казы ажылдажылгазынга, социализмниң делегей системазының күчү-шыдалын улгаттырарынга база бижыгларынга ЧССР дыка улуг салыышкынны киирип турар. Социалистиг Чехословакияның тайбыңга ынакшылдыг, аңгы талазы-биле принципиалдыг болгаш конструктивтиг даштыкы политиказы делегейниң депшилгелиг күштериниң калбак хүлээп коруушкүнүн джылап, делегей аразында ЧССР-ниң ролюн база сөзүлдерин бедидип турар. Чехословакияның Коммунистиг партиязы болуунуң алдарлыг революттуг чаңчылдарын үргүлчүзеишпээн, база ковүдетпишаан, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвин бижыглары хээп, антиимпериалистиг күштерни сырый каттыштырарын, делегейниң революттуг чорудулгазын удам ынай хогжүдери дээш хажык чок болгаш күжениишкинниг туржуп турар.

Эргим эштер! Соолгу чылдар болза ийи чүрттуң миллионмиллион коммунистеринден, ажылчы чоннарының хөрөө болу берген бүгү талалыг совет-чехословак кады ажылдажылганы калбартырының болгаш хамыдырының үезин болгап. Ооң ынанылтыг үндезинге бистиң эчиг соруглагларывыстың база чүткүлдеривистиң пиитя чоруу, ооң шимчедикчи күжүү, аразында харылзаалары бот-бодунга бүзүрел-биле, шын сеткилдиг чорук-биле, үзел-бодалдарның чаңгыс эви-биле характеттиинин түрар бистиң партиязарывыстың зайынчы эвилели болур. Моон соңгаар-даа совет-чехословак кады ажылдажылга бистиң чүрттарывыска социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң, Европага база бүгү делегейге тайбыңны болгаш айыыл чок чоруктуг бижыгларының чугула фактору болуур дээрзинге бүзүреп турар бис.

Бодунуң өскерлиг чок интернационалчы политиказынга үүшүтүр. XXV съездиниң шиитпирлерин удуртулга болдурбушаан, СЭКП бистиң партиязарывыстың бот-боттарының аразынга харылзаалардың улам мидий хамыладыры-биле, социализм чүрттарының чоокшулажыышкынының хоойлу ёзулуг болур чорудулгазын илергейлеп турар Совет Эвилели биле Чехословакияның улустарының аңы-дукпа пайыралыг болгаш кады ажылдажылгазын бижыглары-биле бүгүле чүүлдерни ЧКП-биле кады кылыр апаар.

Төөгүлүг эчиг соруглаже—сайыраңгай социалистиг пиитилелди тургузарынче шимчээшкинге чаа-чаа чедиишкиннерни коммунистерге, бүгү чехословак улуска чүректиң хамыдыдан күзеп тур бис.

Чехословак ажылчын аңгызын болгаш бүгү улустуң шылгаттынган авангарды—Чехословакияның Коммунистиг партиязы делегеезин!

Социализмниң болгаш тайбыңның шиитпирлерин херээ дээш демисселге бистиң партиязарывыстың база улустарывыстың пайыралы болгаш кады ажылдажылгазын бижыглары-биле бүгүле күүлдерни ЧКП-биле кады кылыр апаар.

Коммунизм делегеезин!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

ТЫВАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАРЫ

Тыва АССР-ниң үлетпүрүнүң 1976 чылдың бирги кварталында Күрүне планын күүсеткенининиң түңнелдериниң дугайында

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш чамдык чедиишкиннерни чедип алган.

Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге үлетпүр бүдүрүлгелери 5,1 хуу өзүлделиг болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң болгаш үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин бүдүрериниң талазы-биле планныг онаалдавар күүсеттингеш.

Үлетпүрүң кол-кол адырларының продукциин сайгарарының болгаш өзүлде темпизиниң планын күүсеткени дараазында хуулэр-биле тодаратпышаар:

	Сайгарылганың квартал планының күүсеттингеши	Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге
Республика шилтизи-биле	106	105
Электроэнергетика	—	154
Одаалга үлетпүрү	120	117
Өңнүг металлургия	103	92
Металл ажылдап кылыры	98	113
Ыяш болгаш ыяш ажылдап кылыр үлетпүр	104	109
Тудуг материалдарының үлетпүрү	104	107
Чиик үлетпүр	105	106
Аъш-чем үлетпүрү	108	96
Полиграфия	100,0	100,0,

Электроэнергетика, одаалга, ыяш болгаш ыяш ажылдап кылыр үлетпүр бирги кварталда бедик темп-биле хогжээн.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы 103 хуу күүсеттингеш, азы эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге 1,5 хуу өзүлделиг.

Республиканың улус ажыл-агыйының чамдык адырларының продукциин сайгарылгазының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болдыреринің болгаш үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин остүрер талазы-биле планнарының күүсеттингени:

	хуулар-биле		
	Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге		
	Сайгарылганың квартал планының күүсеттингеши	бүдүрүлгениң планга хемчээли	күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү
Эвилел чагыргалыг үлетпүр	107	107	108
«Тыва даг-дүтүг» комбинат	106	105	106
Каа-Хем разрез	120	117	118
Тываның электри четкилери	—	154	148
«Тыва кобальт» комбинат	103	92	91
«Тудуг кезектери» комбинат	95	89	90
Ак-Довуракның үлетпүр бүдүрүлге комбинады	114	128	120
Республика чагыргалыг үлетпүр	106	104	97
Эът комбинады	111	86	88
Сүт комбинады	116	104	105
Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели	101	104	97
Хлеб продуктулар эргелели	104	105	56
Үстүү-Енисейниң балык заводу	108	82	82
Респотребсоюзтуң үлетпүр комбинады	111	110	112
Типография	100,0	100,0	101
Даараныпга фабриказы	104	108	110
Алгы заводу	105	102	104
Карак четпестериниң бүдүрүлгези	109	110	108
Үлетпүрүнүң тудуг материалдарының каттыжышкыны	72	76	77
Демир-бетон кылыглар заводу	114	5,2 катап	174
«Тыва кодээ тудуг» трест	125	132	104
Ыяш ажыл-агый эргелели	104	112	106
Тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводу	100,0	99,1	100,9
Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы	103	105	103
Тус чер үлетпүрүнүң эргелели	98	111	105
Автосептелге заводу	104	105	104
Техниктиг ажаалда станциязы	79	86	86
«Сельхозтехниканың» республика каттыжышкыны	97	118	115

Бирги кварталда үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин бүдүргени:

	Кварталда бүдүргени	1975 чылгы үлүг (хуу-биле)
Хомүр-даш мун тонна	282	118
Электроэнергия — млн. квт-шак	48	104
Тудуг болгаш одаар ыяш — мун кубометр	126	100,0
Ооң шиивле тудуг ыяжы — мун кубометр	114	102
Диниг материалдары — мун кубометр	36	103
Мебель — мун руб.	305	106
Тудуг чугайы — тонна	548	194
Гуулбу — млп. кезек	4,8	74
Чыын эптээр демир-бетон конструкциялар болгаш кезектер — мун кубометр	13	149
Сорттуг даг-дүтүг — мун тонна	15	99,1
Хем идик — мун ажеш	22	105
Кидис идик — мун ажеш	18	89
Даараан кылыглар — мун руб.	359	108
Балык — тонна	20	167
Эът (1 категориянның суб-продуктулары-биле) — тонна	1301	85
Колбаса кылыглары—тонна	323	100,6
Чаланч сүт продуктулары — тонна	3600	100,0
Мал үзүү — тонна	39	87
Далган — тонна	3772	100,6
Хлеб болгаш хлеб бүлочка кылыглары — тонна	4861	109
Кондитер кылыглары — тонна	224	102
Пиво — мун дал. литр	42	102
Эзвртпес суксун — мун дал. литр	14	140
Дус (чемге хереглээр) — тонна	2392	79

Бирги кварталда пландан ажыр 52 мун тонна хомүр-даш, 1,2 мун кубометр чыын эптээр демир-бетон конструкциялар болгаш кезектер, 2,6 мун ажеш хом идиктер, 171 тонна эът, 29 тонна мал үзүү бүдүрүлгеп. Баранның продукциязының бот-үнезиниң квартал планы күүсеттингеп.

Республика үлетпүрүнүң чамдык бүдүрүлгелери планныг онаалдаларын күүсетпээн. Продукция сайгарарының планын 10 бүдүрүлге күүсетпээн, а 19 коллектив продукция бүдүрериниң хемчээлин эрткен чылдың ол үезинде тургандан кудулаткан. Күш-ажылдың бүдүрүктүүнүң квартал планын 20 бүдүрүлгелер күүсетпээн, а 17 коллектив эрткен чылдың ол үезинде тургандан темпизин кудулаткан. Туулбу болгаш тудуг чугайы, даг-дүтүг, колбаса кылыглары, далган, пиво, эзвртпес суксун аймаан бүдүрериниң талазы-биле квартал планнары күүсеттинмээн.

Күрүне планында кордугешин ёзулаар бирги кварталда чаа техника шинээдиринин 15 хемчегерин ажылдап кылыр тургаш херек кырында оон 7-зин күүсеткеп.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ ДЭЭШ БАДЫЛААН

Апрель 11-де болган районнарның (хоорайларның) улус судтарынга соңгулдаларга ийи дакпыр орденниг Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары бедик ынаварлуушкүнүүр болгаш улуг идепкейлиг киришкен. Соңгукчулар хоойлу-дүрүм камгалалының улуг чагай херээнге турмуп, шын шиидилгени боттандырарын оларга бүзүрээш депшиткени төлептиг кандидаттар дээш бадылаары-биле соңгулда участоктарынга эртен эрте-ле чыглып кээп, бадылаашкынын берип турганнар.

Ажылчы чоннуң ындыг политиктиг ынаварлуушкүнүнүү черле билдингир. Улус судтарында соңгулдалар СЭКП-ниң XXV съездизининң соон дарый болуп эрти. Съездиниң бүгү шиитпирлери Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын быжыглазарынче, совет улустуң чаагай чөрүүн бедидеринче углаттган. Ооң-биле кады чурттуң экономиктиг, социал, политиктиг амыдыралын эргелеп башкарарынга демократизмниң ролюнүң, кижи бүрүзүнүң киржилгезинин үжүр-дүзазын онзалап демделээн. Ону боттандырарынга совет суд системазы улуг киржилгелиг.

Бистиң улус судтарывыс — чоннуң боттарының соңгуп алыр судтары. Олар соңгукчуларның тура-соруун илергейлеишаан, күрүненің эрге-ажыын, хамаатыларның эргелерин камгалап турар. Улус судтары ажылчы чоннарга соңгудар болгаш оларның күүрү-биле шын шиидилгени боттандырар.

Хоойлу-дүрүм талазы-биле ажылдап турар эрге-чагырганың органнары СЭКП-ниң XXV съездизинге улуг үнелелди алган. XXV съездиге ТК-ның Отчёт илеткелинге Л. И. Брежнев: «Совет хоойлу сагыыргазының, совет иниитилелдиң эрге-ажыының, совет хамаатыларның эргелериниң камгалалында турар. Милицияның, прокуратураның, судтарның, юстиция органнарының ажыл-чорудулгазын сайзырадгайыдарынче, үргүлчү кичээнгей салып келген болгаш моон соңгаар-даа салыр бис. Партия, күрүне ол албан черлериниң ажылдакчыларының чиик эвес болгаш хүндүткелдиг күш-ажылын бедик-биле үнелеп, оларның составы эки белеткелдиг, төлептиг кадрлар-биле четчелеттингеп турзун дээш сагыш салып турар» деп чугаалаан. Амгы соңгулдага киришкен кижи бүрүзү партияның ол угланыышкынын деткип, аңаа бодунуң төлептиг үлүүн кииргени ол. Партияның сагыш салыышкыны — чоннуң бээ сагыш салыышкыны. Амгы соңгулдага бүгү кижилер ынчангаш идепкейлиг, бедик ынаварлуушкүнүүр киришкен.

Кызыл

Улус судтарының соңгулдалар хүнүнге республиканың пиисыслалының 25 соңгулда участоктарының эжиктерп соңгукчуларның мурнунга оруушкүүр-биле ажыттынып турар шакта «Тыва тудуг» трезинниң клубунга бардывыс. Соңгулда участогунуң даргазы А. М. Морозов чыглып келгенверге бо оруушкулуг хүн-биле байыр чедиргеш, бадылаашкынны эгелээринче чалаан.

Бадылаашкынны эгелээрге, бюллетень ап турарларны коорувуске кырган, чылчы, эр, хөрөжжеп, ялзы-бүрү нацияның улустары бар болду. Кижилериң кеттинип алганында, арыл-шырайында байырлыг аяп-шынчы илдең.

Кызыл хоорайның дыка хой соңгулда участоктарын кезиндивис. Кола-даа баарга, бедик кодурлүүшкүп, организастыг чорук, хөглээшкин костүр болду. Соңгулда дээрге, бир талазында, харылсаалгалыг политиктиг кампания деп чүвеин кижи бүрүзү биилп, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың политиказын бүрүпү-биле деткээнил илергейлеп турары, а ийи талазында, ол бүгү чоннуң политиктиг байырлалы апарганы чер болганга илдең.

Республика пайысыалының 25 соңгулда округтарындан Октябрьскийниң № 9, Пролетарскийниң № 6, Кооперативтиң № 10 болгаш Учебныйның № 5 соңгулда округтары өскелерпп мурнай бадылаашкынын бүрүнү-биле дооскан.

Улуг дүшл эртип турда, Кызыл хоорайның соңгукчуларының колдуунда-ла бадылаш дооскан.

Кызыл район

Хүндүскүүнүң 11 шакка чедир районда бүгү соңгукчуларның хой кезии бадылаашкынын берип, бистиң Төрээн чуртувустуң миллион-миллион хамаатылары ышкаш, Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр сырый каттышкашын көргүскеп.

Чүгле районда эвес, а харын бүгү республикада мурнакчы ажыл-агыйларның бирээзи болур «Көк-Тей» совхозтуң ажылчыннарының, саапчыларының, механизаторларының болгаш кадарчыларының бадылаш турар чери— Каа-Хем сүүрүнүң «Энергетик» Культура бажыңында соңгулда участогунуң даргазы, сүүр Совединиң депутады, совхозтуң машина-трактор мастерскаязының эргелекчизи Петр Александрович Фунтикортүң чугаалаашы болза:

— Бистиң «Көк-Тей» совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизинниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, онту беш чыладың баштайгы чылының бирги кварталының планныг онаалдаларын чедиишкиннирлиг күүсеткеш, улус судтарының соңгулдаларының хүнүнге күш-ажылчы чедиишкиннирлиг ужуражып турар. Бөгүн бистиң совхозтуң ажыл-ишчилериден участокка бадылаашкын үезинде сос ап чүве чугаалаан эштер районнуң улус судтарынга кандидатка чагыгларын берип, социалистиг хоойлу-дүрүм камгалалынга төлептиг бараан болуруп күзеп турдулар.

Кежээкиниң беш шак ажып турда, Кызыл районнуң бүгү соңгукчуларының 98 хуузу бадылаан.

(Уламчызы 2-ги арында).

ЧУРУКТАРДА: Биш-Хем районда «Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырының мурнакчы малчыным, коммунист Виктор Дотпаа, кадайы Көк-кыс Дотпаа оларның алты мырак, ажылы чай чок. Сесерлиг соңгулда участогунуң комиссиязының кежигүү Доваана Бадарчы мырак ол малчыннарга чедип келгеп. Малчыннар соңгулда бюллетенип алгаш урваже суп турары (он талазында); Кызылдың Барыын талазы № 4 соңгулда округунга бадылаашкын үезинде (солагай талазында).

В. ЧАДАМБА биле А. ЗАПЦЕВТИҢ фотолары.

Часкы ховуажылдары

Шык базырыышкыны

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чээн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездиэн аттыг совхозтуң Бора-Хөлде Саг Кадыпоол бригадирээн комсомолчу-аныяктарның ховү-трактор бригадазының механизаторлары шык базырыышкынын ийи хонук бурунгаар эгелээн.

Аныяк механизаторлар бо чылын 2500 гектарга шык базырыышкынын чорудар. Баштайгы хүнде комсомолчу-аныяктар Монгуш Отук-оол, Монгуш Шөрай-оол олар МТЗ-50, а Вячеслав Дамдын, Куулар Шыдай-оол, Караевал Кадыр-оол олар ДТ-75 тракторлар-биле шык базырыышкынын эгелээн. Совхозтуң механизаторлары дүүнге чедир 200 гектарның шыгын базырган.

М. СЕВЕН.

Тарылгага белен

«Көк-Тей» совхозтуң механизаторлары онгу беш чылдың баштайгы чылының часкы ховуажылдарын эгелээринге бүрүн белен: К-701 болгаш ДТ-75 деп 22 тракторну, сеялкаларны, андазыннарның болгаш оске-даа техниканы ховуагларывыска үндүрери-биле чыскаалган. Механизатор ийи эвилчег-биле ажылдаап, бүгү ажылдарны чөрбөп ажыл хүпүнде доозар.

Ховуажылдарының үезинде калбартыр социалистиг чарыштың негелделерин ажыллап кылган, ажылчын планы түргүтүнүп, ол ышкаш Кызыл районнуң мурнакчы механизаторларының слёдунга совхозтуң механизатор бүрүүзү боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган. Кывар-чаар материалдарны четчири-биле сөөртүп алган.

Ам септээн агрегаттарның эликтирилге шенээшкиннерин чорудуп турар.

А. АИР.

ТЫВА АССР-НИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ УЛУС СУДЬЯЛАРЫНГА СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДЫҢНАДЫЫ

Тыва АССР-ниң девискээринде РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарының улус судьяларынга соңгулдалар 1976 чылдың апрель 11-де болуп эрткен. Соңгулдалар РСФСР-ниң Конституциязынга, РСФСР-ниң суд тургузуушкунунуң дугайында Хоойлузунга болгаш РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарынга соңгулдалар дугайында Дүрүмге шыгыы дүүштүр организастыг, СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлериниң хайыкталганы политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик идепкейлиг чоруктуң байдалынга болуп эрткеп.

Улус судьяларының соңгулдаларының түңнелдериниң дугайында ажылчы чоннар депутаттарының районнар болгаш Кызыл хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттериниң Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга киргеп протоколдарынга үндезилээш, Тыва АССР-ниң девискээринге РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарының улус судьяларының соңгулдаларынга соңгукчулар дазымаанга киргеп соңгукчуларның 99,78 хуузу бадылаашкынга киришкеп деп санаан.

Бадылаашкынга киришкеп соңгукчуларның 99,88 хуузу улус судьяларынга кандидаттар дээш бадылаан.

РСФСР-ниң район (хоорай) улус судтарынга соңгулдалар дугайында Дүрүмүнүң 52 чүүлүн ёзулаар күш чок болган бюллетеньнер чок болган.

Ажылчы чоннарның шиитпилделериниң, хей-шиитп организацияларының, хамаатыларының шиитп хуралдарының депшиткеп болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай болгаш районнар Советтериниң күүсекчи комитеттериниң бүрүткээни улус судьяларынга кандидаттар шупту бадылаашкынның эң хей кезиин алганнар.

Тыва АССР-че 22 улус судьяларын соңгаан. Олардың 12-ни азы 54,5 хуузу хереэжеп, улус судьяларынга чаа соңгуткан кижи 7, азы 31,8 хуузу.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДНУМУ

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ ДЭЭШ БАДЫЛААН

(Төнчүүү. Эгези 1-ги арнында).

Барыын-Хемчик

Районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиниг боттандырары дээш бедик кедүрелүүшкүнүүт байдалга улус султарының соңгудналарынга кириишиенир. Эртемнииң 8 шакта-ла районда бүгү соңгукчуларның 72 хуузу бадылаашкынга кириишкеп турган. Районда 17 соңгулда участоктардан Аянгатының, Аксы-Барлыктың, Кызыл-Тайганың, Актың, Кара-Сутпуң соңгулда участоктарынга бадылаашкынын баштай доозулгулаан.

Социалистиг демократиянын улам хөгжүдер, хоойлу-дүрүмнүү сайыраңгайжыдар болгаш шиитпирлериниң корум-чүрүмүн бижыглаар талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чоннарның бүрүн деткип турарын бадылаашкын үеливде соңгукчулар илергейлеп турганнар. Чижээ, Дон-Тереңниниң соңгулда участогунга улус судьяларын бадылап турган үеле күш-ажылдың хоочуну, коммунист М. Б. Дарина: «Бистиң социалистиг демократиябыстың улам ыяш хөгжүлдезин дээш бадылап тур мен. Бистиң суурувуста пиитпиң корум-чүрүмү шоолуг эвес. Соңгун алган судьяларывыс-биле кады ажылдап, оларга дузалажып турган, үнелеглиг корум-чүрүмну сүүр бүргүзүп тургуларын үзүүтүг бис» — деп чугаалаан.

Соңгулда хүнүүн будүүзүнде болгаш ол хүн спорттуң янзы-бүрү хевирлериниг маргылдаалар, бот-тывыглыг уран чүүл коллективтери соңгукчуларга солун концерттерни бараалгаткан. Район төөгүүн соңгукчулары ол хүн «Эзирниң танпызы» деп киноны соңуургап көргеннер.

Чөөн-Хемчик

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң сорук киргеп чөөн-хемчикчилер улус султарының соңгулдаларынга бедик кедүрелүүшкүнүүт илеикейлиг киришкеннер. Эртемнииң он шакта-ла районда дыңзыга киргеп соңгукчуларның 85 хуузу бадылаапкан.

Районда 24 соңгулда участоктарынтан 11 участоктуң бүгү соңгукчулары эртемнииң 8 шакта-ла бадылаапкан. Бадылаашкынга Хөлдергей, Ийме, Ишкин, Ак-Даш суурларда соңгулда участоктарының соңгукчулары эң организастыг болгаш идепкейлиг киришкенинден ол участоктарга бадылаашкын дыка эрте доозулгулаан. Соңгукчуларның хейлери бедик. Улуг назылыг болгаш элиик-ла соңгукчулар бадылап турган чүве чугаалап, социалистиг демократиянып совет кижиге берип турар улуг эргелерин болгаш ачы-хавыяазыл сеткил ханышкын-биле демдеглеп турганнар.

Хаяракан соңгулда участогунга бадылаан аныяк соңгукчу Г. К. Оңдар бюллетеньни урнаже сүтээр мурнунда мынча деп чугаалаан: «Пиитпиниң корум-чүрүмүн бижыглаар дугайында партия болган чазак чүүлдүң ишкинээй салып турар. Бистиң чүүрүүстә корум-чүрүм ийи, ынчалза-даа ону улам бижыглаар дээш юристеривис-биле кады күжүвүстү салып бис».

Соңгулда будүүзүнде болган ол хүн район төвүнге улус концерт, участоктарга бот-тывыглыг артистериниң концерттери, спорт маргылдаалары болгулаан. Ол шыкаш «Искра» колхоз бирги квартала районга тиилекчи болган азыы бижеглеп, сүт, эът садарын дүрген темпилиг чорудуп турар. Районуң механизаторларының болгаш сүт-гачыларының субботада болган район хүралы часкы хову ажылдарын шиирлеп болгаш дүрген чорударынче районуң тараажыларын кыйгырган.

Каа-Хем

Каа-Хем районнуң ажылчылары улус султарының улус судьяларынга соңгулда хүнүн күш-ажылдың кедүрүүшкүн-биле эртиргеп. Районнуң чамдык ажыл-агыйларының механизаторлары воскресенье хүнүнде тараа шөлдеринге ажылдаан. Харын эрте эрээн черлерге алаян хой шөлдериниң шыгы бавыртынгап. Чижээлээргә, «Тиилелге» колхозтуң механизаторлары ол хүн шенелде илиирээшкинни чоруткаш, нйи чүс ажыг гектар черниң шыгын базырган.

Районнуң 16 соңгулда участогунга чөн организастыг келген. Эртемнииң тос шак четпээнде-ле Суг-Бажыңың, Белбейның, Бай-Сооттуң, Авыганың соңгулда участоктары дандыда киргеп бүгү соңгукчуларның бадылаашкынын бүрүн бергенин партия райкомунга болгаш райкүүскомга дыңнаткан.

Соңгулда хүнүнде улус судьяларының боттарының бадылаашкынын берип турган, дыка хой соңгукчулар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың боттандырып турары иштики болгаш даштыкы политиказын чүректиң ханызындан деткип. Төрээн чурттуң экономиказын улам хөгжүдер дээш моон соңгаар улам күжениишкинниг ажылдаарын дангыраглаан турган. «Бүрен» совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзин Александр Алыя улус судьязы дээш бадылаашкынын берип турган, мынча деп чугаалаан:

— Бистин төрээн партиябыстың залчеглиг XXV съездизи болуп эрткенден бээр элээн үе эрткен. Ынчалзажок оон ажылдап турган хүнүнде болдунган күш-ажылчы болгаш политиктиг кедүрүүшкүн бо хүннерде-даа кошкавааи. Бистиң совхозтуң механизаторлары часкы хову ажылдарын эң кыска хугуседа бедик деңгеезе эртиргери үзүүнин турганнар.

Соңгулда хүнүнде районнуң бот-тывыглыг уран чүүл коллективтери соңгукчуларга солун концерттерни бараалгаткан. Район төөгүүн соңгукчулары ол хүн «Эзирниң танпызы» деп киноны соңуургап көргеннер.

Улуг-Хем

Улуг судьяларынга соңгулдаар Улуг-Хем районнуңга политиктиг бедик кедүрүүшкүнүүн байдалынга болуп эртиген. Бадылаашкынның органнастыг эртемнүг баш үдүр хынамчалыг белдеткел удуг идиглиг болган. Районнуң шупту 23 соңгулда участоктарынга соңгулдаларга белеткел ажылдары комиссиязының ажыл планнарын бүрүн деткип турганы. «Бүрен» совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи Александр Алыя улус судьязы дээш бадылаашкынын берип турган, мынча деп чугаалаан:

— Бистин бурунгуларывыс планда соңгуур бөзин эргеш чок, ядыы-түрегни байдалга чурттап чоранаар. Ам бистер Совет Эвилелиниң долу эргелиг хамаатылары бис. Соңгулдар-даа, соңгуттуүрер-даа эргелерин совет Конституциязында алдын үжүктер-биле бижээн. Улус судьяларынга соңгулдалар партияның XXV съездизиниң өндүр улуг соруулгаларын амыдыралга чедиишкиниг боттандырып киришкенивистиң кайгамчыктыг ханызындан өөрүп-тур мен. Совет Конституциязының мөзүн бижыглаанны эргеш бүгү чоннаре кады күүсеткенивис мөзүн аас-кежиик болур.

Тожу

Тожу районнуң ажыл-ишчилери онгу бөш чылдың баштайгы чылының бирги квартазының итиниг даалгаларын күүседиринге чедиишкиниг болуп, квартазда күрүнеге сүт садарын ийи будун алды опчүк хатап ажырган.

Районнуң улус судунуң улус судьязынга «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыларының болгаш албан-хамчыларының дөмей чамдык ажыл-агыйларының механизаторлары воскресенье хүнүнде тараа шөлдеринге ажылдаан. Харын эрте эрээн черлерге алаян хой шөлдериниң шыгы бавыртынгап. Чижээлээргә, «Тиилелге» колхозтуң механизаторлары ол хүн шенелде илиирээшкинни чоруткаш, нйи чүс ажыг гектар черниң шыгын базырган.

Районнуң 16 соңгулда участогунга чөн организастыг келген. Эртемнииң тос шак четпээнде-ле Суг-Бажыңың, Белбейның, Бай-Сооттуң, Авыганың соңгулда участоктары дандыда киргеп бүгү соңгукчуларның бадылаашкынын бүрүн бергенин партия райкомунга болгаш райкүүскомга дыңнаткан.

Соңгулда хүнүнде улус судьяларының боттарының бадылаашкынын берип турган, дыка хой соңгукчулар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың боттандырып турары иштики болгаш даштыкы политиказын чүректиң ханызындан деткип. Төрээн чурттуң экономиказын улам хөгжүдер дээш моон соңгаар улам күжениишкиниг ажылдаарын дангыраглаан турган. «Бүрен» совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзин Александр Алыя улус судьязы дээш бадылаашкынын берип турган, мынча деп чугаалаан:

— Бистин бурунгуларывыс планда соңгуур бөзин эргеш чок, ядыы-түрегни байдалга чурттап чоранаар. Ам бистер Совет Эвилелиниң долу эргелиг хамаатылары бис. Соңгулдар-даа, соңгуттуүрер-даа эргелерин совет Конституциязында алдын үжүктер-биле бижээн. Улус судьяларынга соңгулдалар партияның XXV съездизиниң өндүр улуг соруулгаларын амыдыралга чедиишкиниг боттандырып киришкенивистиң кайгамчыктыг ханызындан өөрүп-тур мен. Совет Конституциязының мөзүн бижыглаанны эргеш бүгү чоннаре кады күүсеткенивис мөзүн аас-кежиик болур.

Бии-Хем

Бии-Хем районга улус судунга соңгулда эртемнииң 6 шакта бүгү 18 соңгулда участоктарынга эгелээн.

Улус судунуң улус судьязынга кандидат, партия кежигүү эш Надия Анатольевна Бесикова дээш бадылаашкынларга Ленинкада, Сесерлигде, Билелигде, Хүтте болгаш Севидө соңгулда участоктарының соңгукчулары идепкейлиг киржип, боттарының бадылаашкынларын эртемнииң он шакта бүгүн дооскан. Ынчаарга Бии-Хемниң бүгү соңгулда участоктарынга 10 шакта бүгү соңгукчуларның 76 хуузу бадылаашкынын берген турган.

Ажылчы чоннар депутаттарының Туран хоорай Советиниң күүскомунуң секретарь-машинизи Наталья Георгиевна Симонова соңгулдага бир дугаар киргикеп. Бюллетеньни алган, оон чугаалаанны болза:

— Совет суд — делегейде эң-не чөптүг, социалистиг демократиянын суду. Оон төлээлекчизин бир дугаар соңгун турарымга сеткилимниң ханызындан өөрүп-тур мен. Совет Конституциязының мөзүн бижыглаанны эргеш бүгү чөнбиле кады күүсеткенивис мөзүн аас-кежиик болур.

Тожу

Тожу районнуң ажыл-ишчилери онгу бөш чылдың баштайгы чылының бирги квартазының итиниг даалгаларын күүседиринге чедиишкиниг болуп, квартазда күрүнеге сүт садарын ийи будун алды опчүк хатап ажырган.

Районнуң улус судунуң улус судьязынга «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыларының болгаш албан-хамчыларының

Бай-Тайга

Улус судьяларын соңгуурун Бай-Тайга районнуң чону бедик кедүрүүшкүнүүт эртиргеп. Эртемнииң 11 шакка чедир бүгү соңгукчуларның 98 хуузу бадылап каапкан турган, а 12 шак шала четпейн чорда-ла, районнуң бүгү чону 100 хуу садыларынга бо хүн Тээли суурга чөп кончуг хөй, сактырга кижилер шупту-ла кудумчуже үнүп келген ышкаш, ыдыылыла байырланчыы кончуг болган.

Кижилер оман-хоглуг, оюн-каткылыг соңгулда участоктарынче шуужун чорун турган. Эң илангыя Бай-Тал, Шүй сумуларга чөп 10 шакта-ла соңгулдаары бүрүн доозупкан турган.

Районнуң бодунуң бот-тывыглыг артистериниң болгаш Ак-Довурак хоорайдан аалдап келген агитбригадаларының киржикчилери чөп мурнунга солун концерттерни база бараалгаткан.

Районнуң ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкиниери база багай эвес. Район бирги квартазда эът бүдүрер планын 104,4 хуу, сүттүүн 107,2 хуу кылдыр ажыр күүседиринге хүлээлгелерни алганнар.

Эрзин

Район төвүнүң хоочун чурттакчыларының бирээзин 87 харлыг Сундуй Шогжалевич Чамырай соңгулда хүнүнде соңгулда участогунга ескелерни мурнап келген. Улус судьязы дээш бодунуң бадылаашкынын берип турган, оон чугаалаанны болза:

— Назынымның дургузунда хой чүвеин көрүп келдим. Совет эрге-чагырганың бистерге тыпсын бергени хостуг эргени чугаалап, мактап мага хамнас-тыр мен. Капчаар-даа чурттап, ажылдарывыга бүгү чүве бистө бар-дыр. Түүле чопу, партиязы, чазаа дээш кыймакпай ажылдап чоруур болза, кижи аддар-атка чедип, бүтүдеге мактадыр апарган үедир. Төрээн чурттуңар, улус чоңуңар дээш эки туружуларны аныяктарга чагып тур мен. Мерген үгланның партиязыс болгаш чазаавыс дээш бадылаашкынывыны берип тур мен.

Районнуң ажылчы чоннары тоску беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. Район чаа беш чылдың биче кварталында күрүнеге сүт садарының планын 221 хуу, эътинии — 111 хуу күүсеткен.

Бай-Тайга

Улус судьяларын соңгуурун Бай-Тайга районнуң чону бедик кедүрүүшкүнүүт эртиргеп. Эртемнииң 11 шакка чедир бүгү соңгукчуларның 98 хуузу бадылап каапкан турган, а 12 шак шала четпейн чорда-ла, районнуң бүгү чону 100 хуу садыларынга бо хүн Тээли суурга чөп кончуг хөй, сактырга кижилер шупту-ла кудумчуже үнүп келген ышкаш, ыдыылыла байырланчыы кончуг болган.

Кижилер оман-хоглуг, оюн-каткылыг соңгулда участоктарынче шуужун чорун турган. Эң илангыя Бай-Тал, Шүй сумуларга чөп 10 шакта-ла соңгулдаары бүрүн доозупкан турган.

Районнуң бодунуң бот-тывыглыг артистериниң болгаш Ак-Довурак хоорайдан аалдап келген агитбригадаларының киржикчилери чөп мурнунга солун концерттерни база бараалгаткан.

Районнуң ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкиниери база багай эвес. Район бирги квартазда эът бүдүрер планын 104,4 хуу, сүттүүн 107,2 хуу кылдыр ажыр күүседиринге хүлээлгелерни алганнар.

Мөңгүн-Тайга

Мөңгүн-Тайганың эң бедик сүрүүнүң меңги доштуг шыныык баазынга хүн херели шонуп. дээринии ырак мурнундала районнуң ажыл-ишчилери эртенги ыржыны үреп, бажыңнарындан үнгеш, соңгулда удастоктарынче шуужун эгелээн. Түскай урналарлыг төлээлер машиналарга олуруушкаш, эң ыракта кыштат, чазагларда малчыннарның бадылаашкынын алыры-биле суурлардан чүк-чүкче шуужун үнгулээн. Тоолайлыгның машина четпес каапалдарынче № 4 участоктан аттыг кижилер база ажыңгылаан. Таптыг-ла 6 шакта соңгулда участоктарының комиссияларының даргалары соңгукчуларга байыр чедиргеш, районнуң улус судунуң улус судьязынга бадылаашкынын эгелээрин чарлаан.

Мугур-Аксының № 3 соңгулда участогунга бадылаашкынын эң баштай күш-ажылдың хоочуну Дембирел Иргит биле соңгулдаларга бир дугаар киржип турар аныяк кыс Татьяна Иргит олар эгелээннер. Участоктарга бадылаашкын үезинде сос ап үүре чугаалаан эмтер районнуң улус судьязынга депутатка чагыгларып берип, социалистиг хоойлу-дүрүм камгалалынга төлептиг берген дугаарын идегээннер.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге күш-ажылчы сорук киргеп мөңгүннүг-тайгажылдар бирги квартазды багай эвес көргүүдүлерлиг хооруп, соңгулдаларын күш-ажылчы белектерлиг уткаан. «Мөген-Бүрен» колхоз шиитпирлери-биле 100 баш хойга онаштыр 85 хураганы камгалап алгаш, социалистиг чарыштың тиилекчилер болган. «Малчын» колхозтуң № 1 хойжу бригазазы 100 баш хойга онаштыр 92 хураганы камгалап алган. Районнуң 43 малчыннары 100 баш төрүүр хойга онаштыр 85-тен хей хураганы камгалап алган. Амыдырал хандырылга комбинады, коммунал ажыл-агый черп бирги квартазда чоңга ачы-дуза челиперининг планның түс-түүнүнде 110 хуузга күүсединнер.

Улус судьяларының соңгулдаларының хүнүнде районнуң Культура бажыңынга, көдөө клубтарга, кино, концерт коллелери, оюн-тогаза, стадионнарга, спорттуг шөлдерге маргылдаалар үзүктелбээн. Ыпчакган соңгулда хүнү, чоннуң совет хоойлужулдагы хүндүткеп, оңу керек кырында бадыткаанының хүнү болган.

Өвүр

Өвүр районнуң суурлары дан хаваң-биле деңге хаймыыр. холдээзининг апаргылаан. Кудумчуларга каткы-хог, чүгаа-соот, оюн-тогаза дыңыттелгей. Авал-орайынлап үнген кижи бүрүзү соңгулда участоктарынче дазалаан чорун турулевээн. Улус судунга соңгулдалардың организастыг эгелээнин ол. Соңгукчуларга культура одагларының төптери — көдөө клубтар, школалар боттарының эжиктерин ажыдып бергилээн. Соңгукчуларның бадылаашкынын түлүктелген.

Эртемнииң сес шакка чедир соңгукчуларның 92 хуузу боттарының бадылаашкынын бергеннер. Чаа-Суур, Арыг-Бажы, Саглы, Бора-Шай болгаш аске-даа соңгулда участоктарынга бадылаашкын чедп шак ажыл турда-ла доозулган.

Ол хүн апрельдиң часкы хат-кавыскылыг хүнү турада, өөрүүлерниң сагыш-сеткили сергек, түс-түс хамаарышкан участоктарынче бадылаашкынны бээри-биле чаңгыс кижи дег шуужун чорун турганнар.

Сагыга, Хандагайтыга волейбол, футбол маргылдаалары, Тэргалыгга тыва хүреш маргылдаазы болгулаан. Өвүрүлер бо соңгулдага эки белеткелдиин, партияны долгандыр сырый каттышкан сур-күүзүүл бадылаашкын үезинде көргүскеннер.

Тес-Хем

Тес-Хем районунга улус судтарынга соңгулдалар эртеп 6 шакта бүгү 10 участоктарынга эгелээн. Улус судтарынга соңгулдага Берт-Дагда, Ак-Чыраада, Самагалдайда болгаш аске-даа черлерде соңгулда участоктарының соңгукчулары идепкейлиг киржип, боттарының бадылаашкыннарын эртемнииң 10 шакта-ла 90 хуузун бергеп турган.

Соңгулдага бир дугаар киржип турар аныяк соңгукчу, сакыанчык Людмила Элбектиң бюллетеньни алган чугаалааны болза: «Совет суд — делегейде эң-не шынчы, социалистиг демократиянын суду. Оон төлээлекчизин бир дугаар соңгун турарымга мөзүн улуг өөрүшкү. Мен бо чылын 160 хураганы мөңги доруктуруп алдым. Ол-даа болза мөзүн Төрээн чурттуга күш-ажылчы белээм болгай аяк.

Аске-даа соңгукчулар Совет хоойлу-дүрүмнүң төлептиг төлээзин дээш бадылаашкынын берип тура, СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган соруулгаларын амыдыралга боттандырар, районнуң ажылагый планнарын чедир болгат ажыр күүседиринге хүлээлгелерни алганнар.

ЧУРУКТАРДА: Кызыл районнуң Каа-Хем суурда соңгулда участогунуң даргазы П. А. Фунтиков соңгулда комиссиязының кежигүүнериниле чугаалажып турары (оң талазында); Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң болук сургуулдары соңгулда соонда.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң тудугжулары СЭКП-ниң XXV съездизиниң капитал тудуг талазы-биле шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кызымак ажылдап турар. Ылаңгыя Вячеслав Ульяновтуң удуртканы комплектиг бригаданың ажылчылары дөртүү микрорайонда 110 аал шитп чурттаар бажыңның тудуунда бо хүннерде шалыпкын ажылдап, ол бажыңны В. И. Ленинниң төрүттүнгевиидеп бээр 106 чылынга тураскадыпп, пиевелекчилерге хүлээдип бээр соруулгазы боттарының мурнунда салган. Ам ында ажылдар адакталган. Августа бо бажыңны Күрүне комиссиязынга хүлээдир.

ЧУРУКТА: бригаданың шалыпчылары: дашчы Г. Калзан, каннакчы А. Нешатаев.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ШАМБАЛЫГНЫҢ ШАЛЫПЧЫЗЫ

Шамбалыг, шынап-ла, чараш булуд. А оон киижилери — чүүден артык. Ында бистиң республикавыс оске-даа чечектелген көдөө черлеринде ышкаш, хойжу, саайчы, кадарчы, тараажы, механизатор, тудугжу, эмчи, башкы кадрлар, культураның үлүсчү талаптылары боттарының социалистиг төрээн черин партияның айыткан оруу-биле чылдан чылче улам-на чаартып, коммунизмниң чыыртыкылыг бедиктериже хөгжүдүп орар.

Совхозтуң шөлбааннарын Хүндүлел самбыразында көргүскен. Оларның аразында эрес карактырлыг аныяк эрниң портредин эскерип каап, оон адаанда бижимелип помчүй бээримге, «хойжу Семис-оол Монгуш» деп каан.

Хойжунуң ажыл-ижин, амыдырал-чуртталгазын сонуургаар дээш, үр-даа болбаанда адаа-сураан аалывыска чедип келдивис. Күдер шыырак, хүрен шырайлыг аныяк эр биске уткуй бакып келгеш:—Семис-оол—деп бодун танышгырган, бистер-биле менди солуушту. Хойжунуң кыштаанын дезиксээрин топтап көрүп турарга, улут-ла будуруге черп сагыыдырар: хой кажаазы, аңаа улаштыр чаа туткан хураган кажаазы, хой чемгерер болгаш агаарладыр чадатаг кажаа, суггарылга черп, сиген, саваң, будук-бүрү савазы дээш оон-даа еске.

Ол харын будуруге черп болбайн аан. Хамык тудуг-тургузутга малды ажаап-тежээр, чемгерер, суггарар, остүрүп ковудедир, оон хөй-хөй эът, дүк, сүт, кеш үнер. А ол дээрге үлетиүрге — биг-эт, улус чонга — эгээртинмес аъш-чем, чараш, чылыг, чымчак хеп, эт-сеп дээрзи билдингир. Мындыг чаагай эртине-байлакты бодунуң Төрээн чуртунга, улузунга бердингеп кижилер чаяап, шаңнап чоруур. Семис-оол чогум-на ындыгларның бирээзи.

Малчынның алыс чурту — Баян-Тала. А ол база-ла малчын чоннуң чурту. Аңаа аныяк малчын Семис-оол Монгуш үе-биле деңге базып, үүле-херектиң бедиинче үнүп чоруп оргап. Колхозунга хойжулаан ол чылдарның эрткенин безин ол эки эскербээн. Эки ажылы дээш шаңнадып, мактадыпдаа турган.

Амгы «Шамбалыг» совхоз чаа тургустунган чылын аңаа дуржулгалыг кадрларның чедиишпейн турганы билдингир. Ынчан совхозтуң директизизи хамыктын мурнунда хой ажылынче кол киичээнгейин салыр. ынчангаш оон кадрларын белеткээр, дуржулгалыг хойжуларны өөредип, чамдыктарын малчын черлерден чалап алырын шиитпирлээп. Чөөн-Хемчик районда күш-ажыл курлавырларын ажыглаар талазы-биле төлэ черинин дузазы-биле өскээр кежер күүседип илереткен кижилер Баян-Таладан база тывылган. Оларның бирээзи Семис-оол ол.

Дугуржулга дорааи-на бүгээн. Ол ындыг болбас арга чок. Чүге дээрге төрээн черин каггаш, өскээр баары ындыг амыр эвес-ле болгай: бети дээрге кадай-биле, оон ынай доргул-төрелер-биле сүмележир апаар.

— Чүртта, чонда ылгал чүү боор, ажыл-иш демеп, аяк сорулга чиигыс чүве болганда чоннээрежиптээп бе?—деп, Семис-оол уругларының аразынче хүлүмаүрээп.

Кара-Бызаа баштай чүү-даа ыыттаваан, биза-ла хүлүмзуруй аарак Семис-оол-биле ажылчыже көрүп каан. Ыыттаваска чоннээрешкеңи ол чүве дээп деп, директор сеткилин чымчадыр бодап орган. Аңаа ол, шынап-ла, часпаан. «Шамбалыг» совхозче Монгуштарның малчынпан көжер деп турарынга төөредиринден, эш-өөрүүдең кым-даа удурлаашпаан. Чаңгыс сорулгуг, чалданыы чок маячынпар колхоз-биле сөөлгү хураганга чедир санаашкаш, төрээн черинии алын сынызын дангыраглап, оон-биле байырлашкаш, аалчы боон иээп турарын чонунга аазаап, чаа черге улам-на чаачаа тиилелгелерни чедер панг бүзүрел-биле көжүп үнүпкен...

Семис-оол Сорукуевич бистиң болалывысты бүдүү билгезиг, даргалар кажааларны коор ыйнаан дээш, элертмеш базыпты. Хойжунуң кажаларының ишти, даштының арыгшеверп аажок болду. А оларны септеп, чылыглап, кышка белеткээни магалыг. Мал ажылының мастериниң шевер холдуңу, бедик харыысалганы бодап тургаш, будургеп ажылдың демдээ оон көстүр.

«Кышка чайын белеткенир» деп улустуң өттүр сөглээн үлегер чугаазы бар. Семис-оол Монгуштуң кышка шынап-ла чайны, күстүү өттүр белеткенгени илдеп. 500 чыгыы хой киирер кажаанын коржеңин хооруп, ону камныг ажаап, өдээп болуп алыры безин ыңдыг бедеп бе? Оон ангыда, ону септээр, чылыглаар, чыриткы киирер, агаар тваршытырар чергелин кылыр дээш, ажылла хой. Оларны аңаа бодаарга аар-саар, үүрмек ажыл ышкаш сагыындырар, шынында ол ыңдыг эвес, аңаа бодал, күш, ак сеткил негеттинер.

Бо чылын хойжунуң кыштаанга чаа хураган кажаазын база туткан, а Монгуштарның өг-бүлезин ону совхоз тудуп бээр ыйнаан дээш аңаа одурбаан. Олар тудугнуң үүле бодуүн чүүлдерин эвес, харын чамдык иштики дериглелерин боттарының дөрт киржилгезинбиле кылышкан.

— Бо чылын бис, шынап-ла, кайгамчык кажаа алдывыс. Маңаа хураган ажаап, аярап албас чүве болза, хойжу болган хөрээ чүү боо—дээш. Монгуш чугаазын уламчылады.— Эрткен ийи кыжын эрги хураган кажаазынга хураган тудуп келген бис, түрелчиг-ле чорду. Оон ынай аът-чем база чедишпес, хамык-ла артаны хеергелеп, кызыл күш-биле ажаап келдивис.

— Хой ажылынга ажыллап келген чылдарывыда сылерниң көргүзүүлериңер черле дээрге кандыг боон келгенил, Семис-оол Сорукуевич!—деп, хойжудан сонуургадывыс.

— Өөм ээзи Кара-Бызаа Тырдыймаевна-биле аныяктан бээр-ле малчынпан келген, хой остүрүп, ажылдап келген улус бис. Бо совхозка келгеш, база-ла багай эвес ажылдап чор бис. Агаар-бойдустуң берге байлалдары турзажок, өөренип, чаңчыкпаан чаа черге келзивиссе-даа, 1974 чылда база чүгээр эки түңнелдиг болган бис. А 1975 чылда төрүүр 100 баш хойдан 105 хураганны ап, бир хойдан 3,2 килограмм дүктү кыргып алдывыс — деп, хойжу чоргаарал-биле чугаалап орду.

Шынап-ла, чаа черге келген кижи чоннуң чоон оруунче дораан-ла кире хона бээрп ыңдыг-ла белен эвес. Ынчаза-жок байлак луржулга, пиитпиниң хөрээ ээзи могаг бялбес ажыл-иш, эш-өөрүүнүң кежиктиг дузазы Монгуштарны чаагай түңнелдерге чедирип келген. Семис-оол 1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи. Семис-оол, Кара-Бызаа Монгуштар чүүле совхоз бүдүүлгезиниң шалыпчыларының эвес, харын хой-пиитп амыдыралының база активчилери. Оларны эрткен чылын партия кежигүүнүң кандидадына хүлээп алган. Ол чоруук Монгуштарга улам-на улуг идегелди салып, улам улуг хүлээлгелерни дагзып турар.

Өгнүң хөрээжен ээзи Кара-Бызаа Тырдыймаевна Монгушка шамбалыгжылар боттарының улуг идегелин көргүзүп, Кызыл район Советиниң депутадына соңгаан. Ол аялы урутларның иези, могаг-шылаг билбес ишчи. Делегейниң, чүрттүң, республиканың амыдыралын, колхоз, совхозтарның болгаш малчыннарның ажыл-ижин, мурначы дүрүлгезиниң шалыпчылары

Ажылчын характер университеди

Ол залды Владимир Целуевтың адынга утпас. Ленинградтың Куш-амыр ордузунга ону он үш чыл мурнында амылчын ылдыр хүндүткел үдээн. Ол ынчан мырыңай аныяк турган, а оон бригадири Степан Степанович Витченконуң хорээнге «Кадыыр болгаш Масма» алдын медаль-даа турбаан.

База матап Куш-амыл ордузунда. Президиумда С. С. Витченко, бо удазда ол ында хүндүлүг аалчы. Дагдыныышкын шимчээшкинин чуртка оон эгелээшкинии-биле эгелээн, ол алдарлыг хөөчүн амыл-ишчи кижи ам дыштанып үнген. Бригадир өтка кандидат ылдыр Владимир Целуевти чаңгыс эпсетилдиг адаан. Ол — дурум ёзугаар болуушкун-дур. Ол — бедик мергежилдиг амылчын, коммунист, ВЛКСМ ТК-ның кежигүнү. Ол ам бригадир, чаңчылчаан байырлалды ол даргалап эрттирип, ёзулуг амылчын университеттиң алдарын чаалап алган «Электросиланың» алдаржаан бригадазынга ажылдаар апаар аныяктарга чагыын берип турганы ол.

Ол университеттиң тургустунарынга Витченконуң бригадазынга бодунуң кеспүп келген баштайгы хүннеринден эгелээш-ле Владимир киржип келген. Владимир бригадирниң оң холу болуп, комсомол бөлүүн баштай берген. Ынчангаш аныяктарны амыл-ишчи чоргаарадыг кылдыр нижизидер талазы-биле кылдынган чүүлде оон ачы-хавыязы база бар.

Аныяк удуртунчу бодунуң чаа албан-думаалынга кол чүүл кылдыр чаңчылдарны уламчылаарын болгаш улам нөвүдедирин санап турар, ол чаңчылдарны ол боду болгаш оон эштери эргим үнелээр. Бригаданы быжыглап, ону күштүг ажылчын коллектив база хостуг шантарда эки хоккей командазы кылып турар бүгү-ле эки чүүлдер-биле ол чепсегленген.

Бригадада чээрби кижи. Олар шупту КМ—200 дээр аппараттарны чыып эптеп турарлар. Владимирниң неэзээде чүткүл салып келгени өредилге холушнан профессияларны шинчээлеп алыр арганы эптенчилерге берген. Ам кижи бүрүзү кандыг-даа операцияның конвейеринге амылдап шыдаар.

Эрткен беш чылды бригада дөрт чыл, үш ай дургузунда-ла күүседипнеп, а амгы беш чылды эптенчилер улам нысна хуусаада доозар сөрүлгелыг.

Армияже азы өредилгеже чорутнан кижилерни солаан чаа кижилер бригадага чылдың келир. Эрткен чылдарда аңаа 150 ооллар, кыстар солушкан, олар ам хүндүтнелдиг кижилер, бедик мергежилдиг специалистер апарган. Оларны бүгү коллектив кижизиткен.

Чоокта чаагы сески классчы Игорь Гусев заводка дөрт чыл мурнунда келген. Мырыңай сула салдынып ол бичии оглун хүлээп алырын аваазы дилээн. Амылга киргеп ыраан-на ол ажыл шагы үзүп, карны-хамагай чоруун көргүзе берген. Оон аажы-чаңын бригада хураңга чугаалашкан, ол-даа дузалаваан, шак оон соонда Целуевтиң инициативазын ёзугаар аныяктарның ниити цех хуралын эрттирген. Ол ооллдыңа хөй шыңгыы сестерни дыңнаар ужурга таварышкан. Ону кончуг шыңгыы хемчег алыр дээн саналды бригадир хүлээвээн. Амыл үезинде Игорьны бригадир бодунга чоок тургузуп, ону ыяк көрүп, эки сестери болгаш сүмелери-биле аңаа дузалап туруп берген. Нарын будуштү канчаар көөрүнүң аргазы тывылган. Игорь чуруурунга ынаи кижи боол тур. Оон чураан амылдарының деңгелгезин организастаарын шинтпирлээн, ынчангаш ол аныяк кижи мырыңай чазалып келген. Оон ажы-чаңында кижи хөнүү чок чүвениң изи-даа артпаан. Ам Гусев бригаданың бүгү кижилер-биле бир дөмей ажылдап, комсомолга киоскеринге белетиленип турар.

Владимир Целуев — «Электросилада» эң аныяк дагаанышкы.

— Кижилер-биле амылдап билир чоруң— оон уран салымы болу берген— деп, С. С. Битченко чугаалаар.

Н. КОНДРАТЕНКО,
СЭТА-ның корр.
ЛЕНИНГРАД.

КОЛ УГЛАНЫЫШКЫННЫГ АЖЫЛДААР

(Тыванның профэвилел активиниң хуралындан)

Республиканың профвилел активиниң хуралынга СЭКП-ниң XXV съездизинин, ВЦСПС-тин X пленумунуң түннелдери болгаш Тывaның профэвилелдер организацияларының сорулгаларын чугаалашкан. Аңаа иletkелчи облпрофчевүделдиң даргазы **Т. Ч. Норбу** болгаш санал берген эштер партияның XXV съездизинин бистин партиявыстың, совет улустуң болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң тоотүзүнде улуг болуушкун болганын демдеглээн.

Съездиниң шинтпирдерин болгаш ону профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы болдурарын хүлээндирип турар ВЦСПС-тиң X пленумунуң доктаалын удуртулга болдурбушаан, онгу беш чылдың опаалдаларын күүседир талазы-биле республиканың профэвилелдер организацияларының сорулгаларын актив хуралының киржикчилери тодаратkан.

Чаа беш чылдың планныг опаалдаларын чедиишкинниг күүседиринин эки үндезининерин республиканың ажылчы чоннарынга бар. Республиканың экономиказын хөгжүдер, ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг чаагай чоруун бедидер талазы-биле хөй ажылдар кылдынган. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң темпизи база өзүлдеэн, шимгээттинген капитал салыышкынларының хемчээли бүгү-эвиледдиниден бедик болуп турар.

Тываның ажылчы чоннарының 1976 чылда социалистиг хүдөлгезиниң кол угланыышкыны ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын болгаш шынарын бедидери, әртем-техниктиг депшилгеге үндезилээн күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, каминалга чурумун күштелдирери болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедири, мал, чер ажылының продуктуларын бүгү талалыг көмүдедири, тудугнуң хуусаазын, әртээн кызырары болур. Үлетпүр продукциязын бүдүрелиниң болгаш сайгарылгазының планын декабрь 28-ке чедир күүседир. Бүгү продукциязының немей өзүлдезининң 80 хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринин күсели-биле чедип алыр. Бо болгаш оске-даа сорулгаларны күүседиринче ажылчы чоннарның инициативазын, чогаадыкчы чоруун, мергежилин үлгедырып, оларга бүгү талалыг дузаны чедирбишаан, профэвилелдер организациялары организакчы, масса-политиктиг ажылды чорудуп турар. Ол дугайын кодаа ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилелиниң область комитединиң даргазы **А. Т. Сотпа**, Барыын-Хемчик районнуң профчөвүделиниң даргазы **З. Д. Саая**, ВОИР-ниң область чөвүделиниң даргазы **В. И. Потехин**, «Тес-Хем» совхозтуң чылгычызы **О. О. Таңзы**, столоваялар болгаш ресторандар трезинде профэвилелдериниң каттышкан комитединиң даргазы **О. У. Георгиевская** олар болгаш оске-даа эштер боттарының саналдарынга чугаалаан.

Съезд мурнунуң күш-ажылчы эдлүүнүң үезинде республиканың дыка хөй бүдүрүлгелери, ажыл-агыйлары, организациялары, мурнакчылары бешь чыылдың бирги чылының башгайгы айларының планнарын хуусаа бетинде күүсеткенин рапорттаан. Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери бирги кварталда ниити продукция бүдүрер болгаш ону сайгарарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринин планнарын күүсеткен. Ынчалза-даа продукцияны бүдүрериниң талазы-биле 19, сайгарарының талазы-биле 15, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле 24 бүдүрүлге социалистиг хүлээлгелерин күүсеткээн. Республиканың үлетпүр март айда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринин планның база күүсеткээн болуп турар. Ылаңгыя Кызылдың, Кызыл-Мажалыктың түүйбу заводтарының, түс чер үлетпүрүнүң эргелелининиң бүдүрүлгелери, Каа-Хем районнуң бүдүрүлгелери куду кергүзүглерлиг болган. «Тыва кобальт» комбинатта, үлетпүр-тудуг материалдар каттыышыышынында, автосептелге заводунда продукпиязының ботүнези бирги кварталда үлгатkан. Республикада бирги кварталда тузуг талазы-биле планныг опаалдалар күүсеттинмээн. Ниитининң малының кыштаглаашкыны нарын, берге байдалда өртип турар. Кыштаглаашкынны хүр-чаагай доозар, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр, часкы хоову ажылдарынга эки белеткелдиг кирер талазы-биле шинтпирлээр айтырыглар хөй. Транспорт ажылында, четпестер база бар.

Профэвилелдер комитеттери Москваның, Ленинградтың болгаш чүрттүң оске-даа мурнакчы бүдүрүлгелериниң, мурнакчы кижилериниң патриоттуг эгелээшкиннерин калбаа-биле нептередириниче угланган ажылды чер-черде чорудуп турар. Ам республикада социалистиг чарыгга 64,6 мун. күш-ажылды коммунистиг ёзулбиле көөр дээш шимчээшкинде 29 мун ажыг кижи хаара тутунган.

Амгы үеде чонуун күжениишкинин угландырар чогуур бир чүгүлә айтырыг болза фонд агидилгезин бедидери, ону чедип алыр дээш бүдүрүлге фондуларын улам долузу-биле ажыглаар дээш дериесежири болур. Бисте бүдүрүлгелерниң өлчеглиг чоруукүн коэффициентизин 1,34 хуу болуп турар. Техниканы колдуунда чаңгыс өлчеглиг ажыглап келген. Оон түннелинде оларның ажыгалыының коэффициентизин 50 хуудан ашпас. Моон чылдагааны ажылчын күжүнүн чедишпеэн, оларның мергежилиниң чавызында. Амгы үеде республикада 20 бүдүрүлгеде ажылчынар четчелеттинмээн. 706 ажыг механизатор кадрлар тедиишпес. Моон түннелинде бир трактористиң-на хупдуску ажылдан кылыышкынының хемчээли оскерилге чок 5,2—5,5 хире га.

Техниканың багай ажыглалының бир кол чылдагааны механизатор кадрларның чедишпеэн. Трактористерниң чүгле 15 хуузу 1-ги, 24 хуузу II-ги классту. Совхозтар ажылчыннарының, колхозчыларының мергежилиниң деннелин ап көөрге, саанчыларның чүгле 9 хуузу, хойжуларның 5 хуузу бедик классту.

— Республикада мурнакчы, коммунистиг күш-ажыл коллективи Туран сүт-бараан фермазында бешь саанчыларның көргүзүү ангы-ангы. Оларның чамдыызынмы бедик, оскелериниң ортумак деннелден кудү болуп турар — деп, Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозта ажылчын комитединиң даргазы **И. М. Кицын** саналынга чугаалаан, саанчыларның, механизаторларның мергежилин бедидер, дагдыныкчыларның ролин бедиерининң чугулазын демдеглээн.

Ажылчыннарның, албан-хаакчыларының бедик бүдүрүкчүлүүн ажыглаарынга, чурттаргазынга база дыштанылгазынга тварымчалыг байдалдарны тургузар дээш чамдык ажылдар кылдынган. Маңаа профэвилелдериниң киирген үлүү биче эвес. Олар ол сорулгаларга коллективтиг керээларни, социал-экономиктиг хөгжүдениң оске-даа аргаларын чеп ажыглап турар. Беш чыл иштинде санаторийлерге, дыштанылга базынналарынга 20 мун ажыг кижи кадыкшылың эккяттеп. Чүс-чүс кижилер турист-экскурсия ажылынче, хаара түттүнган.

Партияның XXV съездизиниң негелделериниң дүүштүр ажылчы чоннарның коммунистиг болгаш ажы-чаң кижизидилгезин эккиндер талазы-биле шинтпирлээш чогуур айтырыгларже активтиг хуралы улуг кичээнгейни салган.

Хуралга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партияның XXV съездизиниң делегады, СЭКП Тыва өбкомуның бирги секретары **Г. Ч. Ширээни** киржип, чүве чугаалаан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң айытканы экономиктиг, социал болгаш кижизидилге айтырыгларын кызымаккайы-биле, тодаргай эгидилгези, техниканы чеп ажыглаары, ажылчы чоннарның, ылаңгыя аныяктарның ортузунга коммунистиг кижизидилгезин ажыдарын шинтпирлээриниң проэвиледдериниң организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарын үгландырарының чугулазын ол демдеглээн.

В. МААДЫР.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

ВАН ГЕЙТИНИҢ ИЛЕТКЕЛИ

ГЕНТ. (СЭТА). Бельгияның Коммунистиг партиязының ыпда болуп турар XXII съездизинге БКП-ниң даргазы Лук Ван Гейт отчёт илеткел кылган.

Амгы делегей байдалының характерлиг чүүлү болза антиимпериалистиг кол күштерниң чорудуп турар болгаш Хельсинкиге болган чөвүдел хуралга чедип алдыңгап чугула түннелдериниң соонда улам-на хогулуп турар тайбың шавышкынының калбарышкыны болур деп, ол чугаалаан. Тайбың болгаш делегейниң кады ажылдажылгазы дээш улам ыңайгы демселдиң программазында СЭКП-ниң XXV съездизинге идип үндүрген чаа совет санаалдарны плетнедчи онаалап демдеглээн. Төп Европага чепсегленишкиннерни кызырар дугайында Венада чугаалажышкынварга Варшава керээзиниң кежигүннери күрүнелериниң саналдарының дугайын, ЕЭН-биле бот-боттарының арасында харылзаалардың үндезининериниң дугайында дутуржулга чарарынга хамаарыштыр ЭДЧ-ниң саналдарының дугайын ол база-ла чугаалаан.

Бельгияның ажылчын шимчээшкирип болгаш оске-даа улустуң күштери автлантизмниң болгаш делегей монополияларының Европазынче үлгаткан политиказы үзериниң эргежок чугулазының дугайында айтырыгны тургузуп турар деп, ол айыткан. Чавырышкынны бижыктырарының, эңдере чепсегленишкинерни соксадырының болгаш болүглежишкиннерниң политиказындан ойталаарының Хельсинкиге төлевилеттингеп оруун үргүлүдезе чогуур деп, ажылчын шимчээшкининиң калбак бөлүктери санап турар.

Болуунуң хөделишкиннери-биле империализмге болгаш барыын үзелдиг күштерге политиктиг, а чамдык таварылгаларда практиктиг деткимчени көргүзүп турар кыдат удуртулганың туружун Л. Ван Гейт шүүмүүлээн.

ЕЭК СЕССИЯЗЫНЫҢ ШИИТПИРИ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). ЮНО-нуң Европа таласы-биле экономиктиг комиссиязының (ЕЭК) 31-ги сессизи аңаа ажылын доозаан. Европага аймыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүдел хуралдың түннелдериниң база Түңнел актыының үүлдерин боттандыраарының сорулгаларынга холбыштыр комиссияның ажылының улам ыңайгы перспективаларын аңаа чугаалажып корген.

«Долгандыр турар ойдуг чүүлдерин камгалаарының, транспортту болгаш энергетиканы хогжүдерининң талазы-биле кадыг ажылдажылганың айтырыгларын чугаалажып көөр ниити Европа конгрессерин азы күрүнелер арасының чөвүдел хуралдарын эрттирер дугайында» совет санал сессияның ажылының кол темазы болган. Комиссияның хуралдарынга болгаш оон ажылчын органнарынга болгулаан дискуссияга чогум-на ол саналды чугаалажып корген.

Совет эгелекчи чорукту социалистиг чурттарның делегацияларының ийин-биле деткээн болгаш оске-даа элээн хөй күрүнелерниң делегацияларының деткимчени алган.

Оон-биле чергелештир барыын чүктүн төлээлекчилери баштайгы удаазында ажылдерекчи чугаалажылышкынардан ойталап турган болгаш үгле сессияның ажылы доостур чоокшулап турда, боттарының ол туружундан ойталаан. Социалистиг чурттарның делегацияларының күжениишкининиң ачызында ыңайгы шиитпирни тыпкан.

Совет саналда идип үндүрген айтырыгларның чугулазын демдеглеп, Совет Эвилелиниң эгелекчи чорууның ужур-дузазын хүлээп көрүп турар резолюцияны ЕЭК-тиң сессизи хүлээп алган. Ол саналды ыяк өөреннип көөрүн үк резолюция ЕЭК-тиң кежигүннерге чурттарга саналдаан болгаш соңгургалдыг чазактарның санал-оңалын чыырын, а ол ышкаш долгандыр турар бойдуг үүлдерин камгалаарының, транспортту база энергетиканы хогжүдерининң айтырыгларының талазы-биле ЕЭК-тиң хемчээлдеринче чорупуп турар ол ажылдың түңнелин үндүрериң күүсекчи секретарьга даскан.

Ниити Европа чөвүдел хуралының Түңнел актыының ЕЭК-де хамзаржыр үүлдериниң талазы-биле ЕЭК-тиң ажыл-чорудулгазының программазын тодаргайлап турар резолюцияны сессия база хүлээп алган.

СОВЕТ-АМЕРИК ХАРЫЛЗААЛАРЫНЫ ХӨГЖҮДЕРИ ДЭЭШ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Дашпыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязының даргазы Дж. Спаркмэн чүве чугаалаваш, стратегтиг чепсегленишкинерни кызыгаарлаар талазы-биле совет-америк күжениишкиннерни идепшейжидери чугула деп айыткан. Чепсегленишкинерни кызырары болгаш ийи улуг күрүнениң арасынга тайбыныы хевээр артырары бүгү кижи төрелгетеннин эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деп, ол медеглээн.

Эңдере чепсегленишкиннерни чүгле кызыгаарлаарынче эвес, харын бүрүнү-биле сокпадырынче түткүүрү эргежок чугула деп, Спаркмэн онаалап демдеглээн. Дайын сорулгаларынга үндүрүп турар херенгилерни чүрттарга тудуушкунуң калбартырынга, нөредилге системазын экижидериңе болгаш ниживилерниң оске-даа хереглилерин хандырарынга үре-түңнелдиг кылдыр ажыглап болур ийик деп, ол чугаалаан.

Ийи чүрттүң арасынга тодаргай чөрүдээлер түрээ-даа, соңгу үеде совет-америк харылзааларга чогумчалыг алдын-оскерилгелер болгулаан деп, сенатор демдеглээн. Бистер бистин харылзаалаарывыстың чедишкен үе-чадазын чедип алган бис, ол чорук чөрүдээлерни кады болгаш ажыы-биле чугаалажып көөрүнүң аргазын берип турар. Дүшкүүрлүг чорукту чавырышкынның бижыг болгаш хажыттынмас характерлиг болдурар фруктарны дилеп тывар болдалдыының дугайын Совет Эвилели болгаш Каттышкан Штаттар медеглээн.

Үлаан-сарыылдыг чорук совет-америк харылзааларда туруп турар өөргелерни ажып артырының аргазын бээр дээрииге Спаркмэн бүзүредип илереткен.

ЛИВАН ПАРЛАМЕНТИНИҢ ШИИТПИРИ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Президент соңгуулдаларын хуусаавы четпээнде чөрүлериниң аргазын берип турар, чүрттүң конституциязынга немелдеп ливан парламентиниң аңаа болган онаа хуралынга хүлээп алган. Амгы берге байдалдарның үезинде хуралга көөп шыдаан 88 депутат немелде дээш чаңгыс үн-биле бадылаан. Чаңгыс палаталыг ливан парламент 99 депутаттыг дээрэи билдингир.

Күштүг болуп турар хөөйлу ёзугаар президент С. Франжье ам ол немелдеп бир ай хуусаа иштинде чүүлдүг деп көөр азы парламентиге катап чугаалажыры-биле дедир агидил бээр ужурлуг.

С. Франжьениң албан-хүлээлгелиниден дужерп болгаш күрүнениң чаа баштыңын соңгуур чорук чыл дургузунда үргүлчүдеп келген чидиг иштики политиктиг кризисти политика талазы-биле аайлап шиитпирлээриниң аргазын бээр деп ында санап турар. Чоруткан сүмележилгелериниң түңнелинде чүрттүң чүгле национал-патриоттуг күштериниң удуртукчулары эвес, харын барыын үзелдиг катаптыг партия база президентиниң чаарты соңгуулу дээш туружуп турары тодаратtыгнан.

Ол-ла үеде, тайбынчыл талганы чарлаан-даа болза, чүрттө байдал дүжүүрлүг болуп артпышаан.

У. ПАЛЬМЕНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

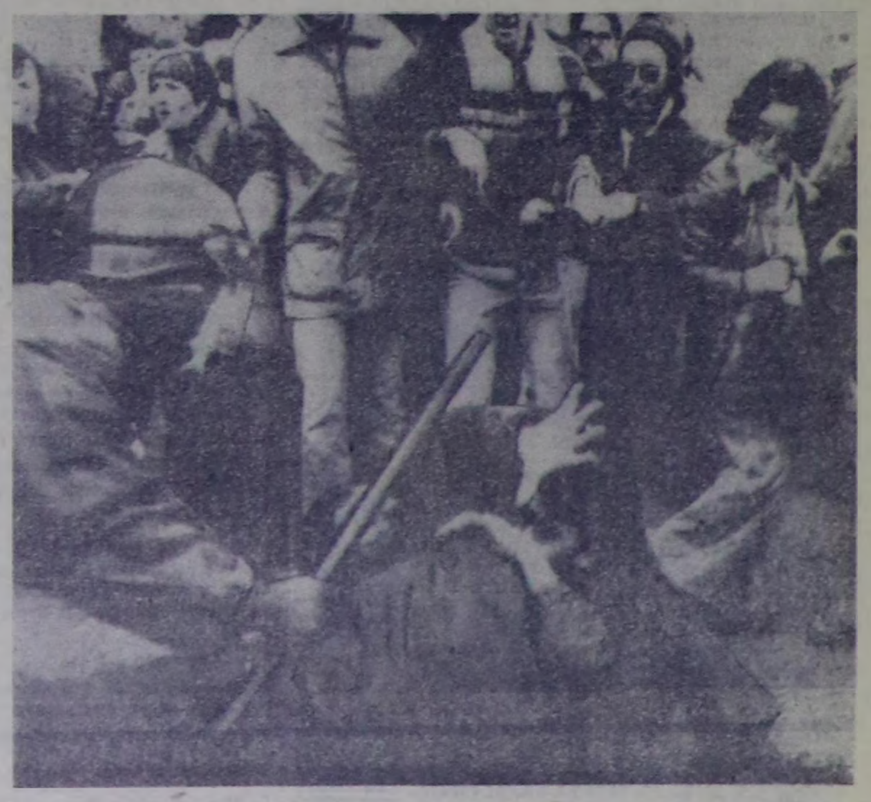
Швеция биле Совет Эвилелиниң аразында эки, ломахелбзэчи харылзааларны быыглаарынга мээң аян-чоруун нанигин берген дээрзинге ынаып тур мен дээп, У. Пальме чугаалаан.

Н. ХАДДАДТЫҢ ЧУГААЗЫ

БАГДАД. (СЭТА). ССРЭ биле Ирактың аразында пайыралдолгаш кады ажылдажылга дугайында керээ чүгле бистиң ийи чүрттарывыска эвес, харын делегейниң бүгү-ле революстуг күштерингә болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннерингә чүтүлә ужурдузалыг болуп турар деп, Ирактың депшилгелиг национал-патриоттуг фронтузуның чинигине секретары Н. Хаддад медеглээн. Керээге ат салганындан бээр 4 чыл оң-биле дозбаштымр Багдадка болган бийирлыг хуралга ол чүве чүгаалаан.

Империализмге болгаш сионизмге удур демисежип турар болгаш депшилгелиг социал-экономиктиг чаартылгаларның оруу-биле бар чоруур араб нацияларын-биле пайыралдыг Совет Эвилелиниң эп-сеткил каттыштырылгазын ырак улус бедик-биле үнелеп турар деп, Н. Хаддад онаалап демдеглээн.

Совет-араб пайыралды болгаш кады ажылдажылганы үзер дээш кандыг-даа өжөктен кампанияларны Иракның Араб социалистиг катап туруштунуушкун партиязы бүрүү шаап турар деп, Депшилгелиг национал-патриоттуг фронтунуң чиигинге секретары медеглээн. Бынчыг совет-араб харылзаалардан ойталаар чорук араб чүрттарның империализмге болгаш сионизмге удур демиселиниң эрге ажыктарынга когаралды чедирер деп санап турар бис. Ол харылзаалар үзер дээш кандыг-даа ораалдажышкынар бөөлээн кижилерге удур дужер дюрянге Н. Хаддад бүзүредип илереткен.

КАНАДА. Монреалга ажыл төлевирин бедидерин негээш ажыл соксатпан башкылар-биле полициязының сегиржип алышкыны болгаш. Оон түңнелинде элээн кап кижи баллыглаган.

ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

Октябрьдан олуңган улус чонуң күзел-соруу-биле эң дидим бодалдар амыдыралга боттанып, бистиң Ада-чуртувус

төөгүге көстүп көрбээн чедишкиниверин чедип ап турар кайгамчык үеде чурттап турар бис.

С. П. КОРОЛЕВ.

СЫЛДЫСТАРЖЕ УГЛАЙ КЫЙГЫРА БЭЭР

(Академик С. П. Королевтуң авазы Мария Николаевнаның бажыңындан)

Эжиктп биске бажыдыың ээзи боду ажыдып берди.

— Эртиңер, бо мээң ажылдаар кабинединм-дир—деп, хүп чайыппаан өрээлче чалавышаан. чугаалады.

Хана чанында тургускап улут стол кырында помпар, кыдырааштар, чагаалар эңдерик. Столдуң ортузунда бижик каксыр машина тур. Мария Николаевна чаа-ла орта ажылдап орган хире.

— Оглум дугайында сактыышимнар бижип тур мен. Менээ чүк-чүктеп каап турар хөй чагаалар өөрүшкүүшү чедирип. сеткилдя куюмпадып турар.

Стол-даа улут-да. Ынчалзада-даа оон кырында хос чер чок. Иениң болгаш оглуңуң чуруктарын сиилбип каап улут дой савада «Эргим Марни Николаевнага, хүндүткел-биле, житомиржилерден» деп бижип каан. Житомир—С. П. Королевтуң төрүттүүген чери ол. Савада —ховуңуң анты-кацы оъдуп кадырган, суп каап. Ону академиктиң уруу Наталья Сергеевна космодромга космос корабльдериниң болган ракеталарның кол конструкторуна тураскаадың байырлыг ажыдыышкынытта киржип чораан. Байконурдан экелген. Стол кедээинде ханада академиктиң улуг фотопортредин аскап.

— Партияның съездизинге Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын дыңнадым—деп, Мария Николаевна беседаны эгеледи.—Мээң оглум шаанда бир съездиге база делегат кылдыр сонгуткан чүве. Амгы съездиниң документилерин номчуп тура, космос делгемин киижилерге ажыктыг кылдыр шинчилээр болгаш шынгээдир талазы-биле беш чылда эвээш эвес чүүлдерни киргенин билдим. Циолковскиң, Королев болган өске-даа эртемденнериң эгелээн хөрээ оларның салгакчыларының болгаш өөренакчилериниң идегелдиг колдарында-дыр.

— Мария Николаевна, сиздерге эрткен беш чылдың кайы чылы азы хүнү уттундурбас боон артканы?

Ол кезек бодангаш, чугаалады:

— Ыпдыг хүнер шинтиибиле эвээш эвес болган. Космосче ужудуушкун бүрүзү мээң кичээнгейимни хаара тудуп турду. А мээң сезеп харлаанын хүнүмде оглумнуң салгакчылары, өөренакчилери чедип кээрге. канчап маажым олуруп турар боор. Космонавтылар бо альбомну, адрести болгаш чечектерни тудусту.

Мария Николаевна олурган сандайындан чиңги-биле турган, журнал столундан адрести экелип берди.

«Эргим Марни Николаевна! Бүгү сеткилиивис ханызындан төрүттүүген хүүгүер тавариштыр байыр чедирип, бо бодуүн адрести тыпсырын чопшээрел көрүнер. Бис шуптувус силерниң оглуңар, шылгаранган эртемден, конструктор болган будуүлгениң организакчызы С. П. Королевкә ханы ынак болгаш кажан-даа утпас бис. Оон удуртулгазыбиле болгаш шуут дөрт киржилгези-биле киижи төрелгетен бодунга космосче делгем орукту бир-ле дугаарында ажыктаан, депшилгенин төөгүзүнге чаа улуг базымны кылган».

Номчуптарымга, папканы менден алгаш:

— Бо шилден каан делгинделрни көрүнер, оортан Сергей Павлович дугайында солуп чүүлдерни эвээш эвести тып аар силер, а мен ол аразында бажың ажылы кыла кааптайн —дээш, үнүп чоруй берды.

Делгиндиргенин бирээзинде С. П. Королевтуң хууда эдилеп чораан хереклелдери: шериг дуран, алюминий кружка, эртемденниң кадыт-берге дайын чылдарында эдилелдери, дайын соолуңде бодуңун уруу Наташаны Сергей Павловичиниң тыртыргап чуруктары. Оларны ол кезээде бодунга ап чораан. Уруунга 1945 болгаш 1949 чылдарда төрүттүнген хүүгүн таварыштыр белекке берген помнары база бар. Уруунуң оң сес харлаанын таварыштыр Сергей Павловичиниң аңаа бижээн чагаазындан чылыг состери сагышка кирер: «Бистиң чонувуска болгаш өзүп келген төрээн черинге кажан-даа ынак бол». Наталья Сергеевна ам медицина эртемнериниң кандидады. 1975 чылда эртем хөгжүдээнинге киргеп үлүг дээш аңаа күүлеп шанналып тывыскан.

Ол онзагай музейде оон ашгыда Королевтуң аразынга болгар пионерлерниң тывысканы пионерже галстук, грузин мастериң электрижиткеп ручказы, Волга эриинде хоорайдан келгеп «Волгоград» деп статуэтка-даа бар. Сураглыг «Восток» корабль база чайынаан турар—Гагарининң кораблиниң хеңзиг кылдыр кылган хевирии С. П. Королевтуң хөй чылдарда удуртуп келгени конструктор бүрүзү белекке берген. Совет болгаш даштыкы чогаалчыларның, журналистериң адын салгаш, белекке берген номнары база эдерек. «Союз-Аполлон» программа ёаугаар космоска совет-америк кады экспериментиниң киржикчилериниң өңпуг фото-чуруунда олар аттарын салгаш, чоруткап.

— Че, мен чедип келдим—дээш, бажыңның ээзи стол кырынга аяк савазын салыпты. Аяк шайны ижип орда, чугаа дам ужуктадыр.

— Мария Николаевна, Королев медаль-биле шаңнаткан силер але?

— Ол хүн ёаугаар-ла мелээ, пенин хөрек-чүрээпте моңгезинбило уттундурбас болуп артып калган. Иелерге ынчаар чүве ховар таваржыр—бодуңун оглуңуң ады-биле адаан медальды хөрээнге эдилээр деп чүве ааи. Хемчээл чок асс-кежиктиг мен—деп чоргаарал-биле чугаалаш, немеп кагды:—Мээң амыдыралымда оон ашгыда база бир опзагай хүн бар. Ол дээрге 1975 чылдың октябрь 7-дир. Телевизорум ажыкташ, ССРЭ-ниң Эртемденнер академиязының 250 чыл оюн демдеглээнин Съездилер ордузундан дамчыдып турганыл көрүп ордум. Ынчан элээн мунгараан мен: ол хураага Сергей база олуражуп болур турду, оон хары ам-даа чеден четпээн турар ийик Леонид Ильич Брежнев сес ап, чүве чугаалаар деп чарлапты. Партия ТК-зының Чингине секретары шылгаран улуг эртемденнериниң аттарының аразында мээң оглумнуң адын адаарта, ол бедик үелеэшкинге чоргаарланган, караам чажы чаагымны куду агып бадып турду.

Оглуңуң хаңада турузунче көргеш, Мария Николаевна оожум, ынчалза-даа ханы бузурел-биле чугаалады:

— Мен бодумнуң бо узуп чурттагланыңың дургузунда хойну көрдүм, ынчаргаш совет эрге-чагырга турбаан болза, бистиң космос делгемин шинчилээр болгаш шынгээдир талазы-биле шапкын, чайынаанчак чедишкиниверис база турбас ийик. Мээң оглум, оон эш-оорум чүгле партияның болгаш чазактың бүгү чонуңуң деткимчеи-биле ындыг чедишкиниерни чедип алган. Сергейниң эгелээн хөрээн оон оорештикилери туюлунга чедирер. Мен Юрий Гагаринни ташыр чордум. Герман Титовту, Алексей Леоновту болгаш бистиң космос шинчилекчилериниң хөй кезиин эки билир мен. Космоска чаа тиилелгелер дугайын, космосче гагаринчи оруктарының чаа маадырларының аттарын дыңнаан санымда мээң чүрээм өөрүшкүлүг соға бээр.

А. РОМАНОВ,
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

Ракета-космос системаларының эң улуг конструктору академик Сергей Королев совет космонавтикапың хөгжүлдезинге хөй чүүлду кылган. Делегейге Черинң эң баштайгы кылымал спутнигиниң салып үндүрүүшкүнүн, киижиниң орбитага баштайгы ужудуушкунун болгаш оске-даа чүүлдерни оон удуртулгазыбиле боттандырган. Оон дугайын: ол киижилерни Космосче үндүрген деп чугаалап болур.

Академик биле Юрий Гагарин доктаамал болгаш бижыг найыралдыг чораан. Кедир үениң ужудуушкуннарынга космонавтыларны белеткээринин канчаар чоруп турарын Сергей Королев ажок сонуургап тургап. Ужудукчунуң сагыш-сеткили аңаа чоок болгаш билдингир: ол шаанда ужудукчу чораан, самолёттарны болгаш планерлерни чогаадып турган.

МПА-ның фотозу.

КЫЛЫМАЛ АЙЛАРНЫҢ ЧЕРЖЕ ТӨККЕН ЧЫРЫЫ

Ракета чогаадып кылырының талазы-биле эртемденнерин шудурту ажылдавакмының түңнелинде Совет Эвилелинге бо чүс чылдың 30 чылдар үеэинде-ле суук чүүлге ажылдаар ракетаны чогаадып тургускан. Оон эгелээн-де ракетаны октаргай делгемнерин шинчилээринге ажыглавары чых келген тудум-на улам сайзырап келген. Бистиң чуртувус октаргай делгемнерин шинчээринге академиязының 250 чыл оюн демдеглээнин Съездилер ордузундан дамчыдып турганың көрүп ордум. Ынчан элээн мунгараан мен: ол хураага Сергей база олуражуп болур турду, оон хары ам-даа чеден четпээн турар ийик Леонид Ильич Брежнев сес ап, чүве чугаалаар деп чарлапты. Партия ТК-зының Чингине секретары шылгаран улуг эртемденнериниң аттарының аразында мээң оглумнуң адын адаарта, ол бедик үелеэшкинге чоргаарланган, караам чажы чаагымны куду агып бадып турду.

Оглуңуң хаңада турузунче көргеш, Мария Николаевна оожум, ынчалза-даа ханы бузурел-биле чугаалады:

— Мен бодумнуң бо узуп чурттагланыңың дургузунда хойну көрдүм, ынчаргаш совет эрге-чагырга турбаан болза, бистиң космос делгемин шинчилээр болгаш шынгээдир талазы-биле шапкын, чайынаанчак чедишкиниверис база турбас ийик. Мээң оглум, оон эш-оорум чүгле партияның болгаш чазактың бүгү чонуңуң деткимчеи-биле ындыг чедишкиниерни чедип алган. Сергейниң эгелээн хөрээн оон оорештикилери туюлунга чедирер. Мен Юрий Гагаринни ташыр чордум. Герман Титовту, Алексей Леоновту болгаш бистиң космос шинчилекчилериниң хөй кезиин эки билир мен. Космоска чаа тиилелгелер дугайын, космосче гагаринчи оруктарының чаа маадырларының аттарын дыңнаан санымда мээң чүрээм өөрүшкүлүг соға бээр.

Октаргайже киижиниң ужудуушкунун боттандырарда, ужудуушкун үезинде киижиниң амы-тынынга айыыл чок, эртем-шинчилел кылырынга шаптык болбас, башкарылганың, харылзажылганың бүзүрелдиг системалары-биле дээн, чер кырындан оон ужудулгазын база ылавылап башкарар космос корабльн чогаадып тургузары пегеттиниң келген, олу совет эртемденнер чедишкининиг шинтиирлээн.

1961 чылдың апрельдиң 12-де ужудукчу-космонавт коммунист Юрий Алексеевич Гагарин башкарган «Восток» деп космос корабли Совет Эвилели салып үндүргеп. Ол хүнден эгелээш-ле богунге чедир он-он космос корабльдерин салып үндүргүлээн болгаш хөй киижилер октаргай делгемнеринче ужудуушкуннарын кылгылаан. Элээн каш экспедициялар Айга-даа четкилээп келгилээн, космоска онза нарын ужудуушкуннарны-даа кылгылаан. Ынчалза-даа Юрий Алексеевичиниң баштайгы ужудуушкуну киижи төрелгетенниң болгаш космонавтиканың төөгүзүнге эң-не кайгамчык уттундурбас болуушкун болуп артар.

Космос боду бойдустуң коңчут улуг янзы-бүрү хевирааг лабораториязы болуп, киижи төрелгетен — космостан түүлбүрү ажыктыг медээлерни ап, бодунуң деңнилгезин улам дүргедедир соруланы салып турар.

Техниканың бүгү адырларында. эртемнин мурнунга космонавтика дыка хөй нарын айтырыгларны тургузуп турар. Маңаа металлдар технологиязы, материаловедение, энергетика, аэродинамика, автоматтыг башкарылга болгаш оскеда хөй чүүлдер хамааражыр. Космонавтика эртем-техниканың хөгжүдезинге күштелдирип, чаа норма-чижектерни оске адырларже тарадып неперединиңге улуг салдарлыг. Черинң кылымал эдерипчилеринге, планеталар аразынга ужудар автоматтыг станцияларга болгаш космос корабльдеринге хереглээри-биле кылып чогаалтыгаан чаа технологияга, чаа дериг-хереклелдер, агрегаттар амыдырала делгеренгей апаргаң. Ындыг системадар демир шейген болгаш радиорелө шугуманарындан чиик өртем-үнелиг. Хой сайның информациязыны делегей чурттарының шуптузунга-даа хары үезе дамчыдыптар аргалыг. Бистиң чуртувуска 1967 чылда. Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюн тавариштыр «Молния-1» деп эдерипчиниң дузазы-биле дамчыдыпга чорудар «Орбита» деэр харылзаа системазын ажыглалга киирген. Ол система Топ телевидение программаларын Кыдыкы сонгу чүүле. Сибирьже, Ыракы чөөн чүүле болгаш Ортаакы Азияже дамчыдып, оз ишкаш телефон, фототелеграф харылзааларын болгаш солуп матрицаларын дамчыдарыпга ажыглаттынып турар. «Молния-2»—телефон-телеграф дамчыдылгазын база ССРЭ-ниң Топ телевидение программаларын «Орбита» дамчыштыр аку-дунма оске чуртталге дамчыдып турар.

«Метеор» системаны дамчыштыр агаар-бойдустуң бейдалын шинчилеп, будуттарының тургустуларын, казыргыларын, циклонларын, чаныктарын, ыяг-соок агаар фронтуларын болгаш агаарның янзы-бүрү оскерлиишкинверин хайгаарап шинчилеп турар.

1969 чылдан эгелээн Совет Эвилели оске социалистиг чурттар-биле демнежип «Интеркосмос» деп кылымал эдерипчилерниң болүүн салып үндүрүп эгелээн. Космос делгемнерин шинчилээр талазы-биле совет-француз эртемденнер-кады ажылдажылганы чорудун туралар. Ол соруланы боттандырар хөөн «Луна», «Марс», «Ореол» болгаш «Прогноз» деп автоматтыг станцияларның бөлүктерин ажыглаан.

Чер чоогунга орбитага ажылдаар космос аппараттарының киижиге чедирер дузазының элээн каш чижектерин көрдүүс. Черинң кылымал эдерипчилериниң улус ажылагыныга кандыг улуг дузалыг болуруп бөгүн санаш четпес. Кедир үеде чурттавга бодуу ону чугаалай бээр.

Фестиваль чоруп тур

Дниеприн Чукотка тундразынга болгаш Мурманскиден Амурга чедир — бистиң кадбик-делгеп Төрээн чуртувустуң булуң бүрүзүнде Бүгүэмделдиң баштайгы улусчу чогаадыкка фестивалы чоруп турар. Шак ол баймыралдар дугайын СЭТА-ның корреспондентилери бижип турарлар.

ХАБАРОВСК. Ында көрүлдениң шинги эдилээ доозулган. Профвыледелериниң Культура ордузунуң спецвазынга балеттиң улусчу театры, массалыг көргүзүлгелериниң театры болгаш оске-даа сонуургадыг коллективтер кайгамчык оюн-тоглаазын көргүскен. Амгы үеде Амурда 75 мүң кижи хаара туттуңган дөрт мүң хире бөстыныңгыр урап чүүл коллективтерин ажылдап турар.

ПЕНЗА. Ында профвыледелериниң улусчу орус хөйнүң ырының коллективиниң туругустунга-ла 20 чыл болган оюн хөй-ишпээ демдеглээн. Ук бөстыныңгыр коллектив даштыкыга болгаш чуртувус хоорай, суурларынга 1500 ажыг солуп концерттерни чонга бараалгаткан. Ында ансамбль — студентилериниң болгаш аныяктарның VI бүгү-делегей фестивалының лауреады.

ХАРЬКОВ. Демир-орукчуларның Культура ордузунуң «Хампаарак» деп улусчу танцы ансамбли пйи муң удаа концерт коргускен. Ол болуушкунга хамаарыштыр ук коллективтиң чогаадыкчы чедишкиниверин коргүүн турар делгеге ажыктаа. Оз делгегете бөстыныңгыр артистерниң шаңналдарын база делгеп салгылаан. «Хампаарак» ангы хүнгерде «БАМ-ны тудуп тургузуп тур бис» деп чаа литературлуг композициязын ажылдап доозуп турар. Ону ол коллектив Бүгү-эмделдиң фестивалының түңнел этабында бараалгадыр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 13-ТЕ

МОСКВАДАН

9.25—«Объектив». Өңнүт.
10.00—«Смеричка» ансамбль сценада». Фильм-концерт. Өңнүт.
10.35—«Хылуг үнгер». Өңнүт.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Мөгенниг аътчыгаа». Уран-чечен фильм.
12.20—«Аныяктарның адрестери». Өңнүт.
13.20—Космонавтика хүнүнге тураскаадткан концерт. Өңнүт.
14.40—«Киижи болгаш хооллуг». Юридиктиг эртемнериниң доктору А. А. Безуглов эрттирер.
15.15—«Ваңюшинниң төлдери». Уран-чечен фильм.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Уругларга фильм. «Прикеңделдиң тоолдары».
18.00—Телемедээлер.
18.15—«Хөй-нинти амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
18.25—«Азий типтиг төвүдее». Дамчыдылга.
19.05—Телемедээлер.
19.15—«Планетаның кызыл булуңу». Документалдыг фильм.
19.25—«СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтиирлерин—амыдыралга». Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы В. Е. Сериковтуң чугаазы.
19.40—«Челээш». Дамчыдылга.
20.10—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15—«Ваңюшинниң төлдери». Уран-чечен фильм.
22.00—«Кижи болгаш хооллуг».
22.30—22.40—Чапсар.
22.40—УССР-ниң алдарлыг артизи Е. Иванов ырлаар. Өңнүт.
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—01.15—Хоккейге делегей чемпионады. ЧССР биле Финляндияның шилиндек командаларының оюну. Польшадан оңпуг дамчыдылга.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кыска шоолээ» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, «Италия, Испания» 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дшеи кайгамчык чүүлдер оранында» 10.50, 14.00, «Пар хереглеттиниң турар» 9.20, 12.30, 15.40, «Алмаак гвардия» (2 серияныг) 17.10, «Сорулганы шилип алырым» (2 серияныг) 20.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Капитан Микула Малый» 15.00, «Ак платье» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Россияга италиялерниң кайгамчык ужураллары» 15.00, 18.40, «Ал-ло, такси» 16.50, 20.30 шактарда.

Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт ● Спорт

Тыва АССР-ниң команда болгаш хууда бирги чери дээш бокс маргылдаазы

КУБОК—АК-ДОВУРАКТА

Боксха Тыва АССР-ниң команда болгаш хууда бирги чери дээш маргылдаазы Кызылдың хөгжүм-шии театрынга үш хүн үргүлчүлээш, доозулган. Анаа республиканың хоорайларындан, районнарындан ниитизи-биле 60 ажыг шыырак боксёрлар киришкен.

Үргүлчүлеп келген спортчу демиселдиң түңнелинде Ак-Довурак хоорайның шилйиндек командазының боксёрлары команда талазы-биле бирги черни алгаш, республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогу, бирги чергенниң диплому, тураскаалдыг выпели-биле шаңнаткан. Ол командазының спортчуларын республика маргылдаазынга боксха ССРЭ-ниң спорт мастери, тренер Юрий Грейцеров эки белеткээн.

Ак-Довуракчың боксёрлары болуп эрткен чемпионатка кончуг эки белеткёлдиг киришкен. Маргылдааның түңнел ужурашкаларынга Ак-Довуректан 10 боксёр киришкени ону бадыткап турар.

Эрткен чылдагы республиканың чемпион адынга дөртку черни алган «Урожай» командазы бо удаада үшкү черни ээлээн. А эрткен чылын команда талазы-биле үшкү черни алган Кызылдың пассажирлер АТБ-зинин боксёрлары ийиги черни алган.

Ам денээ бүрүзүнге 1976 чылда республика чемпионуң ат дээш болган ужурашкыларның түңнелдерин ап көрөлиипер.

Боксха ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат, «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң тренери Орлан Санчай-оол биле эң чиик денээге эрткен чылдагы республика чемпиону Эрес-оол Хомушку (Ак-Довурак) ол денээге бирги чер дээш ужурашкыннар. Анаа Орлан Санчай-оол техника-даа, авазангыр-кашпагайының-даа талазы-биле артык күштүүн көргүзүп, 48 килограммга республика чемпионуң атты бир дугаар чедип алган. Ол амгы үеде Улуг-Хем районнуң Ак-Тал суурда ажылдап, чурттап турар. Орлан ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат атты шериг албаны эрттирип тургаш чедип алган.

«Спартактың» төлээзи, боксха 1975 чылда Сибирь зоназының маргылдаазынга шаңналдыг черни чедип алган Дмитрий Сава 51 килограмм денээлиг боксёрларның аразынга бүзүрелдии-биле бирги черни ээлээн.

Ак-Довуректан келген Владимир биле Иван Калзан алышкылар болуп эрткен маргылдаага чедишкиниг киржип, кайыыы-даа республика чемпиону атты чедип алганнар.

Боксха Тыванын чемпиону ат дээш болган ужурашкыгалардан 57 килограммның боксёрларын көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеп. Бо денээге боксха ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидаттар Дугур-оол Ловай, Александр Бичеоол, Василий Белек олар бирги чер дээш маргышканнар. Түңнелинде Дугур-оол Ловай ийи кандидаттың кайызын-даа сеп талазы-биле ойнап алган, чемпион болган.

Боксха Ыраккы Чөөн чуктуң шериг округунуң чемпиону чорадн Ак-Довурак чурттуг Виктор Хен-оол 60 килограмм денээлиг боксёрларның аразынга чемпионнаан. Кызылдың спортчузу, бирги разрядчы Борис Ооржак 67 килограмма өске боксёрлардан артык күштүүн көргүзүп, ыамга-даа аштырбайн, тиилээн.

Боксха өнстиң республиканың дөрт дакпыр чемпиону Сергей Чадамба түңнел ооында Ак-Довуректан келген, талантылыг, өзүп орар боксёр Алексей Монгуш-биле ужурашкап. Түңнелинде Сергей Чадамба тиилелгенин чедип алган, ам Тываның беш дакпыр чемпиону апаргам.

Автоорук техникумунуң спортчузу Михаил Таңзанов 81 килограмма, пассажирлер АТБ-зинин боксёру Владимир Мартемьянов аар денээге республика чемпионуну деп бедик аттарны чедип алганнар.

В. КЫРГЫС.

ЧУРУКТАРДА: боксна ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Д. Ловай (оң талазында), республиканың беш дакпыр чемпиону С. Чадамба маргылдаа үезинде (солагай талазында).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 2-24-65, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үзеспүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1305.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үнлурер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эртелелиниң типоргафиязы. (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00309

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 89 (10074) | 1976 чылдың апрель 14, среда | 1925 чылда үнделлеттингеи | Өртээ 2 кап.

БЕДИК ШАҢНАЛ-БИЛЕ!

Совет кижилериниң кызымаккай күш-ажылынга, СЭКП-ниң организакчы болгаш башкарыкчы ролюнуң ачызында бистиң чурттувус тоскуу беш чылда социал-экономиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге улуг чедишкиннерни чедип алган үлеткүр продукциязының мурнундагы беш чылдан-даа улам улуг немелде өөскүдези, капитал салымнарны чедип алдынган, улустуң чаагай чоруу улам бедзээн.

Партиялың XXV съездиниге Отчёт плетиглеге СЭКП ТК-ның Чиигилге секретары эш Л. И. Брежневтиң онзалап демдеглээн шыкаш, «хүшүү-не он-он миллион кижилер боттарының эдлчеглиг, чаңчыкпаан ажыл хүнүн эгелеп: станоктарын хөделдирип, шахталарже кирип, хову-шөлдерже үнүп, микроскоптар-биле ажылдап, сапаалгаларны болгаш графиктерни кылып турар» болганда ол чедип алдынган. «Олар боттарының ажыл-үүлезинин улуг-чаагайынга дугайын бодавайн-даа турарлар боор. Ынчалзажок чогум-на олар партияның салган сорулгаларын күүсеттиишаан, Совет чурттуң деиилгенинг чаагжа бедик-терииче кодургү үндүрүп турар».

Бистиң республикавыс үлетпүр бүдүрүлге черлериниң, тудутларының, колхоштарының болгаш совхоштарының, культура-амыдырал албан черлериниң муң-муң ажылдакчыларынга ол сөстер бүрүнү-биле база хамаарыжып турар. Дээрелериниң-даа дээрелериниң ыяшмаккай күш-ажылын партия болгаш чазак төлептин-биле үнелеп, көрүп турар.

Тоску беш чылдың даалгаларын чедишкинниг күүсеткени дээш база күш-ажылга чедип алган бедик көргүзүглери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу 1976 чылдың март 1, 2, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 23 хүннеринде Чарлыктары-биле Тыва АССР-ниң кодээ ажыл-агыйының, үлетпүрүнүң, транспортунуң, харылзаалының, тудугларының, улус өөредилгезиниң, культуразының, кадык камгалалының, амыдырал хандырылга черлериниң, административтиг органнарның мурнакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан:

ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ

Александр Иванович Капунников — республика эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи.

ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Хертек Монгеевич **Баадан** — Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң хойжуу.

Виктор Александрович **Верещагин** — республика эмнелгезиниң салбыр эргелекчизи.

Лидия Сергеевна **Новикова** — Кызыл хоорайның № 7 школазының директору.

Григорий Чоодуевич **Ширшин** — СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГУ ОРДЕН-БИЛЕ

Роза Николаевна **Абрамова** — Улуг-Хем районнуң хереглекчилер пииилелиниң баштаар черииң даргазы.

Михаил Иванович **Аксенов** — «Красноярскуголь» бүдүрүлге каттыжышкынының «Каа-Хем» разрезиниң автомобиль чоладчызы.

Александр Иванович **Бойков** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың экскаватор-машинизи.

Иван Ефимович **Беликов** — Кызылдың № 2 чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң автомобиль чоладчызы.

Николай Афанасьевич **Борзенко** — Автомобиль оруктарының тудуунун болгаш ажыглалының Тыва бүдүрүлге эргелелиниң начальныгы.

Илья Николаевич **Вендерлых** — «Тыва кодээ тудуг» трестиң автобазазының автомобиль чоладчыларының бригадири.

Артур Артемьевич **Голиков** — «Тыва кобальт» комбинатының цех начальныгы.

Оолак Тасович **Донгак** — Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң суттатчызы.

Хүргүлек Байысклановна **Конгар** — Тыва хогжум-шиы театрының артизи.

Степан Белекович **Күжүгет** — Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык ортумак школазының башкызы.

Александр Семенович **Курлянов** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар черииң цех начальныгы.

Хураган-оол Бадыевич **Куудар** — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу.

Дарган Сандыкмаевич **Ланаа** — Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң хойжузу.

Мария Давыдовна **Маады** — Кызыл-садыгның № 42 магазинииниң улуг садыгжызы.

Валентина Аркадьевна **Молчанова** — Таңды районнуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозунуң саанчызы.

Монге Даваевич **Нам-оол** — Эрзиниң амыдырал хандырылга комбинадының ишик даараакчызы.

Дина Николаевна **Никитина** — Таңды районнуң төп эмнелгезиниң эмчи сестразы.

Опаган Кужуевна **Ондар** — Чадаана хоорайның № 1 школазының башкызы.

Раиса Хертековна **Ортуш-Мазын** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп-сорттаар механизмнериниң машинизи.

Одег-оол Араевич **Очоп** — Таңды районда С. К. Тока аттыг совхозтуң суттатчызы.

Анна Дорофеевна **Полежакова** — Кызылда хуу чагыг болгаш хеп септээр фабрикашың быжыкчызы.

Бюрбю Балчирович **Серен** — Өвүр районнуң хереглекчилер пииилелиниң магазинииниң улуг садыгжызы.

Владимир Ефимович **Сериков** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы.

Николай Павлович **Федоров** — СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары.

Владимир Николаевич **Филиппов** — СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары.

Анатолий Кириллович **Цедрик** — Минусинскиниң чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң автомобиль чоладчызы.

Сооп Сотпаевич **Чакар** — Тыва АССР-ниң ишпики хемчүттээры-биле маңаа артып келир бис — деп ол чугаалады.

Альфинур биле Валерий Ткаченколар Джетыгараның даг техникумун доосканнар. Олар ийилээ чаңгыс ааи мергежилдиг, ийилээ чугула тудугда кады ажылдап турар солуун улус болду. Альфинур Ткаченко тоску беш чылдың болгаш коммунистиг күш-ажылының шалыпчызы. 24 харлыг апыяк кыстың кызымак күш-ажылының түпели ол.

Апыяк специалист А. Ткаченко партияның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлчээн чогуур хүсаада ажыглалга киирер дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТА: дерилгелер машинизи Альфинур Ткаченко шенеелде үезинде.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Дөжүлдей Бурунеевич **Ондар** — Тыва АССР-ниң чырыдыышкыл министри.

Дандар-оол Кок-Хунаевич **Ооржак** — СЭКП обкомунуң секретары.

Дортей Кембилович **Ооржак** — Өвүр районнуң «Кызыл Тук» колхозунуң хойжузу.

Дутар-оол Капчырович **Ооржак** — Чадаананың саржат заводунуң слесарь-эдиктизи.

Хапыр-оол Амыр-Ашакович **Ооржак** — «Красноярскуголь» бүдүрүлге каттыжышкынының «Каа-Хем» разрезиниң экскаватор машинизиниң дузалакчызы.

Балган Уваншайович **Оюн** — Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозунуң хойжузу.

Карп Иванович **Пахомов** — Тыва электри четкизинде турбинаның улуг машинизи.

Владимир Николаевич **Перов** — «Тыва даг-дүгү» комбинатта газ-электри дузаалакчызы, дагдыныкчы.

Надежда Семеновна **Петрова** — Кызыл хоорайның уруглар эмнелгезиниң эмчизи.

Анатолий Иванович **Пожидаев** — СЭКП Тыва обкомунуң килдис эргелекчизи.

Антонина Сергеевна **Попова** — Кызылдың столовоялар болгаш ресторандар трезиниң № 1 столовоязының кондитери.

Анатолий Семенович **Потапов** — тараа продуктуларының Кызылда сайгарылга базазының мастери.

Александр Александрович **Ромашов** — ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары.

Нина Васильевна **Рышкевич** — Кызыл хоорайның харылзаа белдирииниң почтальону.

Красс Байыровович **Салчак** — Кызылдың мөрүүшиниң педагогика институдунуң факультет деканы.

Хортуук-оол Авыроолович **Салчак** — Тыва АССР-ниң садыг министри.

Борис Павлович **Свищов** — СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары.

Александр Семенович **Сидоркин** — Тыва хереглекчилер эвилелиниң төп бухгалтериязының кол бухгалтери.

Николай Васильевич **Сизых** — Тыва АССР-ниң кадык камгалал министри.

Роман Игнатьевич **Сипчонок** — «Сибтехмонтаж» трестиң Тывада участогунуң слесарьлар-монтажчылар бригадири.

(Төнчүзү 3-пү арында).

ТЫВА—ХАКАСИЯ

1976 чылдың бирги кварталында социалистиг чарыштыг түңнелдери

	План күүселдези (хуу-биле)	Эрткен чылдың ол үеэниге деи-дээрге (хуу-биле)	Тыва АССР: План күүселдези (хуу-биле)	Тыва АССР: Эрткен чылдың ол үеэниге деи-дээрге (хуу-биле)	Хакасия
ҮЛЕТПҮР					
Продукция сайгарылгазы	106	107	102	120	
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	103	102	101	116	
ТУДУГ					
Бүгү капитал салымнарының	82	106	95	106	
Керээлиг ажылдар хемчээли	91	106	104	106	
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	92	95	—	106	
Чурттаалга тудуун ажыглалга кииргени	45	55	3,9 катап	99	
ТРАНСПОРТ					
Ниити ажыглал транспорту-биле чүк сөөртүлгези — тонна-километр	102	113	104	113	
АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРИЛГЕЗИ					
Чонга ачы-дуза чедирери	98	103	102	106	
Ооң иштинде кодээге	88	99,0	100,3	111	
САДЫГ					
Үүрмектеп садар баранын саарылгазы	101	104	100,1	104	
Көдээ ажыл-агый продукциязын садары (немелде онаалда-биле)					
Тараа	—	—			
Картофель	—	—			
Ногаа аймаа	—	—			
Эт	125	91	100,6	133	
Сүт	123	98	107	118	
Дүк	—	2,2 катап	—	90	
МАЛДЫҢ ПРОДУКТУЛУУ					
Бир инектеп сааган сүт — кг	306	98	471	110	
Бир дагаадан алган чуурга — борбак	35	95	62	103	
Бир баштың дужааган ортумак деңзи — кг:					
Мыйыстыг бода мал	300	110	386	113	
Хаваа	74	90	102	86	
Хой	27	113	34	131	

Оңгу беш чылдың баштайгы кварталының планныг онаалдаларын күүседириибиле чарыштыг кожаалар кайызы-даа кызымак ажылдаан. Ылангыя продукция сайгарарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедиидериниң талазы-биле бистиң республиканың үлетпүрүнүң ажыл-ишчилери чарыштыг кожаарын ашкан. Ооң ынай кодээ ажыл-агый продукциязын күрүнеге садарының талазы-биле бистиң коргуулгелериниң бөгай эвес болган.

Ынчалза-даа дыка хөй көргүзүглер талазы-биле бистиң кожаарывыс ашкан. Капитал тудуг талазы-биле бистиң көргүзүглериниң чавыс, планныг онаалдалар күүсеттинмээн.

Бир инектеи саап ап турар сүдүүс чарыштыг кожаарывыстан 165 кг эвээш. Ынчангаш үстүнде айытыгнан хожудаашкыннарны бирги чартык чыыда болдурбас дээш кызыл ажылдаар ужурлуг бис.

Чаңгыс эп болгаш сырый каттыжыышкын

ПРАГА. (СЭТА-ның тускай корр.). Аку-дуңма чехословак улуста улуг байырлал боор турар. Апрель он мииде Прагада Чехословакияның Коммунистиг партиязының XV съездиин ажыллап эгелээн.

Чехословак коммунистериниң партиязы болдуунуң съездиинде бүзүрелдиг, улуг кодургүүшкүнүт болгаш ажыл-ишчи чорук-биле уткаан. ЧКП ТК-ның белетизээни съезд мурнуун документилерин ол республиканга бүгү талазыл, кадза-биле чугаалажып көргеи. Ында партияның XIV съездизиниң шиитпирлерин күүсеткенин түңнелдерин үндүрүп, келир чылдарда ЧССР-го социалистиг тургузуушкунуң сорулгаларын тодараткан. Ол документилерни республиканың коммунистери, бүгү күш-ажылчы улузу бүрүүн-биле деткээн.

Партияның моон соңгаары хогжүлдезинин, социалистиг Чехословакияның чаа-чаа чечектелиишкинниин чугула айтыгларын соолгу айларда болган партия хуралларында болгаш конференцияларында чугаалажып көргеи. Съезд мурнуун кампаниязының үезинде ол айтыгларны чугаалажып координг ЧКП-ниң бүгү кежигүннериниң болгаш кандидаттарының үжеи хуузу саиал-онаалын кыгганнар.

Съездилер ордуунуң залыгга 1 миллион 380 муң ажыг чехословак коммунистерни төлээлээн съездиниң 1200 ажыг делегаттары чыыглаан.

Социалистиг күрүнелериниң аку-дуңма партияларының, он-он чурттарның коммунистиг, ажылчын, национал-демократтыг, социалистиг партияларының болгаш национал-хосталга шимчээшкинниниң делегациялары ол съездиде бараан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленкога баштаткан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязы съездиниң ажылынга киржирип-биле чедип келген.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигилге секретары Г. Гусак ЧКП-ниң XV съездиин ажыктаан.

Делегаттар хүн айтырыын чаңгыс үн-биле бадылааннар. Съезд «Партияның ажыл-чорудулгазының болгаш ЧКП-ниң XIV съездизиниң соонда пиитилелдиң хогжүлдезиниң база партияның моон соңгаары сорулгаларының дугайында» Отчёт плеткелди, ЧКП-ниң Төп контроль-ревизия комиссиязының Отчёдуп, ааптыгы беш чылда ЧССР-ниң экономиктиг болгаш социал хогжулдезиниң кол угланыышкынларының дугайында плеткелди чугаалажып көргеи. Съезд мурнуун кампаниязының үезинде ол айтыгларны чугаалажып координг ЧКП-ниң бүгү кежигүннериниң болгаш кандидаттарының үжеи хуузу саиал-онаалын кыгганнар.

Түңнел хуралга 1975—1976 өөредилге чылында институттуң башкыларының болгаш студентилериниң эртем-шинчилел ажылдарының дугайында институттуң эртем ажылларының талазы-биле проректору Д. С. Куулар чүве чугаалаан. Эң эки плеткелдер белеткеп помчаан студентилерге шаңналдарны тывыскан.

Шаптайгы хуралдың даргазы ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары В. Биляк съездиге дашгыны чурттарлан 98 делегациялардың келгенин дыннаткан. Ол, залда олурганнар адыш часкаи турда, съездиниң валчыларынга чүректиг ханыындан байыр чедиргеи. Съездиге СЭКП-ниң делегациязы келгеи дугайында хурал даргазының дикпадының делегаттар бут кырынга туруп келгеи, утказуп-аңгээп алган болгаш үргүлчүдезидиг адыш часкаашкыны, «СЭКП делгереин!» — дээш үнпер чаңгыланып турган.

Даразында ЧКП ТК-ның Чиигилге секретары Г. Гусак «Партияның ажыл-чорудулгазының болгаш ЧКП-ниң XIV съездизиниң соонда пиитилелдиң хогжүлдезиниң база партияның моон соңгаргы сорулгаларының дугайында» ЧКП ТК-ның Отчёт плеткелин кыптаан.

ЧКП-ниң XIV съездизиниң бээр беш чыл эрткеи деи Г. Гусак чугаалаан. Социализмни тургузарының ленинчи орук-биле чоруурунуң дугайында партияның болгаш улустуң хөй кезиниинг күзелсоруун илереткен ЧКП ТК-ның апрель болгаш май (1969 ч.) пленумнарының эгелээн харээн XIV съезд боттандырып чоруткан.

Бистер XIV съездиниң программазын амыдыралга чайгылыш чокка, быжыы-биле боттандырып келтеп бис. Ынчангаш болгаш съездиге ол программаның күүсеттингенин чоргаарлапмышкы-биле айыткан болуур-дур бис.

Бистиң партияның болгаш пиитилелдиң соолгу беш чылда эрткеи оруу нарын болгаш чиик эвес болган. Дыка хөй бергелерни ажып эртер, бистиң пиитилелдиң хогжүлдезиниң хөй-хөй нарын сорулгаларын шиитпирлээр үжурга таварышкан бис. Барыын оппортунизмниң бистиң пиитилелдиң амыдыралының дыка хөй адыраларында хоралакчы үүлгедишкинниериниң үржуктарын ажып эртер үжурга таварышкан бис — деп, Г. Гусак уламчылап чугаалаан. Ооң үжурунан барыын оппортунизмниң кол аймызынга удур демисел шын болгаш эргежок чугула болуп турган болгаш чугула боон турар-даа.

Бистер кризистиг үржуктарынга удур демисекирде чаа-чаа сорулгалар дугайында чаңгыс-даа минутада утпаан келген бис. Ынызыг сорулгаларже, сайгарыңгай социалистиг пиитилелдиң тургузарының боттуг программазынче кол күжениишкинин салып-даа турган бис. Бистиң партияның политиказын улустуң калбак кезектериниң идепкейлии-биле деткиг турары бистерниң шын орукче киргенивистиң дугайын херечилел турар-дыр. Ооң үжурунан XIV съездиин бистиң партияның болгаш чурттуң амыдыралында төөгүдүт болуушкун деп санаар эргелиг бис.

Үлүстүң чаагай чоруунун белиирииин, кижиниң болгаш бүтүү пиитилелдиң бүгү талазыл төгүүрүгүнүң үндезини болур улус ажыл-агыйынче бирги чергелиг сагыш салып келген бис.

(Уламчызы 3-пү арында).

Апрель 17 — коммунистиг субботник хүнү

ШТАБ ХУРАЛЫ

В. И. Ленинниң төрүттүнгеи хүнүнден бээр 106 чыл болурунга турасмаадып, коммунистиг субботникти эртирер дугаймына Москватың мурнакчы бүдүрүлгелериниң санадыы Тываның ажыл-ишчилери маан-биле деткээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниг сорук киргеи Тываның ажылчы чону ол хүн аки шыпаралыг хой продукциязын бүдүрер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиидер, камнаан алганы энергия курлавырларны болгаш чиг-эт материалдарыбиле ажылдаар.

Коммунистиг субботникке белеткел ажылдарының чоруп турарының дугайында айтырыгны субботник эртирериниң республика штабының эдлчеглиг хуралынга чугаалашкан,

— Кызыл хоорайның чурттакчыларындан 35 муң ажыг кижи субботникке киржир болгаш шиитпан-биле 310 муң рубльдиң ажызын ол хүн кылыр, 48 муң рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер — деп, хоорайның субботник эртирер штабының начальныгы, СЭКП хооркомунуң секретары Б. П. Свищов штаб хуралынга илеткээн. А хоорайның үлетпүрү ол хүн 11 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер.

№ 1 АТБ-деп (штаб начальныгы Стрельников Б. Н.) күш-ажылдың байырзавынга 450 кижи киржир болгаш 850 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

Хоорайжыларның ол хүн кол ажылы — туттунуп турар объектилерже угланыр. Ынчангаш 480 кижи дөртүү микрорайонда тудугжуларның ажылынга дузалажыр, 1 муң кире кижи Найырал кудумчузунда чылдыгга шугумунуң тудуунга киржир, 1,5 муң кижи 2 муң ажыг ыяштарны хоорайның кудумчуларынга олургур.

Республиканың кодээ ажылагый ажылдакчыларындан 25360 кижи коммунистиг субботникке киржир болгаш 42,3 муң рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер дээрээн Кодээ ажыл-агый министрлигиниң бирги оралакчызы Н. М. Сувандың чугаазынга деидегээн. Шөлдерже чемпчиидилгелер соортур, часкы чер аңдарылгазынга болгаш планиргээринге олар киржир.

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилериниң коммунистиг субботникке белеткелиниң дугайында дыннадыгны хуралга база чугаалашкан. Районнуң ажыл-ишчилери ол хүн ажылдаан акшазынзан 25,2 муң рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

Республиканың ажыл-агыйзарында, үлетпүр бүдүрүлгелериниг субботник хүнүнге белеткел ажылдарын организастыг, дарый доозар дугаймында республика штабының начальныгы эш Т. Ч. Норбу түңнелиниг чугаалаан.

М. КАЛЧАН.

МАШИНИСТ КЫС

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлчээниң тудуунда ажылдап турар кижилериниң кайызынга ужурашпас, таварышпас дээрээл! Бистиң республиканың ол чугула тудуунга боттарыпмың үлүг-хуузун киирери-биле чедип келген чурттуң хой националдыг хамаатыларының төлээлерин маңаа көрүп, таныжып болуруи ийиги эдлчегдо ажылдап турар ооллар болгаш ыыстар херечилеп турар.

Кол корпустуң 24-кү демдээнде ажылдап турар дерилгелер машинистери-биле танышпырар дээш мастер Иван Онохов мени чедире берди. Олар амдыызында шеперлелер кылып турарын ол мөгээ баш удур таймылбырлады. Ийиги секциядa күүлүг конвейерниң аңында аныяк уруг ол техниканың ажылдаарын хынап, кезек болгаш оны доктаадып, база катап ажылдадып, дыннаалап турар болзу.

— Бистиң комбинадывыстың тудуунга киржири-биле чоокта чаа келген кижи, ооңбиле чугаалажып көрүүер, бодуу аныяк-даа болза солуун кижи — дээш, мастер И. Онохов чорупту.

— Ийет, маңаа январь айда келген бис — деп ол чугаалады. — Моон мурнунда Джетыгараның даг-дүгү комбинадын ажыглалга киириштивис.

Уругнуң адын айтырдым. Альфинур Ткаченко дээр болду. Боду татар националдыг, а мында өөнүң ишти-биле кады чедип келген. Ооллу Валерий Ткаченко дээр, украинч. Альфинур СЭКП кежигүнүүге кандидат.

— Солуп-даа, хөглүг-даа чер-дир. Апыяктар хой, күш-ажыл дээш шупту кыаымак, бедик көдүрүүшкүнүүг тыва чонуун аразынга ажылдап, чурттаары-биле маңаа артып келир бис — деп ол чугаалады.

Альфинур биле Валерий Ткаченколар Джетыгараның даг техникумун доосканнар. Олар ийилээ чаңгыс ааи мергежилдиг, ийилээ чугула тудугда кады ажылдап турар солуун улус болду. Альфинур Ткаченко тоску беш чылдың болгаш коммунистиг күш-ажылының шалыпчызы. 24 харлыг апыяк кыстың кызымак күш-ажылының түпели ол.

Апыяк специалист А. Ткаченко партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлчээн чогуур хүсаада ажыглалга киирер дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТА: дерилгелер машинизи Альфинур Ткаченко шенеелде үезинде.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Ээлчеглиг конференция

Дүүн Кызылдың күрүпеңиң башкы институдунга «СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынар!» деп темага турасказаткан 17-ги эртем-теоретиктиг конференция болуп эрткеп.

Политчырыдыышкын бажыңынга эгелээн планнарлыг хуралга «СЭКП-ниң XXV съездизи — делегей үжүр-дузалыг төөгүлүг болуушкуи» деп плеткелди СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады эш Г. Ч. Ширшин киллган. Г. Ч. Ширшин СЭКП ТК-ның съездиге Отчёдунда болгаш ооң документилеринде марксизм-ленинчи теориянның улам хогжүлдезиниң, партияның экономиктиг стратегиязының айтырыгларынга, Тыва АССР-ниң оңгу беш чылда сайзыралының кол-кол угланыышкынларынга доктаап, улус өөредилге ажылдакчыларының интеллигенциязының, студентилериниң амгы пиитилел хогжүлдезинге дүүштүр сорулгаларынга докталган.

Плеиарлыг хуралга «СЭКП-ниң XXV съездиин болгаш республиканың улус өөредилгезиниң оңгу беш чылда сорулгалары» деп темалыг плеткелди Тыва АССР-ниң чырыдыышкыл министриниң оралакчызы П. Ф. Парпукова кылган.

Конференциянның он иви секцияларынга институттуң башкылары болгаш студентилери 120 ажыг плеткелдерни, дыннадыгларны помчаан. Түстүг секцияларга «СЭКП-ниң XXV съездиин пиитилел эртемнериниң ролюнуң болгаш сорулгаларының дугайында» «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниг холбаштыр коммунистиг кижилендилгениң айтырыглары», «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниг энергетика хогжүлдезиниң угланыышкыннары», «СЭКП-ниң XXV съездизинге литератураның болгаш уран чүүлдүң айтырыгларын чугаалашкашы», «Математика болгаш эртем-техниктиг депшилге (СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарынга дүүштүр)», «Тывалың малчынарының оңгу беш чылда сорулгаларын», «Оңгу беш чылда химияның хогжүлдезиниң» деп кол плеткелдерни төөгү эртемнериниң кандидады В. Л. Быче-оол, педагогика эртемнериниң кандидады К. Б. Салчак, физика-математика эртемнериниң кандидады А. В. Набатов, филология эртемнериниң кандидады М. А. Хадаханэ, физика-математика эртемнериниң кандидады Х. О. Ондар, ветеринария эртемнериниң кандидады И. Т. Кызыл-оол, улуг башкы С. К. Чоксум олар кылганнар.

Түңнел хуралга 1975—1976 өөредилге чылында институттуң башкыларының болгаш студентилериниң эртем-шинчилел ажылдарының дугайында институттуң эртем ажылларының талазы-биле проректору Д. С. Куулар чүве чугаалаан. Эң эки плеткелдер белеткеп помчаан студентилерге шаңналдарны тывысканнар.

Хойжу бригадалар дугайында

УЛГАТТЫРЫП, МӨӨҢНЭЭР

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүдели 1973 чылдың май 29-та «Тыва АССР-те хой ажылдып улам ынай сайырадыр талазы-биле хемчегзер дутаймдаа» доктаалды хүлээп алган, а СЭКП Тыва обкомунуң ол-ла чылдың сентябрь 10-да пленумунга бо айтырыгны база тодаргай чугаадашкан. Бо документтер хойжу кижи бүрүзүниң чоокку чылдарда ажылынның программазы болуп берген.

Ветеранарин эртемнериниң кандидады И. Кызыл-оолдуң № 31 (10016) «Шын» солунда хойжу бригадалар дугайында чүүдүнге хамаарыштыр мээң бодалым мынды: чамдык ажыл-агыйларның удуртукчуларының талазынган бригадаларның ажыл-амыралының пиитинче хамылап кирбес, оларга берген даалгаларның күүседелин четче хыпаас, кадарчыларның эгелээшкинсанаалдарын безин деткивейн бар тавармылгалар бар харын. Хойжу бригадалар будүрүлгенин база бир адыры болганда оларны механизастаары, бот-орулга-чарылгаже шилчидерн база комплекстиг хогжудери хүнүнү айтырыы апарган.

Бригадаларга хойнуң саның 1800—2400-тен көвүдетпейн, бир бригадага төрүүр, оскезинге төрүвесс, азы семиртир хойлар кылдыр дугылап быжыглаары черле чөптүг. Чижээ, күрүпеге дужаары-биле семиртир коданнар хүлээп алган бригада ол малдарның семис, немелде денилиг болуруп, оларны күрүпеге дужаары-биле сүрерин харылаар үжүрлүг. «Тес-Хем», «О. Шынаа» совхозтарга чамдыкта күрүпеге дужаар мал сүрер кижилер безин тывылабастай боор. ол харысалгалыг ажылдарны дүш болган кижилерге дагыр тавармылгалар эвээш эвес турганындан чидириг-когарал-даа үнүп турган болгай.

Чамдык ажыл-агыйларда орттумаа-биле 4500—5000 хойлардыг, турумчүп, быжыга берген бригадалар эвээш эвес. Оларга эргежок чугула одар-белчиирин, сиген шөлдерин, кажай-турлагларны, хой кыргып, чуур, эмнээр черлерни быжыглаан. Оларда бригадир, зоотехник, ветеринар эмчизери, почталион безин бар. Ындыг бригадаларның ажылына, күжүмге ажыл-агыйлар бүүрен көргеи. Мал чеми белетшээрине, одек-көрженд коштарарда, септелге чорударда, техниканы ажыглаарда оларга тавармычалыг боор турар. Ындыг бригадаларны үүрмектээр дугайында чугаанын ажыында чок.

10—15 муң аныяк хойларны болгаш иттерни үлетпүр технологиялыг ёзугаар ажаап, семиртириңге тавармыткан механизастаан комплекстериниң—фермаларының төлевилелин өшкү болгаш хой ажылының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдуу ажылдап кылып турар болгай. Ставрополь крайның ажыл-агыйлары эки уксаалыг хойларны моомнеп, топчүткен. механизастаан 40 комплекс-фермаларда өстүрүп турар.

Даглыг районнарда хойларны одарга кадарар система ам-даа элээп үр үеле хевээр артып квар-даа болза олар кедизинде барып, хой ажылының улуг комплекстеринче чоорту шилчимир албан апаар. Ындыг болганда ол комплекстеринiң таваан амдыгаштан эгелеп, төнүткен хойлуг бригадалар баазазындан чоорту тудуп эгелеп турза, инда частырыг болбас боор деп бодап турар мен. Мындыг тавармылгада чамдык хойлуг бригадаларның боттарының мүнү-биле кылып ап болур ажылдарны колхоз, совхозтар удуртулгазының талазынган кылып, боттандырар ажылдар эвээжээр, өскээр чардыктынар чорук кызыырлыры чугаажок.

Сорулга будүрүлгенин ажыктыын бедидеривче, артык чарыгдалдарны кызыраривче, орулгаларны новүдедиривче угланган болганда бүдүрүге чорудулгазының аар бүрүзүнге шын планнаашкынны болгаш шыдагы контрольлу тургузары болур.

Ортумак школа доосканнарны хой ажылынче хаара тудар айтырыгны сонгаарлаптас болза чогуур. Назы-харын, күн-аныял стажы улгадып, пенсиняже үеринге белетеенин турар малчынnар хойлуг бригадаларда хей. Бо талазыбиле ажылды комсомол организациялары шуут холга алыр үе келген.

Б. ДОЮНДУП.

МАЛЧЫННЫҢ ЮБИЛЕЙИ

25 чыл буруңгаар, күскү соок хүшеринде бирээзинде аныяк өг-буле Бирлей Чортарович биле Чылбак Сотпаевна ынчаардагы «Кызыл тараачын» колхозтуң хураганнарын кадарары-биле үлээп алган, ада-өгбезин болур. Тыва Арат Республиканың алдарлыг малчыннарының бирээзи, республика орденниң одиленчин Мугур прейниң чурттап өскени Кожагарга кыштагже көжүп үнүпкен.

Кыштың хары кылын, соок, мал чеми чедишпее, чамдык коданнар чудап-даа турган болза, Монгуштар кыштың онча-менди ажын, чаңгыс-даа хураган чидирбээнвер. Кадарчының ымыыттыг ижин ынчаар эгелээннер.

Монгуштар он алды чыл буруңгаар «Тыва» совхозтуң хойларын кадарып эгелээн болган бо үевин- дургузумда кызымак күш-ажылы-биле совхозунга хой хураганы өстүрүп, дүктү кыргып берип келген. Оларның аттары чүгле мурлакчыларның аразынга туруп келген. Бирлей Чортаровичи кодан хойларын менди кыш ажыргаш, кыргылга соонда оларны Абаканче сүргеп чорүп каар. Өл-чаъс, хат-шуурган боон турар карактыг элинпеп, ийи-үш ай иштинде ырак черже мал сүрери аваа эвес херек.

Бижыг туруштуг, могаг биле бес, эрес-кежээ кижилер бо ажылга шыдажыр. Бирлей Моңгуш бо ажылга база мергежээн. Он дөрт чыл улаштыр мал сүрүп, чылдың-на 8—10 тонна немелде денгинни ап келген. Эрткен чылын ол, кадарып кыштаан иттериниң бирээзиндеи-не 3,2 кг дүктү ап, оларны Абакан чедир сүргеп, 8 тонна немелде денгинни ап, малчыннар ортузунга чарышка бирги черни эзээн.

Кожагар бо-ла болгай. Эрги терек кажаанын орнунда чинчистеп үүргаш кылган чаа кажаа. Ону дургаар коошпаларда дус болгаш өске-даа чемнерни төп каан. Оон чанында кажаада 10 тонна хлрс сигеп, чарба урар үгек. Бүгү коданның иштин ярыды шырбып каапкан, улуг досказда малга яжиртир чылыг суг буставлып тур.

Аккыр өгге кирип кээрге, ширтектер кырында хевистер чатпан, ханазында солуң, сеткүүлдер, хүндүлел бижиктер болгаш малчының 1976 чылда социалистиг хүлээлгезин өскен. Чараш антаралар кырында приемник, шыдыраа, ханта кажык, хогжум аймаа.

Моңгуштарның чылдан чылче чедишкинин оларның шудургу күш-ажылында болгаш малга мнаа, одар-белчиирпп ынын тавармыттырып билирп база солдынган сорулгапы чедип алыр дээш бот харысалгазынга эелинде деп чүве оон-на көстү бээр.

Үлегериниг малчыннар онгу беш чылдың баштайгы чылында боттарынга быжыглаан нүү иттериниң бирээзиндеи-не 2,8 кг дүктү, 10 тонна немелде денгинни алырын хүлээнгеп. Өг-бүледе аады урүшүнүң кижизидилгези эки. Улуг уруу Лина уран чүүл үчилищезин доосказ, Чаданада ажылдап турар, оглу Лоржу Улан-Удэде автоорук институдунда. Мишээл он класче доосказ, ада-иезинде дузалакчылап ажылдап турар, өскелери школада.

Кежээ дүжүп, кодавче чоокшулаан иттериниң шимээнн хаяларга чаңгыланып, приёмникте хогаар ырлар-биле холуже берди. Удатпаанда семис-шыырак иттер оңгачаларда сугда бартан.

Элээн болганда Бирлей Моңгуш чортуп келген. Даштывдан көөрге кижи ортуу ажа бергеп, белеп ыыттавас, улустуң өчүткен хой тургуспас» дижири кижилериниң бирээзи болду. Изиг шай ижип, оон чугаазы үнүп, шаңнал-макталдарын коргузуп ора чугаадады:

— Мал кадарга-ла 25 чыл болдум, кайчап өөрүвезин, хойлуг кижи каас дижир болгай. ийиги өөрүшүүм—партиның XXV съездиниң улуг программазы ажылдап кылды. Бо ийи 25 деп санныг мээң амыдыралымга үтүүндүрбес төөгү боон артар.

Х. ООРЖАК.
«Тыва» совхозта механизатор.

КЫСКАЗЫ-БИЛЕ

. Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтуң хоймулары 6070 хураганны менди камгалап алган. Бо дээрге, колхозта төрүүр бүгү хойнуң 70 хуузу.

Ийиги бригаданың хоймулары 2370 хураганны менди алган. Кадарчы Хертек Баадан төрээн 241 хоюндан 244, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадыы Хертек Билчей 231 хураганны амаап, дорунтуруп турар. Ол ышнаш хоймулар: Күжүгет Бадакай, Доңгак Дорму, Салчак Седен-Дамбаа олар чаш хураганнарны бүрүн амаап алган.

С. КАРА-САЛ.

• • •

«Өвек» совхозтуң Тарлаг саазырында хойнуу Виктор Бай-Нараевич Өнермин кадарып турар хойларын хүр ыыш амырып турар. Ол төрээн 395 хойларындан 415 хураганны камгалап аяган. Кадарчының аалында төрээн хойларга болгаш хураганнарга бээр сиген, хөлуман чем четчир.

М. МААЖЫК.

САЛГАЛДЫГ ӨГ-БҮЛЕ

Балдан Балдарович Кыргыс Тыва Арат Республиканың үеинде-ле хөөчүн хойнуу болуп, Ада-чурттуң Улуг дайынынын чылдарында фронтуга хой малды дузалаан кадарчы. «Улут-Хаа» совхоз тургустунгандан бээр 1961 чылга чедир хой кадарган.

Оон улуг оглу Чалбаа адазының хөлүнга өзүп, кадарчының чымчыгыг ажыл-ижин көрүп, кыдчып өскен. Совет Армиязының хүрээленнинге албан иртпирген соонда адазының кодан хөөн хүлээп алган. Чалбаа Балданович ам он беш чыл хой кадарып келген. Ол бо чылын Сарыг-Ыйгылда чаа кажаада кыштаглап турар.

— Чаа кажаа магалыг-да бе?—деп, оон айтырдым.

— Көөрге хевири чараш кажаа, ынчалза-даа кылган шынары багай-дыр. Оон хой черлерин күзеген көжүп келгеш, боттарывыс кылып алган бис. Соой бээрге бүгү бүдүмнарындап сыылаар чүве, ону малгаштап, дооразын хөөп алганывыс бо. Олурар бажыывыстың печказын база-да соой бергенде кылып берди. Хой төрүй бергенде чай бар эвес дээш, улуг күш үндүрүп, сүржүп турган, белеткээнивис бо ийин — диди.

Хөөчүн кадарчы бо чылгы кышка эки белеткенген. Оларны ыяк планнаан. 10 тонна сигенин, 8 тонна өлекти, 5 тонна саванны бодунуң күжү-биле белеткеп алган. Хөлүмак чемнерни, дусту кыштаңга экелип алган.

Аңгы үеде малчыннын олурында төрүүр 358 хой бар, оон 235 хой төрээн, оларның чыш толу менди. Өг-бүленнин херээжен ээзи Хорлуу Парсоловна Ховалыг мынча дээн:

— Хой хураганнай бээрге, ынай-бээр баар хамаан чок, аъш-чем безин белеткеп күш четпес апаар-дыр. Автолавка база орта келбес, келгенде чүгүдә бараан эвээш болур. Хойжу кижинин ажылдаарынга тавармычалыг хой кежи чолдак тоннарны, бродни идиктерни чүге саттайн турарыл?

Кадарчының сакманчылары Валентина Ооржак, Анна Хууракпан , дутлар пенсионер Ховалыг Долбаа-Сурунмуң башталгазы-биле чаш хураганнарны дугаарлаары, чемгерери, турар черин аштап-арыглаары... Ажыл-ла хөй, а аныяк кыстар хөөчүн эштериниң дугаазы-биле ол бүгүнү чүткүлдүг ажып ертип турар.

Хорлуу Шар-ооловнаның дугайында чылыг сөстерни хөйнү диннадым. Ол ам уруу Розабике кады сакманчылап турар. Ажы-төлүнге авазының салдары улуг: оглу Виталий ада-иезинин ийиги кадарчызы. Оолдары Олег, Саша Шагаан-Арыг ортумак школазының тоску, онгу класстарында эки өөренип турар.

Бөдүүн ишчи — Улуг-Хемге «Улуг-Хаа» совхозтуң хойжуу Чалбаа Балданович Кыргыс онгу беш чылдың баштайгы чылының улут шылгалазы — хой ооллашкынын ынчаар эрттирип турар.

М. ТАНОВ.

Эрээнде «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжулу Татьяна Дугеровна Баянова—хоочун кадарчы. Улуг хойжу—коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

Хой ажылынга ажылдап келген чылдарында колхозчуларның хүндүткелин чедип ап, хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг бараан-биле шаннадың келген.

Амгы үеде Татьяна Дутеровнаның коданында төрүүр 328 хой менди кыштаглап турар. Кадарчының хойлары бүрүн ооллапкан. Ол төрүүр чүе хойга онаштыр 103 хураганны камгалап алган.

Татьяна Дутеровнаның уруу — Тамара онгу классты доосказ, ам аваазының кодазында сакманчылап турар. Аныяк комсомолчу кыс 80 хураганны эки өстүрүп алган.

ЧУРУКТАРДА: Т. Баянова болгаш оон уруу Тамара.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

ТАРЛАШКЫНДА ЧАС

Төөгүлүг Тарлашкын хемниң солагай эриин каастаан Бай-Дагны долгандыр «Чаа орук» колхозтуң хоолулуг отсигеннинг одар-белчиири чаттылган. Чай бөөрга—Күжүрүң болгаш Боом-Адаанның чайлагларын мал-сүрүг шыва алыр, а кыш дүжерге — Бай-Дагниң Хайыракан талаларында ыжык кыштагларга хойжуларның аалдары кээп хонуптар.

Бай-Дагда ам частың демдектери көстүп келген: орукгарда хар эрип, бусталып чыдар, аалдар коданнары кайрган—ыракган-на ыле. Бай-Дагда кыштагларда ам «Чаа орук» колхозтуң № 4 хойжу бригадазының малчыннары кыштап турар. Аалдарда малдың массалыг ооллашкыны чорун турар. Кижи бүрүзүнүң кичээнгейи ол чүгүлә кампаниже утланган.

Бис бир дугаарында Чинго-Датта бардывыс. Колхозтуң хоочун малчыннарының бирээзи Василий Хайбыевич Даландайның аалы инда кыштап турар болду. Аалда хойжу бригадазың бригадири Баймроол Сегильбаа, зоотехниң Сергей Дүвүр олар чедип келгеп. чаш хураганнарны дугаарлаан, малдың байдалын шинчилеп корген тур. Бригадирниң арын-шырайындын-на ажыл-херээниң эки чорун турары ыле болду.

— Мал-сүрүг кандыг туруп тур? Бүг-күш-даа тайбың ийишпи?

— Кыш-даа эки болган. Хар чүге, соок чок. Ынчангаш малдың байдалы дыка эки. Күскү хевээр деп чугаалаар болза хөөредиг болбас. Бис эмир чылы кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткенип, четчир санныг чемнерни белеткеп, сөөртүп алган улус бис. Бригаданың хою он беш коланда кыштап турар. Инда нинтизи-биле 2425 баш төрүүр хой бар. Ам бо үүнүрде байдал ёзугаар азырга. 1526 хой ооллаан болган үүкен хой вийстээн. Чаш тол чаңгыс-даа хорамча чок алдынган.

Василий Хайбыевичиниң азымның иштин Сегилчей үгбай база-ла бистин чугаавыскы хамыкпы, олча-омаанның дугаайын танылтырып берди:

— Мындыг чаагай кыш болурун кым билген боор. Тодуг-доганы чыл ашкан малдың чаш толу безин боткур, шыырак болур-дур. Хураганнарывыстың чараашы, экизин көрүүер—деп, ол чугаалаваш, мал кажаазында чаш толду соңуургаарывче чалады. Малчыннарның ог-бүленинiң аксеткилдинн, малдың кыймаан шагдан тура биляр болган кажааларның арыг-силиниге, чаш хураганнарның эки өөрүнге бүгү-ле таарымчалыг түүдериниң кылдыңганынга чигзинмейн турдум. Ол бүзүрелим балыткаттынды. «Даландайлар-даа чаа беш чылды эки эгелээн дир. Эрхейлерин» деп бодап турдум.

Зоотехник чүгүрүп баргаш, аданда дугаарлап каан хураганнарын тудуп экелди. Шупту ону эргеледип, дүгүнүн силиин, хырымнын тодуун магаан, чаптан тур бис.

— Хураганның деңгели даштындан өөрге-ле ыле. Деңгели арай таарны болза дүгү безин шаараш болур чүве—деп, Сергей Дүвүр таныбырлады.

Оон дараазында ажыг аътанылтывыс. Оруккa Баймроол Чорбаевна-биле чугаалажып чор бис.

— СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын өөренип, оон төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле ажыл чогум канай хире чорун тур?

— Бригаданың ог-бүрүзүнде партиялың XXV съездиниң материалдарын парлаан «Шын» солуң бар. А ам бүгүн-даарта өреге бүрүзүнүң чагыын ёзугаар эш Л. И. Брежневтиң болгаш эш Н. А. Косыгинниң үлетпелерин парлаан номнарын чедирер бис. Съезд материалдарын өөренип эгелээн. Оны тускай хүнүү тодаратказ, кайы бир малчыннын алдынга чыглыр кылдыр дугуржуп, чарлап алыр улус бис. Биске партия организациязының секретары эш Куулар, колхоз баштаар черинин даргазы эш Хеймероол олар кээп, съезд дугаайында үлетпелерни кылган. Анаа малчыннар съездиниң материалдарын чогум кайчаар билип алганын бодунун чугаазы-биле чугаалаан. Кижи бүрүзү ол төөгүлүг съездиниң шиитпирлерин бодунун ажыл-чорудулгазынга кол удуртулга кылдыр хүлээп алган болгаш амыдыралга боттандырын киришкен. Баштай-ла бригадаңын инин кожигүннериниң хуралынга XXV съездиниң түүлелин чугаалапкан бис. Анаа бригада социалистиг хүлээлгезин эде көргеп.

Бо чылын чүс хойга онаштыр пиитиин-биле 35 хураган алыр дугайында хүлээлгевисти чүс хураган алыр кылдыр эде көргеп бис. Ыргайтыла кыштап турар Анай Севилбаа бо чылын чүс хойдан чүс үш хураган алыр хүлээлгезин эде көрүп. чүс бештн алырын аазаан. Мындыг чижектерни хөйү-биле чугаалап болуп. Съездиниң шиитпирлеринге чоокчуң кайы хире сорук киргенин, чепсүүп хүлээп алганын ава бүрүзүнүң амыдырапы, ажыл-ижи хереглеп турар. Аалдарга бавгы бүгү-ле чүве бир янзы апырыг, ажыл-ш соруктуг, кижилерниң холдары үзам тутуугур ышкаш сагындырар.

— Съездиниң материалдарын өөренирин ам-даа улампылдар бис. Кол-ла чүве—малчыннарның сагаазын солуун ажыл-ижи-биле дүгжүп турары олдлеп. Байыр-оол Чорбаевич чугаалай-дыр.

Удатпаанда хоочун малчын, ажыкү кадарчызы Комбу Бикистин аалынга келдивис. Ол мурнунда кыштаандан арай кудуу чаа кыштагда, малының байдазы база-ла хүр-чаагай кыштап турар болду! Ошкү кажаазының экизи хөлчок, коданының арыы копчуг, ынженин хоорташ, таптыы аажок чыын чыскаагай...

— Мал-даа экн. Өшкүдериивис удавас аңайлап эгелээр. Бүгү чаш толду бүрүмү-биле адырыпга бүүрел орар мынды бис — деп, Комбу Лакпаевич чугаалады.

— Малчын эрткен чылын бир ангор өшкүден-не 650 грамм чөчкүү ап, мурнакчыларның одуругпга киргеп — деп, бригадир немчи кагды.

— Мээң коданымда 320 хой ооллаан, оон 237 хураганны алдывыс. Хүлээлге күүсеттинер дээринге бүдүүлээр мен. Мал чемнерн четчир. кажаа чылыг, аңгылаан турар кижилер бүүрелиг—деп. Аңай чугаалап орду..

А. ЧАРАШ-ООЛ.

Специалистиң сүмези

ПРОФИЛАКТИКТИГ АЖЫЛДАР

1975—1976 чылдарның мал кыштагладыышкынны берге болуп турза-даа ажыл-агыйларның, күрүпенин ветеринарин албан черлериниң аскылдаңчылары фермаларның ишчилери-биле кады малды мекчи-кып ажырар, чаш малды бүрүн камгалап алыр, мал варымын болдурбаанның баш удур хемчегларин ажыр талазы-биле аазап ажылдарны чоруткан.

Март 30-да медээ бүүгаар алырга, республиканың малчыннары 246 муң аңай, хураганны, аан эрткен чылдың ол-ла үезинде турганындан 37 баш хойнуу камгалап алган.

Фермаларда болгаш одарларда он хире хой чаш мал чыыглаан, а мал чемнинг курлаарлары төвер чыгай бергеп үеле малды ажаап, чемгерериниче, чаш малды өстүрериниң технологтуг негелделарин күүсединче, фермаларга воогиленээлыг чогуур байдалды тургузарынче, варыг малдарны эмнеп, эмгитиринче оңза кичээнгейин үгландырар үжүрлүг.

Чаш малдың варымр чорууның кол чыыглаанын болза, төрээн малды негелдеге салыр чемгербейн турарында деп чүвеин совет практика көргүзүп турар. Ынчангаш чаш мал варымның профилактиказынга чүгле ветеринарин специалистериниң эвес, харын фермаларның, бригадаларның, ажыл-агыйлар удуртукчуларының талазынган бригадаларның ажыл-амыралының пиитинче хамылап кирбес, оларга берген даалгаларның күүседелин четче хыпаас, кадарчыларның эгелээшкинсанаалдарын безин деткивейн бар тавармылгалар бар харын. Хойжу бригадалар будүрүлгенин база бир адыры болганда оларны механизастаары, бот-орулга-чарылгаже шилчидерн база комплекстиг хогжудери хүнүнү айтырыы апарган.

Бригадаларга хойнуң саның 1800—2400-тен көвүдетпейн, бир бригадага төрүүр, оскезинге төрүвесс, азы семиртир хойлар кылдыр даглыг быжыглаары черле чөптүг. Чижээ, күрүпеге дужаары-биле семиртир коданнар хүлээп алган бригада ол малдарның семис, немелде денилиг болуруп, оларны күрүпеге дужаары-биле сүрерин харылаар үжүрлүг. «Тес-Хем», «О. Шынаа» совхозтарга чамдыкта күрүпеге дужаар мал сүрер кижилер безин тывылабастай боор. ол харысалгалыг ажылдарны дүш болган кижилерге дагыр тавармылгалар эвээш эвес турганындан чидириг-когарал-даа үнүп турган болгай.

Чамдык ажыл-агыйларда орттумаа-биле 4500—5000 хойлардыг, турумчүп, быжыга берген бригадалар эвээш эвес. Оларга эргежок чугула одар-белчиирин, сиген шөлдерин, кажай-турлагларны, хой кыргып, чуур, эмнээр черлерни быжыглаан. Оларда бригадир, зоотехник, ветеринар эмчизери, почталион безин бар. Ындыг бригадаларның ажылына, күжүмге ажыл-агыйлар бүүрен көргеи. Мал чеми белетшээрине, одек-көрженд коштарарда, септелге чорударда, техниканы ажыглаарда оларга тавармычалыг боор турар. Ындыг бригадаларны үүрмектээр дугайында чугаанын ажыында чок.

10—15 муң аныяк хойларны болгаш иттерни үлетпүр технологиялыг ёзугаар ажаап, семиртириңге тавармыткан механизастаан комплекстериниң—фермаларының төлевилелин өшкү болгаш хой ажылының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдуу ажылдап кылып турар болгай. Ставрополь крайның ажыл-агыйлары эки уксаалыг хойларны моомнеп, топчүткен. механизастаан 40 комплекс-фермаларда өстүрүп турар.

Даглыг районнарда хойларны одарга кадарар система ам-даа элээп үр үеле хевээр артып квар-даа болза олар кедизинде барып, хой ажылының улуг комплекстеринче чоорту шилчимир албан апаар. Ындыг болганда ол комплекстеринiң таваан амдыгаштан эгелеп, төнүткен хойлуг бригадалар баазазындан чоорту тудуп эгелеп турза, инда частырыг болбас боор деп бодап турар мен. Мындыг тавармылгада чамдык хойлуг бригадаларның боттарының мүнү-биле кылып ап болур ажылдарны колхоз, совхозтар удуртулгазының талазынган кылып, боттандырар ажылдар эвээжээр, өскээр чардыктынар чорук кызыырлыры чугаажок.

Сорулга будүрүлгенин ажыктыын бедидеривче, артык чарыгдалдарны кызыраривче, орулгаларны новүдедиривче угланган болганда бүдүрүге чорудулгазының аар бүрүзүнге шын планнаашкынны болгаш шыдагы контрольлу тургузары болур.

Ортумак школа доосканнарны хой ажылынче хаара тудар айтырыгны сонгаарлаптас болза чогуур. Назы-харын, күн-аныял стажы улгадып, пенсиняже үеринге белетеенин турар малчынnар хойлуг бригадаларда хей. Бо талазыбиле ажылды комсомол организациялары шуут холга алыр үе келген.

Б. ДОЮНДУП.

Малдың ветеринардыг ажылдан кылымшкынын болгаш диагностиктиг шинчилелдерни чорударының харысалгалыг үезин—час дүшкен. Февраль айдан эгелеп, республиканың бүгү районнарында бар малдың кеш адазының шавшак курттарын эмнээр ажылдарны чорудуп турар. Бо аарыгның тыйты бээр чыыглаганы шавшак курттарга удур хемчегларнин шыпарынче кичээнгейин коштадыр, районнарның ветеринария албанының талазынган контрольлу албайн турарында Оон ынай чайлагларга турган мыйыстыг бода малды күзүн чедир ажылдан кылбайн турары. Ол шыкаш ажыл-агыйларның чаш малының чамдык келиир, хамаатыларның хүүда йалын чогуур ажылдан кылыышкынга киирбейн турары.

Шавшак курттарынга удур демисел чорударынга гиподермин-хлорофос деп эмни ажыглаар. Эриидиргеп 20—25 грамм эмни кеш адаанче сыырыр. Бо хемчегни күскү үеде бүгү малга чорударга чазын олерга шавшак курттары шуут турбас. Бии-Хем, Танды, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары бо ажылды эки организастап турар, а Өвүр, Тес-Хем, Бай-Тайга районнарда малда шавшак курттары эндерин. Ынчангаш бо районнарның специалистери часкы-чайгы үеде бүгү мыйыстыг бода малды хлорофостун 3 хуулут эриидиргишкини-биле, а күскү үеде гипродемин-хлорофос-биле ажылдап кылыр тускээлелиг.

Апрель-май айларда бүгү мал сарыы халдаашкынынга таваржыр. Анаа удур чедишкинниг демисежиринiң аргаларын дээре доза бар. Кол-ла чүве Сооветсанаб» каттыжышкынында гексахлоран. хлорофос, кремолин болгаш оске-даа эмнерни төгүүр үеинде ап, хемчегларин алырга. Бо үеде колхоз, совхозтарга сургыларга удур хемчегler чорудар тускай бригадаларны тургузары чугула болгу дег. Сургылар семис малды арган кыдыыр чап, дүктү эвээледи, хой хевирнин аарыгларын иентерелин турар болгапда, олар-биле демисел чорудар отряд, бригадаларны тургузары черле ажыктыг.

Малдың кодур аарыы социал-даа, экономика-даа талазы-биле хоралыг болганда аңаа удур эң шынгыы хемчегларин азыры соңгаарладып болбас сорулга. «Сооветсанаб» каттыжышкынында креолин, гексахлоран чижектиг эмнерни ажыл-агыйлар амдан эгелеп садыл алыры чугула. 1976 чылда республикада хой чүүр минерал—үстүг тускай 18 тонна эмни эккелген. Ону 1974 чылда-ла чамдык черлерге шенеп көргеп, оон кодурга удур дээштин эки болган. Ук эмни хой чүүрда креолин-гексахлоран эзиидиринден 10 катап эвээшти чарыгдаар, дээштиг шыпарлыг.

Кодур аарыы неитеретпес талазде, чоннуң хуудә малын, ферма, бригадаларда бүгү диниг эмытаннарны (моортай, ыт болгаш оон-даа оске) чаңгысты-даа арттырбайн чүүрү чугула. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, ветеринарин специалистери мал чүүр черлерин сентээр, чедир тудар ажылдарны амдан эгелеп чорудар үжүрлүг. Малчыннар чазалдан кожери билек кыштагларның чүгле кажааларын эвес, харын бүгү девискээрин дезинфекциялап, чүүр херек.

Аңгы үеде мал ажылынга хереглээр витаминнерни, биопрепараттарны, антибиотиктерни, эмнерни болгаш оскеда чепсек-херекселдерни эртеп чылгылыдан хойнуу берип турар болганда оларны чон ажыглаары специалистерниң сорулгазы. А. РАЗУМОВ.

Кодээ ажыл-агый министерствозунуң кол ветеринарин эмчиэп.

БЕДИК ШАҢНАЛ-БИЛЕ!

(Эгеан 1-ги арында).

Николай Пантелеймонович **Станкощев** — Кызыл хоорайда № 1 орук-тудут эргелевиниң автомобиль кранының машинизи.

Вальдемар Петрович **Суров** — СЭКП Тыва обкомунуң кылдыс эргелекчизи.

Василий Божурович **Туметей** — Кызыл районнуң «Сукпак» совхозунда профэвилелдиң ажылчын комитединиң даргазы.

Кандан-оол Аракчаа **Хомушку** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бурильщиги.

Биченей Монгушевна **Чикчит** — Барыын-Хемчик районнуң санэпвдстанциязының кол эмчизи.

Владимир Чактар-оолович **Шарый-оол** — Чаа-Суур сес чыл школазының башкызы, Өвүр район.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР» ОРДЕНИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Петр Ондарович **Байыр-оол** — «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының кеттыжышкынының слесарь-моторизи.

Очур Балданович **Далаан** — Кызыл хоорайның № 335 орук участогунуң бульдозер машинизи.

Акмаа Саржамоевна **Дамчай** — Эрзин районнуң «Чаа орук колхозунуң хойжузу.

Сергей Федотович **Доможаков** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың электрослесары.

Августа Ивановна **Ельшова** — «Тыва тудут» трестиң № 48 тудут эргелелиниң малярлар бригадири.

Анполлинария Васильевна **Камалиева** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың аккумуляторщиги, дагдыныкчы.

Болат-оол Копгаракович **Конгарак** — Шагаан-Арыгның харылзаа белдирипиң электромонтеру.

Николай Константинович **Константинов** — Кызылдың пассажир автотранспорт будурулгелиниң слесары.

Тадар Арбытаевич **Куулар** — Таңды районнуң «Коммунизмниң хереле» колхозунуң савычызы.

Иван Александрович **Мицкоп** — «Тыва кадзо тудүг» трестиң Туранда ыяш пунктузунуң рама кылыкчыларының бригадири.

Анатолий Михайлович **Мозоля** — Тываның геология-чыгылчел экспедициязының өрүмекчизи.

Кан-оол Дина-Караевич **Моңгуш** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың автомобиль чолаачызы.

Кок-оол Санчат-оолович **Моңгуш** — «Тыва суг тудүг» трестиң Кызыл-Мажалыкта № 1 кежүн чоруур механизастаттынган колонназының скрепер машинизи.

Петр Яковлевич **Мусихин** — Өвүр районнуң «Тээлелге» колхозунуң трактористи.

Аркадий Николаевич **Николаев** — «Тыва кобальт» комбинаттың өрүмекчизи.

Бопук-Кара Аваалаевна **Ооржак** — Чадаанада чонуң амыдырал хандырылга комбиназының дазраныкчызы.

Кызыл-оол Бавуевич **Ооржак** — Кызыл районнуң «Тээлелге» совхозунуң механизатору.

Николай Михайлович **Пальчевский** — Бии-Хем районнуң хереглекчилер нийтилелиниң автомобиль чолаачызы.

Өктек-оол Шажалович **Сарыглар** — Ак-Довуракпың автотранспорт будурулгелиниң автомобиль чолаачызы.

Зоя Александровна **Седыпей** — Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачыл» совхозунуң савычызы.

Иван Тимофеевич **Слепин** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың электросварщиги, дагдыныкчы.

Нина Петровна **Субботина** — «Тыва кобальт» комбинаттың аппаратчиги.

Сюртай Сундуевна **Увангур** — Тес-Хем районнуң хереглекчилер нийтилелиниң хлеб пекарнязының хлеб бажырыкчызы.

Кара-Кыс Хертековна **Хомушку** — Кызылдың хлеб заводунуң хлеб бажырыкчызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Михаил Евграфович **Абрамов** — СЭКП обкомунуң кылдыс эргелекчизи.

Екатерина Дмитриевна **Агеева** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың мастери дагдыныкчы.

Кылаатку Быраатчыкович **Ак** — Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң пажилы.

Татьяна Сереновлова **Бырыпан** — Бай-Тайга районда № 15 антеканың эргелекчизи.

Барлаппан Ким-оолович **Биликты** — Каа-Хем районда «Бурунгаар» совхозунуң хойжуу.

Николай Сурнокович **Бойду** — СЭКП-ниң Чоон-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

Дина Сатовна **Дамбу** — «Тыва кобальт» комбинаттың аппаратчиги.

Дадар-оол Севенович **Даплын-оол** — СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары.

Зинаида Анисимовна **Дедюхина** — Кан-Хем районнуң Буреп-Бай-Хаакта фельдшер-акушер пунктузунуң эргелекчизи.

Николай Александрович **Желтобрюхов** — «Туран» күрэңнымыр ажыл-агый черинниң ачызы.

Александр Сергеевич **Костенков** — Кызылдың ажылгалтехниктиг харылзаа белдирипиң участок начальныгы.

Татьяна Кыргысовна **Кошкендей** — Улут-Хем районнуң Арыскан сес чыл школазының башкызы.

Евгений Ильич **Крылов** — Улут-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының моторизи.

Максим Санчитович **Күжүгет** — Барыын-Хемчик районнуң хереглекчилер нийтилелиниң автолавка садыгжызы.

Михаил Самбуевич **Куларов** — Тыва электри четкилериниң электромонтеру.

Кыртыс Бөрбак-оолович **Матпа** — Улут-Хем районнуң хереглекчилер нийтилелиниң белетекел конторазының белетекелчизи.

Анна Ильинична **Матюпова** — Кызыл-садыгның № 20 магазинниң улут садыгжызы.

Надежда Ивановна **Медведева** — Каа-Хем районнуң Сарыг-Септе ясли-сад эргелекчизи.

Владимир Комбуевич **Моңгуш** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың электросварщиги.

Николай Допаевич **Мукулай** — ажылчы чоннар депутаттарының Бай-Тайга район Советиниң күүскомунуң иштинги херектер кидаанының начальгитиниң оралакчызы.

Михаил Иванович **Неделин** — «Транссельхозтехниканың» Кызылдың транспорт будурулгелиниң чолаачызы.

Доңгак Домур-оолович **Орус-оол** — «Тыва кодзо тудүг» трестиң № 586 кежүн чоруур механизастаттынган колонназының Кызылдың пятек кылган.

Сояң Калаевич **Орус-оол** — СЭКП Тожу райкомунуң бирги секретары.

Семен Степанович **Романов** — «МБВ-215» теплоходтуң капитан-механиги.

Роза Петровна **Самарина** — Кызылдың педагогика училищелиниң башкызы.

Андрей Максимович **Самойленко** — Кызыл хоорайның авто-сентелге заводунуң Директору.

Александр Николаевич **Саражаков** — Кызыл хоорайның № 335 орук участогунуң экскаватор машинизи.

Александр Харламиевич **Семочкин** — «Красноярскуголь» будурулге каттыжышкынының Каа-Хем разрезиниң чалыдырыкчызы.

Нина Васильевна **Семочкина** — Каа-Хем районнуң хереглекчилер нийтилелиниң улуг товароведи.

Владимир Тимофеевич **Середкин** — Кызылдың сентелге-тудуг участогунуң тазаныкчызы.

Владимир Иванович **Сипаров** — Хову-Аксының автотранспорт будурулгелиниң автомобиль чолаачызы.

Тимофей Терентьевич **Султреков** — Кызыл ЦЖС тудуг эргелелиниң бымачы-бетонщиги.

Светлана Салчаковна **Сурун** — Тывашка күүрне филармониязының ырының болгаш танцының «Сайн» ансамблиниң артизи.

Сенденмаа Аймыевна **Сырат** — Тес-Хем районнуң «Тоодураа» колхозунуң хойжузу.

Аграфена Михайловна **Талалуева** — Кызылдың нефтебазазының оператору.

Сергей Семенович **Танаа** — СЭКП Тыва обкомунуң кылдыс эргелекчизи.

Саян-оол Быгавасович **Тарачи** — «Тыва тудүг» трестиң «Кызыл тудүг» тудут эргелелиниң дашчызы.

Августа Ивановна **Фунтикова** — Бии-Хем районнуң Өөкте медицина пунктузунуң эргелекчизи.

Екатерина Полуэктовна **Шестопалова** — Кызылдың ивво заводунуң солдовщиги.

Моңгуш Кок-оолович **Шыдар-Белек** — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң сарлык кадарчызы.

Николай Григорьевич **Юрин** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың автомобиль чолаачызы, дагдыныкчы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Оорзак Бокпайоолович **Бисче** — СЭКП обкомунуң кылдыс эргелекчизи.

Лидия Петровна **Войткевич** — Кызыл районнуң Элегес-Аксы суурунуң столоваязының буфетчиги.

Евгений Сергеевич **Выпков** — Кызыл хоорайның № 4 орта-мак хоорай профессионал-техниктиг училищезиниң бугагый черинниң автомобиль чолаачызы, Чоон-Хемчик район.

Шаннак Самчакович **Сонай** — Бай-Тайга районнуң «Мурнамчы» колхозунуң хойжузу.

Иргит Сундуевич **Тапгыт** — Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжузу.

Римма Петровна **Филатова** — Тоора-Хем ортумак школазының башкызы, Тожу район.

Чучайнаа Хоюовна **Халбукай** — Тес-Хем районнуң улус судунуң секретары.

Самдан Чопкакович **Хертек** — «Искра» колхозта партком секретары, Чоон-Хемчик район.

Роман Павлович **Храмцов** — күрүнениң Кодзо ажыл-агый дүржүлга станциязының сугатчызы.

Долай-оол Иванович **Чорбаа** — ковурут тудар эргелелдиң ажылчызы, Кызыл хоорай.

(Төнчүлү. Эгеан 1-ги арында).

Эрткен беш чыл экономиктиг болгаш социал политиканың түмүлдерииниң талазы-биле бистиң чүртка социализм тургузуулукунуң төөгүзүнде эң чедиишкинниг болган деп санаттынып турар. Бистер бешки беш чылдың соруглаларын доодур болгаш дыка хөй чүүлдер талазы-биле ажыр-даа күүсеткен бис. Бешки беш чылда пашконал орудганы 28 хуу улгаттырар деп планнаан турган болза, төрек кырында 32 хуу чедир ковудээп. Бодунуң ямнын хемчээлиниң талазы-биле баштайгы ийи беш чылдың нагай алырга-даа, оон хөй болган. Үүрметтен сеспар өртектериниң ниити деңнели деп-дески апарган соонда чоннуң ажыл толевиин болгаш оске-даа акша оргулаары 66 миллиард крон-ашпаа-га, тодаргаларга 20 хуу удаткап-боон турар.

ЧКП-ниң болгаш социалистиг Чехословакиянын-даа чедиишкиннериниң чылдагаанарын болгаш үндезиннерин таймылырлаш. Г. Гусак эң улугуна чүүлдериниң бирээзи ЧССР-де бар болуп турар деп онаалап демделээн.

Чехословакиянын Коммунистиг партиязы амгы үеде — улуг политиктиг күш. 1976 чылдың апрелдиң 1-де партинин хүрээленинде 43.506 эге организацияларда хаара туттунган 1.382.960 кежигүн болган: кежигүннерге кандидаттар сапаттынып турар.

XIV съездиниң соолунде үениң дүргүзүнде бага 1976 чылдың апрелдиң 1-ге чедир 333.952 кандидатты партия кежигүнүнге хүлээп алган. Партия кежигүнүнге хүлээп алган кандидаттарның арасында ажылчыннар 62 хуу болуп турар. Кандидаттарның 90 ажыт чүүзү — 35 хар чедир назылыг аныяк кижилер.

Бистер интернационалчы Сүзүүл эң-сеткил каттыштырылгазы болгаш кады ажыл-дажылга дээш аңы-дүнма партияларга өөрүп четтирип турар бис. Эң илаңгыя бистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязыңга болгаш совет улуска эң ырыг пайырал дээш, бүзүдбас эвилел дээш, бүгү таалыг дузалажыр болгаш бистиң сорулгаларывыс-тың хамыпа-биле билип турары дээш онза өөрүп четтирип турар бис — деп, ЧКП ТК-ниң Чиргиче секретары чугаалаан.

Боттарывыстың чедиишкиннеривистиң үнер дээнүп дугайында, биске күштүг болгаш бүзүрелдү чүү берип турарынын, улам-на пырын болгаш харылсалгалыг сорулгаларны шиитпирээрде биске чүү дузалап турарының дугайында чугаалаарда, СЭКП-ниң тоогулуг XXV съездизиниң чугаалаавын барын ниидээс бис — деп, Г. Гусак уламчылаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң коммунизм дугайында опредигинин теориязын болгаш практиказын амгы үениң байдалдарынга тавыштыр чоргаадыкчы бөө-биле улам сайыраткан. Баштайгы социалистиг күрүнениң улам ыяш үзүп турар күжүн, бызыг турунтуун сээдээ бүгү талазы-биле бүзүрелдиг кылдыр бадыткап коргүскеп. Ол совет нийтилелдиң идея-политиктиг чаңгыс эвиш, Коммунистиг партияны, Төп Комитетти долгандыр оон сыгаллыг бадыткаан. СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежневтиң эң бедик ат-алдарының база катап коргүскеп.

Эш Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXV съездиниге илеткелинде ленинчи реализминиң, оптимизминиң сөзүүн коргүскеп, делегейниң революстуг ынчаңгыншынын болгаш бүгү кижи торелгетенниң салым-чолу дээш принципиалдыг база бедик харылсалгалыг чоруктуң коргускеп. Совет нийтилелдиң гуманизмин болгаш демократтынын, совет кижилериниң чабышпыг патриотизмин болгаш пролетарлыг интернационализмин принципчилеринге оларның ынчаңгыны XXV съезд тодаргайы-биле коргүскеп.

ЧАҢГЫС ЭП БОЛГАШ СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫН

Совет Эвилелиниге болгаш оон улузунга, совет коммунистериниң алдарлыг деминчи партиязынга, оон Төп Комитединге болгаш коммунизм база тайбың дээш быжыг түрүттүг демиселчи. Чехословак Социалистиг Республиканың Маадыры, бистиң чүртүп болгаш бистиң улустуң улуг өөнүү — СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары Леонид Ильич Брежневтиң бодунга аңы-дүнмалышкы ёзулүүн даймчы байырлыыстың бистиң съездиниствиң индириниден чедирип турбис. Г. Гусак партияның социал-экономиктиг сорулгаларын тодаргайлаш, улус ажылагыйын улам ыяш динамиктиг хөгжүдеринге, улустуң амыдырал деңнелин белидеринге бүгү-де үеделин база ССРР-де бар болуп турар деп онаалап демделээн.

Дараазында беш чылда бистиң социалистиг пиитилелистиң материал-техниктиг базазавын улам-на үлүү-биле быжыглаар болгаш оон эң-тем-техниктиг күүзүүн улгаттырар бис деп ол бадыткаан. ЭДЧ-ниң хемчээлдеринге социалистиг экономика интеграциязынга бистиң улус ажылагыйывыстың кирижилелин улам-на үлүү-биле кайбартыр, социалистиг дем каттыштырылгазының оске чурттарыбиле, хамыктың мурнунда Совет Эвилели-биле кады ажылдажылганы хамыладыр бис.

Национал орулганы 27-29 хуу улгаттырарының аргазын берип турар, пиитилел будурулгелиниң бедик динамиказын баш удур корүп турар бис. Оон немедэ өзүлделиниң 90 хуузун пиитилел күш-ажыктың будурукчүүзүн өөттүрериниң күсели-биле хандыргай турар ужуруг. Хуувуң хереглели беш чыл дургузунда 23-25 хуу озер деп, Г. Гусак чугаалаан.

Бистиң күрүнеевистиң экономиктиг күүзүүнүң өзүлдезиби-биле, социалистиг будурулге харылзаалаарының бижиккалы-биле чергелептир, бистиң пиитилелиивистиң социал структуразының база-ла турушту-ун өскерилгелери болгулаап. Ажылчын ангының улургукчу ролю болгаш кооперастаан тараачыннар-биле база интеллигенция-биле оон харылзаазы бижиккаш, пенсиялаарының болгаш пашконалдарының чаңгыс эвиш ханылаан.

Сайыргай социалистиг пиитилелдиң тургузуушкунуң амгы үе-чадазында маркси-ленинчи партияның роль улам-на озуп, бүгү коммунистерниң ажылынга негелдиг бедик ат-алдарының база катап коргүскеп.

Эш Л. И. Брежневтиң ат-алдарының дугайын доктаамал бодап чоруур ужуртуг бис. Коммунистер ажылга, ажылчаңга, амыдыралга үлегер-чижек болур хүзээлгелиг.

Оон-биле чергелештир, 1968—1969 чылдарның соолунде бистиң партивиистиң бодунуң хүрээленидиген үндүрер ужуртуга тавыштыкаш болгулаан. Ам чугаа болза чөвүлел хүрээдиң Түңпел актыының принципчилерин бистиң дививиске улустар аразының харылзаалаарының нормазы болдурарының дугайында болуп турар.

Политиктиг чаңырлыкшыны-вы шерии чаңырлыкшыны-биле бижиглээры эргежок чугула дээн санап турар бис. Бистер эңдере чепсегленишкиннерни соксадыры база чепсекте дужүрери даап туржуп турар бис.

Түңнелинде эш Г. Гусактың чугаалаапы болза:

XIV съездиниң үелиндеп бээр бистиң чедип алган чедиишкиннериве бистиң оруубустуң ынаныыш бүзүрелдиве-биле бадыткап турар. Ол чедиишкиннер болза бистиң партиявыс олуг чок марксизм-ленинчи оорединге, пролетарлыг интернационализмге шынчы дээрлиңиң, ол бодунуң тоогулуг ролюн алдарлыы-биле күүседип турарының, оон ажылчорудулгазының кол утказы — ажылчын ангының, бүгү ажылчыны улустуң аас-кежиктиг амыдыралы дээрзиниң бадыткалы-дыр.

Партияның ажыл-чорудулгазының, бистиң пиитилелиниң улам ыяш хөгжүдериниң программазы бистиң партиявыстың дуржулгазында, болгаш чогаадыкчы, организакчы күжүнге, оон идейлиг чедиишкиниге база пиитики -чаңгыс алырында, эртем болгаш улус ажыл-агыйының чамдык чүүлдә сорулгаларын шиитпирээрингә ырак бурунгаарлар аргазы совет космонавтикага бергей.

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң алдары дээш совет космонавтика чаа-чаа кайгамчыктыг чедиишкиннерин чедип алыр толээде, совет эртемденнер, космонавтылар, делегейге космостуң өскедаа программаларын күүседирингә совет-француз кады ажылдажылга калбаа-биле сургажаан. Космос делгемин шинчилээрингә совет-француз кады ажылдажылга калбарын келген. 1975 чылдың ноябрьда «Космос-782» дээр биоспутникти салып үндүрген. Ол спутникке чоруткан шинчилелдерге Чехословакиянның, Польшаның, Венгрияның, Румыниянның специалистери, а ол ышкаш АКШ-тың, Франциянның эртемденнери киргишкен. Черинин «Арбинабата» дээр баштайгы ендий кылымал спутникти совет чедирикчи ракетанның дузазы-биле 1975 чылдың апрель 19-та ССРЭ-ниң космо-промундан салып үндүрген.

Делегейге баштайгы ужуруккучу-космонавт Юрий Алексеевич Гагарининң мөзүлүрүг ужудушкуну-биле эгелээн башкарылгалыг корабльдерниң болгаш орбита станцияларының дузазы-биле космос делгемин шинчилээрининиң совет программазын амыдырал-да чедиишкиннер бөттүндүрүп турары, космостуң автоматтыг аппараттарын салып үндүрериниң калбак программазын бөттүндүрүп турары белетээнин болгаш бөттүндүрганы — космос делгемиге эртем шинчилелдерни чорударыңга ийэ-бүрү чүүлдерни күжениишкиннерни каттыштырарының үре-түңнелдиниң чыыртыкыланчак үлегер-чижээ болгаш.

Делегейге космостуң өскедаа программаларын күүседи-рингә Совет Эвилелиниң идепкейлиг ажыл-чорудулгазы калбаа-биле сургажаан. Космос делгемин шинчилээрингә совет-француз кады ажылдажылга калбарын келген. 1975 чылдың ноябрьда «Космос-782» дээр биоспутникти салып үндүрген. Ол спутникке чоруткан шинчилелдерге Чехословакиянның, Польшаның, Венгрияның, Румыниянның специалистери, а ол ышкаш АКШ-тың, Франциянның эртемденнери киргишкен. Черинин «Арбинабата» дээр баштайгы ендий кылымал спутникти совет чедирикчи ракетанның дузазы-биле 1975 чылдың апрель 19-та ССРЭ-ниң космо-промундан салып үндүрген.

Делегейге баштайгы ужуруккучу-космонавт Юрий Алексеевич Гагарининң мөзүлүрүг ужудушкуну-биле эгелээн башкарылгалыг корабльдерниң болгаш орбита станцияларының дузазы-биле космос делгемин шинчилээрининиң совет программазын амыдырал-да чедиишкиннер бөттүндүрүп турары, космостуң автоматтыг аппараттарын салып үндүрериниң калбак программазын бөттүндүрүп турары белетээнин болгаш бөттүндүрганы — космос делгемиге эртем шинчилелдерни чорударыңга ийэ-бүрү чүүлдерни күжениишкиннерни каттыштырарының үре-түңнелдиниң чыыртыкыланчак үлегер-чижээ болгаш.

ДЕПШИЛГЕНИҢ БОЛГАШ ТАЙБЫҢНЫҢ НҮҮРҮНДЕ

Москвага Космонавтика хүнүнге тураскааткан хурал

Космонавтика хүнүн бистиң чуртувус байырлалдыг демделээн. Космоска башкарылгалыг ужудушкуларның үеваазын коммунист, Советтер чуртуның алдарлыг оглу — Юрий Гагарин оон беш чыл мурнунда ажыктап. Ада-чурт космонавтиказының хөгжүделиниң чедиишкиннер — совет улустуң чуртузукчу күүзүүнүң байдалында домдогленүүр-дыр деп, ол чугаалаан. Съездиге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде амгы үениң политиктиг болгаш социал хөгжүдезин анализтеп, коммунизмче оруктап бистиң чуртувустуң бурунгаарлаашкыының сорук кирикчи перспективаларын тодаратқан.

Социалистиг тургузут, экономиктиг хөгжүдениң бедик деңнелеги космосту шинчилээрингә идепкелдиг базаларны кызыл-аргыны бистиң ачыт-чөптүвүстүң бурунгаарлаашкыының сорук кирикчи перспективаларын тодаратқан.

Социалистиг тургузут, экономиктиг хөгжүдениң бедик деңнелеги космосту шинчилээрингә идепкелдиг базаларны кызыл-аргыны бистиң үевистиң шылгаранган эртемденнер, конструкторлар, ССРЭ-ниң үжудукчу космонавтылары, будурулгелериниң мурнакчылары, пайысылалдың партия, совет болган хөй-ынчы организацияларының үдуртукчулары, суреглиг будурулгечилер.

СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежневти баштаар СЭКП ТК-ның Политбюро составын хүндүлүг президиумга чыыганнар улус кодургуушкун-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентиси, Социалистиг Күш-ажылдың үш дакпыр Маадыры **А. П. Александров** илеткел кылган.

Амгы байырлалды — Космонавтика хүнүн Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлелиниң болгаш күш-ажылчы улуг кодургуушкунуң байдалында домдогленүүр-дыр деп, ол чугаалаан. Съездиге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде амгы үениң политиктиг болгаш социал хөгжүдезин анализтеп, коммунизмче оруктап бистиң чуртувустуң бурунгаарлаашкыының сорук кирикчи перспективаларын тодаратқан.

Социалистиг тургузут, экономиктиг хөгжүдениң бедик деңнелеги космосту шинчилээрингә идепкелдиг базаларны кызыл-аргыны бистиң ачыт-чөптүвүстүң бурунгаарлаашкыының сорук кирикчи перспективаларын тодаратқан.

Президиумда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин, ССРЭ-ниң министрлери, эртемниң суреглиг ажылакчылары, перииг начальныктер, космонавтылар, пайысылалдың партия, совет болган хөй-ынчы организацияларының үдуртукчулары, суреглиг будурулгечилер.

СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежневти баштаар СЭКП ТК-ның Политбюро составын хүндүлүг президиумга чыыганнар улус кодургуушкун-биле соңгаан.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентиси, Социалистиг Күш-ажылдың үш дакпыр Маадыры **А. П. Александров** илеткел кылган.

Амгы байырлалды — Космонавтика хүнүн Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлелиниң, ажылдың үелиниң улуг хемчээлдеринге идепкелдиг базаларны кызыл-аргыны бистиң ачыт-чөптүвүстүң бурунгаарлаашкыының сорук кирикчи перспективаларын тодаратқан.

Социалистиг тургузут, экономиктиг хөгжүдениң бедик деңнелеги космосту шинчилээрингә идепкелдиг базаларны кызыл-аргыны бистиң ачыт-чөптүвүстүң бурунгаарлаашкыының сорук кирикчи перспективаларын тодаратқан.

Президиумда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин, ССРЭ-ниң министрлери, эртемниң суреглиг ажылакчылары, ракета-космос техниказының тургузуучу, оон айтырыгларын шиитпирлеп турар эртемденнер, конструкторлар, ССРЭ-ниң үжудукчу космонавтылары, будурулгелериниң мурнакчылары, пайысылалдың партия, совет болган хөй-ынчы организацияларының үдуртукчулары, суреглиг будурулгечилер.

СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежневти баштаар СЭКП ТК-ның Политбюро составын хүндүлүг президиумга чыыганнар улус кодургуушкун-биле соңгаан.

Космосче кижиниң баштайгы үжудушкуну Черинин баштайгы кылымал спутнигин салып үндүргениниң соонда чүгле үш чартык чыл эртип чорда болган. Шидыг магалыг маадыр шеңделиин болдупар аргалыг болдурар төлээде, бистиң эртемденнеривистиң, инженерлеривистиң, конструкторларывыстың, техниктеривистиң, ажылдыңнарывыстың аажок улуг тургузукчу, чогаадыкчы ажыл-ижин негеттинген. Ракета-космос системаларының шылгараңгай конструктору академик Сергей Павлович Королев баштаан коллектив «Восток» корабльди эң кыска дээн хуусаала тургускан. Космос делгемниң физиктиг опзагай чүүлдериниң дугайында эң-не баштайгы билиишкинерни алырып киришкен, эртемниң болгаш техниканың ол-дөй нарын айтырыгларын шиитпирээни бистиң үевистиң шылгараңгай эртемденин, космонавтиканың теоретиги академик Сергей Павлович Королев баштаан коллектив «Восток» корабльди эң кыска дээн хуусаала тургускан. Космос делгемниң физиктиг опзагай чүүлдериниң дугайында эң-не баштайгы билиишкинерни алырып киришкен, эртемниң болгаш техниканың ол-дөй нарын айтырыгларын шиитпирээни бистиң үевистиң шылгараңгай эртемденин, космонавтиканың теоретиги академик Сергей Павлович Королев баштаан коллектив «Восток» корабльди эң кыска дээн хуусаала тургускан. Космос делгемниң физиктиг опзагай чүүлдериниң дугайында

Космонавтика хүнүн бистиң чуртувус байырлалдыг демделээн. Космоска башкарылгалыг ужудушкуларның үеваазын коммунист, Советтер чуртуның алдарлыг оглу — Юрий Гагарин оон беш чыл мурнунда ажыктап. Ада-чурт космонавтиказының хөгжүделиниң чедиишкиннер — совет улустуң чуртузукчу күүзүүнүң байдалында домдогленүүр-дыр деп, ол чугаалаан. Съездиге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде амгы үениң политиктиг болгаш социал хөгжүдезин анализтеп, коммунизмче оруктап бистиң чуртувустуң бурунгаарлаашкыының сорук кирикчи перспективаларын тодаратқан.

Социалистиг тургузут, экономиктиг хөгжүдениң бедик деңнелеги космосту шинчилээрингә идепкелдиг базаларны кызыл-аргыны бистиң ачыт-чөптүвүстүң бурунгаарлаашкыының сорук кирикчи перспективаларын тодаратқан.

Президиумда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин, ССРЭ-ниң министрлери, эртемниң суреглиг ажылакчылары, ракета-космос техниказының тургузуучу, оон айтырыгларын шиитпирлеп турар эртемденнер, конструкторлар, ССРЭ-ниң үжудукчу космонавтылары, будурулгелериниң мурнакчылары, пайысылалдың партия, совет болган хөй-ынчы организацияларының үдуртукчулары, суреглиг будурулгечилер.

СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежневти баштаар СЭКП ТК-ның Политбюро составын хүндүлүг президиумга чыыганнар улус кодургуушкун-биле соңгаан.

Космосче кижиниң баштайгы үжудушкуну Черинин баштайгы кылымал спутнигин салып үндүргениниң соонда чүгле үш чартык чыл эртип чорда болган. Шидыг магалыг маадыр шеңделиин болдупар аргалыг болдурар төлээде, бистиң эртемденнеривистиң, инженерлеривистиң, конструкторларывыстың, техниктеривистиң, ажылдыңнарывыстың аажок улуг тургузукчу, чогаадыкчы ажыл-ижин негеттинген. Ракета-космос системаларының шылгараңгай конструктору академик Сергей Павлович Королев баштаан коллектив «Восток» корабльди эң кыска дээн хуусаала тургускан. Космос делгемниң физиктиг опзагай чүүлдериниң дугайында

Орбитаның 1974 чылдың декабрь 20-да салып үндүрген «Салют-4» дээр эртем станциязы-биле ажылдарның комплекстиг программазын чыл ажыг үеде күүседи-рингә, ылаңгыя чаа девириниң «Венера-9», «Венера-10» дээр автоматтыг станцияларын Венераны комплекстиг шинчилээрингә соолгу чылдарда удуг чедиишкиннер чедип алдынганын академик А. П. Александров чугаалаан.

Харылзаанның телефон-телеграф харылзаазынга, Төп телевидениениң болгаш радио дамчыдылгазының программаларын дамчыдарынга ажыглаттынып турар «Молния» дээр спутниктери Чер чоогунуң космос делгемниде доктаамал ажылдып турар. Чуртуп ырак болган чедери берге районнарынче чаа станцияларны 1975 чылда салып үндүргеп.

Бистиң хүнерниивисте космос дээрге делегейге калбак шинчилелдериниң черии апарган. «Интеркосмос» программазының шугуму-биле социалистиг чуртталарның эртемденнериниң болгаш специалистериниң кады ажылдажылгазы ашаа дыка улуг рольдуг. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының төлөлекчилериниң башкайы ужураашкынын болганындан бээр эрткен чылдың ноябрьда оон чыл болган. Космоска кады ажылдажылганың кол угланышкынарын ынчан тодаратқан.

Космостуң «Союз» болган «Аполлон» корабльдериниң кады кылган шеңделде ужудушкунуун чедиишкиннер эң-не баштайгы билиишкиннерни алырып киришкен, эртемниң болгаш техниканың ол-дөй нарын айтырыгларын шиитпирээни бистиң үевистиң шылгараңгай эртемденин, космонавтиканың теоретиги академик Сергей Павлович Королев баштаан коллектив «Восток» корабльди эң кыска дээн хуусаала тургускан. Космос делгемниң физиктиг опзагай чүүлдериниң дугайында

Орбитаның 1974 чылдың декабрь 20-да салып үндүрген «Салют-4» дээр эртем станциязы-биле ажылдарның комплекстиг программазын чыл ажыг үеде күүседи-рингә, ылаңгыя чаа девириниң «Венера-9», «Венера-10» дээр автоматтыг станцияларын Венераны комплекстиг шинчилээрингә соолгу чылдарда удуг чедиишкиннер чедип алдынганын академик А. П. Александров чугаалаан.

Харылзаанның телефон-телеграф харылзаазынга, Төп телевидениениң болгаш радио дамчыдылгазының программаларын дамчыдарынга ажыглаттынып турар «Молния» дээр спутниктери Чер чоогунуң космос делгемниде доктаамал ажылдып турар. Чуртуп ырак болган чедери берге районнарынче чаа станцияларны 1975 чылда салып үндүргеп.

Бистиң хүнерниивисте космос дээрге делегейге калбак шинчилелдериниң черии апарган. «Интеркосмос» программазының шугуму-биле социалистиг чуртталарның эртемденнериниң болгаш специалистериниң кады ажылдажылгазы ашаа дыка улуг рольдуг. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының төлөлекчилериниң башкайы ужураашкынын болганындан бээр эрткен чылдың ноябрьда оон чыл болган. Космоска кады ажылдажылганың кол угланышкынарын ынчан тодаратқан.

Космостуң «Союз» болган «Аполлон» корабльдериниң кады кылган шеңделде ужудушкунуун чедиишкиннер эң-не баштайгы билиишкиннерни алырып киришкен, эртемниң болгаш техниканың ол-дөй нарын айтырыгларын шиитпирээни бистиң үевистиң шылгараңгай эртемденин, космонавтиканың теоретиги академик Сергей Павлович Королев баштаан коллектив «Восток» корабльди эң кыска дээн хуусаала тургускан. Космос делгемниң физиктиг опзагай чүүлдериниң дугайында

Планеталарны шинчилээр-ге космостуң өскедаа программаларын күүседи-рингә Совет Эвилелиниң идепкелдиг ажыл-чорудулгазы калбаа-биле сургажаан. Космос делгемин шинчилээрингә совет-француз кады ажылдажылга калбарын келген. 1975 чылдың ноябрьда «Космос-782» дээр биоспутникти салып үндүргеп. Ол спутникке чоруткан шинчилелдерге Чехословакиянның, Польшаның, Венгрияның, Румыниянның специалистери, а ол ышкаш АКШ-тың, Франциянның эртемденнери киргишкен. Черинин «Арбинабата» дээр баштайгы ендий кылымал спутникти совет чедирикчи ракетанның дузазы-биле 1975 чылдың апрель 19-та ССРЭ-ниң космо-промундан салып үндүргеп.

Делегейге баштайгы ужуруккучу-космонавт Юрий Алексеевич Гагарининң мөзүлүрүг ужудушкуну-биле эгелээн башкарылгалыг корабльдерниң болгаш орбита станцияларының дузазы-биле космос делгемин шинчилээрининиң совет программазын амыдырал-да чедиишкиннер бөттүндүрүп турары, космостуң автоматтыг аппараттарын салып үндүрериниң калбак программазын бөттүндүрүп турары белетээнин болгаш бөттүндүрганы — космос делгемиге эртем шинчилелдерни чорударыңга ийэ-бүрү чүүлдерни күжениишкиннерни каттыштырарының үре-түңнелдиниң чыыртыкыланчак үлегер-чижээ болгаш.

Делегейге космостуң өскедаа программаларын күүседи-рингә Совет Эвилелиниң идепкелдиг ажыл-чорудулгазы калбаа-биле сургажаан. Космос делгемин шинчилээрингә совет-француз кады ажылдажылга калбарын келген. 1975 чылдың ноябрьда «Космос-782» дээр биоспутникти салып үндүргеп. Ол спутникке чоруткан шинчилелдерге Чехословакиянның, Польшаның, Венгрияның, Румыниянның специалистери, а ол ышкаш АКШ-тың, Франциянның эртемденнери киргишкен. Черинин «Арбинабата» дээр баштайгы ендий кылымал спутникти совет чедирикчи ракетанның дузазы-биле 1975 чылдың апрель 19-та ССРЭ-ниң космо-промундан салып үндүргеп.

Делегейге баштайгы ужуруккучу-косм

БИБЛИОТЕКАЛАРНЫҢ КИРЖИЛГЕЗИ УЛУГ

Идеология ажылынын бүгү арга-хевирлерин улам сайзырадырынче партиянын XXV съездизи улуг кичээнгейни салган. Оон иштинде литература болгаш уран чүүлдүг совет кижилериниң мировоззрепиезин хевирлээринге улуг ужур-дузалыг биске биллингир.

Эрткен беш чыл бистин чуртувуска библиотека херээн саныраргайжыдарынга улуг үүле-херектерин беш чылы болган. СЭКП ТК 1974 чылда «Ажылчы чоннарны коммунистиг кижизидилгезинге библиотекаларнын ролюн бедидер болган эртем-техниктиг дешпилге дугайында» доктаалды хүлээп алган. Анаа үндезилээп бистин республиканын район бүрүзүнге база иштпзи-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылган болгаш амыдыралда боттандырып турар. Библиотекаларның хөй-иштп ужур-дузазы. коммунистиг кижизидилгеге оларның киржилгези кескүзүүбиле белээп.

Амгы үеде бистин республиканы 313 массалыг библиотека ажылдап турар. Оларның иштп фондузу 2905,6 муң чедип турар. Эрткен беш чылда номчукчулар санынга 14,9 муң кижи немешкел азы иштпзи-биле 93 муң хире номчукчу санаттынып турар. Тожу, Каа-Хем, Бии-Хем болгаш Эрзин районнарның библиотекалары номчукчулар хаара тудар талазы-биле эки ажылдап турар. Ызангыя көжер библиотека талазы-биле көрүлде-конкурсту организастаавы анаа идиглиг болган.

Тандының библиотекалары библиотека хандырылгазының чаа аргазынче шилчээн. Ынчангаш ында пом бижидер ажыл көскүүү-биле экижээн. Эрткен чылын бо районнуң библиотекалары 157 муң помну номчукчуларга бергеп. Ол оон мурнунда турганынга бодаарга 9,5 муң пом хөй.

Кызылдың библиотекалары будүрүлгелерге болгаш тудуглларга номнар делгелгелерин организастап келген. Оон аңгыда «Специалистиң хүнерниң», «Информациялар хүнерниң», техниктиг литературә делгелгелерпп чорудуп келген. Каа-Хем районнуң Көк-Хаак көжээ библиотеказы номну будүрүлге-биле холбаар дээш шудургу ажылдап турар. Библиотекапың эртелекчизи А. В. Долгановапың эки ажылын овалап демдеглеп болур. Тандыда В. Ф. Романенко, Улуг-Хемдо Т. Н. Никитина, Бай-Тайгада Т. С. Оюн дээш өске-даа эштерниң ажылы база макталдыг.

Республиканың партия организацияларынга боттуг дузалы көргүзер дээш бистин библиотекаларывыс ажылдап турар. Ажылчы чоннарны марксизчи-ленинчи мировоззрепиеге хевирлээр, совет патриотизмге болгаш пролетаржы интернационализмге кижилер талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар. Бо бүгү будүрүлге планнарын ажыр күүседир, социалистиг чарышты чедиишкиниг организастаарынга база салдарлыг боон келген.

Партиянын доктаал, шиитпирлерин пропагандалаар, В. И. Ленин темазынга литературә тарадыр талазы-биле улуг ажылдар арткан беш чылда кылдынган. Бо талазы-биле Ак-Довуракпың хоорай библиотеказының ажылы эки. Тожуның, Кызылдың, Бии-Хемнин библиотекалары маңаа хамаарыштыр улуг ажылы чорудуп турган.

Шериг-патриоттуг кижизидилгеге хамаарыштыр солун ажылды республиканың библиотекалары, ылангыя эрткен чылын чоруткапын демдеглеп болур. «Оттуг чылдар» темага номчукчулар конференцияларын чоруткудаан.

Партиянын XXV съездизин төлептаг утказуруунче утланган хөй ажылдарны бистин библиотекаларывыс калбаа-биле чоруткан. Амыдыралдың совет овур-хевирни, ол шинаар контрольга ап, өй-шаанда хемчег алыры чугула. Черчерде көжээ Советтер бо ажылды холга алыр ужуглуг.

1980 чылга чедир шупту библиотекаларны төпчүткен системаже шилчидерни көрдүлген. Бо ажылды чеднишкинниг чорударынга суурлар аразының ыраа, оруктарның бергеи, библиотека кадрларының үнер-кирер чоруу шаптыктыг боон турар. Ынчангаш бо ажылды чорударынга партия, совет органнарның, ажыл-агый удуртукчуларының дузазы негеттинип турар.

Бо беш чылда республика библиотеказының тудуу, ийи район библиотеказы, ол ышкаш 48 библиотекаларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары пердүгеп.

Бо беш чылдың лозунгу ажылдың шынары болгаш ажыктыг чоруу болгай. Ынчангаш библиотека ажылдакчылары хөй санныг номчукчуларны хаара тудар, чон ортузунга ном пропагандазын калбартыр, көжээ шиитилерни библиотека хандырылгазын экижидер хемчеглерни ап чорудар апаар. Ылангыя Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Өвүр, Барыын-Хемчик районнарның библиотека ажылдакчылары боттарының ажыл-херектерин шүгүмүүлекчи ёзу-биле көргеш, чогуур түңнелди үндүрер ужуглуг.

Партиянын XXV съездизинин материалдарын чон ортузунга пропагандалап, танышгыр, ону амыдыралга боттандырар дээш шудургу ажылдарды бистин республиканың библиотека ажылдакчыларының эң чугула сорулгазы болур.

З. СТРЕЛКОВСКАЯ,

республиканың Пушкин аттыг библиотеказының эртем-методиктиг киллизинин эргелекчизи.

Тамара Ханумнуң 70 харлаанынга

ТАШКЕНТ. Делегейниң улустарының мырыларының болгаш танцыларының күүседичиэи Тамара Ханумнуң уран-мергеи талантызы бистиң чуртта болгаш даштыкыда-даа эки билдингир. Ол Франция, Австрия, Индия, Польша, Чехословакия дээш ышкаш чурттарга оюн көргүзүп чораан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Тамара Ханум Совет Армиязының дайынчыларынга 1000 ажыг концерттерге ойнаан. Анаа капитан хуралдың бергеи турган. Ол Совет Эвилелиниң орденнери болгаш медальдары-биле чаңгыс эвес удаа шаңналткан.

Тамара Ханумнуң бедик мергежилги дээш анаа ССРЭ-пиң улустуг артизи атты тывыскан, ол — ССРЭ-пиң Күрүве шаңналының лауреады.

ЧУРУКТА: Тамара Ханум почта көрүп олуур.

А. Авазов биле Р. Шамустиновтуң фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АСТЫККАН АЙМАК

Улус чоннуң салым-хуузу элдепшейлиг-ле болгулаар чүве.

Бирмага бирмалар муң чыл мурнунда чедип келген. Олар соңгу чүктүң соок шораан дагларындан дүжүп баткаш, хем, шынаа, кадыр-кашпал, арга-арыглар тавараш, изиг болгаш калбак-делгем мурнуу чүкте оргулаашче чоруп органнар.

Чоруп ора, оларның бир чамдыктары чурттаарынга таарымчалыг чер дапеп тывар дээш үстүп чыдып каап турган. Таарымчалыг чер тып алган болза, анаа чурттап артып каап чораан. Бирманың бир белүк аймаа Иравади шынаазының чөөп талазында дагларга чеде бергеп. Ийи даглыг бедиргээштиң аразында чиглежек деп-дескп оргулаашты көрүп каапнар. Ында хемчиглеш агып балып чыткан. Ол хемниң уну-биле чоруп оргаш, эриктерин үзүп болгаш сырый үптеп кудуузуп-пар шыпкан, маажымы ковчуг ак-көк хөлге келгеннер. Хөл кылаң суглуг, чылыг болгаш ханы эвес болган. Ында балык-байлан-даа хөй, а оон даг чок, ынаар-ла чаттылып чоруп барган дескп эриктери чаагай хөрүннүг, анаа рис тарыгырында таарымчалыг боон-тур.

Бирмалар Бирмага кээрини мурнунда даг чурттуг анчылар болгаш дайынчылар боон турган. Олар ынчан даглыг черниң арга-ыяштыг кезээн чемишчидилге кылдыр өртеткеш, оон орнунга рис тарын чип чорааннар. Иравадиниң арга-арыг чок эриктери, изиг, делгем шынаалары черни болбазыраткаш, ажыттаарынче оларны албадапнаан. Каналдар казар, сут моонда-тарры тудуп тургусар, сут курлавырлар оңгар черлер кылыр ужурдут. Астыккан аймак боттарының ёзу-чанчылын эскертир ужурга таварышкан. Оларның соо-биле келген плап аймак бирмаларны чаагай хөрүүнүүт черден хөлче смырыгы чорудупкап.

Ынчангаш харын хөлге чурттаан бирмалар бажын-балгатты бир-ле дугаарында туткан деп чугаа бар. Бирмалар өзүп көвүдеп-ле орган. Ынчангаш хөл кылымнык рис тарын чивир шөлдери-даа, балык-байлан-даа чедиишпестеп эгелээн. Барык-ла оон чылдагаанындан ол аймак чоорту чиде бергеп. Хөлдүң чурттакчыларын инта деп адай бергеп. Олар боттары база-ла тускайлан чон бис ижи бергеп. Дагларга болгаш хөлдүң эриктеринге шаппарның болгаш өске-даа аймактарның суурлары көвүдээп. Кандыг хеп кедерин болгаш өске-даа чанчылларны инталар олардан өөренип ап турган. Ынчалза-даа инталар бирма дылга чугаалажып, ону казаларын чиитпиргиниг дорт халдаашкынны чоруткаш, удурланыкчызын 38 дугаар көште дүжүп бээринче албадаан. Хиррург К. Орус-оол инфекция эргелелиниң улуг инженери С. Наксылды харып-даа удар чыгы байдалдыг оргаш, оюнның төөчүүнде частырыглыг көштер кылгаш, уттургаш, а Л. Канчыыр В. Кудиновту уткап. К. Сая биле В. Бузыкаевтиң салыы ойнаттынмаан.

Бо эртип турар маргылдаа моон мурнунда чылдарының-га бодаарга аазап организас чок эгелээн. Чалаттырган чамдык ойнакчылар маргылдаага кирипшээн. Хову-Аксыдан чаңгыс-даа шыдыраачы келбээн. Хереэжеп шыдыраачыларның ужуражыышкыны чогуур үезинде эгелевээн. Анаа чогум кымнар ойнаары безин билдинмес. Бо талазы-биле ук маргылдааның эрттирериниг кол харысалгалыг книжи — республиканың «Спартак» эки тура спорт шиитилелиниң инструктору Б. Абрамов, Тыва АССР-ниң шыдыраа федерациязы (даргазы И. Онуфриев) оларның четпес ажылын, шүшпеп чоруун маңаа демдеглевес арга чок.

Д. САЛЧАК.

ВЕНГР КИНОНУҢ НЕДЕЛЯЗЫ

Наймыладың «Удурлаш» кинотеатрында «Кызыл рекьием» деп киноны башгайгы көргүзүлгези-биле венгр фильмнериниң неделязы Совет Эвилелиниде эгелээн. Ол чаңчыл болган неделя бо чылын Венгрияны фашизимден хостаанының 31 чыл оюнга тураскаадтынган.

Неделяның программазында Венгрияның бо хүнерги амыдыралын көргүскен, оон тоогузунге хамаарышкан чедиишкиниг фильм кирип турар.

Улусчу Венгрияның фильмнери-биле, акы-дүңмалышкы ол социалистиг чурттан келген киноделегация-биле чүгле москвачылар эвес, а Минскиниң болгаш Вильнюстуң көрүкчүлери ужуражыр, таныжаа.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 14-ТЕ

МОСКВАДАН

9.50—«Урутлар садының бир хүнү». Өңнүт.
10.05—«Кыйгыта харымлаар, горшестер!» Өңнүт.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медзолер.
11.10—Урутларга фильм «Золушка». Уран-чечен фильм.
12.30—Бот-тывыгыр уран чүүл концерти. Өңнүт.
13.00—Спортчу программа: Хоккейге делегей чемпионады. 1. ЧССР биле Финляндияның шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. 2. ССРЭ биле Швецияның шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү үелери. Полышалап өңнүт дамчыдылга.
15.00—«Эртем — богүне».
15.30—«Доктор Ивестиң чажыды». Уран-чечен өңнүт фильм.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Тываның телевидение болгаш радиоламчыдылга комитединиң симфония оркестриниң концерти.

МОСКВАДАН

18.00—Спортчу программа: Хоккейге делегей чемпионады. 1. ЧССР биле Финляндияның шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. 2 ССРЭ биле Швецияның шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү үелери. Полышалап өңнүт дамчыдылга.
20.00—Медзолер.
20.15—«Доктор Ивестиң чажыды». Уран-чечен өңнүт фильм.

КЫЗЫЛДАН

21.35—Телемедээлер (тыва дылга).
21.50—Телемедээлер.
22.00—Чарлаллар.

МОСКВАДАН

22.05—«Поэзия». А. Фет.
22.30—22.40—Чапсар.
22.40—Концерт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга бөгүн республикага шокар буруттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 8—13, өске арткаларыпта 0—5 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 8—10 градус чылыг.

Редакторнуң орлакчызы М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эзи ховуда, шыргай аргаларда» (2 серияклыг) 9.25, 12.20, 15.15, 18.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Пар хереглеттинип турар» 9.00, 17.10, «02 чугаалап тур» — киноклуб 10.30, 15.05, «Кыска шөлээ» 12.35, 18.45, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Соруглары шилиирни» (2 серияклыг) 16.30, 19.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Капитан Микула Малый» 15.00, «Ак платье» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың автоинспекция черинин 1954 чылдың февраль 26-да Василий Иванович Ленисовтуң адынга тывысканы мотоциклистиң № 101105 шынзыдыгга бижии читкенинден ону күш чок деп санаар.

САД БИЛЕЗАВОД

Специализастаан сад ажылагыйлары боттарының үлетпүр зоналыг, а чимистерни будүрери, надагалаары болгаш сайзырады ажылдап кылыры чаңгыс аай технологтуг процесстиг болур ужуглуг. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерстводунуң специалистери сад ажылының талазы-биле аграрүлетпүр будүрүлгелериниң ажыл-чорудулгазын анализтеп доосшаш, шак ындыг түңнелди кылган.

Специалистер боттарының түңнелин солун сан-медээлер-биле бымыглаан. Чижээлээрге, Краснодар крайның «Садовод» совхозу интенсивтиг хевириниң үлетпүр садын 1500 гектарга тургузарын доозуп турар. Үлетпүр зоназынга — 12 муң тонна ишкир надагалал чери, сайзырады ажылдап кылыр талазы-биле цех база бар. Үлетпүр зоназының будүрүлгелери тода болгаш орулгалыг ажылдап турар. Чыгганының соон дарый дораан-на контейнерлерге салып турар яблоколарның болгаш грушаларның чайгы сорттарының дең незинден хөйүү чыл бүрү аргазы чон. Амдыызында төлевилел күүгүлериниң чартык кезии шиҥгээттинген-даа болза, чимистерни чылда ортумаабиле будүрери 12,6 муң тонна четкен. Чидириг барык болбайн турар: продукцияның кол кезиин чаа хевээрзин сайгарып, артканын — сайзырады ажылдап турар.

Украинада Крым областың «Улустарның кайыралы» колхөз тергиин ажылдап турар. Ажыл-агыйда 2300 гектар ажыг садтар болгаш виноградниктер бар, чимис надагалаар чер, чимистерни болгаш ногаларны сайзырады ажылдап кылыр талазы-биле цех база бар. Үлетпүр зоназының будүрүлгелери тода болгаш орулгалыг ажылдап турар. Чыгганының соон дарый дораан-на контейнерлерге салып турар яблоколарның болгаш грушаларның чайгы сорттарының дең незинден хөйүү чыл бүрү ажыл өлүп турар.

Докторлар Парк Дин биле Сюзан Бейкер озал-ондактап өлген эмге-тинчок кижилериниң чылдагааннарын шинчилеп көргеннер. Балтиморнуң суунга эштип тургаш өлген улуг кижилериниң 47 хуузунуң ханында арага холушкал чораан.

ШКОЛАЛАР АРАЗЫНГА

Районнуң школаларының бот-тывыгыр уран чүүл көрүүдезип болук аайы-биле эрттирген. Фестивальдың түңнелинде Кызыл-Мажалык ортумак школазы биргн черни, ийигизин—Акем-Бардык школазы, үшкү черни — Бардык школазы тус-туста эзлээп, өртектиг белектер болгаш биргн, ийигн, үшкү чергенин дипломнары-биле шаңналткылаан.

Ак-Довурак сее чыл, Бардык ортумак, Эрги-Бардык школалары ишти ырларны эки тургускан. Акробатика көргүзүглерин, партиянын XXV съездизинге тураскаадткан композицияларны көрүкчүлер сонуургаан.

Моон соңгаар көрүлдеш чаңгыс черге эрттирер болза эки деп бодаар мев. Түге дээрге уруглар бот-боттарындан өөренир болгай. Көрүлдеш чаңгыс черге эрттирин бодурувуң аргалары бар. Транспорт харылзаазы таарымча чок боон чадавас, ынчалзадаа бар аргаларны долу ажыглаар болза оң черге ажырбас.

Чамдык таварылгада түпел үндүрерде база таарымча чок чүүлдер тура бергилээр. Эрги номерлерни сайзыраттайн хевээр көргүүп турар школалар бар. Чамдык школаларда солдарның көрүлдеге киржилгези кыпым. Сыгыт аймаа чок. Бичии уруглары игил, бызаанчыга ойнаарынга өөредир болза эки. Оон аңгыда көрүлде номерлериниде улустуң хөгжүм хереселдеринге күүседелер база чок. Мындыг четпестерни моон соңгаарды көрүлдеер үезинде өөренип көөр болза эки.

Б. ООРЖАК

Барыын-Хемчик район.

КӨДЭЭ СУУРНУҢ АРТИСТЕРИ

Нарынның көдээ Культура бажынынга солун хемчеглер черле үзүктелбес. Чоокта чаа Нарын суурнун организациялар аразынга бот-тывыгыр уран чүүлдүн концертин организастап эрттирген. Анаа школа, ясли-сад, эмнелге, көдээ Совет болгаш механизаторлар коллективтери киришкен. Бирги черни аныяк механизаторлар алгаш, бирги чергенин диплому болгаш Хову-Аксы баар путевка-биле шаңналткан.

Б. КЫРГЫС.

Эрзин район.

Спорт

«СПАРТАКТЫҢ» БИРГИ ЧЕРИ ДЭЭШ

Республиканың «Спартак» эки тура спорт шиитилелиниң шыдыраачыларының чемпион ат дээш маргылдаазы эгелээн. Элчегиниг XI чемпионатта ук шиитилелдиң 1966 чылда болган маргылдаазынга тиилекчи болуп тергиндээш, баштайгы чемпион аттыг эдилекчизи апарган хоочун бирги разрядчы П. Беркович, эрткен чылгы он дугаар юбилейлиг маргылдаанның чемпиону, спорт мастериниг кандидат Н. Шишигин, моон мурнунда болгулаан маргылдааларга кандидат баллдарны чедип алгылаан В. Стифоров, Ю. Белов болгаш оскелер-даа ойнап турар.

Бир дугаар салгда агы-биле ойнаан шыдыраачылар шупгузу боттарының улуграавыкчыларын удуп алгылаан, Ак-Довуракпың толээзи В. Стифоров В. Лямин-биле салыпга эге көштерде-ле мерзе тудуп чиир сегит солып алган оргаш, ол соруглазып күүседип, баштайгы чиик тиилелгени чедип алган.

Н. Шишигин оюн үезинде бодунуң ышак бодалары—ак, кара тевелерни шын турушгарга салып, чараш көштерни кылганындан Д. Бурхиновту бүзүредиг уткаш. П. Берковпч Ю. Беловтуң поян талазынче шиитиргиниг дорт халдаашкынны чоруткаш, удурланыкчызын 38 дугаар көште дүжүп баарынче албадаан. Хиррург К. Орус-оол инфекция эргелелиниң улуг инженери С. Наксылды харып-даа удар чыгы байдалдыг оргаш, оюнның төөчүүнде частырыглыг көштер кылгаш, уттургаш, а Л. Канчыыр В. Кудиновту уткап. К. Сая биле В. Бузыкаевтиң салыы ойнаттынмаан.

Бо эртип турар маргылдаа моон мурнунда чылдарының-га бодаарга аазап организас чок эгелээн. Чалаттырган чамдык ойнакчылар маргылдаага кирипшээн. Хову-Аксыдан чаңгыс-даа шыдыраачы келбээн. Хереэжеп шыдыраачыларның ужуражыышкыны чогуур үезинде эгелевээн. Анаа чогум кымнар ойнаары безин билдинмес. Бо талазы-биле ук маргылдааның эрттирериниг кол харысалгалыг книжи — республиканың «Спартак» эки тура спорт шиитилелиниң инструктору Б. Абрамов, Тыва АССР-ниң шыдыраа федерациязы (даргазы И. Онуфриев) оларның четпес ажылын, шүшпеп чоруун маңаа демдеглевес арга чок.

Д. САЛЧАК.

МАГАДААШКЫП. В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозтюду.

Эзиннке ээрем сыык

«Араганы эрттир ижер болзунарза, ээрем далай-даа сыык ышкаш сагыпдырар, ынчангаш аңаа дүжүп олуп-даа боор силер» деп, сутта өлүр чылдагаанналрның дугайында АКШ-ка чоокта чаа парзаттыштаан эртем ажылында бижип турар. Америкада чылдыя-на 6500 хире кижи сутта дүжүп өлүп турар.

Докторлар Парк Дин биле Сюзан Бейкер озал-ондактап өлген эмге-тинчок кижилериниң чылдагаанналрын шинчилеп көргеннер. Балтиморнуң суунга эштип тургаш өлген улуг кижилериниң 47 хуузунуң ханында арага холушкал чораап.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетпүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузут киллистериниң 2-20-00, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1307.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00547.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 90 (10075) | 1976 чылдың апрель 15, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Бистиң улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели быжыгып база чечектелип турзун!

Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерже бурунгаар!

1976 ЧЫЛДЫҢ МАЙ 1-ГЕ СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демисеилге амылчы чоннарның делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1 делгерезин!

2. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

3. Кезээде дириг революшчу интернационалчы өредиг, империализмге удур, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш бүгү чурттарның амылчы чоннарының демиселиниң тугу — марксизм-ленинизм делгерезин!

4. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! СЭКП-ниң XXV съездизиниң төвүлүг шиитпирлерин, онгу беш чылдың өндүр улуг программазын амыдыралга боттандырар дээш демисежиңер!

Коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедимишкиннерже, бурунгаар!

5. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Экономиканы болгаш улустуң чаагай байдалын улам ыңай өстүрер дээш бүдүрүлгениң амыктыын болгаш амылдың шынарын бедидиңер!

1976 чылдың планын чедимишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыштың тугун бедик тудаал!

6. Коммунистер! СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардынга чоруп, массаларның идепкейлиг организачылары болгаш кижизидикчилери болуңар!

7. Чер ырынга баштайгы коммунистиг ниитилелдиң тургузукчузу — маадырлыг совет улус чүс-чүс чылдарда алдаржып турзун!

8. Коммунизм тургузуушкунунга көл күш — Советтер чуртунуң маадырлыг амылчын аңгызы делгерезин!

9. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу — алдарлыг колхозчу тараачыннар делгерезин!

10. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу — совет улусчу интеллигенция делгерезин!

11. Амылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның бузулбас эвилели делгерезин! Совет ниитилелдиң идей-политиктиг чаңгыс эви быжыгып турзун!

12. СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының өндүр улуг чаалап алыышкыны — ССРЭ-ниң улустарының ажыдуңма найыралы делгерезин!

13. Эртемниг коммунизмниң партиязы, амылчын аңгының, бүгү совет улустуң шылгаттынган авангарды — Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның болгаш улустуң бузулбас өндүр улуг чаңгыс эви делгерезин!

14. Ёзулуг улусчу эрге-чагырганың органнары — амылчы чоннар депутаттарының Советтери делгерезин! Социалистиг демократия хөгжүп, быжыгып, күрүневи эргелеп башкарарынга амылчы чоннарның киржилгези калбарып турзун!

15. Совет профэвилеедери! Күш-амылды коммунистиг өзу-биле көөрү дээш социалистиг чарышты болгаш шимчээшкинни бүдүрүлгениң амыктыын болгаш амылдың шынарын бүгү хемчег-биле бедидеринче угландырыңар! Бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга амылчы чоннарны калбаа-биле хандыкшыдыңар!

Коммунизмниң школазы — совет профэвилелдери дээш делгерезин!

16. Оолдар болгаш кыстар! Марксисчи-ленинчи өредигни, эртемниг, техниканың болгаш культураның чедимишкиннерин чүткүлдүг шиңгээдип алыңар! Совет улустуң революшчу, дайынчы болгаш күш-амылчы алдарлыг чаңчылдарын көвүдедиңер! СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин чедимишкинниг күүседир дээш демиселчилериниң мурнуу одуруунга болуңар!

17. Коммунистиг партияның идегелдиг дузалакчызы болгаш дайынчы кур күжү, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды — Ленинчи комсомол делгерезин!

18. Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң чалбыыштыг патриоттары, күш-амылчы болгаш хөй-ниити амыдыралының идепкейлиг киржикчилери — совет херээженнер делгерезин! Коммунизмниң келир үедеги тургузукчулары — уруглярны кижизидеринге боттарының чылыг чүректерин берип турар ие-херээженнерге алдар болгаш хүндү!

19. Совет дайынчылар! Боттарыңарның дайынчы болгаш политиктиг белеткелиңерин иогаг чок сайзырақгайжыдыңар, амгы үениң чепсээн болгаш дайынчы техниказын шиңгээдип алыңар, совет улустуң тайбың ажыл-ижин серемчилелдиг болгаш идегелдиг намгалаңар!

ССРЭ-ниң маадырлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

20. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Төрээн чурттуң күчүзүнүң болгаш улустуң чаагай байдалын чайгылыш чок өстүрериниң үндезини — социалистиг экономиканы улам ыңай көвүрер дээш чүткүлдүг демисежиңер!

21. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Күш-амылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш бүдүрүлгениң амыктыын чайгылыш чок өстүрериниң, бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедирип чедип алыңар!

22. Бүдүрүгениң амыктыын болгаш амылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың планын чедимишкинниг күүседир дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардынга чоруп турар күш-амылчы коллективтерге, бүдүрүлгениң мурнакчыларынга база чаартымчыларынга алдар болгаш хүнүг!

23. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Улус амыл-агыйның планнарын эң эвээш чарыгдалдар-биле долдур болгаш амыр күүседир дээш идепкейлиг демисежиңер! План, технология болгаш күш-амыл сагылга-чурумун бүгү хемчег-биле быжыглакар! Бүдүрүлге курлавырларын, материалдыг, күш-амылчы болгаш саң курлавырларын амыл-агыйның амыглакар!

24. Үлетпүрүүң амылдакчылары! Бистиң Төрээн чуртувустуң индустриалдыг күчүзүн улам ыңай хөгжүдер болгаш быжыглаар талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демисежиңер! Техниктиг депшилгени дүргедедирип, бүдүрүлге күүлерин дүрген шиңгээдирип болгаш эки амыглаарын чедип алыңар!

Чаа техникага болгаш депшилгелиг технологияга делгем орукту берээл!

25. Үлетпүрүүң амылдакчылары! Улустуң хереглелиниң бедик шынарлыг бараанналын бүдүрерин көвүдедир дээш чүткүлдүг демисежиңер! Оларның ассортиментизин чаартыкар, совет кижилериң хереглелдерин улам долу хандырыкар!

26. Тудугнүң амылдакчылары! Капитал тудуг талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган соруягаларын чедимишкинниг күүседири дээш демисежиңер! Чаа объектилерни чогуур үезинде амыглалга киириңер! Дүрген, шынарлыг, камналгалыг кылдыр болгаш аигы үениң техниктиг үндезинингге тудуңар!

27. Транспорттуң болгаш харылзааның амылдакчылары! Транспорттуң, харылзааның чепсектерин хөгжүдүп база сайзырақгайжыдыңар! Улус амыл-агыйын хандырарын бүгү хемчег-биле эки жидиңер, совет кижилериң хереглелдерин улам долу хандырыңар!

28. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! СЭКП-ниң аграр политиказын амыдыралга идепкейлиг боттандырыңар! Көдээ амыл-агыйны чурттуң эконоиказының бедик хөгжүлделиг адыры болдурар дээш демиселге нүмелиишкиннериңерни уягаттырыкар!

29. Көдээ амыл-агыйның амылдакчылары! СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш чүткүлдүг демисежиңер, көдээ амыл-агый бүдүрүлгезиниң амыктыын бедидерин чедип алыңар! Черни, техниканы, чемишчидилгелерни, материалдыг бүгү курлавырларны эң эки амыглаңар! Амыл-агыйлар аразының кооперастаашкыныңың болгаш аграрүлетпүр интеграциязының баазазынга бүдүрүлгени специализастаарынче база концентрастаарынче угланыышкынны идепкейлиг чорудукар!

30. Колхозчулар болгаш совхоздар амылдакчылары! Чер база мал амылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир дээш социалистиг чарышты улам калбартыкар! Часны хову амылдарын үлегерлиг чорударын, 1976 чылда чаагай дүмүттү алырын чедип алыңар!

31. Үлетпүрүүң, тудугнуң болгаш көдээ амыл-агыйның амылдакчылары! Колхозтарның болгаш совхозтарның материал-техниктиг баазазын быжыглаңар! Көдээ амыл-агый бүдүрүлгезин интенсификастаарыныг, ону комплекстиг механизастаарының, электрификастаарының болгаш химизастаарының, черлерни калбаа-биле мелиорастаарының темпилерин дүргедедиңер!

32. Садыгның,-ниитиниң чемненилгезиниң, амыдырал хандырылгазының болгаш коммунал амыл-агыйның амылдакчылары! Ачы-дуза чедирерин идепкейлиг хөгжүдүңер база сайзырангайжыдыкар, амылдың депшилгелиг хевирлерин болгаш методтарын шиңгээдип алыңар! Совет кижилерни хандырарының бедик культуразы дээш демисежиңер!

33. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Ниитиниң өнчүзүн ыдыктыы-биле кадагалаңар база көвүдедиңер! Чиг-этти, оттулар чүүлдү, электроэнергияны, металлды болгаш өске-даа материалдарны камнаарын чедип алыңар!

34. Улус амыл-агыйының амылдакчылары! Экономиктиг билиглерни, амыл-агыйны чорударының болгаш эргелеп башкарарының амгы үедеги арга-методтарын чүткүлдүү-биле шиңгээдип алыкар, күш-амыляды эртемге үндезилеп органиастаарын, мурнакчы дүржулганы, эртемниң болгаш техниканың эң чаа чедимишкиннерин будүрүлгеге калбаа-биле нептередиңер!

35. Инженерлер болгаш техниктер! Чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар! Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган соруягаларын амыдыралга идепкейлиг боттандырыкар! Эртемниң чаа амылдап ылыышкыннарын, чогаадылгаларны болгаш мурнакчы дүржулганы будүрүлгеге эң дүрген шиңгээдирин чедип алыңар!

36. Совет эртемденнер! СЭКП-ниң XXV съездизиниң эртем талазы-биле салган соруягаларын чедимишкинниг күүседири дээш чүткүлдүг демисежиңер! Эртем шинчилелдериниң амыктыын болгаш шынарын бедидиңер, эртемниң будүрүлге-биле харылзаазын быжыглакар, эртем чедимишкиннерин улус амыл-агыйынга эң дүрген шиңгээдирин чедип алыңар!

Коммунизм тургузуушкунунга төлептиг салыышкының киирип турар совет эртеменнерге алдар!

37. Литератураның, уран чүүлдүң болгаш культураның амылдакчылары! Совет уран чүүлдүң партийин база улусчу чоруунуң тугун бедик тудуңар! Боттарыңарның талантыңарны болгаш мергежилиңерни чонга, коммунизмниң хөрээнге бараан болурунга бериңер, бистиң улуг Төрээн чуртувусну төлептиг чогаалдарны тургузуңар!

38. Улус өредилгезиниң амылдакчылары! Өредилгениң шынарын бүгү хемчег-биле бедидиңер, улус амыл-агыйынга кадрлар белеткээрин боябазырақгайжыдыңар! Өзүп олурар салгакчыларны коммунизмниң идеалдарының болгаш аажы-чаң принциптериниң ёзузунга, өредилгени база күш-амылды медерелдиг көөрүнге кижизидиңер!

39. Кадын камгалалының болгаш күш-культураның амылдакчылары! Чоннуң медицина хандырылгазын экижидиңер, күш-культураны совет кижилериң хүн бүрүдеги амыдыралынга идепкейлиг нептередиңер!

40. Революцияның, дайыныың болгаш күш-амылдың хөочүннары! Боттарыңарның билиглериңерни болгаш дуржулганы аныяктарга дамчыдыңар, аныяк салгакчыларны совет улустуң революшчу, дайынчы болгаш күш-амылчы чаңчылдарынга кижизидеринге идепкейлиг киржиңер!

41. Пионерлер болгаш школачылар! Совет Төрээн чуртуңарга изиг ынак болуңар, эки өврениңер, күш-амылчы чаңчылдарны шиңгээдип алыңар! Ленинниң хөрээ дээш, коммунизмниң хөрээ дээш идепкейлиг демиселчилер болурунга белеткениңер!

42. Амылчын аңгының болгаш бүгү амылчы чоннарның дайынчы марксисчи-ленинчи авангарды — коммунистиг болгаш амылчын партияларга, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорун болгаш социализм дээш, империализмге база реакцияга удур быжыг туруштуг демиселчилерге ажыдуңманың бәйыры!

43. Делегейниң амылчын аңгызының шылгаттынган болгаш күчүлүг чепсээ — пролетаржы интернационализм делгерезин!

Бүгү делегейниң коммунистериниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны марксизм-ленинизмниң база пролетаржы интернационализминиң сыныш дивес үндезинингге быжыгып турзун!

44. Социалистиг чурттарның улустарынга ажы-дуңманың байыры! Делегейниң амылчын аңгызының төвүлүг улуг чаалап алыышкыны, антиимпериалистиг демисеилдиң шиитпиряиг күжү, тайбыңның, демократияның болгаш социал депшилгениң чеденгиижи — социализмниң делегей системазы хөгжүп база быжыгып турзун!

45. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны делгерезин!

Социалистиг чурттарның коммунистиг партияларының бузулбас дайынчы эвилели марксизм-ленинизмниң база социалистиг интернационализминиң шылгаттынган принциптериниң үндезинингге быжыгып турзун!

46. Национал чаңгыс эптиң, тайбыңның болгаш социализминиң оруу-биле бүзүрелдиг чоруп олурар маадырлыг вьетнам улуска ажы-дуңманың байыры!

Чуртунда үндезин улусчу-демократтыг чаартылгаларны боттандырып турар эрес-дидим лаос улуска ажы-дуңманың байыры!

Демократтыг Кампучияның тайбың, демократия болгаш социал депшилге дээш демисежип турар патриоттарынга база бүгү ажылчы чоннарынга ажы-дуңманың байыры!

Индий Кыдаттың улустары-биле совет улустуң найыралы делгерезин!

47. Бүгү ажылчы чоннарның эргелери дээш, тайбың, демократия болгаш социализм дээш эрес-маадырлыг демиселчи — капиталистиг чурттарның ажылчын аңгызынга ажыдуңманың байыры!

48. Колониалдыг кинчи-бекти ап октаваш, боттарының чурттарының хамаарышпас чоруун быжыглаар дээш, социал, экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлделиң депшилгелиг оруу дээш демисежип турар улустарга изиг байыр!

49. Национал хамаарышпас чоруун быжыглаар болгаш социал депшиге дээш маадырлыг демисеилди чорудуп турар ангола улуска ажы-дуңманың байыры!

Совет Эвилелиниң болгаш Ангола Улус Республиканың улустарының аразында найыран делгерезин!

50. Империализмге болгаш расизмге удур, хосталга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш демисежип турар колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустарынга изиг байыр!

Делегейниң улустары! Колониализмниң болгаш расизминиң бүгү артыышкыннарын бүрүн узуткаар дээш демисеилди күштелдириңер!

51. Революшчу күштерниң — социализмниң делегей системазының, делегейниң амылчын шимчээшкинининиң, улустарга национал болгаш социал хосталга дээш демиселчилерниң күчүлүг эвилели быжыгып турзун!

52. Улустарның хосталгазы, демократия болгаш социализм дээш кара-бамыңнарда болгаш фашистиг кинданнарда хилиичентеттирген эрес-маадыр демиселчилерге ажы-дуңманың байыры!

Бүгү чурттарның коммунистери болгаш амылчы чоннары! Терроруу болгаш дерзинилээшкиннерни сөксадыр дээш демиселче улам идепкейлиг киржиңер!

Империализмге болгаш реакцияга хоругдаттырганнарга хосталга!

53. Реаксыныг-фашистиг күштерге удур эрес-маадыр демисеилди чорудуп турар Чилиниң амылчын аңгызынга, бүгү амылчы чоннарынга болгаш демократтарынга ажы-дуңманың байыры!

Делегейниң улустары! Чилиниң патриоттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглакар!

Луис Корвалангга хосталга!

Фашистиг хунтага хоругдаттырган бүгү киижилерге хосталга!

54. Делегейниң улустары! Чөөкиу Чөөн чүктүң бүгү күрүнелериниг болгаш улустарынга чөптүг болгаш быжыг тайбыңны тургузар дээш, израиль агрессияның үржуктарын бүрүн узуткаар дээш демисейге күмеиишкиннерни улгаттырыкар!

Совет Эвилелиниң болгаш араб чурттарның улустарының аразында найыран база кады амылдажылга быжыгып, калбарып турзун!

55. Европа чурттарының улустары! Ниити-европа Чөвүлел хуралының Түңнел антыын амыдыралга бүрүн боттандырарын, Европага тайбың кады амылдажылганы бүгү талалыг хөгжүзерин чүткүлдүг чедип алыңар!

56. Бодунуң хамаарышпас чоруун империалистиг семээшкиннерден эрес-дидим намгалап турар Кипрниң улузунга изиг байыр!

Делегейниң улустары! Бүгү-ле даштыкы шериглерни Кипрниң девискээринден үндурериң, оон түсшай догуннаашкының база девискээриниң четче-бүрүн турар чоруун хүндүлээрин негедер!

57. Хостуг болгаш хамаарышпас хөгжүлде, чуртна демократтыг тургузугнуң быжыг үндезиннерин тургузары дээш, социал депшилге дээш, реакцияның күштеринге удур эрес-маадырлыг дейлеедин чоруун хүрээ Политгалаанын амылчын аңгызынга, бүгү амылчы чоннарынга болгаш демократтарынга изиг байыр!

58. Азия чурттарының улустары! Тайбыңны быжыглаары, кады амылдажылга болгаш чаагай көжа-хелбээ харылзаалар дээш, ук диптин күрүнелериниң демниг күмеиишкиннеринге үндезилээш, Азияга айыыл чок чорукту хандырары дээш демисежиңер!

59. Делегейниң улустары! Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын ханылдыры дээш, ону янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразында бот-бодунга ажыктыг кады амылдажылганын тодаргай хевирлери болдурары дээш демисежиңер! Тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң дайзынналары — агрессиялың, реваншизмниң база реакцияның күштериниң чимзеиишкиннерин сейгелаңар!

60. Делегейниң улустары! Күш дегевес чорук улустар аразының харылзааларынга хоойлу болу берген турарын, а ядролуг чепсекти моңгези-биле хоругдаан турарын чедип алыңар! Эндере чепсегленишкиннерни сөксадыры дээш, чепсекти моңгеттинген нурлавыяарын кызырарынче, чепсекти дүжүреринче шилчилге дээш демисежиңер!

61. Тайбыңның болгаш улустарның найыралының, империализмге, реакцияга база дайынга удур демисежип турар бүгү күштерни сырый каттыштырарының политиказы — Совет Эвилелиниң ленинчи даштыны политиказы делгерезин!

Тайбың болгаш делегейниң кады амылдажылгазы дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ыңайгы демисеилдиң талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң амыдыдап ылганы программазы амыдыралга бүрүн боттанып болзун!

62. Бистиң улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели быжыгып база чечектелип турзун!

63. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерже бурунгаар!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди

Ажыглалга кирер объектиден

ШЕНЕЛДЕ

Дужаалдың утказы кыска болгаш билдингир: «Руда оруун ажылдадыр!» А херек кырында ында кылыр ажылдар эмге-тик чок.

Бөлүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң № 1 эолчээниң улуг мастери В. Будин шенелдени чорудуп эгелээриниң мурнунда, руда оруунуң механизмнери кенчаар шепеттинериниң дутайында кыска таймылбыр кылган. Ооң соонда оларны ажылдаар черлерже хуваагаан.

Ук эолчегинц хөй кезии — комбинаттың өредилге курстарының доозукчулары. Оларда дуржулга чогу билдингир. Ынчангаш Виктор Сергеевич оларныц чанында дуржулгалдыг дериглелер машинистерин болгаш регулировщиктерин тургузуп каан, олар берге үеде минута бүрүзүнде дузалажып болур.

Руда оруу — бот-боттарыбиле сырый холбашкан нарын механизминериц бүдүн системазы-дыр. Ацаа кургаг руда складының конвейерлери, овгу, оң бирги, он ашыгы галереялар, корпустуң үүрмектээр болгаш оске-даа механизмнери кирер.

Мооң мурнунда руда оруунун дерилгезиин хол-биле ажылдадым тургаи болза, ам бо чылын контроль-диспетчер эргелеиинче шилчээп, бүгү-де техниктиг дерилгелер автоматчыттынган.

Операторлар орээлинде улуг щитте лампалар чивенейии бергеи. Бир-ле черде үрелиишкин дугайында медээни бергеин ол. Оператор Надежда Паршина дораан тодарадыкан: ийнги белдирде ковеиерлериц бирээзи үрелгендир. Ону эдери-биле слесарьлар чорупкан.

Ынчаар ажылдап, бачым кижке чайжокталып турувуста хүн эрткеи. Оске эолчег ажылдап келгеи. Виктор Сергеевич чаа эолчегиин мастериие илеткээп:

— Руда оруунуц шенелдези чедимчелиг эрткеи!

А. БОНИН.

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕ

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлериие сорук киргеи «Кок-Тей» совхозтуң куш остүрер фабриказының коллективи онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын амыдыралга чедимишкиннииг боттандырар дээш күжениишкиннииг ажылдап турар. Олар бо чылын садыг четкизинче оп беш мыллион чуурганы чорудар бодиткен хүлээлгеии алган.

Куш ажаакчыларыныц ортузунда калбаргап социалистиг чарышка эки коргузүтүү аңаа оп бир чыл ажылдап келген хоочуп ажылчын Раиса Александровна Бояркина болгаш ооц кады ажылдап турар эжи Гюмма Васильевна Гаушкина олар чедип ап турар. Мурнакчы ажылдыг куш ажаакчылары эрткеи чылын ийлээп 8 муң баш кыс дагааны азырап, чыл дургузупда бир дагаладына 205 чуурганы алган. Бо — фабрикага эң дээре коргузүт болган.

Раиса Александровна болгаш Римма Васильевна бо чылын боттарынга оон-даа бедик хүлээлгеии ап: чылда төрүүр бир дагаадан-на 210 чуурганы алырын олар шиитпирлээп. Фабриканыц № 4 корпузу. Делгем корпустуң иштии долдур дагаа. Оларның иштии саны 11 муң баш. Ийи кижиге ол хире хой дагааны ажаары ындыг белеп эзес: оларны хүнде дөрт катаи чемгерер, бажыц иштии аштаар, чуургаларны чыып, сорттаар...

— Куш ажаакчыларыныц ажылын чиигедир дээш элээп хемчеглерни ап турар бис. Чижээ, 10—12 яшы хозуксаалыг чем хаймыдырар аргалыг пехти ажыглалда киирдивис, ол ышкаш дагааларны клетка аайы-биле ажаап остүрер, механизастаап корпусту бо чылдың август айда ажыглаага киирери-биле тудуп тур бис — деп, ветеринария эмчизи Валентина Александровна Рындина чугаалады.

Раиса Александровна Бояркина бодунуп кызымак, ак сеткилдиг ажылы-биле коллектив кежигүиериниц хүндүткелии чедип алган. Ол — коммунистиг куш-ажылдың шалыпчызы, ооц адын коллективтиц Хүндүлел самбыразында болгаш депгеринде киирген. Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуп Хүндүлел бижии, ССРЭ-ниц Улус ажыл-агый чедишкиннериниц делгелгезиниц хүлер медалы-биле ол шаглаткан.

ЧУРУКТА: Р. Бояркина, ветеринария эмчизи В. Рындина болгаш Р. Гаушкина олар.

А. АНРНИҢ сөзү болгаш фотозу.

Май 1 бетиниң чарыжынга

ТУРЛАГЖЕ ҮНҮПКЕН

Улуг-Хемде «Найырал» совхозтуң тараажылары хову турлааиче үнүпкеи. Онгу беш чылдың дүжүүт дээш демисеилдиц эгелээни ол.

Мурнакчы механизатор Моигуш Маннай-оолга шык базырар бир звеиону удуртуруп совхозтуп дирекциалы дааскан. Беш агрегаттыг ол звено чүгле баштайгы үш хонукта безин 2700 гектар черни илиртээп. Ук ажылга Зоя Бадарчы, Александр Даржай, Николай Тарга оларныи чүткүдүүг болгаш совхозтуг шлеээп.

Май 1 бетиниц социалистиг чарыжынга хей-аът киргеи ол звено 3370 гектар черниц шыгын базырарын Ленинчи субботник хүнүнүп бетинде доозарын хүлээнгеи.

В. ТЕРГИИН.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫН ЭКРАНЫ

Улуг ажыл-агыйының планын чедиишкинниг күүседир-биле бистиң чуртувуста калбаргап Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга Кызылдың алгы заводунуп ажылчыннары идепкейлиг киржип турар.

Продукциянын шынарынче, ког фондуларнын ажыглалын дылыдан ниити херек тургустунар. Ынчангаш кижи бүрүзүнүн харысалгазын бедидип, камналга чурумуп сагыры—бригадаларның, цехтериин, завод коллективиниң кол соруглары. «Бистиң аравыска чангыс-даа хожудаар кижи турбазын» деп ээлүнүп адаа-биле ажылдаар.

Бирги кварталда завод продукция сайгарарының планын 105,3 хуу, ниити продукция бүдүрерин 109,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн бедидерииниң планын — 107 хуу күүсеткеп. Кидис идик кылыр цехтиң ажылчыннары (мастери А. Черменев) бо кварталда улуг күжениишкинни моон соңгаар-даа ажылдаар, олар шупту алган хүлээлгелерин күүсеткеп.

Заводтуң хоочупнары авыяктарга дузалажып, ажыл-ишти «чажыттарыпа» ажыдып, күш-ажылга ынак.

Ажыл-агыйжы практикага, чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралынга таарымчалыг эки байдалды тургузарынга социалистиг чарыш ханы салдарны чедирип турар. Социалистиг чарышты, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү—бистиң ниити лайынчы лозуңувус ол дээрии партииның XXV съезлиниге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниге эш Л. И. Брежнев демделээн.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталы доозулган. Эрткен квартал—«Тыва кожоо тудуг» трестиң коллективиниг Совет Эвилелиниң Коммунистиг партииның XXV съездизин толептиг үүкүүр дээш күжениишкинниг ажылдың үези болган. Кожоо тудугжуларның кызымак ажылының түңнелиниде «Тыва кожоо тудуг» трест ниитизи-биле керээниг ажылдар планын 102,8 хуу, болуңуп күжү-биле кылырын 100,4 хуу күүсеткеп. 62.462, 586, 957, 968, 1138 дугаарлыг БМК-ларның коллективтери тудуг-монтаж ажылдарының планын бирги кварталда чедиишкинниг күүсеткеп.

Трестиң БМК-ларының хөй кезии чылдык эгезинден ажылды эки организастап, бедик темпилиг ажылдаар дээш бүгү хемчегларни чоруткан. 62,585, 586, 958 дугаарлыг болган оске-даа БМК-ларның коллективтери бедиткеп социалистиг хүлээлгелерии алган. 1976 чылдың планныг онаалдазын № 585 БМК-дан В. С. Балдиннин бригадазы чогуур хуусаазындан 3 ай, Н. Б. Кудымовтуң бригадазы — 1,5 ай эрте күүседирии хүлээнгеннер.

БМК-ларның удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының талазынан бедиткеп социалистиг хүлээлгелер алган бригадаларга детикмче-дузалыг коргүүсче эки. Чарыштың дээштиин чедип алыры, оон түңнелип өйлаанда үндүрүп, чаржып турарларга үезинде дыңнадыры болгаш чараштыр бижээш коскуу чергелерге азып, делгезе чогуур. Ол ышкаш объект бүрүүп тудуг материалдарыбыле үзүктел чок хандырарын чедип алыры чугула.

Бо чылдың эрткен үш айларының түңнели чүүү көргүскенил? Социалистиг хүлээлгелер саазын кырында артыпшаан, оон пегелдеерии самбыраларда астынмаан, түңнеддерии доктаамал үндүрбейн турар, оон уламыпдан бригадалар боттарының көргүзүлэрии кандыг болганын безин билбес. Оон чижээзинге 957, 1070, 1138 дугаарлыг механизастаттынган колонналарны адап болур. Олар бирги кварталдың түңнелии үндүрбээн, ону коскуу черге аспаан, ажылчыннарга мынчага чедир тапыштырбаан.

Күш-ажылды канчаар организастаарындап оон үре-түнеделии кол хамаарыжыр хөреэлии ийи мурнакчы бригадаларның чижээндел көрээлиннер.

№ 586 БМК-дан К. Монгушка удуртқан бригада бирги кварталда 31 муң рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын кыдыр турган плаидан ажыр 16 муң рубльдин ажылын күүсеткеп. Планда кордугленнип даатаар 2 аал ниити чүртүүр бир бөлүмүнү ажыглалга киирер турган, ийи бажыңны доозукаа база үшкүүн эгелей бергеп. Бригаданың кылып турган объектилерии тудуг материалдары-биле четче хандырып турганындан, чарыштың дээштиг организастаанындан бригаданың кежигүннери бедик бүдүрүмчүлүг ажылдап, бирги кварталда чылдагаан чокка ажыл шагы үскен чангыс-даа таварылга болбаан.

№ 585 БМК-дан В. С. Балдиннің бригадазы—тоску беш чылды хуусаа бетинде күүсеткеп мурнакчы бригада. Бо чылдың эгезинден тура ол бригада бедик кедүрүүшкүнүг ажылдап; «оңгу беш чылды—дөрт чылда күүседир» деп эгелекчи саналды үндүрүп. Бригадада кижи бүрүзү 2—3 холушкак мергежилии чедип алган. Мурнакчы бригаданың кежигүннери партииның төөгүүг XXV съездиниң шиитпирлеринге улам сорук кирип, планныг онаалдазын хуусаадан эрте күүседир дээш бүгү билиг-мергежилии берип, шудургу ажылдаарын шиитпирлеп турда, а № 585 БМК-ның удуртукчулары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары чогуур деткимче-дузалыг оларга коргүүлүнүнден бригада квартал планын күүсеткеп шыдаваан. Оон кол чылдагааны—бригаданы ажыл-биле долу хандырбайн, оске-оске объектилерже каш-даа удаа шилчидип келгенинде. Ажыл фронтузу белеткеттинмээнидеп болгаш материалдар-биле хандырылга доктаамал эвес болгаш ажыл-агыйжы практикага, чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралынга таарымчалыг эки байдалды тургузарынга социалистиг чарыш ханы салдарны чедирип турар. Социалистиг чарышты, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинни моон соңгаар-даа бүгү талалыг хөгжүдер — бистиң дайынчы лозуңувус ол.

(Партииның XXV съездизинге эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиинден).

ЧАРЫШТЫ БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ

БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮН БЕДИДЕР

экижендирипче, чаа технологияны шингедиринче, чарыштың дээштиин чедип алырынче, мурнакчы дуржулгашы иептерединче кол кичээнгей салдынган.

— Чангыс-даа эки эгелээшкаш ыяа мурнунда Горькийнин ара кагымнаас ужурлуг, ниц бүдүрүлгелериге «Бистиң аравыска чангыс-даа хожудаар кижи турбазын» деп кыйгырыг тыптып келген. Ол дээрге чүге бүдүрүге лозуңу эвес, а мөзү-шынарның база норма-чижээ болган.

Социалистиг чарыштың мурнуку одурүүн коммунистер баштап турарынга чоргаарадыр бис. Ажыл-агыйжы практикага, чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралынга таарымчалыг эки байдалды тургузарынга социалистиг чарыш ханы салдарны чедирип турар. Социалистиг чарыштың күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле коорү—бистиң ниити лайынчы лозуңувус ол дээрии партииның XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниге эш Л. И. Брежнев демделээн.

Оңгу беш чылды партия шиитпирлеп болган бүдүрүлгенин ажыктыг чоруунуп беш чылы деп адаан. Ынчангаш ажыл-ишчилер бирги шыпарлыг продукцияны бүдүрер дээш шимчээшкинни чер-черде калбаргап.

Оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын дедиишкинниг күүседир дээш бистиң заводтуң ажылчыннары бедик кедүрүлгешкүнүг ажылдап турар. Кижи бүрүзүнүн ажылдаар ажыл-агыйжы практикага, чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралынга таарымчалыг эки байдалды тургузарынга социалистиг чарыш ханы салдарны чедирип турар. Социалистиг чарышты, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү—бистиң ниити лайынчы лозуңувус ол дээрии партииның XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниге эш Л. И. Брежнев демделээн.

Оңгу беш чылды партия шиитпирлеп болган бүдүрүлгенин ажыктыг чоруунуп беш чылы деп адаан. Ынчангаш ажыл-ишчилер бирги шыпарлыг продукцияны бүдүрер дээш шимчээшкинни чер-черде калбаргап.

Оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын дедиишкинниг күүседир дээш бистиң заводтуң ажылчыннары бедик кедүрүлгешкүнүг ажылдап турар. Кижи бүрүзүнүн

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

ПРАГА. (СЭТА-ның түспай корр.). Чехословакияның Коммунистиг партиязының XV съездизи марксизм-ленинизмниң принципгерине чехословак коммунистериниң чайгылыш чок бердингенин бадыткап, политика талазы-биле кажан-даа турун көрбээн кодурлуушкүн-биле эртип турар. ЧКП-ниң партийжи хүрээленериниң чаңгыс эптиин, чехословак коммунистер бодунуң партиязының Төп Комитединдолгаплыр сырый каттышканын, социализтиг тургузуушкунга ЧКП-ниң болгаш ЧССР-ниң бүгү чедиишкинериниң эң чугула үүлдериниң бирээзи— акы-дуңма марксизм-ленинчи партияларның болгаш социализтиг дем каттыштырылгазының чурттарының бижыг чаңгыс эвин ол болурун съездиниң ажылдаан баштайгы ийи хүнү бүзүрелдин-биле бадыткаан.

ЧКП-ниң хүрээленерни бижыглаар дугайында, ажылчы чоннар массалары-биле партияның харыдаалаарып бижыглаар дугайында, чехословак улустуң амыдыралының бүгү адырларынга партияның удуртукчу ролүн аңгылаар дугайында өзулуг партийжи сагыш салышкынның сосгери бо хүннерде Праганың Съездилер ордузунуң залында чаңгыланып турар.

ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, партияның Прага хооркомунуң бирги секретары А. Капек апрель он үштүң эртенги хуразында бир дугаарыпда чүве чугаалаан. ЧКП ТК-ның Чиңгине секретарының кылганы ЧКП ТК-ниң Отчёт плеткелинге бедии-биле үнелээнин плеретken. Праганың коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары плетkелде айыткан чүүлдерин шуптузуун бүрүнү-биле чүүлдүтүнүп, деткип турарын ол чугаалаан.

ЧКП ийи съезд арасынга үезинде найысылалдың амыдыралының бүгү талазынга бодунуң удуртукчу ролүн канчаар бижиктүргапын, ажылдың ленинчи стилин канчаар чаңгылыш чокка сайгырапгай-ялдып, бодунуң хүрээленеринип чаңгыс эвин канчаар бижиглаан келгенин Прагавың партия организациязының ажыл-чорудулгазының тодаргай чижээ-биле А. Капек көргүскен. Прагага соолгу беш чыл дургузунда ЧКП-ниң чаа 22 муң кежигүнерин болгаш кежигүнге кандидаттарны хүлээп алган. Оларның хой кезии— инчек ажылчынар боон турар.

Словакияның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары ЧКП-ниң XIV съездизиниң шинтирлерин күүсетпишаан, бешки беш чылды чедиишкинниг доосканын ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, Словакияның КП ТК-ның бирги секретары Я. Ленарт бодунуң чугаазынга дыңнаткан. Национаплаар дугайында айтырыгны ЧССР-де ленинчи өзүү-биле шинтирлин-биле деткип турарын чугаалааннар.

СЭКП делегациязының баштыгы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко индирге үнүп кәбге, делегаттар опу иляг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

А. П. Кириленко СЭКП Төп Комитединиң өмүнээзинден, Совет Эвилелиниң коммунистериниң болгаш бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден чехословак коммунистериниң чыжынга изиг байыр чедирген, ооң үре-түңнелдиг ажылдаарын күзээп.

Бистиң Москвадан үнүтеривистиң мурнунда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежнев чехословак коммунистерге, бүгү чехословак удуска чүректиң ханызындан байыр чедирип, эң эки үүлдерин күзээнин дамчыдарын болгаш бодунуң бүгү-ле сегыл-сеткилин, чүрээ-биле кажан-даа силерии-биле кады боон турарын чугаалаарын дилээн чүве деп, ол А. П. Кириленко чугаалаан. Ол сөстер бистиң бүгү партиязыс, бүгү совет улус боттарының чехословак оңучуктерин канчаар көрүп турарын база илередип турар-дыр.

Чехословакиның коммунистериниң боттарының XV съездизинге сөкпеп, ужуражып турар түңнелдерни өзүлүг кайгамчык-тыр. Нинтилел хогжүдезинин айтырыгларын марксизм-ленинчи өзүү-биле коорунуп, нол аймыл боон турар барааш оппортунизмге удур шинтирлиг демиселдиң ачызында ЧКП-ниң удуртукчу ролүнүң болгаш ооң массачоннар-биле харылзаазын бижыктыргапының ачызында силерниң партиңнар нинтилелдиг сырый каттышкынын чедип алган, экономиктиг, социал болгаш культуралыг деиштиргиниң чаа сорулгаларын Чехословакияның күүсеңнг кириптерин хандырган. Бо чылдар дургузунда ЧССР-ниң делегей ыреназынга туружу улам быжыккан, делегейниң коммунистиг болгаш бүгү-ле национал-хосталгалыг шинчээшкиниге Чехословакияның Компартиязының ат-алдары улгаткан.

Чаалап алган үүлдерге болгаш чедиишкиннерге даянгаш, социализм тургузуушкунуның ниити хоолгу-дүрүмүн өзугаар база ол бүгүнү бодунуң чурттунуң боттуг байдалдарынга чогаадыкчы өзү-биле таарыштыр ажыглавышаан, ЧКП-ниң XV съездиан сайгырапгай социалистиг ниитилелди тургузарының программалыг сорулгазын салып турар-дыр деп, эп А. П. Кириленко онзалап демдеглээн.

Ындыг сорук киирякчи эчис сорулгаларны чедип алыр дээш демиселге Коммунистиг партияның, бүгү чехословак улустуң тургузукчу күжү улам улгадып калбарар дээрзинге чигинниг турбас. XV съездиниң айыткап үүлдери амыдыралга боттарыпар-даа. Оон үнделии — ЧКП-ниң чайгылыш чок, принципиалдыг политиказы, партия биле улустуң чаңгыс эвин, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шинчээшкиниин сураглыг ажылдакчызы, туруштуг марксизм-ленинчи, интернационалист, Совет Эвилелиниң улуг оңучуу эп Густав Гусакка башгаткан Төп Комитеттиң долгандыр коммунистериниң сырый каттышкынының болур.

ЧССР-ге социализм тургузуушкунуның дуржулгазы — коммунистиг идеалдарны боттандырын чорудары дээш демиселдиң бүгү делегей дуржулгазының чугула кезээ боон турар. Силерниң чедиишкинниер делегей социализмниң ат-алдарын болгаш турушкун бижыглаан турар. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле Чехословакияның кады ажылдажылгазын улам хамыладырыпге, Варшава керээзиниң организациязының болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүзелиниң ажылынга идепкейлиг киржикпиче чүткүлдүң силерниң съездиңерде бадыткаттынып, улам ыңай сайгыралды ап турары база принципиалдыг ужур-дузалыг боон турар.

Совет Эвилелиниң биле Чехословакияның арасынга кады ажылдажылганның сөлгу чылдарда улам хамылап, бүгү талалыг боон кел чыдарын сеткил ханыңнакын-биле демдеглеп болур. Чүгле эрткен беш чыл иштинде бедии бистиң чурттарывыстың арасынга бараан саарылгазы 1,5 катап калбарган болгаш барык 15 миллиард рубль четкен, а чаа эгелээн беш чылда ол барык 25 миллиард рубль чедер деп турар.

Совет-чехословак кады ажылдажылганың бөгүнгү онзалапчак үүлдери болза, партия болгаш хой-пиити организацияларының аразында харылзааларның калбарганы, министерстволарның болгаш ведомстволарның, үлетпүр бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң бот-боттарының аразында ажыл-херекчи харылзаалары, Чехословак-совет пайырал ниитилелиниң болгаш Совет-чехословак пайырал иштилелиниң идепкейлиг ажыл-чорудулгалары, түс-бүс муң ажылчы чоннарын үзүлбес харылзаалары ол боон турар. Совет болгаш чехословак улустарны холбаштырып турар пайыралдың болгаш акы-дуңмалыкты чоруткуң харылзаалары чыл келгең түдүм-па улам ханылап, быжыгып турар.

Бистиң партияларның Төп Комитеттериниң аразында, СЭКП ТК-ның Политбюрозу биле ЧКП ТК-ның Президиумунуң, эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусактың аразында доктаамал сырый харылзаалының ужур-дузазын онзалап демдеглээн. ХХV съездиниң идеялары бистиң чурттувустуң бүгү иштилелполитиктиг амыдыралын болгун чырыдып турар. Съездиниң шинтирлерин, Төп Комитеттиң Отчёт плеткелинге эш Л. И. Брежневтиң санандаан үүлдерин болгаш сорулгаларын бүгү партия, совет улус чаңгыс эп-сеткилдиг үүлдүлгүнүүп база деткип, бодунуң ажылынга удурутулга кылдыр хүлээп ап турарын партия болгаш хой-пиити организацияларынга, күш-ажылчы коллективтерге съездиниң түңнелдерин калбаа-биле чугаалашканы көргүскен.

Сайгырапгай социалистиг ниитилелдиң артык күштүг чоруктары улам-на долузу-биле илереп келир чугула уе-чадазе бистиң чурттувустун киргеппи ХХV съезд айтып турар. Бичаарга бис толеавлеттинген сорулгаларны күүседирииге бүзүрелдиг бис, чүге дээрге бистиң партиявыс болгаш чоңувус чаңгыс эптиг, чүге дээрге совет кижилер партияга кыйыгаар чок бүзүрел турар болгаш ооң политиказын амыдыралга боттандырар дээш идепкейлиг демиселжиң турар, чүге дээрге бистер социализтиг дем каттыштырылгазының акы-дуңма чурттары-биле чаңгыс олурулге кады чоруп олурар бис.

Совет улустуң, бистиң партиявыстың болгаш ооң XXV съездизиниң дугайында, тайбыңныг болгаш социализтиниг хөрээнге СЭКП Төп Комитединиң база ооң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ажыл-чорудулгазының шылгарапгай ужур-дузазының дугайында эрлеп эвес чаагай сөстер бо индирдеп чаңгыланып турду. Силерге улуу-биле четтирдивис, эргим оңучтер! Силерниң илереткен каймыралдыг бодалдарыңарны бедии-биле үнелеп турар бис, олар бистиң чаа күштерни немеп турар.

Делегейниң хой-хой чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының, национал-хосталгалыг шинчээшкиниериниң толээлекчилерин ЧКП-ниң XV съездизинде киржип турар-дыр. Бистиң үезинде калбарып турар революстуг чорудулганың интернационалчы мөзүлү оов тодаргай илереп турар-дыр деп, А. П. Кириленко ооң ыңай чугаалаан.

Яңгы-бүрү чурттарның коммунистери бир дөмей эвес байдалдарда ажылдап турар дээрии бүгүдеге билдингир болгай. Ол чорук революстуг демиселдиң тактиктиг девирлерии яңгы-бүрү болдурарын, тургустунуп кээп турар айтырыгларны болгаш сорулгаларны шинтирлээрии чогаадыкчы өзү-биле көөрүп пеген турары чүге билдингир. Оон-биле чергелештир, марксистер-ленинчилер социалистиг революцииның болгаш социалистиг тургузуушкунуның пиити хоолгу өзугаар болур үүлдерин шинчээшкиниге бедии-биле барымдаалаарының эргежок чүгүлээлгиге бүзүрел турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның бүжү база салдары пиити эмне сорулгалар дээш демиселге олардың ыяк демниг ажылдаарындан хөйүнде хамаарыжыр деп олар үнделиинии-биле саналп турар.

Ынчалгаш олар хеделиишкиниерниң чаңгыс эвинче, марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптерине коммунистиг шинчээшкининиң сырый каттыжарын бижыглаарынче чүткүп турар. Бистиң бодалывыс-биле алырга, Европа диюе тайбың, аймак чок чорук, кады ажылдажылга болгаш социал деишилге дээш демиселдиң айтырыгларын чугаалажып коор Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязы аңаа чугула салышкынны киирер ужурлуг. СЭКП оскедээ акы-дуңма партиялар-биле кады ук конференциияның бурун чедиишкиниг болурунга идепкээр.

Пролетаржы интернационализм — марксизм-ленинизмниң коммунистиг партияларының, олардың бүгү ажыл-чорудулгазының эң чугула принциги. XXV съездиге Леонид Ильич Брежнев мынча деп онзалап демдеглээн: «Бистер, совет коммунистер, пролетаржы интернационализмниң кампаниларын марксизм-ленинизм бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези деп санап турар бис».

Эш А. П. Кириленко бодунуң чугаазының төнчүзүнде мынча дээн:

Эптер! Социалистиг күрүпелерниң улуг ог-бүлезиниң дуржулгазының, билигтериниң, культураазының алдын фондузун байлакшыгыпмаан, улус бүрүзү бодунуң аргаларын болгаш талантызын бүрүнү-биле база чаңгыналчаабиле ажыктан турарынга бистер шуптузуус хаңы сонуургалдыг бис. Шынап-ла тоогүзүг ол херекке силерниң партиңнар төлептиг салымшкынны киирип турар-дыр, ол херектиң технологиин бүгү кижи төрөлгетеринин чырыткылыг келир үезин шинтирлиг чергээ-биле төлөргайлаар болгай.

(Эш А. П. Кириленкопун чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адын часкаашкыннары чаңгыс удаа эвес үе кирип турган).

ЧКП-ниң XV съездизиниң хуралдарының арасында чапсарары СЭКП-ниң делегациязының баштыңы СЭКП-ниң Белөөн—СЭКП биле ЧКП-ниң, совет болгаш чехословак улустарның аразында акы-дуңма пайырадды коргүзүп турар, Уралдың оцнүг даштарындан кыятаа туреспаал белекти ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусакка дамчыдып бергеп.

Ол хун съездиге социалистиг чурттарның алдын каш акы-дуңма марксизм-ленинчи партияларының делегациязының баштыңнары байыр чедирип чүүл чугаалаан. ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Геректиң, ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хоннеккерниң, ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадарның, БКП ТК-ның Бирги секретары Т. Живковтуң болгаш оскелерниң-даа байыр чедирген чугаазарын делегаттар чылыбиле уткаан.

Съезд бодунуң ажылын апрель 14-те үргүлчүлээп.

УЛУСТУҢ ЭРГЕ-АЖЫНГА

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). «1976—1980 чылдарда МАРның улус ажыл-агыйын болгаш культураның хөгжүдериниң кол үглаанышкыларын» деп партияның XVII съездизиниң МАРН ТК-ның документизиниң төлевилелиң ында пардаң үндүрген. Төлевилелди МАРН ТК-ның Политбюрозуна чугаалашкаш, чүүлдүг деп көргеп.

Алдыңы моол беш чыл планының социал-экономиктиг кол сорулгазы болза ниитилел будүрүлгезиниң хөгжүдезиниң бедик темпилерин хандырары, ооң ажыктыын бедидери, продукциянын шынарын экижидери болгаш аңаа үнделиээп ажылчы чоннарның материалдыг деннелии чайгылыш чок остүрери деп документизиг чүгаалап турар.

Улус ажыл-агыйының материал-техниктиг баазазын дыка бижыглаарып, ниитилел будүрүлгезиниң структуразын сайгырапгайжыдарын толевилелде баш удур көрүп турар.

Беш чыл дургузунда үдептүр продукциязын будүрүп үндүрериң колдуунда будүрүлге күчүлерин база кол фондузарын эң-не чеңгүр ажыглаарының, ажылдан туманнаттыжыышкынының девискээринде үш чыл улаштыр туруп келген. Сесегеның хову бригадазының будүрүлге планы болгаш онаалдазы тодаратгынмаан.

Колхоз 3700 га черге кодээ ажыл-агый культураларын тарыыр. Чер белеткели эртекен чылын багай чоруттуп-таны-биле 2100 га черии удур аддарар. Шолдерге 3500 тонна принди одек тогер турган, ооң сөөртүлелии чоруттаап. Херегеттинер 110 тонна минералдыг чемиичидилгеден үүле 10 тонна бар. 283 га суггатты чеге тараа, мал чемя, ногаа-бахчи культураларны тарыыр. Аңаа белеткел ооөжуи. Суггатчыларга 10 эжеш ишки херек, бары чүүле дөрт. Хүүрегтер болгаш оске-даа хер-херекселер чедиишпес. Сентеэе чогуур бугаларга ам-даа хол деггөзөп. «Сельхозтехниканың» каттыжышкынынга чагытказ 90 илинр, ийи ажыдазын, «С3-3,6» маркалыг 5 сеялка та кажан кедир?..

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң МТМ-ниң девискээринде байдал база эки эвес. Ында сепгеттингеп чажар агрегаттарның чедир кылдынмаан чүүлдери-ле хой. Бир агрегаттың дугуй чарык дискалары четчелеттинмээн. Бир агрегат сентеге эртпээн. Элээн каш ажыдазынарда чедир кылыр кезектер бар. «Сельхозтехниканың» каттыжышкынынга сепгеттингеп тракторларда чедир кылдынмаан чүүлдери-ле хой. Бир агрегаттың дугуй чарык дискалары четчелеттинмээн. Бир агрегат сентеге эртпээн. Элээн каш ажыдазынарда чедир кылыр кезектер бар. «Сельхозтехниканың» каттыжышкынынга сепгеттингеп тракторларда чедир кылдынмаан чүүлдери-ле хой.

Кызыл-Хаңгыда, Ак-Шатта хову турлаалары негелдеге дүүштүр дериттинмээн. Ол ажыл-агый суггарылга системазының, чавшкывиндыл суггарар машиналарының сепгелгеин дооспаан. Кызыл-Хаңгың хову турлаалында чүнарбажың чок. Часкы тарылганың негелдеминге дүүштүр чеңнеттер колхозта хой.

Районда бар 4000 ажыг тонна үрениинің 21 хуузу чажар шинарынга четпес. «Чыраа-Бажы», «Большевик» совхозтар үрениин четчелеп албаан. Ажыл-агыйларга республика фондузундан 2280 тонна үрении бергеп. Оон чүгле 273 тоннаны сөөртken. Арткаңы Кызылдың болгаш Чадаананың тараа хүлээп алыр пунктуларында чытпышаан. Механизастаттынган звеноларны, бригадаларны тургузар база четчелээр, суггаттыг шөлдерге органиктиг чемшчидилге төгер талазы-биле ажыл «Алдан-Маадыр», «Сут-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда (директорлары Х. А. Монгуш, А. Д. Шаалы, К. Б. Куулар) коңпак. Боторуула-чармадалыг звеноларны, бригадаларны ол ажыл-агыйларның удурутукчуларын сааның кырында тургускан, чогум организастыг ажыл чоруттуңмаан. Суггатчыларның тускай хептерн, хүүрегтер чедишпес.

«Алдан-Маадыр» совхозта чашкывиндырын суггарар «ДДА-100М» машиналарның чаңгызы-даа белеп эвес. Оскеда ажыл-агыйларның удурутукчулары ында машиналарның сепгелгеин хожуздый турар. «Сельхозтехниканың» Чадаана каттыжышкыны (эргелекчизи В. Вологин, кол инженери С. Нестеренко). Чадаанада районнар аразының суггарылга системазының эргелеп (начальниги К. Бай-Бара), № 1 көжүп чоруур мехколонна (начальнигы эш Байкалов) ажыл-агыйларның часка белеткелдинге, суггарылга системаларын сепгээрииге кошкак дузалажып турар.

Ам чугула сорулга болза, часка белеткелде четпестерии дүрген чайладыры, часкы тарылганы организастыг киирери болур. Бо талазы-биле дээштиг хемчеглерни дарый алыры чугула. Час дүшкен, уе маңавас болгай.

РЕЙД БРИГАДАЗЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИ:
Б. МОҢГУШ — районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору.
О. САЯН — «Октябрь 30 чылы» колхозта улусчу контрольдуң башкарыкчы бөлүүнүң даргазы.
К. МОҢГУШ — райкүүсомнуң кодээ ажыл-агый будүрүлге эргелелиниң кол агроному.
М. СЕВЕП — «Шынның» корр.

Субботникке белеткелдер

МАССАЛЫЫ-БИЛЕ КИРЖИР

Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чоңу коммунистиг субботник хүнүнде организастыг, бедик будүрүкчүлүг ажылдаарынга бүрүн белеп. Эртеки 1975 чылда ниитизибиле райондан 11620 кижи субботникке киржип, төскү беш чылдың фондузунче 23576 рубльди ниилчиткен турган.

СЭКП райкомунуң март 19-та болган бюрозундан районнуң бо чылгы коммунистиг субботник эрттирер штабының составын бадылаан. Оон кежигүннери түс-түс кылыр ажылдарын, харылзаар черлерин хуваашкан. Субботниктиң киржикчи бүрүзү ол хүн чогаадыкчы өзү-биле ажылдаарын дээш, кылыр иштин хемчээлин тодарадып, харын-даа анда ажылгаар чепсек-херекселдерге чедир байдалды тодаратkан.

Кызыл-Мажалыктың түүйбу заводу, райпо, «Тыва даг-дүгү» комбинат, Ак-Довурак АТБ-зи, райониуң «Сельхозтехника» каттыжышкынының, «Тыва даг-дүгү» түдүг эргелеп болгаш «Шекпээр», «Хемчик» совхозтар база ында ажыл-агыйының чери дээш, оске-даа будүрүлге, албан организацияларда ол хүнге белеткелди эки деп демдеглээн.

Районда ниитизи-биле субботникке 12 муң ажыг кижи киржир. Ол хун 42 муң рубльдин продукциязын будүрүп үндүрер. Оңгу беш чылдың фондузунче оон 25 муң рубльдя шилчидер.

Часкы хову ажылдарының эгелээни-биле холбаштыр районнуң совхозтарынга хой хемчеглиг ажылдарны чоруудары онаажии турар. Тараажылар ол хун часкы хову ажылдарын калбартар. Мал кажааларын түзар, септээр болгаш кажаалардың иштин аштаар.

Сүүлдер чазагайжыдыгазынче башкылар, школачылар, херээжен ажыл-иштилер бир деминг үнерлер.

Районнуң хөй кижилиг организацияларындан Ак-Довуракның автобудуруглези, район эмнелези болгаш оскеда коллективтер субботник хүнүнге чедир «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эргелээнин түдүүнга ажылгаар. Бо хүннерге чедир ол чугула түдүүга 796 кижи ажылдаан.

Субботникке белеткелдер төнинде чер-черге чон оргузунга агитас-массалыг ажылдарны чоруткан. Ол агитас-массалыг ажылдың кол угланышкыны Владимир Ильич Ленинниң төрүттүүтен хүнүнге турасказ-тыныр күш-ажылдың байырлалын бетик деннелдиг организастап эрттирериие үглаңган. Субботник эрттирер талазы-биле СЭКП райкомунуң бюрозунуң хүлээп алган деткээлинде болгаш штабтың ажыл планының көрүүнгеи хемчеглерни өзүүлүг пропагандистер, агитаторлар коллективтерге «Улуг эгелээшкинниң» тоогүзүг ужур-дузазының дугайында илеткелдерни, беседаларны кылган. Ол темага хаамаарыштыр 26 илеткелди, 24 информациялыг, 45 беселаны чоруткан.

Субботникке белеткелдер үезинде чер-черге чон оргузунга агитас-массалыг ажылдарны чоруткан. Ол агитас-массалыг ажылдың кол угланышкыны Владимир Ильич Ленинниң төрүттүүтен хүнүнге турасказ-тыныр күш-ажылдың байырлалын бетик деннелдиг организастап эрттирериие үглаңган. Субботник эрттирер талазы-биле СЭКП райкомунуң бюрозунуң хүлээп алган деткээлинде болгаш штабтың ажыл планының көрүүнгеи хемчеглерни өзүүлүг пропагандистер, агитаторлар коллективтерге «Улуг эгелээшкинниң» тоогүзүг ужур-дузазының дугайында илеткелдерни, беселаны кылган. Ол темага хаамаарыштыр 26 илеткелди, 24 информациялыг, 45 беселаны чоруткан.

Субботникке белеткелдер дугайын хана солуннарга болгаш хөй тираждыг «Лебеспээн» деп солуннуң арыннарынга доктаамал чырыдып келген. Бөскү агитациянын хевирлерин база ажыглаан. Район төвүнүң болгаш хоорайның кол-кол кудумчуларынга, суурларга кыйгырыглыг лозун, плакаттарны бижип, алып эгелээн.

Садыг болгаш ниитиниң чемненитге черлериниң ажылдакчылары ол хүнде каяа барып, канчаар ажыллаарының планнарын база штабта киирген. Апрель 17-де чер-черге чем салыглаар 12 буфеттер ажылдаар. Будүрүлгелер, түдүг объектилериниң чанында үн улгаттыраар аппаратгарны немей тургузуп, музыка программалыг дамчыдылгаларны база организастаар. Мынаар бүгү-талазыг белеткелдер субботникче үшкен чонуң бедик бүдүрүкчүлүг шалыпчы ажылдарынга дүүлээр.

А. КУВШИНОВ,
СЭКП райкомунуң ийиги секретары, субботник эрттирериниң район штабының начальниги.

ДҮНЕ, ХҮНДҮС-ДАА ДИВЕС...

(Ховудан репортаж)

Чыскалыкшын тракторлар часкы дүнүүн карацымзын күштүг оттары-биле чара шинтеннивиин, Кок-Хаак ховузун ору түткүп органнар. Оларның моторларының даажы чаңгыс аай каргыраа кылдыр каттыжып, СЭКП-ниң XXV съездизиниң «Тарааны чылда будүрүмнү-биле будүрериии чуртка 215—220 миллион тонна чедирер» дээш сорулгазының күүсеттинии эгелээнии чарлап турган.

Индитинда чылгы ажаок чүгле сыпаап каяан болгун салгыл ыяк ворүүнүң чеваан, чыды-биле катай сооктуң соолгу тыныжын хире-хире экелип тур. Ол үезе эң баштың трактористорну доктаамалыпкан. Ооң үезии Бадарчы Маадыр-оол дээр болду. Ол чыл дургузунда механизаторлап келген. Ажылынга мергежээн эр бистиң айтырыгларывысты допчу харылаап берип тур:

— Ыяк безырымшкынын кажан эгелеңнер?

— Баштайгы шенеңделерии сапаар болза, беш хонук ажылдап тур бис.

— Досчарыңар кажанын?

— Даарта. Хуусаадан ийи хонук эрте.

— Дүне база ажылдап турар-дыр силер ав?

— Ийе. Бисте ийи эдичег бар. Чер база ыында дүне доңмас-тыр.

Ыя чугаалажып турар аравыста дөмги тракторлар ында бо келдилер. Маадыр-оол мизаар көрүгеш «Оорум-даа келди-ле!» дидир. Ажыл-биле чугаалаарга, «Аскак хой ирээ» дээш ол, «Улуг-Хаа» совхозтуң Арыг-Бажы салбырда Баян-Кол хову-трактор бригадазының ында базырып турган механизаторларына ынчаар ужуратпышаан.

Баян-Кол бригадазынга дүнеки ийи шак үезинде келдинис. Тацимыл Декабрь Түүлү бисти ак болгаш хөвеңнинг чоорганнарыг оруннарга чыттырып кагды. Ораалдың агартыр тутайдаан, чылыдыр одап, шалазын чүп каап. Оске-даа ораалдер, кызыл-булуң, столовая база мында. Оңу ынчаар, кылырынга улуг күш үнмээн, Декабрь кадайы Вера-биле ийилээп-не четтигинкеп. Черле ынчаш турлагыны дешискээринге арыг-силиг, эмге-сескелии ажоок. Машина-техниканы белеп турумнуг чыскаал каап болду.

Эртең оттуң кызырыскаже, тракторлар шагда четкилеп келген, механизаторлар хөлчээн солчуп турар болду. Тракторларын үезин-чагаа, дөвүрээп алтаан-чоткаа, чамдык кежектерин хынаан — дувурапчыг-ле турлар. Бистиң-биле чугаалажып турган безин хол куруг олурар кижи чок болду.

— Бистиң бригадавыстың девискээри ярий берген. ынчангаш ында черни дескп ап тур. Ажылдың будүрүкчүлүг болгаш ыяктарыг болурунга ол копчуг чугула — деп, дүшкеи эдичегдеп келген Чашоол чугаалап ор.— Эрткен чылын бо хөвүүраан ортумаажиле 4,5 центнер дүжүттү гектарга оңаштыр алган бис. Бо чылын ооң ийи-үш катап хөлчү ап болур арга бар: черниң шыгы экижир. часкы ажылдарга белеткел база шымбай.

Ол-ла ажылче далажып турган механизаторларның аразында механик Үштуудаң Хирлыг-оол база бар болду. Техниканың багай эвес сепгеттингенинең, амдыгында улуг үреливишки болбаанын болгаш механизатор кадрларның ийи ажыктө ажылдап болур хире четчелеттингении ооң биизи алдывыс.

Агроном Николай Надаажап, бригадир Кыргыс Бызаңчы, учетчик Тулуш Дупгарооп болгаш оске-даа харыысалгалыг аптер бригаданың ажылын башкарып турар. Ооң ачызында ажыл-иш шуудан эгелээн. Бетя дээре шык болырышкынының кыска хуусаада дооступ турары беэии ооң бир хереглиин.

Ажылдың будүрүмчүдүт болдурунга, бачым үеин кампаарынга транспорт болгаш дүрген харылзаа кончуг чугула дээрии билдингир. Бо талазыбиле ук бригада бүрүн хаңдыртыгпаа болду. Бис аңаа турувуста, механик № 1 бригадаже «Салбыр төвүлеп чаа келгим. Байдал эки. Агрономнуң бөвр чорудуптунар, мел Шагаан-Арыг базайн дээп» деп телефонлаанты. Ооң дорапна «Шагаан-Арыг, алоо!» деп долгап бердим. Телефон чок болда, мыя бо үш минуттаның оргунда будун хүн-даачидирип болур турган.

Бригада неделя чедир ажылдаваан болгаш ындыг чүве ийикпе, чамдык ороолдерде стол, сандай чедиишпес, наасталга чок, сайнар чүүлдер козулбес болду.

Чорүп турувуста трактористер Шанчыгже үглаттылар, сеелгү үш чүс гектар чер ында. Ооң-биле ыяк базырышкынының доостуру ол.

Ч. КАРА-КУСКЕ.

„Шынның“ рейдизи

УЕ МАНАВАС БОЛГАЙ

Оңгу беш чылдың бирги чазы бодунуң эдичээнче кирипкеп. Кодээ ажыл-ишчилер бо хүннерде час дугайында улуг сагыш салышкын-биле, чаа-чаа бодалдар-биле чурттап, ажылдап турар.

Часкы тарылга Чоон-Хемчик районда эгелеп турар. Шолдер шыпаалар хардан ажылган. Район бо чылын тараа болгаш оске-даа культураларны 40,400 гектарга тарыыр. Черниң хайыраын алырда, көп чүве — дүжүттү бедидерии. Дүжүт бедидериниң пегелделериниң бирээзи — тарылгага үлегерлиг белеткел.

Часкы тарылга районга эгелээриниң бүдүүзүнде колхоз, совхозтарның тарылгага белеткелии-биле таныжар үезии «Шынның» рейд бригадазы аъттанып-тыныыс. Часка белеткел талазы-биле чамдык ажыл-агыйлар багай эвес ажылдап турар болду. СЭКПниң XXII съездиан аттыг, «Тыва» совхозтар, «Искра» колхоз эки ажылдаан.

СЭКП-ниң XXII съездиан аттыг совхозтуң тарылга техниказы хову турлаалыында тургулапкан. Механизаторлар четчелеттингеп болгаш олар ажылдаар туруттарында тракторларын күүсээ алгылаап. Бора-Хол, Чоога-Аксы, Ак-Баалык хову турлаалыпда тараажыларның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдал тургуступ-таан. Үрениин бүрүнү-биле арыглап алган. Органиктиг чемшчидилгени сөөртүп турар. Суггарылга системалыг сепгелгеи база ажыл-агыйларда чер сайнай чыткылаар, сентээниниң шыпары гуду. Илиргерии комплектилеп коопнаан, алдап илиргени баскылаштыр чыпкаан. Механизатор, чолаачы кадрлар четчелеттинмээн. Хову-трактор бригадазының бригадири Ондар Баймрты: «Часкы ажылдарга ажылдаар механизаторлар чедишпес, 41 кижи херек. Ам бары 27 кижи. Чамдык трактористер малчыннап чорун барган. Трактористдаа, чолаачы-даа бо чылын өөретпээн бис. Бар механизаторлар чаңгыс эдичегте-даа ажылдаарынга чедишпес» деп чугаалады. Тарылга үезинде учетчиктер база чугула. Ындыг турбуже олар ам-даа чок, кымны адыры билдинмес.

Үрениң арыглашкыны доозулбаан. Үрениң хорапнаар агрегат чогу-биле хорапнаашкын эгелевээн. Үрениң хорапнаар кижилерге тускай хептер белеткеэээн. Арбай, суда үрениң чок, тыпшымаан. Нюк-Терекпиң суггаттыг черинге база бир бригада тургузарын баштаар чер планнаан. Оон турлаа кылдынмаан, ажылдаар кижилери хуваатынмаан.

Часка техника белеткелдиидс четпестер хой. Бо сезонда 25 трактор, 16 ажылдың ажылдаар ужурлуг. Дөрт трактор сепгелгеде, ийи ажлдың шуут чок. Техника санында кирип турар бир «ДТ-75» «Сельхозтехниканың сепгеттингеп кодээ ажыл-агый машиналары чер сайнай чыткылаар, сентээниниң шыпары гуду. Илиргерии комплектилеп коопнаан, алдап илиргени баскылаштыр чыпкаан. Механизатор, чолаачы кадрлар четчелеттинмээн. Хову-трактор бригадазының бригадири Ондар Баймрты: «Часкы ажылдарга ажылдаар механизаторлар чедишпес, 41 кижи херек. Ам бары 27 кижи. Чамдык трактористер малчыннап чорун барган. Трактористдаа, чолаачы-даа бо чылын өөретпээн бис. Бар механизаторлар чаңгыс эдичегте-даа ажылдаарынга чедишпес» деп чугаалады. Тарылга үезинде учетчиктер база чугула. Ындыг турбуже олар ам-даа чок, кымны адыры билдинмес.

Үрениң арыглашкыны доозулбаан. Үрениң хорапнаар агрегат чогу-биле хорапнаашкын эгелевээн. Үрениң хорапнаар кижилерге тускай хептер белеткеэээн. Арбай, суда үрениң чок, тыпшымаан. Нюк-Терекпиң суггаттыг черинге база бир бригада тургузарын баштаар чер планнаан. Оон турлаа кылдынмаан, ажылдаар кижилери хуваатынмаан.

Часка техника белеткелдиидс четпестер хой. Бо сезонда 25 трактор, 16 ажылдың ажылдаар ужурлуг. Дөрт трактор сепгелгеде, ийи ажлдың шуут чок. Техника санында кирип турар бир «ДТ-75» «Сельхозтехниканың сепгеттингеп кодээ ажыл-агый машиналары чер сайнай чыткылаар, сентээниниң шыпары гуду. Илиргерии комплектилеп коопнаан, алдап илиргени баскылаштыр чыпкаан. Механизатор, чолаачы кадрлар четчелеттинмээн. Хову-трактор бригадазының бригадири Ондар Баймрты: «Часкы ажылдарга ажылдаар механизаторлар чедишпес, 41 кижи херек. Ам бары 27 кижи. Чамдык трактористер малчыннап чорун барган. Трактористдаа, чолаачы-даа бо чылын өөретпээн бис. Бар механизаторлар чаңгыс эдичегте-даа ажылдаарынга чедишпес» деп чугаалады. Тарылга үезинде учетчиктер база чугула. Ындыг турбуже олар ам-даа чок, кымны адыры билдинмес.

Үрениң арыглашкыны доозулбаан. Үрениң хорапнаар кижилерге тускай хептер белеткеэээн. Арбай, суда үрениң чок, тыпшымаан. Нюк-Терекпиң суггаттыг черинге база бир бригада тургузарын баштаар чер планнаан. Оон турлаа кылдынмаан, ажылдаар кижилери хуваатынмаан.

Часка техника белеткелдиидс четпестер хой. Бо сезонда 25 трактор, 16 ажылдың ажылдаар ужурлуг. Дөрт трактор сепгелгеде, ийи ажлдың шуут чок. Техника санында кирип турар бир «ДТ-75» «Сельхозтехниканың

Чогаалчы болгаш беш чыл

ПАРТИЙЖИ СӨС—СОРУЛГАЖЕ АЙТЫЛГА

СЭКП-ниң XXV съездизи совет улустуң болгаш бүгү коммунистерниң бистиң чуртувустуң культуразының болгаш улус ажыл-агыйының бүгү алырларының ажылдакчыларының мурнунга улуг сорулгаларны салбышаан, литератураның болгаш уран чүүлдүң хөгжүлдезиниң айтырыгларыңче шынгыы кичээнгейни салган.

«Литератураның болгаш уран чүүлдүң айтырыглары партийжи ёзу-биле коөрү дээрге чогаадыкчы интеллигенцияны сагыш чоокшулуг коөрүп, оон чогаадыкчы дылээшкинниге дузалаарын принципиалдыг ёзу-биле холбаштырары болуур» деп, эш Л. И. Брежнев съездиге оңзалап айыткан.

Коммунистиг партийдың ада сагыш салыышкынының ачызында тыва литература шаңкын хөгжүлдени алган. Сөөлгү чылдарда бистиң чогаалчыларывыс чогаадылганың чаа хевирлерниң болгаш арганы шынгээдип албышаан, элээн солун чогаалдарны тургускан оларның чамдыктары Тыванның кызыгаарын ажыр баскан. Барымдаалыг, боттуг чоруктарже хамылап кирбишаан, оларның дүрүмнерни шинчилевишаан, тыва чогаалчылар боттарының маадырларынга, республиканың ажылчы чонунга, коммунизм тургузуушкунунуң шинги херээнге боттарының күш-ажылының ужур-дузазын эң эки медерел биле алырынга дузалаарын орландажып турарлар.

Амгы үеде бисте проза чогаалы улам-на сайзырап, кол чеңнү ээлеп турары билдингир. Аныяк тыва литератураның алдын фондузунда С. Токаның «Араттың созуу», С. Сарыг-оолдуң «Ангыр-оолдуң тоожузу», О. Саган-оолдуң «Тороон кижидерин» киргеш. Тыва прозада К. Кудажының С. Сюрюн-оолдуң, М. Кенин-Лопсанның чогаадылга ажылдары бөгүн коскү черни эзлеп турар. Тоожу чогаалының талазы-биле аныяк автор М. Кожелдей биле Н. Ооржак дидими-биле бижин эгелээн, оларның баштайгы чогаалдарын номчукчулар чылыы-биле уткаан. М. Өлзей-оолдуң шүүлүк чогаалын республиканың ажылчы чону шагда-ла төлептин-биле үнелээн, ам проза чогаалынче ол күжүн шенеп кирипкен, ол ышкаш В. Саган-оол база-ла олче кичээнгейни сала берген.

Тыва прозада колдап турар төөгү темаларындан амты уже шилчип, кол угланышкынды аныяктар темазынче шиглеп турарывыс аныяк салгалдың мозу-шынар кижизидилгезинге чугула саналарны чедирери билдингир, ынчангаш шак ындыг план-биле, шак ындыг дүлгүүр-биле амгы амыдыралдың, аныяктарның сундутуушкунарыңың дугайында болгаш партияның бедик үнелээшкин-биле ёзулуг чечен шинчилиг шилерни алган, «бүдүрүлге темазынга» чаа, солун чогаалдарны уткышынары хаңы, уран-чечен бедик деңгелге бижип тургузары болур. Оон-биле төөгү темазындан ойталаар дээн ол эвес. Опу улам хөгжүдери чугула.

Тыва шин чогаалы эрткен үеңнү маадырлыг чоруктарынче, амгы үениң чамдык айтырыгларынче кичээнгейни салып келген. Бо талазы-биле К. Кудажы носку ажылдарны кылган. Ниитизи-биле бистиң үениң мурнакчы кижилериниң ылангыя коммунистериниң болгаш ажылчын ангының, овур-хевирлерин көргүзүп, оларның иштики сеткилсагыжының байлаан аяңдыл, күштүг тура-соруун, чаагай мозу-шынарын, чараш ажыл-чинчын, маадырлыг ажыл-херектерин илередип турар, чиглиг чоруудээлерлиг болгаш сегиржип алышкынналыг шилерни бижигилээн. Олче чогуур кичээнгейни салыры чугула.

Тыва шүүлүк чогаалы чаа-чаа аттар-биле немешпишаан, хүн бүрү хөгжүп орар. Ю. Кюнзегештиң, С. Козлованың болгаш оске-даа сүрааглыг шүүлүкчүлериң номнарын чон өөрүшкү-биле үткүп алыр апарган. Е. Тапова, А. Емельянов, С. Молдурга, М. Өлчей-оол, Э. Кечил-оол, өң аныяк авторлардан А. Даржай, Х. Ойдап-оол, В. Сереп-оол болгаш өскелербин-даа шүүлүктерни, чечен чугааларын номчукчулар сонуургал-биле көөр апарган.

Ооң-биле чергелештир сөөлгү үеде шүүлүтлелдер, балладалар, баснялар ховар көстүр апарган. Лириктиг шүүлүктер үүрмек, түс-түс чергелериң аныңга кагыскан темаларбиле колдап, болуушкунгарны кыры-биле көргүзүп, оларның «өзүлиңче» сиңиккейни турар болгаш медеглел хевирлеринден долузу-биле үштүнмаан. Ол байдал шүүлүктүлерден шынарже кол кичээнгейни салырын, бот-негелдени болгаш өө-харымсалганы күштелдиргенинге, крьтиктерден тыва шүүлүктүң перспективаларының болгаш аргаларының долу анализин кергүскен улуг ажылды кылырын негеп келген.

Критика бисте чамдык хөгжүлдени алза-даа, тыва литератураның шапкын хөгжүлдезиниң ағымына четпейн, оон эрткен үениң ханызы-биле коптарып, амгы үени дээштинбиле көргүзүп, келир үедеги оруктарын, ооң чоруудээлерин, кол угланышкынналарын билдилиг-биле сайгарып күш четпейн турар. Аныяк критиктер-биле ажылды чорудар чер-даа, ооң критика секциязы-даа кошкак чорудуп турар. Ынчангаш ол сан-даа, шынар-даа талазы-биле өзүлде чок болуп артпышаан.

Тыва литература Коммунистиг партияның ада сагыш салыышкынының ачызында бодупуң хөгжүлдезиниң оруунда бар четпестеринден чоорту үштүнүп, совет литератураның чарылбас кезээ, чалыы күжү болу берген. СЭКП-ниң XXV съездизи совет литератураның мурнунга чаа-чаа сорулгаларны салган, чаа-чаа сорук кириишкинерин берген, чогаалчыларның хей-аъдын көдүрген. Бистер партийжи съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү-ле күжүвүстү болган арга-мергежилиристи харамнанмас бистиң үевиске, совет чонувуска төлептиг чогаалдарны тургузар ужурлуг бис.

О. СУВАКПИТ.
Тыванын Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черниин даргазы.

Бойдуска дузалаары — партияның чагыы

Бойдус камгалалының Бүгү-россия ниитилелиниң (ББКБН) апрель 13-те Москвада ажыттынган VI съездизи СЭКП-ниң XXV съездизинге эш Л. И. Брежневтиң салганы «бойдусту чаагайжыдар, бодунуң амыдыралчы күжүн бойдустуң улам долузу-биле ажыдарынга дузалаар» деп сорулгазын чүүлээжип көрүп турар.

Бойдустуң өнүктери бооп турар 28 миллион кижилер бо бүгү улустуң херээнге боттарының үлүүн бедик негелдени ёзугаар киирип тураалар. Ниитилелдиң Төп Чөвүлелиниң Президиумунуң даргазы, БКАЛАА-ның академиги В. Н. Виноградов беш чыл иштинде чоруткан ажыл дугайында илеткел кылган. ББКБН-ниң организацияларының амгы үеде бүгү-ле областарда, крайларда болгаш автономнуг республикаларда тургустунганын ол дыннаткан. Оон хүрээлениңде Россия Федерациязының бешки чурттакчызы хамааржып турар.

Бойдус камгалалы-биле кижиниң бүгү-ле ажыл-чорудулгазы түдүш холбаалыг. Ынчангаш ооңу беш чылда долгандыр турар бойдус түүлдерин камгалаарынга 11 миллиард рубльди түскаймаан.

Съездиге чаа түүлдериниң эгелекчилериниң дыка хей ажыл-херектерин санап, оларның ужур-дузазын үнелеп турган. Оларның үлүү эң ылангыя хоорайларны болгаш суурларны ногаанчыдып, чаагайжыды тударынга дыка улуг бооп турар. Оларның идепкейлиг киржилгези-биле беш чыл иштинде класталга-шимелденин 335 миллион ажыг дөс ыяштарын, барык 5 миллиард чечектерни олурткан.

ББКБН-ниң кыйгырыын ёзугаар бичии хемнерниң суун улам терендедип ултаттырар болгаш арыглаары дээш шимчээшкин калбарып, чаагай үре-түннелдерин берип турар.

Съездиниң ажылында СЭКП ТК-ның көдээ ажылагый кидизиниң эртелекчизиниң орадакчызы И. К. Капустин, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орадакчызы Н. Ф. Васильев, РСФСР-ниң Дээди Советиниң бойдус камгалалының талазы-биле докладчыл комиссиязының даргазы Т. С. Сушков олар киржип турар. Аңы-дунма авиледдешкен республикаларның делегацияларының база шында олуржуп турар.

Апрель 14-те съезд ажылын үргүлчүдээн.

(СЭТА-ның мәрр.).

Спорт

ШЫДЫРААГА ХАМААРЫШТЫР

Шыдыраага бистиң республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш солун маргылдаазы март айда болуп эрткен. Анаа Тыванын бүгү районнарындан 32 эң шыырак шыыраачылар күжүн шенешкеннер.

Өвүр районнуң төлээзи Кызыл-оол Ооржак маргылдаанын баштайгы хүнүнден сөөлүнге чедир түрүн таблицазын баштап, көдээ спортчуларның чемпионну болган. А Эрзиден келген Сүрүн Идам биле Кызыл районнуң спортчузу Сенлаж Ооржак иштиг, үшкү черлерни алганнар.

Ам болуп эрткен маргылдаага хамаарыштыр чамдык четпестерге доктаап көрейн. Бирле дугаарында маргылдаанын болуп эрткен чери — Кызылдың шыдыраа клубу мындыг улуг ужуражылгалар эрттиреринге черле таарымча чок, зал бичии болгаш маргылдаанын киржикчилери-ле ону долдур эзлеп турган, а шыдыраа спортунга сонуургактар салыгларны көөр дээш келгеш, олурар чер чок болганындан ойнакчыларны бүзээлеп алган, бичии черде сынмарлажып алган турар. Ынчангаш республика хемчээлдиг улуг маргылдаалар эрттиреринге делгем, чылыг-чырык черлерге эрттирер болза эки.

Кедээ спортчуларның чыл бүрүде чаңчыл болган эртип турар бо маргылдаазы сөөлгү чылдарда чангыс аймаанын бар чыдар. «Урожай» эки тура спорт ниитилели (даргазы Н. Кувезин) шыдыраага түгле республика чемпионадын эрттирери-биле кызыгаарлаттынып турар. А республикадан дашкаар зона маргылдааларынче, улут-улут хоорайларже эштхуузунун ужуражылгаларынче бо ниитилелдин шыдыраачылары сөөлгү чылдарда чангыс-даа катап чорбаан.

Ол чорук көдээ спортчуларның аразынга мергежил бедидер, дуржулгазын байдып, разряд, спорт ады чедип алырынга идиг чок деп чүве илдең. Оон чижээнге мындыг фактыны ап көрээлинер: республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң шыырак шыдыраачылары М. Монгуш, К. Ооржак, С. Идам болгаш оон-даа өскелер өске черлерге эртип турар маргылдааларга киришпейн турар. Ынчангаш ооларның чогаалыкчы өзүлдезинге орук ажыттынары берге болбайн канчаар. Ынчангаш «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң удуртукчулары шыдыраа спортунче чогуур кичээнгейни салыр уе келген. Ол ниитилелде шыдыраа федерациязы ам-даа тургустунмаан.

Республиканың күш-культура болгаш спорт комитеди Тыванын шыдыраа федерациязы-биле кады шыдыраага республиканың бирги чери дээш чагаалажып ойнаар маргылдааны эгелээн. Ол кодээде чурттап, ажылдап турар шыдыраачыларның мергежилин, биилиин бедидеринге улуг идиг-ни бээрп чугаажок. Ынчалзада-да шыдыраа федерациязы шыырак шыдыраачыларны республиканың янзы-бүрү булуннарынче чорудуп, шыдыраа спортунуң дугайында солун лекция, беседаларны, эштхуузунуң ужуражылгаларын эрттирер болза эки.

Н. ШИШИГИН,
шыдыраага ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат.

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНАДЫ

Шайбалыг хоккейге делегейниң бирги чери дээш маргылдаа Польшанын Катовице хоорайда апрельдың 8-те эгелээн болгай.

Совет Эвилелиниң шилиндек командазының хоккейжилери ийнги оюнда Герман Демократтыг Республиканың спортчулары-биле ужурашкаш, оларны 4:0 санга уткан. Шайбаларны удурланыкчызының хаалгазынче Харламов, Михайлов олар киргеннер.

ССРЭ-нин шилиндек командазының составында шыырак халдакчыларның чамдыызы чогундан баштайгы оюннарында арай кошкак ойнаан. Мальцев моон мурнунда оюннар үезинде кемдээшкин алгаш, ол-ла хевээр ойнап турар. Ынчалзажок бир эвес бистин арткан өске хоккейжилеривис, ылангыя камталалга ынча хей чазыг кылбаан болза, ол бүзүренчиг тайылбыр болур ийик.

Улуг-хүнде Совет Эвилелиниң шилиндек командазы Финляндияның хоккейжилерин 8:1 санга уткаш, турнир таблицазында байдалын улам экижиткен. Финнерниң хаалгазынче Жлутков, Коротков, Мальцев, Шалимов, Лутченко, Ляпкин, Капустин болгаш Балдерис олар бир-бир шайбаларны киргеннер.

Ол-ла хүн делегей чемпионадының эң шыырак командаларының бирээзи Чехословакияның хоккейжилерин 3:1 санга уткан.

Апрельдың 13-те ССРЭ-нин шилиндек команда дыштанган. Ол хүн ГФР-нин спортчулары Польшаның хоккейжилерин 5:3 санга уткаш, чемпионатка бир удуг санын алган. ГДР-нин шилиндек командазы Американың Каттышкан Штаттарының хоккейжилерин 2:1 санга тиилээн.

ССРЭ-нин шилиндек командазы Швецияның хоккейжилери-биле ойнаш, 6:1 санга удуп алган.

Шайбалыг хоккейге делегей маргылдаазы үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

Чаа шүүлүктер

ЧАСКЫ ХОВУ

Эрээн хар суун хөрүүн шыкеш,
Өл-шык, бүстуг үндүр тыпды.
Эрткен чылгы куу сиген
Өлге бажы аштыг бердн.
Өдек төкпен шожар хову
Чылыг хүнге дөгелегеш,
Оорушкуун соглекээнзиг
Шылбырттыңнап шолаан чыдыр.
Тайга үнер аңчылар дег,
Тараажылар достүүмеспен,
Демир аъдын дерш, селтеп,
Делгем шолду тегергилээр.
Түрлагларны тудуп, дернир
Тудугжулар аъттанышкан,
Арык, буга унуп аштап,
Аныяктар шефче үнген.
Шыдаңнарын кизиредп
Часкы хову оттуп келдя,—
Шагның шак бо үезн дег,
Чымыштыг ай корбежик мен.

Н. ООРЖАК.

ЫДЫК КУШ—КЫТАЛЫК

Кылаң холдер эриктериш эргигилеп,
Хымргыыштыг тулааларга аңнавадым.
Якутскиде музейден өөрүм меңээ
Ыдык куштуу — кыталыкты айтып берди.
Дурт-сынын, хевирин-даа топтаарымга,
Дуруядан ылгалы чок куш чорду.
Шырыш, каскак ээзи болур шак ол куштуу
Шыны хөрек, көргеш улус ховар болур.
Кым-бир кижи оңнап азы чорук чораш,
Кыталыкка таварышса, аас-кежин:
Чоруу чогуп, чолу-морү тааржыр деп,
Чонда тараан бурун шагның чугаазы бар.
Ыдык куштуң түлээн үүнде даа дилеведим.
Ынаныштыг якут оорнү бодум тыптым
Эки-бакты ылап деңге аргажыптар
Эш-өөр турда, белен үүнден сестир деп мен.

В. СЕРЕП-ООЛ.

УЛУГ СОНУУРГАЛ

Бистиң улуг, делгем Төрээн чурттувустуң найысылалы Москванын Тын делгелге залинда «Бүш ажылга аллар», чурулга уран чүүлүвүн Академиязының залдарында «Аныяк чурукчулар» деп СЭБП-ниң XXV съездизинге гурасказаткан Бүгү-эвилел дедгелгелериң чедилгелеринге бистиң хөй националдыг чурулга уран чүүлүвүстүң мастерлериниң беш чыл иштинде ажылының чогаадыкчы отчёдун түңнеп турар.

Чүс муң ажыг москвачылар болгаш найысылалдың аалчылары делгелгелерде киргеп дерт муң ажылдар-биле улуг сонуургалдыг танышкан.

Оларның аразында совет Тыванын чурукчуларының ажылдары база бар. Ол хөөрге РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу, Тыва АССР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы С. К. Ланзының «Шыва тон, тыва эдилелдер» деп натюрморду, аныяк чурукчу Ю. Д. Деевтиң «Эш Ленин» деп ханы утка сиңген чуруудур. Амгы үеде Бүгү-эвилелдиң «Чурттуң чалыылары» деп чаа делгелгеге белеткел ажылзары кайда-даа хайныккан.

Ол делгелгеге Тыванын аныяк чурукчуларының чаа чогаадыкчы ажылдарын көөрү күзенчиг. Ооң-биле кады «Улуг Октябрьның 60 чылы» деп делгелге база чоокшулап орар.

Чуруктарда Ю. Деевтиң «Эш Ленин», Москва чурукчузу Н. Бүттүн «Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Лопсанчап Ооржак», С. Ланзының «Шыва тон, тыва эдилелдер», деп чуруктарын Бүгү-эвилелдиң «Күш-ажылга алдар» деп делгелгезинден тыртырганын бараалгаттывыс.

В. БЕЛЯКОВТУҢ фотолары.

Өг-бүленің аас-кежин

Хадың суурнуң Культура бажынынга «Найыралдыг өг-бүлени тургузарынга чүү чугулал» деп диспут эрткен. Кежээни организастаарынга Культура бажынының директору Людмила Путинцева болгаш көдээ библиотека эргелекчизи Галина Сангат-оол олар идепкейлиг киришкен.

Өг-бүленің аас-кежин чүден хамаарыр? Чүнүң-даа мурнунда өг-бүлени тудуп турар ийи кижиниң ук айтырыгны шын шиитпирлээнинден хамаарыр. Өг-бүле амыдыралынга аныяк өскеннин белеп болуру база чугула. Бот-боттарынга хүндүзел, дуза негеттинер. Арагалаашкын, каржы чорук, бодун тогунар, ылангыя херээжен кижини хүндүлеп көрбес чорук маңаа черле багай.

Өг-бүле тутканнарның эргехүлээлгелери болгаш өг-бүленің мурнунга хүлээлгелериниң дугайында улуг чугаа болган. Кежээниң түнелинде «Социалистиг ниитилелде өг-бүле» деп лекцияны номчаан.

Л. СМОЛИНА.

Бии-Хем район.

ӨКПЕ ТУБЕРКУЛЁЗУН КЕЗИП ЭМНЭЭРИ

Туберкулёз — халдавырыг, аймыктыг аарыг. Бистиң чуртувуста туберкулёз аарыын эмнээри болгаш ону шуут чок киларры күргүю ужур-дузалыг. Туберкулёзка удур демиселди үргүлчү чорудуп келгеннииң түңнелинде кижилериниң туберкулёзтан аарыыр, өлүп-хораар чоруу сөөлгү чылдарда дыка кызырылган. Ол чорук кижилериниң материал болгаш чуртталга байдалын экижиткенинин, кадык камгалал ажылын план ёзугаар организастап чорутканының, ол аарыга удур демиселди баш удур чорудуп келгенинин болгаш туберкулёзту кезип эмнеп турар апаргашының түңнелинде чедип алдыгган. Бистиң чуртувуста эң ылаңгыя туберкулёзту кезип эмнээри сөөлгү үеде улуг чедиишкинперлиг. Туберкулёз бактерияларынга удур препараттарны, паркозту, аарыг кижиге хан кударып ажытпан тургаш, туберкулёзату комплекстиг кезип эмнээри эки түңнелди берип турар.

Туберкулёзату кезип эмнээри амгы үеде окпезиниң кезикчамдыы аараан кижилериниң 90—95 хуузун база окпезин хапы аараан кижилериниң 80—90 хуузун эмнеп болуруңуң аргазын берип турар. Моон мурнунда эмнеттимес деп санап турган туберкулёз аарыындан аараан дыка хой кижилер ам кезип эмнээшкинни чоруткан соонда ажыктыг күш-ажылче катап кирип келир аргазын чедип ап турар апарган.

Окпе туберкулёзун кезип эмнээрининң аргазын чедип алган чорук ол аарыгның пинти эмнелгезинге улуг чедиишкин болбушаан, ону баш удур шуут чок кылып узуткаарыгга болгаш ол аарыгдан хөй кижилер аарыыр чорукту чок кылырынга улуг идигин берип турар.

Кызылда республиканың туберкулёзка удур диспансеринде өкпе туберкулёзун кезип эмнээр 50 орунныг салбыр бар. Ол салбыр окпеге болгаш хорек клетказынга келиишкинерин болгаш диагностиканың (аарыгны тодарадырының) чаа аргаларны ажыттап болур амгы үениң дериг-херекселдерик, аппаратуразы-биле хандыртынган. Сөөлгү чылдарда кижилерге туберкулёзтуң 600 ажыг кезип эмнээшкинперин чоруткан. Оларның хөй кезип кадык боон, күш-ажылдың өөрүшкүзүн чедип ап, боттарының ынак мергежилдеринче катап ажылдап киришкеннер. Чижээ, окпе туберкулёзтуг 28 харлыг О. кезип эмнээр салбырга келген. Ол беш чыл иштинде окпе аарыының берге хевирн-биле аараан турган. Аңаа эмнээри аңаа кандыгдаа түңнел бербээп. А кажан кезип эмнээшинің сөөлүнде ол кадык апарган, харын-даа бодунуң ынак ажылы—бичии чаштарыы кижилер ажылче катап шилчиир аас-кежиктиг болган. База-ла окпе аарыындан үр чылдар иштинде аарыг келген 37 харлыг А. кезип эмнеткеш, катап база тудут мастери боон, ынак ажылынче шилчээн. 36 харлыг аарыг М. эмчилериң сүмезин, хүн чурумун сагывайн, бодунуң кадыкшылынче сагыш салбайн келген болгаш сөөлгү үеде мырыңай пивалид апар чыткан. Оон аңаа кезиишкинин кылгаш, санаторийге эзээн үр үеде эмнээшинин соонда, ажылдап болур аргазын чедип алган. Ыпдыг чижектерни дыка хөйүү чугаалап болур.

Окпе туберкулёзун кезип эмнээри амгы үеде ол кара сагыштыг, халдавырлыг аарыгны эмнээриниң бир кол аргазы апаргап. Чүгле аарыг кижиниң талазындан эмчиниң сүмезин, эмнедириниң бүтү дүрүмнерин шыңгыы сагыыры албап деп чүвени сагындырары чугула.

Ю. ШЕРБАКОВ,
эмчи.

Редакторнуң орадакчызы М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эзэн ховуларда, шыргай аргаларда» (2 сериялыг) 9.25, 12.20, 15.15, 18.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Пар хереглеттиниң турар» 9.35, 15.25, «Проша тажы» 11.05, 16.55, «Кыска шолаа» 12.55, 18.45, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Россияга пталлерниң кайгамчык ужуралдары» 15.00, 18.40. «Дедир эриттимес» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Капитан Микула Малый» 15.00, «Сорулганы шилиири» (2 сериялыг) 16.50, 19.40 шактарда.

Телевидение

АПРЕЛЬ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Алдын казанча». Уран-чечен фильм.
9.15—«Спортлото» тиражы. Өнүүт.
9.25—«Эш ыры». Музыкалыг эстафета. Ташкентиден оңнуг дамчыдылга.
10.05—«Хөлүг маргылдаалар». Өнүүт.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Чурук бүрүзүнде—хүн». Өнүүт.
11.25—«Одувуктериин арыпшырайы». Өнүүт.
12.10—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Өнүүт.
12.40—Шүүлүкчү М. В. Матусовскийниң авторжу кежээзи. Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга.
14.20—«Миллионнарның ленинчи университеди».
14.50—«Балет дугайында». Өнүүт.
16.05—«Литературлуг ужуражылгалар». С. Михалков. Өнүүт.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Мультфильмнер программазы: «Турка дугайында тоол», «Шайба, шайба!», «Чаъс чаар».
18.25—Төлемедээлер.
18.40—«Ниитилел амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
18.55—Телемедээлер.
19.05—«Татьяна Яблонская». Документалдыг фильм.
19.25—«Экин, кижизидиичи!» Дамчыдылга.
20.25—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.30—«Миллионнарның ленинчи университеди».
21.00—Хоккейге делегей чемпионады. Финляндия биле Швецияның шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. Польшадан өнүүт дамчыдылга.
21.40—«Эш ыры». Музыкалыг эстафета. Ташкентиден оңнуг дамчыдылга.
21.50—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Өнүүт.
22.20—22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—01.15—Хоккейге делегей чемпионады. ЧССР биле АКШ-тың шилиндек командаларының оюну. Польшадан өнүүт дамчыдылга.

Агаар

Бөгүн республикага будуттагылап каап турар, чаашкын чок хүн болур. Чамдык черлерге ол хар чаар. Хаттың дүргени секундада 5—10 метр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 7—12, ооң арткаларынга —2-7 градус чылыг.

Кызылга будуттагылаар, чаашкын чок. Хаттың дүргени секундада 10—15 метр. Агаарның температуразы 7—9 градус чылыг болур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орадакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысолгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, солун келбейп барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1308.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типоргафизы. (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00550.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 91 (10076) | 1976 чылдың апрель 16, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртээ 2 көп.

БАШТАЙГЫ ПРОДУКЦИЯНЫ БЕРИП ЭГЕЛЭЭН

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң механизаторлары Сееге деп черде шык базырыышкынын ийи хонук бурунгаар эгелээн. Трактористер Пргит Бичиижик, Монгуш Чечек-оол болгаш оскелер-даа баштайгы хүнзерде 500 гектар черниң шыгын базырган.

Оз-ла колхозтуң механизаторлары Ондар Шүүлек, Григорий Ондар, Сат Алдын-оол болгаш өскелер-даа Теректиг-Чарыкта курукгургап черни шык базырыышкынын райониуң «Искра» болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозтары база эгелээн.

(Бистиң корр.).

ШЫК БАЗЫРЫЫШКЫНЫ

«Улуг-Хая» совхозтуң механизаторлары часкы хову ажылдарын шалыпчы темп-биле эгелээннер.

Дуржулгалыг механизаторлар Даш-оол Бирлей, Ондар Хүралдаа олар часкы ажылдарны шынарлыг чорударынга ыяк белеткеп алганнар. Олар ам совхозтуң тараа шөлдеринде шык базырыш киришкеннер. Баштайгы чүс-чүе гектар тараа шөлдериниң шыгы базыртынган. Олар эң кыска хуулгада шык базырыышкынын дээр дээн хүзелгени алганнар.

ЧУРУКТА: механизаторлар Даш-оол Бирлей (солагай талазында) Ондар Хүралдаа шык базырыышкынының үезинде.

Даарта ~ коммунистиг субботник

ЧАҢГЫС КИЖИ ДЕГ ҮНЕР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болур оюнга тураскаатказ коммунистиг субботник эрттирер дугаймында москвачыларның эгелээшкинниң Чөөн-Хемчик районуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң ажыл-ишчилери чүүлдүгүнүп деткээннер.

Бүгү колхозчулар ол хүн бүдүрүкчүлүг ажылдарын шиитирлээннер. Субботник эрттирер штаб, колхозтуң баштавр чери, партия организациязы ол хүн кылыр ажылдарның ниити хемчээлдерин дуглуржуп кылган болгаш ажыл-агыйның адыр бүрүзүнде ажылдап турар кижи бүрүзүн ады-аажы тудар деп шиитирлээн.

Колхозчулар ол хүн 80 кубометр токпак ыяштыг хап белеткээр, 2 хой кажаазын тудар, суурга төп склад чанында картофель шыгжаар черни кылырар.

Ол хүн субботникке шупту 414 кижи киржир болгаш онгу беш чылдың фондузунче 500 рубльди шилчидер.

О. САҢЫН.

ТЮМЕНЬ ОБЛАСТЬ. Самотлорнуң нефть тывыкчылары, чер өрүнекчилери, тудугчулары чедиишкинниг ажылдап турааннар. Олар онгу беш чылдың баштайгы чылында эрткен чылдымындан 22 миллион тонна хой — 109 миллион тонна ажыг нефтиин тывар деп социалистиг хүзелгелерин алган ажылдап турар. Самотлоржуларның үүлүшде ам бээш 25 миллион тонна кымар чүүл онаажып турар.

Соңгу Самотлорнуң ажыл-ишчилери коммунистиг субботник хүнүнде бүгү-де черлерге шалыпчы ёзу-биле ажылдаар. Барыын Сибирьге хонукта-ла нефть казып тывар талазы-биле ан тергиин түңелге — барык 290 муң тонналга чедирерин шиитирлээн.

ЧУРУКТА: Самотлорнуң нефтьлиг черлериниң бирозинде.

И. САПОЖКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

МАССАЛЫЫ-БИЛЕ КИРЖИР

Эрзин районуң бүгү суурларында коммунистиг субботниктиң шалыпкын штабтарын тургускан, кызыр ажылдарны тодаратказ. Ферма, бригада, күш-ажылчы коллектив бүргүзү апрель 17-де күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алырынга долу шиитирлиин чер болганга эрткээн митингилерге илергейлээн.

Чижээ, «Коммунизмче оруу» колхозтуң ажыл-ишчилери субботникти күш-ажылчы улут чедишкиннер-биле утказуур соруулганы салган. Тос кижи составтыг штабты тургускан, бригада, фермалар хайы-биле кылыр ажылдың планын ажылдап кылган. Ол хүн 500 кижи ажылдап, 1000 ажыг рубльдиг продукциязын будүрер. Колхозтуң хой ажыл-ишчилери тайгага токпак ыяш дилиг материалдары белеткээр, суур чаагайжыдылгазынга киржир. Беш чылдың фондузунче 600 рубльди шилчидер.

Ол ышкаш райпо коллективи субботник хүнүнде план ёзугаар 8000 рубльдиг баравнын саварар, субботникке чүе үжен ажыг кижи киржир. Районда септелге-тудут участогу, чоңгуң амыдырал хандырылга комбинады, харылзаа бедидири ышкаш коллективтер база тодаргай планнар ёзугаар ажылдаар. Эрзин суурнуң чурттакчылары суур чаагайжыдылгазынга, ясли-садка токпак ыяш белеткээринге массалыы-биле киржир. Херим, көвүрүглерин септеэр, «Чаа оруу» колхозтуң ажыл-ишчилери субботникти күш ажылдың эң бедик будүрүкчүлүүн чедип алыр дээш ажылдаар, онгу беш чылдың фондузунче 820 рубльди киирер. Колхозтуң школачылары зөмир эскиндизи чырынга, чаагайжыдылгага үүлүн киирер.

Шалыпчы күш-ажылдың байырлалында районуң ажыл-ишчилери чөр-черге суурлар чаагайжыдылгазынга калбаа-биле киржир. Шиитирлээ-биле районда 4590 кижи субботникче үнер. Олар 6870 рубльдиң продукциязын будүрер болгаш 2630 рубльди беш чыдың фондузунче шилчидер. Шалыпчы күш-ажылдың байырлалында 1200 кубометр токпакты, 200 кубометр тудуг материалын белеткээр. Хойнуң, хураганың, электиг шупту 8 хире кажаазын тудар.

Коммунистиг субботникти организастыг, бедик деңнелге эрттиреринге толептиг үүлүн эрвичилер киирерлер.

В. КҮНГАА,
коммунистиг субботник эрттирериниң район штабының даргазының оралакчызы.

Хүндүлел бижик-биле шаңнаан

Аныяктарны өөредир база шижилээр талазы-биле хей чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база роспотребсоюзтуң кооперативтиг профессионал-техниктиг училищезиниң 30 чыл оюн таварыштыр Март-оол Маадырбаевич Монгушту болгаш Софья Николаевна Стрелецкаяны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлымыбиле Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаан.

СОВЕТ РОССИЯ—ОНГУ БЕШ ЧЫЛГА

Апрель 14-те Москвага, Эвилелдер бажыңының Колоннаалыг залынга Россия Федерациязының үлетпүрүүнүң, кодээ ажыл-агыйының, тудуунуң, транспортунуң болгаш хандырылга чергелериниң ажылдакчыларының чөвүлел хуралы болган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитирлеринге дүүштүр 1976 чылдың планын болгаш социалистиг хүзелгелерин үүлүшкүн-биле хүлээп алганнар. Шында тоску беш чылда совет улустуң тургузукчу улуг ажылының түңнелдерин хаңзы-биле апаавтеп көрген, бистиң шиитиделивистиң үр үениң иштинде хогжүдезиниң үндезин программазын идил үндүрген, партия тургузуушкунуңуң, партиядың идей-кижизидилгелиг ажылдавының талазы-биле принциплиалдыг соруулгаларын тодаратказ.

СЭКП Төп Комитединиң, ооң Политбюрозунуң, партияның ТК-зының ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң ажыл-чорудулгазын съездиниң бедии-биле үнелеп көргени совет кижилер партияның иштики болгаш паштыкы политиказын боттарының үндезин эрге-ажыктарының боттанышкынга кылдыр көрүп турарының болгаш опу амыдыралга боттандырар дээш бүгү күштерин үндүреринге оларниң белеңниң илереди болгур. Ол түткүл чаартыкчыларның хөй санныг эгелээшкиннеринде, социалистиг чарыштың чаа хевирлерикде боттанып турар деп, ол чугаалаан.

Россия Федерациязының улус ажыл-агыйының ажылдакчыларының эрес-шудургу күш-ажылын Коммунистиг партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазак бедии-биле үнелеп көрген деп илеткелде онзалап демдеглээн. 1975 чылдың улус ажыл-агыйының планын хуусаа бетинде боттандырарын доозар дээш Бүгүзавилел социалистиг чарыжының түңнелдерининң талазы-биле болгаш республиканың үлетпүр будүрүглелериниң беш чылды челиишкинниг доосканы дээш республика СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туг-биле шаңнаткан.

Россия Федерациязында шилчиир Кызыл туктар-биле ол ышкаш Москва болгаш Ленинград, автономнуг 25 республика, край болгаш область, 143 хоорай болгаш район, барык 750 будүрүгге черлерге болгаш организацияларга шаңнатканнар. 375 будүрүгге черлери болгаш организацияларга Хову-Аксының тудугжулары улуг дузаны чедирип турар. Олар хөй удаа Ак-Довуракка кээп, комплекстиг чугула объектилерни тударынга киржип турганнар. А. Н. Копенкога удуртказ 10 кижилиг слесарьлар бригадазы Хову-Аксындан чоокта чаа ында чеде берген. Олар ам кол корпустуң бирги секциязында эдилге-шенелде ажылдарын чорудуп турар. Бо коллективтиң кежигүннери онаашкап ажыл-херээн бедик шынарлыг күүседип шыдаар, дуржулгалыг специалистер. Олардан Ф. Ситников, Б. Терептьев, М. Дүюгбап олар — «Тыва кобальт» комбинатты база тудушкап, ажылынга мергежээн, будүрүгеннің хоочунпары. Бо бригада чугула тудугну долузу-биле хүлээдиринге чедир мацаа ажылдаар.

• • •

Бодүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехте 21 кижилиг электрослесарьлар бодүүнүң өөредилгеэн эгелээн. Программа ёзугаар олар 111 шактың теориялыг кичээлдерин эртер, а ооң соонда практиктиг чаңчылдарны шиңгээдип алырынче киритпер. Ынчалзажок оолдар опу манавайн, будүрүгениң ажылынга киржип эгелээн. Теория-биле практиканы шын холбаштырып, бижыг билигни шиңгээдип алырынга ол бөлүктүң башкызы О. М. Шелковенко болгаш цехтиң специалистери оларга улуг дузаны көргүзүп турар.

Цехтиң коллективинде электрослесарьларның чаа отряды удавас немежир.

Х. МОНГУШ.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эолчээнде бодүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң эолчеглери баштайгы продукцияны апрель эгезинде берип эгелээн. Апрель 1-де цех 1630 килограмм, 2-де 71 килограмм, а 3-те бир тоннадан ажыг даг-дүгүн берген. Даг-дүгү бээрининг хемчээли өрүлеп, кудулап турарының чылдагааны билдингир. Дериг-херекселдериниң тода, үзүктел чок ажылдап эгелээри ам-даа элек. Ам ында эдилге-шенелде ажылдары уламчылап турар. Ол ажылхеректиң нарының операторларның журналда бижээн демдеглелдеринден билип ап болур: биргээ, вентиляция камеразында силгинр механизмнер ажылдавайн баар, азы автомат үрели бээр, а чамдыкта шишкинштерниң шоргаларынга тырлышкын болу бээр болгаш ооң-даа оске.

Ынчалза-даа ол бүгүнү дарый чайладып турар. Бодүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң кол корпузунуң ийиги секциязы продукцияны доктаамал будүрүп эгелээн болгаш ооң хемчээли хүн бүрү озуп эгелээн. Коллективке айның болгаш чылдың планныг онаалдаларын берген. Апрель айда 500 тонна болгаш чыл төнчүзүнге чедир шиитизи-биле 35900 тонна даг-дүгүн будүрери планнаттынган. Ол план чаа коллективке белен эвес, нарын, ыпчангаш амдыгаашкан эгелеп күженнишкиниг ажылдавры негеттинер.

• • •

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эолчээниң тудуунга Хову-Аксының тудугжулары улуг дузаны чедирип турар. Олар хөй удаа Ак-Довуракка кээп, комплекстиг чугула объектилерни тударынга киржип турганнар. А. Н. Копенкога удуртказ 10 кижилиг слесарьлар бригадазы Хову-Аксындан чоокта чаа ында чеде берген. Олар ам кол корпустуң бирги секциязында эдилге-шенелде ажылдарын чорудуп турар. Бо коллективтиң кежигүннери онаашкап ажыл-херээн бедик шынарлыг күүседип шыдаар, дуржулгалыг специалистер. Олардан Ф. Ситников, Б. Терептьев, М. Дүюгбап олар — «Тыва кобальт» комбинатты база тудушкап, ажылынга мергежээн, будүрүгеннің хоочунпары. Бо бригада чугула тудугну долузу-биле хүлээдиринге чедир мацаа ажылдаар.

• • •

Бодүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехте 21 кижилиг электрослесарьлар бодүүнүң өөредилгеэн эгелээн. Программа ёзугаар олар 111 шактың теориялыг кичээлдерин эртер, а ооң соонда практиктиг чаңчылдарны шиңгээдип алырынче киритпер. Ынчалзажок оолдар опу манавайн, будүрүгениң ажылынга киржип эгелээн. Теория-биле практиканы шын холбаштырып, бижыг билигни шиңгээдип алырынга ол бөлүктүң башкызы О. М. Шелковенко болгаш цехтиң специалистери оларга улуг дузаны көргүзүп турар.

Цехтиң коллективинде электрослесарьларның чаа отряды удавас немежир.

Х. МОНГУШ.

СЭКП ТК-ның, Совет чазактың, ВЦСПС-тиң болгаш комсомол ТК-ның турасказал демдектери-биле шаңнадым. Бүгүзавилелиин Хүндүлел самбиразында киргеппер.

Тоску беш чылдың планнарын хуусаа бетинде күүсеткенинниң шиитирлиг. пегелдеелериниң бирээзи болза социалистиг чарыштың калбак пептерели болган деп демдеглээш, М. С. Соломенцев онгу беш чылда Россия Федерациязының экономиказының болгаш культуразының хогжүдезиниң кол угланышкынпарынга доктаагаш.

Бо беш чылдың планнары чүүк-даа мурнунда бодунуң улут хемчээлдин-биле илгалыг турар. Россия Федерациязының национал орулгалының чүгле немей озүлдези безин ол үениң дургузунда 1960 чылда ооң бүгү хемчээлиниң 85 хуузу болур. Үлетпүр продукциязы 35—39 хуу, кодээ ажылагый продукциязы — 14—17 хуу көвүдээр. 1980 чылда чартык миллиард ажыг тонна нефтиин, трилливоннуң дөрттүң бир кезии кубометр газты, барык чартык миллиард тонна хомүр-дашты казып тывар, 0,8 триллион киловатт-шак электроэнергиипы, барык 100 миллион тонна кацпы, 66—69 миллион тонна белеп прокатты, 74 миллион тонна минералдыг чемишчидилгелерни будүрүп үндүрер. Улустуң хереглел баравнарын будүрүп үндүрерин дыка озер. Чижээлээрге, пестаазы будүрерин барык 9 миллиард дорбелчин метр, трикотаж кылыгларны — 830 миллион кезек чедир, чигирии — 3,5—4 миллион тонна чедир, мал саржазы — 720 муң тонна чедир будүрүп үндүрерин төлевилээн.

Онгу беш чыл планының чедишкининг боттанышкынны хоорай болган кодээнин социал-экономиктиг амыдыралына улуг салдарны чедирер. Сайзырагай социализмниң артык күштүг болгаш чогаадыкчы күштерп улам долузу-биле илергейлеттинер. Шиитилелдиң, коллективтерниң болгаш кижи бүрүзүнүң соңуургалларын бүгү талазы-биле дүүштүрерине улуг базым ыыдыынар.

Онгу беш чылдың соруулгалары улуг, оларның күүселдеэи күш-ажылчы коллектив бүрүзүнден чогаадыкчы ажылдаарын, бистиң хөй адырлыг ажыл-агыйывыстың бүгү эвелоларынга эң-не бедик организастиг болгаш сагыыга-чурумнуг болурун, негээр. Беш чылдың баштайгы чылы болур бо тыдың улус ажыл-агыйының планын чедишкининг боттандырары улуг ужур-дузалыг апаар. Материалдыг болгаш күш-ажылчы курлавырларны камналгалыг, рационалдыг ажыглаар талазы-биле Россия Федерациязының будүрүглелериниң, тудуг болгаш өске-даа организацияларының мурнунда улуг онаалдаар салдынган.

Чоңнуң амыдыралының деңнелин улам ында бедилер херекке үлетпүр ажылдакчыларының улуг салышкынынны киирип турар. Чоңнуң хереглел баравнарын будүрүп турар үлетпүр адырлары бо чылын күүсеңишкининг планнарын алгаан. Бистиң соруулгавыс болза ук планнарны ажыр күүседири болгур. Чиик болгаш ажычем үлетпүрлериниң чиг-этти, материалдарны, дериг-херекселдерни берип турар будүрүглелериниң коллективтерни хереглел баравнарын будүрерин көвүдеринге болгаш оларниң шынарын эжиждеринге киришкеп турарын чедип алыр херек. Продукциязының шынарын эргелеп башкарарының комплекстиг системаларын шиңгээдирип министерстволар, ведомстволар, будүрүглелер болгаш организациялар дүргелдир ужурлуг. Бо ажылды шиитирлээринге «Россияның баравнарынга — эң эки шынарны!» деп ыйгырыгның адаа-биле социалистиг чарыпты калбартырыг чугула.

СЭКП-ниң аграр политиказын болгаш колхоз-совхоз будүрүглериниң интенсификастаарыпче углавышкынны хажык чоокка боттандырыпп келгенинден ачызында кодээ ажыл-агыйны экономиканың бедик хогжүдели сектору болдурарының бижыг фундаментизи тургустуглаан. Чаа беш чылда кодээ ажыл-агыйга улуг соруулгаларны шиитирлээри планнаттынган. Партияның XXV съездизиниг илеткелиниг СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев кодээ ажыл-агый хогжүдезиниң талазы-биле партия боттоттарының арасында бижыг харылзаалыг ийи соруулганы салып турар деп демдеглээн. Бирээде, чүртту чем аймаздиниг болгаш кодээ ажыл-агыйның чиг-эди-биле бүрүп хавлыртынган турарын чедип алыр, бо талазы-биле четчир санныг курлавырларлыг болур. Ийиде, хоорай биле кодээнин амыдыралының материалдыг база культура-аммдырал байдалдарын улам чоокшулаштырар.

Кодээ ажыл-агыйның мурнунда туруп турар эң чугула соруулга болза, тараа будүрерин көвүдеринип болгаш ажыл-агыйның бо адырын бижыг байладыг болуруп чедип алыры болур. Онгу беш чылдың дургузунда Россия Федерациязы чылда ортумаа-биле 123—126 миллион тонна тараапы будүрер үжурлуг. Ол дээрге чүртке пиитп тараа чылдазының 55 хуузу-дур. Бо чылын бистер эвээш дээ-ле 120 миллион тонна тараапы будүрер үжурлуг бис.

Тараавын пиитп чыыдазын көвүдеринип кол оруу—ооң дужүткүр чоруун бедидери болгур. Беш чылдың дургузунда бир гектардай-на 16—17 центнер дужүтту алыр үжурлуг бис. Үрезин ажызын экижидери, перспективтиг чаа сорттарны шиңгээдири тараа культураларының дужүткуруп бедидеринең улуг курлавырлары болгур. Ынчалзажок алзоп хой ажыл-агыйларын үрезинбиле чедир хандыртымайн, куду шыларыыг үрезиннерии чажып турары четпес.

Бүгү чүүл малдарның болгаш күштүң, ыыдгыя саар инвектерниң баш санын остуруру кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының эң чугула соруулгазы болгур. Ону чедип алыры-биле будүрүгени улам

Даарта—коммунистиг субботник

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР

Кызыл хоорайның ажылчылчылары москвачыларның апрель 17-де коммунистиг субботник эрттирер дугайынга инициативазын улуг сеткилханыышкын-биле деткээн. Даарта болур субботник партияның XXV съездизиниң коммунистиг тургузуушкунунуң белеглеглиг сорулгаларын ажылдап ыяан тоогулуг ие-биле сыгый колбашкан.

Партияның хоорай комитединиң бюрезунум шиитпирбиле тургустуган штаб субботник-биле колбашкан организастыг болган эске-даа айтырыгларны улуг хамаалалгабиле шиитпирлеп турар. Хоорайның будурулге болган организация бүрүзүнде субботник эрттирериниң штавын тургускан. Ында ажылларның хемчээлин тодаратқан, хоорайның штавынче медээлер дамчыларыбиле харыысалгалыг аитерии хемүбилаан.

СЭКП Кызыл хооркомунга бүдүрүлгелериниң болган албан организацияларының

тукчуларының болган партия организацияларының секретарьларының чеокта чаа хуралы эрткен. Хоорайның штавы будурулгелериниң удуртукчуларының субботник эрттирер талазы-биле отчётдуп дыннап, ол хүн кылып чорулар масса-политиктиг ажылгарының планын бадылаан. Ленинчи субботникти бедик организастыг деңнелге эрттирер хемчеглерии ап, коллектив бүрүзүнге хуралдарны эрттиргении. ажыл-ижчи бүрүзүн субботник... кыйгырып турар коскү агитацииның чер-чергелерде асканын олар штабка илеткээнер.

Субботникте кылдынар ажылдарның кол угланыышкынарын хоорай штавы тодаратқан.

Планның ажылгарының угланыышкыны мынчыг: удеттүр бүдүрүлгелери продукциияны бүдүрер болган сайгарар; автотранспорт организацияларыы чүүкту соортур ажылдарны кылыр, ол ажылдың кол пурүүзү Абакан—Кызыл аразынга болган республика ишпинге чүүк ажыыр; түзүт организацияларының — түзүт-монтаж ажылдарын; амыдырал хандырылга болган садыг четкилери—хандырылга болган бараан саарылгазы. Хоорайның албан-хаакчылары ажыглалга киирер түзүт объектилериниң планныг ажылдарынче хаара түттүнар, хоорайны нагаанчыдар болган чаагайжыдар.

Кызыл хоорайдан коммунистиг субботникке киржир кижилериниң талазы-биле баш бүрүнгаар саналганы бада килган. Анаа шиитпир-биле 35 мүн ажыг кижи киржир болгаш 316 мүн рубльзиң ажылын кылыр, а беш чыл фондузунче 48 мүн рубльди шилчиир. ол дээрге эрткен чылдыы-биле деңнеэрге, 3,2 хүү хей.

Онгу беш чылдың фондузунче акша шилчиидер ол ажылга хоорайның үлетпүр будурулгелериниң коллективтери улуг улуг-хүүзүн киирер. Кызыл суббота хүнүнде олардан 4300 кижи ажылче үнер болгаш 120 мүн рубльзиң ажылын кылып. ажыл телевириден 14 мүн кире рубльди шилчиидер. Оон иштинде Каа-Хемниң хомүр-даш разрезин, даараныгга фабриказы, хлеб, түүлбү, демир-бетон заводтары болгаш эске-даа будурулгелер хей-хей түнүүт акшаны беш чыл фондузунче шилчиидерлер.

А хоорайның автотранспортулары апрель 17-де 14235 тонна чүүкту ажыын, 18600 пассажирлерни аргыштырар болгаш 114 автомашиналарны септээрдер.

Түзүт участоктарының кол күжү ажыглалга киирер объектилерже хаара түттүнар. Хана материалдары кылыр, сайлаш заводтарының. «Туристээп ааччылар бажыңнарын болгаш эске-даа чугула объектилерниң тудугжулары хей-хей ажылдарны кылыр. Хоорай чурттакчыларындан 480 кижи 4-кү микрорайонның чүүттелга түзүүнге ажылдаар.

Республика найысылалының будун-чартык муң чурттакчызы чаа аэровокзалдан хоорайже киирер орук чанынга ыыш олуртурлар. Оны 1 километр черге ийи одуруг кылдыр тарыыры көрлүнген.

Субботник хүнүнде чаагайжыылгага 400 автомашина, 30 экскаватор, 20 бульдозер, 12 чүдүрүүчү техника хаара түттүнар. Оон ангыда апрель 17-де «Кызыл садыг», столоваялар болгаш рестораннар үрээн 49 буфеттерни чер-чергe ажыдып, хей-хей магазиннерге аъш-чем аймаан садыглаар.

Ийи дакпыр орденниг Совет Тываның найысылалы — Кызыл хоорайның албан-хаакчыдары, студенттилери болгаш школачылары коммунистиг субботникче даарта чангыс кижи дег үнерлер. Олар партияның XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болурунга турскаатқан күш-ажыл байырлалынга идепкейлиг киржирлер.

Б. СВИНЦОВ,
коммунистиг субботниң эрттирериниң хоорай штавының начальниги.

ТУРКМЕНИЯНЫҢ ХОЙЖУЛАРЫНДА

Туркменистанның аныл-агыйларында хой өлдөвашыны кидин-түлүк үезинде. Мары областың Тахта-Базар районунуң «Чемен-Абит» совхозунуң ноданнарында чаш мал онча-мөнди алдынып турар. Дыка хей хөйжу бригадалар төрүүр чүс хөйден-на 120—130 хураганны эп турар. Ол совхоз күрүмөге 15 муң наракуль кешти сагаа. Азыралга 11 муң төрүүр аныяк хей болгаш уксавыяг кошмаржыгаштарны арттырып алыр.

ЧУРУКТА: улуг хөйжу Б. Аныев.

А. САПОРОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

УЛУГ ЭГЕЛЭЭШКИНИҢ ЭСТАФЕТАЗЫ

Совет кижилериң күш-ажылчы эртуганзынын, чаа киитилел тургузуушкунунга партияның керээге оларның бериигенинии илергейлээшкин коммунистиг субботник болур. Ол кайтамчыгыг чанчыл 1919 чылдың апрель 12-де Москваға эгелээн.

Шёчаа Советтериң аныяк республиказынга берге үе турган. Ак гвардейжилериниң, дештыкы интервентилериниң аг-шорни чүк-чүүлен зиргелип кел чораан. Үлетпүр болгаш транспорт хоовураан. Эң-не чугула чүве — аъш-чем болгаш оттуглар чүүл чедишпейн турган. Шак ынзыг берге байдал турда. контрреволюциялыы чылча шаварынче, аш-чуттуг болгаш хоозураавакыынны удуткаарынче ажылчы чонгарны партия кыйгырган. Мурнакчы ажылчылар, коммунистер болгаш партия кежигүүн эвестер партиязының ол кыйгырыынга коммунистиг субботниктер-биле харыылаавышаар.

Москва-Сортировочная депозунга баштайгы субботникке 15 кижи киришкен. Күш-ажылчы хүнүүн сооңда база 10 шак ажылдаашаа, олар 3 паровозту сенгээнер. Депозунарының ол чаагай эгелээшкинин хей-хей мурнакчы ажылчылар. коммунистер болгаш партия кежигүүн субботниктер бистин улустуң эвестер иэин-биле деткээнер.

Москвадағы ажылчыларының. демир-орукчуларының күш-ажылчы эртуганзынын демделеевишаан, В. И. Ленин мынча деп бижээн: «Ынчаарга буржуазиниың. меңшеевиктерниң болгаш эсерлерниң ажазынга контрреволюстуг агитацииязы-биле хүрээлеткен ол аштаи-суксаан ажылчынар «коммунистиг субботниктерни» чорудуп. кандыг-даа төлевир чокка, ажылдан дашкаар үелерде ажылдаан, төттүр чемпенмее чоруктуң удамыыдан олар могаан. хилинчектелген. арыы бакшыраан болза-даа. күш-ажылдың будурукчүүлүң канчаар-даа ажоок улуу-биле бедидерни чедип ап турарлар-ыр. Бо дээрге майгамчык улуг маадырлыг чорук эвес деп бе? Ол дээрге бүгү делегейге тоогулуг ужурлуулыг аргылдынын эгези эвес деп бе?»

1920 чылдың май 1-де чуртка Бүгү-россия субботникти эрттирген. Ол дугайында шиитпирни партияның IX съездиниң хүлээп алган. Ол субботникке 15 мүлүүн кижи киришкен. Үк субботник күш-ажылдың ёзулуг байырлалы болуп, аныяк Совет республиканың ажылчын ангыжының политиктиг бедик медерелдиин хереченээр коргускен. Оон эгелээш коммунистиг субботниктер бистин улустуң күш-ажылчы чаагай чанчылы аларган. 1969 чылдан эгелээшкин. Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүүге турскаалын. ону апрельниң бир субботазында эрттирер болуп бергеи.

«Социалистиг чарыштың. күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш шимчээшкинии бүгү тала-биле удаа ыяай хөгжүдери—бистиң шиитпирлеп даймчы лозунгувус ол— деп. өш Л. И. Брежнев партияның XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Отчет илеткелинге айыткан.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүүден бээр 100 чыл оюн демделээрп-биле апрель 17-де коммунистиг субботник эрттирер деп чаа патриоттуг эгелээшкинии Москваның мурнакчы будурулгелери үндүрген. Ол патриоттуг эгелээшкинии бистиң Төрээн чуртувустуң күш-ажылчы муң-муң коллективтери. оон иштинде бистиң республиканың күш-ажылчы коллективтери деткээн.

Бистиң республиканың хоорайларынга болгаш суурларынга массалыы-биле эрткилээн митингилерге база хуралдарга В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүүден бээр 106 чыл болурунга турскаатқан коммунистиг субботник эрттирер дугайында москвачыларның эгелээшкинии ажылчы чоннар ёзин-биле деткээнер. Үлетпүр будурулгелерде болгаш будутларда, организацияларда, колхозтарда болгаш совхозтарда субботник эрттирериниң штабтары тургустунгулаан, кылыр ажылдар, оларның сеңгээн тодаратқынган.

Ажылчы чонларның күзелсеруун барымдаалаашаа, субботникте ажылдаан акша-көрөңгинии чоннуң чаагай чорууң эңнеңилериче, улус чыдыышкынын болгаш кадык комгалалың хөгжүдеринче киирип турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүүден бээр 100 чыл оюн демделээрп-биле 1970 чылда эрттирген Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниктиниден алган акша-көрөңгиниң чамдыкшы бистиң Төрээн чуртувустуң ёзулу-бүрү буянныларынга шиколаалар, профессионал-техниктыг училищелер, уругар эмнелгелери, поликлиникалар, стадионнар тударынче шилчиткен. Ындыг ёзулыг чижектерни манаа хей-йү-биле киирип болур.

1974 чылдың апрель 20-де болган Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниктинге 138 мүлүүн кижи киришкен. 653 мүлүүн рубльдиң үлетпүр продукциязы ажылдап кылыынган. Тудутта, көдээ ажылчылар, хоорайлар, суурлар чаагайжыдылгазынга хей хемчээлдиг ажылдар кылдынган.

Ажылдап алдынган акшавыс 80 мүлүүн ажыг рублин 18,7 муң олуттуг ортумак профессионал-техниктыг училищелер комплектерии болгаш 20 муң дорбелчин метр төлдүг общежитилер, а ол мыскаш индустриал-педагогика техникумнар тудуушкунунче шилчиткен.

1975 чылдың апрель 19-та В. И. Ленинниң төрүттүнгениниден бээр 105 чыл оюнга аллар болдурган Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниктиги эрттирген. Үк субботникке 140 мүлүүн ажыг кижи киришкен. Ынчаи беш чылдың фондузунче 200 мүлүүн ажыг рубльди шилчиткен. 240 мүлүүн рубль түңүүт үлетпүр продукциязы ыыдынган.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүүден бээр 105 чыл оюнга аллар болдурган ол субботник бистиң республиканга база организастыг эртken. Анаа шиитпир-биле 114535 кижи киришкен. Шалынчы күш-ажылдың чаңгыс хүнүүнде ажылдаашаа, Тывалың ажылчы чоннары беш чылдың фондузунче 116434 рубльди шилчиткеп.

Ам бо апрель 17-де болур кызыл субботник СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге хей-аът киргеи чонның күш-ажылчы болгаш политиктиг кодурлүүшкүнүнүң байдалынга эртер. Юбилейлиг онгу беш чылдың баштайгы чылынын планныг ёнаалдаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш чарыш чер болганда камаанзылымдан артык калбаргаи. Субботник хүнүнде организастыг, бедик будурукчүүлүг болгаш намнал алынган чиг-эт, материалдар, электроэнергия күзели-биле ажылдаарын аныячы чоннар хүүсээп турар. Ол хүн планныг ёнаалдаларны болдур болгаш ажыр күүседирии—коллектив бүрүзүнүң патриоттуг хүлээлгези, алдарлыг херээ.

Сорулга болгаа кызыл субботаны чүгле ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың эң бедик будурукчүлүүнүң хүнү эвес, а Ильичиниң чагааны шынаш, коммунистиг күш-ажылдың ёзулуг байырлалы болдуларыы. Борта организастыг чоруктуң, медеренлиг чоруктуң үлегер-чижээн коммунистер база комсомолчулар көргүзеер ужурлуг. Олар массаларның патриоттуг кодурлүүшкүнүн утпаан башгаар, ленинчи чагыгларга бадыткынчы болгаш партияның херээнге кызыгаар чек бердинген чорукту бадыткаар хүралтелиг.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ,
СЭКП обкомунуң лекторлар бөлүүнүн удуртукчузу.

УБСА-ХӨЛ ШЫНААЗЫНДА

Мал ажылында бир кол айтырыг, аңаа чем бурлавырын хандырары болур. Бистиң бригадавыс Убса-Хөлдүң шынаазынга эрткен чылдың күзүнүүде келген. Күжү улуг эвес, бо биче коллективтиң кижи бүрүзү бот-харыысалгалыг, бир демниг, бижыг туруштуг.

Бригадада «Беларусь» деп 3 трактор, 1 кезер аппарат, сиген болдурер 1 дырбаан, 1 пресс машина бижыглаттынган. Мал чеминге сиген, хыргыыш белеткелинге техниканы будурукчүлүг ажыглавышаан. 1975—1976 чылдарның кыжынында бригада багай эвес ажылдаан — ниитизи-биле 600 тонна сиген болган хыргыыш белеткээн.

Белеткээн мал чемни соортурунге чүгле бистиң совхозтуң чоланачылары эвес. Чазаанда автобаазының. эске-даа чамдык ажыл-агыйларның. будурулге коллективтериниң чоланачылары база идепкейлиг киришкении демделээри күзенчиг. Чижээ, «Искра» колхозтуң чорукталы автоколоннa 24 тоннаны «Чыраа-Бажы» совхозтуң кыштагларында чедирген.

Чазаана хоорайның будурулге, албан черлериидеп чоруткан ийи бригада, Убса-Хөл шынаазынга келгеш, бистиң ажылывыска база боттуг дузалашкан. Чижээ, М. Бойоолдуң бригадазы —30 тонна. С. Өлзей-Бадының—14 тонна мал чемнин белеткешкен. Пресстээп мал чемнин кескен шөлден үндүрүп сараатаарынга олар база идепкейлиг дузалашкан.

Пресстеп белеткээн хыргыышты кургаг шөлче үндүрүп сараатаар ажыл үргүлчүдеп турар. Бо хүннерде 90 тонна сараатты тургускан болгаш база бир сараатты бедидир салып эгелээн бис.

Бисте кижи күжү четчир. Тудунгур, моге оолдарның ажылдап турарын көөрге магалыг. Безек аппарат көшкен трактористиң башкарыкчызы Донгак Бара-оолдуң, сиген болдурукчузу Николай Монгушпың, пресс трактористиң башкарыкчызы Дарь-Базыр Монгуштуң база Балынын Донгак, Орус-оол Куулар, Хуна Оюржак ышкаш механизаторларның ак сеткилдиг күш-ажылын мактаар.

Бистиң «Чыраа-Бажы» совхозтуң чоланачылары А. Баазан, С. Белек, М. Өнер-оол, Чазаанада автобаза чоланачылары Б. Дадар-оол, М. Балый-оол, М. Маннай-оол ышкаш совхозтуг үезинде үлегерлиг ажыллааннар хей.

М. МАРТЫК-ООЛ,
бригаданың бригадири.

Комсомолчу Григорий Урбаан Кызыл районда «Терек-Хөл» колхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. Ол амгы үеде колхозтуң эң ырак бригадаларының бирээзи Үстүү-Балыктыгда сарлык кадарып турар.

Аныяк кадарчы СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдырала челинщкинииг боттандырар дээш, онгу беш чылдың баштайгы чылында бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Ол кадарын турары 354 сарлымдан төрүүр үүс сарлыкка овааштыр 85 бызаны онча-мөнди камгадап алырын хүлээнгеп. согааза созүнге эе болур дээш бедик тура-соруктуг ажылдап турар.

Партияның XXV съездизиниге ленинчи комсомолдуң рапортунга бистиң республикадан 1500 оолдар, кыстар адын салган болтай. Оларның арадында Григорий Урбаанның ады база бар. Григорий «Беш чылдың аныяк гвардейжизи» деп хөрек демдээнии база эдилекчизин.

ЧУРУКТА: сарлык кадарчыны Г. Урбаан.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Ак-Довурак АТБ-ниң Владимир Козловка удуртқан комсомолчу-аныяктарның чоланачылар бригадазы онгу беш чылдың баштайгы кварталында эки ажылдаан. Оларның арадында социалистиг чарыштың тиилекчилери Владимир Козлов биле Виктор Буда планныг ёнаалдаларын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талдаш) комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири Владимир Козлов биле Виктор Буда.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ОФИЦЕР БОЛУРУ—ХҮНДҮЛҮГ ХЕРЕК

«Тергээн чуртум» кампаанар профессий бар». «Офицерлер» деп фильмниң бир маадырының бо сөстери шериг албанының умур-дузазының, ылаңгыя офицер составтың репутацииын чугулазын коргузуп турар. Офицер болуру музеп чоруурларның кичээнгейинге адаанда чүүлдү бишиидим.

Сибирьниң Кызыл тулчут шериг округунда алаш каш шериг училищелери бар. Оларның эң-не хөөчүзү — Омскиниң ийи дапкыр Кызыл Тулчут ниити шериг командыйалының М. В. Фрунзе аттыг дээди училищези. Оон ыяа ийи дозузукчулары кеск совет полковниктер аңаар-тал оларның дөртен ажыы Совет Эвилелиниң Маадыры ийи бедик аттың эзилекчилери. Чижээ, 1941 чылда бо училищени доозкан Александр Терентьевич Алтунин Ада-чуртувуң Улуг дайынының үезинде Төрээн чурт дээш ыяс-дидим тулчушкаш. Совет Эвилелиниң Маадыры болган. Амгы үеде ол СЭКП ТК-ның кежигүүн, чуртту хамаатыг камгалалының штавының начальниги. СССР-ниң камгалал министриниң орадакчызы, генерал-полковник.

Училищеге дээди эртеминг ниити шериг офицерлерин белеткээр. Ону доозканнарга «лейтенант» деп шериг атты тыпсыр болгаш мотоадыргы шерииниң офицериниң квалификациязын бээр. База ол ышкаш дээди инженер билигниин дипломун тывыспышаан. кунктыг танкылыг техника болгаш автомобиль талазы-биле инженер кылдыр белеткээр.

Танк шерииниң лейтенантызы атты болгаш дээди эртемни Омскиниң Кызыл Сынаыс орденниг дээди танк училищезин доозкаш база ап болзур.

Новосибирскиниң дээди шериг-политиктиг ниити шериг училищези дээди эртеминг политажылдакчы офицерлер белеткээр. Барнаулдуң шериг училищези белеткээр Кемеровода, Томскиде, Тюменьде, Ачинскиде, Красноярскиде ийиш-бүрү дээди болгаш ортумак эртеминг шериг специалистер белеткээр училищелер офицериниң күзээннерии чылдыя-на чалап турар.

Училищелерге 17-деп 21 хар чедир назылыг солдаттары. 23 хар чедир назылыг дүртеп албанныг, ийиш дайынчыларын болгаш сержанттыларын хүлээп алыр. Киреезе кандыг документилер хереглиг, каныыг экзаменнер дужаарын республиканың шериг комиссариадынган билип ап болзур.

Курсантылар өөренип турган үезинде кыжын ийи неделя дургузуудга. чайын бир ай ыяттанар.

Ю. САВОСТИН,
офицер.

Хуучулар төлээлериниң хуралы

БАРААННЫ ЧОНГА ӨЙ-ШААНДА ЧЕДИРЕР

Тес-Хем районузунуң баштаар чери болган ревизия комиссиязы хуучулар төлээлекчилериниң хуралынга 1975 чылда кылган ажылының дугайында отчётларын берген. Районнуң хереглекчилер ниитилези эрткен 1975 чылда чамдык эки түннелдерни чедип алган. Бараан саарылгазының чыл планын ниитизи-биле 100,5 хуу күүсеткен. Садыг ажылдакчыларының иштинде планныг даалгаларын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчы ажылдап турардар аваан эвес.

Район төвүнде бслем хеп аймаа садыглаар магазинниң эргелекчизи Д. Улья, ажыл-агыйбараанныларының магазинииниң эргелекчизи Г. Донцова, көдээ магазиннерден «О. Шынаа» совхозтуң төвүнде магазин эргелекчиан М. Хажылай болган өскелер-даа үүрмектеп садыр бараан саарылгазының планнарын ай, квартал саныында ыракта ажыр күүседип келген. Районнуң садыг талазы-биле материал-техниктыг базазы өзүп, садыглаашкынының депшилгелиг чамдык аргалары ажыглаттырып турар.

Хуучулар төлээлекчилериниң хуралынга илеткелчи болган санал берген кижилер ажылда четчестерни болган ажыглаттынмайн турар курлавырларны илередиринче, четпестерни чайладырының аргаларын дилеп тыварынче угландырып турганнар. Маңаа хамаарыштыр шүүлтүүлелдер болгаш санал-оналдар чидиг болтудаан.

Райпо баштаар черинин, оон товароведтериниң Кызылдың садыг базаларындан бараанпарны чедир шилип албайн турарындан кижилерниң хүн бүрүде хереглээри үлетпүр болган аъш-чем бараанпары чайдык черлерде үзүктелип турар. Оларга аът. далган аймаа болган чамдык хеп аймааның бараанпары хамаарыштыр турар. Чонның чагыгларын барымдаалавас, күүсетпес чоруктар ылангыя ховар бараанпарга үргүлчү таварыжы турар. Чамдык хевис, дорожка, өки шымарлыг хеп аймаа райпога келирге, олар хереглекчилерге четпейн, складтарга-ла «хүүлээ» бээр таварылгалар ам-даа үргүлчүлеп турар.

Ырак-узак черлерде чуртап турар чонну, ылаңгыя малчыннарны чугула хереглелдин бараанпары-биле райпонуң хандырып турары четпес даарзии шыңгыы шүүлтүүлээл. «О. Шынаа» совхозтуң ырак черлерде малчыннарынга, ылаңгыя Хоолуда чуртап турар чонга садыг ажылдакчылары үр үеде барбайн турарынга ында малчыннар улуу-биле хомудап турар.

Ниитиниң чемненнитте черлериниң ажылында улуг четпестер бар бөөн турар. Столоваяның ажылы экижиевйн келген, планныг даалгаларын күүсетпес, белеткеп турар чемнериниң шынары куду болгаш ассортиментизи кызыы, ылаңгыя даалгадан кылган чем аймаа ховар. Ажылдакчыларның харыысалгазы чавыс, ажылшагы үзер чоруктар бар. Столоваяның болгаш чамдык магазиннериниң арыг-шевери четпес.

Райпо баштаар черинин, оон кадрлар кылдызининң, хей-ниити организацияларының кижилер-биле ажылынын комсаадан садыг ажылдакчыларының арагында корум-чурум үзөр, арга-дарыже хандыыр, ажылга харыысалга чок кижилер база бар бөөн турар. Бадыларның ажылдан үнер-кирер чоруу хей. Бо бүгүнүң түннелинде өре-самчыгалдың түңү эвээжөвейн турар.

Кооперацияның хереглизин кадагалап камгаларын багай организастаанындан оңу өөр алыр, өртке таварыжыр чоруктар хей. 1975 чылда районнуң садыг черлерин 14 удаа оорлааны оңу бадыткап турар.

Үстүнде четпестерни шыңгыы шүүлтүүлеп илередипшаан, хуучулар төлээлекчилериниң хуралы оларны дарый чайладып, садыгның мурнакчы аргаларын ашыглап, оон культуразын бедидип тургаш, районнуң ажылчы чоннарын бараан-биле хандыраар экижилерин, 1976 чылдың планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге дүүшүүр кандыраын Тес-Хем райпозунуң баштаар черинге дааскалы.

Ч. СУНДУЙ.

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРӘӘНГЕ ШЫНЧЫ

«СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин күүседир биз!» деп, Бүгү-эвилел комсомол хуралы дөозулган. Оон түңнелдериниң дугайын **ВЛКСМ ТК-ныҢ бирги секретары Е. И. Тимальников** СЭТА-ныҢ корреспондентиниге мынчаар чугаалаан.

— 54 миллион ажыг комсомолчулар, оолдар болгаш кыстар хуралга киришкен. Төрээн Коммунистиг партиязын, оон Төп Комитединг делегандыр Ленинчи комсомолдуң, бүгү совет аныяктарының уламы сырый каттышканын, коммунизим болгаш өран кырынга тайбың дээш демнелге оларның бүгү күшүн бээринге беленнин оң хурап чаа күш-биле кергүскен. СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин хуралдың киришкичилерн чаңгыс эл-сеткилдиг база бүрүн дээш чүүлдүгзүнүп, ол шиитпирлерни чайгылыш чеккө удуртулга бөлдуруп, күүседир кылдыр хүлээп эп, партиякың киитики болгаш даштыкы политиказын кызыгаар чөм дөтпип турарын илергейлээн.

Съездиниң шиитпирээри, эш Л. И. Брежневтиң кодургеи сорулгалары комсомол амылының алыс утказы, ааззы, Ленинчи комомолдуң, оөң организация бүрүзүнүң, комсомолчу бүрүзүнүң үодаргай программазы, дайынчы тугу апарган.

Хуралдың өнзагай демдээ болза комсеколчуларның болгаш аныяктарның бедик идепкейлии, боттарының амылының түңнелдерин шүгүмүүленчи өзу-биле анализтеп көөру болган. Ол хурал чоруп турарының үезинде айды миллион ажыг кижи чүве чугаалаан.

Ленинчи комсомолдуң амыларудулгазын, коммунистиг тургузуушкунга аныяктарның ролюн съездиге бедии-биле үнелээнинге сорук кирген оолдар, кыстар кичээнгейин шиитпирлеттинизин айтырыгларже, комсомолдуң бүгү амылының шынарын боттуу-биле бедиперининг аргаларын дилеп тыварынче мөөнээн.

Ленинчи комсомол болуп өнгу беш чылдың шалыпчы отряды кылдыр чарлаан. Эш Л. И. Брежневтиң—онгу беш чылды амыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылы бөлдурар деп кыйгырыы бүгү амының салгаичыларның ортузунга изиг чүүлдүгүнүүшкүнү хайныктырган.

«Амыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылынга — аныяктарның нөзүрлүүшинүнүң болгаш чогаадылгазын бараалгалыр!» деп комсомолчуларның болгаш аныяктарның массалыг патриотчу шимчээшкинин калбарткан Москваның, Украинаның, Белоруссияның, Узбекистанның, Казахстанның, Грузияның, Ленинград болгаш Москва областарның комсомол организацияларының эгелээшкинин Бүгү-эвилел хуралы мээн-биле деткээн.

Улуг Октябрьның 60 чылында СЭКП Төп Комитединге Ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр хүндүлүг эрге дээш комсомолчуларның болгаш аныяктарның дайынчы чарыны комсомолчу болуп, цех, комсомол эге организацияда бүрүзүндө, комсомолчу-аныяктарның коллектив бүрүзүндө, шериг нөөктеринде калбарып турар.

Украинаның аныяк ажылчыннары комсомолчу-аныяктарның шалыпчы бригадаларының тургустуунганының 50 чылын бедии бүдүрүчүлүг ажыл-иш-биле, ажылдың тергиин эки шынары-биле демдеглазринче, оларның күш-амылачы кыйгырыының эрттиреринче, «Беш чылдарның маадырлары, күш-амылдың хөөчүнүнары — эң дээре комсомолчу-аныяктар, коллективинге» деп шилчимир Кызыл туктарны чедип алыр дээш чарышты улам идепкейлиг калбартырынче кыйгырган. Украинаның эм бээнин дөрт муң комсомолчу-аныяктар коллективтери, 120 муң аныяк бүдүрүлгечилери 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Узбекистанның комсомолчулары болгаш аныяктары 5,3 миллион тонна хевээни болгаш кукурузаның миллион тонна тараазын алыры дээш демиселге улуг салыышкынын киирерин, комсомолчу-аныяктарның 300 бригадазы гектар бүрүзүнден-не 100 центнер кукурузаны тарып остүрерин шиитпирээн.

Аныяк москвачылар, ленинградчылар болгаш киевчилер Улуг Октябрьның 60 чылынга аардар кылдыр шалыпчы 60 неделяны эрттирер деп ыйгырганын хурал идепкейлиг детиксин.

Бүгү-эвилелдиг комсомол хуралының чедишкинниг ажылдаарынга партия, совет болгаш күрүне органнарының, профэвилел организацияларының талазындан өнү детиксээни идиг берген.

Партия съездизиниң барын бүгү делегаттары, партияның болгаш комсомолдуң хөөчүннары, партия, совет, ажыл-агый амылдачылары, будүрүлгениң мурнанчылары болгаш чаартыкчылары чер болганга комсомолчуларның болгаш аныяктарның мурнунга чүве чугаалаан.

Коммунистериң амыдыралчурттаалгазы болгаш амылхерээ—комсомолчуларга болгаш аныяктарга идея талазы-биле туруштуг, күш-амылга ынанышылыг, эрес-маадырлыг чоруктуң эң чыыртыкыланчак үлегери, бистиң социалистиг Төрээн чуртувусна кызыгаар чок бараан болуушкунуң эң улуг үлегери болуп турарын Бүгү-эвилелдиг комсомол хуралы нөргүскен.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СЭКП-ниң делегациязының чоруп турары

ПРАГА. (СЭТА). ЧКП-ниң XV съездизинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ныҢ секретары А. П. Кирилепко, делегациянның кежигүнү, СЭКП ТК-ныҢ секретары К. Ф. Катушев ЧКП ТК-ныҢ Президиум кежигүнү, ЧКП-ниң Прага хоорээнүүн бирги секретары А. Капек-биле ады апрель 14-те Прагада чурттадганның чаа тудугларының чамдык районнарынга чорааннар.

Оң-да хүн СЭКП-ниң делегациязының кежигүннери — СЭКП ТК-ныҢ секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ныҢ кежигүнү К. В. Русаков, СЭКП ТК-ныҢ кежигүнү, Арменияның Компартиязының ТК-ныҢ бирги секретары К. С. Демирчян Чехословак-совет ыйыраа эвилелиниң удуртукчулары-биле болгаш активчилери-биле ужурашкан.

Социалистиг Чехословакияның чаа чечектелиишкини дээш

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның Коммунистиг партиязының XV съездиниң Прагада үш хүн ажыдаан турар. Бөгүн кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин хайныктырын турар оң-не чугула үүлдүң дугайын: чурттуң хүлээп көрдүгеп удуртукчу күжү — ЧКП-ниң улам ыңай хөгжүдеринде орулгарының дугайын. Чехословакияда сайгарыылгай социалистиг ниитилелдиң тургузарының үгланыышкыннарының дугайын съездиде чугаалажып турар.

1976—1980 чылдарда ЧССР-биң экономиктиг болгаш социал хөгжүдезинниң кол үтланыышкыннарының дугайында илеткелди ЧКП ТК-ныҢ Президиумун кежигүнү, ЧССР-ниң чазаанның Даргазы Л. Штроугал кылган. Оратор эрткен беш чылдың түңнелдеринге дугайын чугаалаан, ол беш чыл чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинниң оң-не чедимишкинниг үелериниң бирээзи болган деп онзалап демдеглээн. Ыңдыг чедишкинни чехословак удуртулга эрес-шудургу күш-амылының, ЧКП-ниң сорулгаже чүткүдүг политикалының, улус ажыл-агыйының партийжи удуртулгазының быжыглаанының ачызында чедип алган.

ЧССР-ниң чаа беш чыл планының тодарадыкчы үүлү чурттуң экономиктиг хөгжүдезинниң бедик үре-түңнелдиг, бүдүрүүшкүнүүң болгаш күш-ажылдың бедик шынары болур ужурлуг деп, Л. Штроугал айыткан.

Эгелеп турар беш чылдың кол сорулгалары болза 1980 чылга чедир национал орулганы 1975 чыл-биле деңнээрге, 27—29 хуу көвүдеринге болур деп, илеткелчи айыткан. Национал орулганың немелде өзүлдезинниң 30 хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүзүүн бедиперининг күсели-биле хандыргын турар. Беш чыл дургузунда үлетнүр бүдүрүүшкүнүү 32—34 хуу өзер. Аңаа эң чугула рольду машина тудуунуң хөгжүдезинниң мурнап турар темнилери ойнаар.

Чаа беш чыл планы чоннуң чылгай амыдыралының улам ыңай өзүлдезинниң үези болур деп, ЧССР-ниң чазаанның Даргазы демдеглээн. Чоннуң хорек кырында боттуг орулгалары ол үениң дургузунда 23—25 хуу өзер. Социал хандырылганың системазы сайзырагайгыыр, хереглелдиг цикилел фондулары калбаар апаар.

Чаа беш чыл дургузунда 3,5—4 миллион киловатт чаа энергетиктиг күүдерни ажыттырга киирерин планнаар турар. Тудут ажылдарының хемчээли 26 хуу улагадыр.

Республика тарап-биле боду бүрүн хандырганарын чоорту чедип алыр, аъш-чем продуктулары-биле чурттуң хандырганарын улуу-биле бедидер сорулгалары ЧССР-ниң кодээ ажыл-агыйының муранында салып турар. Бо беш чылда кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүрүп үндүрери эрткен беш чылга деңнээрге, 14—15 хуу бедидер ужурлуг. Кол үгланыышкыннар тараалараның бүдүрүлгезинге, көвүдеринге болуп артып турар. Тарап бүдүрүүрү беш чыл дургузунда 53—55 миллион тонна болган турар ужурлуг.

ЧССР-ниң улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдеринге республиканың Совет Эвилелин-биле экономиктиг болгаш артем-техниктиг кадыы ажылдажылгазы кедергей чугула ужур-дузалыг болуп турарын илеткелчи онзалап демдеглээн. ССРЭ биле ЧССР-ниң аразында садыг саарылгазы беш чыл дургузунда 48 хуу улагадыр. Ылаңгыя бүдүрүлгелиг спецализастаар болгаш кооперастаар дутайында дургужулгаларда көрдүгеп продукциязыны солчуру дыка өзер.

Л. Штроугалдың илеткелиниң соолгуже үүлүе чугаалаан съездиниң дыка хой делегатары ЧССР-ниң чаа, алдыгы беш чыл планының онзалаларын чугаа чокка күүседириве үгланган тодаргай саналдарны киирип турган.

АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРДА

⊙ **ПРАГА.** Чехословакияның тудуктулары Чехословакияның Коммунистиг партиязының XV съездиниң бичии-ле мурнуу чарыында Соңгу Чехияда чылыг күжү-биле ажылдаар «Прунержов» дээр электри станциязының тудуун эгелээннер. Оон күүзүү—1,000 муң киловатт, ол — чурттуң эң улуг электри белдири болуп бээр. Соңгу Чехиядан тыныгаан эң хой хемчээлдиг карагүрен хөмүр-даш-биле ол электри станциязы ажылдап, хеделир ужурлуг.

⊙ **БЕРЛИН.** Шведтиң нефть (Одерде Франкфурт округ) болбаазырадып, кылыр комбинадының ажылдакчылары съезд мурнуун хүн бүрүүнде шалыпчы өзү-биле ажылдап турарлар. Ол комбинатты Совет Эвилелиниң дуалаамчызы биле туткан болгаш «Дружба» дээр нефть дамчыдар хоолай-биле 10 ажыг чылда ында чедип турар нефтиниң бодунуң кол чигээн кылдыр ажыглап турар. Эрткен беш чылда ол комбинаттың коллективи дыка чедишкинниг болгап. Чылда арыглап кылыр нефтиниң хемчээли 6,6-даан 17 миллион тонна четкен. Пластмассы, синтетиктиг пөстү болгаш өске-даа продукцияны кылып үндүрери дыка көвүдээп. Бора үе дургузунда 90 хире чаз, улам ажижиди кылдынган чүүдерни бүдүрүп үндүрүп турар апарган.

⊙ **БУДАПЕШТ.** Химия үзетпурүн мурнадыр ыяшкыны-биле хогжүдери — Венгриниң бешки беш чылының эң кол сорулгаларының бирээзи боон турар. Ол адырның чылдың-на немелде өзүлдези 12 хуу ажыг болур. Ол дээрге, нимти үзетпурүү хогжүдеринниң темнизинден дыка мурнаары ол болур.

⊙ **БУХАРЕСТ.** Эгелээн беш чылда демир-орук-биле бараан сеортүрүүш хемчээли 32, пассажирлер чедирери — 22 хуу көвүдээр. Республиканың демир-оруктарын калбаа-биле чаартып тургап ол сорулганы чедип алыр. Беш чылдың төнгүзүнге чедир демир-оруктарны шуптузун электри азы чылыг күжү-биле ажылдаар моторлар-биле ажылдаар болдурар. Эң ылаңгыя улуг күштүг электровозтарны, амгы үениң таарымчалыг пассажир вагоннарын кылып үндүрүүнге онза кичээнгей салыр. Бараан сеортүр поездилерниң дүргенин шаңта-да 8-тен 100, пассажирлер дажыглаарын—140-деп 160 километр чедир дүргедедир ужурлуг.

⊙ **ГАВАНА.** Совет Эвилелиниң кылган «КПП-1» дээр машинага комбайнерлеп ажылдап турар механизатор Хесус Дельгадо ийи чылды улаштыр сафранның — чигир үүжүгүн ажаан алырының хүндүлүг адын чаалап ап келгеп. Ол ам база-да чаа напионал рекордту тургускаш, эөлтег дургузунда барык 46 муң арроб чигир үүжүгүн (бир арроб дээрге, 11,5 килограмма деңнежирт) ажаан ап ыңдаан. 11 чыл мурнунда чигир үүжүгүн кежикчилериниң аразында «миллиончуларның» шимчээшкинин чүртке калбарып ап эгелээн. Бо ажаан ыңышкының үезинде 550 бригада бир болгаш оон-даа хөп миллион арроб чигир ымыргыжыын кезип турар апарган.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢЧЫДЫЛГАНЫ УЗАТКАН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Бо айның эгезинде чарган тайбыңчыылганың хуусаавын апрельдиң тоңчүзүнге чедир узадыр деп шиитпирин Ливанның напионал-патриоттуг күштериниң удуртулгазы хүлээп алган «Ливан кризизи шуут шиитики харантерлиг болуп турар, ынчангаш ону ливаннар боттары даштыкыдан холтаарлаашкын чокка шиитпирлээр ужурлуг» деп од удуртулганың иштә парлап үндүрген медоглелиниде демдеглеп турар. Ливанның иштики херектериге холгаралаар дээн америк орааладажымышкыннарны напионал-патриоттуг күштериниң удуртулгазы шиитпирлеп буруу шапкан.

Байдалды чилиплендиреринден оралдашпышаан, барымя үеелдиг партияларның чепсек-чыг көмектери Бейрутта болгаш дал районнарында дайын чорудулгазын катап эгелей бергеп.

Барымя үеелдиг партиялар-ның өнүүк-чөнүзелиг үүгелдышкиннерин Ливанның депутаттыг парламгазы Ливан кризизин политиктиг айдап шиитпирлээриниң чорудулгазын үзер дээш орааладажымышкын кылдыр үнелеп турар.

МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Космосче бижиниң баштайгы ужудушкунуүнүң оң — ол дээрге америк астронавтарта база байырлал-дыр. Юрий Гагарин бодунуң маадырлыг чоруу-биле бистерге, америк астронавтарның бүдүн салгалынга, космосче орукту бөза ажыткан деп, «Союз — Аполлон» программа-биле космоска кады чорутнан совет-америк шенелдениң киржикчизи астронавт В. Бранд СЭТА-ныҢ корреспондентиниге медегээн.

Мен 15 чыл мурнунда Калифорнияга ужар чүүл заводтарының бирээзинге ажылдап турдум. Ынчан самолёттар шенеп тургаш, космонавтика талазы-биле сөөлгү чедишкиннерни кончуг сонуурган турган мен. Кижилиг космос кораблин Совет Эвилелинде салып үндүргенинң дугайын дыңнаан, космосче ужудушкуларымга үезин келгени ол-дур деп билип каан мен. Ынчан мен салым-чолумну космос-биле холбаар деп шиитпирлеп алган мен деп В. Бранд чугаалаан.

Космосче орукту баштай ажыткан кижилерге бис оңгу четпирер ужурлуг бис, чүге дээрге оон соонда он-он кижилер космосче чоруп турар апартаны ол-дур. Черниң баштайгы космонавтызы Юрий Гагаринниң маадырлыг чоруун болур-чогуурлуг-биле үнедиер ужурлуг бис деп, В. Бранд онзалап демдеглээн.

СЪЕЗД ДООЗУЛГАН

ГЕНТ. (СЭТА). Бельгияның Коммунистиг партиязының XXII съездизи анаа ажыыны доозкан. Оон киржикчилери БКП ТК-ныҢ отчёт плетелиин чүүлдүг деп көргеш, резолюцин хүлээп алган болгаш съезд мурнуун дискуссиязының чорудулгавында калбаа-биле чугаалажып көргеш тезистерин бадмалаан.

Барымя чүүге экономиктиг кризистиг тезистерде аналаттоп, чурттуң бүгү-ле деңнелгелиг болгаш демократтыг күштерин каттыштырары дээш БКП-ниң деңнелиниң үглөлүшкүнүнүң төлевилээн, партияның хүрээлеңин быжыглаарының эргежок чугулазын онзалаан демдеглээн.

Тайбының хандырганга. дүүнүүлүг чорукту чамырылдырарының чорудулгазының хамыладырынга болгаш делегейниң калбаа-биле ажылдажылгазын ажыттырганга тодаргай саналдарны киирип турган мен. Кижилиг космос кораблин Совет Эвилелинде салып үндүргенинң дугайын дыңнаан, космосче ужудушкуларымга үезин келгени ол-дур деп билип каан мен. Ынчан мен салым-чолумну космос-биле холбаар деп шиитпирлеп алган мен деп В. Бранд чугаалаан.

Космосче орукту баштай ажыткан кижилерге бис оңгу четпирер ужурлуг бис, чүге дээрге оон соонда он-он кижилер космосче чоруп турар апартаны ол-дур. Черниң баштайгы космонавтызы Юрий Гагаринниң маадырлыг чоруун болур-чогуурлуг-биле үнедиер ужурлуг бис деп, В. Бранд онзалап демдеглээн.

ДЖ. ФОРДТУҢ ЧУГААЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Форд бодунуң соңгуда мурнуунуң чоруушкунуүнүң үезинде Техас штатка чүве чугаалаан, делегейге тыптып каан турар чөрүүдээлерни чугаалажылышкынарның аргазы-биле шиитпирээринче, түүлүнүр чорукту илередиринге кыңгырган. Бистер доңгуу сестер сөлдеп, бодал чок кыңгыылаар кылганы, дүүнүүлүг чорукту нүшелдирбейн, харын оо дүүнүүлүг чорукту кошкадырынга чүүнүүр ужурлуг бис деп ол чугаалаан.

Амгы байдалга тайбың оңза ужурдузалыг, чүге дээрге термоядролуг дайын «кижи бодары бөзин берге улуг хемчээлдерниг өлүм-чидимге болганы үрегжежкиннерге чедирер» ийик деп, Дж. Форд демдеглээн. Бис ол катастрофадан чайлап болур бис деп ол удамчылаан. Оң чедип алыр талазда, тыптып каан турар чөрүүдээлерни чугаалажылышкынар-биле шиитпирлээрге эргежок чугула. Докладмал болгаш угаан-сарыыл чок конфронтациларны болдурбас талазы-биле бистиң хүлээлгевисти хевээр артырар, ынчангаш сеткил-биле тайбың дилээрни үзүктелиишкин чок үрегжүүлүг ужурлуг бис.

Соңгуда мурнуун кампаниязында чедишкин чедип алырын бодаан, дүүнүүлүг чорукту кошкадырының чорудулгазынче халдашкын кылып, ол дүүнүүлүг эрге-ажыктарын эвес, а боттарының кызыы партийжи эрге-ажыктарын барымдаалап турар ыйдыг америк политиктиг ажылдакчыларга президентиниң ойтур шавышкыны кылдыр, Дж. Фордтуң медегээлиин ук черниң тайылбырлакчылары мынчаар үнелеп турар.

Тайбың сорулгаларга чер аймаанын ядролуг чазыдырышкынарынга хамаарыштыр дүүнүүлүгүнүң биикимээ соңгуда белеткээр талазы-биле совет-америк чугаалажылышкынарының дүүлүгевин айыткаш, ол талазы-биле бодуйнуң таарзынганымны илергейлеп тур мен деп, президент чугаалаан. Ийи чурттуң ол талазы-биле күжениишкинерни дыка үлүг бүрүүгаар базымнар болуп турар деп, Дж. Форд онзалап демдеглээн.

Үндүрүг-дадыыларны кылырарының дугайында негелдеен деткиир-биле ажылчы чоннарның массалыг митингизин Токиога «Чоннуң күш-ажылчы ниилелеринге үндүрүг-дадыыры оналарын экономиктиг үезин тур бис!», «Акшаның үүе чокталымышкымның болгаш ортектерниң улгадымышкының соксадыр херек!» — деп кыйгырыктарның адаа-биле боол эрткен.

«Үндүрүглерни экономиктиг, аймдырал хандырылганын экимдерн дээш» 600 километр черге марш-кылаштың ол хүн доозкан профсоюзтар активчилериниң болуу ол митингиге база киришкен. Ажылчы чонкардан үндүрүг-дадыыларны нудуладырын чаалак черинден пегээн болган бир миллион япончуларның хол үүлү салган тускай бижикти ол марш-кылаштың киржикчилери Осакадан япон пайтысталга экелгеннер.

ЧУРУКТА: Осака-Токио аразынга ноходтуң киржикчилери пайысталдыңа кудумчуларында.

Е. ЗАЦЕПИНАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ныҢ фотохрониказы).

КОЛХОЗТАРНЫҢ ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫ

Колхозтарның эвилел чөвүлелиниң Москвага апрель 14-те болган хуралынга СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдырал боттандырарының талазы-биле хемчеглерни болгаш оөгу беш чылда кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедиринниң сорулгаларын чугаалажып көргеп. Илеткелчи — ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министри В. К. Месяц болгаш сана бергеннер кодээ ажыл-ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыын база продукциянның шынарын бедидеринниң курлавырларын тодаратхан.

Тараанның чыылдазып көвүдеринге база оөң шынарын бедидеринге онза кичээнгейин салган. Тарылганың структурязын сайзырангайжыдарының, чер ажылының культурязын бедидеринге, үрезин ажылын экимдеринге, дүжүктүр чаа сорттарны болгаш хайнактарны шиитээдиринниң, чемишчидалгелерни база механизастааш черлерни эң-не үре-түңнелдиг кылдыр ажылдаарынга үлелиилээп, тараалараның дүжүлүн остүрериниң күсели-биле ол сорулганы шиитпирлээр ужурлуг.

Колхозтарның эвилел чөвүлели ук чөвүлелдиң даргазынга ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министри В. К. Месяцты соңгаан.

(СЭТА).

Комсомолчу Любовь Рябова Саян ГЭС тудуунга эртнан чылдың сентябрьда Дивногорск хоорайдан «Красноярец» деп отряд-биле келген. В. Позняков удуртнан бригадада бетон нуулап, мурнанчылардың одуруунда санадып турар.

ЧУРУКТА: Любовь Рябова.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

ПОЛИТИКТИГ ШУУГААЗЫН

Миллион-миллион хээлиер дугайында херек ужун Японния барык-да ийи ай дургузунда хөлзең келген, бодунуң заводтарынга бүдүрүп үндүрген самолёттарны ол чурттуң рынокунга садыглаар дээш америк «Локхид» концери янзы-бүрү япон ажылдакчыларга хээлилер берип турган. «Локхидтиң» херээ дайын соолгуже чылларда Япон ортудуктарга болуп корбээн политиктиг эң улуг аас-дыл кыдыр өөскүй берген, ол сараалыг төөгүге чүгле ажыл-керектиг бөлүктерниң төлөлекчилери эвес, харын чазактың адбан-дужаалдыг кижилери болгаш чагырыкчы либерал-демократтыг партияның көскү ажылдакчылары база холбашкан. «Локхидтиң» япон контрагентилеринге төлеп берипкен 12 миллион доллар талазы-биле аас-дыл чурттуң политиктиг дээди эрге-чагыргазында бежин саттынакчы чоруқ бардыр дээрзин кончуг тодалыбиле көргүскен.

Амгы үеде чорудуп турар истелтенин төвүнде конгка сүүрүшкүүү-биле-дээ, либерал-демократтыг партияның төлөлекчилери-биле-дээ сырый харылзаалыг, барымя үеелдиг ажылдакчы Иосио Кодама дээрзи туруп турар. Оңу «Локхидтен» 7 миллион доллар хээлиг алганы база ол ышкаш үндүрүглер төлөөринден ойгаламы дээш бүрүүдалып турар. Иженге органнары «Локхидтиң» үүлгедиглери-биле холбашкан эң улуг «Марубени» компаниянның болгаш оон-даа өске фирмаларның удуртукчуларынче база кичээнгейни угландыра бергеп. Ынчалза-даа ол аас-дыыдыг херектиң сүүлүг кол бүрүүлүг кижилери болза барымя үеелдиг дагерьянин политиктиг ажылдакчылары болуп турар. Оларның чаңыт деткамчези-биле «F-104 джей» деп «локхидчи» хыдыкчы-бомбардировщиктерни болгаш «Трайстар» деп пассажир самолёттарын япон церигагаар күштөрөөге болгаш хаматы үзүүр шүүлүмге садыы алган. Чогум-на ол ажылдакчылар мынчага чедир хажыылында аңаа дуглы турар.

«Локхидтиң» херээнге Японияның моон мурнундагы премьер-министри К. Танаканың чеоб өнүү К. Осино база холбашкан дээрзин япон солунналар бижээн, ол күүлүг деренгитеминиң онүүзүнде аны контролында 80 хире компаниялар бар. Парламганың медээлерни ёзугаар алырга, аас-дылга К. Танака база холбашкан болуп турар. 1972 чылда премьер-министр турда оон айтыышкынның ёзугаар ол фирма-биле дугуржулганы кылган. «Локхидтен» акчаларны япон ажылдакчылар алган, чазакта болгаш барымя үеелдиг партияда чагуур кижилерге япон парламентиниң адаку палатазынга соңгулдалар будүүзүнде дамчыдып бергени, ынчан К. Танаканың башкан турганы либерал-демократтыг партияның ол соңгулдаларга тимлээни аңаа бир таварылга өөрс.

Япон парламганың медээлерни ёзугаар алырга, «Локхидтиң» херээнге холбашкан, албан-дужаалдыг 40 ажыг япон кижилерниң данзызы америк талада бар болуп турар. Ынчалза-даа оларның аттарын ыңгыжыктырбаан. Ынчангаш АКШ-тың ол негелделеринге чөпшээрежирингге чедир парлавааш. Бо херек талазы-биле бүгү чүвеин илередип турар медээни Вашингтондың алырын хой-ниитинин мегээнин ёзугаар япон парламентиниң ийи палатазы резолюциялар хүлээп алган. Ол резолюцияларга дүүштүр Японияның премьер-министри Т. Мики февраль 24-те «Локхидтиң» херээнге холбашкан япон албан-дужаалдыг кижилериниң дугайында бүгү медээлерни бээрин дилээн бижикти АКШ-тың президентизи Дж. Фордка чоруткан. Вашингтондан хары чүгле март 12-де келген. Ынчалза-даа ында «Локхидбиле» аас-дылга холбашкан япон ажылдакчыларның данзыма чоб, а чүгле ыңдыг медээлерни бээрининг негелделерни япон телөлекчилер-биле кады кылып болдурунга америк таланың белеңнинин дугайын чугаалаан болган. Ол ыңдыг негелделер дээрге Японияга хамаарышкан медээлерни чажыдын кампаалары болган. Япон чазак АКШ-тың ол негелделеринге чөпшээрежирингге ажыгы далашкан.

Японияның коммунистиг, социалистиг болгаш оон-даа өске оппозициялыг партиялары ол дугуржулганы аас-дыл херээн соксадыр дээн чорук-тур деп көргеш, «Локхид» херээнниң талазы-биле бүгү материалдарны парлаарын Баттышкан Штаттардан чедип алырын чазактан негээн. Ол керектиң албан-дужаалдыг япон кижилерге хамаарышкан талазын кодурерин башкарыкчы партияның күзевейн турарынга удурланганының демдээ кылдыр оппозициця дөрт неделя дургузунда парламентиниң сессиязынга киришпээн. Парламентиниң ажылы судаваан.

«Локхидтиң» херээнниң талазы-биле япон болган америк чазактарның туружун оваарын көргеш, политиктиг хайгаракчылар ийи таланың кайызында ол керектиң соксадыр дээндир деп түүнелге келген. Чагырыкчы либерал-демократтыг партия албан-дужаалдыг япон кижилеринең ол аас-дылга холбашкан чөрүүн чажырарын оралдажып турар, чүге дээрге ол чорук бо чылын парламентиниң адаку палатазынга болур соңгулдаларда ол партияга айыылдыг уржукту тавармышырып болур. АКШ-тың чазаа Японияның чазаан хемчээр артырары чугула ужур-дузалыг деп саналп турар дээрзин «Асахи» деп эң улуг япон солун онзалап демдеглээн. Ол дээрге «Локхидтиң» япон ажылдакчыларга берип турган хөлиилериниң дугайында керек талазы-биле бүгү материалдарны чөнге чарлаарындан Вашингтонның дадгалзап турар ёл чылдагаанмарының биргээн болуп турар. Хайгаракчылар америк эрге-чагыргазының аас-дылды соксадыр дээн күзелиниң база бир чылдагаанын чугаалап турар. «Ол болган оондаа өске компаниялардың аас-дылдыг ажыл-чорудулгазын сөйгалап илерерни Японияга антиамерик бодалдарны өөскүүдеер база АБШ биле Японияның шериг-политиктиг эвилелиниң системазын божаандыр бээр чадавас» деп Вашингтон айыылзының турар дээрзин Рейтер агентилелиниң корреспондентизи Токиодан бижээн.

И. ГЕРОНИН.

(СЭТА-ныҢ корр.).

КУЛЬТУРЛУГ ААЖЫ-ЧАҢГА КИЖИЗИДЕР

Урутларның өг-бүлеге кижизидилгези — күрүне ужурдузалыг айтырыг. Школаның амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының кол үилезин, ооң үдегер-чижээ болган кол чүүл болза 1972 чылда хүлээп алган шинги билиг школадарының уставы болур.

Бичии чаштарның өөредилге-кижизидилгези өг-бүлеге уругларны культурлуг аажы-чаңга кижизидериндеп эң-не улуг хамаарылгалыг болурун чаа уставта онзалап демделээн. Бо дугайын ада-не бүрүзү эки билип, боттарының урут-дарыының келир үезин дээш хүн бүрүнүң бүтү талалыг сагыш салымшкының киирген турар ужурлуг.

Ынчалза-даа өг-бүлеге урутларның кижизидилгезин чаңгыс талалай көөр чоруктар ам-даа бар. Уругнуң ийик-хевы, аъш-чемни эки-де болза, ажырбас кылдыр бодаары шын эвес.

Бистиң школага мындыг таварылга болган:

— Мээң оглумнуң турум үрей бээрин үргүлүү дыннаар кижи-дир мен. Кижилерге дээр-дир силер. Мепде кижизидикчи тускай эртем чок-тур. Башкылар, школа үүнү кылып турар чүвел? Мээң херээм ийик-хеп, аъш-чем, өөредилге херекселдери-биле хандырары-дыр — деп, бир не чорбыттынып келген.

Мындыг тайылбырга кымда-даа чөпшээрешпес. Уруунуң азы оглунуң кижизидилгези дээш ада-иениң харысалгазын кым-да солуп шыдавас.

Өөреникчилериниң бүтү талалыг кижизидилгезинче бешкының сагыш салыры, харысалгалыг болуру чөп.

Ындыг болганда, башкы биле ада-иениң аразында бот-

Силернің хууда үлегериңер

боттарынга дузалажылга негеттинип келир.

Боттарының толеп чок ажы-чаңы-биле урутларга багай салдарны чедирип чоруурун утаазылап билбес аланелер база турар.

Олар урут-дарыы дыннап орда-ла алгыжар, эки-бак сөглежир, сөгнилиңге таарышпаан кижилерни бактап, эң-чок сестер сөглеп олургулаар.

Оон ынай урутну көректеп, хол чедип, ону «томаартыо», «чагырыо» алыр чоруктар кижизидилгеге аажокту эвес, харын-даа хоралыг. Ол дугайын Ф. Э. Дзержинскиий бодуун дүнмазынга бижээн чагаазынга мынчаар айтыкан: «Уругну эттеп, эриидеп хемчег алыры кижи төрелгетенге каргыштыг херек-тир. Коргудуушкунуун уржуулдан

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Туржовскиниң улусчу кооперативиниң каастаглар талазы-биле продукциязын он-он чурттарда билир болган дыка сонуурган турар. Ол черниң урея-шевер-дериниң кылган холга сутар дискен инчилерин болган бизээтерни сонуургаар кижилер ховар дээр болур.

ЧУРУКТА: каастагга кылыр шеверлериниң бирээзи Дана Крекова.

ЧТК-СЭТА-ның фотозу.

азы оглунуң кижизидилгези дээш ада-иениң харысалгазын кым-да солуп шыдавас.

Өөреникчилериниң бүтү талалыг кижизидилгезинче бешкының сагыш салыры, харысалгалыг болуру чөп.

Ындыг болганда, башкы биле ада-иениң аразында бот-

урутта чүтле кортук, чашпаа азы өжеш чоруктар тыптып келир. Эки, багайны ылгап билириниг коргудуушкун өөредиг боон шыдавас. Урутларны кевин-херек чок черге кончуваар. Ынчан урутларның мурнунга силериниң аталдарынар улам бедирер».

салыг кылдыр дериттинген школазы, класы уткуп алыр. Өөредилге-даа эгелээр.

Каш хогуктар, неделялар эрткенде ол-ла бүгү чүүлдерниң өскерлип бар чыдарын эскерип каар бис. Зинаның кылыраажының чегче эвезин, номунуң картын шокарлап

берген болдур, оозундан чардыры кончуг берге.

Школага келир мурнунда-ла уругну культурлуг аажы-чаңга чаңчыктырар херек. Улуг улус-биле мендилежири, идик-хевин эде кеттинери, хөй-ниити черниге бодуп ап чоруурун, кудумчутта шын кылаштаары, эт-севиниг каминг болуру дээш оон-даа өске. Өөредилге эгелээри билек-ле уругга өөренир өрээлди, булуңну тургузаар херек.

Ном-дептерин айлап салыры, бажынга формезин, тонун азары дээш ышкаш бедүүн чуруумчудултага чаңчыктырар. Хүн чурумнуга кичээлдер расписаниези ынап-ла турар болган кичээлдерге ол ёзугаар белеткендирер.

Ада-иениң хыналдазы шынгыы болган доктаамал болган судум-на уругларның чуруумчудулгага чаңчыгары дүртен болур.

Бистиң уругларывыс, келир үениң аныяк салгакчылары, ёзулуг кижилер кылдыр өзерин ада-ие бүрүзү күзээр. Ынчалган ада-иелер боттарынга негеллелиг, урутларынга эки үлегер-чижекти көргүзер ужурлуг. «Ада-иениң хууда үлегери» деп рубриканың ада-биле уругдар кижизидилгезинге хамаарыштыр бодалдарым мыкдыг.

О. АКААЖЫК,
башкы.

Бойдусту камгалаар, ооң байлаан көвүдедир

Бойдус камгалалының Бүгүроссия нинтилелиниң (БКБН) хөй миллион кежигүннери бойдуска минажыыды болгаш ооң камгалалының дугаймында сагыш салымшкының ажыл-херектери-биле илергейлеп турар. Болуунуң ажылын Москвага апрель 14-те дооскан ол нинтилелдиг XI съездизинге үндүрген, беш чылдың ажылының түңнелдери оны тодаргай көргүскен.

Нинтилелдиг эге организацияларының эгелекчи чорууу-биле РСФСР-ниң үлетчүр бүдүрүлгелеринге тургускан хөй-нинтиниң техниктиг комитеттериниң ажылын съездиге аналитеп көрген. Ам 25 муң ажыг мындыг комитеттер ажылдап турар, олар долгандыр турар бойдус чүүлдерни хирлендиреринь болдурбас чаа технологтуг чорудулгаларны шинчээлеп алырынга идиг берип турар.

БКБН-ниң ажыл-чорудулгазының кол үгланышкынарының бирээзи — аныяктар-биле кижизидилге ажылы. Бойдустуң аныяк хайгылчыларының хүрээлеңинге беш чыл дургузунда элээн каш милиион кижи киргеп.

XI съезд тускай доктаалды үзээп алган.

(СЭТА).

ӨӨРҮШКҮ ЧОК УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Дээр долгандыр бүртеп, чаашкып оожум дымырады чаап турар кежээ Абакан хоорайның демир-орук вокзалының шолүүде чыткан чудук кырында олурган калбак оргалыг эр кижиниң элээн ыракта-па көргеш, танып кагдым. Бистиң таңгыс чер чуртуувус Александр С. болду. Чанынга чеде бергеш, хол тутчуп мендилежип соолүүде кайыын келгенин, үүү ажыл-херек ужурунда, кайнаар бар чыдарын сонуургап айтырдым.

Кижиниң инити байлалы аажок муңгаргай. Бедик дурт-сыны күдүе берген, улуг карактарының азаанда селгек ыжыктар турупкан, арны артында карара бөрген, карантарында өөрүшкү чок ышкаш болду. Кижиниң арын-шырайындан ооң бодалдарын билип ап болур турган болза, ол үеде ооң бажыңга та кандыг бодалдар турду мийнаан. Мен воорүмге, амыдыралда кандыг-даа сонуургалың оскунгаш, баяыыла кэндыг-даа чырык болдал чок, харын-даа менден буянгаашын олурганзыг болду.

Мээң оорүшкүлүг менди солушканымга, таварылга боон оске хоорайга ужуражы бергениивиске-даа ол шоолуг өөрбээн, бүтү сагыш-сеткилин кара чүве дүтпап алган ышкаш олур. Ынчаар ол ыыт чок олургаш, элээп болганда, мээң кайын келгенимни, кайнаар бар чыдарымны хөөнүүт-хөөн чок айтырды.

Дүүн Кызылдан автобус-биле үнгеш, Саян ажыр хондур чораан, ам чаа автобустан дүшкенимни, Москваже херектиг бар чыдарымны чугаалаадым. Александр эрнында чаашкын суун чодуп каап олурда, ол эрги оңнүүмнүң аныяк, оңан-хөглүг чораан үезин болган келдим.

1950 чылдар үези. Хын дээн аныяк оол Александр-биле бистиң республиканың бир суурунга чаңгыс бажыңга кады чурттап турган бис. Чыл четпейн чорда ажым район эмнелгезиниң эмчи сестразы аныяк, чараш урут Мария-биле танышып алгаш, салым-хуузун кадып, амыдыралдың чаа оруун ажыдып, уруг-дарылыг-даа боон, кады чурттай бергилер. Удаваанда олар Кызылче коже бергеш, амыдыралы долгу, аас-кежиктиг, өөрүшкү-мөңгэйлыг ажылдап, чурттап чордулар.

Александр чоорту ажыл соолунде кежээ орай көөр, келгеп-де эвирик, бир-де танышыр-танывес кижилер эдертии алгаш келип апэрган. Оон эгелээш-де аныяк ог-бүлеңиң аас-кежиктиг амыдыралын «погаан чылан» орай шаап, дуй тудуп эгелээн. Чүл дээрге Александр арагаже суңдулаап, ажылын каап, ог-бүлезин хүндүлевес, харын-даа чаптанчыг бичии оглунуң мезин бажыңындан үндүр ойлаар апарган. Ынчап чоруй ол «аштаан черниге алды хонуп, тоткан черниге тос хонуп», мырынай араганың дүвүнче улам хаңылап эгелээн. Улус чок черге Мария караап ыжыды ыглап, Александрны кадыг-дошкуну-биле соглеп, чассыдып-даа, чаңыпдаа, арага ишпес кылдыр эмнеңирип-даа оралдашкан. Кандыг-даа арга дузалавас боорга Мария бажынын саткаш, хой чылдар иштинде өөренген коллективиниң, ажылын каггаш, ада-иезиниң чанынче чоруур ужурга таварышкан.

Демги чүүл кырынга олурган эштиң аң бо хүн бажы көгеңип, хар-пазыны дөгүп келген болдунуң-на багындан багай талаже өскерилген салым-чолушта хомудап орарын көргеш, иштимде чаржының олурдум. Кырааң назынында бажыңың кырында крышазыдаа чок, амыдыралдың өөрүшкүзүн, аас-кежиин болган чамдык таварыкшы келген бергелерин үлежип, сүмележир ог-бүлеэн-даа чок кылдыр арагабиле оңнүктешкеш, бодун ынчаар эдилээни ол. . А ол мээңбиле чугаалажыр-даа хөнүү чок болду. Оон мен чоруттум.

Ол болуушкуунуң соонда, элээп үе эрткенде Чадаана хоорайның бир-ле кудумчузунда шагдан тура таныш өңнүүм-биле амыр-менди солчуп, амыдырап, чурттап орарын сонуургап көөр дээш чедип келгеш, экижти сокпаарымга, балыкчының ээзи мээң школачы өңнүүм Николай экижти ажыдыпты. Эзим-биле аныяк үевис, школачы чыдарывыс дугайында чугаалажып олур бис. Ынчалза-даа эжимниң бизээги башпак-хөглүг, чугаакыр чүвези чок болду. Бажыңының ишти, теве дывылаан чүве дег, чүрүм-чыскаал чок. А ол болду мендеп бир-ле чүвени чажырып ораар хевирлиг көзүлдү. Даштыкы хевирин топтап көрүп олурарымга, база-ла карактары селгек ыжык, думчуу дырчигир кызыл, арын-шырайы кижи көөр ат чок, сагыскында бир-ле мунгак чүве бар. Ооң бажыңына хонар бодалдыг бяямиза-даа, ыырыпмайн чоруптум. Сөөлүнде таныш эвөрдеп дыңнаарымга, ол арагага алдып, чүтле ону сүрүп чоруп берген, а кадайы нервилериниң аар ааваш, чыл бурупгаар мочээп болган. Адазының арагаларынга шыдашпайн, уругзары ону катташ, чорупкан болду.

Чонупуң, от-бүлезиниң, ажылолүүнүң мурнунга харысалгазын үттүп, араганы хемчээл чок ижерге мындыг ыглапчыг байдалга таваржырын үстүлеп ийи ужуражыга безин бадыткап турар-дыр.

В. ЧУЧУН.

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

ЗРТЕ-БУРУН ШАГДА-ЛА ҮНҮП ТУРГАН ҮНҮШТЕР

Грузияның девисизэриниге чүс-чүс чылдар мурнунда үнүп турган виноград лозазы амгы үеде безин кат-чимизин берип болур. Ону даглардан, ергаарыглардан, хемнер шынаалаарындан тывыланган черлик лоззлар сорттарын биология талазы-биле шинчилеп турган эртемденнер херек кырында мөргүскен.

Храми хемниң кызаазында эрте-бурунгу нижилер чурттаан чөрээн черден лозаның бедик дүжүттүг хевирлерин тыпкан. Культуржутканының сөөлүнде оларның шаанданы шынарлаа-ны катап тургустунган: гектардан 150 ажыг центнер чигирзиг каттарны берген.

Республиканың тускай хевириниң эрхеологтарының ролюн күүсеткен эртемден-се-

лекционнерлери дагларда Мосхетия деп черден черлик лозаның ооң-даа вске үнелиг хевирлерин тыпкан. Оларның аразында шаанда аажок сургаан турган «Тамарис вази» сорт база бар, ол Тамара хаан үезинде-ле (12 век) дыка нептерээн турган.

Грузияның сад. виноград өстүреринің болгаш арага кыырының эртем-шинчилеп институдунуң коллекциялар участогунда 300 ажыг янзы-бүрү аттарлыг лозалар достери бар. Шинчилээрин дээскен сөөлүнде оларны колхозтар болгаш совхозтар плантацияларынче чорудар.

Р. АХПАТЕЛОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
Тбилиси.

СООК-ИРЕЙНИҢ АЖЫЛЫ

Арктиканы шиңгээдип алырынга неззэде-ле шаптыктап келген күштүг соолтар ам соңгу чүктүң кижилеринге дузалыг апарган. Хатанга портта 220 метр узун дурттуг дош чалады туткан. Ол барык-на хемниң ортузунга чедир шөйлү берген. Ооң агыы аайы-биле алдыы талазында хемниң болгаш далайның он-он суднолары туруп турар. Ол девисизэрде ыыштын судноларның турарынга таарымчалыг мугулдурлар болгаш шөнөнтер чок. Доштар ыңай-бээр чыыпп, кежүп эгелей бергемде, улуг доштуг шөлдер чалга кээп күш-биле үзүп турар, ынчангаш ол чал корабльдерни оон ыыаныштыг кампалаар.

Ында амгы чал — порттуң төөгүзүнде үшөн дугаарында кылган чаа-дыр. Ындыг чаңдарны баштайгы соон эгелей бээрэ биле-ле кылып эгелээр. Плотинаның ийи ыыдыыгы ханалар тутнаш, оларның аразында хар тыраш, кырынче суг кудар, ооң соомда база шак ынчаар удам бедидер.

Чүгле хемчилер эвес, харын соң-даа өске кижилер соолту эвилелчи кылдыр амыглап турар. Чижээлээрге, соон кышкы оруктар кылырынга база дузалап турар болгай, ындыг оруктарны чыдың сос айларының дургузунда амыглап болур. Норильскиде соон хөй наът бажыңнарының черже хандыр кииирген чагыларын соон кажаан-даа эривес кылдыр дөңургаш, кончуг быжыг болдуруп турар.

Р. ТРУСОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
Норильск,
Красноярск край.

КӨДЭЭ СПОРТТУҢ БАЗЫМНАРЫ

Кодээ «Урожай» эки тура спорт нинтилели республиканың эң улуг нинтилели. Ооң хүрээленинде нинтилелдиг 5728 кежигүннери, 6700 күш-культурчулар санаттының турар. Сөөлгү чылдарда кодээ спортчулар улуг маргылдаалдарга багай эвес түңнелдерни көргүзүп турар.

Чүгле 1974—1975 чылдарда нинтилелге ССРЭ-ниң бир спорт мастерин, үш кандидатты. 34 бирги разряттыларны болгаш 1276 массалыг разряттың спортчуларын белетээн. Кодээ спортчулар волейболга (эр, херээжен командалар) мячилиг хоккейге болгаш хаакка республиканың каш дакпыр чемпионнары.

Республикадан дашкаар маргылдаалдарга база-да багай эвес түңнелдерни чедип ап турар бис. Чижээлээрге, РСФСР-ниң «Урожай» төп нинтилелиниң ча адар маргылдаазынга кирипкеш, 11 командадан 5 дугаар черни эрткен чылын алдывыс. А команданың кежигүннери Владимир Сырат ССРЭ-ниң спорт мастери деп бедик атты чедип алган. Евгений биле Раиса Тутатчиковтар ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат аттарны күүсеткен.

Хостуг хүрештиң мөгелери Сарыг-оол Тажи, Матвей Допуй-оол ССРЭ-ниң кодээ спортчуларының хостуг хүреш маргылдаазынга шаңналдыг черлерни чаалап алганнар.

Таңды районнуң хаакчылары соолгу чылдарда чаңгыс-да адыртарышкын чок, республикада бирги черни эзлеп турар. Бай-Хаакта урутларның спорт школазының тренерлери: Владимир Пинигин, Сергей Родин, Михаил Григорьев аныяк хаакчыларны белеткээринге улуг улуг-хуузун киирип, оларның доктаамал белеткелин шын кылып турарлар. Ол школаның өөреникчилери: Николай Пономарев, Александр Богачев, Владимир Реут, Виктор Золотухин, Татьяна Дэмарева, Лариса Тутатчикова, Лариса Носкова олар республиканың каш дакпыр чемпионнары.

«Урожай» эки тура спорт нинтилели хаак спортун, волейболду, ча адарын, хүрештиң сайзырадырыкче улуг кичээлгейни салып турар. Эң ылаңгыя Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Чыважыкович Лопсанчапка турбаатканы кодээ спортчу оюннар, волейбол болгаш хүреш маргылдаалары массалыг, хөй киржикчилиг эртип турар.

Күш-культураны болгаш спортту сайзырадырырга, чонның калыкшылын кампалаарга, хостуг дыштанылгаарга чамдык районнарның, совхозтарда, колхозтарда партия, совет, профсоюзтар, комсомол организацияларынь улуг кичээнгейни салып, детскиче дузаламчыларны көргүзүп турар. Чижээлээрге, Бай-Тайга районнуң спортчулары (спорт комитединиң даргазы К. Хомушку) ырак-узак-даа болза республикага болган спортчу маргылдаалартa доктаамал киржип, шаңналдыг черлерни чаалап ап турар. Районнуң удуртукчу органнары спорт ажылын удуу-биле үнелеп көрүп турарындан ол районда спорт ажылы оске районнардан дээре. Ол районнуң колхоз, совхозтарының удуртукчулары районда «Урожай» эки тура спорт нинтилелин деткип, акша-хоренгини шилчидип берип турар. Таңды районда С. К. Тока аттыг совхоз (директору Ф. М. Зверева), Өвүр районда «Торгалыг» совхоз (директору Ч. С. Седен) нинтилелдиг дээре күш-культура коллективтерни. Ол совхозтарда күш-культура болгаш спортту сайзырадырыр дээш чогуур хемчегларни ап чорудуп турар. Спорттуң кызы-бүрү секциялары ой черлерде доктаамал ажылдап, спорттуг дерип-херекселдерни садып берип турар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир күш-культураны болгаш спортту кодээ черге сайзырадырының талазы-биле улуг четпестер бисте ам-даа хөй. Барыын-Хемчик, Эрзин, Каа-Хем, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарының удуртукчулары күш-культура болгаш спортту үнелеп көрбес, аңаа кичээнгейни салбайн турарындан ол черлерде спорт ажылы баксырап, аныяктарның сонуургалы кудулап, хой-нинтиниң корум-чурумун үргээр таварылгалар бар. Үстүнде адаан районнарның колхоз, совхозтарында хамаан чок районнар топтеринде безин бодүүн дараттинген стадионнар, спорттуң комплекстиг шөлдери чок, маргылдаалар чылдың ужунда, бажында ийи-чаңгыс эртип турар. Бистиң республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, РСФСР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунуң күш-культураны болгаш спортту сайзырадырының талазы-биле ыңгы-бүрү доктаалдары турбуже, областың «Урожай» эки тура спорт нинтилелин оларның талазындан деткивези хомудавчыг.

Республиканың «Урожай» эки тура спорт нинтилели хөй-нинтиниң спортчу активистеринге даянып алгаш, күш-культураны болгаш спортту кодээ черге ам-даа сайзырадыр сорулга-биле тускай доктаалдарны, хемчегларни база ап турар. Бо улуг ажылды кедүрериңге партия, совет, профсоюзтар болгаш комсомол организацияларының деткимче, дузаламчызы негеттинип турар.

Б. КУВЕЗИН,
республиканың «Урожай» эки тура спорт нинтилелиниң даргазы.

«Дерсу Узала» деп уран-чечен кино фильм бистиң чуртуустуң болгаш даштыкының кино экраннарында үнүп эгелээнин «Шынның» номчуучулары билир. Ук кино бистиң республиканың барыын талакы районнарында база үнүп эгелээн.

Киноның кол ролюнда ойнап турар РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи Максим Мөңгүшүүевич Мунзук көрүкчүлөр-биле каш удаа ужуражып, ону тургускаанының, фильмниң ужур-пузазының дугайын таныштырып келген.

Артист М. Мунзук «Дерсу Узалаңы» Японнига бир дугаарында үндүрүп эгелеп турда, аңаа барып, япон көрүкчүлерге кинону канчаар тырттырганының дугайын чугаалап берип, ужуражышкынарны база арттырган. Ынчаарга бо киноны Американың Каттышкан Штаттарының чону база улуг сонуургал-биле көрүп турар. Ук киноны 1975 чылда АКШ-на көргүзүп үндүргөн кино фильмнерниң эң дээрези деп санаан болгаш аңаа тускай шаңналды тыпсырым шинтиргээн.

«Дерсу Узала» бистиң республиканың найысыалынга апрельдиң төнчүзүнде үнүп эгелээр. Ынчаарга улустуң артизи Максим Мунзук ийи хонук бурунгаар Францияже үнүп чорупкан. «Дерсу Узаланы» Парижи хоорайга бөгүн бир дугаар үндүрүп эгелээрининге тураскаадаан кино көрүкчүлөр-биле ужуражышкынга ол киржир.

Красноярскиниң политехнинтиг институдунуң Кызылда салбырының 1975 чылда Николай Петрович Ивановтуң адынга тывысканы № 74008 читкен шынзыдыгга бижиктиг күш чок деп санаар.

Таңды районнуң ИХК-ниниң 1971 чылдың декабрь 28-те Александр Александрович Качановтуң адынга тывысканы ПА сериялыг № 239102 читкен шынзыдыгга бижиктиг күш чок деп санаар.

Телевидение

АПРЕЛЬ 16-ДА МОСКВАДАН

9.35—«Терентий Семенович Мальцевтиң чугаазы».
10.05—«Чаңгыс хөйү, хөйү чаңгыс дээш». Ленинградтан өөнүт дамчыдыгга.
10.50—11.00—Чаңсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Эрикке доктаар». Уранчечен өөнүт телефалым.
12.35—«Литературлуг ужуражыгтаар». М. Гылыский.
13.20—Спортчу программа. Хоккейге делегей чемпионады. 1. Финляндия биле Швецияның шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. 2. ССРЭ биле ГФР-ниң шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. 3. ССРЭ биле ГФР-ниң шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. Польшадан өөнүт дамчыдыгалар.
15.15—«9-ку студия». Политиктиг тайылбырлакчы Валентин Зорин эртиттирер.
16.05—«Экранда Ч. Чаплининиң киржилгези-биле киноолар».
16.50—17.00—Чаңсар.
17.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Телемедээлер.
17.40—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
17.55—«Неделяда болуушкынарның тайылбыры».
18.10—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.15—Спортчу программа: Хоккейге делегей чемпионады. 1. Финляндия биле Швецияның шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. 2. ССРЭ биле АКШ-тың шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. 3. ССРЭ биле ГФР-ниң шилиндек командаларының оюну. 3-кү үези. Польшадан өөнүт дамчыдыгалар.
20.00—Медээлер.
20.15—«Экранда Ч. Чаплининиң киржилгези-биле киноолар.»
21.00—«9-ку студия».
22.00—«Смеричка» ансамбль ойнап тур». Фильм-концерт.
22.30—22.40—Чаңсар.
22.40—Концерт. Өөнүт.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редакторуун оралакчызы
М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Эзи ховуларда, шыргай аргаларда» (2 сериялыг) 9.25, 12.20, 15.15, 18.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Джек кайгамчык чүүлдер оранында» 9.30, 15.30, «Ада-өгбениң кыйгызы» 11.20, 17.10, «Кызыл яблоко» 13.10, 18.55, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночымында 10.00, «Проша тажы» 15.00, «Кыска шөлээ» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Робинзон Крузоңуң аңмыралы болган адаптаар ужуралдары» 15.00, «Тоналчы» (2 сериялыг) 16.50, 19.40 шактарда.

Редакцияның адреси: индекс 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуун 2-24-63, редакторуук оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетчүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1309.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типоргафизязы. (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00556.

БӨГҮН — КОММУНИСТИГ СУББОТНИК

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 92 (10077) | 1976 чылдың апрель 17, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭКП-нин XXV СЪЕЗДИЗИНИН ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

КЫЗЫЛ ТУКТАР ТИИЛЕКЧИЛЕРДЕ

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозунуң болгаш район Советиниң күүсекчи комитединиң каттышкан хуралынга үлеттүр бүдүрүлге черлериниң, садыг организацияларының, ажыл-агыйларның фермаларының, хойжу бригадаларның аразында социалистиг чарыштың бирги кварталда түңнелдерин чугаалажып көргеш, тиилекчи болган күш-ажылчы коллективтерге партия райкомунуң, райкүүскомуң, профсвилел чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ райкомунуң шилчиир кызыл туктарын тывыскылаан.

Районнуң ажыл-агыйының кол адыры — мал ажылы, ынчангаш малдың продуктуларын бүдүрериң болгаш күрүнеге садарып көвүдедир база малдың баш санын остүрер талазы-биле мал ажылдакчылары эрткен үш айларда чедишкинниг ажылдаанын демдеглээн. Совхозтарның аразында чарышка «Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери бедик көргүзүглериг болуп, кварталда сүт садарының планы немелдези-биле кады 136,8 хуу, эвээш—301 хуу күүсеткеш, бирги черин алган. Ол ажыл-агый күрүнеге эът садарының чартык чыл планын күүсеткен.

Совхозтарда сүт-бараан фермаларының аразында чарышка «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы фермазының коллективи тиилекчи болган. Ол коллектив эрткен үш айларда бир инекке оналаштыр 316 кг сүттүг саап алган болгаш сүттүг бүдүрериниң база садарының талазы-биле планын күүсеткен. Ынчангаш ол фермага шилчиир Кызыл тукту хевээр арттырарын шиитпирлээп. «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Оймак фермазының коллективин эки ажылдаан.

Районнуң ажыл-агыйларында 21 хойжу бригадалар ажылдап, тус-тус бригадаларның болгаш хойжуларның аразында чарыш калбарган. Хойжу бригадалар талазы-биле «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында А. Тыкының удурткан бригадазы бирги кварталдың түңнели-биле төрүүр чүс хойга опааштыр 89 хураганны камталап алгаш, тиилекчи болган.

«Кедээ тудуг» трестиң кожуп чоруур механизастаттынган 586 дутаарлыг колонназының коллективи квартал планын 109,6 хуу, боттарының күжү-биле кылыр ажылдарын —110,6 хуу, ажыттарга киирер шөлдү —142,3 хуу күүсеткеш, тудуг организацияларының аразында чарышка бирги черже үнген.

Районнуң садыг организацияларының аразында чарышка «УТТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязы тиилекчи болуп, туктуг алган. Үлетпүр бүдүрүлге черелериниң районнуң харылзаа белдирги эки ажылдап, дээре түңнелдерлиг болган.

Бирги кварталдың түңнелиниң-биле чедишкинниг ажылдаан коллективтерге партия райкомунуң, райкүүскомуң шилчиир кызыл туктарын түе-түзүнде тывыскылаан.

Д. АРАКЧАА.

Колхозтарның эвилел чөвүлелиниң хуралы

Ону бөш чылда көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дутайында хемчегларын Колхозтарның эвилел чөвүлелиниң апрель 14-те Москвага болган хуралынга чугаалажып корген. Идеткелчи — ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый министри В. К. Месяц болгаш санал бергенер көдээ ажыл-агый бүдүргүлгэниң ажыктыын болгаш продукциянның шынарын бедиргенниң курлавырларын тодаралып чугаалаанар.

Тараа чылдагы көвүдедириңче болгаш оон шынарын бедиргенче онза кичээнгей салдынган. Ол соруга болгаш тарылгалардың тургузуун болбаалыңгайжыдырыңыл, чер ажылының культуразын бедиргенге, үреэшки ажылын улам экижидеринге, чаа-чаа продуктулуг сорттарны болгаш гибридтерни пеетередиргенге, чеминчидилгелерни болгаш мелиоративтиг черлерни улам ажыктыг ажыглаарынга үндезилээп шиитпирлеттилер ужурлуг.

Колхозтарның эвилел чөвүлелиниң ол чөвүлелиниң дартазынга ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый министри В. К. Месяцты сонгаан.

(СЭТА-ның корр.).

Хову турлагларындан

ЛОЗУҢНАРНЫ ЧААРТЫР

Таңды районнуң барык бүгү ажыл-агыйлары апрельдиң баштайгы чартыынында-ла часкы хову ажылдарын эгелээн. Ажыл-агыйларның механизаторлары хөрүүнде ам дээрезинде бар шыкты чогуур үезинде базырар дээш болдупарла арга-дарны ажыглап, чер илиртээшкинин калбарты берген.

Тус-тус ажыл-агыйларның удурткулалары, партия, профаинлел, комсомол организацияларының часкы хову ажылдарында ажылдап турар кижилерниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, культурлуг дыштанырынга бүрү талаглыг таарымчалыг байдалдарны тургузер, оларның аразынга чарышты калбартыр, кижи бүрүзүнүң кылган ажылын түңнеп үндүрер, чарыштың материалдыг болгаш моралдыг ыдыг беришкиннерин калбаа-биле ажыглаар хүлээлгелиг болгай.

Ындыг турбушке бо районнуң чамдык ажыл-агыйлары механизаторларның чурттап турары хову турлагларынче эки кичээнгей салбайн турар.

...Тока аттыг совхозтуң Булузун салбырының № 2 хову бригадазы. Турлагны шимеп каастааны, даштындан коорге, эки-де. Чаа лозуңнар астынган, социалистиг чарыштың пегелдеглерин ажылдап кылган. Ынчалзажок кымның механизаторларның аразында чарыштың дутайын көскү агитацияда чыртынайн турар. Оны харылаар кижи-даа тускайлаттынмаан.

Бригадир эш С. Иванов-биле чугаалажы бердивис.

— Турлагны боттарывыс чугайлап, дерип алдывыс. Ынчалзажок чедир кылдыныпаан чүүлдериниг хой. Столованда улус олурар сандайлар чедишпес. Оолдар туруп алгаш чемненип турарлар. Учетчик кижини (чолаачылап турган А. Шойлааны) чаа чоруттуу. Агрономувус шуут чок, салбыр агрономунга ажылдаар кижи тывылбаанындан бээр үш чыл четкен. Апрель эгезинден бээр 1800 га черниң шытын базырдывыс. Ам-даа ол хире чер артнан. Чогум кажаң, кайы шөлге, кандыг культураны чажып кирпотеривис билдинмеспен—деп, ол чугаалады.

Бо бригадада четпестер хой. Илиирлер чедишпезинден үш трактор ажыл чок аңаа турар. Бир эвес олар бо айның эгезинден ажылдаан болза бригада шык базырыышкынын доозуптар аргалыг турган. Чүге дээрге бир агрегат үнде 60 га черниң шытын базырар нормалыг. Ынчаар санап көөрге, үш трактор эрткен он хонукта барык 1800 га черниң шытын базырыптар аргалыг турган. Сеялкага ажылдаар кижилер ам-даа четчеткен. Чем белеткээр, чунар-бажың ваидер кургаг ыяш ам-даа чок.

Мындыг хевирлиг четпестер оске-даа бригадаларда бар. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң № 1 бригадазын ап көрээлиңер. Бо бригадада күш-ажылды организастаанны эки, бүгү техника шөлде ажылдап турар. В. Лисовский, М. Хорунжин, Б. Досов дээш, оонда оске механизаторлар хүнде будун чартык норманы күүсеп турар. Маңаа шык базырыышкыны эгелээшинден бээр он хонук чедип турар. Ынчалзажок бригада кежигүнериниң ажылының түңнели база-ла коску агитацияда чыртынмайн турар. Оларны чүге чаартпаан дутайын бригадир эш А. Астаховтан айтырарывыска,

— Парторг эккээр болган чүве. Удавас чедип кээр боор—деп, ол чугаалады.

Бо бригадада четпестер хой. Илиирлер чедишпезинден үш трактор ажыл чок аңаа турар. Бир эвес олар бо айның эгезинден ажылдаан болза бригада шык базырыышкынын доозуптар аргалыг турган. Чүге дээрге бир агрегат үнде 60 га черниң шытын базырар нормалыг. Ынчаар санап көөрге, үш трактор эрткен он хонукта барык 1800 га черниң шытын базырыптар аргалыг турган. Сеялкага ажылдаар кижилер ам-даа четчеткен. Чем белеткээр, чунар-бажың ваидер кургаг ыяш ам-даа чок.

Мындыг хевирлиг четпестер оске-даа бригадаларда бар. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң № 1 бригадазын ап көрээлиңер. Бо бригадада күш-ажылды организастаанны эки, бүгү техника шөлде ажылдап турар. В. Лисовский, М. Хорунжин, Б. Досов дээш, оонда оске механизаторлар хүнде будун чартык норманы күүсеп турар. Маңаа шык базырыышкыны эгелээшинден бээр он хонук чедип турар. Ынчалзажок бригада кежигүнериниң ажылының түңнели база-ла коску агитацияда чыртынмайн турар. Оларны чүге чаартпаан дутайын бригадир эш А. Астаховтан айтырарывыска,

— Парторг эккээр болган чүве. Удавас чедип кээр боор—деп, ол чугаалады.

Район организациялары хову турлагларының шимелдерилгелиңче, лозуңнарны, чаартырыңче кичээнгей салыры пегеттилип келген.

С. МААДЫ.

«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң 50 чылы совхозтуң мурнакчы механизаторлары, Ленин орденниг эдилекчиниң В. Лисовский (солагай талазында) биле М. Хорунжиниң сүмелеккин турары. Олар нормазын доктаамал ажыр күүседип турар.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЙЫРЛАЛ

Ынак баштыңчывыс В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге таварыштыр коммунистиг субботниктиң эртирери совет чонунуң чаагай чаңчылы болган. Баштайгы коммунистиг субботниктерниң эгелээн үезинден тура, дыка хой чылдар эрткен. Ынчан коммунистиг субботниктиң миллион-миллион кижилерниң массалыг чаа шимчээшкининиң үндезини болур деп, В. И. Ленинниң демдеглээнин аңмыдыраа долуу-биле бадыткаан.

Коммунистиг субботниктер кайгамчыктыг күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүг байырлалы апарганы совет кижилерниң патриотчу болган энтузиастыг сорук киришкининиң херечизи. Эрткен чылын коммунистиг субботникке бүгү чүрттан 140 миллион кижи киришкен болган ол хуу 740 миллион рубльдиң продукциязы бүдүрүлүнген.

Субботникте ажылдап алган акша-хөреңги ажылчы чонуң күзелин ёзугаар совет кижилериниң чаагай чоруун бедидерииге, чонуң өөредилгезиниге, кадык камгалалыңга чарыдаттынып турар болгай.

ССРЭ-ниң Медицина эртемнер академиязының онкология аарыгларын шинчилээр төвүүн тудуу Москва хоорайла доозтурунга чоокшулаан. Оон тудуунга 1969 чылда коммунистиг субботникте чонуң ажылдаан акшазын киирген. 1970 чылда Владимир Ильичиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга турасказтаткан кызыл субботник хүнүнде ажылдаан акша-хөреңгиниң дузазы-биле школаларны, профессионал-техниктиг училищелерни, урутлар эмнелгелерни, акушерствоның болгаш гинекологияның Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң комплексизин тудуп турар.

«Социалистиг чарышты хөңжүдери болгаш бүгү талалыг деткиир — бистиң шинги лозуңувус ол» деп, партияның XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Коммунистиг партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының калбарганы-биле бо чыл онзагай.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болурунга турасказтаткан коммунистиг субботникти апрельдиң 17-де эрттирер дугайында патриотчу эгелээшкинни Москва-Сортировочная депонуң болгаш Москваның оон-даа оске мурнакчы будүрүлгелериниң коллективтери үндүргеп.

Москвачыларның ол патриотчу эгелээшкинни бистиң республикавыс дыка хөп ажыл-ишчи коллективтери, оон иштинде Каа-Хемниг хөмүр-даш разрезиниң, Кызылда лавранызга фабриказының № 3 АТБ-ның, «Революциянның чалбыыкы» совхозтуң коллективтери, партияның XXV съездизиниң делегады А. И. Ельшованың удуртканы шеверлекчилер бригадазы шиитпирлеттилер.

СЭКП Тыва обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ол коллективтерниң инициативазын деткип, коммунистиг субботникти эрттиреринің талазы-биле республика штабын тургускан болгаш партия, совет, профсвилел, комсомол организацияларынга, ажыл-агыйларга будүрүлгелерге коммунистиг субботникти бедик деңгеелге эрттирерин даакаан.

Республиканың ажылчы чоннарының хөй санныг митингилеринге, хуралдарынга кызыл субботник хүнүнде бедик будүрүкчүлүг ажылдаарын болгаш оон шынарлыг продукциязы будүрериниң лозуңу-биле эрттиреглер. Ында коммунистиг субботникти фондузуу 10 хонум бүрүнгаар ажыттынган. «Тыва даг-дүгү» комбинатның ишкин эмчээнин Бүгү-эвилел үүрүдузалыг чүгүлээ тудуунда ширелдиң 16-га чедир бегин 1500 кижи субботникке киржип ажылдаан.

Улуг-Хем районнуң дыка хөп ажыл-ишчилери Чаа Шагаан-Арыгның, Чаа Чаа-Хөлдүң тудугларында боттарының үүрүг-хуузун кипристирген.

Республиканың колхозтарындан, совхозтарындан 25,8 муң ажыл-ишчилер кызыл субботникче санглыг кижи дег демнеп үнген. Оларның хөй кезии часкы хову ажылдарынга, тудугларга, мал кажаларының тудуунга, малга чем соорту үлегеминге киржир.

Көдээ ишчилериниң бөгүн кылганы ажыл-ишкинге күш-ажылдың будүрүкчүлүг эртикея чылдагаанындан 23,7 хуу бедик болгу. Олар беш чылдың фондузуунга 42 муң рубльди киирер. Ол дээрге эрткен чылдагаалыдан 5,2 хуу хөй-дүр.

Ынчангаш бо коммунистиг субботняк — Тываның ажылчынчыларының Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүлүг XXV съездизиниң ондүр улуг шиитпирлерин амыдыралга чедишкинниг боттанарынарынга бижиг бүүрелдиниң база бир бадыткалы болур.

Т. НОРБУ,

Коммунистиг субботниктиң республика штабының начальнигы.

РОССИЯНЫҢ СОВЕТ ФЕДЕРАТИВТИГ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАЗЫНЫҢ РАЙОННАР (ХООРАЙЛАР) УЛУС СУДТАРЫНЫҢ УЛУС СУДЬЯЛАРЫНЫҢ СОҢГУЛДАЛАРЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ДЫЦНАДЫГ

Соңгулдаларның түңнелдериниң дугайында сам-түңүү РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң автономиг республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнеринден, ажылчы чоннар депутаттарының край, область, Москва болгаш Ленинград хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттеринден алган материалдарын ёзугаар парлаан.

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының девискээринге районнар (хоорайлар) улус судтарының улус судьяларының эдилеглиг соңгулдалары 1976 чылдың апрель 11-де болуп эрткен.

Соңгулда кампаниязы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездиниң шиитпирлериниң боллурганы политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрүүшкүнүнүң байдалынга, Россия Федерациязының ажылчы чоннарының СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазааты долгандыр улам сырый каттышкынының болгаш чангыс эптиниң көргүзүү болуп эрткен.

Соңгулдаларны чорударыбиле соңгулданыр 91533 участок комиссияларын тургускан, оларның ажылынга 763747 кижи, ооң иштинде 358255 ажылчыннар болгаш колхозчулар, 427264 партия кежигүнү эвестер киришкеннер.

Улус судьяларының соңгулдаларының түңнелдериниң дугайында автономиг республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнеринден, ажылчы чоннар депутаттарының край, область, Москва болгаш Ленинград хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттеринден РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунга келген материалдарга үндезилээш, РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарының улус судьяларының соңгулдаларынга соңгукчулар данзыланнга киргеп соңгукчуларның 99,97 хуузу бадылаашкынга киришкен деп санаан.

Бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның 99,82 хуузу улус судьяларынга кандидаттар дээш бадылаан.

Ажылчы чоннарның хөй-ниитин организацияларының, иштиделдериниң, хамаатыларның пинти хуралдарының депшиткени болгаш ажылчы чоннар депутаттарының районнуң, хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттеринің бүрүтээн улус судьяларынга бүгү кандидаттар бадылаашкынның эң хөй кезии алганың бадылаашкынның түңнелдери көргускен.

РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарынга киитизи-биле 5545 улус судьяларын соңгуткан. Оларның аразында: 1231 кижи азы 22,2 хуузу эң баштай соңгуткан, хөрээженнер 2008 кижи азы 36,2 хуу болган.

Улус судьяларының соңгулдалары РСФСР-ниң Конституциязынга, РСФСР-ниң суд тургузуушкунуун дутайында Хоойлуузунга болгаш РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарынга соңгуллалар дутайында Дүрүмге шыңгыы дүүштүр чоруттуунган.

АЛДАРЛЫГ ОРУК-БИЛЕ

Москва-Сортировочная демир-орук депозунче кирер эжик бажында «В. И. Ленинниң улуг эгелээшкин деп алдааны баштайгы коммунистиг субботниктер маңаа 1919 чылдың апрель 12 болгаш май 10-да болган» деп сиилбин бижээн. Демир-орукчуларның ол алдарлыг маадырлыг чоруун чон кажап-даа уттаас.

Эң баштайгы субботникке он беш-ле кижи—он үш коммунист болгаш оларга эп-сеткил каттыштырып турган ийи кижи киришкен. Он беш эгелекчилериң депонуң комиссары слесарь Иван Ефимович Бураков удуртуп турган. Партия Төп Комитединиң ынчаарда «революссуу ёзу-биле ажылдаар» деп кыйгырыг салырга, олар боттарының чүрээнин албадалы-биле соок цехке данны атсы ажылдаары-биле артып калганнар. Ажылы дээш толевир албайн, халаска ажылдап артканнар. Олар фронтуже чорудар шериг эшелоннарга паровозтар септеп бээри-биле артканнары ол. Цехке соок боорудан аңгыда чырык база чедишпес турган.

Москваның демир-орукчуларының үлегерин өдергеннер хөй болган. Субботниктерни оске бүдүрүлгелерге база эртирип турар апарган. 1920 чылдың май 1-де бүгү күш-ажылчы Россияга субботникмаёвка болуп эрткен. Кремльдиң девискээриндеп тудут материалдарын аштап арыглаарынга кремль курсантыларыбиле катай В. И. Ленин база киришкен. Май 2-ниң эртенинде «Первомайский субботник» («Май бирниң субботнигы») деп солуунуң үндүрүлгези болган. Ол солунга В. И. Ленин «Москва—Казань демир-оруунга баштайгы субботниктен Бүгү-россия субботнигы — маевка» чедир» деп чүүлдү бижээн. «Бистиң субботниктеривис чаңгыс-ла чыл иштинде кедергей хөрни базымны кылган... Субботниктерни каш-даа чылдар иштинде, оң-оң чылдарда ажыглаары-биле, оларны хөгжүдери, нептередири, эжижидери болгаш амыдыралдың чуруму болдурары-биле ажылдаар бис. Коммунистиг күш-ажылдың тиилелгезинге чедер бис» деп, Владимир Ильич бедик көдүрүүшкүнбиле бижээн.

Совет эрге-чагырганың баштайгы чылларында ажылчын аңгының революссуу эгелээшкини-биле тывылган бирги субботниктериниң чалбыыжы бүгү улустуң социалистиг чарыжынче шилчээн. Баштайгы беш чылдарда шалычы бригадалар болгаш стахановчуларның шимчээшкини, эң баштайгы субботниктың тывыган чери — демги-ле Москва-Сортировочная депога 1958 чылда эгелээн күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкин (ам чыда 50 ажыг миллион кижи киржип турар), онгу беш чылда «Экономиканы болгаш улустуң чаагай чоруун остүрер дээш бүдүрүлгенинг ажыктыын, ажылдың шыпарын бедидер!», «Шынарның беш чылынга — ажылчын магадылал» деп лозуңнар-биле калбарган миллион-миллион кижилериниң чарыжы — бо дээрге бистиң Төрээн чуртувустуң улуг эгелээшкинден бээр эрткен улуг оруунуң үе-чадалары-дыр.

Коммунистиг субботниктер дыка калбак нептередиг болган. Чүге эрткен чылгы субботникке 140 миллион кижи киришкен!

Баштыңчының төрүттүнгенинден бээр 106 чыл болурунга турасказтаткан күш-ажыл байырлалының бүдүүзүнде СЭТА-ның корреспондентизи улуг эгелээшкинниң эгези салган черге чораан. Москва-Сортировочная депонуң цехтеринде ажыл-ишкинниг хайыкшыкшыыг. Коллектив 1961 чылдың январьдан бээр коммунистиг күш-ажылдың будүрүлгези деп бедик атка толептир боон турар. Чаа техниканы бедидилиг шингээдип алыры-биле мында ажылчынчыыр өөренип турарлар, оларның дуржулга солчулгазын үргүлүү организастап келген. Мында чүге коммунистиг күш-ажыл школаларында барык муң кижи өөренип турар. Чүс-чүс аныяк ажылчынчыыр кежээки ортумак школаларда, тускай ортумак болгаш дээди өөредиге черлеринде өөренип турар.

Депода профвилел комитединиң даргазы А. К. Мамаевтиң чугаалап турары болза:

— Күш-ажылдың байырлалынга киржирээ коллектив белеен. Субботник үүрүүге кижи ажылдаары бисте чаңчыл болгаы-биле шагда-даа эгелээн. Кампаттынган электроэнергияның күтели-биле халас рейсти февраль 24-те кылгап. Партияның XXV съездизиниң ажыттынган хүнүнде «Күш-ажылчы Москва—БАМ» деп девизтиг Москва — Лена маршруттуг комсомолчу эстафетаның поездынан Москва-Сортировочная станциядан үүнүкеп. Онгу беш чылдың баштайгы айларында субботник үүрүүге бистиң коллектив мун-мун киловатт-шак электроэнергияны, 15 тонна дизель одаар чүүлүн кампаан. Апрель 17-де чеэн локомотивти болгаш чүгле коду үүрүг бир кранны септээр бис. БАМ-че база бир аар составты чорудар бис.

Ленинчи субботникте бүгү чурт ажылдаар. Партияның XXV съездизиниң шиитпирлериниге хей-аът киргеп улустуң көдүрүүшкүнүнүбиле бо чылгы субботник онзалаанып турар. Кызыл субботада коллективтер күш-ажылдын эң бедик будүрүкчүлүүге чедип алыр дээш, кампаанны энергокурлавырлар болгаш материалдар-биле ажылдаар.

партийжи

Информация

ЧАРЫШТЫ ТҮҢНЭЭН

Ажыл-агыйлар, хойжу бригадалар, сүт-бараан фермаларының арасында бо чылдың бирги кварталында социалистиг чарыштың түңнелин СЭКП Тес-Хем райкомувуң бюросу болгаш райкүскомнуң хуралынга чугаалажып көргеш.

Районнуң ажыл-агыйлары, фермалары болгаш хойжу бригадалары бирги кварталда чедишкинниг ажыдалының янаа демдеглээн. Эртиен чылдың бирги кварталының дениинде 211 центнер эът-тө хойнуң бүдүргеш. Күрүнеге эът садарымын планын 123,6 хуу. сүттүүн — 214 хуу күүсетмеш. Шынгыя «Чодураа» колхозтуң ажыл-ишчилери эки ажыдаан. эът, сүт садар планнарын ажыр күүсетмеш. Ажыл-агыйлар эът садарымын планын эртиен чылдың бо үезинде деннээрге 6-даа 25 хуу чедир ковүдеткеш.

Ажыл-агыйларның малдың чаа толуп камгалап ап туралары эртиен чылдыңдан эки. Бо талазы-биле «Чодураа» колхозтуң № 1, 3 хойжу бригадаларының, «Ак-Эриге» колхозтуң № 2 хойжу бригадаларының малчыннары эки түңнелдерин чедип ап турар. «Чодураа» колхозтуң хойжулары М. Сувандың 105, И. Данзырың 102, «О-Шынаа» совхозтуң В. Арапчаа 100, «Ак-Эриге» колхозтуң Л. Дарган 94, А. Бызаакай төрүүр чүе хойдан-на 97 хураганы камгалап алган.

«Ак-Эриге» колхозтуң бирги кварталда ажыл-агыйлар арасында социалистиг чарыштың тиилекчизин деп райком бюросу болгаш райкүскомнуң хуралы санаан. Бо ажыл-агыйга партия райкомунуң болгаш райкүскомнуң тилчиир Кызыл түгүн база 100 рубльди тыпсыр деп шиитпирлээн. Бо ажыл-агыйга эртиен чылдың бирги кварталына деннээрге малдың баш санын түүп айы-биле ковүдеткеш. Күрүнеге эът, сүт садарының планын ажыр күүсетмеш, малдың чаа толуун олуг хораары эвээш эвээлээн. Хойжу бригадалар арасында чарышка тиилекчи болган «Ак-Эриге» колхозтуң № 2 хойжу бригадазынга (бригадири О. Эрендей) болгаш фермалар арасында чарыштың тиилекчизи—Харавай-Тей сүт-бараан фермазынга шилчиир Кызыл туктарны база акша шаңналдарын тыпсырын шиитпирлээн.

Улетүүр, тудуг, оруг болгаш харылаза, райпо коллективтериниң бирги кварталда чедишкинниг ажыдаанын хуралга база демдеглээн. Бо организациялариның арасында чарышка райпода чоннуң амыдырал хандырылга комбинады тиилекчи болган.

Ынчалза-даа «Ак-Эриге» колхозта, «Тес-Хем» совхозта малдың эдээн ескерде дужаары ковүдеп турар. Ортел, Улуг-Күзеп СБФ-лери сүт саалдаын артыкы чылдан кудулаткаш болгаш малчыннар оргузунга политмассаалыг ажылда бар четпестерин райком бюросу болгаш райкүсекомнуң хуралынга шыңгыы сайгарып көргеш.

Ол четпестерин чайладырынче үлегаан докладчы хүлээп алган.

К. КУУЛАР.

ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР ДЭЭШ

Кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының кол соруглагы болза, кодээ ажыл-агый бүдүрүгешиниң улам ынайгы ойлүдээнин болгаш туруштуг болурун хандырары, чер болгаш мал ажылының ажыктыг чорууп бүгү тала-биле бедидери, чоннуң аъш-чемге, үзеттирүнүң чиг-өткө хереглээнин эвээш хандырары, кодээ ажыл-агый продуктуларының эргежок чугула күрүне курлавырларын тургузары болуур дээрэн. «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйлыг хемчүүрелериниң кол утпаныышкынпарында» айытка.

Тараа, мал чемня культураар, картофель болгаш төгаалар бүдүрелиң невудээрин бистиң бүгү ажылывыска кол чүүл боор артышпаан. Ынаранган бо соруглагы шиитпирлээрде тарыла шоодерининг структуразын сайгыраңгайжыдып, бедик дүшүттүг өстүрери, органиктиг болгаш минералыг чемнечидилгелерни ажыктыг ажылаары, тарылганы суггаттыг чөлдерге мелдээры тарыны, агротехниканы эки-кидерни чиилектиг чугула ажылдарны чорудар аваар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының дүүгүдүп магадылап, хөвү ажылдарын калбартыр үе келгеш. Тарылгага бүгү-де чүве белеп бе деп ап чугула, ап соңзаргадыр болбас айтырыг тургузуп турар. Техника септеглээнизе, үезин ырыглашкымында, азы чемнечидилгелер соорлугегеннде—кайда-даа ажыдап турар болза, мелээ ишчи бүргүү часкы хөвү ажылдарыга кончаар белеткекеннин соолгу катан хынаар ой келгеш.

Соолгу медээлерни болгаш чер-чергө чорутпин хынаалларны длутаар алырга, дыка хөй ажыл-агыйларның механизаторлары хөвү ажылдарыга эки белеткенген. Көдээ ажыл-агый техниказын 1976 чылдың часкы хөвү ажылдарыга чогуур үезинде белеткээр дээш социалистиг чарыштың эгежекчилери —«Кызыл тараачык». СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтарның болгаш Чоон-Хемчикте «Искра» колхозтуң механизаторлары хөвү ажылдарыга кирер техниканы ам-даа септеп дооспаан чорук хожудан турар ажыл-агыйларның удуртукчуларын дуурөдир ужуруттар.

Үезин ырыглаазыкшыында, ону күрүпе курлавырындан четчелеп алырында улуг четпестер бар. Республикада бүгү үезиннериниң 12 хуузу тарыыр шынарынга чедир ырыглаттынмаан, оон иштинде бокчамныг үезин эвээш эвес. Кызыл, Эрзин, Тес-Хем районнарының колхозтары, «Чыраа-Бажы» «Алдан-Маадыр», «Бай-Тал», «Совет Тыва», Тона аттыг совхозтар үезиннерни четпес белеткээн.

Өвүр, Чоон-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарының ажыл-агыйларында үезин чедишпес. Республикада 59 ажыл-агыйдан түгле 18-и үезин-биле бүрүн хандыртынганы аңаа чижек болур. Бай-Тайганың «Кара-Хөл», Монгун-Тайганың «Малчын» колхозтарында болгаш «Торгалыг» совхозта үезин кончуг эвээш. Эртиен чылдың агаар-бойдузунуң берге болганын барымдаалаш, колхоз, совхозтарга четчир санныг үезин фондузун күрүне берген, ынчалза-даа үстүнде ажыл-агыйларның удуртукчулары үезин соорлугун алырын сеадыдып турар. Күрүне фондузундан алыр үезининиң 50 хире хуузу ам-даа алдынмаан, а оларны ырыглаар, хораннаар дээш ажыл хөй болгай.

Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга ам-даа 3 муң тонна хире картофель үезинин херек боор турар. Ону чоңдан садыл ап, четчелээр талазы-биле ажылдарны бичии-даа саадатпайн органнастаарын ус далаштырып келген. Хөвү турлагларынга механизаторларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалды дыка хөй ажыл-агыйлар ам-даа чедир тургусаан.

Моон алгаш көөрге, хөвү ажылдарын калбартырынга чедир хөй чүүлдерни кылыры негеттинип турар. Организастыг хөй айтырыгларны шиитпирлеп, бүгү-де чүвени база катап хынаап, ажылчыл планны улам тодарадыры, курлавырларны ылаңылаары чугула апаргаш. Хөвү турлагларын дериир, садыг, чемнеңилгени организастаар, белик бүдүрүкчүдүт ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузаар херек.

Бо талазы-биле Саратов областа Краснокутек районнуң 16 хөвү-трактор бригадаларының бригадирлериниң областтың чер ажылдыларынга кыйгырыын иептередирн чугула, ону бо чылдың март 23-те үнген «Сельская жизнь» солунда парлаан. Ажыл-агый бүрүзү механизаторларның ажылдаарынга эргежок чугула бүгү таарымчалыг байдалды тургузарып, а механизаторларның ажыл-агыйларынга ажыл-иш-биле харылаарын ында айытка. Бо инициатива биегин тараажылаарыстың оргузунга деткимчеин база алган турар ужуруг.

Бо чылын колхозтар болгаш совхозтар 250 муң тонна тараапы, 18 муң тонна картофельди, 9 муң тонна ногаалларны, 150 муң тонна сигенин бүдүрүп белеткээр, 520 муң тонна силос массазын салыр хүлээглелиг. Оон күүседдеги чүүн-даа курвунда часкы хөвү ажылдарын кончаар эрттинерилеп, чер ажылының тараажының культурazындан кол хамаарыкшыр. Ынчангаш агрономнар бодунуң ажылагыының, зоопазының онзагай байдалын эки билип, ону барымдаалаар ужуруг.

Бүгү үезе республикага хөрүүн шыты эвээш болган. Ынын дүжүп турда, хөрөөнүң барык метр хире каъдынга шык чок болган. Ынчангаш амгы соруглга болза, хөрөөнүң часкы шыгын чөп ажыглаары, шөлдерни чогуур үеланде ажылдап кылыры. Хөрөүн үрелиишкиннериниге удур комплекстиг хемчөглерни алыры чугула. Бо талазы-биле Дүржулга станциязының оортку болгаш бешки бригадаларының дүржулгазын иептередир херек. Хөрөүн үрелиишкиннериниге удур ийи-чаңгыс эвес, а комплекстиг хемчөглерни алыры ажыктыг дээрэн ол бригадаларның дүржулгазы көргүскеп. Амгы үеде республикада бүгү тараа шолуунуң чартыктап хөй келни янзы-бүрү үрелиишкиннерге таваржып турар.

Ынчангаш кылыр ажыдаар хөй, үе маанаа чүве талазде, тарылганы ап дээре хуусаларда чорудуп, гектар бүрүзүнүң хөй эгидишкинин берген туралын чедип алыры чугула боон турар. Хөй продуктуларны алырының, черниң ажыктыын чедип алырының каравчыгыс аргазы ол. Тарылганың шынарынче, чогуур хуусалында эртиреринче партия организацияларының ажылагый удуртукчуларының, специалистериниң кичээнгейин утландырар херек.

Г. ТУЛУСОЕВ.

СЭКП обкомунуң кодээ ажыл-агый ниидизиниң инструктору.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБАВЫШААН...

Бистер, «Шекпээр» совхозтуң ажыл-ишчилери, бүгү совет улус шынаа, бо хүүнерде СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин боттандырар дээш улуг сорук киришкинниг-биле ажыдаан турар бис. Съездиниң шиитпирлерин болгаш аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылганы партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелинде айытканы чүүдерни ажыл-чорудулгавыстың программазы кылдыр хүлээп алган бис.

Съездиниң ажылы доостур билек, совхозтуң партком организастыг база масса-политиктиг ажылдың планын бадылаан. Партияның, комсомолдуң, ажылчыннарның хуралдарынга съездиниң материалдарын калбаа-биле чугаалажырын организастаан. Онгу беш чылда сорулгаларны пропагандалаарын лекторлар болгаш илеткечилер, политинформаторлар чорудуп турар. Пропаганда болгаш политмассалыг ажылче ажыл-агыйының удуртукчуларын, инженер-техниктиг ажылдакчыларны, специалистерни хаара туткан. Бо чугула ажылда 37 агитатор, политинформатор, «Билигир» ниитилелиниң 28 кежигүнү, 8 илеткечи киржип турар. Оон ангыда чоңнуң чүрттап турар чериниң айы-биле 4 кызыл-булуңну, Бичек-Тей, Аянгаты суурларда 25 агитквартираны дамчыштыр масса-политиктиг ажылды улам күштелдирген.

Партийжи болгаш комсомол өөредилгелериниң системаларында съездиниң материалдарын өөренип эгелээн. Бо бүгү пропаганда ажылын совхозтуң хөй бүрү ажыл-ижи, моон соңгаргы соруглагы-биле холбап турар.

Совхозтуң экономиказының кол адыры —мал ажылы. Ынчангаш съездиниң материалдарын малчыннар оргузунга пропагандалаарын, будүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедишкинниг күүседир дээш Бүгүүвилелдиң социалистиг чарышының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын күүседир дээш организастыг болгаш политиктиг ажылды күштелдирген. Салдынган соруглагарны күүседириниң бүгү аргалары бистө бар. Ол чарышка башкарыкчы розьяду коммунистер ойнап турар.

Амгы үеде совхозтуң коммунистериниң 36 хуузу мал ажылында хаара туттунган. Малчыннарда партбөлүктер боттарының ажылын таарыштыр тургузуп, малчыннарның социалистиг чарыжын калбартыкан, Съезд мурнуңун хүннеринде түс-түс кижилерден эгелээн бригадаларда, фермаларда ажыл-ишчилерге чедир бедиткен социалистиг хүлээглелерни алган. Оларның оргузунга бо чылдың социалистиг чарыжының негеллелерни ажылдап кылгаш, таныштыртан. Чарыштың дээштинин бедидеринче кичээнгейни салган.

Партияның кыйгырыынга төлептиг ажыл-иш-биле харылаарынче кижи бүрүзүнүң күженишкинин утлаан. Ынчангаш бо чылдың бирги кварталының түңнелинде совхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге эът, сүт садарының планын ырыкта ажыр күүсеткеш. Малдың чаа толуп бүрүн камгалап ажыр талазы-биле планның ойнаалдаларны күүсеп болур аргалар бар. Төрүүр үүс хойга онаалтыр амгы үеде 72 хураган камгалап алдынган. Ылаңгыя мурнакчы хойжу коммунистер М. Мыпчаа, К. Содупам, К. Чымба, О. Шагдыр, О. Очур олар ам бээн төрүүр үүс хойга онаалтыр 90—100 чедир хураганы камгалап алган. Ол ишкаш саапчылар А. Сарыглар, З. Ооржак, трактористер К. Эрес-оол, К. Уваш-оол, К. Кодан-оол, чозаачылар М. Кандыр, В. Монгуш олар чарыштың мурнуку одуруулда чорун, ескелерге үлегерин көргүскеп.

Ажыл-агыйның девискээрните улуг хар чагааны кыптагланыкшыга чамдык бергелерин таварыштырган. Баш бурунгаар хемчөглерни ап чоруткаш, малчыннарның кодан бүрүзүнге активти быжыглаан. Кодаңнар аайы-биле организакчы ажылды күштелдирер-биле партком кежигүнерин томуйлаан. Мал чемнин немөй белеткээрин чугулалап көргеш, бо ажылче ажыл-ишчилерни мобилизастаан. Оон түңнелинде 41 тонна шинн будуунуң далганын, 63 тонна чинрбейни, 19 тонна будукбүрүзүн, алээп каш тонна терек шылбазын белеткээн. Хаксиняга болгаш Убса-Нурга барып саван, хыргыын белеткээр механизастыг тускай звеноларны чоруткан.

Мал чемининг курлавырын ынчаар тургузуп алза-даа, ону камгалап, шын чарыгдаар талазы-биле ажылыыс четпес. Чамдык малчыннар малдың ажеалда-чемгерилгеинче, чаш толуп бүрүн камгалап алырынче кошкак кичээнгей салган. Оон үржуудан соолгу айларда малдың өлүп-хораары эвээш эвес болган.

Бо киш кодээнинг ишчилеринге шынгыы шылгалда болуп эртип турар. Малдың баш санын камгалаарынче, оон продуктулуун кудулаттазынче малчын бүрүзүнүң күженишкинин утланган.

Ол ышкаш часкы тарылгага бүрүн белеткелдир киргеп, чер ажылының культурazын бедидери совхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнунда бир чүтүлга соруглга.

Онгу беш чылдың бирги чылында кылыр ажылывыс хой. Совхоз 225 тонна сүттү, 340 тонна эът-тө, 28 тонна дүктү күрүнеге садар.

Социалистиг чарыш чаа-чаа ажыл-херектерже совхозтуң ажыл-ишчилерин улам сорук киирип турар. Олар боттарының бергеп сөзүн эзлеп шыдаарлар.

М. КАРА-САЛ.

«Шекпээр» совхозта парткомның секретары.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕДИР

Чингге дилиндек ийи хөвүүнүң түдүлгеп деспээнде кыштаг. Машинадан үнгеш, каждаже оожум базыптым. Кажаанның иштин-дыштының арыг-силин заажок. Чоокта чаа хоорган коржеңнің шевергинин коңчуг чыыл салып каан. Хой кажаалының артында бир улуг сараат сигеп, улуг оваа хадың бүрүзү, саазын хаптарда чарба, шинн, терек будуунуп далганы дээш, мал чемининг курлавыры янда хөй болду.

Чингге-Хөвүда хоочун кадарчы коммунист Данзын Очур-оолдуң хыштаа ол-дур. Кадарчы бо кышка эки белеткенгенинден малы хур-таагай. Ол эртиен чылын 20 тонна сигенин, 5 тонна бүүк-бүргүү белеткеп алган. Амгы үеде малчыннын кодаанында төрүүр 380 хойнуң 335-и төрээн, оларның чаш толу сича-менди. Огбуленин хереэжен ээзи Маадыр-оол улуг сакманчик Сержи Монгуштуң сүмези-бе-ле аныяк сакманчыктер чаш хураганнарны чемгерип, ажлап-доруктуруп турар. «Ак-Тургу» совхозтуң хойжузу Данзын Очур-оол 25 чыл кадарчылап келген. Төрээн совхозунга чыл санында чүе-чүс баш хойну өстүрүп, хой тонна дүктү кыргып берген.

Хойжуның ажыл-ижинин кол чедишкини — мал чемни четчирип-биле белеткеп ап, кажаа-хораазын чылыглап, малды чайын хоолулуг ът-сигенинг чайызгга семиртип ап туларында. Хойжу өг-бүленин кызымаккай, бир демниг ажылының түңнели ол.

Бо чылын хойжу Данзын Очур-оол төрүүр үүс хойдан 100 хураганы, бир хойдан 2.7 кг дүк алыр хүлээглелиг. Ажыл-ишке кызымак, быжыг тура-соруктуг хойжу хүлээглезин күүседип шыдаар дээрэнге чигзининг турбас.

К. КОМБУ.

СОВЕТТЕР ЧУРТУ: ЧАА ЧҮҮЛДЕР

Ворошиловградтың комплекстиг шинчилел экспедициязының геологтары Донбасста хөмүр-даштың чаа бай-лак черин ажыктаан. Олар 600 миллион тонна оттулар чүүл курлавырлыг «Чаявзаавп Сутаган» деп участоктуң шинчилээшкинин доозкалвар. Ол черниң хөмүр-даажы болгуун геологтуг тургузуу-биле таарымчалыг, а ону механизастаттынган арга-биле ажылдап кылырынга эптиг. Курлавырларның чамдыызы коксуг алыр хөмүр-даш болур.

«1976—1980 чылдарда Донецк бассейнинин хөмүр-даш үлетүүрүн хогжүдер талазы-биле хемчөглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң докладында ол работага оттулар чүүлдүг тывыжын көөрдедириг-биле шинчилел ажылдарын улам идай чорударын көргеш. «Ворошиловградгеологияның трестиң колдективи чылда-даа үжен миллион тонна ажыг хөмүр-даш казар чаа шолду шахтёрларга дамчыдып бергеннер. Соңгу Донбасста Богдановск участогунда хөмүр-даштыг черни эзне бештай ажыктаан. Онгу беш чылда анаа чылда бем миллион тонна оттулар чүүлдү калып тывар улуг шахтаның түдүүн эгелээр.

• • •

Киргизиянның чер ажыл-агыйының эртем-шинчилел институту часкы тарылгага дүргеден турар Чүй шимаазының ажыл-агыйларынче кыдымда «Гамма-тараа бажы» деп биижиктерлиг ийи автофургонларны чоруткал.

Дутуй кырында лабораторинның ажылдакчылары чигир свеклазының болгаш кукурузаның үезининиң болбазырадың эгелээннер. Чүйнүң тараажылары агровомизиның чаа аргазының артык ажыктымнга ийи чыл дургузунда бүүрөп келгеннер. Чаштырарының мурнунда хереддеттингеп үезининиер бир гектардан кукурузаның үезининиң чедп, а чигир свеклазын — 40 хуузга ковүдеткеп.

— Үезининиерни чаштырарының мурнунда хереддеттиниерни шенелдеден шагда-ла үнген болгаш бүдүрүлгеде кирдингеп. Бо чазын бистиң тускай эртемпиглериивис Киргизиянның колхозтарынга болгаш совхозтарынга барык 150 тонна кукуруза болгаш чигир свеклазының үезининиерни ажылдап кылыр, оон-биле 5 муң хире гектар черни чаштырар—деп, радиобиологин болгаш изотоптар кылдазының эртелекчизи А. Султанбаев тайылбырлаан.

(СЭТА).

Улуг-Хем районнуң «Куш-ажылдың хостуу» совхозта самосвал чолаачызы Сергей Тюлюшович Сундуй кызылтас үезинин хорапиварымында дыка эки ажылдап турар. Ол машиназында хүнде 20 тонна чедир үезининиң сөөртүп, ажылдап кылып турар. Сергей Тюлюшович кызымак куш-ажылы-биле кады ажылдап турар өөрүүнүң болгаш администрациянын хүндүлелин чедип алган.

Ол болза амгы үеде партиянын XXV съездиниң төөгүдүт шиитпирлерин ам-быдралга боттандырары дээш калбартан бүгү улусчу социалистиг чарышка киришпишаан, онгу беш чылдың планның ончаалдаларын чедишкинниг күүседир дээш кызымак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: солагай талазында чолаачы С. Т. Сундуй.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

«Кара-Хөл» колхозтуң ажылышчилериниң СЭКП-ниң XXV съездиниң делегады, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Даргазы М. К. Мейдуме-биле ужуражылышкыны колхоз төвүнге болуп эрткен.

Эш Мейдуме тоску беш чылдың түңнелдерин болгаш онгу беш чылда салдынган өөлүр үлет сорулгаларны, партияның XXV съездиниң бистиң партизыстың, совет үлустуң болгаш делегейниң коммунистер шимчээшкининиң төөгүзүнде улуг болуушкун болганының дугайында долгереигей чугаалаан.

Ол хуролга санал берген эштер Н. Бүүүүүн, Х. Шыырап болгаш оскелер-даа чоп-ончуң кул-туразының, кадык камгалалының, улус өөредилгезиниң талазы-биле чедир шиитпирлеттинмейн турар чамдык айтырыгларга доктаап, бар арга-лаарны ажыглаашаан, четпестерни чайладыр талазы-биле санал-оналын киргеп.

Х. САМДАНЧАП.

Бай-Тайга район.

ДОКТААТКАН ХЕМЧЭЭЛГЕ ЧЕДИРЕР

• Хамаатылар хуузунда чеже малдыг болурунга хамаарыштыр •

Бистиң республиканың хамаатыларының хуу өнүү-хереглиишиниг турар малының хемчээлин докладыр дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзели 1975 чылдың октябрь 9-та үзеген докладазы хуузап алган. Уставтыг айытыгларга докладының күүселээнин кымнар талазы-биле эрткен чылдың декабрьда Министрлер Чөвүзели республиканың комиссиязын база тургускан.

Байы районнарга хамаатылар хуузунда малыг малды чедеп башты тудуп болур дугайында тус-тузунда хемчээлин докладыр дугайында. Хамаатыларның хуузунда малының баш санын докладырга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзели РСФСР-ниң Дээди Советининиң Президиумунуң 1961 чылдың ноябрь 13-те болгаш 1970 чылдың март 20-де үзеген ап-тарлыктарын удуртулга болдурган болгаш бистиң республиканың районнарының онзагай байдалдарынга тааржыктыг кылган.

Районнар бүрүзүнге бир ага-дээге 2 саар инек, 2 бызаа, ийи хар чедир бир казыра, ийи ай чедир ооларлыг бир төрүүр хаваны азы семиртилгеге 1 баш хаваң, Монгун-Тайга районга 20 чедир хөг, ешку, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Өвүр, Чоон-Хемчик, Тес-Хем, Улуг-Хем районнарга, Кызыл районуң «Тере-Хөл» болгаш «Х Улуг хурал» колхозтарынга 15 хөй, ешку, үстүнде адаттынган районнарның мал ажылынга совхоз ажыкчыннарынга, колхозчуларга база 1-11 болуктуң инвалиннеринге болгаш пенсиялап кырааннарга бир ажылчы аътты тударын чөпшээреп турар. Бии-Хем, Каа-Хем, Танды, Кызыл болгаш Тээлэ районнарга 2 саар инектн, 2 бызаны, ийи хар чедир бир казыраны, ийи ай чедир ооларлыг бир төрүүр хаванны азы семиртилгеге ийи хаванны тударын чөпшээреп. Кызыл хоорайның чурттакчыларынга чүгле ийи ай чедир ооларлыг бир хаванны азы семиртилгеге ийи хаванны тударын чөпшээреп.

Хамаатыларның хуузунда малының дектаатыгаан хемчээли кижилериниң амыдыралын лотчинриинге шуут четчир болган чогуумалыг болуп турар. Чүге дээрге амгы үеде ажылдың турар колхозчуларның, ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ажыл төлевирик, илитилелиң хереглеп ап турар черлериниң, таныш-корушкуннарының малы кылдыр чиселеткеп малды олардан ужуглаш, малды азырап, оон ажылын ап турар кижилериниң кырынга чиселээш, докладаткан хемчээлден аза берген малды садып-сайгарар кылдыр чоннуң иштин хуралдарынга шиитпирлер үндүрээ чогуур.

Чамдык кижилер хөй санныг мал азыраш, күрүнеге ажыктыг күш-ажыл кылбас, ниитилелиниң херээнге кирипшес, чүгле байырын болдаар, оон кедергээрге арага-дарыга ханшыр, кем-херек үүлгедир чүүлдерге таваржып турар. Республиканың районнарының хөй кезиинде, ылаңгыя Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик, Бай-Тайга районнарда күш-ажыл кылып шыдаар дыка хөй кижилер докладаткан хемчээлден ажыр мал тудуп турар болгаш ниитилелиге дузалыг ажыл кылбайн турар. Четче эвес медээ-биле алырга, Барыын-Хемчик районда 420 ажыг, Чоон-Хемчик районда 419 ореглер докладаттынган хемчээлден ажыр мал тудуп турар. Бай-Тайга районнуң Тээлэ кодээ Советининиң хамаатылыг Салчак Балган хуузунда 32 бода малдыг, 165 хөй, ешкүүт, 1 аътты боон турары хыналадан илерээн. Ол 1973 чылдан бээр кайда-даа ажылдавайн турар. Барыын-Хемчик районнуң Хөнделең кодээ Советининиң хамаатылыг Монгуш Сүүр-оол «Барлыг» совхозтуң Алаш хемде мал озарында хуузунда 21 бода малдыг, 290 ажыг хөй, ешкүүт, бар аътты чурттап орар. Ол-да районнуң Ак кодээ Советининиң хамаатылары Монгуш Баян-оол 14 бода малдыг, 160 хөй, ешкүүт, Шыырап Монгуш—18 бода малдыг, 240 хөй, ешкүүт. Чүгле Ак болгаш Барлык кодээ Советтериниң девискээрнинде ажыл кылбас, докладаткан хемчээлден хөй малдыг 22 ог-буле бар.

Бир-даа чаак чери хамаатыларның хууда малының хемчээлин докладып каан турда, ону чамдык кижилер чүге күүсетпейн турарыл? Совет хамаатызы кижи бүрүзүнүң материалдыг болгаш культурлуг безик деннелде чурттап

РСФСР-ин Дээди Советинин доктаамал комиссияларында

СПЕЦИАЛИЗАСТААШКЫННЫҢ БОЛГАШ КОНЦЕНТРАЦИЯНЫҢ УГЛАНЫЫШКЫНЫ - БИЛЕ

Партиинын XXV съездиниң шиитпирлериниг дүүштүр Удмурт АССР-де будурулгени специализастаарының болгаш концентрастаарының айтырыгларын РСФСР-ниң Дээди Советиниң кодэ ажыл-агый талазы-биле комиссиязының хуралынга апрель 15-те чугаалежип көргеи. Ол хуралды комиссиянын даргазы депутат Д. И. Филатов удуртқан.

Илеткелчи—Удмурт АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы А. Т. Марков болгаш санал бергеи депутаттар А. Л. Котов, А. Н. Каштанов, Н. П. Лавреньтев болгаш оскелер-даа кодэ ажыл-агый будурулгени специализастаар болгаш концентрастаар талазы-биле республикада ажыл чоруттуп турар дээрии демдеглеп турганнар. Специализастаттынган «Скотопром», «Свинопром», «Птицепром» трестерии, уксаажыдыла совхозтарының тренп ында тургускулаан. Мыйыстыг бода малды семиртп азырлар талазы-биле ажыл-агыйлар аразының 20 каттыжыышкынларында 123 колхоз болгаш совхоз киржип турар. Сүт будурер талазы-биле специализастаттынган ажыл-агыйдарны республикада тургуузуп эгелээн, хаванныр семиртириниң колхоптар аразында улуг комплекстерии тудуп турар. Специализастаттынган ажылагыйларның ажыктының практика көргүүүп турар. Олар болза кодэ ажыл-агый продукциязын будурер талазы-биле ап-эки көргүүтлерии чедип ап турар.

Оон-биле чергелештир Удмуртияда мал ажылының продукциязын будурерии специализастаарының болгаш концентрастаарының деңнели олуп турар негелделерииге амдаа четпейн турар дээрии хуралга демдеглээн. Мал ажылының продукциязын будурериниң шияти хемчээдинде ажыл-агыйларның специализастаашкынының үүүү ам-даа куду. Фермаларда хой күш үнер чорудулгаларпы механизастаарының деңпели куду бөөп турары мал ажылының продукциязын будурериие хой акше-хөреңгини болгаш күш-ажылы чарыгдаарыига чедирип турар.

Мал ажылының продуктуларын будурерии специализастаарын болгаш концентрастаарын бүтүү хемчеглер-биле хогжудерии, ажылдап турар фермаларны чаартыр чорукту чаа техниканы болгаш технологияны ажыглаарын барымдаалап тургап чорударын хүлээп аалынган доктаалда Удмурт АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге сүмелээн. Мал чеминиң базазыны быжыглаарыпче, мал ажылының комплекстериниге механизаторлар болгаш операторлар кадрларны белеткээрипче оша кичээнгейии салган турар ужуруг.

(СЭТА).

НЕГЕЛДЕНИ БЕДИДЕР

Ажыл-агыйның экономиказын көдүрериие специалистерниң ролю кандыгыл, ажыл-чорудулгага четпестерниң болу бээрииге специалистерниң хамаарылгазы кандыгыл, оларга удуртулганның деңнели кандыгыл, бот-харысалгаиы бедидер дээш специалистер канчаар ажылдап турарыл? Бо болгаш өске-даа айтырыгларны СЭКП-ниң XXII съездээ аттыг совхозта бүтүү коммунистерниң хуралынга чугаалашкан. «Совхоз будурүлгелиниге специалистерниң роланың дугайында» айтырыгны анаа чугаалажып көргеи.

Совхозтуң экономиказының бир кол адыры—мал ажылы. Ынчангаи ол хуралга мал ажылының специалистерииң ажыл-ижиниң байдалын хаидыр аналитаевишаан, кыштагдаашкынның эртип турарында чотпестерии сайгарганы чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Совхозта шиитиин-биле 1600 ажыг баш болза, 17700 ажыг баш шөөр мал кыштап турар. Иштиниң малының кыштаглаашкынын товарымчалыг болдурары-биле, хүр-чаагай эртирери-биле зоотехниялыг, ветеринариялыг хемчеглерии специалистер хире-чергеи-биле ап чоруткап. Олар малчынпар-биле харылзаалыг, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарынче боттарының күжүн моошаап. Одар-белчиринің ажыглалын экижиткеи. Мал чеминиң чарыгдалынга учет-отчетту экижиидип, малдың ажаалда-чемгерилгезиип шын организастаар, янзы-бүрү аарыларны болдурбас дээш профилактиктиг хемчеглерии ап чоруткап. Зоотехниииың болгаш ветеринариның бедүүн чурумпарынга малчынпарны оорединр дээш эвээш эвес ажылдар кылдыигап.

Партия организациязы, совхоз дирекциязы, көдээ Советтиң күскому болгаш хой-иишти организацииларының специалистер-биле харылзаалын элээп экижиткеи. Ылаңгыя оларның ажылга бот-харысалгаиың бедидер дээш чамдык организастыг база практиктиг хемчеглерии алгаиының уламы-биле ажыл-агыйда малдың кышкы туруш байдалы таарымчалыг ССРЗ-ниң Дээди Советиниң депутады Алдын-кыс Моңгуш эргелекчилээн Доргун сүт-бараан фермазында кыштаглааицкының байдалы хүр. Ында сүт саалдазы өзүлделиг. Бо чылдың ийи айларында ферма 105,6 тонна сүттү будурген (квартал планы 126 тонна). Бир саар шиектеи-не 555 кг сүттү сагган. Хүнде бир шиектеи оргунаа-биле 9,6 кг сүт саап турар. Ында ажылдап турар 12 саанчы ийи айда боттарының хүлээшгеи шиектериниң бирээзиигее онаапгыр 277—553 кг сүттү сагган. Коллективтиң шудургу ижииң түнелиидеи совхоз күрүнете сүт садар онаалдазып февраль 22-де күүсеткеп, а мартың бирги чартыныга чедир 117,8 тонна сүттү күрүеге садыи, планың 157 хуу күүсеткеи. Хой болгаи бода малдың байдалы хүр. Ылаңгыя хойжулар С. Чудуймаа, О. Омчаа, М. Ооржак, К. Сат, С. Сат, К. Доңгак, Ч. Ондар, В. Байлак, инек ажаакчылары Ч. Сат, М. Моңгуш, Ш. Сат болгаш өскелер-даа шиитиниң малын кыштап хүр ажырар дээш шудургу ажылдаан. Хой оолдаашкыны сол-менди үргүлчилеишаан. Мартың бирги чартыныга чедир совхоз төрүүр 100 хойдан-па 86 хураган алган. С. Чудуймаа биле О. Омчаа төрүүр чүс хойга онаапгыр 100—101 хураганны алган.

Специалистериың зоотехниктиг, ветеринарлыг хемчеглерии негелдере дүүштүр чорутпайн турарыпдан мал кыштаглаашкынында шыгыы четпестер чайлаттымаан. Кол болгаш ортумак звеноиуң специалистери 33 кижи. Олар харылзаалыг алкалдан турза-даа, кыштаглаашкында берге уржуктарны ажып эртери-биле шыгыы организастыг хемчеглер албаан. Багай ажаалдалының, малдың чайгы, күскү чүүлдазын четпес организастаиының хараазы-биле мал бажыига хорамча эрткеи ийи айларда дыка арбыдаан. Чижээ, 1975 чылдың январь, февраль айларында байдалга деңнээрге бода мал ийи катаи, пээр вал 4,5 катаи, хураган он катаи хорамчалыг болган.

Ыпча хой баш малдың чудаи өлгеии ол бе? Чок. Совхоз четчир хемчеглиг мал чеминг, ажаап-тежээр кижилерлиг. Хой баш малдың хорамчага таварыл-канының кол зоотехник турган В. Моңгуш, мал эмчилери Ч. Куулар, К. Арытына, салбыр зоотехниги Д. Семис-оол, Хөндергей салбырында бригадир Т. Доржу болгаи өскелер-даа бүрүүлүг. Оларның хөрүсалга чок ажылының түнелеи-дир. Мал ажылына кадрлар шилгеп-зиигее специалистериңиң киржилгеии кошкак. Оон хараазы-биле харылсалга чок чамдык кижилер малчынпаиы, малды орнаи-солуур, хайгаарал чокка одарже сүргеш, чидирер, оорга алыр чорук хой. Чижээ, Д. Дамбыш 20 иртти, 2 ажыты, М. Опал-оол 23 бодаиы, М. Долаан 50 бодаиы чидирип оорга алыскап. Олар ажыл-агыйга 25.650 рубльдиң югараазын чедирген.

Селекция ажылы эң куду деңнелде. Оон уламындаи эткыр углашыышкынныг бода малдаи чыл бүрүде эвээш быза ап, харыы оон туржук сүт-даа, шынарлыг эът-даа албайн турар. Сайзырагай уксаалыг малдарны хуу өөчүүрек кижилерге чавыс продуктулуг, биче пазылыг малга орнаар фактылар бар. Ону зоотехниктер, мал эмчилери, бригадирлер эскерзе-даа, мыт чокка эрттирип, эптежип турар.

Мал кыштаглаашкынының шиитпирлиг үелевде совхоз кол зоотехник чок, селекционер-зоотехник К. Чыдбак үш ай ажыр ажылдавайн турар. Хөндергей салбырында мал эмчилери Р. Моңгуш биле К. Моңгушту транспорт-биле хандырбайн турарындаи малчынар коданнарын чадаг кылзаптажып эргип турда, совхоз дирекциязы, партия комитеди дуза чедирбеин турар. Оон уламындаи эң Арапгаиың малдаан бода мал коданындаи 30 баш олгеп. Аарыг турган малдарга мал эмчизи К. Аратына эмти дузаазы чедирбейн, олгеи малдарга акт тургузарын ораалдажып турар. Иштиниң малындаи хуу малды тускайлаары шиитпирлеттинмээн.

Совхозта мал ажылының специалистери малчынпарга ховар аалчылар болуп турар. Ында-хаая баргапда лекция, беседа кылбас. Бар мал чемнериниң кадагалалы багай. Бора-Хөлде саваттарны мал үрегдеп, сава балып чип турар.

Хой ажылын улам ынай хогжудерииге таарымчалыың коргеи, партком, совхоз дирекциязы шөөр мал коданнарын олар-белчиир, туружуиуң айы-биле дерт бригадага үсгеш, оларның бригадирлериие мал эмчизи кадрларны томуйлаан.

Ыпчалыа-даа олар чогуур негелделиие чедир ажылдавайн турар. Оларның ажылында практиктиг дуза эвээш. Специалистер малдың учёт-отчёдуиче, деңнелээшкиннче, бонитировказынче, үксаалын экижилериче, одарладылгазының, ажаалгазының байдалын чогумчударынче кошкак кичээнгей салып турарының дугайында он хүралга шыгыы чугаа болгаи.

Мал ажылының специалистериниң розюи көдүрерип, олардан негелделеии дыпзыдып, ажылга харысалгазын күштелдирии бүтүү коммунистериң хуралы партсомпуң бюрозунаап, партия эге организациязыларындаи шыгыы бергеи.

М. СЕВЕН,
«Шынныкө» корреспоидепти.

ДЕЛЕГЕЙ ХҮННЕРДЕ

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ НАЙЫРАЛ

КЛАДНО. (СЭТА-ныҢ тускай корреспоидентизи). ЧКП-ниҢ XV съездиииҢ ажылыига киржип турар СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүүҢ, СЭКП ТК-ныҢ секретары А. П. Кириленкога баштаткан Совет ЭвилелииҢ Коммунистиг партиязыныҢ делегациязы апрель 15-те социалистиг Чехословакиияның хомур-даш-металлургиианың үлүг төвү Кладно хоорайга чорааи. Кладноиуң металлургия комбинадыига хоорайның ажылчы чоннарыиың чехословак-совет пайыралдыц хой муң кижи киржикчилиг митингизи болгаи.

Чехословакиияның ажылчы чоннары чехословак-совет кады ажылдажылгазы бедии-биле үнелеп көрбүшаап, СЭКП-ниҢ XXV съездиииҢ төөгүүлүг шиитпирлериие дүүштүр оон хогжүлдезиииҢ чаа перспективаларына байыр чедирип турарлар деп, совет аавчыларга байыр чедирип тура, комбинаттың парткомуиуң даргазы Ф. Ганус чугаалаан.

Митингиге чыыллаипарның иэии-биле үткүп алгаиы СЭКП-ниҢ делегациязыиың баштыңы, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүүҢ, СЭКП ТК-ныҢ секретары А. П. Кириленко аңаа чүве чугаалаан. БистиҢ ленииҢ партиязыстыҢ ЧКП-ниҢ XV съездиизиие төлээзээр, акыдуҢмалышкы Чехословакиияның ажыдыралынга ол төөгүүлүг болуушкунга киржир улуг ат-алдар биске онаашкаи деп, ол чугаалаан. Хүндүткелдиг хүлээп алышкын дээш, СЭКП болгаи Совет ЭвилелииҢ Коммунистиг партиязыныҢ делегациязы апрель 15-те социалистиг Чехословакиияның ажылчы чоннарыиың акы-дуҢмалышкы сагыш-сеткилииииҢ илереашкиниа биге оон көрдүүзе деп, А. П. Кириленко медегээн. Бис силерге совет металлургтардан болгаи шахтёрлердеи, бистиҢ бүтүү ажылчыи аиҢыыстап наиг байырны чедирип келдивис. БистиҢ партиявыстың Чиигизие секретары эң Л. И. БрежневтиҢ бодунуң дилээп мен улуг сеткил хаиыышкыиы-биле күүсеткеии дээш, коллективке наиг байырны чедирип, күш-ажылчы чаа чеминшкиннерии ол күзээп.

Беш чылдаи беш чылга чедир ССРЗ-ниҢ болгаи ЧССР-ниҢ, социалистиг дем каттыштырылгалыының бүтүү чурттарының экономиктиг болгаи эртем-техниктиг харылзааларының улам быжыглп, иациоиал хогжүдениҢ планнарын боттандырарында улам-на улуг ужур-дузалыг боон турарын улуг сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп болур деп, А. П. Кириленко чугаалаан.

Оон ыдай А. П. Кириленко СЭКП-ниҢ XXV съездиииҢ шиитпирлериниҢ оон онгу бөш чылда салган соруглаларының дугайыиа чугаалап бергеп.

Социалистиг дем каттыштырылгазының күрүпелериниҢ быжыг эвилели делегей хемчеглиие олариың политиказының дөмүтиин улуг хире-чергеи-биле тодаргайзап турар. «Социализм чурттарының хогжүдези, оларның күчүзүүиүн олуудези, делегей талазы-биле оларның чорудуп турар политиказының чаагай салдарының олуудези — амгы уеде кажи торелгетеииҢ социал дешилгелииииҢ кол утганыышкыны тургузуп турар» деп, Леонид Ильич Брежнев СЭКП-ниҢ XXV съездиизиие чүве чугаалап тура, онзалап демдеглээн. Ол түҢнелдиҢ шыиыыи делегейниҢ шиитпирел хогжүдениҢ бүтүү чорудулгазы бадыткап турар.

ТүҢнелиизде А. П. Кириленко митингиниҢ бүтүү киржикчилериие социалистиг Чехословакиияның ат-алдары дээш күш-ажылга улуг чедиишкиннериниг болурун күзеп, буяулбас совет-чехословак пайырал, пролетар интернационализм дээш боргеи салган.

Совет ажылчыинарның чехословак оиыуктериие акы-дуҢмалышкы эң-сеткилиииң демдээ кылдыр Кладноиуң ажылчы чоннарыига «Сталевар» деп скульптураны дамчыдып бергеи.

Делегациязы ЧКП ТК-ныҢ Президиум кежигүүҢ, ЧССР-ниҢ чазааның Даргазыиың оралакчызы В. Гуза удеп чораан.

Кубада чигир үнүжүүп ажаан алышкыны кадып түүктээн. КезикчилериҢ чүс-чүс бригадалары «Ыллиончуудар» боон турар. Олариың үлүүзиде хөй миллион арроб (бир арроба — 11,5 кг.) чигир үнүжү сапаттыып турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 58 чылы аттыг бригада шаалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Оон ажаап ап турары чигир үнүжү кайы-даа черден орай быыкап, мичилза-даа вогаан будук-бүрүүе чигирзнг амдаи хөй турда, май айга чедир ыяап-за ажаап алыр керек.

Од коллективтиң 48 кезикчилери шүптүзүү бүтүү күжүи үндүрүп, бедик көргүзүлерии чедип ап турар. Камало Сыеифуэгое аттыг чигир заводунче ол бригада 4 миллион арроб чигир үнүжүи чүдүрүп чоруткаи.

ЧУРУКТА: хымргымыиты мезии ап турары.

(СЭТА-ныҢ фотохрониказы).

ТӨӨГҮЛҮГ ҮЕ-ЧАДА

ХАНОЙ. (СЭТА). Бүгү Вьетнамның Национал хуралынга соңгулдаларга белеткел Вьетнамның Соңгу болгаш Мурпуу чүгүүҢ чурттакчы чоңунуң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейии хайыыктырып турар. Апрель 25-те болур соңгулдалар 23 миллион вьетнам улуска хамаарышпас чорук болгаш хосталга деэш үр үеиив демеселиниҢ түнелии көргүзүп турар төөгүдүг чүгүлә үе-чада болур.

Вьетнамның ийи кежээлде депутатка кандидаттарның соңгукчулар-биле ужуражыышкыпнары боон, аңаа улустуң мурииуига партияның салган сорулгаларының Вьетнамның колир үезиие болур деп турар соцгулдаларың ужур-дузалыының дугайында ажыл-керекчи чүгаа боон турар.

«Ада-чурттуң хамаатыларыбиле болгаш бүгү чурттуң даяпчылары-биле кады улуска, төрөөн чуртка бараан болурунга, президент Хо Ши МиниҢ идыктыг чагыларын күүседиргее, тайбың, хамаарышпас, чаңгыс аай болгаш социалистиг Вьетнамны тургузарыга салгыны киирериие бүгү күжүмүү бөөр мен» деп, соңгукчулар мурииуга чүве чугаалаан турган, чаңгыс аай Вьетнамның Национал хуралынга депутаттың кандидаты, ВДР-ниң президентизи Тон Дык Тханг чугаалаан.

Күш-ажылчы чармышка болгаш өөредилгеге «Бүгү чүвени будурүлгеге, бүгү чүвени социалимны тургузарыга, бүгү чүвени төрөөн чурттуң чечектелип сайзырарыга болгаш улустуң аас-кежиииге дээш» деп кыйгырыгның адаавиле киржиринче Тон Дык Тханг соңгукчулар кыйгырган. Соңгукчу бүрүүг бодуиуң бедик хүлээлгелерии төлептии-биле күүседир, вьетнам черге социализмни тургузар дээш идепкейлиг демисежир ужуруг деп, президент чугаалаан.

ЧКП ТК-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалиияның Компартиязының ТК-зының секретариады чурттаа соңгулда мурииуп кампаниязының чорун турарыпың дугаймында медегледи иештеткеи. Республиканың хуралынга болур деп турар соңгулдаларның хөстүг болурун хандырарының эргежок чугулазының дугайында коммунистериҢ туружун медеглелде бадыткаан.

Чурттуң хей-хой районнарында демократтыг хосталгаларының магадылалының чогунче эрге-чагыргаларииң ынчаавгейии углап, корум-чуруму болгаш иитиниҢ тайбың чоруун үреп турар чоңгээлекчилерге болгаи реакциоиерлерге удур дарый хемчеглерии алырын чаңгыс эвеё удаа кыйгырган.

ЧКП-ниҢ иегеп турганың ТК-ның секретариады ойлаап демдеглээн. «Коммунистиг партия реакциялыг күштериниҢ кол халдаар үүлү апарган дээрии фактылар хереченеп турара» деп медеглелде айыткан.

Чурттуң иштинде политиктиг байдалды бакырадырынче болгаи соңгулда кампаниязының үезиинде дүшкүүрлүг чорукту күштелдиреринче чүүкүп турар барыын үзеддиг күштериниҢ чоңгээлээшкиннериие алыспазынче партия кежигүнериин ПКП ТК-ның секретариады оон-биле холбаштыр кыйгырган.

Л И В А Н:
байдал элээн тайбыңзыраан

БЕИРУТ. (СЭТА). Ливанда байдал элээн тайбың болуп артып турар. Сириияның киржилгези-биле чедип алдынган шерии тайбыиычылгазын келдүүнда сагыш турар.

Ол-ла үеде Бейрутта хей сапыыг ужуражыышкынпар болгаш сумележиишкиивер болуп, оларда национал патриоттуг болгаш ол ышкаи барыын үзеддиг күштериҢ төлээлекчилерии киржип турар. Ол сумележиидегелериҢ төөүнде — чурттуң чаа президентизиниң албан-хүлээгелиигее кирер кандидатура дугайында айтырыг.

Чер Ортуу далайның чоон кезээиде туруп турар 6-гы америк флоттуу «Саратога» авиаосеидп киирииптир дөрт шериг корабли-биле улам быжыглаан дээрииии дугайында АКШ-тың камгалал министерствозуиуң төлөөлекчиниии недеглееи Ливаиның демократтыг хей-иитиизиниң болгаи удуралыышкынның надеетииа шимчээшкиниииң шыигыы дувураазиииң болдуруп турар. Ливаида тургулчулеишаан турар Л. Д. Браунуи «параллэлип киржир» деэи хөделеишкиннери-биле холбаштыр ол хемчеглерии чурттуң депцигелиг болуктурии реакциияның эрге-ажыктарына таарыыр, чурттуң национал-патриоттуг күштерииге согуушкуи таварыштырар, империалистиг нараиь агрессияга удур турүүп турар күштериии чаңгыс эвии үзер шиитпирлээшкиииии Ливаига кутküүр деэи ораалдажыышкыиы кылдыр көрүп турар.

Пентагоннуң салдарынга алыскан

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрессииң сенады 1976—1977 сай-хөө чылында федералдыг бюджеттиң чарыгалыг кеэзии 412,6 мард. доллар хемчээлге чүүлдүг деп корген. Ол болза конгресске чыл эгеилде киирген чазакгың бюджет төлевилелиииде негээпиидеп 17 мард. доллар хей болуп турар.

Бюджетти чугаалажып юөрүү национал ат-алдар дугаймында калбак дискуссия болу бергеи, кичээнгейиниҢ төөүнге: чурт шериг-үлетүүр комплекизиге ажыктыг кылдыр шериг чарыгдаарын улгаттырарын үргүлчээп хереэ бар бе, чазак болгаш конгресс ойлу келген социал-экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээшкиииие чогуур кичээнгейии салза ака эвес чүве бе деп айтырыг туруп турган.

Дараазының сай-хөө чылында Пентагоииуң бюджедии рекордчу түңгө — барык-ла 113 мард. доллар чедир көтөдиир дээп чазактың бодалын сенатор Б. Бай шиитпээ шугумчулаан.

Пентагоииуң чедип алырын ораалдажып турары чеңсектиң чап-чаа хевирлерииге акша чарыгдаары эргежок чугула эвес болуп турар деп, Бай медегээн, шериг сорулгаларыиа үидурер чарыгдалды кымдарын негээп. Байның санаалыиа Дж. Пасторе болгаи «өске-даа сенаторлар деткеен.

Номелде ажылчын черлерии тургузарынга, кадык камгаладыы экижилериие, назылап кыраанкыларга дузалаачы көргүзеринге чогуур кичээнгейии салза ака эвес чүве бе деп айтырыг туруп турган.

Республиканга улусчу-демократтыг тургузуулгу тургусканы-биле холбаштыр Лаоска революциия бүрүи болгаи бүгүреддиг тиилелгезии чедип алган.

Чурттуң наймыслалында болгаш өске-даа хоорайларында транспорттуң, садыгларның, коммунал-хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылын ам тавариштырып чоруп турар.

ЧУРУКТА: чурттуң пайызылалы Вьетнаминиң рыиоктарының бирээзиниң чанында. (СЭТА-ныҢ фотохрониказы).

Школа, хөй-ниити, ада-ие

БАЙДАЛ МЫНДЫГ

Аксы-Барлык ортумак школазы—Барыын-Хемчик районда улуг школаларның бирээзи. Школаның бирги доозукчулары аммыралдың делгем оруунче 1958 чылда аъттанган. Оон бээр ол школаны 600 чыгаа оолдар, кыстар доозуп үнген. Школаның доозукчуларының хөй нуруузу улаштыр өөренип, тускай ортумак, дээди эртемни чедип алган башкылар, эмчилер, агровомнар, зоотехниктер, бедик мергежилдиг механизаторлар, ажылчыннар, тудугжулар боолу, ажыл-агыйның ашты-аңаачы адыраларында ажылдап турарынга школа чоргаарлаарлыр. Соолгу пйи-үш чылдарның доозукчуларының сезен ажыг хуузу Ак-Довуракты даг-дүгү арыгаар фабриказында, оон тулгаларында ажылдап турар. чамдыызы амгы үеның нарын техниказын башкарып шыдаар мергежилдиг ажылчыннар болуп бергилээн.

Бо өөредилгө чылында школада 420 хире уругдар хаара туттунган. Онгу классты 39 аныктар доозуп үнер. Оон мурнунда чылдарга болаарга өөредилгеңиң шынары, пинги хуузу ыракта белеңи. Школада 14 классчар 100 хуу өөредилгелиг, 128 уругдар чүгле 4—5 демдектерге өөренип турар. Чыл төнчүзүнге чедир бо чүрагайларны моон-даа остүрер, класстарга өөреникчилер катап олуртпас дээш школа коллективи күжениишкинниг ажылдап турар.

Школада ада-ие комитедп багай эвес ажылдап, хуралдарыны ой-шаапта эрттирип, ада-иелериниң кичээлдерге олуржуруп организастап, кижилдилге темазынга беседаларны, шеф дузалаачызын организастап, өөреникчилериниң өөредилгеэниниң байдалын көргүскен хуудустарны суурда агитквартиралар аайы-биле үндүрүп келген. Уругларның өөредилге-кижилдилгеэ-ниң үргүлүү сагыш салып, школа-биле бижыг харылзааны тудуп турар ада-иелер хөй. Орта хамаарыштыр чижектерни хөйну кирип болур. С Сарыглар дөрт уругларыбиле кады арткан. Ие анаа торулбайн, мотаг-шылаг чок ажылдап, школа-биле үргүлүү харылзажып тургаш, уругларын шуутуун төлептиг кижилер кылдыр өөредип, кижилдил алган. Улуг уруу школада повар, пйистерни кайызы-даа дээди эртемниг башкылар, биче оглу даг-дүгү арыглаар фабрикада мактадып ажылчын. Б. Хертек база-ла ындыг үүлеге таварышкан. Ол аданы чон ам мактап чугаалажыр. Ийи уруу дээди эртемниг, оглу чолаачы, оон бичези Роза ам онгу класста үгүле 4,5 демдектерлиг өөренип турар. Ындыг дөңиниң хойжуузу, боду мурнаачы дээш мактадып турар. Оон Макар дөөр оглу 8 классты эрткен чылын доозкаш, ажлында орар. Өөреникчиниң класс башкызы, школа директору үш удаа сүрүп баргаң. Экжелеген хандырылгага киирип каарга-даа, катап кавыкан. Хомушку Уурганның Хөнделең 8 чыл школазында уруглары база үргүлүү чанаттаар, шак үзер.

Хөнделең суурда чурттаң орар Хомушку Мандараның 9-ну класска турган оглу база чангаш, өөренмейн баргаң. Башкылары үш удаа сүргеп, түңнел үзүмээн. «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырында хойжу Х. Болаттың оглу Борис аңаа 5 классчан эгелээш 9 класска чедир хандырылгага туруп, класстан классче шилчип келген. Ол шагда чангаң. Чаңгыс-ла чыл болгаш, ортумак школа доозар үжүрлүг оолдуң салым-чолу школаны дүүредип турар.

Бүгү-шиитә өөредилгеэниниң дугайында хоойлуну мындыг шилдыг хажыдып, уругларының келир үезиниң дугайында сагыш салбас ада-иелерге шыңгыы харыысалга көргүзер дугайында иегелелерни школа баштаар чери Хөнделең, Барлык кодээ Советтерите, райкүүскомга киирерге-даа, ол кодгус түңнел чок арткан.

Кижи бодаарга, уругларын өөретпес ада-иелерге келдерел турбас, хемчегни арын-шүүр барымдаалавайн алыр болза эки.

А. ХЕРТЕК,
Аксы-Барлык ортумак школазының башкызы.

ГРУЗИЯНЫҢ ТАНЦЫЧЫЛАРЫ

Бо чылдың апрель, май айларында Ирландияга улустуң ниити ыры болгаш танцы уран чүүлүнүң делегей фестивалы база уран чүүлдүң чурттар араазының Мальтий фестивалы болур деп турар. Республиканың Культура министерствозунуң чанында грузин улустуң хореография-танцы студиязының сургуулдарындан тургускан грузин улустуң танцыларының ансамбли аңаа барып киржир. Ансамбльдиң программазында ССРЭ-ниң улустарының танцылары, классиктиг болгаш амгы үениң бай танцылары кирип турар.

Ол бөш чыл хуусаалыг өөренир студиязы элээн каш чыл мурнунда тургускан. Оны двосканнарны профессионалдыг танцы ансамбльдеринче, театрларже, филармониялаже чорудуп турар. Студиязының уран чүүл удуртуучузу — ССРЭ-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының здиляичизи И. Сухишвили.

ЧУРУКТА: «Картули» деп грузин танцыны студия ансамбвининң артистерининң күүседип турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАА ФИЛЬМ

«Ажыл-херектерин-биле бодуңуң уран-мергенимни көргүс, ажыл-херектен артык утгалыг сестер чок болгай» деп, бурат улустуң үлегер чугаазы бар. Ону «Мосфильм» студиязының тургусканы «Үш үүннер» деп киноны эпиграфы кылдыр киирип ап болур турган. Режиссер А. Дашиеттин ол кинозупун көрүлдеп Улан-Удаге болган

Кинода болуушкуннар амгы үеле Бурятиянын колхозтарының бирээзинде болуп турар. Оон маалырлары белең эвес ажыл-иштин кижилери—хойжулар.

Кинода кол рольларны Бурят АССР-ниң күрүшенчи Хоша Намсараев аттыг шин театрының артистери Б. Вампилов биле С. Буджапов олар ойнаан.

(СЭТА-ның корр.).

РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының ийиги үндүрүлгези

РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының ийиги үндүрүлгезиниң аас-кежиктиг билеттериниң эдлеринге 5007 муң ойнаашкыннар таваржыр. Ол үндүрүлгениң тиражы апрель 24—25-те Курган хоорайга болур.

Кол ойнаашкыннарга «Жигули» ВАЗ-21011, «Москвич-412» болгаш «Запорожец» ЗАЗ-968 деп 165 автомобильлер таваржыр. «ИЖ-Юпитер-3» деп кожуглуг мотоцикл баштадыр 440 мотоциклдер бар.

Россия Федерапизының сан-хөө министерствозунган СЭТА-ның корреспондентиниңге дыңнатканы болза: ойнаашкында 110 пионинону, 220 телевизорну, 1045 эр, хереженен шактарны, 165 гитараны, 1515 соодукчуларны, 660 хевистерни киирген.

Лотереяның ойнаашкынынын чурумун баатаар бараан ойнадып алган билеттериниң эдлери оон ертээн акша-биле ап болур, оон ангыда ийи лутаар үндүрүлгезинде 200, 100 рубльдиг акша ойнаашкыннары база кирген.

(СЭТА-ның корр.).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 17-ДЕ

МОСКВАДАН

8.20—Уругларга фильм. «Кичээнгейлиг болуңар, изыгы-мелегей бар.» Уран-чечен фильм.
9.10—«Эртемни музыка». Өөнүг мультфильм.
9.50—«Аймактанар делегейимде». Өөнүг.
10.50—11.00—Чаңсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Рекети эгидилдер». Өөнүг мультфильм.
11.30—«Эртемни почта». Музыкалыг өөнүг программа.
12.00—«Кайыкшыл». Эртем-пептерединдегиг программа. Өөнүг.
12.30—«Аңмыралдың кол хүнү». («Коммунистер»). Документалдыг өөнүг телефильм.
13.30—ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Н. Гоголева орус болгаш совет чогаалчыларның шүлүктерин болгаш проза чогаалзарын номчуур.
14.10—Уран чүүл мастерлериниң конперти.
15.10—«Чаэрби тос чылдың чазы». Уран-чечен телефильминиң баштайгы коргузугези. Ролдарыны В. Золотухин, В. Васильева, Н. Варлей олар ойнаан.

КЫЗЫЛДАН

16.45—Телемедээлер (тускай үндүрүлгеэ).

МОСКВАДАН

16.55—«Субботниктиң хүн демдеглели».
17.05—«Үе». Информастыг программа.
17.35—«Чурукчулар дугайында». ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу И. Клычев. Өөнүг.
18.05—Самбо хүрешке Европа чемпионнары. Ленинградтан өөнүг ламчыдыга.
18.35—«Субботниктиң хүн демдеглели».
18.45—«Поэзия». Совет шүлүкчүлериниң шүлүктери. Өөнүг.
19.05—«Улуг симфония оркестриниң шагы». Өөнүг.
20.00—Медээлер.
20.15—«Аңмыралдың кол хүнү». («Коммунистер»). Документалдыг өөнүг телефильм.
21.20—«Аймактанар делегейимде». Өөнүг.
22.20—22.30—Чаңсар.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—23.30—«Музыка чагыы». «Орус романс». ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Образцова мырлаар. Өөнүг ламчыдыганы ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев эрттирер.

ЛЕКЦИЯ

«Арагалаашкынның хоразы» деп темага лекцияны Шагаан-Арыг хоорайның чурттакчыларына Улут-Хем райкүүскомунуң иштики херектер киллизиниң начальнигиниң орадакчызы А. В. Байбаков номчаан. Лектор район иштинден алган чамдык чижектерни киирип турган, арагага суңдукка ийи-чангыс кижилерниң мораль талазы-биле сандарын эмыралдаан, ажылиштен хоорлу бээрин демдеглээн. Оң ышкаш алаэзилерниң арага ижип кем-херек үүлгедип бээрининг чылдагаавиларын ол көргүзүп. арагалаашкынбиле немнел бүгү иштинин хорээ хээрин чугаалаан.

Лекция соонда арагага хамыкшаан улут-биче, эр, хереженен кижилерниң чаржыпчыг амыдыралын коргускен документалдыг киножурналны болгаш «Өдүрүкчү дээш бууруудаттырып тур» деп уранчечен фильмни чымганнарга көргүскен.

А. СЕРЕН.

ОРГАНИЗАСТАП БОЛБАС БЕ?

Дружинниктер дугайында бижээн чамдык чүүлдерин солуннардан номчуп олурарга, магалыг, инда дружинник кижилер суурнуң иштинге корум-чурумну тургузуп, чоюун амыр-дыжын камгалап турары өөрүнүүр болбайн шынаар. А бистиң Улут-Хем районнуң Арыг-Узуу суурда бөйдал кандыгыл? Анаа хүннерде эки-де суур. Ынчаарга совхозтуң ажылчыннары аванс азы шалын алган хүнүнде коор болза, аъш-чем магазинининң чанында аъттыг, чадаг оларның кижилерниң хөлзөөни, бир-бир сактырга, улуг байыр-наадым болган чүве дег. А шала кежээ, карактылай бээрге, кудумчуларны өөруккуду аътыг кижилер шапкылажып, карактың кузуучуларда чамдык эвирик кижилерниң үннери дыңналып кээр.

Суурда милицияның даянылга пунктузу, улусчу дружина штабы бар-даа болза, олар ынаар шоолуг сагыш салбас. Суурнуң клубунда дружинниктерниң заңазы бар, а кылган ажылы билдинмес. Ындыг суда ажылдыг турда, корум-чурум үрекчилери ковудеп турар.

Кедээ Совет күүскому болгаш суурда милицияның участок инспектору улусчу дружинага лаанып алгаш, Арыг-Узуунге корум-чурумну сегилдип, дээштинг ажылдарны кылып чорулар өйү келген деп болаар мен. Ол ышкаш дружинниктерниң ажылаарынга таварымчалы байладып тургузуп, машина-балгатты тускайлап бээри күзенчиг.

Эрзин райкүүскомунуң ИХКазы хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чорукчун саның кызырар соруулга-биле суурларже айдаң үштен эвээш рейдилерни организастап турарын № 73 «Шын» солуунда бижээн-дир. Эрзин райкүүскомуң ол эки эгелээшкинин деткип, бистиң Улут-Хем райкүүскомунуң иштиң херектер киллизин ажылды чүге ынчаар организастап болбазын? СЭКП-ниң XXV съезжизиниң кижи дугайында, ниитиниң корум-чурумун бижыглаарынче улуг сагыш салышкынын деткип, социалистиг иштин чурттаалганын дурумнерин үреп турар кижилерни эрги шагның ол артыкшынналарындан адырып алыр үжүрлүг болгай бис.

А. БОЙДУ.

Өөреникчилерге — чаа паспорттар

ХҮНДҮТКЕЛДИ

Э М Ч И

Таня Чамның шаандан тура Черби, Кара-Хаак ол ынчаар чурттаң чораан Салчак Сарыг-оолдуң ортуң кызы. Таня бичиниидеп тура-ла топтуг-томаанныг, ажыттыг—кежээ кыс боолу өзүп келген. Ол аазының ог-бүле ажылынга дузалажырынга кончуг ынак чораан. Таня школачы чылдарында база-ла өөредилгеге сундалуун, тура-соруктуун коргускен.

Школа дооскаш Таня Чамын оске кандыг-даа бодал чок, медицина училищезинче кирип алган. Ол медицина училищезин чедиишкинниг дооскаш, күш-ажылчы багымын бодуңун өскен-төрээн черинге эгелээн.

Оон бээр ам 26 чыл эрткен. 26 чыл иштинде кижилерниң кадыы дээш ол туржуп, шудургу ажылдан келген. Татьяна Сарыгларовна Черби суурда база бир хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи. Ол Чербиниң кадыкшылга школазында урулар эмчизи боолу ажылдаксаан. суурнуң чурттакчы чонунга база практиктиг дузаны чедирип турар. Татьяна Сарыгларовна үр үениң иштинде чонунуң мурнунга ак сеткилдиг ажылдап келгеш кижилериниң хүндүткелиң чаалап алган.

Т. Чамыяң бодуңуң хамаарышкап ажылынга бердингеп, школачыларның кадыкшылы дээш кымнаакай ажылдап келгеп, бичик уруглarга эвилең-эолдек, оларга ынак эмчи. Ол үргүлүү-ле янзы-бүрү аарыгларга удур эмнээшкиннерни чорудуп, тарышкынны кылып, школаның, интернаттың, столованың болгаш суурнуң оске-даа хөй-ниитиү черлериниң арыг-шеверя база суурнуң чурттакчы чонунуң кадыы дээш хөй ажылдарны кылып чорудуп келгеп.

Т. Чамыяң херээженнер ортузунга ажылга үргүлүү киржип база Кызыл Крест шиитилелиниң ажылын доктаамал удуртуп келгеп. Ол бодуңуң ажылынга бедик харыысалгалыг база хөй-ниити ажылынга активти чоруу дээш каш-даа удаа өртектиг бараанныр болгаш хүндүлел бижиктер-биле шаннаткан. Моонда соңгаар чонунга бараан боолу. экү ажылдазарыңы күзедим, Татьяна Сарыгларовна!

Р. ОЧУР-ООЛ.

Марттың сөөлгү хүннериниң бирээзинде Чыраа-Бажы ортумак школазының өөреникчилеринге Совет Эвилелиниң хамаатызының чаа паспортун тывысканы оларга үр-ле үе иштинде үүтүндүрбас боор. Ол хүн школаның улуг залын плакаттар-биле шимээн, оларның аразында чаа совет паспорт. Улуг совет шүлүкчү Б. Маяковскийниң шүлүүнден «Номчунар, азаарганар, мен Совет Эвилелиниң хамаатызы мен!» деп одуругларны алдын үжүктер-биле бижээн.

Школага шынап-ла ол хүн улуг баймыак болгаң: бо өөредилге чылында он класс доозар бежен оолдар, кыстарга Совет Эвилелиниң хамаатызының чаа паспортун тывысканың. Чаа паспорт тыпсырыга турасказтаккан ол хуралга келгеннериниң аразында Социалистиг Бүү-ажылың Маалыры хойжу Чола Допур-оолович Монгуш, Ленин орденниг мурнакчы салчыы Түвискаал Сумбуевна Комушку болгаш совхоз бүдүүрүлгезиниң оске-даа хоочуннары, курнакчылары, Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң иштики херектер киллизиниң ажылдакчылары, хөй ада-иелер болгаш төрөлдөр бар болган.

Школаның башкылары болгаш өөреникчилерга база омактыг сергек турганнар. Ол хүн паспорт алыр аас-кежиктиг болган өөреникчи оолдар болгаш кыстаө шинек кылдыр кеттингеп, аажок катыы-хөлүг турганнар. Чоң арбын чылыган, болчаан шак келген. Кижилер залды доолдур олурупкан.

Паспорт тыпсырыга турасказтаккан хуралды Чыраа-Бажы ортумак школазының директору Бара-кыс Кожай-ооловна Оюлар ажыткан. Чөөп-Хемчик райкүүскомунуң иштики херектер киллизиниң паспорт столунуң начальнигы биче лейтенант Т. Тас-оол паспорт солулгазының үзүр-үтказын, паспортту эдилээриниң чурумун тайылбырлаан, чаа паспорт ап турарларның өөредилгезинге чедиишкиннерлиг, амыдырал төлептиг болурун күзээн.

Музыка мактал аялгазын ойнап турда, өөреникчи оолдар, кыстарга чаа хевирнин паспорттарын тыпсып ээлеэн. Баштайгы паспорттарны онгу класстың эки өөредилгелиг өөреникчилери Никита Бара-Сал биле Марита Монгуш оларга тывыскан соонда, аныяк оолдар, кыстар диктиг ажыыл часкап турда, чаа паспорттарны алгаш, сагыш-сеткилин чайныгып, өөрүп турганнар.

Паспорт тыпсыры доозулган соонда Социалистиг Бүү-ажылың Маалыры Ч. Д. Монгуш чаа хевирнин совет паспортун ап баштай ап турары-биле холбаштыр өөреникчи аныяктарга улуг назыныгларның өмүнээзинден изиг байыр чедиргеш, Совет Эвилелиниң хамаатызы хөп белик атты төлептиг эдилээрни чагып, өөредилгеэни чедиишкинниг дооскаш, дээди өөредилге черлериниге эки өөренинин азы улус ажыл-агыйынга кызымак ажылдазарын күзээн.

Ол-ла хуралга чыыган чоңга Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң иштики херектер киллизиниң начальнигиниң орадакчызы С. Уртунай аныяк бижинин азаъы-чаң бижиндилгезининг дугайында солуң беседа кылып берген. Бежээнин түңнелинде районнуң милиция ажыдакчылары-биле школаның өөреникчилерн чыыганнарга солуң концерт көргүскен. Черле ынчаш Чөөн-Хемчик районнуң милиция ажылдакчылары-биле районнуң школа коллективтеринин аразында ыыдыг харылзаа бижыгып турар. Ол чорук өөреникчилерниң эрге-чурум кижизидилгезинге дузалыг.

У. ТАРЫЙ-ООЛ.

Билдинмес бижикчи тывылбаза-даа

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

Эрзиниң Бай-Даг суурда улусчу дружина. эш хуузунуң суду ботпн ажылдарны кылбайн турарынмы дугайында шүгүмүүлээн чагааны номчуп танышкаш, редакцияның даалгазы-биле ук материалдың хынаалазын кылдым.

Чаңгыс темага хамаарыштыр редакцияже ийи чагаа бижээн автор тывылбады. Сайгарылгага киришкен эштер чагаада салдынган фамилиябиле атташ кижилерни база билбес болдулар. Бир-тээ хол үжүү тодаргай танытпынмас, харын четче эвес болганда. тывызык тывар дээп эвес — ону аңаа ара катташ ажылыышчы чугааже киритпивис.

«Шын — күүдүү, шынар — ачылыг» диижи аравыста чугаалажы бээр бис. Совет кижиниң шынчы арын-шүүрүнүң харыысалгазы улут, бедик. Четпестерни чалланыш чок сөйгелээ плередир, кем-бүрүүдүү үүлгедилгелрни карак ажыттаң. чажырып болбас — амыдыралдың пегелдези-даа ындыг, моральдыг мөзү-шынарның принциптери-даа ол болгай. Автор кижи айтырыгны шын тургускаш, ону эчиланге чедир шинтирлеишпей, аңаа-ла хажыызынга хайгаарактчы апаарга. бис ол хамаатыны чогум кандыг кижи деп билир бис? Четпестерге удур туржуп шылавас кижи дээр бис.

Билдинмес авторуң бижээн ийи чагаазы-биле Бай-Даг кодээ Советтиниң күүскомунуң даргазы Г. Тойбаа, инда херээженнер чөвүлелиниң даргазы Г. Даргый-оол, колхозтың партком секретары К. Куулар танышкаш, айыттынган чамдык четпестерниң шынының бадыткавышаан, авторуң бодунга хамаарыштыр сагыш-сеткилиниң хөлзөөшкиниң илереткен шынныг состерилге болум хуумда каттыжыксаан мен.

Бо-ла айтырыг талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының Эрзин район Советиниң күүскомунуң даргазы Н. Тыртык-Карапын үлээп алышкынынга ийи катап кирген мен. Наталья Борисовнаның чугаазы-биле алырга, Бай-Даг суур корум-чурум үрекчилеринге, ярагачыларга удур чамдык хемчеглерни ап келгеп. Иштининң корум-чуруму кокүзүү-биле экижин орарын ук районнуң ИХК-ниң начальнигиниң орадакчызы А. Кызыл-оол база бадыткаар болган.

Бай-Даг кодээ Советтиниң күүскому (даргазы Г. Тойбаа), колхоз баштаар чери (даргазы В. Хемер-оол) суурда шош-содааның оскүдүкчүлериниң аттарын билип турза-даа, оларны чажырып, хойнүң мурнуга илередип, чугаалашпайн турар деп билдинмес авторуң секретары К. Куулар танышкаш, айыттынган чамдык четпестерниң шынының бадыткавышаан, авторуң бодунга хамаарыштыр сагыш-сеткилиниң хөлзөөшкиниң илереткен шынныг состерилге болум хуумда каттыжыксаан мен.

Бо-ла айтырыг талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының Эрзин район Советиниң күүскомунуң даргазы Н. Тыртык-Карапын үлээп алышкынынга ийи катап кирген мен. Наталья Борисовнаның чугаазы-биле алырга, Бай-Даг суур корум-чурум үрекчилеринге, ярагачыларга удур чамдык хемчеглерни ап келгеп. Иштининң корум-чурумну кокүзүү-биле экижин орарын ук районнуң ИХК-ниң начальнигиниң орадакчызы А. Кызыл-оол база бадыткаар болган.

Бай-Даг кодээ Советтиниң күүскому (даргазы Г. Тойбаа), колхоз баштаар чери (даргазы В. Хемер-оол) суурда шош-содааның оскүдүкчүлериниң аттарын билип турза-даа, оларны чажырып, хойнүң мурнуга илередип, чугаалашпайн турар деп билдинмес авторуң секретары К. Куулар танышкаш, айыттынган чамдык четпестерниң шынының бадыткавышаан, авторуң бодунга хамаарыштыр сагыш-сеткилиниң хөлзөөшкиниң илереткен шынныг состерилге болум хуумда каттыжыксаан мен.

Бо-ла айтырыг талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының Эрзин район Советиниң күүскомунуң даргазы Н. Тыртык-Карапын үлээп алышкынынга ийи катап кирген мен. Наталья Борисовнаның чугаазы-биле алырга, Бай-Даг суур корум-чурум үрекчилеринге, ярагачыларга удур чамдык хемчеглерни ап келгеп. Иштининң корум-чурумну кокүзүү-биле экижин орарын ук районнуң ИХК-ниң начальнигиниң орадакчызы А. Кызыл-оол база бадыткаар болган.

Бай-Даг кодээ Советтиниң күүскому (даргазы Г. Тойбаа), колхоз баштаар чери (даргазы В. Хемер-оол) суурда шош-содааның оскүдүкчүлериниң аттарын билип турза-даа, оларны чажырып, хойнүң мурнуга илередип, чугаалашпайн турар деп билдинмес авторуң секретары К. Куулар танышкаш, айыттынган чамдык четпестерниң шынының бадыткавышаан, авторуң бодунга хамаарыштыр сагыш-сеткилиниң хөлзөөшкиниң илереткен шынныг состерилге болум хуумда каттыжыксаан мен

Бүгү чүрттәрниң пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 93 (10078) | 1976 чылдың апрель 18, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫ ЭЭП КЕЛГЕН

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының чалааны-биле ЧКП-ниң XV съездиниң ажылынга киржип чораан, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары А. П. Кириленкога баштаткан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязы Төрээн чүртүнче ээп чорупкан.

Делегацияның составынга СЭКП ТК-ниң секретары Б. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ниң кежигүнү, Б. В. Русаков, СЭКП ТК-ниң кежигүнү, Арменияның КП ТК-зының бирги секретары К. С. Демирчян, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП-ниң Воронеж обкомунуң бирги секретары В. Н. Игнатов, СЭКП ТК-ниң кежигүнү, ССРЭ-ниң ЧССР-де элчизи В. В. Мацкевич олар чораан.

Аэродромга СЭКП-ниң делегациязын ЧКП ТК-ның Чингине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак, ЧКП ТК-ниң Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң чазазының Даргазы Л. Штроугал болган Чехословакияның коску партия база күрүне удуртукчулары, Праганың хей-ниитизиниң төлөлекчилери удаан.

* * *

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленкога баштаткан СЭКП-ниң делегациязы ол-ла хүн Москвага ээп чанып келген.

Внуково аэродромга делегацияны СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары Ф. Д. Кулаков, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Кандитонов, СЭКП ТК-ның кежигүнү Н. М. Пегов, СЭКП ТК-ниң кежигүнүнге кандидат О. Б. Рахманин, СЭКП ТК-ниң херек эргелекчизиниң бирги оралакчызы А. М. Поплавский олар уткуп алган.

Утказынарның аразынга ЧССР-ниң херектеринге ССРЭ-де түр төлөөлеттингген Ф. Хлад база турган.

(СЭТА).

Совет Тыванының ажыл-ишчилери «кызыл субботникке» идепкейлиг киришкен

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

ЧУРУКТА: кызылчылар Бай-Хаак аллеязында ыяш тарыганың үезинде.

ЧУРУКТА: хоорайның улуг кудумчуларының бирээзи—«Дружба» кудумчузунда чоруткан чылыдылга шугумнуң тудуушта кызылчыларның ажылдан турары.

Кызыл

«Бистиң шалыпчы күш-ажылывыс, продукциянның тергиин эки шынары—В. И. Ленининиң торуттунген хүнүнге эң дээре белээвис ол»— деп кыйгырыгның адаа-биле Кызыл хоорайның дыка хей үлетпүр-бүдүрүлге, албан-организация черлериниң ажылчыннары, албан-хаакчылары коммунистиг субботникче үнгеннер. Кызыл суббота хүнүнде ийи дакпыр орденниг республика пайысылалы күш-ажылчы байырлалдың шинчизинче киргеп. Ол хүн ажылдаарыпта таарымчалыг кылдыр чиик-чиик ажылчын хевин кеттинген кижилер аалээп эртежик турда-ла объектилер санай, кудумчулар дургаар яшы-бүрү ажылдарны кылып киришкеннер.

Дээрниң хиндинде булут бээри чок апрельдиң аяс эртезинде коммунистиг субботникке тураскаатказ ажылчы чоннарның хей кижи киржикчилиг митингилери Бай-Хаак аллеязында, 4 дутаар микрорайонга, Найырал кудумчузунга болгаш өске-даа черлерге организастыг эрткен. Аңаа сос ап, чүве чугаалаан эштер ленинчи субботниктиң улуг ужур-дузазын, кызылчыларның бо чанчыл болган күш-ажыл байырлалынга политиктиг идепкейлиин кодурадүшкүнүн, бедик организакчы чоруун демдеглевишаан, «кызыл суббота» хүнүнде шалыпчы ёзу-биле ажылдаарын чыылганнарга күзээп.

Улуг Ленининиң адын эдилеэн төп кудумчуда транспарантыда: «Апрель 17-де—шупту коммунистиг субботникче!» дээн состер кижи бүрүзүнүң «кызыл субботада» сеткилхоонуң илередип тургазыг. Кызылчылар чамдык объектилерже, ылаңгыя тудуг шелдеринче болук-болук аайы-биле чоруп турганнар. Эртегиниң 6 шактан эгелеп, хоорайның мурнуу-барыын түгүнче шуушкан чон үзүктелбестээн. Ылаңгыя 6, 10, 12, 15 дутаар автобустарга эвлеп манап олурары үр хире боорга, кызылчыларның чамдыызы ийи-үш болуп бөлүтлежип алган, хамаарышкан участоктарынче чадаг чоруп тургулаан. Оларның хей кезии хоорайның 4 дугаар чаа микрорайонунда калбарган тудуг шөлүнге ажылдаан. Ам чыл саныпда чаа тудуглар немежиш, хүн бүрү чаартының турар черде чаа туттунуп турар тудугларга мергежилдиг тудугчулар-биле кады хоорайжылар хайныышкынныг ажылдап киришкеп. Чаа бажыңның үстүнде каңдыпда туулйбу салып турда, ооң адакы каттарында шеверлеп ажылдары чоруп турар. А тудугнуң даштын долгандыр асфальтылыг шөлду дескилевишаан, ыяшты тарып олуртуп турган. Ол хүн дөртки микрорайоннуң тудугларынга беш чүс хире кижи шайысылап Кызылды чечектелген садхоорай болдурар дээн чаагай күзел-чүткүл-биле ажыдаан.

В. И. Ленининиң торуттунгеп хүнүнден бээр 106 чыл болуруңга тураскаатказ бо адаргыт субботниктиң ажылын удуртказ хоорай штавынга күш-ажылчы медээлер удаадараа кээп тургулаан.

Хоорайның чүрттәлга, культура амыдыралынга улуг ужур-дузалыг хогжүм-шинчеткен театрының болгаш Министрлер Чөвүлелиниң тудугларынга оң-оң албан-организация черлериниң төлөлери коммунистиг субботникке идепкейлиг киржип, чаа шинтилел тургузуушкунунга, партияның херээнге бүрүн бердингеп чоруктуң илерели көргүскен.

Хоорайның мурнакчы будуруглелериниң бирээзи — Кызылдың даарыпылга фабриказы аңаа хүпперниинде ышкаш ажылдап хүнээн. Технологтуг ажыл-чорудулга чогуур пегелдедери-биле тургустунгаза-даа, даарапыкчыларның сагыш-сеткили шала далажыксап, хойнү кылып бүдүрериче оларны чайгаар-ла албадап кээрге, күжешиишкиниг ажыл-иш улам шаңкынчаан.

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези, даарапылга фабриказы, хлеб, туулйбу, демир-бетон заводтары, хоорайның дээди болгаш ортумак өөредилге черлери дээш өске-даа будуруглелер, организациялар хей-хой ажыктыг үүле-херекти кылып бүдүргеп. Чаа аэровокзалдан хоорайже кирер орук чанында, беш чүс ажыг кижи чыскаалдыр туруткаш барык бүдүн километр черге үш олуруг кылдыр ыяшты тарып олуртканнар.

Баш бурунгаар кылган саналгаларның бадыткааны-биле алырга, 35 мун ажыг хоорайжылар коммунистиг субботникке киржип, 300 ажыг мун рубльлиг ажылын кылып бүдүргеп. Беш чыл фондузунче 48 мун рубльди шилчидер.

Кызыл район

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнүп, ленинчи субботникинче 5700 ажыг кижи үнүпкеп деп медээни оңу эрттирериниң район штавының кежигүнери дыңнаткан. Олардың арасында Күр Черниң тараажызы, «Кок-Тей» совхозтуң күш ажаакчызы, Сукпактың кадарчызы, ыракы Тере-Хөлдүң инженери, «Х Улуг хүрээ» колхозтуң Оттук-Даш сүт-бараан фермазының саапчызы дээш оон-даа өске кандыг мергежилдиг кижилерниң ында чок дээр!

Ол хүн «Кок-Тей» совхозтуң күш фермазы хөлдүг черлерниң бирээзи турган. Аңаа район төвүнүң яшы-бүрү албан организацияларындан келгилээп хой херээжен кижилер чугайзаашкын ажылдарын бир демниг чоруткан. А эр улус школачылар-биле кады 500 дөс ыяшты тарып олуртканнар.

Тракторларның хөомейи № 1, № 2 хову турлагларынга орай кежээге чедир үзүктелбээн. Механизаторлар шык базырышкынынга илкиртээшкинге эрестит ажылданнар.

«Тилелге» совхозтуң ажыл-ишчилери субботникке идепкейлиг киришкеп. Малчын аалдарның 6 кажаазының көрженин хооруп, аштап, арыглаан. 600 гектар шөлдүң шыгы базыртынган. 100 га черни андарган. 80 тонна үрезинни хораннап арыглаашаң, 90 тонна чемнигчидилгелерни шөлдерже токкеп. Кур-чержилер № 4 хову турлаанга чаа чунар-балыңны тудуп бергеннер.

«Х Улуг хүрээ» колхозка суггарылга бугаларын чурумчудуп, арыглап аштаар ажыл калбарган. Субботниктиң киржикчилерп чамдык бугаларның суун хову-шөлдерже үндүрүп, баштайгы шенелдени чорутканнар.

Тере-Хөлге час арай орайтап дүшкеп. Аргада хар кылып хевээр. Шинчалаа-даа ырышоорлуг, катык-хөглүг кижилерниң деминг ижи эзимнерге түлүктелгеп. Олар 300 күбометр хире токпак ыяшты хап белеткээп.

А сукпакчылар ленинчи субботникте шалыпчы ёзу-биле иженип, суур чаагайжыдылгазынга, хову турлагларынга, малчын коданнарга яшы-бүрү үүле-херектерни кылып бүдүргеп.

(Уланчызы 2-гө арыда).

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Ак-Довурак хоорайга болган «Тыва даг-дүгү» комбинаттың мурнакчыларынга шаңналдарны байырладыг байдалда тывыскан.

Тыванның ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүдүг шинтиирлерин амыдырапга боттандырар, оңгу беш чылдың баштайгызы—1976 чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш каш дакпыр күжениишкиниг, сорук киришкиниг ажылдарын бир демниг чоруткан. А эр улус школачылар-биле кады 500 дөс ыяшты тарып олуртканнар.

Тракторларның хөомейи № 1, № 2 хову турлагларынга орай кежээге чедир үзүктелбээн. Механизаторлар шык базырышкынынга илкиртээшкинге эрестит ажылданнар.

«Тилелге» совхозтуң ажыл-ишчилери субботникке идепкейлиг киришкеп. Малчын аалдарның 6 кажаазының көрженин хоорупп, аштап, арыглаан. 600 гектар шөлдүң шыгы базыртынган. 100 га черни андарган. 80 тонна үрезинни хораннап арыглаашаң, 90 тонна чемнигчидилгелерни шөлдерже токкеп. Кур-чержилер № 4 хову турлаанга чаа чунар-балыңны тудуп бергеннер.

«Х Улуг хүрээ» колхозка суггарылга бугаларын чурумчудуп, арыглап аштаар ажыл калбарган. Субботникпиң киржикчилерп чамдык бугаларның суун хову-шөлдерже үндүрүп, баштайгы шенелдени чорутканнар.

Тере-Хөлге час арай орайтап дүшкеп. Аргада хар кылып хевээр. Шинчалаа-даа ырышоорлуг, катык-хөглүг кижилерниң деминг ижи эзимнерге түлүктелгеп. Олар 300 күбометр хире токпак ыяшты хап белеткээп.

А сукпакчылар ленинчи субботникте шалыпчы ёзу-биле иженип, суур чаагайжыдылгазынга, хову турлагларынга, малчын коданнарга яшы-бүрү үүле-херектерни кылып бүдүргеп.

Тыванның ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүдүг шинтиирлерин амыдырапга боттандырар, оңгу беш чылдың баштайгызы—1976 чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш каш дакпыр күжениишкиниг, сорук киришкиниг ажылдарын бир демниг чоруткан. А эр улус школачылар-биле кады 500 дөс ыяшты тарып олуртканнар.

Оон чижээге чалыы хоорай — Ак-Довуракты көргүзүп болур. Бо чылдың бирги кварталында хоорайның бүдүрүлгелеринде продукциня сайгарар планны 105,6 хуу күүсеткеп, пландан ажыр 272 мун рубльлиг продукциязын бүдүргеп. Ак-довуракчыларның мидыр чедиишкиниг эрткен тоску беш чылда шалыпчы күш-ажылдың үргүлчүлели болуп турар.

1975 чылда улус ажылагыйының планын хуусаа бетинде күүседир болгаш тоску беш чылды чедиишкиниг доозары дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга чедиишкиннери дээш Ак-Довурак хоорайны СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңналды билдингир болгай.

Ол бедик шаңналды тыпсырынга тураскаатказ байырлыг хурал Ак-Довурак хоорайның Культура ордузунга болган. Хуралды «Тыва даг-дүгү тудуг» артелелиниң партком секретары В. А. Бакулин ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр партия ТК-ның Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга бедик кодурлүшкү-биле соңгаан.

Дараазында СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинге сөс берген. Тоску беш чылда республиканың экономиказының бүгү adырларында ажылчы чоннарның чедиишкиннерин чугаалаашаң, оларның мурнунда улуг сорулгаларга ол доктаагаң. СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтиирлерининиң улуг ужур-дузазын ол демдеглеп, чүрттүн экономиказын болгаш культуразын кодурер, улустуң чаагай чоруун улам экижидер талазы-биле съездиниң шинтиирлерин оналаар айыткап. Аңаа холбаштыр республиканың ажылчы чоннарының мурнунда кайы хире улуг сорулгаларның тургустунганын Г. Ч. Ширшин тодаргайы-биле чугаалаан.

1975 чылдың планын хуусаа бетинде боттандырганы болгаш тоску беш чылды чедиишкиниг доозаны дээш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун Ак-Довурак хоорайның ажылчы чоннарының төлөлекчилеринге Г. Ч. Ширшин тывыскан болгаш залга адыш часкаашкыны дыңнаттелип турган.

СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өмүүзүнден Г. Ч. Ширшин ак-довуракчыларга бедик шаңнал дээш байыр чедирген.

Бедик сорттуг руда арыглаар цехтиң начальныгы А. Курлянов, Ак-Довуракты автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы В. Кончук, рудникте оператор В. Даржаа болгаш өскелер-даа сос ап, чүве чугаалаан, оларның ажылын партияның болгаш Совет чазактың бединиле үнелээнин дээш өөрүп четтиргенин илереткеннер. Олар СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүдүг шинтиирлерин амыдырапга боттандырар, оңгу беш чылды база-да бедик көргүзүүлер-биле доозар, оон баштайгы чылының планның онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү күжүн бээрин хүлээнип турганнар.

* * *

СЭКП обкомунуң секретары эш Г. П. Долгополов «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тоску беш чылды чедиишкиниг күүседип, бедик түнелдерни чедип алган мурнакчыларынга ССРЭ-ниң орденнерин болгаш медальдарын тывыскан. Оларның арасында: комбинатта экскаватор машинизи А. И. Бойков, бедик сорттуг даг-дүгү арыглаар цех начальныгы А. С. Курлянов, үүрмектеп сорттаар комплексте машинист Р. Х. Ортуп-Налын олар Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле регулировщик Л. И. Корниенко, кадрлакчы В. И. Перцев, оруиекчи К. А. Хомушку—«Хүндүлелдиң Демдээ» орденнерге; аккумуляторщик А. В. Камалиева, чолаачы К. Д. Монгуш, кадрлакчы И. Т. Сизенин — Күш-ажылчы алдар орденниң III чергезинге шаңналтаканнар. Ол ышкаш комбинаттың бедик мурнакчыларынга медальдарны база тывыскан.

Шаңналтаканнар Төрээн чүрттүн бедик шаңналы дээш кыыгаар чок өөрүп четтиргенин илереткеннер, улам улуг күжениишкиниг ажылдаарын, чыыткылыг келир үе коммунизм дээш совет улустуң күш-ажылчы тивилелгелеринге боттарының үлүүн киргерип хүлээгеннер.

М. КАЛЧАН.

Владимир Ильич Ленининиң торуттунген хүнүнден бээр 106 чыл болур оюнга тураскаткан коммунистиг субботникке республика пайысылалының ажыл-ишчилери шалыпчы ёзу-биле, бир деминг ажылдааннар. Субботник эгелээриниң мурнунда хоорайның янзы-бүрү черлеринге хей кижи киржикчилиг митингилер болгулаан.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 4 микрорайонунга болган митинг үезинде.

Кызыл районнуң мурнакчы ажыл-агыйларының бирээзи «Кок-Тей» совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүдүг шинтиирлерин амыдырапга боттандырар дээш В. И. Ленининиң торуттунген хүнүнден бээр 106 чыл болур оюнга тураскаатказ күш-ажыл байырлалынга идепкейлиг киришкеннер.

ЧУРУКТА: совхозтуң ажылчыннары митинг соонда ажылче ыр-шоорлуг, катык-хөглүг бар чоруурул.

Россия Федерациязының ажылчы чоннарының 1976 чылда социалистиг хүлээлгелери

Россия Федерациязының ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир демей, СЭКП-ниң XXV съездиниң түнелдерин кайгамчык улуг сорук киришкиниг-биле болгаш салым-сеткилдин өөрүшкүлүг кайгыышкыны-биле уткааннар. РСФСР-ниң үлетпүр бүдүрүлгелериниң, көдөө ажылагыйының, тудуунуң, транспортунуң болгаш улус ажылагыйының өске-даа адырларының коллективтери съездиниң шинтиирлерин, партия Төп Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң отчёттуг илеткелиинде айтыышкыннарны база сорулгаларны удуртулга болдурбушаан, оңгу беш чыл планының бирги чылында дараазында социалистиг хүлээлгелерни алганнар:

Кол кичээнгейни улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларында бүдүрүлгелериниң техниктиг эде дериишкиниче, ажыглалга киирер чаа күүдерни эң-не дүрген шинчээдип алырынче, кол бүдүрүлге фондуларын, материалдыг болгаш өске-даа курлавырларны улам ажыктыг кылдыр ажыглаарынче угландырып мөөнүзээр.

Техниктиг дешилгени тодаргайлаар адырларга бүдүрүлге хемчээлдериниң өзүлеп-ажыдыр мурнаң хевгүүр темпилерни үлетпүрге чедип алыр. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн остүрер талазы-биле планның даалгаларын 12 хуу ажыр күүседир. машина тудуунга дериишкиниерниң эзлчегле ажыддаарының коэффициентизин 4 хуудан эвээш эвес узгаттырар. Үлетпүр продукциязының шынарын болгаш техниктиг дешелин бедидер. Машиналарның, дериишкиннерниң болгаш приборларның дешилгелиг 1,5 мун чаа хевирлерин бүдүрерин шинчээдип алыр. Чаа техниканы, бүдүрүлге чорудулгаларының мурнакчы технологиязын, механизациязын, автоматчыдылгазын шинчээдип алыр талазы-биле даалгаларны хуусаа бетинде күүседир. хол-биле кылыр күш-ажылдың үдүгхуузун дыка кызырор. 3,5 мун бүдүрүлгелериниң, цехтериниң, участоктарының болгаш бүдүрүлгелериниң комплекстиг механизасталгышкынын база автоматчыдылгазын ботулындырар, механизастыг 6,5 мун ажыг шуушгурулга болгаш автоматтыг шугумнарны шинчээдип алыр.

Бүдүрүп үндүрүп турар продукциянның хей материалдар чарыгаар чоруун кызырар болгаш 5,5 млрд. киловатт-саат электроэнергияны, 600 мун тоннадан эвээш эвес кара металлдарны, чижек-биле саналга 2,2 миллион тонна одаар чүүдү камнап алыр. Чогаадыкчы болгаш чаартыкчы сапалдарны улус ажылагыйынга шинчээдип пептерединиң күсели-биле чылда 2,7 млрд. рубльдан кампалгазып чедип алыр.

Үлетпүр продукциязын сайгарарының болгаш кылыгларының эң чугула хевирлериниң хей нуруузун бүдүрүп үндүрериниң планын хуусаа бетинде, декабрь 28-те күүседир. Пландан ажыр 190 мун тонна шойну, 200 мун тонна каңны, кара металлдарның 150 мун тонна прокадын, 51 мун тонна кең хоолайларны бүдүрер, 8 миллион тонна хөмүр-даштыг, 2,7 миллион тонна нефтини, 3,9 млрд. куб. метр газы казып тывар, 500 мун тонна минералдыг чемнигчидилгелерни, 400 мун дөрбелчин метр кылагар шилдя, 50 мун тонна целлюлозаны, 35 мун тонна саазынны, 1500 тракторларны, 700 тараа комбайнларын, 3700 автомобильдерни, тракторларга болгаш көдөө ажылагый машиналарынга херегледээр 2,3 миллион рубльдин

(Уланчызы 3-гү арыда).

ЧУРУКТА: СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшининиң Ак-Довурак хоорайның төлөлекчилеринге СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун тывыскан турганының үези.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

Совет Тыванын ажыл-ишчилери «кызыл субботникке» идепкейлиг киришкен

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арыында).

Ак-Довурак

Апрель 17—коммунистиг субботник хүнү. СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүлүг шинтирлеринге сорук киргеш чалгынаннган ак-довуракчылар шак бо күш-ажылдың байырлалының хүнүн уткуп, чаңгыс кижи дег бир демниг үнүпкеп.

Улуг-даа, бичe-даа кижилер баш удур планнаттынганың сөзүлээр эртен эрте тус-тус туруштарында тургузапкан ажылдап киргипкеп. Бол күштү «Тыва даг-дүгү» комбинаттың пйнги эзлчээн чоокку хүнгерде дужаарыпче утпаптап объектилерде моөцээп. Оон-биле катай ак-довуракчылар чалыы хоорайын улам-на арыг-сивиг, кавс-шивик болдурар дээш эрес-соруктуг ажылдаан.

Күш-ажылдың байырлалының ол хүнүнде ак-довуракчылар шинтизи-биле 8380 хире рубльдиң ажылын бүдүргеп. Оон иштинде элээн каш организациялар хөй түнүүг акпаның ажылын шыырлыг кылып дооскан. Чижээ, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелеги 70% рубльдиң, 42 лутаарлыг тудуг эргелеги 800 хире рубльдиң, автотранспорт бүдүргүге черя 1200 хире рубльдиң ажылын бүдүргеп. Ол ышкаш өске-даа албан организацияш, үлетүүр бүдүргүге черлериниң улуг, бичe кижилери ак сеткилдиңиле ажылдап, оңгу бөш чылдың планның фондузуунче хөй-хөй түнүг акпа курлавырларын киргеппер.

Хову-Аксы

Тываның өңдүг металлургизмниң баштайгызы «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчынары болгаш Хову-Аксының ажылчы чоннары ленинчи «кызыл субботникке» олуг идепкейлиг киришкеп. Эртегинниң 8 шак четпээнде-ле түстүс коллективтериниң кежигүннери ажылдаар черлериниг чыгыы колгеп. Комбинат чанында, чаа суурга болгаш өске-даа черлерге болгулаан митингилерге сөс алган кижилер Коммунистиг партияның, Совет чазаятың кижи дугайында сагыш салыышкыны дээш өөрүп четтиргенин илергейлеп, оңгу бөш чылдың планның опаалдаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш улам күжеминишкининг ажылдарын эң-өөрүшүн мүрөөнүн даңгыраглээп турган.

Ол хүн комбинат ажылчынарының хөй кезии боттарының ажылдаар черлеринге ажылдаан. Бүгү участоктарның, цехтериниң ажылчыннары бедик бүдүргүкчүлүг ажылдаан. Чижээлээргe, чоокта чаа Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шанпаткан А. Голиковтуң удуртказ даг цегининиң коллективи шинтизи-биле хүнүнүң опаалдазын будуң чартык катап ажыр күүсеткеп. Ол хүн настынган руданың шынары эки болганы чүгле дагжыларга эвес, комбинаттың бүгү ажылчыннарынга улуг өөрүшкү болган.

Хову-Аксының арга. чаа ийи суурлуңң чурттакчылары болгаш школачылар суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киришкеп. От-бүле эзлери, пенсионерлер чурттаң орар бажыңнарының иштө, даштын арыгдап аштап алганнар. Бо ажылды суур Советиниң депутаттары удурткан.

Хову-аксыкылар оңгу бөш чылдың фондузуунче 2700 рубльдиң шилчидер.

Чөөн-Хемчик

Ол хүн районнуң бүгү-ле ажыл-агыйларының хову турлагларын лозуң, плакаттар-биле шимээн. Кып-кызыл туктар салгын-хатка хөлбеңнедир эстеткен, тракторларын кыргыаалаткан механизаторлар чер чарып, илиртпеп турган. Малчыннар кежаалар тудуп, фермаларын, турлагларын аштап, арыгдаан.

Районга иштизи-биле 13 муң ажыг кижи субботникке идепкейлиг киришкеп. 34 муң хире рубльдиң ажылын кылган. Бөш чылдың фондузуунче 12 муң рубльди шилчилер.

Бүдүргүлге, транспорт, тудуг черлериниң ажыллакчылары ол хүн боттарының объектилериниг ажылдаан.

Чижээ. Чадаанада № 463 нөжүп чоруур мехколоннаның ажылчыннары 5 муң хире рубльдиң ажылын бүдүргеп.

Хөндергей, Хайыракан школаларының өөренликчилери 20 тонна ажыг демир кескининдиң чыып, суур чаагайжыдылгазынга киришкеппер. Механизаторлар 600 га черни чарган. 127 кижи кыштагдар септеп, олек болгеп. Тудуг ыяжының белеткелинге, ашкү кырыдлалынга хөй кижи киришкеп.

СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг, «Сүт-Хөл» совхозтарының ажыл-ишчилери болгаш өскелер-даа субботникке чаңгыс кижи дег киржип, планнаттынган онаалдаларын челиишкининг күүсеткеппер.

Таңды

Таңды районнуң ажылчы чоннарының хөй кезии, барык тос муң хире кижи субботникке киришкеп, ол хүн иштизи-биле 37 муң ажыг рубльдиң продукциязын ажылдап кылган. Бо түңнүң хөй кезии колхоз, совхозтардан кирген. Тодаргайларга, колхозчулар болгаш совхоз ажылчыннары субботник хүнүнде 27 муң ажыг рубльдиң продукциязын бүдүргеп.

Бо хүнгерде районда часкы хову ажылдары калбаргап. СЭКП Таңды райкомунуң секретары эш Н. Болотовтуң биске дыңнатканы болза:

— Районнуң ажыл-ишчилери субботник фондузуунче 16,5 муң рубльди шилчидер. Ол хүн часкы хову ажылдарынга ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизаторлары эң идепкейлиг ажылдаан. Май байырлалынга үткүштүр чаагайжыдылга ажылы бисте калбаргап. Субботник хүнүнде чаагайжыдылга болгаш септелге ажылдарынга 860 ажыг кижи ажылдаан.

Бии-Хем

Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботникчин бии-хемчилер күш-ажылчы байырлал кылдыр эртиргеп. Эртенги шактарда чер-черге байырлыг митингилер болгулаан.

Үлетүүр, тудуг, транспорт организацияларының ажыллакчылары, механизаторлар, малчыннар коммунистиг ёзулбиле ажылдап хүннээн.

Бо тараалап районнуң механизаторлары часкы хову ажылдарын үламчылаан. Ленин орденниг «Кызыл тараалчы», «Саян», «Өөк», «Шивилиг» совхозтарда бир муң ажыг гектар черниң шыгын балырган. «Саян», «Шивилиг» совхозтарның, «Сельхозтехника» салбырының механизаторлары ховуларже чемнишчидиле сөөртүп ажылдаан. Фермаларның ажыл-ишчилери мал ажылывын продукцуларын будүргүнге бедик бүдүргүкчүлүг ажыллап, малдың чаш төлүн хамгалап алырын үламчылаан. Үлетүүр, тудуг ажылдакчылары боттарының объектилериниге ажылдаан. Чижээ, № 957 нөжүп чоруур мехколоннаның тудугжулары «Өөк» совхозта школаның, чурттакка бажыңнарының тудугунга ажылдаан.

Шалыпчы күш-ажылдың байырлалында районнуң бүгү колхоз, совхозтарындан 2000 ажыг кижи субботникке күш-ажылчы улуг чеднишкиннерлиг кирипкеп. Баш-бурунгаар сапаашкыннар бүгээр алырга 9000 ажыг рубльдиң иштә продукциязын олар бүдүргеп. 5 муң ажыг рубльди оңгу бөш чылдың фондузуунче шилчидер.

Иштизи-биле коммунистиг субботникке районнуң 5500 ажыг ажыл-ишчилери ажылдаан. Оларның дыка хөй хоорай. суурлар чаагайжыдылгазынга массалыы-биле киришкеппер. Мадаа районнуң школачылары база үлүүн киргеп.

Каа-Хем

Район болгаш колхоз, совхозтар төптери байырлал шинчи киргеп. Ажылчы чоннарны сорук киришкинче кыйгырып турар лозуң, плакаттарны көскү черлерде асылаан. Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 105 чыл оюн бедик бүдүргүкчүлүг иш-биле уткуурупчуң коммунистиг субботнигин калхемчилер бүгү республикалабиле бир демей эртиргеп.

СЭКП райкомунуң секретары, районнуң коммунистиг субботник штабының даргазы Василий Андреевич Чигаржыктың дүүн биске дыңнатканы болза:

— Бүдүргүлге, албан черлериниң, колхоз, совхозтарның 6400 ажыг ажыл-ишчилери коммунистиг субботникке чаңгыс кижи дег киржип турар. Районга иштизи-биле 37 муң рубльдиң ялы-бүрү продукциялары бүдүрер. тудугсуур чаагайжыдылгазы болган өске-даа ажылдарны чорудар.

Районнуң чер ажылдыгларын оңгу бөш чылдың баштайгы чазының хову ажылдарын чорудар. Шык базырышкыны, чаштырыгга чижектиг ажылдарны боттандырарынга 260 механизатор ажылдаар. Бүгү участоктарда ажылдап турар кижилерге садыг хандырылгазын эки организастаан.

Каа-Хем районнуң ажылчилери «кызыл суббота» хүнүнде ажылдаан акшазындан 10.850 рубльди оңгу бөш чылдың фондузуунче шилчилерин шиитирээп.

Тес-Хем

Коммунистиг субботник Тес-Хем районнуң бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга, албан организацияларынга болгаш коллективтеринге организастыг арткеп. Ол хүн шупту 3350 кижи бедик кодураүүшкүннүг, хөй-өзүттүг ажылдаан. Оон түнелиниде 13580 рубль түнүг ажыл кылдыгнаан. Оңгу бөш чылдың фондузуунче 4300 рубльди шилчидер.

Субботникке көдээ ажылагайбың 1520 шинчилери киришкеп. Олар чаңгыс хүн дургузуунда 9000 бөш ошкүнү кыргып, өлээн каш мал кажааларын туткан болгаш коланнарны арыгдап, кажаалар көрженнерин хоорганнар. «Чодураа» колхозтуң Василий Аралдың, «Тес-Хем» совхозтуң Тирчин Моторж удурткан болгаш өске-даа хову-трактор бригадаларының механизаторлары шык базырышкыныпта хүннээнер. Оон ынай школа болгеш үрүлар албан черлеринге одаар ыяш белеткелинге ажылдаан улус база хөй болган.

Суурлар чаагайжыдылгазынга 1800 кижи ажылдап хүннээп. Мадаа ыламгыя школа коллективтеринің ажылын демлегээри чүгүдө. Олар кудумчулар аштаарынга болгаш ыяш тарыырынга өдөөкейлиг киришкеппер. Чамдык школаларның өөренликчилери субботникче чыскаалын алган ыры-шоорлуг үвгеннер. Черле ынчаш, районнуң кана-даа болган субботниктери чүгле күш-ажыл эвес, сагыш-сеткил талазы-биле база көдүрүлүүшкүүнүт эрткен.

Барыын-Хемчик

Районнуң ажылчы чоны «кызыл суббота» хүнүнде шупту чаңгыс кижи дег, бедик бүдүргүкчүлүг ажылдаапнар. Кызыл-Мажалыктың түүйбу заводу, районнуң хереглекчилер пинтпелеп. «Тыва даг-дүгү» комбинат, Ак-Довурак АТБ-зи, «Сельхозтехника» каттыжышкыны. «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелеги болгаш «Шекпээр», «Хемчик» совхозтар база ыяш ажылагый черн ээлээ, өске-даа бүдүргүлге. албан организацияларының черлеринден пинтизи-биле 12 муң ажыг кижи даваа киришкеп. Олар ол хүн 42 муң рубльдиң продукциязын бүдүрүп үлүүрген. Оңгу бөш чылың фондузуунче 25 муң рубльди шилчидер.

Барыын-Хемчиктиң девискээринге часкы хову ажылдары эгелээни-биле холбаштыр совхозтарга хөй-хөй хемчээлиг хову ажылдарын чорудары мүрөөнүн көрдүнгеп турган. Ынчангаш, тараажылар ол хүн часкы хову ажылдарын калбарткаппар. Оон-биле чергелештир мал кажааларын тудар, септээр болгаш кажаалардың иштиң чыгааннар. Суур чаагайжыдылгазынга башкылар, школачылар база бир демнит үнгеннер.

Барыын-Хемчиктиң хөй кижилиг организацияларынган Ак-Довуракның автобудүрүлгеен, район эмнелгези болгаш өске-даа коллективтер субботник хүнүнде «Тыва даг-дүгү» комбинаттың пйнги эзлээнин тудуунга ажылдаан.

Мөңгүн-Тайга

Ыраккы «Малчын» болгаш «Моген-Бүрен» колхозтарның ажыл-ишчилери апрель 17-де бедик кодурүүшкүнүт күш-ажылче үнгеп. Ийи колхозтуң суурларынга лозуң, плакаттар эртен даа бажыңнан тура-ла чайнай бергилээп. Сес шак үезинде колхозтарның конторааларының чанында колхозчулар чыглып каап. хөй санныг техника мүрөнүлагы плая ёзугаар тус-тус маршрутче «аъттангылааннар».

«Малчынның» ажыл-ишчилери оң хүн Карга-Бажыңга түс-түс күбометр ыяштыг белеткээп. Оларның-биле кады районнуң чамдык албан организацияларының черлериниң ажылчылары анаа ажылдаан. А башкылар, школачылар болгаш өске-даа бир кезек кижилер суур чаагайжыдылгазынга киришкеп. Олар ыяштар олуртуп, бок аштап элээн хөй ажылдарны кылып чоруткап.

Ырак «Моген-Бүренниң» колхозчулары Аспаты деп черге токпак кагар ажылче хөлөө тутунган. Анаа ажылыш база эртен даң бажыңнан эгелээш, орай кежээ дооскан.

Иштизи-биле мөңгүн-тайгажылардан коммунистиг субботник хүнүнде 2372 кижи үнген болгаш олар 6140 рубльдиң ажылын кылганнар.

Бай-Тайга

Бай-Тайганың ажылчы чоннары ленинчи субботникке ээ-ле калбаа-биле киржип, бедик «бүдүргүкчүлүг ажылдарынга ыяк белеткеп келгеннер. Дүүн анаа барык 4520 ажыг кижи киришкеп. Оларның арасындан 2850 кижи боттарының ажылдаар черлеринге барып, күш-ажылчы эдээзи арттиргеп. Ынчаарга 1670 кижи районнуң чурттакчылыг черлеринің чаагайжыдылгазынга ажылдаан.

«Тээли» совхозтуң, «Кара-Хөл» колхозтуң болгаш оскелдаа ажыл-агыйларның коллективтерп чаңгыс-ла хүн дургузуунда 400 гектар черни дажын арыглаан. 260 гектар тараа шөлүн суттаргап. Ол ышкаш 140 гектар ажыг черде тараазы чаштыргап.

Субботникке ээ шлакгыя «Кара-Хөл» колхозтуң ажылишчилери ээ эки үре-түнелдиг ажылдаанын айтыр ужурлуг. Олар апрель 17-нии хүнүнде Алаш хемни кежилдир улуг ковүрүтүү тударын дооскан. 320 олуттуг школаның тудуунга кызымаккай ажылдаапнар.

Бай-Тайга районнуң көдээ механизаторлары. малчыннары 522 кижи субботник хүнүнде боттарының дөрт хүлээлелерин кажантылыпландаа артык эки күүседип, күш-ажылдың будүргүкчүлүүнүн ээ бедик деңнелии чедип алганнар.

Район төвүнүң организацияларындан болгаш өске-даа черлерден субботникке ажылдаан кижилер иштизи-биле 800 кубометр ажыг оттуган ыяшты районнуң үрүлар албан черлеринге белеткеп берген.

Улуг-Хем

Районнуң Шагаан-Арыт хоорай болгаш суурларында коммунистиг субботник эртиреринің лайынчы штабтарында ажыл соолгу үеле хайныышкынныг болуп келген. Субботник хүнүнде ээ-ле бедик бүдүргүкчүдүт ажылдаарының хемчеглери баш удур планнаттынган.

Иштизи-биле ол хүн субботникче 5 муң ажыг кижи үнгеп. Оларның иштиндеп 3 муң ажыг кижи көдээ ажылагайга. тудугга ажылдаан. Район төвүнүң болгаш суурларның чаагайжыдылгазынга 1500 кижи киришкеп. Бо чаагай керекке хөй саинныг школачылар база киришкеп.

Күш-ажылчы байырлалның хүнүнде улуг-хемчилер 32 муң рубльдиң продукциязын будүргеп. Оңгу бөш чылдың фондузуунче 9840 рубльди шилчилер. Районнуң көдээ ажыл-агый, үлетүүр. тудуг ажыллакчыларының хөй кезии боттарының коллективтеринге ажылдап арттиргеп.

Үлетүүр будүргүлгелерде, албан организацияларга коммунистиг субботникти тарылаар штабтарның удурткучулары район штавы-биле үргүлчүнүн харылзаалыг ажылдап арткеп.

Тожу

Республиканың ырак-узак районнарының бирээзи — Тожунуң ажыл-ишчилери — ажылдар, ивижилер, тудугжулар, көдээ ажыл-агый ажылакчылары москвачыларның кыйтырының ёзугаар улуг баштынчы В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 105 чылынга тураскаатказ коммунистиг субботникче кажантыындан-даа артык идепкейлиг киришкеппер. Субботник эрттиреринің район штавының начальныгы эш А. Ф. Панкратовтуң радио дамчыштыр ыыпкатканы болза:

— Бистиң райондан субботникке иштизи-биле 2430 ажыг кижи киришкеп. Оларның иштиндеп дөрт чүс ажыг кижи будүргүлге болгаш тудуг черлеринге, а 500 ажыг кижи — көдээ ажыл-агый талазы-биле ажылга киржип, күш-ажылчы идепкейлиг чоруун көргүскеппер. Чер-де болганында, кайы-даа коллектив субботник хүнүнде күш-ажылының эң бедик будүргүкчүлүүн чедип алыр дээш кызымаккай ажылдаанын демдеглээр херек.

Ленинчи субботник хүнүнде районга иштизи-биле 10.528 рубльдиң продукциязын будүргүп үндүргеп. Бөш чылдың фондузуунче 6500 рубльди шилчидер.

Төөгүлүг чурттакчылыг черлеринге, ээ ылаңгыя район төвүнүге чаагайжыдылга ажылынга дыка хөй коллективтер, ажылчы чоннар калбаа-биле киржип, субботникке боттарының. үре-түнелдиг үлүүн салганнар. Бо талазы-биле ажылга 800 ажыг кижи киришкеп болгаш, мындыг ажылды моон-даа соңгаар үргүлчүлээриниң чүтүлазын олар айтып турганнар. Төөгүлүг ажыл-ишчилери субботник хүнүнүң күш-ажылчы бедик көргүүтүлгериң моон-даа соңгаар күдүлаттазынга ишиитиргеп.

Эрзин

Районнуң ажыл-ишчилери В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган оюнга аллар кылдыр чарлаан коммунистиг субботникче калаңгыланнган-даа артык будүргүкчүлүүт ажылдап. дыка хөй продукцияны шыырлыг кыллыр будүргеп. 6870 хире рубльди оңгу бөш чылдың фондузуунче шилчидер кылдыр ажылдаан. Түс-түс черлерге субботникти штабтары кылыр ажылдарны баш удурла тодаргай планнаап турган.

Чер-черге «Үлүг эгелээшкинниң эстафетазы» деп митингилерни организастыг эрттиргээн. Чамдык коллективтериниң мүрөнүчү ажылчыннары боттарынга бедиткеп социалистиг хүзээлгелерни ап турганнар. Коммунистиг субботникке районнуң 4599 ажыл-ишчилери хаара туттунган. Оон иштинде 2300 школачылар ажыктыг ажылды будүргеп, хоочун ажылишчилерге «Эр-хейлер!» деп мактатпаннар.

Субботникче ээ шлакгыя «Кара-Хөл» колхозтуң ажылишчилери ээ эки үре-түнелдиг ажылдаанын айтыр ужурлуг. Олар апрель 17-нии хүнүнде Алаш хемни кежилдир улуг ковүрүтүү тударын дооскан. 320 олуттуг школаның тудуунга кызымаккай ажылдаапнар.

Бай-Тайга районнуң көдээ механизаторлары. малчыннары 522 кижи субботник хүнүнде боттарының дөрт хүлээлелерин кажантылыпландаа артык эки күүседип, күш-ажылдың будүргүкчүлүүнүн ээ бедик деңнелии чедип алганнар.

Район төвүнүң организацияларындан болгаш өске-даа черлерден субботникке ажылдаан кижилер иштизи-биле 800 кубометр ажыг оттуган ыяшты районнуң үрүлар албан черлеринге белеткеп берген.

Улуг-Хем

Районнуң Шагаан-Арыт хоорай болгаш суурларында коммунистиг субботник эрттиреринің лайынчы штабтарында ажыл соолгу үеле хайныышкынныг болуп келген. Субботник хүнүнде ээ-ле бедик бүдүргүкчүдүт ажылдаарының хемчеглери баш удур планнаттынган.

Иштизи-биле ол хүн субботникче 5 муң ажыг кижи үнгеп. Оларның иштиндеп 3 муң ажыг кижи көдээ ажылагайга. тудуггa ажылдаан. Район төвүнүң болгаш суурларның чаагайжыдылгазынга 1500 кижи киришкеп. Бо чаагай керекке хөй саинныг школачылар база киришкеп.

Күш-ажылчы байырлалның хүнүнде улуг-хемчилер 32 муң рубльдиң продукциязын будүргеп. Оңгу бөш чылдың фондузуунче 9840 рубльди шилчилер. Районнуң көдээ ажыл-агый, үлетүүр. тудуг ажыллакчыларының хөй кезии боттарының коллективтеринге ажылдап арттиргеп.

Үлетүүр будүргүлгелерде, албан организацияларга коммунистиг субботникти тарылаар штабтарның удурткучулары район штавы-биле үргүлчүнүн харылзаалыг ажылдап арткеп.

Тожу

Республиканың ырак-узак районнарының бирээзи — Тожунуң ажыл-ишчилери — ажылдар, ивижилер, тудугжулар, көдээ ажыл-агый ажылакчылары москвачыларның кыйтырының ёзугаар улуг баштынчы В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чылынга тураскаатказ коммунистиг субботникче кажантылыпландаа артык идепкейлиг киришкеппер. Субботник эрттиреринің район штавының начальныгы эш А. Ф. Панкратовтуң радио дамчыштыр ыыпкатканы болза:

— Бистиң райондан субботникке иштизи-биле 2430 ажыг кижи киришкеп. Оларның иштиндеп дөрт чүс ажыг кижи будүргүлге болгаш тудуг черлеринге, а 500 ажыг кижи — көдээ ажыл-агый талазы-биле ажылга киржип, күш-ажылчы идепкейлиг чоруун көргүскеппер. Чер-де болганында, кайы-даа коллектив субботник хүнүнде күш-ажылының эң бедик будүргүкчүлүүн чедип алыр дээш кызымаккай ажылдаанын демдеглээр херек.

Ленинчи субботник хүнүнде районга иштизи-биле 10.528 рубльдиң продукциязын будүргүп үндүргеп. Бөш чылдың фондузуунче 6500 рубльди шилчидер.

Төөгүлүг чурттакчылыг черлеринге, ээ ылаңгыя район төвүнүге чаагайжыдылга ажылынга дыка хөй коллективтер, ажылчы чоннар калбаа-биле киржип, субботникке боттарының. үре-түнелдиг үлүүн салганнар. Бо талазы-биле ажылга 800 ажыг кижи киришкеп болгаш, мындыг ажылды моон-даа соңгаар үргүлчүлээриниң чүтүлазын олар айтып турганнар. Төөгүлүг ажыл-ишчилери субботник хүнүнүң күш-ажылчы бедик көргүүтүлгериң моон-даа соңгаар күдүлаттазынга ишиитиргеп.

Эрзин

Районнуң ажыл-ишчилери В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган оюнга аллар кылдыр чарлаан коммунистиг субботникче кажантылыпландаа артык өске-даа хамыалары-биле шамнаткан. Он бир ол. кыстың ада-иезин, хөйжу мастерлер. Оларның ооларын Акимов болгаш Владимир ада-иезинин салгакчылары болур мергежилди шилип алган. Моңгалбилерниң амгы сакмачылары шупту комсомолчулар. Александр болгаш Саир Моңгалбилер оларны удуртуп. кижинин төлептиг, вас-кежиктиг келир үезинге ишки орукту айтып. күш-ажылга хандыкшылды чаңчыктырып. өөредип, кижизилип турар.

Коданнын улуг кадарчызы Александр Дарыгович Моңгалбиниң 1976 чылда социалистиг хүзээлгеэн минидыг: төрүүр чүс хойга онаалтыр 105 хураганны камгалап алыр, хойлап-ла 3 кг дүктү кыргыыр, 15 тонна сигенни белеткеп. 10 тонна өдектя болуп алыр. Кыштаг септелгезин октябрь 10-да дооскан турар.

Мурнакчы дуржулганы неп-терелир талазы-биле бо семинарга Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунган болган «О-Шынаа» совхозтан чүгле чаңгыс-чаңгыс кижинин келгеэн харааланчыт. Семинарның киржикчилерн районнуң девискээринге бир хойжу коданга 1000—1200 хойну тургузуп, ажылдаары эптиг болгаш ажыктыг деп көргеп. Ынчангаш оңгу бөш чылдың баштайгы чылы —1976 чылда «Тес-Хем» совхозка 4, «Чодураа» колхозка 4, «Ак-Эрик» колхозка үш, «О-Шынаа» совхозке бир үлгаттырган коданнарны тургузарын планнап турар. Ол ышкаш улгаттырган коданнарны бот-оруза-чарылга системазынче шилчидерин чугуланып көргеп.

Семинарның киржикчилери колдуулда-ла мурнакчы малчыннар, спецнализтер болгаш-да, олар күш-ажылдың будүргүкчүлүүн белидип, организастыг ажылды экижилип тургап, «Чодураа» колхозта Хараал-Тей сүт-бараан фермазынга саар ипектерниң иштя санын 400, «Тес-Хем» совхозтуң Өртең сүт-бараан фермазынга 300 баш чедирерин чүтүлә деп санаан. Аргадуржулга солчулгазын мынлыг ялыглыг организастаарын уламчылаарып олар база дүгүрүшкеп.

Семинар соонда Самагалдайның «Калдак-Хамар» агитбригаланының бот-тывынгыр артистери конперт көргүскеп, а Берт-Дагда көдээ библиотеказының ажылдакчылары малчыннарга номнарны база экеп солуп бергеп.

М. ТИРЧИН.

Бо чурукта Александр Деге Кызыл тудуг эргелелиниң мурнакчы дашчызы болгаш бетонщиги. Бо тудуг эргелелинге ам он ажыг чылдарның дургузунда ажылдап, тудугжунуң элээн каш мергежилдерин шиңгээдип алган. Ол Семен Сандаанның бригадазы-биле Кызылдың 12 дугаар болгаш өске-даа чаа кварталдарының улуг тудугларын ажыглалга киришкен. Ам ол Ульяновтуң бригадазында. Ол бригада дөрт дугаар микрорайонда хөй наттыг чурттакка бажыңының дөрткү наъдынның ханаларын салып турар. Александр Дегениң бригадазы бирги кварталда тудуг-монтаж ажылдарының кварталда даалгазын ажыр күүсеткеп. Коммунистиг субботник хүнүнде бо ажылчыннар ол-ла үчастогунга ажылдаан.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Капитал тудуг бирги кварталда

ХОЖУДААШКЫНДАН УШТУНАР

Бо чылдың бирги кварталында республиканың тудугжуларының планныг онаалдаларны күүседир дээш чамдык арга-хемчегларни боттандырып чөрүткан. Эртиен чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге капитал салыышкынналрның хөмчээли 5,7 хуу өскен, оон иштинде тудуг-монтаж ажылдары 14 хуу хөй ыылдынган. Чурттапга шөлүнүң тудуунга капитал салыышкыннар эртиен чылдың ол үезинге деңнээрге 12,2 хуу хөй шиңгээттинген. Республиканың ажылчы чоны 7324 дөрбелчин метр чурттапга шөлүн алган.

Ынчалза-даа республиканың тудуг организациялары планныг онаалдаларын чыраа чедир күүсетпээн. Бирги кварталда 4962 муң рубльдиң нол фондулары ажыглаалга киирттинмээн болгаш 3884 муң рубльдиң капитал салыышкынары чедир шиңгээттинмээн. Чаа туттунуп турар 14 чугула тудугларның чүгле үшүнде план чедиишкинниг күүсеттингеп. Оларга «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Чадаана—Хандагайты арагында автоөрүктүң, республиканың уксаашкылыга станциязының тудуглары хамаарыжыр.

Чурттапга шөлүн ашыглаалга киирерининң планның 45,2 хуу күүсеттинген, азы 8869 дөрбелчин метр чурттапга шөлүн чөн чедир албаан.

Ол ышкаш школалар, уруглар албан, нульгур, коммунал ажыл-агый черлерининң тудуглары база хожудап турар.

Республикада 33 тудуг организацияларының чүгле 16-зы квартал планын күүсеткеп. Ылаңгыя улуг хожудаашкынларны «Тыва көдээ тудуг» трестиң 741, 1070 дугаарлыг КМК-лары, «Сельхозтехника» каттыжышкынының септелге-тудуг эргелелри, Садыг министерствозунуң септелге-тудуг үчастогу, «Минзнергонуң» механизастаттынган көөүп черуур колонназы болгаш «Тыва тудуг» трестиң чамдык салбырлары болдургулаан.

Күш-ажылдың будүргүкчүлүүнүң планы 7,8 хуу чедир күүсеттинмээн болгаш эртиен чылдың ол үезиниң деңнелинден 5,5 хуу кудулаан. Январь-февраль айларда бир ажылчынга онаалтыр ортуман шалыңның өзүлдези күш-ажылдың будүргүкчүлүүнден 24,2 хуу мурнай бергени манчаптаа таарышпас.

Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези планда көрдүнгенинден 971 муң рубльге улгатнан. Ылаңгыя «Тыва тудуг» трестиң салбырлары, «Сибирьтехмонтажтың» участогу артыын чарыгдалдарны болдурганыңдан тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези аартаан.

Республиканың тудуг организациялары планныг онаалдаларның күүседизин хандырбайн турары күш-ажылды багай организастап турарын, күш-ажылдың сагыпга-чурумунуң кошкаан хереченлер турар. Эртиен 1975 чылда тудуг организациялыгларга иштизи-биле 41,443 кижи-шакка деңнежир будүргүкчү чок чидириг болган. Ортумаа-биле чаңгыс ажылчынга онаалтыр алырга, «Тыва көдээ тудуг» трестe 10 хүнну, «Тыва суг-тудуг» трестe 7, республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының септелге-тудуг эргелелиндe 11, «Тыва тудуг» трестe 6 хүнну үскен болуп турар. Бо чылдың бирги кварталында байдал колдуунда экижиивээн.

Күш-ажылдың будүргүкчүлүүнүң планы чедир күүсеткимээнинден 668 муң рубльдиң, тудугга ажылчын күш четчелеттинимээнинден 945 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары чедир ыылдынмаан. Тудуг организацияларында күш-ажылды организастаарын болгаш киижизидилге-массалыг ажылды кошкатканыңдан ажыл шагының чидиргилери хөй болуп турары планныг онаалданы күүседиринге улуг шаптыктаашкынны болдуруп турар.

Ынчангаш ийиги кварталда байдалды экижидириниң бүгү хемчегларин дарый ап чорудары негеттинип турар.

Т. МЕЛЬНИКОВА.

Мурнакчы дуржулга

АЖЫКТЫГ АРГА

«Тес-Хем» совхозта № 2 хойжу бригаданың хойжулары. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыннары Саар болгаш Александр Моңгалбилерниң улгаттырган коданынга чоокта эрткен бир хүнүнүң семинарынын киржикчилери — мурнакчы хойжулар болгаш мал ажылынын специалистери дуржулга солчуушкунуң организастаан.

Совхозтуң специалистери Александр Дарыгович-тиниң коданын тоску бөш чылдыя үшкү чылынган желеп дуржулга кылдыр шилип тургускан. Хоочун хойжулар бирги чылда 565 хойдан 624 хураганны, ийиги чылында тоғүүр чүс хойга онаалтыр 112, а үшкүзүнде —103 хураганны менди камгалап, чыл санында-ла хойдан 2,7 кг дүктү кыргып ап келген.

Бо чылын үк коданны 800 хойлуг кылдыр улгаттыр эле организастаан. Совхозта чиге-нарын дүктүг хойларны бир коданга тургузар нормазы 230 баш, ынчаарга 800 башка (үш коданга дең) бөш ажылчынны бижигларын көрген турда, херек кырында Александр Дарыговичиниң улгуртулгазында үш кадарчы, ажыглап турар.

План ёзугаар үк коданга бөш кижи айда 1050 кижишакты чарыгдаарын дээш турда, үш кижи 630 кижи-шагын ажыглаан, 420 кижи-шагын камнап ап турар. Сакмачылар 45 хонуп иштинде план ёзугаар тос кижи 2835 кижишагын чарыгдаар турда, 4 кижи 1260 кижи-шагын чарыгдап, улуг камнагалыг боон турар.

Шөөр малдың коданнарын улгаттыр каттыштырар чорук чүгле ажыктыг талазын көргүүп келген. Малдың ужаавын экижилериниге, чаш төлдү камгалап ап, дүгүн кыргымрынга, транспортту ажыглаарынга, мал чемин белеткээрнинге, специалистериниң мал эмнээшкининң чоруларынга. учёт-отчёттуу тургузарынга оон эптиг, ажыктыг талазы хөй. Кадарчыларның амыдырал хандырылгазы экижээн. Күш-ажылдың төлевири косқуу-биле бедээн, а будүргүкчүлүү ийи катап оскеп. Күш-ажылдың будүргүкчүлүү бедип турар болганда, мал ажылынга аныктарның сонуургалы улгадып турар.

Александр Дарыгович Моңгалбин аныяк хойжу Дүктүүол Сыпыович Лавва-биле социалистиг чарыштыг. Бо дээрге база-ла уткалыг: үш чыл хой кадарган аныяк малчын хоочун кадарчы-биле чарышпышаан, оон байлак дуржулгазын кызымаа-биле шингээдип ап, чыл санында-ла бодунуң көргүзүүн бедидип турар.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны А. Карма эш Моңгалбинин үлегерин эдерип, төрүүр 500 хойну бодунуң кадалында ажаап турар. Ол—база-ла аныяк хойжу. Чооду Самбуу-биле социалистиг чарыштыг. Аныяк малчынның ажылын хүн бүрүде хайтаарап, күш-ажылга оон сонуургалын оттуруп, чарыштың алыс утказыпта өөредип келгенинің түңнелинде Чооду Самбуу эки кадарчыларның санынга кирген. Бо хүнгерде төрүүр чүс хойга онаалтыр 85 хураганны камгалап алган, ам-даа төрүүр чүс ажыг хой бар.

Хойжу коданнарны, оон-биле кады бригадаларны улгаттырып, эвилелдежип ажылдаары ажыл-агыйларга ажыктыг боон келгенин үстүнде чижектер көргүзүп турар. Кижилер чаңгыс черге мөөнежип, эвилелдиг ажылдаарга, ажыл-херек-даа шулуудаар, хандырылгазы-даа экижиивээр. Улгаттырган коданнарын чунар-бажыл, кызыл-булун, кудук-биле хандыртынган. Бидаргай ажылдаарга ореге бүрүүлге үстүнде чүүлдерни кылыры берге.

Семинарның киржикчилери-биле кады хөй кажаазынга бардывыс. Оны бөш өрээл кылдыр клеткалаан болду. Өрээл бүрүүлге хураган-на, хураган. Сакмачылар 636 чаш хураганны дорукторуп турар. Чылыг, чыры-даа аажок. Оңгачаларда сут, немелде чемпер, микроэлементилер, а кажаанын хапазын дургаар шагжаларда погаан сигеп. Электри чыры бар, печкалар ой-тавында температураны тулуп турар.

Хой төрүдер тускай өрээлди сонуургадывыс. Кым-даа үлегерни ап, бодунуң харыдлап турар участогунга эки чүвени кылып алырын нүүлээр. Маадыр-не Саар Чалдыраевна оскелерден база үлегерни ап. бодунуң ажылын экижилер, хойну өөренип алыр дээш кызымак ажыллап турар кижи дээрзин биликп алдывыс. Чап-чаа төрүттүнген хураганнарның хинии шарын каап, чымчак хөвең чаш хураганның хинииче шык какпазынга, соок кирбезинге дуваавар чүве-дир. Черге төрээн хураганнарны чылыг-лаан үтектиг «тевер-шанакка» эккээринің тааримчалын көрдүвүс. Малчыннар иинчеек чүктээрин ынчаар солаан. Ооладаан хойлар үш-дөрт хонук

В. И. ЛЕНИННИҢ МУЗЕЙИНДЕ

МОСКВА. В. И. Ленинниң Төп музейин Коммунистиг партияның Төп Комитединиң шиитпирин әзугаар 1936 чылдың майда ажытхан. Оон бээр аңаа муң-муң кижилер кээп турган.

Музейниң үжен ажыг залдарында Владимир Ильичиниң, оң сеятниктериниң бөлгаш чоон кижилериниң фотографияларын, баштыңчының хол-биле бижээн ажыттарының, чагаазларының, документилериниң фотокөвүргелерин, оң ажыдарының янзы-бүрү үндүрүлгелерин, В. И. Ленинниң хуузунда эмгелеригин, Совет күрүнениң бөлгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының улуг үндезилеичизиниң база удуртуучузунуң ажыдыралын бөлгаш ажыл-чорудулгазын көргүзүп турар чуруктарны, скульптуразыны дээген саалган.

ЧУРУКТА: В. И. Ленинниң Москвада Төп музейиниң киирер эжиинде.

Оң талазында чурукта: музейниң залдарының бирээзинде Л. Шматькоңуң «Ленин ГОЭЛРО чуруумуң чанында. Советтерниң VIII Бүгү-россий съездизи. 1920 чылдың декабрь» деп чуруумуң чанында.

П. НОСОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Россия Федерациязының ажылчы чоннарының 1976 чылда социалистиг хүлээлгелери

(Эгези 1-ги арнида).

артык кезектерни бүдүрер. 1,5 миллион куб. метр ыяш материалдарын база пландан ажыр сөөртүп алыр.

Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрерин көвүдедир болгаш оларны планга немей 730 миллион рубльден эвээш эвес хемчээлге, оон иштинде 10 миллион дөрбелчин метр пос-тоавыны, 10 миллион рубль хемчээлге даараныла, 650 муң кезек трикотаж кылыгларын, 75 муң тонна эттиг база эът продуктуларын, 8 муң тонна мал саржаан, 63 муң тонна чалаң сүт продукциязын пландан ажыр бүдүрүп кылыр. Шынарның күрүне демдээн 2,1 муң ажыг ылыгларга тыпсырын чиик болгаш пос-тоавы үлетпүрүнге чедип алыр. Чурт үлетпүрүнге 3800-тен эвээш эвес чаа түүдерни бүдүрерин шиңгээдип алыр.

Көдээ ажыл-агыйга продукция бүдүрериниң бүтү немей өзүлдезиниң күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күселиг-биле чедип алыр. Көдээ ажыл-агый продукциязының бот-үнезин чиигедир болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүгезиниң орулгалыын бедидер. Бүдүрүгени улам ынай интенсификастаарыга, эртем-техниктиг дешилгениң чедиишкиннерин шиңгээдип пептередириге, колхозтарның материал-техниктиг базазалын бүгү талабызын бижыглаарыга, бүдүрүлге чорудулгаларының комплекстиг механизациязын болгаш автоматчыдылгазын калбартырыга, көдээ ажыл-агыйны химижидеринге, черниң мелиорастаарыга үндезилээш, тараанын 120 миллион тоннадан эвээш эвес, чигир сөөктазының — 32 миллион тоннадан, тарымал тооруктуң — 4 миллион тоннадан, картофельдиң — 55 миллион тоннадан, погаларының — 12 миллион тоннадан эвээш эвес пинти чыылдазын чедип алыр, 10,4 миллион тонна эттиг, 47 миллион тонна сүттүг, 32 млрд. борбак чуургаларны, оон иштинде РСФСР-ниң кара эвес көрзүнүг зоназынга — 24 миллион тонна тараанын, 30 миллион тонна картофельдин, 5 миллион тонна ногаа аймаан, 3,5 миллион тонна эттиг, 19,5 миллион тонна сүттүг, 13 млрд. борбак чуургаларны бүдүрер. Көдээ ажыл-агый продуктуларын күргенеге садар талазы-биле контрактация кереэлерин ёзугаар кердүнген планнарны болгаш даалгаларны автономнуг республика, край, область, район болгаш ажыл-агый бүрүзү доозур база ажыр көүседирин хандырар.

Черни, техниканы, чеминчидилгелерни болгаш материалдыг өске-даа курлавырларны ажытлаарының ажыктыг чоруун бедидер. Трактор бүрүзүнге онаалтыр ажылдан кылырының нормазын 3—5 хуу бедидер. Дизельге хереглээр одаар түүдүң чарыглалын норма-хемчээлге удур 1,5 — 2 хуу камнаар, машина-трактор парыгын септээринге болгаш оон техниктиг хандырылгазынга акша-хөреңгилериң болгаш материалдарының чарыгдалын — 3 хуу камнаар.

Кара эвес көрзүнүг зонага, Волга чоогунга, Сонгу Кавказка болгаш Ыракыы Чоон түкке тараа болгаш өске-даа культураларны бүдүрериниң быжыг үшүп-дужүттүг улуг районнарын тургузар талазы-биле хемчегларниң боттанышкынын дүргедедир. Күрүнениң капитал салышкынчыларының күселиг-биле 463 муң гектар шөлдүң суггарылга системаларын, 359 муң гектар шөлдүк кургадыга системаларын хуусаа бетинде, декабрь 1-ге чедир ажыглага киирер, 1,4 миллион гектар шөлдерге культур-техниктиг ажылларны чорудар, мурнунда суггат-биле хандырган 1,2 миллион гектар одар шөлдериге мал одарын шиңгээдип алыр болгаш сут ажыл-агый дериишкиннерин чаартып кылыр. Кара эвес көрзүнүг зонаның Кол сут тудуунуң организацияларының боттандырын туралы керээлиг ажылдарның чыл планның РСФСР-ниң кара көрзүнүг эвес зоназынга декабрь 25-ке чедир күүседир, чүрттелга фондузунуң капитал кол септелгезиниң планын — декабрь 27-ге чедир боттандырар, иштин өөредилге школаларын болгаш профессионал-техниктиг училищелерин өөредилге эгелээр мурнунда ажыглага киирер.

Транспорт сөөртүлгезинге улус ажыл-агыйының болгаш чоннуң хереглелдерин улам дүтүү улам калбартыш нептередир, ажылдарны үзүктелиишкин чокка планнаар болгаш тудутларны бүдүн чылдың дургузунда дең-дески ажыглалга киир дужаар талазы-биле орёлчуларның болгаш өске-даа тудут организацияларының мурнакчы дружуглазын, а ол ышкаш керээ ёзугаар ажылдаар бригада аргазын калбаа-биле ажытхаар.

Керээ ёзугаар кылыр тудуг ажылдарының чыл планын декабрь 30-ге чедир күүседип доозар. Ставрополь болгаш Якутск ГРЭС-терге, Вилюйск болгаш Усть-Илим ГЭС-терге, Калининниң № 3, Грозныйның болгаш Сонгу Чүктүң (Ленгэпергонуң) чылдыглага-биле ажылдаар электроцентральларына 892 муң киловатт энергетика күүдерин хуусаа бетинде ажыглага киирер.

Нижневартовскиниң газ болбазыладыр № 2 заводун, Нижневартовск — Курган — Куйбышев аразынга нефть дамчыдар хоолайны ажыглага киирер, Новолипецкиниң металлургия заводунда № 7 кокс батарезизин база ажыглага киирер болгаш оон төлевилел күүдүүн шиңгээдип алыр.

Качаның автомобиль заводунуң бирги эдиг-зээнин тудуун база ону ажыглага киирерин, ол заводтуң холунналк бүдүрүлгелерин тударын болгаш чаартырын дургеледир талазы-биле хемчегларни боттандырар.

Шиитпир-биле 52,7 миллион дөрбелчин метр шөлдүг чүрттелга бажыңнарын тудар. Хоорайларга болгаш көдээ черлерге 2030 муң квартираларны газ-биле хандырар планны декабрь 29-ка чедир күүседир, чүрттелга фондузунуң капитал кол септелгезиниң планын — декабрь 27-ге чедир боттандырар, иштин өөредилге школаларын болгаш профессионал-техниктиг училищелерин өөредилге эгелээр мурнунда ажыглага киирер.

Транспорт сөөртүлгезинге улус ажыл-агыйының болгаш чоннуң хереглелдерин улам долгу болгаш чогуур үезинде хандырар. Демир-оруң, автомобиль болгаш хем транспорту-биле пландан ажыр 46,4 миллион тонна чүктү сөөртүр, магистральдыг хоолайларны дамчыштыр 660 муң тонна нефть продуктуларын пландан ажыр дажыглаар. Пассажирлерни аргыштырар талазы-биле хематы ужар түүдүүнүң бүдүрүлгелериниң чыл даалгазын декабрь 25-ке чедир күүседир болгаш ужар түүдүү улус ажыл-агыйынга ажыттлаар талазы-биле планны декабрь 19-ка чедир күүседир.

Автомобильдиң быжыг шыгыглыг 9,9 муң километр узун дурттуг нинти ажыглаал оруун тудуп дыштап, ажыглаага киирер, 10,4 муң километр узун дурттуг автомобиль оруунуң капитал кол септелгезиниң кыдыр.

Байкал-Амурнуң демир-оруг магистралында тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 20-ге чедир күүседир. Якут бедидиринге чедир Тында-Беркакиттиң 79 километр, Таюра станциязын Небель бедидиринге чедир 69 километр, Березовка станциязын Ургал станциязынга чедир 60 километр узун дурттуг шугумга поездилериниң ажылчын ооруумчашкинин декабрь 25-ке чедир ажыдар.

«Орбита» системазының ретрансляциялыг 14 телевидение станцияларын болгаш хүлээп алырының 3 телевидение станцияларын, хоорайларга 500 муң дугаарлыг, көдээ черлерге — 146 муң дугаарлыг автоматтыг телефон станцияларын ажыглага киирер.

Садыгның дешилгелиг хевирлерин калбаа-биле шиңгээдип пептередириниң аргазы-биле чоннуң садыг хандырылгазының деңнелин бедидер, күрүне садыгның бүдүрүлгелеринге садып алыкчыларның боттары хандыртынар арга-методун ёзугаар бараанарны үүрмектеп садарының деңзигүүр хемчээлин 48 хуу, кооператив садыгга — 52 хуу чедирер. Күрүне болгаш кооператив садыгның бүдүрүлгелериниң

В. И. Ленин маңаа өөренип чораан

УЛЬЯНОВСК. (СЭТА). Ульяновскиниң В. И. Ленин аттыг № 1 ортумак школазының музейиниге дөрт миллион кижи чаа чораан. Аңаа, шаандакы Симбирск гимназиязының бажыңына, 1879 чылдан 1887 чылга чедир Владимир Ульянов өөренип турган. Школа музейиниң делгизинде Владимир Ульяновтуң шуут бодунуң ажыглап чорааны өөредилге номнарын, өске-даа номнарын, лаборатория приборларын, а ол ышкаш ооң башкыларының фото-чуруктарын делгеп саалган.

Гимназияның ол шагда чедиги классы турган комнатага аалчылар аажок үр доктаар. Парта баарында — «Маңаа 7-ги классчың өөреникчизи Владимир Ульянов олурган» деп бижиглел бар. Ол комната чылда бир катап — сентябрьның бирде — школа музейиниң кезээ болбайн баар. Амыдыралының башкы хүнүнде кичээлин бирги классчылар аңаа эрттирерлер. Ол чыл эрткен соонда олар база дагын аңаа келир. Класс музейи-биле кожа улуг залга оолдар, уруглар бышкан билигниң аттестадын алырының экзаменин дужаар. Гимназист Владимир Ульянов доозарының экзаменнерин 1887 чылдың чазында ол залга дужаан турган. Бүтү доозукчуларның арасында алдын медаль-биле шаңнадыр кара-чаңгыс өөреникчи ол болур деп ынчан чарлаан. Ынчалза-даа шаажылаткан революсчуның дүмезы болган үжүрүнде, ооң фамилиязын медальдыг өөреникчилерниң мрамордан кылган Хүндүлел самбызынга кирбээн. Ынчаарга ам школаның медальдыг өөреникчилериниң чаа самбызында эң эки өөреникчилериниң даңазызын Ульяновтуң фамилиязы ажыдып турар.

А. БАРТО

КҮС ДҮШКЕН

Эртенги хүн магалыг
Эмин чылыг болду-на.
Хамаа-херии иштин
Калбак хөлчүк шыпты.

Кызыл хүнде катап
Кыжы дүмүп келди.
Хөлчүгеш шиң дег болуп,
Көрзең-бөрзөк апарды.

Чуга ыяаң шиляп мен.

Чуура-буза шаавыттым.
Хөлчүгеш катап-ла
Хөлберип черупту.

Чаным-биле эрткеннер:
— Чэс бо-дур!—диштилер.
А мен мында час ыяып
Ажылдап-ла тур мен.

З. Кечил-оол очуудурган.

Ойнаарактар

САМОЛЁТ

Самолёттан ыяып алгаш,
Садтар кырын эргий ужаал.
Ак-мик дээрге ыяыйткаштым,
Авазысче эзэп кээр бис.

КОЙГУНЧУГАШ

Даштын чаъста ойнаарагын
Та кым ыаапаан чүве мйин.
Хөөнүй койгун сандайындан
Көңгүс дүмүп чадап калгаш,
Чүүрэ-буза шаавыттым.
Хөлчүгеш катап-ла
Хөлберип черупту.

Чаным-биле эрткеннер:
— Чэс бо-дур!—диштилер.
А мен мында час ыяып
Ажылдап-ла тур мен.

З. Кечил-оол очуудурган.

Көк мөөк болган олуруп тур.

АДЫГ

Адыым холу хоорук-тур,
Аңдарыпкан—черде чыдыр.
Ынчалза-даа адыым эки,
Ыяап черле кагбас-даа мен.

БӨМБҮК

Бөмбүүн сугже дүмүрүпкеш,
Мөөреп ыглаан Таня-дыр.
— Оомурга, Таняжым,
Ооң сутта дүмүр эвес.

А. БАРТО—УРУГЛАР ЧОГААЛЧЫЗЫ

Агния Барто—сураглыг шүлүкчү болган драматург, уруглардың ынак чогаалчызы.

Ол 1906 чылда Москвага мал эмчизи кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген. Биче чажында-ла литературага хандыкшып, хөйнү номчувушаан, школачы чыдарында-ла сатиралыг шүлүктерни бижип эгелээн. Хана солуннарга эпиграммаларны болган лириктиг шүлүктерни база бижигилеп турган. Ынчалза-даа баштайгы чогаадыкчы базымнарын ол шоолуг херекке албайн чораан. Школа дооскан соонда А. Барто театр училищезинге өөренип кирген. Бир-ле катап училищеге кичээлге А. Б. Луначарский кээп олурушкан. Луначарский дыңнап орда, бодувуң шүлүктерни ол номчуп берген. Оларны Луначарский аажок сонуургаан болган соңбиле чугаалашкаш, литература талазы-биле шыңгыы ажылдаарын сүмелээн.

А Бартону ол сүме шынаңла хей-аът кирипкен. 1925 чылда ооң уругларга ийи ному пархаттынып үнген. А 1927 чылда ооң бичиилерге шүлүктериниң чыындызы «Алышкылар» деп ат-биле үнген. Ол ном авторга улуг чедишкинни болган хүндүткелди чаалап берген, барык ооң эгелээш-ле А. Барто уругларның ынак чогаалчыларының санынга кирген. Ооң мурнунда делегейниң улустарының аңы-дуңмалышты болган интернационалчы чаңгыс эвилиң дугайында уругларга ынчаар билдингир, бодүүн тода кылдыр кайы-даа чогаалчы биживейн турган. Индус, негр болган өске-даа аймак-сөөк биче чаштарның амыдыралчурттаалгазы совет уругларның сонуургалын болган сагыш-сеткилин хайныктырган. Ук номну дыка хей катап пархаан болган ядазы-бүрү дылларда очуудурган.

Ооң соонда чогаалчының «Октябрьның сылдысчыгажы», «Арыгда сылдысчыгаш» деп номнары көстүп келгилээн. Уруглар чогаалчыны ижи кижилдикчи боор дээрзин А. Барто баштайгы чогаадыкчы базымнарындан-на билген. Ындыг бодалды улуг критик В. Белинский уруглар чогаалчызы кижи уруглар чогаалчызы боол төрүттүнер үжүрүлүг деп илередип чораан. Кижилдилгениң чамдык аргалары А. Бартонуң «Миллион-почтачылар» деп баштайгы шинаңде илереттинген. Ол хогулуг, сатиралыг шинии ээ баштай 1934 чылда уругларга коргускен.

А. Бартонуң ылаңгыя шоодулуг болган сатиралыг шүлүктери, фельетоннары уруларның ынак «эдилели» болган, а башкылар болган адаелер кижилдилгеге ажыглаар «чидиг чепсек» кылып алганнар.

А. Бартонуң чурттап, ажылдап турар оруунуң ханаларында бичии уруларның чураан хой-ле чуруктары бар.

Чогаалчы бир-ле катап радиога чүве чугаалаашт, уруларның чураан чуруктарынга ынаан, оларны хүндүлээрин илереткен. Ооң чугаазын радио дамчыштыр дыңнаан уруглар чураан чуруктарын Агния Львовнаже чорудуп турар апарган. Ынчангаш ооң өөрүнде чуруктарның хөй болган чылдагааны ол.

Аңаа кирген аалчыларның эң-не сонуургаары рамкалап шилдээш ханада азып каан бир сазыын бар. Делегейде бирги космонавт чогаалчылар-биле ужурашкаш, октаргайга бодунуң ужудуушкунун чугаалаан. Ооң соонда чогаалчылар шупту боттарының помнарын белекке берип эгелээн. Агния Львовна база бодунуң номун аңаа сунарга, ол ооң шүлүктерин бичиизинден тура шээжи билирин чугаалаан. Номну хүлээп алгаш, аңгы сазынга А. Бартонуң шүлүүнүн «Адыжыгаштыг шаладыва оскунукан» деп чаңгыс одуруун сактып бижээш: «Юрий Гагарин» деп бижип каашт, чогаалчыга чок улуг өөрүшкү-дүр.

Кызыдың «Саяның уруглар садында. Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

МЭЭҢ ГЕНЕРАЛЫМ

Ооң эртежизи аажок. Ол туп-тура халааш, чунуп, идик-хевин кедип-ле эгелээр.

Авазы ону чаптагылаар:

— Эх, мээң хеймеретимни аар, эрес-ле ийин!

Ачазы ону эргелеткилээр:

— Эр-хей, солдат кижи ындыг боор чоор!

А мен дуңмамны аңаа-ла:

— Мээң эрес бичии генералым—ээр мен.

Бир эвес ооң кандыг-бир кижи: — Адың кымыл, харың кажыл, овлак?—деп айтырар болза, ол дораан харыылап ээр:

— Сундай. А хайым дейт.

«Р» деп үжүктү адай аңбас боорга, ону темеңпейлер кочулай ээр. А Сундар тоовасаа:

— Удавас бижип-ле аягай мен—деп, харыылап каар.

Авазы азы ачазы шериг кижилер дугайында номнар номчуй ээрге, ону кичээнгейлии-биле дыңнап, чараштыр таартырып алган бажын бичии сананыары-биле суйбавышаан, каман, кана болганын ылавылаар чаңныг, чугаамыр тен. Ол чүгле дыңнап, сонуургаар эвес, а бөдү номнарны ажып, чуруктарын төптап, таныыр үжүктерин банка-сонка адагылап, билбестерин айтыргылаар.

— Өзүп келгеш, кандыг кижи боор сен, Сундар?— деп сонуургаарга, ол таламы холун өрү көдүргеш, ооң айтыр салаазын кожайткаш:

— Генейая—дээш, былыраш, чиңге үну-биле уламчылаар—Школага база өөренгеш, улуг апайгаштың.

Чемненип алгаш, садик чоруур мурнунда эртенинг-не ол бодунуң демир солдатчыгаштарын чыскаай тургускаш, командылагылаар:

— Бийээ!.. Ийи!... Үт! Томаан-ныт! Мен чогумда чүйүш үйевес силей! Билдиңей бе!

Кышкы хүннер соок. Ынчангаш Сундар кидис идиктерин, кышкы төнүн, бөргүн кедилкеш, авазымдан четтингеш садикче чоргаар базыптар. А демир солдатчыгаштары ооң келирин четтиңпейн манап, шимээн чок тургулаар.

Виктор САТ.

30 ХАРЛААН УЧИЛИЩЕ

Респотребсоюзтуң кооперативтер профессионал-техникүүн училищезин тургустунганындан бээр 30 чыл болган орун демдеглеп эрттирген. Тываның кайы-даа булуңунга чеде бээр болуңдарга, бо училищени дооскан садыгжылар, поварлар, хлеб быжырыкчылары хөй. Олар чоңуңга бараан болуп, шаңнадып, мактадып, мурнакчыларның олурууңда киргеннер.

Училище ажыттынган чылындан тура бедик мергежилдиг 4778 садыгжыларны, бухгалтерлерни, поварларны, хлеб быжырыкчыларын белеткеп үнүргеп. Бир эвес бо өөредилге черинин тургустунган чылында оңу 31 специалист доозуп үнген болза, бо чылын оңу 200 бедик мергежилдиг кадрлар доозуп үнер.

Училищеде сургуулдарның өөренирингге бүгү талрымчалыг байдалдарны тургускан. Адырлар болгаш мергежил алыы-биле өөренип турар сургуулдарга тускай өөредилге дериг-херекселдери-биле хандыртынган өрээлдерни дерип кылган.

Анчы уеде училищеде тускай эртемниг, бедик мергежилдиг, арга-дуржулгазы улуг башкы кадрлар хөй. Олар сургуулдарны теоретиктиг болган практиктиг билиглер-биле чевеглеп турар. Оларның арасында училищениң 30 чыл ооң таварыштыр Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан хоочун башкылар Март-оол Мээдыр-балевич Монгуш, Софья Николаевна Стрелецкая, аныяк башкылар Елизавета Иргитовна Даргат, Эдер-оол Шаравиевич Ондар болгаш ооң-даа өскелер бар.

ЧУРУКТАРДА: училищениң эки өөредилгелиг сургуулдары Зоя Седен биле Чечек Оюржак практиктиг кичээл үезинде; училищениң эки ажылдыг башкыларының бирээзи Е. Даргат өөренирингелериниң арасында.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

ТАШКЕНТИГЕ БОЛУР

«Тайбың, улустарның социал депшилгези болгаш хөстелгазы дээш!» деп, шак ындыг возуң-биле Азия болгаш Африка чурттарының дөртку делегей кинофестивалы бо чылдың майда Ташкентиге болур. Мурнундагы шуулганнардан ылгаштыр, бо фестивальга Латин Американаның кино ураи чүүлүнүң ажылдамчылары база киржир.

Ол болза үш диптиң кино ураи чүүлүнүң ажылдакчыларының мурнунда турар соруулгаларның ниити болуп турарын бадыткап турар-дыр — деп, фестивальдың организастыг комитединиң даргазының ораанчызы М. В. Александров онзалап демдеглээн. Ам безин 59 чурттуң болгаш делегейниң ийи организациязының төлээлекчилери фестивальдың ажылынга киржир дээн боттарының шиитпириниң дугайын медээлээн деп, ол дыңнаткан.

Сөөлгү уеде тургускан ураи чечен болгаш документалдыг фильмнерниң калбак программазын аңаа моргүзер.

Совет кинематографистер Ортаа Азиниң болгаш Закавказьениң студияларынга тургустунган дыка хей чаа фильмнерни Ташкент фестивалынга моргүзер.

(СЭТА).

ПРИНИМАЮ НА СЕБЯ

«Мосфильм» студиязы Александр Орловтуң режиссёрлап тургускану «Бурунгу-биле хүлээдиме» деп чаа кинофильми республиканың киноэкраннарында үнүп эгелээн.

Телевидение

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

МОСКВАДАН

8.40—«Чечен чогаалдарның экранчыдыгазы». «Ниит харе» Уран-чечен өңнүт фильм.
10.00—«Орлёнок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. А. Шаталов биле ужуражыгазы. Өңнүт.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Бойдустуң хайгымылары». Олимпиадаңның III турунуң айтырыгларынга харыылар. Өңнүт.
12.00—«Совет Эвилелиниге бараан боор тур мен».
13.00—«Терентий Семенович Мальцевтиң чугаазы».
13.30—«Бүтү чүвени билип алыксаар мен». Өңнүт киножурнал.
13.40—«Делегей паноромазы». Өңнүт.
14.50—«Кинюо аяп-чоруктарының клуппу». Өңнүт.
15.10—«Чечен чогаалдарның экранчыдыгазы». «Ниит харе» Уран-чечен өңнүт фильм.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Музыкалыг киоск». Информастыг программа.
18.00—«Делегейниң цирктеринге». Чехословак артистерниң концерти. Өңнүт.
19.00—«Кодзоның ажыл-ижинге».
20.00—Медээлер.
20.20—Хоккейге делегей чемпионовады. ССРЭ биле Чехословакияның шилиндек командаларының оюну. Полыңдан өңнүт дамчыдыгга.
22.20—22.30—Чапсар.
22.30—«Үе». — Информастыг программа.
23.00—01.15—Спортчу программа: 1. Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. «Спартак» — «Динамо» (Киев) 2-ги таймы. 2. Хоккейге делегей чемпионады. АКШ биле ГФР-ниң шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү үелерни. Полыңдан өңнүт дамчыдыгга.

АПРЕЛЬ 19-ТА

КЫЗЫЛДАН

16.00—«Ооллары». Уран-чечен телефильм.
16.55—Уругларга фильм. «Күзеллер оъду».
17.55—«Үжелээ даргаанаар чердеп». Телефильм.
18.25—«Техниктиг информациялыг медээлер». Дамчыдыгга.
18.40—«Хоойлудан дашкаар». Документалдыг фильм.
19.00—«Кижи болгаш хоойлу». Тыва АССР-ниң юстиция министри А. Д. Хоталыгның чугаазы.
19.15—«Сванетия дугайынды-ры». Документалдыг фильм.
19.25—Телемедээлер.
19.35—«Бедиктиг башкыга үвер». Документалдыг фильм.
19.45—«Комсомолчу амыдырал». Дамчыдыгга.
20.25—Телемедээлер.
20.40—«Тоол дилеп чор мен». Телефильм.
20.55—«Орус романс». Дамчыдыгга.
21.25—Чарлаалдар.
21.30—23.30— «Нормандия-Неман». Уран-чечен фильм.

Редакторлуң оралакчызы М. П. СМИРНОВА.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Красноярскиниң кооперативтер техникумунуң Кызылда өөредилге-консультация пунктузу 1976—1977 өөредилге чылынга бот-өөредилгелиг салбырга дараазында тускай эртемнерге:

1. Үлетпүр барааннарынга товароведение.
2. Аъш-чем барааннарынга товароведение.
3. Бухгалтер учёду.
4. Кооперация садыынга планнаашкынга өөреникчилер чыыл алырыл чарлап тур.

Техникумга хереглекчилер кооперациязында ажылдап турар кижилерни хүлээп алыр.

8 болгаш 10 класстарны доосканнарны хүлээп алыр. Өөренир хуусазы—8 класс доосканнарга 4 чыл, 10 класс доосканнарга 2 чыл.

Техникумга кирип турарлар дараазында документилерни дужаар:

1. Директорнуң адынга кырынга билдирилишкин.
2. Эртемнинг дугайында шынзылга азы аттестат (боду-биле).
3. Автобиография.
4. № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.
5. Борт чокка 3х4 хемчээлдиг дөрт фото-чурук.
6. Бүдүүлге черинин удуртукчуларының шынаытканы күш-ажыл дептериниң хоолгазы азы ушта бижилге.
7. Хереглекчилер шиитилелиниден чоруткан бижик.
8. Ажылдап турар черинден характеристика.

10 класс дооскаш кирип турарлар бүгү салбырларга орус дылга болгаш литературага (сочинение) киреринин экзаменнин дужаар. Оон аңгыда товароведение салбырынга математиканга (ааска-биле экзамен дужаар.

8 класс дооскаш кирип турарлар орус дылга (бижимеп-биле) — диктант болгаш математиканга (ааска-биле) киреринин экзаменнерин дужаар.

Документилерни апрель 15-тен эгелеп Кызылга техникумнуң ӨКП-ге хүлээп алыр. Июнь 1-деп 10 чедир белеткел курстары ажылдап эгелээр. Киреринин экзаменнерин июнь 11-деп эгелеп Кызылга чорулар.

Айтырыгларны болгаш документилерни дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, 47, кооперация училищезиниң бажыңы, техникумнуң бот-өөредилгелиг салбырының ӨКП, телефон 2-55-58.

КИНО

АПРЕЛЬ 18-ГЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ээн ховуларда, ырыгай аргаларда» (2 сериялыг) 9.25, 12.20, 15.15, 18.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Джек кайгамчык чүүлдер оранында» 9.20, 11.00, 14.10, «Пар хереглеттинип турар» 12.40, 15.50, «Салдынчак» 17.20, 19.00, «Зузудан овартым» (2 сериялыг) 20.40 шакта.

«КАА-ХЕМ»: Киночымынды 10.30, «Проша тажы» 11.55, «Рам биле Шиам» (2 сериялыг) 14.40, 17.20, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «От, суг болгаш чес хоолайлар» 11.20, 13.10, «Кысказ шолаз» 15.00, «Дедир эгиттинмес» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АПРЕЛЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Күс» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: № 2 мультфильмнер чымындызы» 9.30, 10.50, «Кайгамчык чүүлдер делегейинде» — киноклуб 15.00, «Ээн ховуларда, ырыгай аргаларда» (2 сериялыг) 12.10, 17.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Пар хереглеттинип турар» 15.00, «Селгүүстээр кыс» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Истедге практиказынга болган таварыла» 15.00, «Кызыл яблоко» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-60, редакторлуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи эмзирел киллизиниң 2-27-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузут киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1311.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном салымының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00341.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 94 (10079) 1976 чылдың апрель 20, вторник | 1925 чыдда үндезилеттинген | Өртээ 2 шоп.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ТЫВЫСКАН

Дүүн Шагаан-Арыгның Культурэ бажыңынга кодээ ажыл-агый будурулгезиниң, үлетпур, транспорт будурулгелериниң, тудуг организацияларының, чиинүң хандырылга черлериниң мурнакчылары чыглып келген. Аңаа эрткен беш чылдың шалыпчыларының сыйду болган.

Сыйтка эрткен чылдың, съезд мурнундагы нүш-ажылчы эзэлчегниң болгаш бирги кварталда ылган ажылдың түңнелдерин чугаалашкан. Районнуң малчыннары беш чылды эки эгелээш, сүт болгаш эът садарының квартал онзалдазын дыка ажыр күүседткен, ол чедишкиннери дээш районну СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профэвилелдериниң область чөвүлели болгаш ВЛКСМ обкому чарылшка бирги черни алган деп санаан.

Төску беш чылда эң улуг чедишкиннерни чедип алган нүш-ажылдың мурнакчыларынга Төрээн чурттуң шаңналдарын — орденнерни болгаш медальдарны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының эрээлекчизи К. С. Шойгу тывыскан. Нүш-ажылдың дыка хей болуп мурнакчыларынга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктерин база ол ышнаш СЭКП райкомунуң, райсп Совединиң күүсномунуң, профэвилелдериниң район чөвүлелиниң, ВЛКСМ райкомунуң хүндүлел бижиктерин тывыскан.

Эш К. С. Шойгу бодунуң чугаазынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеримге, беш чылдың планнарынга дүүштүр районнуң ажыл-ишчилериниң серулгаларынга тодаргай доктаагаан.

Бөттарының кызыыган ажылы-биле бо чылдың болгаш чиитизи-биле беш чылдың планнарын чедишкиниг күүседиринче районнуң бүгү ажылчы чоннарын слёттуң киржикчилери кыйгырган.

ХҮН БҮРҮЗҮН—ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ-БИЛЕ

Бүгү чурттаазы ышкаш, Совет Тываның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, аңаа партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң кыланы СЭКП ТК-ның Отчёт илетнелинде айыттынган чүүлдерни болгаш сорулгаларны бүрүн долузу-биле чүүдүргүнүп, оларны ажыл-чорудулганың дайынчы программазы кылдыр хүлээп ап турар. «Партияның экономиктиг политиказын коммунистерниң, бүгү совет улустуң чаңгыс эп-сетилдиг деткээни, чаа беш чылдың баштайгы айларындан эгелээш шалыпчы күш-ажыл—эзэлчеглиг беш чыл планының чедишкиниг күүсеттинериниң бадыткалы болур» деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның Отчёт илетнелинге демдеглээн.

Съездиниң ажылының түңнелдери бүгү улустуң аажок улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы кодурулүшкүнүң хайныктырган, оон шиитпирлерин, партияның планнарын күүседир дээш социалистиг чарыш бүгү черлерде улам күштүү-биле калбарган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң түңнелдерин болгаш партия организацияларының сорулгаларының дугайын чугаалашкан районнарның партактив хурлдарынга болгаш партия организацияларының хуралдарынга чогум-на ол бүгүнүң дугайында бүгү талалыг, ханы аналиэтиг партийжи чугаалар болгулаан. Хоорайларның болгаш кодээниң ажыл-ишчилери съездиниң шиитпирлерин, партияның планнарын күүседир дээш бүгү күжүн болгаш билинн бээрингe долу шиитпирлинн чаңгыс эп-сетилдиг илергейлеп, чаа-чаа патриоттуг эгелээшкиннерни үндүрүп турарлар.

Бөттарының бар аргаларын болгаш курлавырларын санап көргеш, «Тыва даг-дүгү» комбинат, Каа-Хем хөмүр-даш разрези, Хову-Аксының автобудурулгезин ышкаш мурнакчы коллективтер онгу беш чылдың баштайгы ийи чылының планын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл юбилейи дээш доозар патриоттуг эгелээшкинни үндүрген. СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу ол коллективтерниң үнелиг эгелээшкинин чүүлдүргүнүп көргеп болгаш ону калбаа-биле нептередирин, будурулгениң ажыктыын бедидер база ажылдың шынарын эмиидер дээш социалистиг чарышты улам калбартырын СЭКП хооркомунга болгаш райкомнарынга, тудугларның партикомнарынга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, министерстволарга база ведомстволарга хүлээндирген.

Эгелээшкинни кылыры, хүлээлгени ажыры дээрге шудургу ажыл-херектиң чүгле эгези-дир. Ынчангаш партия организацияларыг күш-ажылчы коллективтерниң, тус-тус кижилериң ындыг эгелээшкиннерин бүгү талалыг деткип, будурулге планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш демиселче бүгү ажыл-ишчилерниң күжүн мөөнеп, партийни организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин съездиниң негелдеринге дүүштүр тургузар дээш ам-даа шудургу ажылдаар умурлуг.

Төрээн партиязының XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеп республиканың улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының ажыл-ишчилери онгу беш чылдың баштайгызын багай эвес көргүзүлер-биле эгелээн. Бо чылдың бирги кварталында үлетпүрге нимти продукция будурелиниң планы бисте 104 хуу, сайгарары — 106 хуу күүсеттинген. Пландан ажыр 1,3 миллион рубльдиг продукциязы сайгартынган. Ол-ла үеде республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге сүт садар планын 122,8 хуу, эът садарын 125,1 хуу күүсеткен. Бүгү улустуң социалистиг чарышынга идепкейлиг киришкеш, Улуг-Хем, Эрзин районнарның малчыннары багай эвес чедишкиннерни чедип алган.

СЭКП-ниң XXV съездизинге түңнел чугаазынга эш Л. И. Брежнев: «Бир эвес чедип алган үүлдерни чогууру-биле үнелээш, кичээнгейни бисте ам-даа бар четпестерге, шиитпирлеттинмээн сорулгаларже мөөнээр болзувусса, шын болгаш ленинчи ёзу-биле кылганывыс ол болур ийик» деп айыткан. Бир эвес маңаа холбаштыр алыр болза, онгу беш чылды чамдык будурулге коллективтери, ажыл-агыйлар, районнар багай эгелээн. Ниитизи-биле республикада он будурулге, оон иштинде тудуг материалдарының үлетпүр каттыжышкыны, Сарыг-Септи райүлетпүр комбинады, Туранның, Бай-Хаайтың, Кызылдың хлеб заводтары, автомобильдерниң техниктиг ажаалда станциязы, «Сельхозтехниканың» районнар аразының Кызылда каттыжышкыны, «Тудуг кезектери» комбинат болгаш оске-даа коллективтер продукция сайгарар планын күүсеттээн. А ол ышкаш ниитизи-биле Таңды район, «Чыраа-Бажы», «Большевик», «Ак-Туруг», «Сукпак», ССРЗ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар болгаш оске-даа ажыл-агыйлар эртнен кварталда кодээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар планын күүсеттээннер.

Ажыктыг чорунтуң болгаш шынарның беш чылының эгезинден эгелээш-ле ынчаар хөмүдаарга тааржыр бе дээрзиниң дугайын план күүсеттээн будурулгелериниң, ажыл-агыйларының болгаш Таңды районнуң удуртукчулары, оларда партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының бедик харыысалга-биле медереп биизе чогууур. Бир эвес бар нурлавырларны болгаш аргаларны чөп ажыглап, ажыл-ишчилерниң күжүн планныг онаалдаларны күүседиринче мобилизастаан болза, Таңды район болгаш үстүнде адаанывыс коллективтер планныг сорулгаларны база-ла күүседип болур турган ийин. Ынчангаш партия организациялары онгу беш чылдың баштайгы чылының хүн бүрүзү коллектив бүрүзүнге шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглеттинген турар ыылдыр ажыл-херекти ынчаар организастаарын чедип алыр херек. Ылаңгыя амгы үеде кодээ ажыл-ишчилерниң мурнунда ыыштаглаашкынны хүр чаагай доозары, часкы хову ажылдарын чогуур үезинде организастыг чорудары ышкаш онза харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. Кодээ ажыл-агыйның бо чылгы планныг онаалдаларының күүселдези оон улуу-биле хамаарыжыр апаар. Ынчангаш амгы үеде бо айтырыглар чер-черде партия организацияларының кичээнгейниниң төвүнге тургустунар ушурдуг.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлери чаа-чаа үүле херектерни будурер талазы-биле ажыл-ишчилерге күчүлүг идигни берген. Масса ортузунга партийни организастыг болгаш политмассалыг ажылдың деңнелин улам бедитпишаан, социалистиг чарышты калбак нептередиг, дээштиг кылдыр организастаары, съездиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың сорулгаларын күүседиринче бүгү күштү, билиглерни мөөнээри — парторганизация бүрүзүнүң, коммунист бүрүзүнүң алдарының херээ болур.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде, ВЛКСМ обкомунда

КЫЗЫЛ ТУКТУ — УЛУГ-ХЕМНИҢ МАЛЧЫННАРЫНГА

1976 чылдың бирги кварталында республиканың малчыннарының социалистиг чарыжының түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому үндүрген.

Республиканың малчыннары СЭКП-ниң XXV съездизинге аңдар болдурган массалыг социалистиг чарышты калбартыпшаан, мал ажылының продукциязын садарының планын күүседиринге көскү түңнелдерни чедип алган деп хүлээп алган доктаалда демдеглеп турар. 1976 чылдың бирги кварталында эът садарының планы 125,1 хуу, сүттүү — 122,8 хуу күүсеттингen, квартал планындан ажыр күрүнеге 563 тонна эът болгаш 872 тонна сүттү сатkан. Эът болгаш сүт садарының планын районнарның барык-ла шуптузу күүсеткен. Ынчалзажок эът болгаш сүт садарының планын Таңды, а эът садарының планын Чөөн-Хемчик районнар күүсетпээн. Эрткен чылдың ол үезинбиле деңнээргe, эки көргүзүлерни Улуг-Хем болгаш Каа-Хем районнар чедип алган. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары бирги кварталда эрткен чылдың ол үезинде турганындан 40 муң хураганны хөйнү мелди камгалап алган. Кызыл, Эрзин, Улуг-Хем болгаш Тес-Хем районнарның ажыл-агыйларынга малдың өлүрү болгаш чидин хораары боттуу-биле кызырылган.

Оон-биле чергелештир ниитинии мал ажылын хогжүдүрүнде — оон баш санын остүрүнде база мелди кадагалаарында, продукция будурерин көвүдедиринде, шаңгыя оон шынарын бедидеринде улуг четпестер хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда бар деп доктаалда демдеглеп турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң иди үндүргени сорулгаларга болгаш негелделарге дүүштүр фермаларга база мал ажылының бригаладаларынга ажылды боттуу-биле чаарты тургузары көзүлбейн турар. Чижээ, Таңды, Барыын-Хемчик, Тожу районнарның колхозтарында база совхозтарында мал ажылының продукциязын будурериниң болгаш малдың продуктулуунуң деңнели кудулаан. Эът будурери Кызыл болгаш Чөөн-Хемчик районнарда кудулаан, сүт будурери базе бир иекке онаашпаан саап алыр сүт — Тес-Хем, Эрзин районнарда кудулаан. Дыка хөй районнарда продукциянын шынары куду болуп артып турар. Шаңгыя Каа-Хем районнуң колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге ажыр сүттү дужаап турар. Кызылдың сүт заводунуң зонаында турар колхозтарның болгаш совхозтарның дужаатан сүдүнүң чартык кеңиилеп хөйү II болгаш III категорияның хирлепген кылдыр хүлээп алдынган. Квартал дургузунда ммйыстыг бода малды семирткен азыраарын четпес организастайлыының база хойларны семиртип азыраваин дужаатанының уламындан хүлээп алышкын пупкуларынга кирген малдың чүгле 15 хуузу эки деңгилделиг, 35,7 хуузу ортумактан куду деңгилделиг база 10 хуузу арган болган. Ындыг практика күрүнеңиң эрге-ажыктарынга болгаш колхозтарның база совхозтарның экономиказынга улуг когарадыы чедирип турар.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1976 чылдың I кварталында мал ажылының продукциязын будурерин база садарын көвүдедир талазы-биле районнарның социалистиг чарышында Улуг-Хем районну тиилекчи болган деп санаан. Шилчилер Кызыл тукту, I чергениң дипломун болгаш 500 рубль түңнүг акча шиңгээлиг Улуг-Хем районга тыпсыр деп шиитпирээн.

Малчыннарның ортузунга чарыштың идеяларын болгаш сорулгаларын ханызы-биле таймылбырлаарынга үнделиээш, малдың баш санын остүрери база оон продуктуунуң белдиери дээш, мал ажылының продукциязының шынарын бедидерипче утланган мурнакчы технологияны шиңгээдип алыры дээш социалистиг чарышка хойжу, кадарчы, саанчы бүрүзүнүң база мал ажылының оске-даа ажылдакчыларының идепкейлиг киржирип хандырарын СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» треске, колхозтарның башкаар черлерине, совхозтар директорларынга, колхозтарның болгаш совхозтарның партия, профэвилел база комсомол организацияларынга ук доктаалда хүлээдип турар.

Малды онча-менди кадагалаарының дээштиг хемчеглерин Кодээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, районнарның партия болгаш совет органнары, ажыл-агыйларның удуртукчулары, колхозтарның, совхозтарның партия, профэвилел база комсомол организацияларының алыр үжүрлүг.

Республиканың, районнарның болгаш ведомстволарның социалистиг чарыш талазы-биле комиссиялары чарыштың түңнелдерин үндүрерде шаңналарның болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинин чүгле сан талазы-биле көргүзүлерин эвес, харын дужаап турар продукцияның болгаш малдың шынар көргүзүлерин, малды онча-менди кадагаларының талазы-биле көргүзүттерин, күш-ажылчы коллективтерге күш-ажылдың сагыага-чурумунуң, хой-ниитиниң болгаш эрге көрүм-чурумуң байдалын барымдаалап көөр үжүрлүг.

Ажыглалга кирер чугула объектиде

СӨӨЛГҮ ШЕНЕЛДЕЛЕР

Апыяк хоорай Ак-Довурак бо хүннерде кажантызындаа артык шалыпкын иште хаара туттунган: каш хонуктар эртерге Бүгү-эвилел үжүрдүзалыг тудуг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эзэлчээн ажыглалга кирерп-биле Күрүне комиссиязы хүлээп алыр. Ынчангаш бо чугула объектиде ажылдап турар кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткили, ажыл-ижи чүгле ышаар утланган.

Комбинаттың ийнги эзэлчээн чогуур хуусазында ажыглалга кирер дээш ак-довуракчылар, Барыын-Хемчик болгаш республиканың оске-даа районнарының ажылы чолу, чурттуң хоорайларындан келген бригадалар, бедик мергежилдиг специалистер кызымак ажылдап, улуг ажыл-ишти будургелнер. Ленинчи партиявыстыг XXV улуг шуулганының ажыттынган хүнүнде технологтуг дериг-херекселдерниң комплекстиг шенелдезин эгелээнин болгаш оон баштайгы даг-дүгүн алганын съездиге ак-довуракчылар рапорттаан болгай. Оон эгелээшле технологтуг дериг-херекселдерниң шенелдезин хүнүнүң-не чорудун турар.

Комбинаттың ийнги эзэлчээнниң кол корпузунуң бирги секциязында дериг-херекселдерни шенеп ажылдадыры апрель 11-де эгелээн. Ол шенелделер үезинде дериг-херекселдерниң чогумчалыг ажылдаанын Красноярскиниң эдилгешенелде аргелелиниң начальнигиниң орлакчызы А. А. Нестеренко чугаалаан, ам ыпда конвейерлерни, руда үүрмектекчилерни, ролик чок конвейерлерни, доозун арыглакчыларын, сорттуг даг-дүгүнүң бүдкерлерни ажыглакчыларга хүлээдип берип турарын тайылбырлады. Ол шенелделер үезинде илередүнген чамдык үрелиишкиннерни дарый эдекылыр ажылдарны инда организастаан. Эдикчилер коллективинде дуржулгалыг, ажылынчи специалистер хөй. Оларга улуг инженер А. Лалетин, инженерлер В. Слепко, И. Стутко, слесарь Н. Кобинский болгаш оон-даа оскелер хамаарыжыр. Оларның кол-ла сорулгазы — бүгү дериг-херекселдерниң үрелиишкин чок ажылдаарын чедип алыр болган оларны хонуктур ажылдаткаш, ажыглакчыларга хүлээдип бээр.

Ийнги эзэлчег ажыглалга кирерипче чоокшулаан. Ынчалзаа-даа Красноярскиниң төлээлериниң чамдыктары дериглер эки хонүгүн ажылдаажа, чаа объект бүгү күүсүүн шиңгээдип алгыже, Ак-Довурак хоорайга артып каар.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эзэлчээниң кол корпузу. Оон 14 каттарының кайызынга-даа кире бээрге, ажыл-ишкиккан турар. Чамдык кижилер дүңзаалаан, чамдыктары — шеверлел ажылдарын доозун, херекселдерин үндүр дажыглаан, осселеры — дериг-херекселдерниң ажылдап турарын хайгаараан.

Бирги секцияны руда чокка шенеп ажылдадып турда, шишкиништер чапында ажылдап турган дериг-херекселдер машинизи К. Ооржакка ужуражы бердинмес.

— СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдралга боттандырары — совет кижилериниң кол сорулгазы. Аңаа толептиг үзүүн ажыглалга кирер бо чугула объектиде ажылдап турар кижилер база кириштирип, ийнги эзэлчегнин Е. И. Ленинниң төрүттүгенинден бээр 106 чылында ажыглалга кирер дээш кызымак ажылдап турар. Шенелделер — ындыг ажылдаар кижилер — дээш, ажылдадып ханы шишкиништерни хайгаарап, олардан карак салбайн тур.

Бодүүн рудадан даг-дүгү ырыглаар цехтиң шупту каттарында механизмнер дагжап, инда соонгу шенелделер чорун турар.

Цех начальнигиниң кабинеди. Комбинаттың ийнги эзэлчээн ажыглалга кирерп-биле хүлээп алыр ажылчын комиссиянын чамдык нежингүнерп-биле В. Ф. Дзюбин чугаалашкан, ынчалгада чамдык эдилгелерни олар кылган, сүмелешкен олурлар.

Бо цехтиң каттарында шенелде ажылдарының чорун турарының болгаш ажылчын комиссиянын актылар хүлээп ап турарының дугайында цех начальнигы Вячеслав Филиппович бистиң айтырыгларывыска харыылап, ол хүн бирги секцияга руда-биле шенелде ажылдарын эгелээрин болгаш оон баштайгы даг-дүгү алыр деп турарын тутаалап, чамдык биче эде кылышкынар турза-даа, ниитизи шенелделер чогумчалыг эртип турарын тайылбырлай-дыр.

Комбинаттың ийнги эзэлчээнниң кол корпузушта ол хүн ажыл хайышкыныг-ла болган. Конвейерниң ажылдаарын хынаары-биле бирги, ийнги секцияларны руда-биле ажылдаткан. 4 шак дургузунда нинва тудуг» трестериниң болгаш оон-даа оске организацияларның удуртукчулары кылдыгган ажылдар дугайын штаб хуралынга илеткээнинер.

Комплекстиг шенелделер үезинде бергедээшкиннер эвээш эвес болгулаан. 110-гу конвейерде чедир кылдыымаан үүлдер бар болганындан оон шенелдезин тур соксадыр ужурга тавариккын. Ниитизи-биле бүгү дериг-херекселдерниң 60 ажыг хуузу чогумчалыг ажылдан турарын «Тыва даг-дүгү» комбинаттың директору В. А. Узов штаб хуралынга чугаалады. Оон-биле чергелештир руда оруулга 65-ку, 80-ги конвейерлериң деңдескн ажылдаарын чедип алыр, ында чамдык үрелиишкиннерни эдер ажылдар чорун турар. 110-гу конвейер чогумчалыг ажылдан турар, а 63, 64, 143 дугаар конвейерлерни роликтерп солуттунмаан, олар ам ажылдап эгелээринге белеп үзүрнин штаб хуралынга демдеглээн.

— Чугула объектиниң ажылдап эгелээринге белеткел ажылдары адакталып турар. Ынчангаш ажылчын комиссиянын ажылы улам шуудан, актыларга ат салыры база адакталып тур. Ам 2-ле хонгаш шупту актыларга ат салдынар, оон соонда херек чүүле Күрүне комиссиязында — деп, комбинатты ажылдаага кирерп-биле хүлээп алыр ажылчын комиссиянын даргазы, кол инженер П. Ф. Чушников чугаалады.

Аныяк Тываның ажыл-ишчи чоңунуң чоргаараалы — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эзэлчээнниң ажылдаага кирер хуусазын чоокшулаан. А Төрээн чүртка чылда 195 муң тонна даг-дүгү бээр күчүзүн комбинат 1,6 чыл дургузунда чедип алыр.

М. КАЛЧАЙ,
«Шынарың» тускай корр.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң хову-шөлдеринде онгу беш чылдың баштайгы газының хову ажылдары калбарган. Бөгүнге чедир медээни алырга, «Алдан-Маадыр» болгаш «Сүт-Хөл» совхозтар шык базырыышкынын доозкан, оларның тарылга шөлдери колдуунда суттаттыг. Районда ниитизи-биле барык 4 муң гектарның шыгын базырган, ары планны 21 хуу күүседи берген.

Ажыл-агыйлар часкы чер андарылгазын база шулуудады берген. Бо ажылда ниитизи-биле 37 агрегат ажылдап турар. Ленин аттыг колхозтуң болгаш «Тыва» совхозтуң механизаторлары мурнуку одурүүда чоруп турар.

Колхозтар болгаш совхозтар шөлдерже чемиишидилгелер сөөртүү ажылды шүшпең чорудуп турары тааржыпас. Чүл дизе 37300 тонна өдекти төгер тургаш, херек кырында чүгле 3540 тонназы төккен.

Республиканың хову-шөлдеринде шык базырыышкынының кампаниязы авостур четкен. Ылаңгыя Таңды районнуң С. Төка аттыг совхозта ол амыя кидин түлүк. Ында механизатор Хуурак Маадыр-ооллуң башкарган агрегады 800 ажыг га черниң шыгын бастырган. Ол эзэлчег нормазын 160—170 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТАРДА: шөлде агрегат. Механизатор Хуурак Маадыр-ооп.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Мурнакчылар хөй

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдралга боттандырар дээш «Ак-Туруг» совхозтуң хойжулары оо хүннерде күжениишкиниг ажылдап турар. Төрүүе чогуур 14 муң 800 хойдан 11 муң 180 хураган алдынган.

Малдың чаш төлүн онча-менди остүрүп доруктурар дээш хойжу бригадаларың арасында калбарган социалистиг чарышка Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Арантап Тыкының удуртkан үш дугаар хойжу бригадазы тиилекчи болуп, 3 муң төрээн хойдан 3237 хураганны алгаш, оларны онча-менди остүрүп турар. Ол бригада ам бээн 100 хойга онаштыр 98 хураганны алган. Бо наймылдыг коллективтиң 6 хойжу 100 хойдан-на 100—105 чедир хураганны камгалап ап турар. Хойжуларының арасында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи хойжу Мандыр-ооп Түлүп 100 хойга онаштыр 106 хураганны алгаш, онча-менди остүрүп турар. Ол мынаан Допсан Кимроол—103, Бегзи Эрес-ооп—104 хураганнарны алгаш, чарыштың мурнуку одурүүнде чоруп турарлар.

Район Совединиң депутады, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Александра Хопуйовна Симр-ооп партияның XXV съездизиниң материалдарынга сорук киргеш, 100 хойга онаштыр 95 хураган алыр дээш хүлээлгезин эзэ корүп, 100-түү алырын хүлээптеп. Бо хүннерде ол 103 хураганны ап, бедиткен социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Ол мурнакчы хойжу төрээн хоюндан 316 хураганны остүрүп, доруктуруп турар.

— Бо чедишкиннериниң үндезини болза январь, февраль айларда хой үзе ооздапканының ачызында чедип алдынган. Ол өйде төрүттүнген хураганнар аарыг-аржыкка таварышпады. Кыжын төрүттүнген хураганнар күзүн баргаш барык-ла нелеги-биле деңнежи бээр чүве. Бирээзиниң деңгээн 35—40 килограмм чеде бээр. Тыва ужаалыг хойларның хураганнарының бирээзи-ле 800 граммдан 1 килограмм чедир дүктү бээр. Ынчангаш хой малды кыжын ооладырры эң чугула деп бодаар иеви—деп, Александра Хопуйовна чугаалаар. Бо чылын ол 1 баш хойдан 2,5 килограмм дүктү кыргып алыр, 10 тонна ситкенин, 10 тонна одекти белеткеп алырын шиитпирээш, Монгуш Саганның социалистиг чарышче кыйгырган.

«Ак-Туруг» совхозта Кожаның башталгаан хойжу бригадазы чарышка ийнги черни ап, бо хүннерде 100 хойдан-на 84 хураганны камгалап алган. Ында хойжулар Сонам Балчый, Карбы Тыртый-ооп, Дажы Сат олар 100 хойдан-на 92-деп 100 чедир хураганнарны мендп камгалап алгылаан.

К. ХЕРТЕК.

«...Съездиниң идеяларын коммунист бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге чедирери—чүгле пропагандистерниң, лекторларның, илеткелчилерниң эвес, харын база бистиң бүгү партийжи актививистиң хүндүлүг хүлээлгези болур. Ол ажылга боттарының бүгү билиин, бүзүредириниң бүгү мергежилин, сагыш-сеткилдиң бүгү күжүн киирер херек. Ол бүгү — съездиниң шиитпирлерин амыдыралга чайгылыш чокка боттандырарының баштайгы негелделериниң бирээзи болур».

(Партияның XXV съездиниге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелиндеи)

Беш чылда

РСФСР

1976—1980 чылдарда үзеттирүр продукциязы бүдүрериниң ниити хемчээли 35—39 хуу өзер.

Атом болгаш чылыг күжү-биле ажылдаар электри станцилерлиниң тудуу калбаар. Курскиниң магниттиг аномалиязының девискириниң Осколдуң электрометаллургия комбинадын тудуп эгелээр. Хой чүүк сөөртүр автомобильдер кылыр Камскиниң заводтарының комплекизи ажыглалга кирер. Нефть болгаш газ тывыжының талазы-биле чүрттүп эң улуг девискээр-бүдүрүлге комплекизин Барыын Сибирьге тургустунар.

Тараа, картофель болгаш мөгөө садары барып 1,5 катап, эът-тин — 26 хуу, сүттүү —32 хуу көвүдээр.

• • •

УКРАИНА

Үзеттирүр продукциязының хемчээли беш чылда 30—34 хуу өзер. Чернобыльскиниң, Ровноның, Мурнуу-Украинаның атомнуг электростанцилерлиниң тудуу доостур болгаш ийи чаа атомнуг станцианы тудуп эгелээр. ЭДЧ-ниң кежигүнери чүрттарның киржилгеп-биле тудуп турар Новополыскиниң технологтуг дериг-керекселер бүдүрер заводунуң тудуу үргүлчүлээр.

Кара металлургия, комүрдеш үзеттирүр улам хогжүүр.

Кодээ ажыл-агый продукциязының чылда ортумак хемчээли 11—14 хуу өөрүделлиг болур.

• • •

БЕЛОРУССИЯ

Беш чыл дургузунда үзеттирүр продукциязының хемчээли 39—43 хуу өзер. Автомобиль болгаш трактор тудуу улам хогжүүр. МТЗ-80 деп тракторларны бүдүрерин долуу-биле шинчээттинип алдынар.

Химиттиг волокнолар бүдүрери 2 катап, төргү постерниң —3,6 катап көвүдээр.

Кодээ ажыл-агый продукциязы бүдүрериниң ортумак хемчээли чылда 11—14 хуу өөрүделлиг болур. Минералдыг чемнитчидилгелер бүдүрерин 14,3 млн. тонна чедирер.

ӨЗҮЛДЕНИҢ ОРУУНДА

Бай-Тайга районуның ыракы «Кара-Хөл» колхозунуң колхозчулары партияның төөгүлүг XXV съездизин күш-ажылчы улуг чедиишкиннерлиг ужуражын эрттирген. Ажыл-агыйның барык бүгү адырларында көскү чедиишкиннериниң бар бооп турары өөрүнчүт. Ылангыя бистиң малчыннарывыс пиитиниң малының баш санын өстүрериниң планныг онаалдаларын бүгү чүүл вайы-биле ажыр күүседип, онгу беш чылдың планын чедиишкинниг боттандырарынга бижыг магадылалды тургускан.

Малдың эжеелдә, чемгерилгезин эжиждер, продуктулуг чоруун бедидер талазыбиле элээн тодаргай хемчеглер алдынып эгелээн. Чижээлээргө, шээр малды ак, каралын барымдаалаар үскен болгаш колзынарны улгаттырган. Семиртилгеде турускан малды ажаап турар кижилериниң материалдыг сонуургалын бедидер соруулга-биле оларның ажыл толевирин семиртилгениң денгжиин барымдаалап толээрип турумчуткан. Колхоз төвүнде мал эмнеп, азыраар тускай оңуктуну тургускан. Аңаа аараан малдарны эмнеп, арып баксыраан малдарны семирткеш, колзынарынче дедир чорудуп турар. Бодо малдың чаа кажааларын база кылган болгаш мал чеми болбазырадып белеткээр, малга бээр сүт чылыдар чөрлерин кылган.

Чурттагга болгаш культура албан чөрлериниң тудуу база-ла калбарган. Эдүкеп чылын оп өрээ чурттаар чурттагга бажыңнарын, 20 орунныг чаа эмнелге чөрин болгаш оол-даа өске тудугларны ажыглалга киирген. Бистиң тудугкуларывыс район төвү-биле ажгылар оруктү чаартып сентээр талазы-биле улуг ажылдарны ботгандырган. Аныяк коммунист А. Салчакка удурткан тудуг бригадазының кежигүнери Алаш хемниң көжилдир чаа көвүрүлгени кылгылаан болгаш хемниң боомнарының талым халларын буза тепсип, орукту алгыткан. Ол чорук орук халыдазазын эжиждиргө, ажыл-агый айтырыгларын түрген пиитиприлээрээргө болгаш колхозтуң экономиказын хогжүдүрүвиге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Бо болгаш өске-даа чедиишкиннерни чедип алырынга бүдүрүлгениң харысалгалыг участоктарынга коммунистерниң күжүн таарыштыр тургускаңы, колхозчуларның оргузукка социалистиг чарыштыдээштиг организастаанды улуг рольдуг болган. Колхозта партия организациязының бүгү коммунистериниң 25 хуузу мал ажылында быжыглаттынган болгаш кол кадарчылар болуп ажылдаан турар. Эрткен чылын агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болган-даа болза, хойжулаан ажылдаш турар коммунистер эштер Х. Серекмаа, Д. Салчак, Х. Маңчын-оол, Н. Дөртеш-оол болгаш оол-даа өскелер төрүүр чүс хойта онаалтыр 90-даң 108 чедир хураганнарны алгылаан.

Мал, чер тудуг ажылында болгаш өскелээ адырларда ажылдап турар колхозтуларның арагызында социалистиг чарышты ой-шаанда түлеп үндүрериниле чергелештир оон материалдыг база моральдыг идик берииишкиннериниче колхоз баштаар чери, партия организациязы удуг кичээлгейни салып турар.

Эрткен отчёттуг хуралга малчыннардан, механизаторлардан болгаш тудугжулардан элээн хөй кижи «Тоскү беш чылдың социалистиг чарыжының тивилекчилери» деп хөрек дөмдектеря-биле шаңнаткан. Оларның арагызында Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи, кадарчы К. Дамдын-Доржу, бистиң сураглыг хойжувус С. Дамба, мурнакчы чолаачы И. Эриктөл болгаш өскелер-даа бар. Хойжуларының чарыжынга бирги чөрни алган Х. Серекмаа эжер, чүгеннинг ээт-биле шаңнаткан. Малчыннар С. Дамба өг мажы-биле, Х. Бавыр 150 рубль-биле шаңнаткылаан. Бирги чөрни алган тудуг звеозуң 500 рубль-биле шаңнаан. Ниитизи-биле 4 мүң ажыг рубльди социалистиг чарыштың тивилекчилерин шаңнап-мактаарынга үндүрген бис.

Колхозтуң чыл санында чедип ап турөр бедик көргүзүглери бүгү колхозчуларның ыяштың мурнакчыларывыстың карак кызыл күш-ажылының түңнели дээрзин эки билир бис. Ынчангаш пиитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, болувун мергежилиниң аныяктарны өөредип турар кижилерни бүгү талазы-биле деткип турарывыс таварылга эвес. Колхоз арткан чылын 140 муң ажыг рубльдиң арыг орулгазын ап, республикада мурнакчы ажыл-агыйларның биразының сапаткан. Колхозчуларның кызымаккай күш-ажылының аяызында ажыл-агыйның экономиказы хогжүп, арыг орузга алдынып турар болганда ак сеткилдиг, эки ажылдыг кижилерни өскелерге үлегер-чижек болзун дээш хойнуң мурнунга шаңнап-мактаарга оон кижизилекчи ролю улуг дээрзинге бүдүреливис улуг.

«Кара-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилери онгу беш чылды күш-ажылчы эки көргүзүглериле эдилээн. Бирги квартална дүүнеге 110 центнер ээт садар планның 232 центнер кылыр ажыр-күүсеткен. Бо чылын күүне планында неметтир 100 центнер сүт садар дээш белеткен хүлээлге база-ла чедиишкиниг күүсеттинип эгелээн. Мал кыштагаанынга эки эртип турар, тудуг-суур ажылы калбарган.

Партияның XXV съездизиниң материалдарын болгаш пиитиприлерни чонга пропагандалаар, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринче калбак масс аларны мобилизастаар ажыл бисте бо хүнүрлэ хайнышкынныг чорун турар. Политиктиг болган экономиктиг өөредилгенин бүгү аъмеларында сьезд материалларын хамызы-биле өөренип эгелээн. Көскү агитацияны СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган соруглаларынга дүүштүр эде чаартып тургускан бис. Кара-Хөллүң кодээ пиителлигенизиниң чон ортузунга масса-политиктиг болган ниижилелге ажылып күштелдирер хөөн чамдык тодаргай хемчеглерни ап турар Чижээлээргө, чоокта чаа район төвүнге боон эрткен бот-тыныгыр уран чүүл коллективтеринин көрүлдээнге кара-хөлчүдериң бирги чөрни алганы таварылга эвес.

Хөй-ниитти организацияларының ажылын ажыждып, активчилериң болгаш будурулге мурнакчыларының калбак деткимчеңнге даянып тургаш, ажылывысты моон соңгаар-даа улам ажыждери бистен негеттинип турар.

А. АДЫГБАЙ,
партия организациязының секретары.

АК-ДОВУРАКЧЫЛАР ӨӨРЕНИП ТУРАР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының эзэчеглиг XXV съездизиниң материалдарын болгаш шиитпирлерин Ак-Довурак хоорайның бүгү ажылчы чоннары калбаа-биле өөренип эгелээн болгаш онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бөтинде күүседир дээш хайнуушкынныг амыдап турар.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң партиному, политиктиг чыыдыышкын кабинединиң съездиниң материалдарын пропагандаар болгаш өөренир талазы-биле чорудар ажылдарның план, графиктерин тургускаш, тус-тус партия организацияларынга чедирген. Политиктиг чыыдыышкын кабинединиң чанында методиктиг чөвүлел пропагандистерге болгаш илеткелчилерге база агитаторларга хөректиг тускай булуңнарны дөрип тургускан. Ниитиң агитацияның бүгү хевирлерин база-ла XXV съездиниң негелделеринге дүүштүр чаарткан.

Тыва даг-дүгү комбинаттың цехтеринде, эзэчеглеринде болгаш тудуг эргелелиниң участоктарында, бүгү бригадаларында съездиниң материалдарын чижен программаны ёзугаар калбаа-биле өөренип турар. Экономиктиг өөредилгениң школаларында болгаш белгүмнеринде съезд материалдарын будурулгениң амгы айтырыглары-биле улам ханы холбаштырып өөрени берген.

ЧУРУКТА: Ак-Довурак комбинаттың транспорт цехинде марксизм-ленинизмниң үндезинниерин өөренир школаның дыңнакчыларынга пропагандист Михаил Димитриевич Мартыновтуң съездиниң материалдарын тайылбырлап турарый.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

УЛАМ КАЛБАРГАН

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын пропагандалаар, оңу политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга өөренирпп организастаар ажыл Тожу районда янаы-бүрү аргалар болгаш хевирлер-биле чоруттунуп турар.

Съездиниң ажылы доозулган соонда баштайгы хүнүрлэ районнуң суурларынга, үзеттүр будурулге болгаш албан организацияларынга чергелерге съездиниң ажылынга тураскаатканы илеткелдер болгудаан. Оңу СЭКП обкомунуң пропаганда болүүнүң кежигүнери болгаш районнуң удуртунчу ажылдакылары кылган. Ол-ла үеде район төвүнге, чурттакчылыг оске-даа чергелерге агитаторларның, политинформаторларның, лекторларның, пропагандистерниң база оске-даа активчилериниң сургаалдалгыг семинар-хуралдарын өртиргенин СЭКП-ниң XXV съездизиниң документтилерин ажыкчы чоннуң оргузунга пропагандаар болгаш өөредир талазы-биле организас-массалыг ажылды калбартырынга бир чугула базым болган.

Съездиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын таныштырар ажыл ишчилер хонаштарынга, хойжулар, кадарчылар аалдарынга, ыяш белеткээр бригадалар, балыкчылар турагларынга чедир калбарын турар. Ам бо хүннерде төөгүлүг улуг съездиниң дугайында пропаганда алыдының делгеренгей хевирлери — бөседа, солуннар помчулгазы, танывдыганың чорун турар байдалын хана солуннарга болгаш агитколлуустарга бижиири, күш-ажылчы коллективтериниң хуралдарынга чугаалажыры, тус черниң радио дамчыдылгазынга пропагандистериниң, лекторларның, агитаторларның, удуртукчуларның чугаазын дамчыдаар ажыл үргүлчүлээп турар.

Бистиң чурттуң коммунистериниң шуулганын ажылчы чонга таныштырар болгаш пропагандалаар ажылга идепкейлиг киржип, ада бедик харысалгалыг болуп турар партия, совет, профэкидел, комсомол активчилери районда улам көвүдеп турар. Оларга «Тоора-Хем» совхозтуң Совет Тыва салбырында малчыннарның почтачызы агитатор Бараан Лузужук, ийи салбырында агитаторлар Александр Кокгеген, Ак Чочанчык, Ак Багдыжык, лекторлардан Совет Тыва болгаш Май 1 салбырларының эргелекчилери Андрей Амбаржык, Кол Дастай-оол, Май 1 салбырның сүт-бараан фермазында партия бөлүүнүң организакчызы Зоя Моомпай, Тоора-Хем ортумак школазының башкызы Анатолий Затайнов, Тожунуң ыяш ажылагый черинде директору Валентин Новиков, Ырбан суурда участок эмнелгезинин эргелекчизи Бронислав Лашевич болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Съездиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын ажылчы чонуң киинге бүрүзүнге чедир таныштырар болгаш пропагандалаар ажылды калбартыр соруулга-биле «Билиг» шиитилелиниң район организациязының президиумуу бо чылдың бирги чартынында лекторларның ажылынын графигин тургускан. Ооң кол черии партияның XXV съездизиниң дугайында лекциялар задеп турар.

Партия болгаш комсомол чыыдыышкынының, ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезиниң системазында партийжи съездиниң шиитпирлерин, материалдарын бердинген программа ёзугаар өөренип турар. Чамдык эге политшколалар, марксизм-ленинизмниң үндезинниерин өөренир школалар, комсомолдуң политбелгүмнери, экономиктиг школалар ийи-үш кичээлдерин арттырганзын. Тожунуң ыяш ажыл-агый черинде, чоннуң амыдырал-хандырылга комбинадында, районда, Май 1 салбырның сүт-бараан фермазында, ийи салбырының Бедиң фермазында эге политбелгүмнерде (пропагандистер эштер Новиков, Гостева, Чернова, Хупан-Кара, Бадыжык) кичээлдер педеля сайында үзүктел чок артып турар.

Съездиниң шиитпирлерине ажылчы чонуң калбак масс аларының соңуургалы дыка улуг, ынчангаш ону өөренирнинге олар күүселдин-биле кээп, бот-харысалгазын белдилип турарлар.

Ыяш ажыл-агый черинде партия организациязының секретары В. Дугаржык мынча деп чугаалаан турган: «Партияның XXV съездизиниң материалдарының талазы-биле план баургаар дөрт кичээлди арттырдывыс. Анаа дыңнакчыларның соңуургалы улуг, кичээл үезер, озалдавар кижи бистө чок. Шупту-да хей-ээт киргеп өөренип турар. Политинформацияны бүрүзү съездиниң ажылының түңнели-биле холбаштыр соңуургачыг эртип турар апарган».

А. НУГУУРАК.

ПАРТИЯНЫҢ ЭКОНОМИКТИГ СТРАТЕГИЯЗЫ, ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ КОЛ ОНЗАГАЙ ЧҮҮЛДЕРИ

Пропагандистерге, дыңнакчыларга

Партияның XXV съездизиниге «СЭКП Төп Комитединиң Отчёду болгаш иштики база заалтыкы политика талазы-биле партияның эзэчеглиг соруулгаларже деп илеткелиниге СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев: «Сайзырагай социалистиг шиитпелдиин байдалдарывыска дүүштүр экономиктиг политиканың үилелиң айтырыгларының талазы-биле принципиалдыг айтышкынныларны партияның XXIV съездизи бергең» деп чугаалаган. Ук принципиалдыг айтышкынныларны партияның чоокта чаа болуп эртикен эзэлеку болган онгу беш чылдар турдуп харыдаалыг. Партияның экономиктиг стратегиязы коммунистиг тургузуучулуунуң фундаменталдыг соруулгаларын шиитпирлээринче углаган.

Партияның дээди соруулгазы — чонуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелин доктаамал бедидери болур. Ол соруулганы чедип алырының нол оруу болза, пиитиден будурулгелиг шаңкын болгаш пропорциональдыг хогжүдүрүп, соц ажыктыг чорун бедидерин, артем-техниктиг деңнелиниң дүүгелдирип, ниижилелге ажылып күштелдирер хөөн чамдык тодаргай хемчеглерни ап турар Чижээлээргө, чоокта чаа район төвүнге боон эрткен бот-тыныгыр уран чүүл коллективтериниң көрүлдээнге кара-хөлчүдериң бирги чөрни алганы таварылга эвес.

Хөй-ниитти организацияларының ажылын ажыждып, активчилериң болгаш будурулге мурнакчыларының калбак деткимчеңнге даянып тургаш, ажылывысты моон соңгаар-даа улам ажыждери бистен негеттинип турар.

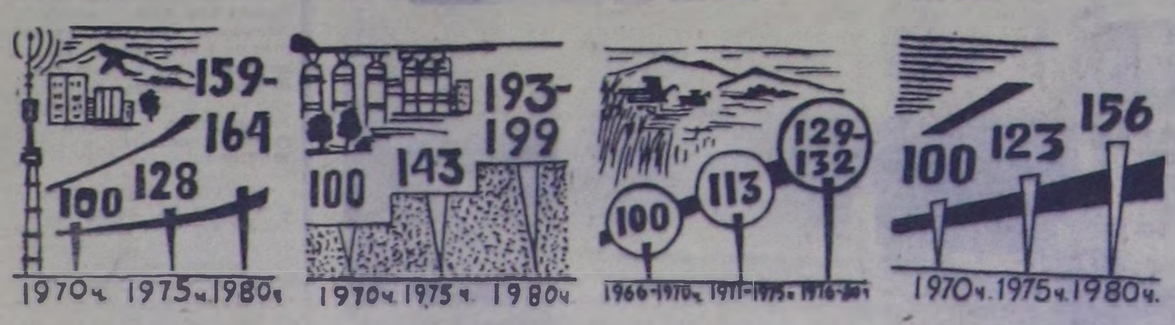
А. АДЫГБАЙ,
партия организациязының секретары.

Беш чылда үзеттирүр продукциязының ниити хемчээли 35—39 хуу өзер.

Атом болгаш чылыг күжү-биле ажылдаар электри станцилерлиниң тудуу калбаар. Курскиниң магниттиг аномалиязының девискириниң Осколдуң электрометаллургия комбинадын тудуп эгелээр. Хой чүүк сөөртүр автомобильдер кылыр Камскиниң заводтарының комплекизи ажыглалга кирер. Нефть болгаш газ тывыжының талазы-биле чүрттүп эң улуг девискээр-бүдүрүлге комплекизин Барыын Сибирьге тургустунар.

Тараа, картофель болгаш мөгөө садары барып 1,5 катап, эът-тин — 26 хуу, сүттүү —32 хуу көвүдээр.

Кодээ ажыл-агый продукциязының чылда ортумак хемчээли 11—14 хуу өөрүделлиг болур. Минералдыг чемнитчидилгелер бүдүрерин 14,3 млн. тонна чедирер.

ПАРТИЯНЫҢ ПЛАНЫ — ЭРТЕМ ЁЗУГААР ЧОГААТКАН БОТТУГ СОРУЛГА

СЭКП-ниң съезд бүрүзү—ол дээрге цаптиниң сагыш-сеткилээп кайгамчык сорук киперер революстуг демиселдиң кедергей улуг коргузүү-дүр. Партияның съездилери болуп келир үеже түгүүп үгланган кайгамчык улуг чадалар кылдыр мээң караамга кестүп келир-дир, бистиң чонувус ол чадаларды дамчыш чораап, кедергей аш-түреңги чоруктан, хоозурашкыларлан болгаш эрге-шолээ чок байдалдан ушутнаш. чаагай чорукче, угаан-бодалдың күүлүг байлакшылыңче кодурлуп үнген. Бистиң революциявысты, оон алыс үткээн биилп алыр дээн кижи СЭКП-ниң съезд бүрүзүнүң документилерин бодап, ооренип корбейн, ол соруглээн чедип ап шыдавас.

Яңзы-бүрү үелерде мээң чогаадыкчы ажылым төөгүлүг документилерни ооренирия-биле сырый холбашкап. Ол документилер меңээ төөгүнүң аңаа-ла демдеглеп эвес турган. Ол документилерниң артында дириг кижилер мээң караамга кестүп келир чораан. Чүс чыл бурунгаар үениң материалдарын болганчок-ла ооренп бээр турдум. Элдептиг чүве, чижээ, Европага турган цаптилел-биле, социал базымматериалдар Бальзакчың он дээрге чогаалдарындаа бээнп артыкка мээң сагыш-сеткилим хайныктырып келир.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң документилерн — ол дээрге бистиң төөгүвүстүң чырыткылыг хереглези-дир, ол төөгүнүң одурут бүрүзүнүң артында дириг маалырлар туруп турар. Партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери — ол дээрге найгамчыктыг ондурчаагай болгаш бүнинг келир үеже тергиин улуг база бир чада-дыр. Ынчаарга чырыткылыг ол келир үени бистер бот-тарывыстың холдарывыс-биле түргүзүп турар бис. Оны кижи тоомча чокка көрүп болур бе ынчаш?

Съездиниң документилерин номчуурумга, бодумнуң амыдыралым, үежилеримниң амыдыралы мээң караамга кестүп келир-дир... Чээрби чылдар. Чаңгыс тавак чудан-быдаа, кандыг-даа үзүү чок тараа ка-шаазы алыр дээш аваам күжүр-биле ийиндээ узуп эдчетте дыка-ла үр тургапымны сактып мээр мен. Чудан-быдаа, кара чылдарны, хүнгерни коргеп мен, ынчангаш бичии-даа хлебтиң ёзулуг үнезин номчуг эки билир мен.

Бистиң чуртувустук революция соолүнде чылдарның дургузунда кедергей берге, кончуг коргунчуг үелер тургулаан. Делегейниң бирги империалистиг дайзыны болган хаматы дайзыы, дашпыкының интервенцилээ хөй кижилерни олардың төрээн черлеринден ойладып, чурттарга бажыңнарын үрегдеп, зоопаредип, аңыл-агыйын хоозурадын чаапкан. Орын-суурун, бажың-бөлгедын оскунган кижилер чер болганга уячуп, орук дурлаар эдепейнин чорааннар.

Ада-иези олген оскүс чаштар бичии уруглар бажыңнарынга чык долган турган. Хөй черлерге тарыла шолдерн узуткаттынгын. Будурулгелер хагдыпган, транспорт барык ажылдавайн турган. Эң чүгүла чүүлдер: хлеб, одаар чүүл, хөп аймаа чок турган. Мээң төрээн хоорайым — Киев ол үеде кандыг турганын сактып келир-дир мен. Бажыңнарның ханаларын спарядтар, боо кадыкан, соңгаларының шыдаңүне бергеп чоор? деп дашты-жилериниң угаан-бодалында. кында хөй кижилер ам-даа кай-

чок, эдепирей бергеп турган. Будумчуда, бажыңнарда цактар тургудакан, одаарны дыңзыдын ажылдадыр кижилдаа чок. Дайзының коргунчуг болгаш халаптыг уржуу — ада-иези, чурттаар черн чок бичии оолдар, уруглар бок оңгарларын касканнап, серп адаанта удуп чорааннар.

Бистиң чуртувуска ол үеде кээп чораап аңгай чогаалчы Герберт Уэллс мынаа пат-ла кайгаан. Россияны ол ынчаарда коорге, чевегле ышкаш болган. Караңгы-түмбей чевегде ышкаш кылдыр сагындырган.

Ийе, биске ынчаарда дыка-да берге турган. Аның Совет Россиянын хамаатылары ынчаарда аңгап, доңуп өлүп турган. Чаа амыдыралды эдепирер, хоозураан чуртка тургузуп эгелээн бис. Шак ынчаар хоозураш куруглаан, экономиказы бүрүп дүшкеп чүртту эрги делегейден үлээп алган бис. Чову үжүк-бижик билбес, шак ындыг ялыш-түреңги чурт кыска хуусаанын иштинде хотыүлдешн бо хире бедик чадазынче канчан кедүрүп

Революциянын баштайгы он чылдарының үезинде чурттан чорааныымны сактып келир мен. Бүүрәртүр чүп ыаапкан эрги сатын хөйлеңнег, ачамның самдар шинель тонундан даараан аар кобаалыг, болүүн эрги солдат сапыптарлыг чордүр. Ол ынчаарда биске кол чүве болза угаан-бодалдың кайгамчык улуг байлакшылының болгаш чаагай эчис соруглаларын бистиң мурнувуска ажыттынганы боол турган. Чаа заводтарны тудуп, колхоаларны ынчаарда организастаашаан, музейлерни, театрларны, паркларны, стадионнарны, культура орулдарын катап тургузуп, каастап, университеттерге эртем-билигнн келергей сунлуттуушкун-биле ажыглаашп ап турган бис. Күрүпеңнң материал-техниктиг базазын тургузар дээш, кидуу, чөпес чорүктарга удур келергей шыңгыы, чаныш-сынын чокка демисежнн келген бис. Хуузунда дужун хараар, чүдек-бүжар сыйбын чорүктар, байымырыпче шаарланчам чүтүүл бистиң сагыш-сеткилнвисти кедергей килеңнелнп, кейгамчык чыттырый турган. Бнзнк билбес каранғы-түмбей чорүүтү болгаш нул боол чорааи ажыы-чаңы ажыл тнмээн бис. Чаа келегейнин чаа нижизи шаңы-ынчаар төрүттүүп келген.

Чылдар эртип-ле турган. Партияның съезд бүрүзү чедип алдынган чүүлдерни түңсевишаан, чаа-чаа соруглаларны айтып, чонуң костүп корбээп маалырлыг чорүүнүң илерюшкини боол түрган. Бүтүле чүүлдерни чедип алыр дээш бистин муң-муң революстугларывыс боттарының амы-тынын бергеннер, ол бүнинг чаагай соруглаы чедип алыр дээш аш-чүтүү, соокту, хоозуравшкыны, ажыг-човуланы быжыг турзүтүү-биле шыдалып эртекеп бис, дыштеривис мырытының алгаш, ооренип, холдарывысты сула салбайн ажылдап келген бис.

Ажыл чок чорук деп чүвени шагда-ла уткан бис. Бистер ам тодуг-дегаа бис, каас-биник кылыыр кеттингеп бис, чаагайжыыр түттүнгеп бажыңнарла чүртпап турар бис. Биник билбес чорукту бистер чүтле уткан эвес. Харын-даа бистиң эртем болгаш техниказыс ыяка буруттаарлап хогжээн болгаш делегейде хамыкты мурнап космосче ужугуп үнген бис.

СЭКП-ниң XXV съездизи төөгүзүт чаа соруглаларны тодаргайлап айыткан, ол бедик соруглаларны чедип алыр чорук бистиң үдам маайгы социал-экономиктиг болгаш угаан-бодал хогжүлевиске чаагай берээн болур. Ол дээрге бистиң чамдык даштыкы дайзынларывыстың үүгүдээрни ораалашкыр турары ыяпаш, туман болгаш имиртинээш эвес-тир. Ол дээрге — эртем ёзүүг-биле чогаадып, бодап ыыгаан ондүр-чаагай боттуг соруга-дыр.

Амыдырал бистн шапкыныбиле бурунгаар аңнар чоруур. Бо чаагай амыдырала кирнжип, чүртээн чоруурум — мээң үдүт аас-нежиим-дир. бистер буянныг, чөптүг, эптиг-эвилең нштилелди тургузуп турар бис. Биник билбес чорукту бистер чүтле уткан эвес.

БОДАЛ-ЛА ХӨЙ

Тыванын ажылчы чону СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шинтирлерин амыдыралга боттандырар дээш, онгу беш чылда кызыр чүүлдериниң шынары, ажыктыг дээш, чаңгыс кижи дег, эрес-шудургу, хынамчалыг ажылдап кирипкен. А чогаалчылар база-ла ниитиниң херээжээ боттарының төлептиг үлүг-хуузун кирип, демир-үжүк бажы «соотшайн» чонуң кайгамчыктыг күш-ажылын алдаржыдып, оларны деңнилгенниң чаа-чаа бедиктеринче улам-на хей-аът кирип турар бышкан чогаалдарны тургузар дорт сорулганы салган ажылдап турар. Бистиң республиканың чогаалчылары, оске эш-оорүг-биле бир дөмей, улуг-даа, бичедаа хемчээлдиг чаа чогаалдарны номчукчуларга бараалгаткан-даа, бараалгадып-даа турар, а онгу беш чылда язы-бүрү жанрлар аайы-биле бараалгадыр дээш бижиг сорулга салган кызымаккай ажылдан кирипкен.

Бистиң корреспондентивис ССРЭ-ниң чогаалчылар болгаш журналистер эвилелдериниң кежигүнү, «Тувинская правда» солуунуң редакциязында культура кылдызының ажылдакчызы Светлана Владимировна Козлова-биле ооң чогаадыкчы планнарынга хамаарыштыр бееда кылган.

— Бодукарның чогаадыкчы ажылынарның талазы-биле тоску беш чылда кандыг-кандыг чедиишкиннерлиг болдунар, Светлана Владимировна?

— Коо ажылым—солуун ажылы, журналист кижи болганымда, Тывага ырак-чоок районнарыпче командировкалап, күш-ажылчы кижилер дугайында түүлдерим, очерктерим бижип ужурга таваржыр-дыр мен. Ол дээрге мээң хүн бүрүдеги соцгаарлаттынмас ажылым болуур. Журналистиң ажылы харыысалгалыг, бергедаа, солуун-даа, олут орбас чымыштыг ажыл-ла болгай. Чоо аразынче кирип, кижилерниң амыдырал-чуртталгазы, ажылынга-биле таныжып чоруурга яны-бүрү бодалдар, темалар кижиге төрүттүнүп кээр-дир. Ыпчаңгаш ала-чайгаар-ла шүлүк бижиппиче кижини албадай бээр. Күш-ажылчы кижилер дугайында элээн каш шүлүктерни бижигиледим. 1972 чылда шүлүктериниң болгаш шүлүктээн тоожуларымның чыындызы «Кызыл оруктар» деп ат-биле тиражы 1000 экземпляр кылдыр үнген. Ол номумну белеткеп үндүрериңе хей күштү үндүрүп, үр-ле ажылладым. Оон ынай 1975 чылда РСФСР-ниң чогаалчыларының IV съездизи болуп эрткен. Тываның чогаалчыларының мурнундан аңаа үш кижи толээ бооп чораап чүве. Мен база аңаа киржир аас-кежиктиг болган мен. С. Михалковтуң кылганы ханы анализ-

Чогаалчы болгаш беш чыл

тиг, делгерекгей илеткелин болгаш элээн хей эш-оорүгүн ортектиг сапалдарын дыннадым. Чогаалчы эш-оор-биле ужуражып, чугаалажып, оларның арга-дуржулгазын дыңнаары мейээ аажок ажыктыг болду, улам хей-аът кирип, чырык чаагай бодалдар төрүттүнүп кээп, ак-кок хемнерлиг, даглыг, шаттыг Тывамны сактып, чана бергеш, улам-на күжелиишкинниг ажылдаарын бодумга дангыраглап турдум.

Тоску беш чылда «Кызыл оруктардан» аңгыда, 1976 чылда ном үндүрер черинге планында кирген шүлүктерим чыындызын белеткеп турдум. Ол ам «Ээм иштинде чырык дилиндек» деп ат-биле үнүр. Онгу беш чылдың баштайгы чылында номчукчуларга мээң бир белээм ол ийин.

— Ам онгу беш чылды кайчаар эгелеткиңер, чогаадыкчы ажылыңар талазы-биле чүнү чугаалап болур силер?

— Бо онгу беш чылды, оске бүтүү совет кижилер-биле бир дөмей, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтирлериниге уламдыг сорук киришкин-биле бедик чаагай тура-хоонуут эгеледим. Бодал-ла хей, хейнү-де кылырым күзээр-дир мен, ынчалза-даа саазынга дүжүрери белеп эвес-ле болгай, хостуг үе-шак эвээш шыкаш сагындырар-дыр. Чогаадыкчы ажылымны кысказы-биле чугаалайн. Сибирьниң ажылчын аңгызының дугайында «Адынга төлептиг кижилер» деп шүлүктээн роман бижип тур мен. Ооң материалдарын барык 1970 чылдан бээр чыып кездим. М. Кенин-Лопсаңның «Улуг хемниң шапкыны» деп романын орус дылче очулдурган, Москвада «Современник» деп пом үндүрер черже чоруттум. Ол ам «Куш чедер сарала» деп ат-биле бо чылын чырыкче үнер. Ол-ла ном үндүрер черге 1977 чылда мээң шүлүктерим чыындызы орус дылга парлаттынып үнер, ону планда киирген.

Хүн бүрү кыдып турарым солуун ажылымдан аңгыда, дарыы шинтирлезе чогуур айтыглар база хенертен тургустунуп кээр-дир. Эш-оорүңүң дарыы хереглеттинип турар чогаалдарын-даа очулдура бээр-дир мен. Ооң кадында хөй-нимти даалгалары база бар. Ынчалзажок хостуг үе-шагым чоп хуваап алгаш, четтигерип-не орландажып турардыр мен. О. Сувакпиттиң «Данычы аддар» деп аттыг шүлүүшке композитор А. Чыргал-оол оратория бижээн. Ооң созуң-даа орус дылга таварыштыр очулдурар ужурга таварыштым. Тыва чогаалдарны орус дылче очулдурарын соксатпайн, республикамның ажыл-ишчилеринге тураскаадткан чаа-чаа шүлүктерни бижиирин ам-даа уламчылаар мен, бодал-ла хей, ону чүгле боттандырары негеттиишин турар. Партияның XXV съездизиниң шинтирлеринге амыдыралга боттандырарынга эвээшбиче-даа бол мээң киирип турар үлүг-хуум ол ийин. Ажылдаар-ла, ажылдаар—күзел-сорук-ла бо!

ДУРЖУЛГА СОЛЧУЛГАЗЫ

Нарын суурга районнуң херээжеңнер чөвүлелдериниң даргаларының семинары болуп эрткен. Анда кожавые Тее-Хем районнуң херээжеңнер чөвүлелдериниң даргалары база киржип, арга-дуржулгазың солчуп, ажыктыг санал-оналдарын бергенвер.

Ол семинарга Эрзин райкүүскомунуң даргазы Н. Тыртык-Караның «Кижиниң мөзүшынарының тургустунуп азы хевирлеттинип келири» деп лекцияны номчаан. Ол бичии уруглары кижизидериңе ада-иениң үлегерин, оларның школа-биле харылзаазың үнелеп демдегленнээн, аныяк салгалдың коммунистиг кижизидилгезинге хамаарышкан айтырыгларга доктаагаң.

СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары А. Монгуш «XXV съездиниң экономика талазы-биле ойлагай байдалының дутайында» лекцияны номчаан.

Ол ышкаш мурнакчы ажылдыг херээжеңнер чөвүлелдериниң ажыл-чорудулгазының талазы-биле дуржулга солчулгазы ацаа болган.

Парын суурда херээжеңнер чөвүлелиниң даргазы Долуна деп лекцияны номчаан. Ол бичии уруглары кижизидериңе ада-иениң үлегерин, оларның школа-биле харылзаазың үнелеп демдегленнээн, аныяк салгалдың коммунистиг кижизидилгезинге хамаарышкан айтырыгларга доктаагаң.

СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары А. Монгуш «XXV съездиниң экономика талазы-биле ойлагай байдалының дутайында» лекцияны номчаан.

Ол ышкаш мурнакчы ажылдыг херээжеңнер чөвүлелдериниң ажыл-чорудулгазының талазы-биле дуржулга солчулгазы ацаа болган.

Парын суурда херээжеңнер чөвүлелиниң даргазы Долуна Нурсат агитквартираларга ортузунга чорудуп турар ажылдың арга-дуржулгазын таныжыр-бырлаан.

Эки ажылдыг агитквартираларга аъш-чем, даараан чүүлдер делгелгезин база организастаан. Тее-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң херээжеңнер чөвүлелиниң даргазы Соян Сивриимаа херээжеңнерниң амыдыралының, ажылжыының дугайын семинарның кыржынчылеринге сонуургаткан.

СЭКП Эрзин райкомунуң херээжеңнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи С. Баймр-оол онгу беш чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге районнарның нуруунда салдынган сорулгаларны чугаалаан.

Семинарның киржынчилерге Нарынның Культура бажыңының агиткультбригадазы солуун концертти көргүскен. Активчилер семинарның солуун болгаш ажыктыг эрткенинге сеткил ханып, чаа-чаа күш-ажыктыг үүле-херектерже хей-аът кирип тараан.

К. БИЧИН-УРУГ.
Эрзин район.

ШКОЛА МУЗЕИИНДЕ

«Ядыы араттың аалынга айыыл-халап болган. Ооң ов уругларының ие чок арткан. Арат үр-ае муңчулуп-мүңгиреп, уругларын азырап падмыбаран келгеш, база бир кадай ап-тыр. Уругларның соңгу нөлү каржы-хедер, доң сеткилдиг кижи боор-тур. Бир-ле катап ол эң бичии уругну чыкылама соокта дашкаар үндүр сывырыкан иргин. Уруг ол олчаан зараан, аваазының соонда чорта берип-тир. Каржы кадайын ашак кезедир бодап ап-тыр. Ховуга аппаргаш, хол, будун хүлээш: «Сээң чүрээң чүрек эвес, даш-тыр. Бичии уруумнуң орнунга сен мындыг үүлеин база эртип көр» дээш, чоруй барып-тыр авеспе. Эртеминде дең бажында дүвүреп, буугуп чедип кээрге, каржы кадайы-даа чок, ооң орнунда улуг ак даш тыдып-тыр.

— Ак-Дөш!— деп, ол меңээш: — Бо дээрге каржы кадайны чер эезери ак даш кылдыр хуулдурупканы олдур аа — деп түңнээн.

Ооң бээр-ле хей-ле чылдар эрткен. Ол черде ам Ак-Даш деп суур тургустунган. Ол ак даш ам-даа суур ортузунда чыдар дээр».

Бо тоолтургу чугааны Чадаанаңның № 3 сес чыл школазының дептерлериниң бирээзинден номчуп болур бис. Школаның музейи тускай өрээлдиг. Анда Ада-чурттуң Улуг даймының киржынчизи И. Ф. Бердниковтуң фронтудан чагаалары, кызыл партизаннар чорааш Г. А. Малышевтиң, Т. А. Очаковскийниң документилери, дайын чылдарының «Советский боец», «Родина зовет» деп солуннарының сарлыргылай бергилээн номерлери болгаш төөгү ужурдузалыг, үнелиг экспонаттарла хей. «Бин-Хем кожуунуң Баян-Гол сумузунуң Кызыл Армияга дузаламчы кылдыр эккелген аъттарындан 183-и хүлээп алдывыс. Аъттарның күш-шыдалы, ком-кожу эки». Ооң адаанда үш ат салган. 1943 чылдың апрель айда бижиттинген ындыг документиниң база музейден мөрүп болур. Инитизи-биле Тываның кайыда булуңунга хамаарышкан солуп документилер бар.

Оон аңгыда тыва улустуң шаандакы адилелдерин чыып, делгеп салганы — школачыларның бодуунуң черинге, чонунга ынакшылыы. Төрээн чуртунуң төөгүзүн ханы биле алырынче изиг чүткүүлүн хереченип турар. Хээлеп кылган ачырбелерлиг оттуктар, казас көгээржиктер, дазыл аяктар, эзер, чүтенниң мөңгүн, хүлер базыткы, белдирлери дээш чыган адилелдер-ле хей. Музейде аңгы-аңгы төлерде үнүп турган акша, көпеектерни база чыгтылаан.

Школаның музейиниң ажылын, оон беш кижи составтыг чөвүлелиң бодуунуң херээже бердинген башкы Д. Ч. Донгак удуртуп турар. Музей чөвүлели чылда, каасталга, экскурсия ажылының айтырыгларын шинтирлээри-биле айда бир катап чыглып турар. Музей чөвүлели отрядтарга «Мээң Ада-чуртум — ССРЭ» деп маршруттуң аайы-биле тус-тус даалгаларны берген. Музейниң ажылынга 6 «а», 4 «а» класстарның пионерлери идепкейлиг киржип, хей экспонаттарны бо чылын безин киирген. Школаның музейинге кичээлдер, экскурсиялар, бесеалдар, класс шактары эртип турар.

Школада чурт-шинчилел ажылын туризм-биле ханы холбаштырган. Анда аныяк туристер белгүүн республиканың идепкейлиг туроргазаторларының бирээзи башкы М. В. Монгуш удуртуп турар. Ол эрткен кыжын уг-шиг тыва талазы-биле маргылдааны, викторинаны, маргылдаалардың аныяк туристер кежээзин солуп эртиргилээн. Олар ам школаның, районнуң туризм талазы-биле эртер слёттарынга белеткенип турарлар.

Чадаанаңның № 3 школазының чурт-шинчилел музейи Бүтүү-эвилел паспортизациязын эрткен, «Школа музейи» деп Москвадан келген шын-зидга-биле бадылаткан.

Школада эки тургустунган чурт-шинчилел, турисчи ажылдар школачыларның сонуургадын көдүрүп, Төрээн чуртунга ынак, патриотчу, интернационалчы болурунга кижизидип турар.

З. ЖУРАВЛЕВА.

Удуп кыштаан дамырак сут
Уйгузундан оттуп келди.

Частың келген ажай-хаактар—
Частың база демдээ бо-дур.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Телевидение

АПРЕЛЬ 20-ДЕ

МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.

11.10—Уругларга фильм. «Марья-шеверсмаа». Уран-чечен өөнүт фильм.

12.25—«Камаза автомобиль хоорайы». Өөнүт телеочерк.

12.55—Спортчу программа:
1. Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ биле АКШ-тың шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү үелерге. Польшадан өөнүт дамчыдылга. 2. Хостуг хүрешке Европа чемпионады. Ленинградтан өөнүт дамчыдылга.

14.25—«Машина болгаш бо-керлиг турар оран-делегей». Эртем-шеңтередилгелиг фильм.

14.35—«Эрес-маадырлыг чоруктуң кежер почтазы». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң Маадыры чогаалчы В. Карпов эрттирер.

15.05—15.15—Чапсар.

15.15—З. Сковроньски—«Төрүттүнгениңден кежиктиг кыс». Өөнүт телешиниң баштайгы көргүзүлгези.

17.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Телемедээлер.

17.40—Телемедээлер (тыва дылга).

17.55—«Социалистиг чарыштың хүн демдегделге». Дамчыдылга.

18.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.30—Спортчу программа:
1. Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ биле АКШ-тың шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү үелерге. Польшадан өөнүт дамчыдылга. 2. Хостуг хүрешке Европа чемпионады. Ленинградтан өөнүт дамчыдылга.

20.15—З. Сковроньски. «Төрүттүнгениңден кежиктиг кыс». Өөнүт телешиниң баштайгы көргүзүлгези.

22.00—«Эрес-маадырлыг чоруктуң кежер почтазы». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң Маадыры чогаалчы В. Карпов эрттирер.

22.30—22.40 — Чапсар.

22.40—«УССР-ниң алдарлыг артизи Е. Иванов-туң ырлары». Өөнүт.

23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин езугаар алыр-га бөгүн республикага шокар булуттаар. чагбас. Барын түк утлапышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 10—15 градус чылыг болур.

Кызыга эдир булуттаар, чагбас. Барын түк утланышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 12—14 градус чылыр.

Редакторнуң орлакчызы
И. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Күс» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 2 мультфильмнер чыындызы» 9.00, 13.10, «Оон хонуларда, шыргай аргаларда» (2 сериялыг) 10.20, 14.30, 17.20, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ол бистиңбиле арткай аан» 15.00. «Черлиг чүрек» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «№ 1 мультфильмнер чыындызы» 15.00, «Селгүүстээр кыс» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Владивосток хоорайның Куравтоинспекция черинең 1962 чылдың май 20-де Александр Трофимович Гуктуң адынга тывысканы ВЗ сериялыг, 687767 дугаардыг читкен шынзыдыгга бижиктиг күш чок деп санаар.

СПОРТ

В. СТИФОРОВ МУРНАП ТУРАР

Республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш маргылдаанының баштайгы алдыгы салыы доозулган. Шыдыраачыларның аразында болгулаан ужуражылгалар чаныш-сыныш чок спортчу демиселдиң чидиглегениб көргүскен. Чүл дээрге салыг бүрүзүнде хайымның саны эвээш, а арыг тинилелгелер колдап турар. Маргылдааның баштайгы чартыында кинофикация эргелелиниң улуг инженери Сыңдар Пакеылдың ойнаан салыглары көрүштүг, солуп болгулаан. Бо аныяк шыдыраачы моон мурнуу чарыында болуп эрткен маргылдаага бирги разрядтың спортчузу атты чедип алган. Ооң оюннарында онзагай чүүл — шаап халдаарынга сундулуг, чараш, нарын көштер кылгаш, удурланыкчызын чогаадыкчы хыны бодалдарже чайгаар албадаптар. Ол дөртку салыгда В. Кудировту уткаш, дараазында П. Берковичче хаймынашкаш, К. Саян-биле харын-даа узар байдалдыг соңгаарлатқан.

Ак-Довурак хоорайда ажылдап турар уруглар эмчизи Виктор Стифоров—республиканың шырак шыдыраачыларының бирээзи. Ол шыдыраының теоретиктиг билиглери-биле эки чепсегленген. Стифоров бо удаада «Спартак» чемпионадынга баш удур шырак белеткелдиин көргүзүп, ойнаан салыгларында улуг бергедээшкиннерге таварышпайн, чаңгыс-даа соңгаарладыышкын безин чок ойнап чоруп турар. Ол бешки, алдыгы салыгларда Ю. Белов биле К. Саян оларны уткаш, 6 оюндан 5,5 санны алгаш, маргылдааның арткан киржикчилерин мурнай берген.

Н. Шишигин П. Берковичиин удуп алгаш, дараазында салыгда кара тала-биле арай халун эртир суда салдыныр ойнааш, Д. Канчыырга уттурган.

6 салыг эрткен соонда 5,5 санныг В. Стифоровтуң соондан Н. Шишигин 4, П. Берковичтиң 3,5 санныг чоруп орар.

Д. САЛЧАК.

80 чылдың олимпийжилери

Совет биштиң оол бүрүзү Валерий Харламов ышкаш шайбалар киир октаарын, Валерий Васильев ышкаш чараш аргаларны ажыглаарын, Владислав Третьяк ышкаш хаалгазын камгалаарын күзеп чоруур.

Оолдар боттарының ышкаш спортчуларын өттүнүп чоруурлар болгаш оларга командада оорүнүк берген «Мальцев» азы «Якушев» деп толаларын алыры ышкаш

Мен дээре ойнаптар ийик мен!

чоргаарал чок. Бир эвес ССРЭ-де бичии оолдарга элээн каш муң хоккей школалары бар деп сайгаар болза, совет хоккейиниң келир үеде чеже мастерлери доштуг шөлчүгештерде ойнап турарын билип алыры белеп.

Чуртта эң-не билдингирлериниң бирээзи —Москваның «Динамо» клубунуң хоккей школазы болур. Ооң директору сураглыг тренер Аркадий Чернышев, ооң дужунда чурттуң шилиндек командазы делегей чемпионнарының алдын медальдарын эң-не баштай чаалап алган. Дээдн башкы эртемнин чедип алган мурнунда хоккей ойнап чораан кижилер оолдар-биле кичээл эрттирип турарлар. Чернышевтуң школазының башкыларындан ССРЭ-ниң делегей болган Олимпий оюннарының мурнунда чемпионнары киртен шилиндек команданы тургузуп ап болур.

Бо школадан Аркадий Чернышев дөрт харлыг бичии оолдардан шенелде болуктуг бир-ле дугаарында чыып алган. Бичии оолдар хоккейниң эге билиглерин кончуг эки шингээдип ап турар. Клуб оларның дутайында бодуунуң улуг кижизиттирикчилериниң дутайында ышкаш мындыг сагыш-ты салып турарлар: бичии оолдар уруглуг эмчи шинчылгезин эртип, хоккей херекселдерин халаска ап турарлар.

(ПМА).

Дөрт-алды харлыгларның найгамчык команда дазы бо-ла болгай.

Д. ДОНСКОЙНУҢ фотолары.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

БИРГИ КУРСКА ХУНДУС КЕЖЭЭ БОЛГАШ БОДУ ӨӨРЕНИРЛЕРНИ ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР.

КПИ-ниң Кызылда салбыры дараазында мергежилдерге инженерлер белетизор:

УЛЕТПҮР БОЛГАШ ХАМААТЫ ТУДУГ (1202) АВТОМОБИЛЬДЕР БОЛГАШ АВТОМОБИЛЬ АЖЫЛ-АГЫЫ (1609).

Институт болза дооскан ортумак эртемниг, ССРЭ-ниң бүгү-ле хамаатыларын хүндүзүү салбырга 35 хар чедир назылыглары, будурулгеге ажылданыышаан, өөренирикте (бот өөренир болгаш кежээки салбырлар) назы-хар барымдаалавайн хүлээп ап турар.

Билдиришкиннерни хүлээп алырым, киреринің экзаменнерин эрттирерин дараазында хуусаларда чорудар:

1. ХҮНДҮЗҮҮ ӨӨРЕДИЛГЕГЕ

Билдиришкиннерни хүлээп алыры июнь 20-ден июль 31-ге, киреринің экзаменнери август 1-ден 20-ге, кинр саңнары август 21-ден 25-ке чедир.

2. КЕЖЭЭКИ ӨӨРЕДИЛГЕГЕ

Билдиришкиннерни хүлээп алыры июнь 20-ден август 31-ге, киреринің экзаменнери сентябрь 1-ден 10-га, кинр саңнары сентябрь 11-ден 20-ге чедир.

3. БОТ ӨӨРЕНИРИНГЕ

Билдиришкиннерни хүлээп алыры апрель 20-ден август 31-ге, киреринің экзаменнери сентябрь 1-ден 10-га, кинр саңнары сентябрь 11-ден 20-ге чедир.

Институтка киреррер математика (аас болгаш бижимелбиле), физика (аас-биле), орус дыл болгаш литература (сочинение) талазы-биле киреринің экзаменнерин дужаар.

Ортумак школа дооскаш, алдын (моңгүн) медаль-биле шаңдаткаңнар азы ортумак тускай өөредилге черин коңчут эки демдектиг диплом-биле дооскаңнар дээш өөредилге черинге өөренир эртемнерниң бирээзин бодуңун күзелиңбиле шилип алгаш, аңаа киреринің экзаменнерин дужаар. Шилип алган эртемниң талазы-биле экзаменни «кончут эки» демдектиг дужаарганда, соңында киреринің экзаменнерин дужаарындан хостаар, «эки» азы «ортумак» демдектиг дужаарганда арткан бүгү эртемнерге киреринің экзаменнерин дужаар.

Ол дээрге өөредилге черинге киреррерни конкурс-биле шилип алырда, киреринің экзаменнеринге алган демдектериниг болгаш ортумак эртеминиң дугайында документинде демдектериниң пинти ортумак түңүнге үндезилээш, балларының пинти санын барымдаалап чорудар.

Хүлээп алырының дугайында билдиришкиннин шилип алган факультедин айытпышаан, дараазында документилерни капсыргаш, институттуң директорунуң адынга чорудар:

— ажылдап турар черивиден бүдүрүлгениң удуртукчузунуң, партком секретарының, профсоюзтуң организациязының даргазының, а школа дооскаңнар—директорнуң, класс удуртукчузунуң болгаш комсомол организациязының секретарының ат салып шынзыткаңы **ХАРАКТЕРИСТИКА-РЕКОМЕНДАЦИЯ**;

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң халажыы келгеннер шериг иезээниң коммандылал черинден характеристика киирерп албан эвес;

—ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ ДУГАЙЫНДА ДОКУМЕНТ (боду), ортумак тусмай өөредилге черин дооскаңнар—дипломну ушта биженээн демдектери-биле);

5 фоточурук (борт чокка тыртырган, 3х4 хемчээлдиг);

—күш-ажыл дептеринден ушта бижиишкин;

№ 286 хевирлиг медицина шынзылгазы.

Паспортту болгаш шериг биледин боду экжеп көргүзер.

Документилериңер билдиришкиннин дараазында адресбиле чорудар: Тыва АССР, Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 4, КПИ-ниң Кызылда салбыры, хүлээп алышкын комиссиязы. Телефон 2-10-76.

Редакцияның адрези: индекс 667000

Кызыл. Шетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, солуп келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1312

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС-00558.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 95 (10080) 1976 чылдың апрель 21, среда | 1925 чылда үдезилеттингеден | Өртээ 2 көп.

ШУПТУ ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛДААН

Ленинчи коммунистиг субботниктиң Кызыл хөөрай штавы ажылчы чонунуң апрель 17-де ыяган ажылының түңнелдерин үндүрген.

Хөөрайдан ниитизи-биле күш-ажылчы байырлалга 37650 кижи киришкен. Олар барын 312 муң рубльдиң янзы-бүрү ажылдарын кылган болгаш 49 муң рубль хире түңнүг ажыл төлевирин беш чылдың фондузунче шилчиткен. Үлетпүр черлеринге 4.139 кижи ажылдаан болгаш 114,6 муң рубльдиң продукциязын кылып үндүргеннер. Оон иштинде 1000 тонна хөмүрдашты каскан, 560 эжеш идикти даарзан, 1500 рубльдиң мебелин кылган, 78 тонна комбикормну болгаш 38 тонна далганы бүдүрген, 21,9 тонна хлеб-булка болгаш 2,9 тонна кондитер кылыгларын, 10 тонна эттиг, 2 тонна колбасаны кылып үндүрген.

Ол хүн эң ылаңгыя, тудугжулар дыка күжениишкиннер ажылдаанар. Олар 92 муң рубльдиң янзы-бүрү тудуг ажылдарын кылганнар. Олар-биле кадыг еске конвективтерден 400 хире кижи ажылдаан. Амыдырал хандырыяга болгаш коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары 27300 рубльдиң ажыл планын күүсеткеннер. Ол ышкаш трамсперттүүн болгаш харылзааның барын 4900 ажылдакчылары база-ла шелыпчы ёзу-биле ажылдаан 61100 рубльдиң янзы-бүрү ажылдарын кылганнар.

Муң-муң кижи хөөрайның чазагайжыдыягазынга ажылдааннар. Ол хүн азропөртче баар оруктуң кыдыын дургаар негаан ыяш одуругларын олуртқан. Анда 1500 кижи, 60 машина болгаш еске-даа техника ажылдаан. Олар 1200 хады ыяшты олуртқан. Кызылдың Нәйырал кудумчузунга 800 хире кижи ажылдаан. Анда 500 ыяшты олуртқан, кара хөрзүнү сөөртүп экиеп, төкнен болгаш еске-даа ажылдарны кылган. Хөөрай парыгын, сөсөрлиптерни болгаш кудумчуларны арыглап, көрүм-чуруум киирген.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, өнгү бөш чылдың планнарын амыдыралга боттандырарынга ажылчы чонунуң боттарының үлүүн киирериниче изиг чүткүлүүн Кызылга болган коммунистиг субботник база матап тодаргайы-биле көргүскен.

ХАЙГЫЫЛЧЫЛАРГА ПАРТИЙЖИ ЧАГЫГ

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төлевилээн улуг планнарын төлептиг күүседиринге совет кижилер бүрүн шиитпирлиг. Хоорайларның болгаш суурларның ажыл-ишчилери бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринин, шынар көргүзүглерин экижидеринин, камналга чуруумун күштелдиреринин чаа-чаа курлавырларын тып ап турар. Бо улуг хереккө улусчу контролерлар идепкейлиг киржип турар. Бүдүрүлгелерде болгаш тудутларда, колхозтарда болгаш совхозтарда ажылдап турар белүктөр база постулар планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни боттандырарынга дыка улуг салыышкынын киирип турар.

«Чазыг чокка санаар болгаш рубль бүрүзүн, ажылдаан шак бүрүзүн, тонна продукция бүрүзүн ажыктыг кылдыр ажыглаар, ажыл-агыйны эвес, будаңнаап чоруткуу туюлунга чедир узуткаар — ол болза бистиң партийжи бедик хүлээлгевис-тир. Чүге дээрге, бистер боттарывыска ең-не үнелиг чүүлге — Төрээн чурттуң байлак болгаш күч-шыдалдыг болуру дээш, бистиң улузувустуң чагаг чоруу болгаш чечектелиишкини дээш камналга кылып турар бис» — деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге ТК-ныц Чингипе секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Бо сөстерни улусчу контроль органнарының ажылдакчылары, хайгыылчыларның хөй миллион кижилиг армиязын материалдыг болгаш күш-ажылчы курлавырларны чөп ажыглаары дээш демисселге күжениишкиннерни улгаттырар дээн партийжи чугула чагыг кылдыр, дайынчы кыйгырыг кылдыр хүлээп алган.

Бистиң улус ажыл-агыйывыстың хемчээлдери дүрген өзүп турар амгы байдалдарда чиг-ээ болгаш материалдар камналгазының дугайында сагыш салыышкын ажыглаар чер бүрүзүнге шиитизи-биле улуг ажыкты бээр. Ол дугайын херечилеп турар чүгле элээн каш чижектер 60-дур. Ленинградтың улусчу контролюнун хоорай болгаш районнар комитеттери эрткен чылын бүдүрүлге черлеринге 418 хыналда кылган. Ол хыналдалар талазы-биле алган хемчеглер бүдүреринин хемчээлин 26 миллион рубль немей улгаттырар, чиг-этти болгаш материалдарны беш миллион рубль немей камнап алыр арганы берген. Москва облазының хайгыылчылары 164 тонна чижеглеп алган одаар үүлдү, 16 муң ажыг тонна бензинии, 323 миллион киловатт-шак электроэнергияны камнап алырынга дүзалаан. Комитеттерниң болгаш белүктериниң дүзалыышкыны-биле Казахстанда 160 муң гектар хире продуктулуг черлерни көдээ ажыл-агыйга ажыглалга киирген, 31 муң тонна чемишчидилерниң чидирин болдурбаан.

Күш-ажылчы коллективтерниң мурнунда туруп турар парын болгаш харыысалгалыг сорулгалар улусчу контролерларның ажылының хевирлерин болгаш аргаларын сайзырангайжыдарын шиитпир негеп турар. Оларның күжениишкиннерин мөөннеп турар көл үүлү болза партияның болгаш чазактың шиитпирлериниң, өнгү бөш чылдың бирги чылының планнарының күүселдезин хынаарын улам экижидери болур. Ындыг хынаалдаларның дээштиин бедитпишаан, хайгыылчылар ажыл-херектериниң байдалын хандыр сайгарып көөр, бүдүрүлгениң өзүлдезинин немелде аргаларын тывар, үүлге күрүшенин сагыша-чуруумун үрээнерин эвес, харын бүгү курлавырларны четче ажыглавас, бот-оожургалды болгаш консерватизмин болдуруп турар кижилерни база шүгүмчүлээр ужурлуг.

«Шиитпирлериниң күүселдезин хынаарынга чугула чер улусчу контролдуң органнарынга хамаарыжыр. Партия организациялары оларның арга-шинээлерин экп ажыглаар, даанган хүлээлгелерин күүседиринге оларга идиг бээр ужурлуг» — деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге ТК-ныц Отчет илеткелинде демдеглээн. Чижэ, Башкирияда чогум-на шак ынчаар кылып турар. Ындаа партия обкомунуң, хооркомнарының болгаш райкомнарының бюро хуралдарынга улусчу контроль органнарының ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан айтырыгларны үргүлүү чугаалажып турар. Ол органнарга негелдени бедитпишаан, ооң-биле чергелештир партия комитеттери хайгыылчыларның үре-түңнелдиг ажылдаарынга эргежок чүгула байдалдарны тургузуп, оларның санал-оналдарын дүрген сайгарып турар.

Партийжи кичээнгейнин болгаш деткимченин ачызында улусчу контрольдун дыка хой комитеттери улам тодаргай сорулгалыг болгаш ажыктыг кылдыр ажылдап турар апарган, оларның активи калбарган болгаш быжыккан. Маңаа «Латвий ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулга дугайында» СЭКП ТК-ныц доктаалы улуг рольду ойнаан. Ында айыттынган үүлдер хайгыылчыларның ажылын улам улгаткан негелделерге ең долузу-биле дүүшкен турар кылдыр партия организацияларының шак ынчаар тургузуп алырынга дузалаан.

Ам чуртта күш-ажылчы коллективтериниң улусчу контроль белүктериниң, постуларының отчёттарынга болгаш сонгулдаларынга тураскаатказын хуралдары эртип турар. Ол дээрге нииитилел политиктиг чугула кампания-дыр. Белүктер болгаш постулар улусчу контроль органнарының үндезинин болбушаан, шуут-ла улус массаларының аразында, партияның планнарын боттандырары дээш демиселдиң мурнуку одуруунда ажылдап турар. Оларның ажыл-чорудулгазын шынгыы болгаш хандыр анализтээри — чедиишкиннерни чогууру-биле үнелээри, четпестерни илередири, ажыл-херекти чагыгларны бээри эргежок чугула. Хуралдарның киржикчилери активчилерге бедик негелделерни салып, ооң-биле чонуң мурнундан боттандырып турар көнтролдуун ат-алдырын бедидип турар.

Күш-ажылчы коллективтер белүктериниң болгаш постуларының чаа составтарын тургузар деп турар. Оларга В. И. Ленинниң чугаалаары шыкаш, күрүне болгаш нииитилел эрге-ажыктарын камгалаарының дугайында ажыл-херек чоруп турда, ачангыс-даа шын эвес сөс солгелеес» ыңдыг атаддарыг, принципиалдыг кижилер сонгуттурган турар ужурлуг. Белүктү баштап турар кижилериниң дугайында онза сагыш салыр херек. Хөй-нииитиниң ол хире бедик бүзүреленгге биликлер-биле болгаш организаторлук ажылдың дуржулгазы-биле чепсегленген, эгелекчи, политика талазы-биле бышкан эштер тодаргай болуп болур.

Белүктериниң болгаш постуларның сангүн составын холуң эртпес көвүдетпес тодээде, оларның тургузуун боламчалыг болгаш угаанныг тодаралыры чугула. Хайгыылчыларның ажыл-чорудулгазының ажыктыын сан-түң-биле эвес, харын күжениишкиннээри хол үүлге мөөнпеп, эгелээн ажыл-херээн ачызынге чедирип, хынаарының, сагындырарының болгаш четпестерни эдеринин чангыс ёвин хандырып билир чоруу-биле чедип алыр дээрзин каржан-даа утпас херек.

Партия комитеттериниң хүлээлгези — отчёт-сонгулдалыг хуралдар идепкейлиг, ажыл-херекчи ёзу-биле, бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, албан черлериниң, партия болгаш совет организациялардың удуртукчуларының киржилгези-биле эрткен турарының дугайында сагыш салыры болур. Нииитилел политиктиг бо кампанияның канчаар эртип турарын солуннар арыннарынга, радио болгаш телевидение дамчыдылгаларынга чогуруу-биле көргүзер ужурлуг.

Улусчу контроль белүктериниң, постуларының отчёттары болгаш сонгулдалары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин чедиишкиннг боттандырары дээш демиселге оларның идепкейин, дайынчы чоруун бедидеринге дузалаар дээрзинге чигзиниишкин турбас.

(«ПРАВДАНЫҢ» апрель 13-те мурнуну чүүлү).

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ШЫЛГАРАЛЫ

Республиканың үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг, садыг организацияларының, коммунал болгаш чонуң амыдырал хандырыгга бүдүрүлгелериниң 1976 чылдың бирги кварталының социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели. облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому чугаалажып көргеп.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеп республиканың бүдүрүлгелер болгаш организациялар коллективтери СЭКП ТК-ныц, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ныц «Бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш. 1976 чылда улус ажыл-агый планын чедиишкиннг күүседири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» доктаалын күүседир дээш 1976 чылдың бирги кварталында чамдык чедиишкиннерлиг ажылдаанын СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделя, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээп.

1976 чылдың бирги кварталында үлетпүр продукциязын сайгарарының планы 106,3. ону бүдүрери — 104,2, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү — 103,3 хуу күүсеттинген. 1306 муң рубльдиң продукциязын пландан ажыр сайгарган, а хүлээлгеге айыттынганы — 470 муң. Ийнти ажыглал транспортунуң бүдүрүлгелери чүк сөөртүр планын 103,6, чүк саарылгазын — 101,5 хуу күүсеткеп. Хүлээлгеге айыттынганы 10 муң тонна турда, плангаң ажыр 30 муң тонна улус ажыл-агый чүүгүн соорткеп. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планы 101,2 хуу болган.

Ооң-биле чергелештир чамдык бүдүрүлгелер болгаш организациялар коллективтери бердинген бүдүрүлге программазының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң хандырбозо. Керээлиг тудутмонтаж ажылдары республикада шиитизи-биле 91,2 хуу күүсеттинген. Тудугнуң өзүлде темпизи хүлээлгеде айыттынганын ёзугаар 12,1 хуу өнер турда, чүгле 6,0 хуу болган.

Чонга ачы-дуза чедиреринин планы күүсеттинмээп. Ылаңгыя Кызылдың тууйбу заводу, «Тудуг механтехнр» комбинат, Кызылдың болгаш Туранның хлеб заводтары, Сарыг-Сепгиң райүлетпүр комбинады, Ховуг-Аксының амыдырал хандырыгга комбинады, № 18 тудуг эргелели. «Кызыл үлетпүр тудуг», «Тыва тудуг» трестиң чер ажылдары кылыр эргелели, «Тыва кодээ тудуг» трестиң № 1070, 741 КМК-лары, «Сельхозтехниканың», Садыг министерствозунуң сентелгетудуг участоктары, «Сүт-Хол» совхозугун ажылчын кооперациязы январь-март айларда кошкак ажылдаан.

Ажылдың шыпар көргүзүүнче, кампалга айтырынче, ажыл шагының чидирилп эвээжедиринче чамдык бүдүрүлгелериниң партия, профвавлел, комсомол организациялары кичээнгейни кошкаткан.

Каа-Хем хөмүр-даш разрези, Кызылда телеателье экономиктиг көргүзүглер талазы-биле республика бүдүрүлгелериниң аразында дээре көрүзүглерни чедип алаа-даа, продукциянын шынарын, а № 357 КМК күш-ажылдың сагыша-чурумун экижидип шыдаваан.

Социалистиг чарыштың түңнелин чугаалажып көргеп, СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделя, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1976 чылдың бирги кварталында социалистиг чарыштың тиилекчилеп санамышаап, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш бирги чергенин дипломнарын даразында коллективтерге тыпсырын докталкан:

— үлетпүр бүдүрүлгелерден — продукция сайгарылгазының планын 103,5, ону бүдүрери — 104,7, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 108,9 хуу, сайгарылга темпизиниң өзүлдезин 15,2, оруганының 4,6 хуу күүсеткеп Кызылдың автосеептелге заводунуң коллективинге;

— транспорт бүдүрүлгелериниң — чүк сөөртүлгезиниң планын 104,0, чүк саарылгазын — 105,4, пассажирлер аргыштырылгазын — 103,9, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 108,7 хуу күүсеткеп.

Чадаана АТБ-зиниң коллективинге;

— тудут организацияларындан — керээлиг ажылдар талазы-биле тудут-монтаж ажылдарын 116,8, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 104,1, керээлиг ажылдарын өзүлде темпизин 21,6, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 7,4 хуу күүсеткен «Тыва суг тудуг» трестиң № 2 КМК-зының коллективинге;

— садыг бүдүрүлгелериндеп — бараан саарылгазының планын 106,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 115,6 хуу, ниитиниң чемненилгезиниң планын — 125,6 хуу, ооң иштинде бодунуң продукциязының план күүседезин 154,7 хуу күүсеткеп. **«Тыва даг-дугу» комбинаттың ажылчын хандырыгга киллдинге;**

ачы-дуза чедиреринин саарылга планын 103,4 хуу, ооң иштинде ону кодээге — 119,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 113,9 хуу күүсеткеп болгаш ачы-дуза чедиреринин саарылгазының темпизинин өзүлдезин 39,7 хуу кылдыр хандырган **Шагаан-Арыгның район амыдырал хандырыгга комбинадынга.**

Ийнти черни эглээп болгаш ийнги чергенин дипломнарын дараазында коллективтерге тыпсыр:

— продукция сайгарарының планын 105,3 хуу, ону бүдүрүп үндүрерин — 109,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 107,2 хуу күүсеткеп, бараанның продукциянын бир рубликге хамаарыштыр чарыгдалларны 7,1 копеекке кудулаткан **алгы заводунга;**

чүк сөөртүлгезиниң планын 107,3 хуу болгаш чүк саарылгазының — 113,7 хуу күүсеткеп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өзүлдезиниң темпизин 9,7 хуу, сөөртүлгезин хемчээлиниң темпизин — 24,5 болгаш чүк саарылгазының темпизин — 11,9 хуу болуруп хандырган **Чүрттала-коммунал ажыл-агый министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгезинге;**

— Тыва автоорук эргелелиниц № 1 орук участогунга — тудуг-монтаж ажылдарының керээлиг ажылдарын 104,9 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 109,8 хуу күүсеткеп, керээлиг ажылдарының өзүлдезиниң темпизин 13,5 болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 10,2 хуу улгаттырган;

— Бай-Тайганың райпо коллективинге — бараан саарылгазының планын 103,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 104,4, ниитиниң чемненилгезиниң бараан саарылгазын — 102,5, ооң иштинде бодунуң бүдүрүлгезиниң 113, көдээ ажыл-агый продуктуларының болгаш чиг-эт белеткелиниң планын 105,9 хуу, пом садарын 129,4 хуу күүсеткеп;

— «Суг-канал» эргелелдиң-коллективинге — ачы-дуза чедиреринин планын 105,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планын 114,2, орулга киирериниң 111,7 хуу күүсеткеп, шалың фондузундан 3 муң рубльдиң камнап алган.

Үшкү черни болгаш үшкү чергенин дипломнарын дараазында коллективтерге тыпсыр:

— Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң коллективинге — продукция сайгарарының планын 120,2 хуу, бүдүрүп үндүрерин 121,7, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 120,7 хуу күүсеткеп, бүдүрүлгениң өзүлдезиниң темпизин 17,3 хуу чедирип пландан ажыр 276 муң рубльдиң орулгазын алган;

— № 2 АТБ-ниң коллективинге — чүк сөөртүлгезиниң планын 107 хуу, чүк саарылгазының 105,8, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 107,9, орулганыны — 115,4 хуу күүсеткеп;

— Барыын-Хемчикпиң райпо коллективинге — бараан саарылгазының планын 106,8, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 112,3 хуу күүсеткеп, бараан саарылгазының өзүлдезиниң темпизин — 122, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 12,3 хуу улгаларын чедип алган;

— Самагалдайның амыдырал хандырыгга комбинадынга — чонга ачы-дуза чедиреринин планын 110,2 болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 126 хуу күүсеткеп.

Ооң-биле чергелештир «Тыва кодээ тудуг» трестиң автобазазының, сүт комбинадының, «Тыва суг-тудуг» трестиң тудуг-монтаж эргелелиниң, Кызылдың үлетпүр бараан садының. Балгазын сельпозунун болгаш «Тыва коммунэнергопуң» коллективтериниң эки ажылдаанын демдеглээп.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлел бүдүрүлгезиниң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидер дугайында шиитпирлерин күүседиринче ажылчы чонпарның күжениишкиннерин углаарын, 1976 чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин боттандырар дээш социалистиг чарыштың улам калбартырын СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарга, хооррайкүүскомнарга, партия эге организацияларынга, профвавлел, комсомол организациялыргага, бүдүрүлге коллективтериниң удуртукчуларынга дааскан.

Төрээн чурттувуста

ЕРЕВАН. Республиканың археологтарының баштайгы болуу Аштарак районче экспедициязы чорупкан. Ошакан суурнуң чоогунга үш чыл мурнукпа чедиишиниинг эгелээн казыышкыннарны эртемденнер уламчылаар. Ол шиитчилелиринг түңнелдери бистиң ниң түңнелдери бистиң эрвиска чедир баштайгы муң чыл үезинде арминнарның культуразының болгаш амыдыралының хогжүлдезиниң дугайында биличлерни калбартыр. Бо чылын Арменнияның районнарында чорудар казыышкыпнаа палеолиттеп орайгы ортаакы үүс чылдарга чедир археологтуг үеин хаара тудар.

ПЯРНУ. (Эстон ССР). Пярну-Лагуна дээр улуг авес суурнуң чурттакчылары соңгукчуларының чагыглары күүсеттинген. Халиигас көдээ Советтин колхозтарның каттыштырган хөреңгилери-биле туткан чаа эмпелге черя ында ажыттынган. Эрткен чылын Эстон ССР-ниң чер-чер Советтеринге болган соңгулдаларның мурнунда соңгукчулар депутаттарга кандидаттарга бет үүс ажыг чагыгны берген. Оларның пйи үүс хиреан ам күүсеттинген.

СВЕРДЛОВСК. Шипчилээкиин скважиналарын 6500 метр хаңылаар өрүмнеп киирери чоокку үеде анда херек болу бээр. Ол хире хаңылаар өрүмнээр аргалыг установкаларның серилиг будүрүлгезинче «Уралмаш» заводтуң коллективи киирипкеп. Өрүмнээр чаа установкаларның дүзээзы-биле чер иштиниң шипчээчилери черниң хаңы иштинде нефть болгаш газ бар черлерни калбаа-биле дилеп тыварын чорудуп шыдаар.

ЛУЦК. (Украин ССР). Мал чемин холуштур быягавышаан, салып бээр чаа хереккелдерниң шакта будүрүкчүлүү бежен тонна чем холукгаазы болуп турар. Кодээ ажыл-агыйның машина тудуунуң Рожищенде заводу ол хереккелдерни сериялыг будүрүп үндүрерин эгелээн. Ындыг механизастатгыган агрегаттың будүрүкчүлүү анаа машинадап алды катап ажып турар. Ол будүрүлге черп чем холуй быягаар агрегаттарның баштайгы болүүн кара хөрзүнүг эвес зонанын, Украинаның, Белоруссияның, Молдавияның, Прибалтика республикаларының улуг-улуг хаван фермаларынче чорудар.

ЯКУТСК. Якутияда «кыдаштап чоруур» өрүмнээр вышкалар бар апарган. Үстүү Вилючаның газ бар чаа черинче ындыг вышкаларның сөөлгүзүн «көжүрери» ам доозулгаа. 40 ажыг метр бедик болгаш 130 тонна дециилиг болза-даа, вышкалар 20 километр хемчээлдиг черни харлыг тайгаңы таварты «кыдаштажып» эрте берген. Бир эвес мурнунда чаңгыс вышканы чазарынга болгаш катап эптээринге будуп ай эртип турган болза, ам оларны көжүреринге неделя хире үе чарыгдаттынган.

САРАТОВ. 48 километр дуртуг Еруслан бугазының уну-биле Волга суунуң күчүлүг агымы эттыгын бадыткан. 37 миллион кубометр суунуң хүлээп алыр арганыг, область эң улуг Лебедевскиниң суг кадагалалын доддурары эгелээн. Чаа бугаңы болгаш кылымал далайны дерип тургускан чорук Заволжьениң кандаачал районнарынга суггаттыг шөлдерин дыка калбартырынын болгаш оон тараалариниң база хөй чылдыг сигеннериниң магазылаттынган ажуулуг алырының аргазын бээр. Бот чылының төнчүзүнде области суггаттыг шөлдер ийи катап көвүдээр.

(СЭТА).

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

Владимир Дмитриевич Чершышов — Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта эптекчи-мастер. Ол часкы ховуажылдарынга утказтур техника септелгезинге идепкейлиг киржип, эптелге ажылдарын кыска хуусаада эки шынарлыг, дүрген кылган.

Совхозтуң механизаторлары ам часкы ховуажылдарын кыскз хуусаада, агротехниктиг чурумнарга дүүштүр бедик деңнелге эрттирерин хүлээнип турар.

ЧУРУКТА: эптекчи-мастер В. Д. Чершышов.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

Сарыг-оол Донгакович Кечил-оол Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи. Ол часкы ховуажылдарынга утказтур ажылагыйның машина-техника септелгезинге идепкейлиг киришкей.

С. Д. Кечил-оол часкы тарылганы агротехниктиг чурумнарга дүүштүр кыска хуусаада доозар сорулгалыг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: механизатор С. Д. Кечил-оол ажыл үезинде.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

«Сельхозтехника» каттыжышкынының ажылдакчылары эрткен чылын республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 8 миллион ажыг рубльдиг продукциязын будүрүп бербишаан, материал-техниктиг хөреңгизин 23,1 миллион рубльге сайгарган. Машина-трактор парыгының техниктиг хандырылгазының ниити шиженер децилеи өскен. Мал ажылын механизастаар талазы-биле эвээш эвес ажылдарны база чорутқав.

Көдээ ажыл-агый амгы үеде бодунуң хогжүлдезинин шынар талазы-биле чаа үе-чадазынче шилчээп, ынчангаш будүрүлге-техниктиг хандырылганың хемчээлинге болгаш шынарынга, машина-трактор парыгынның септелгезинге, материал-техниктиг хандырылгага колхозтарның болгаш совхозтарның негелдези улам улгатқан. Бо талазы-биле республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының ажылында улуг четпестер бар.

Септелге будүрүлгезин экижидери, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын шиитээдип алыры, будүрүп турар продукциянын шынарын экижидери негеттинип турар. Бо үүлдерни чедип албаанда ажыл-агыйларда трактор парыгының будүрүкчүлүүн чедип алыры болдунмас. Амгы үеде Россия Федерациязының областарында, крайларында, автономнуг республикаларында машиналарны колхоз, совхозтарга долуулу-биле эптээш чедиреринин аргазы улуг неперелди алган. Ынчалза-даа бистиң республикада байдал сыр өске: машиналарны ажыл-агыйдарже будүнге эвес, а белдир, агрегат аайы-биле чавып чорудуп турарының хуузу 80 бооп турар.

Техниканың эрги кезектерин солуур пунктуларының ажылын экижидери, материалдыг курлавырларны камнап алыры, автотранспорттуң ажылын экижидери чугула бооп турар. Мал фермаларының механизмнерпиң техниктиг хандырылгазын экижидеринге «Сельхозтехника» каттыжышкынының ролюн бедидери кажангызындап-даа артык негелде апарган. Бо бүгү айтырыгларны республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының чоокта чаа эрткен коллегия хуралынга чугаалашкан болгаш организас-техниктиг тускай хемчегдерни ажылдап кылган.

И. ОЛДЫРЕВ.

ЧОННУҢ ХЕЙ-АЪДЫН КӨДҮРБҮШААН...

1975—1976 оореди̇лге чыл̇ында партия системазының чырыдыышкынында политиктиг болган экономиктиг оореди̇лге школаларында хаара түттүнүп 1800 дыннакчының 540-и — коммунистер. Ол дээрге районнуң партия организациялыкта бантаан турарларның 91 хуузу-дур. Эрткен беш чылда школаларның саны 1,7 катаа, а дыннакчыларның саны 2 катаа өскен. Кайда-да партия организациязы коммунистерниң, комсомолчуларның болган партия кежигүүзү эвестерним политиктиг база экономиктиг оореди̇лгезинге доктаамал сагыш салып, анаа партийжи удуртулгамы күштелдирген болдур, ында оореди̇лгениң организастыны-даа, дээштин-даа бедик болуп турар. Ындыг партия организациялары биске ооргаш эвес.

«Мурнакчы» колхозтуң парткому (секретары Д. Хертек), ында партия эге организациялары политиктиг болган экономиктиг оореди̇лгеге партийжи удуртулгамы күштелдирген. Маңаа оореди̇лгениң бүгү хевирлери неделяның воинедельник санында доктаамал эртип турар. Дыннакчылар кичээлдер жедирилиг мурнунда янзы-бүрү темаларга политинформацияларны база дыннап турарлар. Малчыннарның экономиктиг оореди̇лгезинниң кичээлдеринге бир неделяда эр. даравында хереэжен малчыннар кээп турар. Колхозтуң парткому провагландистериниң информацияларын үргүлүг дыннап, дыннакчыларның пегеядеторин тодарадып, ыланггыя кичээл үзеэн кижилер-биле чугаалажыр. Колхоз төвүнде школаларның кичээлдери Шуй ортумак школазының базазында, а малчыннарның оореди̇лгеэн бригадалар төптеринде эки дерттинген кызыл-булуңнарда эртип турар.

Экономиктиг оореди̇лгениң организастыын экижиткен чорум колхоз будурулгезинге малчыннарның кирже̇лгезинниң ажыктыын белиткен. Оон уламнындан эрткен беш чылда колхозтуң ийи хойжу бригадазы районда дээре коргузуглердиг болуп келген. Оларның бирээзи — Чаңгыс-Теректиң № 1 хойжу бригадазы (партия болүүнүң организакчызы К. Серенот) тоску беш чылда 100 беш хойдан 91 хураганны камгалап, бир хойдан ортумаа-биле 2,1 кг дүктү кыргын алган. Бригаданың малчыннарындан 4 кижи орденнер-биле, 2 кижи медальдар-биле, бир кижи РСФСР-ниң база бирээзи Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиктерю-биле шаңналткандар. Оон-биле чергелештир 5 малчынга «Ийиги класстың малчыны» деп атты тывыскан.

Бо оореди̇лге чылында колхоз будурулгезинде колхозчуларның 65, а мал ажылында амыдап турарларның 85 хуузун политиктиг, экономиктиг, зооветеринарлыг оореди̇лгеге хаара туткан. Келир оореди̇лге чылында материалдыг будурулгеде ажылдап турарларны оореди̇лгеже 100 хуу чедир хаара тударын партком планнап турар.

«Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында экономиктиг болгаш аныяктарның кежээки школазында оореди̇лгениң чогуур деңгелде тургустунганындан, ажылдың будурүм-түлүүнүң бедээнилеп ферманың коллективи эртикен беш чылда сүт садар планын ажыр күүсеткен.

Партиявык, комсомолдуң политиктиг чырыдыышкынын-ха болгаш ажылчы чоннарниң экономиктиг оореди̇лгезинде 127 пропагандист ажылдап турар. Оларның 60-ы — коммунистер. Пропагандистерниң аразында боттарының ажылхереэн эки билир, арга-дүржүлгелиг кижилер дыка хөй. Ындыгларга Доржу Адыг-оол, Атпымда Байлак-оол, Комбу Салчак болгаш оскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Чон ортузунга политмассалыг ажыл-агарыны чорударда партия организацияларының база бир кол ажылгаш турар чепсээ — лекция пропагандазы болур. Районнуң идеология фронтузунда 172 лектор, 23 илеткелчи, 84 политинформатор болган 350 агитатор хаара түттүнгөн. Олар СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын чонга тайылбырлап, республиканың, районнуң экономиктиг, культурлуг тургузуушкунунда чаа түүдерни, моон соңгааргы соруглаларны чугаалап, ажылчы чоннуң коммунистиг кижилдилгезинче улуг кичээнгейни салып турар.

Эрткен чылын «Билиг» ниитилелгиниң район организациязының шугуму-биле 1210 лекция ооргуттунган, оларны хөй кижи дыннаан. Делегей байдалының база делегейниң ажылчын болган коммунистиг шимчөшкининиң дугайында, теогу, философия, политэкономия талазы-биле лекциялар оскелерден хөй ооргуттунган. Маңаа чоннуң политиктиг болгаш экономиктиг билигдерже сундугуушкунун оореннп коргени билдинигр.

Ойту беш чылдың баштайгы чылында район төвүнде, колхозтарда ажыл-ишчи коллективтер бригада, звено аайы-биле социалистиг чарыштар хаара түттүнүп. Оларның иштинде 7 коллектив —500 ажыг кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик ат дээш туржуп турар. Районда 40 кижи «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек дем-дектери-биле шаңнатканнар. Тоску беш чылда алган социалистиг хүлээлгелерин дыка хөй кижилер хуусаа бетинде күүседипкеннер. Оларның аразында малчыннар Д. Адыг-оол, Х. Даажы, К. Херелмаа, сарлык кадарчылары М. Даржаа, Х. Бойыр, саанчылар Р. Биичей, С. Караш дээш өскелер-даа бар.

Оореди̇лге, лекция, бөселдаар-биле чергелештир темалыг кежээлер, номчулга конференциялары, ас журналдары, айтырыг-харыы кежээлери үргүлүг эрткен, пропаганданың оске-даа массалыг хевирлерни сөңнырап, дээштин бедик турар. Ынаныгыя эрткен чылын Типлелгениң 30 чылынга, делегейниң хереэженнер чылынга холбаштыр чоруткан ажылдар чоннуң политиктиг болгаш интернационалчы идеяларын үлгаадырарын шинтпирлээн.

Л. ДОПУЛ,
СЭКП Бай-Тайга райкомуның секретары.

КВАРТАЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

МОСКВА. Москваның хээлеп аргмыр бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи бирги кварталдың планын чедиишкинниг доскан.

Хээлеп аргаан пестер кылыр ийиги бүдүрүлгениң коллективи улуг чедиишкиннерни чедип алган. 15 хээ-аргыг чуруктарынга күүренним Шынар демдээн тывыскан. Чыл дургузунда миллион муи ажыг дорбелчин метр дээди категориянын хээлеп аргаан пестерин бүдүрүп үнүргеп турар.

ЧУРУКТА: 9-ку беш чылдың шалыпчызы, Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергелешкиниң эдилекчиин, аныяктарның дардынныкчызы, аргычы А. Беляева аргычыныц мергежилии шинээдип ап турар бодунуң өөреникчиин А. Дасаева-биле.

В. КУНОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

СЛЁТ: чарышка кыйгырган

Час—чылды чемтерер. Ынчангаш часты буянныг дээрилеп чөп. Оңгу беш чылдың баштайгы чазы дужүп келген. Чөөн-Хемчик районнуң мөдээ ишчилери чымыштыг часкы ажыл-ишкинче киргелеп турда. Чадаана хоорайга мурнакчы механизаторлар, суттатчылар, ажыл-агый удуртукчулары, агропомнар чаңчыл болган следугга чыыглан.

Слеттиң киржикчилери «СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтпирлериниң дүүштүр 1976 чылда хөө ажылларының талазы-биле районнуң механизаторларының база тараажыларының соруглаларыг» деп илеткелди дыннаваш, чер ажылын моон соңгаар улам хөгжүдеринге хамаарыштыр улуг соруглаларны чугаалашкан. Илеткел кылган—райкүүскомвуң кодээ ажыл-агый будурүлге эргелелиниң кол агроному К. Монгуш болгаш санал берген эштер кодээ ажыл-агый культураларының дужудун бедидеринге моон мурнунда четпес хемчеглөр алдынганын демдеглээн. Эрткен чылдарның уржуктарын моон соңгаар болдурбас дээш шинтпирлиг ажылдаарын олар илергейлээннер. Олар черниң кежиин четтирер дээш мурнакчы эртемге үндезинген, черни бедик берямчелит кылдыр ажылдап, сайзырадырының аргаларын чугаалажып, дуржулгаларын солушканнар.

«Сүт-Хөл» совхозтуң хоочун тараажызы, Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи Иймажы Ондар индирге үнүп келгеш, ханы аналиптиг шүгүмчүлелди механизаторларның, специалистерниң адреззинге кылбыштаан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлерин күүседиргеге хүлээлгезин, бодалдарын илергейлээн. Оон чугаалаанын:

— Болдунуң буянныг кежиин чер кижилерге хайырлап турар. Бо чылын чеден харлалым. Амыдыралымның барык алдан чылын чер ажылыга бараалгаттым. Чер кежиин чок чылдар дүрбеан-даа. Арбын кежикти кижилер кыямак ажыл-биле чедип алыр умурлуг. Черниң байлаан ажыдан алырыга төрээн Коммунистиг партиэ..., Совет чазаавыс доктаамал сагыш салып турар-дыр. Ол сагыш салынышкынга харыы кылдыр күженимишкинниг ажылдаар ужурлуг бис.

Ишкининиң Инек-Даш ховузун эки болбаазырадып ажылдаар, суттат-биле оңу чөп хандырар болза, чаагай дүүжүт оон алдынар. Ындыг турбуже, чер ажылдан кылышкынын бистиң чамдык механизаторларывыс шын эвес чорудуп, суттарарынга таарымча чок боллуруп турар. Оон хараазыбиле суг тарылга шөлүн дескп албас, ынчангаш шөлдүң тараазының үнүжү дескп эвес болуп, дүжүтке когаралды чедирип турар. Чер ажылынга агротехниктиг чүрүмнү барымдаалавышаан, суттатка таарымчалыг байдалды болдурары чугула.

Хоочун суттатчы бо чылын бодунга быжыглаан 90 га участогунуң гектар бүрүзүнден 20 центнер дүжүтү алырын, суттат ажылынга оглуң өөредирин хүлээлгеп.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң суттатчызы Араккаа Ооржак бодунуң сменалынга чер ажылынга курлавырларны чон ажыглаварын айыткаш, бодунуң удуртканы беш кижи составтыг звено 120 га кукуруза шөлүнге чемнөчидилгезин ажыглавышаан, черни суттатбиле хандырылгазын эжикиткеш, га бүрүзүнден 195 центнер ногаан массаны алыр дээш ажылдаарын аазаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады, Партияның XXII съездизи аттыг совхозтуң директору Т. К Биченсол, «Большевик» совхозтуң агроному К. Е. Хаяң-оол, «Октябрь 30 чылы» колхозтуң механизатору С. С. Сүгдүржаа Чөөн-Хемчик районнуң суттатчыларының школазында өөренип турар.

Слеттиң киржикчилери СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтпирлерин бүүшүп-биле детиктиишаан, партиниң планнарын амыдыралга чедиишкиниг боттандырарынче бүгү күжүн, курлавырларын болгаш аргаларын моөннээш. 1976 чылда үре-түнеедиг ажылдаарын дутуруушкан.

Кодээ ажыл-агыйны интенсификастаарын, чер ажылының культуразын бедидерин, суттатчыг чергелерин шинчээдип, эртемниң болгаш мурнакчы дүржулганың чедиишкиннерин пептередирин чедип ап турган, беш чылдың бирги чылында тараа культураларын бир гадаа 10, а суттатчыг черлерден — 15 центнер дүжүттү алыр, тараанның ниити чыыдаазын 30 муң тонна чедирер болгаш күрүнеге 3000 тонна тарааны садар, ниитининг малынга 15530 тонна сигенин, 60 муң тонна силос массазын, 15 муң тонна савазының белеткээр соруглаңы боттандырары-биле районнуң механизаторларынга болгаш тараажыларга кыйгырыгны сөөт хүлээп алган, Улуг-Хем районнуң тараажыларын социалистиг чарышка кыйгырган.

М. СЕВЕН.

Ийи дакпыр күш-биле

«Улуг-Хем» совхозтуң воғза «стурукчулери хоорай чурттакчыларынга эрте үнер согуна, редис, огурец, помидор болган морковьту берип турар. Кезээде күзеңнит продуктулар. ынчалзе-даа оларны остүүрери белеп эвес.

Ундуртеп күш-ажылды болгаш хөрениишкин бедик дүжүтбиле эгидип ап турар. Чижөө, эрткен чылын планнаанының гектар бүрүзүнден-ле 140 центнер ногаалыры алган. Зинаида Лаврентьевна Толмачевага удуртқан ногаажылар бригадазы 60 чыынын гектарлан-на 160 центнер ногаалыры алырын шинтпирлээн.

Огурецти 1400 дорбелчин метр шөлде чыыыг черге түскай пленка-шымыг алдырга остүүрер. Ынаар биичимишчидилгеним, договорлу болган өске-даа чугула чүүдерни чедирген. Апрельниң төнчүүнде анаа огурецтерни олуртур болгаш баштайгы дүжүттүң чыыдаазын июнь айның баштайгы он хонуунда чорудар. Ногаа остүүкчүдери бир дорбелчин метр шөлдеп 20 кг огурецти чыырын планнаан.

Ногаа остүүкчүдерге 55 гектар черге помидорларының 100 муң дазылын, ол шынаа ол хире капуста үреэнниң олуртур, редисти, койнутту, свёклаңы, согунаңы база тарыыр. Ынчангаш анаа аймактаачы кижи бүрүүнү ийи дакпыр күш-биле идилеп турар. Комсомолчу Нина Кыргыс, оон дагыныкчызы Уйнук Доргак, хоочун ногаа остүүкчүлери Серемпек Тотпес-оол, Сүңгаа Домбаа олар аймактың мурнуку остүүрүүде.

Ногаа остүүкчүдери бо чылын рассада олуртур машинаны болгаш сеялканы алган, оларның аймы чиигээр.

Планташкынны черни эпир чылын белеткээн, гектар бүрүзүнде-ле 30 тонна одекти текпеп, минералдыг чемнөчидилгелерни эвээн эвести киирер. Техниканың белеп тырышкыр шугумунда чыскаарган үш чайнакылаңдырымаскын агрегатлары ажылдап эгелээр.

В. НЕСТЕРЕНКО.

ЧУРУКТАРДА: С. Домбаа болган С. Тотпес-оол (үстүүде), белеткел ажылларының чоруп турары (ортуунда) болган телевидение таа хөрүүнү төп турары.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотолары.

ДҮЖҮТТҮ КАНЧААР БЕДИДЕРИЛ?

Часкы суг агып баткаш, Аймырлыгның буга-сумүйнерни дола берген. Суттатчыларның берге, чымыштыг болган харысаалгалыг ижинин эгелээнин ол. Хову-шөл одуругган: ында-мында арыктарның шулураажы, тракторларның даажы, хамаарактарның мырыы кижиниң сагыш-сеткилин сергедип, күүнү немеп кээр.

Бо черге алдан чедн чыл чурттадым. Ол чылдарның хөй кезиин хүүрек тудуп, тараа суттарып эрттирдим. Ам-даа билээм сывырыып, эдээм астып каапкан ажылдап турмен. Пенсионер Долаан Шаравии, Ховалыг Чанчын олар база мээң-биле кады. Кыжын оларның-биле дош булукталдырып турдум. Чамдыкта буга кыдыынга дыштаның, таакпылап олура, амыдыралдың эмнижээнин. эртем-техниканың сайзыраанын болган бо-даа ижинистиң дутайын чугаалажы бээр бис.

Чаа-Хөл унунга шаг-шагдан бээр тараа тарып келген. Сарыг-Булуң, Күш-Кежиг, Кара-Булуң. Сукпак болгаш оон-даа өске черлерден бүгаларны үндүргүлээн. Чамдык бүгаа өөттеринге черден алаан бедик хааржактар кылгылаан, суглу оларны дамчыштыр бадырып турган. Оңу бодаарга, ажылды хөл-биле база кылып-ла чораан чүве-дир ийин. А ам, чынап-ла, маталыг болган-дыр, сугну ынай-бээр бүгаларже хуваарда беэин калбак ыяштыг үндүр азы кинр долгагылаптар ол-ла. Черле ынчаш суттарылга болгаш чер ажылының сайзыраанын чүү дээр. Чижөөлээрге, бистиң Аймырлыг суттарылга системазында алды шөлдүг тарылга залчештирилгеэн шинглээттинген, органиктиг болгаш минералдыг чемнөчидилгелерни ажылдап турар апаргап. Чаашкынналдырып суттарар агрегаттар база бар. Тараажыларның мергежилии белдээн, түскай семинарларга өөредип турар. Ынчалзе-даа бир гектарга онаалтыр ап турар дүжүдүүс ам-даа хирелиг. Моон чылдагаанны чүдел?

Бистиң совхозта черни чарып, үреэнии чажын турары кыдыра. Ынчаштаң үреэнинерни өрге, күсне чыып чивезедаа, куш, сут болгаш хат ашпаар. Кыдыра черге тараа үнүп-даа келзе, чеми боткур эвес, дазылы бичии болур. Мындыг байдал дүжүтке немере кайын бээр боор, бок үнүштүң уязы болганы ол. Черни суттарын турарывыс база далаш: улус азы сут чедиишпезинден мындыг таварылга бо-ла тургустуна бээр. Суттатчылар турум эвес, оларны бир шөлден өске шөлче, оон база өскээр октап-ла турар. Оон кедерезе өске ажылдыг (чижөөлээрге, хойжуларны) улусту эккээр, мындыг. Суттарган соонда хораумнуң болбаазырадыр болгаш үрезии чажар хуусаларының база сагыттынмайн баары ховар эвес. Эң-не кол чүве — чемнөчилилгге. Ындыг турбуже эртикен кварталда суттаттыг 1060 гектар черге 270-не тонна азы чажар үрезиниге дең өдек токтуннган.

Суттатыг черниң дүжүдүүн оспейн турар чылдагаанны хөй, ынчалзе-даа олар пургулайында кижи бүрүзүнге билдингир. Ол чылдагааннарны чайладыр херек. СЭКП-ниң XXV съездиниң мелиорапия болгаш сут ажылынче улуг кичээнгейни үгландырган үжүру-даа ол. Ындыг болганда бо үүлени бүдүреринге кижи бүрүзү киржир ужурлуг.

Ю. КОЖАГА,
«Ак-Туруг» совхозтуң суттатчызы.

Редакциядан: Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делегелгезининң 1955 чылдагы киржикчиин, «Кур болган мурумкан черлерни шинглээдип алгаы дээш», «Күш-ажылчы шылгарал дээш» болгаш Ленинчи юбилей медальдарның эдилекчизи, көдээ Совет депутады, хоочун суттатчы Юрий Күжүн-Навоевич Кожаганың бо үүлүн танижыы көргеш, мелиорация, суг болгаш черде чер ажылының дутайында бодалыларны биече бижиниринерни дилединиис. Ук ажылды чорударынга кандыг бергелер таварыын турарыл, чылдагаанны чүдел? Оларны чайладырының болгаш курлавырларны ажыглаарының аргазы чүл?

Мөңге кадагалалда

СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң директорунуң оралакчызы А. А. Соловьев-биле СЭТА-ның корреспондентизи В. И. Ленинниң тоорүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл өнүүн будүүзүнде ужурашкан.

— 1923 чылдың июль 8-те РКП (б)-ниң Төп Комитединиң В. И. Ленин аттыг институтка Владимир Ильичиниң ажылдарының бижимелдерин, чагааларын, документилерин, чуруктарын дамчыдып бээр дугайында дилегни организацияларга, албан черлеринге навтыя кежигүннеринге болгаш кежигүн эвестерге-даа кылган. Оон бээр кылган ажыы улуг— деп, А. А. Соловьев чугаалаан.

Амгы үеде марксизм-ленинизмниң үндезилекчилериниң документилерин шыгжаан Марксизм-ленинизм институдунуң Төп партия архивиниде В. И. Ленинниң фондузунда 34 муң ажыг документ бар. Ол дээрге баштынчының номчарыкшы, чүүдерииниң, илеткелдериниң, чугааларының хөл-биле бижимелдери, оон чагаалары, демдеглелдери, номнарда кылган демдеглелдери-дир. Бисте кадагалаттының турар материалдарның бир муи ажыг хиреэзин В. И. Ленин даштыкы 9 дыл кырынга бижээн. Бисте ам Владимир Ильичиниң тыртырган 396 фото-чурук, 874 метр кинолента бар. 14 пластинкада оон чугааларын бижээн.

1924 чылда дыка хөй чугула материалдар алдынган. Н. К. Крупская В. И. Ленинниң бар бүгү документилерин институтка дамчыдып бергеп. Баштынчының үгбазы А. И. Ульянова-биле дугжазы М. А. Ульянова оон төрелдери-биле чагааларын база берген. Ынчаарда Ильичиниң чагааларын институтка А. М. Горький, Ф. Э. Дзержинский болгаш өске-даа эштер бергилээн.

Чугула документилер чазак чериниден, күүрүне архивтеринден болгаш музейлерден келип турган. Ажы-дунма коммунистиг партияларның болгаш дашткы чуртталда дыка хөй кижилерниң дуазы-биле материалдарның элээн хөйүн тывар арга тургустунган.

Эртемниг коммуникациниң үндезилекчилериниң елүм чок документилерин кадагалаар дээш совет архивденнер болгаш специалистер техниканың амгы деңгелинге дүгжүр бүгү чүүдерни кылып турар. Документилерни тааржыштыр дээрэ түскай кан сейфтерде онзагай шинкаларда шыгжап турар.

Шыгжамырже эң чугула таварылгада, чаа документ суп каар дээрге йийикпе, азы кандыг-бир чүүлүг шүүштүрер, бижээн домакты оригиналдан шүүр дээрге кирер, Ленинчи материалдар-биле ажылдаарда колдуунда фото-хоолга ажыглаар.

Оон чылдагаанны мындыг. Саазын температураның өскерлип турарынга аажок «өскеримчел» — шыкты бодунга дүрген сиидирип алыр, ол шыкаш курганчал болгаш сыйлып, баксырап эгелээр. Шыгжамырда 18 градус чылыг, олпык база таарымчалыг. Ол бүгүнү түскай приборлар хемчээп турар, а оларның көргүзүглерин түскай иультудан дежурный инженер хайгаарап турар.

Институтка дужаттыган чамдык бижимелдерниң саазынны аажок эргилээн, үрелген, будуу онуп калгылаан болгаш. Оларны «эмнээр», катаң тургузар талазы-биле түскай эртемнигер шүдүргү ажылдап турар.

В. И. Ленинниң литература чогаалдарын болгаш бижээн документилерин долуу-биле чыырынче чүткүл улуг. Ынчалза-даа чамдык ажылдарның хөл-биле бижимели тывылбаан, оларның түгле парлаттынган хевири-биле таныш бис. Баштынчының чогаалдарын, чагааларын дилеп тывар ажыл уламчылавышаан. Ындыг ажылдар тыштып-даа турар. 1974—1975 чылдарда Төп партия архивинге (ТПА) В. И. Ленинге хамаарыжыр 334 ажыл кирген. Оларның 300-ү Ленинниң бодунуң хол үжүүн арттырганы материалдар болуп турар. Оон редакторлап киирген эдиглери, оске материалларга демдеглелдери, ТПА-га кадагалаттынып чыткан чамдык материалдардан Ленинниң демдеглеглиг документилери база тывылган. Ол ышкаш партия албан черлериниң фондуларын шинчилеп турган үеде база В. И. Ленинниң документилери тывылган. Октябрь мурнуңуң үезинге хамаажыр материалдар дээрге янзы-бүрү парлалга үндүүглерин номчуп таныжып турган үеде Ленинниң кылган демдеглелдери болуп турар.

Делегейниң бирги дайынының үезинде В. И. Ленинниң даалгазы-биле Н. К. Крупская даштыкы солуннарны болгаш оон чамдык материалдарны чыып турган. Төп партия архиви ол материалдарны база шинчилээн. 239 кезек солунга, солуннардан алган материалдарга Ленин демдеглелдер кылып, чамдык үүлдерни шыйып корген болган.

Октябрь мурнундагы үеге хамаажыр элээн хөй материалдар даштыкыдан келген. Совет үезинин материалдарының кол иезээ эң кол фондуларның каталогтарын тургузуп турда ылыгга болгаш В. И. Ленинниң намдарының хрониказын (хөй томнуг) белеткеп турган үеде тывылган.

ССРЭ-нин Октябрь революциязының төп күүрүне архивинден Советтерниң сан килдистерининң I Бүгү-россия съездизинге 1918 чылдың май 18-те В. И. Ленининиң кылган илеткелининң чажыт бижимели база тывылган. Ол илеткел моон мурнунда солунга кылган отчёт аайы-биле билдингир турган.

Ол ышкаш бо-ла архивке 1918 чылдың август 16-да Улус Комиссарлар Чөвүделининң секретары Н. П. Горбуновка болган оон дузалакчызы Ю. П. Сергеевага ажылга четпес үүүл болдунганы дээш ыңгыы дошуулда хүлээдиринин дугайында Ленининиң айтышкынының хоолгазы база чыткан. Ол документ дээрге күүрүне аппаратының тода, таарымчалыг ажылларын биче-ле үүрэр таварылгага Ильичиниң эштеш чогуунун херечизи.

Совет Армиязың төп күүрүне архивинге ленинчи чеди ажыл кадагалаттынып чыткан. Ол ажылдар Владимир Ильичиниң Советтер республиказының шериг камгалалын удуртуруунга дорт киржип турганын көргүзүп турар. Хүн бүрүнүн шериг айтырыгларын Ленин кичээнгейлиг хайгаарап тургаш, ылангыя кичээл үзеэн кижилер-биле чугаалажыр. Колхоз төвүнде школаларның кичээлдери Шуй ортумак школазының базазында, а малчыннарның оореди̇лгеэн бригадалар төптеринде эки дерттинген кызыл-булуңнарда эртип турар.

Экономиктиг оореди̇лгениң организастыын экижиткен чорум колхоз будурулгезинге малчыннарның кирже̇лгезинниң ажыктыын белиткен. Оон уламнындан эрткен беш чылда колхозтуң ийи хойжу бригадазы районда дээрге коргузуглердиг болуп келген. Оларның бирээзи — Чаңгыс-Теректиң № 1 хойжу бригадазы (партия болүүнүң организакчызы К. Серенот) тоску беш чылда 100 беш хойдан 91 хураганны камгалап, бир хойдан ортумаа-биле 2,1 кг дүктү кыргын алган. Бригаданың малчыннарындан 4 кижи орденнер-биле, 2 кижи медальдар-биле, бир кижи РСФСР-ниң база бирээзи Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиктер-биле шаңналткандар. Оон-биле чергелештир 5 малчынга «Ийиги класстың малчыны» деп атты тывыскан.

Бо оореди̇лге чылында колхоз будурулгезинде колхозчуларның 65, а мал ажылында амыдап турарларның 85 хуузун политиктиг, экономиктиг, зооветеринарлыг оореди̇лгеге хаара туткан. Келир оореди̇лге чылында материалдыг будурулгеде ажылдап турарларны оореди̇лгеже 100 хуу чедир хаара тударын партком планнап турар.

«Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында экономиктиг болгаш аныяктарның кежээки школазында оореди̇лгениң чогуур деңгелде тургустунганындан, ажылдың будурүм-түлүүнүң бедээнилеп ферманың коллективи эртикен беш чылда сүт садар планын ажыр күүсеткен.

Партиявык, комсомолдуң политиктиг чырыдыышкынын-ха болгаш ажылчы чоннарниң экономиктиг оореди̇лгезинде 127 пропагандист ажылдап турар. Оларның 60-ы — коммунистер. Пропагандистерниң аразында боттарының ажылхереэн эки билир, арга-дүржүлгелиг кижилер дыка хөй. Ындыгларга Доржу Адыг-оол, Атпымда Байлак-оол, Комбу Салчак болгаш оскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Чон ортузунга политмассалыг ажыл-агарыны чорударда партия организацияларының база бир кол ажылгаш турар чепсээ — лекция пропагандазы болур. Районнуң идеология фронтузунда 172 лектор, 23 илеткелчи, 84 политинформатор болган 350 агитатор хаара түттүнгөн. Олар СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын чонга тайылбырлап, республиканың, районнуң экономиктиг, культурлуг тургузуушкунунда чаа түүдерни, моон соңгааргы соруглаларны чугаалап, ажылчы чоннуң коммунистиг кижилдилгезинче улуг кичээнгейни салып турар.

Эрткен чылын «Билиг» ниитилелгиниң район организациязының шугуму-биле 1210 лекция ооргуттунган, оларны хөй кижи дыннаан. Делегей байдалының база делегейниң ажылчын болган коммунистиг шимчөшкининиң дугайында, теогу, философия, политэкономия талазы-биле лекциялар оскелерден хөй ооргуттунган. Маңаа чоннуң политиктиг болгаш экономиктиг билигдерже сундугуушкунун оореннп коргени билдингир.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылында район төвүнде, колхозтарда ажыл-ишчи коллективтер бригада, звено аайы-биле социалистиг чарыштар хаара түттүнүп. Оларның иштинде 7 коллектив —500 ажыг кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик ат дээш туржуп турар. Районда 40 кижи «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек дем-дектери-биле шаңнатканнар. Тоску беш чылда алган социалистиг хүлээлгелерин дыка хөй кижилер хуусаа бетинде күүседипкеннер. Оларның аразында малчыннар Д. Адыг-оол, Х. Даажы, К. Херелмаа, сарлык кадарчылары М. Даржаа, Х. Бойыр, саанчылар Р. Биичей, С. Караш дээш өскелер-даа бар.

Өөредилге, лекция, бөселдаар-биле чергелештир темалыг кежээлер, номчулга конференциялары, ас журналдары, айтырыг-харыы кежээлери үргүлүг эрткен, пропаганданың оске-даа массалыг хевирлерни сөңнырап, дээштин бедик турар. Ынаныгыя эрткен чылын Типлелгениң 30 чылынга, делегейниң хереэженнер чылынга холбаштыр чоруткан ажылдар чоннуң политиктиг болгаш интернационалчы идеяларын үлгаадырарын шинтпирлээн.

Л. ДОПУЛ,
СЭКП Бай-Тайга райкомуның секретары.

НЕМЕЛДЕ ТӨЛЕВИР

«Кодэ ажыл-агыйны бедик мергежилдиг кадрлар-биле бижыглаар талазы-биле элээн чүүлдер соолгу чылдарда кылдыпган. Ындыг болзажок ортунак болган эге звеноларда айтырыг дүвүренчиг болуп эртпилеан... Чамдык республикаларда, областарда механизаторлар болгаш өскө-даа маселалыг мергежилдиң кижилерге чедиишпейн турар, индыг черүк иүүлүвете каржа чедирип турар. Ажылдың бо участогу кончуг үзүг кичээнгейни салырын шеспп турарь.

(СЭКШ-ниң XXV съездизинге эш Л. И. Брежневтиң отчёт илеткелдивдеп)

СЭКП-ниң XXV съездиниң совет кижи бүрүзүнүң идейполитиктиг, экономиктиг болгаш шинги билиглиг бедидерин онзалаан айытказ. Ол сорулгалы күүседирде — кодэо шинчилеринң хүлээлгеан. Чогум-на билиг-мергежилди бедиткенинден ажылдың ажыктыг болгаш шынары улам бедирер дээрзи билдингир.

Бо аяларды моон мурнунда чылдарда четпес чорудуп келген. Оон уламындан, бирээде, республикада үстүү класстың бедик мергежилдиг малчыналары болгаш механизаторлары аваш. Нийде, мергежилдиг-даа, чаа эгелеп чоруур дүржүлге чоп-даа малчының азы механизаторнуң ажыл төлевиринде ылгал чок. Ындыг байдал колхозчуларның болгаш ажылчыналарның ылгап ажылынып сонуургалдыг болурунга идиг бербейн турар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга агрохозяйственный органнзастаар, колхозчуларның болгаш ажылчыннарның билиин, мергежилин бедидеринче сагыш салыр кижилер — ажыл-агый удуртукчулары, түскай артемнилер болгай. Олар класс тыпсырының талазы-биле комиссия кежигүннери болуп турарлыг. Ынчангаш ук ажылдың чедиишкинин олардан хамаарыжыр.

Ажыл төлевирин мергежил барымдаалап бээри чеже чептүг айтыры. Доктаатынган түрүм ёзугаар бирги класстың трактористиге 20 хуу, ийи класстыңга 10 хуу ашаны немей бээр ужурлыг. Бир эвес тракторист кижи түр када-даа өске ажылдарже (тудуг, мал, сөөлгө болгаш оске-даа холбиле кылыр) шилчээн болза, аңаа класс дээш немелде төлевирин бербес. Класс дээш немелде төлевирин дүмүт ажаан алынмазының, мал чеминиң белеткелининң үезинде бодиткен төлевирге база төлээр. Өске хевирлиг немелде төлевирлерге (ажылдың шыңары, хуусаазы дээш) болгаш шаңналдарынга төлевес.

Чолаачылап турган үезинде бирги класстың чолаачызы 25 хуу, ийиги классты 10 хуу немелдени алыр. Күш-ажылдың болгаш ажыл төлевириниң талазы-биле күрүне комитединиң болгаш ВЦСПС-тиң 1972 чылдың декабрь 14-тө үндүрген доктаалын ёзугаар класс дээш немелде төлевирни бүгү ажылдап алган акшазының хуузун эвес, чүгле тариф төлевириниң (шалыңпың) хуузун барымдаалап бээр. Ынчалза-даа ай чедир ажылдаваан болза, чүгле ажылдаан хүнзерин барымдаалаар.

Моргежилдиг болгаш материалдыг сонуургалды бедилер сорулга-биле мал ажылының мастери аттыг ажыл-агыйларының тускай комиссиялары ССРЭ-ниң Кодэо ажыл-агый министерствозунуң доктаатынга чүрүмүп ёзугаар тыпсыр. Бирги класстың малчының 20 хуу, ийиги класстың малчының 10 хуу немелде төлевирни мал ажаалганы болгаш оон продукциязы дээш алыр. Республиканың класстыг малчынарары чүгле эртнен чылын бээри 50 муң рубльди ындыг немелде төлевирге алган. А механизаторларның аразында класстыг трактористер хей болганындан оларның немелде төлевири 120 муң рубль четкен. Аңгы саңтүм-биле алырга, малчыналарның чүгле 5 хуузу, трактористерниң 64 хуузу, чолаачыларның 35 хуузу бирги болгаш ийиги класстың мергежилдиг болуп турар. Мергежил бедидер, класс тыпсыр ажылдарның — агрохозяйственный органнзастаар, колхозчуларның болгаш ажылчыннарның билиин, мергежилин бедидеринче сагыш салыр кижилер — ажыл-агый удуртукчулары, түскай артемнилер болгай. Олар класс тыпсырының талазы-биле комиссия кежигүннери болуп турар. А чамдык таварыглаарда класстыг малчынарга немелде төлевир бээрин ажыл-агыйларның түскай артемнитлерп «түттүшкен» болгулаар. Чижээлээрге, хой ажылдыг «Торгалыг» совхозта (директору С. Седен) ындыг.

Продукция бүдүрелинин технологизазы ийиктпе мал ажаалдазының чурумун үреп, хүлээлгеп ажылынга харыысалга чогум коргүзүп турар азы бригаданың, фермаңың, салбырының болгаш ажыл-агыйның коргузуглериниден аваш продукт ап турар малчының класын нудуладыр ийиктпе мал ажылының мастерп адын казыыр эргенп аттестация комиссиязынга тывысхан. Ындыг байдалдыг торгаалды чолаачыларга болгаш механизаторларга техника ажаалдазының чурумун хажыткаңзо класынга хамаарыштыр юрдүнген негелделерни сагыыавага коргүзээр азы класс дутайында шынаылгаан үш ай чедир хавырып болур. Ол хуусаа төнтенде шыпаылганы тыпсырып аттестация комиссиязы шинтпирлээр.

СЭКП-ниң XXV съездизин кодэо ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунга улуг сорулгаларны салган. Ону шинтпирлээринге бедик мергежилдиг кадрлар негеттининп турар. Ынчангаш аттестация комиссияларының ажылын дарый экижидерп чугула.

М. САТ.

Кодэо ажыл-агый министерствозунуң кол экономизи.

Пальзень хоорайда В. И. Ленин аттыг машина тудуунуң «Шкода» комбинадының коллективи ЧКП-ниң XV съездизинге алдар болдуруп 22 миллион ирен эвээ түңүнге продукцияны плавидан ашыр бүдүрүп үндүрерин хүлээлгеан.

Чехословакияның ажгы бо беш чылының эвээн кэш эң чугула тудугларынга хей сөөлгө деримшиннерни комбинаттың ажылдакчылары белеткеп турар.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БУДАПЕШТ. Венгрияның чурт чүрүүнүң база бир камгалал черп турун келген. Ол болза ховар куштарлыг, үнүштерлиг Пустасер хоорайжыгаштың чанында турар.

Ол камгалал черин тургускаңы — сойдустуң байлаан камгалалар талазы-биле ВЖР-да улуг сагыштыг салып турарының база бир черечиин. Ам ол чуртта камгалалдыг үш чүс хире чер бар, оон ниити шөлүү —140 муң гектар ажыл турар. Чеокку 10—15 чылдарның дургузунда ындыг камгалалдыг девискээрни 400 муң гектар чедирери юрдүнгеп.

ПАРИЖ. Барыын-герман капиталдың түрүжү Францияда күштелип турар. 1952—1975 чылдарның үезинде ГФР-ниң компаниалары Франциянын экономиказынга 4,1 миллиард ажыг барыын-герман марка акшаны киирген, ынчангаш экономиканың эң-не чугула адырларынга — металлургиага, машина тудуунга, радиоэлектроникага контрольду тургузар арганы олар алган. Түс чернин экономистериниң демдеглеп турарындан алырга, Франция болза ГФР-ниң монополиязының экономика талазы-биле эжелеппин бөл объектилериниң бирээзи болуу берген.

БЕЙРУТ. Эжелеттинген арап девискээрлерин шуут бажы-биле эжелеп алырының политиказын Израиль уламчылап турар. Израильның түскай чаваа комиссазы Иерихон болгаш Наблус хоорайлар районунда араб черлерни колония кылып алырының чаа төлевилелин ажыдап кыган.

ВАШИНГТОН. Баттыкан Штаттар херек кырында бар байлалың хүлээп корген, америк-вьетнам харылзааларны тааржыдырып чогумчударын эгелээр ужурлуг. Эргенин болган дипломатииның Тафт аттыг университединиң факультет деканы Э. Камерон ындыг болалды чугаалаан. Мурнуу-Чөөн Азиада чаа байлалды барымдаалап корүп турар ындыг политиканы Вашингтонуң ажылаан кызыры эргежок чугула даярын эртемден демдеглээн.

ЛУАНДА. Өөредилге системазы чаа нинтилелдп тургузарының сорулгаларынга тааржып турар кылдыр Ангола Улус Республикага ону ынчалдыр чаарткан турар. Төп Анголада Уамбо хоорайга чаа өөредилге чылының эгелээнинде холбаштыр түвө чугаалап турган, АУР-нуң өөредилге болгай культура министри Антонну Жасинту ол дугайын медеглээн. Чүрттүн төөгүзүнде бир-ле дугаар ангола уруглар келиишпп ону хамаан чокка өөренир эргени ам алган деп, ол демдеглээн.

БЕЛГРАД. Белградының мурнуу чагында түтүүнүн цемент заводунзан баштайгы тонна цементини чагыжылдарже чорутқан. Ол чугула тудуг материалын чаа будүрүлге чылдын-на 50 муң тонна бээр. Ам чуртта үш цемент заводун база тудуп турар, оларны ажыгдалга киирген соонда Югославияга цемент будүрери беш чылдың төнчүзүнде чылдын-на 11 миллион тонна чедер.

РИМ. Итали банкының дыпладыгы ёзугаар алырга, төлелге балансызының четпези бо чылдың февральда 400 миллиард лир ашкан. Ынчангаш Италиякың төлелге балансызының ниити четпези 1976 чылдың ийи айларында 582 миллиард лир болган.

ДАМАСК. Сирия Араб Республикада чуртгун бүгү можуларын хаара тудар чаңгыс ай энергия системаларын тудар талазы-биле ажыл чер болганда чоруттунуп турар. 1976—1980 чылдардагы дөртүү беш чыл планынга дүүлүүр 220 болгаш 66 киловольт күштүг электродамчыдыкка шугумнарының тудуун боттандырар. оон ынай Хеме, Азеппе, Тартус, Дейр Эз-Зор болгаш өске-даа можуларга трансформатор подстанциялары база тудукулаар.

ТОКИО. Японияда капиталды мөөнгээринин чорудулгазы үргулчүлеп турар. Фирмаларны каттыштырары болгаш конференция тургускуларды саярыга рыноктарыпта бодунуң негелделерин күш-биле дегээр арганы үлетпүр эзлериите ол берип турар.

Каш чижек: Окинавага электроэнергетиканың алды фирмаларын каттыштырганының түнелиниде «Окинава банки» дээр компанияны тургускан, оон капиталы 14,7 миллиард иен акша. Ол болза Окинаваны электроэнергиа-биле хандырарын бүгүнү-биле бодунуң холунда кирип алган.

«Хикари Когио», «Сиоэй» фирмалар база каттыжар деп турарын чарлаан, олар «Хикари Когио» деп ат-биле артып калган. химия үлетпүрүнүн продукциязын сайгар талазы-биле Японияга эң улуг фирма болу бээр. Оон капиталы —1,3 миллиард иен болур.

БОГОТА. Колумбиянын тараачын-арендаторларының национал каттыжыышкынны парагвай патриоттарны истеп сүрүп турарынга улурланыышкынын илергейлеэн. Барык 2 миллион кижини каттыштырып турар ол баттыжыышкын Парагвайда тараачынарны болгаш өске-даа ажылчы чоннарны истеп сүрүп, эттен-эриилеп турарын соксадырын болгаш политика талазы-биле бүгү хоргудаттырганнарны хостаарын негээн.

Каттыжыышкынның ол дугайында медеглелин Парагвайның Колумбияда ачызы черниге хамчыдып берген.

(СЭТА).

БҮГҮ УЛУСТАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинин бүгү ажыыл, СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң Отчет илеткелинде илереттинген чаа чугула эгелекчи чоруктар Европага болгаш бүгү делегейге айыыл чок чорукту база чавырдымышкынын чорудулгазын быжыглаарынче чүткүл-биле сиңиккен болуп турар деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге дани коммунистерниң делегациязын башгап чораан. Даниянын Коммунистиг партиязының Даргазы К. Есперсен медеглээн.

Делегей харылзааларынга күш дегээр чорукту хереглевезинин дугайында бүгү делегей нерээзин чарар чорук чепсектп дүжүреринин болгаш дүшкүүлүг чоруктуң чавырлымышкынының чорудулгазын улам ынай хөгжүдеринин оруунга чаа базым болур ийик деп, СЭТА-ның корреспондентизибиле беседазынга ол чугаалаан. Ниити-Европа чөвүлел хуралының шинтпирлерин тодаргай ажыл-херек-биле күүседир төлээде, бүгү чурттарның улустарының кады чорудар күжениишкиннери негеттининп турар. Хельсинкиге чөвүлел хуралдың ажытканы болдунар арганы херек кырында бөтүг чүүл болдурар ужурлуг.

Сөөлгү чылдарда ийи талалыг болган хөй талалыг дуржулгаларны чаргаиы, Европага айыыл чок чорук болган кадыг ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың чедиишкинниг доозулганы Совет Эвилелиниң чавырлымышкыны болган тайбың дээш доктаамал база сорулгаже чүткүлдүг демисели эвес болза, болдунар арга чок турган иийик деп, К. Есперсен уламчылаан.

СЭКП-ниң чорудуп турар даштыкы политиктиг угланыышкынны бүгү улустарның эрге-ажыктарынга болгаш турга-сорулунга дүжүүп турар. Совет Эвилелиниң чөптүг даштыкы политиказы тайбың байдалларынга чурттаарының болдунар аргалары улустарның мурнунга ажыдың турар. Ол чорук «соок дайынның» катап өскүүрүн болдурбас, реваншистиг планнарны бодап турар ындыг күштерни үзе киирер, империалистиг ончук-чөнгээлерге шинтпирлиг ойтур согуушкунну бээр сорулгалыг күжениишкиннерде тодаргай илереп турар. Отчёттуг үениң дургузунда Совет Эвилелиниң ат-аддарының бедээни болгаш чедип алган улуг чедиишкиннери, а ол ышкаш СЭКП-ниң XXV съездизинин шинтпирлери Советтер чурттуңун ончүктерининң өөрүшкүзүн хайныктырып, оон дайзынналарының кылын хаңындырып турар.

ПОРТУГАЛИЯ: соңгулда мурнунуң күжениишкиннери

ЛИССАБОН. (СЭТА). Республика хуралынче соңгулдаларның дүвү чоокшулаан тудум-на, Португалияда соңгулда мурнунуң кампаниязы улам-на күжениишкинниг болуп бар чыдар. Соңгулда кампаниязының чорудулгазында алаан каш бөйлаашкыннарга таварышкан реакционерлер ажык ончук-чөнгээлерже шилчип турар апаргаи деп, Португалияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары Алваро Кунъял Лиссабонга болган митингиге чүве чугаалаан, медеглээн. Байдалды парылдадыр, дүшкүүлүг болдурар, күш-биле үскүзевишкин кылыр чоруктар чүгле барыын үзелиг күштерниң ончүк-чөнгээлиг үүлгедиглерни кылырынче кем-буруулуг дүржок идегеттерин күткүп турар-дыр деп, «Унита» солун бижээн.

Турининн. Миланның болгаш Италиянын өске-даа үзеттүрүлүг төптөринин ажылчыннары серемчиледи бедидер, ончүк-чөнгээлериниң катаптаарын болдурбас дээш, будүрүлгелерге ажылчыннарның таңнылдаашкынын турғузар деп шинтпирлээн.

ТУДУП ХОРУГДААШКЫННАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Париж районунда даштыкы ажылчыннарның чурттан турар плити чурттарга черлеринге француз полиция тудуп хорудаашкыннарны чоруткан. Он-он кижилер туттурган. Африка чурттарындан келген он алды даштыкы ажылчынны Франциядан үндүр шелээн.

Аргажок назанак бажынларга чурттааны дээш тыртар төлевирни кедергей улгатырганынга удур даштыкы ажылчыннар бижыг турушкуг демисели чоруда бээрге, аңаа харыы кылдыр эрге-чагыргалар полиженжи ужур-дүржок ажылаашкыннарны ажыттаан. Элээн каш ниити чурттарга черлеринге ажылчынар удурланыышкынның демдээ кылдыр, чурттааны дээш төлевир төлээрилеп ойтаалаан.

Ам Францияда эң-не ааргберге болгаш куду төлевирлиг ажылды кылып турар ийи миллион хире даштыкы ажылчыннар санаттыныл турар.

Париж районунга болган полиженжи ужур-дүржок ажылаашкыннар чурттун демократтыг күштерининң, чөөн үзелдиг партияларының база профсвилелдеринің удурланыышкынын болдурган. Туду хорудаашкынларны ылган хоорай кыдында черлерге коммунистеринң эгелээшкининп ёзугаар даштыкы ажылчынар-биле сагыш-сеткил катыштырыларының чыскаалдары болгулаан.

Даштыкы ажылчыннарны күш-биле үндүр шелүүрүн доо-дораан соксадырын, а ол ышкаш оларның чурттарга база социал байдалдарын парламентиниң талазындан хынап көөрүн национал хуралда болүк коммунистер негээн.

Франциянын Коммунистиг партиязы медеглел кылган, полиженжи тудуп хорудаашкынларны шинтпирлиг-биле бүрүү шапкан.

Бот-бодунга ажыктыг

ВАРШАВА. (СЭТА). Дайын соолундеги үезе польша-совет кады ажылдажылга дыка кадбарган болгаш ханылаан деп, «Нове дроги» журналга ПУРнуң Министрлер Чөвүзелиниң Даргазының орадакчызы К. Ольшевский бижээн.

1945 чылдың апрельдиң 21-де Москвага ат салган пайнырал, бот-бодунга дүвелажылга болгаш дайын соолундеги кадыг ажылдажылга дугайында керээ оон үндезинниде салдынган. Ол болза канчаар-даа ажок улуг ужур-дүзээлиг тоогулут болуушкун болгаш: ук керээ Польшаның айыыл чок чорууна, а ол ышкаш польша экономиканың катап тургустуушкунунга болгаш социалистиг хөгжүлдезиниге шинтпирлиг салдарны чедирген. Ёзугут-ла деп чоруктун, социалистиг сагыш-сеткил катыштырылгазының база бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылганың принциптеринге даянып турар.

«Шынның» материалдарының изи-биле

АЖЫЛЫНДАН ҮНДҮРГЕН

Январь 11-де үнген «Шынга» Мергелдейниң булуңунга О. Кодур-оолдуң «Хунага хураган кадартпаңар» деп эгелиг чүүлү парлаттынган. Таңды районнуң хөжүзүу Кара-Хуналың ниитининг малын хүлээнип алган. ээ-дарымсалга чок бооп, арагазап турганындан ажыл-агыйга улуг каража, когарадыр чедиргенин автор илереткен.

«Коммунизмниң хереликолхозта партком секретары Н. Ешуктуң биске дыңнатканы:

Материалда киргеп бүгү фактылар шын. Парлаттынган материалды хөжүуларның ниити хуралынга чугаалашкан. Оюн Кара-Хуна, Оюн Чаптай-оол оларның арагалаап чидиргеп когаралың колхоз баштаар черинин хуралынга база катап көргеш, оларның каймызынга-даа чидиргини леңге төлеттиргерин шинтпирлээн. О. Кара-Хуналың ажылындан үндүргеп, истелге органнарывче шилчиткеп. Ол ышкаш мурнупла хөй мал чидирип, самчыгдадыг болган Оюн Чээсей, Григорий Чульдум, Салчак Оскал-оол, Монгуш Хачыл-оол оларны мал ажылындан үндүргеш, херээн судче шилчиткеп.

МАҢГЫСТАЛЧАК АМЫДЫРАЛДЫ СОЙГАЛААР

Ажыл кылырындан ойтаалаар, хой-ниитининң корум-чурумун үрээр кижилер-биле эптеш чок демиселди чорударынче кичээнгейни бистиң Коммунистиг партиявыс болгаш Совет чазаавыс үргулчүлеп угландырып келген. 1970 чылдың февраль 23-те СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзели «Ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан ойтаалаар, маңгыставлчак амыдыралдыг кижилер-биле демиселди күштелдирер» дугайында тускай доктаалды хүлээп алган.

Ол доктаал үнген соонда аймалдешкеп республикаларның хөөйлуларынга чогуур немелдээрнин киирген. РСФСР-ниң кеземче хөөйлузуунуң ниитинге база тускай дүрүм чүүлүн немей тургускан. Ол немелде чүүл ёзугаар 2—4 айларлап өрү чылдагаан чок каяа-даа ажылдавайн турар кижилерни маңгыставлчак амыдыралдыг деп санаап ажылга кииреринин дугайында тускай шинтпирни үндүрерин көргеп.

1975 чылдың август 7-де РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумуу мурнупла тургап дүрүм чүүлүн бөдүүпүткеп. Ам чаа чурум ёзугаар Советтерниң күүсекчи комитеттери маңгыставлчак кижиниң ажылга киирерп-биле кандыг-даа шинтпирни хүлээп албас. 4 ай иштинде ажылдавааң кижилерни ажылга киирери-биле баштай сагындырар. А оон соонда ажылга кирбес болза, шагдаа органнары ол кижини тускай сагындырып, бир ай иштинде ажылга кирип адырының дугайында холунуң үшүүн алыр. Бир эвес ол кижи ай хуусаа иштинде ажылга кирбес болза, ол кижиге удур хөректи, көдүүлү, истелгелин чоруткап, судче киирерп көрдүнгеп.

Чаа дүрүм ёзугаар алырга, маңгыставлчак амыдырал-биле чурттап турарларга бир чылдың иштинде ийиктпе ажы узаштыр хары үгле 4 ай хире хуусаа иштинде ажыктыг ажыл кылырындан кандыг-даа чылдагаан чок ойтаалаан кижилерни хамаарыштырып турар. Ынчатташ бо дүрүм маңгыставлчактар-биле демиселди улам күштелдирген болгаш ыяска үе иштинде ажылдаан боол чоруп турган кажар кижилериниң оруун моолдамтаан.

Маңгыставлчак амыдыралдың база бир оске демлектери бар. Оларга маңгыставлчак амыдыралдыг кижиниң болуунуң дөргүл-төрелдеринин хөреңгилиниң ачызы-биле амыдыраары, оор-суук кылыры, улустан оп-мегге аргалар-биле өре-төөлп кылып амыдыраары хамаарыжыр. Ындыг кижилер хөй иезинде-де оор болгаш үптээнкин херектерин үүгедип турарлар.

Күш-ажыл хөөйлузунда көрдүнгеп кижилерге ажылдарын чөптүг сагып, ажылчын кижилерин эде кижилерде ажылды хүн бүрү доктаамал чорудуп турар албан, организация, бүдүрүлге черлеринин ажыл-чорудулгазы өскелерге үлегерлиг. Чижээ, Кызылдың сүт комбинадында, пиво заводунда күш-ажылдың сагылга-чурумун үреэр ажылчынар-биле эптеш чок демиселди чорудуп турар. Ынчалзада элээдээн кайы-хамаан чок кижи үадурер чорук ында хөвар таварылга боол турар. Сагылга-чурум үреэр кижилерге хамаарыштыр кижиндилге ажылып чорудуп, хөөйлуда көрдүнгеп административтиг аргаларны хереглеп, ажылчын кадрларны бижыглаар чамдык хемчегларни ап турар.

А Кызылдың эът комбинадында байдал оон оске. Ында ажылчыннарның үпер-киирер деңгээ хөй, оон түңнелинде ол комбинатта ажылчын күжү доктаамал чедишпес боол турар. Хоорай Советиниң күүсекчи комитединде ажылга киргени дээш кижилер чорударга комбинаттың удурлуткулары ол айтышкынны иүүсетпейн бээр таварылгалар турган. Чижээ, эрткен чылдың апрель айда хооркүүсков хамаатты Толмачевтү ажылдадырыбиле түскай шинтпирни үндүргеш, эът комбинадынче чоруткан. Комбинаттың кадрлар киллиэн Толмачевту ажылдаар чер чок дээп ажылга хүлээп алырындан ойтаалаан. Херек кырында эът комбинадынга ажылчыр күжү ол үеде хөйүбиле негеттинип турган. Шак мындыг чоруктарны шынгыы көөрү чугула. РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумуунуң 1975 чылдың август 7-де үнген доктаалында будүрүлге, албан черлеринин удурлуткуларынга хамаатыларны ажылга хүлээп алыр дугайында күүсекомнарның чоруткан даалга-биженгтери албан күүседир чүүл болуруп онзалап демдеглээн.

Үр үениң иштинде ажылдан үнгеш, анаа чоруп турар хамаатыларны ой-шаанда илереп, оны ажыыле хаара турар хемчегларни чамдык черлерде коллуунда-да чоруткайн турар. Бо талазы-биле чамдык ноолаа Советтерниң дуржулгаазы шептередирп күзенчиг. Чижээ, Чоөп-Хемчик районнуң Чадаана ноолаа Советтиң сөөлгү үеде ажыл кылырындан ойтаалаар, маңгыставлчак амыдыралче чүткүлдүг кижилериниң үчёдүп тургузуун, олар-биле ажылды күштелдирген. Бо ажыл талазы-биле эки түренин улусчу дружиназы (командири Шериг-оол Ооржак) улуг ажылды чорудуп турар. Ажылдап оспаксыраар, арагадарыже хандыгар кижилерни илереп, оларның үчёдүп кылып, олар-биле кижиндилге ажылын чорудар талазы-биле түскай дружина болуун турган.

Чамдык хамаатылар маңгыставлчак амыдыралдың ялазыбүрү хевирлери-биле чурттап, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбайн турар. Чижээ, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чоөп-Хемчик районнарда, мурнуу зонакчы районнарының девискөрүнде үр үениң иштинде хуула мал азырап, ажыл кылбайн, маңгыставлчак амыдыралдыг чурттап чоруур кижилер бар. Индыг маңгыставлчак амыдыралдыг кижилер шагдап тура-ла биледингир турдала, чогуур хемчегпи кем-даа албайн турары элезинг. Шак мындыг кижилерни чиик көөр чорук маңгыставлчак амыдыралдыг кижилерниң тыптым, немежиргиге идиглп берип турар.

Маңгыставлчак амыдыралдыг кижилерни илереп, оларны күш-ажылга хаара тудар талазы-биле соолгу үеде республика масштавы-биле чамдык ажылдар чоруттунган. Бо чылдың февраль айда Тыва АССРниң Дээди Советиниң Президиуму маңгыставлчак амыдырал-биле демиселди күштелдирер соруга-биле тускай доктаалды хүлээп алган. Маңгыставлчак амыдыралче шилчээн кижилерни илереп, олар-биле кижиндилге ажылын чорудар талазы-биле тускай дружина болуун тургускан.

Маңгыставлчак амыдырал-биле чурттаксаар кижилерге удур демиселдиң республикага чугулазын, бо айтыргны чоокку үениң иштинде ышкы тургузуп, чогуур хемчегларни алырын чоокта чаа болуп эртикеп республиканың партия болгаш ажыл-агый актившнис база онзадап демдеглээн болгай. Ынчангаш районнар болгаш хоорайлар Советтеринин күүсекчи комитеттери маңгыставлчак амыдыралдыг кижилер-биле демиселди күштелдирер, чогуур хемчегларни ой-шаанда алыр ужурлуг.

А. ООРЖАК.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазының дузалакчызы.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның, Сирияның болгаш Удурланыышкынының палестина шимчээнкиниинин төлевилекчилери кирип турар Дээди шеринг комитединиң баштайгы хуралы премьер-министр болгаш камгалал министри Рашид Караменниң даргалаашкыны-биле аңаа болуп эрткен. Бүгү фронтуларга аткылажыышкынны соксадыр дугайында мурнунда чедип алдынган дугуржулганы сагыыр, талазы-биле тодаргай хемчегларни комитеттиң кежигүннери чугаалаан корген.

Кризисти политика талазыбиле айтыр шинтпирлээриниң ийиги үе-чадавын боттандырар дугайында айтырыгның талазы-биле сүмележиттелерни Либанның политиктиг ажылдакчылары эгелээн. Парламентиниң хүлээп алганы болгаш президентиниң бадылааны конституциига немелеин ёзугаар парламент депутаттары С. Франжьениң эрге-хүлээлгезинден дужаган хүлээп алыр болгаш Ливан Республиканың чаа президентизин хуусаа бетинде сөөлгүүр ужурлуг.

Аткылажыышкынны болдурбас хемчегларни ап турбуже, Бейруттуң чамдык районнарына артиллерияны болгаш минометтарны ажыглаан аткылажыышкыннар үргулчүлеп турар. Чуруттакчы чоөнүң аразында өлүрткеп болгаш бөлыглаткан кижилер бар болуп турар.

Чажырып турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Президент турган Дж. Кеннеди 1963 чылда каяак сулчээнин түнелиниде өлүрткеп, ол сулчээни организастаарынга АКШтың Төп разведка эргелели база киришкеп дээрзиниң чаа-чаа фактылары хөй-ниитинге билдингир бар чыдар.

Долласка Дж. Кеннединиң өлүргешиниң байдалын истеп хынап турган Уорреннің чагак комиссазынызынан кончуг чугула медээлерни ТРЭ чажырыпкан дээрзин мөргүүп турар чүүдү сураглыг америк журналист Дж. Андерсон парлап үндүргеп. Ук комиссия болза Дж. Кеннединиң Ли Харви Освальд өлүргеп деп түңнелдп кылганы биллингир.

ТРЭ-ниң 1967 чылдың май 1-деп чажыт бижининиң хоолгалып Андерсон тып алган. Ол чажыт бижикти барымдаалап алырга, Освальд разведка эргелелиниң ийи медээзизи-биле харилзаалыг турган дээрзин ТРЭ чажырыпкан болуп турар деп, Андерсон демдеглеп турар. Оз медээзилериниз биргеш. Чаа Орлеанның хереглитенп К. Шоу турган, ону округ прокурору Дж. Гаррисон президентиниң өлүрер торуглалыг сулчээге кирикилеп дээш бурууладып турган. Шоу болза Гаррисонуң чорудуп турганы, Долласка үүгедишкинниң байдалдарын хууда истеп хынаарынга кол черни эзлеп турган. Ынчалзажок эрге-чагыргаларның ветикичеи-биле хөделип турган тодаргай болуктер ол истээшкинин ара үзүп каан. А оон соонда удавазанда К. Шоу болза, Освальд болган өске-даа хөй херечилер ышкаш, «хептерген олуп калган» болган.

Дж. Андерсонуң ол сойгалаашкыны Дж. Кеннединиң «чаңгыс кижи өлүргеп» дээрзининң дугайында албан талазы-биле бадылаашкынынга база бир сойгалаашкын болган. Оон неделя мурнуу чагында сенатор Ф. Черч өлүрүүшкүнге хамаарыжып турар хереченарымдаалаарны чажырып турары дээш ТРЭ-ни бурууладып турган. Дж. Кеннединиң өлүргеннге хамаарыкыр хереченар-барымдаалар ТРЭ-ге болган ИФБ-ге бар турган, ынчалза-даа ол черлер ук хереченар-барымдааларны Уорреннің комиссиязынга дамчыдып бербеп дээрзин көргүүп турар фактыларны оон баштап турганы, разведка органнарының ажыл-чорудулгазын хынаар талазы-биле тускай сенат комиссиязынга илереткенин Черч лицпатаан. Дж. Кеннединиң өлүргеппиң байдалдарын катап ылавылаан, истеп хынап көөрүнче кыйгырыгны Черч деткээн.

БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕ АЛДЫНГАН

Тюменьниң Куш-амылдық Кызыл Тук орденниг хамааты ужар чүүл аргелели «Тосну беш чылда шыларангай күш-амылы дээш» деп Түрэскээл дендек-биле болгаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнатпышаан, ССРЭ-ниң УАЧД-зинде Бүгү-эвилелдиң хүндүлел самбразында киргең. Тюменьниң авиаторлары Барыын Сибирьниң соңгу чүк девискээрлеринде нефтилиг база газтыг черлерни дилеп тыварынга болгаш шиңгээдип алырынга, чуртка энергетиканың чаа улуг баазазын тургузарынга улуг салыышкынны киирген.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, ол эргелелдиң коллективи ооңгу беш чылдың биштайгы чылында 3 миллион 100 муң ажыг пассажирни болгаш 320 муң тонна хире чүүктү—1975 чылдыындан 40 муң тоннаны хөйүү сөөртүрүн хүлээнгеш, күш-ажылдың үре-түңнелдиниң бедидери дээш деминселди калбартып чоруда берген.

ЧУРУКТА: Тюмень областың соңгу чүгүнде ажчылаар болгаш иевижилер чурттап турар ыраккы тайга сууру Корликаның самолет хөнар шөлүнде.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Н. Рушеваның чуруктары—Новосибирскиде

«Вечерний Новосибирск» солунга мындыг чарлал коствуп келген: «Хоорайның чурук галереязында Надя Рушеванын чуруктарының делгелгези ажыттынган». Тывада Надя дугаймында дыңнаваан, ноомчуваан кижи ховар боор. Алдан-Маадыр аттыг музейге оон ажылдарының делгелгезин дыка хөй кижи көрген. «Смена» журналга, «Улуг-Хем» альманахка чуруктуң кыс дугайында бижип, оон чуруктарын парлаан.

Аныяк чуруктуңуун алы бүгү Сибирьде сураглыг дээрзиниң чижээн кады өөренип турар эштеримден база көрдүм: үжен ажыг кижиден Надяны билбес кижи ховар болду, а олар Омск, Томск, Кемерово, Новокузнецк, Красноярск хоорайлардан, Алтай, Хакасия, Бурятиядан келген улус чүве.

14—15 чыл бурунгаар Москвага болуск студентилер-биле Шаболовкада Надя Рушеванын ала-иезинин бажыныңга чораанывысты сактып ор мен. Кайгамчык найырлыг, культурлуг өг-буле чораан. Надяны авазы шаанда балет артизи чораан тыва угбай бистиң элдек-эвилең хүлээп ап, шайлатты. Адазы — чуруктуң Рушев бодунуң чаа ажылларын көргүзүп орлу, ам бодаарымга, тыва тоолдар номунга кластагалгалар ышкаш ийин. Ынчан Надяны чангыс катап көргеним ол. 10 хире харлыг, авазын-даа, ачазын-даа дөзеп алган чаражы хөлчок, чингежек сыныг кысчыгаш. Бажын үзүн суук кылыр дыраң бадырышкан, ак платьелиг. Бистиң орган өрээлиниске ол үр болбайды, сактырымга, бисти көргеш перуктенип, эпчоксунуп-даа турган ышкаш. Азы чедир кылбаан чуруктарынче халашкан ирги бе?

Ачазы биске уруунуң чураан чуруктарын көргүзүп эгеледи. Кылын ак ама саазын, кара беге, демир-үжүк—бичии чурукчуга ынчаш оон өске чүү-даа херек чок турган. Мен кижиниң шимчээшкинин, оон иштң-хөнүүн кашла шыйыг-биле шак ынчаар ханы уткалыг, эки көргүзүп болур дээрзинге, ол чуруктарны көрбээн болзуңза, кажандаа бүзүреевес ийик мен. Магалыг-ла талантылыг кижи өзүп орган! «Бистиң Надявыс ам-даа натуралап чуруп билбес, бо бүгү чуруктарда кайың-бир чүүл чугайында бодунуң бодалын илереткени ол-дур ийин. Мен бодаарымга, Надя улгадып, чурулгага хандыкшылы шнак болган чүдүм, «оорту натураже шилчий бээр боор» деп, бичии чурукчуңуң адазы чугаалап орган чүве...

Новосибирскиниң чурук галереязы. Оом ээзи-биле пийиээн олче кирип шыдаваан улус бис, галереи хаглынарынга чедир бир шак чыгыы артқан-даа болза, кижи хөй болгаш, кинрбейн турду. Ол хүн база улус эңгежок болду: улуг-даа, бичии-даа. Хоорайның школаларындан бүдүн-бүдүн класстар экскурсиялап көөп турар. Хүннүн-не пйи муң хире кижи Москвадан келген ол делгелгени көрүп турар болду.

Надя түгле 17 чыл чурттаан-даа болза, кайгамчык хөй (10 муң хире) ажылларны арттырып каан. Галереяның 5-6 залында оон түгле чамдык-кезиин, бичии чаш тургаш чураан чуруктарындан эгелээш, соолгу ажылдарынга чедир делгээн. Аныяк чуруктуңуң сонургалының хөй талалының кижи кайгаар!

Янзы-бүрү тема: бурунгу Рим болгаш Египет, мифтер болгаш тоолдар, балет, Толстойнуң, Шекспирниң, Лермонтовтуң, Достоевскийниң, Гриниң, Родрянның чогаалдарының маадырлары... Ынчалза-даа, бодап көргө, Надяның көл болгаш ол-ынак темазы Пушкиниин амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы ышкаш. Делгелгеде пушкиннаа бүдүн залды эзеп турар: лицейжи Пушкин аныяында, оон ог-бүлези, соолгу чылдары. Пушкиниин дыка хөй чогаалдарынга кластагалгалар.

Делгелгеде ажылдарны көрөш, Надяның талантызының кайы хире сайзыраң, байыы бар чораанын өскербес аргажок. Өнүүг сангина, акварельбиле чураан чуруктар хөй. 16—17 харлыг турган кыстың графиктерлиг ажылдары ам-даа ышкаш. Ынчалза-даа, ол чуруктарында ол үеде ук-ла болгаш ышкаш мастерниң ажылгары дег. Чүнү-даа чуруп турар болза, аныяк чуруктуң оон кол чүгүлә талазын көргүзүп өөренип берген. Үр эвес чурттаан, амыдыралчы дуржулгазы эвээш-даа болза, ол чурттанганы ураң чүүлүүн дузазы-биле кончуг байлак болганшын кылыр тайызырал билир апарган турган-дыр.

Делгелге дугайында көрүкчүлериниң бодаалырын бижээн түскай номну ажып көрдүм. Хар-назын болган профессия талазы-биле янзы-бүрү кижилериниң делгелгени көрген, сагыш-сеткилиниң дейлүүшкүнүн илереткени чамдык олурганар бо: «Магазинчыг-ла талант-тыр», «Амыдыралды чуруктуң тергиин билир-дир», «Сеткил ханың көрдүм. Четтирдим!» ...«Мен база 17 харлыг, чурулгага хандыкшылыг кижи мен. Надя менээ үлегерчижек болуп дузалаар».

А. ДЕМБИРЕЛ.

Новосибирскиде партиниң дээди школазының ыңнакчызы.

Келир үеже көрүнмүшаан...

КАТОВИЦЕ. (СЭТА-ның түскай корр. А. Горбунов).

— Келир чылын Венага эртер чемпионаттың хуусаазын апрель 20-же көжүрген чылдагаану чүл? АКШ-тың болгаш Канаданың профессионал хоккей лигаларының эң дээрге ойнакчылары орта дөмей-ле киржи албас-тыр. Ол үеде Стенли кубогу дээш маргылдааның түңнел үе-чадазы турар-дыр—деп айтырыгны журналистер хоккейниң делегей лигазының (ЛИХГ) президентиин Гюнтер Собецкиге салган.

— Стенли кубогу дээш маргылдааның чартык финалынга кирген командаларның ойнакчылары кээп шыдавас дээрдеп башка, профессионал хоккейжилериниң 80 хуузу Венага көрүнге белен апаар — деп, президент харылаан.—Профессионал хоккейниң удуртукулары делегей чемпионадынга киржир чөнүшээрелиң, бис оон эгедээр хуусаазын соңгаарладыптарывыска, берген болгай.

АКШ биле Канаданың шилиндек командаларын тургузуп болур профессионал хоккейжилериниң оң 80 хуузунуң дугайында чүү чугаалаан болуруун? Венага эң шыырак ойнакчыларлыг командалар келбес болза биске таарымчалыг. Чүге дизе, эң шыырактары келгеш, уттуруп алган, ийиги черни сут эзлээр болза, олар оон ыңай делегей чемпионаттарынга киришпес бис дей бээри чадавас. А уттуруп алыр болза, профессионал хоккейниң маргылдааларын көрүкчүдер сонуургавайн баарын база бодавас арга чок.

— 1977 чылдың чемпионады Венага, 1978 чылдыы—Прагага, 1979 чылдыы—Москвага болур, 1980 чылдың чемпионадын эрттирикээн чурт, хоорай чок бе? АКШ биле Канада ыңдыг күзел илереткээн бе?

— 1980 чылдың чемпионады Стокгольмга эртер. Бир эвес бо чайын ЛИХГ-ниң конгрезинге хоккейниң делегей чемпионадын ийи чылда бир катап (1981, 1983, 1985 чылдарда дээш чижектиг), а 1980 чылда чүгле хоккейге олимпий турнири болур деп бадылап кагбас болза, Стокгольмга эртер.

— Клуб командаларынга чаа маргылдаалар планнаттынып турар ирги бе?

— Европа чемпионнарының кубогу биле Стенли кубогунуң эдилекчилериниң арааныңга маргылдаа эрттирер дээш бодал турган. Ынчалза-даа Канаданың хоккей лигазының чаңгыс ужуражылгадан эвес, а үш аза чеди оюндан түңнел үндүрер деп саналы шаптараазының, акша-төгерик айтырыының талазы-биле бергедээшкинге таварыштырып турар чүве.

— Делегей чемпионадын ажык эрттирши турары-биле чергелештир профессионал болгаш аваа хоккейге оюнуң чурумун домейлештирип болбас ирги бе?

— ЛИХГ-ниң судыя коллегязы ыңдыг айтырыгны шиитпирлеп турар. Чижаазәрге, Венага болур чемпионаттың оюн бүрүзүн үш арбитр шиидер дугайында айтырыгны бо чылын сайгарар бис. Келир чылын болур конгресске «үшкү артык кижи» деп дүрүмү киирериниң дугайында чугаа тургустувар. Ол дүрүм ёзугаар шайба хуналшкан ийи ойнакчының кырынче шуралап үшкү хоккейжин ийи минутада ойнаар эргезин казып торгаар апаар.

— Катовицага бис ажык чемпионатка профессионал хоккейжилериниң оюнун бирле дугаарында көрдүвүс...

— Ийе, оон-биле кады ынче тергиинерги база эвес болдур ийин. Чеди профессионалдың кайызы-даа профессионал клубтарның командаларының ийиги, харын үшкү составтарынга ойнап турганнар. Олардың киржилгези-биле эрткен маргылдааларга онзагай-да эки чүве көзүлбээн. АКШ биле Швецияның командаларының оюнун ап көрээлиңер. Оюнуң үшкү үезиниң эгелээринең мурнунда швед команданың тренери менээ келгеш, моон ыңай ойнавас бис деп-даа турду. Дараазында хүнде «Тре крунер»-ниң удуртукчузу швед солун тудуп алган кылаштап келди: оон эгезинде улуг үжүктер-биле «Швецияның хоккейжилери делегей чемпионадынга АКШ-тың азы Канаданың командалары киржир болза, моон соңгаар чемпионатка кирипшес» деп бижээп болду.

Оон соонда менээ бир швед журналист чедип келгеш: «Дүүшүү оюнну көрдүңер бе?» деп айтырды. Мен оортан: «Ийи неделя бурунгаар, дөрт чыл бурунгаар силер хүн бүрү канадаларны чемпионатка киирер, олар профессионалдар-даа болза ажырбас деп бижил келдивер. Мында үгле чеди профессионалдар бар-дыр. А силер ыңдыг команда удур ойнап албас бис деп алгыржы бердиңер. Оон чылдагааны чүл?» деп удур айтырдым. Катовицада ойнап турар профессионалдар бедик класстың ойнакчылары эвес деп база катап айтып тур мен. Оон-биле кады шведтериниң боттарының донгуу ойнаанын, оюнуң баксыраарынга боттарының үзүүн кииргенин база демдеглеседим. Кандыг-даа чөрүлээлер үүнүү көөр болуру моон илдең.

— Сентябрьда эгелээр турнирге киржир шуутү команднлар боттарының чөнүшээрезин берген бе?

— Ийе, командаларның шуутузунуң чөнүшээрели бисте бар. Турнир сентябрьның бирги чартыында эртер, а оон расписаниезин борта, Катовицага, Канаданың толээзи көөрге турғузуптар бис.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ «Хемге эжиндириишкинни туристер бир дугаарында ажытнаннар» деп фотоэтюду.

Телевидение

АПРЕЛЬ 21-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

9.45—«Кайгысыз Атабаев». Ураң-чечен телефильм.

МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.

11.10—«Бүгү чүвени билип алыксаар мен». Өнүүг киножурнал.

11.20—Документалдыг фильмнер программазы: «Бүгү чүве чаш чылдардан эгелээр», «Бистиң аал херимнеде», «Хүнге, ийиларга алдар!» Өнүүг.

12.05—«Улустуң ураң чогаадылгазы». Теледоңчулаал. Өнүүг.

12.50—«Александр Твардовский». Документалдыг телефильмниң башталгы көргүзүлгези. Автору—чогаалчы К. Симонов.

13.50—Хостуг хүрешке Европа чемпионады. Ленинградтан өнүүг дамчыдылга.

14.35—«Социалистиг чаршыттың хүн демдеглели». Дамчыдылгага Украинаның Компартиязының Одесса обкомунуң бирги секретары П. П. Козырь киржир.

22.20—22.30—Чапсар.

22.30—«Ye». Информастыг программа.

23.00—01.15—Хоккейге делегей чемпионады. Финалда кирген бөлүктүг командаларының арасында матч. Польшадан өнүүг дамчыдылга.

17.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Маадырлыг соната». Телефильм.

18.30—Телемедээлер.

18.30—«КАИ экраны». Дамчыдылга.

18.45—«Эш Артем». Документалдыг фильм.

18.55—Телемедээлер.

19.10—«Элээдилер болгаш хоойлу». Дамчыдылга.

19.40—«Элээдилер берге-леп чок». Документалдыг фильм.

19.50—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

20.15—«Ульяновтарның өг-бүлези». Ураң-чечен фильм.

21.35—«Социалистиг чаршыттың хүн демдеглели». Дамчыдылгага Украинаның Компартиязының Одесса обкомунуң бирги секретары П. П. Козырь киржир.

22.20—22.30—Чапсар.

22.30—«Ye». Информастыг программа.

23.00—01.15—Хоккейге делегей чемпионады. Финалда кирген бөлүктүг командаларының арасында матч. Польшадан өнүүг дамчыдылга. Чапсарда: 1. «Спортлото» тиражы. 2. Классиктиг хүрешке Европа чемпионады. Ленинградтан өнүүг дамчыдылга.

Редакторлуң орлаакчызы М. В. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бодумга дагдыдым» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 2 мультфильмнер чыыдылы» 10.05, 11.25, «Даг чер иштиниң чажыды» 15.35, «Дээ ховуларда, ыыргай аргаларда» (2 серилыг) 12.45, 17.20, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Истекчи мен» 15.00, «Чүдеөлә дээрден чүү эки боолурул?» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шар негеттиниң турар» 15.00, «Чапитаның ошкаашкыны» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Михаил Викторович Муромцевке Кызылдың КАИ-зиниң 1975 чылдың июль 28-те тывысканы № 731893 чолаачы шын-ыылгазы читкен. Ону эм чок күш деп санаар.

ХЕМЧЕГНИ АЛЫР

Тес-Хем районнуң төвү Самагалдай—республикада хоочун, улуг суурларның бирээзи. Соолгу чылдарда суурнуң тудуглары болгаш кудумчуларының дыка өзүп калбарган. Чүгле эрткен чылын безин СЭКП райкомунуң үш каът бажыңы. Культура бажыңы, чаа улуг магазин, он-он чуртталга бажыңнары дээш өске-даа чаа тудуглар немешкилээн.

Суурнуң тудугларының озулдези-биле кады оон чаагайжыдылгазы, арыг-шеверги база чылдан чылче улам экижип орар. Самагалдайның чурттакчылары төрээн суурун аяш киирип, чылдың-на ыяш, чадаң үңүттер тарылгазын чорудуп турар. Ол ыңдыг болур ужурлуг-даа. Чүге дээрге суур чаагайжыдылгазы болгаш погаанчыдылгазы чурттакчы чонуун кадыкшылы-биле, сеткил-хөөңү-биле сырый холбаалыг болгай.

Үстүнде эки чаартылгалар суурнуң чурттакчыларын өөрүп турзажок, кижиниң сеткилин хомудады бээр ыңдыг багай чүүлдер бары хараадаачыг-дыр. Оларның бирээзи — суурнуң адаа талазында, мырнай-ла кыдыкы бажыңнарының чанында, карара берген чыдар бөктар. Ол девискээрде ам чаа микрорайон туттунуп эгелээн. Ол бөктарны суур чаа-ла туттунуп турда, аңаа төп эгелээн, оңу амдаа ынаар төп турар.

Ач бээрин суур иштң апарган черже бок төгерин соксадыр болгаш эрги бөктарны ыралыр талазы-биле суур Советтиниң күүскому болгаш санитар участогу бир хемчээн алыр боор деп чурттакчылар идеген төгерик черни айтыры чугула. Чүге дээрге суур девискээриниң кыдылары өске-даа черлерде оваа бөктар кестүп келир апарган-дыр.

С. САЛЧАК.

БОЙДУС АПТЕКАЗЫ

Тываның девискээринде ине бүрүлүг ыяштар хөй-хөйү-биле озуп үңүп турар. Оон иштинде хөдү база онзагай черни эзлеп турар. Ол хемнер баштарынга, бедик черлерге үнер ине бүрүлүг үнүш-түр. Хадының хөй кезии эң ылангыя Тожу, Бии-Хем болгаш өске-даа районнарның тайгаларында албоо-биле бар, азы хөдү Тываның девискээринде 15 млн. куб. метр хемчээлдиг черде озуп турар.

Хөдү — эм үнүш. Хөдүнүң бүүрээп (чазыг будуктар баштарындан частып үнүп келир бичии борбак будүмелдер) эмнелгеде пептерецгейн-биле ажыглап турар. Хөдүнүң бүүректери будуктарның баштарындан үнүп кээр. Хөдү бүүрээп чыырын часкы үеде олар частып чечектелириниң мурнуунда, апрельдиң ортан үезинден эгелээш майның эгезинге чедир чорудар ужурлуг. Хөдүнүң бүүрээп чыып алгаш, агаарлыг, азыг үүп чок, серинң черге чугаладыр чаткаш кургадыр.

Хөдү бүүрээнде эфир үзү, чүк, крахмал, аскорбин кислотазы, минералдыг дус, скипидар болгаш оске-даа будүмелдер бар. Хөдү бүүрээп медицинада цинга, окпе аарыгларын эмнээринге, чөдүл тидирериңге, сидик ылгап үндүрериңге элбоо-биле ажыглап турар. Хөдү бүүрээнин хөндызы-биле бронхит аарыын, тыныш органнарының аарыгларын, ревматизмин, кеш аарыгларын, рахит аарыын, бүүрек аарыгларын, өт аарыын болгаш оске-даа аарыгларны эмнээринге калбаа-биле ажыглап болур.

Хөдү бүүрээнин хөндызын бодүүн арга-биле ыңчаар белеткеп ап болур: 2 стакан хаңнадырган сутже 50 гр. хөдү бүүрээп ургаш, 2-3 шак хире дурнуктурар, оон соонда шүүреп каапкаш, 500 гр. хире чигир, 50 гр. ары чигирп хоолаш бир хүнде 5-6 шопулактаа ижер. Хөдү бүүрээп шак ынчаар сутке база хайындырып ап болур.

Хөдү бүүрээ медицинада дыка хөй эм аймааның составында кирип турар болгаш медицина үлегпүрүиде базала эм чиг-эдипиң үнер дөзү боон турар.

Хөдылыг арганың агаары копчуг арыг болур. Эртемденнериң санаа үндүргени ёзугаар алырга, хоорайның 1 куб. метр хире хемчээлдиг черинде 36000 бактериялар бар болза, хөдылыг арганың кыдынында оларның саны 500 хире, а хөдылыг аргажо хаплаан кире бээрге бактериялар шүүт чок, агаар арыг болур. Хөдылыг болгаш өскеда ине бүрүлүг аргаларда фитонциттер дээр ужуп чоруп турар микробтар болгаш бактериялар олүрер бүдүмелдер бар. Ынчапташ ыңдыг аргалар оң ыланыя окпеэн аарыг кижилерге кончуг ажыктыг, оон ужурунда курорттарны болгаш санаторийлерни ине бүрүлүг аргаларлыг черлерге тургузары чугула боон турар.

Ыңдыг болганда хөдылыг арганы бис камнаар, ону өртен камгалаар, улам көвүдедир ужурлуг бис.

А. ГАКОВ,

ыяш ажыл-агыйының баштаар черниң кол инженери.

Арганы арыглаар

Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозтуң девискээри болур Хам-Дыт болгаш Баък-Чыттыг деп хемнериң карачыраазын 1971—1972 чылдарның чайынында тура тыртырып, арыглаан чүве. 100 гектар хире ол шөлүү чөптүт ажыглаваанының түңнелинде ам оон кара-чыраа катап үнүп эгелээн.

Аңаа сула тараан болза мазалыг силосту оон ап болур турганын амыдырал шагдан бээр бадыткап келген. Кара-Хем унунуң ойнактарынга шаанда сула тараан, хөй-ле дүжүттү ап турду. Улуг чарыгдал үндүрүп тургаш, ашкап алган черин ынчаар каарга, кымга хараадаачыг эвезин? Ону чоп ажыглаарынче «Кара-Хаак» совхозтуң инрекциязы кичээнгей угланды-рар ус келген.

Оон ыңай мээң бир бодалым мындыг: шаанда Кара-Хем алдын уургайы ажылдап турда, орус тараачын Егор Сафьянов дээрзи Хам-Дыт, Баък-Чыттыг. Көп-Соруг деп деминги шинчилээш, оон уннарындан суггарылга бугаларын үндүр каскан турган. Ону эки ажыглап, хөй дүжүтү-даа ап турган. Ынчаарга ол бугалар ам бүдүп эгелээн. Техника хөй, сайзырангай апарган амгы үеде ук бугаларны катап кылгаш, сиген шөлдерин суггарар болза аабек дүжүттү-даа ап болур, бистиң совхоз Саян ындыдан саваң дажыглаар ажылдандаа үштүнар ийик.

И. АИР, пенсионер.

АЖААЛДА КАССАЗЫНДА ОЙНААШКЫНГА ТАВАРЫШКАН САЛЫЫШКЫННАР

1976 ЧЫЛДЫҢ АПРЕЛЬ 3-ТЕ НОВГОРОД ХООРАЙГА БОЛГАН ОЙНААШКЫННАР ТИРАЖЫНЫҢ АЛБАН ХУУЗУНУҢ ТАБЛИЦАЗЫ

РСФСР-ниң бүгү ажаалда кассаларында ойнаашкыныг салыышкыннарның талазы-биле счеттарның дараазында дугаарлы ры удуглар таварышкан

Счеттар №	Удугнуң хемчээли салыышкынның ортумак түңүнге хуу-биле	Счеттар №	Удугнуң хемчээли салыышкынның ортумак түңүнге хуу-биле
А—23	25—чээрби беш	А—535	25—чээрби беш
А—40	25—чээрби беш	А—562	25—чээрби беш
А—101	100—чүс	А—636	25—чээрби беш
А—122	25—чээрби беш	А—656	200—ийи чүс
А—165	50—бежен	А—695	25—чээрби беш
А—228	50—бежен	А—742	25—чээрби беш
А—245	25—чээрби беш	А—786	25—чээрби беш
А—315	25—чээрби беш	А—806	25—чээрби беш
А—342	25—чээрби беш	А—855	25—чээрби беш
А—360	25—чээрби беш	А—914	100—чүс
А—400	25—чээрби беш	А—922	25—чээрби беш
А—442	25—чээрби беш	А—987	25—чээрби беш
А—516	25—чээрби беш		

Счеттарның саны 1000-даан ажыын турар ажаалда кассаларынга бирги мунда ышкаш, тодаргайларга, А—1023, А—2023 болгаш оске-даа ол чижектиг счеттарның дугаарлары дараазында бүгү-де муңгарга удурта таварышкан.

Тираж эрттирер талазы-биле комиссиның даргазы — ажылчы чоннар депутаттарының Новгород хоорай Советиниң күүсевчи комитединиң даргазының орлаакчызы А. А. БУЗИН.

Харымсалгалыг секретарь Е. П. МУСОРОВА.

АЛДЫГЫЗЫН УЗУТКААН

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң Элдиг-Хем деп черге кадарчы Маадыр Хомушку сарлыын одарладып чорда, бир бөрү коданче халдаан.

Дурзулгалыг малчын ол эрааганны узуткаш чок кылтаан. Ол — оон олурген алды дугаар бөрүзү-дүр. Ниитизиң малынга хора чедирип турар дайзыннарны ол ынчаар чок кылып турар.

Х. САМДАНЧАП.

Кызылдың № 4 ортумак профтехучилищези:

автокрановщиктер мастерин,
экскаваторщиктер мастерин,
газоэлектросварщиктер мастерин,
автобус болгаш чүк машиназының чолаачызын,
Спецтехнологиялар башкызын ажылче чалап тур.

Хереглеп турарларны чурттаңа чери-биле хандырар.

Келир адреси: Кызыл, Магистральная кудумчузу, 1. Телефон 2-21-09.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттагылаар, чаашкын чок. Агаарның температуразы дагыг черлерге 1—6, а оон оскелериңе 8—13 градус чылыг болур.

Кызылга температура 10—12 градус чылыг.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

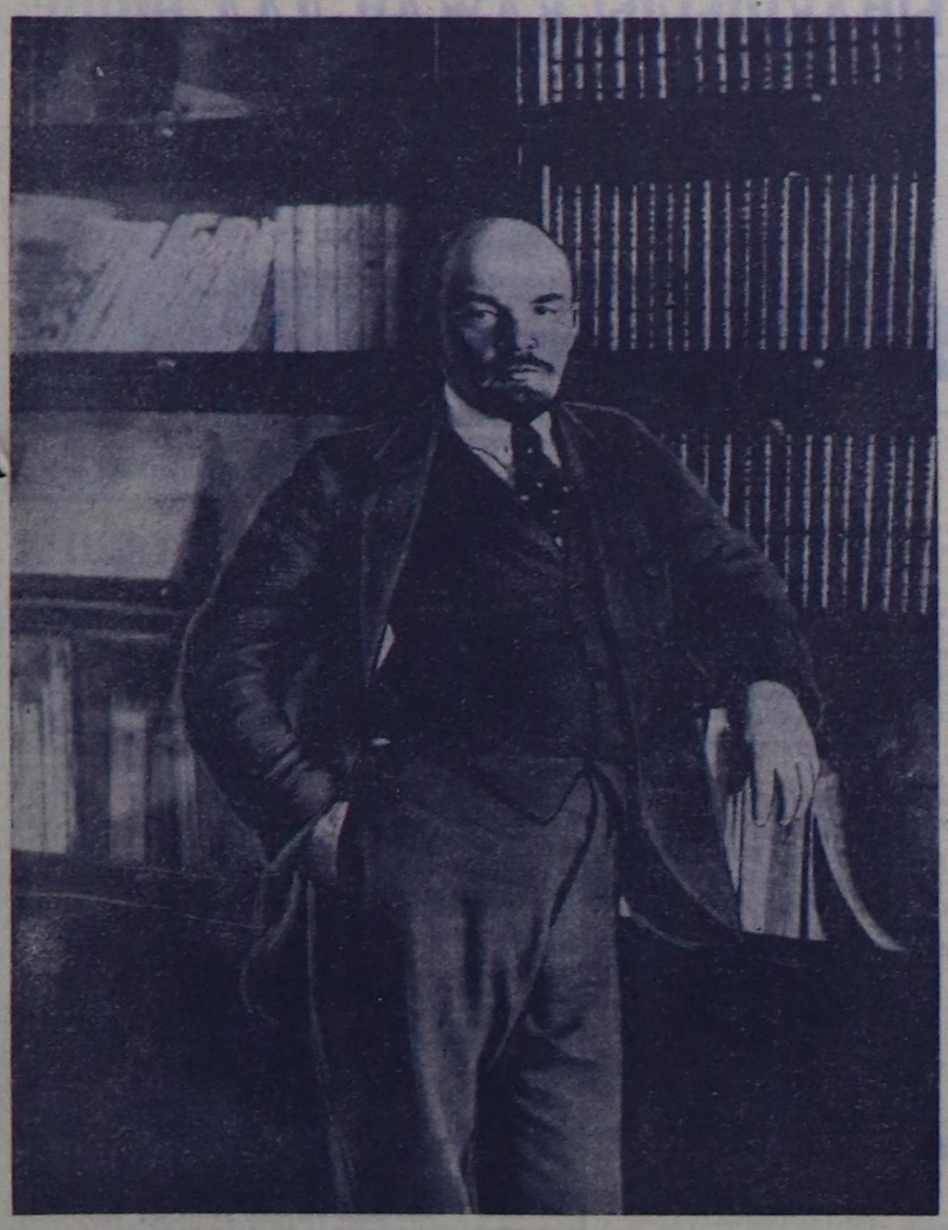
Кызыл. Шетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлаакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харымсалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агыйы киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солуун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1313.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00561.

ЛЕНИНИЗМ ДЕЛГЕРЕЗИН!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 96 (10081) | 1976 чылдың апрель 22, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН

В. Маяковский.

(Шүлүглелден үзүндү)

Ye келди —
Ленинни
тоожуп эгеледим.
Ажыт-шүжүг
арны бербээн,
ынчалза-даа
Үүле-качыгдал
кызыл-авай
балыг болуп,
Аарыш иэргe
ye келген дээрим ол-дур.
Катап база
Ленинниң лозунгнарын
кавыргымай хадыт, ye.
Каран чажың
шалбаалаңдыр
төккеш чоор бис —
Ленин
ам-даа
дириглерден
артык дириг.
Идегелдиг
чепсек
болган
күш—
биликивис ол.
Кургаг черге чорза-даа,
кижи—хеме ышкаш.
Хуу-салым
хонуум савам,
назылаажe,
Элдеп-сынның,
хирлиг,
чүдек куруглар хавым
Эргивиске
чыпшыка бээр.
А оон,
каржы шуургаш
оттуг салдаам,
Алдын хүнүүн
чашында иээп.
эът-кежиген
Чиңгис,
баларның
ногаан салым,
медузалар
Чиндиргеп
миттиг навыын
коора соп арыглаар бис.
Революцияга
улам хамыыар дээш,
Мен
болуу
Ленинни бодап чорааш
шүүдүвер мен.
Эжен-эңдерик
бо одуругларны
бижип каастыы.

Мегелешкеп
оолак ышкаш
сеткил ор мен.
Мергеш угаанныг,
киржигир,
ёзулуг-ла —
Ленинниң
улуг чаагай хавааи дутпай
Илип-мичээп оваадайлап каар боор
дээш
Мээң сеткил-чүрээм
дүвүреп чор.
Чүк-чүктеп
чыскаал-кылаш,
маковолейлер,
Чүдүлгениң
доктаадып каан ёзулалы
Баажыланган
мактаганың
чулазынга
Ленинниң
эң бодүүн мозуулуу
Имнеттинп каарындан
коргар-дыр мен.
Каастап ораан конфета дег,
шүлүүм хоозун болбазын дээш
Караам огун камнаары дег
спрлеп чор мен.
Шынчы чүрээм бадылады —
хүлээлгеминиң
Шынзылгазы бижиндп деп албадапты.

СЭКП Тыва обкомунда

Республикага коммунистиг субботниктиң түңнелдериниң дугайында

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл ооңга тураскаатқан коммунистиг субботникте, бүгү чуртка ыяш, 1976 чылдың апрель 17-де республикага эрттирген. Республиканың 116,3 муң амыдчы чоннары субботникке кириштеш, үлетпүрүнүң болгаш транспорттуң бүдүрүлгелеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга, тудугга база улус амыл-агыйының өске-даа адырларынга, а ол ышкаш хоорай, суурларны чаагайныдарынга шудургу амылдаам. Баштайгы медээлер-биле алырга, республиканың амыдчы чоннары ниитизи-биле 153,2 муң рубльди амылдаан болгаш ону беш чылдың фондузунче шилчиткен турар. 587 муң рубльдиң янзыбүрү продукциязын, ооң иштинде — 156,1 муң рубльдиң үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрген. Субботник хүнүнде: даг-дугун — 160 тонналы, туувбуну—80 муң кезек, зптей салыр демир-бетонну—141 кубометрни, мебельди — 3,2 муң рубльге, дилген материалдарны—363 кубометрни, даараныла кылыгларын—11,3 муң рубльге болгаш өске-даа продукцияны бүдүрген. 197 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын күүсеткен. 16,8 муң тонна чүүмтү сөөртнөн, 11,6 муң гектарның шыгын базырган, 846 тонна органиктиг чемиштидилгелерни сөөртүп төккен, 466 тонна демир-дести чыткан.

Коммунистиг субботник хостуг күш-ажылдың ёзулуг байырлалы, ажылчы чоннарның бедик медерелдиниң болгаш патриотизминиң, В. И. Ленинниң чагыгларынга оларның чайгылыш чок шынчызының, Коммунистиг партияны долгандыр бузулбас сырый наттышнанының, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, 1976 чылдың планнарын база хүлээлгелерин күүседир талазы-биле улам-на эрес-шудургу ажылдаар шиитпирлиниң чайынналчан көргүзүү болган.

Ажылчыннарга, колхозчуларга, инженер-техниктиг ажылдакчыларга болгаш албан-хаанчыларга, күш-ажылдың хоочуннарынга, Совет Армияның дайынчыларынга, студентилерге болгаш өөреникчилерге—коммунистиг субботникке кириштеп бүгү кижилерге СЭКП обкому чүректиң ханызындан өөрүп четтиримишкинни илергейлеп, оларның субботник хүнүнде илерээн күш-ажылчы эрес-соруктуг чоруу СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырарынча, күрүне планнарын база социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседиринче углаңган хүн бүрүнүң күш-ажылынга үргүлчүлээн турар дээрзинге бымыг бүзүрелди илергейлээн.

ЛУДР-ниң партия-чазак делгациязы Москвада

СЭКП Төп Комитединиң болган ССРЭ-ниң чазааның чалааны-биле Лаос Улус-Демократтыг Республиканың Улусчу революстуг партиязының болган чазааның ЛУРП ТК-ның Чиңгине секретары, ЛУДР-ниң Премьер-Министри Кейсон Фомвиханга баштаткан делгациязы албанның аян-чоруун кылып Москвада апрельдиң 20-де чедип келген.

ЛУДР-ниң болган ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимеп казстан аэродромга самолёттаан эш К. Фомвиханны болган делгацияның өске-даа кежигүннерин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко болган албанның өске-даа кижилери чүректиң ханызындан, акы-дүмалышкы ёзу-биле уткуп алган.

Совет-лаос чугаалажыышкыннар апрельдиң 20-де Кремльге эгелээн.

Шиза киржип турарлар болза:

Совет таладан—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри А. А. Гречко, СЭКП ТК-ның кежигүнү, даштыкы садыг министри П. С. Патоличев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ЭХКК-ның даргазы С. А. Скачков;

Лаос таладан—партия-чазак делегациязының составы: ЛУРП ТК-ның Чиңгине секретары, ЛУДР-ниң Премьер-Министри Кейсон Фомвихан (делегацияның баштыңы), ЛУРП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Премьер-Министрниң оралакчызы, ЛУДР-ниң даштыкы хереглер министри Пхун Сипасет, ЛУРП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ЛУДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунуң чанында министр, ЛУХА-ның Кол штабының начальнигги Сисават Кеобунпхан, ЛУРП ТК-ның кежигүнү, үлетпүр болган садыг министри Майсук Сайсомфенг, ЛУРП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, информация, пропаганда, культура болгаш туризм министри Сисана Сисан. ЛУДР-ниң ССРЭ-де элчинин Кхамфын Туналом.

Чугаалажыышкыннарның чорудулгазында совет тала СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин совет улустуң амыдыралда боттандырып турарының дугайын, тайбынны болган улустарның айыыл чок чоруун, оларның хостуг болур эргезин, хамаарышпас чоруун болгаш социал депшилгени хандырарынче углаңган СЭКП-ниң база Совет күрүнеңиң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының дугайын ажыл делегациязының оралакчызы Сисомфон Ловансай, ЛУРП ТК-ның кежигүнү, ЛУДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунуң чанында министр, ЛУХА-ның Кол штабының начальнигги Сисават Кеобунпхан, ЛУРП ТК-ның кежигүнү, үлетпүр болган садыг министри Майсук Сайсомфенг, ЛУРП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, информация, пропаганда, культура болгаш туризм министри Сисана Сисан. ЛУДР-ниң ССРЭ-де элчинин Кхамфын Туналом.

Чугаалажыышкыннарның чорудулгазында совет тала СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин совет улустуң амыдыралда боттандырып турарының дугайын, тайбынны болган улустарның айыыл чок чоруун, оларның хостуг болур эргезин, хамаарышпас чоруун болгаш социал депшилгени хандырарынче углаңган СЭКП-ниң база Совет күрүнеңиң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының дугайын, а ол ышкаш чурттуң экономиказын катап тургузарының болган хөгжүдериниң талазы-биле хемчегларның дугайын ажыл делегациязының чугаалаан. Лаос улустуң демисселиниң бүгү-ле үе-чадаларында бүгү талалыг болган үре-түнелдиг дузаламчызы дээш СЭКП-ге, Совет Эвилелиниң чазаңга болган улузунга ханы өөрүп четтиришкинни делегация Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының болган бүгү лаос улустуң өөгүлээлинден илергейлээн.

СЭКП биле ЛУРП-туң болган ССРЭ биле ЛУДР-ниң аразында найыралды база кагы ажылдажыганы улам ынай хөгжүдериниң айтырыгларын, а ол ышкаш кайы-кайызынга сонуургадыг болуп турар делегей айтырыгларын чугаалажыышкыннарның чорудулгазында тодаргайлап көрген.

Чугаалажыышкыннар эгелеринин мурнунда эш К. Фомвихан ЛУДР-ниң партия-чазак делегациязының ССРЭ-ге баштайгы аян-чоруук кылыр келгени-биле холбаштыр, ЛУРП-туң болган лаос улустуң СЭКП-ге база совет улуска өөрүп четтиргенинин демдээ кылдыр турасказал тукту совет удуртукчуларга тывыскан. Кызыл посте орус болган лаос дылдар кырында алдын уязын-биле мынча деп сөмбибп каан: «Ийи партияның болган ийи чурттуң—Лаостуң болган Совет Эвилелиниң улустарының аразында акы-дүмна пайырал болган дайынчы сагыш-сеткил каттыштырылгазы мөңгезин-биле бижыдып турээн».

Эш М. А. Суслов турасказал белек дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтирген.

* * *

Совет-лаос чугаалажыышкыннар апрель 21-де Кремльге доозулган.

Дүүн, апрель 21-де, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралдаар залынга республиканың партия, совет жыышкыннарның чорудулгазында тодаргайлап көрген.

Чугаалажыышкыннар эгелеринин мурнунда эш К. Фомвихан ЛУДР-ниң партия-чазак делегациязының ССРЭ-ге баштайгы аян-чоруук кылыр келгени-биле холбаштыр, ЛУРП-туң болган лаос улустуң СЭКП-ге база совет улуска өөрүп четтиргенинин демдээ кылдыр турасказал тукту совет удуртукчуларга тывыскан. Кызыл посте орус болган лаос дылдар кырында алдын уязын-биле мынча деп сөмбибп каан: «Ийи партияның болган ийи чурттуң—Лаостуң болган Совет Эвилелиниң улустарының аразында акы-дүмна пайырал болган дайынчы сагыш-сеткил каттыштырылгазы мөңгезин-биле бижыдып турээн».

Эш М. А. Суслов турасказал белек дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтирген.

* * *

Совет-лаос чугаалажыышкыннар апрель 21-де Кремльге доозулган.

Дүүн, апрель 21-де, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралдаар залынга республиканың партия, совет

Чугаалажыышкыннарга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болган Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының аразында акы-дүмна пайырал болган дайынчы сагыш-сеткил каттыштырылгазын улам ынай ханыладыр-ының база янзы-бүрү талааларга совет-лаос кады ажылдажыганы калбартыр дугайында, а ол ышкаш делегей байдалының дугайында санал-оналдар солчуушкунун чугаалажыышкынар үезинде үргүлчүлээн.

ЛУРП-туң болган ЛУДР-ниң чазааның делегациязының Совет Эвилелинге чоруп турарының үезинде талааларның делегациязы болган ат салыр аппар кады кылган совет-лаос документилерни чүүлдүт дел карген.

Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле талаларның бүрүн чангыс эптиг илергейлеттинген. Чугаалажыышкынар чүректиң ханызындан акы-дүмна пайыралдың байдалынга эртикен.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫВЫСКАН

Бо хүшерде бүгү совет чон партиязының төөгүлүг XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш перспективтиг соругаларынга хей-аът киргеп чурттаан, ажылдаш турар. Бистиң чурттувустуң миллион-миллион ажылчы чонунуң демниг күш-ажылының түңнелинде кылып чоруткан ажыл-херээ XXV съездиниң документилеринде өң тодаргайы-биле илереттинген.

Съездиниң шиитпирлериниң одуруг бүрүзү дениичи партиязын, ооң Төп Комитединиң кижи дээш, кижиниң чаагай чоруу дээш ада сагыш салыышкыны-биле сиңиккен.

Эрткен тоску беш чылда республиканың эмчилери база-ла ажылчы чонунуң кадык дээш, кижилерге кадыкшылдың өөрүшкүзүн эгидип бээри дээш күжениишкиннинг ажылдаан. Коммунистиг партия, Совет күрүне эмчилериниң күш-ажылын бедии-биле үнелээп, болүк эмчилер чазактың орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан.

Хоорайның медицина ажылдакчылары, эмчилер, хей-ниитининг толээлекчилери Кызыл поликлиниказының хуралдаар залынга ол бедик шаңналдарны тыскырыпта тураскаатқан байырлыг хуралга чыглып келгеннер.

Хуралды партияның Кызыл хоорхомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов ажыткан.

Дараазында СЭКП ТК-ның кежигүнүвге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин сос алган, чазактың бо бедик шаңналдарын кижилерниң кадыы дээш бүгү күжүн берип турар эмчилерге тыпсып турар болгунгу хурал опшагай өйде. СЭКП-ниң XXV съездизиниң болдурганы бүгү ажылчы чонунуң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүнүнүң, съездиниң шиитпирлерин боттандырып киришкенниниң үезинде болуп турарын чугаалаан. Съездиниң түңнелдеринге доктаагаш, ол бүгү партиянның, бүгү чурттуң амыдыралында, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шымчээшкиннинге шылгараңгай болуушкун болганын, съезд Төп Комитеттиң иштинги болган даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгазын бүрүнү-биле чүүлдүгүлгешин, ону бүгү совет улус бир эптеткилдиг деткип турарын ол демдеглээн. Эш Г. Ч. Ширшин оон ынай онгу бөш чылда кадык камгалалының ажылдакчыларының мурнунда туруп турар соругаларны чугаалаан.

Дараазында Г. Ч. Ширшин болүк медицина ажылдакчыларынга чазактың бедик шаңналдарын тывыскап.

Ленин орденнин республика эмнелгезининг хирургия салбырының эргелекчизи А. И. Канунникова, Октябрь Революциязы орденнин республика эмнелгезининг салбыр эргелекчизи В. А. Верещагинге, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнин республика эмнелгезининг эмчизи М. М. Чанзан; «Хүндүлеалдың Демдээ» орденнин кадык камгалал министри Н. В. Сизых, республиканың № 2 эмнелгезининг салбыр эргелекчизи А. Н. Лиге, Кызыл хоорайның хуралдаар эмнелгезининг эмчизи Н. С. Петрова оларга тывыскан.

«Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальды хоорайның божудулга бажыңының эмчизи Е. К. Норбута база Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчизи хүндүлүг атты тывыскан дугайында грамота-бижикти республика эмнелгезининг эмчизи А. Г. Дьяковага тывыскан.

Чазактың бедик шаңналын ап тура эш А. И. Канунников мынчап чугаалаан:

— Мээң ажылымны ол хире бедик үнелээни дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка өөрүп четтиргенимни илередип тур мен. Моон-даа соңгаар бистиң эмчилериниң мурнунда хей-хей ажылдар бар, кижилериниң кадыы дээш улам күжениишкининг ажылдаарымны хүлээдим, бүгү өөрүмнү кыйгырып тур мен.

— Онгу беш чыл—чымыр-дың, ажыктыг чоруктуң чылы болганда бистер, эмчилер база-ла бүгү кижилер-биле бир демей, эмнелгенин шынарын экижидер дээш, чаш уругларның болгаш нелерниң кадыкшылы дээш улам ыяш эки ажылдаар бис. Мен ышкаш бөдүүн эмчиниң ажылын үнелеп шаңналы дээш өөрүп четтиргенимни сеткилимниң ханызындан илередип тур мен деп Е. К. Норбу чугаалаан.

* * *

Дүүн, апрель 21-де, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралдаар залынга республиканың партия, совет болгаш профэвилел органнарының удуртукчу болүк ажылдакчыларына ССРЭ-ниң орденнерни болгаш медальдарын тывыскан.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаңмаа чазактың бедик шаңналдарынга телептиг болганы дээш шаңнатканнарга СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан изиг байыр чедирип, оларның моон соңгаргы ажылынга улуг чедиишкиннерлиг болуурун күзээп. Дараазында эш Долчаңмаа ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң өөрүкээзинден орденнерни болгаш медальдарны шаңнатканнарга тыпыскаш, оларның хөрекгеринге кадагылап берген.

Шаңнатканнар оларның күш-ажылын бедии-биле үнелээни дээш СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Советинге, Совет чазакка чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээп, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш улам чүткүдүг ажылдаарын бүзүреткен.

Бистиң корр.

ЧУРУКТА: СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинниң Ленин орденин Александр Иванович Калушниковка тывысқан турганыын үеэп.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

Бөгүн – В. И. Ленинниң төруттүнген хүнүнден бээр 106 чыл ою

ТУРУШТУГ ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ

Кижи төрелгетенниң төөгүзүнде В. И. Ленин мышкаш мыдыг кижи турбаан, ооң ады шаптыг, ренчиксеу XX эктин, капиталимден социализмче шилчилгенниң уе-чадазының символу болуп бергеп.

Эртемлиг коммунизмниң үндезилекчилери К. Маркс биле Ф. Энгельстиң ажыткаш пролетарлыг интернационализминиң идеяларын улам хөгжүдүшаап, В. И. Ленин чүге Госсиялың эвес, харын Европаның болгаш Америкашаң капиталистиг сайыраңгай чурттарының шинтилел харылзааларын бүгү талалыг шинчилээриге даянып, Азияда болуп турар чаа-чаа болуушкуннарны хандыр өөренип, делегейниң национал-хосталгалыг шимчээшкинниниң дүржүлгазын, мурнакчы эртемнин чедиишкиннерин түшпеп турган.

Ленин бодунуң үжеп чыл дургузунда кылып келген ажыл-чорудулгазының үезинде чүс-чүс компарны болган брошюралары, чүп-мүн чүүлдерни болгаш чагаалары бижээн. Ленинниң ажылдарын 63 чыттка 126 дылга парлап үлдүрген, даштыкы дылдарга хевү-биле оччулдуртанының талазы-биле ооң чогаалдары делегейге бирги черни алган. Ол чогаалдарда капитализмниң хогжүдүлгезиниң дүрүм-хоойлуларын ажыттынган, социалистиг революциялың теориязы, национал болгаш национал колониалдыг айтырыглар болган делегей пролетарлыг революсчу херээнге улуг ужур-дузалыг ооң-даа оске дыка хөй айтырыглар ажылдап кылдырган. Ленинниң ажылдарында ам-гы кижи төрелгетенниң шаптыг хогжүдүлгезиниң, XX эктин социал политиказының идип үндүргени эртем талазы-биле үлегжеттиргел түпелдер бар.

«Бот-башкартыныкта дугайында дискуссияның түңнелдери» деп бодунуң ажылынга Ленин пролетарлыг интернационализмге шыпчы чорукка революсчу күштериниң бүгү национал отрядтарын каттыштырары база хамаарыжыр дээрини онзалап демделээн.

Ленин чүү-даа кылып, чүүл-даа дугайында бижип турган, айтырыгның делегейге политиктиг ужур-дузалыг көрүп, ону ады демиселиле, революстуг шимчээшкинниң эрге-ажыктары-биле, делегейни коммунистиг эгелерге чаартырының соруглаары-биле холбаштырып чораан. Ооң интернационалчы өөредии бүгү делегейниң ажылчыл болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниге улуг салдарны чедирген.

В. И. Ленин — национал аразында чаа харылзаалардың үндезилекчиниң, тайбың дээш, улустарның дең эргези болган шайралы дээш чайгылың чок демиселчи. Ленин хаңы социал болуушкуннарны көрүп база ажыттарының болган партиялардың политиктиг идепкейниниң чылдагаанарын тып, делегейниң янзы-бүрү болуушкуннарындан пикитилел хогжүдүлгезиниң колкол дүрүм-хоойлуларын ылгап билир турган. Ол эртемниг коммунизмниң үндезилекчилериниң өөредиинден чогаадыкчы бүгүнге улам хөгжүткеш, ону чаа-чаа идеялар-биле болган теоретиктиг чүүлдер-биле байлакшыткан.

Чогум-па Ленин төөгүлүг хогжүдүлгениң түргүзүп келгеп эң чүгүлө айтырыгларга харыларны берип, делегейниң революстуг шимчээшкинниң эртем бүгүлээр үндезилеттиргел стратегия болган тактика-биле чепсеглеп, социализмниң идеяларын амыдыралга боттандырар дээш ажылчыл ангының демиселиин баштап келген.

Пролетарлыг интернационализминиң ленинчи идеяларын ажылчы массаларның хосталгалыг демиселиниң алыс утка-чыларындан тывыпган. Ол идеялар объективтиг дүрүмнүүлер бүүлээр турустуг-ган: капитализмге бүдүрүлгениң системазында аңгы-аңгы чурттарның ажылчы массаларының экономиктиг болгаш политиктиг байдалы колдуунда дөмей, ажылчыл ангының хосталгаларының байдалдары янзы-түге дээрге ажылчыннарның мурнунда делегейниң күжү — капитал туруп турар болгай. Ол күштүг тиилээр төлээде, ажылчыннарның бүгү делегей эвилели, оларның бүгү делегейге ады-дуңмалының чорду херек. (Чогаадарының долу чыыдызы, т. 60, арын 43).

Амгы үеде пролетарлыг интернационализм байлак, хөй таладыг апарган. Ол бүгү делегейниң хосталгалыг шимчээшкинниниң болгаш кижи төрелгетенниң бүгү хогжүдүлгезиниң дүржүлгазын шингээдип алган. Ам дыка хөй чурттарда социализм тургустунган болгаш хогжүп турар. Ол чурттарның аразында харылзаалар пролетарлыг интернационализмниң улам ынай хогжүдүлгези болур социалистиг интернационализмге үндезилеп тургустунуп турар. Социалистиг интернационализм делегейниң социалистиг системазында улустарның, күрүвелериниң болган партияларының аразында тургустунган харылзааларының чаа хевирин тодарадып, чүгле идеологтуг болгаш политиктиг болуушкун болуп турар эвес, харын ол системаның улустарының экономиказының, культуразының, бүгү амыдырал хогжүдүлгезиниң чугула фактору болуп турар.

СЭКП-ниң февраль-мартта болган XXV съездинге чер бомбүрзээниң 95 чурттарындан коммунистиг, ажылчыл, национал-демократтыг болгаш социалистиг партияларының 103 делегациязы киришкен. Оларның съездиниң ажылынга киришкени — Ленинниң партиязының политиказы-биле, Ленинниң чүрту-биле делегейниң революсчу күштериниң интернационалчы зи-сеткил каттыштырылгазының тодаргай илерээшкини болган.

Совет коммунистериниң интернационализмин Фидель Кастро бедин-биле үнелээн. Ол мынча дээн: «Мен эскелериңниң өмүзээнинден чүве чугаалавайн тур мен. ынчала-даа Совет күрүнениң тургустунган үезинден бээр деминежип турар улус бүрүзү-ле, олар Европага, Азияга азы Латин Америкага-да туран болза, бистиң улузувус ышкаш, баа-ла совет коммунистериниң деткимчезинге болгаш эп-сеткил каттыштырылгазынга кордап болурлар. Ынчангаш чаагай сеткилдиг, шынныг болгаш боттуг утаан-мелерелдиг кижилер кайда-ла бар болдур — ол кижи-даа үттүндурбес».

Дашткы валчылар боттарының чугааларынга амгы үеде делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниниң эң чугула айтырыгларының талазы-биле үзел-болдарының чангыс эвин илереткеп. Олар империализм-биле демиселге пролетарлыг интернационализм — шылгаттынган болгаш күчүлүг чепсек-тир дээрини чангыс эп-сеткил-биле онзалап демделээн.

Михаил ТРУШ,
төөгү эртемнериниң доктору.

(ПМА).

ЧЫЛДАР ЭРТСЕ-ДАА, ИЛЬИЧИГЕ БҮГҮ ЧОННУҢ ЫНАКШЫЛЫ КАЖАН-ДАА ӨШПЕС

ЧУРУКТА: Владимир Ильич Ленинниң төруттүнген хүнүнден бээр 100 чыл ою-га утказтыр Ульяновск хоорайда тутқан Ленинге турасказан комплекизиниң ниити хевири.

А. КАЗАНЦЕВТИҢ фотозу.

ЧОРГААРАЛ

«Улуг-биче байырлалдар хүннери-ле хөй. Оларның чамдыктарын чөн улуг байырлыксаларар-биле демделгеп эрттирер. Бүгү совет кижилерниң чүректеринге чөөн бир ынчыг хүн болза, бистиң Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет күрүневистиң үндезилекчизи В. И. Ленинниң төруттүнген хүнү — апрель 22 болур.

Бо хүнге турасказаткан күш-ажылдың бэйырлалын — коммунистиг субботникти чылдың-на эрттирип турарывыс база чаңчыл апарган. Апрель 17-де болган субботникте шуптувус бөттарывыстың туруштарывыска — дөрт дугаар микрорайонда чаа туттунуп турар № 9 башкыга ажылдап хүнээн бис. Бригаданың кыстары ол хүн идепкейлиг ажылдаан.

Владимир Ильич Ленинниң өбур-хевири чүгле бистиң чуртувустуң эвес, харын бүгү делегейниң бурунгаар депшилгелиг кижилериниң үнелиг болгаш чөөк. Ол ылаңгыя мөңээ, бодүүн ажылчын кижиге онза үнелиг. Оон аңгыда мээң ажыя-имимни Совет чазак бодии-биле үнелеп, Ленин орденни-биле шаңнаанынга нызыгаар чөк өөрүп, чоргаарланып чоруур мен.

Мээң амыдыралымга база бир уттундурбас чүүл — совет коммунистериниң улуг шуулганы — СЭКП-ниң XXV съездизинең ажылынга киржир аскежиниттиг болганым. Кремльдиң Съездилер ордузунуң улуг залынга СЭКП ТК-ның Чиктиие секретары эш Л. И. Брежневтиң кылганы Төп Комитеттиң Отчёт илеткелиин болгаш алгыг делгем Төрээн чуртувустуң янзы-бүрү будуүнарындан келген делегаттарның чугаазын дыңнап орарга, амгы делегейниң бүгү хайнышкынныг болуушкуннары, экранда кино дег каранка көстүп иээр чорду. Коммунистиг ниитилеяди тургузар дээш демисемип турар бүгү со-вет улустуң кайгамчыктыг ажыл-херектеринде, эвээш-бичө-даа болза, мээң үлүүм база кирип турар деп чүвеге чоргаарланып, мени съездиниң делегады кылдыр сөңгүп чоруткан чонунга өөрүп өдүм...

Амгы үеде бистиң бригадавыс № 9 башкыга шеверлел ажылдарын улаштырып турар, ону хуусаа бетинде эки шынарыг ыыдыр ажыглаага киирер дээш бүгү нүүвүстү салып ажылдап турар бис.

А. ЕЛЬШОВА,

№ 48 тудуг эргелеелинде шеверлекчи бригаданың бригадири, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады, Ленин орденниң эдилекчизи.

ЛЕНИННИҢ ЧУГААЛАРЫНДАН

● Кижи төрелгетенниң чогаадып үндүрген бүгү байлактарының билии-биле угаанынны байыдып алган болзуңза, чүгле ынчаарда коммунист боор шыдаар сен.

● Бир эвес мен эвээшти билиримни билир болзумза, хөйнү билирин чедип алыр иик мен, а бир эвес ук кижи коммунист мен-не дээш чүнүдаа менээ быжыы-биле билириниң херээ чок дээр болза, коммуниске дөмейлежир хире чангыс-даа чүве оон үнмес.

● Кедергей дүрген бурунгаар шимчээшкинге, кандыг-даа янзының мактанып хөөргеттинер болгаш өске-даа ындыг чоруктарга оваарымчалыг болур херек.

● ... Бистер туюлунга чедир интернационалчылар бис, ынчангаш бүгү нацияларның ажылчыннарының болгаш тараачыннарының эки тура эвилелинче чүткүп турар бис.

● Тодаргай ажылды хүлээнип алган кижи харыысалгалыг болуп, ону бүрүнү-биле харыылаар ужурлуг...

Владимир Ильич Ленинниң төруттүнгенинден бээр 106 чыл болган оюнга турасказаткан лекциялар болгаш беседалар республиканың чурттакчылыг черлерине - калбаа-биле эртилээн.

Кызыл хоорайның Пушкин аттыг библиотеказының ажылдакчылары улуг башкымчының амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайын көргүскен стендилерни болгаш делгелгелерни дерип кылган.

— Амгы үеде бистиң аныяктарывыс Ленинниң дугайында бижээн номнарны улуг сонуургал-биле номчуп турар. Оон аңгыда марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдарынга сонуургал база-ла улгаткан. Ынчангаш номчукчуларның негелде хереглелин долу хандырар дээш болдунар-ла аргаларны ажыглап турар бис — деп, улуг библиотекарь Н. Коновалова чугаалап турар.

ЧУРУКТА: уран чүүл училищезиниң сургуулдары А. Ховалыг биле Л. Дензиманың делгелгеде номнарны көрүп турары.

ХҮНДҮЛҮГ ДААЛГА

Марксизм-ленинизмниң үндезиниерни өөрепирэр, бодүүнүн ниити биилиин болгаш мергежээлиг доктаамал бедидерэ совет улустуң амыдыралының чорылбас кезээ, чаагай мөзүлчүнары апарган. Оон төдаргай чижээн бистиң Хөвү-Аксы суурнуң ажылчы чоннарының амыа-амыдыралыдан көрүп болур.

Сөөлгү чылдарда тургустунган политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге системазы калбак массаларның өөредилгезин таарымчалыг кылдыр организастаарынга эки салдарны чедирген болгаш пропагандистериниң ажылын улам тодаргайжыткан. Хөвү-Аксы суурнуң үлөтүүр, тудуг, транспорт болгаш оске-даа албан, организаниял черлеринде болгүмнер, школелер болгаш семинарлар доктаамал ажылдап турар.

Партком болгаш политиктиг чырыдыышкын кабинеди бистерге, пропагандистерге боттуг дузаны чедирип, ой-ойлеп дүржүлгэ солчуушкуннарын организастап турар. Ынчангаш кайы-даа коллективте политиктиг чырыдыышкын, экономиктиг өөредилге эки чоруп турар.

Хөвү-Аксы суурда эмчилер коллективинде тооретиктиг семинар ажылдап турар. Ында ам дөрт чыл пропагандистеп тур мен. Семинарның дыңнакчылары бо өөредилге чылында программа сүүтаар «Ажылчы чоннарның мөзүлчүнар кижизидилгезиниң чугула айтырыглары» деп теманың айтырыгларын сайгарып өөренип турар.

Амгы үеде партияның XXV съездизиниң материалдарын өөренип турар бис. Бистиң өөренип турар кол темавыска съездиниң материалдары улут чаартылганы киирип, тодаргай соруглаарны салган. Чижээлээрге, СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиинде: «Совет улустуң материалдыг чаагай амыдырыңга үш томнуг үндүрүлгезин башкымчының төруттүнгенинден бээр 100 чыл болганынга таварыштыр үндүрген. Бо үндүрүлгеге чедир В. И. Ленинниң чогаалдарын үш, үүлдерип тускай номнар, дептержигештер кылдыр тыва дыл кырынга парлап үндүрген. Оларның аразында «Улустуң өнүүлери» деп кымпарыл ол, социал-демократтарга удур олар канчаар демисежип турарларыл?», «Чүну кылырыл?», «Базым буругаар, иик базым атказар», «Демократтыг революцияда социал-демократтыңың иик тактиказы» «Империализм — капитализмниң дээди чадазы», «Күрүне болгаш революция», «Пролетар революциязы болгаш кырбакчы Каутскиң» база «Коммунизмге «чөөнизэринин» уругларга арзыы» деп чогаалдар бар.

В. И. Ленинниң чогаалдары — тыва улустуң амыдыралының чырык хүнү. Ынчангаш олар ук чогаалдарны хоодан салбайн өөренип турар.

Тываның ном үндүрер черниин бо чылын В. И. Ленинниң 1920 чылдың июль 19-тан август 7-де чедир болган Коммунистиг интернационалдың II Конгреэнниг чугааларын болгаш илеткелдерин тыва дылче парлап үндүрер. Олар база-ла тыва улуска үнелиг белек болур.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Тываның ном үндүрер черниин редактору.

ТЫВА ДЫЛДА

Генваалдыг утаанныг болгаш чаныш-сыныш чок революционер, большевик партияның үндезилекчиниң, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның баштайгы күрүнезиниң удуртукчузу, делегей пролетариадының баштынчызы — Владимир Ильич Ленинниң өвүр-хевирин чылдар эрткен тудум бистиң мурнувуска улам улуг чаагайны-биле көстүп кээп турар.

Совет улус ленинчи туктун адаа-биле чораан, сайыраңгай социализмниң тургускан болгаш коммунизмче орук-биле бүдүүредиг бар чоруур.

Ленинниң өөредии болгаш хөрээ—кижи төрелгетенниң ниити, интернационалчы хөрээ боор турар. Ынчангаш бөгүн Владимир Ильич Ленинниң төруттүнген хүнүнден бээр 106 чыл ою тыва улус улуг байырлал кылдыр демделеп эрттирип турар.

Улуг Ленин тыва улуска мөңге шагда аас-кежиин бөрткен. Ынчангаш Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары эргим-ниик башкызының өлүм билбес өндүр чырык өөредиин чүрээниң хамызындан иниг чүткүл-биле өөренип, ону боттарының хүн бүрү амыдыралынга удуртулга болдуруп турар.

Тываның ном үндүрер черии В. И. Ленинниң чогаалдарын тыва дылче парлап үндүрүп турар. Хөйжулар, сааныкчылар, тудугжулар, башкылар, эмчилер — кым-даа эргим ниик башкызының өлүм билбес чогаалдарын тыва дылга номчуп, боттарының хүн бүрүдеги ажылынга ажыглап, улуг Ленин-биле сүмележип турар.

В. И. Ленинниң «Аныяктар эвилелдериниң соруглаары», «Партия программазының дугайында», «РКП (б)-ниң чедиги Онза съездизиниң», «Пролетар революциязы болгаш кырбакчы Каутскиң» деп ооң-даа өске ажылдары совет үеде чылдарда парлаттынып үнүлээн.

В. И. Ленинниң ажылдарының аразында ооң башталгы чогаалдарының бирээни — «Орус социал-демократтарның соруглаары» деп чогаал чугула черии эдилеп турар. Ында В. И. Ленин «Ажылчын ангының хостаары дээш демиселдиң эвилелиниң» Петербургка ажыл-чорудулгазының дүржүлгазын түнелеп бижээн болган орус социал-демократтарның политиктиг программазын база тактиказын үндезилээн.

«Демократтыг революцияга социал-демократтыңың иик тактиказы» деп номунда В. И. Ленин бирги орус революциязының үезинде большевиктерниң стратегиялыг база тактиказын ажылдап кылган.

В. И. Ленинниң «Амгы революцияга пролетариаттың соруглаарының дугайында» (Апрель тезистери), «Большевиктер эрге-чагырганы алыр үжүрлүү», «Марксизм болгаш түре халышкын», «Америк ажылчыннарга чагаа» деп ажылдары тыва дылче очулдуртунгулаан.

В. И. Ленинниң чыыды чогаалдарының тыва дылга номчуп, боттарының хүн бүрүдеги ажылынга ажыглап, улуг Ленин-биле сүмележип турар.

В. И. Ленинниң «Аныяктар эвилелдериниң соруглаары», «Партия программазының дугайында», «РКП (б)-ниң чедиги Онза съездизиниң», «Пролетар революциязы болгаш кырбакчы Каутскиң» деп ооң-даа өске ажылдары совет үеде чылдарда парлаттынып үнүлээн.

В. И. Ленинниң ажылдарының аразында ооң башталгы чогаалдарының бирээни — «Орус социал-демократтарның соруглаары» деп чогаал чугула черии эдилеп турар. Ында В. И. Ленин «Ажылчын ангының хостаары дээш демиселдиң эвилелиниң» Петербургка ажыл-чорудулгазының дүржүлгазын түнелеп бижээн болган орус социал-демократтарның политиктиг программазын база тактиказын үндезилээн.

«Демократтыг революцияга социал-демократтыңың иик тактиказы» деп номунда В. И. Ленин бирги орус революциязының үезинде большевиктерниң стратегиялыг база тактиказын ажылдап кылган.

В. И. Ленинниң «Амгы революцияга пролетариаттың соруглаарының дугайында» (Апрель тезистери), «Большевиктер эрге-чагырганы алыр үжүрлүү», «Марксизм болгаш түре халышкын», «Америк ажылчыннарга чагаа» деп ажылдары тыва дылче очулдуртунгулаан.

В. И. Ленинниң чыыды чогаалдарының тыва дылга номчуп, боттарының хүн бүрүдеги ажылынга ажыглап, улуг Ленин-биле сүмележип турар.

В. И. Ленинниң «Аныяктар эвилелдериниң соруглаары», «Партия программазының дугайында», «РКП (б)-ниң чедиги Онза съездизиниң», «Пролетар революциязы болгаш кырбакчы Каутскиң» деп ооң-даа өске ажылдары совет үеде чылдарда парлаттынып үнүлээн.

В. И. Ленинниң ажылдарының аразында ооң башталгы чогаалдарының бирээни — «Орус социал-демократтарның соруглаары» деп чогаал чугула черии эдилеп турар. Ында В. И. Ленин «Ажылчын ангының хостаары дээш демиселдиң эвилелиниң» Петербургка ажыл-чорудулгазының дүржүлгазын түнелеп бижээн болган орус социал-демократтарның политиктиг программазын база тактиказын үндезилээн.

«Демократтыг революцияга социал-демократтыңың иик тактиказы» деп номунда В. И. Ленин бирги орус революциязының үезинде большевиктерниң стратегиялыг база тактиказын ажылдап кылган.

В. И. Ленинниң «Амгы революцияга пролетариаттың соруглаарының дугайында» (Апрель тезистери), «Большевиктер эрге-чагырганы алыр үжүрлүү», «Марксизм болгаш түре халышкын», «Америк ажылчыннарга чагаа» деп ажылдары тыва дылче очулдуртунгулаан.

В. И. Ленинниң чыыды чогаалдарының тыва дылга номчуп, боттарының хүн бүрүдеги ажылынга ажыглап, улуг Ленин-биле сүмележип турар.

В. И. Ленинниң «Аныяктар эвилелдериниң соруглаары», «Партия программазының дугайында», «РКП (б)-ниң чедиги Онза съездизиниң», «Пролетар революциязы болгаш кырбакчы Каутскиң» деп ооң-даа өске ажылдары совет үеде чылдарда парлаттынып үнүлээн.

В. И. Ленинниң ажылдарының аразында ооң башталгы чогаалдарының бирээни — «Орус социал-демократтарның соруглаары» деп чогаал чугула черии эдилеп турар. Ында В. И. Ленин «Ажылчын ангының хостаары дээш демиселдиң эвилелиниң» Петербургка ажыл-чорудулгазының дүржүлгазын түнелеп бижээн болган орус социал-демократтарның политиктиг программазын база тактиказын үндезилээн.

«Демократтыг революцияга социал-демократтыңың иик тактиказы» деп номунда В. И. Ленин бирги орус революциязының үезинде большевиктерниң стратегиялыг база тактиказын ажылдап кылган.

В. И. Ленинниң «Амгы революцияга пролетариаттың соруглаарының дугайында» (Апрель тезистери), «Большевиктер эрге-чагырганы алыр үжүрлүү», «Марксизм болгаш түре халышкын», «Америк ажылчыннарга чагаа» деп ажылдары тыва дылче очулдуртунгулаан.

В. И. Ленинниң чыыды чогаалдарының тыва дылга номчуп, боттарының хүн бүрүдеги ажылынга ажыглап, улуг Ленин-биле сүмележип турар.

ЧАЛЫЫ ЧЫЛДАРЫ МАҢАА ЭРТКЕН

Бүгү совет кижилерге башымчының чалыы чылдарының хоорайы Ульяновск мыкыт чер апарган. Чон бистиң чуртувустуң ангы-аңгы булунарындан, даштыкыдан демир-оруктар, самолёттар болган пароходтар-биле, турасчы оруктар-биле Ульяновскиге ыып турар, ынаар шуушкынар черле үзүлбес.

Ленин бодунуң амыдыралының үштүң бир кезии хире-зин бо хоорайга чурттап эрттирген. Келбак-делгем Волга, чазыя чечекчел баар чараш сеттер дээш, балыкчыларның дүшеки одагларын дээш ол Симбирскиге дыка ынаар чораан. Ол аарыг, революциянын дайынаарынга балыглаткаш чыткан кезии Симбирскиниң ак сарыйнилерден хостаан деп медээни улуг өөрүшкү-биле хүлээп алган.

Симбирскиге Ленинниң чалыы үезинге аңгы тургузуунун шын эвезинин болган революстуг демиселдиң херээнин тугайында бодаллар төрүттүнүп турган. Владимир Ильич бо хоорайга чурттан турган акызы Александрына ынажылаанының дугайында дыңнаары, ынчаар чугаалаан: «Чок, бис ындыг оруктан барбас бис. Ындыг орук-биле чорбас херек». Бо сөстерде террорнының пын эвезин болган демиселдиң чаа оруктарын, аргаларын дилеп тыварының чугулазын үгээн-биле чорук сициикиен. Пролетариат бодунуң хосталгазын чедип алырда чүгле марксизмниң шингээдип алган демисежир ужурлуг деп үвенин аныяк Ульянов билген. Симбирскиге ол бодунуң бүгү чурттаалгазын чонунь аас-кежиин дээш демиселге тураскаадыр деп шинчилел алган.

Симбирск — бурунгу хоорай. Ону 1648 чылда түдүп тургускан болган бодунуң төөгүзүнде хөй-хөй болуушкуннарны көргеп. 1924 чылда, башкымчы мөчээн соонда, ажылчы чоннарның дилээн ёзугаар хоорайны Ульяновск кылдыр эде азаан.

Хоорайда бүгү чүве төөгүнүң сагындырып турар. Шиээ хоорайның ханаларын Степан Разинге болгаш Емельян Пугачёвка баштаткан тараачыннар отрядтары штурмнап турган. Симбирск губерниязы үш декабристерни база берген: — Н. И. Тургеневти, В. П. Ивашевти болгаш Ф. М. Башмаковту, оларның дугайында Герцен «арыг кандан шуткаан мадырлар» деп бижээн. XIX эктиң Симбирск губерниязы Россияның кейгамчыктыг ооллардың остүрген. «Обломов», «Кадыг эл», «Аңаа төөгү» деп романнарның автору улуг орус чогаадчы И. А. Гончаров база Симбирск чурттуг. Симбирск губерниязынга төрүттүнгеннериниң бирээни — билдингир төөгүчү Н. М. Карамзин. Карамзинге чедир төөгү деп эртем чок турган. Россия күрүнениң төөгүзүн ол чаңгыс ай кылдыр чыып тургускан. Оон ажыктынып баштайгы сес том: 1818 чылда чыыкче үлеген.

Хоорайның кол кудумчуларының бирээни сатирин-шүдүкчү Д. Минаевтиң адын адаазы. Ол хаан чалаа сойгалап турган бурунгаар депшилгелиг журнал «Искрының» редакциязының составынга кирип турган.

Ульяновтарның ог-бүрээзи искрачы-шүүлүкчүлерге дыка ынак турган. Владимир Ильич искрачы-шүүлүкчүлериниң дыка хөй шүүлүктерин шээжи-биле билир турган.

Сүргеглиг орус шүүлүкчү Н. М. Языков база Симбирск чурттуг. 1833 чылда А. С. Пушкин путачёв үймээнниниң төөгүзүн бижип дээш Оренбургче бар чораан. оон баанындыга киргеп. Симбирск чурттуг биилиигир хөй-пинти ажылдакчызы П. В. Анеиков Карл Маркс-биле хүүда танымжар болган чагаалажып турган.

Симбирск губерниязының 127 доозукчузу сөөлүнде төрээн чуртунга улуг аллары бергеппер. Оларның аразында үш Ульянов акыдыышкыларны. Ленинниң ыыпчы эжи, сад-хоз болган аъш-чем аймаанның талазы-биле баштайгы улуг комиссарларының бирээзи М. П. Брухановту, чуваш чонунь баштайгы чырыдыкчызы болган чуваш альфавитиин үндезилекчизи база И. Н. Ульяновтуң оңдуу болган шынчы эжи И. Н. Яковлевти дээш эскелерин-даа чоргаарал-биле саналып чоруур бис.

Совет эрге-чагырганың үезинде Ульяновск, Поволжьениң улуг үлетпүрүүр болган культурлуг товуу болуу бергеп. Ол бодунуң продукциязын чуртунь янзы-бүрү булунарынче сөөртүп турар улуг хоорай апарган. Оон аңгыда ол — машина, станок болгаш прибор түзүүнүң, дээди өөредилге черлериниң болгаш студентилериниң хоорайы. Бөгүнгү Ульяновскиниң өзүдезиниң коргускен саннарны мында хөй-биле киирип болур. Чаңгыс чижек: 1913 чылдааш-биле деннээрге хоорайның үлетпүрүүр 570 катап өскен. Ульяновскийниң будурген продукциязын делегейниң 80 чуртарынче чоруудуп турар. Мында эртем-билиг чедип ааргдээш кыракы Африканың, Кубаның, иниадырлыг Вьетнамның болгаш Европа чурттарының хөй-хөй ооллар, кыстары көөп турар.

Кижи төрелгетенниң генийиниң чырык тураскаалыгга ногтер дээш кижилерниң, революциянын улуг баштынчызының мөзүлчүнарының, турасоруунуң канчалган хоорайын көөр дээш миллион-миллион кижилерниң оруктары Ульяновскиге белдирлежир.

Н. МОРОЗОВА,

В. И. Ленин музейиниң лектору.

Ульяновск хоорай.

ИЕ-ЧУРТТУҢ АЛДАРЫНДА

Чолдуң белиин өттүр көргеп
Чонунь ыяа, угаан, өөрээ —
Ильичивис чагай аңы
Ие-чурттуң алдарында.

Хөстүг чонунь оглу, кызы
Коммунизм тургузуп дээш
«... База катап өөренир» — деп,
Башкынчывыс чагыл сөглээн.

Алыс шынчы оруу болгаш
Артык куштуг шак бо сөстүг
Билиглерже чалгын кыынын,
Бистер бедик тудуп зор бис.

Идегелдиг улуг генийн
Ильичивис мөңге киргиг.
Оон алы кырывыста
Онмас тук ёөп кипскип чоруг!

С. МОЛДУРГА.

Эртем болгаш техника талазы-биле 1976 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыр дугайында

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаныында эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-нин Ленинчи база Күрүне шаңналдарының Комитединиң киирип келген саналың СЭКП Төп Комитедиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалажып көргеш, 1976 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыры-биле доктаатканы болза:

1. Физика-математика эртемнериниң доктору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының геология болгаш геофизика институдунуң директорунуң эрелакчызы, ажылдың удуртукчузу, академик Владимир Степанович **Соболевке**, ол-ла институттуң улуг эртем ажылдакчылары Галина Александровна **Базилевская**, Юрий Иванович **Стомков** оларга, физика-математика эртемнериниң доктору, Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң ядралуг физиканың эртем-шинчилел институдунуң сектор эрге-лекчизи Таисия Никаноровна **Чарахчьянга** — хүнде космос хереллериниң частыышкынарын болгаш галактиканың космос хереллериниң үүн модуляциязының чорудулгаларын стратосферага шинчилээни дээш.

2. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Уралда эртем төвүнүн математика болгаш механика институдунуң директору, ажылдың удуртукчузу, академик Николай Николаевич **Красновскийге**, ол-ла институттуң ажылдакчылары, физика-математика эртемнериниң докторлары, лабораториялар эргелекчилери Александр Борисович **Курманский**, Юрий Сергеевич **Осипов** олар-ла, физика-математика эртемнериниң доктору, улуг эртем ажылдавчызы Андрей Измаилович **Субботинге** — башкартынар системаларының математиктиг теориязының талазы-биле болуук ажылдары дээш.

3. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының химиктиг физика институдунуң директору, академик Николай Николаевич **Семеновка** — нарын химиктиг реакцияларның кинетикалазының талазы-биле ажылы дээш.

4. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының геология болгаш геофизика институдунуң директорунуң эрелакчызы, ажылдың удуртукчузу, академик Владимир Степанович **Соболевке**, ол-ла институттуң ажылдакчылары, геология-минералогия эртемнериниң докторлары, лабораториялар эргелекчилери Николай Леонтьевич **Добрецов**, Николай Владимирович **Соболев** оларга, улуг эртем ажылдакчылары, геология-минералогия эртемнериниң доктору Владимир Викторович **Реверлаттога**, геология-минералогия эртемнериниң кандидаты Владимир Васильевич **Хлестовка**—метаморфизмнің фациаларының талазы-биле болуук ажылдары дээш.

5. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының белок институдунуң директору, ажылдың удуртукчузу академик Александр Сергеевич **Спиринге**, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының молекулярыг биология институдунуң лаборатория эргелекчизи, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, ажылдың удуртукчузу Георгий Павлович **Георгиевке**, — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының молекулярыг биология институдунуң директору, академик Борис Александрович **Рыбаковка**—X-XVI вектерде орус культураның төөгүзүнүң талазы-биле 1963—1974 чылдарда парлаттынган болуук ажылдары дээш.

6. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының археология институдунуң директору, академик Борис Александрович **Рыбаковка**—X-XVI вектерде орус культураның төөгүзүнүң талазы-биле 1963—1974 чылдарда парлаттынган болуук ажылдары дээш.

7. ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының экспериментаддыг медицинаның эртем-шинчилел институдунуң килдис эргелекчизи, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының чингине кежигүнү Сергей Викторович **Аничковка**, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының фармакология эртем-шинчилел институдунуң директору, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының чингине кежигүнү Василий Васильевич **Закусовка** — физиологи ажылдың активтиг будумелдериниң симптиктиг деделимшикилериниң талазы-биле болуук шинчилелдери дээш.

8. ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының А. Н. Бакулев аттыг чүрек-дамыр институдунуң директору, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының корреспондент-кежигүнү Владимир Иванович **Бураковскийге**, лаборатория удуртукчузу, медицина эртемнериниң доктору Виталий Алексеевич **Бухаринге** — ол-ла институттуң ажылдакчылары — гипербариктиг оксигенция талазы-биле болуук шинчилелдери болгаш ол арганы чүрек хирургиязынга иептеретккени дээш.

9. Техниктиг эртемнериниң кандидаты, нефть болгаш газ үлетпүрүнүн талазы-биле Тюменьниң кол будурүлге эргелединиң кол инженери Феликс Григорьевич **Аржаковка**, техниктиг эртемнериниң кандидаты, «Татнефть» каттыжышкынының мурнундагы кол инженери Валерий Исаакович **Грайферге**, техниктиг эртемнериниң кандидаты, прибор тудуушкунунуң, автоматчыдылга хереклеринің болгаш башкарылга системаларының министрлиниң оралакчызы Валентин Владимирович **Карибскийге**, техниктиг эртемнериниң кандидаты, нефть болгаш газ үлетпүрүн комплекстиг автоматчыдарының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел болгаш телевидел институдунуң директору Александр Васильевич **Синельниковка**, нефть машиналары тудуушкунунуң Татар эртем-шинчилел болгаш телевидел институдунуң кылдыс начальниги Ревгат Салахович **Гайнутдиновка**, нефть үлетпүрүнүн министри Валентин Дмитриевич **Шашинге**—нефть тывыжының оорулединиң бедик темпилерин хандырып турар чаа эртем-техниктиг шинчилерлерге болгаш комплекстиг автоматчыдылгага үндезилеген эдс деревня дээш.

10. Техниктиг эртемнериниң кандидаты, металлургия үлетпүрүнүн Күрүне эртем-шинчилел болгаш төлевилел институдунуң кол инженери Василий Тихонович **Бабеннога**, техниктиг эртемнериниң доктору, «Тулачермет» эртем-будурүлге каттыжышкынының чиңгине директору Анатолий Иванович **Мэнохинге**, техниктиг эртемнериниң кандидаты, ол-ла каттыжышкынының кол спецмадзин Тамерлан Сосланбекович **Шишхановка**, техниктиг эртемнериниң доктору, кара металлургиязының И. П. Бардин аттыг төп эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы Николай Павлович **Лякишевке**, техниктиг эртемнериниң кандидаты, ол-ла институттуң улуг эртем ажылдакчызы Николай Петрович **Слотвинский-Сидакка**, техниктиг эртемнериниң доктору, металлургиязының эртем-шинчилел институдунуң директору Александр Николаевич **Морозовка** — ванадийлиг шлактарны ажылдап кылырының ванадийни үлетүрүн алырының бедик дерилиин хандырып база суг болган агаар кавызының хирлениирин бүрүн чайладып турар будүрүлге комплекзиин турутканы дээш тыпсыр.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ СЕКРЕТАРЫ
Л. БРЕЖНЕВ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ
А. КОСЫГИН

Литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле 1976 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыр дугайында

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаныында литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң киирип келген саналың СЭКП Төп Комитедиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалажып көргеш, 1976 чылдың Ленинчи шаңналдарының тыпсыры болза:

1. Литва ССР-ниң культураның алдарлыг ажылдакчызы, чогаалчы Йонас Казис **Авижюска** — «Оскундурган оран-чурт» деп романы дээш.

2. РСФСР-ниң болгаш Грузин ССР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Правзин Луарсабович **Андроникошка** — сөөлгү чылдарда: «Улуг эвил дугайында сактыышкынар», «Ленинград филармониязынга концерт», «Андроникошту сөөр» деп телевизия фильмнери дээш.

3. Социалистиг Бүш-ажылдың Маадыры, чогаалчы Георгий Мокеевич **Мариновка** — «Сибирь» деп романы дээш.

4. РСФСР-ниң улустуң артизи Елена Васильевна **Образцовага** — 1973—1974 чылдарга концерт программалары болган ССР Эвилелиниң Күрүнелиг академиктиг Улуг театрынга «Семен Котко», «Кармен», «Трубадур» дээр операларга роллдарны күүседкени дээш.

5. Грузин ССР-ниң алдарлыг чүрүкчүзү Зураб Константинович **Церетелиге** — Адлерде курорт хөөрайжыгажында уруглар санаалынга делген чурумал кадастанганы кылганы дээш (уруглырга литератураның болган уран чүүлдүк чогаалдары дээш шаңнал).

6. РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Василий Макарович **Шукшинге** (олгеи сеопда) — сөөлгү чылдарда кино уран чүүлүнге чогаадыкчыл чедиишкиннери дээш.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ СЕКРЕТАРЫ
Л. БРЕЖНЕВ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ
А. КОСЫГИН

КИЧЭЭНГЕЙНИ— ХОВУ ТУРЛАГЛАРЫНЧЕ

Барлык-Хемчик районнуң тараажылары онгу беш чылдың бирги чылында бедиткен социалистиг үдээлгени алганнар. Тодаргайларга, районнуң совхозтары гектар бурүүзүнден тараанның 11,4 центнер, суттаттыг черлерден 15 центнер, картофелдиң 80 центнер, ногаанный болгаш кунурузаның ногаан массазының 100 центнер дүжүдүп алыр. Тараанның ниити чылдагы 11 муң тонна чедирер. Күрүнете 500 тонна тараапы садар.

Үдээлге улуг, ону күүсеңдир болурунуң аргазы бар. Районнуң деңнээринге 60 чылын хар мурнуку чылдардан илгээ кап катап кылын болган болгаш хөрөөнү шору тыгыткан. Чамдык ажылагылар часкы тарылгага техниканы эки белеткеп септээн. Ам тарыа шөлдеринде хар эрткен. Ажыл-агыйлар апрель 14-тен эгелеп шык базырып, чер чардырып, суттарып, часкы тарылганы массазы-биле эгелээн.

Ажыл-иштиң чедиишкинниг болуру — ону организастыг эгелээринде. Шинчаңгап ажылагыйлар часкы хову турлагларын кайы хире септеп, тарылганы канчаар эгелээнин хынап көөр дээш «Шынның» рейдини чамдык ажыл-агыйларга барып, ажыл-иш-биле таныжып көргеш.

Эртенгиниң он бир шак чедин турда, «Барлык» совхозтуң конторазынга чедип кээрзинде, кезек ажылчыннар контора чаныында саңдайда олурлар. Чугаалажы бээрзинде, совхозтуң төп салбырының суттатчызары болду.

— Суттатты эгелээдиен бээр үр болбадывыс. Барлык ховузунда № 5 бугадан сут аксып, чер суттарын турар бис. Шинаар чедер машина маңан ор бис. Эртенинг-не өрайтаар улус-тур бис—деп. суттатчыларның удуртукчузу Хомушку Очур-оол хомудан чугаалай-дыр. Оон ыяновзунда алды кижи бар болду. Ол ам беш чыл үзаштыр суттарыкчылап, багай эвес түнелдерни чедип ап келген.

Совхозтуң тараа, сиген шөлүнүң барык дөй кемни суттаттыг. Шинчала-дда суттатчыларның ам-даа чамдыкы бо ажылче кларга туттунмаан. Ол-ла совхозтуң Аксы-Барлык салбырының хову турлаанда амдыызында чаңгыс тракторлаа келбээн, столовая, кызыл-булуңну, чурттаар бажыңны чүтле чүтүлген каап, а ишти аштап арыглаваан, хирлиг хевээр. Чүтле дөрт суттатчы өскүс эвээш, ажыл чок-дыжын кылаптажып турлар. Мында электри чырыы киирттинмээн, чунар-бажыңны бо чыынын ажылын корбээн. Салбырның агропому Оюмаа Чылбак-оол бригадира-биле бо бүгүнү корүп кылаптажып турар болду. Часкы шык базырыышкыныңче апрель 14-тен эгелеп ийи агрегат киртен. Салбырда ийи муң ажыг га тараа шөлү бар, ол шупту суттаттыг. Суттатчыларның алды звенозу туруступтан, а ажылдан үнгени чүгле ийи—сес кижи. Тараа шөлүнүң барык доозалыы ам удур чарар ужурлуг. Кожавында «Хемчик» совхозтуң механизаторлары черни чардырып эгелээн.

— А силер кажан часкы тарылгаже массалыы-биле эгелеп кириптер силер, чоп чер чарбайн турар силер?—деп, агропомдан айтырдывыс.

«Шынның» рейдизи

— Тракторларывыстың массазы чок, шупту салбыр товуйде. Ам совхоз масло соорлуг экскээрге, бөөр экскээр бис. Поварларывыс бөгүн ыяшчем ап турлар—деп, агровом тодаргай эвес харын берди.

Масло чок... Бо дугайында чугаалы районнуң партия комитединге болгаш райкүүскомга шагда чугаалажып, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга сагындырып, часкы тарылга эгелекшинде ыяшчаар материалды соорлуг ырыын ажыттап. А «Барлык» совхозтуң удуртукчулары ол дугайын утпаан. Салбырда часкы чер аңдарар чеди трактор бар. Оларның үжү—«Беларусьтар» ам-даа ийиш-бүрү артык кезектер чогу-биле септеттинмээн.

Совхозтуң төп бригадазында байдал база-да моон дөрөдевес. Механизаторларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдал ам-даа тургустунмаан.

Барлык ховузунуң № 16 буга чоогунда шолду кезек трактордар чарып турган черге чеде бердивис. Ол «Хемчик» совхозтуң механизаторлары болду. Беш «ДТ-75» деп трактор черни чарып чоруп тур. Чаргай червиң хамыыш хемчээн кордувус. 16 сантиметр ажыг болду. Совхозтуң мурнакчы механизатору трактористер кыс Донгак Очаа баштаан агрегаттар хондур ажылдаан, кывар-чаар материал төнерге оларны тургузуп эгелээн болду. Оларны кывар-чаар материал-биле хандырар ужурлуг машина ам-даа септелгеден үнмээн, караазында үш ажылдаан үнерин бригадир Шагдыр-оол Маадыр чугаалай-дыр. Совхоз техника септелгезин эки чоруткан-даа болза, бо чугула машинаның чогуур ойүнде септеп албаан.

Мында механизатор кадрлар ийи эдилер-биле ажылдаарынга четпир. Ол шыкаш дуржулгалыг трактористерге Эрги-Барлык ортумак школазының үстүкү классчыларын соорешчилерни дузалажыры, практиказын хүшүүн-не эртгирип турар.

Совхозтуң дүгаары ийи хову бригадазының төвү. Мында чер чарары-биле «Беларусь» тракторлар, эдилерге ажылдаар механизаторлар ховуже аштаанын үнеринге белеткеңнип, поварлар эмданныг азып-чемнин белеткээн тур. Бо бригаданың девискээринде 1860 та чер бар. Ону шупту-зуп чалын андарар. Ниитизи-биле борта 13 трактор ажылдаар. Тарылга шөлү шупту суттаттыг черде, амдыызында 36 суттатчылар ажылдап турар.

Бригадада ажыл-иш хайыышкынының эгелээ. Шинчала-дда совхоз бо бүгүнү белеткеп тургаш, механизаторларының чурттаар бажыңын сеттезип болду. Ол бажыңның сонгазының шиин-даа, экии-даа чок, пожазында хойжуунуң аймаары болуп турбушаан. Механизаторларның дыштанар черн чок, дүне совхоз төвүнче чанар ушурга таварыыш турар. А ол аразы ырак.

«Шекпээр» совхозтуң төп шаңы. Мында үреэнниң хорааннаң, арыглаң турар сес кижи бар. Ниитизи-биле оларның ажылы бөгөй эвес. Совхозтуң шаңында хой чылдыг улуптериниң үреэнниери кунурула дээш өскө культураларның үреэнин-биле ховужуп каапаң. Мында сарай адаанда үш чыл болган минералдыг чемнинчидилге бала бар. А складта 85 тонна чемнинчидилге төктүп чыдар. Элбек дужуттуң үлелиишкиң бирээзи — чемнинчидилге чылчылы-биле чыдып турар, а оңу кажан хову-шөлдерже үндүрүп төгөп билдинмес. «Бо чылын дозаазын төгөп бис» деп, төп салбырның агровому биске аазап. Совхоз ийи муң тонна органиктиг чемнинчидилге төгөр планын чүтле 585 тонна чедирген.

Совхозта төп дуруузининг байдал часкы техника септелгезиниң доозулбазы болуп турар. Ажылдаар ужурлуг 23 «ДТ-75» трактордуң 9-зу, а «МТЗ-50» деп 20 трактордуң 4-ү ам-даа ажылдавас, септелгеде. Ол шыкаш 20 сеялканың сеэни септеп доосказ. Септелгениң доозулбейн турар ужуру—артык кезектер чогунда, септелгелерниң чедишкининде, оларның күшажылын четпес организастап турарында.

Совхозтуң Улуг-Уяакте бригадазының төвүге чеде бердивис. Часкы тарылганы онаар моон эгелээр ужурлуг. Мында чүтле ийи трактор чедип келген, шык базырып эгелээн. Чамдык механизаторлар луцильниктер септеэн турлар. Хову турлаанда столованың, чурттаар бажыңны чугаалаан-даа болза, механизаторларның чемнеп эккелбээн, орун-дожек салдынналаан.

Кайы-даа совхозтарның хову турлагларында механизатор кадрлар ажылдаар дээш четкилеп келгилээн, э оларның чурттаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунмаан, чаңгыс-даа ловуж, плакат астынмаан, коргузуг самбыралары, механизаторларның социалистиг үдээлгези, ажылчыны планнар чок, кызыл-будуңнар дериттинмеен. Совхозтарда ам-даа үреэнин чедиппес, ону хораапап, арыглап турары ооскуй.

Ажыл-агыйлар суттатчыларны ам-даа четчелеэн, оларның ажылдарынга таарымчалыг байдалды тургузуп бербээн. Чаалыкшыларлыг суттаттыг машиналарның сеттелгеен база доозулбайн турар.

Ам ажыл-агыйларның удуртукчуларының кол сорулгазы болза, часкы сезон ажылдарының эгезинде илереп четпестерни дарый чайладып, механизаторларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарын тургузуп, хову ажылдарын кыска хуусалдабедик агротехниктиг байдалга чорудары болуур.

РЕЙД БРИГАДАЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИ:
В. ЧАДАМБА, районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы; **Н. СЕҢДАШ**, «Хемчик» совхозтуң трактористи, контролёр; **В. КОБЛОВ**, подэо ажыл-агый эргелекчиниң кол агроному; **Х. МОҢГУШ**, «Шынның» корреспондентизи.

ТАРЫЛГАГА БЕЛЕН

«УЛУГ-ХАЯ» СОВХОЗТУҢ Ийи-Тал салбырының механизаторлары часкы хову ажылдарынга зынамчалыг белеткенген. Ийзы-бүрү маркаларның 10 трактору бүрүн септээн, тарылга эгелээринге белеп кылдыр тургускан. Ол ышкаш 6 сеялканы, кодээ ажыл-агыйның оске-даа кожут машиналарын бүрүн септээн.

Техника белеткээр ажылга Чалгыш Херел, Дакпа Дадар-оол, Яков Кызыл-оол олар эдепкейлиг ажылдаан.

О. СУГЕ.

* * *

«АК-ТУРУГ» СОВХОЗТУҢ Кызыл-Даг салбырының ажылчылеря часкы хову ажылдарынга белеткелди шулуудатказап. Хову турлаанда төп шаңның девискээрин аштап арыглаан, столовая, чунар-бажың, кызыл-булуң, механизаторлар чурттаар бажыңнарның чугайлаашкынын, будуушкунун доозкан.

Техниканы, үреэнин белеткээрин доозуп, хову турлаанга ажылдаар поварларның, аштакчыларының, тараа хорааннаар кижилерниң эмчи шинчилгезин эрттирген. Ловуж, плакатларны чаартып, аскан.

Ч. ТОВАРИШТАП.

ЧЕР АҢДАРЫЛГАЗЫ

Барлык-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозтуң механизаторлары часкы хову ажылдарынга хамзарыптыыр белеткен социалистиг үдээлгелерни ап, ол ажылче чаңгыс кижи дег массалыы-биле кирипкен.

Коммунист Николай Сеңдаш, хереэжел тракторист Очаа Донгак олар онгу беш чылдың баштайгы чылында черни чарын кирипкеннер.

— Партияның XXV съездизи болуп эрткен бо төөгүлүг үеде бистер 15 дугаар часкы ажылдарже кирип тур бис. Бистиң аңдарган гектарывыс бүрүүзүнден үнген дүжүт онгу беш чылдың планның онаалдарын күүседирингe төлептир үлүг-хуупу киирер, ынчангаш правлета социалистиг чарыышты салган, съездиниң шиитпирлеринге сорук киргеп ажылдап турар бис. Май бирниң байырлалынга чедир планның онаалдаларына бүрүн күүсеңдир, социалистиг чарышка типлекчи болдур дээш бүгү күжүвүстү салыр бис—деп, Н. Сеңдаш биле Д. Очаа олар чугаалап турарлар.

Х. МОҢГУШ.

БАЙ-ДАГ БРИГАДАЗЫНДА

Онгу беш чылдың часкы чер ажылдары Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозтуң Бай-Дагда № 3 бригадазында апрельдиң эгезинде эгелээн. Ук бригада бо чылын 1803 гектар черте шык базырыышкынын чорудар планныг. Ол ажылдар бо хүнүрде дооступ турар.

Ол чугула ажылга чеди илинир агрегаттары ажылдаан. Механизаторлар Александр Горсев, Мэрэт Сарыбаа, Сэрэз Сайдак-Доржу, Николай Цыбин болгаш өскелер-даа хүн нормазын 130—150 хуудан кудулаттырбайн ажылдап турарлар.

Бригаданың кежигүнери бо хүнүрде часкы чер аңдарылгазынче кирер дең турарлар.

О. КЫРГЫС.

МАЛЧЫННЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозтуң хойжуу Ондар Самбуунуң кодээнинда 540 төрүүр хой бар. Амгы үеде төрүттүнген 517 хураганны ол онча-менди алган болгаш оларның деңгилдези эки. Ол, кыштаа Кызыл-Арта хевээр. Ол черинге оъдун камнап ап келгениниден аңдаа ажаа турп болурунуң аргазы бар.

Ондар Самбуу 3 чыл буруниглаар Чөөн-Хемчик районнан ажыдыралының айы-биле кежип келген. Ажаа база дурзулагалыг кадарчыларының бирээзи чораан.

«Кара-Хаак» совхозка ажылдап келген үеэниинг дургузунда ол чүс баш хойга онаалтыр 90 хураганнан куду албаан. А бир хойдан 3 килограмм дүктү кыргып, ону күрүнеге дүжаап келгеп.

Дурзулагалыг малдың партизиниң XXV съездизиниң материалдары-биле таныышкан болгаш оъу үүлдүгүнүүн детккен.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында ол бедиткен социалистиг үдээлгези алган: чүс төрүүр хойга онаалтыр 100 хураганны ап, бир хойдан 3,2 кг дүктү кыргып алыр.

— Кылган ажинге харыы-салгалыг, бистиң дурзулагалыг малчыннарывыстың бирээзи Ондар Самбуу сөглээн сөөлүнге ол болуп, болгунга алган социалистиг үдээлгезин чедиишкинниг күүсеңдирингe чигзиниг чок — деп, ында хойжуу бригаданың бригадири Н. Балдан чугаалап турар.

Д. ИРГИТ.

Тоску беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг күүсеткени дээш база күш-ажылта чедип алган бедик көргүзүглери дээш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан ажыдакчылары Л. Корниенко (солагай таладан), Р. Ортун-Нелып, Х. Сарыглар, А. Камадиева олар.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээнде ажылдап турар хөй национал-дыг коллективтиң төлээлекчилери: бирги одуругда (солагай таладан) Б. Күжүгет, Т. Моңгуш, З. Сава, Д. Сат, М. Неменна, ортында С. Тарасенко, А. Ильин, О. Сава.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотолары.

делегей бо хүннерде

БҮЗҮРЕЛ БОЛГАШ КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

Херен кырында боттуг социализмниң артык күштерлиин база дагын бүзүрелдиг киргүскен Чехословакияның Коммунистиг партиязының XV съездизиниң хүлээп алган документилерн делегейниң депшилгелиг хөй-нийтизиниң кичээнгейни калбаа-биле хаара тутнан.

Эрткен беш чыл экономиктиг болгаш социал политиканың түңнелдериниң талазы-биле Чехословакияга социализм тургузуушкунуның төвүзүнде зң-не чедишкинниг болган түңнелдерге хамаарлыр деп, Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Г. Гусак съездиге онзалап демдеглээн. Бешки беш чылдың сорулгалары долдур болгаш дыка хөй түүлдер талазы-биле ажыр мүүсеттингеп. Национал орулга 32 хуу немзй өскен. Чурттуң экономиктиг күчүзү база барык үштүң бири катап улгатнан. Бүдүрүүшкүнүң болгаш ооң ажыктыының өскенинге үндезилээш, делгереңгей социал программаны күүседир арганыг болган. Делегейниң социалистиг экономиктиг интеграциязының херзинде Чехословакия калбаа-биле кирижип турар.

Ынчалзажок эрткен орук чиик эвес болган. Нийтилеп амыдыралының хөй-хөй талааларынга, ооң иштинде экономикага, политиканга, идеологиянга, национал айтырыгны шиитпиргээринге 1968—1969 чылдарда барыын оппортунизмниң хоралаккы ажыл-чорудулгазының уруктарын ажып эртер үнүр таварышкан.

Съездиге онзалап демдеглеп турганыл ёзугаар аныртга, чурттуң чедишкиннерин хандырган эң чугула түүлдер болза, чөнүүн эрес-шудургу ажыл-ижин, Чехословакиянның Коммунистиг партиязының күзел-сорунтуг политиказы, Чехословакияның социалистиг дем каттыштырылгазында баптаап турары болгаш ооң Совет Эвилели-биле аны-дүңмаишкы сырый кады ажылдажылгазы болуп турар.

Чехослован улус болгаш ооң Коммунистиг партиязы келир үеже бүзүрелдиг болгаш сорунтуг көрүп турар. Съездиниң түүлдүг деп көргени чаа, андыгы беш чыл планында ол илергейлеттинген. Ол планда нийтилел будүрүлгезин бедик темпгиже шапкын хөгжүдерин көрүп турар, ол чорук национал орулганың хемчээлин 27—29 улгаттырар арганы бээр. Чөнүүн хүүда хереглеп 23—25 хуу немей өзер. Чехословакияның Коммунистиг партиязының XV съездизи сайзырагай социалистиг нийтилелди тургузарының программа болуур сорулгазын кодурген. (СЭТА).

АКЫ-ДҮҢМА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). «Ан-12» дээр ийи совет транспорт самолёттары Вьентьянның чанында делегей аэропорту «Ваттайның» иштг хүнге чыкыды шөвдургап бетоп дилиндюже хопучкан. Ол чурттуң национал экономиказын катап тургузарынга болгаш хөгжүдерине эргежок чугула болуп турар эдлчегліг түүктерни олар Лаоска чедире бергени ол.

Аныяк республикага берге үеде Совет Эвилели бир дугаарында дузалажы бергеп. Дабын чылдарында америк бомбалардан корткаш, дезил чоруур ужурга таварышкан кижилерни өскен, торээн черлеринге катап чедирери-биле дажыглаарынга совет самолёттар киришкен. Лаостуң хамааты ужар түүлүүң ажылын совет специалистер айлап таарыштырып турар. Совет Эвилелиден баргаи инженерлер болгаш техниктер даглыг моңу Сиенгкуантка оруктар болгаш көвүрүлер тударынга белеткел ажылдарын чорудуп турар. Келир үеде Лаостуң чаа пайысылалы чогум-на аала тургуступар. Ол телевилелди Лаостуң боттандырарынга деткимчени ССРЭ көргүзүп турар. Келир үениң хоорайлыңың тургустунар черинге улуг нефть шыгжамырын база амгы үениң эмнелгезин совет дузаламчы-биле дерип тургузар дугайында дутуржулгаларга чаа ат салган.

Ам Лаоста ажылдап турар совет специалистер биле ук черниң чопуңуң аразында пайыралдыг харылзаалар тургустунган. Куба медиктерни, ГДР-ден болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының оске-даа чурттарындан келген специалистерни лаостар чылы-биле уткуп турар.

Социалистиг чурттар-биле, бирги эдлчегде ССРЭ болгаш Вьетнам-биле кады ажылдажылганы база бүтү талалыг аралажылгаларны хөгжүдери Лаос Улус Демократтыг Республиканың дашткы политиказының үндезини болу берген.

Шиитпирлиг сагындырыышкын

РИМ. (СЭТА). Тель-Авивтен ында ээп турар медээлерни ёзугаар алырга, Израильдиң Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүү, кнессеттиң депутады Т. Тубн Израильдиң «айыыл чок чорууп камгалаар» деп сылдаг-биле Ливанның иштики херектеринге Израильдиң чазааның холгаарлаар деп турар бодалдарынга удур шиитпирлиг сагындырыгны кылган. Херек кырында Израильдиң чазаа чаа араб девискээрлерни эжелеп алыр, Палестинаның араб улузунуң национал-хосталгалыг шимчээшкинниңге согуушкунну таварыштырар, Ливанга демократтыг болгаш деднилгелиг чаартылгаларны болдурбас бодап турар деп, Т. Тубн парламентиге чүве чугаалаан, айыткан. Израильди болгаш бүтү Чоокку Чөөн чүүтү чаа дайын үскүленнишкиннерниче кнйр тырта берип болур ол чергелиг ончук-чөнгээлиг базынга удур Рабинниң чазаан коммунистер шыгыызы-биле сагындырып турар деп, кнессеттиң депутады медеглээн. Ливанга удур ончук-чөнгээлиг чоруктарның политиказы, араб черлерни эжелеп турарын үргүлчүлээри, Чоокку Чөөн чүк кризизин тайбың аайлап шиитпирлээрнге шаптыктаары Израильдиң бодунга улуг айылдыг болуп турар деп ол онзалап демдеглээн.

Г. Киссинджер Африкага чүге баарыл?

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Күрүне секретары Г. Киссинджер чоокку хүшерде Африка диче чоруушкун кылыр, ынчан ол ында чеди чуртка бнар деп, күрүне департаментизи дыштаткан.

Реаксылыг ёзу-чурумнарны, хамыктың мурнунда Мурнуу-Африка Республиканың расисчи ёзу-чурумун деткиннрнче угланган Африкага америк политика бодун бак кылдыр көргүскеши-биле база ол диптиң хөй-хөй чурттары-биле Вашингтоннуң харылзаларынга шыгыы нарыидаашкыннарны болдурганы-биле ол чоруушкун холбашкан болуп турар.

«Делегейниң ол девискээрнинге Каттышкан Штаттарның утланышкынының алдагдалдыныңң» дугайын хөй-хөй конгрессменнер ам ажыыбиле чугаалап, ооң эң-не бүзүрелдиг сорүзүү болза Ангола болуушкунарынга АКШ-тың туружу болур деп демдеглеп турар. АКШ мурнуу-африка интервентилербиле кады, АУР-пуң дүрүм ёзугаар чазаанга удур дайылдажып турган үймээнчи бөлүглежишкиннериниң талазынга турганы билдингир болгай.

Африкага америк утланышкынның бойлаанының дугайын Ангола Улус Республиканы делгейниң калбаа-биле хүлээп көргени хереглеп турар. Амгы үеге чедир АУР-ну үүс хире чурттар, ооң иштинде Африканың 40 ажыг күрүпелери хүлээп көргеп. Ангола-биле дипломаттыг харылзааларны ам-даа тургускаанарның аразында АКШ, КУР болгаш Египет кирип турар. Африкага америк политиканы «өскерлиг чок» кылдыр коргузер дээш, Африка чурттарынга салдар чедирери Г. Киссинджер орадажыр деп, америк паравлганың политиктиг таныылбырлакчылары онзалап демдеглеп турар. Күрүне секретарының Нятерияга баарын ол чурттуң чазаа чөпшээреевээнинің фактызы белги Башингтоннуң утланышкынынга африканнарның таарынмас чоруун тодаргай көргүзүп турар.

ПОРТУГАЛИЯДА СОҢГУЛДА КАМПАНИЯЗЫ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияда соңгулда кампаниязы сөөлгү чадазынче кирип турар. Чурттуң чаа хоойлужулгулга органы—республика хуралынга соңгулдалар неделя четпес үе эртикпде болур.

Демократтыг күштериниң чаңгыс эвин бижыглаарынын, парламентиге чөөн үзелдиг хөй кежикти база чөөн үзелдиг чазакты тургузарының чугула ужур-дузазын Алваро Кунъял Каштру Бердиге болган митингиге чүве чугаалаан база катап онзалап демдеглээн. Соңгулдаларга реакциячы партиялар тинлээр чорук ужур-дүржөк ажымлаашкыннарны, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынче дораан халдаашкыннарны болдурар, дараалды күштелдирер, аграр реформазындан болгаш национализациядан ойталаарынга чедирер деп ол айыткан. Коммунистер «социалистер-биле эвилелдежири дээш туржуп база ындыг эвилел эргежок чугула деп санап турар» дээрзин ПКП-ниң Чиңгине секретары дедеглээн.

ПКП-ниң девизызы-биле республика хуралынга Португуң, Авейруның, Браганың, Вила-Реалдың болгаш Визеуның соңгулда округтарындан соңгудэр кылдыр бүүткеттирген хамаарышпас кандидаттар кады кылган медеглелди таратканн. «Чөөн үзелдиг күштериниң чаңгыс эвин бижыглаарын» бирынын үзелдиг күштериниң идепкейжээзин негеп турар деп ол медеглелде онзалап айыткан.

* * *

ЛИССАБОН. (СЭТА). Республика хуралынга соңгулдаларга чедир бир хонук бурунгаар, апрельдиң 23-тен 24-че дүнеэнинде албан хуузу-биле соксаан турар ужурлуг Португөлияда соңгулда кампаниязы доостур үе-чадазынче киргеп. Солунналрның айтып турарын-биле адырга, соңгулда мурнунуң алды муң ажыг митингилерни болгаш хуралдарын эрттнргилээп, оларга 2-3 миллион кижи—чуртта дацылаттырган бүтү соңгукчуларының барык-ла кезии кижи—киришкеп. Республиканың дээди хоойлужулгулга органынга соңгулдаларга бодыладыры-биле кандидаттарын депшиткеп чурттуң бүтү-ле политиктиг партияларының төлээлекчилерн боттарының туруштарын тайылбырлап чугаалаан.

Португалияның Компартиязының чоокта чаа эрттирген митингилери экономика талазы-биле коммунистерниң сорулгаларынга тураскаттывган. Үлетпүрге национализацияны камгаларының, аграр реформазын дүрген боттандырарының, бүдүрүлгеге ажылчын контрольду болгаш ажылчын бот-эргелелди үретүнелдиг хандырарының эргежок чугулазын ПКП-ниң төлээлекчилери онзалап демдеглеп турган. Ооң-биле чергедештир Португалияга чаа, планныг экономиканы тургузарынче ПКП түүкүп турар, ындыг экономиканга кол рольду күрүне сектору ойнаар апаар дээрзин база-ла демдеглээн.

ИТАЛИЯ. Сицилияның Валь-ди-Беличе районнуң чурттакчылары ол черни чонунуң чурттап турар кедергей аар-бөргө байдалдарынга удурланыышкынын медеглээр дээш Италияның найысылалынга чедип келген.

Валь-ди-Беличе район 1968 чылдың январьда болган чер шимчээшкининден нүштүү-биле качыгдаан. Ол халаптыг бөлүүшкуннардан бээр элээн наш чылдар эрткен-даа болза, амга чедир 70 муң кижи кеңгиргей баранторга сыкырлажып чурттаар ужурга таварыжып турар.

ЧУРУКТА: Валь-ди-Беличениң чурттакчыларының Риминк Венеция шөлүнде чыснаалы. Плакатта: «Валь-ди-Беличе—нациянын чүдеп-бүзар чорууу-дур» деп бижээн.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

ЯПОНИЯДА

Японияның күрүне болгаш хуу секторларының транспорт ажылдакчылары ажыл телевирин дыка бедидерин негээш, 72 шактыг бүгү-нийти ажыл соксадышкынын эгелээнинің дугайын Токионуң солуннары дыннадып турар.

(СЭТА).

Чедиги школаның 25 чыл болганынга

АМЫДЫРАЛЧЕ ҮДЕП ТУРАР

Кызылдың № 7 школазының баштайгы доозукчуларының бирээзи Александр Изыиеев Улан-Удэде эртем-шинчилел институзунда ажылдап, ам химия эртемнерниин докторуу атты дужаарынга белеткенип турар. Ол-ла школаның доозук-булары Андрей Квитных шенекчи-ужудукчу, Юрий Хевенней В. Оскал-оолдуң тыва цирк болүүмде артист... Мындыг дииынны уламчылаар болза, он-он кыдыраам саазыны негеттинер нйик. Школа тургустунга-ла ам 25 чыл боөп турар. Ол чылдарның иштинде школаны чүс-чүс оолдар, кыстар доозун, «А» деп үжүктен эгелээп эртемниң бедиинче оруун изеп, амыдырал-чурттаганың делгеминче чүгленип үнген. Оларның аразында Евгений Чичинин, Владимир Чых, Геннадий Сандай ышкаш Ак-Довурактың даг-дүгү комбинадының, Чаа Шагаан-Арыгның, Кызылдың тудутларында ажылдап турарлар кайы хөй. № 7 школаның доозукчузу типография ажылчыны Ольга Бапнова — Тыва АССР-ниң Дээди Соведнинин депутады.

Школаның доозукчулары кандыг-даа эртеминг, кандыгдаа албан-дужаалдыг, доктор, инженер, офицер, депутат-даа болза, оларны школаның тургустунган хүнүнден ында ажылдап келген башкылар Куш-ажылчы Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Елизавета Макаровна Чемкова, РСФСРниң школаларының алдарлыг башкызы Агрепина Маркеловна Онищенко, школаны 25 чыл удуртуп, башкарып келген директор Лидия Сергеевна Новикова олар Саша, Андрюша, Юра, Гена, Женя, Володя, Оля деп сактып, санап олурарлар.

Кызылдың № 7 школазы чүгле Кызылда эвес, а республиканда ат-алдары нептерээн, мурнакчы школаларның бирээзи. Школаның середилге хуузу сөөлгү чылларда колдуунга-ла 99 чедип турар, а шынары 50 хуудан ажыг. Школада середилге-кижизидилгелиг ажылдың байлак дуржулгазы чыгыынган. Башкылар коллективи партия организациязының, директциянын удуртулгазы-биле В. И. Ленинниң ажылырал-чурттагазының, ажыл-чорудулгазының чижээнге кижизидилгенинг системазын ажыдап кылган. Чыл бүрүзе В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнү — школага улуг байырлал. Школада чорун турар бүгү хемчеглер ол хүнче угланган. Бичии группар бирги классха киргеи хүнүнден эгелеп ленинчи библиотеканы чыып эгелээр. В. И. Ленинниң биографязы, ажылдары-биле танышкына база-ла бирги классган эгелээр. Чижээлээрге, үшкү класска пионерге киреринин мурнунда группар Н. К. Крупскаяның пионерлерге чагаазы-биле танижар, чедиги класска «Апыяктар эвилелдеринин сорулгалары» деп В. И. Ленинниң комсомолдуң III съездизинге чугаазын ыяк өөренир. А школаны доозуп турарлар «Күрүне болгаш революция» дээн чижектиг улуг чогаалларны конспектилеп өөренирлер. а аларның ленинчи библиотеказы он-он томнарлыг бүүнү делгимир апаар.

Школаның директору улус середилгезинин тергинин, Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Лидия Сергеевна Новикова партия, комсомол, хөй-нийти организациляларынга даянып алган башкыларның чүткүдүүт, ажыгыр, найыралдыг коллективин тургузуп шыдаан. Башкы эртемнн чедип алган, № 7 школага күш-ажылчы амыдыралын эгелээш, ыныда 10-20 чыл ажнндан турар башкылар хөй. Оларның күш-ажыл дептериниде демдеглели чүгле чаңгыс: «Кызылдың № 7 школазынга башкы кыдыр томуйлаар». Ынчыларга биология башкызы Лидия Варфаломеевна Осипова (18 чыл ажылдаан), школага партия организациязының секретары Клавдия Ивановна Ярославцева (14 чыл) болган өскелер-даа хамаарыыр. Лидия Сергеевна чоокта чаа чазактың бедик шанналы — Октябрь Революциязы орден-биле шанпатган. Ону Кызылдың № 7 школазының ажылынын база бир үнелели деп болур.

Шынап-ла, школаның ажыынкы мактанчыг. Школада 21 классгарын 16-зы 100 хуу середилгелиг. Ам бо чылын школаны 86 оолдар, кыстар доозар. Чылдың-на № 7 школа 80 ажыг аныяктарны улуг амыдыралче үдеп турар.

Кызылдың № 7 ортумак школазынга середилге-кижизидилге ажылынга бедик чедишкиннери дээн кызыл туктарны каш удаа тывыскан болгаш ССРЭ-нин 50 чылы аттыг школа деп хүндүлүг атты берген.

М. САЯ.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың № 7 ортумак школазының директору Л. С. Новикова (оң талазындан ийи дугаарында) болуур башкылар-биле; 1 б классның башкызы В. С. Медведева кичээл эрттирип тур (устунде чурукта).

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ТӨЛЕПТИГ АДА

Уран-түүлге хандыкшылдыглар-даа, чечен чогаалга сөңүүргалдыг болгаш бижип-даа чоруур авторлар ава дугайында он-он ыры, шүлүктерни чогаадып, бижип турар. Ол эки-дир.

Мнаа хамаарыштыр ада дугайында бодалдарымны бижикседим.

Ада дугайында мактаан түүлдер ховар, харын-даа шүгүмчүлелдиг, шоодуглуг одуруглар колдап турар. Ажылнишке кызымак, ажы-төлүүн кежир үеэн дээш сагыш човап чоруур үлегер-чижектиг адаларны чүге мактап болбас деп.

Моңгуш Үйнук Чадамбаевич ындыг төлептиг адаларның бирээзи. Ол 1963 чылда Казахстанның бүдүрүлге техниктиг школазын дооскаш, трактористин күш-ажылчы оруун эгелээн.

Ам 13 чыл яштинде ол-ла ажылында үзүктел чок ажылдап келген. Ажыл-ишке кызымак, биче сеткилдиг механизаторну эш-соорү, коллектив хүндүлээр.

Чөөн-Хемчик районнуң девискээринде суггарылга системазының бугаларында—Алаштa, Арыг-Бажында, Хайыракандa дээш ооң ажылдавазан черн чек. Анчы үеде ооң коллективи Бора-Тайганың Ак суурнуң суггарылга системазында ажылдап турар. Үйнук Чадамбаевич машина-техниката камныг. Ооң «демир аъды» С-100 үрелиишкинге таваржып кәрбээн.

Шаанда ада-өгбелерниң холбиле бута-сумун казып, суг үндүрүп чораан черлеринде ам дептеи бетон онгачалар-биле сегун дег дөрт квадраттаи каан шөлдерде албек суг агып батылаан. Өскен, төрээн чуртунга албек дүжүт алырынга улуг үлүг-хүүзүн киирип чоруур Үйнук Чадамбаевич дерт уругларның адазы.

Ажыл кылбас, чалгаа, арагаже хандыкпнныр, ажы-төлүүн кижизидилгезинче, өг-бүзлезинче сагыш салбас бистнң аравыста ийи-чаңгыс кижилер бар. Ада деп хүндүлүг атка төлептиг болза эки деп бодазр мен.

О. ЧАҢ-ООЛ,
башкы.
Чөөн-Хемчик район.

Телевидение

АПРЕЛЬ 22-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

9.50—«Ленинниң үш чазы». Документалдыг телефильм.

МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.
11.10—«Чурум бүрүзүкүде—хүн». Өнүүт.
11.25—«Бичиилерниң уран чогаадылгазы». Өнүүт.
11.55—Л. Бетховен—Дугаары 23 соната («Аппассионата»). РСФСР-ниң алдарлыг артизи Л. Власенко күүседир. Өнүүт.
12.20—«Арт ажылдыр өруң». БАМ тудуунуң дугайында дамчыдылга.
12.40—Спортчу программа: 1. Хоккейге делегей чемпионады. Финал болуунуң киржикчилериниң аразында матч. Польшадан өнүүт дамчыдылга. 2. Классикалыг хүрешке Европа чемпионады. Ленинградтан өнүүт дамчыдылга.
14.50—«Партия дугайында ленинчи өөредиг болгаш амгы үе». Дамчыдыганы философия эртемнериниң кандидады Ф. Ф. Петренко эрттирер.
15.20—15.30—Чапсар.
15.30—«Н. Огренич ырлаар». Программазында. неолитан ырлар.
15.45 — «Документалдыг экран».
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Уругларга мультфильм. «Чипполино».
18.05—Телемедээлер.
18.15—Төөгү эртемнериниң кандидады О. А. Төлгар-оолдуң беседазы.
18.25—«Ильич Лондонда». Телефильм.
18.35—«Челээчы». Дамчыдылга.
18.50—Телемедээлер.
19.05—«Аланаевна-биле ужуражылга». Телефильм.
19.15—«Челээш». Дамчыдылга.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—20.25—Чапсар.
20.25—«Бичиилерниң уран чогаадылгазы». Өнүүт.
20.55—00.30—В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган ыонга турзскаатнан байырлыг хурал. Концерт. Кремльдин Съездилер ордузундан өнүүт дамчыдылга.

Редакторнун орлакчызы М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАА»: «Бодумга дагдынчым» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Даглыг чер иштинин чамыды» 9.10, 10.45, 14.10, 15.45, «Авараның даштаашкыны» 17.20, «Кус» 12.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«БАЯ-ХЕМ»: «Баштайгы бастылыя» 15.00, «Эзэн хөвуларда, ыыргай аргаларда» 16.50, 19.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Көк ыдырааш» 15.00, «Россияның чүрээ» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакциянын адрези: индекс 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 2-24-63, редакторнун орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-73, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизивин 2-23-54, көдээ аныа-агый киллизинин 2-21-47, үлетүүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистерниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерилиың 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1314.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографязы (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00565.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 97 (10082) | 1976 чылдың апрель 23, пятница | 1925 чылда үдезилеттингеи | Өртээ 2 көп.

Незээде дириг, революсчу, интернационалчы өөредиг, империализмге удур, социализминиң болгаш коммунизминиң тинилелгези дээш бүгү чурттарның ажылчы чоннарының демиселиниң тугу— марксизм-ленинизм делгерезин!

(СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыгларындан).

ДҮҮН КРЕМЛЬГЕ

ЛЕНИНИЗМ—РЕВОЛЮСЧУ ЧОГААДЫЛГАНЫҢ ЭРТЕМИ БОЛГАШ УРАН АРГАЗЫ

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл оюнга тураскааткан, Москвага болган байырлыг хуралга эш Ю. В. АНДРОПОВТУҢ илеткели

Эштер! Гениалдыг революсчу болгаш бодалчы, бистиң партиявыстың тургузуукчузу, делегейде башгайы социалистиг күрүнениң, ажылчыннар болгаш тараачыннар күрүнезиниң үнделевилекчизи — Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр үе алды чыл болуп турар. Бо кайгамчыктыг хүнүг бис СЭКП-ниң XXV съездизиниң соонда удаваапда бүгү улустуң чаа кодүрлүүшкүнүнүң, совет кижилериң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейи уламна бедик турарының байдалында демдеглеп турар-дыр бис.

Бүгү делегей хөгжүүшүнүң шыңарларын оң кижизиткей». (Л. И. Брежнев «Ленинчи угланышкын-биле». Т. 2, арын 562).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизы ленинизмге шынчы болур чорукту бодунуң теоретиктиг болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазының хажыттынмас хөөлүзүг кылдыр көрүп турар. Чогум-на шинчаар эң-не шынгыы эртемге үндезилел болгаш хажык чок революсчуг болур чорук, социал болуушкунларны ханызы-биле анализтээри болгаш чонуң эрге-ажыынга кызыгаар чокка баргаш болур чорук партияга аңгылаттынмас чүүл болуп турар. Чогум-на шинчаар партия теориязыны чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдерин массаларның практиктиг ажыл-чорудулгазы-биле, бистиң чуртувуска коммунизмниң тургузарының ойу келген сорулгалары-биле, делегей социализминиң, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчыл шимчээшкиниинниң деңнилгезиниң-биле холбаштырып турар.

СЭКП-ге, бүгү делегейниң пролетаржы революсчуларыга ленинизм тинилээриниң ёзузу-биле, ленинчи методология-биле сиңиккеи. Чедип алдыраан чүүлдериниң тоогузу ужур-дузалыг онзалаң демдеглевишаан, совет кижилериң эрес-шудургу күш-ажылын бедидеринде үнелевишаан, партия ам-даа шинтипирлеттинмээн айтырыгларны, ам шинтипирлээр ужуралт сорулгаларны биргн черже идип үндүрүп турар. ТК-ның Отчёт илеткелиниде тодаргайлаан болгаш съездиниң чаңгыс эң-сеткил-биле деткээни СЭКП-ниң стратегиг шугуму болза иштики болгаш даштыкы политиканың үнделин айтырыглар Төп Комитеттиң бөгө оон Политбюроловуның чогаадыкчы, ленинчи ёзу-биле көрүп турарының үлегер-чижээ болуп турар.

Бир эвес даштыкы политиканы ап коор болза, мында чугаа социалистиг дем каттыштырылгазын улам ынчай бызыглаарының дугайында, колониалдыг молчүгделден хосталган чуртталар-биле бистиң ында ажылдажылгавысты хөгжүдеринин дугайында, дүшкүүлүг чоруктап болгаш «соок дайыңдан» янзы-бүрү инитилел тургузулгат күрүнелериниң тайбың кожа-келбээ догуннаашкынының принциптери делегей харылзаалары-ның чайгылыш чок үндезини болу бээр ыяыг байдалче эргелдеш бызыглаарының дугайында болуп турар.

Ленинниң өөредин болгаш хөрээ төлептиг уламчылакчылардың даярнын XXV съезд ба-за катап көргүскеп. Бистиң партиявыстың ТК-зының Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневтиң кылган Отчёт илеткелиниң ёзузу-биле, ленинчи методология-биле сиңиккеи. Чедип алдыраан чүүлдериниң тоогузу ужур-дузалыг онзалаң демдеглевишаан, совет кижилериң эрес-шудургу күш-ажылын бедидеринде үнелевишаан, партия ам-даа шинтипирлеттинмээн айтырыгларны, ам шинтипирлээр ужуралт сорулгаларны биргн черже идип үндүрүп турар. ТК-ның Отчёт илеткелиниде тодаргайлаан болгаш съездиниң чаңгыс эң-сеткил-биле деткээни СЭКП-ниң стратегиг шугуму болза иштики болгаш даштыкы политиканың үнделин айтырыглар Төп Комитеттиң бөгө оон Политбюроловуның чогаадыкчы, ленинчи ёзу-биле көрүп турарының үлегер-чижээ болуп турар.

Бир эвес даштыкы политиканы ап коор болза, мында чугаа социалистиг дем каттыштырылгазын улам ынай бызыглаарының дугайында, колониалдыг молчүгделден хосталган чуртталар-биле бистиң ында ажылдажылгавысты хөгжүдеринин дугайында, дүшкүүлүг чоруктап болгаш «соок дайыңдан» янзы-бүрү инитилел тургузулгат күрүнелериниң тайбың кожа-келбээ догуннаашкынының принциптери делегей харылзаалары-ның чайгылыш чок үндезини болу бээр ыяыг байдалче эргелдеш бызыглаарының дугайында болуп турар.

Ленинниң өөредин болгаш хөрээ төлептиг уламчылакчылардың даярнын XXV съезд ба-за катап көргүскеп. Бистиң партиявыстың ТК-зының Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневтиң кылган Отчёт илеткелиниң ёзузу-биле, ленинчи методология-биле сиңиккеи. Чедип алдыраан чүүлдериниң тоогузу ужур-дузалыг онзалаң демдеглевишаан, совет кижилериң эрес-шудургу күш-ажылын бедидеринде үнелевишаан, партия ам-даа шинтипирлеттинмээн айтырыгларны, ам шинтипирлээр ужуралт сорулгаларны биргн черже идип үндүрүп турар. ТК-ның Отчёт илеткелиниде тодаргайлаан болгаш съездиниң чаңгыс эң-сеткил-биле деткээни СЭКП-ниң стратегиг шугуму болза иштики болгаш даштыкы политиканың үнделин айтырыглар Төп Комитеттиң бөгө оон Политбюроловуның чогаадыкчы, ленинчи ёзу-биле көрүп турарының үлегер-чижээ болуп турар.

Бир эвес даштыкы политиканы ап коор болза, мында чугаа социалистиг дем каттыштырылгазын улам ынай бызыглаарының дугайында, колониалдыг молчүгделден хосталган чуртталар-биле бистиң ында ажылдажылгавысты хөгжүдеринин дугайында, дүшкүүлүг чоруктап болгаш «соок дайыңдан» янзы-бүрү инитилел тургузулгат күрүнелериниң тайбың кожа-келбээ догуннаашкынының принциптери делегей харылзаалары-ның чайгылыш чок үндезини болу бээр ыяыг байдалче эргелдеш бызыглаарының дугайында болуп турар.

Ленинниң өөредин болгаш хөрээ төлептиг уламчылакчылардың даярнын XXV съезд ба-за катап көргүскеп. Бистиң партиявыстың ТК-зының Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневтиң кылган Отчёт илеткелиниң ёзузу-биле, ленинчи методология-биле сиңиккеи. Чедип алдыраан чүүлдериниң тоогузу ужур-дузалыг онзалаң демдеглевишаан, совет кижилериң эрес-шудургу күш-ажылын бедидеринде үнелевишаан, партия ам-даа шинтипирлеттинмээн айтырыгларны, ам шинтипирлээр ужуралт сорулгаларны биргн черже идип үндүрүп турар. ТК-ның Отчёт илеткелиниде тодаргайлаан болгаш съездиниң чаңгыс эң-сеткил-биле деткээни СЭКП-ниң стратегиг шугуму болза иштики болгаш даштыкы политиканың үнделин айтырыглар Төп Комитеттиң бөгө оон Политбюроловуның чогаадыкчы, ленинчи ёзу-биле көрүп турарының үлегер-чижээ болуп турар.

Партияның политиктиг угланышкынын ажылдап кылырынга болгаш боттандырарынга эң Брежневтиң шылгарангай роліюнүн дүтайын съездиниң делегаттары кайы хире чылы-биле болгаш оорүп четтиришкин-биле чугаалап турганын бистер шүптүвус сактып тур бис.

Кедээниде барып коммунист политиктиг ажылдакчыныг, ленинчи политиктиг ажылдакчының уран аргазы болза үениң негелдезиң дораан билип алыры, күш-ажылдың кижилериниң күзел-чүткүүлерин билип алгаш, ону тодаргай хөрекке бадыткаары болуур. Кижилер эки чурттаарын, тайбың байдалга чурттаарын болгаш ажылдарын күзээр Баштай бодаарга, эң-не бөдүүн шыкаш сагындырар, а херек кырында эң-не харыысалгалыг болгаш политиктиг нарын шинтипирлерни негээр бо эң чугула айтырыгларны хандыр биларын Леонид Ильичиниң болгаш оон ажыл-чорудулгазының быжыг туруштуунун, чайгылыш чогунуң үнер дөзү бооп турар. Чоннуң чаагай чорууп бедиперининг айтырыгларын болгаш совет экономиканың хөгжүлдезиниң оонбиле холбашкан чугула айтырыгларын биргн чергеже идип үндүргени, бүгү делегейге сураглыг апарган Тайбың программазының чижээ-биле болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтипирлерин совет кижилер башкы Ленинниң «Инитилелдиң бүгү кежигүүперининг долу чаагай чорууп болгаш хостуг, бүгү талалыг хөгжүлдезин чедип алыр» (Чогаалдарының долу чыындызы, т. 6, арын 232) деп айытканы эвес чаагай сорулганы улам бурунгаарлаарының өндүр улут программазы быллыр хүлээп алган.

Хүн бүрүде тодаргай шинтипирлээрин негеп турар янзы-бүрү улуг-биче сорулгаларның аразыпдап бистиң бүгү ажылывыстың ажыктыг чорууп болгаш шынарын бедидерин совет коммунистерин улуг шүүлгазы онзалап демдеглээн. Совет инитилелдиң хөгжүлдезиниң амты үе-чадазында кол сорулгалар болур бо сорулгаларны эш Л. И. Брежнев хөнүмы-биле үндезилээн. Ол дугайы эш А. Н. Косыгиниңиң илеткелиниде болгаш съездиниң делегаттарының саналдарында демдеглеттингеп.

Ажыктыг чорукту болгаш шынарны бедидерин съезд хөй талалыг комплекстиг айтырыг кылдыр чугаалажып көргеп. Бо айтырыг экономиктиг өзүлдезиниң динамиказын, чоннуң чаагай чорууп улам ыцай бедидерининг темпилерин база социал харылзаалары болгаш политиктиг системазы сайзырадгайжыдырып улам тодаргайжыдып турар.

Ажыктыг чорукту бедидерининг болгаш шынарны экижилериниң дугайынче партия кезээде, социалистиг тургузуушкунуң бүгү үе-чадаларында кичээнгей салып келгени билдингир болгай. Ол чокка амгы үеде чедип алганывыс социал-экономиктиг туруштарывыс, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерине чедиишкинлер чедип алдыпмас турган. Ынчалзажок моон мурнунда колдуунда-да ажыл-херектиң сан талазынче колдалы кичээнгейни күштедирер ужурга таваржып турган бис. Бо хүннерде бистер сан болгаш шынарның аразында харылзааларны чедип алган чедиишкиниериниң бедиидеп, бистиң чаа аргаларывыстың, чаа херегледериниң туружундан хамаарылгалыг кылдыр көрүп турар бис.

Моон мурнунда бодап тургавывыс, ынчалзажок шинтипирлеп күш четпейн тургавывыс шынап-да канчаар-даа аажок улуг хөй-хөй телевилелдерни амгы үеде боттандырыптар күштүг апарган бис. Оларның кайызы-даа—Россия Федерациязының кара эвес хөрөөнүг зоназын-даа, Барыын Сибирьнин, Каратау-Джамбулдуг азы Мурнуу Таджикистанның комплекзинин-даа, Курскиниң магниттиг аномалиязын-даа хөгжүдеринин программазы, Камскиниң автозаводунуң, БАМ-ның тудуудаа—бо бүгү совет экономиканы хөгжүдеринге улуг самбыр миллион-миллион тонна тирээ, пефть, металл болгаш чуртка эргежок чутула оске-даа продуктулар-дыр. Оон-биле чергелештир ол дөрүе чаа хоорайлар, оруктар, школалар болгаш эмнелге черлери, театрлар болгаш стадионнар-дыр. Бо бүгү болза чүгле экономиктиг потенциалды немей өстүрери эвес, а кайчаар-даа аажок улут районнарны, экономиканың будуң-будуң адырларын чаартыры, чурттуң будүрүкчү күштеринге шынар талазы-биле хаиы болгаш улут бурунгаарлаашкын болур.

Оңгу беш чылдың үндезиниң сорулгаларын шинтипирлээринде ажылчы чоннарның массаларын мобилизастывышаан партия экономиканы эргелеп башкарарын ленинчи принциптер ёзугаар үениң чаа негелдеринге дүүштүр көдүрүп турар. Бистиң бурунгаар шимчээшкиниивистиң болгаш бистиң озуңдениң темпилерп, ол состуң эң-не хаиы утказы-биле алырга, эргелеп башкарылганы сайзырангайжыдарыпдан, тодаргайлаарга, совет кижилериң күш-ажылчы идепкейин болгаш инициативазын моон ыцай улам көдүрери болур деп партия санап турар. Коллективтерде болгаш чуртта ажыл-херекти экижидери дээш ажылчы чоннарның ээ-харыысалгалыг сагыш човаашкыны, олардың бедик медерелдин болгаш идепкейлин бүгү улустуң социалистиг чарыжынга болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинге долу илергейлеттинер. Массаларның чогаадыкчы күжениишкиннериниң кол-кол утказыышкынпары болза күш ажылдың будүрүкчүүн болгаш чурумун бедидерп, производствоның шынарын бедидерп дээш, эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин ажыдырал дүрген шинтээдирп дээш база үени, күш-ажылды болгаш материалдарны кампаары дээш демисел болур ужурлуг.

Совет кижилериң күш-ажылчы энтузиазмы оңгу беш чылдың планын күүседиринге баштайгы тинилелгелерин, хандырган. Бо чылдың бирги кварталында үлетшүр продукциязы будүрериниң планы 102 хуу күүсеттингеп. Кодээнин ажыл-пишилери часкы хову ажылдарын чедиишкиниг чорулуп турар.

Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниги совет кижилериниң инициативазының болгаш патриотчу чоруунуң чаймынанчак байырлалы бооп эрткен. Ажылчы чоннар субботник хүнүнде дыка хөй ажыктыг ажылды кылган. Ынчалзажок субботникти ужурдузазы оон-биле кызыгаарлатпнмас. Ленинге бүгү чоннуң кеэзээде хаиы ынакшылы болгаш хүндүткели, алдарлыг чанчылдарга шынчызы болгаш социализм дээрге шынап-ла бүгү совет кижилериң хандамырлаи чарылбас кезээ апарган 'деп чүвениң төөгүлүг ужур-утказы, ол хүн илергейлеттингеп.

Владимир Ильич партияның күжү оон чон-биле сырый эвилеп деп санап чораан. СЭКП бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чорууп дээш кылып турарын совет кижилер эки билир. Бо кыйгырыг бистиң тугувуста, бистиң партийжи программавыста бижиттингеп. Партияның ажыл-чорудулгазы, коммунистерниң ажыл-чорудулгазы оду чайгылыш чок боттандырарынче утланган турар ужурлуг. Бистиң Ленин мынчаар өөреткеп. Бис мынчаар кылыг-даа турар бис.

I. СЭКП-ниң XXV съездизи— коммунизмче орукка төөгүлүг үе-чада

Эштер! Бо байырлыг хүн санында-ак бис Владимир Ильичиниң чыраткылыг тураскаалынын мурнуиго отчедувус кылган мшкаш болуп турар бис. Бистиң богүнгү отчёдувус — ол дээрге бүдүргеп төөгүлүг ажыл-херектиниис болган: сорук кирипкеи перспективаларывыс-тыр, ол бүгү-нү Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи хаиызы-биле болгаш тодаргайы-биле илереткеп.

Съезд болза совет шинтилелдиң коммунизмче шимчээшкиниин оруунга чугула үе-чада болган. Совет шинтилелдиң хөгжүлдезиниң таварын эртер ол төөгүлүг үе-чадазының онзагай чүүлү, амыдыралдың идип үндүрүп турары сорулгаларының болгаш айтырыгларның онзагай чүүлү съездиниң документилериниде долу чергези-биле илереттингеп.

Бистиң чуртувустун болдунар әртелары канчаар-даа аажок улуг чергези-биле оскеп дээрзин съезд көргүскеп. Совет шинтилел кажаигыяындаи-даа артык быжыг болгаш сырый каттышкан. Бүгү-ле ангыларын болгаш социал бөлүктериниң, бүгү-ле нациялардың болгаш биче-бууран улустарының, совет улустуң бүгү-ле салгалдарының чаңгыс эвилелгазының чедип алганы — Совет Эвилели ап күчүлүг будүрүкчү күлтерлиг. Чүгле соолгу оп чылдарның дургузунда экономиктиг күчү-күжү ийи кат-тап улгатканы — амгы үеде бистиң улус ажыл-агыйывыстың базымы шак ындыг херии апарган-дыр. Мурнунда кажан-даа биско амгыны ышкаш, ындыг хөй санныг бедик мергежилдиг кадрлар турбаан. Совет эртем шуут-ла будүрүкчү күч, шинтилел дешилгеиниң шиңарыгы дүргелдикчизи болу бергеп. Совет Эвилели социалистиг ажы-дунма оске чурттар-биле кады делегей херектериниң чорудулгазынга, делегей харылзааларының бүгү системазынга улам-на күштүг болгаш хаиы салдарны чедирип турар.

Ол быжыг үндезиниге даянгаш, партия коммунистиг тургузуушкунуң чаа-чаа челзишкиниесиниге, тайбынның херээниң база социализминиң делегей туруштарының улам ыцай бызыгарынга чедирер ужуралт планнарны боттандырарынче киришкеп.

Бир эвес иштики, хамыктың мурнунда экономиктиг, политиктиг, социал көөр болза, мында чугаа ажылчы чоннарның амыдыралының деңнелин улам бедидеринин, үлетшүрүү хөгжүдеринин болгаш кодээ ажыл-агыйны көдүрериниң программазының, улустуң херегтел бараанпарын будүрерин ковудодиринин дугайында, эртем-техниктиг революсчуг чорукта баргаш болур чорук партияга аңгылаттынмас чүүл болуп турар. Чогум-на шинчаар партия теориязыны чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдерин массаларның практиктиг ажыл-чорудулгазы-биле, бистиң чуртувуска коммунизмниң тургузарының ойу келген сорулгалары-биле, делегей социализминиң, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчыл шимчээшкиниинниң деңнилгезиниң-биле холбаштырып турар.

СЭКП-ге, бүгү делегейниң пролетаржы революсчуларыга ленинизм тинилээриниң ёзузу-биле, ленинчи методология-биле сиңиккеи. Чедип алдыраан чүүлдериниң тоогузу ужур-дузалыг онзалаң демдеглевишаан, совет кижилериң эрес-шудургу күш-ажылын бедидеринде үнелевишаан, партия ам-даа шинтипирлеттинмээн айтырыгларны, ам шинтипирлээр ужуралт сорулгаларны биргн черже идип үндүрүп турар. ТК-ның Отчёт илеткелиниде тодаргайлаан болгаш съездиниң чаңгыс эң-сеткил-биле деткээни СЭКП-ниң стратегиг шугуму болза иштики болгаш даштыкы политиканың үнделин айтырыглар Төп Комитеттиң бөгө оон Политбюроловуның чогаадыкчы, ленинчи ёзу-биле көрүп турарының үлегер-чижээ болуп турар.

Партияның политиктиг угланышкынын ажылдап кылырынга болгаш боттандырарынга эң Брежневтиң шылгарангай роліюнүн дүтайын съездиниң делегаттары кайы хире оорүп четтиришкин-биле болгаш чугаалап турганын бистер шүптүвус сактып тур бис.

Кедээниде барып коммунист политиктиг ажылдакчыныг, ленинчи политиктиг ажылдакчының уран аргазы болза үениң негелдезиң дораан билип алыры, күш-ажылдың кижилериниң күзел-чүткүүлерин билип алгаш, ону тодаргай хөрекке бадыткаары болуур. Кижилер эки чурттаарын, тайбың байдалга чурттаарын болгаш ажылдарын күзээр Баштай бодаарга, эң-не бөдүүн шыкаш сагындырар, а херек кырында эң-не харыысалгалыг болгаш политиктиг нарын шинтипирлерни негээр бо эң чугула айтырыгларны хандыр биларын Леонид Ильичиниң болгаш оон ажыл-чорудулгазының быжыг туруштуунун, чайгылыш чогунуң үнер дөзү бооп турар. Чоннуң чаагай чорууп бедиперининг айтырыгларын болгаш совет экономиканың хөгжүлдезиниң оонбиле холбашкан чугула айтырыгларын биргн чергеже идип үндүргени, бүгү делегейге сураглыг апарган Тайбың программазының чижээ-биле болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтипирлерин совет кижилер башкы Ленинниң «Инитилелдиң бүгү кежигүүперининг долу чаагай чорууп болгаш хостуг, бүгү талалыг хөгжүлдезин чедип алыр» (Чогаалдарының долу чыындызы, т. 6, арын 232) деп айытканы эвес чаагай сорулганы улам бурунгаарлаарының өндүр улут программазы быллыр хүлээп алган.

Хүн бүрүде тодаргай шинтипирлээрин негеп турар янзы-бүрү улуг-биче сорулгаларның аразыпдап бистиң бүгү ажылывыстың ажыктыг чорууп болгаш шынарын бедидерин совет коммунистерин улуг шүүлгазы онзалап демдеглээн. Совет инитилелдиң хөгжүлдезиниң амты үе-чадазында кол сорулгалар болур бо сорулгаларны эш Л. И. Брежнев хөнүмы-биле үндезилээн. Ол дугайы эш А. Н. Косыгиниңиң илеткелиниде болгаш съездиниң делегаттарының саналдарында демдеглеттингеп.

Ажыктыг чорукту болгаш шынарны бедидерин съезд хөй талалыг комплекстиг айтырыг кылдыр чугаалажып көргеп. Бо айтырыг экономиктиг өзүлдезиниң динамиказын, чоннуң чаагай чорууп улам ыцай бедидерининг темпилерин база социал харылзаалары болгаш политиктиг системазы сайзырадгайжыдырып улам тодаргайжыдып турар.

Ажыктыг чорукту бедидерининг болгаш шынарны экижилериниң дугайынче партия кезээде, социалистиг тургузуушкунуң бүгү үе-чадаларында кичээнгей салып келгени билдингир болгай. Ол чокка амгы үеде чедип алганывыс социал-экономиктиг туруштарывыс, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидерине чедиишкинлер чедип алдыпмас турган. Ынчалзажок моон мурнунда колдуунда-да ажыл-херектиң сан талазынче колдалы кичээнгейни күштедирер ужурга таваржып турган бис. Бо хүннерде бистер сан болгаш шынарның аразында харылзааларны чедип алган чедиишкиниериниң бедиидеп, бистиң чаа аргаларывыстың, чаа херегледериниң туружундан хамаарылгалыг кылдыр көрүп турар бис.

Моон мурнунда бодап тургавывыс, ынчалзажок шинтипирлеп күш четпейн тургавывыс шынап-да канчаар-даа аажок улуг хөй-хөй телевилелдерни амгы үеде боттандырыптар күштүг апарган бис. Оларның кайызы-даа—Россия Федерациязының кара эвес хөрөөнүг зоназын-даа, Барыын Сибирьнин, Каратау-Джамбулдуг азы Мурнуу Таджикистанның комплекзинин-даа, Курскиниң магниттиг аномалиязын-даа хөгжүдеринин программазы, Камскиниң автозаводунуң, БАМ-ның тудуудаа—бо бүгү совет экономиканы хөгжүдеринге улуг самбыр миллион-миллион тонна тирээ, пефть, металл болгаш чуртка эргежок чутула оске-даа продуктулар-дыр. Оон-биле чергелештир ол дөрүе чаа хоорайлар, оруктар, школалар болгаш эмнелге черлери, театрлар болгаш стадионнар-дыр. Бо бүгү болза чүгле экономиктиг потенциалды немей өстүрери эвес, а кайчаар-даа аажок улут районнарны, экономиканың будуң-будуң адырларын чаартыры, чурттуң будүрүкчү күштеринге шынар талазы-биле хаиы болгаш улут бурунгаарлаашкын болур.

Оңгу беш чылдың үндезиниң сорулгаларын шинтипирлээринде ажылчы чоннарның массаларын мобилизастывышаан партия экономиканы эргелеп башкарарын ленинчи принциптер ёзугаар үениң чаа негелдеринге дүүштүр көдүрүп турар. Бистиң бурунгаар шимчээшкиниивистиң болгаш бистиң озуңдениң темпилерп, ол состуң эң-не хаиы утказы-биле алырга, эргелеп башкарылганы сайзырангайжыдарыпдан, тодаргайлаарга, совет кижилериң күш-ажылчы идепкейин болгаш инициативазын моон ыцай улам көдүрери болур деп партия санап турар. Коллективтерде болгаш чуртта ажыл-херекти экижидери дээш ажылчы чоннарның ээ-харыысалгалыг сагыш човаашкыны, олардың бедик медерелдин болгаш идепкейлин бүгү улустуң социалистиг чарыжынга болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинге долу илергейлеттинер. Массаларның чогаадыкчы күжениишкиннериниң кол-кол утказыышкынпары болза күш ажылдың будүрүкчүүн болгаш чурумун бедидерп, производствоның шынарын бедидерп дээш, эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин ажыдырал дүрген шинтээдирп дээш база үени, күш-ажылды болгаш материалдарны кампаары дээш демисел болур ужурлуг.

Совет кижилериң күш-ажылчы энтузиазмы оңгу беш чылдың планын күүседиринге баштайгы тинилелгелерин, хандырган. Бо чылдың бирги кварталында үлетшүр продукциязы будүрериниң планы 102 хуу күүсеттингеп. Кодээнин ажыл-пишилери часкы хову ажылдарын чедиишкиниг чорулуп турар.

Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниги совет кижилериниң инициативазының болгаш патриотчу чоруунуң чаймынанчак байырлалы бооп эрткен. Ажылчы чоннар субботник хүнүнде дыка хөй ажыктыг ажылды кылган. Ынчалзажок субботникти ужурдузазы оон-биле кызыгаарлатпнмас. Ленинге бүгү чоннуң кеэзээде хаиы ынакшылы болгаш хүндүткели, алдарлыг чанчылдарга шынчызы болгаш социализм дээрге шынап-ла бүгү совет кижилериң хандамырлаи чарылбас кезээ апарган 'деп чүвениң төөгүлүг ужур-утказы, ол хүн илергейлеттингеп.

Владимир Ильич партияның күжү оон чон-биле сырый эвилеп деп санап чораан. СЭКП бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чорууп дээш кылып турарын совет кижилер эки билир. Бо кыйгырыг бистиң тугувуста, бистиң партийжи программавыста бижиттингеп. Партияның ажыл-чорудулгазы, коммунистерниң ажыл-чорудулгазы оду чайгылыш чок боттандырарынче утланган турар ужурлуг. Бистиң Ленин мынчаар өөреткеп. Бис мынчаар кылыг-даа турар бис.

II. Совет инитилел болгаш социалистиг демократия

Эштер! Экономиктиг болгаш социал-политиктиг хөгжүдениң амгы болгаш перспективиг-даа сорулгаларын тодаргайда партия коммунистиг инитилелче чоорту хөгжүп бар чыдар социалистиг сайзырангай инитилел бистин чуртувуста тургустунган деп чүвене кичээнгейге ап турар. Ол үе-чаданың онзагай чүүлдери партияның XXV съездизиниге ханызы-биле чыртынган. Социал дешилгениң чаа факторларының характеристиказы, кол айтырыгларның чаа тодаразыышкыны, чоокку үениң практиктиг сорулгалары болгаш ур хуусаалыг программыг сорулгалар съездиниң шинтипирлериниде тулуш харылчалыг кылдыр киргеп.

Ол шинтипирлер партияның үргүлүүлелдиң төөгүлүг келир үеге политиказын. Ленинниң чугаалаанын-биле алырга, ленинчи партияның чоокчуунун эгелеп кириишкеп.

Чер ажылдыглар бедик дүнмээ ап көөр болза, мында чугаа чер ажылдыгларын ажыл-ишчилерин май мурнунун шалыпчы эдлээнде турупкан. Бөгүнүң кол сагыш салыр чүүлү — часкы тарылганы кичека хуусаада, бедик шыпарлыг чорударны, онгу беш чылдың баштайгы чылының дүжүүнүң быжыг үндезинии салыры.

Кодээнин ишчилериниң ажыл-херектериниң дугайын СЭТА-ның корреспондентилери дыпшадып турар.

МИНСК. Часкы шоолдерже механизастатгынган отрядтар үнүшкеп. Одар шоолдерден чадыр-дөзүлерни, теплицаларны, төөгүлерни туруп, тулаа участокларын кеирип турар. Делгем шоолдерде минералдыг чемишчидилелерни топ, холушнак сигеннерни тарып турар.

Партиявын XXV съездизиниң сагланы: мал чемги алыр шоолдериниң продуктулуун өстүрериң хандырар сорулганы республиканың кадаа ишчилери дейынчы ёзу-биле күүсеэнп киришкеп. Бо чылын ийи чүс муң гектар хире культурдуг сиген шоолдерни болгаш одаралары тургузарын баш удур көрүп турар.

ЛУШАНБЕ. Шаартуз районнуң чер ажылдыгтары ховен үнүжүнүң тарылгазын бир дугаарында дооскан. Күр чергерни шинтээдин алгаанының күсели-биле чиигге волокнолуг ховенни тарыыр шоолдерни ийи муң гектага калбарткан. А ховең үнүжүн анда шупту 20 муң гектар ажыг черге тараан.

Республиканың мурнуу чүгүнүң өске-даа районнары шак бүрүзүн чептүг ажылгавышаан, чиигге волокнолуг ховең үнүжүнүң тарылгазын организастыг чорудуп турар.

КАЛУГА. Областның ажылагыйлары эрте олуртур картофельдиң олуртулгазынче эгелеп киришкеп.

Чер ажылдыглар бедик дүнмээ ап көөр болза, мында чугаа чер ажылдыгларын ажыл-ишчилерин май мурнунун шалыпчы эдлээнде турупкан. Бөгүнүң кол сагыш салыр чүүлү — часкы тарылганы кичека хуусаада, бедик шыпарлыг чорударны, онгу беш чылдың баштайгы чылының дүжүүнүң быжыг үндезинии салыры.

Кодээнин ишчилериниң ажыл-херектериниң дугайын СЭТА-ның корреспондентилери дыпшадып турар.

МИНСК. Часкы шоолдерже механизастатгынган отрядтар үнүшкеп. Одар шоолдерден чадыр-дөзүлерни, теплицаларны, төөгүлерни туруп, тулаа участокларын кеирип турар. Делгем шоолдерде минералдыг чемишчидилелерни топ, холушнак сигеннерни тарып турар.

Партиявын XXV съездизиниң сагланы: мал чемги алыр шоолдериниң продуктулуун өстүрериң хандырар сорулганы республиканың кадаа ишчилери дейынчы ёзу-биле күүсеэнп киришкеп. Бо чылын ийи чүс муң гектар хире культурдуг сиген шоолдерни болгаш одаралары тургузарын баш удур көрүп турар.

ЛУШАНБЕ. Шаартуз районнуң чер ажылдыгтары ховен үнүжүнүң тарылгазын бир дугаарында дооскан. Күр чергерни шинтээдин алгаанының күсели-биле чиигге волокнолуг ховенни тарыыр шоолдерни ийи муң гектага калбарткан. А ховең үнүжүн анда шупту 20 муң гектар ажыг черге тараан.

Республиканың мурнуу чүгүнүң өске-даа районнары шак бүрүзүн чептүг ажылгавышаан, чиигге волокнолуг ховең үнүжүнүң тарылгазын организастыг чорудуп турар.

КАЛУГА. Областның ажылагыйлары эрте олуртур картофельдиң олуртулгазынче эгелеп киришкеп.

Баштаар черниң пленуму

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черниң пленуму апрель 20-де болуп эрткеп. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтипирлерин пропагандалаарын болгаш күүседиринде организастаарының талазы-биле совет журналистериниң сорулгаларын аңаа чугаалажып корген. ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черниң даргазының орлакчызы «Известия» солунчуң кол редактору П. Ф. Алексеев илеткел кылган.

СЭКП-ниң Төп Комитединге, СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны пленумнуң киржикчилери улуг сорук киришкин-биле хүлээп алган. Совет журналистер Коммунистиг партияның XXV съездизиниң шинтипирлерин амыдыралга боттандырары дээш, онгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкиниг күүседири дээш демисеглиерниң кезээде бирги одуруунга турар даярын ол байырлыг чагаада шыпаттыкан.

Пленум организастыг айтырыгларны база көргеп. ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черниң даргазына «Правда» солунчуң кол редактору В. Г. Афанасьевти сонгаан.

(СЭТА).

ШАК БҮРҮЗҮН— ДҮЖҮТКЕ

Чурттуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери май мурнунун шалыпчы эдлээнде турупкан. Бөгүнүң кол сагыш салыр чүүлү — часкы тарылганы кичека хуусаада, бедик шыпарлыг чорударны, онгу беш чылдың баштайгы чылының дүжүүнүң быжыг үндезинии салыры.

Кодээнин ишчилериниң ажыл-херектериниң дугайын СЭТА-ның корреспондентилери дыпшадып турар.

МИНСК. Часкы шоолдерже механизастатгынган отрядтар үнүшкеп. Одар шоолдерден чадыр-дөзүлерни, теплицаларны, төөгүлерни туруп, тулаа участокларын кеирип турар. Делгем шоолдерде минералдыг чемишчидилелерни топ, холушнак сигеннерни тарып турар.

Партиявын XXV съездизиниң сагланы: мал чемги алыр шоолдериниң продуктулуун өстүрериң хандырар сорулганы республиканың кадаа ишчилери дейынчы ёзу-биле күүсеэнп киришкеп. Бо чылын ийи чүс муң гектар хире культурдуг сиген шоолдерни болгаш одаралары тургузарын баш удур көрүп турар.

ЛУШАНБЕ. Шаартуз районнуң чер ажылдыгтары ховен үнүжүнүң тарылгазын бир дугаарында дооскан. Күр чергерни шинтээдин алгаанының күсели-биле чиигге волокнолуг ховенни тарыыр шоолдерни ийи муң гектага калбарткан. А ховең үнүжүн анда шупту 20 муң гектар ажыг черге тараан.

Республиканың мурнуу чүгүнүң өске-даа районнары шак бүрүзүн чептүг ажылгавышаан, чиигге волокнолуг ховең үнүжүнүң тарылгазын организастыг чорудуп турар.

КАЛУГА. Областның ажылагыйлары эрте олуртур картофельдиң олуртулгазынче эгелеп киришкеп.

УФА. Башкирияда ховү ажылдарының фронтузу хүн бүрүде калбарып турар. Республиканың алдын хөй районнарының ажыл-агыйлары арте чажар тараалдарны муң-муң гектарга чаштырган. Чер болганда ол-шыкты базырып, күүн чашкап тараалдарны чемгерип, органиктиг болгаш минералдыг чемиишчидилелерни топ турар. Шөлдерде 35 муң трактор агрегады ажылдап турар.

УФА. Башкирияда ховү ажылдарының фронтузу хүн бүрүде калбарып турар. Республиканың алдын хөй районнарының ажыл-агыйлары арте чажар тараалдарны муң-муң гектарга чаштырган. Чер болганда ол-шыкты базырып, күүн чашкап тараалдарны чемгерип, органиктиг болгаш минералдыг чемиишчидилелерни топ турар. Шөлдерде 35 муң трактор агрегады ажылдап

ЛЕНИНИЗМ—РЕВОЛЮСЧУ ЧОГААДЫЛГАНЫҢ ЭРТЕМИ БОЛГАШ УРАН АРГАЗЫ

(Төнчүүү. Эгеэн 1-ги арында).

лар уеде «коммунистиг тургузуушкунуу» эки чорударының, экономиктиг чаа харылаалларының, чаа пинтилелдің тургузуушкунуун талазы-биле политикалыг теоретиктиг бүүдүүн чыдып турар. (Чогаалдарның долу чымындызы, 39-ку том, 13-кү арын).

Сайгарыпгай социализм—ол дээрге, пинтилел хөгжүлдезинин бегүүү эң бедик челиишкини-дир. Совет эрте-чагыргазының эң бажында-ла Ленин экономика талазы-биле хөгжүдүпгей, буга пинтилеген, үжүк-бижик чон Россиины бедик хөгжүлделиг индустриалдыг социалистиг күрүве, кижи бүрүзү-не бижик-билиглиг, бедик культуралыг чурт ыыт-дыр чүүлдүүрүмнүң дугайында чүгээлеп турган болгай. Ынчаш ол дээрге чүге күзелбодал турган. Ынчалза-даа Ленинниң күзел-бодалы үе-шагга бүдүүлүг болуп, ооскөр тайылбырлап, бүдүлдүрүп-даа турган. Ол чаңыс-да—пролетар диктатуразыны демократинга удур чорук кылдыр коргүүр сорулгалыг хажыдымыш-дыр. Ленин херек кырында пролетар диктатуразын демократинга эвес, а бодунун үндезининден тура капитализды тергиндээшиниинден аарыын шыдавас бүрүүлүг диктатуразынга удур кылдыр коргүүн турган. Ленинниң бүлүү пинтилелдиг пинти эрге-ажыктарын болгаш коцпал болуктериниң бүгү напияларын болгаш улустарының, совет пинтилелдің бүгү салгалдарының үндезин эргеажыктарын болгаш коцпал

Күрүнеге сүт садарының чартык чыл планының күүселдези

(Апрель 16-да, центнер-биле)

Районнар	планы	күүселдеп	хуу-ду	эрткен чылдың бо үеде саткаы
Бай-Тайга	1350	796	58,9	659
Монгун-Тайга	—	—	—	—
Барыын-Хемчик	3050	2281	74,8	2045
Өвүр	350	142	40,6	157
Чоон-Хемчик	11250	6057	53,9	6310
Улуг-Хем	13300	8180	61,5	5868
Танды	22500	10221	45,4	14883
Бии-Хем	16900	12019	71,1	12165
Тожу	250	255	102	209
Каа-Хем	13700	7939	57,8	7340
Тес-Хем	1000	661	66,1	576
Эрзин	750	442	58,9	490
Кызыл	9100	5065	55,7	4519
Республика	93500	54047	57,8	55233

Чартык чылдың үштүн бир кезиниден бичии-ле ажыг үеги артkан. А күрүнеге сүт садарының планы 57,8 хуу күүсеттинген. Ол дээрге, эрткен чылдың бо үезиндээнгиге 1186 центнер четпес көргүзүттүр. Черле ынчан районнарның барын-ла дең келир күрүнеге сүт садарын доозукчу чылда турганындан эгээ эвээжеткен. Ынаныы Танды 4062 центнер, Чоон-Хемчик 243 центнер, Бии-Хем 146 центнер сүттү эрткен чылдың дең-делиден эвээжеткен. Чартык чөл планын Салчак Тока аттыг совхоз 34,9 хуу, «Чыраа-Бажы» совхоз 32,8 хуу, а «Ак-Тургуг» совхоз мырыңай 12-де хуу күүсеткен.

Апрельдиң 16-дагы медээ өскүлөр алырга, күрүнеге 54047 центнер сүт саттынган. Бо талазы-биле Каа-Хем, Улуг-Хем, Кызыл болган Тожу районнар челиишкиниг ажылдаан.

ХОВУДА ИШ

— Николай Иванович, шык базырыышкынның үезинде механизаторлардан кымнар шылгараан ирги?

— Черниң ол-шыгын камгалап арттырар дээш социалистиг чарыш бригаданың түс-түс механизаторларының аразынга калбарган турган чүве. Шык базырыышкыны төнерге чарыштың түңнелин үндүрүүвүс. Совхоздуң хоочун механизаторларының бирээзи, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнин эдилекчизи Николай Нелюбин, Михаил Хорупжин, Иван Маргушосов олар хүн бүрүнүң эдлчег-пормазын 160—180 хуу күүседип турганыл, социалистиг чарыштың тиилекчилерин болганнар.

— Бо тракторлар ам чаштырар черни андарып турары ол бе?

— Бо чылдың часкы тарылгазында удур андарып чаштырар черивис хөй эвес. Ынчангаш оны беш ажыл хүнүнде доозар деп планнаваш, аразында чарыштыг ажылдап турар ооллар чүве бо—деп, эш Астизов чугаазын түңнеди.

Чер андарып турар трактористериниң боттарының аразында чарыылыш мурнуку одурүүн хоочун механизатор Семис-оол Ооң эглеп, хүнде 4,5 гектар чер чарар хүдээлгевип 7 гектар чедирип, оскө эш-оолуже үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Бис бригаданың деңнеженирилдип ыраагыжеевиске чедир чер чарган күчүлүг тракторларының моторларының даштынында үзүктелбейн ыракта-на дыңналып турду. Чаа бөш чылдың баштайгы чылының күжелиишкинниг ажылгыл хайыгып үнген.

Авторнуң фотолары.

Танды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң № 1 хөвү-трактор бүрлээның тараа шөлдери бо. Делгем хөвүнү чинге-чинге дилилектер кылдыр тарып чоруп турган тракторларның доозулдурган довураа, хат үү-биле дээрже шоолуп үнүп тур. Тыңчүү көзүлбес үзүк, андарын кааи шөлдүң бир үжүнде турган үш кижиниң чанында ол шөлге сүрүштүр чоруп турган дерт тракторнуң бирээзи чоокшулап келгеш, доктаай берди.

Тракторнуң кабиназындан дүне халып келген ол кижиже демги тургаларның бирээзи үткуштур кылаштай берген, ынаар-ла шөлче доолуп айтып, аңаа бир-де чүве чугаалап турда, бистер одарның чанынга чедип келгинисе Шөлде ажылды удуртуп турар кижи совхозтуң № 1 хөвү-трактор бригадазының бригадири Николай Иванович Астахов трактористерге айтыышкын берип турганы ол. Хосталы дээрге аңаа салган айтырымыга бригадир мынчаар харылады:

— Оңгу беш чылдың баштайгы чылының часкы тарылгазында 30 гектар чер чаштырар черивис хөй эвес. Ынчангаш оны беш ажыл хүнүнде доозар деп планнаваш, аразында чарыштыг ажылдап турар ооллар чүве бо—деп, эш Астизов чугаазын түңнеди.

Чер андарып турар трактористериниң боттарының аразында чарыылыш мурнуку одурүүн хоочун механизатор Семис-оол Ооң эглеп, хүнде 4,5 гектар чер чарар хүдээлгевип 7 гектар чедирип, оскө эш-оолуже үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Бис бригаданың деңнеженирилдип ыраагыжеевиске чедир чер чарган күчүлүг тракторларының моторларының даштынында үзүктелбейн ыракта-на дыңналып турду. Чаа бөш чылдың баштайгы чылының күжелиишкинниг ажылгыл хайыгып үнген.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнин эдилекчизи Н. Нелюбин, чер андарыкчыларының аразында калбарган чарышка бирге чериң алган С. Ооң (үстүнде).

КАПИТАЛ ТУДУГГА КАМНАЛГА

Улус ажыл-агыйының техниктиг эде дериишкинниге чуртуун кайнал тудуун хөгжүдүп, чаа-чаа, күчүлүг техниканы шингээдип алыры хүн-бүрү негеттинип турар.

Оңгу беш чылда капитал тудугнуң кол айтырыгларының бирээзи — капитал салыышкыннарның ажыктыг чоруун бедидип, тудугнуң бот-үнезинн чинге тиилээш, оны түлэр хуулаазың улам кызырарын чедип алыры болур. Ооң-биле чергелештир чаа-чаа техниканы шингээдип алыр, тудуг үлегтүрүүн төлевилелин болгаш организациялының планнаашкының эжиждер сорулгазы салгап.

«Тыва тудуг» трест республиканың улуг тудуг организациялэрының бирээзи. Тоску беш чылда керээлиг ажылдарга 93,4 миллион рубльдиң капитал салыышкының киирген бис. Ол дээрге сескн беш чылга деңнээрге 53,7 хуу хөй болганы ол. Боттарының күжүүзү-биле кылыр ажылдарга 62,1 миллион рубльдиң капитал салыышкының киирдивис.

1975 чылда тудуг-монтаж болгаш керээлиг ажылдарның планның онаалдаларын база чедиишкинниг күүсеттивис. Шиитпир-биле 1970 чылга деңнээрге тоску беш чылдың доолукчу чылында тудуг ажылдарының бүгү хевирлеринге 49—78 хуу чедир оолделиг болган бис.

Экономиктиг түңнелдерниң өөлүдезиң чеңп алырга. тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезинн чингедирп чугула. Ол талазы-биле ажылдарны 1975 чылда чогуур деңнеелге чедирип ыңдезвайн баргаи бис, ынаар күүсеттинмээн.

Эртүвеи беш чылдың шиитпирледе «Тыва тудуг» трест кылган ажылдарының сметтиг төлевилелиниң бот-үнезин 3,81 хуу хартадып. Бүдүрүлгө ажыл-агый талазындан 2380 мүң рубль каражалыг болган.

Оңгу беш чыл — шымарның болгаи бүдүрүлгейин ажыктыының беш чыы болгай. Бо чылдың баштайгы конъюктурындан эгелеп капитал салыышкыннын копеек бүрүүзүн каминалгыг чарыгдаар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш тудугнуң хуусаазын болдупар шав-биле кызырары — биетиң тудугжуларывыстың мурнунда солган кол сорулга ол.

Салдынган сорулганы чедиишкинниг күүселдерде, тудугнуң индустриализациязын бедитсе чогуур. А ону чедип алырда тудугнуң бүгү талазыг хөгжүдер херек.

«Тыва тудуг» трест 1975 чылда 1 миллион рубльге лемар-бетон кылыгдардан тудугшоптаж ажылдарын кылган. Ол дээрге шиитп планның 86 хуузу болган. Трестиң бүдүрүлгелериниң «Тудуг механизеризациязы» комбинат ол төлээ-биле планның күүсетээн.

Сайк артындан демир-бетон кылыгдар сөөртүрүнге 1975 чылда 450 мүң рубль чарыгдаттынган. А Кызыл хоорай болган Кызыл-Мажалык суурнуң түүлбү заводтарының бүдүрүн турар түүлбулары шыпар чок болгун турарындан ону Черногорскийже садыы ап турар. Бир мүң кезек түүлбүүң орээ 66 рубль. Ооң ирмээге ону сөөртөөн дээш, чүдүрген-дужүрүгеин дээш, ырак-узак оруктарга үредип дээш — бо бүгү чарыгдаларны сайбарга ыыла хөй.

Республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге капитал салыышкыннарын оңгу беш чылда 60 хуу өскүрөөн көрдүүлгөн. Ол дээрге тоску беш чылбиле деңнээрге 280 млн. рубль хөй болуп турар. Бо сорулгаларны чедип алырда тудуг организацияларының бүдүрүге базаларын хөгжүдерге негеттинип келген. «Тудуг кезектери» комбинаттың ийнги заводун, сай-даш заводун болгаш иске-дээ чаа туттунуп турар чугула объектилерни ыыска хуусаада ажылдарга киирерп чугула. Ол бүдүрүлгелер ажылдарга киргеп соонда республиканы чылда бетоп-биле бүрүп хандырып шыдаар.

Ажылчыннарның күш-ажылдың чингедир бир көз арта болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедитпиивээ, күдээжыл курлаттырарын чөп ажыглаа турганы, тудуг-монтаж ажылдарын механизастаарыны бозуур.

«Тыва тудуг» тресте технологиялы чаартаан түңнелиниң неверлел ажылдары чылда 80 хуу чедир өскен. А чер ажылдырының 93 хуузу база механизастеттынган. Ыңдыг-даа болза, 1975 чылда чүдүрер-дужүрер ажылдарның 83 хуузун хол-биле кылганывыс бүдүрүгеинн ол адырын четпес механизастаашкынындан хамаарлыр.

Москвадың демир-орук транспортунуң инженерлер институдунуң сөөртүлгө талазы-биле кылган шинчилелдериниң түңнелдерп чедимчелиг болган. Яваы-бүрү контейнерлерниң болгаш сөөртүр техниканы чөп ажыглаар болза, чүдүрер-дужүрер ажылдарның бүдүрүкчүлүү 7,5 катаи өзүп болур. 1 тонна чүүктү механизастаттынган арга-биле чүдүрер-дужүрерге хол-биле кылганындаы каш катап дүрген болгаш автомашиналарның маңаашкынга үе арттырер чорук эвээжеер.

Капитал салыышкыннарның бүдүрүкчүлүү проект кылыр организациялардан база хамаарлыр. Чамдык проект-смета документтиларын кылырда сайбарын, керээлиг организацияларга ону олалаадын чедирер чоруктардан артык чарыгдаалар баа үнер.

1976 чылда «Тыва тудуг» трест тудугнуң индустриализастаарын бедидер болгаш кылыгдарның база материалдарының чаа-чаа хевирлерин ажыглаар сорулгазы салгап, орта чартыкчылар үдүт үдүт-хуузун киирер үзүктүт. Күш-ажылды организастаарын бедик деңнеелге чорудуп, тудугларга капитал салыышкының чөнтүт ажыглап турган партиниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар сорулгалыг бис.

В. САЛЧАК.

«Тыва тудуг» трестиң экономиктиг лабораториязының инженер-экономизи.

Баштайгы базым, шиитпирлээр айтырыглар

Партиниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, эки шынарлыг хөй продуктуларны күрүнеге дужаар дээш Барыын-Хемчик районнуң коозо шилчилери бо чылдың бирги кварталында коскү чедиишкиннерниг ажылдаан.

Совхозтар күрүнеге эът садарының квартал планын 1,6 катаи алы планнан ажыр 642 центнерин дужаган. Кыштың байдалы берге, хар улуг, час орайтаан-даа болза, совхозтар бирги кварталда күрүнеге сүт садар планын эрткен чылдың ол-ла үезинде турганыпдан 10 хуу көвүдеткен ааы 202 тонналы дужаган. Мал бажы өстүрөр талазы-биле чамдык көргүзүглерин база чедип алган.

Ооң-биле чергелештир улуг дүвүрээшкин болдуруп, дарый шиитпирлээри негеттинип турар айтырыгнар бар. Аңаа чүүн-даа мурнунда мал бажының ооылдаашкыны ажыл-агыйларда колдуунда доозугган. Төрүүр чүс хөйге опаштыр район шиитпир-биле 61, а «Хемчик» совхоз —68, «Барлык» — 61, «Шекпээр»— 57 хураган алган. Тоок чорудуп, учёт-отчёттуу сулда турускап. Ооң түңнелинде бода малдың баш бүрүзүнүң ниизер малдың коданнар аайы-биле эдерилгеге кажан киргени, капдыг уксаалыг будурукчуның үредп-биле тарын бижээнаны, ооң кажан төрүүру билдинмес, ону тодарадып турар уксажыдмалга үүлеп чок. Мал төл бербейн бээрге, ооң чылдагаанын илереттинмес, ара салганы, эдерилгеге киргеп-киребээнын билдинмес, а өлүүхораан таварылгада чамдык киижилерниң чөжирин-бүзүрганы-даа инереттинмейн турар.

Хөнүүн тарын-даа, сула-даа эдерилгелиниң дугайында үчёттуу кадарылар, бригадирлер, зоотехниктер кылбайн турар. Ол дугайын специалистерден айтырарга, билир кижи ховар болур. Мал эдерилгезин, учёт-отчёттуу ала-чайгаарлаашкынның байдалынче кииргенинниң түңнелээн, малды оорлаар, самчыгдаар чорук илереп турар.

Маңаа хамаарыштыр база бир чижекти көрээли. Малдың чаа төөгүн неделядан орай эвес хуусаада дугаарлаар, ооң уксазын, ою-чүдүүнүн тускай журналга бижээш, хүлээп алгап турар ужурлуг. Бо ажылды салбыр аргелекчилериниң, бригадирлериниң дузазы-биле зоотехниктер чорудар дээрнин ажыл-агыйларның удурткучулары, специалистери, учёт ажылдакчылары эки билир.

Бисте херек кырында байдалды ап коорге, мал кулаазга ыылар демир дугаарлар кандыг-даа учёт чокка малчыннар кажаларынын, өглер кырында, конторларда ладара берген чыыкылар болгай. Ол дугаарларны кайы чылда, каш сандаи чежеге чедир кайы кодаига бергенин, тараэй чаш малга чежеин дугаарлааның тускай журналга ыык бижээн турар. Мал саналашкының чорударда, оскө малчыннарга ыыла чаш толду неделеп чаргаш, кадарар кижиге хүлээдирде, оскээр чараанда, күрүнеге дужаарында, өлгеп-читкенде бап бүрүзүнүң тодаргай дугаарын айтыр апаар.

Херек кырында малды дугаарлап-да турар, харын, Ыпчаларга оларны хүлээдирде, маңай-бээр сайгарарга инвентарь дугаарын бижиивес, ону бирмээдээп, истеп-сүрбес болгаш ажылчыннарның малчыннар ону улуг тоовас апаргаи, ооң түңнелинде малды оорлаар, солуур, кайы хамаан чок садар таварылгаларының тыптып турары чажыт эвес. Малчыннарның таныштары «ажыг сүттүү» аалдан кээрге, оларга кодаидда малдың даарзаан шилип тургап, машинага чүдүрүп бээр чоруктар бо-ла таварыжы бериа турары кымга-даа билдингнер.

Бо дээрге үчёт чок чоруктан үнүп турар. Малчыннга саналашкын чоруларда, ооң анай, үзүраан үзүрде, малды ыылаан, садар, чарыырда инвентарь дугаарын көрбейн, анаа-ла кажаа чиргн-биле өттүрүшеш, сапып турарындан тотчеглеп-будаар чоруктар тыптып келп турар.

Саналашкынны баш санаш чорудуп турарыпдан, кажаа ону чорудуп турар үеде, бир эвес малчын кижиге хөй сапы четпейн баар-даа болза, күрүне малы-биле кады турар хуу малын катаи сападипкаш, саналашкын эрткен соонда «тос андарлып» чоруй баар чоруктар база бар. Районда малчын кижи бүрүзү ыңдыг эвес деп чүвеин маңаа айтыры чугула.

Аңыл-агый бүрүзүнге үчёт-отчёттуу экижидериниң чугулаамы барымдаалар айтып турар «Социализм — ол дээрге хамыктың мурнунда үчёт. Үчёт дээрге кандыг-даа будурулгенин коруучүү бодур» деп Владимир Ильич Ленининиң айтыышкынын ыыгыы сагыыр ужурлуг бис.

Районга мал бажын өстүрүп, ооң дең-деспи хөгжүдезин чедип алырынга моондактап турар ээ-не кол, шиитпирлээри негеттинип турар айтырыгларның бирээзи — малга быжыг чем-суурнуу тургузары. Районда ниитизи-биле 13,7 мүң гектар суттаттыг тараа, сиген шөлүг бар. Ону ой-шаанда эки суттарын, ыяш-бүрү чемнөчидилгелер-биле баяыдып, тарыгаары бедик агротехниктиг байдалга чогуур хуусаазында чоруткан, агаар-бойдустуң хан-халынын хамаарыгга чокка бедик дужуттуг ап болурупчуң аргалары турда, ону чедимче чөк ажытпап, тараа, сиген шөлдерипдеп аазаш дужуттуг ап турарындан малга чем чедиппес, ооң олүүхораар-даа чоруу үүп турар.

Бо бүгү четиестерни чайладырының хемчетлерин дээштин-биле ол, оңгу беш чылда районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынган улуг сорулгаларны чедип алырынче ажыл-агыйларда кодаа Советтерниң, хөй-ниитизи организациялырының болгаш спецнализастерниң кичээнгейин хаарга тудары чугула сорулга болуп турар.

В. ЧУЧУЙ.

Барыын-Хемчик райүүскомунуң план комиссиязының даргазы.

ПРОГРАММА БОТТАНЫЫШКЫНДА

Чүүк кодурер күчүлүг 25, 40, 63 болгаш 100 тонна гидравликтиг тудуг кранларының техниктиг документациязын тургузары-биле Польша Улус Республиканың конструкторларының болгаш Одессаның алар кран тудуунуң Январь тура халыышкыны аттыг бүдүрүлге каттыжыышкынының конструктор бироозунуң специалистериниң болуу Одессада кады ажылдап эгелээни.

Чаа күчүлүг тудуг машиналарын бүдүрүп үндүрериа ССРЭ-ниң болгаш ПУР-нуң машина тудугжуларының бөш чылда-ла шиитээдир болгаш оларны ЭДЧ-ниң кежигүнерп чурттарже зорудуп бээрин айлап таварыштырар ужурлуг.

Деминг кады ажылдажылганың баштайгы түңнелэн гидравликтиг боду чоруур 40 тоннаның чаа тудуг кранын болган. Ону Одесса каттыжыышкынының коллективин Польшаның машина тудугжуларыбиле чоокта чаа белеткеп үндүрген.

ЧУРУКТА: совет специалистериниң болгаш ажылчыннарының Польшаның машина тудугжуларын-биле кады белеткеп үндүргенин 40 тоннаның чаа, гидравликтиг боду чоруур тудуг краны.

И. ПАВЛЕНКОНУҢ фотозу.

(СӨТА-ның фотохрониказы).

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ДУЗА ЧЕДИРЕРИН ЭКИЖИДЕР

«Тыва АССР-де ажылчы чоннарның социал хандырылга талазы-биле ажылдарның байдалынын болгаш ону улам экижидер хемчегларининң дугайында» 1975 чылдың июнь 27-деги Тыва АССР-ниң Дээди Совединил сессиязының доктаалының күүселдезинин дугайында Министрлер Чөвүлелинге чугаалашкан.

Пенсионерлерниң болгаш инвалидтеринн садыг, амыдырал хандырыгга, харылаан, коммунал, ачы-дуза, эмнелге талазы-биле хандырылгалын республиканда шиитпир-биле экижиптеп. 1975 чылдың январь 1-ге чедир волчегге турулаан Ада-чүрттүп Улуг дайынының инвалидтери шупту үш чүрттелга бажынарын алганнар.

Кара четпес болгаш үнү чок кижилерниң Бүгү-эвилел шиитпиледелериин республика баштаар черлери айттынган категориниың хамаатыларының хандырылгазының талазы-биле чамдык экижидилгелерни чедип алганын болгаш назылап кыраанарның болгаш инвалидтеринн интернат-бажыңнарында туруп турарларның амыдырал байдалының чыл келген тудум экижи орарын чугаалашкан айтырыг талазы-биле хуралга докладчы Тандының Тес-Хем, Чоон-Хемчик, Монгун-Тайга райүүскомнарда пенсил тыңсырының комиссиялары долу составы-биле ажылдавайн, хуралдаар графиган хамыдып турарындан, чамдык ог-буделер пособиелерин азы пенсияларны чогуур хуусаазында албайн келген.

Дыка хөй колхозтарда болгаш совхозтарда пенсия документилерин тыңсырының үчёду тургуступтмаан. Ындыг черлерде архив материалдары чок болуп турарындан пенсиялаар кижиниң ажыл стажын, ап турган шалыгын тодарадыры биледиңмес болгулаар. Чижээ, Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунда архив документилерин 1970 чылга чедир чок болуп турар. «Тээлиг», «Барлык», «Чыраа-Бажы», «Совет Тывы», «Тоора-Хем», совхозтарда, «Мөгеп-Бүреп», «Ак-Эриг» колхозтарда ажылчыннарның болгаш колхозчуларның пенсия тыңсырыгга хемаарышкан документилерин шыгжап хадагаламаарынче кичээнгей коошкак.

Назылап кыраанарның школа-интернадында хостуг орунпар ам-даа бар турбушке, ону четчелеп, долдурарынче саныы салбайн турарлы, кыраан кижилерниң ландшыы тодаргай тургуступтмаанын, акша-орулгазы эвээш ог-буделерге дуза чедирерине чамдык черлерде кошкак пичээнгей угландырып турарын болгаш осне-даа чамдык айтырыглар талазы-биле хуралга санал бергеп эштер шугумчүдээп, оларны дарый чайладырының эрталарын сүмелээн.

Аймагы чоннарның социал хандырылга байлалдарын экижидерниге чер-черде кодаа Советтерниң ролин бедидип, пенсионерлерге болгаш инвалидтерге боттуг дуза чедирер ажылдарны тодаргай удуртуруп Социал хандырылга министерствозунга, хооркүүскомга, райкүүскомнарга Министрлер Чөвүлелп даалгап.

Ол-ла хуралга Тес-Хем районда кем-херек үүлгедиглериниң байдалынын дугаймында, ыраккы Монгун-Тайга районнуң ажылчы чоннарының амыдырал хандырылгазын экижидериниң талазы-биле кирген чамдык дилегларинин дугаймында болгаш осне-даа организастыг база ажылагайлы айтырыгларны чугаалашкан. Министрлер Чөвүлелин тускай доктаалдарны хүлээп алган.

КӨДЭЭ ТУДУГЛАРДА

АЖЫЛ ХАНЫЫККАН

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалыкта 625 олуттур ийи кат школаның тудуун эрткен чылын кылып эгелээн. Ында № 741 КМКпың О. Кызыл-оол, О. Куулекаал болгаш В. Никитин оларга удуртукан бригадалары хайыышкынныг ажылдап, бо чылдың эгелинден бээр ай планын 100-110 хуудан кудуматтайн күүседип келген.

Шлацтыг Оорлак Куулекаалдың удурткалы 18 кижи составтыг дамчыдар бригадазының Иргит Маңчын-оол, Александр Аимп, Күжүгет Эрес-оол олар ыкымакка ажылдап турарлар.

• • •

СОРУЛГА КҮҮСЕТТИНЕР

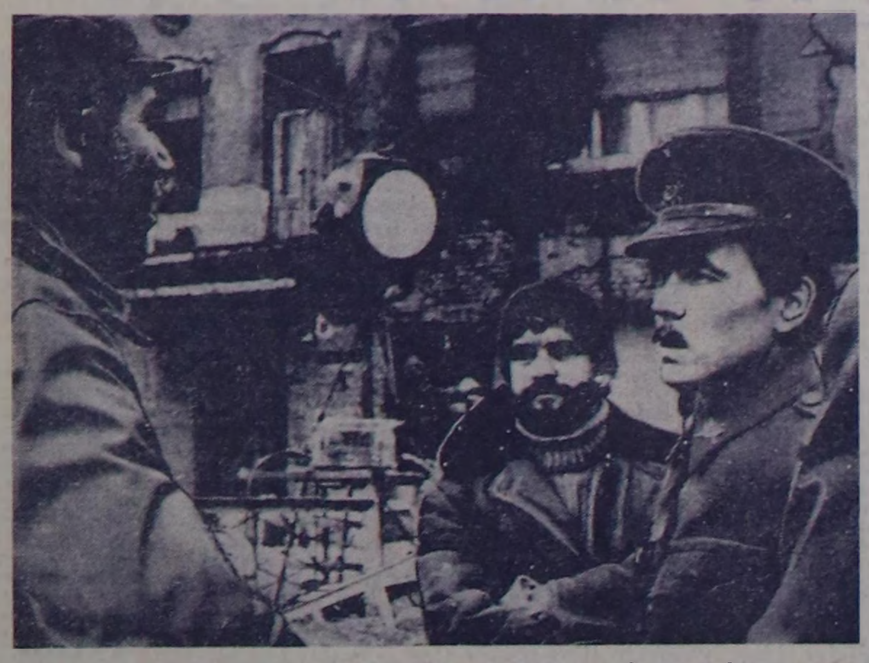
Бай-Тайганың «Кара-Хөл» колхозта тудуг бригадазы малчыннарга 4 чаа чүрттелга бажыыны, 1200 баш шөлүг малга 80 ишкке кажаалары, 20 орунлуг эмнелгени, чаа кызылбудунну болгаш колхозчуларның хүн бүрү амыдырашкыга чугула өске-даа объектилерни ажыттаалга киирген.

Ооң анаыда район төвү-биле аргижиллаган экижидер сорулгаиы салгаш Кара-Хөлдүң кадыр-бөрт орунтарын чаартып, чаа-чаа көвүрүглерни кыганнар. Ол ажылдарны кылып чорударыкка тудугжулар Хертек Норбужаа, Хертек Найыр-оол, Сергей Суге-Маадыр болгаш өскелерниң-даа киирген удуг-хуузу улуг.

Колхозтуң тудугжулары ону беш чылда ийи хөй кажаалып, дөрт чүрттелга бажыыны, 320 олуттуг орунаан школаны болгаш колхозтуң чаа контораын тудар сорулганы салган. Ажыл-иеке дадыкаан мынчыг эрес тудугжулар турда, ол сорулга күүсеттинердээ.

С. БЕЛЕК.

ГЕНЕРАЛ ЛУКАЧ

Богун. — Мате Залканың төрүттүнген хүнүнден бээр 80 чылы болган (1896—1937 чылдар). Ол — венгр чогаалчы, ССРЭ-ге хамаатты дайынычың болгаш Испанияга национал-революсчу дайынның маадыры.

ССРЭ-ниң болгаш ВУР-нуң экран мастерлери болза Испанияга национал-революсчу дайынның үезинде 12-ги Интернационалчы бригадамның командири турган ол венгр чогаалчы Мате Залканың (генерал Лукачының) дугайында уранчечен фильмни белеткеп турарлар. Фильмни Венгрияда, Крымда болгаш Азербайджанда тырттырып чоруп турар. Оон режиссёру Зинануил Захариас, оператору Янош Кенде. Көл ролюнда венгр артист Андраш Козак ойнап турар.

ЧУРУКТА (солагай талададан оң талаже): З. Захариас, Я. Кенде болгаш көл рольдуң ойнакчызы А. Козак.

МТИ-СЭТА-ның фотозу.

ИЛЬИЧИНИҢ ТӨРҮТТҮНГЕН ЧЕРИНДЕ

В. И. Ленинниң ады болгаш ажыл-амыдыралы-биле холбашкан төөгүлүг черлер — чоңуң кайгамчык мнакшылы, кичээнгейни база сагыш човашкыны-биле бүргеткен. Ындыг төөгүлүг черлериниң бирээзи улуг оруг хем Волгада Ульяновск хоорай болур. 1924 чылдың май 9-та В. И. Ленинге тураскаадыг Симбирск хоорайны ынчаар адаан. Амгы Ульяновскиниң чоргааралы—В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болган оюнга утказутур ажыткан ленинчи мемориал болур. Бо кайгамчык архитектурлуг болуктуң тударын биетинг чурттуң эң эки дээш коллективтерине дааскан, тураскаадыг тударынга чурттуң хөй санныг коллективтери болгаш аңы-дүңма социалистиг чурттарның төлээлери база киришкен. 1972 чылда бо улуг тураскаадыг тудуп турган болгаш «ленинчи шаңналдың лауреаттары деп бедик атты тывыскан. Мемориалдың бажыңында В. И. Ленинниң төп музейиниң салбыры, ленинчи баймралл залы, Политиктиг чырыдышкын бажыңы болгаш улуг зал кирип турар. Мемориалдың ортузунда ййи эрги бажың турар, оларның бирээзинге Володя Ульянов төрүттүнген, а бирээзинге—Ульяновтарның өг-бүлези 1870—1871 чылдарда чурттааннар. Мемориалдан ырак эвесте Ульяновтарның 1871—1875 чылдарда чурттаан бажыңы бар. Ам мында В. И. Ленинниң музей-бажыңы. Бо хоорайда оон-даа өске ленинчи черлерниң хаяы ышкаш, Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылдыг юбилейге белен-биле кадагалап турар. Оларга Ленин биле Толстой кудумчуларында Ульяновтарның бажыңы. Володяның тергиин эки өөредилге-биле доозканы оолдар гимназиязы, шаандагы Москва кудумчуузунда 1878—1887 чылдарда чурттап турганы, ам В. И. Ленинниң музей-бажыңы хамаарыжыр. Бо музей-бажың бирги көрүкчүнү 1929 чылдың ноябрь 7-де хүлээп алган, оон бээр мацаа миллион-миллион кижилер чораан.

Ульяновск хоорайның мемориалы делегейниң болгаш Эвилелдиң улустарының арасында чугула ужуражылгаларының болур черя апарган. 1970 чылда маңаа делегейниң ажылчы чонунуң төлээлекчилериниң В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылдыгга тураскаадыкан ужуражылгазы эртиеп. Ульяновскиниң мемориалынга даштыкы чурттардан келген экскурсантылар үзүлбес. Африканың, Чоонку Чөөн-чүттүң, Мурнуу-Чөөн Азиянның хосталга дээш демиселчилери чырык өртемчейниң иерген үгенныг оглу Ленинниң тураскаалыгга мегейер дээш кээп турар. Мен бо айның 12-дең эгелээш Ульяновск хоорайга болган культура университеттериниң активиниң Бүгү-эвилел чөвүлел хуралыга чордум. Бистиң калбак делгем чуртувустуң иизыбүрү булуңнарындан 300 ажыг төлээлер бо кайгамчык хоорайга чыгаып келгеш, боттарының ажылжиниң, ооңгу беш чылда культура университеттериниң чер-черге хөгжүдериниң дугайында улуг чугаалы кылганнар.

Хурал үш хонук үргүлээн, бо үезинде ишкинде ульяновчулар ленинчи төөгүлүг черлерни бистерге улуг өөрүшүү болгаш чоргаарал-биле көргүзүп, хоорайның совет эрге-чагыргазының үезинде кайы хире өскүн сайзыраанын тайылбырлап, театр, культура ордуларынче чалап, чылыг утказу алгаш, аңы-дүңма ёзу-биле үдеп кагдылар. Бистер Ленинниң чырык оюр-хевирин, оон-биле чугаалажып, хөөрешкен чүве дег сеткилсагыжыкыс канызынга шыгжап алгаш, калбак делгем чуртувустуң будуңнарынче чанып кирбе биле.

Д. МОНГУШ.

«Ратан-600» октаргайны хайгаарап тур

Сөңгү Кавказта Зеленчукская станцияның чоогунда тудуп турар эң улуг радиотелескоптуң адын «Ратан—600» дээр. Оон чөөн болгаш барыын сөөлгү ийл секторларының тудуу доозулган. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров СЭКП-ниң XXV съездизинге чугаазынга «Ратан — 600»-түң бистиң чуртувустуң бир чоргаарланы болур чедишкинниниң бирээзинге хамаарыштырган.

Ону ырактан көөр болза «аяның» диаметри 600 метр хемчээлдиг стадион сагышка кирер. Ынчангаш радиотелескоптуң адында 600 деп саның көстүп келгени ол. Дээрниң кайы-даа кезээн хайгааарынга тааарыштыр кылган рефлектор-көрүнчүктерилг дөрт сектор «стадионуң» олуттарының орнунда туруп турар. Алюминийден кылган рефлектор-көрүнчүктериниң саны 895, бирээзиниң-не шөлүг он беш дорбелчин метр. Бөдүүн сапаашкыннарны кылып тургаш ол тургузугнуң хемчээлиниң улуунга бүзүрел болуур бас.

— Октаргайдан келген чалгыларны хүлээп алыр, чыыр девискээриниң хемчээлиниң талазы-биле «Ратан—600» оон мурнунда туттунган эң улуг ыыгыг телескоптардан алды катап улуг—деп «Ратан—609»-түң тудуун хайгааарап турар эртемден физика-математика эртемнериниң доктору Ю. Н. Парийская тайылбырлады. — Баштай туттунган соңгу болгаш мурнуу секторларны эрткен беш чылдың төнчүзүнде-ле ажыглалга киирген. Ону бас чыыр бербестээн, «өлген» галактикаларның артынчы хереледиишкинин хүлээп алырынга таарыштырган бис. Орта кылган шинчилелдер октаргайның эрткен үезинин чажыттарын ажыдып, оон хөгжүдөзиниң «баштайгы базымнарының» уун билип алырынга дузалаар—деп уламчылады.

Октаргай-биле «радиохарылзаанның» үезинде «Ратан-600»-түң шупту рефлекторлары ооруу-нуду, бүтү түктерже шимчеп, секторлан секторже демир-орук рельстери-биле шимчеп чоруп турар ийи дугаар хүлээп алыкы көрүнчүк-антеннаже херелдерни моөнеп берип болур. Оон ангыда, шупту 895 көрүнчүктериниң ийгылчаан оскертип тургаш, сестеп агелээн үш үүс миллиметр чедир узун чалгыларны хүлээп ап болур. Ол эртемденнерниң күзээни кандыг-даа медээни октаргайдан хүлээп алырынга таарымчалыг. Электроннуг саналга машиналарының командазын ёзугаар эде тургузуушкуннар кашт-ла минутанын иштинде күүсеттинер.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Зеленчукскада астрофизиканың тускай обсерваториязының коллективиниң доктору Ю. Н. «Ратан-600»-түң долузу-биле ажыглалга хүлээп ап тура кыска чалгыга «көстүр» дээрниң ханы шинчилелин чорудар онзагай программаны тургускап.

Эртемденнерге бойдус боду бедин дуза каткан дег таарымчалыг: «Ратан—600» үзетүрден үнер шаптараазынындан камгалал болур харлыг баштыг тайгаларга хүрээлеткен.

«Ратан—600»-түң турар черинден ырак эвесте, далай деңгелинден 2100 метр бедикте Семиречье мйгыланда тырмызының турар моңгүннелчек өөнүг суурга бедип үнген. Ында каракка көстүр чырыкты хүлээп алыр делегейде эң улуг телескопту тургускан. Оон көрүнчүүнүң диаметри 6 метр. Оон турган черинден Сахалин ортулук хире ырак терге серегни шаптар болза ону көрүп кааптып болур. Даглларның аразында телескопту ажылдалыр, хайгаараан кижилерниң турттаары алчылар бажыңнарлыг, лабораториялардыг эртемденнер хоорайының тудуу уламчылавышаан.

Октаргайже көрген улуг «карактың» чанында хүн бүрүнүң күш-ажылчы ээлчээ эгелээн.

Н. СТЯЖКИН,
СЭТА-ның корр.

Ставрополь край, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының астрофизиканың тускай обсерваториязы.

делегей бо хүннерде

Италияда парламттынган

РИМ, апрель 21. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң партияның XXV съездизинге кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткели Италияның найысылалында парламттынган.

«Эдитори риунити» деп ном үндүрер черниң парлааны бо брошюраны итали хей-ниити улуг сонуургал-биле номчуп турар.

Совет Эвилелиниң тодаргай туружу

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ядролуг чепсектиң шенелделерин бүрүнү-биле болгаш бүгү-ниити хоруглаар дугайында керээни чаарының дугайында айтырыгның талазы-биле нөталы Совет чазактың аасканы-биле ССРЭ-ниң КНО-да доктаамал толээлекчизи Я. А. Малик КНО-нуң чиңгине сократы К. Вальдхаймга хүлээдип берген.

Ядролуг дайының айылын чайлдырының болгаш ядролуг эңдере чепсегленишкиннерни соксадырының сорулгалары-биле холбаштыр ядролуг чепсектиң шенелделерин бүрүнү-биле болгаш бүгү-ниити хоруглаарының айтырыы олаа чугула ужур-дузалыг болуп турар деп нотада чугаалаан. Ол айтырыгның чугулазын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң плеткелинде база катап онзалап демдеглээн.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин бүрүнү-биле болгаш бүгү-ниити хоруглаар дугайында дугуржуушкунну чедип алыр соруга-биле чугаалажышкыннарны кылырынчо ядролуг бүгү күрүнелерни кыйгырып турар резолюцияны КНО-нуң Кол ассамблеязының XXX сессиязы ССРЭ-ниң делегациязының саналын ёзугаар балылаашкыннарның колдуг хөй пурузуу-биле үүлдүг деп көрген

Кол ассамблеяның ол резолюциязыкка дүүштүр ук чугаалажышкыннарга киржирнге белеңнинг дутайын Совет Эвилели медеглеп турар.

Ядролуг чепсектиң бүгү-ле шенелделерин хоойлуга тавырышпас деп көрүп турар делегей дугуржулгазын чарар чорук эңдере чепсеглошпишкиннерни кызыгаарлаарының херээнге улуг салышкынны киирер болгаш чавырлышкының чорудулгазын удамынай хогжүдөрүнге база хапыладырынга, ядролуг үскүлежишкиннин айылын чайладырынга ындыг янзы идиг-ни бээр ийик.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

ХАНОЙ. (СЭТА). Экономиктиг болгаш артем-техниктиг кадыг ажылдажылга талазы-биле чазактар аразының советвьетнам комиссиязының 3-кү сессиязы ацаа ажылын доозкан. ССРЭ биле ВДР-ниң аразында кадыг ажылдажылганың дыка хөй айтырыгларын талалар чугаалажып көрген. Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчели-биле туткап үлетпүр бүдүрүлелери республиканың экономиказынга улуг роллу ойнап турары демдеглеттингеп. Ийи чурттуң аразында бараан савырылгазының улгадыш турарын, экономиктиг харылзааларының калбарганын, а ол ышкаш кадыг ажылдажылганы хапыладырының база калбартырының тварымчалыг перспективалары бар болуп турарын комиссия айткан.

Комиссияның 3-кү сессиязының протоколунга, совет таладан — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов, вьетнам таладан — ВДР-ниң чазаанның премьер-министриниң оралакчызы Ле Тхань Нги олар ат салган.

Совет делегациязы ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң премьер-министри Фам Ван Донг база хүлээп алган.

Вьетнамның партиязының, чазаанның болгаш үлузунуң өмүлээзинден Фам Ван Донг доктаамал болгаш үнелиг деткимчели база дузаламчызы дээш СЭКП-ге, Совет Эвилелиниң чазаанга болгаш үлузунга хамы оорүп четтириишкинин илергейлээн.

СЭКП-ниң XXV съездизи чүгле СЭКП-ге болгаш совет үлузка эвес, харын бүтү делегейниң коммунистиг база ажылчын ишиччээшкилиинге чугула тоңгудут болуушкун болган деп. ВДР-ниң премьер-министри оңзалап демдеглээн. Бистиң партиявыс болгаш бистиң үлузувус съездинин ажылын улуг кичээнгей-биле хайгаарап турган болгаш эң Л. И. Брежневтиң плеткелиин база съездинин оске-даа материалдарын кичээнгейлиг-биле көрүпип турар деп, Фам Ван Донг чугаалаан.

УЖУРАЖЫЛГА КЕЖЭЭЗИ

Школаны доозуп, аммдыралчы орукту эгелээр аныяк кижилерни ким болурул, кавдыг мергежил шилип ап, каяа ажылдаарыл, өөредирил деп айтырыг дуурендип келир. Бистиң Нарын школазының 8, 10 класстарын бо чылын хоозар оолдар, кыстарын бо айтырыг база дүүрендип турар. Оларның мергежилди шын шилип алырынга дузалаарыбиле школаның директизизи боттуг хемчеглерин ап келген. Мергежилдер аайы-биле бүлүүнү, эвилгелерни кылган, доозукчуларның класстарында аскылаан.

Чоокта чаа школага доозукчуларның аңы-аңгы мергежилдиң кижилери-биле, будүрүлгенин мурнакчылары-биле ужуражылга кежээн эрткен. Анаа «Коммунизмче орук» колхозтуң мурнакчы хойжузу, район Советиниң депутады Татьяна Дүтеровна Баянова мынча дээн: «Мен хойжу кижи мен, урутаар. Ынчалза-даа ажыл-иженис-биле бис, хойжулар. Төрээн чуртувустуң байлакшылын тургусчуп, парктың болгаш чазактың чаагай-лыкшыларын күүсетчип турар бис. Ынчангаш ажыл-ижениске чоргаарланыр бис. 1975 чылда 100 баш төрүүр хойга ойлаштыр 101 хураганны, бир хойдан — 2,6 кг дүктү кыргын алдым. Бо чылын 100 баш хойга ойлаштыр 103 хураганны камгалап ап, озулделиг болдувус. Силерниң аранарда школа доозкан, комсомолчу путёвкалар-биле хой ажылынга ажылдаар күзелин илереткеннер бар-дыр. Өөрүшчүт-дүр. Мал ажылы чымыштыг, берге болгаш харысалгалыг, оон-биле кады ол — хүндүлүг, буянныг ажыл-иш дээрзин утпанар».

Кежээге оон аңгыда башкы Боттуг-оол Ондар, агроном Базыр Сай-Хоо, садыгжы Валентина Лакова, эмчи Наталья Чооду, экономист Седип Шожулчап болгаш өскелер-даа тус-тус мергежилдериниң күшажылчы оорушкүзүн, чажыттарын доозукчуларга чугаалап, чагыг сүмезин бергеннер.

Б. КЫРГЫС.
Эрзин район.

Телевидение

АПРЕЛЬ 23-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

9.20—«Петере». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.

11.10—Уругларга фильм. «Кавргавнар кудумчузунум республикалы». Уран-чечен өөнүг фильм.

12.25—ГДР-ниң телевидениезиниң эстрада программазы. Өөнүг.

13.10—Классиктиг хүрешке Европа чемпионады. Ленинградтан өөнүг дамчыдылга.

13.40—В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган оюнга тураскаадыкан байырлыг хурал. Кремльдиң Съездилер ордузундан өөнүг дамчыдылга.

14.50—«Эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдың 1976 чылдың лауреаттары». Өөнүг.

15.20—15.30.—Чапсар.

15.30—«Кем-херек ястелгезиниң инспекторуу». Уран-чечен фильм.

17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Горизонт». Киножурнал.

18.05—«Неделяда болуушкуннарның таймзыры». Дамчыдылга.

18.20—Телефильм.

18.35—«Бистиң планетавыс». Дамчыдылга.

18.55—«Тываның неделязы». Информастыг программа.

19.10—«Прометей». Документалдыг фильм.

19.20—Телемедээлер.

19.30—«Улусчу контроль». Дамчыдылга.

19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

20.15—«Эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдың 1976 чылдың лауреаттары». Өөнүг.

20.45—«Кем-херек ястелгезиниң инспекторуу». Уран-чечен өөнүг фильм.

22.15—22.25—Чапсар.

22.25—«Үе». Информастыг программа.

23.00—01.15—Хоккейго делегей чемпионады. Финал бөлүүнүң киржикчилериниң аразында оюннар. Польшадан өөнүг дамчыдылга. Классиктиг хүрешке Европа чемпионады. Ленинградтан өөнүг дамчыдылга.

Редакторнуң оралакчызы М. П. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Пар херектеттинии турар» 9.30, «Дорамчылатканнар» (2 сериялыг) 11.00, 14.20, 17.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 2 мультфильмнер чыындызы» 9.30, «Даглыг чер иштинии чажыды» 11.05, 16.20, 17.55, «Шуптузун-на биилп алыксаар ийик мен»—киноклуб 15.00, «Күс» 12.40, 19.30, 21.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Джек кайгамчык түүлдер оранында» 10.00, «Эзи хонуларда, шыргай арталарда» 15.00, 17.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Пушик Прагаже бар чор» 15.00, «Хоруглуг ынакшыл» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Тываның Рембыттехника черии чонга соодунчуларны, хеп чуур машиналарны, пылесостарны, электри-чүүкчүүлерни, хеменик «Вихрь-20-25» моторларын, бижии машиназын сөлтеп берип турар.

Тываның Рембыттехника чериниң турар адреви: Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчу, бажың № 135, Үк чер эртемгиниң 8 шактан неижокиниң 20 шакка чедир амылдаар, дүштени чапсары 14 шактан 15 шакка чедир.

Дыштанар хүнү — воскресеньеде.

Диктрий Тас-оолович Куулярга Кызылдың КАИ-зиниң 1972 чылдың февраль 23-те тывысканы № 239377 чолаачы шынзылгазы читкен. Ону эм нүш чок деп санаар.

Анголаның сургуулдары Ленинградта

Ангола Улус Республикадан келген оң үш оолдар, кыстар бо чылын Ленинградтың № 92 профессионал-техниктиг училищезинде өөредилгени доозуп турар. Олар бедик мергежилдиг автомеханиктер, радиомонтажниктер, полиграфистер болуп төрээн чуртунга оон чеде бээр.

ЧУРУКТА: оруе дыл талазы-биле кичээлде.

И. САБАДАШТЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ШИИТПИРЛИГ БИР САЛЫГ

Республиканың «Спартак» шиитилелиниң бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазының 8 салыы ойнаттынган. Ам үш салыг артканда, кымның канчаар ойнап турары тодаратгынып, шилиндектер илерээн. Пединститут башкызы, хоочун шыдыраачы И. Берковичниин дидим, чараш көштерлиг шиитпирлиг салыгларын көрүкчүлерни кезээде сонуургадып келген. Ол бо удаада чангыс-даа аштырышкын чок ойнап чоруп орган. В. Стифоровту удуп ап, арткан салыгларда харын-даа чемпион ат дээш демиселин болурунуң магадылалын тургускан.

Стифоров агы-биле ойнаан, кара таланың үдүр чоруткан халдаашкынынга хамаарыштыр бар аргаларны ажыглап, ноян баарының туружун божанадырын ораалдаша-дар мерзелер солушканының соонда Берковичч артык оолдарлыг апарган. Олар чангыс кезээ дургузунда утчуп чалашкаш, салыын соңгаарладыр ужурга тавзрышкан. Тергелер төнчүлүг оюнга кара таланың төпке турган ийи ажык баштыг оолдары тиилелгелиг төнчүзүнге чедир бурунгаарлап, чемпионаттың база бир шиитпирлиг салыгларының бирээзинин салым-чолун тодараткан.

Петр Беркович мугур он чыл мурнунда база «Спартак» шиитилелдиң чемпиону турган. Ынчан ол 13 салыгдан 12 үдүг санын ап, эң дээре түнелди коргускен. Бир эвес Саян-биле элээн нарын байдалда соңгаарлаттынган оюнун Берковичч удуп ап азы хайыннап алза, хоочун спортчу бодунуң шиитилелиниң тергиин ышырак шыдыраачызы деп адаттырып болурунуң боттуг үнзезиннерни чайгаар тургустунуп кээр.

Спорт мастериже кандидат И. Шишигин чедиги, сескн салыгларда пединститут башкызы Д. Ондар биле кинофикация эргелелиниң төлээзи С. Наксылды уткан. В. Стифоров сес дугаар оюнда Д. Канчыырны удуп алгаш, 6,5 саныг болуп, өске артканнарын мурнап турар хевээр. И. Шишигин биле П. Берковичч 6-6 саннарлыг, ынчаарга ийигизи бир соңгаарлаттынган салыглыг.

С. ДАНЗЫ.

Редакцияның адреви: индекс 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солуң келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1315

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының таласы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00567.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 98 (10083) | 1976 чылдың апрель 24, суббота | 1925 чылда үнележип эгелээнзиг | Өртээ 2 коп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Стахановчу шимчээшкинниң алдарлыг чаңчылдарын уламчылап, хөгжүдүңер, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш дежисежиңер! Ниитилел өнчүзүн ыдыхтыы-биле хамнап база көвүдедиңер! Чиг-этти, оттулар чүүлдү, электроэнергияны, металлды болгаш өске-даа материалдарны хамнаарын чедип алыңар!

(СЭКП ТК-ның Май 1-ге Ныйгырыгларындан).

ЧААГАЙЖЫДЫЛГА — НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

Боттарывыстың чурттап, ажылдап турар хоорай, суурларывыстың аян-шинчизи бо чылын болгаш дараазында чылдарда кандыг турар ужурлугул дээрзин баш удур чугула кичээнгейге алыр ужурлуг бис. Чүге дээрге хоорайларның болгаш суурларның тудуушкуну, чаагайжыдылгазы, шимелдези совет кижилерниң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидер сорулга-биле, оларның кадыкшылы болгаш дыштанылгазы-биле, ажыл-ишчи бүрүзүнүң сеткил-хөөнү-биле сырый холбаалыг.

Бистиң республиканың девискээринде хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазы кидин түлүк чоруп турар. Кызыл хоорай болгаш чамдык район Советтериниң күүскомнары арыг-шеверер, чаагайжыдылга айын чарлааш, аңаа коллективтерниң, чурттакчы чоннуң калбак киржилгезин организастаан. Ленинчи коммунистиг субботник хүнү чаагайжыдылганы улам күштелдирип калбарткан. Кызылга болгаш районнар төптеринге, өске-даа хоорайларга болгаш суурларга чүс-чүс кижилер кудумчу, кварталдар ашталгазынга, ногаанчыдылгазынга ол хүн ажылдаан. Он-он муң мяштар олуртунган, хөй хемчээлдиг кудумчу, кварталдар арыглаттынган. Чүгле Кызылдың чаа аэропорт чанында, хады аллеязы чаңгыс ол хүн тарыттынган болгай.

Хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазы дээш доктаамал кичээнгей салып, чурттакчы чоннуң болгаш бүдүрүлгелерниң күжүн олче билдилиг мобилизастап турар Советтер бисте эвээш эвес. Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп көдээ Советиниң ажылын маңаа чижек кылдыр көргүзүп болур. Район төвүнүң болгаш көдээ Советтиң девискээринде өске-даа суурларның чаагайжыдылгазы күүскомнун, доктаамал комиссияның үргүлүг хайгаарганында. Ол ажылды план ёзугаар чорудуп, коллективтерге берген даалгаларның хыналдазын кылып, оларны ыяап-ла күүсеткен турарын чедип ап турар. Ынчангаш, ылангыя Сарыг-Сеп суур, Мерген ферманың төвү республикада эң арыг-шевер, ногаанчыткан суурларның бирээзи болуп берген.

Ынчалзажок чаагайжыдылга херээнче чамдык хоорай, суур Советтериниң, хөй-нийти организацияларның кичээнгейи ам-даа кошкак, дээрзин ышкыры демдеглээр херек. Барыын-Хемчик районнуң чамдык суурларының, ылангыя Аксы-Барлыктың, Дөн-Терезиниң арыг-шевери, ногаанчыдылгазы дыка багай. Бо талазы-биле медээлер турда-ла, райкүүском, көдээ Советтер толаргай хемчеглер албайн келген. Мурнунда үлегер-чижектиг бооп турган Чөөн-Хемчикте Шеми, Барыын-Хемчикте Эргибарлык, Тес-Хемде Берт-Даг, Таңдыда Межегей суурларының арыг-шеверининң, ногаанчыдылгазының байдалы четпес. Ол ышкаш найысылал Кызылдың кыдыкы кудумчуларында, Чадаана хоорайның, Тээли суурнуң кыдыгларында бок-күзүрүм көвүдээн, оларның чаагайжыдылгазынче кичээнгей салбастаан. Мындыг четпестерни дораан чайладыр хемчеглерни алыр херек.

Кандыг-даа ажыл-херекти чаа ёзу-биле көрүп, шалыпкын шиитпирлээрин амгы үе бистен иеген турар. Бо негелде хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазынга база бүрүнү-биле хамааржыр. Ынчангаш апрель 17-деги коммунистиг субботникте эгелээн чаагайжыдылга талазы-биле улуг ажылды чер-чер Советтери хөй-нийти организацияларының-биле кады улам калбартып, олче коллективтерниң, бүгү чоннуң күжүн мөөнеп тургаш, хоорайлар, суурлар чаагайжыдылгазын экижидер талазы-биле онгу беш чылдың бирги чылында улам бүрүнгаар базымны кылыр ужурлуг.

Чаагайжыдылганы чүгле часкы, күскү үениң ажылы кылдыр көрүп болбас. Харын ындыг хөөннериниң уржуундан хөй күш, хөрецги үндүрүп турган кылып алган чүүлдеривисти чайгы, кышкы үелерде оскунуп турар бис. Ынчангаш тарымал үнүштерниң чайгы ажаалдазынче, оларны камгалап кадагалаарынче, кудумчуларның, кварталдарның арыг-силиг байдалдыг турарынче доктаамал хайгааралды салыры эргежок чугула.

Чаагайжыдылга—бүгү-ниитиниң херээ. Чурттакчылыг чер бүрүзү бодунга düүшкен аян-шинчилиг, шимелделиг турзун дээш оларда бүдүрүлге, организация, өөредилге чери бүрүзү сагыш салыр ужурлуг. Боттарының ээлеп турар девискээринииң, чурттап турар черииниң арыг-шеверин сагывас, ногаанчыдылгазын чорутпас бүдүрүлгелер удуртукчуларындан база хамаатылардан ол дээш негелдени чер-чер Советтериниң күүскомнары болгаш административтиг органнар күштелдирер хүлээлгелиг.

Улегерлиг арыг-шевер, эки чаагайжыттынган хоорай, суур, квартал дээш социалистиг чарышты бүгү хемчег-биле калбартыры эки үре-түннелдн бээри чугаажок. Ындыг чарышты хоорайлар, суурлар, кварталдар, кудумчулар аразынга организастап, оларның түннелдерин үе-үеде үндүргеш, тиилекчилерни шаннап мактаар болза эки. Хоорайларның болгаш суурларның чаагайжыдылгазын экижидер хемчеглерни чер-чер Советтери шын организастап, ажылчы чоннарны олче эвилелдээр болза, чоп аңаа бедик сонуургал-биле киржир, оон эки түннелдер-даа чедип алдынар.

МАЙ 1-НИ ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛУҢАР!

Хову-Аксының автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары партияның төөгүлүг XXV съездизиниң өндүр чаагай шиитпирлеринге улам сорун кирип, күжениишкинниг ажылдааныңдан бирги кварталдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткеннер. Автобүдүрүлгениң коллективи чүүк совортүлгезиниң планын 103 хуу, чүүк эргилдезин база пландан ажыр күүсеткен. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле чоокта чаа шаңнатнан, коммунист Анатолий Доланович Болат, комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири Владимир Владимирович Дэк олар хүн нормазын 170 хуудан кудулатпайн күүседип турар болгаш социалистиг чарыштың тиилекчилери болган.

Ол мурнакчы АТБ-ниң чолаачылары ам бо хүннерде апрельдиң планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседири дээш Май 1-ге утказтур социалистиг чарышта бедик көдүрлүүшкүннүг киржип турар.

ЧУРУКТА: (солагай талдан) А. Д. Болат биле В. В. Дэк Саян артынче рейс мурнуу чарылында.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Хайыраканчылардың чедиишкини

Хайыраканчылар мал ажылының талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын амыдырал болгаш бодандырар болгаш онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хүүсээ бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарышынга төлептиг киржирин бедик харыысалга-биле билип турар. Оон чедиишкинниг күүсеттинери онгу беш чылдың баштайгы айларының болгаш чылының түннелдеринден улуг хамаарыжыр. Ылангыя малдың бак санын өстүрери, оон продуктулуун бедидери чугула.

Партияның XXV съездизя аттыг совхозтуң малы кыштаң хур, менди ажып, продуктулуг чоруу эрткен чылдан бедип турар. Бирги кварталдың түннелинде совхоз 4850 хураганны камгалап алыр планын 5298 киллыр күүседип, чүс хойга онаалтыр ам безин 92 хураганны камгалап алган. Хой оолдаашкыны үргүлүлеп турар.

Совхозтуң 4 хойжу бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарыштың бирги одуруун Чечек Саттың удуртқан Кулузуннуң хойжу бригадазы эвээш. Ол бригада 100 хойдан-на 98 хураганны камгалап ап, социалистиг хүлээлгезинден 8 хураган ажыр алган. 1975 чилда ук коллектив 100 хойга онаалтыр 104 хураганны доруктургаш, Тываның хойжу бригадаларының чарышынга тиилекчи болуп, СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүледиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң диплому-биле шаңнаткан. Хойжулар ол шанналга сорук киргеш, 10-гу беш чылдың оон-даа бедик көргүзүглерниг ажылдаарын хүлээнген. Ол бригаданың мурнакчы хойжузу Сат Чудуймаа 100 хойга онаалтыр ам безин 111 хураган алгаш, менди өстүрүп, доруктуруп турар.

Боттарының социалистиг хүлээлгезин эки күүседип турар мурнакчы хойжулар хой. Оларга Ооржак Ошпаа, Ооржак Мижит-Доржу, Сат Сүге хамааржыр. Олар 100 баш хойдан-на 100—105 хураганны алган.

Совхозтуң малчынвары Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришкеш, 100 хойдан 90 хураганны, бир хойдан-на 2 кг 200 грамм дүктү алырын хүлээнген, сорук киргеп ажылдап турарлар.

К. ХЕРТЕК.

Чөөн-Хемчик район.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

ШЫК БАЗЫРЫЫШКЫНЫ

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Районнуң ажыл-ишчилери Май 1-нии байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннеринг утказтур. Шылангыя чер ажылында хаара туттунган ишчилер бо хүннерде планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен.

Эрзинниң Ленин аттыг, «Мөрен» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтарының шык базырыышкынын бо хүннерде доскаан. Ниитилел-биле районда 3405 га черниң плугы базыртынган. Ол ажылдарга 42 трактор, 103 кижи хаара туттунган.

Амгы үеде ажыл-ишчилер часкы чер аңдарылгазынче киришкен. Бо хүннерде 327 га чер чарыынган, ол чүгүлә кампания ам түлүктеп турар. Көдээ ишчилерниң аразында Ленин аттыг болгаш «Коммунизмче орук» колхозтарның механизаторлары Анатолий Дондуп, Норбу Даландай, Кыргыс Чигжит, Виктор Аракчаа болгаш өскелер-даа мурнап туррарлар.

В. КУНГАА.

УЛУГ-ХЕМНИҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

Улуг-Хем районнуң делгем девискээринде Май 1-нии байырлалынга утказтур часкы хову ажылдары бо хүннерде калбаргап. Оны кыска хүүсаада, бедик агротехниктиг байдалга эртирер дээш ыяа тараажылар күжеңнишкинниг ажылдап турар.

Чүгүлә кампанияның ажылын ынашкынчыдары-биле машина-техниканың септелгезин хынамчалыг чоруткан. Апрельдиң эгезинде-ле трактер септелгези 107,3, андазынарны—122,2, сеялкалар—130 хуу күүсеттингилээн турган. Ындыг-даа болза, районда чүүк машиналарының септелгези оожум болган. «Найырал», «Улуг-Хем» совхозтарның инженер-техниктиг ажылдакчылары көдээ ажылагай машиналарының септелгезинче чогуур ынчээнгейни салбайн келген.

Техника септелгезинге улуг шаптыктаашкынар — ёртык кезектер чедишпезинден болуп турган. Оон кол чылдагааны, республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны үстүнде аланывыс ажыл-агыйларны артык кезектер-биле четче хандырбайн келген.

Байдал ындыг турбуже, Улуг-Хемниң совхозтары часкы хову ажылдарын чедиишкинниг эгелээн. Механизаторларның, тараажыларның бүдүрүлге хураларын чүгле ажылагай төптеринге эвес, хову турлагларынга база эрттиргилээн, социалистиг чарыштарны чер бүрүзүнге калбартып, бригадалар, звенолар тодаргай соруглалзрны салган.

Көдээ ажыл-агай машиналарының ажылдар үезин долу ажыглаар дээш трактористерниң ийи эзлчег-биле ажылдарын чедип алган, курстарга бижии бедиткен кадрлар-биле механизаторларны районнуң ажыл-агыйлары четчелеп алган.

Амгы үеде Улуг-Хемниң Терезин, Аймырлыг, Шанчы, Хайыракан болгаш өске-даа хову турлагларында шык базырыышкынын, часкы чер аңдарылгазын чоруун турар. Шык базырыышкыны 12.000 гектар ашкак, 5 муң ажыг тонна чемишчилиг тевтүнген. «Найырал» совхозтуң гидротехниги А. Содунамга удуртқан суггатчылар бригадазы планын ажыр күүсеткен турар. Ажылыш хайгымышкынныг, Май мурнунуң социалистиг чарыжы улам халбарган.

Д. АРАКЧАА.

ИЙИ ХҮН ҮРГҮЛЧҮЛЭЭН

Республиканың нок садыгжыларының ийи хонуктуг селиминары Кызылга эртеп, Орта СЭКП-ниң XXV съездиниң түннелдери болгаш нок тарадырын пропагандаларының дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Нок үндүрер чер, полиграфия болгаш нок садыының херектериниң талазы-биле эргелиниң начальныгы К. Д. Будук-оол кылган. Тываның нок үндүрер черииң кол редактору Ю. Ш. Кюнзегеш онгу беш чылда нок үндүрериниң перспективтиг планын бымнакчыларга таныштырган. Респотребсоюзтуң нок садыының кылдизиниң начальныгы В. С. Разделкин бирги кварталдың түннелдеринге, моон сонгаргы сорулгаларга хамаарыштыр чүве чүвелеваан. Семинарга арга-дуржулга солчулгазы база болган.

Бистиң корр.

Кызыл тук тиилекчилер дө

Будурүлгениң ажыктыг чоруун болгаш ажылдың шыварын бедидер, 1976 чылда улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киргеш, республиканың үлетигр будурүлгелериниң аразында чарышка 1976 чылдың бирги кварталында Кызылдың автосептелге заводу тиилекчи болуп, бирги черни эзлээн.

Социалистиг чарыштың түннелин чугаалажып көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому Кызылдың автосептелге заводунуң коллективинге СЭКП обкомунуп, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүледиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш бирги чергенин дипломун тыпсырып доктаатқан.

Автосептелге заводунуң коллективинге бедик шаңналды тыпсырыпга тураскаатқан байырлыг хурал дүүн эрткеп.

Байырлыг хуралды заводта партия организациязының секретары Екатерина Николаевна Балабанова ажыткаш, СЭКП обкомунуң бюро кежигүүү, партияның Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромысловка сөс берген.

Эш Добромыслов автосептелге заводунуң коллективиниң социалистиг хүлээлгелерин болгаш планныг онаалдаларны күүседири дээш шудургу ажылдап, партияның XXV съездизиниң чылының бирги кварталын улуг чедиишкинниг доскаанын демдеглээш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүледиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш бирги чергенин дипломун будурүлгениң төлээлекчилеринге тывыскан.

Автосептелге заводунуң директору А. М. Самойленко чүве чугаалаш, оларның ажыл-ижин бедии-биле үнелээнин дээш СЭКП обкомунга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң обкомунуң, облпрофчөвүледиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш бирги чергенин дипломун будурүлгениң төлээлекчилеринге тывыскап.

П. ООРЖАК.

Кызылдың № 7 ортумак школазын Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаннаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Ооренныкчыларның ооредилгезиниг болгаш коммунистиг кижизидилгезинге чедиишкиннери ээш школазын 25 чыл болганы-биле холбаштыр Кызылдың № 7 ортумак школазын Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1976 чылдың апрель 21.

К. И. Ярославцевага Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Улус ооредилгезиниң талазы-биле ачы-хавыязы дээш Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы хүндүлүг атты тыпсыр Кызылдың № 7 ортумак школазының математика башкызы Клавдия Ивановна Ярославцевага тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1976 чылдың апрель 21.

С. Лопсаң—макталдыг чолаачы

Эрткен кыжын ниитиниң малынга сиген-ширбиши чедиштес болганындан малга чүүлбүрү чемнер соортуп, оларның баш санын камгалап алыр дээш «Сүт-Хөл» совхозтуң чолаачылары кызымак ажылдаан.

Эртенин-не, кажан совхозтуң механизаторларының, чолаачыларының кылыр ажылын планнап турда, аныяк чолаачы Сергей Лопсаның ады бир дугаарында дыңналыр. Совхоз дирекциязы ырак-узак, берге орук эртер даалгаларны ажылагайының дуржулгалыг, хоочун чолаачыларынга дагзыры чаңчыл апарган. Оларның аразында Сергей Лопсаң база бар.

«Сүт-Хөл» совхозка ол чолаачылап эгелээнден бээр 4 чыл чедип турар. Ынчалза-даа комсомолчу чолаачының дугайын оон кады ажылдап турар ашоорү, совхозтуң ажылчыннарында мактап чугаалажыр. Ол сес харлыында-ла автошколаны ол доскаш, совхозтуң боду чүүк дүжүрер эрги автомашинаның хүлээп аалган, ону септээш, тудуг материалдары болгаш оттулар чүүл соортуп эгелээн. Ынчан-на оон ажылга кызымак, кежээзин улус эскерип каан.

Мал чемнерин кыштагларга чедирери, ону үзүктелдирбезү чолаачылардан кол хамааржыр. Бо ажылдың ак-не дуржулгалыг кижилерге дагзыры билдингир. Ындыглардан тургустунган чолаачылар бригадазынга Сергей Лопсаңны база киргеп. Эрткен кыжын база киргеп. Эрткен кызыл, Абакан, Абаза, Успа хөлден мал чемни соортуруне ол идепкейлиг киришкен.

Сергей Лопсаңның тоску беш чылда ажылының түннели эки. Совхоз чолаачыларының ортузунга калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, ортектиг белектер-биле шаңнаткан. Комсомолчу чолаачы СЭКП-ниң XXV съездизиниге ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салган болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Беш чылдың аныяк гвардейжизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының квартал планын 150 ажыг хуу күүседип, дика хой кывар-чаар материалдарны камнап алган. Делегейниң ажылчы чоннарының байырлалы — Май 1-ге утказтур социалистиг чарышка ол идепкейлиг киржип турар.

Чолаачылар аразында чарышты совхозта эки организастаан С. Лопсаң чолаачы Б. Сат-биле аразында чарышты. Совхоз дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитеди чолаачыларның кышкы үеже ажылын чугаалажып көргеш, чурнакчыларны илереткен. Оларның аразында комсомолчу чолаачы С. Лопсаң база бар.

Д. ОНДАР.

Мурнакчының индири

СӨЗҮМНҮ БАДЫТКАДЫМ

Тывага хой ажылын улам ынай хогаждерининиң хемчеглерин айыткан СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирин күүседиргеш күш-ажылчы салымышкынымны киирер дээш, бистиң совхозтуң малчынарының социалистиг чарыжынга киришкеш, эрткен чылдарда хире-шаам-биле үреттүннелдиг ажылдадым. Уруглларым аразы Кара-кыс Дүжепкеновна Дарынчап-биле ниитиниң малын чөрбн чыл малдап, чыл бүрүзе совхозка хөй баш хураганнарны өстүрүп, арбын «чымчак алдынны» бүдүрүп берип келдивис.

Тоску беш чылдың планныг онаалдаларын улуг совет улустуң чедиишкинниг күүсеткенинин дугайын СЭКП-ниң XXV съездизинге Төп Комитеттиң Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев хаңы анализтеп, айыткан. XXV съездиге эш Леонид Ильич Брежневтиң илеткелин болгаш съездиниң өскедаа документтерин мен хаңыза-биле өөренишпээн, мээзе бердинген партийжи агитатор даалганы ажыглап, кожа-хелбээ чурттап турарым малчыннар турлагларынга барып, съездиниң шиитпирлерни онгу беш чылдың планныг онаалдары-биле холбашкан сорулгаларга дүүштүр таныштырып тур мен.

Бистиң Кара-Тал бригадазының малчыннары чоокта чаа хураанга СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин таныпкаш, күш-ажылчы хейаъды улам кодүрүлген. Хураага хойжуларның күзел-соруу чангыс аай бооп дүүшкенниң түннелинде бригада онгу беш чылдың баштайгы чылында төрүүр 100 хойга онаалтыр 90 хураганны, бир хойдан-на 2 кг дүктү алырын, малчын бүрүзү 10—15 тонналга сигеннн белетеэрин хүлээнген.

Эрткен чылдарда чедип алган чедиишкиннимни быжыглавышаан, бодумга мөөннеттиптиген дуржулганы ажыглап, аныяк малчыннарга дамчыдарын дагдыкпаан, 1976 чылда бодумда быжыглаан төрүүр коданның 100 бажынга онаалтыр 100 хураганны, бир хойдан 2200 грамм дүктү алырын, бир башка онаалтыр хойнуң ортумак диригг денизинин 50 кг чедирерин, 15 тонна сигеннн белеткеп алырын хүлээнгеш, Каллык-оол Тулуштуң социалистиг чарышка киыгырдым.

Торгалыг малчыннары мал кыштаглаашкынын таарымчалыг чортуп, болдунар аргаларны, күрлавырларны ажыглап турар. Оон ачызында мал оолдаашкыны үргүлчүлеп, чаш малдың доруктурулгазы багай эвес чоруп турар. Коданда төрүүр хой 289 баш. Ол дегере хураганнаткан. Ынчангаш 100 баштан-на 103 хураганны алдывыс.

Чаш мал доруктурарынга Кара-кыс Дүжепкеновна дурхулгалыг кижи. Оон-биле кады сакпалчылар Хопеек Доңгак, Делгер-оол Кыргыс олар чаш малды сол-менди доруктуруштулар. Бо чылгы чаа олчавыс 296 баш хураган кизиредир дешкилеппиннаан, таарымчалыг ажаалгада мандып турар. Чаш хураганнарны, күжү кошкак хойларны сиген, чарба болган өске-даа витаминнир чемнер-биле чемгерип, оларны суг-биле хандырарын таарымчалыг болдуруп турар бис. Өвүр дээрге чазын, күзүн сай-дашты козурадыр шуургаңнаш туруптар чер. Ынчангаш малчыннар коданнарга чаглак кажаалгарны чазаг хонаштарга тудуп ап турар. Мен база чазаамда чаглакты тудуп алдым.

Малды хүр кыштаглаашкынбиле хандырарынга чугула нелделерпнн бирээзи болза, малдың чайгы семиртилгезинин эки организастаары болур. Ону барымдаалаш, коданымны Торгалыг бажында Ак-Хемниң серинн оттуг, сутлуг олдарларынга чылдын-на чайлагладыр чанчыдыг мен.

Йиитиниң арбын сүрүүн удам-на өссүн, төлгүр, продуктулуг чоруу ковүдезин дээш дуралакчы кадарчы Маадыр-оол Кушкаш-оолович Быргыс-биле чангыс сетклилиг, шудургу ажылдап тургаш, берген сөзүвүске ээ болуруп бадыткадым.

Миичей-оол ТУЛУШ,
Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң хойжузу.

Депутаттың БУЛУҢУ

ЧААГАЙЖЫДЫЛГА КАЛБАРАР

«Бажыңны тутнаш, мыштан тарыы» деп орус улустуң үлегер сөзү анаа-ла тыптып келбэн. Шаг-шаандан тура бажыңдарывыс чамыңга мыштыы тарыы алган, чай боорга оон хелегезинге чаглактаныы, чаагай чыдын тыныр, чуртаан келдивис. Шынап-ла, мыш хелегезинге олурун алган, от-буле кежигүннери-биле кады шайлап, чемненирге безин кайы хире магалыг, эки ийик! Ынчангаш мыштыы тарыы өстүрериниң Сарыг-Сеп кодээ Советиң кичээнгейин салып, колхозчу суурларывыс чаагайжыдылгалыр, оон ыяс-чараш байдалзыр, архитектурлуг түдүг сайзыралын эжиждер дээн партия болгаш чазактың көрүп турары сорулгаларыга дүүштүр чамдык бүтүг ажылдарны кылып чорукан. Сарыг-Сеп кодээ Советиниң чаагайжыдылгазының дугайында айтырыгны күүсөмүүн хүн айтырыгны кыдыр каш удаа чугаалавыкан бис.

Түңнелдер оорулүг. Чүл дээрге хүлээп алдынган шилтипирлериниң күүседери чедип алдынган. Бо бүгүнү, иланган чайым Сарыг-Сепко баргаш ишти дораан эскерип каар.

Түдүг болгаш чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссия бодуңуң хуралдарыңга тодаргай сорулгаларны салып, кана, чүнү кылырын чугаалажып ап турар. Ким-Хемниң мыш ажыл-агый черииң калбак хереглелдиң бараннарын бүдүрериниң план күүседезиниң, чаа иудуктар тудуушкунуун, тудуг-сепителге участогунда тудуг ажылдарының шынарының дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны доктаамал комиссияның даргазы.

Светлана Николаевна Паначёва — Туранның № 1 ортумак школазының эге класстарында башкылап турар. Ол сес чыл мурнунда Кемерова хоорайга подучилище дооскаш. Тывага ажылдап эгелээн, Туран хоорай Советиниң депутады С. Н. Паначёва Культура, спорт болгаш улус ворадилгезиниң талазы-биле доктаамал комиссияның даргазы хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеп, чонуң хундутколын чаалап алган.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ООҢ ҮЛҮҮ

Натпит-оол Дарь-Сүрүн — Өвүр районуң Чаа-Суур кодээ Советиниң депутады. Ол хой-ниитиң хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеп, оналаашкан үүле-хереңге база төлептиг чорууш коргузуп келген. Депутат сонгукчуларның чагыларынга ынанаңгыр, сагыш човаачал болуп, оларның киирген санал-оналын амыдырал, ажыл-херек кырынга күүседип турар.

Чаа-Сүрүнүң чаагайжыдылгазынга оон киирген улуг улус. Ол Чазаананың улегнур комбинадынзан чагыглар ёзугаар херим кылырынга хереглээр үш мүн сайның штакетник мыштарны сөөртүп экизэвиге болгаш өске-даа ажылдарга идепкейлиг киржип, эрги херимнерни сентээринге бөстүг дузалы чедирген. Шын кудумчуунда бир кудукту ашадым, ажыглалга киирериңге Н. Дарь-Сүрүн база-ла ачы-дузалыг ажылдарны кылган.

Н. Дарь-Сүрүнүң эргелекчилээнин суурнуң чүнар-бажыңы доктаамал ажылдап турарынга чаа-сууржулар өөрүп четтирипкинниң чылыг сестерин чугаалап турар.

Коммунист, депутат, лагдыныкчы Н. Дарь-Сүрүн арагачыларга, хой-ниитиниң корум-чүрүмүн үзүүрлөрге үлүг киживидикчи ажылзы күштелдирип, сагыындырыглыг хемчеглерни чорудуп турар. Идепкейлиг хой-ниитичин депутат ажылдыг дружиниктериниң бирээзинге санаттырып, чаңгыс чер чүрттүүлериниң бүзүрелин алдап чорууп.

Т. ДАМБАЖЫК.

«Советтериниң депутаттарының инициативазы-биле амгы үеде хой чугула айтырыгларны идип үндүрген болгаш шилтипирлеп турар соңгукчуларның санаалдарынга үндезилээш, депутаттарның киирип турар санаалары бистиң улузувустуң хереглелдерин болгаш негелделерин бистиң амыдыралывысты шилтизи-биле илергейлеп турар даргазын дорту-биле чугаалаар херек».

(СӨКП-ниң XXV съездиниң СӨКП ТК-ның Отчёт илетилелиндеп).

Аныяк депутатка сүме

Депутаттың отчёду болгаш информациязы

Депутаттың сонгукчулар мурнунга отчёду — оон ажыл-чорудулгазының бир чугула чүүлү. Депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хөөйлу ёзугаар Дээди Советтерге сонгукчылар чон мурнунга отчёдун үе-үеле, чылда бирде-ээлээ эвес, а чер-чер Советтериңге сонгукчылар чылда ийиден аваш эвес катап кылыр ужурлуг. Депутат бүрүзү бодунуң сонгукчылар эргечагырга органы отчёттуг үе шилтинде канчаар ажылдаанын, чүнү кылганын, Советтиң ажылынга оон киржилгези кайы хире болганын, доктаамал комиссияга, сонгукчылар округунга чүнү кылганын, сонгукчуларның чагыларды канчаар күүсеттинип турарын ону сонгурулгазының бир чугула чүүлү.

Депутаттың эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хөөйлу ёзугаар Дээди Советтерге сонгукчылар чон мурнунга отчёдун үе-үеле, чылда бирде-ээлээ эвес, а чер-чер Советтериңге сонгукчылар чылда ийиден аваш эвес катап кылыр ужурлуг. Депутат бүрүзү бодунуң сонгукчылар эргечагырга органы отчёттуг үе шилтинде канчаар ажылдаанын, чүнү кылганын, Советтиң ажылынга оон киржилгези кайы хире болганын, доктаамал комиссияга, сонгукчылар округунга чүнү кылганын, сонгукчуларның чагыларды канчаар күүсеттинип турарын ону сонгукчулар мурнунга отчёдуп турары доктаамал комиссияның хуралдарынга көргеш бис.

Чаемы, чайгы үелерде Сарыг-Сеп суурга шефтээшкин ажылдарын организасташ, хей-ниитиниң күжү-биле эртькен чылын 3250 мыштыы тарып, кудумчуларны чаагайжыдып, ашташ, арыглаан бис. Суурда электри шугумунуң эдю дериишкинин чоруп турар. Чаа сессердиктиң ажылдып, анаа Ада-чурттуң Улуг дайынынга мавырлыы-биле өлген дайынчыларга тураскаавылды тургузуп, чадаң үнүштерни болгаш шилтирны тарааш.

Төрээн суурун садчыдар, чаагайжыдар керекке телептиг үлүүн 110% дугаар орук участогунуң начальныгы Л. Камзалаков, ИХК-ниң ажылдакчылары А. Шуманович, Л. Сладинова, ажыдырал хандырылга комбинадының директору А. Шевченко, доктаамал комиссияның кежигүннери А. Скуратов, М. Житинкова болгаш өскелер-даа киирип, ниитиге ажыктыг чаагай үүле-херектерниң эгелекчилери болуп келгеннер.

Сарыг-сепчилер СӨКП-ниң XXV съездизиниң өндүр улуг сорулгаларын күүседиринин хереңге боттарывыс үлүүн киириштирбишаан, суур чаагайжыдылгазыга моон мурнунда чылдарывыында-биле бир дөмей идепкейлиг ажылдарынга бүзүреттир.

В. АРЧУМАЕВ.

Сарыг-Сеп кодээ Советиниң тудуг болгаш чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы.

ООҢ ҮЛҮҮ

Натпит-оол Дарь-Сүрүн — Өвүр районуң Чаа-Суур кодээ Советиниң депутады. Ол хой-ниитиң хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеп, оналаашкан үүле-хереңге база төлептиг чорууш коргузуп келген. Депутат сонгукчуларның чагыларынга ынанаңгыр, сагыш човаачал болуп, оларның киирген санал-оналын амыдырал, ажыл-херек кырынга күүседип турар.

Чаа-Сүрүнүң чаагайжыдылгазынга оон киирген улуг улус. Ол Чазаананың улегнур комбинадынзан чагыглар ёзугаар херим кылырынга хереглээр үш мүн сайның штакетник мыштарны сөөртүп экизэвиге болгаш өске-даа ажылдарга идепкейлиг киржип, эрги херимнерни сентээринге бөстүг дузалы чедирген. Шын кудумчуунда бир кудукту ашадым, ажыглалга киирериңге Н. Дарь-Сүрүн база-ла ачы-дузалыг ажылдарны кылган.

Н. Дарь-Сүрүнүң эргелекчилээнин суурнуң чүнар-бажыңы доктаамал ажылдап турарынга чаа-сууржулар өөрүп четтирипкинниң чылыг сестерин чугаалап турар.

Коммунист, депутат, лагдыныкчы Н. Дарь-Сүрүн арагачыларга, хей-ниитиниң корум-чүрүмүн үзүүрлөрге үлүг киживидикчи ажылзы күштелдирип, сагыындырыглыг хемчеглерни чорудуп турар. Идепкейлиг хей-ниитичин депутат ажылдыг дружиниктериниң бирээзинге санаттырып, чаңгыс чер чүрттүүлериниң бүзүрелин алдап чорууп.

Т. ДАМБАЖЫК.

УГУЛЗАЛАП ДААРАП ОРАР

Эрзиниң ажыдырал хандырылга комбинады. Даараныр цех. Мында кирип кээрге, даараныр машиналарның даашкыларын өлегер холдуг ишчилерниң бир демниг ижениишкини-биле ажынажып, ажылыштың хайыышкынынын чорун турарын хереченип турар. Коллектив кежигүннери СӨКП-ниң XXV съездизиниң шилтипирлерин ажыдыралга боттарывыс дээш, онгу беш чылдың башгайгызының планнығ опаалдаларын чедишкинниг шилтипирлээр дээш бегүн дүүнгүзүүдеп, даарта бүгүнгүзүүдеп шилипчы ажылдаар сорулга-биле кылып бүдүрген үүлезинче шыммын кире берген, чай-чаңсар чок даараның орардарга ол.

Цехке киргеп дораан-на яваа-бүрү хептер даараан белүк даараныкчылар-биле таныжылгаш эгелээн.

— Мурнакчы даараныкчының ажыл-ажыдыралы-биле таныжыксап чор мен. Силерде кыы ынчаар ажылдап турарыл? — деп, мээң салган ажылымга, оларның хей кезиниң карыызы мынаар болду:

— Бындыгар хей. Ынчалдаа Мария Шагдыровна Суваң-ооллуң дугайында дыка ырлыг чугаалап болур. Ол хей чылдар иштинде ажылдан келген дүржүлгелиг хөөчүн даараныкчы болгаш корум-чүрүмнүг кижи чүве.

Кирер хөлек аксында, өөрүүден шала озалаш келбэк, үлүн столда даштындан көөрге кижи ортузу хире ажалыг, ортумак сынныг, сиирип магаботтуг, хүрээ шыраиглыг даараныкчы хей бажын тур. М. Ш. Суваң-оол бо даараныла комбавалының башгайгы үндезилекчилериниң бирээзи болду.

— Бистиң Эрзин суурга даараныр черим чээрби ажыг чыл мурнунга, амгы райпо черииниң иштинде ажыл-агый бараанныры садар магазинниң бажыңына ажыктаан чүве — дээш, ол чугаазын үламчылайдаар:— Ынчан оон эргелекчиээн, хеп бажыкчызы Тихон Антонович Самороков деп дыка шевер кижи турган чүве. Ол бистерни дааранырының үран мергежилгеге, хеп бажарының нарын аргаларынга өөредкен. Ынчап бүт-биле теп даараныр 3 машиналыг, 5 даараныкчылыг турдувус. Ам дээрге ажылдаарывыска тарымчалыг бүгү-ле чүве тургустуунган. Бо комбинатты 1966 чылда ажыглалга киирген. Өрээлдер улуг, делгем, чырык. Бүдүрүлевиө орулгалыг ажылдап турар. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиин-биле ийи удаа шаңнаткан бис.

Даараныкчы-бригадир Мария Суваң-оол чаңгыс-ла бо бүдүрүлгеде 21 чылдың иүүрүнде ажылдап, бодунуң байлак арта-дуржулгазын аныяктарга күзелдин-биле дамчыдып берип келген бүдүрүлгениң хоочуну-дур. Мария Шагдыровна даараныкчының аттаарын кезээде бедик эдилеп чоруур. Оон адынын кырынга негелде, комудалдар болбайн турар. Ол онаашнаан ажылынга ак сеткилдиг, бердинген болгаш үргүлүг үе-шагны мурнаң, шалыпчыларның одуруун баштап келгеш.

Дуржулгелиг даараныкчы коллективтиң соңуургалын бодунуундан бедик көрүп, бүдүрүлгениң ай, квартал планнарын долдур болгаш ажыр күүседириңе эң-не идепкейлиг киржип, төлептиг халыышкының киирип чоруур.

Хеп бажыкчызы А. Хомушку, даараныкчылар С. Ак-кыс, З. Буян шыкаш шевер холдуг аныяктар хөөчүннериниң үлегери-биле онаашнаан ажылынга сетиилиниң ханылындан бердинип, мергежилээ бедидип турар. Даараныкчының берге болгаш чымыштыг ажылын коммунистиг ёлу-биле медереп билир чорукту коллективтиң иштинде аныяктарга Мария Шагдыровна көргүзүп, хүүдэ үлегери-биле оларны хей-аът киирип, күш-ажылчы чедишкиниперже оларның билиг мергежилээ миннеп билир кижилериниң бирээзи. Ынчаңгаш ону даараныкчылардың баштыңы—бригадир ыяш-даар деп шилтеткени-даа тавариш эвес.

Эрзиниң чурттакчы чонунуң ажыдырал хандырылга хереглелдериңе негелделерин тавариычылыг шилтипирлеп турарынга тавариңнаның Мария Шагдыровна чугаа кадыпда демдеглээр-дир:

— Арыглап-аштаар хептерни, сентелгеге киирер үреглең шактарны, радиоприемниктерни Кызылче аппарган, кашпа хонгалда эзлериңче дедир эгидип чедирип кээр — черле дыка эрги-дир. Бо чорук чылдың чайы-даа үеинде чыштыг үүле-херектә бүдүрүп турар, ырак-узак черлерде чурттаң турар малчыларга коичуг ажыктыг.

Бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан антырыг бүрүзү район Советиниң депутады М. Суваң-ооллуң кичээнгейиниң төвүнде. Ол бүгү оон сагыш-сеткилин холдэткен чоруур. Хурал-даа болган черге Мария Шагдыровнаның санаалын коллектив кежигүнери чүүлдүүлүп деткиир. Ылаңгыя ол ашыяк дааранныкчылар дугайында чылы-биле сагыш човаан, бо-ла сумележип, дугурушкан чоруур болгаш, оларның күзенчиг сумелекчиин, дуржулгалыг башкыны болу берген.

Күш-ажылчы алдар болу чедип келбес. Коммунист М. Ш. Суваң-оол ачы-дузаа чедирериниң ажылын районга хогжудуп сайзыралдырының хереңге төлептиг салымышмының киргени дээш Тыва АССР-ниң чонуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүдүп аттың эдилеичиин апаргай. Ол дээрге чүткидүп болгаш кызымак, бедик мергежилдиг болгаш бодунуң хереңниң харысалгазын ылаш медереп билир чоруктуң түңнели-дир.

М. Ш. Суваң-оол онгу беш чылдың бирги чымында база-ла күжениишкинниг ажылдап турар. Оон удуртказ бригадазы ай санында планның ажыр күүсетимшаан, ажылдың ажыктыг чоруун, бедик шынарын чедип алырын дугуреп рушкаш, бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

Ажылчының арга-дуржулгазын, ажылының чедишкинниң чажыдын айтырыгнга, ол хүүмүүрээш, мынча дидн:

— Менде өске өөрүмдең онааланың ылгалыр хире чүве чок ийин. Кандыг-даа ажылга бир дугаар кол негелде — бодунуң мергежилгиге ынак болурүмде. Чүгле ынчаң кижи харын бүгү сеткилиниң ханызындап бердинген болур болгай. Чижээлээргө, мен даараның орар үемде өскээр чарлыкпас, үе-шагымны чеп ацыглаар, үрей кылыр чоруукту болдурбас ужурлуг мен. Чүге дээрге мээң ажылымнан коллективтиң чедишкинин, планның күүселдеэн хамаарыжыр апаар.

Кижилерге эвилеш-ээлдээ, кандыг-даа айтырыгларга дорт шилтипирлин, хүлээнген хереэн хандыр үгаан билири, будурүлгеге ажыктыг чүүл будурүүн кажан-даа кылырынга белеңи, шилип алган мергежилиге миид — бо бүгү чүүлдер мурнакчы даараныкчы Мария Суваң-ооллуң оныгай моңуштынарлары-дыр.

Мария Шагдыровна чедн уругларның неэн. Уругларының үлүглары Ольга, Светлана, Ирина олар пикола дооскан соонда үлаштыр өөредип, тускай эртемнигнер болуп, улус ажыл-агыйының ябы-бүрү адырларында ажылдап турар. Володя шериг албанын эртиргеп келген, ам институт киреринге белеткеннп турар. Олег — 10, Орлан биле Урана — 3 класста өөренип турар.

М. Ш. Суваң-оол чүгле мурнакчы ажылчын эвес, а коллективте хей-ниитиң ажылының база идепкейлиг киржикчизи. Ол чонунуң күзел-чүткүлүнүң, эрге-аныяктарының илередикчизи, чонунуң бүрүн эргелиг төлээзи — депутат кижи. Сеолгу үеннн дургузунда Эрзиниг улустуң амыдырал хандырылгазы, культурлуг дыштанылгазы, хей-ниитиниң корум-чүрүмүн сагыырын күштелдирери, медицина хандырылгазы, садыг акылын ажижидерн дээш ышкаш айтырыгларны район Советиниң сессиялларынга база күүскомунун хуралдарында чугаалажып, ол талазы-биле чогуур шилтипирлерни хүлээп алган. Ол бүгү чугула ажылхеректерни чедишкининиг шилтипирлээринге, чонуна культурга деңнелип келдиреринге Эрзин район Советиниң депутады М. Суваң-ооллуң киирип турар үзүү база бар. Депутат соңгукчуларының мурнунга отчётларын берип, кылган ажылдарын күүскомга тодаргай илеткеп турар. Ол бодунуң округунда соңгукчуларның уругларының өөредилүе, кижизидилгелиниче кичээнгейин доктаамал салып келген.

Даараныр цехтин шевер холдуг ишчилери ховенниг, пыва тыва тоннарны, янзы-бүрү национал угулзалар-лыг үлүг улустуң юбка, хөйленнерин, уруглар хептерин, малчыннарның тускай чатыгларын күүседип турар. Даараныкчы бүрүзүнүң изиг күзели — эки шынарлыг хөй хептн кылып бүдүрериниче угланган. Оларның арагында коммунист, бригадир-даараныкчы Мария Шагдыровна Суваң-оол удазынның ужуун көрүп, угулзалап даарап орар.

Д. САЛЧАК.

ДОЛУ АЖЫГЛААР

Чоокта чаа Тес-Хем районуң Культура бажыңынга кедө ажыл-агый ажылдакчыларының следу болуп эртькен. Анда зоотехниктер, мал эмчилери, инженерлер, агрономнар, бригадирлер, хоочун-даа, аныяк-даа малчыннар, партком секретарьлары, ажыл-агыйның удуртказулары киришкеннер. Сайгыу СӨКП-ниң Тес-Хем райконуның бирги секретары П. Дамба-Хуурак ажыткан.

«Бирги кварталдың түңнелдерн болгаш мынаа ажыл-агыйның ажылакчыларының мурнунда 10-гу беш чылда сорулгаларның дугайында» илеткеддн медээ ажыл-агый эргелелиниң начальныгы К. Куулар иликтеп.

Районуң ажыл-ишчилери, бүгү сонет кижилер-биле бир дөмей, партиның XXV съездизиниң тоорүлүг шилтипирлерин боттарының ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдуурар даарадыр ол чүткээлээн. Район тоску беш чылда мал бажы өстүрериниң планын — хой, ошкуну 93—111 хуу күүсеткен. «Ак-Эрнк» колхоз беш чыл планын бо талазы-биле ажыр күүсеткен. Районуң колхозтары болгаш совхозтары мүрүнеге 7440 тонна эттп, 824 тонна дүктү, 1640 тонна сүттү сапкан. Сүт-баранн ферманарындан Хараал-Тей ферманы республиканың мурнакчы ферманарының олдурүнде киргеп.

«Чодураа» колхозтуң № 1 хөйлүү бригадазы беш чылда малдың чаш төлүн камгалап алыр планын 103,5, а дүк бүдүрүмин 112,5 хуу күүсеткен. Ол мынаан «Ак-Эрнк» колхозтуң № 2 хөйлүү бригадазы хураган ынчалаан алыр планын бага ажыр күүсеткен.

Чедишкиннер-биле чергелештир кедээнин ажыл-ишчилери, тускай эртемнитлерн тоску беш чылда мал продуктыларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге салариның чамдык хевирлерин күүсеттнлер. Эът салариның беш чыл планын колхозтар, совхозтар 67,2 дүк салары 64,8 хуу күүсеткен алы 2761 тонна эттп, 133 тонна дүктү күрүнеге чедир сапкан. Бо чылдың иштинде колхоз, совхозтардан 10645 баш мал олуп хорааи. 10629 баш малды чилирген, оорлатқан пайкпе самчыгдаан.

Мал ажылын дүргеп хөгжүдери, оон продуктулуг чорууның белнш болдуру — уксажылдыга ажыктырдан кол хамаарыжыр, мынаала-даа тускай эртемнитлер олче кончуг кошкак кичээнгейни салганнар.

Малды кодаиларга класс, назы-тар аяны-биле үспейн бнар тавариылалар база бар. Бо ажыл «О. Шыпаа» совхозта күүдүкчеднелде тургустуунган. Районнар аразының ужажылдыга каттажымышкыны (начальныгы Николай Чооду, кол зоотехнпгп Алдын-Херел Бадарчы кодээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехнпгп Оюржак Пасчыл-оол) тускай эртемнигленнеп негелдени кошкак чорудуп келгеннпдеп спецналистерпнп ажылынын ардга-хевирлери үеннң негелдеңнге дүүлүпеин турар.

Малдың кыырааар чоруумал ажылын хогжудеринге удуг когаралды чедирнп турар. 1975 чылда ажыл-агыйлардан 1100 инек, 3026 хой, 3350 ошкуну кыырган. Ажыы-биле оларга 3275 хураган, анайны, 1100 бызаналарны чедир албаан. Ол дээрге республика көргүзүүлерниидеи орамчок куду болуп турар.

Зооветеринарлыг ажылдың чаяыс деңнелиндеи малдың уксазы акыдиеин турар. Оон тодаргай чижээ: 1975 чылда бир хойдан кыргын алган дүктү 1071 чыл-биле деңнеп көөрге 312 граммта ажыжаан. Малды тарып боозалырынче ажылатқыларның удуртучулары, тускай эртемнигнерн конпаи кичээнгей салып турар. Ажыжатқыларда мыйыстыг бода малдың, хойнуң-даа тарып боозалырының цнуктуарын ылаштырып ап-даа, олардан чогуур түңнелдер-даа үзүүрүп шыдавас болгай.

Ол протокол депутаттың бодунга база херек. Протокол чүгле депутаттың отчёду, анаа санал-онал болган дээрзиниң бадыткалы эвес-ле болгай. Отчёт эрткен соонда, алаан болганда, анаа болган саналдарга хамаарыштыр депутат сессияга санал бээр азы коллективиниге, сонгукчуларга чүве чугаалаар апарган дийик. Бир эвес оларны протоколга демдеглевес болза, чүнү барымдаалаарыл. Чүгле бодуңуң сактыышкынынга идеген болбас болгай.

Чамдык кодаа Советтер депутаттарга демдеглел дептержигеи берип турар. Анаа депутат бодуңуң ажыл-чорудулгазын бижип

БЫЖЫГ СОРУК

Шаг дааилан-на бээр анчылаажы араттар чер-чуртунуң эртине-байлаан. эргим чараажын илередип мынчаар ырлажып чораанын ам-даа уттайн, уламчылап чоруур болгай бис.

Эъдер чарың мунун алгаш,
Элиниң эъдин дергилеп кел.
Мынды, чарың мунуг алгаш,
Мыйгаак эъдин артып эккел.

Аныяк эргелекчи Александр Кюнтеген чарымын эзертеп тура, ол ырны сактып каап, хүүмзүрүл хонгаш, бага катап ырлай каапкан. Соң бир чарылбас өнүү — момзугур баштыг дүрбүл чарыны. Ыянгылыг ырны ол дыңнап пат болган болгаш оорганиндеп дазыл дег агжагар мыйыстарын чайгылап, адыш часкаш, че, харын база-ла хаддын олурава, эом дээнаш, дап болган. Бага бир каашпас өнүү — Акал дээр ыды — те, ам кайнаар баарывыс ол? — дээнзиг, база-ла оргээни кончуг оланнаар, оларны долгандыр халыглаан турган.

Александр Акович чарыны эзертеп каап, оозун эргеледи, ооң хонг. чылыг лүктү" мойнун суйбагылаашқ;

— А сен, Акал кайнаар чоруксап тур сеп?—деп, оозун база-ла часыткаш: — Ам баар черивис ырак деп бил, Хамсыра бажы — деп каап, Хамсыраның кара ногаан ынаарының баштарынче ырадыр-ырадыр хараның каап, кезек бодавып турган.

— Адырам, шынап-ла, баштай ээ ырак ферма — Хамсыра четпес болза хоржок, бо чоокта ацаа четкен эвес. Өдүген биле Бедий фермаларында байдал билдингир. Эртежин Хамсыраже түгеүп олурардыр — деп, эргелекчиниң сагыш-сеткили далажы берген. Ооң чарыны зоонинң бодалын оттүр бижип каап дег, Хамсыра сынналырынче дашка дег дозурааш маректарын кере харапгаш, шагжагар мыйыстарын чайгылап, че бис бе дээнзиг, зоонче кезе көрүп каап турган.

Ол арасында:

— Саша, дүрген!—деп-ле, эргелекчиниң ооңун ээзи радист Маша Кюнтеген ый дээн. Александру шагынче көөрге, рация-биле чугаалажыр шаа чеде берген болган.

Рация дуйт-дуйт ыылдыр эткилээп соонда, чугаа тода дыңналып келген.

— Аллo, алло! Хамсырада ина фермазының эргелекчиин Кюнтеген дыңнап тур..

Александр Акович ажыжыжын допчулаап дыңнады каапкаш:

— Ам Хамсыра фермазы үшер деп белеткенип алган олур мен — дээн.

— Бо удаада ону сонгаарладып каггэ эки боор. Март 28-да Кызылга республиканың партия активи болур. Силерни чалап турар чүве-дир. Агаар баксырай бээр чадавас. Ынчангаш эрте хөөре доңгуп олурааларга эки боор—деп ыыдыг болган.

Районга болгаш Кызылга барып тургусса чогуур айтырыгларны болгаш онгу бөө чыылдың бирги кварталының түңнелдерин эргелекчи доңчулай бижип алган.

1976 чыл. Аныяк коммунистиң амыдырал-чурттал газыңга үттүндүрбас чыл боон эгелээн. Эрткен чыылдың августа, ол Хамсыраның ацыыыр-тывыш черинге ажылдап турда, партия райкому аныяк коммунисти келдирип алган, ацаа улуг идегелди коргүзүп, партийжи харыысаалгалыг хүлээлгени даасман.

— Бо чылдан эгелээш, ина фермазын чаңгыс улуг ферма, биргээр чугаалаарга, түскай салбыр кылдыр тургузар деп көрген. Силерни ооң эргелекчизинге томуйлаар деп партбюрога дугуруштувус, кандыг деп бодаар силер?—деп, совхозтуң партком секретары биле совхоз директору чугаалаан.

Аныяк коммунист Александр Кюнтеген ол партийжи даалганы күзеддин-биле хүлээп алган, партийжи бүзүбиле күүседип киришкен. Ооң адазы Чочакпан биле иеэн Кюнтеген бир шыы шагдан туро анчы-диинчи, ина малдан чорааннар. Ынчангаш ол ажыдыг Александр Акович эки билир. Ооң ацызда ина фермазында дуржулгалыг хоочун инажилер бага чамар эш-даа белеп турбас, боор оң!—дижип чугаалажыр. Ол чөрле аңаа эвес.

Александр Кюнтеген 1942 чылда төрүттүнген. Ол ажыг чыл бурунгаар СЭКП кежигүнүнге киргеп. Моңу канчаарда ээжи-даа ээлеп турбас, боор оң!—дижип чугаалажыр. Ол чөрле аңаа эвес.

Александр Кюнтеген 1942 чылда төрүттүнген. Ол ажыг чыл бурунгаар СЭКП кежигүнүнге киргеп. Моңу канчаардыр хөөрүп турган.

— Тожуга ина малдың санын өстүрүп, ооң шынарын экижилер талазы-биле республиканың болгаш. Тожуның партия, совет органнары чамдык хемчеглерин ап чорудуп турар—деп, Александр Акович сеткил ханган чугаалаар болду.

— Ина ажылын чугулаадан көргеш, ону тускай салбыр кылдыр тургускаш, бо. Ооң төөгүн Хамсырада аңаыыр ажыл-агый черинде кылган. Инда ам контора, чувар-бажыңы, чуртталга бажыңнарын тудуп турар. Өдүтен биле Бедий фермаларында кылыл өглер база ажыдай бергеп. Тоора-Хемиңң болгаш совхозтуң агитбригадалары база бо-да кээр.

Ина фермазы чоорту бот-орулга-чарыылгалыг ажыл-агый болуур. Тожуның «Тоора-Хем» совхозунга, черле ынчаш Тожугта ина малдың ажыы кайы хирел дээрзин чугаалаан-даа хөрээ бар деппе. Чүгле эрткен 1975—1976 чылдарның аңаыыр сезонунда ина-чары совхозка 55 муң рубльдин орулгалын киирген. 700 хире ининн курупеге сатка. Инажилериң ажылы чымыштыр, берге. Олар шынап-ла маадырлыг ажылдап, чурттап турар. Ынчангаш олурның ажыл төлевирин бага үгаттырган. Инажилериң соңуургалы улам ниитүргеп. Ина ажылынче аңыяктар улуг сонуургал-биле кирип турар. Ам движ-лериң барык 40 хуулу аныяктар. Ина фермазының эргелекчизи аныяк коммунист Александр Акович бо дугайын эрээн хайны берген хөөрен турар.

Амгы үеде Тожуның «Тоора-Хем» совхозунуң ина салбыры 1750 чыгаа ниилиг. Ону Өдүген, Бедий, Хамсыра деп тайгаларда үш ферма үскен.

Өдүтениң № 1 фермазы аңаа хой ниилиг. Ооң эргелекчиин Чымдыгыр Сайна. Мында Ак Хавага, Ак Бадыжык, Ак Бүүргее. Ам Савага дээш ышкаш хоочун, дуржулгалыг инажилер бар.

Хамсыра бажында № 3 фермазы Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Нина Деверекова Ак эргелекчилээн. Мында Бараан Допчутпан, Галина, Иван Хөйлуктар. Бараан Тогдук сугаар баштаан инажилер ажылдап турар.

Фермалар арасы ырак, тайга-сын. Салбырның төөү—Хамсыра суурдан. Өдүтен ферма-зынга чедир 110 км. Инаалыг ийи хонуп чедер. Бедий фермазынга чедир 90 км, Хамсыра бажынга чедир 140 км ажыг. 2—4-даа, 4—5-даа хонуп чедер. Ынчалзажок аныяк эргелекчи эштиг-даа, чааскаандаа фермаларны айлап ийи-үш удаа эргип, ажыл-шынн биллингээ бошкарып келген.

— Ырансыныс силер бе?—деп, оон айтырар силер.

— Аңырбас ийне, дагдыырган хүлээлге күштүг, ыыдыгын-чаңчыга бээр-ле ийнээ—деп, Александр Акович болес харылаар. Ооң ацы фермазар «Гроза-2» деп радиолар-биле донгамал харылаалыг. Өдүтениң радиозун Орай-оол, Бедийниң—Сандан, Хамсырының—Дагбанның, Хамсыра төгүнде—Мария Кюнтеген, совхоз төөүнде—Мария Сургакеп сутаар ёлүүг харылаачылар апаргылаан, кымынак ажылдап турар. Ина салбырының мал эмчизи Константин Иванович Ламажан, зоотехниги Инан Алексеевич Сидоров, ишки эмчизи Маадыр-оол сутаар база-ла олут чок. Фермаларны олар бо-ла эргиир. Ина фермаларының почтачылары Бараан Дутур, Чокчанның олар солуп, сетүүл, чагаа бижиктерни инажилерге ина-чарыгыг, эътыг-улаглыг бөш-ааны хонуп чоруп, үзүктел чок чедирип бээр.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтпирлеринге сорун киргеп Тожуның эрес-кежээ инажилери ооңу бөш чыылдың бирги чыгында база-ла бодаткеп хүлээлгелериг, фермалар аразында социалистиг чарыштарлыг ажылдап турар.

Л. ЧАДАМБА.

УЛАМ КҮШТЕЛДИРЕР

«Билиг» шинтелелиниң Тес-Хем район организациязының пленуму болуп эрткен. Ында организацияның эрткен чылын корутнан ажылдарының болгаш 1976 чылда сорулгаларының дугайында плеткелди ооң даргазы, СЭКП Тес-Хем райкомунуң бюро кежигүнү О. Байлак-оол кылган.

СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын масса чонга таныштырары чедишкинниг чоруп, совет коммунистериң улуг чыжыкның шинтпирлеринге, ооңу бөш чыылдың ондуг улуг планнарынга сорук киргеп районуң ажыл-ишчилери, интеллигенциязы улам күжелиишкиниг ажылдап турарын илеткелчи айыткан.

Съездиниң идеяларын кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлаары белеп ээвес ажыл. Түге дээрге районуң чонунуң чамдык кезиү, илаңгыы «О. Шынаа» совхозтуң малчыннары ырак-узак черлерде чурттап турар. Ынчалаа-даа шинтелелиниң кежигүнерни ол берилеерге төрүлбөйн, аал бүрүзүнге түс-тузунда чедип түүташ, съездиниң материалдарын оларга таныштырып турадыр. Шак ынаа [illegible] торларының саны улам көвүдеп турары база өөрүнчүг. Олардың чижээнге ЛКСМ райномунуң ажылдакчызы С. Хертек, зоотехник Б. Бумбажай, юрист О. Бартан, эмчи М. Суваң, малчын И. Данзуруун болгаш оон-даа өскелерни адап болур.

1975 чылда «Билиг» шинтелелиниң район организациязының кежигүнүнерн 672 лекциняны чон мурнунга, 13 лекциняны түс черинде радиозуп дамчыштыр номчуп, хөй-хөй беседаларны кылып, темалыг кежээлерни организовтааннар.

Организацияның ажылында четчестер база эвээш эвес дээрзин илеткелчи демдеглээн. 1974 чыл-биле депвээрге 1975 чылда күш-культура болгаш спорт, философия, политиктиг экономия, партия төөгүзү болгаш коммунизмниң теориязы болгаш ажыл-агый талазыбиле номчуттурган лекцияларның саны кызырылган. Эрткен отчеттуг үеде № 1010 КМК-га, Шүүрмактың шин белеткээр пунктузунга, орук кылыр участокка болгаш оон-даа өске черлерге номчуттурган лекцияларның плынары куду болган.

Районда ажылдап турарларның дока хөйү дээди болгаш ортумак артемнит кижилер. Ынчалзажок оларның түгле 50 хуузу пропаганда ажылында ажыра туттунган. Бо дээрге «Билиг» шинтелелиниң район организациязының (харыысалгалыг секретары И. Номчын-оол) кошкак ажылдап келгенинiң хереглиан-дир дээрзин санаал берген эштер демдеглээн. Ол ышкаш шериг-патриоттуг кижилиидиге, эргежоолдуг, коммунистиг кижизидиве талазы-биле база ачаргаар чоруккa удур лекцияларның дыка эвээш номчуттунун төөгөрни санаал бергеннер шүүгүүлээн.

СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын кижи бүрүзүнге четирип, пропаганда ажылын улам күштелдирериче районнуң коммунистерин, пропагандистерин, лекторларын, политинформаторларын, агитаторларын кыйгырган тускай доктаалды пленум хүлээп алган.

К. КУУЛАР.

Көскү агитация

ТРЕСТЕ БОЛГАШ ЗАВОДТА

«Тыва суг тудуг» трестиң тудуг организациялары эрткен чылдың планын чедишкиниг күүседирген. Маңаа ында партия организациязының докгаамал чорудуп турары көскү агитация улуг дузалы чедирген.

— Түттүнүп турар объектилериңң көскү черлеринде онгу бөш чылдың онаалдарын күүседирииче кижилерниң кыйгырып турар лозунгарны, стендилерни дерип кылган. Ажылдың түңнелин докгаамал үндүрүп, ооң күүседиишиниң хүүлүп көргүзүг самбыразынга цехтер айны-биле демдеглеп турар бис. Трестекүш-ажылдың хоочуннарын пенсиияже байырлыг байдалга үлээри база чаңчыл болуп бар чылдар. Күш-ажылдың хоочуннарынга болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилеринге тускай будуүргаштарны, будуүргениң мурнакчыларын кижирер хүүлүлел самбыразы дерип турусканы. СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтпирлерин күүседиишче угланган лозунгарны, стендилерни немей дерип кылырын планнаан бис — деп, ук трестиң партия организациязының секретары В. Дикарев чугаалады.

Секретарының чугаазы ынчап-ла ажыл-херек-биле дүжүп турар болду. Трестиң кирер эжик чапында чараштыр дерип кылган стендилер кижиниң карааңга дораап көстүп келир. Ында: «Будуүргениң мурнакчыларынга болгаш члартыкчыларынга алдар!», «Оңгу бөш чылдың планын күүседир болгаш ажыр күүседир дээш бүтүү улустуң социалистиг чарыкшы калбартыышынар!», «СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтпирлерин — амыдыралга бодаңдыраал!» деп удаттыр бижээн лозунгар улусту улам сорук киирип турар.

Бага бир улут ажыл-ишчи коллектив — септелге заводуна келгеп кижилер «Ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның бешки чылынга — ажылчың күш!», «Партия биле бистиң күзел-бодалдарывыс, идеяларывыс кезээде чарылбас!», «Төрээн чуртувусту күүседиишкил-биле алдаржыдаал!» деэн кыйгырыглардың лозунгарны эскерип каар. Олар ырактаң-на көстүп турар.

Заводтуң цехтеринде көргүзүг самбыраларында цехтериниң бүдүрүлге планын кварталда күүседеткен хүүлүн, а Хүнүлел самбыразында мурнакчыларының хөрек чуруктарын аскан. Ол ышкаш ханаларда участоктар, бригалалар болгаш звеноолар аразында соцнаистиг чарыштыг чарыштарның үезинин марксизмни болур ленинизм ынчангаш канчаардаа ээжок улуг ужур-дузалыг болуп турар.

СОФИЯ. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган ооңга тураскаатканн байырлыг хуралга ББП ТК-ниң Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, Болгарияның өске-даа партия база күнчаган эрте хөөре доңгуп олурааларга эки боор—деп ыыдыг болган.

Районга болгаш Кызылга барып тургусса чогуур айтырыгларны болгаш онгу бөш чыылдың бирги кварталының түңнелдерин эргелекчи доңчулай бижип алган.

1976 чыл. Аныяк коммунистиң амыдырал-чурттал газыңга үттүндүрбас чыл боон эгелээн. Эрткен чыылдың августа, ол Хамсыраның аңаыыр-тывыш черинге ажылдап турда, партия райкому аныяк коммунисти келдирип алган, ацаа улуг идегелди коргүзүп, партийжи харыысаалгалыг хүлээлгени даасман.

— Бо чылдан эгелээш, ина фермазын чаңгыс улуг ферма, биргээр чугаалаарга, түскай салбыр кылдыр тургузар деп көрген. Силерни ооң эргелекчизинге томуйлаар деп партбюрога дугуруштувус, кандыг деп бодаар силер?—деп, совхозтуң партком секретары биле совхоз директору чугаалаан.

Аныяк коммунист Александр Кюнтеген ол партийжи даалганы күзеддин-биле хүлээп алган, партийжи бүзүбиле күүседип киришкен. Ооң адазы Чочакпан биле иеэн

Коммунист дугайында чугаа

бар. Оларның арга-сүмезин ап турган, партийжи даалганы эрестин-биле күүседир дээш, ийи дээп астып, ийи билээн сымыртыныш каапкан, тудуп киришкеп. Наштай билиг-мергежилин бедидер керек. Ынчангаш ыракка сойгу чүктеНорильск хоорайда ина ажылагыйының институду-биле чугаалажып, ооң помпар чагыдып алган. Оларвы номчуп, ина ажыл-агыйын хандыр өөренип эгелээн.

Александр Акович шынапла партийжи мөзүлүг, биче сеткилдиг, ажылгыр кижи.

— Амыр эвес ор боор оң! Ажыл-иш дээнде амыр-ыяш билбес. Ажыпып, хорадап, хөректенип чорбас. Арага-дарыы ишпес, ажылга кызымак. Алган ажининг, ажы-төлүүнүң шынчы адазы. Ацнан-диинден турда, капчаар силер. Ацаа чөмөр эш-даа белеп турбас, боор оң!—дижип чугаалажыр. Ол чөрле аңаа эвес.

Александр Кюнтеген 1942 чылда төрүттүнген. Ол ажыг чыл бурунгаар СЭКП кежигүнүнге киргеп. Моңу канчаардыр хөөрүп турган.

— Тожуга ина малдың санын өстүрүп, ооң шынарын экижилер талазы-биле республиканың болгаш. Тожуның партия, совет органнары чамдык хемчеглерин ап чорудуп турар—деп, Александр Акович сеткил ханган чугаалаар болду.

— Ина ажылын чугулаадан көргеш, ону тускай салбыр кылдыр тургускаш, бо. Ооң төөгүн Хамсырада аңаыыр ажыл-агый черинде кылган. Инда ам контора, чувар-бажыңы, чуртталга бажыңнарын тудуп турар. Өдүтен биле Бедий фермаларында кылыл өглер база ажыдай бергеп. Тоора-Хемиңң болгаш совхозтуң агитбригадалары база бо-да кээр.

Ина фермазы чоорту бот-орулга-чарыылгалыг ажыл-агый болуур. Тожуның «Тоора-Хем» совхозунга, черле ынчаш Тожугта ина малдың ажыы кайы хирел дээрзин чугаалаан-даа хөрээ бар деппе. Чүгле эрткен 1975—1976 чылдарның аңаыыр сезонунда ина-чары совхозка 55 муң рубльдин орулгалын киирген. 700 хире ининн курупеге сатка. Инажилериң ажылы чымыштыр, берге. Олар шынап-ла маадырлыг ажылдап, чурттап турар. Ынчангаш олурның ажыл төлевирин бага үгаттырган. Инажилериң соңуургалы улам ниитүргеп. Ина ажылынче аңыяктар улуг сонуургал-биле кирип турар. Ам движ-лериң барык 40 хуулу аныяктар. Ина фермазының эргелекчизи аныяк коммунист Александр Акович бо дугайын эрээн хайны берген хөөрен турар.

Амгы үеде Тожуның «Тоора-Хем» совхозунуң ина салбыры 1750 чыгаа ниилиг. Ону Өдүген, Бедий, Хамсыра деп тайгаларда үш ферма үскен.

Өдүтениң № 1 фермазы аңаа хой ниилиг. Ооң эргелекчиин Чымдыгыр Сайна. Мында Ак Хавага, Ак Бадыжык, Ак Бүүргее. Ам Савага дээш ышкаш хоочун, дуржулгалыг инажилер бар.

Хамсыра бажында № 3 фермазы Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Нина Деверекова Ак эргелекчилээн. Мында Бараан Допчутпан, Галина, Иван Хөйлуктар. Бараан Тогдук сугаар баштаан инажилер ажылдап турар.

Фермалар арасы ырак, тайга-сын. Салбырның төөү—Хамсыра суурдан. Өдүтен ферма-зынга чедир 110 км. Инаалыг ийи хонуп чедер. Бедий фермазынга чедир 90 км, Хамсыра бажынга чедир 140 км ажыг. 2—4-даа, 4—5-даа хонуп чедер. Ынчалзажок аныяк эргелекчи эштиг-даа, чааскаандаа фермаларны айлап ийи-үш удаа эргип, ажыл-шынн биллингээ бошкарып келген.

— Ырансыныс силер бе?—деп, оон айтырар силер.

— Аңырбас ийне, дагдыырган хүлээлге күштүг, ыыдыгын-чаңчыга бээр-ле ийнээ—деп, Александр Акович болес харылаар. Ооң ацы фермазар «Гроза-2» деп радиолар-биле донгамал харылаалыг. Өдүтениң радиозун Орай-оол, Бедийниң—Сандан, Хамсыраның—Дагбанның, Хамсыра төгүнде—Мария Кюнтеген, совхоз төөүнде—Мария Сургакеп сутаар ёлүүг харылаачылар апаргылаан, кымынак ажылдап турар. Ина салбырының мал эмчизи Константин Иванович Ламажан, зоотехниги Инан Алексеевич Сидоров, ишки эмчизи Маадыр-оол сутаар база-ла олут чок. Фермаларны олар бо-ла эргиир. Ина фермаларының почтачылары Бараан Дутур, Чокчанның олар солуп, сетүүл, чагаа бижиктерни инажилерге ина-чарыгыг, эътыг-улаглыг бөш-ааны хонуп чоруп, үзүктел чок чедирип бээр.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтпирлеринге сорун киргеп Тожуның эрес-кежээ инажилери ооңу бөш чыылдың бирги чыгында база-ла бодаткеп хүлээлгелериг, фермалар аразында социалистиг чарыштарлыг ажылдап турар.

Л. ЧАДАМБА.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

В. И. Ленинниң тураскаалын делегей демдеглеп эрттирген

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган ооң дапшылгаяг бүгү делегей демдеглеп эрттирген. Делегей пролетариадының улуг баштыңчызынга тураскаатканн байырлыг хуралдар, митингилер чер болганга болуп эрткилээн. Ленинчи хүннерни социализм чурттарынга канчаар эрттиргенинiң дугайын СЭТА-ның корреспондентилери чугаалап турар.

ПРАГА. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл ооңга тураскаатканн байырлыг хурал национал театрга болган. Ында ЧКП ТК-ниң Чингине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак, ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугал олар киришкеп.

ЧКП ТК-ниң секретары Й. Гавлин хуралга илеткел кылгаш, ленинчи өөредиг интернационалчы деп онзалап демдеглээн. Ол өөредиг түгле орус революциязының эвес, харын делегейниң ажылчын шимчээшкиниииң дуржулгазын шинтиждип, бүгү делегейге инитилел хөгжүдделиниң хөөйлу ёзугаар болур түүдүн илергейлеп турар. Кижи төрелгеннинiң капитализмден социализмче болгаш коммунизмниң тургузуушкунуче шилчиринiни үезинiң марксизми болур ленинизм ынчангаш канчаардаа ээжок улуг ужур-дузалыг болуп турар.

СОФИЯ. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган ооңга тураскаатканн байырлыг хуралга ББП ТК-ниң Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, Болгарияның өске-даа партия база күнчаган эрте хөөре доңгуп олурааларга эки боор—деп ыыдыг болган.

Районга болгаш Кызылга барып тургусса чогуур айтырыгларны болгаш онгу бөш чыылдың бирги кварталының түңнелдерин эргелекчи доңчулай бижип алган.

1976 чыл. Аныяк коммунистиң амыдырал-чурттал газыңга үттүндүрбас чыл боон эгелээн. Эрткен чыылдың августа, ол Хамсыраның аңаыыр-тывыш черинге ажылдап турда, партия райкому аныяк коммунисти келдирип алган, ацаа улуг идегелди коргүзүп, партийжи харыысаалгалыг хүлээлгени даасман.

— Бо чылдан эгелээш, ина фермазын чаңгыс улуг ферма, биргээр чугаалаарга, түскай салбыр кылдыр тургузар деп көрген. Силерни ооң эргелекчизинге томуйлаар деп партбюрога дугуруштувус, кандыг деп бодаар силер?—деп, совхозтуң партком секретары биле совхоз директору чугаалаан.

Аныяк коммунист Александр Кюнтеген ол партийжи даалганы күзеддин-биле хүлээп алган, партийжи бүзүбиле күүседип киришкеп. Ооң адазы Чочакпан биле иеэн Кюнтеген бир шыы шагдан туро анчы-диинчи, ина малдан чорааннар. Ынчангаш ол ажыдыг Александр Акович эки билир. Ооң ацызда ина фермазында дуржулгалыг хоочун инажилер бага чамар эш-даа белеп турбас, боор оң!—дижип чугаалажыр. Ол чөрле аңаа эвес.

Александр Кюнтеген 1942 чылда төрүттүнген. Ол ажыг чыл бурунгаар СЭКП кежигүнүнге киргеп. Моңу канчаардыр хөөрүп турган.

— Тожуга ина малдың санын өстүрүп, ооң шынарын экижилер талазы-биле республиканың болгаш. Тожуның партия, совет органнары чамдык хемчеглерин ап чорудуп турар—деп, Александр Акович сеткил ханган чугаалаар болду.

— Ина ажылын чугулаадан көргеш, ону тускай салбыр кылдыр тургускаш, бо. Ооң төөгүн Хамсырада аңаыыр ажыл-агый черинде кылган. Инда ам контора, чувар-бажыңы, чуртталга бажыңнарын тудуп турар. Өдүтен биле Бедий фермаларында кылыл өглер база ажыдай бергеп. Тоора-Хемиңң болгаш совхозтуң агитбригадалары база бо-да кээр.

Ина фермазы чоорту бот-орулга-чарыылгалыг ажыл-агый болуур. Тожуның «Тоора-Хем» совхозунга, черле ынчаш Тожугта ина малдың ажыы кайы хирел дээрзин чугаалаан-даа хөрээ бар деппе. Чүгле эрткен 1975—1976 чылдарның аңаыыр сезонунда ина-чары совхозка 55 муң рубльдин орулгалын киирген. 700 хире ининн курупеге сатка. Инажилериң ажылы чымыштыр, берге. Олар шынап-ла маадырлыг ажылдап, чурттап турар. Ынчангаш олурның ажыл төлевирин бага үгаттырган. Инажилериң соңуургалы улам ниитүргеп. Ина ажылынче аңыяктар улуг сонуургал-биле кирип турар. Ам движ-лериң барык 40 хуулу аныяктар. Ина фермазының эргелекчизи аныяк коммунист Александр Акович бо дугайын эрээн хайны берген хөөрен турар.

Амгы үеде Тожуның «Тоора-Хем» совхозунуң ина салбыры 1750 чыгаа ниилиг. Ону Өдүген, Бедий, Хамсыра деп тайгаларда үш ферма үскен.

Өдүтениң № 1 фермазы аңаа хой ниилиг. Ооң эргелекчиин Чымдыгыр Сайна. Мында Ак Хавага, Ак Бадыжык, Ак Бүүргее. Ам Савага дээш ышкаш хоочун, дуржулгалыг инажилер бар.

Хамсыра бажында № 3 фермазы Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Нина Деверекова Ак эргелекчилээн. Мында Бараан Допчутпан, Галина, Иван Хөйлуктар. Бараан Тогдук сугаар баштаан инажилер ажылдап турар.

Фермалар арасы ырак, тайга-сын. Салбырның төөү—Хамсыра суурдан. Өдүтен ферма-зынга чедир 110 км. Инаалыг ийи хонуп чедер. Бедий фермазынга чедир 90 км, Хамсыра бажынга чедир 140 км ажыг. 2—4-даа, 4—5-даа хонуп чедер. Ынчалзажок аныяк эргелекчи эштиг-даа, чааскаандаа фермаларны айлап ийи-үш удаа эргип, ажыл-шынн биллингээ бошкарып келген.

— Ырансыныс силер бе?—деп, оон айтырар силер.

— Аңырбас ийне, дагдыырган хүлээлге күштүг, ыыдыгын-чаңчыга бээр-ле ийнээ—деп, Александр Акович болес харылаар. Ооң ацы фермазар «Гроза-2» деп радиолар-биле донгамал харылаалыг. Өдүтениң радиозун Орай-оол, Бедийниң—Сандан, Хамсыраның—Дагбанның, Хамсыра төгүнде—Мария Кюнтеген, совхоз төөүнде—Мария Сургакеп сутаар ёлүүг харылаачылар апаргылаан, кымынак ажылдап турар. Ина салбырының мал эмчизи Константин Иванович Ламажан, зоотехниги Инан Алексеевич Сидоров, ишки эмчизи Маадыр-оол сутаар база-ла олут чок. Фермаларны олар бо-ла эргиир. Ина фермаларының почтачылары Бараан Дутур, Чокчанның олар солуп, сетүүл, чагаа бижиктерни инажилерге ина-чарыгыг, эътыг-улаглыг бөш-ааны хонуп чоруп, үзүктел чок чедирип бээр.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтпирлеринге сорун киргеп Тожуның эрес-кежээ инажилери ооңу бөш чыылдың бирги чыгында база-ла бодаткеп хүлээлгелериг, фермалар аразында социалистиг чарыштарлыг ажылдап турар.

Л. ЧАДАМБА.

ПРАГА. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл ооңга тураскаатканн байырлыг хурал национал театрга болган. Ында ЧКП ТК-ниң Чингине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак, ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугал олар киришкеп.

ЧКП ТК-ниң секретары Й. Гавлин хуралга илеткел кылгаш, ленинчи өөредиг интернационалчы деп онзалап демдеглээн. Ол өөредиг түгле орус революциязының эвес, харын делегейниң ажылчын шимчээшкиниииң дуржулгазын шинтиждип, бүгү делегейге инитилел хөгжүдделиниң хөөйлу ёзугаар болур түүдүн илергейлеп турар. Кижи төрелгеннинiң капитализмден социализмче болгаш коммунизмниң тургузуушкунуче шилчиринiни үезинiң марксизми болур ленинизм ынчангаш канчаардаа ээжок улуг ужур-дузалыг болуп турар.

СОФИЯ. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган ооңга тураскаатканн байырлыг хуралга ББП ТК-ниң Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, Болгарияның өске-даа партия база күнчаган эрте хөөре доңгуп олурааларга эки боор—деп ыыдыг болган.

ВАРШАВА. «Мөңгеде дириг ленинчи идеялар» деп Польшаның наймылалында ажыттынган делегелгени ынчаар адаан. Польшага 1939 чылга чедир үндүргүлээн В. И. Ленинниң ажылдарының түге ажыг үндүрүлгелерин ооң көмиседиң национал каолициязы» болган. Ол чыскаалды эрттирериңге АКШ-тың Коммунистиг партиязы база «Хөстаныышкын дээш аныяк ажылчыннар эвилели» дээр америк комсомол организациязы идепкейлиг киришкеп.

ЧУРУКТА: чыскаалдың киржикчилериниң Капитолийже бар чорууру.

Л. ПААОМОВАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

БЕРЛИН. «Ленинчи угланыышкын-биле» деп делегелге ГДР-ниң наймылалында ажыттынган. В. И. Ленинниң амыдыралыының болгаш ажылчорудулгазының дугайын, СЭКП-ниң база ССРЭ-ниң төөгүнүнүң дугайын чугаалаан турар 500 ажыг документилерни болгаш өске-даа материалдарны ында делгээн. СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаатканн тускай бөлүк база бар.

ХАНОЙ. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл ооңга тураскаатканн байырлыг митинг ында болган. Даштыкы чүртгар-биле культура харылаалариның талазы-биле вьетнам комитединiң даргазы Ву Куок Уи митингиге чүве чугаалаан. Россиниың пролетариадының болгаш улузунуң, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының база колония улустарының революстуг демиселинге В. И. Ленинниң шылгарангай салышкынын онзалап демдеглээн.

БУХАРЕСТ. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл ооңга тураскаатканн, наймыслалдың хөй-нинитизиниң байырлыг хуралы румынсовет найырал бажыңында болган.

ПХЕНЬЯН. Бүгү делегейниң ажылчын анчызының база ажылчы чоннарының баштынчызы болгаш башкызы—В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган ооң көрей улус байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирип турар деп, ККП ТК-ниң органы «Нодон Синмун» солун бижээн. Ленинчи идеялар делегейниң улустарының чүректеринде сининккен болгаш делегейниң ажылчын анчызын база молчүттүрген улустарны бодунун хоспталгазы деэп демиселге сорук киирип турар. Совет улус Ленинниң айыткан оруу-биле чораап, бодуиуң чуртун күүдүг социалистиг күрүне болдурган.

Көрей болгаш совет улустарның аразында найырадың база кады ажылдажылганың харылаалары үр үедеги чанчылдарлыг. Ол чанчылдар моң соңгаар-даа ийи чурттуң эрге-ажыктарында бижыгар болгаш хогжүүр апаар деп, «Нодон Синмун» бижээн.

В. И. Ленинниң тураскаалдарынга чечектер салырының байырлыг ёзулалдары Софияга, Прагага, Будапештиге, Бухарестиге, Белградка, Улан-Баторга болгаш өске-даа хоорайларга болгулаан.

ВСАП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

БУДАПЕШТ. Делегейниң ажылчы чоннарының эң сеткил каттыштырылгазының хүнү май 1-ни таварыштыр Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-зы кыйгырыг үндүрген. сайзырангай социалистиг инитилелдиң тургузарының ёруу-биле ВУР-нуң бурунгаар шимчээшкини, бешки беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкиниң күүседири дээш, ВСАП-тың XI съездизиниң шинтпирлерин амыдыралга улам-на идепкейлиг боттандырарыче улусну Венгрияның ажылаты, чоннарын, бүгү венгр улусту кыйгырган.

Социализмниң тургузуп турар чуруттарның чаңгыс эвээш улам бажыңдай бажыглаарының, венгр болгаш совет улустарының аразында бузулбас аку-дүүмә найырадды бажыктырарының канчаар-даа ээжок улут ужур-дузалының ВСАП ТК-ның май бирге кыйгырыгларында демдеглеп турар.

Чавырлышкынны үргүлчүлээри, инитилел деппилгени дээш, империализмге удур демиселдиг национал каолициязы» болган. Ол чыскаалды эрттирериңге АКШ-тың Коммунистиг партиязы база «Хөстаныышкын дээш аныяк ажылчыннар эвилели» дээр америк комсомол организациязы идепкейлиг киришкеп.

ЧУРУКТА: чыскаалдың киржикчилериниң Капитолийже бар чорууру.

Л. ПААОМОВАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Ажыл чонталыышкынынга болгаш акша үнезиниң кудулаашкынынга удурланыышкынның хөй муң кижи киржикчилиг чыскаалды Вашингтонга болган. Нью-Йоритан, Филадельфиядан, Бостондан, Сент-Луистен, Чикагодан болгаш АКШ-тың өске-даа хоорайларындан чыскаадың киржикчилери ында чедип келген. Каттышкан Штаттарның 200 чыл оюн таварыштыр кылган ол чыскаалдың эгелекчизи «Акша үнезиниң кудулаашкынынга болгаш ажыл чонталыышкынынга удур демиселдиг национал каолициязы» болган. Ол чыскаалды эрттирериңге АКШ-тың Коммунистиг партиязы база «Хөстаныышкын дээш аныяк ажылчыннар эвилели» дээр америк комсомол организациязы идепкейлиг киришкеп.

ЧУРУКТА: чыскаалдың киржикчилериниң Капитолийже бар чорууру.

Л. ПААОМОВАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Гамаль Абдель Насерниң уруунуң интервьюзу

АММАН. (СЭТА). Египеттиң мөчээн президентизи Гамаль Аб

Көрүлде чоруп тур

Улустуң уран чогаалылгазының бирги Бүгү-эвилел фестивалын эрттирер дугайын чарлаанда бээр бир чыл ажыг турар. Ол үениң дургузунда республиканың хоорай, суурларынга, түс-түс коллективтерге бот-тывынгыр уран үүлдүүн көрүлдеери, чогаалыкчы мергежилдиң делгелгелери эрткилээн. Кызылдың дээди болган ортумак өредилге черлериниң бот-тывынгыр уран үүлүнүң көрүлдези болуп эрткен. Ол хүннерде хогжум-шин театрының улуг залынга көрүкчүлер сыныштас турган—көрүлде хөй-ниитиниң сонуургалын ол хире хаара туткан. А айнык бот-тывынгыр артистер көрүкчүлериниң сонуургалын база хандырып шыдаан.

Көрүлдени Тываның хоочун өредилге черлериниң бирээзи кодээ ажыл-агый техникумунуң бот-тывынгыр коллективи «Партиямга алдар!» деп ырыны хөйүнүң ырызының күүселдези-биле ажыктаан. «Ол үеде бис чурттаар бис» деп композитор Долуханаанның болгаш тыва улустуң «Өдүген Тайга» деп ырларны ниити ыры коллективи аңгы-аңгы үннерге кодурлуушкүннүг күүсеткен.

Кодээ ажыл-агый техникумунуң бот-тывынгыр танцы коллективиниң «Элдек шынгыраш», «Чалыы назын», «Орус пляска» деп танцыларын, оолдар ансамблиниң «Бистиң харывыс 20», «Декей-оо» деп ырларны күүсеткенин көрүкчүлер сонуургап, аплодисментиг алыш часкаашкыны-биле үнелээн.

Автоорук техникумунуң коллективи боттарының концертин СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаатткан «Партия — бистиң баштынчывыс» деп литература-музыкалыг композиция-биле эгелээн. Светлана Константиновананың солдат, веңгр танцыларны, Алексей Пантелеевтиң «Куу — тыныч куш», «Мыйгак-хараган» деп, уруглар ансамблиниң «Утпас бис», «Чараш карам» деп ырларны күүсеткенин жөри эки деп демдегээн.

Кызылдың башкы институдунуң хөй кижи киржикчилиг хору «Партия — бистиң баштынчывыс» деп ырыны биодога кафедразының эргелекчизи, эртем кандидады Ензак Хаябның солистээзи-биле хөй үнге күүсеткен. Студенттилерниң хыдыг болгаш электромузыкалыг хогжум херекселдериниң оркестрлериниң күүселделери солуп болган. Электромузыкалыг хогжум херекселдериниң үелелеэзи-биле Лариса Оюнуң «Ак-көк хемниң кижилери» деп кинодан ырыны, «Дамырак», Юрий Назаровтуң «Мээң төрээн ынак черим бо» деп ырларны күүсеткенин көрүкчүлер таалап хүлээп алган. «Лявониха» деп белорус болгаш өске-даа танцыларны студенттилер ээлдек, шимчегир күүсеткеннер.

Дүүн студенттилерниң боттывыгыр уран үүл көрүлдези уламчылаан. Орта башкы, эмчи, садыг училищелериниң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының концерттери үнген. Кайы-даа коллектив уран үүл фестивалынга кызымак, доктаамал белеткенип келгенин көргүскен.

М. САЯЯ.

ЧУРУКТА: сценада кодээ ажыл-агый техникумунуң уруглар ансамбли.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

БУРЯТИЯ—БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ФЕСТИВАЛЫНЫҢ КИРЖИКЧИЗИ

Бурят АССР-ниң уран чүүлге хандыкшылдыг селең мүң кижилери ажыгчы чоннарның бот-тывынгыр уран чогаадылгазының эрткен чылдың чазынында чарлаттынган Бүгү-эвилел фестивалында киржип турар. Ол үениң дургузунда республиканың хоорай, суурларынга, түс-түс коллективтерге бот-тывынгыр уран үүлдүүн көрүлделери, чогаалыкчы мергежилдиң делгелгелери эрткилээн. Кызылдың дээди болган ортумак өредилге черлериниң бот-тывынгыр уран үүлүнүң көрүлдези болуп эрткен. Ол хүннерде хогжум-шин театрының улуг залынга көрүкчүлер сыныштас турган—көрүлде хөй-ниитиниң сонуургалын ол хире хаара туткан. А айнык бот-тывынгыр артистер көрүкчүлериниң сонуургалын база хандырып шыдаан.

Көрүлдени Тываның хоочун өредилге черлериниң бирээзи кодээ ажыл-агый техникумунуң бот-тывынгыр коллективи «Партиямга алдар!» деп ырыны хөйүнүң ырызының күүселдези-биле ажыктаан. «Ол үеде бис чурттаар бис» деп композитор Долуханаанның болгаш тыва улустуң «Өдүген Тайга» деп ырларны ниити ыры коллективи аңгы-аңгы үннерге кодурлуушкүннүг күүсеткен.

Кодээ ажыл-агый техникумунуң бот-тывынгыр танцы коллективиниң «Элдек шынгыраш», «Чалыы назын», «Орус пляска» деп танцыларын, оолдар ансамблиниң «Бистиң харывыс 20», «Декей-оо» деп ырларны күүсеткенин көрүкчүлер сонуургап, аплодисментиг алыш часкаашкыны-биле үнелээн.

Автоорук техникумунуң коллективи боттарының концертин СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаатткан «Партия — бистиң баштынчывыс» деп литература-музыкалыг композиция-биле эгелээн. Светлана Константиновананың солдат, веңгр танцыларны, Алексей Пантелеевтиң «Куу — тыныч куш», «Мыйгак-хараган» деп, уруглар ансамблиниң «Утпас бис», «Чараш карам» деп ырларны күүсеткенин жөри эки деп демдегээн.

Кызылдың башкы институдунуң хөй кижи киржикчилиг хору «Партия — бистиң баштынчывыс» деп ырыны биодога кафедразының эргелекчизи, эртем кандидады Ензак Хаябның солистээзи-биле хөй үнге күүсеткен. Студенттилерниң хыдыг болгаш электромузыкалыг хогжум херекселдериниң оркестрлериниң күүселделери солуп болган. Электромузыкалыг хогжум херекселдериниң үелелеэзи-биле Лариса Оюнуң «Ак-көк хемниң кижилери» деп кинодан ырыны, «Дамырак», Юрий Назаровтуң «Мээң төрээн ынак черим бо» деп ырларны күүсеткенин көрүкчүлер таалап хүлээп алган. «Лявониха» деп белорус болгаш өске-даа танцыларны студенттилер ээлдек, шимчегир күүсеткеннер.

Дүүн студенттилерниң боттывыгыр уран үүл көрүлдези уламчылаан. Орта башкы, эмчи, садыг училищелериниң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының концерттери үнген. Кайы-даа коллектив уран үүл фестивалынга кызымак, доктаамал белеткенип келгенин көргүскен.

М. САЯЯ.

ЧУРУКТА: сценада кодээ ажыл-агый техникумунуң уруглар ансамбли.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

Бурят АССР-ниң уран чүүлге хандыкшылдыг селең мүң кижилери ажыгчы чоннарның бот-тывынгыр уран чогаадылгазының эрткен чылдың чазынында чарлаттынган Бүгү-эвилел фестивалында киржип турар. Ол үениң дургузунда республиканың хоорай, суурларынга, түс-түс коллективтерге бот-тывынгыр уран үүлдүүн көрүлделери, чогаалыкчы мергежилдиң делгелгелери эрткилээн. Кызылдың дээди болган ортумак өредилге черлериниң бот-тывынгыр уран үүлүнүң көрүлдези болуп эрткен. Ол хүннерде хогжум-шин театрының улуг залынга көрүкчүлер сыныштас турган—көрүлде хөй-ниитиниң сонуургалын ол хире хаара туткан. А айнык бот-тывынгыр артистер көрүкчүлериниң сонуургалын база хандырып шыдаан.

Көрүлдени Тываның хоочун өредилге черлериниң бирээзи кодээ ажыл-агый техникумунуң бот-тывынгыр коллективи «Партиямга алдар!» деп ырыны хөйүнүң ырызының күүселдези-биле ажыктаан. «Ол үеде бис чурттаар бис» деп композитор Долуханаанның болгаш тыва улустуң «Өдүген Тайга» деп ырларны ниити ыры коллективи аңгы-аңгы үннерге кодурлуушкүннүг күүсеткен.

Кодээ ажыл-агый техникумунуң бот-тывынгыр танцы коллективиниң «Элдек шынгыраш», «Чалыы назын», «Орус пляска» деп танцыларын, оолдар ансамблиниң «Бистиң харывыс 20», «Декей-оо» деп ырларны күүсеткенин көрүкчүлер сонуургап, аплодисментиг алыш часкаашкыны-биле үнелээн.

Автоорук техникумунуң коллективи боттарының концертин СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаатткан «Партия — бистиң баштынчывыс» деп литература-музыкалыг композиция-биле эгелээн. Светлана Константиновананың солдат, веңгр танцыларны, Алексей Пантелеевтиң «Куу — тыныч куш», «Мыйгак-хараган» деп, уруглар ансамблиниң «Утпас бис», «Чараш карам» деп ырларны күүсеткенин жөри эки деп демдегээн.

Кызылдың башкы институдунуң хөй кижи киржикчилиг хору «Партия — бистиң баштынчывыс» деп ырыны биодога кафедразының эргелекчизи, эртем кандидады Ензак Хаябның солистээзи-биле хөй үнге күүсеткен. Студенттилерниң хыдыг болгаш электромузыкалыг хогжум херекселдериниң оркестрлериниң күүселделери солуп болган. Электромузыкалыг хогжум херекселдериниң үелелеэзи-биле Лариса Оюнуң «Ак-көк хемниң кижилери» деп кинодан ырыны, «Дамырак», Юрий Назаровтуң «Мээң төрээн ынак черим бо» деп ырларны күүсеткенин көрүкчүлер таалап хүлээп алган. «Лявониха» деп белорус болгаш өске-даа танцыларны студенттилер ээлдек, шимчегир күүсеткеннер.

Дүүн студенттилерниң боттывыгыр уран үүл көрүлдези уламчылаан. Орта башкы, эмчи, садыг училищелериниң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының концерттери үнген. Кайы-даа коллектив уран үүл фестивалынга кызымак, доктаамал белеткенип келгенин көргүскен.

М. САЯЯ.

ЧУРУКТА: сценада кодээ ажыл-агый техникумунуң уруглар ансамбли.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

БАЙЫРЛАЛДЫҢ ГЕОГРАФИЯЗЫ—БҮГҮ ЧУРТ

Чурулга уран чүүлүнүң неделязы бистиң чуртувуста часкы улуг байырлал кыдыр эртип турар. Ол неделя «Уран чүүл — чоннуң» деп лозунгбиле болуп турар.

Бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының күш-ажылчы хүннериңге, бең чылдың маадырларынга тураскаатткан чуруктар делгелгелери Минскиниң В. И. Ленин аттыг бүдүрүлге-техниктиг каттыжышкынының клубунда, Белоруссияның Жодинода автомобиль заводунда, Борисовск районунуң «Маяк коммунизмаа» колхозунда, Гомель, Витебск болгаш өске-даа областарның хөй-хөй бүдүрүлгелериңге база көхээ клубтарында ажыттынган.

Делгелгелериниң хөй пурузузунда республиканың чаа тудугларынга болгаш кодээ суурларынга, БАМ-га болгаш КамАЗ-ка, Казахстанга болгаш Якутияга чурукчуларның чогаалыкчы аян-чоруктарының соонда чураан ажылдарын делгээн.

Азербайджанның чурулга мастерлери заводтарның цехтеринге болгаш колхозтарның шөлдеринге баргаш, онгу бең чылдың чурулга уран чүүлүнүп чаа арыннарын ажыттаан. Оларның маадырлары — социалистиг чарыштың мурнакчылары. Бо хүннерде чурукчулар, скульпторлар, графиктер Бакунуң ажыдырал конденсаторлар заводунуң, Сумгаитниң химия комбинадының, Кировабадтың металлургтары-биле, Арпачайның суг хөлбээнниң тудугжулары-биле, студенттилер, лайынчылар-биле ужуражып турарлар.

Чурулга чогаадылгазының чанчылчаан апрель көрүлдезинге дүүштүр Молдавияның хоорайларында болган суурларында үжен чыгаа янзы-бүрү экспозициялар калбарган. Музейлерден болгаш чурук галереяларындан аңгыда, оларга клубтарны, бүдүрүлгелерниң делгелгир черлерин берген. Республиканың «Күш-ажылга алдар», «Улуг Тиилелгениң 30 чылы» деп делгелгелери-биле, политиктиг плакаттар-биле, театр болгаш кино чурукчуларының, каастал чогаадылгазының мастерлериниң чураан чогаалларының-биле ажылчы чон танышаар. Чурукчулар-биле айыктарның ужуражышкынналарын, СЭКП-ниң XXV съездизинин шинтирлериңге хөлбаштыр уран чүүлдүң ролүнүң болган сөрүлгелериниң дугайында бесседаларны организастаан.

Туркменистанның Чурукчулар эвилелиниң делгелге залында үш делгелир ажыттынган. Уран чурулгага хандыкшылдыг кижилер театр, кино болгаш телевидение чурукчуларының чогаалдары-биле, агитплакат-биле, республиканың уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы скульптор А. Щетининиң ажылдары-биле таныжаар. Неделяның хүнниңде Ашхабаттың Культура ордуларынга, ажылчы клубтарынга ажылчы чоннарның чурукчулар, скульпторлар, графиктер-биле ужуражышкынналары болур. Чурулга уран чүүлүнге хандыкшылдыг кижилер чаа чуруктарының тыптып келиринге аргазын билип алыш үзээ чурукчуларның мастерскаларынче оларны чалаар.

(СЭТА).

О. ОХЕМЧИКТИҢ *«Аныяк хөжүмчүлер» деп фотоэтюду.*

Артистер — аймактарда

Бурятияның уран чүүлүнүң болгаш литературазының хүннерин Байкал чанының аймагынга эрттирген. Улан-Удэ театрларының артистери, композиторлар, шүлүкчүлер, чогаалчылар, чурунчулар чер ажылдыгларның болгаш малчынарның, ыяш кезинчилериниң, балыкчыларның мурнунга чогаадынчы отчёттарын ыыгган. Россияның «Севильский цирюльник» деп операзын кодээ сценага бир-ле дугаарында көргүскен.

Бурятияның культуразының болгаш уран чүүлүнүң ажылдамчылары күш-ажылчы коллективтерге удаа-дараа аалдап барып турар, а аймактарга литература болгаш уран чүүл хүннерин эрттирери чаңчыл апарган. Чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа үш аймактың ажыл-ишчилери, артистер, шүлүкчүлер, композиторлар болгаш чурукчулер-биле ужуражыр.

(СЭТА).

ДҮҮН КЫЗЫЛГА

Политиктиг чырыдыышкын башкынгга Совет-моол найырал ниитилелиниң Тывз салбырының IV отчёт соңгулдалыг конференциязы болуп эрткен. Аңаа салбырның баштаар черинин эрткен отчёттуг үеде ыыл чоруткан ажылының дугайында илеткелди ооң даргазы К. С. Шойгу ыылган.

Тыва биле Моол Арат Республиканың аразында найыралчы кады ажылдамылгазы чылдан чыйче улам быжыгып, ажыл-херекчи байдалче ханыпап орар. Эрткен отчёттуг үеде ийи чүрт хөй санныг делегацилларын солчуп, ажыл-агыйжы, культурлуг, экономиктиг арга-дүрмүлгазын соңгушкан. Ылаңгыя кызыгаар районнар — Өвүрнүң, Моңгун-Тайганың, Зэрэнниң школачылары МАР-ның кожа аймактарының школачылары-биле ужуражылгаларын, пионержи чыыштарны организастап эрттирип турарын эки чаңчыл болу берген. Ол ышкаш ийи чүрттарның аразында культурлуг харылзаалары дыка быжыгып, арга-дүрмүлгага солчурунуң талазы-биле көсүү ажылдар кылдыныт турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер демдегээн.

Конференция салбырның баштаар черинин чаа составын болгаш Совет-моол найырал ниитилелиниң IV Бүгү-эвилел конференциязының ажылынга киржир делегаттарны соңгаан.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

Чаа ном АМЫДЫРАЛДЫ ДЕЛГЕМИ-БИЛЕ КӨӨР

Өвүр чурттуг «Саны-Моге», «Алдын-кыстың».
Өдүгенде Надырмаапы магадааным,
Амгы шагның маадырларын адап, сурап,
Алган-йөрээп ырлаан солум шупту чаа сөс.

«Чаа сөстер» деп шүлүктен ушта биженттинген бо дөрт одурлаарның автору—Тываның улустуң чогаалчызы С. А. Сарыг-оол. Ооң бүгү ажыдырааы, литературажу болгаш хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазы тыва литератураның түргүстүнгаа төөгүүжү-биле бурунгаар хогжүдээн-биле чарылбас, сырый холбаалыг.

Амыдыралды бүгү тала-биле делгем көөр, төөгүнү шын дүүн бодаар, чогаалдарынга чаа уран-чечен аргаларны дилеп тып чоруур, хамааты сеткил-бодаалдарын хүү сеткилбодаалдар-биле ханы холбап, бөгүнгү дойлуп турар делегейин, оорунчуг-даа, мунгарапчыг-даа болуушкуннарны, хайнымышкылыг амыдыралды амгы хоочун чогаалчы чуруп турар.

Кандыг-даа шүлүктүңүң номунга, каракшыны оттүр деген херел ышкаш, бодал, утпаныышкыл турар. Кижилерниң салым-чолупун, ынакшылының дугайында биижирип — харысалгалыг. Ооң хереглиг — чөкта чаа парлаттының үнген «Ыпаакшыла» деп аттыг шүлүктер тыныдызы. «Ыпаакшыла»—хоочун чогаалчының салым-чаңанының улуг нүүдүн база бир көскү чижээ. Чыныдыда киргеп сөөлгү чылдарда биижттинген шүлүктерниң идейлиг утказы ханы, чырыдып турар темалары янзы-бүрү. Чурумалдары дириг, интопациязы, строфиказы бай, хөй талалыг. Кол-да чүве—амгы үеэш, тургузукчу күш-ажылдың кижилерин чуруп көргүскени. С. Сарыг-оол үебиле үшнеп, чүге дээрге ол улуг чаартылгаларны каралбиле көрүп, аңаа боду идепкейлиг кижини чуруп турар. Чырык бодал-сагыштыг чогаалчының шүлүктерп ыры ышкаш алазайтаар төктүп келир.

Ленин, Коммунистиг партия, Октябрь революциязы, совет чон Степан Агбаановичиниң чогаал ажылының төвүүге туруп келгеи болгаш туруп-даа турар. Ол дутайында ооң бижээн шүлүктерп, ырлары делгем шөлээп, чоргаар, байырлыг дыштаныр турар.

Кадыг-шораан даглардыг, мунгаш арга-оймнерлиг тайгалардан шурап баткап ак-көк хемнерлиг, тараа чалгаан хөвү-шөлдерлиг, кара шаар дег мал-маган сүттээп Тываның делгемнери...

...Тоогузу карацгы дүн
Төрээн Тывам бөгүн көөрмеп:
Часкаар чайын чечек шыпкан
Саян, Таңды шырайы-ла.
Уран тоолда маадыр кыс —
Ужар, хуулар даңгына-ла!
(«Төрээн Тывам бөгүн»).

Совет Төрээн чуртунуң каасчаражып болгаш Тыва черде чаартылгаларның дугайын «Үжен чыл оюн», «Чаа сөстер», «Бай-ла Хемчиним», «Наадымда хүреш» болгаш оон-даа өске шүлүктерде, ырларда чоргаарал-биле биижип көргүскен. Ол чогаалдарда дириктиг маадыр болдуңуң улузунуң өндүр улуг ажыл-херээн, төрээн черинин арын-шыразының таныттынмас чалыыткаалын, кижилериниң психологиязында өскерлиишкиннерин магадаар.

С. Сарыг-оол хостуг шүшажылдың оорушкузуже, Адачурттуң чечектелиишкинниге аян тудуп, совет кижилериниң оруур-хевирин чуруп, маадырлыг чоруктарның хүн бүрүдеги ажыл-ишке торуттуңүп турарын чуруп турар. Түүчүе чылдарда эзи-кууг ховуларлы дыргзээп алдаран тараажыларны, кадыг-шыраан бойдус-биле демисежип, бергелерин тиилеп, шинтиниң малый «өстүрүп турар хойжуларны, суурлар тутказ тудугжуларны, олүк-тывыш тыпкан ачыларны болгаш чогаадыкчы интеллигенциияны алдаржыдып турар. Олар «Ынаакшыла» деп номуң маадырлары болганнар. Бистиң чуртувуста күш-ажыл — алдарның, маадырлыг чоруктуг, хүндүткелдиң херээ апарганың «Шаңнатканнарга» деп шүлүкте автор төларгай илереткен:

...Черден үнген ай, бее чечээ
чедишкезиг
Чеди-Хаан бе, Үгер чедир
сылдыстары —
Оранымның черде, дээрде
ыяазы ышкаш.
Ордеп, медаль алганнарга
байыр тудайн.

Тываның бойдузунуң, ооң эгээртпес байлакшылының база ан-мең, куштар дугайында шүлүктер черге, чырык ортемчейге ынаг ынакшыл-биле сиңиишкеп. Бойдуска ынакшыл, чырык чер кырынга бүгү-ле дириг чүвелериң келир үеэш бөгүнгү кижилериниң хөлдарында турарын автор «Хадыларны суттарбайн», «Ырлажыр бис, ынак шеңим», «Күжүр чараш чодураапы» деп шүлүктерде бижээн. Амгы кижилер бойдустуң чаартыкчыларының эргежок чутуласын аныяк-өскенге катап-катап сагындырган. Амгы үеде болуп турар чамдык четпес чүүлдерге чогуур шын үнелелдп-берип, эвелдиглиг сүмелерни дорту-биле соглеп, аныяктарны кичээндирип турар:

Ынчангаштың амгы өдүнүк
адың сыкпа!
Ындың, бетиң деңнеп бодап,
бак ис кагба.
Төрээн черниң кайы шагдан
турганы дег,
Төттүмее бай, арыг, чүмүл
катап тургус!
(«Амгы ада адың сагыш»).

Делегейге быжыг тайбың, демократия болгаш социализм дээш болгаш дивес быжыг туруштуг демисежири — бүгүнниттиниң хереэ.

Кижилериң кижээ ынак аваамы дег.
Килеп, кылык чүүдеп артык
чүрек чечээ—
Дээди мындыг—мындык күштүг
турган болза,
Делегейге дайын ышкаш
халаап турбас.
(«Кижиге ынакшыла»).

С. А. Сарыг-оолдуң шүлүктери чүрээндеп биижттинген улустуң хөөннүг болгаш, помчукуларга чоок, үнелиг. Чажыдан тура ырө-шоор дыннап, тоолчуңуң аннындан, ооң чечеп делгеминден чарлабайн келген чогаалчы ыры, кожумактарны шуут-ле бодупта хамаарыштыр хүлээп алыр. Ооң дыка хөй шүлүктери тыва улустуң ырлары ышкаш аянныг, хемчээлдиг, ритмиг. Олар чонуң ынак, үргүлүг ырлажып чоруур ырлары апартылзаан. Степан Агбаапович-ның удаа-дараа парлаттынган үүлүн төөгү номнары төөгүнү, амгы үени, келир үени, амыдыралды болгаш үелерниң идеаддарын хаңы билип алырынга, аныяктарны күш-ажылга, коммунистиг мозунышнарга кижизидериңге дузалап турар. Ыяныг чогаалдарга ээ хөй болур, оларның чүректерге чурттаар назыны узун болур.

С. МАЙНАК.
башкы.
Моңгун-Тайга район.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп-даа, аалып-даа каан. турар хүн болур, хаттың дүргени секундада 5—10 метр, а чамдык үелерде 15-даа метр чеде бээр. Агаарның температуразы хүндүс 13—18 градус чылыыр. Кышкага база ыык-ла ыныг болбушаан, агаарның температуразы хүндүс 15—17 градус чылыг болур.

Телевидение

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

10.10—Уругларга фильм. «Бумбебаке» (ГДР). Уранчечен өөнүт телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.
10.50—11.00—Чаңсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«АБЗГД-лээр». Өөнүт.
11.40—«Бүдүү болгаш кижи». Өөнүт.
12.10—«Литература, чурулга уран чүүлүн архитектура талазы-биле. Ленинчи шаңналдың 1976 чылдың лауреаттары».
12.50—«Кадыкшыл». Эртем-нептередилгелиг программа. Өөнүт.
13.20—«Бар-даа болза, бүзүреевиг эвес». Өөнүт.
14.20—Күрүпеннің Пятницкий аттыг орус улустуң академиктиг ниитиң ырының солиэзи Т. Мушта ырлаар. Өөнүт.
14.35—«Правда» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей байдалының дугайында беседазы. Өөнүт.
15.20—15.30—Чаңсар.
15.30—«Сергей Соколов». Документалдыг өөнүт фильм.
15.40—«Декамерон 40». Уранчечен өөнүт фильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Планетаның чалымалары». Өөнүт.
18.00—Азербайджан композиторларының романстары. Өөнүт.
18.15—«Кажан, кала чүү болуруп?» Викторина. Өөнүт.
19.25—Классиктиг күрешке Европа чемпионады. Ленинградтан өөнүт дамчыдылга.
20.00—Медээлер.
20.15—«Силерниң саналыңар». Өөнүт.
21.15—21.25—Чаңсар.
21.25—«Новочеркасск». Документалдыг өөнүт телефильм.
21.40—«Декамерон 40». Уранчечен өөнүт фильм.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редакторүүн оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Пар хереглеттинип турар» 9.30, «Дорамчылатканнар» (2 серналыг) 11.00, 14.20, 17.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 2 мультфильмнер чыындызы» 9.05, «Даглыг чер шиттиниң чажыды» 10.25, 12.00, 15.25, «Бодумга дагдындым» 13.25, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Джек кайгамчык үүлдер оранында» 15.00, «Кус» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эзэн ховуларда, шыргай арталарда» (2 серналыг) 15.00, 17.50, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкина-Кравченко ыдумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторүүн 2-24-63, редакторүүн оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харысалгалыг секретарывын 2-22-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетүүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузут киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн бергенде 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1316.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкина-Кравченко ыдумчузу, бажың № 1). ТС—00569.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 99 (10084) | 1976 чылдың апрель 25, воскресенье | 1925 чылда үнелеп чоруттунгаш | Өртээ 2 нөп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Экономиканы болгаш улустуң чаагай байдалын улам ыңай өстүрер дээш бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидиңер!

1976 чылдың планын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыштың тугун бедик тудаал!

СЭКП ТК-ниң Май 1-ге Кыйгырыгларындан

Ак-Довурак: ийиги ээлчег ажыглалда кирген

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫҢ АК-ДОВУРАК ХООРАЙГА БОЛГАН МИТИНГИЗИ

Республиканың аар үлетпүрүнүң баштайгызы «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудугжулары, монтажниктери, инженер-техниктиг ажылдакчылары ийи ай бурунгаар СЭКП-нин XXV съездизинге комбинаттың ийиги ээлчээниң дериг-херексеелдериниң баштайгы бараанныг даг-дүгүн алганын рапорттаанын билир болгай бис. Ак-Довуракка база бир улуг байырлал болган. Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнде комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга киирген дугайында актыга Бүрүне комиссиязы ап салган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга хүлээп алган. Ону ажыглалга кииргени-биле ук бүдүрүлгениң күчүзү дорт катап өскен. Ам апаа чыл бүрүзүнде-ле 250 мун тонна узун уладынналчак «даг хемизирин» бүдүрүп үнүлүрер. Даг-дүгү — үнелиг чиг-эт. Оон отка арттенмес пөстү, изиттө тоовас четкилерни аргып кылыр. Даг-дүгүн электротехникада болгаш металлургияда калбаа-биле ажыглап турар. Даг-дүгүнден 3 мун ажыг техниктиг кылыгларны белеткеп турар.

Бол корпусту он алды «ажылчын» каът бүрүзүн бедик бүдүрүктүүт техника-биле — күүлүг дээрбелер-биле, элеваторлар болгаш конвейерлер-биле «иштээн». Шинчаарга ол бүгүнү кол диспетчер черинден башкарып ажылдаар.

Комбинаттың цехтеринде аныяктар хөй. Аңчыларның болгаш малчыннарның оолдар, кыстары ол бүдүрүлгени тудушкан болгаш кежээлерде курстарга өөренип турган нарын даг техниказын ажыглаарының талазы-биле билиглерни чедип алган.

Чаагайжыды туттунган чурталга бажыннарлыг кварталдарлыг, библиотекаларлыг, уруглар садтарлыг болгаш яслилерлиг, амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелерлиг аныяк хоорай — Ак-Довурак комбинат-биле денге өзүп сайзыраан. Он чыл мурнунда ол хоорайның таваан салып эгелеп турда, анаа чангыс-даа дөс ыяш чок турган. Ам Ак-Довуракты чаа сессерликтер болгаш аллемдер кластап турар.

... Чоокта чаа-ла мун-мун кижилерниң күш-ажылы динмирел турган комбинаттың ийиги ээлчээнин кол корпузунуң чанында шөлдү кызыл лозуннар болгаш туктар-биле шимепкен. А апрель 23-те тудугжулар боттарының холдары-биле чедип алган тиилелгезин байырлалывы-биле демдеглээр дээш анаа чыглып келгенивеи ол. Улустуң арын-шырайында өөрүшкү-маанай хайныкпаан.

Комбинаттың ийиги ээлчээнин чанында туктар, плакаттар, лозуннар-биле шимээн индирже СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүннери, тудуг болгаш монтаж ажыл организацияларының удуртукчулары, ол тудугнуң ат-сураглыг, хүндүткелдиг ажылчыннары, районнардан келген аалчылар үнүп кээрге, митингинин киржикчилери оларны адыш часкал уткаан. Ийиги ээлчегниң ажыттыларынга турасклаткан байырлыг митингини «Тыва даг-дүгү тудугга эргелелиндө партком секретары **В. А. Бакулин** ажыткан соонда шөлге Совет Эвилелиниң гимнизи чаңгыланы берген.

Бүрүне комиссиязының даргазы Главасбестиң кол инженери **А. К. Левинцевке** сөс берген. Ол митингинин киржикчилеринге комбинаттың ийиги ээлчээн Бүрүне комиссиязы «эки» демдек-биле хүлээп алганын сеткил ханыышкын-биле чугаалаан, оон тудугга киришкен ажылчыннарга, монтажниктерге, инженер-техниктиг ажылдакчыларга байыр чедирген.

Ажыглалга киирер комплекстиң начальныгы **Б. В. Глазиков**, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың директорлуг **Б. А. Ухов**, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде бригадир, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу **К. Б. Салчак**, «Сибирьтехмонтаж» трестиң эргелекчизи **М. А. Зйдямн**, СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Ш. П. Куулар**, «Шекпээр» совхозтуң хойжузу **К. Б. Сооржак**, «Тыва кобальт» комбинаттың директору **А. И. Ванжа**, ССРЭ-ниң Аар үлетпүр тудуунуң министриниң орлакчызы **М. А. Шильдкрот** болгаш СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүнге кандинат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** олар митингиге чүве чугаалааннар.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинниң чугаалаары болза:

Эргим эштер!

Бөгүнгү улуг болгаш өөрүшкүлүг болуушкунну бистер шуптувусе хаңы сеткил ханыышкын-биле демдеглеп турар-дыр бис. Чуртта эң-не аныяк бистиң автономнуг республиказыста аңгы үениң улуг бүдүрүлге черн тургустунган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга кииргени болза төлевилел болгаш эртем-шинчилел коллективтериниң, хөй санныг тудугжуларның, монтажниктериниң, электриктериниң болгаш оондаа өскелериниң кады кылган демниг күш-ажылының, чогаадыкчы күжениишкиниинин, республиканың партия, совет, ажыл-агый органнарының, профсөвилел болгаш комсомол организацияларының организакчы болгаш политиктиг ажылының түнели болур.

Партияның область комитеди, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели тудугнуң болгаш бо кончуг чугула бүдүрүлге черин ажыглалга кииргенишин, бүгү киржикчилеринге байыр чедирип, чаа социалистиг Тыванның төөгүзүнге алдын үжүктер-биле бижиттинер шудургу күш-ажылынар дээш чүректин ханыышкындан өөрүп четтиргенин илередип тур.

Бо төөгүлүг хүнде СЭКП Төп Комитеди болгаш Совет чазак бүгү үеним дургузунда комбинаттың тудуунуң чоруп турарын үргүлчү хайгаарап, бүгү тала-биле деткимчени болгаш дузаламчыны көргүзүп келген дээрзин онзадап демдеглээр үжүрлүг бис. Силерниң өмүнээнерден, республиканың коммунистеринин, бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден партияның Төп Комитединге, Совет чазакка, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң болуңга Тыва АССР-ниң будурубчу күштерин бүгү тала-биле хогжүдер дугайында, республиканың ажылчы чоннарының ачыдыралының материалдыг чаагай чоруун болгаш культурлуг деңнелин бедидер дугайында улуг кичээнгейи дээш, ада сагыш салыышкыны дээш эң-не изиг өөрүп четтиришкинии илередирин чөпшөрөп көрүнер.

Коммунистиг партия, бүгү совет улус, депшилгелиг бүгү кижи төрелгетеп Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган оюн байырлыы-биле демдеглеп турар хүннерде комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга киирерин боттандырганы бистиң шуптувусту каш катап өөрүп турар.

Бистиң чуртувуста ол алдарлыг хүнүү СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниг сорук киргеп, совет улустуң улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы кодурлүүшкүнүүн байдалдарында демдеглеп турар. Ол болза бистиң партиявыстың, бүгү совет улустуң, коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүнде шыгарангай болуушкун болган. Съезд СЭКП-ниң, оон Төп Комитединиң коммунистиг чуртувусту улустарының ништиң сорулгаларын боттандырар талазы-биле ап чоруткан улуг ажыл-чорудулгазының түнелдерин үндүрген, партияның даштыкы болгаш ништиң политиказының эдлеглиг сорулгаларын тодаткан. Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир демей СЭКП-ниң XXV съездизиниң түнелдерин, оон шиитпирлерин чаңгыс үн-биле деткип, шудургу күш-ажылы-биле ленинчи партияның айтыышкыннарын боттандырарынга болдуун салыышкының киирип турар.

Бо хүннерде республиканың ажылчын аңгызы, колхозчу тараачыннары болгаш интеллигенциязы, бүгү ажылчы чоннар мерген угаанныг национал политиканы бүгү тала-биле үндезилээн болгаш ажылдап кылган оон-биле бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявысты чепсеглээн улуг Ленининиң шыгарангай генийинге эң-не хүнүлээшкинии болгаш өөрүп четтирипшкинии илередип турар.

Оон ачызында Тывага, чуртун өске национал девискээрлери-биле бир демей, төөгүлүг кыска хуусаанын ништинде социалистиг үндезин чаартылгаларны боттандырган. Тыванның улус ажыл-агыйының кодурлүүшкүнүнүң кайгамчык онзагай түүлдериниң бирээзи болза амгы үеним үлетпүрүнүң хогжүлдези болур. Үлетпүрүнүң өлээн хаш улуг бүдүрүлге черлерин тутканы болгаш ажыглалга кииргени мурнунда хожудангай чораан крайны аграр-индустриалдыг республика кылдыр чаарткан.

Биске үлетпүрүнүң хогжээнивиле кады совет ажылчын аңгызын болгаш техниктиг интеллигенциязын национал отряды өзүп келген, бөдүүн араттарлык амгы үеним профессияларын болгаш нарын техниказын шиңгээдип алырынга, улустуң ниити культуразының өзүлдезинге аргалар калбарган.

Республиканың бүгү-ле күш-ажылчы коллективтериниг ам тыва түскай эртемниглер болгаш бедик мергежилдиг ажылчыннар-биле ужуражип болур, олар орустар, украиннер болгаш белорустар, хакастар, буряттар болгаш өскелер-биле кады ажылдап турарлар. Инда совет улустарының улуг найыралы, чаңгыс эви, оларның Коммунистиг партияны, оон ленинчи Төп Комитедин долгандыр сырый каттышканы улам-на чайынналчаа-биле илереттинген.

Комбинаттың тудуунга бистиң чуртувустуң 40 ажыг националдарының төлээлекчилериниң кады ажылдап турганы бистиң чуртувустуң улустарының хүн бүрү бижыглап турар найыралының болгаш акы-дүнмалышкы чоруунуң тодаргай чижээ болур. Оон тудуунга Москваның, Свердловскиниң, Красноярскиниң, Новосибирскиниң, Норильскиниң, Братскиниң, Иркутскиниң, Ачинскиниң, Абаканның, Мурнуу-Сахалинскиниң болгаш чурттуң оон-даа өске хоорайларының, бистиң республиканың бүгү районнарының төлээлери киришкен. Совет улустарның ленинчи улуг найыралын Совет Тыванын ажылчы чону карак огу дег камгалаар, моон сонгаар-даа бижыглаар болгаш хөгжүдер.

Эштер! СЭКП-ниң XXV съездизи бистиң партиявысты, совет улустуу бистиң чуртувустуң моон ыңайгы хогжүдезиниң делгеренгей программазы-биле чепсеглээн. Бистиң мурнувуста улуг сорулгалар салдынган. Бүгү ажыл-ишчилерниң кызымак күш-ажылы партия организацияларының, совет болгаш ажыл-агый органнарының организакчы, политиктиг ажыл-чорудулгазы республиканың улус ажыл-агыйының болгаш культуразының бүгү адырларының хогжүлдезин хандырар үжүрлүг. Онгу беш чылдың дургузунда чаа үлетпүр бүдүрүлгелери, колхоз, совхозтарның ажыл-агый тудугдары, автомобиль оруктары, амыдырал-хандырылга, садыг хандырылгазының бүдүрүлгелери, школалар болгаш амнелгелер, Культура бажыңнары дээш хөй-хөй объектилер туттунар. Ажылчы чонуң материалдыг чаагай чоруу, культурлуг деңнели аажок бедимр.

Экономика болгаш социал талазы-биле хөй янзы сорулгаларны шиитпирлээринин чедиишкини эртем-техниктиг депшилгенин дүргедедиринден, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң шапкын өзүлдезинден, шиитилел бүдүрүлгезинин ажыктыынын өскенинден хамааржыр деп СЭКП-ниң XXV съездизинге демдеглээн болгай. Чаа беш чыл ажыктыг чоруктун болгаш шынарның беш чылы деп алатканын билир болгай силер. Ынчангаш партияның XXV съездизинин шиитпирлерин күүседир дээш тодаргай планнарны төлевилеп, практиктиг сорулгаларны шиитпирлеп тура, ажылчы чоннарның бүгү коллективтери, ажылчын бүрүзү, инженер-техниктиг ажылдакчы бүрүзү 1976 чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың планнарын база социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш бар күрлавырларны болгаш аргаларны долузу-биле ажыглап, хумагалыг, камналгалыг чорук дээш, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге күш-ажылдың болгаш будурүлгениң сагыжга-чурумун улам ыңай быжыглаары дээш демисежир, бүгү чүвени кылыр ужурлуг.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээнин төлевилеттинген күчүзүп чогуур үезинде шиңгээдип алыры чугула сорулга болур. 1977 чылда 250 мун тоннадан эвээш эвес даг-дүгүн бүдүрүп үндүрериң чедип алыр дээш комбинаттың коллективи бүгү түүлдерни кылыр ужурлуг. Ол дээрге комбинаттың бүгү ажылчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, партия, профсөвилел болгаш комсомол организацияларының, Ак-Довуракты бүгү ажыл-ишчилериниң алдарлыг херээ.

Эргим эштер, күш-ажылчы улуг тиилелге-биле база катап байыр чедирип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерни күзедим.

СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Леонид Ильич Брежневке байырлыг чагааны митингиниң киржикчилери чоруткан. Оон текизин Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу **С. Х. Лундуп** номчуурга, бир үн-биле түүлдүгүнүп, деткип, адыш часкаашкыннары-биле хүлээп алган.

Байырлыг митингиниң эң-не харыысалгалыг, сагыш-сеткилди хайныктырып кээр үези келген. СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин комбинаттың ийиги ээлчээнин ниитинче кирер ажиктиң мурнунга херген кызыл кожаанны байырланчыг байдалга үзе кескен. Бүдүрүлгенин ажия ажыттынган. Чыылган чон-даа ынаар шуужуп кирипкен.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниг сорук киргеп ак-довуракчылар, даг-дүгүнүң тывыкчылары, арыглакчылары будурүлгенин ийиги ээлчээнин төлевилел күчүзүн хуусаа бетинде шиңгээдип алырын шиитпирлээш, бо хүннерде улуг тура-сорукту ажылдап кирипкен.

«Шын» солунның корреспондент пунитузу.

СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Леонид Ильич Брежневке

Бис «Тыва даг-дүгү» комбинатның тудугжулары, монтажниктери болгаш ажыглакчылары комбинаттың ийиги ээлчээн доктаатнан хуусааны ийи ай мурнай ажыглалга кииргеш, бистиң коллектививис социалистиг хүлээлгелерни Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган ыонун будүүзүнде күүсеткенин СЭКП Төп Комитединге өөрүшкү-биле илеткеп тур бис. Ол күш-ажылчы тилелге болза СЭКП-ниң XXV съездизинин ажылдап кылганы улуг социал-экономиктиг программаны күүседиринге бистиң эвээш-биче-даа бөл, салыышкынывыс болур. Чаа будүүлге күүлерни ажыглалга кииргени тыва даг-дүгүнүң будүүлүп үндүрүүшкүнүнүң барыыл дөрт катап улгаттырар болгаш өөк чылда будүүлгезин 250 мун тоннага чедирер, республиканың үлетпүр будүүлгезинин ниити хемчээлинге комбинаттың продукциязының деңзигүүрүн 25 хуурга чедир кедүрер арганы бээр.

Будүүлге черин эртемнин болгаш техниканың эң чаа чедиишкиннерин ажыглап тутканын. Бедик будүүкчүлүг ажылдаарынга бүгү байдалдарны ынаа тургускан. 1,5 млн. кубометр хемчээлдиг бажыңны тутнан үш мун хире санныг технологтуг болгаш энергетика дериглелерин, 26 хире километр хөөлөй дамчыдыкчыларны эптеп тургускан, 1875 тонна металл конструкцияларны тургускан, 730000 метр электри кабелини салган.

Тывага даг-дүгүнүң улуг комплекизининг ийиги ээлчээнин тудуу болза аныяк автономнуг республиканың будүүкчү күштерин хогжүдериниң дугайында СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың сагыш салыышкынының, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң ленинчи шыгарангай национал политиказын амыдыралга чайгылыш чокка боттандырганының чайынналчак чижээ, совет улустарының бузулбас найыралының херечензи болур.

Тудуг демир-орун магистральдарындан элээн ырак, бүгү чүүктерни Саянны ажыр автомобиль транспорту-биле соортуруу нарын-даа турган болза, Тыванын чаа тудуунга Совет Эвилелиниң бүгү булуңнарындан материалдар болгаш деринтелер үзүктел чокка иээп турган.

Комбинаттың ийиги ээлчээнин тудуунга 4000 хире тудугжулар, монтажниктер, ажыглакчылар, төлевилел болгаш эртемшинчилел институттарының ажылдакчылары, чурттуң элээн каш министерстволарының 29 будүүлге черлериниң болгаш организацияларының база республиканың хөй санныг коллективтериниң төлээлевилери киришкеннер. Маңаа бистиң чуртувустуң барын дөртен националдарының төлээлекчилери кады ажылдап турганнар. Будүүлге черни ажыглалга киирерин дүргедедир талазы-биле улуг организакчы ажылды республиканың партия, совет, профсөвилел болгаш комсомол организацияларының ап чорутканнар.

Комбинат-биле кады чаагайжыдар туттунган Ак-Довурак хоорайны, электродамчыдыгланның бедик вольтулуг шугумун, даг-дүгүнүң эруун демир-орук магистралынга чедир 500 километрге кыырган Ак-Довурак — Абазаның автомобиль оруун даг-тайганың кончуг берге байдалдарында тутнан. Бисте ажылчын ажгының улуг өтпряды өзүп келген, мурнунда кешкүн чораан араттарның ажы-төлү бедик мергежилдиг тудугжулар, дагжылар, арыглакчылар, энергетиктер болгаш механиктер болу берген.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерине, иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле партияның Төп Комитединиң ленинчи угланыышкынынга хей-аът киргеп бистер сиңу беш чылдың баштайгы ийи чылының даг-дүгү будүүлүп үндүрериниң планын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл юбилейинде күүседирнн хүлээндивис.

Ак-Довурак хоорайның ажылчы чоннары, бистер, моон соңгаар-даа бистиң хөй националдыг Ада-чурттувустуң — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чаагай чоруунга болгаш чечелелип сайзыраарынга могаг чокка ажылдаарывысты партияның ленинчи Төп Комитединге, Силерниң бодуңарга, эргим Леонид Ильич, бүүредип тур бис.

Коммунизм дээш демнселге ажылчын аңгының, бүгү совет улустуң шыгаттынган авангарды — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизынга алдар!

Ак-Довурак хоорайның ажылчы чоннарының хураалынга хүлээп алган.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин ажыдыышкын кожаалын кезип тур.

Митинг үезинде.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕ-БИЛЕ, АК-ДОВУРАКЧЫЛАР!

ИЙИГИ ЭЭЛЧЕГНИ БҮГҮ ЧУРТ ТУДУШКАН

Бүгү-эвилел ужур-дузалыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эвлчээн чогуур хуусаада ажыглалга киирер дээш улеттүрүлүг аныяк хөорай Ак-Довуракты, республиканың районнарынын ажылчы чонунарын, чүрттүн янзы-бүрү хөорайларындан мында ажылдап келген тудугжуларның, эптекилерни, монтажниктерни, электриктерни ажыл-ижи күш-ажылчы тиилелге-биле доозулган: В. И. Ленининң төрүттүнген хүнү — апрель 22-де комбинаттың ийиги эвлчээн ажыглалга киирери-биле Күрүне комиссиязы хүлээп алган. Ол улуг байырлалдың будуузунде бистин корреспондентивис «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде партком секретары В. А. Бакулин-биле ужуражкаш, оон интервью алган.

— Ак-довуракчыларга өөрүнчүг бо хүннерде комбинаттың ийиги эвлчээнин дугайын номчуучуларга сөөлүргедип көрүнерем, Виктор Абрамович.

— Комбинаттың ийиги эвлчээн ажыглалга киирериниг 40 аалыг нациянын төлээлекчилери ажылдаан. Ол дээрге СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының ачыы-дыр. А комбинатты С. Сендажының, К. Данзырыктың, К. Салчактың, О. Комбуй-оолдуң, А. Күжүгеттиң, А. Очурнуң удуртказ бригадалары түүлүп эгелээн болгай. Оон чоорту-ла ажылчынарның одуруунче Совет Эвилелиниң анги-анги хөорайларының төлээлекчилери кээп эгелээн. 2500 тудугжулар, монтажниктер, комсомолчу шалыпчы отрядтан 200, ажыглакчылардан 850 кижи комбинатты ажыглалга киирерингө кызымак ажылдаан. Республиканың районнарының ажылчы чонунуң бяске чедирген улуг дузазын маңаа демдеглээри өөрүнчүг-дүр.

— Ыяңгыя кайы коллективтер эки ажылдаанып?

— «Сибирьстальконструкция» трестиң бригадалары кыштың сеок хүннеринге бетин торулбайн, галерея эптеринге 3 эвлчег-биле кызымак ажылдап, хүндүө-даа, дүне-даа дунмаланашкын ажылын чорудуп турдулар. Ол ажылды участок начальниги З. Аширов билдиниг организастаан. «Сибирьтехмонтаж» трестиң бригадалары ийиги эвлчегниң тудуунга база кызымак ажылдаан болгаш технологтуг дериг-херекселдерни эптеп тургулар хуусаазын арте дооскан. Ол ажылды прораб Ю. Зубарев эки удуртказ. «Востокэлектромонтаж» трестен прораб А. Безносовтуң удуртказы ажылчыннар планныг онаалдаларын база хуусаа бетинде күүседеткен. Тус-тус объектилерни тудугжуларга, оон соонда монтажниктерге чогуур хуусаазында хүлээдир дээш № 14 механизация эргелелиниң ажылчыннары 3 эвлчег-биле эки ажылдап турган.

№ 11 автобаазының транспортчулары боттарының төлептиг улуун ийиги эвлчегниң тудуунга киириштирип, Ак-Довурак — Абала оруунга хүн-дүн дивейн тудуг материалдары, дериг-херекселдер совртүп ажылдаанзыр. Оон-даа өске хөй коллективтер чугула тудугну ажыглалга киирер дээш кызымак ажылдаанының түннелинде бо чаагай иш кылдынган.

Комбинаттың ийи эвлчээн бүгү чурт кылышкан. Ынчанмайн канчаар: Кавказтың, Ортаакы Азияның, Казахстанның, Украинаның, Татарияның, Башкирияның төлээлекчилери, Сахалинден болгаш Уралдан, Владивосток, Норильск, Новосибирск, Горький, Киев, Москва болгаш оон-даа өске хөорайлардан бригадалар келип, бистиң комбинаттың тудуунга киришкен.

— Комбинаттың чоргааралы — мурнакчыларыңарны адаптар силер бе?

— Олар бисте хөй. Ынчангаш тергиннерниң тергиннери каш кижиден адап көрейн. Коммунистер удуртказ хөй-хөй коллективтер социалистиг чарыштың тиилекчилери болган. Илангыя БелАЗ-540-ниң чолаачылары эптер Туровец, Максименко, Попов; К. Данзырык, К. Салчак оларның удуртказы тудугжулар бригадазы, арыглал фабриказында Сагит Гайдуллинниң удуртказы № 1 эвлчегниң коллективи, рудникте экскаватор машинистери А. Чакиров, Н. Силич; АТБ-ниң, 11-ги автобаазының чолаачылары А. Алексеев, А. Домрачев, А. Чымба болгаш оон-даа өске хөй-хөй эптер оларга хамаарыжыр. Тоску беш чылда күш-ажылчы чедишкиннери дээш 50 ажыг ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар орденнер болгаш медальдар-биле шаннаткан, а 1000 ажыг кижиге «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээн тывыскан. Тоску беш чылдың даалгаларын чедишкинниг күүседеткени дээш база күш-ажылга чедип алган бедик көргүзүглери дээш комбинаттың болук мурнакчыларын чоокта чаа орденнер болгаш медальдар-биле база шаннаан болгай.

— Онгу беш чылда комбинаттың мурнунда кандыг сорулгалар туруп турарыя, Виктор Абрамович?

— Үлетпүр продукциязының шинги хемчээли эрткен чылга деңнээрге 3 катап, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 45—50 хуу өзер. Комбинаттың ийиги эвлчээ ажылдап эгелей бээрге, даг-дүгү бүдүрери 64 муңнан 280 муң тонна чедир көвүдээр. Хонукта 30 тонна эт ажылдап кылыр комбинатты, даг-дүүнден картон кылыр фабриканы, пиво заводун, 150 машина кирер гаражты ажыглалга киирер. Оон-биле чергелештир онгу беш чылда Ак-Довурак хөорайга 40 муң дөрбелчин метр чүрттелга шөлү, 1000 өөренекчилерге школа, 280 орунныг үүлгер садыг, 120 орунныг эмнелге, 100 кижи чүрттээр аалчылар баазының түттүнар.

— Беш чылды хуусаа бетинде доозар дээш комбинатта кандыг ажылдар ылдынып турарыя?

— Онгу беш чылдың баштайгы 2 чылының планын Октябрь революциязының 60 чылында күүседир деп эгелекчи саналды комбинат коллективи үлдүрген. 1977 чылда даг-дүгү бүдүрер күүүлүн комбинат 230 муң тонна чедирер. Коммунист эптер Чакиров, Алексеев, Кончук онгу беш чылды 1 чылда; К. Данзырык, К. Салчак оларның удуртказ бригадалары 4,5 чылда, а 250 ажыг ажылчыннар база ол хуусаада күүседирин хүлээнгеннер.

Ийиги эвлчегниң тудуу-биле чергелештир «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бирги эвлчээнге эки шынарлыг, хөй продукция бүдүрер дээш бүдүрүлге коллективи күженишкинниг ажылдап келген. Комбинат коллективи ийиги эвлчегте ажылдаар кадрлар белеткелинче улуг кичээнгей салып, дериг-херекселдер машинистерин, слесарьларны өөреткен. Анаа бедик сорттуг даг-дүгү арыглаар цехтин начальниги А. С. Куряновтуң ролю улуг болган. Тоску беш чылда үре-түңнелдиг ажылы дээш ол Күш-ажылдың Кызыл Тук орденя-биле шаннаткан.

«Тыва тудуг» трестиң № 42 тудуг эргелелиниң дүнзаалакчызы Сыдаа Хомушкуевич Лундуп — социалистиг чарыштың тиилекчилериниң бирээзи. Ол — «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи.

М. КАЛЧАННЫҢ фотолары.

Беш чылды—дөрт чыл алды айда

Партияның XXV съездизиниң материалдарын бистин бригадаңың кежигүннери улуг чүүлдүгзүнүүшкүн, улуг сонуургал-биле таныжып, өөренипкээн, съездиниң шиитпирлерин ажыл-херекке бөртандырар дээш каш данныр күженишкинниг ажылдап турар. Ак-Довурак хөорайның албан-организация, чүрттелга, үлетпүр черлерин хөй-биле тутчуп, боттарыбыстың улуг-хүүвүсту киришкирип келген бис. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бирги эвлчээнин тудуун база кылышкан бис, ам комбинаттың ийиги эвлчээнин тудуун кылыр болганывыска өөрүп, бригада кежигүннери бедик кодурлуушкунну ажыглап, онаашкан ажылывысты планнан ажыр күүседип келдивис. Комбинаттың ийиги эвлчээнин суг трассазын эрткен чылдан бээр кылып келгеш, ону апрель 20-де дооскаш, ажылчын комиссияга хүлээткен бис. Бо харыысалгалыг болгаш нарын ажылды кызымак кылганывыс түнелинде ажыл чедишкинниг болду. Оон ангыда комбинаттың еске-даа участокторынга база ажылдалывыс.

Бригада кежигүннериниң хөй кезии 2—3 хөлүшкак мергежилдин чедип алган, тудугга хөй чыл ажылдаан өзулуг-ла мастерлер. Оларга Мөнге-Назын Дмитров, Очур Арапай, Владимир Саая, Александр Чалзыл болгаш өскелерин-даа хамаарыштырып болур.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эвлчээ бистин республиканың улус ажыл-агыйында туруп көрбээн улуг, омзагай тудуг болгай. Оон тудуунга киржип, ону ажыглалга киирериң дургедедир дээш бинииг-мергежилиристи, күүвүсетү чоргаарал-биле, сеткил-ханыышкын-биле берип турдувус. Күш-ажылчы тиилелгевисти улуг баштынчывыс болгаш башкывыс В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнге бараалгадыр дээни бистерни улам сорук киирип турган. Ам хүлээлге күүсеттинген. Комбинаттың ийиги эвлчээн Күрүне комиссиязы хүлээп алган. Ол — хөй национадыг тудугжуларның, монтажниктерниң, ажыглакчыларның күженишкинниг ажылының түннели-дир.

Бистин бригада 1976 чылды чедишкинниг эгелээн болгаш онгу беш чылдың планныг онаалдаларын 4,5 чылда күүседирин хүлээнген. Социалистиг чарышка Кара-оол Салчактың удуртуп турары мурнакчы бригадазын кыйгырган бис.

Бедиткен социалистиг хүлээлгелеривисти, планныг онаалдаларны күүседиринче моон сонгаар-даа бүгү күжүвүстү мооннеп ажылдаар бис.

К. ДАНЗЫРЫК,

№ 42 тудуг эргелелиниң бызаңчы-бетонщиктер бригадазының бригадири, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугчузу.

УЛАМ СОРУК КИИРГЕН

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эвлчээнин Бүгүэвилел ужур-дузалыг чугула тудуунга бистин бригада оон баштайгы хүннеринден эгедеп ажылдаан. Ийиги эвлчегниң барык бүгү-ле участоктарынга шеверлеп ажылдарын кылып келген бис. Бригадада шупту 24 кижи бар. Олар чүгле Тыванын районнарындан эвес, а бистин калбак, делгем чүрттүвүстүң анги-анги хөорайларындан келгилээн аныяк кыстар. Бригаданың кежигүннери онаашкан ажылдарын хуусаа бетинде эки шынарлыг доозуп, социалистиг чарыштың хөй удаа тиилекчилери болуп келген. Ам онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталының планын 117 хуу күүсеттивис. Бригаданың доктаамал чедишкиннери бижыг сагылга-чүрүмнүг, ап-найыралывыстың, кызымак күш-ажылывыстың ачызында чедип алдынган. Бригадада ажылынга кызымак, бедик мергежилдиг кижилер хөй. Оларга Елена Куулары, Катя Дамба-Хуурактары, Валентина Артемовалары, Ольга Сеченовалары дээш оондаа өскелерни хамаарыштырып болур.

Мен бодум чалыы хөорай Ак-Довуракты тудугларында 10 чыл ажыг ажылдап келдим. Өзүлеңнин базымнарын хүн бүрү көрүп, анаа тудугжу мергежилимни бараалгадыры менээ улуг аас-кежии-дир.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эвлчээ Тыванын улус ажыл-агыйынга онаа ужур-дузалыг. Бо улуг комплексти ажыглалга киирери дээш бүгү арга-мергежилиристи харам чок берип, шалыпчы бөөү-биле ажылдап келдивис. Ам ажыл адактылып, дооступ турары биске улуг өөрүшкү, чоргаарал. Комплексти ажыглалга киирерин ынак баштынчывыс В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнге тураскаадырын шиитпирлээш, бүгү тудугжулар шудургу ажылдаанының түннелинде бо күш-ажылчы тиилелге чедип алдынган.

Г. КОЛЯДА,

№ 42 тудуг эргелелиниң дөртку участогунда шеверлекчилер бригадазының бригадири.

БРИГАДАНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Бистин бригада «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эвлчээнин тудуунга эптеп киришкен чылдан бээр ажылдап келген. Бо үеним дургузунда кылган ажыл-иживис эвээш эвес. Галереяларның дамчыдылга белдириниң тудуунга, кургаг руда складынга, хөделдиримкин станцияга, кол корпустуң тудуунга ажылдап турдувус. Тудугжу эш-өөрүвүс-биле бир дөмей, кызымак ажылдаанывыстың түнелинде комбинаттың ийиги эвлчээнин тудуун В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болган оонга таварыштыр күрүне комиссиязынга хүлээттивис. Бо дээрге хөй национадыг тудугжуларның, монтажниктерниң күш-ажылчы тиилелгези-дир.

Мээң удуртказ бригадамның кежигүннери шиитизи-биле бир демниг, найыралдыг, бижыг-сагылга-чүрүмнүг улус. Шынап-ла, чаңгызы — хөйү, хөйү — чаңгызы дээш ажылдап, чүрттап турар бис. Ажылдың чедишкинининиң-даа дөзү ында деп бодаар мен. Ол ышкаш бригадада тудугга хөй чыл ажылдаан, бедик мергежилдиглер хөй. Ындыгларга Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи, коммунист Ортуң-Назын Допулду, хөөчүн тудугжулар Донгак Оолакты, Куулар Кодур-оолду, Михаил Энгекти хамаарыштырып болур. Бо чылдың бирги кварталында бригада күженишкинниг ажылдап, планныг онаалданы 125 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективиниң беш чылдың баштайгы ийи чылының планын Улуг Октябрьның 60 чыл болур оонда күүседир дээн эргелээшкинин бистиң бригада изин-биле деткип, боттарывыс база ийи чыл планын ынчан күүседирин, а онгу беш чыл планын 4,5 чылда күүседирин хүлээнген бис.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киирген бригаданың кежигүннери алган хүлээлгелеривис күүсеттинер дээринге быжыг бүзүреалдыг бис.

К. САЛЧАК,

№ 42 тудуг эргелелиниң бызаңчы-бетонщиктер бригадазының бригадири, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугчузу.

Тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдаан мурнакчыларның бирээзи, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың слесары Сергей Федотович Доможаков ак-довуракчыларның хүндүткелин чаалап алган. Ажыл-ишчи, тура-сорукчур, кымга-даа дузалаарынга белен чоруур — Сергей Федотовичиниң мөзүг-шыкары ындыг.

Ажылчын атка төлептиг ишчининиң күш-ажылы бедии-биле үнелеткен. эрткен беш чылда чедип алган бедик көргүзүглери дээш С. Доможаков «Күш-ажылчы алдар» орденниң III чергези-биле шаннаткан.

АКЫ-ДУҢМА УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫНЫҢ АЧЫЗЫНДА

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың чылда 195 муң тонна даг-дүгү бээр ийиги эвлчээ — улустарның ажы-дуңмалышны быжыг найыралының бадыткалы. Ону чогуур хуусаазында ажыглалга киирерингө дузалаашыры-биле чүгле бистиң республиканың районнарындан, хөорай, суурларындан эвес, харын Совет Эвилелиниң ыракны булуңнарындан бөзин тудугжулар, түсмай эртемнигнер кээп киришкен. Комбинаттың ийиги эвлчээнин тудуунга 3350 ажыг кижи ажылдаан. Ол — ёзулуг интернационалчы коллектив. Тывалар, орустар, украиннер, хакастар, татарлар, буряттар дээш оон-даа өске — шупту 40 ажыг нациянын төлээлекчилери бо комбинаттың ийиги эвлчээнин тудуун чогуур хуусаада ажыглалга киирип, оон баштайгы продукциязын Төрээн чүртке бээр дээш кызымак ажылдааннар. Оларның аразында Москваның, Рязаньның, Горькийниң, Куйбышевтиң, Новокузнецкиниң, Дудинканың, Лесосибирскиниң, Иркутскиниң, Норильскиниң, Ачинскиниң, Абаканның, Черногорскиниң, Владивостоктуң, Сахалинниң, Улан-Удэниң ажыл-ишчи тудугжулары, монтажниктери бар. Чүгле «Сибирьтехмонтаж» трестиң безин 670 тудугжулары, монтажниктери маңаа ажылдаан.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эвлчээнин кол корпузу 14 каът. Оон бедии — 70 метр. 2,5 муң санныг дериг-херекселдерни ында саларан. Кол корпуста 16 муң тонна металл конструкциялар тургустунган болгаш 120 муң дөрбелчин метр янзы-бүрү өөнүг даштар-биле ыяланган шалалар белеткеттинген. 30 муң ажыг кубометр бетон болгаш чыын эптээр демир-бетон салдынган. Кол корпусту шилдээринге 20 муң метр шил кирген.

Даг-дүгү үүрмектеп-сөртээр комплекстен Элегей шынаазынга чедир шөйүлген галереяларның конвейер шугумнарының узуну 10 километр.

Сибирьде эвес, харын Совет Эвилелинде ховар дээн дериг-херекселдер ийиги эвлчегниң тудуунда салдынган. Чүгле эптеп ылырынга 1050 тонна металл хереглеттинген. № 12 галерея, Совет Эвилелинде чүгле ийи дугаар кылдынып турар эзлгир ток дамчыдыкчызы болгаш оон-даа өске технологтуг дериг-херекселдер аңаа хамаарыжыр.

НАЙЫРАЛДЫГ ӨГ-БҮЛЕНИҢ САЛДАРЫ

В. И. Ленинниң Музей-бажыңына кирип ирген кижи бүрүзү Ульяновтарның улуг болгаш найыралдыг өг-бүлезиниң амыдыралының агымыче чайгаар-ла ниреге бээр. Ол бажыңның иштинде эт-септиң бодуунуң ниити эскербейн барбас арга чок. Владимир Ильичиниң эт-харыселиин муң-муң фотерепортёрлар болгаш кинооператорлар тыртыпкан.

Ульяновтарның чурттап турганы бажыңның эргинин артап, эжинп ажыктан кижи бүрүзүнге улуг, делегем, чырык өрээлдер ол кайгамчыктыг өг-бүленин дугайында төнчү чокка төөгүлеп, оон амыдыралының чырыткылыг арыннарын ажыдып бээр. Ол бажыңның иштинде турар байдал келир үеделеги революшчуну өстүрүп кижилдиринге өг-бүленин ролүн база тодазы-биле көргүзүп турар.

Ленинниң революшчу үзелболдалдыг болурунга ачазы Илья Николаевичиниң киирген үлүг-хуузу улуг. Музей-бажында оон кабинединде, бүгүле чүве Илья Николаевичиниң хөй болгаш амыр-ыш чок ажылдал чорааның хереченлеп турар. Оон столунуң кырында Симбирск губерниязының улус өөредилгезиниң байталының дугайында парлап каан отчеттар чыындызы, тайылбырлар чидар. Ында Некрасовтуң шүлүктериниң чыындызы, Белинскийниң, Добролюбовтуң тогаалтары, өске столдуң кырында Илья Николаевичиниң чагыдып ап турганы «Семья и школа», «Современник», «Русское богатство» болгаш оон-даа өске журналдар база бар.

Ол Музей-бажында өг-бүленин турасказалдыг эт-сөвүнин чанынга келген кижилер элээн ур доктаалар. Столовайда, сонга баарында турар столда самовар Анна Ильиничнаның ачазының дугайында мынча ээп тогаалын бадыткап турар: «Ырак черлерже чоруп-чоруп ээп келгеш, туруп-могай-даа берген болза, самоварының чанынга ол олуруптар. А бис ону долганып келир бис, өөредилгевистим, школада чүү боон турарының дугайында бистен айтырар. Бистиң эки өөредилгевиске ол замок өөруп чораан».

Илья Николаевич бодунуң ажылынын, кодээ школаның амыдыралының, тараачыннарының түренгизиниң болгаш күш-ажылчы чонтуң берге амыдыралының дугайында тууглариже үргүлүң тогаалап келген. Ааразының ол тогаалары ургулларының, ылангыя Володяның чаш сеткилиниге дыка хандыр деттеп. Илья Николаевичиниң ол тогаалары ажы-төлүң революшчу-демократтыг хөөнче киреринге улуг ужур-дузалыг болганы ол. Бичизинээн тура-ла кодээниң чонунуң амыдыралын Володя сонуургап эгелээн.

Владимир Ильичиниң кичээнгейин хазра тутпан бир эки тала чүл дээрге, адазының улуска хамаарылгазы болур. Илья Николаевич ак сеткилдиг, бөлүүн, чымчак болгаш шынчы кижи чораан. Илья Николаевичиниң өруе эвес кижилерге шак ынчаар хамаарылгазы Ильичиниң бодунга база салдар четирген, ол ачазының-даа, өске-даа улустуң тогаалаан чүүлдерин кончуг сонуургап, ынчаар чораан.

Профессионал революшчу, дарлаткан чонтуң хереэ дээш чайгылыш оок демисеглии кылдыр Ленинниң кижизидеринге оон авазы Мария Александровна бала хөй ажылды кылган. Коридордан элээн ыракта оон өрээлиниң иштинде бүтү-де чүве кайгамчыктыг болүүл. Эрги шагның комодунда кандыг-даа класталга аймаа чок, демир оюул, столчугаш, оон кырында ажыы-бүрү номнар — бо бүгү чүве оон бедик культурлуун хереченлеп турар. Ында Толстойнуң, Тургеневтиң тогаалларындан амтыда Гётениң, Шиллернин, Шекспирниң, Гоголиниң немец, англи, француз дылдарда тогаалдары база бар. Мария Александровна бодунуң угларының баштайгы башкызы болгаш кижизидикчизи.

Илья Николаевич биле Мария Александровна аразында кончуг эп-найыралдыг чораан. Олар кайыы-даа угларын кижизидеринче улуг кичээнгейни, харыысалганы угландырып келгеннер. Бир эвес маргылдаалыг айтырыглар үнүп келир болза, олар угларын чокта тогаалажыр турганнар.

Үлкөөларның бажыңында хөй саныг ном кижиниң кичээнгейин хазра тудар. Ол бажыңның бодүүн өрээлдеринде кластагалар аймаа чок, ынчалза-даа өрээл бүргүзүнде ном бар. Стол-да кырында, шкафта-да, полкалар-да — шуптуп ном. Владимир Ильичиниң өрээлинде оон бодунуң кылып алганы полкада база-ла доллур ном бар. Ол бажыңда ниитизи-биле 300 ажыг авторларның ажы-бүрү номнары бар.

Бичии Ленинниң революшчу болур сеткилин хайыытырган кижиниң бирээзи — оон акызы Александр Ильич. Владимир биле Александрның өрээлдери кожа. Ийи алышкының майыралы ажыктан быжыг. Саша биологияга, химияга, физиологияга хандыкпылдыг чораан. Ол кезээде тужуулдар кылыр болгаш оон өрээлинде янзы-бүрү менүүркалар, пробиркалар, колбалар бар. **«Саша кезээде боданып, бир-ле чүвени дилеп тып, бодунга хамаарышкан чүүлдерге номчуг кичээнгейлиг, харыысалгалыг чораан, Владимирге оон чедирген салдары база улуг»** деп. Анна Ильинична бижээн.

Александр Ильич бир-ле дугаарында революшчу демисеглиниң оруунга кирген. Симбирск гимназиязын алдын медальдыг доскаткан, ол 1883 чылда Петербург университединге кирип алган. Төрээн Симбирскиниге, ада-иезинге, дунмаларынга ол түгле дыштанылгаларда баар турган. Сөөлгү катап ол 1886 чылда келген. Ол чылын Саша К. Маркстың «Капиталын» номчуп, бодун дүвүредип чоруур айтырыглыг болу берген. Александр Ильич революшчу болукке каттыжып. Александр III хаанның амы-тынынче халдаан. 1887 чылдың март 1-де А. И. Ульянов болган оон ооруу хоруудаттырган. Хаанның суду Александрны өлүрүп шииткен.

«Александр Ильич маадырлыы-биле өлуртсө-даа, оок кызыл ханы Владимирниң оруунга революшчу оттуу ыыпсып берген» деп. Анна Ильинична Ульянова бижээн.

Акызының өлүрткени — Владимирни быжыктырып, дажыктырган. Симбирскиге бичии Владимир Ульянов акызының революшчу хереэнии дугайында бодап тура: **«Чөм, бис ол оруктап чорбас бис, ындыг оруктап чорбас умуруур»** деп чугаалаан.

Т. АРАЛИНА,
В. И. Ленин аттыг музейниң улуг эртем ажылдакчызы.

ЧОНУНГА ХҮНДҮТКЕЛДИГ

Шыырак мага-боттуг, делегем эгиннерлиг, хүрөк шырайлыг, сегел салбыг, холундан балды, хүүрек неэзэде ыравас, амыл-ишче үргүлүчү сундукан чоруур кымыл ол? Ы. Д. Ондарны тамырас кижи бистиинде ховар. Оок кижилерге эвилеңин, чону-биле найыралдыын улус бо-ла мактаан тургулаар.

Чөөкта бир хүн Кызыл-Тайганың новэз наувунга хөй кижи чыылган байырлыг хуралды «Сут-Хол» совхозта партком секретары В. Ш. Сат ажыткан. Ол немээ Ыймажап Допчаевичиниң хөрээнге Октябрь Революциязы болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнер, «Кур болгаш куруунан чөрлерни шингээткени дээш», «Күш-ажылчы шылгарал» деп медальдар чайнап турган.

Совхозтуң хоочун тараажызы болгаш мергежилиг тудугчузу Ы. Д. Ондар 70 харлаан. Юбилярның ол немээзинге кижи-бүрүзү оок ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп, аныяк оскенге үлегерин мактап турган.

Ак-Даштың болгаш Инек-Даштың шөлдеринде оок харыылап турары суггат участогунуң гектар бүрүзүнден оотумаа-биле 15—20 центнер дужуттуу ап келген. Ол болза суггат бугазын баш бурунгаар хынамчаныг белетиеп алырындан, суггарылганы шын чорударындан чугула хамаармыр. Ыймажап Допчаевич ол талазы-биле ёзулуг мергемээн мастер.

Тараанның чайгы ажаалдазындан, ылаңгыя суггарылдардан хостуг күсну болгаш кышны үеде Ы. Д. Ондар совхозтуң тудуг ажылынче кирип-тер. Кызыл-Тайга салбырның кыштагларында оок кыышпаан нажаалары ховар деп болур. Ол чүгле мал тудугларды кылырынга идепкейлиг эвес, харын малчыннарга чурттаага дузалап чоруурлар. Мен ындыг кижилерниң бирээзи, бистиң бригаданың хоочун малчыны, дагдыныкчы Адаш угбайның дугайын бижикседим.

Ыргит Чымановна Адаш Бай-Тайга районга колхоз тургустунуп эгелээниинден бээр-ле колхоз бүдүргүлгезинин харыысалгалыг ажылдарынга кирип, ферма эргелекчизинге, бригадирге, мал ажылынга ажылдап чорааи. Партия организациязының, Советтиң сонгулдалыг ажылынга-даа хөй удаа сонгудуп чораан. Ынчангаш оон ажыл-агыйы, кижилер-биле ажылдаарының дуржулгазы байлак. Ол бүгүнү аныяк өскенге күзел-чүткүлдүү-биле дамчыдып берип чоруур.

Хоочун ишчиниң бодунуп эрткен болгаш бөгүнгү ажылхерээ, ажыдырал-чурттадгазы биске үлегер-чижек. Ыргит Чымановна назыны улгадып, пенсиялаан-да, алыс бүдүжүнден эрес-кежээ болгаштын, ажылдавайн олуруп шыпаваан. Ол өшкү кадарбишаан, мал ажылынга байлак дуржулганын Хемчик-Бажының аныяк дузалап чоруурлар. Мен ындыг кижилерниң бирээзи, бистиң бригаданың хоочун малчыны, дагдыныкчы Адаш угбайның дугайын бижикседим.

Ыргит Чымановна Адаш Бай-Тайга районга колхоз тургустунуп эгелээниинден бээр-ле колхоз бүдүргүлгезинин харыысалгалыг ажылдарынга кирип, ферма эргелекчизинге, бригадирге, мал ажылынга ажылдап чорааи. Партия организациязының, Советтиң сонгулдалыг ажылынга-даа хөй удаа сонгудуп чораан. Ынчангаш оон ажыл-агыйы, кижилер-биле ажылдаарының дуржулгазы байлак. Ол бүгүнү аныяк өскенге күзел-чүткүлдүү-биле дамчыдып берип чоруур.

Хоочун ишчиниң бодунуп эрткен болгаш бөгүнгү ажылхерээ, ажыдырал-чурттадгазы биске үлегер-чижек. Ыргит Чымановна назыны улгадып, пенсиялаан-да, алыс бүдүжүнден эрес-кежээ болгаштын, ажылдавайн олуруп шыпаваан. Ол өшкү кадарбишаан, мал ажылынга байлак дуржулганын Хемчик-Бажының аныяк малчыннарынга дамчыдып берип, бистиң дагдыныкчывыс боон турар.

Бистиң бригадавыстың агитквартираза Адаш угбайның оонде, оон эргелекчизи—боду. Маңаа бригаданың хуралдары, малчыннарның кичээлдери, бот-тывынгыр уран чүүл болгумунуң белеткелдери боон турар. Бо ерде кеску агитацияның шимелдери бригаданың эрткен чылдагы түңнелдеринден эгелээш, бо чылдың социалистиг хүдөлгелеринге чедир делгеп астынган. Хоочун малчыннын ее болгаш оон эдиледери, шаннал-макталдары бөзин херек кырында кеску агитацина. Ыргит Чымановнаның оон Совет Тывазының 30 чылынга, районда эң эки ег дээш. Кызылга апарып тиккен. «Эң культурлуг малчын ег-бүлелеп» вымпелден, мактал бижиктер ег иштинин кожегезинде астынгылаан.

Огнуң аптараларының кырында, чаңа кожегелеринде хөй саныг хүндүлел, мактал бижиктер. Чазактың ордуч хавыяалары-биле шаннадып чорааның шынамылгалары. Альбомнарда болгаш хамаа малчыннын Москвага, Ленинградка болгаш еске-даа хөй-хөй тоогулуг солуң черлерге экскурсиялап чораап тыртыргаи өзүл оң черлерден эвилелиээни солуң фото-чуруктары. Бо бүгү дээрге бистиң дагдыныкчывыстың кайгамчык үре-түннелдиг ажыллап чорааның, ол хоочун коммунист чогум черле кандыг кижил дээрзин бүзүредири-биле бадыткап турар. Ынчангаш бис ол өгге келгеш, дыка хөй чүвени хандыр бодап, угаап билип, кайган туруулаар бис.

Агитквартираларывыска дагдыныкчывыс сүмези-биле хөй чүүлдерни кылып турар бис. Бот-тывынгыр уран чүүл болгумун бодум удуртуп, концертгерни белеткеп турар бис. Адаш угбай аңаа алтай ырларынны күүседир, дечир хомуска ойнап турары — кайгамчык-ла эки. Ол болгунде Вера Бавыл, Барат Бавыл, Кара-кыс Кара-оол, Борис Кара-оол, Зоя Бавыл, Денгак Агбаан-оол, Кара-кыс Агаан-оол, Дывва Оюржап дээн ышкаш уран талантылыг малчын аныяктар бар. Байырлал хүннерин солуп эртгирип, концерт үндүрүп, янзы-бүрү делегелгелерни кылып турар бис. Ыргит Чымановна уран шемер кылыглаар болгаш аътчем делгелгелери организастап, аңаа беду киржип турда шүүт-ла мастер.

Бай-Тайганың ырак булуңу — Хемчик хемниң шыпыыг бажында өшкү бригадазының аныяк малчыннары, кенеп кижиниң чүрээ сиилээр бедик, кадыр чалым дуруларны кырлап, өзүтен өшкү малын кадарып, ыры-шоорлуг чораап, хоочун дагдыныкчызының үлегер-чижээн, чагыг сөзүн бо-ла сактып каярлер. Ол болза бистиң аныяк малчыннарывыстың СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин күүседиринге төлептиг үлүүн киирер дээш бедик белүүлүүшкүнүг ажылдарынга идиг берип турар соксаш кымчас дамырактыр.

Б. ДАРЖАА,
өшкү кадарчылы.

Хоочун малчын угбавыс

ШВЕЙЦАРИЯ. Волганың «Лада» деп автозаводунуң үйлүрген автомобильдери (чуруукта) делегейниң 26 чуртунуң эң улуг 86 автомобиль фирмазы бодунуң продукциязын делген көргүзүп турар Женева-ның чанчыл болган Мегы автосалонунда улуг чедишкининг болуп турар.

П. ЕГОРОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ ХҮННЕРДЕ

Вьетнамга болур соңгулдаларга

ХАНОЙ. (СЭТА). Чаңгыс ай Вьетнамның Национал хуралынга соңгулдаларга тураскаал болдурган байырлыг митинг анаа болган. Аңаа президент Тон Дык Тханг, ВДР-ниң өске-даа удуртукчулары, Хановайның соңгулда округундан Национал хуралга депутаттарның кандидаттары кирипкеннер. Вьетнамда бодур деп турар бүгү ниитизин соңгулдалары чугула политиктиг болуушкун болур. ВДР-ниң Национал хуралының доктаамал комитединиң даргазы Чыонг Тинь митингге чүве чугаалаваш, ол соңгулдалар улус бодунуң чуртунуң ёзулуг эвээ болу берген деп чүвени көргүзер деп онзалап демдеглээн. Тайбың, чаңгыс ай болгаш социалистиг Вьетнамны чедишкинниг тудуп тургузарынга күүдүг чепсек болу бээр пролетариат диктатуразының күрүшеэзи тургузары дээш туржуп турар бис деп, ол чугаалаваи.

Пролетариат диктатуразының күрүшеэзи бистиң чуртуувуска революциянын дужүр октаяы апгы дайзынныын удураажышкынын бадарын хандырар, дарыалдың болгаш кижиниң кижиниң мөлчүүрүнүн ёзу-чурумун катап тургузарынче утпаткан оок кембуруулуг планнарын болгаш ходелиишкиннерин билдурбадын хандырар. Социалистиг чаартылгаларны болгаш социалиэм тургузуушкунун ботханмырары-биле ажылчын ангыны долганмыр, партияны долгандыр чурттакчы чонунун нилбик кежектерин сырый каттыштырары биске эртежок чугула.

Чаңгыс эп дээш

ПРАГА. (СЭТА). Татрпанска-Ломница деп словак хоорайга профвилелдерниң Бүгү-делегей федерациязының бюрозунуң хуралы боон эрткен, анаа 23 национал профтөптериниң делегациязы олурушкан.

Хуралдың киржикчилери профвилелдериниң VIII Бүгү-делегей конгрезиниң шиитпирлерин амыдырапга боттандырар талазы-биле ПБФ-тиң ажыл-чорудулгазын чугаалажып көргеннер. ПБФ-тиң чингине секретары Н. Жапсустуң илеткелинде болган национал профтөптериниң төдилекчилериниң саналларында ажылчы чонпарлың эргелерин болгаш эрге-ажыктарын камгалаары-биле делегейниң профвилела шимчээшкининиң ходелиишкининиң чаңгыс эвин моон сонгаар-дээ быжыглаарының эргежок чүгулазын онзалап демдеглээн. Кады демиселлиг кол сорулгазы болза, ажылчы чонпарлың социалболгаш экономиктиг эргеажыктарын камгалаары, дайын айылынга удур демисежири, делегей чавырлымшкыының чорудулгазын быжыглаары дээш демисежири, напиязын, а ол шыкаш ангола улустуң база бүгү хамаарышпас Африканың эрге-ажыктарынга оскерилген ФНЛА-ның болгаш УНИТА-ның чарылдырыкчы болгулежишкиннерин бүрүү ыяан турар.

ЧУРУКТА: Луандада «Сан Паоло» стадионда ажылчы чонпарлың митингизи.

БТА-ПМА-ның фотозу.

В. Жискар д' Эстенниң чугаазы

ПАРИЖ. (СЭТА). Иштики политиканың айтырыгларынга тураскаатказы парламга конференциязынга Франциянның президенти В. Жискар д'Эстен чүве чугаалаан.

1974 чылдың күзүнүнден эгелеп француз экономика кризиске туттурган деп, президент онзалап демдеглээн. Оок чугаазы-биле алырга, амгы үеде экономиктиг ажыл-чорудулгада идепкейжилге боон турар.

Франциядағы инфляцияның болгаш ажыл чок чоруктуң айтырыгларын ам-даа шиитпирлеп шыдаваан деп, В. Жискар д'Эстен минип ужурга тавырышкан. Франциузтарны «кампылгатыг болдурулче» оске сос-биле чугаалаарга, боттарының социал-экономиктиг негелделерин кызыгаарлавырынче кыйгырган, бо чылдың ортанга чедир чуртка будурулгенің ажыл-чорудулгазы кризистиң эгезинде турган деннелге чеде бээр деп бүзүретken.

Журналистерниң айтырыгларынга харылап тура, президент чуртка парламентинии хуусаа бетинде соңгулдалары болбас деп чугаалаан. Элчеглиг соңгулдалар 1978 чылдың чалыынында болур.

Парламент соңгулдаларынга чөөн үзелдиг күштер тинилептер болза президент болганда ол чүүл кылыштарыл деп айтырыпта харылап тура, француз конституциязының чүүлдерин сагыыр мен деп, В. Жискар д'Эстен медеглээн.

Кызыгаарга болган чаа үскүлежиишкин

ДЕЛИ. (СЭТА). Апрель 20-де Дхуминкүр поступуң районунга («Мохалайн штат) кызыгаарның аңаа эргилдээнин кылып чораан индий таңмыларны Бангладештиң талазындан миномет белгаш автоматтыг чадаг шерии бооларын-биле күштүү-биле боолаан. Индий патруль үскүлежиишкинии болдурбазын орадаашкан. ынчалза-даа Бангладештиң денисказиринден «окапшыг-даа чыдагаан чокка» ажыткан от күштели бээрге, бот камгалапыр сорулга-биле харыы оттуу ажыдар үжүрга тавырышкан. Ийи талдан чидиргилер бар болган. Индия-Бангладештиң кызыгаарынга болган чаа үскүлежиишкин-биле холбаштыр Индияның чаа Бангладештиң дээди комиссарынга удурланыышкыны кылган. Күрүнелериниң арасында харылзаалары экижидерин чедип алыр сорулга-биле янзы-бүрү айтырыглар талазы-биле дипломаттыг шугум-биле санал-оваа солчулгазы боон турар мындыг үеде амгы үскүлежиишкиннерии боон турарын индий чазак хомудаашкын болгаш сагыш човаашкын-биле демдеглээн деп, индий парлалта онзалап демдеглээн.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БЕРЛИН

ГДР-ниң «Интершед» деп даштыкы сөдүгүнүң будурулгечери делегейниң 30 ажыт чурттары-биле ажыл-ишчи кадры ажылдажылгазы чорудуп турар. Делегей рынокчуга ол будурулге чери ГДР-ниң будурулге черлериниң будурул үндүргеп медицина керекселдерин, эмнерин, лабораториң дериглегерин садын турар.

«Интермедтиң» партнерларының араазында социалистиг дем каттыштырылгаш чурттары, Бармын чүктүң алган каш индустриялыг чурттары, хөгжүп олурар аныяк күрүнеер бар.

БРЮССЕЛЬ

Бельгияның Сенеф деп хоорайында «Боррэу» даарга фирманың заводу мин ай дургузумда ажылдавайн турар: фирманың америк эдергенин ажылчынарының эргелеринге удур чоруткан халдаашкынынга удурланып ажылчынар ажыл соксадымшкыны чоруткан. Стачка демиселиг чорударындан ойталаары, ажыл төлевкрин кызырарынга чопшээрээшкинии баарын кыскаш океан ыяының байларының иегелделерии ажылчынар хүзээп ап болбас болгаш чөнгелиг чорук кылдыр сапаннар.

НЬЮ-ЙОРК

Ангола Улус Республиканы албан ёзулу-биле хүлээп көөрүнче доп-дораан базынмарны кылырынче АКШ-тың чазаанга кыйгырыгны Африка талазы-биле америк комитет — хөй-ниити организациязы кылган.

НЬЮ-ЙОРК

Сан-Хуан хоорайга (Пуэрто-Рико) ур варааныңың түңнелиинде Пуэрто-Риканың Коммунистиг партиязының Чингине секретары Феликс Охеда чөлээп.

ТАНАНАРИВЕ

Социал чонтуг чорукту-дең эргенин, кижиниң кижи мөлчүүрүн чок кылырының принциптеринге үндезилээш Мадагаскарга чаа социал-экономиктиг харылзаалар турган Малагасий революциянын муршакчы кезээнин (АРЕМА-ның) кол сорулгазы ыыдыг. Мадагаскарда тургустунуп эгелээн оң чаа политиктиг организациязының мында парлаттыгган уставында ол дугайын бижээн.

НЬЮ-ЙОРК

Чилиниң баштанғы солуунуң үнгенинден бээр элчеглиг оң болган. Мурнунда чыл бүрүзүнде демдеглеп эрттирип турган Чилиде ол байырлал амгы үеде чаржыныг нөргүзүг болган деп «Кристчен Сайенс Монитор» даар америк солун бижээн. Чуртта солуунарның хөй кеминь хатган, ол солуннарның ажылдакчыларының хөйүн олүргеп иймиже, алы кара-бажыңнарда болгаш концлагерьлерде хилинчектеп турар. Шериг-фашистиг хунта ол сан-чурумга таарыпнас материалдарны парлап үндүргени дээш кандыг-даа солунну, радиостанциинии тодаргай хуусаа чокка доп-дораал хаапкан турар ыыдыг декретти хүлээп алган.

АДЕН

Демократтыг Йеменниң чопу В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 108 чыл болган оюн калбаа-биле демдеглеп эрттиргеп. Ол хүнге алдар болдурган массалыг митингижер бүгү чуртка эрткеп.

БЕРЛИН

Карл Маркс-Штадт хоорайда ажыттынган химия үлеттүрүмүн талазы-биле ЭДЧ-ниң доктаамал комиссиязының чапында амыдырал химиязының талазы-биле ажылчын болуктүң үш хонук иштинде болган чөвүдел хуралы социалистиг чуртталга амыдырал химиязының будурулгезиниң 1990 чылга чедир хогжүдезинге турасказаткан. Ында Болгариятың, Венгриянның, ГДР-ниң, Польшаның, Румыниянның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның тускай эртемнилери киржип турар.

ЛИССАБОН

Португал реакция чаа кембуруулуг херекти үүлгеткеп: Лиссабонуң төп кудумчуларының биргээнинде Кубаның элчин черинин бажыңына частыышкын болган. Бантайгы медальер ёлуулар алырга, элчин черинин ажылдакчыларының болгаш оон чаны-биле эртен чытканнарын аразында балыгдаткаптар бар болган, олардың чамдыкызының байдалы аар.

Неофашистерниң өлүрүкчү актыны Португалияның демократтыг хөй-ниитизинин халы килевээшкинии болдурган. Кубаның элчин черинин бажыңының чанынга чыылган лиссабончулар удурланышкыннын чыскаалын «Фашизм эртпес!», «Фашистиг өлүрүкчүдер сенелин!» деп кыйгырыглар-биле эрттиргеннер.

НЬЮ-ЙОРК

Келир чылдан өгелеп январь айның ийи дугаар улуг-хуузун Ноксвиллге (Теннесси штат) негрлерниң хамааты эргелери дээш шыгараңгай америк демиселчи Мартин Лютер Кингтиң хүнү кылдыр демдеглеп эрттирер.

Ноксвилдиң хоорай чөвүзелиниң хөй кезиинии хүлээп алганы резолюциязында «Мартин Лютер Кинг түгле негр улустуң эвес, харын Американың бүгү кижилериниң чырыткылыг келир үезин дээш чурттап, демисежин чораан болгаш бодунуң амы-тынын бергеп. Американың национал маадыры кылдыр сананырын ол бодунуң бүгү амыдырал-биле чедип алган» деп онзалап демдеглээн.

ДЕЛИ

Хайдарабадта (Андхра — Прадеш штатта) электроника, космос, авиация болгаш үлеттүрүүш оске-даа чүтүлә адыларынга эң-не бижыг холумаддарны будурүүшүнүң талазы-биле заводту түдүп эгелээн. Оок продукциязы никельге, кобальтыга, титанга, молибденге үндезилээш кылган бедик шыпарлыг холумаддар болур.

РАНГУН

Бирмада каучук садып алырының күрүне монополиязын тургускан. Садыг министерствазу ол үнелиг чиг-этти будурукчуларын оны чүтле күрүнениң кодээ ажыл-агый корпорациязынга садарын хүлээдиргеп. Оок-биле каучукту садып ап болгаш сөөлө садып турган чиижек садыгжыларга, а ол ышкаш чурт иштинден дашкаар оны контрабанда-биле үлүүр сөөртүрүнге улут согулту бергеп.

(СЭТА).

ЧҮНҮ НОМЧУП ТУРАР БИС?

ССРЭ — делегейде эң номчукчу чурт деп, ЮНЕСКО тайылбырлап турар.

Барлын Европаның эң хөй номнарлыг күрүпелеринде люктаамал номчукчулар (айда-ла бир номпу номчуп турар мындыг кижилер) номчукчу кижилериниң 3—5 хуузу болуп турар деп, номчулганың фоанцуз шинчилекчизи Эскарпи санап турар. Чурттуң чонунуң чүгле беш хуузун люктаамал номчукчуларның категориязынга хамаарыштырып болур деп, австрия социологтар бадыткап турар.

Совет соцнологтар айда-ла нийиден эвээш эвес номну номчуп турар мындыг кижилерни номчукчуларның категориязынга хамаарыштырып турар. Ынчангаш чонуң 75,3 хуузу номнарны, 72,3 хуузу журналдарны, 89,5 хуузу — солунналарны үргүлүг номчуп турар.

Бистиң чуртувуста номчулганың бүтү хандыкшылдыг кижилерни хандырар толээде, тергиин хөй номнар херек. Ынча хөй номнар бар, ынчалажок номга алыспыдан масспыг ол пегелде ам-даа долу хандыртынмайн турар. Бисте пом продукциязын ном үндүрер 230 черлер кыпын турар. Чартык чүс чыл дургузунда 43,2 миллиард номну шарлаан.

Орус болгаш совет чогаалчыларның номнарының тиражтары миллион-миллион экземпляр чедип турар. ЮНЕСКО-ның хереченлеп турарын ёзугаар алырга, очулдурган литература парлап үндурериниң талазы-биле ССРЭ делегейде кол черни ээлей берген.

Бисте чоннуң 90 хуузу бажыңнарында номнарлыг, ынчалажок номнуң кол эртинелери күрүне библиотекаларында чыгдынган. Чуртта оларның саны 360 мун четкен, кадагалал фондузунда номнар — 3,6 миллиард том четкен. 255 миллион кижиден 180 миллион кижи оларны үргүлүг ажыглап турар.

Чуртта ном кадагалалының кол черп — Күрүненің В. И. Ленин аттыг библиотеказы. Оон фондуларында 203 дылда парлаттынган 27 миллион кезек номнар санаттынып турар. Ында 89 чурттан 12 мун журналдар болгаш делегейниң бүтүн күрүпелериниң кол солуннар бар. Чурттуң эң улуг ниити библиотеказы Ленинградта — ол болза Күрүпелиң Салтыков-Щедрин аттыг ниити библиотеказы-дыр. Ол библиотека ССРЭ-ниң улустарының 89 дылдарында, Европаның бүтүн дылдарында база Африканың болгаш Азияның 170 дылдарында 24 миллион номнуг. Оон эң байлак фондулары ажок хөй санныг номчукчуларны — чылда-ла 100 мун кижини хаара тудуп турар. Номчукчу бүрүзү чылда-ла алаа ортумаа-биле 12 катап баар. Ында ном бүрүзү чылда-ла беш кижиниң холун эргинр. Ол чурагай чуртта пургулаймында-ла 2 санта деп. Кышкы болгаш часкы үелерде, дыштанып хүннерде, кежээки шактарда ол библиотеканың номчулга залдары чык долган турар.

Совет кижилер чогум чүнү номчуп турарын?

Күрүненің Салтыков-Щедрин аттыг ниити библиотеказында хамаарышкан фактылар мындыг. Чыл дургузунда манаа техника, математика, физика, химия талазы-биле литератураларны номчукчуларга эң хөйнү берген. Оон даразывыпга чечен чогаал литературазы болгаш ураң чүүл талазы-биле номнар, оон даразында социал-экономиктиг литература база медицина болгаш биология талазы-биле литература кирип турар.

Ынчангаш номчукчулар хамыктың мурнунда техниктиг болгаш өске-даа тускай литератураже улуг кичээнгейни салып турар-дыр деп түпелеп моортан үндүрүп болур бе? Чурттуң янзы-бүрү хоорайларынга номчукчулардан алган санал-онаддарны ёзугаар алырга, ол мырнай ыпдыг эвес. Ындыг түнелеп кижилериниң пургулаймында-ла ажыл, кичээл шүгүмү-биле ажылдан барын турары номчулга залдарынга хамаарыжыр. А хүп бүрү номчулгада, бажыңга болгаш орук-суур номчулгада чечен чогаал литературазы колдап турар.

Бисте 255 миллион чурттакчыларның барык 90 миллиону өөренип турар. Ынчалза-даа кижи бүрүзүнден билиглерниң белик деңгелин амыдырал иеген турар болгай. Ынчангаш ниитилел-политиктиг литературага үргүлчүнүң сонуургалы черле билдингир. Ниитилел эртемнериниң талазы-биле номнарны ажылчыннарның 85 хуузу, инженерлерниң болгаш албан-хаакчыларның 93 хуузу номчуп турар. Номчулганың алыс сорулгазы янзы-бүрү, ол номчулгаларның пургулаймы-ла өөредилге болгаш хөй-ниити ажылы-биле холбаалыг. Инженерлерниң 40 хуузунда болгаш ажылчыннарның 31 хуузунда ниитилел-политиктиг тематиканга номнар хуузунда библиотекаларында бар.

Төөгү литературазын — бистиң Төрээн чуртувустуң эртикен үезинин дугайында, делегей төөгүзүнүң талазы-биле номнарны, Ада-чурттуң Улуг дайынының дугайында сактыышкынарны бисте хөйүзиле күзелдиг номчуп турар.

Салтыков-Щедрин аттыг библиотеканың эрттирген санал-онаал алышкыныы бөрымдаалап алырга, оон номчукчуларының эстетиктиг биликинининг солуургал талазы-биле хаара тудуушкуну мындыг болган: революция мурнундагы 100 хире орус чогаалчыларны болган аптыг үезинден 300 совет авторларын, даштыкы 80 классиктерни болгаш аптыг үезинде 90 ажыг даштыкы чогаалчыларын алдаан.

Санал-онаал алышкыпының үезинде: «Силерниң ынак чогаалчыларынар кымнарыл?» деп айтырыгны салган. Орус классиктерден бирги черде Лев Толстой, Пушкин, Чехов болган. Совет литературада — Михаил Шолохов, Максим Горький, Константин Симонов болган. Даштыкы классиктерде эң калбак сураглыглар Джек Лондон, Теодор Драйзер, Эмиль Золя болган. Аптыг үезинде даштыкы литературазында — Эрнест Хемингуэй, Эрих Мария Ремарк, Генри Белль, Уильям Фолкнер.

Аныктар шүлүгээл номнарынче номчуг сунгулуг. Пушкинниң болгаш Лермонтовтуң номнарындан ангыда, Сергей Есенин, Владимир Маяковский, Михаил Светлов, Расул Гамзатов, Евгений Евтушенко оларның номнары аныктарның утаан-бодалын хаара тудуп турар.

«Шүлүглеге янакшывас деп чүве кайчаң турар боор. Сагыш-сеткилди хаара тудуп келир дыка хөй чүүлдер шүлүктерде доючу хевир-биле илергейлеттингеп турар-ла болгай. Пушкин, Некрасов, Твардовский, Межелайтис, Гете, Гейне, Байрон, Петефи болгаш өске-даа хөй-хөй чогаалчылар мецээ дыштанылганың болгаш утаалыралдың хандыкшылдыг чепсэо болуп турар» деп, санал-онаал алышкынының үезинде 40 харыыг бир инженер медегләэн.

Ажылчыннарның болган инженерлериниң номчукчу нуралкшиниерин деңнештирии көөрге, олар дыка хөй чүүлдерге хамаарыштыр дөмей болуп турар-дыр деп чүтаалар арганы берип турар—ол дээрге бистиң үеэлиспи кайгамчыктыг демдектериниң биргээн-дир. Бисте ураң чүүл, литература чүгле каш кижиниң хандыкшылыкыл хераа биес, харыы аажылчыннарның 65 хуузу болган инженерлерниң 73 хуузу проза чогаалдан болган шүлүгледен ангыда, номнарны, литература болган ураң чүүл талазы-биле чүүлдерни база үргүлчү номчуп турар.

Номчукчуларның хандыкшылдыг чүүлдериниң аразында оларның фантастикага хамаарыштыгын онзалап демдеглээе чогуур. Дыка хөй кижилер чогум-на харын ол жанрны номчуг үндүзээр. Оон уңуру чүдел? «Хамыктың мурнунда техниктиг чаа чүүлдер», «эртемнин социал түнелдери», «келир үениң кижилериниң амыдыралы» оларның сагыш-сеткилин хаара тудуп турары ол.

Наталия ЧАСОВА,
социолог.
(ПМА).

Бойдус—өңнүүвүс

ХӨЙ-НИИТИНИҢ КИРЖИЛГЕЗИ ХЕРЕК

(Чагаалардан одуруглар)

Партияның XXV съездизиниге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгинниң кылган «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөжүдериниң кол углапыышкыннары» деп илеткелинде: «Долгандыр турар бойдусту камгалаар, бойдус курлавырларын чоп ажыглаар болгаш тургузар талазы-биле хемчегларин ажылдап кылыр болгаш боттандырар ужуралут» деп айыткан. Партиянын, Совет чазактың сл шинтирин удурулга болдуруп, бистиң республиканың аңгы-аңгы районнарында бойдус камгалалының хемчегларин ап турар. Бойдус дугайында хөй чагаалар редакциягa хүп бүрү кээр. Долгандыр турар бойдузувус дээш номчукчуның сеткил-сагыжының аарыл чоруурун оларда тодазы-биле илереткилээн.

Чоон-Хемчик районнуң Сүт-Хөлде ыяш ажыл-агый черинде бригадир Х. Борбай-оол: «Кижилерни долгандыр турар бойдустуң чайгаар үнген арга-арыглары, одар-белчирни, дамырак сутлары кижиниң чаагай чоруурга, кезээр үезинге бүдүмбы-биле кезээ мөңгеде бараан бооп чоруур» деп бижээн. А Кызыл районнуң «Тилелге» совхозунуң ажылчыны М. Карыма ерга-ыяштың хөлегезинге дыштанып, арыг агаарны тыныш чоруурга магалыын, экизин илереттинээн, ук совхозтуң ховузунга 58 га черге ыяш олуртурунга школачыларның идепкейлиг кирижкеңин демдеглээн.

Редакциягa кээп турар чагаалларның хөй кезиинде авторлар бойлуска камналга чок, ону тотчеглеп турар кижилерге эптеш чогум плеренип, бойдустуң хайыраазын тотчеглээр кижилер барында хомудаан сеткилин бижиглээн одуруглар хөй.

«Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны И. Шириеп: «Тастыг Кара-Хаак хемнериниң аразында аажок улуг сад арыы бар. Ында кандыг ыяш чок дээр! Чодураа, тал, хадын, дыт, терек... Чайгы үеде улустуң дыштанып, селгүүстээр черн ол турган чүве. Амгы үеде ол арыг иштинде ужуруп, үрегдеп каапкан чодураану, халыңны болгаш өске-даа ыяштарны көргеш кижи караа чалданыыр-дыр» деп бижээн.

Бойдустуң коргунчут дайзыны—орт. Ылаңгыя арга-арыгга улуг когаралды ол таварыштырар. Өрттүң үнүп кээр чылдагааны — кижилериниң оваарымча чок октаткан серепгизиниң, таакпызының удундан өскүй берип болур. Ол дугайында сеткил хомудаашкын-биле Өвүрде ыяш ажыл-агый черинің ажылдакчызы Д. Базыр-оол, Бай-Тайгадан О. Ойдуп, Кызыл районнан Х. Борбай-оол олар бижип турарлар.

Бойдустуң чаагай хайыразын чөп ажыглавас, ону шыдаар шаа-биле үргедеп, тотчеглеп турар кижилер Өвүр районнуң Торгалыг суурда хөй. Ында моторлуг хираз барык кижи бүрүзүнде бар, душкан-на кижи туралаан-на черинден, аътгыг, чадаг-даа, машина-техникалыг-даа ыяш аймаанның кандызын-даа кезип ап турарының дугайында ук суурнуң чурттакчызы Т. Тыртый-оол улуг хомудаа-биле бижээн.

Чүгле арга-арыгга хамаарышкан чагаалар редакциягa ноэп турар эвес, оон балык-байлаашкы, кат-чимизинин дугайында хөй-хөй авторлар бижип турар. Ында база тотчеглекчилерге удурланымышкын көскү черни эөлээн. Чамдык кижилер ону байдып, остүүп турда, оске кижилер ону тотчеглеп турар чоруктар бары черле хомуданчыг.

Эрзин районнуң Бай-Даг суурда Х. Даңдаанның чагаазында: «Совлгу үш чылда бистиң хемнеривистиң чарашчаагай ногаан арыгары чоорту куурарын, оон чимис-байлаашкың үңүжү эвээжеп турары бисти дүвүредип тур. Оон чылдагааны: мал чеминге белеткээр будук-бүрүнү душкавпа черден кезип, улуг-биче ыяштарны са базып, ыяштың бүрүлериниң база кат-чимистиң озулдезинге шаптыктап турар-дыр» дээп.

«...Чаа-Хол недээзинде чыжырааны аныяк-даа, улуг-даа кижилер ужуруп, будукгарын сып турары чаржынчыг-дыр. А Адар-Төштө орук чоогунда осаалаан черде пээтерни моторлуг хирээ-биле хыдыш каапкан. Оон ангыда Чаа-Хол, Үрбүп суурлар чоогунда кара сутларга күзүн, чаңдарның баш саны ам Алтайда он муң чедип турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КААС ХЭЭЛЕР

ВОЛОГДА. Вологданың «Снежинка» бүдүрүлге каттыжышкынының ураң шеверлериниң аргаан үүлдери сураглыг болуп турар. Бүгү-авиелдиң социалистиг чарыжынга эң бедик түпелдерни чедип алганы дээш ол каттыжышкын СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Тоску беш чылда тыгараантай күш-ажылы дээш» деп Тураскаал демдээ-биле болгаш шилчир Кызыл тук-биле шаңдаткан.

«Снежинканың» ажылчыннары чыл эгезинден бөөр планга немей 1500 ажыг бедик шынарыыт хөлеп аргаан кызыгларны берген, хөлеп аргыырының чаа 14 хевирин шиңгээдип алган. Онгу беш чылда олар дээш категориянын шилгээлларының 37 хевирин кылып үндүрер деп телевизээн.

ЧУРУКТА: «Снежинканың» ажылчыны Галина Васина хөлөзөн аргыгны коргүүп тур.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

1976 чылдың Май 1-де Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының демонстрациязының дугайында

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эң-сеткил каттыштырылгазының Хүнүнге тураскаакан хоорайның ажылчы чоннарының демонстрациязы 1976 чылдың май 1-де эртенгиниң 10 шакта эгелээр.

Байырлыг чыскаалга ажылчы чоннар колонналар айыл-биле чыскаалын алган келир.

№ 1 КОЛОННА: «Спартак», «Динамо», «Урожай», «Трудовые резервы» спорт ниитилелдериниң төлөзөлекчилери.

Чыскаалыр черн—Ленин кудумчузу, Пушкин аттыг библиотеканың чаны.

Харылаар кижилер—Л. С. Седин, М. Д. Биче-оол.

№ 2 КОЛОННА: хоорайның бүгү школаларының өөренекчилери болгаш башкылары.

Чыскаалыр черн — Комсомольская кудумчузу, ИХМ бажыңының чаны.

Харылаар кижи — В. Я. Филимонов.

№ 3 КОЛОННА: башкы институдунуң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң, техникумнарының болгаш училищелериниң коллективтери.

Чыскаалыр черн — Комсомольская кудумчузу, ИХМ бажыңының чаны, № 2 колоннаның соонга.

Харылаар кижи — В. И. Данилейко.

№ 4 КОЛОННА: май мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери болгаш коммунистиг күш-ажылдың коллективтери — Каа-Хем хомур-даш резреаи, № 2 АТБ, телеателье, Кызыл үлетүүр садыг, «Востоксантехмонтаж» мехколонна, автосепгелге заводу, «Тыва сут тудуг» трестин № 2 мехколонназы, алгы заводу, Чурттагга коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зи, № 1 орук-тудуг эргелеи, «Водоканал» эргелеи, ном садының кылдыы, типография, Тываның электри четкилери.

Чыскаалыр черн — Комсомольская кудумчузу, «Тувинская правда» солуннуң редакциязының бажыңының чанында.

Харылаар кижи — В. Г. Тещуков.

№ 5 КОЛОННА: үлетүүрүнүң тудуг материаддарының каттыжышкынының коллективтери, аш-чем, одалга үлетүүрүнүң, полиграфия болгаш параллга керектериниң база профтехоөредилгениң эргеледдери, эът комбинады, сут комбинады, балык заводу, «Тудуг иезектери» комбинат, даараныыга комбинады, ыяш ажылдан кылыр комбинат, мебель фабриказы, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг Тываның комплекстиг геология экспедициязы.

Чыскаалыр черн — Тувинская правда» солуннуң редакциязының бажыңының чанында, № 4 колоннаның соонга.

Харылаар кижи К. Д. Будук-оол.

№ 6 КОЛОННА: Тываның автотранспорт эргелеи, автомобиль оруктарының тудуунун болгаш ажыглалының бүдүрүлге эргелеи, Улуг-Хем пероходствозу, ОСВОД, авиабүдүрүлге.

Чыскаалыр черн—Ленин кудумчузу, парк чанында.

Харылаар кижи — Л. И. Кудер-оол.

№ 7 КОЛОННА: «Тыва тудуг» трест болгаш оон кереэлиг организациялары, «Тыва көдээ тудуг» трест, «Красноярскгражданпроект» институтуң комплекстиг төлевилел кылдыы, Красноярскиниң инженер-тудуг шинчилел трезиниң экспедициязы, тудуг болгаш архитектура эргелеи, «Сельэлектротудугнуң» тудуг-монтаж эргелеи, «ЦЭС тудугнуң» тудуг эргелеи.

Чыскаалыр черн—Комсомольская кудумчузу, «Тувинская правда» солуннуң редакциязының чанында, № 5 колоннаның соонга.

Харылаар кижи — С. Г. Красноперов.

№8 КОЛОННА: Кедээ ажыл-агый министерствозу, «Сельхозтехниканың» республиканың болгаш Кызыл каттыжышкынары, «Скотопром» трест, зооветснаб, ыяш ажыл-агый эргелеи, тараа продуктылар эргелеи, Мелиорация болгаш сут ажыл-агый министерствозу, аэрология экспедициязы.

Чыскаалыр черн—Интернациональная кудумчузу, музей бажыңының чанында.

Харылаар кижи — Ф. И. Кулаш.

Бүгү колонналар чыскаалыр черинге 9 шак 30 минутада келир.

Ниити колонналарны чыскаал тургузарын болгаш демонстрация үезинде оларның шимээжикшинин башкарар кижи Кызыл хоорайның шериг комиссары В. А. Озерский.

Демонстрация үезинде хөй-ниитиниң корум-чуруумун хөй-гаараи харылаар кижи ИХМ-ниң хоорай киллизиниң начальниги Е. С. Ключников.

Байырлал комиссиязы.

ЧУРУКТА: өөр буурлар. Шаанда бүрүнү-биле узуткаттыпар четкен тургаи ол чедип турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Телевидение

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

МОСКВАДАН

8.50—«ССРЭ-ниң улустуң артизи К. И. Шульженконың концерти. Өөнүг.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—Футболга Европа чемпионады. ЧССР биле ССРЭ-ниң шилиндек командаларының оюну. 2-ги тайм. ЧССР-деп өөнүг дамчыдылга.
12.00—«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!
13.00—«Пионерия чурттуң мырлары». Концерт. Өөнүг.
14.15—«Музыкалыг киоск». Өөнүг.
14.45—«Кино аян-чоруктарының клубу». Өөнүг.
15.30—15.40—Чапсар.
15.40—Документалдыг фильм.
15.50—«Ак-кок далайның шуут кыдынга». Ураң-чечен фильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Красная заря» деп пес-тиавы фабриказының ажылчыннарынга музыкалыг программа. Өөнүг.
18.00—«Көдээниң ажыл-ижи».
19.00—Хоккейге делегей чемпионады. Финал болуунуң киржикчилериниң аразында матч. Польшадан өөнүг дамчыдылга.
21.15—«Кино аян-чоруктарының клубу» Өөнүг.
22.00—«Үе». Информастыг программа.
22.30—00.40—Хоккейге делегей чемпионады. Финал болуунуң киржикчилериниң аразында матч. Польшадан өөнүг дамчыдылга.

АПРЕЛЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

8.35—«Кажан, кажа чүү болганыл?» Викторина. Өөнүг.
10.05—«Совет музыкаиың шилиндек чогаалдары». Өөнүг.
11.00—Медээлер.
11.10—«Чурук бүрүзүнде — хүн». Өөнүг.
11.25—Төп телевидение болгаш Бүгү-эвилел радиозуунуң электромузыка хөгжүм хереселдериниң ансамблиниң концерти. Өөнүг.
11.50—«Ак-кок делгеминиң камгалалында». Эртем-неп-тередилгелиг өөнүг фильм.
12.05—Хоккейге делегей чемпионады. Түңнел оюннар. Польшадан өөнүг дамчыдылга.
13.15—«Литературулуг бееседалар».
14.00—«Кара далайның чалгыгдары». Ураң-чечен хөй сериялыг өөнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги серпязы.
15.20—15.30—Чапсар.
15.30—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».
16.15—«ССРЭ-ниң улустуң артизи В. А. Обухова».
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—Хоккейге делегей чемпионады. Түңнел оюннар. Польшадан өөнүг дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.40—Сылдысчыгаш». Уругларга программа.
19.00—Уругларга телефильм.
19.30—Телемедээлер.
19.45—«Өртүү болдурба». Кыска фильм.
20.00—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитиргелерин — амыдыралга». Дамчыдылга.
20.30—Киножурнал.
20.40—Телемедээлер.
20.50—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.55—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».
21.40—«Кара далайның чалгыгдары». Ураң-чечен хөй сериялыг өөнүг телефильмниң 1-ги серпязы.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага өскерлип турар, булуттаар агаар болур. Барыын чүк угланышкынның хаттың күжү секундада 10—15 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, артканнарынга 9—11 градус чылыыр.

Кызыга барыын чүк угланышкынның хаттың күжү секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 17—19 градус болур.

КИНО

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

«НАИЫРАЛ»: «Шар хереглеттинип турар» 9.30, «Дорамчылаткаппар» (2 сериялыг) 11.00, 14.20, 17.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 2 мультфильмнер чыындызы» 9.20, «Даглыг чер иштинии чажыды» 10.40, 12.15, 13.50, «Бодумга дагдындымм» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Джек кайгамчык чүүлдер оранында» 11.20, 13.10, «Күс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эзи ховуларда, шыргай арыгларда» (2 сериялыг) 11.30, 14.30, 17.30, 20.20 шактарда.

АПРЕЛЬ 26-ДА

«НАИЫРАЛ»: «Полиция комиссары бурууладып тур» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Эй, эрес эрлер ковбойлар!» 9.35, 11.05, 12.35, «Эзи эриктер» (2 сериялыг) 17.20, «Дорамчылаткаппар» (2 сериялыг) 14.05, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бодумга дагдындымм» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кинолекторий» 14.30, «Күс» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакторнуң орлакчызы М. Н. СМИРНОВА.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсалгалыг секретарьвың 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116

ЧАГЫГ № 1317.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сактыышын талазы-биле эргелеминиң типографизы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00572.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 100 (10085) | 1976 чылдың апрель 27, вторник | 1925 чылда үндезидеттинген | Өртээ 2 коп.

Үлеттүрнүң, тудугнуң болгаш көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Колхозтарның болгаш совхозтарның материал-техниктиг бааза-зын быжыглаңар! Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин интенсификастаарының, ону комплекстиг механизастаарының, электрификастаарының болгаш химизастаарының, черлерни калбаа-биле мелиорастаарының темпилерин дүргедединер!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыглаарындан).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧЫЛЫ

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИП, ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛДААР

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАРАА ШӨЛДЕРИНДЕ

ТУРАН. Бии-Хем районнуң чер ажылдыглары онгу беш чылдың баштайгы чазының хову ажилдарын калбартыан. Дүүн хүнге чедир районда нинтизи-биле 25705 гектар шөлдерниң шыгын базырган.

«Өөк» совхозтуң механизаторлары 6800 гектарның шыгын базырган, 400 га черни андырган. Ол ышкаш барык 500 гектарның шөлүн үлдүредир ажылды чорутkан. Ховушөлдерниң ишчилери 587 гектар черде ийи чүс тонна минералдыг чемиштидилгени төкken болгаш 1300 тонна өдекти чедиргеи.

Кижилернің ажылдап, чурттарынга таарымчалыг бәйдалы тургускан, ол чорук бедик бүдүрүкчүлүт ажылдарны боттандырарынга дүүлаан. Чижээ, тракторист Николай Толстиков хүнде 30 гектар черниң шыгын базырар даалгазын 50 га чедир күүседип келген. Оон эштери Байкара Хөндүкей, Петр Чамырын, Владимир Норбу, Борис Мокрецов олар әзілчег нормазын 150—180 хуу күүседип турар.

* * *

САРЫГ-СЕП. Каа-Хем районнуң чер ажылдыглары часкы хову ажылдарын дыка мүлүүдады берген. «Октябрь 30 чылы», «Коммунизче орук» колхозтар болгаш «Бурунгаар», «Кызыл тук» совхозтар шык базырышкынын доозкан. Ам үк ажыл-агыйларда часкы чер ажылдары база калбарган. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң механизаторлары 750 гектар черни андарган.

Тараа шөлдеринче өдек соорттуг, суггаттыг черлерни суггарары чоруп турар.

* * *

ЭРЗИН. Районнуң Ленин аттыг, «Мареи» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтары шык базырышкынын доозкан. Нинтизи-биле 3405 гектар чернин шыгын базырган. Ам часкы чер андарылгазы ажыл-агыйларда эгелээн.

Л. ЗУБОВА.

ӨӨРҮШКҮЛҮГ ОДУРУГЛАР

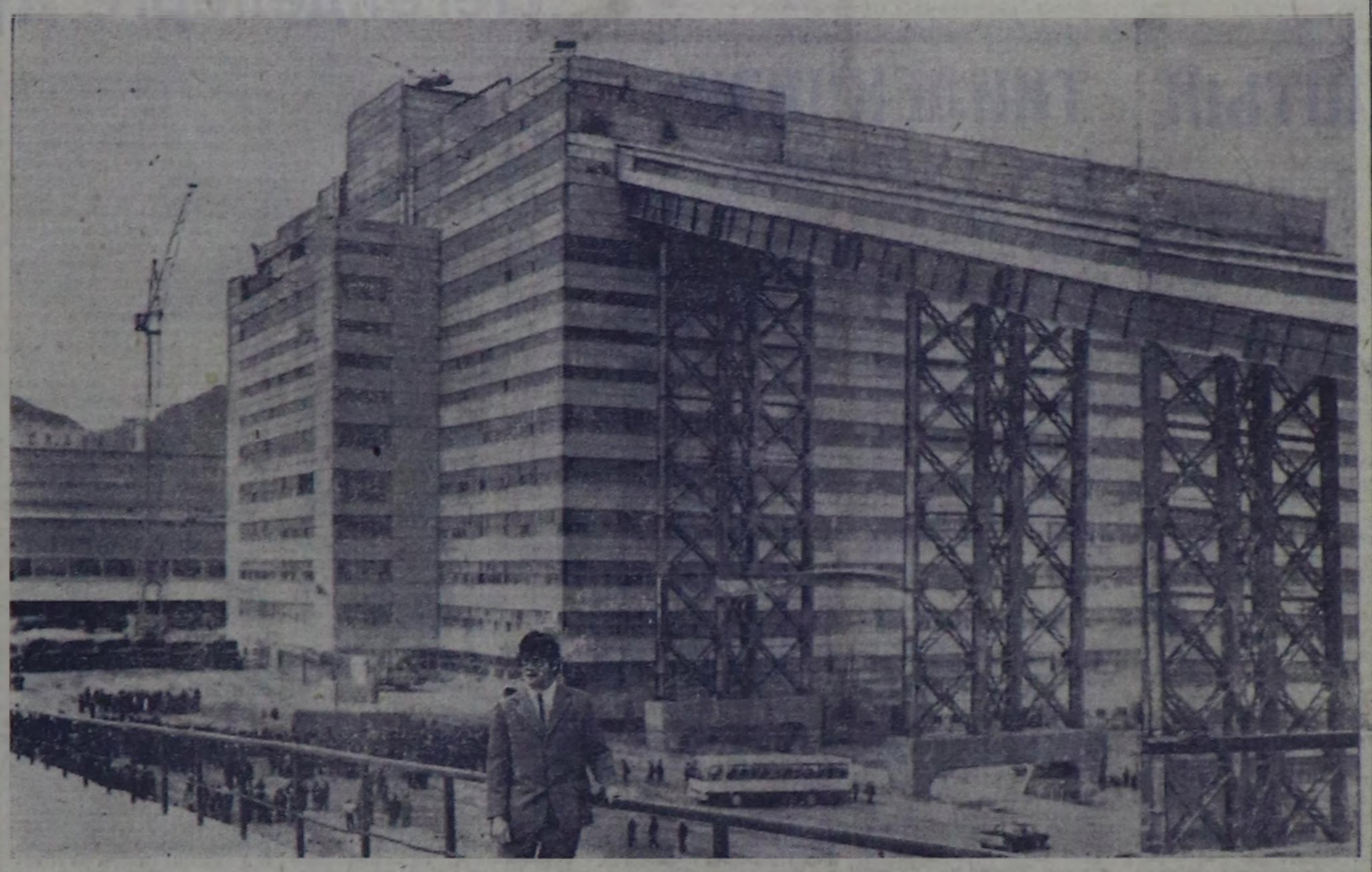
★ Чөөн-Хемчикте «Искра» колхозтуң Арыг-Бажы, Кызыл-Хөвек сүт-бараан фермаларының саапчылары эрестиг ажылдап, үш чартык ай дургузунда сүт саалдазын көвүдеткеш, күрүнеге 844 центнер сүттү дужаагаи. Колхозтуң чартык чылда күрүнеге сүт садар онаалдазының 59,8 хуузу-дур. Сүт саалдазын эрткен чылдың ол үезиндеп көвүдеткен.

★ «Октябрь 30 чылы» колхозтуң Сыыл-Чүрээ хойжу бригадазы (бригадири О. Шагдыр-оол) бирги кварталда төрүүр 100 хойга оваажыр 98 курагнының алган. районнуң хойжу бригадаларының чарыжыпга дээре черни эзілеп, партия Чөөн-Хемчик райкомунуң, райүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун таалап алган.

★ Сүт-бараан фермаларының чарыжынга ССРЭ-пиң Дээди Совединиң депутады, Ленин орденниң эдилекчизи Алдын-кыс Монгуш эргелекчилээн (СЭКП-пиң XXII съездизи аттыг совхоз) фермазы тинлээш, партия райкомунуң, райүүскомнуң райпрофсоведиел чөвүлелиниң, комсомол райкомунуң кварталдап шилчиир Кызыл тугун алган. Дөргүнчүлер кварталда пландан ажыр 60 тонна сүттү саап, күрүнеге садар планын 201 хуу күүсеткен, үш чартык айда ферма күрүнеге 180,5 тонна сүттү садып, совхозтуң чартык чылда сүт садар онаалдазының 82 хуузун күүсеткен.

М. СЕВЕН.

АК-ДОВУРАК: комбинаттың ийиги эзілчээнде

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзілчээниң кол корпузу. Мону ыраатан көөрге, улуг чаагай-даа, магалыг-даа. Республиканың болгаш бистиң чурттуң өске-даа хоорайларының чамдык тудуг организацияларының тудугмуларының болгаш монтажниктериниң кылганы демир-бетондан бүткем бо объект нарын тудугларның бирээзи болур. Ам бо улуг бүдүрүлгениң чамдык өнзагай чүүлдеоп-биле танышып көрээлиңер.

Ийиги эзілчегниң корпузу барык бир гектар черни эзілеп турар, ооң ниити ишкирини алыр болза 662 муң ажыг кубометр. Бо бүдүрүлгениң ханаларын тударынга үнген материалдарның болгаш ында эптеп тургускан янзы-бүрү элементри шугумнарының сан, хемчээлиниң дугайын республика солуннары бижип турган. Ынчалзамок ам ол долу күчүзүүбиле амылдап эгелей бергенде, ында тургускан дериг-херекселдериң чамдыызын санаарга мындыг. Корпустуң иштинде ниитизи-биле 23 муң киловатт күчүлүг 3135 элементри моторлары амылдап турар. Бо көй бе? Ону билип алыры-биле мындыг чижектиг маңаа чугаалап болур. 1962 чылда бистиң республикавыстың бүгү элементри станцияларының күчүзүү 24,6 муң киловатт турган. Ынчан ажылдап кылып турган бүгү электрознергия-биле бо хүннерде чүгле бо комбинат амылдап болур турган ышкамыз.

Руда болбаазырадыр цехтиң дериг-херекселдерин 900 кижи башкарып турар, оларның онунуң бирээзи-ле инженер азы техник. Цехте бүгү бүдүрүлге чорудулгазы автоматчыттынган. Бирги эзілчегниң руда болбаазырадыр цеги эртиен он чылдарның дургузунда чуртка 300 муң тонна даг-дүгүн берген. Ам ийиги эзілчег чыл санында-ла ол хире даг-дүгүн бээр күчүлүг.

Моок мурнунда чылдарда бистиң республикавыс Совет Эвилелиниң бүгү бүдүрүп турган даг-дүгү продукциязының 2,7 хуузун кылып турган. Ийиги эзілчег долузу-биле амылдап эгелээрге ол көргүзүг 12 хуу чеде бээр. Даг-дүгүнүң пос аргыыр сорттарын бүдүрер талазы-биле көргүзүг 25 хуу болур.

ЧУРУКТА: «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзілчээниң кол корпузу.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЗЫ

1961 чылдан эгелеп Кызыл районнуң «Тилелге» совхозунда трактористеп турар Кызыл-оол Ооржак (чурукта) бо ажылдан келген оп беш чылдарының иштинде ында-бүрү техниканы башкарып келген. Планның оналдазын шалыпчы механизатор үргүлчү ажыр күүседип, үлегерлиг ажыл-ижи-биле эш-оорүнүң хүндүткелин ол чаалап алган.

1972 чылда совхозтуң дирекциязы черн Кызыл-оол Ооржакты Минусинск хоорайже кодзо-профессионал-техниктиг училищеге үш ай иштинде ооренири-биле чоруткан. Ону чедиишкиниг доозкаш, ам төрээн совхозунга ээп келгеш, катап трактористеп ажылдай берген.

«1974 болгаш 1975 чылдарның социалистиг чарыжының тиилекчизи», «Тос-ку бөгө чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдектериниң эдилекчизи Кызыл-оол Бавуевич Ооржак чоокта чаа Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергези-биле шаңналткан. Ол ажыг үеде хову бригадаларынче тараа үрезинин сөөртүп, «Тилелге» совхозтуң механизаторлары-биле кады часкы ажылдарже кирипкен.

В. САЛЧАК.

А. СОКУРОВТУҢ фотозу.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

ШИИТПИРЛЕРНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИН ЧЕДИП АЛЫР

«Советтериң сессияларын белеткээриниң болгаш эрттиреринiң практиказын сайзыраңгайжыдар талазы-биле Эрзин районнуң чер-чер Советтериниң күүскомнарының ажылының дугайында» 1975 чылдың февраль 27-деги Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалының үк районда күүселдезиниң байдалын ажыкчы чоннар депутаттарының Эрзин район Совединиң күүскомунуң даргазы Н. Б. Тыртык-Кара Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга илеткээн.

Чер-чер Советтериниң сессиялары Конституцияда айтыгланган хуусаалларында эртип, оларга чугаалажып, сайгарар айтырыгларының саны калбарын турар. Социалистиг хүзээлгелериниң болгаш улус ажыл-агый планнарының күүселдезинге, суурлар чаагайжыдылгазынга, чоннуң садыг, эмнелге, культура хандырылгазын эки-жидеринге, социалистиг хоойлу-дүрүмүү база хөй-ниитиниң корум-чүрүмүн быжыглаарынга холбашкан айтырыгларны үк сессияларга удаа-дараа көдүрүп турар апарган.

Эрткен чылын болгаш 1976 чылдың бирги кварталында Советтериниң 42 сессияларынга 90 ажыг айтырыгларны чугаалашкан.

Ынчалзамок сессияларны бедектээриниң болгаш эрттиреринiң талазы-биле Советтериниң организастыг ажылының деңнели үениң негелдезинге дүүшпейн турар. Шиитпирлерниң күүселдезин хынаалдыга албайн келген.

Чамдык көдээ Советтериниң күүскомнарының ажылының арга-хевирлеринде бүдүрүп кылып турар үүле-херектиң түңнели көзүлбейн турар. Эрткен соңгуудалардан бээр районнуң болгаш Эрзин көдээ Совединиң чангыс-даа доктаамал комиссиязы сессияларга отчёдун бербээн.

Шиитпирлерниң күүселдезин хынаайн турарындан чамдык колхозтарның, албан организацияларның черлериниң удурлукчуларының харыысалгазын бедидеринiң талазы-биле ажыл чавыс деңнелде тургустунган. Сессияларга көрүп турар айтырыглар көдүүндала үе айгы-биле хуваттынган. Ооң үжурунда көдээ Советтериниң девискээринде турар колхозтарның экономиказын быжыглаарының, черни ажыктыг ажыглаарының, ниитиниң чемненнителиниң, улус ооредилгезиниң болгаш культура албан черлериниң ажылын эки-жидеринiң дээш ышкаш амыдыралчы тутула айтырыгларны оон эртип, сессияларның хүп айтырыгынга чугаалашпайн турары четпес.

Эрзин көдээ Совединиден өске Советтериниң күүскомнары сессияларга депутаттарның шуптузун киирштирерин ам-даа чедип албаан. 1975 чылдың дургузунда район Совединиң сессияларынга 50 депутаттың 21-и азы 42 хуузу санаа берген.

Депутаттарның боттарының эрге-хүлээгелерин, Советтиң болгаш ооң күүскомунуң үндүүген шиитпирлерин база даалгаларын оларның кавчаар күүсединi турарын көдээ Советтериниң сессияларынга дыңнавайн турар. Бай-Даг, Сарыг-Булуң болгаш өске-даа Советтер депутаттарның сессияларга киирген саналдарын, сүмелерин, шүүмүүлелдиг чүүдерин, пегелдерин чангыс аай системалыг кылдыр каттыштырып моонневейн турар. Ооң туржук депутаттарның чамдыызы сессиялар соонда боттарының хамаарышкан округтарынга барып, соңгукчулары-биле ужуражып, хүлээп алдынган шиитпирлерин күүседирiниң талазы-биле оларның ортузунга организастыг ажылдарны чорутпайн турар.

Көдээ Советтериниң ажылында коскү агитация бар-даа болза, оларның хүп бүрүкчыын чорудуп турар практиктиг ажыл-херектери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, а эрге-хүлээлгелер дугайында хоойлуну кошкак биилир чорук чон-биле ажылдаарынга дээштиг салдарны чедирбейн турарын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаңмаа чугаалашкан айтырыгны түңнеп турар, тодаргай чижектерге айыткан.

База ол ышкаш Бай-Тайга районда депутаттарга киирген чагыттарның кавчаар күүсеттинiң турарының дугайында үк районнуң күүском даргазы Р. Хунай-оолдуң илеткелин, ажылчы чоннарның дилег-билдирiшкиннерiнге, негелде-хомудалдарынга, сапаалдарынга, чагыттарынга хамаарыштыр Тыва АССР-ниң чыргыышкын министри Д. Опларның илеткелин, республиканың көдээ ажыл-агый министриниң ораланчызы И. Сувандиның, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң оргмассалыг килдизиниң эргелекчизи А. Поляковтуң эдериичи илеткелдерни дыңнап, чугаалашкаш, ол айтырыглар талазы-биле чогуур доктаалдарны хүлээп алган.

М. Н. РАМАЗАНОВТУ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Коммунал энергетика системазынга хөй чылдарда үре-түңнелдиг күш-ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 30 харлааны-биле холбаштыр «Тыва коммунэнергинiң» Кызылда энергия четкилiниң сеңгелге болгаш ажылгал талазы-биле мастери Мухла Нургалеевич Рамазановту Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫП.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың апрель 26.

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМНАР

1976 чылдың бирги кварталында ССРЭ-ниң үлетүрүүнүң Күрүне планын күүсеткенiниң түңнели.

Үлетүр ажылдакчылары СЭКП-пиң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты калбарткан, 1976 чылдың бирги кварталында продукция сайгарарының хемчээлиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерiнiң болгаш продукциның бирээзи болур. Ам бо улуг бүдүрүлгениң чамдык өнзагай чүүлдеоп-биле танышып көрээлиңер.

Ийиги эзілчегниң корпузу барык бир гектар черни эзілеп турар, ооң ниити ишкирини алыр болза 662 муң ажыг кубометр. Бо бүдүрүлгениң ханаларын тударынга үнген материалдарның болгаш ында эптеп тургускан янзы-бүрү элементри шугумнарының сан, хемчээлиниң дугайын республика солуннары бижип турган. Ынчалзамок ам ол долу күчүзүүбиле амылдап эгелей бергенде, ында тургускан дериг-херекселдериң чамдыызын санаарга мындыг. Корпустуң иштинде ниитизи-биле 23 муң киловатт күчүлүг 3135 элементри моторлары амылдап турар. Бо көй бе? Ону билип алыры-биле мындыг чижектиг маңаа чугаалап болур. 1962 чылда бистиң республикавыстың бүгү элементри станцияларының күчүзүү 24,6 муң киловатт турган. Ынчан ажылдап кылып турган бүгү электрознергия-биле бо хүннерде чүгле бо комбинат амылдап болур турган ышкамыз.

Руда болбаазырадыр цехтиң дериг-херекселдерин 900 кижи башкарып турар, оларның онунуң бирээзи-ле инженер азы техник. Цехте бүгү бүдүрүлге чорудулгазы автоматчыттынган. Бирги эзілчегниң руда болбаазырадыр цеги эртиен он чылдарның дургузунда чуртка 300 муң тонна даг-дүгүн берген. Ам ийиги эзілчег чыл санында-ла ол хире даг-дүгүн бээр күчүлүг.

Моок мурнунда чылдарда бистиң республикавыс Совет Эвилелиниң бүгү бүдүрүп турган даг-дүгү продукциязының 2,7 хуузун кылып турган. Ийиги эзілчег долузу-биле амылдап эгелээрге ол көргүзүг 12 хуу чеде бээр. Даг-дүгүнүң пос аргыыр сорттарын бүдүрер талазы-биле көргүзүг 25 хуу болур.

Чарыштың девизи: дээштин, шынар

НАЙЫРАЛ ХОЛУН СУНГАН

Ростов районуң Чапаев аттыг колхозу эртиен беш чылды «оргумак» болуп дооскан, а онгу беш чылдың чылдарында областтың мурнакчы «Кызыл-Тей» болгаш «Коммунизмниң херели» деп ооң чаржым турары колхозтарның денгелинге чедип алыр деп пинтиргилеп. Ону чедип алырынга тараның дүжүдүн будуң чартык катап, ногаалларның болгаш картофельдың дүжүдүн ийи катап нөвүдедир, инектен сут саварын 1000 килограмм бедидер үжүлүг турган. СЭКП-ниң XXV съездиниң шийтпирлеринге харыы кылдыр төлевилеттинген мыдыг харыысалгалыг хүлээлгелерин күүседиринге чапаевчилерге чаржык турар колхозтарның байыралы дузалаар. «Кызыл-Тей» болгаш «Коммунизмниң херели» колхозтар бодунуң кожалыының коллективтиг дандырыкчызы болганнар. Бо чылын чапаевчилерниң боттарынга төлевилеп алган түңнелдерин ол ажыл-агыйлар эртиен чылда чедип алган. Оң үш колхозтуң бойдус байдалы демейлешкек. Чүгле Чапаев аттыг колхозтуң ажыл-ишчилериниң чер болган мал ажылының бедик культуразы чедбес турган.

Үрдеп бзор-ле чер ажылының бедик культуразы-биле сурагжаан «Кызыл-Тей» колхозту Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры З. Д. Косарева удуртуп турар. Ам ооң санаалы-биле үш ажыл-агыйның партия организациялары, түскай эртемнигler Чапаев аттыг колхозтуң нурлаңыларының ханызы-биле аналитеп корген болган кожаларының мурнынчы дүржүлгезин ажыл-агыйның амаа неттерелдир талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган.

Бодунуң үүнүп-даа мурнунда шыырак чүүлүг-биле кожазынга олар дузалаар-лар. «Коммунизмниң херели» колхозтуң херээжен сааңчылары дорт-муңчулар (олар мында эвээш эвес) чапаевчилерниң фермаларынга шефтен турарлар. «Кызыл-тейден» мурнакчы механизатор К. И. Кириллов тарылганың баштайгы хуунүден ажелээш, ажаан алмыстыңга чедир практика кырынга участоктарының бирээзинге бодунуң кожаларынга бедик профессионал мергежилдиг ачызында болган агротехникамың бүгү дүрүмнерин сагаанымың ачызында чүүү чедип ап болурун көргүзер. Чаа тарылга зелчештирилгеенин, чер тургузуун организаставарынга, мал чемининиң баазазын хогжудеринге сүмелерин агрономнар берип эгелей бергеннер.

Бодунуң зелчээнде чапаевчилерде ажылдаар чер бүргүзүнге нүш-ажылдың бедик бүдүрүмчүлүүн чедип алыр, продукциянның кончуг эки шынарлыг болурун хандырар дээш социализмниг чарыш калбарган.

Партияның Ярослав область комитеди «Кызыл-Тей» болгаш «Коммунизмниң херели» колхозтарның инициативазын чүүлдүг деп эскээн.

(СЭТА-ның корр.).

ЯРОСЛАВЛЬ.

Чөөн-Хемчик райондан

СУГГАРЫЛГАЖЕ—КОЛ КИЧЭЭНГЕЙ

Чөөн-Хемчиктиң девискээринге эртиен чылын кааннаан. Хоргүнде шык чок. Кышкы үеде хар чуга болган. Ынчангаш бистиң районда тараа болгаш мал чеми чүгле суггатлыг черлерден чүтөөр үнген, а өскелерде чегей.

Айтырыг чүл дээрге, Ю. Кожаганың бижип турары ышкаш, черниң дүжүдүн чогуур деннелге чедир алыры. Анаа инженерлиг суггарылга системазының ажыглаар керек. Ындыг система «Октябрь 30 чылы» болгаш «Искра» колхозтарда, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозта бар, ону четче ажыглап шыдавайн, чавыс дүжүттүүп турар.

Суггат чок одарларны суг-биле хаптырар сорулга-биле шөлер болгаш бода мал түрлагларынга 50 ажыг кудуктарны чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда каскылаан. Оларны ажыглаары-биле түс-түе ажыл-агыйларда хүлээткен. Ынчалза-даа суггарылга системаларын чөп ажыглавас, харын-даа эртемге үндезилеп тургускан, практикага бадыткаттынган аргалардан ойталап турар таварылгалар чамдык ажыл-агыйларның удуртукчуларында болгаш түскай артемнигlerинде бар. Чижээ, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң, «Октябрь 30 чылы» колхозуның түскай артемнигlerи чер суггарар ДДН—100М деп маркалыг бедик бүдүрүкчүлүг машиназын четче ажыглап шыдавайн, чавыс дүжүт алганнар. Оон соонда ол техниканы ажыы чок деп санап, ону моон соңгаар ажыглаарындан ойталап турар.

Районуң суггатчылары Ставрополь крайның мелиораторларының суггаттыг шөлдерни ажыглаарының чаа аргаларын тып, ону өкпиндилер дээш Бүгү-эвилел кыйгырыын деткип, кезээ ажыл-агый культураларының бедик сорттуг дүжүдүн өстүрүп алыр сорулганы салган. Ону амыдыралга боттандырары-биле райониуң колхоз болган совхозтарының организас-массалыг ажылдарын күштелдирген. Ынчалза-даа чамдык ажыл-агыйлар бо талазы-биле ам-даа сула ажылдап турар. Оон чижээнге, «Чыраа-Бажы», «Большевик», «Ленин-Маадыр» совхозтарны, «Искра» колхозту адап болур. Ында суггаттыг шөлдерге ажылдаар агенелер, бригалдар чечелээшкинни доозулбаан, ажылчыннарны кедер идиктеп, чурттаар орай-сава болгаш чепсек-херекселдер-биле четче хаптырбаан.

«Сут-Хөл», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозта бүтө дестерин, бедидирлерин аштап-арыгаар ажылдар чоруп турар-да болза, районуң өске ажыл-агыйларында байдал хирелиг.

Сөөлгү хынаддардан илереттингенин ёзугаар алырга, суггатка ажылдаар кижилер оргүзүнга социалистиг чарыштың калбартыр, оларга моральдыг болгаш материалдыг детикмче көргүзер талазы-биле ажылдар база кошкак. Районга 370 суггатчы херек, а ханызы барыы 241. Ынчангаш бүрү маркалыг машина-техниказы 27 санныг турар үжүлүг болза, ам чүгле 16 машина бар. Ол ышкаш чамдык ажыл-агыйларда мелиорасия техникаларының сеп-телгеэн четче доозулбаан.

Ве чылын суггаттыг шөлдерни ышкаш ажыглап, оон бедик сорттуг дүжүттү өстүрери-биле ажыл-агый бүргүзүнге комшектиг, агропелиератывтиг планнарны туруузуп, ону кижиэ ажыл-агый болгаш суггармага ергелелиниң специалистери-биле катаа кылыш чоруткан болгаш ол ажылды СЭКП райкомуун болгаш райкүүскомуун каттышкан хуралынга бадылаан.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында бедик дүжүттү алыры-биле районуң ажыл-агыйларының удуртукчулары болгаш специалистери дээштиг хемчегlерни ап, чегнестерни чийладыр, чедиишкиннерни улам быжыглап, чаа техниканы шингээдип албышаан, ону практикага долу болгаш бүрүн-биле ажыглаарының хемчегlерин алыры негеттинип турар. Ынчангаш хоочун суггатчы Ю. Кожаганың кодургенайтырыын деткип, ону чүүлдүг деп санаар мен. **К. БАЙ-КАРА,**

Чадаганамың районнар аразының суггарылга система эргелелиниң начальныгы.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЗЫ

Коммунистиг нүш-ажылдың шалыпчызы Валентина Александровна Зайкова Балгазынның ыяш ажыл-агый черинде савазар хаармаа кыяыр ыяш хирээзээр станокта ажылдап, планның онаалдазын 100—110 хуу нүүседип турар. Ол 1975 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи.

ЧУРУКТА: В. Зайкова.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Лекция пропагандазы

Негелделерге дүүштүр

Барыын-Хемчик районуң ажыл-агыйларында, бүдүүлүүте албан организацияларында «Билиг» нинтилелиниң район организациязының (даргазы В. Чадамба, харыысалгалыг секретары Ч. Монгуш) ажылында четпестер ам-даа бар. Ынанчыл эге организацияларның ажылын кошкак удуртуп, олардан негелдени сураткан болгаш практиктиг дузалы эвээш чедирип турар. Ол ышкаш парткомнар болгаш партия эге организациялары оларның ажылын кошкак удуртуп турар. Чамдык партия организациялары «Билиг» нинтилелиниң эге организацияларының ажылынын планын бадылавайн, оон күүсединиң дугайын партий хуралдарынга чугаалаашпайн турар. Оон үламнаан чер-черде эге организацияларда хаара туттунган лекторлар чоп мурнуга лекцияларны ховар помчуп, боттарының ажылынжин сураткан. Чамдык черлерде удуртукчулар-даа, специалистер-даа лекция помчулгазын боттары организаставаан, өске черлерден лекторлар кээрин маңан орар таварылгалар бар.

Моон чижээнге «Дөң-Терезин» совхозта болгаш «Барлык» совхозтуң Хөнделең саадырында эге организацияларны кирип болур. «Дөң-Терезин» совхозка эрткен чылын помчуттунган 68 лекциннын чүгле 28-ни тус черниң лекторлары помчаан. А Хөнделеңниң лекторлары бүдүн чылда чүгле 8 лекцияны помчаан.

Үстүнде чижектерден алгаш көөрге, ажыл-агыйларның удуртукчулары, түскай эртемнигlerи, идеология фронтузуунуң ажылдакчылары чоп ортузунга политиктиг кижизидилге ажылын чорударынга лекция пропагандазын амдаа четпес ажыглаан турар. Оон ужурундан чамдык кижилерниң талазындан аргалаар, ажыл шагы үзер, норум-чурум үрээр чоруктар ам-даа бар болуп турар. Ынанчыл мындыг таварылгалар «Хемчик» совхота, «Шекпээрниң» Аянгаты, Бичө-Тей салбырларында, Кызыл-Мажалык суурда аажок эвес.

«Хемчик» совхозта, Аянгатыда, Хөнделеңде эге организациялар (даргалары Х. Ооржак, Д. Чадамба, О. Сая) бо чылдың бирги кварталында лекцияларның помчаанының дугайында чаңгыс-даа путёвка район организациязынга киирбээн. Бо черлерде күш-ажылдың-даа, хөй-ниитиниң-даа корум-чурумунуң багай болуп турарының бир чылдагааны ында.

Районуң суд, прокуратура, милиция ажылдакчыларының талазындан көрээ чоп ортузунга эрге-хөйлү, хөй-ниитиниң корум-чурум камгалалының болгаш профилактиктиг ажыл талазы-биле лекция пропагандазын база аажок чорудуп келген. Бир эвес эрткен чылдың бирги кварталында үстүнде темаларга 41 лекция помчуттунган турган болза, бо чылдың бирги кварталында оларның саны 21 болган. Ээ ынанчыл аныяктарның идей-политиктиг болгаш мөзүү-шынар кижизидилгезинге хамаарыштыр лекция пропагандазының четпес тургустунганы-биле районда кем-зерек үүлгедир чоруктар таварыкып турар. Ол ышкаш комсомол райкому аныяктар ортузунга лекция пропагандазын четпес удуртуп келген.

Эрге-хөйлү билиглерин чоп ортузунга пропагандалаар сорулга-биле район төвүнге тургустунган лекторий бодунуң ажылын ара соксаткан. Оон ангыда көрээ клубтар лекция пропагандазының ажылын кошкак чорудуп, чүгле кино үндүрери-биле кызыгаарланып турар.

«Билиг» нинтилелиниң мурнунда амгы үеде туруп турар сорулга болза, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шийтпирлеринге дүүштүр ажылчы чон ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылдың бүгү-ле арга-кежиларын ажыглап, бо ажылче түскай эртемнигlerни, идеология фронтузуунуң ажылдакчыларын хаара тудуп, оон даштин чедип алыры болур.

Х. МОНГУШ.

«Шыынның» түскай корр.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЗИ

Ийме суурган үнгеш, шала кедээр хавак кыры ховужукту оруу машинавыс доозуну доюлдур хаптыг. Терекпиг-Чарык аксынче углай довуичук оруу үлүп ор Сис.

Кыштаг бараанга мурнувусту-та кестүп келди. Төрүүр шөөр малга таварымчалыг кылдыр туттунган нажаанын хүнзөрек талазы шедеп-биле серилеттингеп. Ында хөй хураган чаржып, дешкилешпишаан, хүн караанга дегелеринге, шагжаларда албедир каап берген кок сигнини чип турлар. Оларның аразында тарадыр чашкаанны берген сигнини айыыр-биле болгеш, шагжаларже кагбышаан, чаш малын чылыг суг-биле суггарган Хандоо Чымбаевна Ховалыгның чанынга баргаш, оон-биле амыр-меңнивис солушпушаан, хөйжу ог-бүленип ажыл-ижинин дугайын сонуургап чугаалаштывыс.

— Эртиң турар кыш ширии болду. Малдаан коданывысты сол-меңнии кыштадыр, чаш толуп четче-бүрүн камгалаар дээш Тазар-оол Күдерекович-биле амыр-дыш чок болдувус — деп чугаалаан бистин айтырывывыска харыылаарын ол үзамчызады: — Бегүнге чедир хөйларывыста-даа, оон бо чыдыг чаш толуүнде-даа хорамча чок, күш-шыдалы ажы тур. Төрээн 236 хөйнүң 275 хураганы ажаалдада турарлары бо, мээң-биле кады Анчымаа Монгуш 100, Хандый-оол Ховалыг 50 хураганны воруктурдулар. Мээң бодумда 125 бар. Бо эртен хойну Күдерекович артежик оларже үндүре бээрге, хураганнарывысты кажаазындан үндүргеш, дүүшке чедир сигнеңнедип, сула чиртип, минералдыг чемнер бергеш, ам суггарып турарын бо ийин.

— Хөй ажылынга каш чыл ажылдап тур силер? Түңнелдериңер кандыг болгулаавыл?

— 1962 чылдан эгелеп хөй-жуладывыс. Чыл бүрүде хураган алыр талазы-биле коргузуувусте ыдыг дескн эвес хөйлүг, эвээштиг. Чыл санында ынча болду деп сан-чыраган адыг албас мен. 1971 болган 1972 чылдарда харын төрүүр 100 баш хойдан-на 91 болган 105 хураган алдынган чүве.

Хойжу коданын эргий коруп, хураган аразынче кыдаштаан, эдерген хураганнарны эргелеп, чамдыктарын холуна кусшактаап, бажының тейниден оорлавын турлаар чымчак, чыдыг адыжы-биле сүйбагылаардаа. Хөөнүп-даа, хураганының-даа кажаалары шевергин, шитин чугайлаан. Турлаанда ыын мөзүлүг овур-хевирлерни коргузуп, идеяларын чидиг демиселиниге философия болган социал талазы-биле түңнелдерни берген. Ол чогаал биске фашизмге удур демиселдин дугайын, тыныелиг хээ демиселдин турганнарынга елүүм чок ендүр ойлуумун дугайын биске сагындырып турар.

Коскү совет чогаалчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Георгий Марков «Сибирь» деп романы аажок база бедик шанналы алган. Мергежилдиг ол чогаалчының ол чогаалы амыдыралы ханы илередип, оюр-хевирлерни делгем, оюа шынары-биле коргузуп, төрээн черин чуруумелдиг бижип турары-биле кижини хаара тудуп турар. Сибирьге революсчу шимчээшкинни, кызыгаар чок ол улус ораанны шингээлип алырынга мурнакчы идеяларының тиилелгези дээш чоннуң демиселин автор бүзүрелдин-биле коргускен. Ол чер-биле, ону чаартын турар кижилер-биле хандамырындан холбаалыг кижи чүгле ыяш улус чогаалдыг бижип болур. Чогаалчының бодалының ханызы болгаш делгеми, төөгүүнү болгаш бүүнгеринде эки билири, ураң-техниң арганы совет чогаалының улус чедиишкинин — «Сибирьниң» бижиптер арганы аажа берген.

Телевизионе талазы-биле Ленинчи шанналы РСФСР-нин болгаш Грузин ССР-нин ураң чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Ираклий Андроников алган. «Улуг зал дугайында сактышкынмаар», «Ленинград филармониязынга концерт», «Андрониковтуң сөзү» деп телевизия фильмнери дээш Ленинчи шанналы алган. Ираклий Андрониковтуң талантызы катаптаттынмаг, ыяш талалыг. Телевизионеге ол автор-даа, артист-даа боон, кижини сонуургадыр, оон-биле кады ол — чаагай чүүлүү пропагандалаар талазы-биле эртемден болгаш пропагандист. Бедик шанналды алган оон фильмнери телевизионениң чогаалыкчы ажылынга сүлүт адырлыышкын боон, миллион-миллион кижилерни ураң-техниң культураның бедиктеринче биилигиин коруушкузун «инициктирип» турар.

РСФСР-ниң улустуң артизи Елена Образцованың шылгараңгай мергежилин бүгү делегей хүлээп корген. Музыка болгаш концерт-күүседилге талазы-биле Ленинчи шанналы 1973—1974 чылдарда концерт программалары болгаш «Семен Котко» «Кармен», «Трубадур» операларта ролларны ССР Эвилелиниң Улуг театрынга күүседкени дээш ол алган.

Тергиин артисчи мөзүүзү, ырларының эң кижизиг, чыдыг байдалы, күүседип турар чогаалының утказынче ханы кирип ойнаары кижини бүзүрелдин-биле хаара тудуп келир. Ол артистиң репертуары доктаамал чаартынып, мергежилги үргүлчү бедип турар.

Аллерде күүрөт хоорайжыгажының үруглар зоназын ураң чараш кылдыр каасташ шийтпирлээни дээш, Грузин ССР-нин алдарлыг чүрүкчүү улуг мастер Зураб Церетелиге Ленинчи шанналды тывыскан. Аллерде шыптаныла зоназын оон каастааны — артитектураны чүрүк ураң чүүлү-биле холбаш будуреринии эң бедик үлегери болур. Ында болза нарын болгаш улуг хемчээлдиг тургузуг кижини чүгле эстетика талазы-биле кижизидип турар эвес, харын база чараш, кайгамчык коргузуглерни аралыга үгаалылалдыг, ажыктыг ышпаныланы организаставарының сорулгазын херек кырында шийтпирлеп турар.

Зураб Церетелиниң ажылында бойдус, ураң чүрүлга, пластика шүптүзү чаңгыс аай болуп чечени-биле каттыжа берген, ынчангаш ону бедидиле үнелээн.

Сөөлгү чылдарда кино ураң чүүлүнге чогаадыкчы чедиишкиннери дээш, Ленинчи шанналы РСФСР-ниң ураң чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Василий Шукшиниге тывыскан. Кинематографиға үш кижи: эки ойнаар артист, режиссер болгаш сценарист боон ол ажылдап чораан.

Оон фильмнеринде ханы утка, эки чанчыл талазы-биле бедик шын чүрүк кезээде кожа чоруур. В. Шукшин болдунуң бедик мергежилди-биле совет кино ураң чүүлүнүң чедиишкиннеринге чүгүлә салышкынны кылган.

1976 чылдың Ленинчи шанналарын тывысканы — бистиң дэй национализг социалистиг культуравыстан чечектелишкинниинин дугайында Коммунистиг партияның болган Совет чазактың улуг сагыштыг салып турарының чаа хереченин болур.

(СЭТА).

«Шынның» материалдарының изи-биле

ДОҢГУТКАН

«Шынның» түскай корреспондентизи М. Калчанның «Төжектелгеш олурупкан» деп чүүлү апрель 2-де солунга парлаттынган. Шагаан-Арыг хоорайда хлеб быжырар черниң ажылында четпестерни, оон удуртукчуу М. Дикаревтиң багай ажылын ында бижээн.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң ийиги секретары И. Моляновтуң редакцияга дыңнатканы:

Ук чүүлде парлаттынган фактылар бадыткаттынган, райпо баштаар черииң апрель 13-те болган хуралынга байдал шугумчүлелде шын илереттинген деп демдеглээн.

Онаашкан ажылын негелдеге дүүштүр тургуспааны дээш хлеб быжырар черниң эргелекчизи М. Дикаревти донгуткан.

ИЕШКИЛЕР— САМБЫРАДА

Александра Допай, Галина Допай — иешкилер. Олар кайызы-даа ынчылер, кайызы-даа чоп мурнунда ат-алдарлыг, хүндүткелдиг, кайызы-даа хүндүлел самбыразында мурнакчыларның одурупкан кирген. Олар Улуг-Хем районуң Чаа-Хөл эмнелгезинде ажылдап турарлар. Ооң адазы Түүүш Хургулек тыва эки туурачыларның бирээзи, немец-фашистиг ажелекчилер-биле кадыг-дошкун сегиржип алымшкынның чылдарында ол дайын шөлүүте-даа эмнеп шаг болган.

А. Допай эмчи адазының ооң салган эмчилээш, ам 24 чыл чедир ажылдап, чоңуунуң мурнунда бараан боон чоруур. Ол үениң шитинде эмчиниң нарын болгаш берге ажылын бодунга ол шудургу шингээдип ап, инжилерин эмнээриниң арга-мергежилиин кызыма-биле өөренип, дуржулганы мөөнчеп келген. Ол аарыг кижилерниң чедип көрүп маңнавайн, бажыңнарны кезип, яшы-бүрү аарыгларга баш уурар эмнелгиниверин чорудуп, кижилериң надыы дээш үргүлчү сагыш човаан чоруур, кижилерге эптиг-эзелек.

Ол бодунуң үр чыл ажылдан келген «холунуң үнүүн» бадыг шак мынчаар бодунуң уруу Галинага база дамчыдып бергеин ол. Чаа-Хөлде эмнелге коллективиниң мурнакчылары Александра Допай, Галина Допай иешкилер чоп мурнунга мынчаар ак сеткилдит ажылдап чоруурлар.

Т. ТОВАРИШТАЯ

КИЖИГЕ, ТӨРЭЭН ЧЕРИНГЕ ЫНАКШЫЛ-БИЛЕ

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Ленинчи болгаш Күүрүне шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң даргазы Н. С. Тихонов-биле беседа.

Литература, ураң чүүл болган архитектура талазы-биле СССР-ниң Ленинчи болгаш Күүрүне шаңналдарының талазы-биле Комитеттиң киирип келген саналдарын шугаалажыы коргеш, 1976 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыр дугайында доктаалды СЭКП ТК болгаш СССР-ниң Министрлер Чөвүлели үүлээп алган. Ол бедик шаңналга төлептиг болган чогаалдар болган ажыглар жанрларының хөй-ле янзы-бүрү болгаш аксы-дүнүнге республикаларга хамаарышкан мастерлерниң боон турар даярын хамыктын мурнунда демдеглээр бис. Оларны чогаатканы социалистиг реализмниң ураң чүүлүнүң шын чоруктун болган чогаадыкчы кижиниң чаңгыс мөзүзүнүң ураң чүүлүнүң чаа чедиишкиннери болган.

Литература талазы-биле Ленинчи шаңналды литва чогаадыкчыларының бирээзи, Литва ССР-ниң ураң чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Йонас Авижюс «Оскүндүрган оран-чурт» деп романы даяа тывыскан, ында Ада-чурттуун Улуг дайынының чылдарында литва улустуң амыдыралын улуг шыны-биле биижээн. Ол чогаалда немчуктуунуң мурнунга литва улустуң төөгүзүнде эргилделиг ойну, хостуг амыдыралче, келир чырыткылыг уже — социализмче оон оруун чыртыкан. Ол ханы патриотчу роман үүлге литва улуска эвес, харын хөй национал совет чогаалга улуг болүүшкүн болу берген. Оон ырминарында хереллеичек шын мөзүлүг оюр-хевирлерни коргузуп, идеяларын чидиг демиселиниге философия болган социал талазы-биле түңнелдерни берген. Ол чогаал биске фашизмге удур демиселдин дугайын, тыныелиг хээ демиселдин турганнарынга елүүм чок ендүр ойлуумун дугайын биске сагындырып турар.

Коскү совет чогаалчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Георгий Марков «Сибирь» деп романы даяа база бедик шаңналды алган. Мергежилдиг ол чогаалчының ол чогаалы амыдыралы ханы илередип, оюр-хевирлерни делгем, оюа шынары-биле коргузуп, төрээн черин чуруумелдиг бижип турары-биле кижини хаара тудуп турар. Сибирьге революсчу шимчээшкинни, кызыгаар чок ол улус ораанны шингээлип алырынга мурнакчы идеяларының тиилелгези дээш чоннуң демиселин автор бүзүрелдин-биле коргускен. Ол чер-биле, ону чаартын турар кижилер-биле хандамырындан холбаалыг кижи чүгле ыяш улус чогаалдыг бижип болур. Чогаалчының бодалының ханызы болгаш делгеми, төөгүүнү болгаш бүүнгеринде эки билири, ураң-техниң арганы совет чогаалының улус чедиишкинин — «Сибирьниң» бижиптер арганы аажа берген.

Телевизионе талазы-биле Ленинчи шаңналды РСФСР-нин болгаш Грузин ССР-нин ураң чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Ираклий Андроников алган. «Улуг зал дугайында сактышкынмаар», «Ленинград филармониязынга концерт», «Андрониковтуң сөзү» деп телевизия фильмнери дээш Ленинчи шаңналды алган. Ираклий Андрониковтуң талантызы катаптаттынмаг, ыяш талалыг. Телевизионеге ол автор-даа, артист-даа боон, кижини сонуургадыр, оон-биле кады ол — чаагай чүүлүү пропагандалаар талазы-биле эртемден болгаш пропагандист. Бедик шаңналды алган оон фильмнери телевизионениң чогаадыкчы ажылынга сүлүт адырлыышкын боон, миллион-миллион кижилерни ураң-техниң культураның бедиктеринче биилигиин коруушкузун «инициктирип» турар.

РСФСР-ниң улустуң артизи Елена Образцованың шылгараңгай мергежилин бүгү делегей хүлээп корген. Музыка болгаш концерт-күүседилге талазы-биле Ленинчи шаңналды 1973—1974 чылдарда концерт программалары болгаш «Семен Котко» «Кармен», «Трубадур» операларта ролларны ССР Эвилелиниң Улуг театрынга күүседкени дээш ол алган.

Тергиин артисчи мөзүүзү, ырларының эң кижизиг, чыдыг байдалы, күүседип турар чогаалының утказынче ханы кирип ойнаары кижини бүзүрелдин-биле хаара тудуп келир. Ол артистиң репертуары доктаамал чаартынып, мергежилги үргүлчү бедип турар.

Аллерде күүрөт хоорайжыгажының үруглар зоназын ураң чараш шийтпирлээни дээш, Грузин ССР-нин алдарлыг чүрүкчүү улуг мастер Зураб Церетелиге Ленинчи шаңналды тывыскан. Аллерде шыптаныла зоназын оон каастааны — артитектураны чүрүк ураң чүүлү-биле холбаш будуреринии эң бедик үлегери болур. Ында болза нарын болгаш улуг хемчээлдиг тургузуг кижини чүгле эстетика талазы-биле кижизидип турар эвес, харын база чараш, кайгамчык коргузуглерни аралыга үгаалылалдыг, ажыктыг ышпаныланы организаставарының сорулгазын херек кырында шийтпирлеп турар.

Зураб Церетелиниң ажылында бойдус, ураң чүрүлга, пластика шүптүзү чаңгыс аай болуп чечени-биле каттыжа берген, ынчангаш ону бедидиле үнелээн.

Сөөлгү чылдарда кино ураң чүүлүнге чогаадыкчы чедиишкиннери дээш, Ленинчи шаңналды РСФСР-ниң ураң чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Василий Шукшиниге тывыскан. Кинематографиға үш кижи: эки ойнаар артист, режиссер болгаш сценарист боон ол ажылдап чораан.

Оон фильмнеринде ханы утка, эки чанчыл талазы-биле бедик шын чүрүк кезээде кожа чоруур. В. Шукшин болдунуң бедик мергежилди-биле совет кино ураң чүүлүнүң чедиишкиннеринге чүгүлә салышкынны кылган.

1976 чылдың Ленинчи шаңналдарын тывысканы — бистиң дэй национализг социалистиг культуравыстан чечектелишкинниинин дугайында Коммунистиг партияның болган Совет чазактың улуг сагыштыг салып турарының чаа хереченин болур.

(СЭТА).

Хөй ургларлыг иелерни „Иенин алдары“ орден-биле болгаш „Иенин медалы“ медаль-биле шаннаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң омуразелинден шаңналары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН:

Тос ургларыы божаан, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дарыймаа Дамбый-ооловна Иргит — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчуузу.

Кадыр Салчаковна Хертек — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Сес ургларыы божаан, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Салчаковна Довурак — Тээлиниң уругларга садының ажылдакчызы.

Александра Кунгаевна Хомушку — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Чеди ургларыы божаан, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бак-Кара Ооржаковна Ак-пай-оол — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчуузу.

Анаймаа Чашпаевна Балчы-Таяа — Шуй ортумак школазының ажылчыны.

Долгар Хертековна Кызан — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчуузу.

Чыргал Салчаковна Каракыс — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Удууне Кюжегетовна Кускулук — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчуузу.

Салчак Одайовна Салчын — Тээли ортумак школазының ажылчыны.

Хурал Давалайевна Монгуш — метеостанция эргелекчизи.

Магар Иргитовна Сая — суптарыга системаларының эргелелиниң техажылчыны.

Серенмаа Сандыковна Сая — Кара-Хөл ортумак школазының техажылчыны.

Маичаа Сотпаевна Хертек — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Овер Картановна Хертек — Кызыл-Даг суурда от-буле ээзи.

Мария Салчаковна Чамбай-оол — Курстрахованиениң бухгалтери.

Алды ургларыы божаан, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Долума Хертековна Далай — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Нойна Салчаковна Делгер-оол — Шуйнуң чадыкшылга школазының фельдшери.

Хуралбай Хунгаевна Калиов — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчуузу.

Көк-кыс Дамбыйевна Кюкюгет — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчуузу.

Сайынт Салчаковна Кюкюгет — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Чогал Салчаковна Шыжыыр — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчуузу.

Беш ургларыы божаан, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Биче-кыс Хертековна Биче-оол — Кызыл-Даг ортумак школазының техажылдакчызы.

Содунам Иргитовна Дакчыт — Тээли суурда от-буле ээзи.

Барын Шимиевна Көк-оол — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчуузу.

Байыр Конгаржаповна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчуузу.

Сереп Балдановна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчуузу.

Ыыра Монгушевна Хертек — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Көк-кыс Майдыр-ооловна Чыгар-оол — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчуузу.

(Уламчылыг).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Социалистиг чурттардан

К. МАРКСТЫҢ ЧАГААЗЫ ТЫВЫЛГАН

БЕРЛИН. Карл Марстың 1830 чылдың март 25-де бижээни ооң мурнунда биледингес турган чагаалган эртемниг коммунизминиң үндезилекчизиниң адын эдилээн Лейпциг университединиң библиотеказының ажылдакчылары тыпканнар. Ук чагааны Ростокта чурттап турар коллекционер К. Небауериң хүү библиотеказындан тып алганнар.

Ооң библиотеказында делегейде сураглыг немец болгаш даштыкы эртемденнериң, шүлүкчүлериң, чогаалчыларының, хөй-ништи алкындакчыларының, ыяңгыда Гётениң, Шиллериң, Роза Люксембурстуң, Тургеневтиң, Л. Толстойдуң, Горькийниң хол-биле бижигилээнни материалдары болгаш чагаалары база бар болган.

ЛЕНИНЧИ МУЗЕЙДЕ

УЛАН-БАТОР. Моолдуң нарыысмалазында В. И. Ленинниң музейи бар. Чыл эгезинден бээр аңаа он муң ажыг кижи чораан. Ыяңгыда В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнүң 106 чыл оюнуң будуузүнде, апрель хүннеринде, ооң залдарынга көрүкчүлер хөй болган.

Музейниң фондузунда беш муң хире экспонаттар бар. Оларның аразында Октябрьның Улуг революциязының хүннеринде болгаш будуузүнде В. И. Ленинниң бижээни база болетөзүн түүдеринең болган документилериниң фотокоолдалары бар.

Ол ышкаш В. И. Ленинниң моол сыл кырында ажылдаан, МАР-ның уран түүдүүнүң мастерлериниң улуг баштыңчының овур-хевирин көргүскен хөй санныг экспонаттарны делегээн.

СПОРТ ЗАЛЫН ТУДАРЫНЧЕ

СОФИЯ. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл оюнга тураскаадкан коммунистиг субботник апрель 17-де улусчу Болгарияга бедик күш-ажылчы болгаш политиктиг байдалга эрткен.

Ол хүн чүгле Болгарияның найысылалынга 10 млн. левакша түнге үлетпүр продукциязы болгаш тудуг-монтаж ажылдары кылдынган. Софияның хөй-хөй заводтары база фабрикалары калнап алганы чиг-эттиг, материалдарның база электроэнергияның кыселибиле ажылдааннар.

Софияның ажылчы чоннары ленинчи субботник хүнүнде ажылдап алган акшазын чүрттө эң улуг национал спорт залының түүүнче шилчидер деп шиитпирээн.

БАЛЫК АЖЫЛЫНЫҢ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

БУДАПЕШТ. Венгрия бодунуң иштики сугларынга балык ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле Европада бир дугаар черни эзлеп турар. Балык ескүрер тускай ажыл-агыйларын тургускан чорук республикага балык ажыл-агыйын шайлын хөгжүдүрүнге идигни берип турар.

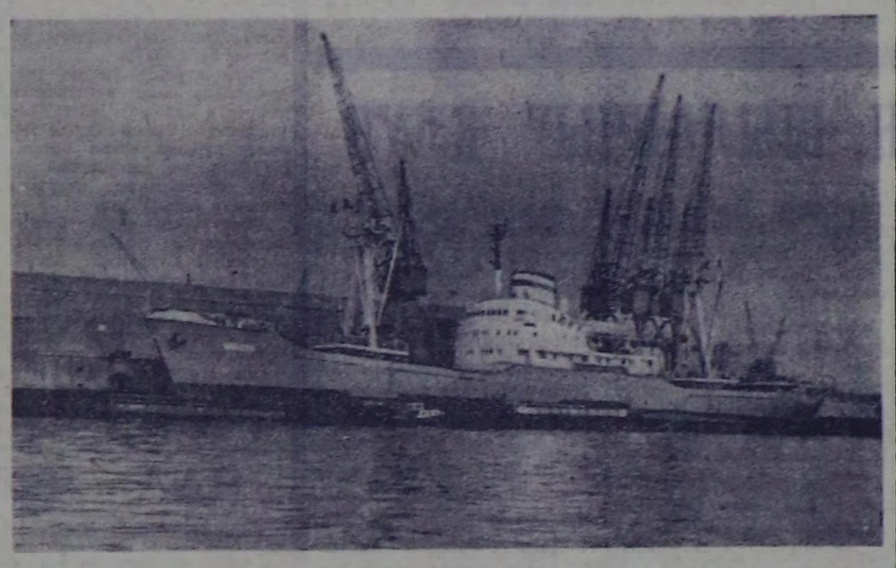
ВУР-нуң балык ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң перспективалары 1990 чылга чедир ажылдап кылдынган 15 чыл планында тодаратталган. Ыяңгыда балык өстүрериң чүрттө 3,5 катап көвүдедири болгаш чылда ону 103 муң тонна чедир будуреги кәрүүнгей.

СОВЕТ-КУБА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ГАВАНА. Кубаның Күш-ажыл министерстводу биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң айтырыгларыкаш талазы-биле күүрне комитединиң аразынга кады ажылдажылга дугайында протоколга Куба Республиканың найысылалынга ат салган. Бот-боттарының аразынга консультацияларны чорударын, информацияны, күш-ажылды организаставарының, ажыл төлевириниң база күш-ажылды нормилоларының системаларын ажылдап кымыреның талазыбиле эртем-шинчилелдериниң түнелелерин калбак-биле солчурун ол документиде баш удур көрүп турар.

(СЭТА).

СОВЕТ ЧУРТКА

Гамбург порттуң судноолар турар черинде совет «Нярдла» судногa чүүк чудуруп турары. ГФР-ниң хемчээл талазы-биле Европада дөртки боол турар ол порту — ССРЭ-ниң Барыын чүүк чурттары-биле садыг харылзаа селчурунуң талазы-биле сөөлгү беш чылда кол черлериниң бирээзи болуп берген.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ТӨӨГҮЛҮГ ХҮН

ХАНОЙ. Апрельдиң 25-и Вьетнамның улузунуң амыдыралында төөгүлүг хүн болган. Чүрттүң соңгу болгаш мурнуу түрүнүң соңгукчулары чаңгыс дай Вьетнамның Национал хуралынга депутаттарга кандидаттар дээш бадылаан.

Ханойнуң 740 соңгулда оюрунуң эжиктеринден эртен дең бажында-ла ажыттына берген. «Тайбың, хамаарышпас, чаңгыс дай болган социалистиг Вьетнам делегезин!» деп бижээн плакаттың адаанда тургускан урналарже соңгукчулар бир-ле дугаарында бюллетеньнерин киирген.

ЧАВЫРЛЫЫШКЫНЫ ХАНЫЛАДЫРЫ ДЭЭШ

МЕХИКО. Парламентилер аразының авиалелиниң чөвүлелиниң күүскомунуң сессиязы аңаа ажылын доозкан. Ооң ажылынга делегейниң 64 чүрттүүн төлээлекчилери киришкен. ооң иштинде ССРЭ-ниң парламент бөлүүнүң даргазы.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы А. П. Шитиковка баштаткан совет делегация база бар.

Делегейниң айыыл чок чоруунуң болгаш чепсекти дужүрериниң, делегейниң аныаңбүрү чүрттарында экономиктиг болгаш социал байдалдың, кижиниң эргелерин камгалаарының айтырыгларын сессияның киржикчилери чугаалажып корген. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын улам мөңгө хөгжүдеринің база хаңыладырының эргежок чүтүлээни оралтарның хөй иелиң айтып турган.

АКП ТК-НЫҢ КЫИГЫРЫЫ

ВЕНА. Тайбыңны улам мөңгө быжыглаары, аймак чок чорукту хандырары база дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыырары дээш, ажылчы чоннарның амыдыралының байдалдарын акжидери, демократия болгаш социал дешпилеге дээш демиселдя кады чорударынче Австрияның Иргиң Коммунистиг партиязының ТК-зы май биринең удавас болуур байырлалы-биле холбаштыр кыйгырган.

Ам делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазы, пролетарлыг интернационализм, капиталистиг чурттарның ажылчый ажгызының социалистиг күүрнелер-биле, антиимпериалистиг хосталгалыг шимчээшкиннер-биле бижыг эвилели кажангызындан-дааартыя эргежок чүтүлә болуп турар деп, АКП ТК-зы онаалап демделээн.

ПОРТУГАЛИЯНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛИССАБОН. Ам чаа күштүг болуп эгелээн Португалияның чаа конституциязы бистиң революциявыстың кол-кол чаалап алышкыныарының хажыттынмас чоруун чарлаан дең. Португалияның президентизи Ф. да Кошта Гомеш «Дна» солунда парлап үнүрген интервьюзунда медеглээн.

Соңгулдаларның соонда тургустулар чаазак, бир эвес конституцияны ёзугаар хөделир болза, чүрттү эргелеп башкарарынга бергелерге таварышпас деп, Кошта Гомеш онаалап демделээн.

(СЭТА).

ЛАОС—ЧААРТЫЛГАНЫҢ ОДУРУУНДА

Эрткен неделяда совет-лаос чугаалажышкынныар Москвага чүректиң хамызындан, бүрүн билчиишкиниң болгаш үзелбоолдарның чаңгыс эвиниң байдалынга болуп эрткен. Янзы-бүрү адырларга ийи чүрттүн кады ажылдажылгазын кавбартырының, СЭКП-ниң болгаш Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының аразында найыралчы харылзааларны быжыглаарының айтырыгларын, а ол ышкаш делегей айтырыгларын талалар чугаалашкан.

Ол чугаалажышкынныарның түнелелери кады кылган совет-лаос документилерде быжыглаттынган болгаш чүгле Лаоста эвес, харын өске-даа чүрттарда база улуг сонуургалды хайныктырган. Бо дээрге Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының Чингине секретары, премьер-министри Кейсон Фомвихан баштадыр Лаос Улус-Демократтыг Республиканың партия-чазак делегациязының ССРЭ-ге албанының баштайгы аян-чоруу болган.

Империализминиң болгаш иштики реакцияның каттышкан күштериниң ыыңшыкының Вьетнамның болгаш Камбоджаның аку-дүнеалышкы улустары-биле кады ойтур шаңкаш, Лаостуң улуу улусдемократтыг революциязыны боттандырган болгаш алыс сорулгазы — социализм болур чаа амыдыралды тургузуп кирипкен. Политиктиг болгаш социал чүгүлә айтырыгларны боттарының чүртүнүң байдалдарынга дүүштүр шиитпирлеп, Лаостуң патриоттары ооң-биле кады марксизм-ленинчи ооредигиниң кол өзек принциптерин барымдаалап турар. Делегейниң депшилегелит өске-даа күштери-биле кады одар иниги хереги кылып, тайбың, национал хамаарышпас чоруук, демократия болгаш социализм дээш демиселге боттарының салыышкынын кирип турар.

Лаос Улус-Демократтыг Республиканы 1975 чылдың декабрь 2-де чарлаан. Чаа үени санаары чогум-на харын ол хүнден эгелээн — бурунгу күрүнеениң амыдыралында ыыңнар талазы-биле чаа үе-чада эгелээн. Лаоста болуп турар чаартылгаларның үгааын тодаргайлавышаан, К. Фомвихан мынча деп онзалап демделээн: «Лаосчуларның тураскоруу — бистиң партивыстың удуртулгазы-биле национал төөгүде эң-не демократтыг ёзу-чуруумну, Россияга Октябрьның Улуг революциязының амгы делегейге эгелээн алдарлыг оруу-биле баар ёзу-чуруумну доктаадып турузары болур».

Бодунуң догуннаашкынының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле Лаос Улус-Демократтыг Республиканың чазаа политиктиг, социал-экономиктиг болгаш өске-даа хемчеглерниң калбак программазын чоннуң эрге-ажыктарынга таарыштыр шудургу боттандырып турар. Улусчу эрге-чагырганың консолидациязы чоруп, мырнай будуүлге харылзаалары тургустунуп турар. Бүгү национал аныаан, Лаостуң патриоттары ооң-биле кады марксизм-ленинчи ооредигиниң кол өзек принциптерин барымдаалап турар. Делегейниң депшилегелит өске-даа күштери-биле кады одар иниги хереги кылып, тайбың, национал хамаарышпас чоруук, демократия болгаш социализм дээш демиселге боттарының салыышкынын кирип турар.

Лаос Улус-Демократтыг Республиканың

Г. Тукайның төрүттүнгенининдән бәэр 90 чыл болганынга

ШЫЛГАРАҢГАЙ ТАТАР ЧОГААЛЧЫ

Габдулла ТУКАЙ.

ЫНАКШЫЛ

Чаъс чокта тараа, чимис,
Часкы чечек чаржаары дөг,
Ынак сарыым чаңнаваска
Ыры-шулуум кайын кээрил?

Буукван чүрээ ынакшылга
Чалгынаанмаан ыраажы бар бе?
Пушкин, Байрон, Лермонтов-даа
Чалыы кыстыг алтап чораан.

Эът чүрээм ынакшылдан
Эрээленип, хилеп чорбас,
Эм-не хаяы, чаагай балыг
Эргим изи сорбуланмас.

Шулуум орта эртине дег
Хулумзүрүүм чайнап келди.
Шулуум боду чүден артык
Хумуш, алдын херел чок бе!

Ынакшылга кымчылаткаш,
Ыяча чыда сарыналгаш,
Татар чернин шулукчуларин
Даамай ырлаап, ажар боор мен.

«Чаражынга кул бол» дизе,
Чажам дивес, амыраар мен.
«Чамбы-диптп чагыр» дизе,
«Ча-ча, ыцай!» дээр мен
пйпп.

Сагышсыраан мен дег
ыяцыг
Сарыналган үреп бар бе?!
Шүүдел, хинчээн чалбыраажкын
Шүлүүм бүрүп алган
чоруур.
Ынакшылга Меджнун, Фарход
Ыында калыр, менээ четпес—
Кезпр хүнүү хаяа мурнай
Хереледпир ышкажытай.

Очулдурган Ю. КЮНЗЕГЕШ.

Шылгаранган татар чогаалчы Габдулла Тукай 1886 чылдың апрель 26-да Казань чоогунда Кулауч суурга төрүттүнген. Эрте чажында-ла ада-иезинден чарлып, өскүс калган, Тукай аар-берге амыралды көрүп чораан.

Уральск хоорайның шажын школазынга өөренип, хүрээге чурттап тура-ла, орус дылды кызымак шингээдип ап, А. С. Пушкин аттыг чон бажынынга (клубка) үргүлчү барып, чогаал кежээлеринге киржич, лекция дыннап, орус классиктиг чогаалдарны номчуп турган. Ынчангаш Г. Тукайның чогаадыкчы үзел-бодалдары орус литератураның салдар хамаарылгазы-биле хевирлеттинип, демократтыг чаңчылдарга үндезилеттинип бызыккан.

Габдулла Тукай 1902 чылда шүлүк бижип эгелээп, И. А. Крыловтуң баснияларын татар дылче очулдурар талазыбиле башгайы шенеэлеринп кылган. 1905—1907 чылдарның баштайгы орус революциязы чогаалчыны сорук киргеп. 1905 чылда «Уралец» деп орус солуннуң өрүкчүзү апаргаш, орус ажылчыннарбиле кады революсчу үгуулгаларны неперединп тарадырынга идепкейлиг киришкеп. Чогаалчы татар дылга «Фикер» («Бодал») деп солуппу, «Эль-Гасрель-жадид» («Чаа чүс чыл»), «Уклар» («Октар») деп сеткүүлдерни парлап үндүреринге дузалажып турган. 1905 чылдың ноябрь 27-де «Фикер» солуннуң баштайгы үнген дугаарынга Тукайның «Тараачынның дүжү» деп шүлүү көстүп келген. Ол болза А. В. Кольцовтуң «Тараачын ашак, чүге удуп чыдыр сеп?» деп шүлүүнүң хостуг очулгазы болган. Тукай, черле ынчаш, орус литературага сеткилинин хавызындан ынак чораанын ооң «Пушкинге» (1905) деп шүлүүнден тодаргай билип ап болур. Ооң чогаадыкчы ажылынга М. Горькийнин чогаалдарының салдар-хамаарылгазы дыка улуг.

Чаа, реализмге үндезилеттинген татар литератураның эгелекчилериниң бирээзи шүлүкчү-демократ Габдулла Тукай амгы литературлуг татар дылдың нормаларын тургускан. Ооң чогаалдары хосталгаже чоншуң күзел-чүткүүдерин илередип, улустуң эчис турасоруунун ынакпа боттанырын алгап йөрээген. Шүлүкчү татар улустуу национал хөгжүлдеже, хаанныг ёзу-төреге удур, дарлакчы ангыларга удур демисеяче кыйгырып чораан. Чогаалчы ажылының эге үезинде бижээн «Хосталга дугайы» (1905), «Мангыстакчыларга» (1905), «Бүрүне думазы» дээн ышкаш шүлүктеринге Тукай революстуг демисеяге бодунуң туружун тодазыбиле илереткеп. «Социалистербиле кады мен, олар-биле мээң чоруур оруум чангыс» деп Тукай чугаалап чораан.

1907 чылда Казапьга чедип келгеш, Габдулла Тукай мурнакчы интеллигенциянын арадынга кирип, большевик Хусаин Ямашев, революсчу чогаалчы Гафур Кулахметов, драматург Г. Камал болгаш өскелер-биле-даа танышып, чоок харылзааны туда берген. Ол үеле «Эль-Ислах» солуннуң «Яшен» («Чанпык»), «Ялт-Юлт» («Хаяа») деп сеткүүлдерпиң ажылынга идепкейлиг киржип, бодунуң чогаадыкчы ажылын уламчылаан. Татар литератураның олуг чок чогаалдарының бирээзи «Шуралс» деп шүлүүлелди (1907), «Кошкан аяттар», «Төрээн черимге» (1907) деп шүлүктеринге чогаалчы төрээн черинге, күш-ажылчы чонга изиг ынакшылды илереткеп.

Г. Тукай бодунуң сатирик талантызын хаан чазакка, ооң мугулай дүжүметтеринге, национализ үзелдиг буржуазиянга, хүрээ-хинт ламаларынга, мусульман шажынга согур ышкаш шүлүктер чорукка удур угландырып, оларны көөр хөөн чок чоруун бодунуң уран-чечен шүлүктеринге тода илереткеп. «Сиген базаары, азы чаа Бисекбаш» деп шүлүглелиппе (1908) шажынчы-национализт реакцияны, татар шажынчыларны болгаш ойлук чок мещанларны чидии-биле шүүмүүлээп, феодал-шажын судурларын кочулап шоотканп. Ол ышкаш шүлүктерге «Ламалар», «Националистер», «Хелин» дээн ышкаш шүлүктер база хамаарлыр. Хаанның цензуразы болгаш полиция ол чогаалдар дээш шүлүкчүнү судка бээрин оралдашкызаан: «Бүрүнеде доктаттынган корум-чуруумну дүжүр октаарынче ыдалаан» деп Казаньның парлалга херектериниң талазы-биле түр комитеди ону 1911 чылда буруудадып турган.

Габдулла Тукай улустарның найыралының, орус улус-биле чоокшулажкырының, мурнакчы орус культураның пропагандизи чораан. Татар херээженнериниң эр улус-биле дең эргези дээш демиселпи чорудуп турганын «Татар кыстарга», «Херээженнерпиң хосталгазы», «Дорамчыда татар кыска» болгаш өске-даа шүлүктерден билип ап болур.

Габдулла Тукай уругларга чогаалдарны бижип, чогаал критиказының болгаш улустуң аас-чогаалының талазы-биле ажылдарны кылгылаан.

Габдулла Тукай (Габдулла Мухаммед-Гарифович Тукаев) кончуг аныяпда түберкулёзтан азыраап, 1913 чылда мөчээн.

Совет үеде Тукайның чогаалдары ССРЭ-нин бүгү улустарының чогаалының артинези болу берген. Ооң шүлүктери орус болгаш бистиң чурттуң өске-даа улустарының дылдарында калбаа-биле очулдуртунуп турар.

Елена Образцова—опера ыраажызы

Елена Образцова — «Долегей операзының эң чечен таяпгыларының бирээзи» деп, Парижте «Журналь дю димаш» солун бижээн. Жорж Бизенің «Кармен» дээр операзының талазы-биле испан хоорай Барселонага эң дээре күүседичилер фестиваль боп турда, Образцованы долегайнпң эң дээре Кармени деп хүлээп алган.

Ооң ол реаю — Еленаның опера ыраажызының дээди чергези апарган. Маңаа ооң сценага хевар аянпы, ырлаар талазы-биле кайгамчык мергенимп, ёзулуг артысчы мозуу, эң бедик күүседикчи аргазы эң долузу-биле илереттинген.

Ол боду студент тургаш-ла, Улуг театрның сценазынга М. Мусоргскийнин «Борис Годунов» дээр операзынга Марина Мнишектиң ролюн күүседип турган. Ооң соонда чаачаа хөй күүседиглер болган, даштыны чурттарже хөй чергулаан, делегей нөмүрстарынга хөй удаа тиилээн, ону совет болгаш даштыкы парлалга бедии-биле үнелээн.

Улуг театрга Образцова он ийи чыл дургузунда ажылдап келгеш, хөй рольдарны күүсеткеп. Бо чурунта ооң «Карменде» ойнап турары-дыр.

В. И. Ленининиң төрүттүнгеп хүнүнден бээр 106 чыл болган ою-биле холбаштыр Елена Образцовага Ленинчи шаңналы тывыскан.

(ПМА).

Спорт

«Шынның» шаңналы дээш

Делегейниң ажылчы чонпарының эп-сеткил каттыштырыгазының хүнү — Май 1-ге холбаштыр «Шын» солуннуң шаңналы дээш чаңчыл болган тыва хүреш маргылдаазы бо чылын база болур.

Тыва хүреш — бистиң республикада эң-не неперецгей спорттуң бирээзи. Чайгы үеде кандыг-даа байыр-наадым мөгелер хүрежи чокка эртпес. Хүрежиринге хандыкшыдыглар, маргылдааны көөрүнге ынактар кончуг хөп.

Тыва хүреш чүгле бистиң республикада эвес, а харын Якутияда, Буратияда, Алтайда, Хакасияда, Усть-Орда болгаш Агинск национал округтарда база сайзырап турар.

Чыл бүрүде чаңчыл болган эртпи турар «Шын» солуннуң шаңналы дээш хүреш маргылдазынга республиканың суралгыг мөгелери киржип келгеп. Оларга Дапыл Ооржак, Апыш-оол Ооржак, Хүдер-оол Шогжал, Чадамба Ооржак болгаш оон-даа өскелер хамаарлыр. Эрткеп чылын Дапыл Ооржак шүүлгеп, Дашоол Салчак үжүүрлешкеп.

Ам болур хүрешке шилиндек мөгелерни киржиричс чаламп тур. Маргылдаа май 1-де «Хүреш» стадионунга 14 шакта эгелээр. Анаа 32 эң шилиндек мөгелер хүрежир. Орта хүрежир күзелдиг мөгелер апрель 28-ке чедир хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединге адын бижидип алыр. Даизында киргеп мөгелер апрель 29-та кежээкиниң 5 шакта хоорайның спорт комитединге чыглыр. Мөге садырын күзээп дуржулгалыг эштер база бо шакта маңаа келир.

Хүрешке шүүлгеп, үжүүрлешкеп, үшкү-дөртку черлерни алган мөгелерге «Шын» солуннуң шаңналыг тыпсыр.

ЧАА ЧЕМПИОННАР

Республиканың «Спартак» эки тура спорт пипгилелиппің шыдыраа талазы-биле ийи неделя дургузунда үргүлчүлээп маргылдаазы доозулган. Эр улустуң чемпионадыпга 12, херээженнерпиннге —8 кижи ойнаан. 1976 чылда ук пипгилелдиң чемпиоппары аттарны В. Стифоров биле Т. Вершинина олар чедип алганнар.

Виктор Стифоров 1950 чылда торуттунген. Ооң тускай эртеми — бичии уруглар эмчиси. Ак-Довуракта толээзи «Спартактың» чемпиону атты бир дугаар чедип ап, комбинаттың ийиги эзлчээ ажыглалга киргеп хүпге холбаштыр бодунуң чаигыс чер-чурттутларынга база бир янзының спортчу суй белээп сопнээп. Ынчангаш ам республика чемпиону М. Адыг-оол, «Спартактың» чаа чемпиону В. Стифоров олар кайызыдаа аныяк хоорай Ак-Довуракта ажылдап, чурттап турар.

Чаигыс салыг арткан турда, В. Стифоров маргылдааның оске киржикчилерни мурнап, ооң соонда сүрүштүр чоруп орган П. Берковичниидиден чартык сан хөй тургаш Сөөлүг оюнга удуг өскерилишкинпер болбаан. В. Стифоров Д. Ондарны, П. Берковичи В. Кудиповту, Н. Шишигпи К. Орус-оолду удуп ап, чемпионаттың пиилекчилери боон шылгараанпар. Д. Канчыыр Д. Бурхиповка, К. Саяп Ю. Беловка, С. Наксыл С. Ламиите тус-тузунда уттурганнар.

«Спартактың» чемпиону В. Стифоров чүгле П. Берковичиге уттургаш, В. Кудинов, С. Наксыл олар-биле хойымнашкаш, ишитии-биле 9 сапныг болуп чемпионаан. 11 салыгпан 8,5 сапныг П. Беркович — ийиги черде. 8 сапныг И. Шишигин—үш дугаар черни эзлээп.

№ 2 школаның орус дыл башкызы Т. Вершинина хөрээжен шыдыраачылардың оргузунга пиилекчи болгаш, 7 салыгпан 6 сапны ап, кымгадаа уттурбаан. Ийиги черни радио болгаш телевидение дамчыдар топтуң ажылдакчызы Л. Соколова, үшкүзүп — республика эмнелгезиниң төлээзи Д. Сат ожелээп.

Чараш салыг дээш доктаттынган тускай шаңналыг И. Шишигинге тывыскан.

Д. САЛЧАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

9.55—Генри Уинстон—«Чурттаары дээрге демисежирп-дир». Өөнүт.

10.15—«Горнистер, кыйгыга харылаңар!» Өөнүт.

11.00—Медээлер.

11.10—«Хогыг үшвер». Өөнүт.

11.25—Уругларга фильм. «Чапайның элпрлери». Уран-чечен фильм.

12.45—Футболга ССРЭ-пиң чемпионады. «Спартак» — «Заря». (Ворошиловград). 2-гн тайм. В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан өөнүт, дамчыдылга

13.30—«Чаңныкты чагырыбыт». Эртем-нептередилгелиг өөнүт фильм.

13.40—«Кижи болгаш хоойлу». Юридиктиг эртемнерпиң доктору А. А. Безуглов эрттирер.

14.10—«Кара далайның чалгыглары.» Уран-чечен хөй сериялыг өөнүт телефильмперпиң баштайгы коргузулгеан. 2-гн серпязы.

15.20—15.30—Чапсар.

15.30—«Че — че, уруглар!» Москвапың аныяк библиотекарьларының конкурзуу. Өөнүт.

16.45—Конперт.

17.00—«Ye». Информастыг программа.

13.30—Футболга ССРЭ-пиң чемпионады. «Спартак» — «Заря» (Ворошиловград). 2-гн тайм. В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан өөнүт дамчыдыпга

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер.

18.30—«Кыдыкшыл». Дамчыдыпга

19.00—«Башкы»— Телефильм

19.15—Телемедээлер.

19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

20.15—Киножурнал.

20.25—«Совет музыкалың шилиндек чогаалдары». Өөнүт.

21.20—«Кпжи болгаш хоойлу».

21.50—«Кара далайның чалгыглары.» Уран-чечен хөй сериялыг өөнүт телефильмпиңиң баштайгы коргузулгеан. 2-гн серпязы.

23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа

СОНУУРГАКТАРГА

«КАТЮШАНЫ» КЫМ ЧОГААТКАНЫЛ?

Ындыг айтырыгларны сапыл турарлар кайы хөй. Бо чогаадылга чаңгыс хүп болу бербээп. «Катюша»—реактивтиг шимчедикчилиг снарядтан болгаш ону адып үндүрер чепсектеп тургустунган.

Совет чазак 1921 чылда инженерлер Н. Тихомиров база В. Артемьев оларга реактивтиг шимчедикчилерни бүдүрелпиң дуржулгазын кылырынга акша-хореңгини тускайлаап тургап. Ажылды баштай Москваға эгелээш, соң соонда Ленинградка чоруды берген. Соолгу амгы үеде сурагпыг Газдинамиктиг лабораторпя кылдыр эде организастаттынган тускай лабораторпя тургустунган. Анаа Б. Петропавловскийге баштаткан Артиллерпя академиязының профессорлары, тускай эртемниглерп ажылдап турганнар.

1928 чылдың март 3-те Ленинград чоогупга Н. Тихомиров биле В. Артемьевтиң чогаатканы ракетазының баштайгы адып үндүрүүшкүнүп кылган. Ол 1300 метр ужукпап. Ынчан ол дээрге улуг чедиишкин болган.

Эгезинде реактивтиг снарядтар-биле хыдыкчы самолёттарны чепсегпеп турган. Реактивтиг 82 калибрлиг даңпычы снарядты 1932 чылдың чайынында самолёттап адып шенээп. Анаа камгалал улус комиссарының оралакчызы М. Н. Тухачевский киришкеп.

1933 чылда Москваға Реактивтиг эртем-шинчилел институдун тургускап. Келир үедеги «Катюшаны» кылыры-биле улуг колдектив ажылдап турган.

Самолёттап адар ракетаны эң баштай 1939 чылдың чайынында Моолдун девискээринге өгаар тулчуушкупупга ажыглаан. Беш хыдыкчылардап тургустунган, реактивтиг ракеталар-биле дерптингеп, Н. Звонарёвка командилаткан звено дайзынның эвээш эвес самолёттарын узуткаан, боттары чаңгыс-даа ышкындырыг чок болганнар. Чаа хевирпиң чепсээп тургускапы дээш, институттуң ажылдакчылары Ю. Победоносцев, И. Гвай, Л. Шварц, Ф. Пойде, В. Артемьев, А. Попов, А. Пономаренко болгаш завод инженерлерп Л. Лобачев, М. Малов оларга 1941 чылдың марта Күрүне шаңналын тывыскан.

Ада-чурттуң дайзыны эгелээр мурнунда эртемнерпиң болгаш тускай эртемниглерпиң улуг коллективи автомобпльге хөй октуг ыңдыг чепсектп чогаадып кылган. Мында чаа чүүл болза боолаашкынны шыгаап адарынын орпунга кандыг-бир девискээрпп реактивтиг снарядтар-биле хеме бүдүргүнү адары болган. 1941 чылдың эгезинде бир завод ыңдыг чепсектпң шепелде бүдүргезин кылып опаалганы алган. Ол дээрге институттуң эжиндеп үнгеш 1941 чылдың июль 14-те Орша чоогунга капитан Флеровтуң командалаан кезээпге бир-ле дутаар тулчуушкунга киришкеп «катюшалар» ол турган.

Гитлер орус «электри шупканы» эжелеп алыр дугайында дужаалдарны хөй удаа үндүргеп. Ынчалза-даа фашистер бистиң коргунчуг чепсээвистиң чажыдын билип ап чадашканнар. Чуртка «катюшаның» массалыг бүдүргезин эгелээпиниң уламындан 1942 чылда бистиң фронтувус 3237 ыңдыг чепсектерни болгаш аңаа херек саппыг октарны алган. Дайын чылдарында 10 муң хире «Катюшаларны» болгаш миллион-миллион снарядтарны будурүп үндүргеп.

* * *

1975 чылда Сумы облкүүскомунуң шпитпирпп ёзугаар фашистиг эжелекчилерпиң эң коргар чепсээ — «катюша» деп миномёттарга хамаарыштыр Лебедин районшуң Михайловка суурга, 1941 чылдың сентябрьде «Катюшаларның» баштайгы даштаашкыны болган ол черде «Катюшаларга» тураскаадды тургускап. Ол тураскаадның кырынга баштайгы «Катюшаларның» бирээзин тургускап.

«Агитатор» журналдан.

КУРУГЛААН, ШЫЛАНЧЫГ КЛУБ

«Дөң-Терезин» совхозтуң төвүнде 150 олуттуг клубпу тутказынган бөөр чаа беш чыл чедип турар. Баштайгы үеде клубпу эки дерээп, ооң иштинге четчиpя-биле стол, сандайларны, ойнаар херекселдерни салгылаан турган. «Дөң-Терезин» совхозка шии, концерт азы солун кино болур дээп болаза, суурнуң чурттакчылары клубче баарда бажыңнарындан олурар сандайларын тутукулап алган чоруп турарын ам бо-ла көрүп болур. Клубка сандайлар чедишпес кылдыр чурттакчылар чыглып кээп турары ол бе деп, кижи бодай бергилээр. Ийет, клуб сынмас кылдыр чон чыглып кээп-даа турган, ам-даа кээп турар. Ынчалза-даа чон ам клубче моон мурнунда кээп турганынга бодаарга эвээш кээп турар апарган. Оон чылдагааны чүдел? Мында хөй тайылбыр-даа чок. Клубта ам кижи олурар сандайлардан чүгле 20 ажыг сандай арткан. Ынчангаш чон тургузу кино, концерт көөр азы бажыңнарындан дажыыр ужуру ол-дур. Ийи, үш шак иштинде туруп алгаш чүве көөрге, назылыг кырганнарга-даа, не-чаштарга-даа берге болуру чугаажок. Шыланчыг клубче чонпуң кээри эвээжээп ужуру ол.

— Клубтуң сандайлары канчап барганы?— деп айтырарга, удурткукчуларның харыызы барых дөмей, чаңгыс утказыг. «Сандайлар эрги хевирпиң турган болгаш ам шупту буступ, үрелген» —деп каар, бо-ла.

«Ам канчаарыл, бо барык бүдүп чыл иштинде мынчаар туруп келген-дир» —деп, улаштыр айтырарымга, совхоз директору: «Сандай дилээш район иштинде, кожазында Ак-Довурак хоорайда албан организация черлериндеп ажыттаап ажпым чок, айтырбазап даргам-даа чок, ам чөгелим төнген. Моон чадашкаш, айтырыгны Культура министерствозунга салып, олче үргүлчү телефоннап тур мен» деп харыылап кагды. Шынап-ла директор клубка сандай тып алыр дээш район иштинге элээп дилээшкиннерни кылганы шынныг. Оода эрги сандайлар тып алыр дээш чадашкан. Кандыг эки ээ бодунуң олурар сандайын өске кижиге бершкеш, шала кырынга олурарын күзээр боор, бербезиндаа чөп, ынчангаш ол тывыбас-даа.

Дилээшкин, сураглаашкын түүнел чок, ам канчаарыл, Хемчик арыындан терек кескеш салыр бе? «Чок, Культура министерствозу сандайны тып бээрин азаап, оон чедип кээр» деп, даргаларының түүнел харыызы мынды. Азаашкынны үш чылда маназр дээр болгай, маназш олуруп турар, бо-ладыр.

Чогум сандайлар канчап чиде бергенил, бир, ийи сандай болза оор алган дээр, а барык чүс ажыг, кожуп каан сандайлар. Мында буруулуг кижилер база-ла бар болбайн аан. Эт-херекселге ээ-харыысалга чок үрелген сандайларны удур сеттевейн үндүр октап тургапының түннели бо-дур. Ол ышкаш совхозтуң клубунда корум-чурум багай, оон чогум ээлери — аныяктар боттары чурумну үреп, орта яшы-бүрү темалыг кежээлерни организаставайн келген. Дружинниктер, комсомолчулар дежурныйлаашкыннарже эвээш үнүп турар. Моон түннелинде хөй стол, сандайларның үрелип, буступ читкени ол-дур. Ам совхозтуң удуртукчулары хурал-суглаа эрттирерде боттарының кабинеттеринге сынмарлажып олургаш эрттирер апарган.

Чоннуң культуразуг дыштанылгазының төвүн мынчаар тургузуп алгаш туруп болур бе? Дарый бүгү хемчеглерни ап турганш, клубка четчирбиле стол, сандайларны тып, ону чоннуң ёзулуг дыштанылгазының төвү болдурар дээш бүтүн-ле ажылдарны чорудуп, чогуур органнар боже кичеенгейни салып, дуза чедирери негеттинип келген.

М. ХОЮГ-ООЛ.

Сеткил өөрүүр

Бии-Хем районшуң «Өөк» совхозунуң Чкаловка салбырының магазин эргелекчизи Валентина Доржу бараан саарылгазының планын ай сапыпда 108-тен 110 хуу чедир ажыр күүседип турар. Салыгжывыс чонпуң бараанга хереглелдерин хандырар дээш база кыпымак ажылдап, ажылчын кооперацпязында бар-да бараанпарны үргүлчү эккеп, кижилерпиң чагаан бараанпарын сурегпап тып берип турар.

В. Доржу садып алынчыларга эптиг, ээлдек, садыг талазы-биле дуржулгалыг. Магазинде бараанпар чурум-чыскаалдыг, эки дегпеттинген, арыг-шевери база эки. Аныяк садыгжывыстың мынчаар эки ажылдап турарынга бистиң суурнуң чурттакчыларының сеткилп өөрүп турар.

М. МААЖЫК.

Өөредилгеже чалап тур

Кызылда кооперацияның профессионал-тех никтиг училищезп 1976—1977 өөредилгс чылында даразында салбырларга өөренирчилер чыылдазын чорудуп турар.

САДЫГНЫҢ — бир чыл өөренир.

КУЛИНАРИЯНЫҢ — ийи чыл өөренир.

ХЛЕБ БЫЖЫРАРЫНЫҢ — бир чыл өөренир.

Училищени доосканының сеонде доозунчуларга садыгпының, IV разрядтың поварының болгаш IV разрядтың хлеб быжырынчызының мергежилин тыпсыр.

Училищеге 8—11 класс доосканнарны, а садыг салбырынга — чүгле ортумак эртеминг 17 харган аныяк эвес эр-херээжем хамаатыларны хүлээп алыр.

Өөренирчилеп ажылдап турган болгаш ажылга практиктиг дуржулгалыг кижилерни бирги эзлчегде хүлээп алыр.

Училищеге киреринп кузээннер даразында документилерни дужаар:

1. Шиимп алган тускай эртеминп айытпышаан, директорнуң адынга бплдиримишкин;

2. Райпонуң, сельпонуң, рабиөөптуң баштаар черлериниң чорутпан бижии;

3. Эртеминиң дугайында документ (болу-биле);

4. Үш фотография (хемчээли 3х4)

5. Күш-ажыл депгери (мурнунда ажылдап чораапнарга).

6. 286 майын ёзугаар эмчи шынзылгазы;

7. Паспортту болгаш шериг биледип боду киргузер (үндүр бижидилгези-биле).

Айда 32 рубль стипендия алыр. Училищеге өөренгенин күш-ажыл стажынга кпир саналр. Хереглээннерни ишти чурттапга чери-биле хандырар. Тыва өөренирчилерни күруне хандырылгазынга хүлээп алыр.

Училищеде кооперация техникумунга киреринге белетпел курстары бар. Билдиримишкиннерни август 1-ге чедир хүлээп алыр. Беседа кылырын болгаш ишприп алырын 1976 чылдың июль 1-ден август 20-ге чедир чорудар.

Дараазында адресче айтырыгларны чорудар:

Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 41. телефоннар 2-55-07, 2-36-54.

ДИРЕКЦИЯ

КИНО

АПРЕЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Полиция комиссары буруудадып тур» 9.30, 11.25 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Эй, эрес эрлер ковбойлар!» 9.45, «Сапниковтуң чери» 14.15, 16.20, 18.10, «Дорамчылатканнар» (2 серпялыг) 13.05, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Даглыг чер шиптиниң чажыды» 15.00, «Дүн ортузунда шак турушкан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дириг амытаннар делегейинде»— кинокпуб 11.50, «Бодумга дагдындым» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакторпуп оралакчызы М. П. СМИРНОВА.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторпуп 2-24-63, редакторпуп оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизпиниң 2-31-75, харылсалгалыг секретарьпиң 2-23-54, партийжи амыдырал киллизпиниң 2-37-13, культура киллизпиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизпиниң 2-21-47, үлетүүр киллизпиниң 2-22-64, чагаа киллизпиниң 2-41-27, информацпя база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерпяның 2-12-45, солун келбейп баргапда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116

ЧАГЫГ № 1318.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-пиң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00348

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 101 (10086) | 1976 чылдың апрель 28, среда | 1925 чылда үдезиллеттинген | Өртээ 2 коп.

Колхозчулар болгаш совхозтар ажылдакчылары! Чер база мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедири дээш социалистиг чарышты улам калбартыңар! Часкы хову ажылдарын үлегерлиг чорударын, 1976 чылда чаагай дүжүттү алырын чедип алыңар!

(СЭКП ТК-ниң Май 1-ге Кыйгырыгларындан).

Чер ажылынга — бедик культура

«Эң-не чугула сорулга — тараа бүдүрерин өстүрери болур. Ол болза көдээ коммунистерниң, бүгү колхозчуларның, совхозтар ажылдакчыларының ажылының шалыпчы участогу-дур. Тарааның чылда ортумак чыылдазын бети дээрге 35—40 миллион тонна чедирери чугула. Бистер ону чедип ап шыдаар бис. Эрткен беш чылдың чамдык чылдарында ол хире хемчээлдиг дүжүттү ап-даа турдувус. Бир эвес бүгү курлавырларны ажыглаар болза, оон-даа хөй дүжүттү ап болур» — деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизинге чугаалазын. А ол курлавырларның бирээзи, эң-не чугулазы — чер ажылының культуразын бедидери.

Чер ажылының культуразын бедидеринге таарымчалыг байдалдар бистиң чуртта калбаа-биле тургустунган. Эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедишкиннери сайзырааш, машина-техника көвүдээш, чемишчидилгени хөйүг-биле бүдүрүп турар, сорттуг үрезин четчир, хову ажылының кадрларының мергежили бедээш, механизация болгаш автоматизация, химизация болгаш мелиорация кажангызындан-даа артык хөгжээш.

Бистиң чуртта чер ажылының бедик культуразын чедип алган ажыл-агыйлар хөй. Олар агаар-бойдустуң кандыг-даа берге чылдарында магадылалдыг дүжүттү ап келгеннер. Ол ажыл-агыйлар хөрзүнүң экижиндер, оон продуктулуун бедидер, продукцияның бот-үнезин чигедир талазы-биле улуг ажылдарны кылып турар. Оларның аразында үрезин болгаш ногаа өстүрериңге, мал чемин болгаш картофель тарырынга специализастаттынган колхозтар болгаш совхозтар эвээш эвес.

Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый ажыглалдыг черииниң 10,6 хуузу азы 490 муң гектары тарылга шөлүнге хамааржыр. Ында бүгү ажыл-херекти эртем-техниканың болгаш мурнакчы дуржулганың чедишчиниериңе үндезилеп чорудуп турар. «Кызыл тараачын», «Көк-Тей», «Алдан-Маадыр» болгаш өске-даа ажыл-агыйлар бо талазы-биле элээш ажылдарны кылган. Оон түңнелиниде олар чылдың-на багай эвес дүжүттү ап турар апарган. Чамдык ындыг ажыл-агыйлар, хову-трактор бригадалары, звеноларының, чер ажылының бедик культуразы дээш социалистиг чарыштың тинлекчилери болгулаан.

Эвээш чарыгдалды үндүрүп тургаш, эң-не бедик дүжүттү өстүрүп алыры, черни хумагалыг ажыглаары — тараажы, механизатор бүрүзүнүң херээ. Ол дугайын СЭКП-ниң XXV съездизи база онзалап айыткан. Ындыг турбуже бистиң республикага Чер хоойлузун сагыыры, чер ажылының культуразы дээш демисел ниитизи-биле сула боттанып келген. Чүс-чүс, муң-муң гектар тарылга шөлдери суггдан болгаш хаттан үрелген, чашпан болгаш кажмыыл ышкаш бок үнүштерге үглеткен. Тарылга шөлдерин кооргалдар, шнай-бээр эрткен оруктар, даштыг болгаш хараганныг черлер база үреп турар.

Чөөн-Хемчик районда 64 муң гектар тарылга шөлүнүң 28 муну хаттан үрелген, «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хөл» совхозтар, «Октябрь 30 чылы» колхоз чергелиг ажыл-агыйларның суггаттыг черлериниң хөрзүнүңүң чемижин сүт чүл каапкан. Ындыг байдал Улуг-Хем, Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга болгаш өске-даа районнарда тургустунган.

Ажыл-агый удуртукчулары, тускай эртемниглер чер ажылының культуразын бедидеринче кичээнгейни күштелдирери иегеттинип турар. Черни аңдарарының болгаш болбаазырадырының агротехниказы нургулайында сагыттынмайн келген. Чемишчидилге планы чылдың-на күүседттинмейн турар. Апрель айга чедир өдек сөөртүлгези эрткен чылдың ол үезиндээзинден беш муң тонна эвээш болган. Тарылга эвлчештирилгези кайы-даа ажыл-агыйда долузу-биле шиңгээттинмээн, оон туржук хөрзүн карталары четче тургустунмаан.

Хөрзүнүң хаттан болгаш сугдан үрелиишкинниери-биле демисел кошкак. Тандыда «Коммунизмниң херели» колхозтуң механизаторлары илиртээшкинни андазын изиниң аайы-биле чорудуп, Чөөн-Хемчикте СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз чаашкыналдырар машиналар-биле сугну шөлче сордуруп алгаш, аңаа аксын суггарып турган. Чамдык ажыл-агыйлар дилиндектей тарыыр аргаиы мынчага чедир шиңгээтпээн. Хөрзүн үрелиишкини болдурбас техника кайда-даа долу ажыглаттынмайн турар. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар бо чылын хөрзүн үрелиишкини болдурбас сеялкалар-биле 68100 гектар черни үрезинин чаштырар, 24300 гектар черни хөрзүн андарбас андазыннар-биле чарар турда, ындыг техника колхозтарда болгаш совхозтарда чедишпес. Оон ыцай хову-шөлдерге ыяш олуртулгазын организастаары, орук кылырда' болгаш кооргалдар үрээн тарылга шөлдерин эгидери, хараган болгаш даш аштаарын калбартыры база чугула. Бо дугайын СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарында дорту-биле айыткан.

Чер ажылының культуразын бедидеринче Коммунистиг партия болгаш Совет чазак доктаамал кичээнгейни салып турар. Ынчангаш ажылдың шынарын экижидип тургаш, чер ажылынга бедик культураны чедип алыры — тараажыларның соңгаарлаттынмас сорулгазы. Ол сорулганы амыдыралга боттандырарын чер-черде партия организацилары, партбөлүктер холга алыр ужурлуг.

МАЙ БИРНИҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА УТКУШТУР

Май I-ни төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш улам калбарган. Республиканың бүдүрүлгелериниң, тудугларының, совхозтарының болгаш колхозтарының коллективтери байырлалдың күш-ажылчы ээлчээнге киргеш, ажылга чаа-чаа чедиишкин нерни чедип ап турар.

РЕСПУБЛИКАДА ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң бирги болгаш ийиги бригадаларының механизаторлары бо чылдың шык базырыышкынын болгаш часкы чер аңдарар талазы-биле планын чедиишкиннииг дооскан. Бо хүннерде механизаторлар чаштырылганы эгелээринге белетиккели улам нүштелдирген. Трактерларны, сеялкаларны, өскедаа техниканы чаштырылгага белетиззиринге совхозтуң дарганнары Владимир Фоменко, Василий Табарин олар улуг дузаны чедирип турар. Теп мастерская эргелевчизи А. Снетюк дартаннар-биле чугаалажыр ёрда М. Анатольев чурукка тырттырган.

ШЫК БАЗЫРЫЫШКЫНЫ

Улуг-Хем районуң «Найырал» совхозунуң Шаңчы салбырының механизаторлары 2324 гектар черниң шыгын бастырган. Ам 5 трактор часкы чер аңдарылганынче кирипкеп. Совхозтуң трактористери Ч. Арандол, М. Маңнай-оол, О. Борбак-оол, Н. Сарыг олар хүн нормазын 110—130 хуу чедир күүседип турарлар.

Ук салбырда үрезин хорапшаар ажыл база доозуптаан. Олар 800 тонна кызыл-тасты, 180 тонна арбайны хорапшаанар. Аңаа Толганар Лакпаа, Сендаш Дорук олар шылтараш, хүн нормазын 115 хуудан кудулаттайп келгеннер.

В. ТЕРГИИН.

АЖЫЛ-ИШ КАЛБАРГАН

Апрельдиң 26-дагы медээ ёзугаар алырга, Чөөн-Хемчик район 12000 гектар черниң шыгын базырып, бо талазы-биле планын 64 хуу күүсеткен. Бо ажыл «Тыва» совхоз, Ленин аттыг колхоз мышкаш ажыл-агыйларга организастыг эрткен. Баштайгы диңмирээшкинниг чаъс база суттур болган, хөргүлде шык эрткен беш чылдың кайызыныц-даа бо үезиндеп хөй сиптен.

Шык базырыышкыны «Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтарда хожудангай. Ол ажыл-агыйлар шык базырыышкынын дооспайн турда, районда чер аңдарылгазы эгелээн. Баштайгы үш хүнде 3900 гектар чер аңдартынган. Бо ажылды СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхоз, Ленин аттыг болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозтар үлегерлиг чорудуп турар.

Чөөн-Хемчик районуң чамдык ажыл-агыйларының девискээринде хөрзүн бышкан болгаш үрезин чаштырылгазы база эгелээн. Чижээлээрге, «Октябрь 30 чылы» колхозта чеди «Беларусь» үш хүн дургузунда 400 гектар кызыл-тасты тараан. Май бетиниң социалистиг чарыжыныц мурнуку олдуруун коммунистер Моңгуш Бурбулдей, Куулар Дашоол, РСФСР-ниң алдарлыг механизатору Сат Шүгдүр-оол олар аалап турар. Олар аалчегде 14 гектарга үрезин чаштырар турганнар. 17—18 гектар чедир чаштырып турар. Механизаторлар эрте тарыыр тараа культураларын Май 1-ниң бетинде чаштыраарын хүлээгеп-тер. Ам Ак-Шөл ховузунда ажыл кидин түзүк.

Үрезин чаштырылгазын «Чыраа-Бажы» совхоз база эгелээн. Ында 500 гектар кызыл-тас болгаш арбай тарыттынган. Бууллар Чылбак-оол, Моңгуш Сайын болгаш оскедаа механизаторлар ук ажылга мергежээнин, эрес-кежээн көргүзүп турар.

Районуң колхозтарында болгаш совхозтарында тарыга мурнунуң суттарылгазы база калбаргал, хүннүң-не 144 суттатчы шөлче үнүп турар. Олар 873 гектар черни суттарганнар. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга, «Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин сайбырында, СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг, «Чыраа-Бажы» совхозтарда бо ажыл аалап чедиишкиннииг. Черле ынчаш, оңгу беш чылдың баштайгы чылының тарылга ажылдары районда кайда-даа калбарган. Май бетиниң социалистиг чарыжынга хей-аът киргеп тараажылар бедик көдүрүүшкүнүнүт ажылдап турар.

М. СЕВЕН.

ЧЕРНИҢ АНЫЯК ЭЭЛЕРИНГЕ

КОСТРОМА. (СЭТА). «Верениичилерниң бүдүрүлге бригадаларының эң эки ажылы дээш». Ол сөстерни алдын удазын-биле сиилбип каан. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчимир Кызыл тугун Россия Федерациязының чырыдыышкын министриниң ораалчызы А. И. Шустов Кострома областың төлээлекчилеринге байырлалдыг байдалга тывыскан. Верениичилерниң бүдүрүлге бригадаларының 1975 чылда Бүгү-россий чарышынга ол областың үстүнү классчыларының тимленчи болган.

Кострома черниң көдээ шиолаларының 285 бүдүрүлге бригадазында наттышкан 13 муң верениичилери дуржулгалыг дагдыныкчыларның удуртулгазы-биле механизастаттынган көдээ ажыл-ашыдың творилызын болгаш практиказын шиңгээдип ал турар. Оларның эргезинде он чартык муң гектар чер, муң ажыг трактерлар, комбайннар, өске-даа техника бар. Агротехника ажылдарының шынарының талазы-биле уруглар боттарының адаларындан бичии-даа дудам чок, а культуралярның дүжүттүүнүң талазы-биле шефтеп турары аныя-агыйларның ортуман көргүзүглерин ажып турары ховар эвес. Олар бышкан бижиглерниң аттестады-биле ады трактористиң, чөлаачының, инекти машина-биле саар мастерниң квалификация шынзылгазын ап турар. Ынчангаш дүүнгү школачыйлар шаңдерге база фермаларга ажылга кылырынга белеткеттинип алган, колхозтар болгаш совхозтар коллективтеринге кээп турар.

Кириптеринге белеп

Кызыл районуң «Шамбалыг» совхозунуң механизаторлары часкы хову ажылдарынга шыырак белеткенген. Совхозтуң бригадалар аразында социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле оон негелделерии ажылдан кылган болгаш кижи бүрүзү бот-боттарының аразында база чарышты организастаан.

Бо чыгы часкы хову ажылдарының үезинде совхоз ниитизи-биле 9 муң 700 гектар шөлге янзы-бүрү культураларны чаштырар хүлээлгелиг. Оон иштинде 1500 га черге чаңгыс чылдыг сиген болгаш кукуруза үрезинин чаштырар.

Бо хүннерде техника септелгези чедиишкиннииг доозуптаан. Дөртен хире янзы-бүрү маркалыг тракторлары часкы сезонныг ажылдарга белеп.

Д. ДОКУЛ-ООЛ, совхозта трактористе.

Мурнакчы коллективте

Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинадының коллективи онгу беш чылдың башгайгы чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг эгелээн.

Коллективте коммунистерниң хуралынга СЭКП-ниң XXV съездиниңтиң түңнелдерин чугаалажып турда, ону амыдыралга боттандырар сорулганы салгаш, онгу беш чылда күүседир ажылдарны алырлар айны-биле тодарадып, ылаңгыя бо чылын пудургу ажылдан, планныг онаалдарны долдур болгаш ажыр күүседиринииң курлавырларын айтып, кол кичээнгейни олче угландырган. Оон-биле кады социалистиг чарыштың негелделерин күүсеткен бригадага, түс-түс кижилерге шаңнал-макталды тургускан. Оон түңнелиниде онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында бригадалар аразында чарышка платье болгаш чиик хептер даараарының бригадазы (удуртукчузу А. Е. Прудникова) будурүлге планын 118 хуу күүседип, тиилекчи болуп, шилчимир вымпелдиргеп. Ол бригадага Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинадының коллективиниң ийиги бригадазының механизаторлары бо чылдың шык базырыышкынын болгаш часкы чер аңдарар талазы-биле планын чедиишкиннииг дооскан. Бо хүннерде механизаторлар чаштырылганы эгелээринге белеткелди улам нүштелдирген. Трактерларны, сеялкаларны, өскедаа техниканы чаштырылгага белеткээринге совхозтуң дарганнары Владимир Фоменко, Василий Табарин олар улуг дузаны чедирип турар. Теп мастерская эргелевчизи А. Снетюк дартаннар-биле чугаалажыр ёрда М. Анатольев чурукка тырттырган.

Коллективте мурнакчылардың саны озуп турар. Партия организациязы, администрация черн олардың чедиишкиннерин бирги кварталдың түңнедери-биле демдегтээн. Оларга хөп бижикчылары эштер О. Моңгуш, Н. Назарова, даараныкчылар эштер А. Рубанова, В. Светлова, Р. Братлова, Е. Бочегурова, баш таарыкчылары эштер Н. Бойко. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Т. Коробейникова, даштыкы хөп даараакчылары эштер М. Сорокина, хоорай Совединиң депутаттары Л. Маркелова, Г. Танзырын болгаш оскелер-даа хамаарыжыр.

Партия организациязы социалистиг чарышты организастаарын экижидип, кожу агитациялыг дериглелиниче көрөөгейни салып, мурнакчыларның чуруктарын коргузуп самбырзыпта үндүрүп турар. Коллективте бригадаларның түс-түс кижилериниң чедип алган чедиишкиннерин, план күүседиин ай санында хынап, дараазында айда кандыг хүлээлге-биле ажылдаарын айыткаш, ону көскү черлерде асылтаан.

Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинадының будурүлге адырларында чамдык бригадалар бирги кварталдың планнын онаалдарын күүсетпээн-даа болза, коллективтиң мурнакчы ажылчыннары пинти планны чедиишкиннииг күүседиринге күш-ажылчы үлүүн киирипгирген. Хөп чуур болгаш даараныр машиналарның, соодукчуларның, бок сордурар херекселдериниң септекчи ажылдакчылары квартал планын ийиден ажыг катап ажыр күүсеткен. Оон иштинде көдээ черлерге хамаарыштыр планнан ажыр 3500 ажыг рубльге септелгелерни кылып, ачыдуза чедирген.

Коллектив күш-ажылдың будурүкчүлүүн болгаш кылган чүүлдериниң шынарын экижидип тургаш, чоңнуң киирген чагыгларынын хуусаазын моон мурнунда күүседип турганындан 2—3 хонук эрте доозарының чарыжын калбартыкап. Шөвер холдарның кандыг-бир мергежилиниге тускай ооредилге черлерин дамчыштыр аныяк салгакчыларны ооредип алырындан ангыда, дуржулгалыг, дагдыныкчы мастерлериниң күжү-биле беш кижиниң практика кырында ооредип, олче кичээнгейни салган. Комбинаттың администрация черн кедээ суурларда беш кезек черде ажылчы чоңнуң чагыгларын хүлээп алыр пунктуларны тургускан.

Бо үстүнде чедиишкиннериниң түңнелиниде, мурнакчы коллектив бирги кварталда ачы-дуза чедиреринииң планын 103,4 хуу, оон иштинде ону көдээниң ажыл-ишчилеринге чедирери — 119,4 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн — 112,9 хуу, оон-биле кады ачыдуза чедирериниң саарылга темпизиниг озуддезии 39,7 хуу күүсеткеш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң, облпрофчөвүделиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчимир Кызыл тугу-биле база бирги чергениң диплому-биле шаңнаткынын район Совединиң алдыгы сессиязының киржикчилери белиибиле үнелээн.

Партия организациязы, администрация черн коллективке социалистиг чарышты улам калбартып, күш-ажылдың будүрүкчулүүн, продукцияның ажыктыын болгаш шынарын бедидип тургаш, салдынган сорулгаларны чедиишкиннииг күүседиринге бүүрелдиг.

Д. АРАКЧАА.

Улуг-Хем район.

ЭКИ ШЫНАР ДЭЭШ

КУРГАН. «Заречный» совхозта Октябрь Революциязы орденнин эдилекчиин механизатор С. В. Бабушкиниң чаштырган шолун кончуг эки деп демдеп-биле хүлээп алган.

Май будүүзүнүң хүннеринде «Заречный» совхозтуң сураглыг механизатору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. В. Щеголевтиң кыйгырыыбиле Курган областың көдээ шиичилериниң ортузунда «Шөл бүрүзүге — шынар демдээ» деп лөзүнүүт чарын калбарып үнген. Притоболь районуң ажыл-агыйларында хову ажылдарының бүгү-ле хевирлерин контрольдаарының тускай системазын ажылдап кылган.

Тараа шөлүге ол-шыкты хевээр арттырарынче оңза кичээнгей салып турар. Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Т. С. Мальцевтиң сүмези-биле Урал артының механизаторлары хөй удаа илиртээшкинни кызырынып аргаан-биле хорзүнүнүң кырында каъдын удургей тургузуп, хачы хевирлиг бистиг илиргелери, цаараан шиителчек катоктарны база өскедаа таарыштырылгаларны ажылгап турар. Ам ийи миллион гектарның — тараа культураларының бүгү шөлүнүң ол-шыгын ынанныттыг кылдыр базырган.

(СЭТА).

ЧАА ХООРАЙЛАР КАНДЫГ БОЛУРУЛ?

Онгу беш чылдың дургузунда он-он чаа хоорайлар, күчүлүг электростанциялар болгаш заводтар тургустунар. Совет киижилер 545—550 миллион дөрбелчин метр чаагайжыды кылган чуртталга черлерин алыр. Капитал болгаш чурттелга тудуунуң ол канчаар-даа аажок улуг программазын чедиишкиннииг боттандырарынга улуг роль архитекторларга онаажып турар. ССРЭ-ниң архитекторлар эвилелиниң баштаар черииниң Москвага болган ийиги пленумунга СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле архитекторларның сорулгаларын чугаалашкан, ССРЭ-ниң АЭ-зиниң баштаар черииниң секретары В. С. Егерев илеткел кылган.

Онгу беш чылда ылаңгыя Барыын болгаш Чөөн Сибирьниң, Ортаа Азиянын болгаш РСФСР-ниң кара хөрзүннүг эвес зоназының районнары онза шапкын хөгжүүр апаар деп, саналл бергеннер демдеглээн. Тюменьниң нефть-газтыг черлеринде, Саянда, Мурнуу Таджикистанда тудуп турары ышкаш, ындыг күчүлүг девискээр-бүдүрүлге комплекстерин улам ыцай тургузарыныц архитекторлар боттарының салыышкынын киирер ужурлуг. Байкал-Амур магистралынга, кара эвес хөрзүннүг черлерге хоорайларны болгаш суурларны төлевилээрде, архитекторлар улуг сорулгаларны шиитпирлээр апаар.

Төлевилээшкинниң болгаш тудуушкуннуң шынарын улам ыцай бедидериниң, оон бот-үнезин чигедириниң, хоорайларның база суурларның архитектуралыг хевирин экижидериниң айтырыгларынга онза кичээнгейни салган. Беш чылдың төнчүзүнге чедир чурттелга бажыңнарының 60 хуузундан эвээш эвезин, чаа чаңгыс аай төлевилел-биле серип тургузарын демдеглээн.

ССРЭ-ниң АЭ-зиниң амылының амгы үе-чадада кол-кол углааныышкыннарын база чугаалажып кергеп. Пленумнуң киржиичилери чурттуң архитекторларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Теп Комитединден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиндеп

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизиының Теп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1976 чылдың апрель 26-да амыдыралының 73 чылында СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеииң коску ажылдакчызы, ССРЭ-ниң Чепсектиг Бүштериниң идепкейлиг тургузукчуларының бирээзи, шылгарангай совет полководчу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Андрей Антонович Гречконуң хенертен мөчээнии ханы кажыдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиндеп

СЭКП ТК-ныц болгаш ССРЭ-нии Министрлер Чөвүлелиниң доктаатканы болза:

1. СЭКП ТК-ныц Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниц камгалал министри, Совет Эвилелиниц Маршалы Андрей Антоновнч Гречкону орнукшударын организастаары-биле чазак комиссиязын эштер Д. Ф. Устинов (даргазы), В. В. Гришин, И. В. Капитонов, Л. В. Смирнов, Н. И. Якубовский, В. Г. Куликов, С. Л. Соколов, А. А. Епишев, М. П. Георгадзе олар составтыг кылдыр тургузар.

2. А. А. Гречкону Кызыл шөлге, Кремльдиң халазынга сөпукшудар.

ДЕТКИМЧЕ ХЕРЕК

Кодаа ажыл-агый культуралар-ының дүжүдүн бедиктериниң коо үнезинин —суггарыга. Ынчалзажок ол берге болгушкуннарның чамдык талазы чоорту уттундуруп бар чыдар.

1932 чылда чаңгыс-ла кыска навигацияда «Александр Сибиряков» пароход Соңгу-Далай оруу-биле Архангельскиден Владивостокка чеде берген. 1933 чылдың август 10-да ол-ла орук-биле «Челюскин» деп пароход Мурманскиден үнүшкен. Оны сураглыг капитан Владимир Иванович Воронин башкарып чораан. Ырак болган берге оруктуң аргыларын үзүрүнүп турган. Соңгу-Далай оруу дээрге бүрүзүл солуннарның бижин турганы ышкаш фантистика эвес, а чыл бүрүзүнүң навигациязынга ажыттаар херек кырында орук деп чүвени шыгыдары негеттинип турган.

«Челюскинниң» бортунга экипажтан аңгыда сураглыг эртемден Отто Юльевич Шмидтиң баштап чорааны эртем экспедициязы. Врангель ортулугуна полюр станциязында ажылдап турарларны солуур дээш кижилер, тудуглуглар бала чораан. Шуптуң 100 ажыт кижи.

«Челюскин» чартык чыл дургузунда бодунуң чедер дээш черинче утпаан орган. Карск, Лаптевтер Чээл-Сибирь далайлары оранчок соонда артыкпаан. Ынчалзажок Беринг өскүмүге коргунчуг таварыга болган; пароходту доштар кызып алган. Чукот далайже үндүре бергеп.

1934 чылдың февраль 13-те доштарга бастырган «Челюскин» далайже дүже бергеп деп дүвүрээнниң мелээ бүгү делегейге тарай бергеп. Экспедицияның начальнигни О. Шмидт Москвадже радио дамчыштыр дыңнаткан: «Февраль 13-те 15 шак 30 минута турда, Соңгу писпектен (амгы Шмидт шензэ) 155 миль болган Уэльстен 144 миль черге доштарга чылча бастырган «Челюскин» далайже кире берди.

Аймыл дыргелип келгеш үеде кижилер кандыг-даа коргуп, девидээшкин чокка аъшчыминиң артыын, майгыларым, удуур поодайларын, радиозун болгаш самолетун дош кырынче дүжүрүп алгайнар.

Экипажтың болгаш экспедицияның удуртукчулары пароходтан эң сөөлүнде, ол сугже шуут кире бээрлиниң бичии-де мурнуу чартымында дүшкеннер.

Шак ынчаар 104 кижи каранғы полюр дүнезинде дош кырынга артканнар. Оларның арказында 10 херээжен болгаш ийи бичии уруглар база бар.

Партия Төп Комитединиң болгаш Совет чазак радиограмма алганының соонда үш шак эрткенде аймыга таварышканнарны камгалап алыр талазы-биле радиохарыызаа тутпазынче Ынчалза-даа чамдык тараажылар Баян-Тала суурда бажынарынче чанаттаан, дыкыс эртем орай үнүп турар таварыгалтар база бар.

Суггатчы кижиниң ажылынга чүгүлээ негеделериниң бирээзи таварыччалыг, анданныг аъш-чем база түскай хем болгай. Арыг-силиг столовая бар. А чеми — сүт чок шай биле хлеб, чигнер. Ол-ла.

— Мындыг чем-биле дүштеп алгаш, кежээ бажынарывыстыкка чанып тур бис. Башталар черге айтырыг тургузарга, керекке албас-тыр. Пиктеривис безин ойбак, а чамлывыста мырынай чок—деп. Маңчын-оол эпчокшуп чүгээлээр болду.

Суггарар черниң чүгле деп кезии суггартыынган. А звенода чүгле он үш кижи бар. Колхозтуң парткому биле комсомол комитединиң комсомолчуларган болгаш аныяктардан тургустунган бир звенону немей чоруларын азаан, оозу ам-даа сураг. А сүт амдыызында эвбек, хей кезии халас агып-ла чыдар. Суггатчыларның ажылын мынчаар организастаар болза, салган сорудагаиын күүсединнери берге. Колхоз башдар черии, тускай эртемниглер бо талазы-биле шыңгыы хемчегиларый алыр ужурлуг.

М. СЕВЕН.
«Шынның» тускай нерр.

САМБУУ БИЛЕ ЗОЯ

Часкы хүнүң херээлери Хараалыг-Хем бетинин делгем ховуларында чаа чаггап харны эридип, мээстерии карартышкан. Берт-Дагның шөйлүп баткан тайгаларының эдээнде ол-бо талаларындан хаалар болгаш хавактар-биле бүзээдеттинген Талдыг-Аксында кыштатта келирикиске, авалдың аалери эртенги «чымчыкчы» чаа дооскан болгулар.

— Ажыл-иженивис багай эвес чоруп тур. Малывыс кыштыг база хүр апшы — деп, малчың өгүүн эдээп Самбуу Чооду чүвалай-дыр. Аныяк малчынарның ооңге шайлап ора, ажыл-херек дугайында чүтаавыс шуудай берди.

— Самбуу Чоодуның коданы бо кыштың хүр ашкан-даа, малының дөңгей-даа эки, хураганнары-даа менди. Ажылышкө кызымак аныяк хойжу өг-бүле болгай. Оларның ажылы-биле танывыжын көрүнер — деп, совхозтуң партия комитединиң секретары биске сүмелээп чүве.

Аныяк хойжулар. Оларның ажыл-иженииң дугайында хойжу дыңнаан, билгеп бис. Республиканың хой-хей аныяктары мынкап. Чооду Самбуунуң өг-бүлезин пионтиниң малының баш сеңнын өстүрерине толөөттир улуг-хуудун киирештирер сорулгалыг. Ынчангаш шериг-ден халажып келгеп, ур-даа болбайн, комсомолчу Самбуу Чооду мал аксыларга ажылдаар күзелин илереткеп.

Хойжуунуң ажылы белен эвес. Ооң харысалгазы улуг. Совхоз сүрүүн дүшкен-на киижиге малдарны болбас. Ак сеткилдиг, ажыл-ишчи, бергелерге торулбас кижилерге пионтиниң малын бүзүреп болур.

— Самбуу Чооду биле Зояның хойжу болур дээп күзелин дадагалзаг чоокка деткээн бис. Кайызы-даа комсомолчулар, ажыл-ишчи улус дээрлин билир болгай бис. Олар бистиң идегелиниң шынаашкын, мурнакчыларның олурууида киргеннер — деп, «Тес-Хем» совхозтуң удуртукчулары сеткил ханыышкын-биле чүтаавадыр.

Аныяк хойжу өг-бүлеге артқеп чылын төрүүр хойлуг колдиның хүлээлээп берген. Самбуу Чооду, ийиги кадарчы Мөңгүржаа Серен олар арга-дүрзүлгазы улуг, хоочун хойжулар-биле сүмележип, хой ажылының чамдык чажыттарын чоорту шиңгээдип ап эгенээнер. Чамдык таварылгаларга хойжу эмиеп, анда башталгы дузаны чедирериие олар өөренип алган.

— Белеп чүве кайын түр

БЕДИК ТЕМПИЛИГ АЖЫЛДААР

Чадаананың хлеб заводу — Чөөн-Хемчик районуна мурнакчы будурулгелериниң бирээзи. Заводтуң коллективи тоску беш чыл планын 1975 чылдың ноябрь төнчүзүнде-ле күүсеткен. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съезизиниң чылын бистиң коллектив база эки эгелээн. Буженишкинниг ажылдың түнелинде бирги кварталдың планыг онаалдазы продукция будуреринии болгаш сайгарарының талазы-биле 108,2 хуу күүсеттингеп. Заводтуң 5 эвлечегери будурулге планын ажыр күүсеттип турар. Коллективтиң од чеминшкининде эвлечегер мастердери «Октябрь Революциязы» орденниң эдилекчизи Чечен Ондар, социалистиг чарыштың тиилекчилери Долган Динепей, Самба Бошкендей оларның киирген улуг-хуулу эвээш эвес. Аныяктарны ажылчын мергежилге өөредиринге болгаш киржиндиринге оларның киржилгези улуг.

Эки шынарлыг продукцияны будурер дээш демиселге заводтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары будурулгениң технологиязын сагырыпче, деригелерни камныг, чеп ажыглаарыпче улуг кичээнгейни үгленирип турар.

Коллектив оргузунга киржиндилге ажылың чедимчелиг организациязының күш-ажылдың сагылга-чуруму экижээн. Шинда заводтуң хөөчүн слесарь Леонид Букарцевтин, хлеб быжырыкчылары Чылбак Оюржактың, Полина Кара-Салдың, Зоя Хертектин, Мария Кузнецованың кыымак ажылы өскелерге үлегерлиг. Олар дагыныкчының буянныг хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турарындан Галя Ондар, Лариса Оюржак, Инна Тулуш дээш өөн-даа өскө аныяктар будурулгениң мурнакчылары болган.

Чамдык чеминшкиннер бардаа болза, бистиң заводта четпестер болгаш чедир кылынмаан ажылдар ам-даа хөй. Продукцияның ниити хемчээлиниң болгаш ассортиментизиниң талазы-биле планныг онаалдаларны коллектив чеминшкининг күүсеттип хүрээлээ, будурген продукцияның шынары күүш. Хлебтиң болгаш булочка аймаанын шынары күрүне стандартының негелделеринге дүүшпейн баар тавар-рылгалар бар. Бо чылдың бирги кварталында күрүненин садыг инспекция эргелелиниң ажылдакчылары хынаала кылган. 4 тонна хлебтиң үрей кылынганын тодаргаан.

Продукцияны магазиннерге чедирериниң таарымчалыг байдал тургустунаанындан ооң хемнеп бүүтүп, шынары чавыс болуп турар. Чадаана хоорайның болгаш суурларның садыгларында хлебти дотоктар-биле киирер тускай хемчээлдиг сөглөр кылдынмаан. Хлебти машинадан дүжүрер черлерде тепкиништер база чок. Чамдык магазиннерде хлеб делгинирлери четчелеттинмээн. Шинчаш хлебти машинага дотоктар чокка, оваалаңдыр түдүрер болганындан магазиннерге четкижеге углуп, үрелип турар.

Бо айтырыгны шинтирлээри-биле заводтуң дирекциязы болгаш аъш-чем үлеттүрүүнүң эргелели райпо баштаар черинге каш удаа негелдеңи тургускан, мынчалаа-даа чогуур хемчегler ам-даа алдынмаан. Шак ынчалт байзал продукцияны хереглекчилерге эки шынарлыг чедирерinge шаптыктап турар.

Ооңгу беш чылда бистиң заводтуң коллективиниң мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Четчир хемчээлдиг, эки шынарлыг, амданныг хлеб-биле чонну хандырары бистиң хүлээлгевис. Ооңгу беш чыл— шынарының беш чылы болгай. Ынчангаш заводта бригалалар, цехтер, эвлечегер аразында эки шынарлыг, хөй продукцияны бүдүрер дээш социалистиг чарыш калбаргаан. Заводтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары партияның XXV съезизиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турар. Чүртүвүстүң хөгжүдериниң өндүр чагаг программазынга бистер улам сорук кирип, 1976 чылдың күүне планнарын хүүсээ бетинде бүгү көргүзүглер талазы-биле күүседир сорулгалыг, базык кодурлуушкүн-биле ажылдап тур бис.

О. ДИИСПЕЙ,
Чадаананың хлеб заводуның директору.

РЕКОРДЧУ ТҮҢНЕЛ

Гомель областың Ветков районунуң «Октябрь» колхозунуң механизаторлары рекордчу түнелди чедип алган. Чаңгыс агрегат-биле олар хүн дургузунда 15 гектар ажыг шөлте картофельди тарып олуткаан.

Оларның ол агрегады аңаада-ла эвес агрегат. «СИ-4Б» дээр картофель олуртур ийи машинаны улаштыр тудуштургаш, «Т-150К» деп күүчүлүг трактордa кожуп алган. Сеялкаларның бункерлерин база улгатыр кылган. Ол чорук олуртуру-биле ап чоруур үрезин курдавырын лыка ковудеткен, а ындыг болганда үрезин доозулугже чедир трактор ырак чоруур. Трактордуң чедер ужунда картофель үрезиниит механизастаттынган тергежигештер манап турар. Агрегат аңаа келиря билек-ле үрезинин бункерлерже транспортёрлар дамчыштыр ура каапкаар. Ынчангаш агрегат үрезин урдуруп алырынга ийи-үш-ле минута чарыгдаар.

Шинда картофель үрезинин транспортка чүдүрерки-даа механизастаан.

— Картофель олуруттушкуның комплекстиг механизастаан чоруктуң экономиктиг ажыктыы тодаргай. Чижээ, эрткен чылын аңгы-аңгы ажылаан турган ийи агрегатка картофельди урарынга бежеп кижи ажылдап турган. А бо чылын ону он чедә-ле кижи чедиштиниг күүседип турар-дыр—деп, колхозтуң даргазы В. С. Соболевский чугаалап турар.

«Октябрьның» механизаторлары боттарының чаа агрегаттарының бүдүрүкчүлүүн хүнде 25 гектар чедирерин болгаш картофель олуруттушкуның неделя дургузунда доозарын хүлээпгеп.

(СЭТА).

Хамааты камгалалы

БИЛИГЛЕРНИ—ЧОНГА

Көдээ районга хамааты камгалалының билиглерин чоннуң калбак маселаларынга таймылбырлап өөредири — харымсалгалыг, чугуза-даа ажыл. Бо өөредилге чылының кол угланымышкыны — түс-түс ажыл-агыйларга комплекстиг өөредилгени чорудары.

Өөредилгени организастыг чорудуп, камгаланырының хөй янзы аргаларын херек кырында багай эвес шиңгээдип ап турар ажыл-агыйлар, албан организацияларын бисте эвээш эвес. Чижек кылдыр «УТКА 25 чылы» совхозту ап болур. Ук ажыл-агыйның даймычы бөлүктерин айыттынган онаалгаларын чогуур ой-шаанда шалыпкын күүседип келгейнер. Ылангыя хайгыыл звеновозу (командири И. Стародумов) өөредилге үелиинде радиактивтиг хайгыылды тускай херекселдериң дузазы-биле шын чорудуп, чогуур ой-шаанда чонга медээлеп, камгаланырының аргаларын айтып берип турган. Совхозта көдээ ажыл-агыйн продуктуларын болгаш малды камгалаар команда (командири Б. Горячев) мал чеминиң 6—7 хонуктарда четчир курлавырын тургузуп, аарыг, кадык малдарның турар черлерин организастап, халдаашкынга таварышкан 600 бода малды кыска үеде эмнеп, камгалаарын херек кырында чорудуп шыдаарын коргүскен.

Бо ажыл-агыйда хамааты камгалалының албан өөреппп эртер ужуралут 20 шактыг программазын чедиишкинниг чорудуп турар. Ылангыя Арыг-Узүүнде механизаторлар ортузунда өөредилгени В. Широгов эки организастаан. Оон бөлүүнде 32 кижи бар. Апрель айның эгезинде оларның шупгузу шиңгээдип алган билиглерин практика кырынга коргүзүп, кижи бүрүзү түс-тузунда зачеттарны чедиишкинниг дужаглаанар.

Өөредилгеня чүгле ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар ортузунга эвес, а харын өг-бүле эзелеринге, ажылдавайн турар ивалвдтерге эрттирериниң хемчегlерин эртжен чылдарга бодаарга организастыг чорудуп турар бис. Бо хүннерде районда 22 пропагандист хамааты камгалалының билиглерин чонга таныштырып, хөй санныг лекция, бесседаларны чоруткулаан.

Ылангыя Торгалыг суурда С. Данзы-Белекке удуртқан бөлүк хамааты камгалалының талазы-биле чон ортузунга эвээш эвес ажылдарны кылып келген. Эш Данзы-Белектиң бөлүүнүң ажылын республиканың хамааты камгалалының штабы бедин-биле үнелеп, ону «Хамааты камгалалының тергиинии» деп хөрек демдээ-биле шаннаан. Хамааты камгалалының билиглерин чонга пептередир ажылдарны Чаа-Хөлде Н. Китайкин, Шагаан-Арыгда В. Орлов болгаш өскелер-даа идепкейлиг чорудуп турар.

Хамааты камгалалының талазы-биле ажылывыста четпестер ам-даа бар. Ооң бир чылдагааны чамдык ажыл-агыйн удуртукчуларының талазындан хамааты камгалалының билиглерин пептередиринче чогуур кичээнгей салбайн турарында. Чижээ, коммунал ажыл-агыйның директору М. Абраменко 20 шактыг программаны өөредип эртиреринден ойталап, ол ажылды өске харымсалга чок кижилерге дагып турган таварылга бар. Ындыг янзылыг түүлдер «Ак-Туруг», Жданов аттыг совхозтарга бала тургулаан.

Хамааты камгалалының билиглерин пептередирп, практика-биле холбаары удуртукчулардан кол хамаарыр чүве болгавда, оларның харымсалгалын удаа бедидерп күзелчиг.

К. ЧӨРЕВЕ,
Улуг-Хем районнуң хамааты камгалалының штабының начальныгы.

ДҮҮНГҮМАЛЧЫН

Мөңгүн-Тайганың Мөгөн-Бүрен туруттуг Иргит Холай-оол Совет Армиязың хүрөөлекчизе албан-хүлээлге эрттирер мурнунда төрөөн черинге хөй кадарып чораап. Ажыы-биле чугаалаарга, чуртундан үнмээн, мал-маган-биле сүржүрүнден өске ажыл кылбаан. Аныяк эр шерии албанынга баргаш хөйну көрген, хөйну билген. Ажылчын аңгының алдар-алыңдаа танаан, будурулгепнп коллективинин-даа эскерген.

1964 чылда Иргит Холай-оол төрөөн Тывазынга эвп келгеш, теогулут Ак-Довуракты дутаймында дыңнап алган. Анаа барып ажылдаар дээш чоруп турар ол-он оолдар, кыстарга-даа дүшкен. Ол Мөгөп-Бүренге бир удаа четкеп, төрел-төрүүдүү, ха-дүнмазының аразынга барган. Аалындап үнүп, ажылчын аңгыга каттыжаар дээпин-даа чугаалаан. Улуг акызы Чүгдур-оол хөрөн деткээн.

— Шын-зыр, дүшмаң, аныяктар арбып, ажыл-ишпнң демп шапкыш черже чоруут, Төрөөп чуртка улуг-хүүң кирер черяң ол-дур—деп чугаалаан.

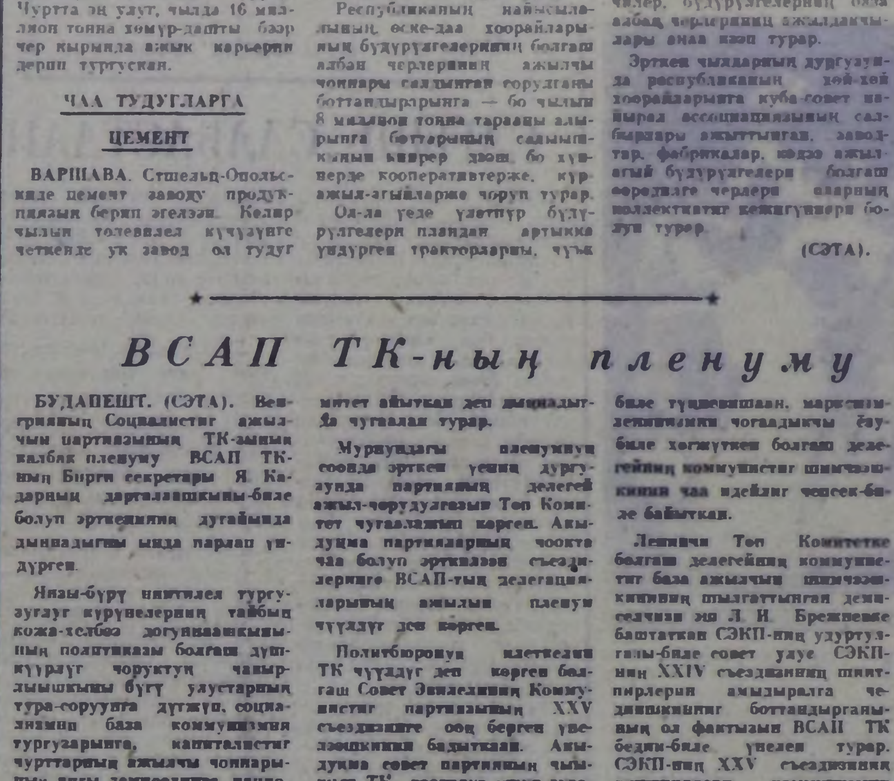
Ол-ла чылын Иргит Холай-оол Ак-Довуракка чедип келгеп. Түрлә улуг тутса моге арны руда казыкчызынга киирип каап. Хөй аныяктар аразынга бир демпиг ажылдаарга солуп-даа, чөлүг-даа болган. Удаланда ооң сонуургалы тоорту озуп, күчүлүг экскаваторчу магадап, соң башкарыкчызының дузалакчызы апарган. Ооң-биле чергелештир электриктиң мергежилии база шиңгээдип алган. А 1968 чылда ол ажыктыг казымалдарның болбаазырадыкчызын белеткээр Ак-Довуракта кежээки техникумну доозкан.

Үш чыл бурунгаар Иргит Холай-оол регулировщикке база өөренип алган. Өөренирипге түткүлдүг, ажылчын аңгыга сеткилиниң ханылындан бердинген, комбинат-биле амыдыралып холбаан дүүнгү кадарчы чоруан оолдуң мындыг өзүлдегпге кым чоргаартанмас боор!

Амгы үеде ол үүрмектеп-сорттаар комплекстиң улуг мастери. Ооң удуртулгалында 29 эр, херээжеп, улуг, бичө назылыг кижилер бар. Олар шуптү Иргит Дарын-Бызыровичтиң хүндүлээр, аңаа илегээр. Бо чылдың баштайгы кварталының планныг онаалдаларын ооң эдилээ 106 хуу күүсеткеп. Ында мурпакчылар хөй: дежурный слесарь Владимир Вебер, үүрмектекчилер машинистери Татьяна Рубцова, Мария Аппина оларны Иргит Дарын-Бызырович улуг чоргаарел-биле мактаты.

И. Холай-оолдуң удурткан эдилээ ооңгу беш чылдың планын 4 чыл 6 айда күүседир, а бо чылдың декабрь 22-де бүрүн доозар деп белиткеп социалистиг хүлээлгени алган.

Д. ЧЫДЫМ.

БЕЛФАСТ. Соңгу Ирландияда террор үргүлчүлевишаан. Белфаска экстремистер чаңгыс дүне 7 бомбаны чазылдыргаан. Бомбалар аалчылар баанындарынга, кафелерге, магазиннерге чазылгылаан. Өлген кижилер база бар.

ЧУРУКТА: Белфастың магазиннериниң бирээзинде ерт.

АП — СЭТА-ның фотозу.

ЧАЗАНЫКЧЫНЫҢ ҮЛҮҮ

Ажылдап турары коллективиниң хүндүткелии чаалап алыры белеп эвес. Ол чүгле кызымак ажылдың түнелинде тедип алдынар.

Чадаананың ыяш ажыл-агый черинде чазаныр пегнядe хоочупнар болгаш аныяктар-даа бар. Ооңгу беш чылдың башгайгы хүнниринден эгелээш ол коллектив продукцияның шынарын улам экижидер, планныг онаалдаларны хүүсээ бетинде күүседир дээш чарыпты улам калбарткан. Мурнакчылар ында хөй. Оларның бирээзи—аныяк коммунист Борбак-оол Суванович Ховалыг. Ол 1968 чылдан бээр чазаныкчылап ажылдаан. Ховалыг эрткеп беш чылдың ай, квартал шаңнарын үргүлчү 120 хуудан кудулаттайн келген.

Аныяк коммунистиң бир онаагай чүүлү—продукцияның бедик шынарын чедип алырынче доктаамал сагыш салып турары. Ооң кылган продукциязы—стол, сандайларны, шкафтарны, сошга рамаларын болгаш оскө-даа чүүлдерни чүгле барын таваку районнар эвес, харын-даа Моол Арат Республиканың биске кожа аймактары бедип ап турар.

— Бичемдең тура-ла чазапырынга шнак, ону сонуургаар турган мен. Угалын келгеш, чогум-на чазапыкчы болурун шиитпирлээш, Чадаананың ыяш ажыл-агый черинге ажылдап кирдим. Ооң боор-ле мында, чазаныр цехте ажылдап тур мен—деп, Борбак-оол Суванович чугаалады.

Красноярск хоорайга чартык чыл дургузунда өөренгеш ооң арга-мергежилиниң олуттеанинге дузалаан. 1968 чылда Чадаананың ыяш ажыл-агый черинин чазаныр цехтинге бедик бүдүрүкчүлүг станоктар келген болгаш аңаа ажылдаар тускай мергежилдиг кижилер цехтетпие бергени ол.

— Ыяштың чонгурар, кезер станоктарны канчаар ажылдадырын аңаа баргаш, бир-ле дугаарында магадап көргеп мен—деп, Борбак-оол Суванович чугаалады.—Моол мурнунда чүгле болды, хирээ-биле ажылдаар чүве болгай. Станок-биле ажылдаарга дүргеп, бүдүмчелиг, ыяларлыг болур. Красноярскиге курска өөредилге үелиинде дыка хөй таа чүүлдерни билип алдым.

Чадаананың ыяш ажыл-агый черинин 1976 чылдың бөрөн квартадында түнелдери-биле алырга ол планныг онаалдалын 120 хуу күүсеткеп.

СӨКП-ниң XXV съезидиниң шиитпирлерии амыдыралга боттандырар херекке ооң кады ажылдап турар эштери ыдыктайлиг киржип. Май 1-ни мүш-ажылчы болектерлиг уткуур дээш аразында чарыштыг ажылдап турар. Ооң мурнакчы одуруп Б. Ховалыг, Л. Новиков олар башталып.

Мурнакчы ыячи Б. Ховалыгның хөрөк чүрүүн ол будурулгенин хүндүлел самбиразында киирген.

Д. ОНДАР.

ДЕЛЕГЕЙ ДО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

СОҢГУ ЧЕХИЯНЫҢ ШАХТАЛАРЫНДА

ПРАГА. Чехословакиянын Компартиязының XV съездизиниң шиитпирлерии, ооң төлевилээни чүртүүң хөгжүлдезиниң социал-экономиктиг программазын чедиишкинниг боттандырар дээш социалистиг чарышты Соңгу Чехияның дагжылары калбарткан.

Соңгу Чехия бассейни — социалистиг Чехословакияда ээне аныяк болгаш ээн-не перспективалыг бассейн. Республикада казып ап турар хүрең хөмүр-даштың 70 ажыг хуузун ол бассейниниң дагжылары берип турар.

Ында бедик будурүкчүлүг машиналарны болгаш механизмперии, күш-ажылдың эң чаа аргаларын ажыглап турар. Чүртте эң улуг, чылда 16 миллион тонна хөмүр-даштыг бээр чер кырында аныяк карьерии дерип туртускан.

ЧАА ТУДУГЛАРГА ЦЕМЕНТ

ВАРШАВА. Сташельп-Ополькиде цемент заводу продукциязын берип эгелээн. Келир чылын төлевилел күчүзүнге четкенде ук завод ол тудуг материалын 1,6 миллион тонпаны будурүп үндүрер апаар. Европада эң улуг болгаш ээне болбаазырогтай будурулгелериниң бирээзи — Гурежжаларда заводтуң баштайгы будурүлге пуүмү бо чылдың чайынында ажыглалга кирер. Завод чылда 2,6 миллион тонна цементии будурүп үндүрер.

ХООРАЙ — КӨДЭЭГЕ

ПХЕНЬЯН. Улустуң Корейде чанчыл ёзугтаар чылдың-на чаа эгелээрге хоорайларның муңмуң чурттакчылары — ажылчыннар, албан-хаакчылар, өөренирчилер — «Бүгү чоп — көдээге дузалаарывыче» дээп партивның кыйгырымы-биле колонна-колоппа болуп алгаш, чүртүүң көдээ ажыл-агый районнарынче чоруп турар.

Республиканың найысылалының өске-даа хоорайларының будурулгелериниң болгаш албан черлериниң ажылчы чоннары салдынган сорулганы боттандырарынга — бо чылын 8 миллион тонна тарааны алырынга боттарының салымышкынын киирер дээш, бо хүннерде кооперативтерже, кураажыл-агыйларже чоруп турар.

Ол-ла үеде үлетпүр будурулгелерин планнан артыкка үндүрген тракторларны, чүүл автомашиналарын, өске-даа техниканы, херекселдерии, чемиштидилгелерии көдээже чүдүрүп чорудуп турар.

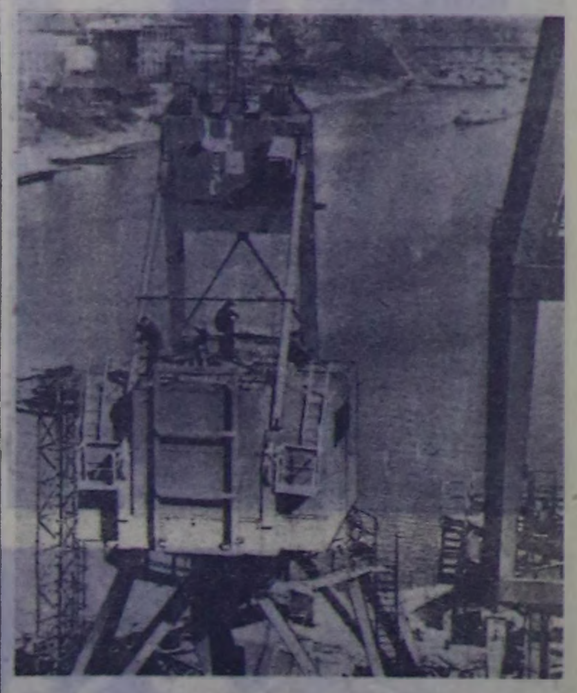
НАЙЫРАЛ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА БЫЖЫГЫП ТУРАР

ГАВАНА. Куба-совет найырал ассоциациязының түргускалының чедп чыл ооп Кубаның хөй-ниитизи байырлалдыы-биле демделеп турар.

Ассоциацияның туруп турары Пасео кудумчузунда каас-чараш онаагай бажыңны куба пайысылалдың чурттакчылары эки билир. Лекция болгаш беседа дыңнаар, ССРЭ-ниң улустарының амыдыралының болгаш түргузукчу күш-ажылының дутайында делегелерии көөр дээш, өөренирчилер, будурулгелериниң база албан черлериниң ажылдакчылары анаа ирээп турар.

Эртжен чылларның дургузунда республиканың хөй-хөй хоорайларынга куба-совет найырал ассоциациязының салбиразары ажыттынган, заводтар, фабрикалар, көдээ ажыл-агый будурулгелери болгаш өөредилге черлери аларның коллективтиг кежигүннери болуп турер.

(СЭТА).

ВУР-пуң индустриязының ыял будурулгези—Будапештиде судно болгаш ирап кылыр заводту чуртта ВЕнгр-совет найыралдың будурулгези деп эки-ле адап турар. Ол заводка будурулгенин күчүлүг өзүлдези социалистиг экономика интеграциязының планнарын амыдырапга чедиишкинниг боттандырганының, Совет Эвилели-биле ынак нады акымдажылганың түңнели болур. Үжен чыл дургузунда совет чагыт-биле анаа 2500 янзы-бүрү судноларны болгаш ажиндирип чоруур кранларны тудуп туртускан.

ЧУРУКТА: 27,5 тонна чүгү водүрер бо кранны база-ла ССРЭ-ке чоруткан турар.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

Чаңгыс эптиң болгаш сырый каттыжыышкынның байдалынга

ХАНОЙ. (СЭТА). Апрельдиң 25-и Вьетнамның болгаш вьетнам революциялың төөгүүзүнде партияның болгаш улустуң чаңгыс эптиниинң, ажылчы чоннарның социализмни тайбынның, ёзулуг хамаарышпас чоруктуң болгаш национал чаңгыс эптиң байдалдарынга тургузар дээн ниити чүүлүзүнүң тодаргай көргүзүү болуп киирер.

Чаңгыс ай Вьетнамның Национал хуралының депутаттарына кандидаттар сонгулдазары сонгукчуларның бедик идепкейлиинниң байдалынга эрткеп. Хүндүскүнүң 3 шакка чедир Ханойга, Хошимиңге, Данаңгка, Хюэге, сонгу болгаш мурнуу чүктүң дөй-хөй можулариига сонгукчуларның 90 ажыг хуузу бадылаар кааскап турган.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле-Зуан апрельдиң 25-тин сонгулдаларын вьетнам улустуң амыдыралында өндүр чаагай хүн деп адаан. Ам хамаарышпас чоруктуң болгаш национал чаңгыс эптиң байдалдарынга бүгү Вьетнам социализмче чоруп орар деп ол онзалап демделээн.

ВАП ТК-ның органы «Нян Зан» солуп болуп эрткеп сонгулдаларны характерлевишаан, бо политиктиг болуушкун Вьетнамның чаңгыс эптиин, вьетнам нацияның чаңгыс чаңгыс оруу дээрии бүрүн тодаргайы-биле коргускеп деп болуунуң мурнуку чүүлүүге бижээн.

ПОРТУГАЛИЯ: соңгулданың баштайгы хүннери

ЛИССАБОН. (СЭТА). Чөөн үеелдиг демократтыг күштер дыка улут чедиишкиннерни чедип алган дээрии Португалия Республиканың хуралыига соңгулдаларның баштайгы түңнелдерии коргүзүп турар. Бердинген бадылаашкыннарның үштүк ийи кезии хирээни санап көрген сөөлгү мээлээрии дүүлээр алырга, кандидаттары бадылаашкыннарның 35,2 хуузун алган социалистиг партии бирги черде чоруп турар. Коммунистиг партиниң кандидаттары дээш соңгукчуларның 15 хуу кирези бадылаан. Коммунистер ээ-не улуг чедиишкинии чүрттүң мурнуу чүгүнге, ылангыя Бежа, Эвора, Сетубал хоорайларга чедип алган, бердинген бадылаашкыннарның санының талазы-биле Компартия ол черлерге бирги черии эзлеп турар.

Барын үеелдиг партиялар —Улусчу-демократтыг партия болгаш Социал-демократтыг төп—ол-ла даралашкаа-биле бадылаашкыннарның 23,9 болгаш 15,3 хуузун алган.

ПКП-ниң Чиигин секретары А. Куньял португал радиога интервьюзунга соңгулдаларның баштайгы түңнелдерии чөөн үеелдиг күштерге чогумчалыг болуп турар деп чугаалаан. Португал улус реакцияга удур, чөөн үеелдиг күштерииң чаңгыс эптиг болды, хирээ-биле ажылдаар чүве болгай. Ставокбиле ажылдаарга дүргеп, бүдүмчелиг, ыяларлыг болур. Красноярскиге курска өөредилге үелиинде дыка хөй таа чүүлдерни билип алдым.

Чадаананың ыяш ажыл-агый черинин 1976 чылдың бөрөн квартадында түнелдери-биле алырга ол планныг онаалдалын 120 хуу күүсеткеп.

СӨКП-ниң XXV съезидиниң шиитпирлерии амыдыралга боттандырар херекке ооң кады ажылдап турар эштери ыдыктайлиг киржип. Май 1-ни мүш-ажылчы болектерлиг уткуур дээш аразында чарыштыг ажылдап турар. Ооң мурнуку одуруп Б. Ховалыг, Л. Новиков олар башталып.

Мурнакчы ыячи Б. Ховалыгның хөрөк чүрүүн ол будурулгенин хүндүлел самбиразында киирген.

Д. ОНДАР.

КӨРҮЛДЕ ДООЗУЛГАН

Кызылдың дээди болгаш ортумак өредилге черлериниң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдези доозулгаан. Аңаа нимти ыры, танцы ансамбльдериниң, костюм, хаасталга талазы-биле бирги черни көдээ ашыл-агый техникумунуң бот-тывынгыр коллективи чаалап ап, көрүлдеге нимтизи-биле шыырак белетменгенин көргүскен. Башкы училищезиниң коллективи нимти ырыга ийиги, хөгжүм хереңселдериниң оркестрлериниң талазы-биле бирги черни эзлеп, эки утка-шынарлыг концертти бараалгаткан. Автомобиль-орун техникумунуң коллективи ыры ансамбльдериниң талазы-биле эң эки күүселделерни көрүлдеге киирип, нимти ыры талазы-биле үшкү черни эзлээн.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының бот-тывынгыр коллективи бо көрүлдеге бир дугаар кирижиккен. Эки шынаръыт номерлер бар-даа болза, оларның концерти утка-шынар талазы-биле муду деңнелдиг, чедир белеткеттинмээн болган.

Көрүлдеден шилиттинген эң эки номерлер Бүгү-эвилел фестивалының май айның төнчүзүнде эртер республика көрүлдезинге Кызыл хоорайның концертинге киржир.

ЧУРУКТАРДА: көдээ ашыл-агый техникумунуң танцы коллективи «Вишенка» деп танцы күүседип тур. Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи А. Санаа сыгыт күүселдезинде (үстүнде).

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЧАҢЧЫЛЧААН ФЕСТИВАЛЬ

ТАЛЛИН. Белоруссияның, Латвияның, Литваның болгаш Эстонияның улусчу театрларының «Найыралдың рампазы» деп аттыг Таллинге болган улусчу театрларның фестивалы бо хүн доозулган. Боттарының республикаларынга көрүлделер үезинде эң-не дээрелер деп санаттырган ийи театр бүрүзү-де солун болган янзы-бүрү шиилерни белеткээн. Фестивальдың негелделери сөзугаар коллектив бүрүзү аңы-дуңмалышкы республиканың шын чогаалчызының болгаш бодунуң национал авторунуң чогаалын көргүскен. Дөрт республиканың улусчу театрларының ыңдыг фестивальдары чаңчыл болуп берген. Мурнунда олар Ригага болган Вильнюска болуп ертилээн.

(СЭТА).

ЭЖИНДИРИИШКИН ТУГУ

КАМБАРКА (Удмурт АССР). Чуртуң эң улуг дээн хем магистральдарының бирээзи —Камада эжиндириишкин тугун апрель 26-да көдүргеп. Каманың бодунуң намдары госку беш чыл дооступ турарының үезинде эгелээн ол эң знакыг портунуң суг ортаалинде чүк чүдүрген баштайгы судноларны белен кылдыр тургускулаан.

Бо чылгы эжиндириишкинниң үезинде портчулар улус ажыл-агыйының дөрт миллион тонна чүктерин дажыглаар, ол болза эрткен чылдаазындан беш чүс муң тонна хөй болуру ол. Чүктер сайгарарын дүргедиринге Каманың хемчилериниң болгаш демир-орукчуларның аразында социалистиг чарыш дугайында чардынган керээ идиг бээр.

(СЭТА).

Чаагай жыдылга

САГЫШ САЛБАСТААН

Солчур суурнуң Октябрьская, Найырал кудумчуларының кыдыын куду баткан садчыгаштар бар. Үнүш-бойдус чаңгыс аай ногаан хевин кедипкенде, суурнуң кудумчуларына ногаан булун туруптар турган. Оон иштинге арыг агаарга, чалып каан хевис дег шыкка бичии чаштар дыка-ла хөглүг ойнаарлар. Чайның кончуг изинде безин хөлегейин серинии кончуг. Эрткен-дүшкен чорумалдар орук аайы-биле суурну таварааш, хөлчок-ла магадап, чарашеныып чугаалажып эртер турду. Шынап-ла, бистиң суурдан дээре маагайжыдылгалыг суурлар районда чок турган дээ черле дөөрем чок. Суурнуң чурттакчылары колхозтуң тургузукчуларының мынчаар үнелиг кылган херээнге өөрүп, чоргаарланып чоруурлар.

Ам бо хүнүерде аныяк салгал, чурттакчы чон, көдээ Совет кандыг янзылыг хемчеглер ап, ону канчаар кампап, кадагалап турарын?

Бо талазы-биле чугаалаарга, аныяк-өскен төрээн суурнуң чаагайжыдылгазынче шоолуг кичээнгей салбас. Бойдус камгалалынга хамаарышкан кандыг-даа хемчеглер чоруттурмайн турар. Хайыраан чараш ыяштарны хайырлавайн турарындан, оларның өзуллезинин кошкап, херимнериниң, үрелип турары дыка-ла хомудаанчыг болгаш харааланчыг.

Клуб чанында, магазин үстүнде болук ыяштарның херимнери чок, шуптузун тура сөнкүлап калыпкан. Теректерниң, хадыннарның будуктарын сып турар. Хамаатыларның хүүзүнүз мал-маганы ында үнген сигенни сааз базып, оттап чоруур-дур. Кудумчуда-даа олурткан теректериниң херимнери үрелип калгылаан. Чаа үнгүлеп келгилээн аныяк теректерни инектер чип каапкан, човуланга таварышкан улус теректер чоңдап дуза дилээн чүве дег, колур-колур апаргылаан тургулаар. Ол ышкаш чазын суур чаагайжыдылгазын организастап турар ойде өөреникчилериниң олурткылаанды школа чанында теректери камгалал-чайгаралга чогуудан катып турары хомудаанчыгдыр.

С. НОРБУ.

ХЕРБИС ДААҢГА

Эрткен субботада Хербис даанга мотокросс маргылдаазы болуп эрткен. Ону В. И. Ленининиң төрүттүнгенинден бээр 106 чыл болган оюнга тускаатткан. Орта Каа-Хем, Улуг-Хем районнарның, Кызыл биле Ак-Довурак хоорайларның шупту беш командазы киришкен.

Мартылдаага 175 болгаш 250 куб сантиметр—ийи класстың мотоциклдери киришкен. Оларның кайызы-даа ийи салыг эртер. 1750 метр дурттуг долганыр орукту бир салыгдала алды болгаш сес катап дескинер. Орукту сөзулуг-ла шаптараазынныг кылып каан.

Баштай-ла 175 куб сантиметрлиг класстың мотоциклдери чарышкан. Эгезинден турала Ак-Довурактың төлээзи, бирги разрядчы Владимир Ротков өөрүн оранчок мурнай берген. Ынчалза-даа оон соонда чоруп турган Кызылда ДОСААФ-тың автошколазының төлээзи бирги разрядчы Виктор Филиппов демиргин кынчыктырар хире эвес апарган. Ол-ла темпизин салбайн, Филиппов финишке бир дугаарында келген, а Ротков ийиги черни алган.

Дараазында 250 куб сантиметрлиг класстың мотоциклдери чарышкан. Олар шупту он бир кижи. Ак-Довурактың спортчузу, ийиги разрядчы Александр Журавлёв кымгадаа четтирер хире эвес мурнай берген. Таптыг-ла ынчан Александрның мотоциклин үрели берген.

Оон-биле бараалакыын алган чоруп турган мотоспорттуң мастеринге кандидат Владимир Носов ону ажыглаш алган эрте халыткан. Журавлёв мотоциклин чоруй эдип, хөделдирип чорааш чүү-даа болза Носовтуң соонган кээп дооскан. Тиилелгеже чүткүдүү-биле ол керүкчүлерни кайгаткан.

Чиик мотоциклдериниң ийиги салыында финишке бир-ле дугаарында Ак-Довурактың төлээзи Владимир Ротков халды келген. Ийиги черни Кызылдың төлээзи Виктор Филиппов чаалап алган.

Ортумак класстың мотоциклдериниң ийиги салыы көрүшүг болган. Сөвлүг дескинге өөрүнден мырыай бир долганыг мурнай берген Глушков финишке бир дугаарында келген. Ийиги черни Александр Журавлёв, үшкү черни Кызылдың төлээзи Владимир Носов алган.

Маргылдааның түнелиин жөрүк үндүргеш, команда аайы-биле Кызылдың № 1 командазын тиилекчи деп саналаан. ДОСААФ Тыва обкомунуң даргазы И. А. Грива бирги чергенин дипломуун болгаш ДОСААФ обкомунуң шилчаң чоруур кубогун командага тывыскан. Ийиги черни аныяктар хоорайы — Ак-Довурактың командазы чаалап ап, эртектиг белек болгаш ийиги чергенин диплому-биле шаңпаткан. Үшкү черде база-ла Кызыл хоорайның № 2 командазы болган. Чиик класстың мотоциклдериниң чарыжынга бирги черни алган Ак-Довурактың спортчузу В. Ротков, ийиги черни алган Кызылдың төлээзи В. Филиппов оларга бирги, ийиги чергенниң дипломнарыны болгаш ортектиг белектерни тывыскылаан. Ол ышкаш В. В. Глушков, А. П. Журавлёв, В. А. Носов оларны база-ла тус-тузунда дипломнар, белектер-биле шаңнаан.

О. НАМЧЫЛАК.

АЛДАРЛЫГ АРТИСТ

Делегейде сураглаан Улуг театрның сценазынга Евгений Нестеренко беш-де чыл дургузунда көрүүчүдерге бараан боор мраан келген, ынчалза-даа ол эң эки солистерниң бирээни болуу берген.

Нестеренконуң кайгамчыг талантызы музыкага ыяктарга эки билдингир аварган. Рецензитилер оон үнүнүң хоюг чымчаан, тодазын, дески чараш аянын чаңгыс удаа эвес демдеглеп келген. Римский-Корсаковтуң «Садко» деп операзының күүседин турда, оон кайгамчыг талантызы улам-на чаймыыжыг боон илереп келген.

Евгений Нестеренконуң бодунуң чугаазы-биле алырга, ыраажы бооруп күзевейн чораан. Школа дооскан соонда нижевер-тудугжу болуруп ол күзээн. Ынчалза-даа ол институттуң бот-тывынгыр уран чүүл концерттеринге янзы-бүрү ырларыны күүседип, киржип турган. Ырдарынга суңдулаа улам-на күштелип орган, Ленинградтың нижевер-тудут институдун дооскан соонда Нестеренко консерваториянның кежээки салбырынга өөреникчи кирип алган.

А. Бородинниң «Игорь князь» деп операзындан сценка. Кончактың партизаның РСФСР-ниң алдарлыг артизи Евгений Нестеренко күүседип тур.

А. ПЕВЕЖИНИНИҢ фотозу.

УРУГЛАРЫНЫҢ БЕЛЕКТЕРИ

Зоя ВОСКРЕСЕНСКАЯ

(«Аваның чүрээнден» эге)

Февральдың төнчүзүнде автресоль кудумчузунда бир Чаңкыт кээп чурттай берген. Ол досклечок—аваа турбас: маска ышкаш токкулаар, даараныр машина ышкаш хылыраар, улуг хирээ ышкаш ышкыраар, ышкаш хылыраар. Ада-не чокта столоваяга чаңгыс-даа минутэ артып каазо, уругларны баштарын кожа тургузупкаш, оожум будуу сымыранып эгелээр. Аазы костүп кээрге, ол чиде бээр, уруглар чүү-даа болбаан чүве дег, билдиртпейн оожум олургулап алыр.

Аня, Саша, Володя болгаш Оля олар Чаңкытты ава, ачазының чугаалавас деп дугуржуп алган. Аңаа Маняша биле Витя база-ла турган. Маняша ийи карлыг, аңаа бүзүрөл болуур, а Митяның харыы алдыдаа болза, Чаңкыттың дугайын аазының чугаалавас дээрге, ол көңгүе тоңшөөрешпес, оозу кончуг. Кежээликтей Митя түттүнүп шыдавайн барган. Аазынга чеде бергеш, сымыраныпкан:

— Авай, бистеле Чаңкыт бар болдур биле. Дыңнаар сен бе?

Аазы бичии оглувче шынгыы көрүнген.

— Чок, мен оны дыңнавассаа мен. Чаңкытты чугаалап болбас, ону камгалап кадагалаар херек.

Чаңкыт костү бээр боор дээш, аазы уругларының чурттап турганы пийги каапте кежээ черле үнмес. Аза столоваяга чүве аргып, үлүмзүүрүп каан олурар. Кончал дээш алган акшазын Аня бодунга арттырып алырып чоңшөөрөдип турда, оон чүге херегин ава айтырбаан. Столоваяга турган даараныр машина Аняның өрөөлинге капчаан чеде бергенин безин ава эскербээн. Чаңкыттың өрөөл шупту сымыс кылдыр дагжаар, даараныр машинашы ышкаш даажы дыңнавас дээш, аазы кулактарын 'боошкупнеп алташ, бодунуң кабинединге ажылдап орар.

Уруглары-биле кежээ чемненип ора, Володяның дыдыраш бажында мыртыштылай бергилээн алдынналчак бичии чонгуларыны-даа. Оляның мойнунда халаңайлып чоруур оңнүт удазыларның дүргээндээ, бипт-биле цырып каан Сашаның бир салаазын-даа, Митяның будук былчакталган арыын-даа ада-не эскербээн. Чүте-ле ийик, адазы шак ол кежээлерде Саша-биле шыдыраалаарын безин күзевээн.

Шакты кым-даа оваарбас. Кандыг-даа Чаңкытка оон херээ чүү боор. Шак кежээнин-не тос катап капкас болза, ава уругларывыл удуур ойүн кайын билирил аан.

Кичээл белеткээрингe Чаңкыт эң хыпамчалыг дузалаар, уруглар кандыг-бир чаагай чүве,—дөрт деп демдек безин алырын болдурбас дээш орадажыр.

Байырлал хүнүнүң бүдүүзүнде Чаңкыт ийиги каңттан бады кээрге, ава биле ача таныштарынче чоруй барган болгаш.

Саша биле Володя долуган каан шаланы ары оңнүң чук чигирп-биле чолуп дүрбүп, боттарының болгаш дуңмаларының идиктерин аштап-чүзүп эгелээн. Шала-даа, идиктер-даа көрүнчүк дег, кылаттар апарган. Аня биле Оля акыларының моондурукторын, хөйлецлерин крахмалдап, хере баскылап бергеш, боттары ленталарын база балып алган. Митя ойнаарактарны чурумчуду салып турган. Маняша уруглар өрөөлинге олурган, ойнаазын дээш Оля аңаа Чаңкытты берип каан. Маняша ол кежээ кымга-даа шаптык катпаазп.

Шупту чүве белен, ада-незиниң көрүнче чедир каш-ла минута артпаан турда, айылы дыргелип келген.

Оля Аняга ыглап, сыктап маңнап келген.

— Маняша чүнү үүледи каан-дыр көр даан. Хачыны кайыын тып алганы ол?

Аня алтыра каапкан, эске кыс дуңмалары дуза дилеп, акыларынче маңнап каан. Вождя Оляның ыглаңаанын көргеш карманындан бичии арыкчыл үштүп кээп, оон караанның чажын чодуп берген.

— Ыглава—деп, ол бодунуң өңнүкчүгежин аргалап-корудуп турган,—Саша ам бир-ле чүвени бодап тыптар он.

Саша муңгаравас турган, Чаңкыт эттиккер арга чок кылдыр кемдеп-кергей бээрге безин ону хөглеңдирер кандыг-бир чүвени тып аптар, черле муңгагдавас тыныгыр-сагыыгыр кижи-дир.

Саша чүрүк чүруп эгелээн. Аня удазын шилип ап берип орган. Володя янзы удазын сыптап берип орган. Оля караанның чажып чодуп каапкаш, ажылдап эгелээн. Аймылды чайлаткан, а Чаңкытты эдип сегиндиттерге чаражы-даа дам барган.

Март алдында уруглар гимназияже чоруптерга, аваны Чаңкыт оттурупкан.

Кичээлдер ол хүн артындала кайгамчык узун, үр болгулаан. Ынчалза-даа кичээлдер төнер билек Саша биле Володя черле кады чанар дээш, Марияның гимназиязының чанында кыс дуңмаларыга маңнап каан. Оляның ыглаңаанын көргеш карманындан бичии аржыкыл үштүп кээп, оон караанның чажын чодуп берген.

— Ыглава—деп, ол бодунуң өңнүкчүгежин аргалап-корудуп турган,—Саша ам бир-ле чүвени бодап тыптар он.

Саша муңгаравас турган, Чаңкыт эттиккер арга чок кылдыр кемдеп-кергей бээрге безин ону хөглеңдирер кандыг-бир чүвени тып аптар, черле муңгагдавас тыныгыр-сагыыгыр кижи-дир.

Саша чүрүк чүруп эгелээн. Аня удазын шилип ап берип орган. Володя янзы удазын сыптап берип орган. Оля караанның чажып чодуп каапкаш, ажылдап эгелээн. Аймылды чайлаткан, а Чаңкыты эдип сегиндиттерге чаражы-даа дам барган.

Март алдында уруглар гимназияже чоруптерга, аваны Чаңкыт оттурупкан.

Кичээлдер ол хүн артындала кайгамчык узун, үр болгулаан. Ынчалза-даа кичээлдер төнер билек Саша биле Володя черле кады чанар дээш, Марияның гимназиязының чанында кыс дуңмаларыга маңнап каан. Вождя

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 102 (10087) | 1976 чылдың апрель 29, четверг | 1925 чылда үдезиллеттингеи | Өртээ 2 көп.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШАҢНАЛЫН ТЫВЫСКАНЫ

Апрельдиң 27-де СЭКП ТК-ның Чыңгыыр секретары эш Л. И. Брежнев Кремльге СЭКП ТК-ның секретары эш К. У. Черненкога Ленин орденин болгаш «Кадыр болгаш Маскы» алдын медальды тыыскан. Коммунистиг партия болгаш Совет күрүшениң мурнунга улуг ачы-хавыяазы дээш ол шаңнаткан.

Төрээн чурттуң бедик шаңналы дээш эш К. У. Черненкога эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өөрүшээнден чылыы-биле болгаш чүректиг хамыындан байыр чедирген. Социалистиг күш-ажылдың Маадыры атты Силер бодуңарның бүгү ажылыңар-биле, Коммунистиг партияның хөрээнге бердингеи бараан болуушкуңуңар-биле, бистиң Төп Комитединиске болгаш ооң Политбюрозунга бердингеңиңер-биле чедип алган силер деп, Леонид Ильич Брежнев чугаалаан. Леонид Ильич Брежнев эш К. У. Черненкога эки кадыкшылыг, Коммунистиг партиялың болгаш совет улустуң чаагай чоруунга, бистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгеи дээш улам ыяш түрү-түңнелдиг ажыл-чорудулганы күзээн.

Эш К. У. Черненкога шаңналды тыныш турда олурушкан ТК-ның Политбюрозунуң кежигүннери, Политбюронуң кежигүннериниң кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарылары чүректиң хамыыныан байыр чедиргеннер.

Бодунуң харыы сөзүнге К. У. Черненко бедик бүзүрел болгаш ооң күш-ажылыын үнелеп көргени дээш СЭКП-ниң Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Политбюрозунга, Леонид Ильич Брежневтиң бодунга улуу-биле ооруп четтиргенин илереткен. Бодунуң бүгү күүнүн, бодунуң бүгү дужулгазын ленинчи Коммунистиг партияның, бистиң Совет Төрээн чурттувустуң хөрээнге бараан болурунга бээрин ол бүзүреткен.

(СЭТА).

ЧЕДИИШКИННЕРИ ДЭЭШ

Бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун болгаш ажылдың шынарын бедидер, 1976 чылда улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседир дээш бистиң республиканың амыдырал хандырылга, коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарышка Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинады бирги кварталдың түңнелдери-биле эң эки коргузутну чедип алган. Ынчангаш СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому шылчиир Кызыл тукту болгаш бирги чергениң дипломун ол коллективке тыпсырып доктаатkан.

Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинадының коллективиниг бедик шаңналды тыпсырынга тураскаатkан байырлыг хурал ол коллективке болган. Хуралды комбинаттың директору Ш. Шилимаа ажыткан, партия Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржакка сос берген. Ол партия Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан коллективтиң ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкиннери дээш байыр чедирбишаан, оларның ажыл-ижинге, амыдырал-чуртталгазынга улуг-улуг чедиишкиннерлиг болуруун күзээш, партия обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шылчиир Кызыл тугуп база бирги чергениң дипломун комбинаттың удуртукчуларынга болгаш мурнакчы ажылчыннарынга байырлалчыг байдалга тывыскан.

Хуралга мурнакчы даараныкчылар Ирина Бродилова, Галина Танзырың, комбинаттың директору Шаара Шилимаа олар бедик шаңналды хүлээп ап тура, моон соңгаар улам бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, чонның чагыгларын эки шынарлыг кылдыр күүседир, чонга ачы-дуза чедиреринге шынарын экижидерин чедип алыр дээш бедик бүдүрүкчүүт ажылдарын хүлээнгеннер.

Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинады бо чылдың бирги кварталында чонга ачы-дуза чедиреринге планын 103,1 хуу, ооң иштинде кодаа черлерге ачы-дуза чедирер хүлээлгезин 119,4 хуу күүсеткен.

Коллективтиң ажылчыннары Май байырлалының мурнунуң күш-ажылчы эдээнге киришкеш, апрельдиң планын 5 хонук эрте күүсеткеш, амгы үеде беш айның үүгүнге киришкеш ажылдап эгелээн.

К. ХЕРТЕК.

* * *

Эрткен бирги кварталда Чадаана АТБ-зи (директору В. Ф. Изосимов), партия эге организациязы (секретары В. В. Авдеев) чүгле Чөөн-Хемчик районда эвес республикада мурнакчы бүдүрүлгелериниң одуруунда киргеи. Автотранспорт бүдүрүлгезин кварталда чүк сөөртүрүнүң планын 104 хуу, саарылгапкын 105,4, а пассажирлер аргыштырылганының 103,9 база күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн 108,7 хуу күүсеткен.

Кварталда ол чедиишкинин дээш коллектив СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шылчиир Кызыл тугу-биле база бирги чергениң диплому-биле шаңналган. Автотранспорт бүдүрүлгезинге болган митингиге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шойгу коллективке шаңналды тывыскан.

Митингиге автобустар чолаачыларының бригадазының, самосвалдар чолаачыларының болгаш чолаачыларның комсомолчу-аныяктар бригадаларының бригадирлери — эштер Б. Маадыр-оол, Н. Шоев, О. Кандар-оол болгаш слесарь О. Чамыян олар сос аң, чүве чугаалаан. Аңаа сонал берген кижи бүрүзү ол бедик шаңнал дээш өөрүшкүүнүн илередип, частың күш-ажылдың байырлалы Май-1-ге чедиишкинниг ужурашканын демдеглеп турган.

М. СЕВЕП.

МУРНАКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕ

Тес-Хемниң Самагалдайда амыдырал хандырылга комбинадының коллективи 1976 чылдың күш-амылчы базымнарын бүзүрелдиг эгелээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге соруң киргеи коллектив бирги кварталдың планныг онаалдаларын чедиишиннинг күүсеткен.

Ылаңгыя дааранып цехтиң дааранықчылары бедик көргузүглерни чедип эп, осиялерге үлегерин көргүзүп турар. Коммунистер, бүдүрүлгениң хөөчүннары, бедик мергежилдиг дааранықчылар, район Совединиң депутады Д-У. Чооду, П. Бадын, Ш. Дамдын олар — аныяктарның дагдыныкчылары. Оларның өөренниччилеринден З. Сырат, М. Алдын-Херел болгаш өөн-даа өскелер ам мергежилдиг мастерлер апарган.

Районнуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарыштың түңнелин үндүргеш, партия райкомунуң бюрозу, район Совединиң күүсүнүң амыдырал хандырылга комбинадының районнуң бүдүрүлгелер аразында шылчиир Кызыл тугун тыыскан.

ЧУРУКТА: хөөчүн дааранықчылар Д-У. Чооду болгаш П. Бадын, бышықчы З. Сырат амыда үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

КАА-ХЕМНИН ХОВУЛАРЫНДА

База бир тараалаң район — Каа-Хемниң ажыл-агыйларының тараа шөлдериндеделегейниң ажылчы чоннарының эң-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май бирииң байырлалынга тураскаатkан шаңгычы эдээчер калбарган. Кодаанің иштелери шак, хүн бүрүзүн ында эрттирбес, бо чылдың албек дүжүдүүң материалдарын тургузар дээш күженишкинниг ажылдап турар.

Механизаторлар дүүн хүнге чедир 33700 гектар черниң шыгын базырган, планны доҢу күүсеткен. Ол ышкаш 4 муң гектар черни ангаргаш. Шык базырышкының «Октябрь 30 чылы», «Коммунизмче орук» колхозтар болгаш «Кызыл тыва», «Бүрен», «Бурунгаар» совхозтар өске ажыл-агыйлардан мурнап дооскан.

«Бурунгаар» совхозтуң тараажылары чаңгыс чылдыг сигнеппени тарырыны эгелээн болгаш баштайгы хүннерде 420 га черге сула-чочак-тараа холумаан тараан. Бо ажылга тракторист адалышкылар Мындыра болгаш Дадар-оол Монгуртүгээр шылгаран, хүн бүрүнүң эдээчер пормазын 170 хуу чедир күүседип турар.

«Бүрен» совхоз тарымал тоорук тарырыны эгелээн. Совхозтуң мурнакчы механизаторлары Виктор Канчар-оол, Дактал Адыяа олар даахтазын доктаамал ажырып, социалистиг чарыштың мурнуку оңуруунда чоруп турар.

Районнуң чер ажылдыглары чоокку хүннерде тараа культураларының чаштырылгазын эгелээр. Хөвү турлагларында механизаторларның ажылдап, чурттаарынга тааырымчалыг байлашкын тургускан.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС автономнуг республикаларның, крайларның, областарның болгаш автономнуг областарның 1976 чылдың бирги кварталында мал ажчыдың продуктуларын бүдүрүп болгаш белеткээрин көөдедир база малдың болгаш куштуң продуктулуун бедидер дээш Бүгү-россиянның сопиалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген.

Бирги черлерни эдээп сопиалистиг чарыштың тиилекчилерин кылдыр: Соңгу Сарының зонага—Ленинград областы. Төп зонага—Иваново болгаш Кострома областарны, Чөөн-Сибирь зонага—Красноярск крайны, Ыраккы Чөөн чук зонага—Хабаровск крайны болгаш Амур областы, Соңгу зонага—Архангельск, Камчатка областарны болгаш Коми АССР-ни саналп. Оларга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл туктарын болгаш акша шаңналдарын тыыскан.

Чарышка яңгы черлерни Төп зонага—Калинин область, Волга-Вятка зонага — Горький. Төп кара хөрөнүлүг зонага—Курск, Поволъже зонага—Пенза, Барыын-Сибирь зонага—Кемерово. Ыраккы Чөөн чук зонага—Сахалин. Соңгу зонага—Мурманск областары эдээнгеп.

(СЭТА).

МОСКВА А. А. ГРЕЧКО-БИЛЕ ЧАРЛЫП ТУР

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүшениң көскү ажылдакчызы, ССРЭ-ниң Чеңсектиг Күштериниң идепкейлиг тургузукчуларының бирээзи, шилгарангай совет полководчу, Ада-чурттуң Улуг дайынының алдарлыг маадыры — Андрей Антонович Гречконуң мөчээнииң дугайында дыңнадыпты совет улус хаяы кажыдал-биле хүлээп алган. Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң шынчы оглу оскүлдүргаң, ол болза бодунуң бүгү амыдыралын социалистиг күрүшениң камгалал күчүзүн быжыглаарының болгаш опу камгаларының хөрөнге берген.

Эвилелдер бажыңы, Бажыңның эжишиниң кедезинде — А. А. Гречконуң кажыдалдыг пос-биле хаажылаан чуруу. Апрельдиң 28-те Колонналыг залга, чечектер аразында бедиктээшке, мөчээн кижиниң мага-бодуп кадагалаан хааржакты тургузуп каан.

Бедиктээштиң мурнуу талазында — Маршал А. А. Гречконуң дайынчы алдар-хавыяазын демдеглеттиргеп шаңналдары: Совет Эвилелиниң Маадырының ийи Алдын Сылдызы, Ленин, Кызыл тук, Суворов, Кутузов, Богдан Хмельницкий орденнер болгаш совет Төрээн чурттуң социалистиг дем каттыштырылга чурттарының оске-даа бедик шаңналдары.

Бажыңның кедезинде кыяа тукту могейип каан. Совет Армиязың болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчылары мөчээн кижиниң мага-бодуңуң чанында сөөлгү хүлүтукелии берип, таныпыладаан.

Бүгү халды венок-чечектербиле шимээн, мында кызыл кожада: «Андрей Антоновичу Гречкога — СЭКП Төп Комитединден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниден» деп бижээн.

База-ла ында ССРЭ-ниң Камгалал министерствозундан, эвилелдешкеп республикаларның Компартияларының ТК-зарындан, СЭКП-ниң Москва хоорай болгаш область комитеттеринден, ВЦСПС-тен, ВЛКСМ ТК-дан, Чеңсектиг Күштерниң Кол штабындан Совет Армиязың болгаш Шериг-Далай Флодунуң Кол политиктиг эргелелиндеп, Чеңсектиг Күштериниң хевирлериниң шериг чөвүлелдиден, ССРЭ-ниң министерстволарыпдан, дайынның хоочуннарывдан, мөчээн кижиниң төрелдеринден болгаш чоок кижилериниден венок-чечектер салдыңган.

Кажыдалдыг аалгалар дыңналып турган. Кажыдалдың баштайгы таныпылыпта орпукшудулганы организастаар талазы-биле чазак комиссиязының кежигүннери турушканнар:

11 шак. Хүндүлүг таңпыпыпта эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко турушкаан.

Ооң соонда Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүшениң удуртукчулары А. А. Гречконуң төрелдериге болгаш чоок кижилериге чеде бергеннер. Олар анда боттарының хаяы кажыдалын илергейлээшпер.

Оп-оң муң москвачылар Колонналыг залче топпес агыпбиле чоруп турганнар. Заводтарның ажылчыннары, Москва чоогунуң кодаа ажыл-агыйының ажыл-ишчилери. Совет Армиязың дайынчылары, партия, совет, профвилел болгаш комсомол ажылдакчылары, эртемнин болгаш культураның ажылдакчылары, хой-ниитү организацияларының төлээлекчилери, студентилер Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүшениң коскү ажылдакчызы-биле байырлажып чарлып турганнар.

Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречконуң мага-бодуп салган хааржактың чаны-биле шериг академияларының дыңнакчылары, шериг училищелериниң курсантылары, шериг кезектериниң болгаш подразделениелериниң төлээлекчилери кажыдалдыг байдалга эрткен.

Дайынның хоочуннары бедиктээшке венок салгаш, ооң чаны-биле эрткен. Оларның хой нуруузу, Андрей Антоновичи Гречко-биле бир домей, Кызыл Армиянның хүрээлениге хамаапы дайынының чылдарында киргеи болгаш совет эрге-чагырганың дайынналары-биле маадырлыг тулчуп турган. Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары, А. А. Гречконуң дайынчы эштери — Кавказ, Украинаның барыын талакы эрин, Киевти хостаары, Карпатты штурмнаары, Польшаны болгаш Чехословакияны хостаары дээш маадырлыг тулчуушкуннарының киржикчилери анаа база турган.

Аныяк дайынчылар — совет кижилериниң тайбың күш-ажылдып камгалаарын Төрээн чурттуң богун бүзүреттиргени дайынчылар мага-ботту салган хааржактың чаны-биле кажыдалдыг байдалга эрткен. Оларның Коммунистиг партияның, совет улустуң хөрөөнге кызыгаар чок бараан болурунга А. А. Гречконуң амыдыралы чайынналчак үлегер-чижек болур.

Коммунистиг болгаш ажылчы чамдык партиялардың төлээлекчилери, социалистиг республикаларның, крайларның, областарның, автономнуг областарның, автономнуг округтарның, Москваның, Ленинградының, Севастополь хоорайларның, Москва, Ленинград, Севастополь хоорайларның районнарының, Москва, Ленинград, Севастополь хоорайларның районнарының, Москва, Ленинград, Севастополь хоорайларның районнарының

Лекция пропагандазы

ХАРЫЫЛАР ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

Ажылдың бүгү-ле участогунга ажыктыг чорууп бедидери болгаш шынарын экижидери онгу беш чылдың кол соруглары деп партияның XXV съездиниң санаан. Ол чорук идей-кижизидилгелиг ажылга баш-ла хамаарыжыр апаар. СЭКП-ниң XXV съездиниңге кылганы партия ТК-ның Отчёт илеткелиниге СЭКП ТК-ның Чиргизиге секретары аш Л. И. Брежнев «Бистиң дээш демисел бистиң ажыл-чорудулгавыстың бүгү талааларын хаара тутқан турар ужурлуг. Чугаа болза материалдыг бүдүрүлгениндээ, угаан-бодал байлактарын тургузарынга дугайында-даа бооп турар» деп чугаалаан.

Идей-кижизидилгелиг ажылдың ам чүгүлээ болгаш парын участоктарының бирээн болур лекция пропагандазын ап кыраалиир. Оон ажыктыг болгаш даштыг болуру аазап хой чүүлдерден хамаарыжыр. Нигизи-биле чугаалаарга, бо ажылдың ажыктыг болгаш даштыг чорууг номчуп турар лекцияларның амыдырал-биле сырый холбаалыыпдан, лектор кижиниң оңу дыннакчыларга чедирериниң база күш-ажылдың кижилерин чаа-чаа чедиишкинерже хей-аът киирип шыдаарындан чедип алынар. Оон-биле чергелештир лекцияны номчуп турар черинин — күш-ажылчы коллектив азы албан организация-даа черинин шинтирлеп турар айтырыгларың, негелделерин болгаш сонуургалдарын база келир үеделги соруглаарын бүгү талазыг өөренип көөр чүгүлээ.

СЭКП Тыва обкомунуң лекторлар болуу Кызыл хоорайда номчуттунуп турар лекцияларның амыдырал-биле сырый холбаалыыпдан, лектор кижиниң оңу дыннакчыларга чедиргенинден база күш-ажылдың кижилерин чаа-чаа чедиишкинерже хей-аът киирип шыдаарындан чедип алынар. Оон-биле чергелештир лекцияны номчуп турар черинин — күш-ажылчы коллектив азы албан организация-даа черинин шинтирлеп турар айтырыгларың, негелделерин болгаш сонуургалдарын база келир үеделги соруглаарын бүгү талазыг өөренип көөр чүгүлээ.

Сээкпээ келген харыылардан алгаш көөрге, ажылчы чоннар ССРЭ-ниң дээштиңи болгаш иштики байдалывыш, коммунистиг кижизидилгелиг, тодаргай экономиканың, күрүче болгаш эрге-хоойлу, медицина болгаш эртем-техника дугайында айтырыгларга улуг сонуургалдыг боон турар. Боттарының ажылдан турар болгаш коллективтериниң ажыл-чорудулгазы даэш бадыүн ажылчыларының сагыш човаашкыны улуг боон турары база-ла оон илереэп. Чижээлээрге, Кызыл-дың хаараның комбинадының ажылчыннары боттарының **будүрүлгезиниң** ангы үеделги экономиказының, оон кежилир үезининң дугайында, олардың профессионал мергежилиң бедидерииге хамаарышкан болгаш чүүлүн ында: хевирлиг улуг будүрүлгелериниң дугайында лекцияларны (тодаргай сөз, фактыларлыг) өй-өйлеп дыннап турарының дугайында чагыын киирген. Ол таварылга ажыл, чүге дээрге бо болгаш оске-даа будүрүлгелерге ында кежилир лекциялар

> «Бистиң тургузугнуң күжү массаның медереллиинде. Ынчангаш партия чонну коммунистиг медерелдиг чорукка, коммунизмни тургузарынга белен тура-соруктуг болгаш билиглиг болурунга кижизидерин бодунун доктаамал сагыш салышкыны кылдыр санап турар».
>
> *(Партияның XXV съезбизиңге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиндеи).*

ур үеде номчуттунмаанын соолунде илереэп.

Моон соңгаар кайдыг темаларга лекцияларны дыннакчаар силер деп айтырыгга келген харыылар черле солуп байладыг болгаш бистиң ажылывыска улуг өөредиг болганын демдеглээр херек. Кызыдың автосептелге заводунуң коллективи эртем-техниктиг тематиканга лекцияларны номчуурун күзээн. Сагыг-кооператив училищезиниң сургуулдары атеның темалыгга, найырал, ынакшыл болгаш аң-сеэр дугайында лекцияларны номчуп турарын санаалдаан. № 11 школаның өөреникчилери Тывага революсчу шимчээшиниң база мергежил дугайында лекцияларны, күрүче болгаш мораль айтырыгларын сонуурган турарлар. Медицина темазынга хамаарышкан лекцияларны уругларга номчуп турарын бадыткап турар. Оон-биле чергелештир лекция пропагандазын организастап, боттандырарын таварылга албан черлерини

ЭКОНОМИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ СИСТЕМАЗЫНГА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНЫҢ ДООСТУРУНГА ХОЛБАШТЫР

бедик үнелел хүлээндирип турар

Амгы үеде политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенип бүгү хевирлериниң миллион-миллион дыңнакчылары СЭКП-ниң XXV съездизиниң документилерин болгаш материалдарны улуг сонуургалыбле өөренип турар. Пропагандистериниң болгаш дыңнакчыларының кичээнгейиниң төвүдде — СЭКП ТК-ниң Чигине секретары эп Л. И. Брежневтиң кылганы «СЭКП Төп Комитединиң Отчеду болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның эдлечелиг сорулгалары» деп илеткели. ТК-ның Отчёт плеткелип. съездиниң шиитпирлерин. «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол утпаныышкынналарыө өөренири өөредилге чорудулгазын чаа утка-биле байыдарыпта, тоску беш чыдын түңнелдерин, партияның экономиктиг стратегиязының болгаш оңгу беш чылда коммунизм тургузуушкунуның төвүрглей программазының өндүр улууп дыңнакчыларының ханы биле алырынга, чурттуң коммунистериниң дээш шуулганының шиитпирлерин күүседириниге ажыглы чонларның күшенишкиннерин болгаш чогаадыкчы арганы мобилизастаарыга идиг-ин боор.

бедик үнелел хүлээндирип турар

Съездиниң материалдарын ханызы-биле өөренир, ооң идеязын совет кижи бүгүдезиниг чедир тайылбырлаар, айыттынган планнарны боттандырар талазы-биле партияның болгаш чонуң иниги бүжешкинишкинниг күш-ажылынга кижи бүгүдезиниң киришкен турарыга дузалаар сорулганы шиитпирлээрингe тоску беш чылдың чылдарында тургустунган ажыглы чонларның экономиктиг өөредилгезиниң системазы улуг ролду ойнаар ужурлуг. Амгы үеде экономиктиг өөредилге системазында 1,7 миллион пропагандистер болгаш башкылар ажылдап турар.

«Маңаа, бо съездиге, ажыглы чонларның экономиктиг өөредилгезиниге хамаарыштыр партия органнарының хүлээп алгылаан хемчеглериниң дугайын чугаалаар апаар. Ынчангы өөредилгениң калбак системазы партияның XXIV съездизиниң шиитпирлериниге үндезилеттиниин тургустунган. Ол системаны дамчыштыр 42 миллион кижи өөредилгени эрткен болгаш амгы үеде 36 миллион кижи өөренип турар. Ол ажылды уламчылаар херек» деп. Л. И. Брежнев чугаалаан.

Экономиктиг политиканың, хүлээп алган планнарны боттандырар талазы-биле партияның ажылдап кылган хемчегленнинiң билиглери-биле ажылдакчыларны чепсегелээринге экономиктиг өөредилгениң янзы-бүрү хевирлерин ажылдарының эки арга-дуржугаын чамдык күш-ажылчы коллективтер мөөнөп алган. Экономиктиг билиглериниң дузазы-биле ажылдакчыларның чогаадыкчы инициативазы калбарып турар. Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидерииниң курлавырларын дилеп тывар чорук чоруттунуп, күш-ажылдың мурнакчы аргалары калбаа-биле ажыттаттынып турар. Өөредилге болза даавган ажыл-херек дээш кижи бүрүзүнүң харыысалгазын, организастыын бедидерииниг, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга, бот-боттарынга дузалажылганы, коллективизмни хогжүдеринге, ажыл-агыйжы сорулгаларны партийжи ээлүбле шиитпирлээринге кижиандеринге боттуг салдарны чедирип турар. Бо дугайында чугаа отчет-сонгулдалыг партия хуралдарынга, конференцияларынга, эвилелдешкен республикаларның компартия съездилеринге хөйүбле болгулаан.

Бо талазы-биле партия, ажыл-агый, профвиилел болгаш комсомол организацияларының мөөнөп алган дуржулгалы экономиктиг өөредилге системазының мурнупда турун турар харыысалгалыг сорулгаларны СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр чедиишкинниг боттандырарынга эки үндезин ол болур. Съездиге ажылдап кылган, партияның экономиктиг стратегиязын ханызы-биле тайылбырлап, оңгу беш чылда чурттуң социал-экономиктиг хогжүлдезиниң программазының өндүр улууп, марксисчи-ленинчи экономиктиг теориязыны улам ынай хогжүдеринге болгаш ада үндезилээш ажылчы чонларның марксисчи-ленинчи үзел-бодалын хевирлээринге съездиниң салыышкынын көргүзеринге өөредилгени калбаа-биле ажыглаары чугула.

«Экономиктиг өөредилгени улам хогжүтпүшаан, күш-ажылды организастаарының мурнакчы дуржулгазын чер болганга бүгү талалыг пептередиринге, эртемниг болгаш техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге шиитпээринге ооң эң-не ажыктыг дуза чедирген турарынче сагыш салыр ужурлуг бис» деп. СЭКП ТК-ниң Отчет плетклипде демдеглээн.

Экономиктиг өөредилге системазы бодунуң хүлээлгезин күүсеткен туруун дээш, кижизидилге болгаш будүрүлге айтырыгларын шиитпирлээринге ооң салдар чедирер арга-дарын сайзырангайжыдарынче доктаамал сагыш салыры чугула. Оя талазы-биле бо чылын беэин чамдык толдагай хемчеглер алдынган болгай.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниг дүүштүр салдынган сорулгаларны боттандырарынга улуг-хуулу улгеттирээр дээш экономиктиг өөредилге системазының пропагандистериниң көдүрген патриоттуг шинчээшкинин маңаа ап чугула ужур-дузалыг болуп турар. Өөредилгениң дээш-ооң үзел-бодалының болгаш психологиязының салдарын барымдаалап жоорү кончуг чугула. Ооң-биле чергелештир колхозчуларның болгаш интеллигенциянның ортузунда партия кежигүнүнерн инитизибиле ажылчынпарныыдан эвээш эвес, а олар специалистериниг ортузунда дыка хөй дээрзин съездиге демдеглээн: дөрт-беш специалистиң бирээзи-де коммунист болуп турар. Эртембудурулге айтырыгларын шиитпирлээрин билдиглиг удуртуруп партия организацияларындан иеген турар эртем-техниктиг революциянның байдалдарында ол черле ыдыг болур ужурлуг.

«Партияның иштики демократиязын чайгылыш чок хөгжүдери, партия кежигүнү бүрүзүнге негелдени белидериниг — ленинчи бо принциптер арткан үе эвес болгай. Бо дээрге — партия хөгжүлдезиниң бистиң хүнеривисте база үндезинин боон турарга дээрзин эң Л. И. Брежнев демдеглээн. Шиитпирлеттиниң турар сорулгалар улгатқан база парыыдаан тудум партийжи органнарныг, коммунистерниң бүгү ажыл-херектерин шинчыы, шүүгүмчүлекчи ёзу-биле коор чоруу онза ужур-дузалыг болуп турар. Шак ынчаар коор чорук шүүгүмчүлелди болгаш бот-шүүгүмчүлелди калбартыр, коллектив бүрүзүнде ажыл-херектериниг байдалын үргүлчү боттуг үнелээр, четпестерин чогуур үеэинде аналиатээр болгаш оларны чайладыр арганы бээр.

СЭКП-ниң ажыл-чорудулгазының оныгай түүлү болза амыдыралдың бүгү адырларынга болгаш партийжи удуртулганың бүгү деңнелдеринге ол ажыл-чорудулга коллективтиг үндезинге тургустунуп турарында болур. Ооң ачызында партияның чорудуп турар угланышкыны кымбир кижилериниң субъективтиг күзелдериниң түңнели эвес, харын тургуступуп келген айтырыгларны коллегиалдыг чугаалажын база бодап көргенинин түңнели. партияның, ооң удуртукчу органнарының, бүгү коммунистериниң коллективтиг болгалының болгаш коллективтиг тура-соруунун идерээшкини болуп турар. СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV **съездилериниң аразында** уеде болгулаан Төп Комитединиң он бир Пленуму. Политбюроның 215 хуралы болгаш ТК-ныг Секретариадының 205 хуралы чогум-на партийжи коллегиялар болган, анаа иштики болшевик даштыкы политиканың чугула айтырыгларын тола болгаш ханы аналиатеп, партияның база чурттуң ээ чугула бүгү айтырыгларын шиитпирлеп турган. Ол аталдары улуг коллегиалар боттарының шиитпирлериниге амгы артемниг болгаш практикалыг чедиишкиннерниң байлаан, партияның удуртукчу кадрларының база бөө организациялыг-ларының, совет коммунистериниң хөй кижилиг армиязының политиктиг, хөй талалыг дуржулгазын изереткен.

Коллективтиг чорук бистиң шиитпирлеп турган партияның будүүнүн ханы үндезиниериин болгаш партияның бодунуң будүүнүн улеребиин турар. Партийжи удуртулганың деңнелиниң принциптерин болгаш партияның бүгү адырларынга хамаарыштыр чогаадыкчы тургузарының эргежок чугулаан СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеттиниң турар сорулгаларын улгатқан база парыыдаан тудум партийжи органнарныг, коммунистерниң бүгү ажыл-херектерин шинчыы, шүүгүмчүлекчи ёзу-биле коор чоруу онза ужур-дузалыг болуп турар. Шак ынчаар коор чорук шүүгүмчүлелди болгаш бот-шүүгүмчүлелди калбартыр, коллектив бүрүзүнде ажыл-херектериниг байдалын үргүлчү боттуг үнелээр, четпестерин чогуур үеэинде аналиатээр болгаш оларны чайладыр арганы бээр.

СЭКП-ниң ажыл-чорудулгазының оныгай түүлү болза амыдыралдың бүгү адырларынга болгаш партийжи удуртулганың бүгү деңнелдеринге ол ажыл-чорудулга коллективтиг үндезинге тургустунуп турарында болур. Ооң ачызында партияның чорудуп турар угланышкыны кымбир кижилериниң субъективтиг күзелдериниң түңнели эвес, харын тургуступуп келген айтырыгларны коллегиалдыг чугаалажын база бодап көргенинин түңнели. партияның, ооң удуртукчу органнарының, бүгү коммунистериниң коллективтиг болгалының болгаш коллективтиг тура-соруунун идерээшкини болуп турар. СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV **съездилериниң аразында** уеде болгулаан Төп Комитединиң он бир Пленуму. Политбюроның 215 хуралы болгаш ТК-ныг Секретариадының 205 хуралы чогум-на партийжи коллегиялар болган, анаа иштики болшевик даштыкы политиканың

түңнелдерни үндүрери

Тоску беш чыл планының чылдарында экономиктиг өөредилгениң системазына өөредилге чылының түңнелдерин үндүрериниң тодаргай практиказы тургустунган. Организас-даа болгаш утка-даа талазы-биле бо чылын ол опзагай түүлдерлиг. Чүл дээрге экономиктиг курстарда өөренип турар бүгү дыңнакчылар бо чылдың март айдаа эгелеп СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын өөренирингe шилчээнпер болгай.

Өөредилге чылының түңнелдерин үндүрерде ону ангыаңгы көрзе чогуур. Бир эвес экономиктиг күүсту чаңгыс аай өөредилге программазың ёзугаар өөренген болза, түңнелдерни экзаменнер хевирлиг кылдыр үндүрөр. Бо таварылгада СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын дыңнакчыларның кайы хире шиитпирлерин алганынче кичээнгейин салыр.

Өөредилгелиг бирге кежээниң бүгү курстарының талазы-биле экзаменнерге айтырыгларның чижек даңзызын «Экономическая газета»-га парлаан. Политиктиг чырыдышкын бажыннары болгаш кабинеттери, экономиктиг өөредилге талазы-биле чөвүлелдер болгаш пропагандистер партияның XXV съездизиниң материалдарының талазы-биле өөредилге чылының доостурунга холбаштыр чугула. Маңаа чугула рольду бо өөредилге чылының дооступ турар үе-чадазы база ойнаар ужурлуг.

чаа өөредилге чылынга

Өөредилге чылының түңнелдерииң үндүрүлгези келир өөредилге чылынга белеткелге чүгула үе-чада болур. Келир чаа өөредилге чылында өөренип, чугулалап көөр шүгүмчүлелдиг сапаалдарны болгаш күзээшкиниерни дыңнакчылар чугаалаар болгай. Экономиктиг өөредилгениң организакчыларының мурнунга өөредилге чорудулгазын улам ынай сайзырангайжыдарының оруктары база методтары ынчан улам тодарап келир.

Экономиктиг өөредилгениң системазынга чаа өөредилге чылы болза СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын болгаш документилерни, съездиниң теоретиктиг түңнелдерин болгаш түүлдерни, оңгу беш чылда болгаш ооп-даа ыракку үеде партияның айтырыгларын болгаш түүлдерни, оңгу беш чылда болгаш ооп-даа ыракку үеде партияның айтырыгларын шиитпирлээрин билдиглиг удуртуруп партия организацияларындан иеген турар эртем-техниктиг революциянның байдалдарында ол черле ыдыг болур ужурлуг.

Чаа өөредилге чылынга белеткелдиң бирге чергелиг айтырыгларының бирээзи болза «Экономиктиг билиглериниң үндезиниери», «Экономиканы болгаш будүрүлгени эргелеп башкарарының үндезиниери» деп курстарны ам-даа өөренип эгелевээн ажылчыпнарны, колхозчуларны, специалистерни болгаш удуртукчуларны өөредилгеже хаара тудары. Хөйхөй дыңнакчылар ол курстар талазы-биле өөредилгезин уламчылаар болгаш 1976—1977 өөредилге чылында доозар.

Экономиктиг өөредилге систе-

Вьетнам Демократтыг Республика бүгү Вьетнамның Национал хуралынга бүгү-иштиниң соңгулдаларын — эң чугула болуушкуунну эрттирген.

ЧУРУКТА: Намдиньде пос-таазы комбинадының мурнакчы ажылчыны Фам Тхи Лиен (солагай талазында) бодунуң дружулгазын аныяк ажылчыларга демчыдып берип тур. Ол, Национал хуралдың депутадынга соңгуттурган.

ВИА-СЭТА-ның фотозу.

ДАШТЫКЫДА

Социализм чурттарында

Социалистиг чурттарның ажыл-ишчилери Май бирниң делегей байырлалын улустарның чаагай чоруунга шалыпчы күш-ажылы-биле уткуп турааар.

ПРАГА. Острава-Карвина бассейниниң «Май бирия» аттыг шахтазының дагжылары бо чылдың эгезинден шедиин назын тыныан миллион тонна хомур-даашын Май бирииң байырлалынга тураскаатканнар. Ол миллион тонна хомур-даштын 36 муң тонназын пландан ажыр казып тыпкан. ЧКП-ниң XV съездизиниге алдар болдуруп чарыш кылгаш, шахтаның бригадалары бо чылын ажылдап кылырының тос рекордтарын чедип алганнар. Бо чылын чуртка хомурдаш тыныжы 116 миллион тонна болур.

СОФИЯ. «Шахттудуг» каттыжымыпкынында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Папанчиковтуң казыкчылар бригадазы 31 ажыл хүнүнүң иштинде даштыг черге 700 погон метр черии казып эрткен. Ол түңнел болза бүдүн чартык чыл бурупгаар тургустунган национал рекордтан бедик. Бодунуң күш-ажылчы тиилелгезин бригада Май бирииң байырлалынга тураскаатнаан.

ВАРШАВА. Байырлалга алдар болдуруп Щецинниң А. Варский аттыг судоверфи коллективиниң эдлечелиг судпонуң тудуушкунун 10 хонуна кызырар деп социалистиг хүлээлгезин алган.

Баймаалдың күш-ажылчы эдлечелиг Гданьск портуиң чүдүрүкчүлери база киришкеннер. Олар оттуулар түүлдү болгаш оске-даа чүктерии эде чүдүрер талазы-биле бедиткен хүлээлгелерин алганнар.

БЕЛГРАД. Дунайда Югославияда эң улуг «Джердап» деп электростанциянның коллективи Май бирге алдар болдуруп күш-ажылчы тиилелгелип чедип алган. 1972 чылдың Майда гидростанциянын ажыглаала киргеи үезинден бээр күзенчиг үе-чадазы чедип ап, 25 миллиард киловатт-шак электроэнергияны бүдүргеи. Планныг онаалдаларны үргүлчү ажыр күүседип келгенинин түңнели ол болгаш.

Станцияның алды гидротурбиналарын болгаш алды гидрогенераторларын элээн каш хогеолаа бүдүрүлге черлерибиле кады ажылдап тургаш, Ленинградтың «Электросила» каттыжымыпкыны болгаш «Ленинградтың металл заводу» дээр турбина тударының каттыжымыпкыны кылган.

(СЭТА).

БОТ-БОТТАРЫНГА АЖЫКТЫГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ПАРИЖ (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентиниг-биле беседа үезинде Франциянын үлетнүр болгаш эртем шинчилелдер министри М. д'Орано франциз-совет экономиктиг кады ажылдажылга соолгу оп чылдарның дургузунда бурунгаар адаан договзон деп медеглээн. 1974 чылдың декабрьде Рамбуйга СЭКП ТК-ныг Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң болгаш Франция республиканың президентиниг В. Жискар д'Эстеннің ат салганы 1975—1979 чылдарның үезинде экономиктиг кады ажылдажылганың дугайында дугуржулга ада күүүлүг идигни бергеи.

1975 чылда франциз-совет садыг саарылгалының солчулгазының иниги хемчээли 8,2 миллиард франк болгаш болгаш ийи чурттарның аразында 1965—1969 чылдар дургузунда болгаи садыг хемчээлиниң деңнелиниг барык четкеи деп, министр онаалап демдеглээн.

Бистиң чурттарывыстың аразында үлетпүр талазы-биле кады ажылдажылга база идекейлии-биле хогжөзи. Чижээлээрге, химияга болгаш оске-даа адырларга элээн удуг түңнелдер чедип алдынган деп, М. д'Орано демдеглээн.

Ооң иштинде хөй санныг делегацияларның солчулгазын болгаш янзы-бүрү областарда ажылдарны чорудуп турар эртем-техниктиг кады ажылдажылга улам-на ханы болгаш янзы-бүрү болу бергеи. 1975 чылда энергетика, химиага ужар чүүл болгаш ужар чүүл үдетпүрүүнүң, а ол мышкаш кодаа ажыл-агыйга база болгандыр турар бөйдүс кампалалының талазы-биле эртем-техниктиг болгаш үлетпүр кады ажылдажылганының дугайында дугуржулга аңаа күүүлүг идигни бергеи.

Бистиң чурттарывыстың аразында үлетпүр талазы-биле кады ажылдажылга база идекейлии-биле хогжөзи. Чижээлээрге, химияга болгаш оске-даа адырларга элээн удуг түңнелдер чедип алдынган деп, М. д'Орано демдеглээн.

Ооң иштинде хөй санныг делегацияларның солчулгазын болгаш янзы-бүрү областарда ажылдарны чорудуп турар эртем-техниктиг кады ажылдажылганың дугайында чаа дугуржулгаларга ат салдынган.

Бистиң чурттарывыстың аразында эртем болгаш үлетпүр хогжүдезиниг бедик деңнелдиг ажыл-агыйжы харылзаалары чигинииг чоокка ийи талага сонуургалдыг боон түрар деп, М. д'Орано онаалап демдеглээн. Ийи чурттарның организацияларының болгаш фирмаларының аразында чардынган хөй санныг дугуржулгалар экономиканың бот-боттарының неметтиниң турарынга даянып алгаш, үр хуусаалыг болгаш бот-боттарына ажыктыг кады ажылдажылганы хандырып болур дээрзин коргуун турар. 1974 чылда Рамбуйга дугуржулга ёзугаар бистиң садыгажылгавыстың хемчээлиниң иги катаи улгаттырар дээн сорулга эмиш эрттир дидим кылдыр саналттынып болур. Ынчалза-даа ол сорулга бот-туг үндезинниг. Садыгны улам ынай улгаттырарынга ийи талада улуг перспективалар ажыттынган деп, министр онаалап демдеглээн.

О. ШЫРОКОВ.

Ниити араб эрге-ажыктарга удурланыштыр

БАГДАД. (СЭТА). «Ас-Сакафа Аль-Джадида» деп ирак журнал Совет Эвилели-биле ынаырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээни чаңгыс таланың шиитпирбиле күш чок болдурган Египет чазагның туружун пацпонал херээже удур деп бижээн. Ону кылган инжилер бодуиун төрөөн чуртуна болгаш бодуиун чонунга когаралды чедиртеп болгаш боттарының империалистиг реакциялыг күүттериниң талазынче киргеиин ажыы-биле көргүскеиивер.

Ол түүлде ССРЭ-биле стратеттиг биижат эвилелди араб чурттарының улустары пацпонал-хосталгалыг шимчээшкиниин кол принциптериниң бирээзи деп сапап турар деп бижээн. Совет Эвилели болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазы хосталга, хамаарыпсас чорук, экономиктиг кодурагүшкүн болгаш дешпилге даянып демиселжип турар улустарның талазынга кеэзээде турган. Ол турупы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының боз принциптеринден, ажылдаргыг ажылдакчыларның аразында эң Л. И. Брежнев бистиң чурттувуска-даа база бүгү делегейге-даа онаа улуг ат-алдарлыг болуп, ону бүгүниин хүлээп көрүп турар. Коммунистиг тургузуушкунга, тайбыкның болгаш дешпилгелиниң херээн хандырарының улуг-улуг чедиишкиннерге чедирип келген мындыг ленинчи шүгүмнү тургузарынга база боттандырарынга СЭКП ТК-ныи Чиигине секретарыныи болдунуң шынарларының шилгараигай ролюн болгаш ужур-дузалыг ЖХУ съездиниң ажыа-ха хөй делегаттарыбыа база даштыкы ажлчыларны ооң индирилген болгаш парлалгага демдеглеп турган. Эш Л. И. Брежнев бодунуң түңнел чүүлдерин болгаш партийжи

Көдээ суур болгаш оон аян-шинчизи

«Бистиң социалистиг демократиявысты сайзыраңгайжыдарын бис хамыктың мурнунда ниитилелдиң бүгү херектерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарның улам калбак киржилгезин хажык чок хандырары, бистиң күрүневистиң демократтыг үндезиннерин улам ыңай хөгжүдери, кижиниң бүгү талалыг чечектелиишкинине таарымчалыг байдалдарны тургузары ол деп билип турар бис».

(Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчет илеткелиндеи).

БИР ДЕМ-БИЛЕ

«Коммунизмче орук» колхозтуң төвү Нарын суур. Мында чаа тудуглар чыл келген тудум немежик турар. Соолгу чылдарда чаа школа, уруглар сады дээш оске-даа тудуглар ажыглалдa кирген. Бичии нарынчыларның культурлуг озуп чурттаарынга, ооренириңге таарымчалыг байдалдарны тургускан. Ырак-узак малчыннарның ажы-төлүү уруглар садында сагыш амыр чурттап турар.

Нарынчылар онгу беш чылды эки эгелээн. Малчыннар кыдатаагаашкыны органнзастыг эртиришп, ам малдын чаш төлүн мендп ажаап остүрер ажылды барык адактадырга берген. Малдың өлүп хораар чоруун эрткен чылга бодаарга 70 хуу кызыргап. Ылаңгыя № 3 хойжу бригада бирги кварталдың түнелп-биле шилчиир выпелдп чаалап алган. Хойжулар Татьяна Баяпова, Борис Бандан, Роза Түмен, Нина Баазан оларның хөй чаш төлүү мендп остүрүп турарынга нарынчылар чоргаарлавир. Черле ынчап малды чидирер чорукту, ол ышкаш ооң өлүп хораарын эвээжеткеп дээш «Коммунизмче орук» колхоз районда бирги черде турар.

Ам бүгү күштү часкы хову ажылдарын бедик темпилиг чорударыпче углап турар. Хову тургыларын дерип, аиаа көскү агитапия чүүлдерин, ол ышкаш механизаторларның амыдырал байдалынга чугула хереклелдерни четчелеп турар болду. Механизаторлар ажылдап-даа, дыштанып-даа билир улус. Олар чоокта чаа суурга эрткен мергежилдер аайы-биле конперт көргүзүүлериниге бирги черня алганы таварылга эвес.

Нарынның ажыл-ишчи кижилери-биле ужуражып чугаалажып, ында партия организациязының, көдээ Советтик, комсомол организациязының, хөрөөженнер чөвүлелиниң ажылының байдалы-биле танышкын көөрге, оларның аразында бир демнег чоруу көскү. Демнег сеискан теве тудуп чыыр дижир болгай. Ында, шынап-ла, үндезин бар. Бо суурда хөй-ниити организациялариның ажылы кижилериң ажылдаарынга дузалаар, сорук киирер, хостуг үе-шагын шын организастаар, хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржириичe углаиган. Амыдыралдың негелдези ол болбайн аан, ынчалзада чамдык черлерге ол херек кырында боттапмайн баргылаары база хаая эвес.

Колхозтуң партия организациязы (секретары Л. А. Саныта) чон ортузунга идейжилгеге ажылын өске хөй-ниити организациялары-биле кады тодаргай утланышкынныг чорудуп турар. Ажылчы чоннарның дыштанылгазының төвү — Культура-бажыңы, библиотека ажылын доктаамал удуртуп турар. Бо ажылды харыылаар харыысалгалыг коммунистерни партбюродан быжыглаан. Партком кежигүнү Нурсат Долума ук ажылды харылап турар.

Нарының көдээ Культура бажыңы (директору Н. О. Данзы-Белек) ажылчы чоннарның дыштанылгазының төвү апаргап. Неделяның ийи хүнүнде — среда биле субботада — клуб түнелерин доктаатказ. Ынчан маңаа созуп кежээлер, ужуражышкынпар, школачылар-биле ажыл. лекция, беседалар эртери чаңчыл болгап. «Кым болуруул?», «Профессияларже ап-чорук», «ССРЭ-ниң хамаатылары бис», «Кижиниң иштики болгаш дашткы культуразы», «Че-ре, ооддар» дээш оске-даа темалыг кежээлерни аңгы-аңгы хар-назыдыгларга бо чылын эртиргеп.

Культура бажыңының ажыл планын парткомга бадылаар. Ол планны тургузарынга партия организациязы, комсомол организациязы, хөрөөженнер чөвүлели дорт киржип, чорудәр ажылдарын кады планнаар. Ооң боттанылгазы дээш хүн бүрүнүң контролю тургустунган. Библиотеканың ажылын база ол планга киргип турар.

Бо колхозтуң культура одагларында ажылдап турар кадрларда удаа-дарыы солчур чорук эвээш. Культура бажыңының директору Наталья Данзы-Белек бо талазы-биле специалист кижи, ол бодунуң билиг-мергежилии бот-өөредилге-биле бедидип турар. Культура бажыңында штаттыг уран чүүл удуртукчузу бар, а баяпистп колхоз бодунуң күселп-биле тудуп турар. Ооң ангыда колхоз техниктиг ажылдакчының шалынын база төлеп турар. Моон аңгаи көөрге, культура одагларының ежилын доктаамал эки болдурар, кадрларны бижыглаар дээш чүткүп турар.

Культура бажыңында чорудуп турар хемчеглериниң спецпарийни тургускаш, тус-тус кижилер зайы-биле даалгаларны бээр. Кол-ла чүве эртирер хемчегленің кижизидикчи утка-шыпары, дэштиш, аиаа калбак массаның көрүлгези.

Чамдык таварылгада культура албан черлериниң ажылынга удуртулга кошкак, хайгаарал эвээш, бо ажылга дузалажыр активти организаставаап болгулаарып өске черлериниң чижээден корүп болур. Бо суурда байдал мындыг эвес. Харын улам төй кижини олче хаара тудуп турар. «Культура бажыңының ажылынга специалистериниң киржилгези» деп айтырыгны моон мурнунда партия хуралынга бээнп тургузуп, чүтаалажып турганындан ажыл-херек улам экижээп.

Культура албан черлериниң аяи ажылының ачызында чонның дыштанылгазын, хостуг үешагын организастаары экижир. Хой-хой кижилер клубка барып, пом помчуп, бот-тывыштыр уран чүүлге киришкен тудум, ниити ажыл-херек эки болур, корум-чурум быжыгар. Нарын суурның богүнгү амыдырады аиаа бадыткал болур. Хой-ниити организациялариның хүн бүрүдеги бир демнег ажылының ачызында ол чедип алдыган. Партия организациязының удуртукчу ролю мында улут.

Б. ДИРЧИН,
«Шынның» тускай корр.

Балгазында көдээ профессионал-техниктиг училишке чыл бүрү үш чүс ажыг механизаторларны белеткеп. Тываның ажыл-агыйларын мергежилдиг кадрлар-биле хандырып турар.
ЧУРУКТА: Николай Ефимович Кадомцев трактор моторун өөредип турары.
В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

СПОРТ

ЧЕМПИОНАТ ДООЗУЛГАН

КАТОБИЦЕ (СЭТА-ның тускай корр. А. Горбунов). Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады доозулган. Чемпионаттың доозулган «сценарийи» үш көскеже хуваттынган деп болур. Бирги кезээ— Швецияның болгаш АКШ-тың командаларының ужуражымышкыны, ийиги—делегейниң чаа чемпиону Чехословакияның хоккейжилериниң болгаш ССРЭ-ниң командазының оюну, а үшкүзү—маргылаанның байырлыг хагдыкымышкыны.

Швецияның болгаш АКШ-тың хоккейжилериниң ужуражымышкыны элээн каржы байдалга орткен болгаш корүкчүлерни улуг-ла сонуургатпаан. А Чехословак болгаш совет спортчуларының ужуражымышкыны ол ышкаш маргылдаашкын хагдыкымышкыны көрүштүт болганыпдан аныш часаашкыны үргүлчүлеп турган.

Совет хоккейжилер делегей чемпионду чехословак командабиле ойнаарының мурнунда ийиги черни ап, моңгүн медальды алган турган, ынчаарга воскресеньеде Европага ийиги черни алыр төлээде, чехословак хоккейжилерни ыпап-ла тиилээр соруглыг турган. Оюннуң баштайгы кезээнде совет хоккейжилер соруглазын чедип алырынга тоок турган. Олар 3:1 сашта мурнап турган. Ынчалза-даа сөөлгү кезээнде чехословак хоккейжилер база ийи шайба киргеш. санны 3:3 кылдыр деңнештиргеп. Ооң түнелиилде Европа чемпионду атты Чехословакияның хоккейжилери алган, ийиги черже Швецияның командазы үнген, а совет спортчулар үшкү черни эзеп, хүлер медаль-биле шаңнаткан.

Делегейбиің чаа чемпиону чехословак хоккейжилер специалистерин бедик үнелеп алган. Оларның хоккейжилери бир дең-дескн ойнаан, идегелдиг камгалакчылар, эки түнелдиг халдакчылар-даа олардa бар, а вратарь Холечекти ооң «оралакчызы» Даурилла кандыг-даа таварылгада солуп шыдаар турган.

Бистиң хоккейжилеривис ол хире үнелеп четпейн барган. Команданың түңге бирги звеновузу эки ойнаан, а камгалакчылар хөй частырыларны удаа-дараа кылган. Бистиң эңне идегелдиг киживис вратарь Третьяк болган. Совет команданың ойнакчылары кажаңгызындан-даа артык шагзырапбаксыраанын хөй специалистор демдеглеп турган. Ол дугайында тодаргай анализти ам кылыр апаар.

Чемпионат доозулган. Командаларның тус-туста алган черлери мындыг: Чехословакия, ССРЭ, Швеция, АКШ, Финляндия, ГФР, Польша, ГДР.

Польшаның болгаш Герман Демократтыг Республиканың спортчулары келир чылын делегейге бирги чер дээш болур маргылдаага кирежир аргазын оскунган. Ол ийи команданың оруңга «Б» болуктуң тиилекчиин Румынияның командазы болгаш Канаданың хоккейжилери ойнаар.

Журналистер чаңчыл ёзугаар делегейниң ең шилиидек символ командазының кирежикчилерни адаан. Аңаа вратарь Иржи Холечек (ЧССР), камгалакчылар—Матс Валтин (Швеция), Франтишек Поспишил (ЧССР), халдакчылар Владимир Мартинец, Милан Новы (кайызы-даа ЧССР), Валерий Харламов (ССРЭ) кирген.

Ең хөй шайба киргеи кижи—Мартинец. Ол 9 шайбаны боду киргеш, 11 шайбаны өске ооң киирер кылдыр кааи берген. Валерий Харламовтуу 14 (4 шайбаны боду киргеп. 10-ну кааи берген).

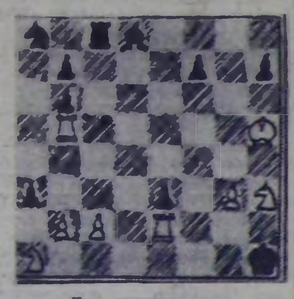
Ең-не чөптүг команда Чехословакиянымы, ең-не каржы ойнаан команда АКШ-тыы болган.

Делегей чемпионадынга пингизи-биле 289 шайбаны киргеп.

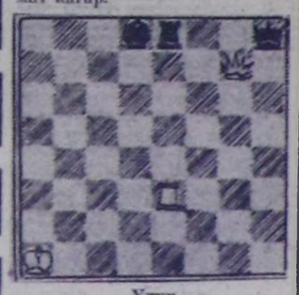
Шыдыраага бодал херек

СӨӨЛГҮ ЭЭЛЧЕГ

«Шын» солуның редакциязы шыдыраа композициязының эгелекчилериниң бирээзи, шыдыраа бодалгаларының чогаадакчызы С. Лойдуга тураскаатказ шыдыраа олимпиадазының үшкү эзлчөзинде этюдту болгаш «үш кошкеш удуг» деп бодалгаларның ийилдиргеи Р. Чаңчып, В. Тюлюш, А. Моңгуш болгаш Д. Чечекпаа олар шын бодаанпар.

Үш ай үргүлчүдеп келген шыдыраа олимпиадазының сөөлгү эзлчөзинде С. Лойдуның тургускаи «удуг», болгаш «беш кошкеш мат» деп бодалгаларын кирдирнне. «Беш кошкеш мат» деп бодалгага кара ноянга матты в2 деп көзсекте турар ооң мат кагар.

Удук.

Беш кошкеш мат.
П. ШИШИГИН,
спорт мастерине кандидат.

ТВ ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 29-ТА
МОСКВАДАН
8.25—«Москва—Генуя». Уран-чечен фильм.
10.00—Концерт. Программада совет оперетталардан ариялар болгаш көргүзүгтөр. Өңнүт.
11.00—Мелодиялер.
11.10—«Ойнап база мрлэп тур рбисе». Өңнүт.
11.25—Уруглярга фильм. «Чай дээш кончуг эки демнең». Уран-чечен фильм.
12.40—«Музыкалыг абонемент» В. Калинников. № 1 симфония.
13.30—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Ону беш чыл—ажыктыг чорүктүң болгаш шыраның беш чылы». Экономика эртемнериниң доктору Л. А. Костин дамчыдылгада киржип турар.
14.00—«Кара далайның чалгыларын». Хой сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 4-кү серия. Өңнүт.
15.05—15.15—Чапсар.
15.15—Балет артистериниң бүгү-эмнел конкурузунуң түңнел концерти. Өңнүт.
17.00—«Үс». Информастыг программа.
КЫЗЫЛДАН
17.30—«Кызыл дипломат». Уран-чечен телефильм. 2-ги серия.
18.35—Телемедээлер.
18.50—«Аас-кежиктиг бол». Телефильм.
19.05—«Адрези: Кызылдың телестудизизи». Дамчыдылга.
19.35—«Ужудукчулар». Документалдыг фильм.
19.45—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.
МОСКВАДАН
20.00—Медээлер.
20.15—Киножурнал.
20.25—«Музыкалыг абонемент» В. Калинников. № 1 симфония.
21.15—«Спортлото» тиражы. Өңнүт.
21.25—«Миллионнарның ленинчи университеди. «Ону беш чыл—ажыктыг чорүктүң болгаш шыраның беш чылы». Экономика эртемнериниң доктору Л. А. Костин дамчыдылгада киржип турар.
22.00—«Кара далайның чалгыларын». Хой сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 4-кү серия. Өңнүт.
23.00—23.30—«Үс». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага аяның, будуттаар, чагбас. Дагзыг черлерге 18—23, арткаларынга 13—18 градус чылыыр. Кызыга бичии будуттаар, 18—20 градус чылыг болур.

ДЕПУТАТТАР—УЛУГ КҮШ

Көдээ Советтиң талазындан суурга ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды күштелдиргеп. Ылаңгыя эрткен чылдың төнүүзүнден бээр бо ажылды онзагай, бир янзы көрүп турар апаргап бис. Корум-чурум талазы-биле чамдык берге таварылгада база биске турган. Колхозта партия организациязы, көдээ Совет оске хөй-ниитиин организациялары-биле оон түңнел үндүргеш, ажылывыска дузалап турарын айтып болур. Кежээниң дежурныйлап үнүп турар дружинниктер школа, интернат ол ынчаар доктаамал хайгаарап турар.

Уругларның ооредилге, чурум талазы-биле байдалы агитквартиралар аайы-биле тодаргай билдингир. Херек апаргап таварылгада ол-на черинге чугаалажып турар. Херөөженнер чөвүлели бо талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар.

Школачыларның бажыңдарынга онаалгазын канчаар күүседип турары, оларның ог-бүледе байдалы, ниити чурумү чергелиг чүүлдерге хамаарыштыр агитквартиралар аайы-биле айда ийи хире удаа рейдилерни чорудуп турар бис. Бир рейдиге-ле 2—3 башкы кыржир. Ылаңгыя бо чылын шак мындыг рейдилерни чорудуп келгенивис өөредилге-кижизидилге ажылынга саадарлыг боон турар. Уругларның ниити хайгааралының база эки. Бажыңына олурбас, үргүлчү-ле кезии чоруп каар ооренииктилерни хайгааралга ап турар бис. Уругларны хайгаараарынга ада-иепиң киржилгези доктаамал бе дээрип база тодарадып ап, бо талазы-биле ажылды чорудуп турар бис.

Бистиң башкылар коллективинде Ондар Боттуг-оол, Лариса Карыма, Александр Шойдук, Кыргыс Бичии-Уруг дээш оске-даа идепкейлиг бар. Класстан дашкаар ажылдар талазы-биле ооредилге эргелекчизи Клара Дажаа ажылынга кызымак кижи.

Аныяк-оскенниң биллиглербиле чепсеглээр, коммунистиг мозу-шынарга кижизидер дээш Нарының башкылар коллективи ам-даа күжеишкинниг ажылдар апаар. Уругларның билиишиң шынарынче оопа кичээшгей салыр ужурлуг бис. Кандыг-даа ажылга шынарны бедидер дугаймында чугаа чоруп турда, башкылаашкын ажылынга база шак-ла мындыг негелдени партия бистиң мурнувуста салып турар.

И. МИЖИТ-ООЛ,
башкы.

АРАЗЫНДА ХАРЫЛЗААЛЫГ

Школаның башкылар коллективи суурнуң бүгү-ле ажыл-херектерииге көскүүбиле кыржип турар. Агитквартираларда пропагандист, агитаторлар, политинформаторлар база бар. Ада-иелер оргүзүнга педагогика пропагандазын иептередир ажылды чугулаган көрүп турар. Агитквартиралар аайы-биле лекциялар, беседалар эртип турар. Культура бажыңы бодунуң ажыл планынга школа коллективиниң кылыр чүүлдерин база айтып каар.

Школада ниити корум-чурум эки. Онза чурум үрөшкиннери болбайн турар. Маңаа суурнуң хөй-ниитизи боттуг дузаны чедирип, бистиң ажылывыска дузалап турарын айтып болур. Кежээниң дежурныйлап үнүп турар дружинниктер школа, интернат ол ынчаар доктаамал хайгаарап турар.

Уругларның ооредилге, чурум талазы-биле байдалы агитквартиралар аайы-биле тодаргай билдингир. Херек апаргап таварылгада ол-на черинге чугаалажып турар. Херөөженнер чөвүлели бо талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар.

Школачыларның бажыңдарынга онаалгазын канчаар күүседип турары, оларның ог-бүледе байдалы, ниити чурумү чергелиг чүүлдерге хамаарыштыр агитквартиралар аайы-биле айда ийи хире удаа рейдилерни чорудуп турар бис. Бир рейдиге-ле 2—3 башкы кыржир. Ылаңгыя бо чылын шак мындыг рейдилерни чорудуп келгенивис өөредилге-кижизидилге ажылынга саадарлыг боон турар. Уругларның ниити хайгааралының база эки. Бажыңына олурбас, үргүлчү-ле кезии чоруп каар ооренииктилерни хайгааралга ап турар бис. Уругларны хайгаараарынга ада-иепиң киржилгези доктаамал бе дээрип база тодарадып ап, бо талазы-биле ажылды чорудуп турар бис.

Бистиң башкылар коллективинде Ондар Боттуг-оол, Лариса Карыма, Александр Шойдук, Кыргыс Бичии-Уруг дээш оске-даа идепкейлиг бар. Класстан дашкаар ажылдар талазы-биле ооредилге эргелекчизи Клара Дажаа ажылынга кызымак кижи.

Аныяк-оскенниң биллиглербиле чепсеглээр, коммунистиг мозу-шынарга кижизидер дээш Нарының башкылар коллективи ам-даа күжеишкинниг ажылдар апаар. Уругларның билиишиң шынарынче оопа кичээшгей салыр ужурлуг бис. Кандыг-даа ажылга шынарны бедидер дугаймында чугаа чоруп турда, башкылаашкын ажылынга база шак-ла мындыг негелдени партия бистиң мурнувуста салып турар.

И. МИЖИТ-ООЛ,
башкы.

КИРЖИЛГЕЛИГ

Бистиң суурну алды агитквартиралга чарган. Төптеги агитквартираларда. Чоңнуң болук аайы-биле шыгыаңгы хевирлиг массалыг ажылдарны чорударынга агитквартира дамчыштыр ажылдары тааримчалыг. Бистиң № 5 агитквартирада 33 оңбүле кирип турар. Оске черлерге бодаарга, бисте хөй санныг ог-бүле бар. Агитквартираның ажылын удуртуруп менээ ийи чыл бурунгаар дээскеп. Партийжи даалганы эки күүседир дээш күзедиим-биле ажылдап турар мен. Бистиң агитквартираның төвү Иргит Мижит-оол башкының бажыңы. Янзы-бүрү ажылдар чорударынга бо бажың биске таарымчалыг. Ылаңгыя лекция, беседалар эртиргеллге, политооредилге организастаарынга, делегейге болуушкуиарны сайгарып көөрүгге Иргит Арапгапович менээ улуг дузаны чедирип турар. Ынчангаш эрткен чылдың түнелп-биле бистиң агитквартиравыс чарышка бирги черни алган, мактаткан.

Бистиң агитквартира № 3 хойжу бригаданы шефке алган. Янзы-бүрү шефтээшкин, мал чемин белеткээрнге киргилгевис эки. Школа-биле харылзаа бижыг. Биске хамаарыжыр бүгү-ле ооренииктилерниң, школа назының четпээнериниң сап-дансызы биллингир. Кымның канчаар ооредип турары, ада-иениң уругнар дээш сагыш салышкынны, оларның корум-чурумү шупту биске биллингир турар ужурлуг. Маңгар Намчылмаа, Каваа Ишкиидээ, Мижит-оол Саара мышкаш идепкейлиг мелерни маңаа адап болур.

Суурга ниити корум-чурумду тударынга агитквартира аайы-биле дежурныйлап турар бис. Неделяның средада Арыг кудумчузу дружинниктеп үнүп турар. Кымнарның дежурныйлаарын тодарадыр. Херөөженнерниң хөй-ниити амыдырылынга киржилгези, культурлуг амыдырал-чурттаага дээш чүткүлү, бот-тывыштыр уран чүүлге киржилгези, уран-шевер кылымнар дээш бистиң чорудуп турар ажылдарывысты догерезин санаары берге. Бажыңнар чаңын арыгшевер болдурар, картофель, ногаа олуртуруп база планнап алган бис.

Партияның XXV съездизиниң материалдарынга хамаарышкан беседаларны чорудуп турар бис. Школа башкылары шак мындыг ажылдарга идепкейлиг киржип турар.

Ч. СОНАМ,
агитквартира даргазы.

* * * * * * *

Редакциядан: «Суурувустуң аян-шинчизи» деп тускай рубриканы редакция солуп арнынга ажылдып тур.

Партияның XXV съездизиниң төөгүдүг шиитпирлеринп амыдырапга боттандырар дээш ажылчы чоннарның тургузукчу ажыл-ижин, ында совет кодээнин богүнгү чаартылгаларын, чөр-черде культура албан черлериниң тон ортузунга чорудуп турар ажыл-херектерин, ооң киженидикчп салдарын, суурларның чаглайжыдылгазын, корум-чурумун, ооң быжыглаар дээш кижи бүрүзүнүң, хөй-ниити организациялариның чорудуп турар ажылының дуржулгазын бижиир. Бо удаада Эрзинниң Нарын суурнуң дугаймында болук материалдарны парладывыс.

Сиздиниң суурунарда ат-сураглыг, хөйге үлегерлиг, ажыл-ишчи төлептиг кижилер чүс-чүс. Оларның амыдыралчы дуржулгазы, чараш мозу-шынары бистиң аныяк-оскенге эки үлегер-чижек болур. Чаа чараш байырлалдар, чаңчылдар, ёзулалдарны сиздерде канчаар неитередип, тарадып турарын база бижип болур сиздер. Кижи кижиге — эң. ооиук. «Шуптузу» чаңгызы дээш, чаңгызы — чүптүзү дээш» деп принцип-биле чүртгап, ажылдап чоруур болгай бис. Кижилерниң аразында харылзааларда коммунистиг моральдың принциптерин бадыткап турар эң онаагай чүүлдерни, ол ышкаш мозу-шынар кижизидилгелиниң талазы-биле кижилериң аажы-чаңында, чаңчылдарында чамдык тааримча чок чүүлдерни база илередип бижип болгай.

Үстүнде айтырыглар талазы-биле сиздиниң чагааларыгарны маңаа тур бис, эргим ооиучукчу!

Редакторуп оралакчызы М. В. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Дерсу Узала» (2 серияныг) 10.00, 12.40, 15.30, 18.20, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Херечиниң читкени» 9.00, 10.45, 17.15, «Кым болуруул?»—киноклуб 15.00, «Полиция комиссары бурууданы тур» 12.30, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дириг амытаннар делегейинде»—киноклуб 14.30, «Дораичылаткандар» (2 серияныг) 16.50, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Элиржигештер»—киноклуб 11.30, «Мегелевейи керем, ооиук» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажыы № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуп 2-24-63, редакторуп оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үзетөүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киндистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солуп кепбейн баргында 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116

ЧАГЫГ № 1330.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 1). ТС—00354

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 103 (10088) | 1976 чылдың апрель 30, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, онгу беш чылдың өндүр улуг программазын амыдыралга боттандырар дээш демисежиңер!

Коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннерже, бурунгаар!

(СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыгларындан)

БАЙЫРЛАЛ МУРНУНУҢ ЧАСКЫ ТАРЫЛГАЗЫ

Көдээ механизаторлар Май мурнунуң күш-ажылчы эзлүзинге киргеш, часкы тарылганың темпилерин бедидерин үргүлчүлеп турар.

ССРЭ ТСЭ-зиниң дыңнатканы-биле алырга, апрельдиң 26-га чедир чурттуң колхозтары болгаш совхозтары чазын чажар культураларны 44,7 миллион гектарда чаштырган. Эрткен неделя дургузунда немелде өөрүлде барык-ла 20 миллион гектар болган. Эрткен чылдың ол үезиниден темпилер элээн бедик болуп турар. Тарааларны болгаш тараа-бобыларны (кукуруза чокка) 27,4 миллион гектар шолде чаштырган.

Мурнуу чүкте болгаш төп районнарда кукуруза чаштырылгазы калбарган. Ол үнелиг культураны 2,5 миллион гектарда чаштырган азы планның 13 хуузу. Чигир свёкланың чаштырарының фронтузу калбэрган. Ону 2,9 миллион гектарда чаштырган, ол планның 79 хуузу. Ол ышкаш бүгү тарымал тооруктуң көзин (2,2 миллион гектар) база-ла чаштынган, хөвең үнүжүнүң тарылгазы доостур чоокшулап турар, ону планнаттынган шөлдерниң 93 хуузунда чаштырган. Ногааларны 486 муң гектарда олуртқан азы оод шөлүнүң 40 хуузу, картофельди— 412 муң гектарда олуртқан.

Долгупец-хендирниң, конопляның, мал чеми даазы-чемиштерниң, чаңгыс болгаш хөй чылдыг сигеннериниң тарылгазын ажыл-агыйлар база-ла чорудун турар.

(СЭТА).

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Байырлалды төлептиг уткуур дээш онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында республиканың автооруктар тудуунуң болгаш ажыглалының бүгүрелге эрге-дилиниң салбырлары чедиишкиниг ажылдаан.

Будурулгенің ажыктыг чорууп болгаш ажылдың шынарын бедидери, планныг онаалдаларны чедиишкиннинг күүседири дээш республиканың үлетшүр болгаш автотранспорт будурулгелериниң аразында социалистиг чарышка киришкеш, № 1468 орук-будурулге участогу, № 1, 2 орук-тудуг болгаш № 1 ковүрүг-тудуг эргелелдери эки көргүзүлгелерни чедип алган.

Ол мурнакчы коллективтер Май 1-ни күш-ажылчы чедиишкиннериниң уткууру дээш салбырлар аразында социалистиг чарыштың мурнуу одуруунга чоруп келген. Организастыг, бедик көдүрүүшкүнүл аныяктарының оруунда сай топ. дескилээрни чорудуп турар болгаш Таңды районнуң оруктарын септээривче база киргикен.

В. ГЕОРГИЕВСКИЙ.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

Республиканың ажыл-агыйлары онгу беш чылдың часкы хову ажылдарын калбарткан. Узамдыкан соок хүннер тураада шык базырыышкының чогуур үезинде организастыг эрттирген.

Апрельдиң 28-ке чедир байдалды ап көөрге, колхозтар болгаш совхозтар 205 муң гектарга шык базырыышкынын чоруткаш, планны 98,6 хуу күүсеткен. Шык базырыышкынын Бии-Хем, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Таңды районнуң ишчилери кыска хуусаада эрттирген.

Амгы үеде ажыл-агыйлар часкы чер андырылгазын болгаш суггарылганы чорудуп турар. Ховуларже органиктиг болгаш минералдыг чемиштиидилгелер соорткүрүг уламчылавышаан. Республикада ниитизи-биле 35 ааң гектар черни чарган. Бо ажылды Таңды районда 7 муң гектарда боттандырган, азы планны 40 хуу күүсеткен. Бии-Хемнин механизаторлары 4500 гектарны андыраш, даалгазын 50 хуу ажыра берген. Ынчалза-даа Бай-Тайга, Кызыл, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары часкы чер андырылгазын саазадып, планын түгле 8-тен 16 хуу чедир күүседип алган болуп турар. Өөвүр, Тожу районнар чер андырылгазынче эм-даа кирбээн.

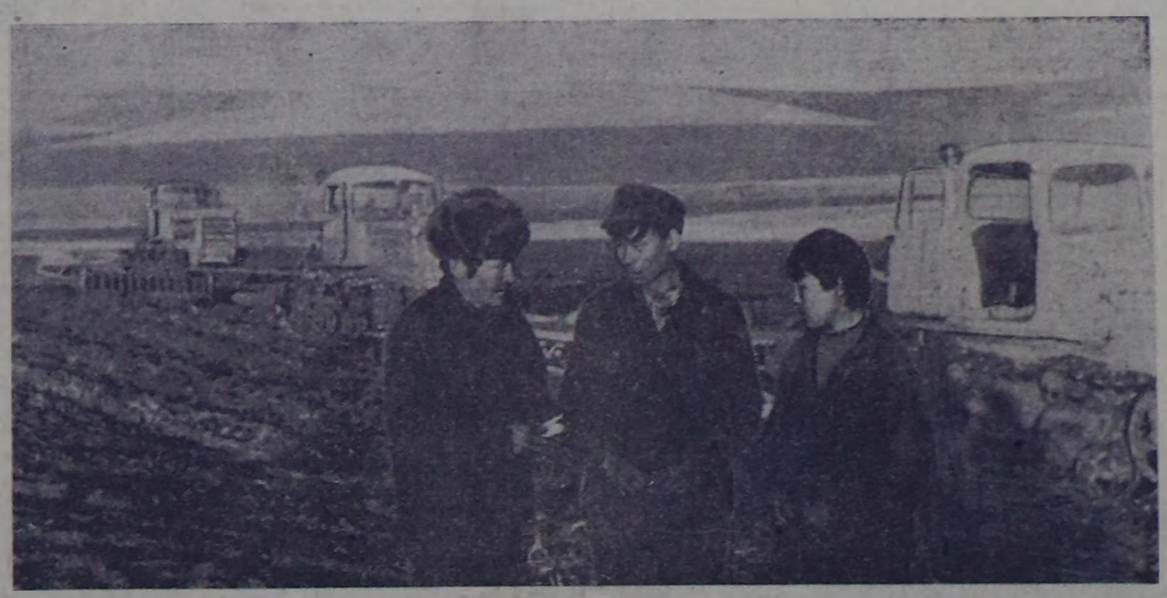
Бедик дүжүт алырының бир кол үлегизи — суггарылга. Ынчангаш бо чугула ажылче улуг кичээнгейни үгланырын турары таварылга эвес. Республикада 5,5 муң гектар тараа, сиген шолдерин суггарган. Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарда суггарылга ажылы элээн организастыг. Чиижээ, Барыын-Хемчик районда 150 суггарыкчы 1300 гектарны, а Чөөн-Хемчикте — 155 кижи 1576 гектарны суггарган.

Ооң-биле кады чамдык ажыл-агыйлар суггарылгаже кичээнгейни кошкадып турар чүүл бар. Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхоз суггарылганы багай организастаан, суггатчыларның саны эвээш, оларда хүүрегтерден өске чүүлдээ чок. Буга-сумун, арыктар үнүп, чазыкыннадырышкын машиналарын септеевээн. Суггатлыг черлерни чөп ажыглаар талазы-биле боттуг хемчегни колхоз даргазы эш Мирчин чедир албайн турар.

Ындыг янзылыг байдал «Ак-Туруг», «Чыра-Бажы», «Бай-Тал» совхозтарда база тургустунган. «Ак-Туруг» совхоз эрткен чылгы байдалдан түнел үлдүрбээн. Суггарылга техниказы эрткен чылгы хевээр, септеттинмээн бугалар упнарында турбушаан. Суг чаяр шиттер чок, бугалар уну аштаттынмаан. Тес-Хем, Эрзин, Кызыл районнарның колхоз, совхозтары суггарылга ажылынче ам-даа кирбээн. Бо районнарның девискээринде ажыглаар үжүрлүг суг ам аваа-ла агып чыдыры канчап хомуданчыг эвээнл? Бо районнарның ажыл-агыйларының, кадаа ажыл-агый эргелелдериниң, суггарылга системаларының эргелелдериниң специалистери дүвүреевээн турар. Эрткен чылын суггатты чөп ажыглавазындан эвээш дүжүт, эвээш мал чеми алган, ол түүлдерни өске районнардан, харын-даа республика девискээринден дашкаар черлерден сөөртүп ап турганын чүге бодаваска?

Республикага бо үеге чедир органиктиг чемиштиидилгелерни 85 муң тоннаны шолдерже төккен турар үжүрлүг. А күүседип алгапкыле түгле 58,2 муң тонна. Чемиштиидилгелерни төгерин Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары саададып турар. Минералдыг чемиштиидилгелерни 22,3 муң гектарга 3298 тоннаны төккен.

Ам дөрт-беш хонгаш-ла тараа культураларының чаштырылгазы массалыы-биле эгелээр болгалда, часкы чер андырылгазын, суггарылганы, чемиштиидилгелер төгерин бүгү күштү мобилизастап турган доозарының чемчегерин алыры көдээ ишчилернин чугула сорулгазы болуур.

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң № 6 хову-трактор бригадазының тараажылары шык базырыышкының болгаш техника септелгезин чогуур үезинде доозкан. Олар черни база арткен чылын-на белеткеп алганнар. Бо чылын удур андарар чүгле бежен гектар чер арткан турган. Ону хооруп механизатор Владимир Шактар-оолдуң үш тракторлуг звенозу бурунгу хүн доозупкан.

ЧУРУКТА: Владимир Шактар-оол болгаш ооң звенозунуң кежигүннери — Балгазының көдээ профтехучилищезиниң бо чылгы доозукчузу Константин Хажыт, совхозта өөредилге комбинадының доозукчузу Константин Доңгак олар ээн соолгу гектар черни чарып доозкан, чаныш чорунтарыпкыл мурнунда.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Суггарылга эгелээн

Кызыл районнуң «Х Улуг хүрээ» колхозунуң № 1 болгаш № 2 бригадаларының Ч. Чопдак, Ч. Түвен-Бады олардың удуртулгазы-биле Кара-Булуң, Кара-Тал деп черлерниң тарылга шолдерин аштап, арыгдаан. Ам онда суггарылга эгелээн.

Инниин-биле 700 га ажыг черде тарылга шолдери бар. Ооң бугаларын аштаар ажылдар база хайныккан. Ажылчыннар И. Сандак, С. Бадакай, Ч. Хуна, М. Тараачы болгаш өскелер-даа хүн пормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Колхозтуң ажыл ишчилери Май 1-ге уткуштур шалыпчы эдлетже үнүп, планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүселип турарлар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Бедик көргүзүг

№ 5 «Детский мир» магазин — найысылаал Кызылда эң улуг садыгларның бирээзин. Май чыскаалы чоокшулаан түдүм, магазинниң садыл алыкчылары ковүдээн. Шынап-да, даарап белеткеп каан каас-чараш идик-хепти бичии чаштарга частың, күш-ажылдың кайгамчык байырлалынга белек кылдыр садып бээри кымга күзенчиг эвес боор!

Кайы-даа салбырга бээрга, садыл алыкчылар арбын. Яңзы-бүрү чагыларны киирген, сагыжынга таарышкан бараанарын садып ап, чоруп тургулаар. Бо үнген-киргеп хөй чоннуң садыг талазы-биле хандырылгазын экижедиринин, оларга эвилеп-аалдек, культурлуг бараан болурунуң херээнге төлептиг салышкынын киирип турар бедик мергежилдиг садыгжылар «Детский мир» магазинде хөй.

Ук магазинниң директору П. Н. Вишуренкога ужуражы бээривиске, Май мурнунуң социалистиг чарыжынга садыгжыларның шуптузунуң киржип турарын, шынарның болгаш ажыктыг чорукту бедиринин онгу беш чылының баштайгызын чамдык будурулгечи чаагай үүле-хереқтер-биле эгелээнин демдеглевишаан, бодунуң чугаазын мынчаар уламчылай-дыр:

— СЭКП-ниң XXV съездиниң хайныктырганы күш-ажылчы кодурүүшкүн коллективтиң сорук киришкинниг хөй-аъдын болдурган. Көргүзүглеривис бистерни өөртүп турар. Январь айда бараан садырлагазының планын 113,5, февральда 104,8, март айда 105 хуу күүсеттивис. Апрельдиң база онаалдаан ажыр күүсеткеш, күш-ажыдың байырлалы — Май 1-ге бараалгадын тур бис.

Бо магазинниң садыгжылары Майның байырлалын саган. Чарлышкынның соолгу минуталары.

Орнукшудулганы организастаар талазы-биле чазак комиссиязының кежигүннери кажыдал коргүүнүүн аалгазыбиле хааржакты кодүргөө, Эвилелдер бажыңының Колониалыг залының үндүрүү чорупкан.

Хүндүлелдиң шериг танныпыны кажыдал ёзуу-биле ыыт чок, ишкеш дивейп турган. Хааржакты үтер-бөө тергеннинң кырында аппарып салган. Ооң соонда Кызыл Шолче шиглей чорушкан.

Кызыл Шелдүң индирлеринде Москванның ажылчы чоннарының болгаш хөй-нинтининиң төлөэлекчилери, партия болгаш совет ажылдакчылары, эртемнің болгаш культураның ажылдакчылары, алдарлыг совет дайынчылар, Совет Эвилелиниң болгаш шеригниң түстүү хевирлериниң маршалдары, генералдар, адмиралдар болгаш офицерлер.

Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречкога соолгу ёзулалды кылыры-биле Москвада чедип келген даштыкы шериг делегацияларының кежигүнери, Совет Эвилелиниң дипломатты төлөэ черлериниң баштыцнары, шериг атташелери база киришкен.

Шолде шериг незектери дедеекки одурутлар кылдыр чыскаалдыр турушкан. Оларның одурутларының кырында кажыдал вокзаалары бағлаан дайынчы туктарны могейтир тутқан.

13 шак. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизаның болгаш Совет чазактың удурутқучулары мөчээн кижилиң мага-бодунуң хүдүн салган хааржакты үтер-бөө тергеннинден дужуруп алган, В. И. Ленининиң Мавзолейинин мурнунда бедик ширээ кырында аппарып салган.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, орнукшудулганы организастаар талазы-биле чазак комиссиязының кежигүннери, коску совет шериг начальниктер Мавзолейниң төп индирингче үнүпкен. ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУРнуң камгалал министри армия генералы В. Ярузельский, Кубаның Премьер-Министриниң орелакчызы, Революстуг чепсектиг күштериниң министри генерал-лейтенант Рауль Кастро Рус база ында.

Чазак комиссиязының даргазы—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Д. Ф. Устинов кажыдал митингизин ажыткан. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадары, камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы, Коммунистиг партизаның болгаш Совет күрүнениң коску ажылдакчызы, совет Чепсектиг Күштерниң идепкейлиг тургузукчуларының бирээзи Андрей Антоновия Гречкону совет улус, Армиянның болгаш Флоттуң дайынчылары ханы кажыдалбиле соолгу орукче үдеп турар-дыр деп ол демдеглээн.

Андрей Антоновичниңиң ышлгарангай организакчы арга-мергежили болгаш поковозчу талантызы Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында оныа тодаргайы-биле илерээн деп, Д. Ф. Устинов онзалап демдеглээн. Ол чылдарда соң ажыл-чорудулгазы Кавказ дээш, Украиниы хостаары дээш маадырлыг тулчуушкун-биле чарыгбас холбашкан. Маршал Гречконуң ады Польшаның болгаш Чехословакияның улустарының бодалынга кадагалаттынып артар, ооң командылап армиязы совет өске шеригер-биле кады ол чурттарны фашистиг дарлалдан хостаарынга шуут киришкен.

Совет улустуң тургузукчу күш-ажылыгга таарымчалыг байдалдарны тургузарып хандырарының, социализмниң туруштарын, тайбыцны болгаш улустарның айыыл чок чорууп быжыглаарының талазы-биле партизаның шугуумун Маршал Гречко амыдыралга нергежилдиг болгаш быжыг туруштуг чорудуп турган. Ол бодуңуң бүгү хайныышкынныг энергиязын, делгем билиглерин, шериг начальнигга болуур байлак дайынчы дургузугын болгаш талантызын бистиң Төрээн чуртувустуң камгалаңар аргазының быжыглаарынга херээнге бераалгадып келген. Ол, хамааты дайынының чыдаарында «Совет эрге-чагыргалың дайынчары-биле маадырлыг тулчуп чораан. Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкуу шылгалдазының үезинде А. А. Гречконуң командылалы-биле дайылаарыкш турган шеригниң улуг каттыжышкыны бистиң Төрээн чуртувустуң хостаарынга болгаш хамаарышпас чоруу дээш мадырлыы-биле тулчуп, совет улустуң фашизмни тиилээриниге улуг улуг-хуузун киирген. Маршал Гречко бодуңуң мога-дыш чок ажыл-чорудулгазы полководчу талантыы делгем билиглери-биле совет чепсектиг алдарын улгаттырган, бистиң кайгамчыгтыг шериг начальниктеривистиң биргезин болу берген».

А. А. Гречконуң амыдыралы Москва-биле сырый холбаалыг деп В. В. Гришин демдеглээн. Ол—аңаа өөренип турган, ооң фронтуже чөрүткен, аңаа ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунга ажылдап, Москваның партия организациязының ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржип турган. Нэйысылалдың коммунистери ону районнарның болгаш хоорайның партия конференциялары ның делегадынга сонгуп турган. Ол, найысылалдың партия организациязын, СЭКПниң съездилеринге каш удаа төлээлеп келген.

(Төнчүү 3-кү арында).

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Будурулгенің ажыктыын болгаш ажылдың пынарын бедидер, 1976 чылда улус ажыл-агыйының планнарын чедиишкиниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга «Кызыл тудуг» эргелелиниң дашчы бригадалары, республиканың бүгү тудугжулары-биле бир домей, чыдыш башгайы хүннериниң эгелеп киржип эгелээн. Мында дашчы бригадалар аразында социалистиг чарыштыг керээни чардыпган, ооң негелделериибиле бригадаларның кежигүнперя танышкан. Чарыштың түкнелин айның, кварталдың төнүзүнде үлүрөрде шинтиин-биле эргелелде бирги, ийи, үшкү чер дээш база тускузунда чарыштыг бригадаларның коргузүглериң түүпеп турар. Н. Злобинниң чаа аргазы-биле ажылдап турар А. Володяниниң, С. Борбак-оолдуң бригадалары аразында чарыштыг. Олупкаш М. Щиповаленконуң бригадазы Н. Велигодскийниң бригадазы-биле, С. Сапданның — Б. Белковтуу-биле чаржып турар.

С. Борбак-оолдуң удуртқан бригадазы чылдың эгезинде уткуштур планны ап, эгелекчи ганалды үндүргенин эргелелдиң дашчы бригадазы деткип, бедиткен социалистиг хүүэлгелерин алгылаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниг шалыпчы күш-ажыл дээш социалистиг чарышка киришкеш, тиилекчи болуп үнгеш, Степан Артёмович Борбак-оолдуң бригадазы төрээн партизының XXV съездизиниге күш-ажылчы чедиишкиниг бараалгадып, рапортаанын биларбогдаш бис.

«Кызыл тудуг» эргелели бирги кварталдың түүнелин үндүрүп, чарыштың тиилекчилерни тодаратқан. Күженниккиниг ажыл халас барбаан: чарыштың мурнуку одуруун В. Ульяновтуң, А. Володинниң, С. Борбак-оолдуң мурнакчы бригадалары эвээн.

В. Ульяновтуң бригадазы тудуг-монтаж ажылдарының планын 108 хуу, күш-ажылың бүдүрүкчүлүүнүк өзүлделиниң планын 123,7 хуу күүсеткеш, бирги черни, А. Володяниниң бригадазы тудуг-монтаж ажылдарының планын 101 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн 156 хуу күүсеткеш, ийиги черни эвээн.

С. Борбак-оолдуң бригадазынга мартта коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты тывыскан. Бирги кварталда тудуг-монтаж ажылдарының болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын бо мурнакчы бригада 106 хуу күүсеткен.

Партизаның XXV съездизиниң шиитпирлериниге сорук киирген тудугжулар чарыштыг үлаш калбартып, күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр, күрүче планын ажыр болгаш долдур күүседир дээш шудургу ажылдап турарлар.

Бир кижиге онаалтыр ыыланының хемчээлин алырга, Александр Иванович Володинниң бригадазы эң бедик көргүзүгүнү чедип алганы ооруңчуг. Эргелелде ортумак көргүзүг 3283 рубль болза, а оларда 11760 рубль болган. Ол бригададан Павел Конев, Александр Пашков, Людмила Антинина, Антонина Вершинина, Валентина Сафронова олар — тергиннериниң тергиннери.

Вячеслав Никитович Ульяновтуң бригадазы бирги кварталда онза чедиишкиниг ажылдаан. Бо үеден дургузунда бригада февраль, март айларда улаштыр бирги черни эзлеп келген. Мурнакчылар Анатолий Нешатаевтиң, Геннадий Родионовтуң, Анна Тютешеваның бригадаңың шиитп чедиишкиниериниде киришкинген үлүг-хуузу эвээш эвес.

Степан Артемович Борбак-оолдуң бригадазыдан коммунистер Кожай-оол Кызыл-оол, Сояң-оол Тараачы аныяктарны ажыл-ишке ооредиринге боттарының билиг-мергежилин харам чок берип турарлар. Ховодуг ыыыр керек-седиңг, оператору Тамара Щетинина, дашчы Гриша Шабалин кызымак ажылдап, мурнакчыларың одуруундан дүшпейн келген.

Ам ол мурнакчы бригадалар Майның 1-ге уткуштур чарыштың түгүн бедик түдүп, апрельде планныг онаалдаларны чедиишкиниг күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар.

Н. ООРЖАК.

СОВЕТТЕР АМЫДЫРАЛЫ: САРЫГ-СЕП КӨДЭЭ СОВЕТ

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

Чер-чер Советтериниң ажыл-чорудулгазын идепкейжидерине кодээ болгаш суур, район болгаш хоорай Советтериниң-ергелерин болгаш материалдыг аргаларын калбартказ хөөйуларны хүлээп алганы улуг ужур-дузалыг болган даярзин СЭКП-ниң XXV съездизи демдеглээн болгай. Ол хөөйуларда бодунуң девискээринде ажыл-агый, культура тургузуушкунун удуртуруп, олче ажылчы чоннарны калбаа-биле кииришкирерин, бот ажыл-чорудулгалыг организациларының ажылын удуртуруп кодээ болгаш суур советтерине хүлээдирип турар.

Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп кодээ Соведи бодунуң девискээринде ажыл-агыйларны болгаш, культура-чырыдышкын албан черлериниң ажыдын удуртуп башкарар болгаш Советтиң организас-массалыг ажылын экижидер талазы-биле чамдык ини ажылдарны кылган. Кодээ Советтиң күүскомунуң, доктаамал комиссияларының болгаш депутаттарының идепкейлиг киржилгезиниле Сарыг-Сеп кодээ Советтиң ажылчы чоннары тоску беш чылды чеднишкинниг доозкан.

«Коммунизмче орук» колхоз күрүнеге тараа садарының кол планын, дүк болгаш сүт садарының планнарын күүсеткен. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш тудуг организацияларының эң хөйү беш чылдың болгаш 1975 чылдың планнарын чеднишкинниг күүсеткен. Олардан 958 дугаар КМБ-ның, орук-тудуг-септелгетудуг участоктарының, районнуң амыдырал хандырылга комбинадының ини ажылдаамын демдеглеп болур.

Ынчалзажок чамдык бүдүрүлгелер база чамдык көргүзүлер талазы-биле беш чылдың даалгаларын күүседирип кодээ Совет хандырып шыдаваан. «Коммунизмче орук» колхоз күрүнеге тараа, эът садарының, 3 дугаар КМБ кол керээлиг ажылдарын, районнуң чамдык салыг четкилери үүрметкеп садар бараан саарыгазының планын күүсетпээн, өске-дээ ыяыг четпестер бар. Оларны чайладыры-биле Советтиң күүскому, доктаамал комиссиялар, бүдүрүлгелерин удуртукчулары боттуг хемчегдерин ап ажылдап турар.

Улус ажыл-агый планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүселирин хандырар, культура-чарыдышкын албан черлериниң ажылын хөгжүдер, инштиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле хөй ажылдарны доктаамал комиссиялар болгаш депутаттар бөлүктери чорудуп келген болгаш чорудуп-даа турар. Кодээ ажыл-агый болгаш бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы эш А. Никитина) мал продуктуларын садарының планын күүседип турарын хынаап, комиссияның хүралынга чугаалашкан. Малчыннарның медицина хандырылгазының болгаш оларның күш-ажылын чиңгедир дугайын чугаалашкаш, тодаргай сүмелерни бергеш, оларның күүселдезин контролдээ алган.

Депутат В. П. Харченконуң даргалааны улус өөредилгезиниң, культура, калык камгалалы болгаш социал хандырылга талазы-биле доктаамал комиссия, депутат В. Е. Арчумаевтиң даргалаан турары үлетпүр, тудуг болгаш чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссия чугула айтырыгларны киичээнгейлеп ап, оларны шиитпирлээринге идепкейлиг киржип турар. Комиссия бүрүзү сессияларга болгаш күүском хуралдарынга чугаалажыр айтырыгларны белеткээринге идепкейлиг киржип, ажылын план ёзугаар чорудуп, хуралдарын ийи айда бирден эвээш эвес арттырып турар.

Соолгу чылдарда кодээ Советтиң депутаттарының округтарга бөлгаш боттарының ажылдан турар бүдүрүлгелеринге идепкейн дыка бедаан, олар сессияларга айтырыг белеткээринге болгаш оларның ажылынга боттуу-биле киржип турар апарган. Сессияларның хуралдарынга доктаамал комиссиялар эдериниң илеткелдерин кылып, 4—5-тен хөй депутаттар санал-өнзүларын берип турар. Сессияларның хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин организастаарынга болгаш хынаарынга депутаттар база хөй киржип турар.

Бистиң суур Советиниң депутаттары боттарының соңгуткан округтарынга хөй ажылдарны кылып, чугула соруглаларны соңгуткучуларга тайылбырлавышаан, оларны амыдырала боттандырарынга идепкейлиг киржип келгеннер. Депутаттар боттарының соңгуткан округтарынга отчёттарын чилда 2-ден 4 чедир кылып, боттарының депутат ажыл-чорудулгазының, соңгуткучуларының күүселдезиниң дугайын дыннадып, сессияларның шиитпирлерин, чугула доктаал шиитпирлерин оларга чедирип, тайылбырлап берип турар.

Советтиң күүскомунун ажылынга депутаттарның киржилгези болгаш хүзээлы дыка улуг. Чижээ, күүском чоннуң чизе бүрүткелин, школа назылыг-болгаш бичии ургуларның үчёдүн кылырын, байдалы берге ог-бүлелерин, ажылдавайн турар киижилерни илередирип болгаш учётка алырын депутаттарның киржилгези-биле кылып турар. Суур чаагайжыдылгазының айтырыглары чугле депутаттарның киржилгезиниле шиитпирлеттинип турар. Депутаттар болуунуң бот-идепкейн-биле кодээ школа өөренчилеринге чылыг чем белеткээрин организастаан. Дерзиг-Аксы суурда эш В. Одиянова башкарткан депутаттар болуу күзүктер, көдүүлгелер болгаш оруктар септээрин, суур чаагайжылгазын хөй-ниитичи шелээшкин-биле кылырын организастаан болгаш өске-дээ ыяыг чижектер хөй.

Кодээ Советте 7 доктаамал комиссия, 7 депутаттар болуу бар, оон девискээринде 11 ашхүү судтары, үжен ажыг улусчу дружина командалары, харажеңнер човудедери, профавиилел, комсомол организацияларының ажылдап турар. Школа болгаш уруглар албан черлери бүрүзүнде төрелдер комитеттери бар. Кодээ күүском болгаш оон киижилери, күүском чанында комиссиялар боттарының ажыл-чорудулгазын ол хөй-ниитиниң организациялары-биле бир демниг кылдыр күүштүрүп, шупту кадыг ажылдап турар бис.

СЭКП-ниң XXV съездизи Советтерниң болгаш үнелевишаан, улус ажыл-агый планнарын күүседирип, чоннуң амыдырал хандырылгазын ажижидерин, хоорай, суурларны чаагайжыдарын хандырар талазы-биле улуг соруглаларны оларның округтарынга хөй ажылдарны кылып, чугула соруглаларны соңгуткучуларга тайылбырлавышаан, оларны амыдырала боттандырарынга идепкейлиг киржип келгеннер. Депутаттар боттарының соңгуткан округтарынга отчёттарын чилда 2-ден 4 чедир кылып, боттарының депутат ажыл-чорудулгазының, соңгуткучуларының күүселдезиниң дугайын дыннадып, сессияларның шиитпирлерин, чугула доктаал шиитпирлерин оларга чедирип, тайылбырлап берип турар.

Советтиң күүскомунун ажылынга депутаттарның киржилгези болгаш хүзээлы дыка улуг. Чижээ, күүском чоннуң чизе бүрүткелин, школа назылыг-болгаш бичии ургуларның үчёдүн кылырын, байдалы берге ог-бүлелерин, ажылдавайн турар киижилерни илередирип болгаш учётка алырын депутаттарның киржилгези-биле кылып турар. Суур чаагайжыдылгазының айтырыглары чугле депутаттарның киржилгезиниле шиитпирлеттинип турар. Депутаттар болуунуң бот-идепкейн-биле кодээ школа өөренчилеринге чылыг чем белеткээрин организастаан. Дерзиг-Аксы суурда эш В. Одиянова башкарткан депутаттар болуу күзүктер, көдүүлгелер болгаш оруктар септээрин, суур чаагайжылгазын хөй-ниитичи шелээшкин-биле кылырын организастаан болгаш өске-дээ ыяыг чижектер хөй.

Кодээ Советте 7 доктаамал комиссия, 7 депутаттар болуу бар, оон девискээринде 11 ашхүү судтары, үжен ажыг улусчу дружина командалары, харажеңнер човудедери, профавиилел, комсомол организацияларының ажылдап турар. Школа болгаш уруглар албан черлери бүрүзүнде төрелдер комитеттери бар. Кодээ күүском болгаш оон киижилери, күүском чанында комиссиялар боттарының ажыл-чорудулгазын ол хөй-ниитиниң организациялары-биле бир демниг кылдыр күүштүрүп, шупту кадыг ажылдап турар бис.

СЭКП-ниң XXV съездизи Советтерниң болгаш үнелевишаан, улус ажыл-агый планнарын күүседирип, чоннуң амыдырал хандырылгазын ажижидерин, хоорай, суурларны чаагайжыдарын хандырар талазы-биле улуг соруглаларны оларның округтарынга хөй ажылдарны кылып, чугула соруглаларны соңгуткучуларга тайылбырлавышаан, оларны амыдырала боттандырарынга идепкейлиг киржип келгеннер. Депутаттар боттарының соңгуткан округтарынга отчёттарын чилда 2-ден 4 чедир кылып, боттарының депутат ажыл-чорудулгазының, соңгуткучуларының күүселдезиниң дугайын дыннадып, сессияларның шиитпирлерин, чугула доктаал шиитпирлерин оларга чедирип, тайылбырлап берип турар.

Советтиң күүскомунун ажылынга депутаттарның киржилгези болгаш хүзээлы дыка улуг. Чижээ, күүском чоннуң чизе бүрүткелин, школа назылыг-болгаш бичии ургуларның үчёдүн кылырын, байдалы берге ог-бүлелерин, ажылдавайн турар киижилерни илередирип болгаш учётка алырын депутаттарның киржилгези-биле кылып турар. Суур чаагайжыдылгазының айтырыглары чугле депутаттарның киржилгезиниле шиитпирлеттинип турар. Депутаттар болуунуң бот-идепкейн-биле кодээ школа өөренчилеринге чылыг чем белеткээрин организастаан. Дерзиг-Аксы суурда эш В. Одиянова башкарткан депутаттар болуу күзүктер, көдүүлгелер болгаш оруктар септээрин, суур чаагайжылгазын хөй-ниитичи шелээшкин-биле кылырын организастаан болгаш өске-дээ ыяыг чижектер хөй.

Кодээ Советте 7 доктаамал комиссия, 7 депутаттар болуу бар, оон девискээринде 11 ашхүү судтары, үжен ажыг улусчу дружина командалары, харажеңнер човудедери, профавиилел, комсомол организацияларының ажылдап турар. Школа болгаш уруглар албан черлери бүрүзүнде төрелдер комитеттери бар. Кодээ күүском болгаш оон киижилери, күүском чанында комиссиялар боттарының ажыл-чорудулгазын ол хөй-ниитиниң организациялары-биле бир демниг кылдыр күүштүрүп, шупту кадыг ажылдап турар бис.

Лазарь Мильентевич Жлудов Каа-Хем районда тудуг-септелге участогунуң эки ажылдыг быжаачыларының бирээзи. Ол тоску беш чылда алган социалистиг хүзээлгезин дөрт чыл алды айда күүсеткеп

Лазарь Мильентевич Жлудов чүгле эки ажылчын эвес, а харын хөй-ниитиң ажылының база идепкейлиг киржикчиин. Ол Сарыг-Сеп кодээ Советиниң депутадың хүзээлгезиниң ак сетивилдиг күүседип, соңгуткучулары-биле доктаамал ужуражып турар.

ЧУРУКТА: Л. Жлудов ажыл үезинде.

ЧУРУКТА: Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп кодээ Советиниң күүскомунуң хуралы.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

Сарыг-сепчилерниң социалистиг хүлээлгелери

Сарыг-Сеп кодээ Советтиң ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Човуделиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Бүдүрүлгениң амыктыың болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш, 1976 чылда үлүс ажыл-агый планын күүседири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» доктаалын танышкаш, 1976 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Кодээ ажып-агый талазы-биле күрүнеге 3700 тонна тараазы, 283 тонна эътти, 510 тонна сүттү, 15,9 тонна дүктү садар 250 быжаа кирер намаазы, 560 хөй кирер намаазы, 5000 дөрбелчин метр шөлдүг тараа шаңын тутказ, ажыглалга киирер. Күүседир ажылдарның ажыктыын болгаш шынарын бедидер, күш-ажылдың бүдүрүнчүлүүн 5 хуу өстүрүр.

Тудуг, чаагайжыдылга болгаш өске-дээ ажылдар талазы биле: ниити шөлү 2558 дөрбелчин метр 20 чурттарга бажыңнарын, 1500 метр узун дурттуг тротуарларны тудар, чурттакчы чонга 110 газ плиталарын салып бээр, 2000 ыяштартарны болгаш чадаң үнүштөрни суурларга олуртур, амыдырал онаашгыр 15 рубль 25 көпөөк чедирер, чурттакчы чонга планнан ажыр 12 муң рубльдиң бараанын саарар.

ХАРЫЛЗААВЫС ДОКТААМАЛ

Соңгулда округтарынга депутаттарның идепкейлиг ажылы Советтерниң ажыл-чорудулгазының ажыктыын хандырарының, чон-биле оон харылзалзын быжыглаарының эргежок чугула негелдези болур деп чүвени Депутаттарның эрге-хүзээлгелериниң дугайында Хөөйлунуң 18 дугаар чүүлүнде тодаргай айытказ. Бистиң Сарыг-Сеп кодээ Советинде 49 соңгулда округтары бар. Сарыг-Септиң № 16 соңгулда округундан ийи удаа депшиттирип, чоннуң көргүскен идегелинге бараан болур аас-кежиктиг болган мен. Ынчангаш мен бодумнуң хамаарышкан округумда кандыг ажылдарны кылып чорудуп турарымның дугайында чугаалаксай-дыр мен.

Соңгукчулар-биле танышылгам соңгулда эгелээринең мурнунда-ла эгелээн. Ынчан олар депутаттың кандидазы мээнбиле болган ужуражылгага боттарының чагыгларын, санаалдарын, күзээшкиннерин бергеннер.

Соңгулда соонда организастыг сессенягга-ла соңгукчуларның чагыгларын күүседирипкин талазы-биле хемчегларни ажыллап кылган. Оон-биле кады чылдың баштайгы чартыында округка чүүл кылырыкын хүүда планын база тургузуп алдым.

Ынчангаш ол план ёзугаар чон-биле ажылдап кирипттим. Баштай соңгукчуларым-биле база катап ужуражып, оларның сагыш-сеткилин билип ап, кижи бүрүзү-биле ижин-кара чокка хөөрежип чугаалашкан мен. Оон соонда округка соңгукчуларның ниити хүралын арттырдым.

Мен бодум депутат кижи болганымда, кодээ Советтиң чоокта чаа болуп арткен сессиязының дугайында быска дыннадыгны чымлган чонга кылып берип, үлүс ажыл-агый планының күүселдезинге бистин кодээ Советтиң кирип турар улуг-хүүнүн тодаргай чижектерге чугаалап, танышырган мен.

Ол-ла хүралга 3 кижиден тургустуган кудумчу комитедин соңгуп, оон ажыл планын погаадып кылган бис. Бо комитет-биле аравыста харылзаавыс быжыг. Кудумчуларның, бажыннар чанында негаа шөлдериниң санитарлыг байдалының талазы-биле боттуг-ажылдар чоруттунган.

Хамаатыларны ажылга киирери, амыдырал хандырылгазының эжижидерн, чамдык ог-бүлелерге материалдыг дуза чедирери-биле чертелештир, чурттаргага төлеп чок мөзүлынарын көргүзе бээр ниитиниң чангыс кижилерни киичээнгейге ап, оларның-биле удаа-дараа чугаалажып турар бис.

Соңгукчулар-биле ужуражып турганы, оларның киирген чагыгларының күүселдезин база дыннадып турар мен. Чижээ, бистин № 16 округка суг дамчыдар колонка тургузарын чагаан турган. Амгы үеде ол ажылдап турар.

Соңгукчулар-биле доктаамал харылзаа кодээ Советтиң ажылынга практиктиг дуза чедирериниң улуг ролуду ойнап, амыдыралны чугула айтырыгларны чеднишкинниг шиитпирлээр арганы берип турар.

Е. ЧЕРНОУСОВ,
Каа-Хем кодээ Советтиң депутадың, күүскомнуң кемигүнү.

КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫНДА

Тыва аялгатар четкизеринде Каа-Хем участогунуң дружинниктери бистер, ёби тура улусчу дружинаның район штабының бадылаазы график ёзугаар, ай бүрүзүнүң 17-ниң хүнүнде Сарыг-Сеп суурга хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалап, эзлчеглиг дежурныйлаашкынче үнүп турар бис.

Бистиң улусчу дружинавыста 10 кижи бар. Дежурныйлап үнүптеривис мурнунда милицияның ажылдакчылары инструктаж кылып, ажылывыстың кол угланышкынын тодаразып бээр. Оон соонда суурнуң кудумчуларынче, районнуң Культура бажыңынче болук лайы-биле дежурныйлап үнүптер бис. Чамдык дружинниктер дүрген кыйгыртышкынарже үнеригге белеткенип, милицияның бодунга артып калгаар. Олар эзлчеглиг үнүүшкүнүнерже шалынчы ёзугаар үдаа-дараа үнүп турар. Чижээ, бо чылдың январь айда Бүттүүев кудумчузунуң № 1 бажыңда шоон-содаа үнген деп чедиг шиналып келгей. Анаа милицияның ажылдакчылары-биле кады чеде бээривиске, 2 ёр, 3 дерзижеп кижи — шупту-зу ээирик турлар. Элирик ёр улустуң бирээзиниң ийи холундан хан тегулгеп, алгаан берге байдалда таварышкан болду. Ханга боралган кижини эмнезлеге эккелгеш, дүргеп дуза чедиреринин хемчегларни алган бис. Оон-биле кады арагалап турган кижилерниң аксы-сөзүн ап, байысаалгаже киирип, чогуур харыысалганы онаагаан.

Районнуң Культура бажыңыга арага-дары ижип алган кээр аныяк өскеннер база таварышкылаар. Оларның арасында ийи-таңгыс кыстар бегзин «көөгинзин» дынзыдыпкан, танцылаар дээш кежээлерге четкилеп кээр. Бистер хөй-ниитиниң корум-чурумун хамыдар ындыг кижилерни базып дыштанып аарын сүмелеп турар бис. Оларның хөй кезии, шынап-ла, бистиң самаалывыс ёзугаар корум-чурум үрээшкиннери болдурбайн, чангылай бергилээр. А чамдык мөгүнчыкак азаңы-чаңныг, сес-дөчак, чагыг-сүме хереккө алгыр аныяктар база бар. Оларга хамаарыштыр бүш удур сагындырытлыг хемчегларни ап, кижизидилге ажылының янзы-бүрү арга-хевирлерин ажыглап, ниири күш-биле ажыллап турар бис.

Чайгы үеде улусчу дружина хөй-ниитиниң корум-чурумунун камгалалының талазы-биле рейдилерге киржип, ылаңгы чонун массалыг дыштанмыр черлеринге дежурныйлаашкынны доктаамал организастап турар.

Бо бүгү үүлдер-биле чертелештир чамдык ог-бүлелерге барып, ашыктарны киичээнгейге ап, арагачыларны шүүмүүлдеп, оларның-биле бесседаларны чорудуп, арагалаар чоруктун хоразының дугайында чугаалажып турар бис.

И. Рассыпчук, В. Горбыль, И. Золотухин, Е. Симонов ышкаш ак сеткилдиг ажылдап турар дружинниктерниң үлегерлиг эки ажылы демглекеннчиг. Олар дежурныйлаар хүннеринде график ёзугаар үргулчу үнүп, хөй-ниитиниң корум-чурумунун үрекчилери-биле аптеш чок демнеселге боттарының дыка хөй шаг-үезин чарыглап, боттарының онаашкан үүле-херээнге, ог-бүлезинге төлептиг чоруун көргүзүп чоруурлар.

Бистин улусчу дружинавысты Каа-Хем район Советиниң күүскомунун хүндүлел бижинбиле шаннаан дорук корум-чурумну быжыглаар талазы-биле соруглаңы амыдырала чедимикиниг күүсеңдирипе бисти улам сорук киирип, моон-даа соңгаар күзеннишкинниг ажылдаарывысты хүзээндирип турар. База ол ышкаш хөй-ниитиниң корум-чурумун эжижидерининң хереемге кодээ Советтиң депутадары идепкейлиг киржип, дружинниктер-биле кады эзлчеглиг рейдилерни организастаарынга боттуг дуваны чедиреринге бүзүрээр бис.

А. ЕВСЮКОВ,
Каа-Хем кодээ Советтиң депутады, ёби тура улусчу дружинаның командири.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

НОВОКУЗНЕЦК. (Кемерово область). Кузнецкиниң металлургия комбинадының рудниктеринден Май 1-ниң хүлээлгелеринге киирштер соолгу тонна руданы казып үндүрген. Плазидан ажыр 160 муң тонна руданы чер адаанаан казып үндүрген. ол дээрге арткен чылдың бо үезинде турганыдан 30 муң тонна хөй болганы ол. Руда казарының чаа технологиязы ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырымның артемденнериниң чогаатканы руда чүүрер «Сибрячка» дээр автоматтыг машиналарны ажыглалга реперетконы дагылларының чеднишкинниң удезиниң болган. Ол машиналар арыглал участоктарының ажылчыларының күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн дорт катап бедидер аргаяы берип турар.

БИРОБИДЖАН. Калыкшыл албан-хөрээнин бригадалары кодээ ажыл-агыйлыг районнарже үүпкен. Хоорай эмнелгелеринден болгаш поликлиникаларындан ажыл-бүрү артемчерниң дуржулгалыг анчылары полазже медицина ажылдакчыларыла-биле кады турум болгаш кежер пунктуларга профилактиктиг көрүлгелерни арттырер, аарыг кижилерни хүлээп алыр, консультациаларны бээр. Кижилер боттарынга таарымчалыг үедерде хүзээп алышкынарга келир арганы берип турар графиктерни тургускан.

ОСТРОГ. (Ровно область). Дуглйлар септээринин Украинада он улуг заводунуң тудуу бо хоорайда эгелээн. Ол ажылды «Ровнопромстрой» комбинат чорудуп турар. Келир чылдың төнчүзүнде ол будүрүлге ажыгзалга кирген турар ужурлуг. Бүтү-ле будүрүлге ажылдарын механизастаан болгаш автоматчыткан турар ол завод Украинаның барын талазы облазтарының транспортчуларының хергелделерин бүрүн хангыраар. Ол чылда 120 муң автомобиль дугуйларын септеп үнүрер төлевилел күүлүүр.

ХАБАРОВСК. Амурда эжиндиришкин тегүн кодүрген. Приморьениң хомур-даажы чудуруп алыр үезин баштайгы чүүк теплоходу Дальнеременскиже үүпкен. Пассажирлерни база даажыглап эгелээн. Бо чылын бассейниниң хемнеря зажок сыык, ынчалза-даа транспортчулар арткеп чылдазының барык ийи миллион тонна хөй чүзүлү соортур, БАМ чүдүүрга материалдар чедирерин дыка ховудедир соруглаңы салган. Ол соруга-биле Зеяның болгаш Селемжиниң ооруларында дүрген чоруурунуң чаа шугуннарын ажыктаан.

МИНСК. Тулааларже шавар халдаашкын кылыры-биле Белоруссиниң Брест, Гомель болгаш өске-дээ областарының мелиоратордары күчүлүг техниканы, материалдарны тудугга чедирерин дүргезедир арганы бээр. Шамхор ГЭС 350 муң киловатт күчүлүг болур. Ол станция Азербайджанның барыын талазында 75 муң гектар черин суггарарынга, хөвен, виноград, тараа будүрерин ковудедиринге дузалаар.

ХАРЬКОВ. Индустриалдыг төп болур Харьков хоорайның кавызында он бет муң гектарда фруктулуг чаа - садтарны тургузуп эгелээн. Ындыг садтар хоорайны долгандыр погаан дээрбек дег болуу бээр. Ол черниң селекционнер-артемденнериниң чогаадып, шенеп үндүрген кышкы болгаш дүргеп быжар бедик продуктулуг чимистер од садтарга өзүп үнер. Барын чартык миллион кижи чуртакчылыг хоорайны долгандыр улуг садтарны тургузуп, оон чуруттакчыларын фруктаан-биле хандыраар апаар.

СВЕРДЛОВСК. Катодтуг чесхола аппаратининиң «Уралэлектромедь» комбинатта тутказан шахта суугузу төлевилел күүзүзүнде четкен. Будүрүкчүлүүнүн талазы-биле ол суугу будүрүлгенин мурнундагы бүгү аппаратарын ажып турар. Чаа агрегатты Москваның болгаш Свердловскиниң артемденнери-биле кады «Уралэлектромедьтин» ажыдчыннары чогаадып кылган болгаш эптеен. Онгу беш чылдың соруглаларын шиитпирлээринге белеткенмишаан, будүрүлгенин коллективи цехтерни болгаш участоктарны чаарты дериниринче оноза кичээнгейни салган. Шахта суугузуп тудары будүрүлгенин чаарты дериниринин комплексетиг планының ийи үүлдериниң бирээзи турган. Агрегатты ажылдап турар цехте турган, ынчангаш дөрт миллион рубль капитал салышкын камнап алдынган.

Чаа агрегатты дүрген-не шиитпирлеп алыр деэш ол суугуда эң дүржулгалыг ажылчыннар ажылдай берген, оларга специалистер дузалаан. Ол чорук 1976 чылда продукция сайгарарының хемчээлин оноон миллион рубльге үлгаттырар арганы будүрүлгечилерге бээр. Шахта суугузундан алдынган электротехниктиг чесхола маңаа мурнунда будүрүп үндүрүп турган продукциядан дыка бедик шынарлыг болур.

(СЭТА).

ИВИ КАДАРЧЫЛАРЫНДА

Магалыг час дүшее-даа, тайганың харыам-даа эриваан. Күштүг хат харжыгаштарны дүвүлендирбишаан, ивижиниң чадырын опеңнидир хадып, ырантга бөрү үлааны дег сыылаажын үнүүрүп турган. Ынчалза-даа аныяк кадарчылар Иван болгаш Галина Хойлуктар кадарып турары 1257 ивизин хайгааравышаан органнар.

Хенертен ырак эвесте улуг дааш үнген совнда кодан иви ыдыыта-ла бергеннер. Иван Хойлук эдер чарызын муна каапнаш, кодан ивиниң совнче бар чоруур аразында Галина хас ораалыг бөвзун дааштаптарга, маңнашкан ивилер тура дүшкен. Кижиге өөренген иви мал бос дээжы дыңнааш, ыяап-ла доктаай бээрин аныяк ыыс шагдала билир турган. Ур-даа болбаанда бүгү ивилерни белүп алганнар.

Бо дээрге Төмүда «Тоора-Хем» совхозтуң Хамсыра салбырымның аныяк ивизилери. Оларның дугайын салбыр эргелекчизи, база-ла иви кадарчызы Александр Анооловнч Монтеген мактап чугаалаар.— Аңыл-ивиниге мөзээде харыысалгалыг, өөрүнге негелделиг, үдегер-чижээн өскөлерге көргүзүп чоруур улус чүве—деп, ол чугаалады.

Өске ивижилерниң дугайында ол мынча деп уламчылаан:

— Ивини белүүру белен эвес. Сөөрүтүг, дидим, дүржулгалыг ивилер таварыжыр амыл болгай. Ындыг ивижилерге Допчушлан Бараан, Одөөк Бараан олар база хамаарыжыр. Кайызы-даа тос чыя иви иваарган, хөөчүн кадарчылар. Иви анайларын ажаап, өстүрерининге оларның дүржулгазы улуг: арып, дөңгелэп чашкай берген анайларга чойган бүрүзү хайындырып берип турграш, сегидип алырлар.

Хамсыра салбыры тургустунгаш үр болбаан-даа болза, оларның ажылында иосну чедимикиннер база бар. Эрткен чылын ниити ивиниң баш саны 8100 турган. Оон 625 ивини нүүрүнеге дүмээгган. Белетивел чери 43 тонна иви ээдин, немин, бышнаан хереглекчилерже чөрүткеп.

Каш-ла хонуң бурунгаар ивилер анайлап эгелээн. Бо чылын төрүүр 2590 ивизин 2170 анайны, азы төрүүр чүс башка онааштыр 80 анайны камгалап алыр ужурлуг бис.

Төмүга ивиниң санын өстүрөр дугайында чугула айтырыгны бэттандырып турар кижилериң амыдырал-чурттагазынче кичээнгейни салып турарын билир бис. Ынчалза-даа бистиң садыгывысна нүргаг сүт, немсерва, сухарай, хяяб, долган быжыраа ус, ивижилерге таваржыр бодуун хептер үзүктелимишкин-биле иээп турары хомудавчыг.

Оон-биле нааш салыгга хендир чүге келбезин? Чаа төрээн анайларны чамындан-на барга өөредиө болгай. 2000 аныг анайны чүнүң-биле багнаарыл? Чаш анайларны амдыгаашкан эгелээп, барга өөретпес болза, олар эмдик ямлеө болур. а медизинде барып аңзый бээ болгай-ла.

Ырак-үзактэ иви кадарчыларының өнегелдезин хамызаар талазы-биле боттуг хемчеглерни «Тоора-Хем» совхозтуң администрациязы, районнуң удуртур органнары алыр ужурлуг.

К. ТАБУРАК.

Андрей Антонович Гречкону орнукшутканы

(Төөчүүр. Эгези 1-ги арында).

Андрей Антонович бодунуң бүгү амыдыралының дургузунда, партия хүрээленгиге барык 50 чылдарда бактаап келгенимиң дургузунда коммунистиг, ленинчи партиямың кежигүнүвүң бедик адын алдарлыы-биле сагып келген деп, В. В. Гришин чугаалаан. Бистиң Төрээн чуртувустуң совет улустуң эрге-ажыы ажаа түүдең-даа артык турган. Оюң партияның херээ дээш сыныш чок демисеги, бедик дарыы-салгалыы, партийжи принципиалдыг болган негелделиг чоруу кижилерге хамаарыштыр эвилең, сагыш човангыр болган дыннангыр чоруу-биле дүүжүп турган.

Микрофонда — ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги орлакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы И. И. Якубовский, Камгалал министерствозуп тос чыл иштинде баштавышаан, Андрей Антонович Гречко бодунуң бүгү күжүн шериг тургузуушкунунуң чаа нарын сорулгаларын шинтпирлээринге берип келген деп ол чугаалаан. А. А. Гречко шериг херээн чогаадыкчы ёзубиле хогжудеринге хүүда улуг улуг-хуувуп киирген, бистиң Чепсектиг Күштеривис бодунуң техниктиг дериишкинниң, организастыг структуразының, бот составтың өөредилгезиниң талазы-биле амгы үениң эң чугула негелделериниң деңнелиишке турааш дээш күжениишкинниг ажылдап келгев. Партияның Төп Комитединиң Чигинде секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлеринде амыдыралга боттандырер дээш боттарының бүгү күжүн бээр, совет улустуң тамбың күш-ажылын моон соңгаар-даа соремчилелдиг болгаш идегелдиг камгалаар талазын И. И. Якубовский Коммунистиг партияга болгаш ооң ленинчи Төп Комитединге чүгле үлүг шериг начальныгы болгаш хөй-иннин ажылдакчызы кылдыр эвес, хырын бодунуң улуг өнүүг кылдыр көрүп, ону ийи ышакшыл болгаш чүректиң ханызындан хүндүлеп-биле көөр.

Төрээн чуртуна, чонуна, ленинчи партияга кызыгаар чок бирааш болушкуп, бедик пегелделии болгаш ээлдээ кайгамчык болүүнү болгаш чүректиң ханызындан база дилиимиг болгаш коргуш чогу — Маршал Андрей Антонович Гречконуң ыглалып турар мозуун бо-дур деп, Д. В. Ефимов демдеглээн.

Андрей Антоновичиниң Ада-чурттуң улуг даймының кадыг-доокуун хүннериниден бээр чоок биилер турган хоочуун салгалдың шериг кижилери биетерге бо үдүүг чидириг оныаар бөөп турар деп, генерал-полковник П. И. Ефимов чугаалаан. Лайын чылдарында А. А. Гречко бодун улуг шериг начальныгы кылдыр көргүскен. Ол болза шериг талазы-биле хины билиглиг болуп, чаминаичак организаторчы аргалыг чораан. Дээди командылаалдың бодалдарынга дүүштүр болур дээш тулчуушкуннарның бүгү чүүлдерин ол ыяап бодап ап, даймычы одуругларга хөй шакты эрттирип турган, даймычы соруага бүрүзүнүң чедиишкинниг күүседиринге бүгү кижилерни ыла-ыялаалдыг бедеткеп чораан. Ооң командылалы-биле тулчуп турган шеригээр дидим болган шинтпирлиг хөделеп турганнар.

Шеригленің моралдыг факторун, дайынчы угаан-бодалын Андрей Антоновичиниң кайы хире улуг чугулазы-биле көрүп турганын ооң-биле кадыг-дошкуун чылдарында Андрей Антонович Гречко кижи көөр хиңнү чок дайын-биле маадырлыг тулачуп, ооң иштинде бодунуң чаңы назының эрттергеп черге дайыллажып турган.

А. А. Гречконуң төрээн чери-биле доктаамал харыылаларынга дугайын чугаалап тура, оратор ооң ыңай мынча дээн: — Андрей Антонович кончуг кыска-чай чок турар хиреелиде-ле, бодунуң чаңгыс чер-чуртуларынга сөзү болган ажылы-биле кезээде дуза алаш, областтың экономиказын болгаш культуразын хогжудеринге улуг сагыш човаашкынны салып, доң черниң чаартымышкынына — четчектелип турар хөөрейларга болгаш үнүш-дүжүттүг делгемнерге, күш-ажылчы чедиишкин бүрүзүүге кезээде өөрүп чораан. Дойнуң ажылчыннары болгаш тараачыннары Маршал Гречконуң чүгле улу

Парк — дыштанылга төвү

Ажыл шагының соонда, байырлалдарда болгаш өскедээ үелерде, чүс-чүс кызылчылар чайгаар бүтүнен парыгынга дыштаныр дээш кээп турарын билир бис. Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынга улуглар-даа, уруглар-даа ынак. Маңаа кижи бүрүзү ойнап хөглээр, культурлуг дыштаныр, спортчу маргылдааларга киржир, оюн-концерт көөр болгаш арыг чаагай агаарга селгүүстээр. 1976 чыл-дың чайгы сезону бөгүн эгелээр. Бо чайгы сезонда кызылчыларның дыштанылгазын таарымчалыг организастаар талазы-биле паркта кандыг ажылдар кылдынганын, моон соңгаар чүнү кылырының дугайында чугаалап бээрин парктың директору К. П. Вороновтан бистиң корреспондентивис дилээн. Оларның беседазын моон адаанда парладывыс.

— Чаагаймыдылга талалазы-биле чамдык ажылдарны моон соңгаар-даа чорудар бис. Бо чазын ниитизи-биле 300 дөс дыттыг болгаш хадыңны олуртур. Ыяштарның санитарлыг таарылгазын чоруткан. Асфальтылап деснилээр девискээрлер база бар. 42 муң чечекти олуртуп өстүрөр.

Ногаан театрның капитал септелгезин бо хүннерде доозуп турар бис. Көрүкчүлерге таарымчалыг байдал маңаа тургустунар.

Парк девискээриниң каасталга-шимелдези доозуган. Маңаа кол угланыышкын — партияның XXV съездизи, онгу бөш чылда шалыпчы ажыл-иш, улустарның найыралы, будүрүлгениң мурнакчылары болган. Дерилге көрүштүг, чараш болурунче сагыш салдынган.

Кызылчыларның культурлуг дыштанылгазын чөп организастаары — бистиң кол сорулгавыс. Паркта шупту аттракционнар, спорт шөлдери ажылдап эгелээр. Парктың спорт шөлдерин бо сезондан эгелеп бистиң эргевисче шилчиткини таарымчалыг. Волейболдуң, баскетболдуң, баг кагарының секцияларын организастаар бис. Спорт ажылын удуртур инструкторувус А. Черногрибов бо ажылды башкарып турар. Спорт шөлдери дыштаныр хүннерде 10 шактан 18 шакка чедир ажылдаар, анаа хүннерде 17 шактан 20 шак чедер. Хеме станциязынга 15 хемени база немээн.

Лекторий доктаамал ажылдаар, делгелге залы өй-йде сглун делгелгелер-биле кызылчыларны болгаш аалчыларны таныштырар. Массалыг ажылдарны планнап турар бис. Моөң мурнунда чылдарда таарымчалыг кылдыр бадыткаттынган — ужурамышкыннар, темалыг немээлер дээш өске-даа аргаларны ажыглаар апаар.

Парктың танцы шөлү бөгүн ажыттынар. Бо сезонда чаа репертуар-биле ажылдаарын планнап турар. Маңаа бал танцыларының школазын ажыдар. Ону майның 20-ден соңгаар эгелээр бис. Маңаа бир-бир ай хуусаалыг үеде ийи удаа аныяк-өскенни бал танцыларынга өөредир.

Бо бүгү ажылдарны бедик организастыг, таарымчалыг чорударынга ВЛКСМ хооркомунуң, хоорайның хей-ниитизининг культура ажылдакчыларының ролю улуг болуру чугаажок. Паркка бымыг норум-чурумну тударынга кижи бүрүзү үлүүн киирер ужурлуг.

Эрткен чылдың сезонунда-ла ажылдап эгелээн «Сатурн» болгаш «Ветерок» деп чаа аттракционнар бо чылын доктаамал ажылдаар.

Май байырлалының хүннеринде оюн-концерттер, спортчу маргылдаалар, хөглүг селгүүстээшкиннер паркка массалыы-биле эртер.

Ужудуушкунда «Космос-815», «Космос-816»

1976 чылдың апрель 28-те Совет Эвилелиите Черинң «Космос-815» деп эдлчеглиг кылымал спутнигин салып үндүрген.

Спутникте космос делгемин шинчилээрин уламчылаарывга херек эртем аппаратуразын тургускан. Аппаратура болур-чогууру-биле ажылдап турар.

1976 чылдың апрель 28-те Совет Эвилелиите Черинң «Космос-816» деп эдлчеглиг кылымал спутнигин салып үндүрген.

Спутниктерде космос делгемин шинчилээрин уламчылаарынга херек эртем аппаратураларын тургускан. Олар болур-чогууру-биле ажылдап турар. Таварыштырылга-савалга төвү кээп турар информацияны сайгарып турар.

(СЭТА).

ОРУС ПОЭЗИЯ АЧЫЗЫНДА

Расул Гамзатовтуң шулүктериниң номнарынга тайылбыр эге состүн-даа херээ чок ийин. Чүге дээрге, оон ады-сураа алгый берген, номчукчулар ону шагда-ла билир апарган болгаш оон чогаалдарын улуг сонуургал-биле номчуп турар.

Даг чурттуг авар чонуң оглу бодунуң поэзиязынга национал болгаш девискээр кызыгаарын алгыдыр ажыдыг шыдаан, чонунуң национал онзагайларын бодунуң чогаалдарында сиңирген. Оон чогаалдыкчы "оруу — шыпшык бажың шоралан булуттар шуглаан кайгай сыннардан эгезин алгаш, Волганың сугларынга каттыжа-каттыжа кинр агып чыдар Дагестанның хемчи Кара-Койсуга дөмей.

М. Лермонтовтуң «Дагестан шынаазынга изиг дүштө» деп шулүүн номчааш, Дагестан дугайын номчукчулар аныяк болгаш элээди шаанда-ла билип алыр.

Л. Толстойнуң «Хаджи-Мурадын» номчааш, даг чурттуг улустуң экер-эрес, чаныш-сыныш чок характерин, бедик тайга-сынның хөректеринде тендип дивес тургулаар аулдарны сонуургап, билип алыр бис, олар каракка көстүп кээр.

А амгы шагның шулүкчүзү Расул Гамзатовтуң шулүктеринден Дагестанның бодунуң арыг үнүн дыпшап турар бис. Ол хөй националдыг совет республикада бодунуң аян-шинчизинин болгаш чанчылдарының бурунгу онзагайларын чидирбээн. А революцияның кижизиткен салгалы эрги багай, кадыг-дошкун чаңчылдарны сагывайн, оларны харын ариды шаап, чүгле чараш түүлдерже хандыгып өзүп, доругуп келген.

Расул Гамзатовтуң төрээн черинге тураскаадткан шулүктеринде бодүүн кижилернин ажыл-амыдыралын киргускен одуруглар сеткилдиң чылыг, чымчак аян-хөөнүү-биле чаптыланып турар, оларда лириктиг болгаш философтуг бодалдардаа, эвилен, уян чымчак юморлар-даа бар-ла. Ынчангаш олар номчукчуларның чүректеринче делгем орукту тыпкан.

Авар улустуң шулүкчүзү Гамзат Цадастың оглу Расулдуң чаш болгаш элээди шаа Цада аулга эрткен. Шулүкчү чоннуң эрес-дидим маздыры Шамильди сагындырып кээр эрте-бурунгу Ханзах шивээзинге ажыттынган совет школага өөренип турган. Цада аул бодунуң онзагай, дээштиг уран-чечен үлегер домактары-биле ат-сураа алгый берген. Чонуң шак бо үлегер домактары, кожамык ырлары болгаш тоолчургу чугааларындан Расул Гамзатовтуң өвүр-хевирлиг афоризминг, сагыш-сеткилдиң янзы-бүрү хөөннерин долузуубиле ажыдып турар поэзиязынче көпна орук шойулген.

Чогаалчы бир шулүүнде мынчаар чугаалап турар:

Кадыр дуруг эрнии орта
Катны биле карак чамы
Куспактамын алгащ орда,
Куу туман өттүр көрдүм.

Шак бо одуругларда каткыхөг биле карак чажы «куспактажып алгаш орда» дээни, чоннуң тургузары ышкаш, дидим, бөдүүн шинчилиг болгаш каракка көстүп кээр өвүр-хевир-дир.

Ынчалза-даа Расул Гамзатовтуң шулүктериниң үнүн турар дөзү чүгле даглыг чер чурттуг чонуң поэзиязында өөс-ле болгай.

Совет уругларның ат-сураа алгын тараап эң ынак чогаалчыларының бирээзи С. Я. Маршактың чугаалааны-биле алырга, Расул Гамзатовтуң неми ларый бээрге, ону — чаш кижини оске бир даг чер чурттуг тараачын хереежен амзырип доруктуруп каан.

А литературада оон база ийи чемгерекчизи бар: ол дээрге Чөөн чүктүң поэзиязы-биле улуг орус поэзия-дыр. Орус поэзиязыны дамчыштыр даштыкы шулүкчүлерниң — Шекспирниң, Гетениң, Бернстиң, Гейненин чогаалдарын эки билип алган.

Москвада литература институдунга ол өөренип турган. Студент чылдарында-даа, оон соонда-даа Гамзатов бодунга негелделиг боон, классиктиг-даа, амгы-даа кайгамчык талантылыг шулүкчүлерни башкы кылдыр шилип ап турган...

Расул Гамзатов шулүк бижиринден ангыда, проза чугаалын база бижип турар. Ол «Мээң Дагестаным» деп кайгамчык солун романны бижээн, ону номчукчулар база чагагай белек кылдыр хүлээп алган. Гамзатов — Ленинчи шанналдың лауреады, ССРЭ-ниң Дээди Советининг депутады, Дагестанның чогаалчылар Эвилелиниң баштаар черинин даргазы.

Сураглыг чогаалчының бо удаза бир шулүүн тыва номчукчуларга бараалгаттывыс.

Расул ГАМЗАТОВ

АЖЫЛЫНДАН ДУЖУРТКЕН КИЖИ

Ажылындан дужуртукеп салам кижи
Аактыг чолун каргангылап, муңгараң ор
Аъттан ушкан чылгычы дег, суза баткан.
Арагалаанг, чүдээп-даа дег, бажын угбас.
Оспаксыраш, оякталган өөрүнүң
Чүнү бодаан, бажыңынга келбестээнин,
Чүнү бодаан, чалавастай бергеннерин
Ондап-остап сактып келгеш, хплеп орган.
Аалдан үнүп аъттанырда, хөлсчик дег,
Аъттың дынын түгсүп турган эжп безин
Анчыгзынып, калчаң бажың
дырбангылаар.
Амыр-менди солчур туржук, ояр болган.
Алдаг кылгаш, чазыг кылгаш, тайпын
ушкаш.

Ажылындан дужуртукеп салам эжин
Ханылажып өөрү болуп чораан удуг
Канчаңаштың пайыралын үеленнерин?
Дужаал-аттан пайыралы хамааржыр бе?
Тура-соруг алдар-атка чедирбес бе?
Ёзулуг эр, угланныг эр, мөзүлүг эр
Соон истээр, мурнун хынаар чаңныг
чүве.
Айдың черге кижи болуп төрүттүнгеш,
Алдар-аттыг кижи бооруп билбээн бөгүн
Чалыы шаанда чүгүрүктү мунуп чораан
Солаан кижи кырын келгеш, мынчаң
орган.

М. КЕНИН-ЛОПСАН очулдургап.

«КАЛДАК-ХАМАР» ААЛДАП ЧОРДУ

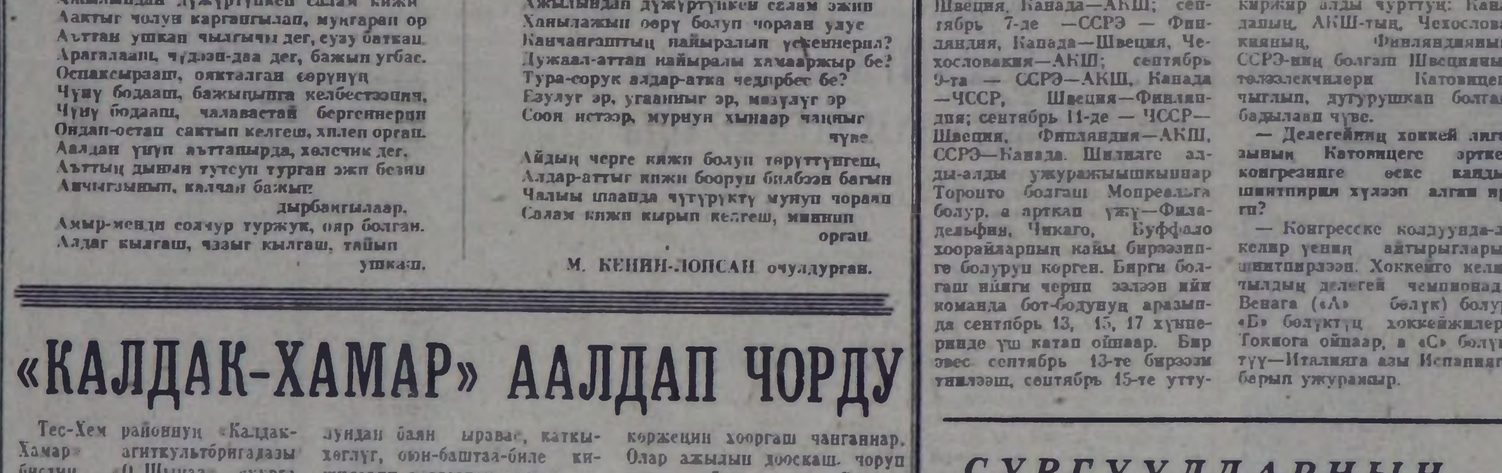
Тес-Хем районнуң «Калдак-Хамар» агиткультбригадазы бистиң «О. Шыпаа» суурга концерт көргүзүп аалдап чораан.

«Калдак-Хамарның» киржикчилери каяа-даа барганда ыршоорлуг, нямгылыг хөгжүмнүг, кижилерни хаара тудуптар хөглүг аныяктардан тургустунган. Сонуургалдыг аныяктарга чаа ырыны, танцыны өөредир сорулга-биле бирээзи банныаан, гитаралаан, ырлап, танцылап турганын бола көөр бис. Ынчангаш олар чонуң хүндүлүг, күзенчиг аалчылары апарган. Оларның кол удуртукчузу, уран чүүл училищезинниң доозукчузу, районнуң культура килдизиниң эргелекчизи Авый-оол Симчит боон турар. Ол бодунуң шилип алган мергежилинге сагыш-сеткилинден бердинген, каяа-даа чораанда оон хөрженин хооргаш чанганнар. Олар ажылын дооскаш чоруп турда, хойжу эш Сандык Амырбиттиң өөрүшкүзүн илередип чугаалааны болза:

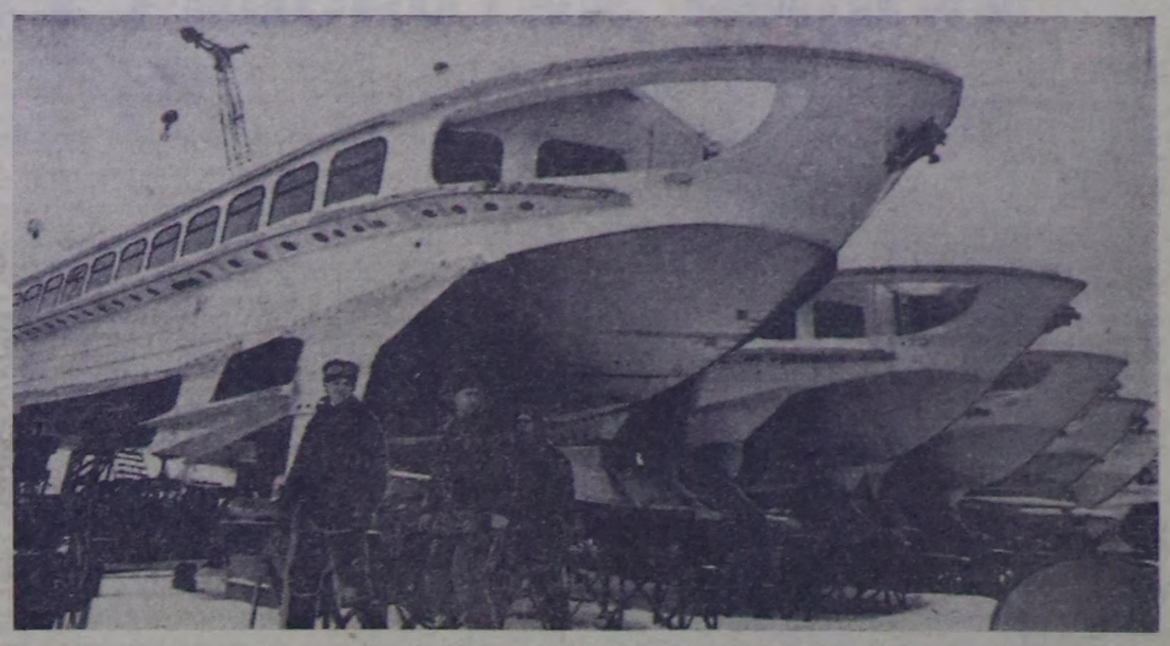
— Мээң коданымда дунгуш төрүүр 328 хой бар. Оларның 295-жи хураганнаан. Амдыгында төрээн хойларның хураганнары менди. Ынчалза-даа дунгуш төрүүр хойлар болгаш хозар, хураганнарын тоттурбас боон турар. Дузалаанынар дээш улуу-биле четтирдивис, чоруунар чогузун уругларым — дээш кирган өөрээнинден кижи бүрүзүнүң хөлдерин дыпшыы-биле тутту.

Бо дээрге, чүгле чангыс чижек-тир. Олар район иштинге каяа-даа чораанда хүндүс малчыннарга дузалажыр, кежээ келгеш, концерт үндүрери шуут оларга чаңчыл апарган.

О. ЧИҢМИТ.

А. АЛА-БУГАНЫҢ «Тываның делгемнеринде» деп фотоэтюди.

МОСКВА. Хлебниковтуң судно септээр механиктиг заводунда септелге эки чоруп турар.

ЧУРУКТА: «Ракета» дээр судноларның 90 хуузу эминдириишкинге беленип көргүскен.

В. БУДАННЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

● СПОРТ ● СПОРТ ●

СЕНТЯБРЬДА УЖУРАЖЫРЛАР...

КАТОВИЦЕ (СЭТА-ның тускай корр. А. Горбунов).— 1976 чылда Канадага эртер хоккей маргылдаазының эң баштайгы ужураажышкынына (ук ужураажышкын сентябрь 2-де эгелээр) Финляндияның болгаш Канаданың шилиндиек командалары ужуражыр — деп, делегейниң хоккей лигазының директорадының кежигүнү Андрей Старовойтов СЭТА-ның корреспондентиин-биле беседазынга чугаалаан. Оон дараазында хүнде маргылдаага ССРЭ-ниң болгаш Чехословакияның, Швецияның болгаш АКШ-тың командалары киржип эгелээр.

Шилилге оюнларның оон дараазында болур расписаннези мындыг: сентябрь 5-те — Финляндия — ЧССР, ССРЭ — Швеция, Канада—АКШ; сентябрь 7-де —ССРЭ — Финляндия, Канада—Швеция, Чехословакия—АКШ; сентябрь 9-та — ССРЭ—АКШ, Канада —ЧССР, Швеция—Финляндия; сентябрь 11-де — ЧССР—Швеция, Финляндия—АКШ, ССРЭ—Канада. Шилилге алды-алды ужураажышкынар Торонто болгаш Монреалга болур, а арткан үжү — Филадельфия, Чикаго, Буффало хоорайларның кайы бирээзинге болуруп корген. Бирги болгаш ийиги черин эдлээн ийи команда бот-бодунуң аразында сентябрь 13, 15, 17 хүннеринде үш катап ойнаар. Бир эвес сентябрь 13-те бирээзи үнилээш, сентябрь 15-те уттурушкаш, сентябрь 17-де хайым кылдыр ойнаар болза, (бир-бир удушкаш, хайым апарза) оларга немелде шакты бээр. Бирги, ийиги ужураажышкынга бир команда улаштыр тинилеэе, сентябрь 17-де болур үшкү оюн болбайн баар.

— Маргылдаанның судьялары кымнар болур ирги?

— Европа чурттарындан ийи-ийи кижи, АКШ-тан болгаш Канададан дөрт-дөрт кижи келир. Ужураажышкынны бүрүзүн үш судья башкарар. Судьялаар кижилерниң дазызы август 28—29 хүннеринде Канадага оларның семинарын арттырген соонда чарлап, дыңнадыр.

Сентябрьда болур маргылдаанның хуусаазын болгаш расписаннезин ол маргылдаага киржир алды чурттуң: Канаданың, АКШ-тың, Чехословакияның, Финляндияның, ССРЭ-ниң болгаш Швецияның төлөөлекчилери Катовицеге чыглып, дутурушкан болгаш бадылаан чүве.

— Делегейниң хоккей лигазының Катовицеге эрткен конгрезинге өске кандыг шинчилгин хүлээп алган ирги?

— Конгресске колдуунда-ла келир үениң ажыгруларын шинчилээн. Хоккейге келир чылдың делегей чемпионады Вената («А» болук) болур. «Б» болуктуң хоккейжилери Токиога ойнаар, а «С» болуктүү — Италияга азы Испанияга берып ужурамыр.

СУРГУУЛДАРНЫҢ ЧАЛААНЫ-БИЛЕ

Чогаалчы Кызыл-Эник Кудажы Тываның көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдарынга аалдап чоруп. Келир үениң специалистери-биле чогаалчының ужураажышшыны солун эрткен.

Чогаалчының ажылдарының аразында көдээ амыдырал дугайын көргүзүп турар чогаалдар эвээш эвес. Ынаңгын «Инчеек» деп шиниң сюжедин чүден эгелээнин сургуулдарга чугаалаарга олар сонуургаан. Ажыл-өскенни хөй ажылынга өөредир, чаңчыктырар, хоочун салгалдың эстафетазын аныяк холдарга дамчыдар дугайында теманы шилип алганы чогумчалыг.

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдүрүнүң айтырыы аң чугула сорулгаларның бирээзи. Келир үениң көдээ ажыл-агый специалистери болур сургуулдарга чагыг сүмени кадып, чогаалчы оларга чеднишкиннерин күзээн.

Б. К. Кудажы онгу беш чылда чогаалдыкчы планнарын сургуулдарга таныштырган.

Д. ЛЮНДУП.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгы бөгүн ажыттынар. Шупту аттракционнар ажылдап эгелээр. Волейболга, баг кагарынга, шыдыраага паркның шаналы дээш маргылдаалар 12 шакта эгелээр. Танцы шөлү кежээ 20 шакта ажыттынар.

МАЙ 1-ДЕ ажылчы чоннарның чыскаалы эртен 10 шакта эгелээр.

Ча адарының талазы-биле хоорайның бирги черн дээш маргылдаа 11 шакта болур. Байырлалдың эң солун маргылдааларының бирээзи — «Шын» солуннуң шаналы дээш хууда бирги чер талазы-биле хүреш маргылдаазы. Бо солун маргылдааны ол-ла хүн 14 шактан эгелеп көрүп болур силер. Волейболга близ-маргылдаа 16 шакта эгелээр.

МАЙ 1-ДЕ хөгжүм-шии театрынга аныяктар кежээзи 20 шакта эгелээр. «Енисей» Культура бажыңынга № 3 АТБ-ниң база туйбу заводунуң мурнакчылары-биле «Күш-ажылдың маадырларынга төлептиг болунар» деп темалыг кежээ эгелээр.

МАЙ 2-ДЕ паркка маргылдаалар уламчылаар. Футболга «Спартак» — «Динамо» командаларның ужураажышкыны 16 шакта болур. Күш-культура коллективтериниң аразынга баскетболга близ-маргылдаа 11 шакта эгелээр. Ол-ла хүн «Совет Тываның 5 чылы» стадионга күш-культура коллективтериниң аразынга үш болук аайы-биле чиик атлетика талазы-биле эстафета 11 шакта эгелээр.

Ол кежээ хөгжүм-шии театрынга К. Кудажының «Инчеек» деп шинии 17 шакта болур. Позитивтиг чырыдыышкын бажыңынга лилипуттар ансамблиниң улуг концерти дөрт катап болур: уругларга — 12, 14, улуг улуска — 18, 20 шактарда болур.

Дыштанар хүн штабы.

Телевидение

АПРЕЛЬ 30-ДЕ

10.05—«Кымыл ыры». (Берлинго политвктиг ырлың фестивалы). Өөнүт.
11.00—Медээлер.
11.10—Уругларга фильм. «Андрейка». Уран-чечен фильм.
12.35—«Чурт май мурнунда». Мурнакчы будүрүлгелериниң кыйгыржылгазы. СЭКП ТК-ның кежигүнү, партияның XXV съездизиниң делегады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Москвалың «Красный пролетарий» ставок тудуунуң заводунуң токары А. М. Рыбаков дамчыдыгашы чорудар.
13.20—«Эш ыр». Музыка программазының киржикчилериниң түңнел концерти. Өөнүт.
15.20—15.30—Чаңсар.
15.30—«Корневилдиң коңгаалары». Музыкалыг телешиниң бөштайгы көргүзүү. (Р. Планкеттиң оперетазын сөзүглээр).
Өөнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Кассандра». Телефильм-шии.
18.55—Телемедээлер.
19.05—Телефильм.
19.20—«Неделяда болуушкуларның таймылбыры». Дамчыдыгга.
19.35—Документалдыг фильм.
19.45—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
20.00—Документалдыг фильм.
20.10—«Тывага Май 1-нин байырлалы». Дамчыдыгга.
20.40—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.45—«Чурт Май мурнунда». Мурнакчы будүрүлгелериниң кыйгыржылгазы.
21.30—«Корневилдиң коңгаалары». Музыкалыг телешиниң баштайгы көргүзүү.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

1976 чылдың хай 2-де
ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА
Н. КУДАЖЫНЫҢ
«ИНЧЕЕК»
деп шиниң болур. Эгелээри 5 шакта.
Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар. Басса 10 шактан 18 шакка чедир ажылдаар. Телефон № 2-35-88.
ДИРЕКЦИЯ.

Редакторнуң орлакчызы М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дагыыг чер шиттиин чажыды» 9.30, «Дерзу Узала» (2 сериялыг) 11.00, 13.40, 16.20, 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымында 9.15, «Хереченнең читкени» 10.35, 14.35, 16.45, «Полиция комиссары бурууладып тур» 12.25, 18.35 шактарда.

«ЧАА-ХЕМ»: «Светофор»—киноклуб 14.30, «№ 2 мультфильмнер чыындызы» 16.00, «Америкада итали кижи» 16.50, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Понедельникке чедир» 15.00, «Миллион акшаны капчаш оорлаарыл?» (2 сериялыг) 17.00 шакта.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузут килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейш барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17116 ЧАГЫГ № 1321

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАГАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргеделгениң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00884